

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

VĚSTNÍK ČESKÝCH PROFESSORŮ.

VYDÁVÁ

ÚSTŘEDNÍ SPOLEK ČESKÝCH PROFESSORŮ

V PRAZE.

POŘÁDÁ

FRANT. BÍLÝ.

ROČNÍK IX.

V PRAZE

NÁKLADEM VLASTNÍM. — TISKEM ČESKÉ GRAFICKÉ SPOLEČNOSTI JUNIE

1902.

**STANFORD UNIVERSITY
LIBRARY**

Stack 5107

L51

V4

v. 9

1902

OBSAH:

Dr. Jan Korec: O řecké konversaci školní	1, 110
Jan Kabelík: Jan Neruda	18
Ad. Mach: Orientování na povrchu zemském	26, 166
Jos. Kupec: Arithmetický důkaz správnosti	28
Theod. Vodička: Jsou-li subst. van, kyn, zhyn, vývin, výšin přípustna v řeč spisovnou	83
Rich. Jiřík: Ze školství anglického	88
Jos. Klenka: Vyučování tělocviku v Badensku	42
Fr. Bílý, Dr. J. Diviš, Vinc. Jarolímek, Fr. Kneidl. Al. Strnad, Jan Šafránek: K 70. narozeninám Jos. Webra ryt. z Pravomilů	81
B. V. Spiess: Ukázky z poesie světové	97, 260
Vavř. J. Dušek: O nejstarších částech města Athén kromě Akropole 102, 158, 248	
Václav Hübner: Příspěvek k sestrojení tečny k hyperbole	103
St. Souček: K plánu české školní četby na vyšším gymnasiu	119, 178
Jan Loriš: Několik temat ke školským spisům	123, 255
Jos. Bartočka: Nebylo-li by záhodno četbu Xenofontových »Memorabilií« v VI. tř. jinak upravit?	153
Dr. J. Horák: Ke jmenné tvorbě deverbativní	155
Ant. Nosek: Přírodovědecké sbírky zemí našeho mocnářství VI.	171
Vl. Kalousek: Žádejme čileji o cestovní stipendia do Italie a Řecka	174
Dr. J. Vlček: O vyučování dějepisném na škole střední	188, 270
—lk—: O paedagogické stránce němčiny na ústavech českých	191
Fr. Chmelík: Střední školy v Rakousku v l. 1891 a 1901	197
Redakce: Mluva cifer o moravském školství středním	200
Fr. Bílý: Slavnost Webrova	202
Dr. V. Auersperger: O syllogismu	237
A. Bukovský: Přístroj k určení hustoty kapalin	247
R. Neuhöfer: Mythologie při četbě básní Vergiliových	275
J. Škoda: Normální osnova učebná a instrukce pro kreslení na školách středních a kreslení náčrtů	282
A. Trnka: O vyučování jazyku německému po odděleních	287
Fr. Bílý: VIII. sjezd českého professorstva. (Se všemi přednáškami.)	317

Drobné zprávy.

Jak si máme vésti na svých školách vzhledem k poslední reformě pravopisu a skladby francouzské 52. — O četbě nejnovějších spisů ve škole 53. — Počet zemských inspektorů 53. — O zkoušení a klassifikování 54. — Výsledek zápisu do českých škol středních pro šk. rok 1902 56. — Reálky s latinou 58. — O nadějích kandidátů učitelství na střed. školách 59. — Uranoskop 60. — Jaký může a jaký má býti počet škol. úkolů mathematických na gymnasiích a na reálkách 64. — N. W. Tagblatt o reformě učiva na gymnasiích 78. — Letošní povyšování profesorů 132, 133. — Z l. schůze dolnorak. středoškol. ředitelů ve Vídni 134. — Vyučovací osnova pruských

gymnasií 136. — Agenda zem. školdozorců 217. — O nošení knih do školy. Měšť. a střední školy 218. — Seznam kandidátů approbov. r. 1900—1902 218, 219, 599. — O umělecké výchově 221, 305. — Výměna dopisů u škol. mládeže 222. — Liter. historie všeobecná na střed. školách 223 — Studentská sdružení 223. — Povýšení ředitelů do VI. tř. 290. — Nové písně Sapfíny a Sokrates na divadle 292. — Přátelé astronomie 294. — Rak.-uherské mocnářství slovem i obrazem 294. — Sjezd učitelů měšť. škol 295. — Nákaza knihami 16. — Rozhled po tělesné výchově na středních školách 306.

Rozhledy ve školství cizím	136, 222, 293, 294
Nové školy a jiné školní zprávy	58, 292
Zkušební komise	59
Osobní a jmenování	62, 63, 137, 216, 289, 290
Povýšení	64, 137, 217, 290
Vyznamenání	290
Úmrtí (Ant. Karásek, Václ. Sobek, J. B. Mašek, Vr. Mach, Dr. Jos. Kaizl) 62, (Jos. Včelák, K. Mollenda, Jos. Kašpr, J. Beringr, J. Zelenka) 224, (V. Šála, Jos. Kořínek, J. Ziegler, dr. V. Kurz, Č. Ibl)	295
Zprávy spolkové	66, 146, 148, 224—228, 296, 300
Valná hromada	138
Hovorna	80, 148
Divadlo	148, 226, 299
Články a věd. práce v programech	75
Vyzvání	286, 499

Literatura: O Strouhalově Mechanice 61, Jediná revue všeslov. 67, dr. Ant. Friče Cesty po Evropě a Americe 67, Řezáčova Rukověť české mluvnice 70, Schenk-Straka, Kytice K. J. Erbena 74, Boudova Rostlina v dekorat. umění 75, Nakladatelství J. Pelcla 149, Jos. Mánes, jeho život a dílo 149, Jana Macháčka Atlas k dějinám rak. 150, N. Karějeva Učebná kniha dějin novověkých 150, V Osvětě r. 1899—1901 229, Kronbauerova Řina 229. J. z Wojkowicz Gerda, Kaminského Cestou na Parnas, Haunerové-Votrubové Co rozmar přinesl, H. Jelínka Konec karnevalu 230, F. A. Slavíka Pruské usilování o země české, Dvě kytky bajek 231, Český katalog bibliografický za r. 1896 a 1897 232, Kalendář česk. profesorů 233, Jar. Formánka Kvantitativní rozbor elektrolytický 233, dr. K. Veselíka Sběrka úkolů ku překladům na jazyk něm. 234, K. V. Raisa Na lepším 236, Vrchlického Já nechal svět jít kolem, Opolského Jedy a léky, Svobodové Milenky. A. Sovy Ivův román, K. Klostermanna Kam spějí děti, V. Hladíka Vášeň a síla 301, Fr. X. Svobody Olga Rubešova, Gebauerův Slovník staroč., Slovník k Ovidiovi, Sienkiewiczze Ohněm a mečem 302, Quo vadis 305, Věstník slov. filologie a starožitností 303, Niederlovy Slov. starožitnosti ib., Th. Nováka Stati vybrané 304, Sekaninův Sienkiewicz 307, Jar. Formánka Rukověť prakt. fotografie ib., dr. Vl. Nováka Elektr. měření účinku světla 308, Zeměpisný atlas Metelkův 309, Nové bibliografie ib., Menší atlas botanický Al. Bernarda ib., Nejlepší báchorky všech věků. F. Faktora Výroba lučebnin 310, F. Nietzsche Případ Wagnerův 311, Drahorádovo Písmo okrouhlé 311, Flajšhansův Slovník český 312, Th. Ribota Nemoci paměti 314, Lehnerovy Dějiny umění, Spisy J. Zeyera, Taineovy Dějiny literatury anglické, Archiv f. slav. Philologie 315, Zeitschrift f. d. Realschulwesen, Nové časopisy 316. Knihopisné novinky na obálce každého čísla.

VĚSTNÍK ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 1.

O řecké konversaci školní.

Napsal Dr. Jan Korec.

I.

O řecké konversaci zmínil jsem se v III ročníku Českého Musea Filologického (r. 1897) na str. 118—121. Vyložil jsem tam, proč pokládám řeckou školní konversaci za užitečnou, a podotkl jsem, že mám náčrtek řecké školní konversace v rukopise. Ten náčrtek dnes podávám a připojuji zároveň podrobnější výklad theoretický.

Instrukce žádají latinské konversace, řecké ne. O latinské konversaci praví se v nových instrukcích na str. 35. výslovně: Volné užívání jazyka latinského *musí* se pohnáhlu vyvinouti, aby žáci snáze vnikli do auktorů a v nich zdomácněli. Cvičení v ústním užívání jazyka napomáhá rychlejšímu zapamatování slov a frásí. Aby se dosáhlo větší zběhlosti v ústním užívání jazyka latinského, doporučují instrukce, aby žáci říkali obsah čteného latinsky; učitel má zkoušeti obsah latinskými otázkami, žáci slovy knihy odpovídati.

Při řečtině instrukce konversace nežádají. *Vůbec se mi zdá, že pro řečtinu činí naše Organisační osnova a dle ní též instrukce menší požadavky než pro latinu.* To vyplývá již z počtu let a z počtu týdenních hodin latině a řečtině věnovaných. Latině se učí na gymnasiu 8 let, týdenních hodin celkem 50, řečtině 6 let, týdenních hodin celkem 28, tedy skoro jen polovici hodin latinských. Jak si ten nepoměr vysvětliti? Tu jest možno jen dvojí aut. Buď se myslí, že za těch 6 let a 28 týdenních hodin naučí se žáci řečtině tolik, co za 8 let a 50 týdenních hodin latině, anebo se žádá menší výsledek. Že by naše Osnova předpokládala aut prvé, to tuším nikdo nebude mysliti; zbývá tedy jen aut druhé, totiž menší výsledek. A že skutečně naše učební osnova a instrukce předpokládají při řečtině *menší* výsledek než při latině, nebo jinak řečeno, že *při řečtině klade se vyučovací cíl nižší než při latině*, to vyplývá i z okolností následujících: 1. Latinské konversace instrukce žádají, řecké ne. 2. Latinské obsahy instrukce nařizují, řecké ne. 3. Chyby v latinských úlohách má učitel pouze podtrhnouti, opravu

na kraji napíše žák. Při řeckých úlohách má chyby fraseologické a slohové opravit na kraji učitel (Instrukce na str. 89.) Patrně se předpokládá, že by to žák sám nedovedl. 4. Instrukce předpokládají (na str. 89.), že, co nepřiléhá k četbě, nedovede žák ani se slovníkem v ruce bez hrubých omylů do řečtiny přeložiti. 5. Z latiny se dělá maturitní zkouška písemná z jazyka mateřského na latinu a z latiny do jazyka mateřského, z řečtiny jest jen překlad do jazyka mateřského. Při překladu z latiny na jazyk mateřský není dovoleno užití slovníku, a doba práce jest vyměřena na 2 hodiny, při práci řecké směji žáci užívatí slovníku a mohou pracovati 3 hodiny.

Z toho ze všeho vysvítá, že skutečně jsou při řečtině mnohem menší požadavky než při latině, čili že vyučovací cíl při řečtině jest položen mnohem níž než při latině.¹⁾

Proč to? Proč se při řečtině žádá méně než při latině?

Domnívám se, že *věc ta souvisí s historií řečtiny na gymnasiích vůbec. Řečtina měla ode dávna na školách postavení podřízenější. Ve středověku byla hlavním cílem učebním praktická znalost latiny. Řečtině se ve středověku, můžeme říci, vůbec neučilo — těch několik ojedinělých případů, kdy se ve středověku řečtině učilo, nepadá na váhu²⁾. Středověk vůbec k ocenění řecké vzdělanosti nedospěl.*

Do škol zavedena řečtina teprve vlivem humanismu ve století šestnáctém, ale ani humanismus ještě řecké literatury úplně neocenil; vědomí o typické ceně literatury řecké proniklo teprve působením novohumanismu ve století osmnáctém a na počátku století devatenáctého. — Co se týče počtu řeckých hodin na školách ve stol. 16, může se říci, že v nejpriznivějším případě připadlo na řečtinu asi polovice hodin latinských.³⁾ V protestantských školách četl se Nový Zákon a některé spisy mravoučné, Xenofontovy Memorabilie, Kebetův Pinax a Plutarch, v katolických Esop, Fokylides a partie ze sv. Jana Chrysostoma.⁴⁾ — U nás v Čechách byly v 16. stol. pro kališnické školy vydány universitou troje učební osnovy: osnova Kodicillova, Bacháčkova a Troilova. Dle učební osnovy Kodicillovy učilo se na latinských školách počátkům řecké mluvnice ve třídě čtvrté. Dle učební osnovy Bacháčkovy psali žáci třídy páté evangelium po řecku, dle osnovy Troilovy učí se žáci v 3. třídě počátkům řecké mluvnice ve čtvrté třídě bere se výklad řeckého evangelia a překládá se z řečtiny do latiny, v páté třídě se čte Plutarch.⁵⁾ V 17. století ujímá se názor, že řečtina má jakýsi význam jen pro studium *odborné*, pro theology a

¹⁾ Výslovně praví to O. Willmann ve své Didaktice II. str. 508: »Die lateinische Sprache hat das Gymnasium bis zur Handhabung zu lehren, die griechische nur bis zum Textverständnis.« Podobně praví Komenský v Didaktice Veliké hl. XXX., že latinská škola má naučiti latině dokonale, řecky a hebrejsky s potřebu. Srovnej též hl. XXII. 2. — Srv. též Dettweiler, Griechisch, str. 36, §. 27. ř. 6—10.

²⁾ Řecky se učilo ve středověku jen potud, pokud toho vyžadovaly styky s křesťanským Východem. Srovnej Otto Willmann, Didaktik I. str. 277—279.

³⁾ V Sturmově desítitřídním gymnasiu (ve Štrassburku) učilo se latině denně 4 hodiny, řečtině od třídy čtvrté 1 hodinu denně. V jezuitských školách (od 16. stol. počínaje) učilo se řečtině 1/4 hodiny denně.

⁴⁾ Willmann, Didaktik I. 309.

⁵⁾ Nejlépe umělo se řecky v Čechách, tuším, ve století šestnáctém. Aspoň se připomíná, že r. 1563 o školní slavnosti při veřejných disputacích, které v chrámě

lékaře, jako hebrejšтина a arabština,⁶⁾ ba Descartes prohlásil vyučování řečtině právě tak za zbytečné jako vyučování jargonu bretonskému. — U nás na školách piaristických ve stol. 17. a 18. učili se žáci v první třídě řecké abecedy a některým větám z Nového zákona, které učitel jim vybral i s latinským překladem; ve třídě druhé skloňovali jména a zájmena, stupňovali přídavná jména a učili se napaměť větám jako ve třídě první. V třetí třídě přistupovala konjugace sloves, trochu syntaxe, překlad z Nového zákona. V humanitních třídách četlo se z chrestomathie; překlady a výklady doplňovány pravidly o verších řeckých⁷⁾ Na *všech* gymnasiích se však řečtině neučilo. Do *všech* gymnasií zavedena u nás řečtina teprve r. 1753. Od roku 1775, kdy zaveden nový učební plán a zřízeno gymnasium pětitřídní, učili se žáci v I.—III. tř. grammaticae, ve třídách IV.—V. četlo se z chrestomathie, ve třídách rhetorice a poetice učili se řečtině toliko žáci schopnější. »Graecum per classes Rhetoricae et Poeseos *selectis* discipulis tantum traditur« čte se v učební osnově pro Čechy z r. 1781.⁸⁾ *Obligátním* předmětem stala se řečtina v třídách humanitních teprve za císaře Josefa II. — Počátkem století 19. učilo se ve čtvrté třídě grammaticae dle knihy »brevis grammatica graeca«, knihy namnoze chybné. Ke konci této grammatiky byly připojeny řecké věty ku překládání do latiny. Ve třídách humanitních četla se chrestomathie z Aisopových bájek, Ailiana Polyaina, Plutarcha, Stobaia, Strabona, Sexta Empeirika, Apollodora, Herodota, Lukiana a Anakreontických písní — vše bez známének přízvuku.⁹⁾ Od r. 1819 (nová učební osnova) učilo se řečtině na gymnasiích pětitřídních od III.—V. tř., na gymnasiích šestitřídních od IV.—VI. třídy po dvou hodinách týdně, tedy celkem 6 týdenních hodin. Že se za ty dvě hodiny týdně žáci mnoho nenaučili, jest pochopitelné. Ale ani *učitelé* řečtiny řecky tehda až na skrovné čestné výjimky mnoho *neuměli*. Řecká příprava přemnohých učitelů řečtiny byla tehda velmi chatrná. »Řecké hodiny byly pro mnohé učitele pravým mučením a rádi byli tomu, když si ty dvě hodiny řeckého vyučování odbyli,« praví J. Kvíčala v Památníku IIIc str. V. Jaké hrozné chyby vyskytují se v tehdejších (oficiálních) učebnicích, vykládá Kvíčala v témž Památníku na str. V. V podobném smyslu vyjadřuje

sv. Klimenta v Praze konali žáci z koleje jesuitské, mluvilo se též řecky. a po skončených studiích mluvíváno se tu hebrejsky, latinsky a řecky. R. 1588 dne 23. října zahájena v Praze promoce gymnasistů řečí a básní latinskou i řeckou. A vedle četných básníků latinských za Rudolfa II. připomínají se i někteří původcové skládání řeckých. (Pavel Saphirides, Jan Prosdokonymos, Gabriel Svěchin, Jakub Strabo z Klatov).

Z té doby máme též značnější počet překladů z řečtiny. Mohlo by se tedy zdáti, že i tyto překlady z řečtiny svědčí o značnější znalosti řečtiny v době tehdejší. Ale tu třeba míti na paměti, že překlady ty až na nepatrné výjimky nevznikly přímo z řečtiny, nýbrž prostřednictvím latiny neb i němčiny.

⁶⁾ *Komenský*, Didaktika Veliká hl. XXII. 1.: »Potřebny pak jsou pro domácí život jazyk mateřský, pro jednání se sousedy sousední jazyky, a pro čítání knih moudře psaných. jako jest učencům vůbec latinský, *filosofům a lékařům řecký a arabský, bohoslovcům řecký a hebrejský.*« Studium řečtiny, praví Komenský v téže hlavě, může býti odbaveno za rok.

⁷⁾ *Šafránek*, Za českou osvětu, str. 27—28.

⁸⁾ Viz *Krok* r. 1890, str. 45, 99.

⁹⁾ *Wilhelm*, Das österreichische Volks- und Mittelschulwesen in den Hauptmomenten seiner Entwicklung seit 1812, str. 6.

se o řečtině na gymnasiích před r. 1848 *Wilhelm*. Pravíť ve spise »Das österreichische Volks- und Mittelschulwesen seit 1812« na str. 17: »O řečtině darmo mluvit. Když se žáci pracně naučili tvarům, a to nejistě a tvarům i chybným, přestávalo všecko další vyučování na překládání z řečtiny do latiny a mechanickém analysování. Překladu se žáci učili většinou nazpaměť a vpisovali si jej nezřídka i tužkou do knihy. A učitelé? Z těch by mnozí sami byli potřebovali, aby se teprve sami učili věcem nejelementárnějším.«

Na *ústavech filosofických*, které byly jakýmsi pokračováním gymnasia, učilo se řečtině dle učební osnovy z r. 1805 na trojtřídních ústavech v 1. a 2. ročníku týdně pouze 1 hodinu, ale i od té povolovala se *dispense*, a dle osnovy z r. 1824 byla řečtina na ústavech filosofických předmětem *nepovinným*.

Od r. 1849 (nové gymnasium) učí se na gymnasiích řečtině v třídách III.—VIII. týdně 28 hodin (latinských 50),¹⁰⁾ ale i tu dovolena Organisační csnovou § 19. a min. výnosem ze dne 12. března r. 1850 č. 1660 *dispense*. V Uhrách jest od r. 1890 studium řečtiny jen fakultativní; povinným předmětem jest tam řečtina jen pro žáky, kteří se hodlají věnovati stavu duchovnímu nebo profesuře.

Z tohoto historického přehledu vysvítá, že *až do r. 1849 měla řečtina na našich gymnasiích postavení velmi podřízené. Jakýsi pokrok jeví se v pěstování řečtiny teprve od r. 1849, ale i tak jest řečtina proti latině přece jen popelkou, asi tak, jako, nemýlím-li se, na reálkách angličtina proti frančtině.*

A co je toho příčinou, že se u nás řečtina méně pěstuje než latina?

Věc ta souvisí s celým naším kulturním životem. Celý náš kulturní život souvisí více s latinou než s řečtinou. Celá naše kultura jest křesťanskolatinská. Křesťanství a s ním kulturu přinesli nám sice naši svatí věrověsté od Východu, ale vliv církve řeckoslovanské trval u nás jen krátkou dobu a brzo zanikl. Ve středověku vládne v celé západní Evropě latina. Latina jest jazykem spisovným, jazykem vědy a školy, církve a úřadů, učebním cílem škol jest znalost latiny, nejstarší naše spisy na počátku historické doby naší literatury jsou buďto latinské nebo podle latiny skládané, nejstarší naše letopisy jsou psány latinsky, v síních universitních zaznívá jen latina, a když ve stoletích 15. a 16. počal se v Evropě pěstovati humanismus, pěstovala se zase více latina než řečtina, a šířila-li se znalost řeckých památek, šířila se latinskými překlady. V století 16. básní se u nás latinsky, latinská produkce jest cílem humanismu; připomíná se sice u nás též několik původců skládání řeckých, ale těch několik řeckých skladeb se v záplavě poesie latinské úplně ztrácí. Když pak zvítězily literatury národní, psaly se přece jenom spisy učené a větší díl knih školních i na dále latinsky.

¹⁰⁾	Do r. 1855	v třídě hodin	III. 5	IV. 4	V. 4	VI. 4	VII. 5	VIII. 6
	Od r. 1855	hodin	5	4	5	5	4	5

S celou naší kulturou souvisí tedy více latina než řečtina, a *jest tedy jaksi přirozeno, že se u nás řečtina méně pěstuje než latina* — v Řecku se zase pěstuje méně latina.¹¹⁾ Odtud i ten menší počet hodin a ty menší požadavky.

Jde však o to, jaký může býti při tom menším počtu hodin a menších požadavcích výsledek vyučování. Jest za takých okolností možno, aby se žák naučil tolik řecky co latinsky? *To není možno*, a také vskutku abiturient *neumí* tolik z řečtiny co z latiny. V tom mně, tuším, každý odborník přisvědčí. A následek toho pro řeckou četbu? Není možno, aby žák s tímž porozuměním vnikl do knihy řecké jako do latinské, a proto není též možno, aby měl z řecké četby ten aesthetický požitek, jaký se při této četbě má na zřeteli. Místo bezprostředního dojmu, plynoucího z krásného obsahu, má žák cit námahy z jazykových obtíží, místa, která mají na ducha a srdce působiti svým obsahem, jsou žáku pouhou summou neznámých slovíček a vazeb. Mnoho zůstane nesrozumitelné a neprovede účinku žádného. Za takých okolností stává se i cíl, jež gymnasium při řeckém vyučování má na zřeteli, pochybným, a praví-li odpůrcové řečtiny, že výsledky vyučování řečtině jsou skrovné, a že gymnasium nenaučí tolik, aby žáci skutečně s porozuměním dovedli čísti řecké spisovatele,¹²⁾ mají do jisté míry pravdu.

I nebylo by divu, kdyby za takových okolností odpůrci řečtiny zvítězili, a řečtina padla. Neboť, nebudeme-li moci při prudkých nynějších útocích na řečtinu ukázati na *lepší* výsledky tohoto vyučování, než jakých se dosáhlo posud; nenaučíme-li řecky tolik, aby oktáván skutečně řeckým klassikům rozuměl; nedokážeme-li, že řecké vyučování má též znamenitou cenu vzdělávací i pro výchování člověka *moderního*: pak řečtina padne, nikým neoplakána leda snad několika málo odborníky, padne, abych užil slov Dettweilerových, jako vysoce vážený emeritní hodnostář, jenž umře u vysokém věku a jemuž mladší generace prokáže nanejvýš, poněvadž to patří k dobrému tonu, poslední poctu. To však bych pokládal za kulturní škodu. A proto pravím: má-li se řečtina udržeti, má-li se cíle řeckému vyučování vytčeného

¹¹⁾ Proto pokládám návrh učiněný ve výtečných jinak inspekčních zprávách Schulbesichtigungs-Berichte v »Lehrgänge« seš. 28., str. 92, aby se místo latinského gymnasia zřídilo gymnasium *řecké* [jak to chtěli kdysi někteří humanisté, a v minulém století navrhovali též Gotthold (Ideal des Gymnasiums, 1848) a Ed. v. Hartmann (Zur Reform des höheren Schulwesens, Berlin, 1875)], ve kterém by se vycházelo od řečtiny a latina se buď úplně vyloučila anebo aspoň velice obmezila — takový návrh já, ač přítel řečtiny, pokládám za nepřirozený a úplně dávám za pravdu *Willmannovi*, jenž dří: »Es heisst die Weltgeschichte korrigieren wollen, wenn man Rom überspringen möchte, um sich mit griechischem Geiste recht zu erfüllen. Dem falschen Philhellenismus muss entgegengehalten werden, dass die Vermittlung Roms eine unentbehrliche war, was die geringe Bewurzelung der griechischen Kultur beweist, welche uns bei Nationen entgegentritt, denen sie unvermittelt zugeführt wurde.« Willmann, Didaktik II., 116.

¹²⁾ To tvrdí též F. Paulsen ve své znamenité knize »Geschichte des gelehrten Unterrichts«. Paulsen se táže: »Čtou se opravdu Řekové? Nestaví se mezi učitele a žáka jako trapná překážka *neznalost jazyka*? Nezůstává čtení často pouhým bídným slabikováním, a nejsou často hodiny klassické lektury místo hodin zotavené hodinami nudy? Pro tak mnohé, kteří mají gymnasium za sebou, byl by to asi hrozný trest, kdyby ještě jednou musili denně celé hodiny poslouchati tak zvané překlady svých spolužáků.«

dosíci, má-li žák řecké knize rozuměti — nepravím tak jako knize francouzské nebo německé, ale aspoň tak jako knize latinské — *muš se naučiti řecky lépe, než posud se děje*,¹³⁾ musí se naučiti řecky aspoň tolik co latinsky.

A jak to provést? Dvojím způsobem: buď zvýšiti počet hodin nebo zlepšiti metodu.

Na zvýšení počtu hodin není dnes žádné naděje, ačkoli by požadavek ten vzhledem k počtu řeckých hodin na jiných evropských gymnasiích nebyl neoprávněný; neb, srovnáme-li náš počet řeckých hodin s počtem řeckých hodin na jiných evropských gymnasiích,¹⁴⁾ shledáme, že na našich gymnasiích jest poměrně nepatrný, a že *Rakousko patří k zemím, kde se řečtina poměrně málo pěstuje*. (U nás se učí řečtině na gymnasiu 28 hod., ve Švýcařích [v Šaffhúzách] 30 hod., v Holandsku 34, v Rusku 33, v Bavorsku a Prusku 36, ve Virtembersku 40, v Sasku 40—42). Nebyl by tedy, jak praveno, požadavek ten tak přemrštěný; vždyť i sám náš učební plán uznává, že řečtině vyměřeno hodin po skrovnu; udáváť za cíl řeckého vyučování na vyšším gymnasiu důkladnou četbu nejznamenitějších plodů řecké literatury, *pokud to obmezený čas tomuto předmětu vyměřený připouští*. A ve »Vorbemerkungen« k Org. osn. vyd. z r. 1849 praví se (na str. 5.—6) výslovně: »Übrigens ist die für beide klassischen Sprachen bestimmte Stundenzahl kleiner, als es vielleicht von vielen competenten Beurtheilern der Gymnasialeinrichtungen gewünscht wird.«

Přes to však není, tuším, na zvýšení naděje. a to z té příčiny, že v mnohojazyčném Rakousku musí se přirozeným způsobem více času

¹³⁾ Jak může někdo tvrditi, že obtíže, které řecká kniha svým lexikálním materiálem a jinak působí, mohou se zmírniti *omezením* výcviku ve vlastním užívání jazyka řeckého — jak dle referátu v minulém čísle tohoto Věstníku na str. 216 praví ve svém návrhu na reformu vyučování řečtině podaném pruskému ministerstvu vyučování Ulrich von Wilamovitz — to mně nejde na mysl. Já myslím právě naopak, že má-li žák řecké knize rozuměti, musí se řecky naučiti *lépe* než posud. Překládati, Demosthena, vniknouti v logický postup jeho myšlenek, čísti Sofokleovy chory, to není — buďme jen upřímní — tak snadné, to vyžaduje důkladné znalosti řeči, a jestliže té řeči žáka nenaučíme a přece od něho toho překladu žádáme, pak ukládáme mu úkol, který při nejlepší vůli a největší péli *nemůže* provést.

¹⁴⁾ Počet hodin lat. a řeckých na evropských gymnasiích a ústavech obdobných.

Jméno země:	Počet hodin		Poznámka
	lat.	řeckých	
Rakousko	50	28	
Uhry	48	19	dle uč. plánu z r. 1879
Bavory	66	36	dle uč. plánu z r. 1891
Virtembersko	81	40	» » »
Sasko	71—73	40—42	» » »
Prusko	62	36	» » »
Italie	35+12	10+10	gymnasim + lyceum
Rusko	42	33	dle uč. plánu z r. 1890
Šaffhúzy			
ve Švýcařích	34	30	
Hollandsko	42	asi 34	dle uč. plánu z r. 1876
Belgie	64	17	athenaea.
Francie	38½	20½	devítitřídní lycea; uč. plán z r. 1884.

O počtu řeckých hodin v Prusku praví *Dettweiler* v »Griechisch«, str. 23: »Unser griechischer Unterricht wird gut thun, sich nicht unter 6 Stunden wöchentlich für jede Klasse herunterdrücken zu lassen.«

věnovati druhému zemskému jazyku — to je denní chlebiček, řečtina jest pamlsek — nezbyvá tedy času na řečtinu. A za druhé jedná se nyní o to, zavést na gymnasiu jako povinný předmět některý jazyk moderní,¹⁵⁾ u nás v Rakousku frančtinu, v Prusku (zvláště na západě) jazyk anglický.

Není-li však možno zvýšiti počet hodin, měl by se aspoň ten skrovný počet lépe zužítkovati, to jest: měla by se *opraviti metoda*.

Mnohý se snad útrpně usměje a zvolá: Nyní chceš pomáhati klassické filologii na nohy, kdy usiluje se o to, aby místo latiny a řečtiny zavedly se do škol jazyky moderní a střediskem veškerého vyučování aby se stal jazyk mateřský? Marné počínání! Latina a řečtina jest překonané stanovisko, jest fase již odbytá, a chtěti nyní udržeti klassickou filologii jest tolik co galvanisovati mrtvolu. Klassická filologie svou kulturní úlohu již dohrála, a na její místo nastoupí nyní jazyky a literatury moderní a vědy přírodní.

Nuže, i já uznávám, že škola má vyhovovati potřebám doby přítomné, i já jsem přesvědčen, že nenáhlá, s duchem času postupující reforma našich gymnasií jest nutná, a heslo *sint ut sunt* (t. školy) pokládám ne za konservatismus, nýbrž za naivnost, za nedostatek smyslu pro historický vývoj. Jest jisto, že škola má vychovávat pro život — vždyť *non scholae, sed vitae discimus* — ten život jest však nyní jiný než před sto lety, a proto musí škola svůj vzdělávací ideál přizpůsobiti potřebám života *nynějšího*. Kdo se jen trochu poohlédl v dějinách paedagogiky, ví, že vzdělávací ideál školy dle potřeb a názorů doby stále se mění. Jiný vzdělávací ideál měl středověk, jiný vzdělávací ideál měl novohumanismus, jiný vzdělávací ideál vytváří doba přítomná, a že za sto let bude školství zase jináč vypadati, o tom není ani pochybnosti. Každá instituce, každá tradice vyžaduje čas od času revise. To vše uznávám a jsem též, jak jsem již řekl, přesvědčen, že nenáhlá oprava našich gymnasií v duchu moderním jest nutná; ale že by člověčenstvo latiny a řečtiny k svému vzdělání již nepotřebovalo, a že nadešla již doba, kdy latina a řečtina může býti ze škol úplně vyloučena, to popírám. Ta doba tu ještě není a tak brzo ještě nepříjde, a na omylu jsou ti, kdož si myslí, že latinu a řečtinu drží snad pouze ten neb onen ministr vyučování, a kdyby se stal ministrem vyučování někdo jiný, že latina a řečtina obratem ruky může býti odstraněna. Uznávám sice, že, čím více časově od starověku se vzdalujeme, tím více stáváme se kulturně svými, samostatnými: v 17. stol. vzniká nová filosofie naproti aristotelské scholastice, do té doby vše-

¹⁵⁾ O této otázce jednala loňská říjnová konference ředitelů dolnorakouských, a na popud této konference byla otázka ta předložena též professorským sborům zemských gymnasií dolnorakouských. Většina sborů těch vyslovila se podle zpráv časopiseckých pro úplné nahrazení řečtiny frančtinou. O věci té jednal nedávno též sněm dolnorakouský. Školní jeho výbor přijal po doporučení poslance Kicka tyto návrhy: »Skutečné potřebě obyvatelstva, směřující k zavedení moderního kulturního jazyka na vyšším gymnasiu, lze jen tehdy vyhověti, bude-li vyučování jeho obligátním. Aby však nebyla školní mládež přetěžována, třeba zmenšiti nynější učební látku, hlavně vyučování *řečtině*. Doporučuje se tudíž, aby vyučování moderní řeči počalo už třídou třetí a aby počátek vyučování *řečtině* byl posunut na třídu pátou. Pokus jest učiniti nejen na gymnasiích státních, ale i na některém gymnasiu zemském.«

vládné, v 18. stol. probouzejí se národní literatury u předních národů evropských, v 19. stol. konečně celý rozkvět vědecké práce odborné, ať duchovědné či přírodovědné, vytváří celou řadu zjevů nových, samostatných, na starověku již méně závislých, poměry společenské volnosti občanskou, rozvojem přírodních věd a pokrokem techniky se podstatně změnily;¹⁶⁾ — jest nepopíratelné faktum, že *moderní* literatury národů evropských učinily veliký *pokrok* a vytvořily díla nejvyšší aesthetické ceny; také to uznávám, že antická kniha nepůsobí na nás tak bezprostředním a mocným dojmem jako lektura moderní, a to proto, že látka jest nám málo známá, myšlenkový směr nám příliš cizí, obrazy vzaté z přírody nám neznámé nebo jsou našemu názoru zcela neobvyklé — mnoho zůstane nesrozumitelné a neprovede účinku žádného;¹⁷⁾ jsem úplně přesvědčen, že střediskem veškerého vyučování má býti jazyk *materšský*; i to připouštím, že vliv jazyků klassických a vliv překladů z jazyků klassických na tak zvané formální vzdělání se *přeceňuje*:¹⁸⁾ ale přes to myslím, že klassická filologie posud své úlohy nedohrála. Nelze popřít, že s latinou a řečtinou posud různé obory

¹⁶⁾ F. Drtina v Listech Filologických r. 1895, str. 231. Podobně se vyjádřil již i duchaplný filolog Doederlein. Ten shledává docela přirozeným, že ponenáhlu méně a méně ze starověku pro své vzdělání přejímáme, poněvadž jsme již kulturně výš. Ziegler, Geschichte der Pädagogik, str. LV.

¹⁷⁾ Dr. P. Vychodil, Poetika, díl II., str. 260.

¹⁸⁾ Formálního vzdělání, rozumí-li se jím tříbení soudnosti, lze nabýti nejen na latině a řečtině, nýbrž na každé řeči, především pak na řeči *materšské*, a nejen na řeči, nýbrž na kterémkoli předmětu učebním vůbec. To pověděl už Bonitz a připouští i Madvig (Kleine Schriften, str. 286). Tvzení, že řeč jest nejlepším prostředkem pro vzdělání v logickém myšlení, pochází z doby idealistické filosofie německé, která hlásala totožnost grammatiky a logiky. Dle této filosofie jest řeč zjevením absolutního Rozumu (Logos), jest Rozum ve své jinakosti, jest zesmyslněný jeho zjev, mluvení jest hlasité myšlení, a grammatika není nic jiného než zesmyslněná, užitá logika. Theorie ta však jest nesprávná. Mohli bychom probrati celou logiku od pojmu, jeho obsahu a rozsahu, jeho znaků, jeho protivy a protikladu až k soudům a jich čtyřem způsobům a logickým kategoriím vůbec na straně jedné, a grammatiku počínajíc od slova, jeho tvoření, odvozování a skloňování až k větě a rozmanitým jejím druhům a částem řeči vůbec na straně druhé, a zvažující vždy korrelatní člen řady jedné s korrelatním členem řady druhé mohli bychom ukázati kus po kuse, že členy ty se nekryjí. Že *slovo* a *pojmem* se nekryjí, to věděl už Chrysippos. Nevyjadřujeť slovo ani obsah, ani rozsah pojmu. Slovo vyjadřuje obyčejně ze všech znaků pojmu jen znak jediný (etymon, původní význam). Ssavec = něco ssajícího. ostatní znaky ssavce v tomto slově obsaženy nejsou. Že *věta* a *soud* se nekryjí, následuje již z toho, že celý soud vyjadřuje se mnohdy jediným slůvkem (snad. možná, zajisté, *ān*), jindy zase jediný pojem se vyjadřuje celou větou. Pro všechny formy myslící neexistují též zvláštní formy mluvicí. Tak na př.: kategorii *příčinnosti* řeč nemá, nýbrž nahrazuje ji všelijak jinak, a to buďto poměry časovými nebo místními. Atd. Zkrátka, osnova logická a osnova grammatická se nekryjí; grammatika a logika jsou dvě různé věci, z nichž každá jest autonomní spravujíc se svými vlastními zákony. Vůbec dlužno na řeč pohlížeti více se stanoviska *psychologického* nežli se stanoviska logického. — Věc ta jest nyní obecně známa, a proto se divím, že heslo, jako by klassické vyučování, zejména latina bylo nejlepším prostředkem pro vzdělávání v logickém myšlení, i v nejnovějších paedagogických spisech pořád ještě se opakuje. »Ein Exercierplatz der logischen Übung ohnegleichen ist das Latein! Was Sprachregel ist und wie diese wirkt und zu verwenden ist, lässt sich nirgends so gut lernen als an der lateinischen Sprache!« to praví ještě Toischer ve své »Theoretische Pädagogik« na str. 45. Účelem klassického vyučování na gymnasiích jest Toischerovi »Exaktheit des Denkens und Exaktheit des Ausdruckes«. Já pokládám podobná tvrzení za přepjatá, za ohlas myšlení staršího, který by už jednou mohl umlknouti. *Úplně* ovšem vlivu vyučování latinského na tříbení soudnosti *nepo-*

vědění více méně souvisejí, a že v jistém ohledu jsou tyto řeči posud, jak dí Willmann,¹⁹⁾ depositáry vědění. Vymýtí latinu a řečtinu z našeho vzdělání znamenalo by zničení díla dějin, které nemůže býti ničím libovolně utvořeným nahrazeno.

Vyhoditi staroklassické vzdělání znamenalo by duchovní zesurování a kulturní škodu. Spojovací nitky s Římany a Řeky, které po staletí byly udržovány a před sto lety ještě úžeji navázány, nemohou býti beze škody přetrženy. Pokud vzdělanci národův evropských duševní spojitost s klassickým starověkem ještě cítí, potud musejí řeči a dějiny tohoto starověku tvořiti součástku ve vyšším vzdělání mládeže. Tak se o této otázce vyjádřil v Zieglerových Dějinách paedagogiky sám vydavatel tohoto díla *Baumeister*, ten moderní Baumeister, jenž jinak žádá, aby se na gymnasiu více místa popřálo vědám přírodním a řečem moderním. I tvrdím, že zejména *latina* posud různým způsobem s celým naším životem *souvisí*. V latině sepsány jsou prameny právníků, latina jest řečí lékařů, řečí katolické církve, na latinu narazíme posud každým krokem, zkrátka, latina dokazuje svou existenční oprávněnost každý okamžik i tomu, kdo o hlubším obsahu latiny a její ceně jako prostředku vzdělávacího nemá ani tušení, a posud platí výrok Schopenhauerův, že, kdo neumí latinsky, podobá se člověku, který se nalézá za mlhavého počasí v krásné krajině: jeho obzor jest obmezený, vidí jen, co má před sebou, a co jest o krok dále, ztrácí se mu do neurčita. Kdo latinsky a řecky neumí, tomu zavřeny jsou zdroje, z nichž by

pírdám Jest pravda, že při vyučování mluvnickém *jakési* cviky logické se *dějí*. V tom dávám nebožtíkovi Neudörflovi za pravdu (Slovo o humanismu a klassicismu), že když se primánek učí latině, vyžaduje toto učení značné duševní činnosti, značného přemýšlení. Má-li na př. primánek utvořiti daný tvar slovesný, v němž má naznačiti osobu, číslo, čas, způsob, jakost a rod děje, musí shrnouti značné množství momentů, musí přemýšlet. Když má přeložiti do latiny větu »Les jest stinný« slovy »Silva est opaca«, stojí ho to dosti přemýšlení musí si uvědomiti podmět, abstrahovati od mužského rodu jeho v češtině a upravit k tomuto abstrahovanému rodu rod ženský v latině »opaca«, ačkoliv mu české slovo »stinný« vnučuje rod mužský. atd.

A pak: veškeré třídění, kategorisování a grammatické systematisování, subsumování jednotlivých případů pod všeobecná pravidla jest prací *logickou*. Ale takové operování s pojmy možno prováděti též na kterémkoli jiném jazyku a na kterémkoli jiném materiálu. a to s tím *větším* úspěchem, čím materiál sám látkou jest *sajímavější*. Grammatický materiál mládež *nezajímá*, mládež má proti grammatickým cvičením *antipathii*. Grammatická cvičení bystří sice *rozum*, ale nezaměstnávají *fantasii*, a duševní činnost chlapcova netáhne ještě k *abstrakci*: mládež má čilou *fantasii*, a proto by se duchu mládeže měla podávati látka, která bystří rozum, ale zároveň podává něco *fantasii*.

Že by latina byla nějakým universálním prostředkem vzdělávacím vůbec, nějaká panacea, která se hodí pro všecko, to jest *fantom*, a bylo by na čase, aby toto heslo, které v naší theorii paedagogické asi sto let se udržovalo (původcem jeho jest B. A. Wolf, srv. Dettweiler III, 1.) a v klassickém vyučování dosti škody nařídalo, poněvadž svádělo k duchamornému formalismu — bylo by na čase, aby toto heslo z našich paedagogických spisů zmizelo.

Srv. o této věci *Lehrproben* 28, 104 (Aus Schulbesichtigungs-Berichten). — A. Ohlert, Allgemeine Methodik des Sprachunterrichts viz referát Kabelikův v V. ročníku tohoto Věstníku). — Dettweiler III, 11, 17–18, IV, 9, 11. — *Dršina*, Filol. Listy r. 1895 str. 229–232. — Dr. Theobald Ziegler: Die Fragen der Schulreform. str. 28–29. a Geschichte der Pädagogik — Dr. E. Mach, Der relative Bildungswert der philologischen u. der mathematisch-naturwissenschaftlichen Unterrichtsfächer der höheren Schulen. Prag. 1886.

¹⁹⁾ Willmann, Didaktik II., 119.

původní znalost kulturního života starověku, celého středověku a prvního století doby novější čerpati mohl. Vypuďte řečtinu a latinu z gymnasií a odchováte si *barbarské* pokolení, které nebude ani s to, aby nejvýtečnějším dílům *moderní* poesie porozumělo, poněvadž i tato poesie rčením, dikcí, názory k antickému životu se odnáší.²⁰⁾ Pokud budeme Goethova Tassa a Ifigenii, dí zmíněný už Baumeister, výše ceniti než pohodlně zařízený spací vagon, pokud se budeme více obdivovati kolínskému dómu než mostu Britannia Bridge, pokud Raffaelova Madonna bude pokládána za vymoženost lidského ducha právě tak velikou jako spektrální analýse, zkrátka, dokud trvají idealistické základy naší nynější vzdělanosti, kterými se Evropa stala centrem vzdělaného lidstva, dotud bude vzdělávací cesta do Řecka nejlepší přípravou pro hlubší pojmání všech životních účelů; komu to však není možno, ten zůstane při Italii a Římě a tam najde vysvětlení jak vyvíjeli se moderní národové, a porozumí leccemu, co jsouc původu cizího s naším nynějším životem nerozlučně srostlo. — Připouštím sice, že klassický starověk můžeme do jisté míry poznati i z *překladů*; ale *věda*, zejména hlubší vědecké studium *historické*, se bez znalosti staroklassických řečí neobejde, neboť vědecké studium nemůže se spokojiti *překlady*, nýbrž musí sáhnouti k *originálu*. A mimo to jest pro každou vědu důležité, aby znala své *dějiny*, svůj *vývoj*, a tu nelze upříti, že skoro všechny vědy ukazují *řecký* počátek a dlouhou periodu *latinskou*. — Jest sice pravda, že, čím dále od starověku se vzdalujeme a vzdalovati budeme, tím méně z něho pro své vzdělání budeme čerpati, poněvadž budeme míti kulturu svou; a pak — a to jest důležité — *vkus* se mění, a co se nám dnes zdá krásným, nebude se snad líbiti našim potomkům: ale přes to se odvažuji tvrditi, že jisté vzory Řeků a též Římanů jsou *nenahraditelné*. Kterým moderním eposem bylo by na př. možno nahraditi Homéra?!

Ostatně pravdu má výtečný paedagog O. Frick, když háje klassického vzdělání proti námítce, že vzdělání to jest povahy čistě *jazykové*, dí: »Beweisen wir, dass wir nicht nur Sprachformen, sondern dahinter auch Bilder der Natur und Menschheit, Personen und Charaktere, Thaten und Handlungen, den Reichthum der gesamten Aussen- und Innenwelt wahrnehmen, schauen, sichten (di-videre) und verstehen, deuten (interpretari) und erzählend wiedererzeugen können, so wird der Sturm lauf gegen die bildende Kraft des klassischen Alterthums, welches die reinsten Typen des geschichtlichen Lebens in anschaulichster und vollkommenster Form darbietet, am besten zurückschlagen.«²¹⁾

Jde tedy o to, dokázati, že vyučování latině a řečtině není pouze povahy formální, nýbrž že má též obsah *reální*, že má svůj cenný obsah vzdělávací, obsah historický, aesthetický a ethický; běží o to, čísti klassiky tak, aby se jich nezneužívalo k exerciciím grammatickým, nýbrž aby se přihlíželo více k obsahu, ke stránce aesthetické a kulturně historické a k pěstování zájmů ethických. To žádají nynější učební plány, to žádá vzdělávací ideál doby přítomné, a na tom závisí též další osud klassické filologie. Neboť, kdyby mělo býti pravda, že ty

²⁰⁾ Srv. V. Brandl, Obzor r. 1887, str. 2.

²¹⁾ Lehrproben. 4, str. 111–112.

pěkné věci o kráse, pravdě a dobru, jež se udávají za cíl klassického vyučování na gymnasiu, čtou se jen v paedagogikách, ve skutečnosti však že o tom žáci ničeho nevědí, poněvadž se k tomu pro samé konjunktivy a vazby a slovíčka a spoustu úplně zbytečných poznámek a kollektanů nepřijde; pravda-li, že v theorii, v učebních plánech a instrukcích jest duchamorný formalismus při četbě auktorův dávno zavržen, ale v praxi že posud bují na školách u přemnohých učitelů; pravda-li, že doma se hledají jenom slovíčka, ve škole pak že začne to hrozné lámání překladu, při kterém četba za stálého zápasení s grammatikou a slovníkem, za stálého vypomáhání a postrkování se strany učitele zdlouhavě a namáhavě, řádek za řádkem, verš za veršem jen pracně ku předu se posouvá; pravda-li, že na vypilování překladu nevěnuje se tolik péče, kolik by se věnovati mělo, a že se nepřekládá v duchu jazyka mateřského, nýbrž příliš otrocky, čímž se jazyk mateřský jen *kazí*;²²⁾ pravda-li, že pro příliš „důkladný“ výklad jednotlivostí, které poskytuje ten neb onen tu hodinu právě čtený zlomeček, žáci ztrácejí souvislost a přehled celku; pravda-li, že mnohdy žáci ani nevědí, co čtou,²³⁾ neřku-li, aby dovedli vyložiti souvislost myšlenek, podati rozbor a oceniti dílo po stránce aesthetické — pravím, kdyby tomu bylo tak, pak by byl osud klassické filologie zpečetěn. — Možná, že na těch stezcích jest něco pravdy — jsouť posud starofilologové, kteří nepřestávají toužiti na úpadek grammatického vyučování a ve známém výtečném výnosu ze dne 30. září 1891 č. 1786 spatřují hrob filologie;²⁴⁾ ale filologové toho druhu, tuším, již vymírají, a nová učitelská generace bude zajisté čísti klassiky tak, jak žádá doba přítomná a jak káže i životní otázka filologie. Neboť pravdu má *H. Schiller*, když praví, že další trvání klassické filologie závisí na tom, podaří-li se ji nově utvářiti a zušlechtiti. — Ovšem *takové* pěstování lektury není tak snadné a pohodlné jako vyptávaní se na perfekta a proč je tam ten onen konjunktiv. Nepřestávají pouze na výkladě mluvnickém, nýbrž přemýšleti o tom, jaké poklady myšlenkové lze z četby na každou hodinu vybrati. připraviti v duších žáků půdu tak, aby obsah čteného náležitě a s radostnou ochotou pojali, dovésti to, čemu *Herbart*, jehož pokládám za největšího paedagogického spisovatele doby přítomné, říká „vzbuditi interest“, uměti žákům lekturu zpříjemniti, aby se na tu latinu a řečtinu těšili; vykládati klassiky se stanoviska aesthetického, ale ne tak, aby výklad záležel v lapání figur nebo v rozvláčných aesthetických rozborech a škatulkování nebo v planém horování, ale ve vytknutí a sestrojení představ takovém, aby posluchač sám z obsahu tak vytknutého dojem krásy mohl přímo vycítiti, jako cítíme z květiny její vůni; srovnávati antiku s poměry moderními, aby žáci z mi-

²²⁾ Jak špatnými překlady z klassických jazyků jazyk mateřský se kazí, viděti nejlépe na českých úlohách, pracovaných dle latinské nebo řecké četby. V takových úlohách bývá hrozný sloh; nečeskými frasemi, nečeskou skladbou a nečeským pořádkem slov se jen hemží.

²³⁾ Stalo se mně skutečně, že jsem se ptal žáka z cizího ústavu, co čtou z Demosthena, a žák nevěděl, a ani, když jsem mu všelijak pomáhal, si nevzpomněl.

²⁴⁾ Takové obháje klassické filologie pokládám s Dettweilerem za její největší škůdce, poněvadž nepokračující s duchem, času zavdávají svým jednáním radikálům podnět k útokům na klassickou filologii a tím způsobem nepřímou sami podporují hnutí reakční.

nulosti lépe pochopili přítomnost; nepřekládati slova, nýbrž myšlenky, a překládati tak, aby žáci byli naváděni k samostatnému myšlení, a — což jest hlavní věc — budit vždy a všude zájem ethický, obsah čteného vlastním citem proniknouti a ušlechtilostí vlastního, vyspělého názoru světa prozářiti: *taková* lektura vyžaduje *větší* duševní práce a také *většího duševního fondu*, taková lektura vyžaduje, aby se učitel své úloze oddal s opravdovým nadšením. A práce taková jest tím *nesnadnější*, čím *méně vzorů* dostalo se nám v této příčině na *univerzitě*. Nám starším, praví Baumeister, nikdo cesty neukázal, sami musili jsme zlézati ten příkrý kopec napříč trním a hlozím; ale svým nástupcům můžeme již ukázati vyšlapanou cestičku. To je pravda. Nynější gymnasiální učitelé musili tvořiti sami ze sebe. Ale vytvořeno, bohudíky, už dosti, ba možno říci, že na poli školních výkladů a zpracování klasiků učiněn skutečně *pokrok*, a bude-li se tak pokračovati, pak, ale jen pak bude míti klassická filologie na gymnasiích svou vzdělávací cenu, získá si nové přátele a dovede útokům radikálů odolati.

K reformě metody přispěly u nás *dva znamenité výnosy*, totiž výnos z 1. července 1887 č. 13.276, dle něhož mají býti cvičebné knihy pro nižší třídy tak sestaveny, aby, i co se týče grammatických tvarů a pravidel, i co se týče zásoby slov připravovaly na četbu klasiků, z učiva mluvnického věci méně důležité se vymycují a konečně se žádá, aby se latině a řečtině neučilo po léta na jednotlivých *nesouvislých* obsahuprázdných, věcně nesnadných a mládeži nesrozumitelných *věštách*, jak se to posud namnoze dalo, nýbrž, aby se záhy začalo s lekturou *souvislou*²⁵⁾ a to lekturou poutavou, která by žáky zajímala, byla duševnímu jich obzoru přiměřena a působila na jejich cit a fantasii. Mním dále *důležitý výnos se dne 30. září 1891 č. 1786 o vyučování latině a řečtině na vyšším gymnasiu*, jímžto se suchopárné grammatizování při výkladě auktorů zavrhuje a nařizuje se výklad po stránce aesthetické a kulturní.

Výnosy ty jsou výtečné.

Ale doufáme, že na těchto výnosech reforma klassického vyučování na našich gymnasiích nepřestane — zbývá ještě mnoho činiti. Výnos ze dne 30. září 1891 jedná o tom, *jak čistí* auktory; neméně však důležitá jest otázka, *co čistí*, a v této věci měla by co nejdříve nastati náprava. Myslím, že by se měla podniknouti ta práce a celá naše staroklassická gymnasijská četba měla se vzhledem k ceně vzdělávací zevrubně prozkoumati, asi tak, jak to učinil Dettweiler s Ciceronovými řečmi, aby se zjistilo, co za nynější doby za četbu gymnasijskou se hodí a co ne. Nelze totiž upříti, že leccos z toho, co se posud na našich gymnasiích žákům ku čtení předkládá, pro mládež se nehodí. Že na př. pro nejnižší stupeň, pro třídu třetí, nemáme posud vhodné latinské četby, že z hubených, suchopárných, nechutných a nejapných povídaček Nepotových má naše mládež užitek pramalý,²⁶⁾ že četba Livia měla by se docela jináč upravit, že předkládati žákům

²⁵⁾ Téhož žádá nový učební plán pruský. Srovnej Dettweiler IV., 15.

²⁶⁾ Jest to většinou suché hromadění dat beze vší pragmatické souvislosti a kloudné dispoice. Souvislých příběhů a vzdělávacího obsahu málo (Phocion!) Dettweiler Nepota hájí. Nechválí neb úplně ho zavrhuje Herbart, Bergsträsser (1782)

čtení o samých vojnách (spisy Caesarovy, zejména »De bello civili«) jako na nějaké vojenské škole nemá pro gymnasisty žádného smyslu,²⁷⁾ že čísti s mladými lidmi Ciceronův spis »O stáří« a chtíti jim namluviti, jak jest to pěkné býti starým, jest věc nepřirozená a absurdní, že ani spis »De amicitia« za četbu se hrubě nehodí,²⁸⁾ že místo dvou posledně jmenovaných spisů filosofických, které se posud na našich gymnasiích čítají, a které i Instrukce na prvním místě doporučují, měly by se raději čísti úryvky ze spisu »De officiis« a výbor z Ciceronových listů, které podávají věrný, nelíčený obraz antického člověka s jeho přednostmi a vadami, mají velikou cenu kulturně historickou a budí všeobecný zájem psychologický; že z Xenofontových Pamětí neutvoří si žáci náležitého obrazu o Sokratovi, poněvadž vůbec spis ten úplného a uceleného obrazu o Sokratovi nepodává, nýbrž jen obraz kusý a rozbředlý; že o Sokratovi utvoří si žáci mnohem lepší obraz z Platona; že Demosthenes jest pro žáky jednotvárný, zdlouhavý, že nemohou mu náležitě rozuměti ani ho oceniti;²⁹⁾ že by se měly čísti životopisy *Plutarchovy* a snad i výběr z řeckých *lyriků*;³⁰⁾ že by se nejlepší řecký historik a spisovatel tak ohromného významu, jako jest *Thukydides*, neměl vylučovati ze školní četby jen proto, že jeho sloh jest nesnadný; že by se měla dáti žákům do rukou vydání kommentovaná, že by se neměly čísti ani jednotlivé, nesouvislé úryvky, ani knihy celé, jak jsou od auktorů napsány, i se všemi episodami a podrobnostmi, které mysl žákovu jen zbytečně rozptylují a jeho paměť jen zbytečně obtěžují, obsahující věci pro žáka úplně bezvýznamné a s ostatním učivem nikterak nesouvisející, pravím, že by se neměly čísti ani nesouvislé úryvky, ani nezměněné knihy celé, nýbrž výběry z více knih, sestavené tak, aby tvořily jednotný, zaokrouhlený celek; že nynější způsob čísti klassiky, dle něhož nače se nezřídka auktor jeden, pak se dříve, než se žáci do něho vžijí, nechá, a začne se druhý, pak se zas ten druhý nechá a čte se zase první (Cicero — Vergil — Cicero — Vergil; Ovid — Livius — Ovid; Xenofon — Homér —

B. Aug. Wolf, Köchly. Hanow (»arcendus erit tamquam pestis a pueris duodecim annorum«), Weller (1852), Wagler, Rehdantz, Hug, Borman (1861), Ostendorf (1872). *Perthes*, C. Peter (1877), Bernhardt. Mnohem zajímavější než suchopárny *Nepos* jest *Curtius Rufus*, a proto vítám nejnovější *Patočkovy* vydání *Nepota*, v němž vedle biografií *Nepotových* jsou též obsaženy vhodné výňatky z *Curtia Rufa*, s upřímnou radostí. V suchoparu četby *nepotovské* budou tyto výňatky z *Curtia Rufa* pravým osvěžením *tertiánské* lektury; jestli *Curtius Rufus* jak svým obsahem, tak půvabnou formou vskutku četba velmi poutavá a místy i napínavá. — O četbě pro *tertií* srovnej též *Jahrbücher für Philologie* 1891, str. 531 dole.

²⁷⁾ Podobně soudil již *Rousseau*, jak možno se dočísti v pojednání »Soud *Rousseauův* o pěstování studií klassických«, v *Kroku*, r. 1889, str. 363. Chvále *Thukydida* *Rousseau* dodává: »Na neštěstí mluví stále jenom o *válkách*, a v jeho zprávách vidíme stále věci přemálo poučné — *bitvy*. Ústup desíti tisíců Řeků a zápisky *Caesarovy* mají touž slabou stránku.« Srovnej též stať *Vykoukalovu* v tomto *Věstníku* VII., str. 1—6.

²⁸⁾ Mně se vůbec četba *Cicero* z *věcných* příčin mnoho nezamlouvá, a jak mně ze zkušenosti známo, ani žákům ne. Záliba v řečech *Ciceronových* jest zbytek z doby *ciceronianismu*, kdy cílem vyučování byla imitace latiny klassické, a v uměle vysoustruhované latinské periodě spatřoval se vrchol školního vzdělání.

²⁹⁾ Srovnej v tomto *Věstníku* V. str. 172. O četbě autorů klassických.

³⁰⁾ Zajímavé jest, že řecké lyriky čtou na gymnasiích v Dánsku. Srovnej »Střední školy v Dánsku« v tomto *Věstníku* V. str. 199.

Xenofon; Xenofon jest vtroušen mezi Homéra po kapkách jednou za týden v páté tř., a jednou za 14 dní v VI. tř.),³¹⁾ že ten desultorický způsob lektury nepřispívá ke koncentraci, nýbrž spíše k discentraci vyučování;³²⁾ že by se dříve, než posud se děje, mělo začít s četbou souvislou, asi na ten způsob, jak jest to provedeno v řecké cvičebné knize J. Lattmannově;³³⁾ že by nemělo býti zvláštních grammatických hodin, nýbrž že by se mělo grammatice učit na základě lektury ve zvláštní části hodiny lekturové;³⁴⁾ že výmysl našich alexandrijských pánů kollegů, ježž teprv novohumanismus k malé radosti gymnasistů do škol zavedl, totiž řecká znaménka přízvuku, nemají takové ceny paedagogické, aby ospravedlňovala ten veliký náklad času na jejich nacvičení věnovaného, že jest to spíše týrání jak pro žáky, tak pro učitele, a že by proto celá nauka o řeckém přízvuku měla býti značně omezena;³⁵⁾ ty a podobné hlasy ozývají se nyní mezi učiteli klassické filologie čím dále tím hustěji, a bylo by žádoucno, aby v té věci nastala brzy náprava.

Bylo by dále žádoucno, aby se opravila vyučovací metoda na nižším gymnasiu za tím účelem, aby se žáci rychleji a snáze naučili latině a řečtině. Dobře praví J. Kvíčala,³⁶⁾ že by naproti odpůrcům klassických studií bylo nejlepší odpovědí a zbraní, aby zdokonalením metody námaha žáků se zmenšila a výsledky vyučování se zvýšily; a tu myslím, že by se leccos z tak zvané metody analytickodirektní, kterou se nyní vyučuje jazykům moderním, mohlo aplikovati i na latinu a řečtinu. Ani mně nenapadá zavrhovati grammatiku — Bůh uchovej! — nemíním, aby se žáci učili řeči bez grammatiky, aby papouškovali, nebo aby se učili řeči jak dítě — zavrhovati grammatiku pokládám za chybu té metody; míním jen, aby se ke grammatické *theorii* připojila též *praxe*, čili, aby se z obou method, co na nich dobrého, vybralo a a spojilo, a učinil mezi oběma methodami jakýsi *kompromis*, jak to Instrukce pro reálky navrhuje pro vyučování jazykům moderním.

Poznamenávám ještě toto: Při učení se latině má běžný posud názor (vyslovovaný posud v učebných plánech a též v našich instrukcích³⁷⁾ na mysli výcvik *mluvnickologický*,³⁸⁾ při řečtině se však na

³¹⁾ Podobným způsobem »roztrhání« jsou klassikové také v učebných plánech pruském a bavorském.

³²⁾ S radostí se dočítám, že v podobném smysle vyslovil se o této věci tarnovský odbor professorského spolku. Dle zprávy v tomto Věstníku V., 172 usnesl se odbor ten mimo jiné i na tom, aby četba jednoho autora nebyla přerývána semestrem.

³³⁾ Zajímavé jest, že v Dánsku se počíná se *souvislou* řeckou četbou hned *první rok* řeckého vyučování, totiž v třídě třetí. Hned v třídě třetí čte se totiž Anabasis I. 1—2, 6; ve čtvrté třídě Anabasis a z Odyssey 500 veršů; v 5. tř. Herodot, Platonova Apologie a Kriton a Odyssea, v 6. tř. Solon, Platon, Aristoteles (Athen. Politeia), Demosthenes o věnci, a z anthologie Kallinos, Tyrtaios, Mimnermos, Xenophanes atd. Dr. Arnošt Kraus, »Střední školy v Dánsku« v tomto Věstníku V. 199.

³⁴⁾ Srv. Lehrproben, 28, 102, Zeitschrift f. ö. G. 1891. 691, a Dettweiler.

³⁵⁾ Cvičiti správnou výslovnost a správný přízvuk, ale bez těch alexandrijských názvů; a znamének nepsati, jako jich nepíšeme v latině a v jiných řečech. Srv. Dettweiler, IV., 25—26, a Baumeister v Zieglerově Geschichte der Pädagogik, str. XLII. Pozn.

³⁶⁾ V Českém Museu Filologickém II. 129.

³⁷⁾ Já mám v této věci mínění *své*, odchylné od obyčejné tradice, kterého však nohu zde obšírně vykládati — vedlo by mne to příliš daleko. Podotýkám pouze

mluvnickologický výcvik *nepomýšlí*, ten se předpokládá z elementárního vyučování latinského.³⁹⁾ Při učení řeckém na nižším stupni jest tedy *jediným účelem osvojit si jazyk*; a tu myslím, že se mají voliti ty prostředky, které k dosažení *tohoto* cíle vedou nejlépe. A prostředkem tím jest *mluvení, konversace, napodoba*. To jest důležitější než cokoli jiného, důležitější než překlady a úlohy písemné! »Překlady nejsou tak důležitý jako mluvení v otázkách a odpovědích, jímž se získává největší jistota v užívání správných tvarů i obrátů« praví znamenitý paedagog a reformátor Arnold Ohlert.⁴⁰⁾

Namítne se: *praktická znalost řečtiny není účelem řeckého vyučování na gymnasiích, účelem jest lektura*. To jest pravda, cílem jest lektura, a jestliže kdo, tož já jistě jsem proti duchamornému formalismu a kladu váhu na *obsah*; ale aby se kniha mohla čísti, musí se napřed znáti jazyk, jímž jest sepsána.⁴¹⁾ Čím více ovládám jazyk, tím více knize rozumím, a k *tomu* směřuje má methoda: dokonaleji si osvojit jazyk, abychom lépe rozuměli klassikům, a mohli pak pěstovati to, co jest účelem řecké lektury, totiž stránku aesthetickokulturní. Konversace, ústní užívání jazyka není tedy *účelem*, nýbrž *prostředkem* k cíli *jinému, vyššímu*.⁴²⁾

Vím, že tyto mé názory budou mnohým klassickým filologům proti mysli; ale pevně doufám, že myšlenka mnou zastávaná přece konečně pronikne; vždyť nejedná se mi ani tak speciálně o řečtinu, jako spíše o *princip, jak vůbec učiti jazyku, chceme-li, abychom si jej rychle a snadno osvojili*, a co tuto navrhuji, chtěl vlastně už Komenský.⁴³⁾ Jsem přesvědčen, že, kdybychom se my klassičtí filologové více učili jazykům moderním a učili jim též hojnější měrou ve škole, že bychom

tolik, že mluvnickologický výcvik, systematika řeči a pěstění jazykového vědomí patří dle mého mínění do jazyka *materšského*.

³⁸⁾ Srv. Pozn. 18.

³⁹⁾ Instrukce. str. 80. Srv. Dr. P. Dettweiler, IV. Griechisch. str. 9, 32.

⁴⁰⁾ Arnold Ohlert, Allgemeine Methodik des Sprachunterrichts in kritischer Begründung. Hannover 1893. — Viz obšírný referát *Kubelíkův* v tomto Věstníku V. str. 11—17.

⁴¹⁾ Srv. Pozn. 12.

⁴²⁾ Podobně se vyjadřuje Eckstein o mluvení latinském. Praví ve svém spise »Lateinischer Unterricht«: »Es (totiž lat. mluvení) ist nicht mehr ein zu erreichendes Ziel, sondern ein Mittel zur Befestigung in der Kenntniss der Sprache. Zum raschen und leichten Verständnis der Schriftsteller ist auch einige Herrschaft über den mündlichen Gebrauch der Sprache erforderlich. Auch zur Sicherheit des grammatischen und stilistischen Wissens trägt es bei.« A praktické provádění této methody představuje si Eckstein právě tak jako já. Praví: »Das Lateinsprechen kann schon auf der untersten Stufe begonnen werden. Wird der Elementarunterricht mehr auf mündliche Einübung beschränkt, hört der Knabe mehr lateinische Sätze, prägt er seinem Gedächtnisse solche ein und dazu kleine Erzählungen und Fabeln, so steht ihm ein reiches Material zu Gebote, das auch beim Sprechen zur Verwendung kommen kann, und die Fesseln der Zunge werden gelöst. Natürlich bleiben die Übungen noch innerhalb des grammatischen Pensums, werden aber ein vortreffliches Mittel zur schnellen Einübung desselben. In den mittleren Classen werden sich dieselben an die Lectüre anschliessen müssen... Dann kommt das Retrovertiren des Gelesenen, auch wohl das Variiren.«

⁴³⁾ »Každému jazyku učeno se budiž spíše *zvykem* než *pravidly*, t. j. *poslušností*... , pokoušením se co nejčastějším o *napodobení* jazykem.« Didaktika Veliká, hl. XXII. 11. Srovnej též článek »Význam Komenského« v tomto Věstníku V., 99

jistě poznali tu pravou metodu, jak nejlépe naučiti jazyku, a užili té zkušenosti i při vyučování jazykům klassickým.

Důvody, proč metodu konveršanti pokládám za dobrou i pro jazyky klassické, vyložil jsem v Českém Museu Filologickém III. na str. 118—121. Proto nebudu jich dnes opakovati, nýbrž vyložím spíše, jak si věc představuji.

Myslím, že by se i latině a řečtině měli žáci učit více *ucho* a *úst*y, více *slyšením* a *mluvením* než očima a čtením.⁴⁴⁾ Učitel ať věty, buď celé nebo po kusech, předřikává, žáci ať opakuji. Přitom nacvičí se slovíčka, tvary, vazby, frase, vůbec všecek jazykový materiál. Až umějí tak větu první, dělá se to podobně s větou druhou, až umějí druhou, opakuje se věta první a druhá, pak se dělá totéž s větou třetí atd., až žáci celou lekci umějí.⁴⁵⁾ Cvičení se ukončí sborovým mluvením nebo retroversí podle předřikávaného textu českého. Předřikávati se musí pomalu, tempem zmírněným, výrazně a zřetelně. Nejlépe, když mají žáci při tom knihy zavřeny. Žák jest povinen slyšenou větu opakovati; aby to dovedl, musí nechat všech allotrií a dávat pozor, mnohem větší pozor, než když se z otevřené knihy čte. Kdo to sám tak nedělal, neuvěří, jak jsou při tom žáci pozorní a jak se tím zájem na vyučování zvyšuje. Nikdo se ani nehne, všichni napjatě poslouchají, aby vše dovedli řádně opakovati, a jakmile někdo něco sebe menšího vynechá nebo pozmění, hned jsou všichni na něho jak vosy a volají „nedával pozor!“. Dělal jsem to tak letos v listopadu a v prosinci v posledních hodinách odpoledních, když bývalo tma. Místo abych rozsvítil a kazil tím vzduch a měl za chvíli i s žáky bolení hlavy, kázal jsem raději zavřít knihy a učil tak, jak pověděno. A nikdy jsem neměl pozornosti napjatější, nikdy nálady radostnější! A žáci se naučili lekci ve škole a odcházeli domů rozradostněni!

Za druhé myslím, že by se, jak se to děje při latině, měla i při řečtině pěstovati *konversace*. Tytéž důvody, které instrukce uvádějí pro konversaci latinskou, platí též pro konversaci řeckou: jako *latinská*, tak napomáhá i *řecká* konversace rychlejšímu zapamatování slov a frasi, napomáhá rychlejšímu osvojení si jazyka vůbec a přispívá k tomu, aby žák snáze a rychleji zdomácněl v klassicích. (Srovnej poznámku 42.)

Jest faktum, že žáci nedovedou po řecku říci ani věcí nejjednodušších, nedovedou řecky vyjádřiti ani pojmů nejběžnějších, že nevědí ani, jak se řekne „čti“, „sedni si“, „oprav“, že neznají ani nejobyčejnějších částic a adverbí, tázacích slůvek, nedovedou ani říci „ano, ne, proč, proto, kam, tam, zda, odkud, odtud, jak, jinak, jindy atd.“ Připouštím, že to snad ten neb onen dovede, ale po delším vzpomínání a tak, že jest patrné, že mu tyto věci nejsou běžny, že jsou mu cizí.

I pravím: byl by div, aby, když by slova ta žák slýchal každou hodinu, slýchal je od učitele, od spolužáků, kdyby den ze dne, stále a bez přestání slýchal to *τις, διὰ τί, διότι, ἀναγίγνωσκε, καθίζων, ἐπιειρόμενον, ἐπεὶ, πότε, ποῦ, ποῖ, ἄρα συνήκα, ναί, ἔγωγε, ἥμισυ, ἥμαρτες, ὁρθῶς, καλῶς, σαφέστερον λέγε* atd., pravím, byl by div, aby si to nezapamatoval.

⁴⁴⁾ Srv. instrukce pro reálky.

⁴⁵⁾ S radostí se dočítám o téže methodě u Dettweilera III., 174, jenž ji navrhuje pro latinu.

S trochou konversace může se začíti dosti záhy, právě tak jako v latině. Netřeba čekat, až se v rozvrhu látky dojde k tázacím zájmům a částicím — nějaké to *τις, τινος, πῶς, πῶς, διὰ τί* atd. a jiná slůvka řekne učitel žákům napřed, a žáci to snadno od učitele pochytanou. Jakmile žáci mají jakousi, třeba i malou zásobu slov, možno jich použiti ke cvičením konveršacním. Učitel tvoří z té zásoby krátké tázací věty, a žáci odpovídají. S počátku se to tak dělá s větami, později s kratšími články, ještě později (na vyšším stupni) s četbou vůbec. Text rozloží se v otázky a odpovědi; učitel se táže, žák opakuje otázku a pak úplnou větou odpoví, pojímaje do odpovědi slova otázky. Není to tak nesnadné, ani pro učitele, ani pro žáky. Jest k tomu jen potřebí, aby se učitel doma důkladně připravil, a žák ve škole dával pozor. Učitel si připraví ze slovní zásoby lekce řecké otázky. To jest zcela snadnotčké: stačí proměnití větu vyjadřovací v tázací, změnití pořádek slov, zaměnití osobu, přidatí tázací částice a pozměnití ten neb onen tvar. S počátku jest dobře, když si učitel otázky napíše, aby nepřišel stran nějakého tvaru, nějaké vazby, částice atd. do rozpaků; ale dělá-li to tak déle, nabude poňenáhlu značné praxe, a věc jde pak hravě. Tím způsobem naučí se i učitel i žáci mrtvého posud jazyka prakticky užívatí a osvojí si ani toho nepozorující značnou zásobu slov a frází.

Řeckou konversaci počal jsem pěstovati před 15 lety v Kroměříži. V Lepařově řecké Cvičebnici jest na konec připojeno několik kratších článků, bájek atd. Četl jsem je se žáky a opakoval pak obsah řeckými otázkami. Žáci hravě odpovídali, oči jim jen zářily, v celé třídě nejlepší nálada⁴⁶⁾ — žáci naučili se lekci ve škole⁴⁷⁾ a odcházeli domů rozradostněni. A tak se mně děje vždy, kdykoli konversuji řecky; vždy bývá v třídě nejlepší nálada. Ovšem jest to snad též tím, že i já sám, jakmile začnu řecky, octnu se v nejlepší náladě; i jest přirozeno, že nálada učitelova přechází i na žáky — vždyť, jak dí Horatius, *ridetibus arrident humani vultus* — a to je snad též příčinou, že žákům oči jen září, že to všemi jen hraje a že *πάντες προσέχουσι τὸν τοῦ τοῦ λέγοντος* a horlivě *ἀποκρίνονται πρὸς τὰ ἐρωτώμενα*.

Poznamenávám, že otázky musejí býti s počátku *krátké a snadné* a tak *sřilsovány*, aby žák na ně mohl odpověděti, neměně příliš textu. S počátku táže se *učitel*, žák opakuje otázku a odpoví. Později mohou se tázati též *žáci*. Děláním to někdy též tak, že jeden žák dá otázku, druhý odpoví a hned zas dá novou otázku, na kterou odpoví žák třetí, který zas dá hned novou otázku, a tím způsobem dále. Tak se dosáhne největší součinnosti, v celé třídě jest život a ruch a největší pozornost.⁴⁸⁾

Na vyšším gymnasiu činil jsem tak s Xenofontem, Herodotem a Demosthenem, to jest zkoušel jsem obsah čteného řeckými otázkami, na něž žáci slovy textu odpovídali. Když se otázky a odpovědi sestaví tak, aby z nich vysvitla *disposice a postup myšlenek*, podává se tím

⁴⁶⁾ Že žáky taková konversace *trhne*, potvrzují též instrukce a Dettweiler III. 110

⁴⁷⁾ Srv. Dettweiler III., 111.

⁴⁸⁾ Srv. článek *Setunského* »Rok zkušenosti s novou methodou jazyka německého v I. třídě gymn.« v tomto Věstníku VII., str. 84.

způsobem *řecký obsah* čteného sám sebou.⁴⁹⁾ Anebo se to může dělati též tak, že se obsah každé kapitoly poví některou význačnou větou z auktora, vybranou buď doslovně nebo přiměřeně pozměněnou. Ty věty si žáci v knize podškrtnou, napíší do sešitu a memorují; jich spojením podává se pak řecký obsah sám sebou. Takovým způsobem dovedou moji žáci podati řecky obsah z celé Apologie, z celých řeč Demosthenových a z celé právě čtené knihy Herodotovy.⁵⁰⁾

Pravil jsem už několikráte, že řeckou konversaci žáci hravě od učitele pochytnou. Jistým stereotypním obratům, stále se opakujícím frasím naučí se žáci za týden. Frase *ἀρχον ἀναγιγνώσκων, σαφέστερον λέγε, ἄρα συνήκας, ἀνάστηθι, πρὸς πίνακα, καθίσειςθε, ἐπαναλάβαντες τὰ εἰρημέια, πρόσεχε τὸν νοῦν, ἐπανόρθου τὸ ἀμάρτημα* a pod. všichni moji žáci znají, a sotva že frasi načnu, hned sami doplňují.

Když přišel do třídy žák nový, který ještě řecké konversace neznal, působilo mým žákům nemalou zábavu, když příchozí na mé řecké otázky nic neodpovídal, nýbrž rozpačitě po třídě se díval, nevěda, co učitel praví a vůbec co to vše má znamenati. Z těchto rozpaků nového spolužáka měli, jak praveno, moji žáci nemalou radost, ale s neménší radostí a ochotou hned mu též každé to moje *τί σιγᾶς, ἄρα συνήκας, σαφέστερον λέγε, ἀναγίγνωσκε* atd. vysvětlovali, a nový žák za dvě, tři hodiny vše si hravě osvojil.

Tak jsem si časem vytvořil jakousi *řeckou obcovací řeč s žáky o věcech školních*, jejíž náčrtek tuto podávám. (Příště dále.)

Jan Neruda.

(1891—1901).

Napsal J. Kabelík.

Deset let uplynulo od smrti Jana Nerudy, a význam jeho víc a více roste. Studiemi B. Čermáka, L. Quisa, Dra. Alberta, J. Vrchlického, J. Karáska, F. Šaldy a j. v. literární profil jeho nabyl větší jasnosti, určitosti, třeba ještě mnoho schází nám do plastického zachycení veliké osobnosti Nerudovy, kdyžtě, bohužel, uvázly i jeho sebrané spisy, které musí býti v první řadě zkoumání dalšímu podkladem.

Dnes vidíme v Nerudovi předního tvůrce nejnovější literatury české, který svými plody podával vzory české moderní tvorby literární veršem i prosou, bil se statečně za správnost svých idejí, až jim zjednal konečné vítězství, spisovatele, jenž udával ráz svojí době a z prvních vynutil uznání chladné, ba i nepřátelské ciziny, a to nejen sobě, nýbrž v důsledcích též další literární produkci české.

A připočtème k tomu Nerudu jako člověka! Srdce zlaté, jež něžnou láskou lnulo k rodičům, zvláště k prosté matičce, láskou čino-

⁴⁹⁾ Řecké obsahy doporučuje též Dettweiler IV., 37.

⁵⁰⁾ Srv. Dettweiler, III., 174 b), 243.

rodou, ne slepou, ale tím hlubší k vlasti i národu, a to nejen jako k abstraktnímu celku, nýbrž především k jeho příslušníkům zmozolených rukou, slabým a bídným, jimž dle možnosti v skrytu pomáhá; muž, který přes nemoc a všelike jiné ne-naze životní stále zůstává věren vytrvalé a všestranné práci, který věren zásadám čistého lidství, bojuje za stálý pokrok lidstva i za jeho nejsvětější statky: svobodu a bratřství, který je ve svém smýšlení i jednání vždy uslechtilý a také v boji rytířský, přísný k sobě a shovívavý k jiným — jak vzácný to zjev!

K spisovateli takového rázu a významu každý, i velký národ obracel by nejhojnější měrou zřetel své mládeže, aby se kochala jeho poesii a hřála srdce jasnými jeho ideami. Podívejme se, pokud střední škola naše činí zadost požadavku tomu.

Z básní máme v čítankách Bartošových II.: Zacerené rány a ve IV. jsou: Ballada dětská, Měsíček, Letní noc. V čítankách Petrových I.: Ukřižovaný, Ballada horská, Smrtka (Ballada dětská), II.: v Raisově Lístku o básníkovi (J. Nerudovi) ukázkou o úryvku básni, dále: Spjatý kruh (Řekla vlna k sestře vlně) a v článku Vrba. Před domem stará vrba; v III.: Matičce (Zakoupilas místo), Země jindy a nyní (Báječně krásný to přec byl sen), Hvězdičky (Ach, jaké to blaho poležet), Nekonečný vesmír (Po nebi hvězdic je rozseto), ve IV.: Se srdcem rekovým. Ve Slovesnosti: Se srdcem rekovým, Romance o Karlu IV., Starý dům, Po nebi hvězdic jest rozseto. Ve Výboru Truhlářově (kde však Neruda i ve 3. vydání umístěn za Hálkem, ačkoli podle věku i významem patří před něj, na místo prve). Kolovrátek, Před fortnou Milosrdných, Matičce (3 čísla), Ballada pašijova, Ballada dětská, Letní ty noci, Stárnoucí lidstvo, Také to slunce ohnivé, Vlast svou máš nade vše milovat, Je tak teplo, je tak ticho, —

Srovnáme-li počet těchto básní s počtem ukázek z básníkův jiných, třeba významu daleko menšího (Jablonský a j.), jeví se nám Neruda velice zkrácen. Částečně lze to vysvětliti rázem jeho básnické tvorby. Vezmeme proti němu Hálka mnohem čteněji zastoupeného! Proč? Básně jeho jsou bližší mládeži, zejména na stupních nižších svou převahou dojmů blahých měkkostí i horováním nadšeným, kterému také hoví květnatější básnický sloh. U Nerudy naproti tomu převažují dojmy bolestné, kritický rozum podržuje vrch nad fantasií, a ten vede básníka k tvorbě rázu realistického, k ironii a sarkasmu s výrazem pravidelně nebohatým, někdy až epigrammaticky stručným. Vše to je bližší člověku dospělému s převahou rozumovou.

Dále Neruda vyšel od Heina (remiscence naň objevují se i v pozdějších básních Nerudových); zvláště významná pro Heina jest ona záliba v příkrých kontrastech citů nejvznešenějších a zase nízkých, která vede k náhlé a překvapující změně nálady, často i ze snahy po efektu, protože Heine tvorbou toho rázu nikdy nebude básníkem pro mládež. Také u Nerudy setkáváme se s básněmi podobného způsobu, ale on je vždy pravdivější Neruda neunikal všednímu životu, oddává se snění básnickému objeví se duchem slyním a následoval příkladu jiného německého básníka, jehož neméně často a s velkým uznáním vzpomíná, i Paula přemohl rozpor mezi nízkou skutečností a neutuchající vnitřní naší touhou po dokonalosti uslechlosti, a jeho nejkrásnější

a nejzralejší plody jsou vzácným svědectvím té konečné vyrovnanosti vnitřní, po které všichni tak vroucně toužíme. To má platnost o velké části jeho lyriky myšlenkové a také té lyrice vlastenecké vyššího slohu, která představuje se nám ve Zpěvích pátečních; v obou těchto druzích, tak jako v prosté písni a balladě Neruda podal nám díla v pravdě klassická, jimiž by měly býti, jak si toho právem přeje Vrchlický, odchováány nové generace naše. Proto se vřele přimlouváme za rozhojnění básní Nerudových v čítankách, zejména na stupni nejvyšším.

Bylo by zajímavé zjistiti, pokud jsou básnické sbírky Nerudovy v knihovnách žákovských. Předpokládáme, že většinou dostanou se odtamtud přece žákům do rukou, a pak doplnila by se četbou skutečnou četba školní tak, aby Neruda po zásluze stal se z předních oblíbenců mládeže ze středních škol vycházející.

Za živa Neruda jako básník docházel zprvu nevalné pozornosti; teprve Kosmickými písněmi rázem pronikl, a od té doby pozornost k jeho veršům rostla, kdežto téměř každý, kdo česky četl, znal již dávno Neruda prosaika a vysoko cenil zejména jeho feuilletony. Dnes vidíme zjev opačný: proti básním próse Nerudově, zvláště feuilletonům, přiznává se význam jen podřízený. Pravda, jak obyčejně, je uprostřed. Vždyť nezapře básník individuality své, píše-li prostomluvou, a Nerudova prósa má proti jeho veršům svou přednost.

Je dosvědčeno, že Neruda tvořil básně pomalu, pracně; neovládal tak hravě verše jako na př. Vrchlický. Jemu šlo vždy nejprve o myšlenku, které se musela forma přispůsobiti; odtud stálé její pilování. A když přes to nenašel pro myšlenku přesně ulitého výrazu, ponechával raději drsnost formovou, která pro verše jeho je charakteristická, než by byl obměnil myšlenku a přizpůsobil trochu formě. Toho neshledáváme při próse, již vládl suverenně; ta se mu ochotně a volně poddává, aby dospěl vytčeného cíle.

Opět a opět bylo již řečeno, že smělý ten cíl vytkl Neruda slovy mladého Bavora již r. 1867 (Týden v tichém domě): »Nebudu pracovat podle šablony. Stanovisko evropské literatury vůbec bude mým stanoviskem. Budu psát moderně, totiž pravdivě, brát osoby ze života, život v nahotě jeho líčit, přímo řeknu, co myslím a co cítím«. Tak se ohlašuje přední náš realista, jehož předcházející činnost již programmu takto formulovanému odpovídá.

Na vnímavého Nerudu od dětství mocně působilo kouzlo malostranských tichých ulic a jejich starobylých domů s těmi zvláštními lidmi v nich, kteří tvořili svůj uzavřený svět. Věnovati se studiu života v nejrůznějších jeho vztazích nebyl by mohl ani v ústraní klášterním, kam si ho přála zbožná matka, ani při suchopárných aktech c. k. vojenské účtárny, kam ho nutil otec, ani při profesuře, již se na nějaký čas sám oddal; jen rušný, proměnlivý a neodvislý život novinářský sliboval mu možnost zabývati se co nejvíce krásnou literaturou i zabezpečení hmotné. Neruda začal již r. 1856 jako lokálkář v Tagesbote aus Böhmen a jako žurnalista představuje se nám také při prvním svém vystoupení s bojovnou kohortou mladé generace belletristů v památném almanachu Máji z r. 1858 črtou Z notiční knihy novinkáře. Po krátkém působení v Čase a Hlase octl se v Národních Listech, jejichž přední silou byl více než čtvrt století až do své smrti jako re-

daktor feuilletonu. Novinářství, třeba nedovolilo Nerudovi činnost literární plně rozvíti, mělo i své dobré stránky zbystřilo přirozený Nerudův pozorovací talent a naučilo ho tomu stručnému a přece tak věc vystihujícímu slohu, jemuž se v próse jeho právem podivujeme.

Život rodného města, který poskytoval mu látky k lokálkám, zval také ke zpracování uměleckému. Především vynořovaly se ve vzpomínkách hrušky z dob dětských: houslista Josef, blbý Jóna, hrbatý houslista Franc a j. Neruda kreslil všecky se stejnou věrností a láskou, a najednou byla tu prvá kniha jeho prosy, *Arabesky*, která přiblížila čtoucímu obecenstvu ty nižší, utlačené a ponížené vrstvy městského obyvatelstva, jak to učinila dříve již povídka vesnická s vesničany.

A opět vyrůstala další čísla téhož rázu cele vypučená z ovzduší Malé Strany, jenom umělecky dokonalejší, a vyplnila novou knihu. *Malostranské povídky*. Shledáváme tu zase malé lidi, ale nahlížíme také do života bohatých patriciův městských i do lesklé bídy úřednické, a co nám zvláště mlo, do života a duševního rozvoje samého spisovatele: vidíme ho jako hochu modliti se a sníti, pláti bojovným nadšením roku 1844, besedovati s milými druhy i připravovati se k dráze literární. Několika jenom rysy jsou nakresleny všecky ty osoby, jejich duševní stavy a proměny, ale silou takovou, jako to na druhé polokouli dovedl jen vrstevník Nerudův Bret Harte. Není-li Pan Ryšánek a pan Schlegl s virtuosností Bret Hartovskou nakreslená lhaďa Sandyharská v poměrech malostranských?

Některé z těchto genteovitých prací vypadají jen jako úryvkovité studie k velikému románu pražskému, jakého bychom si byli tím více od Nerudy přáli, jelikož máme dosud málo prací mistrovských veliké koncepce. Ale velikou věc provedl jimi Neruda i takto: ukázal jiným, jakou cestou lze k tomu románu dospěti, a dovedl první to, čeho si přáli od spisovatelů jiných: objeviti zvláštní poetickou barvitost Prahy, ten její ráz přenést do literatury a slova, umělecky jej zobrazit a zapevnit, což znamenalo dosáhnout té kyzéne českosti, t. j. originalnosti našeho písemnictví. Odtud také záliba, které u nás Malostranské povídky došly. Nesetkaly-li se v rouše německém s týmž ohlasem jako jiné plody Nerudovy, jest asi příčinou toho nedokonalý překlad Fr. Jurenky proti překladům Smitalovým nebo Pavikovského.

Nejméně dnes Neruda proniká jako feuilletonista.

Jednu z příčin toho úkazu vyslovil on sám v causeru ze dne 8 prosince 1883, kde praví. „Feuilleton, to vtipné a zas opravdové, naivní a zas prolnané, vesele jarní i mlhavě podzimní stvořeníčko, je teď na světě už bzyz sto let, a ještě lidé nepřipadli na vlastní bytost jeho a nevědí, čím je. Jedni říkají, že holá hloupost. A druzí, že rozkošný květ bujného, denně se různě rozvíjejícího lidského ducha.“ — Těch prvních je velice mnoho, a nedůvěra jejich k feuilletonu je pochopitelná při množství naprosto neuměleckých ploch, jimiž začátečníci plní pod čarou sloupce četného časopisectva dnešního, nemajíc, co by pověděli, a nevědouce ani, jak Neruda sám byl z druhých: byl si vědom, že dobrý feuilleton nevyklučuje obsahu vážného, důležitého, třeba někdy jenom baví. Vždyť Du Prel staví dokonce feuilletonistu do jedné řady nejenom s umělcem, nýbrž i s filosofem, kde prý feuilletonista pozoruje případ jediný, filosof pozoruje jejich summu, a je-li

onen méně vážný, je prý za to také méně nudný než systematický filosof. A Neruda se vyznačoval širokým rozhledem, vzácnou vnímavostí pro všechny charakteristické zjevy svého denního okolí i ciziny živým smyslem pro všelike drobné a zase palčivé otázky svého národa a celého lidstva, vesměs to vlastnostmi, jakých je třeba feuilletonistovi v tomto vyšším smyslu.

Ani forma feuilletonu v pravdě uměleckého není tak snadna, jak se zdá. Neruda sám pěkně ji charakterisuje těmito slovy: »Literatura přibrala celý moderní život do obsahu svého; musila k vůli němu i vůbec k vůli modernímu člověku také formu přetvořit. Myslil-li spisovatel nepoměrně víc na věc než na čtenáře, povstává pod pérem jeho sloh básnický neb vědecký; myslí-li víc na čtenáře než na věc, zrodí se sloh pikantní. Tento sloh pikantní je koncessí modernímu člověku, je formou moderní literatury, a žurnalista je předním jeho prorokem.« (Studie krátké a kratší II. 28.) Mohli bychom nazvat sloh ten po přednosti feuilletonistickým. N. sám se k němu jako k svému hlásí.

Ale jest ještě druhá příčina, proč feuilletony Nerudovy již tak vysoko se necení jako za života spisovatelova, kdy znáti je náleželo k dobrému tónu, jelikož bývaly hned odpoledne téhož dne předmětem debat. Feuilletonista je napolo žurnalista, tedy také »jest podoben nutnosti časové, musí o tom psáti, o čem čas mu velí«. A právě pro ten časový ráz svých plodů propadáva zapomenutí, nezachráni-li ho literární práce jiného druhu.

Také u Nerudy celá řada věcí má již dnes malý, a bude míti po několika desetiletích ještě menší význam, jako na př. jeho causerie politické. Ale na štěstí je z čeho vybírat. Napsalť Neruda dle Nár. L. ze dne 20. října 1901 všech statí pro feuilleton 2260 a učinil z nich sám knižní výbor o pěti svazích: 2 Studií krátkých a kratších, Žerty hravé a dravé, Menší cesty a Obrazy z ciziny. V Sebraných spisech pořádaných J. Herrmannem přistoupily k nim dosud tři další díly Drobných klepů.

Před Nerudou máme feuilletonů tak málo (nezapomínejme tehdejšího smutného stavu českého časopisectva!), že právem pokládáme jej za zakladatele českého feuilletonu a za nejzdárnějšího dosud jeho pěstitele. Ježto vůbec při nedostatku pracovníků nebylo řeči o dělbě práce, Neruda pěstuje *téměř všechny druhy feuilletonu*: psávalť při plné síle tělesné dva i tři feuilletony týdně, kdežto později za choroby celé měsíce nebylo viděti jeho znaku, rovnostranného trojúhelníka, pod čarou (Nár. L. I. c.)

Všimněme si nejprve feuilletonu *cestopisného*.

Neruda od studentských dob rád cestoval. Svatobor počítá mezi největší své zásluhy, že mu podporou 400 zl. umožnil první větší cestu: do Francie, Belgie a Německa r. 1864. Po čtyřech letech Neruda cestoval po jihoslovanských zemích rakouských a do Benátek, rok na to do Uher, a r. 1870 navštívil opět Uhry, Srbsko, Rumunsko, Bulharsko, Cařihrad, Attiku, Palaestinu, Egypt a Itálii. Kromě toho nezanedbával ani vlasti, v jejíchž různých končinách tu kratší, tu delší dobu pobýval, nejvíce na zotavenou. Dílem na cestách, dílem po nich vznikly četné feuilletony cestopisné, jež dnes tvoří dva svazky Sebraných spisů: Obrazy z ciziny a Menší cesty.

Z toho již viděti, že význačnou vlastností feuilletonů těch je stručnost, která však nevylučuje důkladnosti. To, co pomůcky jeho, učená díla, povídají rozvláčně, Neruda, máje vzácný smysl pozorovatelský, zhustí v několik jen feuilletonů, po případě v jediný tak šťastně, že podá nám úplný a sytý obraz krajiny, předmětů jednotlivých, typův i víru životního v ní. Pěkným toho dokladem jest Mrtvé město. Celek jest přesně uclánkovaný, aby se dosáhlo tím jistěji uměleckého účinu, a tak Neruda se vyvaroval chyby valné části cestopisců-belletristů: četných odboček, ve kterých podělují se s čtenářem o rozmanité nápady a úvahy, třeba s předmětem v nížádné nejsou souvislosti.

Neruda, po přednosti epik, nepohřešoval ani velkého talentu lyrického. Ten znamenitě se uplatnil právě při feuilletonu, jenž musí býti hluboce procítěn, aby ve čtenáři plnou silou vzbudil příslušnou náladu. Celou stupnici různých nálad prožíváme nad cestopisy Nerudovými: tu budí v nás úsměv humoristická jeho drobnomalba, tam smutek a soucit tklivé líčení bídy nešťastného, trpícího lidu, ať to již nejbližší nám, hladovící český cvočkař, ať egyptský fellah, jenž odírán je o poslední svůj cár, tam zase uchvacuje nás žár jeho slov, když hřímá proti ujařmovatelům lidu a lidstva vůbec, a cítíme svist bičův uzlovatých z jeho satiry, která je tepe, ať již jedná se o útisk hmotný neb duševní.

Tytéž přednosti mají také další feuilletony *kulturně historické*. V některých z nich látka vzata opět ze života bídých a povržených lidí, k nimž Neruda, sám z chudoby zrozený, vždy s láskou se skláněl. Na prvním místě budtež uvedeni Trhani, jež H. G. Schauer pokládá za nejznamenitější dílo Nerudovo, dále Obrázky policejní, Ze zastavárny, Žebráctvo a j. vesměs s ušlechtilou tendencí opravnou.

Jiné, a to nejčetnější, se týkají věcí národních.

Čechem jsa skrz naskrz, v životě i v literární tvorbě, Neruda miluje národ svůj láskou nejhoroucnější. Cokoliv dotklo se národa radostně, nad tím vždy první zajásal, a zase dával výraz smutku, který kdy národ potkal. Láska jeho však není slepá, aby neviděla nedostatkův a chyb národních, kterým se snaží odpomoci, tu radíc, tu napomínajíc, tu kárajíc. Neruda pro všechny potřeby národa měl vzácný smysl a dával feuilletony svými podnět jak k organizaci společenské tak ku práci o zpevnění našeho národního bytu vůbec. Nebylo důležitějšího podniku neb otázky, aby nebyl pozdvihl svého hlasu. Tuto jen namátkou některé doklady: Národní divadlo, otázka druhého divadla v Praze, česká chalupa na výstavě, Žalov i Slavín, Umělecká beseda, Ústř. jednota herecká, otázka židovská u nás, nedělní klid a vzdělávání dělnictva, snahy dělnictva, výchova dívek českých, pražská útulna, atd. atd. až po ty české hračky a matiční obětiny jsou stejně předměty jeho péče. Řada těchto feuilletonů nezastarala a bude vždy vítána jak čtenáři dospělému tak mládeži obsahem i formou.

Jiné z kulturněhistorických feuilletonů nebudí již dnes zájmu značnějšího, pojednávajíce o modě, umění kuchařském, o drobnůstkách z pražské denní kroniky. Ty jenom příštímu kulturnímu historiku budou vítanými doklady k poznání myšlenkového stavu v Čechách za doby Nerudovy. Totéž platí o causeriích, ve kterých se promlouvá zdánlivě beze všeho plánu o všelikých věcech, jak nás právě napadají

na ulici za různých nových a nových námětův, a jež proto pojmenovány případně *boulevardními causeriemi*. Neruda jeví se v nich causeurem výborným.

Četné jsou ony kulturněhistorické feuilletony (Báby i baby, Osel, Nový světa pán atd. atd.), o nichž ovšem lze právem říci, že jsou pracně skládány temperamentem naprosto rozumovým, místy s úžasnou pilností. (J. Karásek).

Hlavně pro feuilletony své Neruda bývá pokládán za *předního našeho humoristu*. Značná jejich část má za účel jenom, anebo především pobaviti čtenáře. Neruda pravil o feuilletonistech: »My, lid hravý, žvavý a plácavý, potřebujeme na ta krmíčka, která upravujeme, více koření než mouky. Co řekl apoštol Páně? „Řeč vaše příjemně kořeněná budiž solí“ — nu, a my feuilletonisté solíme, co můžeme«. Solí jest mu vtip, někdy až rozpustilý, účinný protiklad; dosti často nalézáme i vtipy slovné. Ostřejším kořením jest satira, která proti protivníkům pokroku bývá až cynická. Humor Nerudův obvykle nebývá tak mírný, klidný, jako český lidový, ač neschází ani takových míst, při nichž je nám domácky, jako když se díváme na Alešovy ilustrace k národním písním. Posledních 11 let života byl Neruda churav, někdy tak, že sotva půl hodiny mohl psáti. Ischias, zánět žíly na noze, rheumatismus, zlomenina nohy, to byli vesměs hosté, při kterých jenom občas nebo chvilkově objevoval se ještě humor, jinak ustupuje víc a více bolestnému sarkasmu. Byloť při nich třeba veliké duševní síly, aby nepohasla také chuť ku práci, ve které ubohý trpitel hledal ve své samotě jediného zapomenutí a úlevy.

Již jako mladík 25letý Neruda se pokoušel o vavříny divadelní veselohrami: Prodanou láskou, Ženichem z hladu a Žena miluje srdnatost, pak truchlohrou Francesca di Rimini a později ještě některými dramatickými žerty. Ale obecenstvo nepřijalo jich tak vlídně jako leckteré slabší kusy jiné, a tak Neruda, jsa sobě sám beztoho kritikem nej přísnějším, zanechal tvoření dramatického nadobro. Zálibě své pro divadlo však zůstal trvale věren, když ne jako dramatický spisovatel, tož jako divadelní recensent. Po 25 let kriticky stopoval vývoj našeho dramatu, umění hereckého i divadelního vedení jak ve *feuilletonech divadelních*, tak kromě toho i v rubrice *Divadlo*. Za tu dobu jako nikdo jiný přispěl k výchově našeho dramatického spisovatelstva i herectva a s druhé strany opět divadelního obecenstva, které učil nejen do divadla choditi, nýbrž i na ně správně nazírat. Máme-li na mysli zvláštní význam pražského divadla, jakožto jediného po dlouhá léta stálého českého jeviště, důležitost divadelních feuilletonův i kritik Nerudových tím vzrůstá, a ještě přítomnost z nich odnese si nejedno poučení i povzbuzení.

Byl to právě feuilleton divadelní, kterým abbé Geoffroy stal se zakladatelem feuilletonu vůbec, a bylo potřebí jen malého kroku, aby dospělo se dále k feuilletonu literárnímu a feuilletonu o umění výtvarném a hudbě. Neruda jako belletrista měl přirozeně velký zájem na všestranném rozvoji literatury, ve kterém jako vůbec v práci duševní, viděl nejjistější záruku bezpečného našeho národního pokroku. I když jako vůdce šikuje mladou básnickou generaci, vydává pro ni hesla a bojuje za jeho uznání, i když později jako uznávaný předák literární

kriticky přehlíží práci další, tu radě, tu vybízej, tu upozorňuje na cesty lepší, děje se to stále *feuilletonem literárním*. V nich upozorňuje na nové zjevy literární. Sv. Čech, Vrchlický, Sládek a mnozí jiní docházejí tam všelého přijetí. Kterak ostatně i jako uznáný předák spisovatelstva českého s láskou ujímal se talentů při prvním jich vystoupení na literární kolbiště, svědčí ještě z mladých G. Jaroš, Fr. Procházka a Machar. Jindy zase charakterisuje význam jednotlivých spisovatelův, obyčejně při jubileu jejich, nebo častěji při jejich úmrtí: u K. J. Erbena, Háška, Šembery a j. v. Dvě z nejvýznamnějších statí takových byly vyhrabány ze zapomenutí nezaslouženého L. Quisem a oceněny studií Od kosmopolitismu k nacionalismu (Lumír 1900). Taktéž mnohý jiný přinese, až se objeví v knize, leckterou oplodňující myšlenku i době dnešní, jako i kritiky Nerudovy v Osvětě a v Nár. Listech (části literární).

O pilných studiích Nerudových v oboru umění výtvarných svědčí jeho Studie krátké a kratší. Proto také měl živý smysl pro výtvarníky naše, upozorňoval na ně, oceňoval jejich díla na výstavách uměleckých a také zde objevila se jeho pokrokovost: vycítil, co znamenají pro nás Levý a Manes, když truchlil nad jejich úmrtím. A k nim jako třetí stejnorodý přidružuje se Smetana. Čistě odborného hudebního feuilletonu o něm Neruda napsati nemohl, ale jeho správný umělecký cit ukazoval mu dobře, na kterou stranu se má postavit ve sporu o ráz a cenu hudby nešťastného, zneužívaného mistra B. Smetany.

Jenom o *filosofický feuilleton* Neruda se nepokusil. Znameníť zastupce tohoto druhu feuilletonu u Němců, Du Prel, svými feuilletony Der Kampf ums Dasein am Himmel a j. inspiroval Nerudu k tvorbě. Ale ty důležité a vznešené myšlenky o kosmu a poměru člověka k němu nedošly již výrazu v lehké formě feuilletonistické, nýbrž vyžadovaly si od Nerudy-poety také vznešenější formy: básnické. Tak povstaly překvapující Písně kosmické. Ale ani v nich se causeur Neruda nezapře

Z povahy této prosaické tvorby Nerudovy plyne, že není pro ni mnoho místa ve školních čítankách. Petrů v II. čít. má od Nerudy Jerusalema, V Athenách na Akropoli, Poloha Cařihradu, v III. Miramare, Hroby a hřbitovy v Cařihradě, Den a noc, ve Slovesnosti jest Mrtvé město a Jest-li Praha poetická? — Tím však jsme s Nerudou ve škole zcela hotovi, neboť při prose jeho nepřichází již na pomoc knihovna žakovská, kde by se jí až na výjimky velmi nepatrné asi na ústavech našich nedohledal z příčin, jež jsou pro každého učitele na snadě.

Žák slyší o Nerudovi jako průkopníku realismu u nás, a nezná jeho Malostranských povídek. Neruda jest mu označován za prvního belletristického cestopisce, a Obrazů z ciziny mu žádná knihovna žakovská nedá do rukou. Neruda jmenuje se mu jako zakladatel českého feuilletonu a nejzdárnější jeho pěstitel, a z feuilletonů jeho mimo cestopisné zná jediný vzor. Jak jest mu možno představit si ten ohromný vliv Nerudův na nejširší kruhy národa, který nepokrytě doznali i největší jeho literární a političtí protivníci, když prohlásili, že byl větší nežli vliv obou kromě něho nejpopulárnějších mužů národa českého: K. Havlíčka a F. L. Riegra!

Muž toho významu měl by mládeži středoškolské býti učiněn přístupnějším a známějším. K tomu cíli je třeba nezávadného výboru jednak z poesie, jednak z prósy Nerudovy, který by obsahoval charakteristické ukázky všech druhů jeho tvorby. Výbory ty byly by pak v každé knihovně, hojně byly by zajisté i soukromě žáky kupovány a patřily by k povinné četbě mládeže naší na stupni nejvyšším.

Tak nejlépe by se uctilo se strany středních škol desíletí úmrtí Nerudova.

Orientování na povrchu zemském.

Adolf Mach. Jičín.

I.

Pól východní a západní.

Podívejme se na globus! Není-li po ruce, otevřme v zeměpisném atlase, třeba v Kozennově mapu oboru zemského (č. 2.) a hledme vyšetřiti, ke kterému místu našeho horizontu by bylo ukázati, abychom vyznačili směr, v kterém jest nejjižnější cíp poloostrova *malajského* s městem *Singapur*, jinak řečeno, v kterém směru by nám bylo vyjítí z *Prahy*, abychom nejkratší cestou dospěli v tato místa.

Stalo se zvykem v zeměpise, že směr *východní* na mapě vyznačuje se rovnoběžkou jdoucí místem pozorovacím *v pravo*, směr *západní* rovnoběžkou *v levo*, směr *severní* obloukem poledníkovým nahoru, směr *jižní* dolů. Tak slyšíme tvrditi: *Krakov*, *Brody*, *Charkov*, jižní cíp jezera *Bajkalského* jsou od *Prahy* východně, *Mohuč*, *Amiens* západně, poněvadž tato místa jsou s Prahou na téže rovnoběžce. Lecdys praví se též krátce: na mapě jest v pravo směr východní, v levo západní, nahoru severní, dolů jižní; směry SV, JV, JZ, SZ půlí úhly směrů předešlých; podobně směry ostatní. Řídíce se tímto pravidlem, seznali bychom, že *Singapur* jest od *Prahy* ve směru JVJ.

Krátká úvaha nás přesvědčí, že tomu není tak!

Slunce vychází dne 21. března všude v 6h ráno a zrovna v bodu východním. Toho dne svítí kolmo na rovník. Místo na rovníku, na něž sluneční paprsky dopadají kolmo, má Slunce v zenithu, tudíž 12h poledních. I nebude nyní nesnadno odpověděti na otázku: *Které místo rovníku má poledne, když slunce dne 21. března v Praze vychází?* Jest to patrně místo, které má o 6 hodin dříve poledne než Praha, místo, jehož zeměpisná délka jest o 90° větší než zeměpisná délka Prahy. Zeměpisná délka Prahy = 14° 25', zeměpisná délka hledaného místa na rovníku = 90° + 14° 25' = 104° 25'.

Podívejme se na mapu! Jest to na rovníku místo poblíž Singapuru. A proto: *Ukáži-li dne 21. března u nás na vycházející slunce, ukazují tím také směr, ve kterém jest poloostrov malajský, směr, ve kterém by bylo vyjítí, abychom nejkratší cestou dospěli do Singapuru a nejen tam, ale i dále na ostrov Javu, ano i do Australie až k Melbourne, jak z pozdějšího vývoje věci seznáme.*

Jsouť tedy vyjmenovaná místa i s částí Austrálie jdoucí od severozápadního břehu až k Melbourne od nás východně, a *Indie*, hlavně *Indie Zadní*, jest v pravém slova smyslu pro nás *Indií Východní*.

Podobnou úvahou lze určit, které místo rovníku jest od nás přesně na *západ*.

Dne 21. března zapadá slunce v 6^h v bodu západním. V témž okamžiku svítí kolmo na místo rovníku, které má o 6^h poledne později než my, jehož zeměpisná délka jest tedy o 90° menší než naše, t. j. 75° 35' západně od Greenwiche.

Pohled na mapu nás ihned poučí, že jest to v *Jižní Americe* město *Quito* (přibližně). Ležíť tedy toto město a s ním i blízká hora *Chimborazzo* na *západ* od Prahy.

Po této úvaze zakmitne zajisté každému v mysli otázka, ve kterém asi směru jest *Singapur* pro jiná místa pražského poledníka jako jsou: *Bodö*, *Štětín*, *Budějovice*, *Celovec*, *Lublaň*, *Rěka*, *Neapol*, *Malta*, ano i bod na rovníku, ve kterém je proťat pražským poledníkem, pak dále na jižní polokouli *Leopoldovo město* atd. Mám za to, že odpověď překvapí!

Dne 21. března (23. září) tvoří poledníky postupně mez mezi osvětlenou a stinnou částí povrchu zemského, mezi dnem a nocí. Slunce vychází současně na všech místech téhož poledníka, v témž okamžiku (v 6^h) vytryskne záplava slunečních paprsků z pod obzoru v bodu východním. To jak známo v ostatních dnech ročních se neděje.

Ale, jak již dříve bylo odvozeno, v okamžiku, kdy u nás Slunce dne 21. března vychází, svítí kolmo na *Singapur* a proto, kdyby toho dne rozestaveni byli na celém pražském poledníku pozorovatelé a každý z nich ukazoval prstem na vycházející Slunce, ukazoval by tím každý i směr, ve kterém je *Singapur* a poněvadž zároveň ukazuje k bodu východnímu, vyplývá, že pro všechna místa pražského poledníku jest *Singapur* východně; kdyby ze všech míst vyšli turisté, kteří by se chtěli dostat nejkratší cestou do tohoto města, bylo by všem vyjítí *východně*.

Nápadnost tohoto tvrzení zmizí ihned, uvážíme-li, že i severní pól jest pro všechna místa na rovníku severně. Lze tedy obdobně *Singapur* označiti též jako »východní pól« *pražského poledníku* a jako severní pól jest 90° vzdálen od každého bodu rovníku, právě tak jest i »východní pól« 90° neb 10 000 km (10 nás. vzdálenost *Prahy* od *Neapole*) vzdálen od Prahy i každého jiného bodu pražského poledníku, tedy i od *Malty*, *Neapole*, *Celovce*, *Štětína* atd.

V jediné jen věci jeví se u »východního pólu« odchylka od pólu severního.

Severní pól jest pólem pro všechna místa rovníku, pro celou kružnici, kdežto východní pól jest východním pólem jen pro půlkružnici jdoucí od severního pólu Prahou k pólu jižnímu, pro druhou půlkružnici jest pólem západním, neboť v okamžiku, kdy slunce u nás dne 21. března vychází, zapadá na poledníku 165° 35' západní délky.

Že *Quito* jest naším »západním pólem« a východním pólem pro poledník 165° 35' z. d., o tom netřeba šířiti slov.

Neméně zajímavá jest odpověď na otázku, ve kterém as směru jest *Praha* od *Singapuru*. Běžně soudíce, tvrdili bychom, že *západně*,

poněvadž *Singapur* jest východně od Prahy. Chybili bychom! Vedlo by nás k širokému mathematickému rozboru o vlastnostech sférického trojúhelníka, kdybychom zde chtěli dokazovati, že *Praha* jest od *Singapuru* ve směru, jenž jest od směru západního odchýlen o úhel rovnající se zeměpisné šířce Prahy, okrouhle tedy o 50° . Ale je tomu tak! Kdyby chtěl někdo ze *Singapuru* dospěti do Prahy nejkratší cestou, musil by vyjíti 5° na S od směru SZ.

Podobně u ostatních míst pražského poledníku. Každé jest od *Singapuru* ve směru, jenž jest odchýlen od směru západního o úhel rovnající se zeměpisné šířce, tedy u Malty o $35^\circ 53'$, u Neapole o $40^\circ 51'$, u Štětína o $53^\circ 25'$. Východně od *Singapuru* jest místo, kde pražský poledník protíná rovník.

Na základě toho, co bylo dosud řečeno, lze stanoviti snadno východní pól pro jiné poledníky. Pól jest na rovníku a jeho zeměpisná délka jest o 90° větší než zeměpisná délka příslušného poledníka. Tak příkladem ústí řeky Amazonu jest západním pólem poledníka, jenž jde Tiflisem, Adenem, Archangelskem atd.

(Pokračování.)

Arithmetický důkaz správnosti.

Josef Kupec.

Praha 1901.

Upotřebení poučky, kterouž tuto probírati budu, neshledal jsem v praxi nikde, ač jsem přesvědčen, že známa aspoň místně býti musí, ne-li v takém provedení, jak ji tuto uvádím, pak jistě při násobení, poněvadž s ním a zvláště s odvozením násobení čísel obecných tak úzce souvisí a sama se nám téměř vnucuje, že není ani možno, aby jí některý z odborníků nebyl již dávno postřehl a o rozšíření její se nepostaral, byť by i náhodou k zmíněné vlastnosti součinů zvláštních byl přišel.

Kde dosud se tak nestalo — jest účelem krátké stati této, tam rozšířiti praktické její upotřebení, pokud to s výhodou bude a pokud nalezneme u interestův ohlasu a obliby. A to bude snad tím snažší, čím věta sama je přístupnější a každému srozumitelnou, takže jí lze s prospěchem užití ve všech třídách středoškolských od nejnižší počínaje, obmezí-li se tu výklad na pouhé faktum bez dalšího rozboru, žákům pak znajícím již základní úkony algebraické, odůvodní-li se napřed součinem dvou polynomů, tvaru čísla desetinného, čímž zcela nic zvláštního do látky se nezavádí, aniž jinak potřebného, vyměřeného času se zabeře.

1. Násobení.

Každé číslo soustavy dekadické lze vyjádřiti tvarem

$$a_0 + 10a_1 + 10^2a_2 + 10^3a_3 + \dots + 10^ma_m = \sum_{k=0}^m 10^ka_k$$

kdež k může míti hodnotu pozitivní i negativní, dle toho, je-li číslo celistvé či desetinné.

Bude tedy součin dvou čísel vyjádřen obecně

$$\sum_{k=0}^m 10^k a_k \cdot \sum_{l=0}^n 10^l a_l$$

Provedeme-li naznačený úkon, dostaneme

$$10^0 a_0 a_0 + 10^1 (a_1 a_0 + a_0 a_1) + 10^2 (a_2 a_0 + a_1 a_1 + a_0 a_2) + \\ + \dots + 10^{m+n} a_m a_n$$

čili součet součinů obou příslušných základů a výslední mocniny desítkové.*)

Opomeneme-li těchto mocnin desítkových a uspořádáme provedený součinový polynom, obdržíme

$$a_0 a_0 + a_0 a_1 + \dots + a_0 a_n + a_1 a_0 + a_1 a_1 + \dots + a_1 a_n + \dots \\ \dots + a_m a_0 + a_m a_1 + a_m a_2 + \dots + a_m a_n$$

čili výsledek týž, jako bychom násobili pouhé součty bez činitelů mocnin desítkových

$$\sum_{k=0}^m a_k \cdot \sum_{l=0}^n a_l$$

což jest totéž, jakobychom v případě zvláštním nebrali zřetel k hodnotám místním a považovali jednotlivé číslice za *sčítance*.

Stanovíme-li tedy součin čísel zvláštních, jest spolu součin ze součtu číslic násobitele a součtu číslic násobence roven součtu číslic provedeného součinu.

*) Obecného tvaru součinu můžeme užiti ku zjednodušenému násobení; označivše si řád jednotlivých míst součinitelův a předem i součinu, který píšeme ihned, násobíme vždy příslušné dvě číslice, jichž řádů součet dává postupně opět 0, 1, 2, 3, ... n-tý řád.

Na př. majíce stanoviti 34723×23452
upravme

$$\begin{array}{r} 3^4 4^3 7^2 2^1 3^0 \\ 2^3 3^2 4^1 5^0 2^0 \\ \hline \end{array}$$

čísla, jež připočítati nutno k řádu vyššímu, poznamenejme si pod řád původní a násobme zpaměti takto:

$$\begin{array}{l} 2^0 \times 3^0 = 6^0, (5^1 \times 3^0) + (2^1 \times 2^0) = (1) 9^1 \\ (2^0 \times 7^1) + (3^0 \times 4^1) + (5^1 \times 2^0) + 1 = (3) 7^2 \\ \text{atd.} \end{array}$$

čili bude

$$\begin{array}{r} 3^4 4^3 7^2 2^1 3^0 \\ 2^3 3^2 4^1 5^0 2^0 \\ \hline 8^5 1^4 4^3 9^2 3^1 7^0 6^0 \\ + 6^5 7^4 9^3 2^2 3^1 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 3^4 4^3 \\ 7^2 2^1 \\ \hline 2^4 7^3 4^2 0^1 8^0 \\ + 3^4 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{l} 2 \times 4 = 8, 4 \times 4 + 2 \times 2 = 20 \\ 4 \times 3 + 2 \times 7 + 2 \times 4 + 2 = 36 \\ 2 \times 3 + 7 \times 4 + 3 = 37 \\ 7 \times 3 + 3 = 24 \end{array}$$

Třeba tu ovšem jisté zběhlosti a praxe, aby zkrácené počítání bylo opravdu s výhodou; po krátkém evičení lze hbitě a se značnou úsporou času násobiti zvláště čísla menší dvoj-, troj- a čtyř-ciferná. Čísla desetinná, aby nebylo třeba řádů odčítati, lze považovati za celá a teprve označiti součin.

Označíme-li za příčinou krátkosti součet číslic (cifer) nějakého čísla (s), bude tedy na př. pro

$$24 \times 12 = 288$$

$$(6) \times (3) = 18 = 2 + 8 + 8 = (18)$$

čímž správnost platnosti věty se stvrzuje.*)

Avšak při násobení samém sčítající sčítance ve výsledný součin měníme čili »připočítáváme« 10 n jednotek nižších vždy jakožto n jednotek vyšších, takže uvedené pravidlo nepozbude své platnosti, provedeme-li sčítání důsledně na *jednotky*, používající spolu téže výhody již v samém číslicovém součtu obou činitelů, čímž výhoda tato nabývá plné platnosti zvláště při operování čísly obsáhlejšími.

Bude tedy na př.:

$$42 \cdot 56 \times 7 \cdot 42 = 315 \cdot 7952$$

a. tedy dle našeho pravidla:

$$(17) \times (13) = (8) \times (4) = (32) = (5)$$

A rovněž v provedeném součinu

$$3 + 1 + 5 + 7 + 9 + 5 + 2 = (32) = (5)$$

Můžeme tedy opět sčítající hodnoty číslicové, jakmile částečný součet převyší hodnotu jednotek, počítati krátce takto:

V provedeném úkonu předešlého příkladu, bude součet číslicový pro násobence:

$$4 + 2 = (6), + 5 = 11 (2), + 6 = (8)$$

pro násobitele:

$$7 + 4 = 11 (2), + 2 = (4)$$

a tudíž

$$(8) \times (4) = 32 = (5)$$

Podobně v součinu:

$$3 + 1 + 5 + 7 = 16 (7), + 9 = 16 (7), + 5 = 12 (3), + 2 = (5)$$

Výsledek tedy shodný. Podobně v jiném příkladu:

$$84 \cdot 23184 \times 7 \cdot 823 = 658 \cdot 94568432$$

bude pro násobence:

$$8 + 4 = 12 (3), + 2 + 3 + 1 + 8 = 17 (8), + 4 = 12 (3)$$

pro násobitele:

$$7 + 8 = 15 (6), + 2 + 3 = 11 (2)$$

v součinu:

$$6 + 5 = 11 (2), + 8 = 10 (1), + 9 = 10 (1), + 4 + 5 = 10 (1), + 6 + 8 = 15 (6), + 4 = 10 (1), + 3 + 2 = (6)$$

*) Věta tato vyplývá také samozřejmě ze školské definice násobení: »Násobiti znamená položití násobence tolikrát za sčítance, kolikrát násobitel ukazuje.« Tak v našem případě, jako podobně v každém, též obecném, bude, provádíme-li s čítání desíti sčítanců zvlášť:

$$24 \times 12 = 288 = (10 \times 4) + (10 \times 20) + (2 \times 4) + (2 \times 20) = \\ = 40 + 200 + 8 + 40 \\ (4) + (2) + (8) + (4) = (18).$$

čili

jakož rovněž podává součin »součtů« činitelů

$$(2) \times (3) = (6)$$

Leč během těchto dvou příkladů přesvědčili jsme se již, že částečné součty někdy vrací se k původním svým hodnotám; bylo tomu vždy tak, bylo-li jedním ze sčítanců číslo *devět*. Výsledek ten jest patrný, uvážíme-li, že ze součtu devítky a jakéhokoliv čísla a , nabudeme *jedné* jednotky vyšší a $a - 1$ jednotek nižších, takže číslicový součet se nemění.

Platí tedy

$$9 + a = 10 + a - 1 \text{ čili } (1 + a - 1) = (a) = (0) + (a)$$

na př. $9 + 7 = 16$ čili $(16) = (7) = (0) + (7)$.

takže *můžeme v našem sčítání devítku vždycky* (i při částečném součtu) *opominouti, kladouce ji rovnou nulle*; tím bude v uvedených příkladech práce mnohem jednodušší a tedy pro

$$42 \cdot 56 \times 7 \cdot 42 = 315 \cdot 7952$$

se zřetelem ku pravidlu »o devítce«, vypustíme-li napřed číslice dávající součet = 9, v násobenci:

$$4 + 5 = 9 (0), 2 + 6 = (8)$$

v násobiteli:

$$7 + 2 = 9 (0), 4 = (4)$$

v součinu:

$$3 + 1 + 5 = 9 (0), 7 + 2 = 9 (0), 9 (0), 5 = (5)$$

a jako prve

$$(4) \times (8) = 32 (5).$$

V druhém příkladě:

$$84 \ 23184 \times 7 \cdot 823 = 658945 \cdot 68432$$

násoben ci:

$$4 + 2 + 3 = 9 (0), 8 + 1 = 9 (0), 8 + 4 = 12 (3)$$

v násobiteli:

$$7 + 2 = 9 (0), 8 + 3 = 11 (2)$$

v součinu, vynecháme-li předem 9, $4 + 5$, $4 + 3 + 2$,

$$6 + 5 = 11 (2), + 8 = 10 (1), + 6 + 8 = 15 (6)$$

a jako prve

$$(2) \times (3) = (6)$$

Totéž platí, kdybychom obdrželi v součtech obou činitelů 9 (0) a součin by byl zdánlivě neurčitý $(0) \times (0)$ bude i potom ve vlastním součinu 9 (0).

V praxi ovšem sčítání toto nepřestupujíc jednotek jest velmi rychlé a pohodlné a tím kontrola sama stručnou a krátkou. Netřeba tu podotýkat, že uvedené nepozbývá platnosti pro případ více činitelů, t. j.

$$(\epsilon_1) \times (\epsilon_2) \times (\epsilon_3) \times \dots \times (\epsilon_n) = (\Pi_n)$$

II. Dělení.

Při dělení jakož i při následujících úkonech početních nepřibývá větě naší žádné složitosti, poněvadž vždy vrátiti se můžeme k původnímu odvozenému pravidlu při násobení. Jest tedy třeba zmíniti se jen o případech takových, kde by nastaly zdánlivé úchyly.

Při dělení samém dlužno rozeznávati případy dva: je-li dělení beze zbytku či se zbytkem.

$$\alpha) \quad A : B = C, R = 0$$

$$\text{pak jest} \quad BC = A \text{ a tedy rovněž } (B) \times (C) = (A)$$

$\beta)$ Je-li však

$$A : B = C + \frac{R}{B}$$

bude

$$\frac{A}{B} - \frac{R}{B} = C$$

čili

$$(A - R) : B = C \text{ t. j. } BC = A - R$$

a tedy opět

$$(B) \times (C) = (A - R)$$

Odečteme tedy zbytek od dělence a pak platí pravidlo jako v případě α .

$$\text{Na př.:} \quad 272 \cdot 28596 : 78 \cdot 243 = 3 \cdot 48$$

$$R = 0 \cdot 00032$$

$$A - R = 272 \cdot 28564 \text{ a číslicový součet } (9) = (0)$$

a rovněž

$$(B) \times (C) = 6 \times 6 = 36 = (9) = (0)$$

III. Sčítání a odčítání.

Pro tyto dva úkony nemá uvedená věta arithmetická praktické ceny, neboť vlastní úkon jest tu tak jednoduchý jako kontrola sama. Sčítání samo jsouc týmž úkonem jako násobení, nemůže míti žádných zvláštností, odčítání pak převést lze opět na součet menšitele a rozdílu.

Theoreticky jest tu zajímavé pouze to, že je-li číslicový součet menšitele větší téhož menšence a byl by tedy rozdíl obou součtů negativní, třeba tu připojiti k součtu menšence jednu opomíjenou devítku a pravidlo nabývá opět platnosti.

$$\text{Na př.} \quad 23249 - 7647 = 15602$$

$$\text{bylo by} \quad 2 - 6 = -4 \text{ a tedy } 9 + 2 - 6 = (5)$$

kterýžto poslední výsledek se s rozdílem daným shoduje:

$$1 + 5 + 6 (3), + 2 = (5)$$

IV. Mocnina a odmocnina.

Mocnění jsouc zvláštním případem násobení, řídí se týmž pravidlem, jež zvláště při vyšší mocnině jest prospěšné; podobně tu platí obecně

$$A^n = B \text{ a tedy } (A^n) = (B)$$

$$\text{na př.} \quad 268^2 = 71824; (A^2) = (7^2) = (49) = (4), (B) = (4)$$

$$5 \cdot 88^3 = 203 \cdot 297472; (A^3) = 3^3 = 27 = (9) = (0), (B) = (9) = (0).$$

Odmocninu převedeme zpětně na mocninu; leč třeba tu jako při dělení rozeznávati dva případy:

$$\alpha) \quad \sqrt[n]{A} = B \text{ čili } B^n = A$$

$$\text{a tedy také} \quad (B^n) = (A)$$

$$\beta) \quad \sqrt[n]{A} = B, \text{ zbytek } R$$

$$\text{bude} \quad \sqrt[n]{A - R} = B \text{ čili } A - R = B^n$$

$$\text{a rovněž také} \quad (B^n) = (A - R)$$

$$\text{Na př.} \quad \sqrt{12 \cdot 0751} = 3 \cdot 47 \cdot R = 0 \cdot 0342$$

$$(A - R) = (7), (B^2) = (5^2) = (7)$$

Probravše všechny základní úkony početní, (zkrácené vyjímaje, pro něž dle definice věta tato pozbývá platnosti) přihlédněmež ještě k tomu, pokud kontrolla tato je spolehlivou. Mohlo by se státi, že při počítání původního úkonu učiněna by byla chyba, jež by jinou chybou pro naši kontrolu byla kompensována, a tím jsouce mylně přesvědčení o správnosti provedeného, skutečně bychom se klamali. Takový případ však je velmi vzácný a pravdě podobnost jeho tak malá, že větě uvedené významu ubíratí nemůže.

Nebo namítati by se mohlo, že lépe jest přepočítáním úkon kontrollovati ihned a nečekati, až nás sama kontrolla k tomu donutí, poněvadž by mohla sváděti k povrchnosti a ne tak bedlivému pozor, jakého matematika vyžaduje, když by počítající již předem spolehnouti se moh! na velmi jednoduchý a pohodlný prostředek o správnosti svého výkonu se přesvědčiti. K tomu však podotknouti lze, kolik ušetřilo by se tu duševní námahy spojené s přepočítáváním, kdyby užilo se tohoto tak snadného důkazu správnosti a pak i to, s čím denně se v praxi shledáváme, že žák při počítání čísla obsáhlejšími, byť i správný výsledek napřed mu byl udán, a dopracoval se chybného, opětným a opětným přepočítáváním téhož úkolu z důvodů psychických velmi zhusta učiněných chyb nevidí, ba naopak ještě nových se dopouští, což tím více bystrost jeho a duševní činnost vůbec deprimuje a i neschopnou další práce činí.

Proto účelem stati této je jednak, pokud možno, prospěti, jednak dáti odborníkům podklad k podrobnějšímu snad zpracování a nalezení nahodilých snad ještě úchylek.

V Praze, dne 11. října 1901.

Jsou-li subst. van, kyn, zhyn, vývin, výšin přípustna v řeč spisovnou.

Uvažuje Theodor Vodička.

V 3. č. loň. Věstníku dr. Jos. Horák klade sobě otázku: »Jsou-li tvorby vývin — vyvinovati, oslniti správný?« a odpovídá na ni, že jsou správné a že »od znalců jazyka nesmějí z řeči naší se odstraňovati«, jak někteří brusiči chtějí, bráníce obohacování jazyka.

Tato výtka brusičům týče se v rozsahu otázky mnou v čelo těchto řádků položené i mne. Bylť jsem napsal v Besedě učitelské r. 1885 v čl. Slovo o sklánění cizích jmen v češtině (str. 116):

»Jedni z těchto »obohacovatelův, želejíce úbytku rozmanitých forem ohýbacích, místo starodávných, ctihodných substantiv v -*ni* a -*ti* vymýšlejí si nová, jako: četba, cvičba, sklonba, pisba, olejba (m. poslední pomazání), pohoršba, pokusba, vzkřesba, vleťba (íkáni prý nepěkně zní!), líceň (slovo špatně utvořené), přednes (také špatně m. přednos), pokyn, vývin, průvin výšin (všecko slova špatně utvořená, jakož i zobecnělé průvan)« a v brněnské Hlídce literární r. 1892. O novočeském jazyce spisovném (str. 170): »Bylo by mluvit o mnohých výtvorech spisovatelských, které nejsouce novotvůry lidovými, utvořeny jsou ne podle zákonův českých a slovanských, ale podle leda jakého vrtochu; než ukážu toliko na tu třídu mrzákův, kterých skutečná česká podoba, poněvadž se nezdála dost pěkná, dost podajná k deklinování a dost eufonická, musila se podrobit amputaci. Z vání stal se van, ze zavanutí zavan, z kynutí kyn, pokyn (mělo by být aspoň kýv, pokyv), ze zhynutí zhyn (možno je leda zhyb, když už nemá být zhouba, záhuba), z vyšinutí výšin«. Podobně ještě v Poslu z Budče 1892. str. 666. jsem psal. Pan dr. Horák dospěl úsudku zrovna opačného k mému.

Že substantiva v mém nadpise uvedená pokládá nejen za správně utvořená, ale i za hodná zavedení v řeč spisovnou, osvědčil i skutkem tím, že užil sám ve své spisovné řeči v rozpravě své dvakráte slova vývin. Ba zdá se, že nejen ta vyjmenovaná substantiva, ale i vše, co je správně utvořeno, pokládá za přípustno v řeč spisovnou. V této všeobecnosti byl by to po mém soudě veliký omyl.

Budiž mi dovolen o tom výklad obšírnější a srozumitelný i tomu, kdo není odborným jazykozpytcem. Týkáť se řeč spisovná nejen těchto, ale každého vzdělance, obzvláště je-li spisovatelem.

Správné se stanovíště jazykovědy jsou všechny tvary i obraty řeči *lidové*, ať starší (nazývané ústrojné, původní, náležité), ať novotvary; každý má svou příčinu vzniku buď fysiologickou nebo psychologickou, třeba bychom se jí ne vždy s jistotou dohádali. Fysiologicky (vinou mluvidel) na př. vznikl z *n*rav novotvar *m*rav, z daremný novotvar darebný a z toho psychologicky vzniklo subst. dareba, darebák a sloveso darebačiti. Z modlitva je ntv. modlitba, modlitebný, a bylo by asi nesnadno lidu vymluviti, že tu není přípona -ba. Podle analogie můžeš, -e, -eme, -ete máme novotvary můžu, můžou.

Ale to jsou věci už půl století známé a krásně vyložené v knize H. Paula; Die Principien der Sprachgeschichte. Pokud p. dr. Horák těchto principů jazykového tvoření, nyní všeobecně uznávaných, se drží, není sporu mezi námi, a souhlasím, když prohlašuje vše, co lid ve svém jazyce utvořil, za správné (se stanovíště jazykovědy). I tomu přisvědčuju, co p. dr. Horák po H. Paulovi praví, že novotvary neustále vznikající jsou »poučným dokladem té podivuhodné, nevyčerpatelné tvůrčí síly jazykové, která jednoduchými zákony psychologickými ze skrovných prostředků buduje tak velkolepou nádhernou budovu jazykovou«.

Ale od toho, co lid sám utvořil, tedy i od novotvarův lidových, přesně rozeznávati jest *novotvary nelidové*, schválně urobené od jednotlivcův. Poměr obojích je podoben poměru písní národních k písním umělým. Jako píseň národní vytryskne sama člověku z okamžité nálady, tak novotvar lidový

vyskočí nehledaně z úst (také původně jen jednotlivci) ve chvíli potřeby vyjádření pomyslu. Nad písni umělou básník úmyslně si zasedne k práci a (s potem) nutí se do situace, v jaké vzniká píseň národní, napodobuje tón a výraz její, aby jeho píseň umělá byla oné co nejvíce sourodá. Jestliže jeho píseň znárodní, je to důkazem, že se mu zdařila; pakli nemá vlastností písni národních, lid ji odmítne. Podobně na vyrobení novotvaru nelidového člověk, obvykle učený, zasedne úmyslně k dílu a dlouho všelijak uvažuje, jak svůj výrobek připodobniti k výrazům lidovým, aby jej mezi lidem udal za pravý. Podařený takový novotvar ujme se hned, jestliže vyjadřuje to, co lid chce říci, co měl takřka už na jazyku. Novotvarův nepotřebných nebo nezdařených si nevšimne. Málokdy lid dá se ošiditi, aby přijal novotvar falešný, jako se stalo s *průvan*, ač Jungmann mu nabízel správně utvořený *průvěj*.

Od jazyka čili mluvy liší se *řeč spisovná* nejen svým vznikem, svou historií, ale i účelem. Ona je produktem umělým, kulturním a naskrze praktickým, jak jsem o tom už vykládal v *Hlídce liter.* 1892. str. 89. 299. a v *Čas. Matice mor.* 1901. str. 1199.

Materiál svůj, pravda, bere všechen z mluvy lidové i z novotvarův nelidových, ale podle svého účelu a určení *vybírá* z nich. Kdyby v řeč spisovnou mělo se připustiti vše, co je v mluvě lidové — a to vše je správné, jak souhlasně s p. dr. Horákem tvrdíme, — pak by nám řeč spisovná se rozplynula a rozpadla, a my bychom se zbavili nejvydatnějšího prostředku vzdělání. Velicí pak národové: Němci, Francouzové, Angličané, kteří *jeu prostředkem spisovné řeči si rozumějí*, po ztrátě její přestali by sobě i rozuměti a octli by se v té literární, kulturní, sociální i politické bídě, v jaké jsme my Slované západní a jižní, kteří myslíme, že každý musíme tak psáti, jak se u nás doma mluví. Z této umíněnosti v XIX. století ještě *přibýly* nám dvě řeči spisovné — slovenská a maloruská, — a jestli v ní setrváme, na konci XX. můžeme jich míti ještě více.

Musí-li tedy řeč spisovná, aby uhájila svého bytí, vybírat, vybírá podle praktické povahy: z toho, co v ní už jest, vylučuje to, co se stalo neúčelným a nepohodlným (zatemnělé a nepotřebné archaismy), a přibírá zase z novotvarův jak lidových tak i nelidových, kterých *potřebuje*.

K tomu, aby byl novotvar přijat v řeč spis., není třeba, aby byl výlupkem mluvnické pravidelnosti. Novotvar pámbiček odporuje všem pravidlům mluvnickým, a přece v ústech dětí a prostého lidu přísluší i písmu. Nebo lidová rčení horem dolem, shora sdola, časté stonky brzké zvonky, utvořená pro assonanci, ač není substantiva hůr. ani stonka nebo stonek (stonání) ani zvonek ve významě zvonění umíračku, také se připouštějí v písmě.

Pro analogii na utvoření novotvaru lid daleko nechodívá. Uvědomiv si, že komparativ příslovcí se tvoří koncovkou *ejc*, utvořil od substantiv novotvary: *dolejc*, *nahojec*, *dozadějc*; ale spis. řeč jich nepřijímá ani s koncovkou spisovně upravenou *ěji*: *doleji* atd. protože jsou *zbytečné*, mají níže, výše, více do zadu. — Odmítá spis. řeč též *dnes-ka*, *teď-ka*, *sem-ka*, *zasky*, *nynč-ko*, ač takové lidové tvary *s-ka* jsou i jinde ve slovanštině, protože jich *netřeba*. — Lidové novotvary *shýbnout*, *dýchnout*, utvořené podle iterativ *shýbat*, *dýchat*, jako i rus. *скакнуть* od *скакать* nepatří do řeči spis., poněvadž dosud žijou, ba častěji slýcháme starší, náležité formy *sehnout*, *dechnout*, ve významě na vlas stejném.

Jsou zrovna tak nepřípustné v řeč spisovnou, jako novotvary moravské: sehla, nahla, pohla. Od kmenů *-čen* (za-čn-u) a *činu* (odpočinu) lid natvořil novotvarů hojně, pleta si oba: za-č-nu-t, za-č-nu-t, za-č-nou-t za-č-la — odpo-čn-u, odpo-ča-l, odpo-ča-t, odpo-čí-ti, ale řeč spisovná odmítá je všechny a bude je odmítati potud, pokud ještě budou žít v mluvě naší a jinoslovanské tvary starší, k tomu neb onomu kmeni náležité.^e

Ale lidový ntv. *usínati* přijala řeč spis. lidová, protože je *potřbný*; starší, pravidelnější tvar *usýpati* je sice polský i ruský, ale u nás už neznámý. Z téže příčiny nepotřeby zamítáme novotvary *zvednout*, *zvedat*, *vyzvedovat*, *zvedací*, ač jsou utvořeny od *zvedu* tak jako *ukradnu* od *ukradu*, protože dosud užívanější u nás i všeslovanské jsou formy slovesa *zdvihnout*, *zdvihat*, *vyzdvihovat*, *zdvihací*, které znamenají na vlas totéž. V písmě pak se podobně vyhýbáme slovesu *kouknouti*, *koukati*, znajíce dostatek lepších, slovanštějších podívati se, pohleděti, popatřiti:

Nezáleží bohatství spisovné řeči v tom, aby měla hojnost slov a forem tautologických, nýbrž v *přesném rozlišování synonym a v určitosti významu slov, frazí a vazeb*. Majíc podle svého určení býti prostředkem dorozumívacím, řeč spisovná musí dbáti co největší určitosti (jak toho francouzská je vzorem).

Aby se zachovala *určitost*, nedopouští se na př., aby se kladlo *tady*, *všady*, znamenající touto cestou, všemi směry, místo *tu*, *tuto*, *zde*, *všade*, ač někdy lid oboje plete, ba i spisovatelé.

Zrovna tak netrpíme slovanským spisovatelům, aby psali: kde jdeš? spadl důle. —

Ve spis. řeči bedlivě rozeznáváme *mne*, *mně* a *mě*, ač lid všechny tři pády vyslovuje *mně* —

Pro určitost držíme se v písmě i *archaismu* v plur. neutr. dlouhá psaní m. dlouhé, což by mohl býti i sing. Ba lid v Čechách říká *dlouhý* netoliko v *dlouhý* slovo, *dlouhý* řeči, ale i *dlouhý* hadi (nom. i akk.), *dlouhý* slova. To je příklad, oč je spis. řeč i formami bohatější nežli mluva lidu k udržení určitosti. Že se řeč spis. *slovníkově* obohacuje i lidovými novotvary, jestliže nabyly významu poněkud odchylného od slov, z kterých pošly, to ukazuje dr. Horák na *uštknouti* — *uštípnouti*. Proti takovým není námitky.

Jest-li řeč spis., tak vybírává mezi novotvary lidovými, oč vybírávější dlužno býti mezi *nelidovými*, aby se nezpronevěřila svému účelu! Odmítajíce lidové novotvary zbytečné, když dosavadní tvary života schopné znamenají na vlas totéž, tím více je *povinna zamítati zbytečné novotvary nelidové*, byť byly sebe pravidelněji utvořeny, nadtož nepodařené.

A je-li možno nelidový novotvar nepodařený, když přece do řeči spis. se vloudil, zase vykliditi? Zachytil-li se v lidové mluvě, jest to velmi snadno, ale snadno, je-li ten novotvar toliko terminem technickým literátův. Takovým je na př. grammatický terminus *zájmeno*, jsoucí otrockým překladem lat. pronomen, jako něm. Fürwort.

Má-li z pádu substantiva s předložkou státi se složené substantivum, musí se končiti v *-í*, jako *záhumní*, *záňadří*, *zápolí*, *záhlaví*, *zámostí* atd. Takovýchto subst., kde složenina vznikla z instr. s předl. *za*, je množství; kde by vznikla z akk. se *za*, znám jen *záduší* (za duše); a kde by *za* = místo, ani jedné. Nemá tedy utv. *zájmeno* spolehlivé analogie v mluvě živé. Proto se nahrazuje správným *náměstka*, a velmi snadno. Také už nikdo

podle zájmeno netvořil dále: zákonsul (proconsul), zápraetor . . . zápfedseda (Vicepraeses), zástarosta . . .

Nyní prohledněme si už z blízka ta substantiva, o která je náš spor: *van, kyn, zhyn, vývin a výšin*.

Všecka jsou novotvary *nelidoré*. Aby byly správně utvořeny, musily by míti spolehlivé analogie v řeči lidové. Dr. Horák uvádí sice z maloruské mluvy *záhyn* a z velkoruské *pogin* — spisovná ruština se k těmto slovům nehlásí, — ale ruské novotvary nejsou ještě spolehlivou analogií pro tvoření českých; sice by také od subst. -stvo, -ství (na př. hospodářství) bylo dovoleno tvořiti adj. hospodářstvenný a verb. hospodářstvovat, jak se děje v ruštině hojně. Anebo polské novotvary przyjmować, najmować, zajmować neoprávnějí nás ještě k českým lidovým novotvarům přijmout, najmout, zajmout atd. přidělavati ještě přijmovat, najmovat, zajmovat atd.

Větší váhu má poukázání p. Horákovo na morav. dial. *záhyn* (jehož já jsem neměl příležitosti slyšeti); ale takový ojedinělý novotvar z nářečí *moravských* také ještě není spolehlivou analogií pro řadu nelidových novotvarův, s kterými se chce jíti do řeči spisovné. Moravského zjezený, najezený ještě žádný spisovatel moravský úmyslně nenapsal, a byla by svévolnost, kdyby někdo podle toho chtěl pro písmo tvořiti zbytečný novotvar nelidový ukrazený, třeba i v Čechách se říká a někdy i píše zapovězený, sezení — tedy analogie svůdná. Ba na Moravě máme i iterativa od sloves II. tř. s *u*; zahýňám, vyhýňám (od hynu), míňám, promíňám, vymíňám (od minu), vyhňám, zhňám (od hrnu) Bart, Dial. I. str. 155, kterých si p. H. při svém dokázování nepovšiml; ale ni ty nezvábily ještě nikoho, aby jich užil v písmě.

K utvoření slova *van* z vánek jsme tak málo oprávněni, jako tvořiti *span* ze spánek, *hrn* z hrn-ek a ukazovati na ú-hrn, sou-hrn.

Nemáme tedy *spolehlivé* analogie, všecka ta sporná subst. *jsou utvořena český nesprávně*.

Ale ona jsou i *zbytečná*. Nejlepším toho důkazem je to, že ani jedno nezlidovělo. Vznikla všecka z nutkavé všeobecně pocíťované potřeby něco vyjádřiti, co dosud nevyjádřeno, nebo aspoň ne dost jasně, nýbrž z vrtochu grammatikův, že subst. končící se v *-í*, obzvláště slovesná v *-ní* a *-tí*, jsou nedostatečně sklonná podle vzoru znamení. Lid toho nedostatku nepocítuje a drží se stále svých subst v *-í* (*-ní*, *-tí*).

Že *průvan* u lidu se zachytilo, má příčinu v konkrétním významě slova a v tom, že lid před tím neužíval a dosud neužívá subst. verb *prování*. Říkal: tady číší, fouká, profukuje. Hotové průvan přijal tak, jako byl přijat i cizí cukluft. Konkrétní význam byl asi též příčinou, že se zachytilo *závin*, je-li pravda, že v pražské mluvě zlidovělo; já aspoň »jablečný závin« z úst lidu nikdy jsem neslyšel. Pan dr. Horák z toho, že užším svým významem liší se od abstr. zavinutí a znamená věc docela jinou nežli od téhož kořene správně utvořené *závoj* (šlojíř), vyvozuje jeho potřebu, tedy oprávněnost v řeči spisovné. Ale nemohlo-li se pro štrudl užiti správně utvořeného závitek, zátočka nebo pod? Takové správné slovo jistě by mnohem dříve zlidovělo.

Výraz jablečný závin je z téže jazykové dílny, která o překot vyrábí »novotiny«, brzo dámskou *pláštěnku* (div že ne ještě plástillku podle vzoru Quadrille čtverylka), brzo pánský *přenlečník* (Uberzieher, t. j. svrchník) nebo *přezuvky*. Přezuvky mohou býti jen stěvice, které přezouváme. Ale

nikdy přezouvati neznamená obouvati přes jedny střevíce druhé (Überschuhe).

Nahoře, kde byla řeč o lidových novotvarech, pokud jsou pro spis. řeč nepotřebny a nepřípustny, uvedl jsem i lidový novotvar shýbnout. Mimo tuto složeninu s předponou *s* lid neužívá toho novotvavu ani bez předpony, ani s žádnou jinou předponou. Nuže, má-li který spisovatel odvahu podle analogie tak vyložené a svůdné utvořiti a napsati *hýbnout* (stolem), *na-*, *o-*, *při-*, *při-*, *pro-*, *u-*, *vy-*, *za-hýbnout*?

Tak by i p. dr. Horák neměl podle analogie jediného, moravského novotvaru *záhyn* schvňlovati pro řeč spisovnou nelidové (a zbytečné) novotvary *zhyn*, *vývin* atd.

Když tedy všechna ona sporná subst. *van*, *kyn*, *zhyn*, *vývin* a *výšin* jsou tvořením *nesprávná*, nemajíce spolehlivé analogie, a v jazyce jsou *zbytečná*, znamenajíce na vlas tolik co lidová slova *vání*, *kývnutí*, *zhynutí*, *záhuba*, *vyvinutí*, *vyvíjení* a *vyšinutí* a správně utvořená spisovná *kynutí*, a *vývoj*: jsou do řeči spisovné nepřípustna.

Ze školství anglického.

Podává Richard Jiřík.

Brno.

Za nedávného pobytu svého v Paříži zajel jsem si také do Anglie a ubytoval jsem se na krásném nábřeží Temže v »Hotelu royalu« (Viktora embankment).

Hned ráno příštího dne všiml jsem si skvostné budovy v sousedství hotelu, kterážto dle své výstavnosti, sloupoví a ohromných oken zdala se býti nejspíše nějakým museem. Pohlédnu nahoru a čtu: »City of London School« (škola města Londýna) a již také všimnu si hochů různého stáří a velikosti, kteří oděni jsouce v temné stejnokroje, malé čepičky na hlavách, ubírají se po širokých schodech do budovy zmíněné.

Bylo asi k 9. hodině. Nerozmýšlev se dlouho, vystoupil jsem rovněž do vnitř a byl jsem nemálo překvapen skvostnou síní a řadou poprsí tu umístěných. Školník zavedl mne k sekretáři ústavu, p. J. Austinovi, jenž velmi pomalu provedl mne knihovnou, zasedací síní sboru učitelského a učírnamí, jež pomalu se plnily žactvem. V učírnách zvláště se zamlouvá hojnost světla a vzduchu. Stolice jsou nízké, vesměs čísly opatřené. V předu jsou dvě neveliké tabule, nepřiliš prakticky umístěné, na stěně u dveří visí malé černé prkno na něžné oznámení, jako na př.: Cricket A. M. 11 o'clock, nebo: Dpoutation about Transvaal*) a p. Na podiu jest malá, hnědá kathedra a na ní velmi ošumělé 2—3 knížky (v jedné třídě to byly: Základové latiny, Aritmethika a Zeměpis). Bezděky vzpomněl jsem si na tu starou naši školu venkovskou, kde pan »rektor« také míval na černém stolku vyloženu celou moudrost svou, totiž: Čítanku, početníci a katechismus. — Vstoupíme do ohromné místnosti, kdež jest asi na 500 židlí, rovněž vesměs očíslovaných, a kdež, jak mně bylo vysvětlováno, konají se veřejné zkoušky závěrečné žactva z celého ústavu, kteréžto právě téhož odpoledne se konaly a při nichž byl jsem rovněž přítomen, jak ještě na konci bude o tom učiněna zmínka.

Zazněl zvonek k započatí vyučování; bylo čtvrt na desátou. Poděkovav p. sekretáři za jeho ochotu, odebral jsem se k řediteli ústavu (headmaster), jímžto jest Mr. Arthur Tempest Pollard, M. A. (Master of Arts), bývalý profesor koleje waldhamské v Oxfordě.

Ředitel, starší muž, pravého anglického zevnějšku, jest sice v rozmluvě dosti odměřený, nicméně pozval mne velmi laskavě na zkoušku odpolední a oznámil mi různé podrobnosti ústavu se týkající, jež tuto stručně podati si dovoluji.

Zástupcem ředitelovým jest Mr. Frederick William Hill, M. A., bývalý člen university cambridgeské. Mimo to působí na ústavě 14 skutečných učitelů (masters: jako french master, drawing master, teacher of elocution a t. d). a 19 výpomocných učitelů (assistant masters). Kromě toho jsou zvláštní učitelé pro výcvik ruční a tělocvik (instructor in drilling and gymnastics), celkem tři osoby. — Honorovaným lékařem ústavu jest dr. W. Sedgwick Saunders.

Ústav byl založen roku 1824 korporací londýnskou na základě usnesení parlamentu z roku jmenovaného; původně byl umístěn na Honey-lane Marketu, Cheapside, odkudž přeložen na místo nynější r. 1883 i jest vydržován z jistých odkazů z roku 1442, pocházejících od Johna Carpentera, jsa spravován městskou korporací a výborem z ní zvoleným.

Účelem ústavu jest poskytovat synům vážených občanů svobodné a užitečné vzdělání ve směru všeobecném, průmyslovém a obchodním, aniž třeba je odstraňovati z péče a dohledu otcovského.

K návštěvě školy připuštění jsou hoši od sedmého roku**) do patnáctého***) a mohou v ní setrvati až do roku devatenáctého.

Přijímají pak se žáci na základě žádostí, jejížto formuláře lze obdržeti v sekretariátě a kteroužto podepíše otec anebo otcův zástupce, jakož i některý ze členů korporace, jenž má však na vůli podepsati a takto doporučiti žákův kolikkoliv. V žádosti bývá také (v posledním odstavci) udáno, je-li žadatel měšťanem nebo majetníkem domu v městě Londýně, jelikož synové jejich mají přednost při přijímání žactva vůbec. Žádosti se doručují sekretáři ústavu, aby je mohl dle pořadí zapsati do rejstříku a odevzdati jej pak výboru korporace. Zvláště však upozorňuje ředitelstvo kandidáty, kteříž chtějí býti do ústavu přijati, aby, jakmile podána byla jejich žádost ve příčině jmenované, ohlásili se co nejdříve ke zkoušce přijímací kteroukoliv středu ráno od 1/4 na desátou, jelikož, nepřihlásí-li se kandidát do 1/2 roku od doby, kdy žádost jeho za přijetí byla podána, vyškrtně se jeho jméno z rejstříku.

Školné za každého žáka činí ročně liber sterl. 15.15.— a platí se ve třech lhůtách po l. ster. 5.5.— předem. Poplatek za kreslení zapravuje se

*) Kterak válka nynější zajímá veškerou pozornost anglickou nejen na veřejnosti (o zábavách), ale i ve škole, viděti nejen z hořejšího thematicu, ale zvláště též z toho zjevu, že ve všech učirných, jimižto jsem prošel, nebylo téměř místa na lavicích, na stěnách, na tabulích i katedrách, kde by se neobjevila znetvořená podoba hlavy Krügerovy.

**) Nezbytným požadavkem ku přijetí jest znalost základů počtářských, čtení a psaní.

***) Jelikož obtíže přijetí se zvyšují s pokročilejším věkem, jest žádoucí, aby rodiče hochů 14letých a starších, chtějí-li je míti na ústav přijaty, ohlásili se nejméně 3 měsíce před dobou pravidelně k zápisu určenou, aby snad zatím hoch nedospěl roku patnáctého, kde by již dle stávajících předpisů nemohl býti přijat.

zvláště, a to 7 s za jedno období, chodí-li žák do kreslení pouze ve středu nebo pouze v sobotu; jinak platí se 14 s, vyučuje-li se v témdni po oba dny. — Knihy, tiskopisy a knihy kreslicí dodávají se na požádání a účtují se každému vždy na konci vyučovacího období za ceny značně snížené.

Za doplatek 3 s může žák užívatí kyjů, míčů ostatního nářadí na hřišti, jakož i různých vzorů a modelů ze šk. skladiště a stává se členem různých školních klubů.

Škola má tělocvičnu (gymnasium) a pět nádvoří, jakož i cvičiště pro »cricket« a »kopanou« (football).

Žákům může se dodávati buďto oběd za 1 s nebo studená snídaně za 6 d, což obstarává školní stravovatel (caterer); doporučuje se rodičům, aby za tím účelem koupili hochům předplatné lístky (tickets), jež rovněž prodává jmenovaný stravovatel.

Odeběře-li se jistý počet lístků, je na ceně případná sleva. —

Na ústavě se vyučuje: angličtině, latině, řečtině, frančtině, němčině, španělštině a italštině; mathematice, arithematice, psaní, účetnictví, zeměpisu a dějepisu, těsnopisu, lučbě a vědám přírodním, nauce o výmluvnosti, výcviku rukodělnému a tělocviku.

Ústav se třídí na 2 oddělení — oddělení starších a mladších; v prvním zase vyučuje se buďto klassickým anebo moderním jazykům. Nežli vyjdou hoši z oddělení mladšího, dotazováni bývají rodiče, ve kterém druhu jazyků jmenovaných syn jejich dále má býti vzděláván; neboť jazyky klassickými připravováni jsou kandidáti pro university a londýnskou univ. zkoušku immatrikulační (The London University Matriculation Examination) a vůbec učené povolání, kdežto hoši s jazyky moderními připravují se výhradně pro zaměstnání praktické, především obchodnické. Rovněž poskytne se žákům příležitost, by se mohli připravit a věnovati různým odvětvím působení ve službách občanských a odborných, jako jsou: The Civil Service Commission, the Preliminary Law and Medical Examinations, and the Examinations for Commercial Certificates.

Kromě odvětví jmenovaných jest tu ještě »Odbor přírodovědecký«, do něhož mohou vstoupiti žáci, kteřížto si osvojili jistý stupeň vzdělání literárního a mathematického.

V oddělení tomto se vyučuje:

Náboženství 1 hod. v témdni, angličtině a frančtině 4 hod., arithmetice a mathematice 6 hod. v témdni, chemii a fysice dohromady 12 hodin v témdni.

Cílem tohoto odboru jest hlavně:

1. Poskytnouti žákům — na přání rodičů — vyššího vzdělání ve vědách přírodních nežli v jazycích ať moderních, ať klassických.

2. Vzdělati žáky ku povolání inženýrskému

Budiž podotknuto, že žákům skupiny této — až na zvláštní výjimky — jest navštěvovati inženýrské oddělení pro kreslení a cvičiti se v dílně ústavu, začez neplatí se však žádného poplatku zvláštního.

3. Ulehčiti přípravu kandidátům, kteřížto vykonali zkoušku immatrikulační na universitu londýnskou a hodlají podjati se buďto předběžné nebo druhé zkoušky vědecké (The Preliminary or Intermediate Scientific Examination.).

4. Umožniti postup na universitě oxfordské nebo cambridgeské.

Ústav jest opatřen též dílnou, do nížto chodí žáci bezplatně, ale platí jistou náhradu za nářadí, jež jim dodává škola.

Ve všech třídách se čte a vysvětluje písmo svaté (scriptures), a denní vyučování se počíná a končí modlitbou.

Vyučovací hodiny se počínají po 9. hod. ráno a končí se o $1\frac{1}{4}$ na čtvrtou hod. odpoledne; v poledne jest přestávka na občerstvenou od 12 do 12:45 hod. *)

Předmětům nezávazným vyučuje se buďto ve středu odpoledne a v sobotu po celý den (kdy jest prázdný), nebo v jiné dny po skončeném vyučování odpoledním

K předmětům těmto patří:

Příprava pro londýnskou universitní immatrikulaci, zvláštní vyučování latině psaní, účetnictví, němčině, těsnopisu, francouzské konversaci, španělštině, nauce o výmluvnosti, pracím rukodělným, kreslení a praktick. cvičením v lučbě. Vyučování toto jest bezplatné. —

Prázdniny roční rozděleny jsou takto: 6 ned. prázd. letních, 3 neděle o vánocích a 3 neděle na jaře; ostatní prázdné dni kromě soboty (celý den) a ve středu odpoledne jest pondělek velikonoční a svatodušní a jmeniny Lorda Mayora.

Školní rok jest rozdělen na tři období: první trvá od polovice ledna asi do prostřed dubna, druhé od počátku května do konce července a třetí od druhého úterka v září do vánoc.

Každý žák, nežli jest přijat do ústavu, musí podati vysvědčení o mravním chování nebo zprávu podobnou od svého posledního učitele anebo vychovatele.

Žákům jest navštěvovati školu pravidelně a mimo případ nemoci nebo jiné vážné příčiny jí nezanedbávati. Zůstane-li žák po celé období bez vyučování, jest třeba, aby otec anebo jeho zástupce ihned udal toho příčinu učiteli třídnímu. Přestál-li žák nemoc nakažlivou, ať potvrdí vysvědčením lékařským, že bez závady může školu dále navštěvovati, jinak bude od návštěvy školní zdržen alespoň na jedno období vyučovací.

O návštěvě školy, pokroku a chování žakově vede se zvláštní rejstřík, z něhož se podává rodičům (zástupcům) dvakráte do roka zpráva (na konci července a o vánocích).

Hrubé porušení kázně se tresce vyloučením ze školy.

Na konci roku bývá společná zkouška veřejná veškerého žactva. **)

*) Všiml jsem si v jedné třídě tohoto rozvrhu hodin na pondělek a úterek

9 $\frac{1}{4}$ —10,	10—10 $\frac{1}{2}$,	10 $\frac{3}{4}$ —11 $\frac{1}{4}$,	11 $\frac{1}{2}$ —12		1 $\frac{3}{4}$ —2 $\frac{1}{4}$,	2 $\frac{1}{4}$ —3 $\frac{1}{6}$
Monday: Grammar,	Latin,	Writing,	Aritmethic		French,	Scriptures
Tuesday: Aritmethic,	Writing,	Drill,	Latin		Geogr.,	French.
					(History).	

**) Zkouška byla v sále dříve jmenovaném za přítomnosti 12 členů sboru profesorského a několika členů výboru korporace. Žáci byli zkoušeni vždy všichni z předmětu, jenž byl právě na řadě, i odpovídali slušně a, jelikož mluvili správnou angličtinou, úplně mi srozumitelně.

Na konci zkoušky bylo rozdáno ředitelem ústavu — slavnostně oděným — 18 obvyklých odměn, z nichžto uvádím k vůli celku jen několik prvních:

1. Za prospěch všeobecný a dobré chování: Zlatá medaile v ceně 10 guineí dar to dra Conquesta, F. L. S. (Fellow of the Linné Society — člena společnosti Linnéovy).

Pokusil jsem se podati tuto nepatrnou ukázkou ze školství cizího jako doklad, že možno vyučování klassické, moderní i odborné spojití v celek jeden, čímž ovšem nikterak nemůže býti tvrzeno, že všechno to, o čemž učiněna zmínka, jest vzorem dokonalosti a moderních požadavků paedagogicko-didaktických.

Vyučování tělocviku v Badensku.

Josef Klenka.

Abych poznal vyučování tělocviku v Badensku, navštívil jsem loni Karlsruhe, kde jest ústav ke vzdělání učitelů tělocviku, jež řídí rada Alf. Maul s pomocným učitelem na tomto ústavě A. Leonhardtem, který jest zároveň učitelem tělocviku na gymnasiu.

Oběma těmito pány byl jsem velmi laskavě přijat a byla mně poskytnuta možnost hospitovati nejen ve všech třídách gymnasia, ale i ve třídách ústavu ku vzdělání učitelů, učitelek a ve třídách školy obecné. Tak umožněno mi nevšední laskavostí pana rady Maula poznati vyučování tělocviku na všech stupních a srovnati celý postup i způsob vyučování tělocviku na školách badenských. Kdybych měl vypisovati vše do podrobná, bylo by to asi tolik, jako napsati poznámky a vysvětlivky k methodice tělocviku od Alf. Maula. Proto omezím se pouze na to, abych význačné rysy vyučování naznačil a některými poznámkami opatřil.

Zavedení tělocviku obligátního do škol v Badensku.

Zákonem roku 1868 prohlášen tělocvik předmětem obligátním pro školy obecné, a taktéž nová osnova pro ústavy (semináře) učitelské, vydaná v témž roce uvádí tělocvik mezi povinnými předměty, kterému se má vyučovati 2 hodiny týdně v každém oddělení. V témž roce zaveden též tělocvik za povinný předmět do nově zřízených reálných gymnasií a v roce následujícím 1869 ustanoven byl povinným předmětem v ostatních středních školách (Gelehrten-schulen). Od té doby jsou osvobozováni žáci od cvičení pouze na základě lékařského vysvědčení. Dříve již v roce 1867 povolila stavovská vláda prostředky ke zřízení ústavu ku vzdělání učitelů tělocviku. Se stavbou ústavu započato v r. 1868 a dokončena v roce následujícím. Úhrnný náklad činil přes 40 000 zl. a ústav otevřen dne 26. listopadu 1869. Ředitelem ústavu ku vzdělání učitelů tělocviku byl jmenován dne 6. dubna učitel Alfred Maul, tehdy v Basileji působící, který až dosud ústav řídí.

2. Za prospěch v jazycích klassických: stříbrná medaile, zvaná Sir James Shaw's Medal s knihami, v ceně 5.5.— liber sterlingů.
3. Za prospěch v mathematice: stříbrná medaile s knihami v ceně 5.5.— liber sterlingů.
4. Za prospěch v Euclidu (geometrii), angličtině, frančtině, kreslení, nauce o výmluvnosti, a t. d.

Budiž tu ještě dotčeno, že ústav má kromě osmi stipendií Johna Carpentera, zakladatele ústavu, à l. ster. 25.—, dokud jest ještě na ústavě, a à l. st. 50.—, pokračuje-li ve svých studiích, ještě stipendií 40, a to 12 pro žáky na ústavě dlící a 28 pro další studie universitní. Stipendia tato jsou vesměs značného obnosu, ba některá až liber sterlingů 300 i 400, i více.

Alfred Maul narozen dne 13. dubna 1828 v Michelstadtu v Hessensku; studoval reálné školy a na technice matematiku a přírodní vědy. V roce 1850—1851 vzdělával se u Spiessa na učitele tělocviku, byl potom učitelem matematiky a přírodních věd na gymnasiu v Giessen a 1856 povolán do Basileje za učitele matematiky a tělocviku, doporučen byv k úřadu tomu Spiessem. Tam působil až do roku 1869, kdy povolán byl za ředitele nově zřízeného ústavu ke vzdělání učitelů tělocviku v Karlsruhe. Maul jest zakladatelem a vychovatelem školského tělocviku v Badensku, kdež vychoval celou řadu vynikajících učitelů tělocviku, pořádá každoročně kursy pro vzdělání učitelů a učitelek a ukládá své bohaté zkušenosti do spisů, kteréž učitelstvu tamějšímu slouží za pomůcky při praktickém vyučování. Činnost jeho není však obmezena na Badensko, nýbrž sáhá mnohem dále. Přicházejí k němu pro poučení učitelé tělocviku z celého Německa a i z daleké ciziny, aby poznali dle skutečnosti jeho způsob vyučování. Kdo viděl, kterak děje se vyučování tělocviku v Karlsruhe, s jinakým porozuměním bude čísti všechny spisy Maulovy. Spisy jeho mají veliký vliv na vývoj tělocviku jak v Německu tak i v Rakousku. V osnovách učebných pro naše střední školy jest viděti patrné stopy vlivu prací Maulových.

Maul napsal kromě jiných různých pojednání a článků:

- r. 1862. *Freiübungen und ihre Anwendung*,
- r. 1866. *Die Entwicklung des Schulturnens*;
- r. 1868. *Lehrziele für den Unterricht an Knabenschulen*;
- r. 1874. *Uibungsbeispiele für den Turnunterricht an Knabenschulen*;
- r. 1876. *Anleitung für den Turnunterricht an Knabenschulen. I., II.,*

III. Theil, nyní již 4. vydání.

- r. 1885. *Turnunterricht für Mädchen. I., II., III., IV. Theil.*
- r. 1898. *Uibungsgruppen für das Riegenturnen. I., II., III. Theil.*
- r. 1900. *Lehrplan für das Turnen der männlichen Jugend.*
- r. 1900. (2. Auflage) *Turnbüchlein für Volksschulen ohne Turnsaal.*

Za vynikající zásluhy o vývoj tělocviku dostalo se Maulovi titulu vládního rady.

Jeho věrnými pomocníky jsou jeho manželka, která jest učitelkou tělocviku na ústavě ke vzdělání učitelek, a výborný učitel tělocviku pan A. Leonhardt, jenž od roku 1884 jest jeho pomocným učitelem.

Maul na vzdor svému vysokému stáří učí ještě na ústavě ke vzdělání učitelů a dozírá na vedení tělocviku na vyšších školách celého Badenska.

Učitelé tělocviku v Badensku.

Aby učitelé seznali vedení tělocviku, koná se každoročně v ústavě ke vzdělání učitelů tělocviku o prázdninách kurs, trvající 2—4 neděle. Denně vyučuje se 6 hodin. Kursy ty bývají o prázdninách velikonočních a o prázdninách hlavních.

Účelem kursu jest poznati látku učebnou a osvojiti si metody vyučovací. Praktickou dovednost a znalosti o tělocviku každý učitel osvojiti si má dříve, nežli do kursu jest přijat.

Přijetí účastníci kursu z Badenska dostanou náhradu cestovného a denně 5 marek. Kursy ty jsou trojího druhu: 1. pro vyučování na školách obecných; 2. pro vyučování na školách středních; 3. pro dívčí tělocvik.

Účastníci kursů nedělají žádných zkoušek odborných, poněvadž zákony badenské neznají odborných učitelů tělocviku, znají pouze učitele

vědecké, reální, průmyslových škol, obecných škol, hudby a kreslení. O průběhu a výsledcích kursů ředitel podává zprávy vždy školním úřadům nadřízeným.

Vyučování tělocviku na všech školách svěřeno jest učitelům, kteří navštěvovali kurs, kdež potřebné vědomosti si osvojili. Pravidlem jest, že tělocviku vyučují vždy jen učitelé téhož ústavu, a jen řídkou výminkou jest, aby vyučování tělocviku obstarával učitel jiného ústavu. Na 48 vyšších ústavech v Badensku vyučuje 70 učitelů tělocviku, z těchto jest 12 akademicky vzdělaných, ostatní jsou učitelé reální a elementární, vyjma 3 osob, které nenabýly jiného vzdělání učitelského.

Na 7 vyšších školách dívčích vyučuje tělocviku 10 učitelů a 8 učitelek.

Na školách obecných vyučují tělocviku též učitelé týchž škol. Obyčejně jsou to mladší učitelé. Potřebné způsobilosti k tomu nabývají ve čtyřech seminářích učitelských.

V semináři v Karlsruhe učí ředitel Maul a v ostatních seminářích vyučují tělocviku zvláště k tomu způsobilí učitelé a v semináři pro učitelky vyučuje paní Maulová.

Vědomosti své ve vyučování tělocviku doplňují učitelé škol elementárních ještě návštěvou kursů v době prázdnin.

Dozor na vyučování tělocviku vykonává ve vyšších školách ředitel ústavu ke vzdělání učitelů tělocviku vládní rada Maul, na školách elementárních dozírají krajské úřady školní školními inspektory, a ve větších městech svěřen jest dozor odborně vzdělaným učitelům.

Osnova vyučování tělocviku.

Tělocviku povinnému vyučuje se v Badensku na všech školách počínajíc 4. školním rokem, právě v době, kdy žáci vstupují do gymnasií a ostatních škol středních. Veškerá látka učební rozdělena jest na 9 stupňů pro všech 9 tříd gymnasia. Týž učební plán jest též platným pro školy ostatní, ovšem tak daleko, jak daleko se srovnává se stářím žáků; jest tedy platným pro školy obecné do osmého školního roku.

Uvážíme-li, že žáci vstupují do gymnasií o rok dříve než-li u nás, za to o rok déle v gymnasiu setrvají, možno říci, že v stejném stáří opouštějí gymnasiální studia jako žáci naši, a proto možno zcela dobře srovnávat každý stupeň či každou třídu gymnasia tamějšího s třídou gymnasia našeho, nehledíme-li na třídu nejnižší, již tam nazývají třídou šestou. Další třídy potom postupují v pojmenování takto: 5., 4., 3. nižší, 3. vyšší, 2. nižší (Untersecunda), 2. vyšší (Obersecunda), 1. nižší (Unterprima) a 1. vyšší (Oberprima).

a) Volba nářadí.

Vlastní osnovy, úředně zvláště vydané, není, a učitelé jsou povinni řídit se osnovami obsaženými v knihách sepsaných ředitelem ústavu ke vzdělání učitelů tělocviku Alfr. Maulem. Dle osnov těch řídí se zkoušky, které se při inspekcích konají. Až do roku 1885 užívalo se všech různých nářadí ve školách, od té doby obmezilo se užívání nářadí značnou měrou. V roce 1885 bylo zapověděno pro všechny školy užívatí »Springkasten«, a r. 1888 zakázáno též cvičení na »koze« a na »koní« ve školách obecných, ve školách středních, byla obmezena cvičení na těchto nářadích značnou měrou na základě dobrozdání lékařů.

Ve školách obecných chlapeckých užívá se nyní pouze: švihadel, nářadí ke skokům prostým, bradel, hrazd, šplhadel a nářadí ke hrám.

Ve školách vyšších (středních) pro vyšší třídy k nářadím jmenovaným pro školy obecné přistupuje ještě: koza, kůň, kruhy.

Ve školách dívčích užívá se: nářadí ručního (tyčí a p.), švihadel (dlouhého a krátkého), kladiv, kruhů, kolovadel, řebříku vodorovného a nářadí ke hrám.

Z uvedených nářadí pro školy střední užívá se velmi malou měrou kozy, poněvadž jest dovoleno cvičiti na tomto nářadí jen tehdy, dává-li učitel žákům sám potřebné záchrany, což ovšem ve třídě mající přes dvacet žáků možným není. Podobně obmezeno jest cvičení na koni, kdež skoro všechny přeskoky rozběhem se buď vylučují, anebo ponechány jsou do dvou nejvyšších tříd.

Avšak i skoky prosté pěstují se měrou velmi malou, ponechávají se pouze na dobu letní na cvičišti; v tělocvičně cvičí se skok do mírné výše ze stoje i z rozběhu, méně však skok daleký. V náhradu za to cvičí se skok napřed i stranou hromadně vždy s celou třídou ze stoje spatného a výkročného.

Důvody pro to jsou: 1. na kluzké podlaze (podlahy ve všech tělocvičnách napouštějí se lněným olejem), mohou žáci přijíti snadno k úrazu, sklouznouti při rozběhu nebo doskoku; 2. užívá-li se žíněnek jako doskočiště, práší se příliš, a žáci i učitel trpí tím na zdraví; z důvodů těchto ani u ostatních nářadí neužívá se žádných žíněnek.

Skok útokem nepěstuje se ani v nižších třídách z důvodů výše uvedených, a proti němu uvádí se ještě jako další důvod jeho nebezpečnost.

V náhradu za to cvičí se v nejvyšších třídách na letním cvičišti skok o tyči.

Z rozvrhu uvedeného jest patrné, jak malou měrou cvičí se žáci ve skoku, ať prostém nebo smíšeném. Mezeru tuto považují za vadu tělocvičné osnovy Maulovy a to za vadu velikou.

Skok prostý i smíšený (přes nářadí jako koza a kůň) jest velmi důležitým druhem cvičebním jak pro chlapce (skoky daleký, vysoký a přes kozu roznožmo) tak i pro jinochy po stránce výchovy tělesné co do výchovy duševní.

Skoky jsou cvičením přirozeným. jsou cvičením praktickým, každému člověku v životě potřebným; skoky jsou cvičením všestranným, působícím na celé tělo, uvádějící v činnost největší skupiny svalstva, nohou, pánve, beder, ano i plecí (zejména skoky smíšené) a kromě toho působí na ústrojí zažívací i dýchací měrou značnou; při skoku prostém i smíšeném jest třeba ovládati tělo při rozběhu, přeskoku i doskoku; znenáhly postupem a vývojem druhů skoků (skok daleký ze stoje, z rozběhu, skok vysoký, skok roznožmo přes kozu, potom ostatní druhy skoků přes koně a naposledy skok o tyči) cvičí se nejen nervstvo oka v přesném a rychlém odhadování prostoty, ale i nervstvo celého těla podřizuje se vůli cvičence.

Pozvolným stupňováním překážek při skoku pěstuje a cvičí se odvaha žáků nej přirozenějšími prostředky. Kromě účinků výše jmenovaných má cvičení ve skoku prostém a zejména smíšeném ještě jednu výtečnou vlastnost pro žáky: jest to zajímavost. Zajímavost záleží v tom, že žáci měří délku nebo výšku přeskoku vykonaného. Jinou příčinou zajímavosti jest fyziologický účinek skoků, při nichž v činnost uvádí se mnoho svalstva, na nějž práce se rozdělí; únava jednotlivých skupin svalových jest malá, proudění krve jest živější.

nejen ve všem svalstvu, ale i v celém těle a z toho vzniká rozjaření a veselá nálada a proto i záliba mládeže ve skákání.

Tot jsou jen některé hlavní důvody, proč nepokládám správným vynechávat všechny skoky anebo jen zanedbávat je při tělesné výchově mládeže: bylyť a jsou přirozeným a vždy zajímavým cvičením člověka ze všech dob.

Proto s podivením musí každý hledět na tuto mezeru, kteráž povstala v osnově na dobré zdání a naléhání lékařů tím více, poněvadž se neprovádí důsledně a pro vyšší třídy dovoluje skok o tyči (ovšem na letním cvičišti), který jest tak nebezpečný jako jiné skoky smíšené. Za to však lze úplně souhlasiti s vynecháním skoku útokem, který jest cvičením umělým a při němž jest největší možnost úrazu.

Na podiv jest též, že v osnově vynechány jsou žebříky: vodorovný, šikmý i svislý. Vynechání těchto nářadí odůvodňuje Maul takto: „Řebřík vodorovný slouží hlavně ke cvikům ve svisu, ostatní cviky omezenou měrou možno na něm prováděti a proto hodí se nejvíce pro cvičení začátečníků dívek; ale poněvadž značné množství cviků ve svisu provésti lze na hrazdě, možno směle říci, že žebřík vodorovný není nutným pro cvičení hochů a že jej nahraditi možno hrazdou. Na žebříku šikmém a svislém provésti lze stoupání s menšími žáky a ostatní cviky hodí se jen pro dospělejší, vyžadující mnoho síly; tito mají však hojnou zásobu podobných cviků a zajímavějších na jiném nářadí. Důvody tyto jsou jen částečně správnými; mohou se však naproti nim uvéstí námitky tyto:

Správnost důvodů těch možno uznati, pokud se týkají rozmanitých visů a cviků ve visech těchto a jiných druhů cvičebních kromě ručkování ve visech, kteréž jest také přirozeným cvikem podobně jako skoky, ovšem nikoliv tak všestranným ani tak oblíbeným u žáků; poněvadž v činnost uváděny bývají menší skupiny svalstva hoření části těla (pouze svalstvo paží a plecí a hrudí, ostatní jen měrou nepatrnou), jest činnost lokalisována na menší obvody svalstva. Odtud vzniká větší únava jeho i nechuť k podobným jednotvárným cvikům. Ale za to vystupuje při tomto druhu cvičeb výcvik vůle ve vytrvalosti značnou měrou. Jednoduchost a snadné měření výkonu i snadné jeho stupňování na žebříku vodorovném, šikmém a naposledy na svislém, po celou dobu školní návštěvy i v jednotlivých třídách jsou výhody neocenitelné pro výchovu vůle.

Nelze tudíž souhlasiti s úplným vynecháváním cviků na žebřících, ale ovšem vším právem omeziti cviky na nářadí tomto na pouhé ručkování ve visech, stupňované způsoby provádění i postavením žebříků vodorovně, šikmě, až svisle.

S vynecháním kolovadel v tělocviku chlapců lze úplně souhlasiti přes to, že žáci na nářadí tom velmi rádi cvičí. Na nářadí tom je cvičení zábavným, ale málo užitečným, poněvadž nemožno umístiti dvoje kolovadla do tělocvičny a na jednom kolovadle třeba osmidílném nesnadno jest zaměstnati dostatečně a vydatně žactvo četných tříd.

Ponechání cvičení na kruzích do vyšších tříd omlouvá Maul roztříštěním téže látky cvičební (rozmanité druhy visu) na mnoho nářadí ve třídách nižších, nebezpečím, které vzniká v houpání pro žáky nedospělé, a novostí tvarů cvičebních pro žáky dospělejší ve vyšších třídách, kteří opakují na kruzích cviky známé, jež prováděli na hrazdě ve třídách nižších.

K tomu dodati sluší, že pro školy nižší a obecné snadněji zařizují se bradla a hrazdy i šplhadla nežli kruhy.

V celé osnově přihlíženo při výběru nářadí hlavně k tomu, by co možná bylo nejméně nářadí, aby veškerá látka cvičební soustředila se na tato nářadí. Tím celý postup cvičební učiněn jest jednodušším, přehlednějším, pokrok patrnějším, výsledek jistějším i lepším a z důvodů těchto možno úplně souhlasiti s tímto soustředěním všech druhů cvičebních na málo nářadí.

b) Volba druhů a tvarů cvičebních.

Na každém svrchu jmenovaném nářadí jest volba druhů a tvarů cvičebních omezena na hlavní druhy i tvary jich a všechny vedlejší a méně cenné druhy i tvary jsou vynechány. Při tom zřetel obrácen jest nejen na úhlednost cviků, ale též na zálibu, s jakou žáci konají některé cvičební tvary. Dále přihlíženo k tomu, aby vždy hotový a celkový tvar cvičební probrán a docvičen byl v jedné třídě a nikoli snad průpravné jeho tvary v jedné třídě a cvik dokonalý v třídě následující. Vzhledem k tomu voleny a sestaveny jsou všechny tvary postupně a jednotlivé tvary cvičební opakující se v několika třídách různě se podstatně způsoby v provádění jich.

Pojednání moje by se přílišně rozšířilo, kdybych chtěl porovnávat osnovu Maulovu s osnovou pro školy naše, a proto vytknul jsem jen všeobecně svrchu uvedené zásady a chci je doložiti několika málo příklady.

V osnově naší se zvláštní zálibou užívá se visů předloktních a záloktních. Na př. na hrazdě v VI. třídě visy předloktní a záloktím ležmo, změny visů ležmo; v VII. tř. komihání v těchto visech a vis předloktní vzadu; v V. tř. komihání ve visu předloktním a shyby; v VI. třídě ze svisu ve vis předloktím střídmo pažně; v VII. třídě změna visů kmihem ve vis předloktím nebo záloktím; v VIII. třídě vzepření kmihem z visu záloktím.

Maul ve své osnově úplně opomíjí tyto cviky a věnuje za to mnohem větší péči cvičení shybu, předpisuje postupně cvičiti všechny cviky ze shybu (ručkování, komihání, změny visů, vzepření závěsy, výmyky, a vzepření kmihem ze shybu).

Důvodem pro vynechání visů předloktím a záloktím jest jemu nechuť žáků proti cvikům těm, poněvadž působí bolest a časté podlitiny krevní i odřeniny obzvláště na vnitřní straně záloktí. Podobná záliba jeví se v přípravě jednotlivých cviků v jedné třídě a nacvičení dokonalého tvaru cvičebního ve třídě vyšší, na př.: v VI. třídě přemýk, nebo na koni na šíř, v VI. tř. přeskok prostý s dohmatem. Přípravné cviky ku přeskoku splývají takřka se cvikem, a není proč by se měly od sebe rozdělit ve dvě třídy, vždyť jsou cviky tak seřaděny, že vlastně každý jest přípravou pro cviky následující. Přílišným rozkouskováním látky učební trpí přehled a jasnost.

Čas k vyučování a rozdělení hodiny cvičební.

Vyučování na gymnasiích začíná všeobecně od 7 hodin 20 minut ráno a trvá přes hodinu dvanáctou. Každá hodina vyučovací trvá pouze 50 minut. Od 9 do 9:30 hodin jest přestávka k oddechu. Dle toho všeobecného pravidla pro gymnasia řídí se též ústavy ke vzdělání učitelů a učitelek. Hojnost pobočných tříd gymnasijských jest příčinou, že jest třeba využítkovati tělocvičnu, a proto vyučování tělocviku dává se i na první hodiny ranní již v 7 hodin 20 minut ráno jako vyučování každému jinému předmětu.

Každá třída má 2 hodiny tělocviku týdně.

Rozvrh hodin jest následující: 7:20—8:10, 8:10—9, 9:30—10:20 atd.

Jednotlivé hodiny cvičební rozděleny jsou na tři díly: v prvních 20 minutách žáci se svléknou (3—5 minut), seřadí se na povel, procvičí se potom s nimi pořadové cviky (5—7. při zvláštních případech i více minut); pak následují prostá cvičení (s tyčemi, s kuželi nebo s puškou);

v dalších 10 minutách konají se cviky na hrazdě nebo na šplhadiích, v kruzích a p.

Posledních 20 minut věnováno jest cvičením na bradlech nebo koni skoku, hře atd.

Způsob vyučování.

Všechna cvičení žáků konají se hromadně, to jest nejen cviky pořadové, prosté, s tyčemi, činkami, kuželi a puškou, ale také cviky na nářadí provádí co možná největší počet žáků současně. Při cvičeních prostých a jim příbuzných cvičeních, celá třída cvičí soudobně anebo rozdělena jsouc na dva oddíly, cvičí střídavě, čímž poskytuje se žákům oddechu, odpočinku i příležitosti nazírat na cviky, které potom oni též prováděti mají. Učitel často využítuje toho nazírání; u menších žáků doptává, se kdo cvičil dobře, kdo špatně, pobádá žáky k pozornosti a správnému cvičení.

Při cvičení na nářadí cvičí současně několik žáků dle počtu nářadí a podle vydatnosti cviků prováděných; po cvičeních namáhavých jest totiž třeba žákům většího odpočinku, nežli po cvicích, které méně vyčerpávají síly žáků, a proto na různých nářadích i různých druzích cviků jest třeba míti ohled na práci a oddech (odpočinek) a na jich přiměřené se střídání, by žáci dostatečně byli zaměstnáni a přece nebyli přetěžováni.

Podle vyspělosti žáků a jich počtu v jedné třídě děje se volba nářadí; buď cvičí se na třech, čtyřech až pěti hrazdách, nebo na koních, bradlech atd.

Tato hromadná cvičení konají se několika způsoby, jichž postup tuto uvádím všeobecně:

1. Cvik provádí se volně t. j. každý žák hledí nacvičiti daný cvik, až se mu zdaří, při tom učitel radí, vysvětluje, ukazuje cvik a pomáhá slabším i neobratným.

Při prostých cvičeních a jim podobným zkoušejí cvik všichni, při cvičeních na nářadí vždy jen několik žáků, tak aby se všichni vystřídali;

2. jakmile žáci počínají ovládati cvik, provádí se cvik po částech na povel učitelův soudobně;

3. potom provádí se celý cvik dle povelu učitele a též v taktu, nejprve zvolna, dovoluje-li tomu povaha cviku, a potom rychleji;

4. cvik provádí se v taktu bez povelu;

5. cvik provádí se při hudbě, při čemž učitel z počátku napomáhá počítáním, později omezí se pouze na povel k započetí a ukončení cviku.

Prováděti cviky v taktu a po případě s doprovodem hudby jest vrcholem cvičení a vyžaduje správné součinnosti celého těla a přesného i dokonalého výkonu, který nemusí vždy všemi 4 způsoby býti nacvičen. Dodati sluší, že dle povahy cviku možno dříve nebo později vrcholu toho dosíci.

Tento způsob cvičení má velikou důležitost nejen po stránce tělesné, ale i po stránce duševní výchovy.

Žák nucen jest podřídit se celku, v němž slabší i silnější stejně platnými jsou činiteli. Tato odvislost od celku každému jest patrna, každý jest si toho vědom a hledí svým výkonem přispěti ke zdaru celku. Žák zvyká si tomuto podřízení se celku této společné práci k jedinému cíli. Žák, který po celou dobu svých studií na střední škole veden jest způsobem tím ke

společné práci a součinnosti s ostatními, zvyká této součinnosti a podřizuje se kázni společnosti nejen ve škole ale i v životě.

Maul neužívá ani v osnově ani při praktickém vyučování příliš mnoho *přípravných cviků*, které vyžadují mnohdy více času k nacvičení nežli hlavní cvik, který mají připravit, za to však má hlavní cviky postupně seřazené tak, aby každý cvik byl přípravou cviku ve vyšší třídě. Dlouhými přípravnými cviky stává se učení zdlouhavým, nechutným a žákům se oškliví, hlavně tehdy jsou cviky ty titěrné, jsou-li určeny pro jednu třídu a cvik hlavní jest připravován teprve do třídy vyšší.

Hodina tělocviku musí býti zábavnou a zajímavou, aby žáci ochotně a rádi prováděli všechny cviky s přesností, úsečností a dokonalostí předepsanou. Postup cviku má býti takový, aby žák při každém nacvičování nových tvarů narazil na překážky, nikoliv však na nepřekonatelné, aby jeho vůle i odvaha našla vždy nových popudů.

Ve škole Maulově šetří se přímé zásady vyučování *»opakuj«*. Cviky jednou naučené opakují se stále a nejen že zůstávají majetkem žáků, ale ony též se zdokonalují tím, že způsoby provádění stávají se postupně nesnadnými. Opakování koná se hlavně v sestavách či ve cvičeních složitých. Cviky složité sestavují se hlavně trojím způsobem: ku cviku nově naučenému anebo nacvičovanému připojuje se cvik známý již dříve nacvičený a to buď:

- a) nový cvik předchází cvik starší,
- b) nový cvik následuje na cvik starší,
- c) nový cvik jest uprostřed cviků starších.

Kterého způsobu z těchto sestav lze lépe užiti, o tom rozhoduje povaha cviku a stupeň vyspělosti žáků. Tím způsobem opakuje se každý cvik vždy v novém a v novém způsobu spojení, žáci ovládají cvik opakovaný pořád lépe, cvik stává se jich majetkem, a oni mají potěšení a radost, když vidí svůj pokrok.

Výhody při používání cviků složitých při vyučování jsou asi tyto:

- a) časté opakování nacvičených cviků, docvičení jich a udržování obratnosti nacvičených;
- b) rozmanitost a střídání známých cviků;
- c) vždy nové tvary se společným známým jádrem a proto postup i přechod od jednoho tvaru k druhému usnadněn tím, že tvary ty lákají žáka zkoušeti a nacvičiti je.

Cviky složité vhodně a přiměřeně upravené mají větší cenu pro tělesný i duševní výcvik žáků nežli cviky jednoduché; jimi mnohem lépe lze působiti nejen na vývoj síly, obratnosti a vytrvalosti tělesné, ale také na vývoj vůle v ovládání nejen jednotlivých částí těla nýbrž i celého těla, na vývoj a pěstění vůle ve vytrvalosti a pěstění odvahy.

Toto stále opakování známých cviků až k úplnému jich ovládání má ještě jeden a to veliký význam výchovatelský. Žák učí a cvičí se opanovati tělo do nejpodrobnějších částí, od hlavy až k patě; na správné a krásné držení těla hledí se ve škole Maulově při cvičení měrou velikou. Žáci navádějí se ku přesnému, krásnému a vzornému provádění pohybu.

V žácích budí se smysl pro krásné držení těla i pro krásný pohyb, a tím vzdělává se cit pro krásu. Hromadné cviky prováděné v taktu a příležitostně, je-li možno dle hudby, jsou velmi cenným prostředkem výchovatelským.

Zvláštností Maulovy školy při vyučování jest *sedění žáků při cvičení na nářadí*; všichni žáci necvičící sedí na několika jednoduchých lavičkách a po

pořádku přistupují ke cvičení a po vykonaném cviku opět každý sedne na své místo čekaje, až opět na něho řada dojde, aby cvičil.

Zařízení to odůvodňuje Maul tím, že chce popřáti žákům úplného odpočinku po cvičení, poněvadž vyčerpáno vydatně síly žáků častým cvičením, při kterém každý žák cvik provádí správně do nejmenších podrobností, vyčerpávaje při tom značné síly duševní i tělesné.

Aby však se nezdálo, že toto namáhání duševní i tělesné jest přes přílišné, upozorňuji na to, o čem jsem se zmínil, že cviky hledí se prováděti v taktu; tím stává se cvičení znenáhla mechanickým a tedy snazším a méně unavujícím, zejména po stránce duševní nabývá však ceny jiné v součinnosti žáků, jak již v předu o tom zmínka byla učiněna.

K á z e ň.

Kázeň na gymnasiu jest vzorná. Hospitoval jsem ve všech třídách od nejnižší do nejvyšší, a to ještě skoro ve všech pobočných třídách (v nižších třídách jsou až tři pobočky) a měl jsem příležitost potkati žáky na cestě ze školy do tělocvičny, v tělocvičně i při odchodu z tělocvičny, ano i v městě a mohu tvrditi, že žáci ústavu chovali se vzorně. Potkával jsem žáky v městě i mimo město při výletě do Maxau, kdež byla slavnost uvítání divise torpedových lodí na Rýně, jíž se účastnilo veškeré obyvatelstvo i žactvo všech škol v Karlsruhe: všude, kde jsem se setkal se žáky gymnasia, viděl jsem chování vzorné. Poznával jsem žáky hlavně dle toho, že mne všude při setkání pozdravovali.

Žáci vedení jsou k tomu, aby chodili z nedaleké budovy gymnasia sami bez dozoru do tělocvičny; přijdou-li dříve o jednu nebo dvě minuty, počkají předsíni, až se vyprázdní šatny, aby mohli vstoupiti do nich. Po odstoupení vstupují větší žáci do tělocvičny, kdež dovoleno jest jim některých nářadí použiti, aby opakovali známé cviky, jsou to hlavně šplhadla a hrazda; malým žákům volně cvičiti dovoleno není.

Brzy však zavzní povel k seřadění, a všickni ihned v největší rychlosti a v tichosti sestoupí se v řadu.

Jakmile se žáci seřadili, nastává úplné ticho a není dovoleno mluvit po celou hodinu cvičební. Při cvičeních pořadných a prostých nemají žáci k tomu ani dost málo času a při cvičeních na nářadí vadilo by to povelu učitele, který ustavičně mluví, buď jmenuje a vysvětluje cvik anebo počítaje doby cvičební.

Žáci jsou přesvědčení o nutnosti těchto zařízení a poněvadž vidí toho potřebu, rádi podřizují se všem těmto požadavkům. Neviděl a neslyšel jsem ani jednou, aby učitel velmi přísným nebo snad drsným slovem nebo vystoupením chtěl vynutiti na žácích poslušnost a podřízení se pořádku, nýbrž vše šlo tak hladce, jako by se to samo sebou rozumělo.

Velmi dobrá kázeň jevila se též při cvičení volném na začátku hodiny a obzvláště v půlhodinovém odpočinku od 9 do 9.30 h, když se nechává úplná volnost žákům celého ústavu. Stýkají se tu žáci dvou tříd, kteří přicházejí pobavit se hrou na rozsáhlé letní cvičiště u tělocvičny.

V ý s l e d k y v y u č o v á n í.

Při dobré osnově učebné, o níž jsem se vpředu zmínil, a dobré metodě vyučovací, z níž jsem některé rysy v předu uvedl, není divu, že dodělává se učitel výsledků tak potěšitelných, jako jsem viděl na gymnasiu v Karlsruhe.

Mohu směle tvrditi, že co osnovy obsahují, to skutečně stává se majetkem všech žáků. Jsou sice výjimky, ale ty nepadají na váhu; viděl jsem totiž v každé třídě jednoho, dva, nanejvýše tři žáky, kteří nebyli s to, aby předepsané cviky vykonali; než byli to většinou žáci, kteří přestoupili do gymnasia zdejšího z ústavů jiných a kterým se nedostávalo dříve příležitosti, aby byli účastni takového vyučování tělocviku, jaké se jim poskytuje nyní.

Kromě uvedených činitelů (dobré osnovy a dobré metody) jsou ještě jiní činitelé působící na výsledky vyučování zejména: výborní, zkušení učitelé pánové Alf. Maul a A. Leonhardt. Jak jsem již v předu napsal, nevyučuje sice pan rada Alf. Maul na gymnasiu, jest však velmi často vyučování přítomen a dozírá na ně.

Pan A. Leonhardt jest učitelem vzorným, ovládá hravě látku dopodrobna a dovede ji dle všech zásad methodických pro žáky tak přizpůsobiti, že jest to pravý požitek sledovati ho při hodině vyučovací. Kromě toho jeho paedagogický takt působí značnou měrou na žáky, kteří jeho jemných, klidných pokynů a povelů poslouchají se vzornou pozorností. Mohu říci, že jsem lepšího učitele tělocviku posud neviděl. P. Leonhardt, bývalý učitel školy obecné, jest od roku 1885 pomocným učitelem rady Maula, a před časem tím vyučoval již také tělocviku; za dobu tu nasbíral hojnost zkušeností, jež jsou nyní na prospěch jeho žákům.

Další činitel, působící na výborný prospěch u žáků, jsou žáci sami; jsou nejvíce z nejlepších rodin z Karlsruhe a z venkova tělesně zdraví a dobře urostlí a pěkného vzezření; neviděl jsem ani jedinou tvář usouzeného chudého studenta, jakých u nás dosti často viděti jest hojnost;

počet žáků v každé třídě jest malý na př.: v sextě *b)* nejnižší třídě 27 žáků; v kvintě *a)* 35 žáků; v kvartě *a)* 30, *b)* 26 žáků; v tercii nižší (Untertercia) 25 žáků, ve vyšší 28 žáků; v sekundě nižší 36, ve vyšší *a)* 34, v *b)* 35 žáků; v primě nižší *a)* 23, v *b)* 26 žáků; v primě vyšší *a)* 20, v *b)* 19 žáků.

Podobně shledal jsem i v ústavě učitelském (v semináři) málo žáků (ve všech třech ročnících po 27—30) i v ústavě ke vzdělání učitelek (27, 24, 20 žákyň), i ve škole obecné ve 4té třídě na př. pouze 36 žáků. Že malý počet žáků podporuje pokrok v učení, jest samozřejmé a obzvláště při tělocviku, kdež hlavně na tom záleží, aby žák byl co možná nejvíce zaměstnán, jak jen tomu dovolují jeho síla fysická i duševní.

Dalším důležitým činitelem na prospěchu žáků jest hojnost všeho nářadí i žáci vždy cvičí na 4 bradlech, čtenější třídy na 5 hrazdách a na 5 koních atd. a konečně veliká tělocvična s velikým letním cvičišťem.

Ke konci této zprávy nemohu opomenouti doporučiti každému učiteli tělocviku, který chce seznati způsob vyučování tělocviku, jak jej popisuje Maul ve své methodice tělocviku, a který se chce ve svém oboru poučiti, aby navštívil ústav ke vzdělání učitelů tělocviku v Karlsruhe a hospitoval při vyučování gymnastů. Viděl jsem vyučovati mnoho učitelů tělocviku v Německu a mezi těmi mnoho velmi dobrých učitelů, kteří se mohli honositi krásnými úspěchy u svých žáků, ale takovou vyškolenost, důkladnost a přesnost zejména při cvičeních na nářadí jako v Karlsruhe, neviděl jsem nikde. Mohl bych vypsati všechny cviky v každé hodině vyučovací, v níž jsem hospitoval, zaznamenal jsem si je dopodrobna, nebyly by však nikomu prospěšny, poněvadž o způsobu vyučování jeví názorem možno učiniti si pojem, a proto radím každému: Jdi a pozoruj!

Drobné zprávy.

Jak si máme vésti na svých školách vzhledem k poslední reformě pravopisu a skladby francouzské?

Otázka tato vzbuzená již loni o prázdninách vynesím francouzského ministerstva vyučování ze dne 31. července r. 1900 vydaným na úlevu žákům obecných a středních škol francouzských při grammatickém učení jazyku mateřskému, stala se nyní naléhavější, ježto v březnu t. r. ministr Leygues vydal v té příčině nové, poněkud pozměněné vnesení, jímž zamýšlené prvotně opravné úlevy nabyly konečně podoby, dohodou státní školní rady (Conseil supérieur de l' instruction publique) s akademií francouzskou, nejvyšší, rozhodující instancí pro opravy pravopisu a pravidel grammatiky francouzské vůbec.

Mezi našimi učiteli řeči francouzské hovořeno o té otázce právě tak, jako projednávána v písemných rozpravách moderních filologů mimo Francii, a všude vysloveno přání, byť se jednotlivá mínění o potřebě a vhodnosti té neb oné opravy rozcházela, aby úlevy reformou ministerstva francouzského poskytnuté žactvu francouzskému staly se záhy v cizině též údělem žákům řeči francouzské se učícím.

Především dlužno mítí na paměti, oč tu jde: o zjednodušení vyučování skladbě francouzské, jak zřejmo již z názvu ministerského vnesení (Arrêté relatif à la simplification de l'enseignement de la syntaxe française), tedy v odstranění různých více méně zbytečných nesnází, jež působí žákům francouzským příliš úzkostlivé šetření podrobných pravidel syntaktických, zasahujících částečně i do pravopisu (čárkou spojovací — *trait d' union*) a tvarosloví (znakem plurálu, shodou v rodě a čísle, užíváním členu v částečnicku před přídavnými jmény a p.), jak dobře naznačeno již na konci článku páně Jursova v 2. čísle tohoto ročníku. Nejde naprosto o stanovení nových pravidel, nýbrž jen o volnější výklad posavadních v duchu živého proudu řeči, nikoliv snad aby se tím otvíraly dveře ledabylosti mluvnické, nýbrž aby litera nezabíjela ducha. »*On tolérera du, de la, des au lieu de de partitif devant un substantif précédé d' un adjectif (de neb du bon pain, neb des bons fruits).* — *On tolérera: on a ahattu les arbres le neb les plus plus exposés a la tempête.*» — Le participe passé avec l'auxiliaire avoir peut rester invariable devant un infinitif... (les fruits que j'ai laissé neb laissés prendre)« — atd. Sama tedy volnost v těchto a podobných případech vyslovená jednak slovesem *tolérer* (snést, strpětí), jednak slovesem *pouvoir* (moci), volnost tak široká, že se leckomu proto až nelíbí, takže na př. lundský Dr. Rohde ve Švédsku raději by měl místo nejisté »tolerance« nějaký ministerský »catéchisme grammatical« (asi jako rakouské Regeln u Wörterverzeichnis nebo naše slovníčky pravopisné, ovšem se zřetelem ke skladbě francouzské).

Volnost ta, původně míněná v širším ještě rozsahu, po půlletní veřejné kritice i v denních listech francouzských horlivě projevované zúžila se poněkud novým, nyní platným vnesením o vypuštění případy, uvedené vs jmenovaném článku páně Jursové pod č. 1., č. 5. slova *aigle, oeuvre, période*, č. 6—10. (celé tvoření plurálu jmen složených, trvá jen volnost nepsati v nich *trait d' union*), pod f. důležité č. 9., místo něhož čte se nyní:

»Není čeho měniti v pravidle o *participle passé*, jež jsouc přívlastkem (*epithète*), shoduje se slovem určým (*des fruits gâtés*), jsouc doplňkem

výrokovým (*attribut*) po *être* a slovesech nepřechodných jest ve shodě s podmětem (*ils sont tombés*). U sloves zvratných a pomocných *avoir* *participe passé* může zůstatí beze změny před infinitivem nebo příčestím, nechat' jsou předchozí předměty jakéhokoli rodu a čísla: *les fruits que je me suis laissé* neb *laissé prendre*; *les sauvages (que l'on) a trouvé* neb *trouvés errant dans le bois*.

(Jinak jest *part. passé* ve shodě s předchozím akkusativem).

Předchází-li výraz hromadný, může se *part. passés* hodovati libovolně s kolektivem nebo jeho doplňkem: *la foule d'hommes que j'ai vue* neb *vus*.

Ostatní vše zůstalo, jak ve Věstníku našem bylo podáno již loni.

*Ježto vesměs tedy tu jde jen o volnost, mám za to, že jí můžeme užívatí již od nynějška s dobrým svědomím při opravách a známkách v úkolech francouzských nepočítajíce žákům za chybu, co v mezích naznačené volnosti sami učitelé a examinatoři ve Francii za chybu počítati nesmějí.**)*

O četbě nejnovějších spisů ve škole hovoří dr. Alfred Nathanský v posledním sešitě Oesterr. Mittelschule v článku: Zur deutschen Lectüre auf der Oberstufe. Praví asi: Máme-li doporučovati čtení nejmodernějších děl? Někteří jsou pro to. Dr. Albrecht v lednovém sešitě Lehrproben und Lehrgänge (1900) žádá, aby v nejvyšší třídě uloženo bylo povinně čísti doma Hauptmannovy »Tkadlce«. Ale s tím se sotva budou mnozí shodovati. Neboť za povinnou četbu lze ukládati jen díla, jichž *trvalá* cena jest nade vší pochybnost povýšena. Ale o *trvalé* ceně moderní poesie nemůžeme ještě pronésti bezpečného soudu, »weil wir hier zusehr Partei sind.« »Tkadlci« možná přetrvají naši dobu, ale možná také, že do 50 let upadnou v zapomnutí. Spisovatelé míní, že není třeba nabadati žáky, aby četli nejnovější výtvoř literární, mnozí sami od sebe jimi se zabývají více nežli třeba. Než poznal-li žák takové dílo, budiž mu dovoleno učitele se na ně pozeptati mimo školní čas; tak lze žáka uchrániti od jednostranného přeceňování moderny. Tento postup také doporučoval r. 1896 na ředitelské konferenci ředitel Evers. Však i vyučování poskytuje dosti příležitosti, dotknouti se moderny; není třeba po ní pásti, ale netřeba ani se jí vyhýbatí.

O sjezdech professorských pronesl dobré návrhy prof. Ign. Pöschl ve spolku Realschule ve Vídni. Poukázav na to, že nejlepší čas se stráví konáním a posloucháním přednášek, kdežto cennější částí jednání by byly debaty, k nimž však nezbývá kdy, navrhl, aby některé přednášky nebyly přednášeny, nýbrž účastníkům nějaký týden napřed dodány vytištěné (třebas v časopise), a ve schůzích aby o nich pak už bylo jenom rokováno. Na rozhovor určil by výbor každému řečníku určitou dobu, autor by měl úvodní a závěrné slovo.

Počet zemských inspektorů má-li býti zvětšen a tím otevřena professorstvu větší možnost postupu, o tom týž prof. Pöschl se pronesl takto: Aby více než posud bylo inspicírováno, sotva jest přáním učitelstva. Se stanoviska finančního rozmnožení míst zemských inspektorů třebas jen o 10 (k nynějším asi 50) vyžadovalo by nákladu nejméně 100.000 K. Ale kolik profesorů a ředitelů by za ty peníze, kdyby skutečně byly povoleny, mohlo býti povýšeno do VIII., VII. a VI. třídy? Aby zavedeni byli *odborní inspektori*, jak také už bylo navrhováno na německo-rakouském sjezdě professorském, nedoporučuje se už proto, že by tím vzniklo přetížení žactva. Aby spoko

*) Na str. 120 f) č. 7. jest asi omyl tiskový *c'est ceux* místo *eux*.

**) Vým. min. z 28. srpna č. 19566 už bylo nařizeno, šetřiti této volnosti též u nás

jenost odborného inspektora si získal, mnohý učitel by probíral svůj předmět ještě důkladněji než posud. A kdyby se tak dalo v několika předmětech, byla by činnost žactva nepoměrně více napínána než posud. Také by pak musil býti zřízen úřad ústředního inspektora; neboť jeden by musel míti přehled o všem, znáti všecky učitele, s vyššího stanoviska srovnávati, uvažovati, vyrovnávati a především posuzovati výkon školy, na němž přece jen záleží nejvíc. Už rozdělení inspektorátu na humanistický a realistní není dle mínění řečníkova v duchu organizační osnovy. Mnohá léta býval jen jeden inspektor. Když inspektorát byl rozdělen, panská sněmovna se vyslovila proti tomu rozdělení, žádajíc jednotného dozoru školního. Ovšem, kdo myslí, že dozorce má v každém předmětu sám zkoušeti, při každé otázce učiteli ukázati, jak by se věc měla prováděti atd., ten musí býti pro dozorce odborné. Ale to jest zneuznání účelu inspekce; s vyššího stanoviska, s něhož musí nazíráti na celek, inspektor nepotřebuje se pouštěti do podrobností. Vůbec škola nesnese příliš mnoho byrokratismu; potřebuje jisté svobody.

O zkoušení a klassifikování týž řečník pronesl několik závažných slov, jež tuto otiskujeme doslova jakožto doplněk k přednášce ředitele Martinaka, o níž prof. Čermák v minulém ročníku Věstníku podrobně referoval. Prof. Pöschl pravil (v. Oesterr. Mittelschule, XV. roč., 1. svazek):

Es wurde auf dem Mittelschultage behauptet, das jetzige Prüfungswesen demoralisiere nicht nur die Schüler, sondern auch die Eltern, die nicht mehr fragen: Was hast du gelernt? sondern: Wie hast du entsprochen? Ich glaube, das hat mit der Moral sehr wenig zu thun. Wenn die Eltern fragen: Wie hast du entsprochen? so meinen sie wohl: Hast du etwas gekonnt? Das Können setzt eben ein Lernen voraus, und wer etwas gelernt hat, entspricht ja auch in der Regel. Wie viele Väter oder Mütter gibt es denn, die Zeit und Lust haben, sich vom Schüler berichten zu lassen, was er gelernt hat; und wie viele, die ein Urtheil darüber haben? Die Moral jener Eltern, denen es nur darum zu thun ist, dass ihr Kind durchkommt, ob es etwas oder nichts kann, wird durch kein wie immer gestaltetes Prüfungswesen eine bessere werden.

Die meisten Übelstände, die sich beim Prüfen und Classificieren ergeben, resultieren aus der Überfüllung der Classen.

Niemand weiss besser als der Lehrer selbst, welche Nachtheile mit der zu grossen Schülerzahl verbunden sind; gar mancher Schüler verunglückt, der bei geringer Schülerzahl gerettet worden wäre. Die üblen Folgen, die sich aus der Überfüllung ergeben, werden vom Publicum dem Lehrer zugeschrieben, obwohl er auf die Vermehrung der Schulen nicht den geringsten Einfluss nehmen kann. Die Eltern sind zufrieden, solange alles glatt geht, sie sind aber unzufrieden bei einem Misserfolge; und dass sie in diesem Falle mit ihrem Herzen auf Seite ihres Kindes stehen, ist menschlich so begreiflich, dass sich ein erfahrener Schulmann darüber nicht wundert. Hat man doch unmittelbar nach dem letzten Mittelschultage in Zeitungen darüber geklagt, dass das Votum der Eltern, verantwortlicher Aufseher und Privatlehrer, die doch das Kind am besten kennen, nichts gelte gegen das schulmeisterliche Urtheil und Prüfungsergebnis.

Dass bei einer solchen Ingerenz des Elternhauses auf Prüfung und Classification ein Resultat in der Regel nur durch den Spruch eines Schiedsgerichtes zustande käme, darüber kann man sich nicht täuschen.

Eine gewisse Unzufriedenheit mit der Mittelschule besteht sowohl von Seite der Eltern wie auch von Seite der Hochschule, das ist nicht zu leugnen. Aber die Ursachen liegen nicht im heutigen Prüfen und Classificieren, das im wesentlichen kein anderes ist als seit vielen Jahren, und bei dem in früherer Zeit die Jugend weder nervös noch neurasthenisch wurde.

Sie liegen zumtheil darin, dass heute die Anforderungen an die Jugend grösser sind als früher; der Lehrstoff ist mindestens nicht geringer geworden; denn wenn auch in einzelnen Fächern reducirt wurde, so sind doch andere naturgemäss gewachsen; man denke an Physik, Chemie, Geographie, deren Stoff in wenigen Decennien gewaltig vermehrt wurde; die Geschichte wächst nach vorwärts durch die Ereignisse der Neuzeit und nach rückwärts, weil die asiatischen Völker immer mehr Bedeutung gewinnen, ja selbst die Prä-historie schon in die Schule hineinspielt.

Zu diesem theoretischen Stoffe kommt aber heute noch die Sorge für die körperliche Ausbildung der Jugend und das unsere Jugend so stark beschäftigende Sportwesen. Ich bin weit entfernt, diese Rücksichtnahme auf den Körper für verfehlt zu halten, ich halte sie im Gegentheile für nothwendiger und nützlicher als manches, was als unlässliches Wissen gilt, aber das ist doch unbestreitbar, dass die Jugend heute durch Jugendspiele und Sportwesen aller Art, die viel Zeit erfordern, stark in Anspruch genommen wird, und dass ihre Gedanken dadurch vom theoretischen Studium abgelenkt werden. Es ist also viel Neues, Zeit, Kraft und Interesse Beanspruchendes hinzugekommen, von dem aber, was man bisher als unumgängliches Requisit einer allgemeinen Bildung betrachtet, will man nichts fahren lassen; so wird aus so vielen Wissensgebieten immer »das Wichtigste«, das die Wissenschaft bringt, hinzugenommen, vom Alten aber nichts aufgegeben und damit der Jugend eine geistige Armatur angelegt, die an die vom Kopf bis zum Fuss in Eisen gepanzerten österreichischen Ritter erinnert, die gleichwohl den leichtbewaffneten schweizerischen Hirten nicht standhalten konnten. Erst wenn die Erkenntnis allgemein wird, dass ein mässiger, aber volles Eigenthum gewordener Besitz von Kenntnissen wertvoller ist als noch so viel »des Wichtigsten« aus den heterogensten Gegenständen, wird man mit den Resultaten der Schule zufriedener sein.

Die Ursachen der Nervosität und Neurasthenie, die man im heutigen Prüfen und Classificieren sucht, erklären sich besser aus den gesellschaftlichen Zuständen. Zahllos sind die Eltern, die in missverstandener Liebe ihr Kind nicht früh genug als erwachsen behandeln können und ihm die Freiheiten und Genüsse des Mannes gestatten, für die es noch nicht reif ist. In grossen Städten insbesondere liest schon der Schüler der unteren Classen täglich die Zeitung und wöchentlich bei den Schaufenstern die Witzblätter, und die Grösseren frequentieren schon Gast- und Kaffeehäuser und sind über den Rennplatz weit besser orientiert als ihre Lehrer.

Meiner Meinung nach sind die Vorwürfe, die man dem gegenwärtigen Examinieren und Classificieren macht, nicht im Wesen des Prüfens und Classificierens begründet; jedem Prüfungssysteme haften Unvollkommenheiten an, und der Lehrer ist am wenigstens imstande, den Ursachen dieser Mängel — der zu grossen Schülerzahl, dem grossen Lehrstoffe und den ungünstigen socialen Einflüssen — mit Erfolg entgegenzutreten. Auch ein neuer Prüfungsmodus wird dies nicht vermögen.

Es wird wohl auch in Zukunft in ähnlicher Weise wie bisher geprüft und classificiert werden; ist der Lehrer überzeugt, das bei jeder Prüfung eine Anzahl von Factoren mitspielt, die das Resultat unsicher machen — und welcher Lehrer wäre das nicht — dann steht es bei ihm, durch wohlwollende, humane Beurtheilung und Beachtung des Umstandes, dass jeder Unterrichtsgegenstand nur ein Theil des ganzen Arbeitspensums des Schülers ist, die Härten des Prüfens und Classificierens zu mildern. Das hängt aber mit dem Charakter und Temperament des Lehrers, nicht mit der Methode des Prüfens zusammen.

Výsledek zápisu do českých škol středních pro školní r. 1902.

I.

a) Gymnasia a realná gymnasia v Čechách:

Ústav	Počet žáků	Pobočka
1. Benešov (st.)	238	—
2. Budějovice (st.)	501	5
3. Čáslav (st.)	256	1
4. Chrudim r. G. (st.)	324	1
5. Domažlice (st.)	200	—
6. Jičín (st.)	225	—
7. Jindř. Hradec (st.)	286	—
8. Klatovy r. G. (st.)	313	2
9. Kolín r. G. (st.)	347	3
10. Král. Dvůr (ob.)	215	—
11. Král. Hradec (st.)	316	—
12. Litomyšl (st.)	268	—
13. Ml. Boleslav (st.)	302	1
14. Něm. Brod (st.)	224	—
15. Nový Bydžov r. G. (st.)	259	1
16. Pelhřimov (st.)	228	—
17. Písek (st.)	246	—
18. Plzeň (st.)	288	1
19. Praha Akad. (st.)	322	—
20. „ r. G. (st.)	380	3
21. „ Truhlářská ul. (st.)	399	4
22. „ Žitná ul. (st.)	302	1
23. „ Malá Strana (st.)	256	1
24. „ (soukr. stř. šk. Min.)	114	—
25. Píbram r. G. (st.)	589	6
26. Rokycany (st.)	127	—
27. Roudnice (st.)	223	—
28. Rychnov (st.)	224	—
29. Slané (st.)	186	—
30. Smíchov r. G. (st.)	295	2
31. Tábor (st.)	258	—
32. Třeboň (st.)	123	—
33. Vinohrady (st.)	423	4
34. Vysoké Mýto (st.)	219	—
9476		36

b) Reálky.

Ústav	Počet žáků	Pobočka
1. Budějovice (st.)	549	6
2. Jičín (st.)	468	5
3. Karlín (st.)	589	7
4. Kladno (st.) 2 tř.	137	2
5. Kostelec nad Orlicí (ob.) 5 tř.	293	3
6. Král. Hradec (st.)	392	4
7. Kutná Hora (st.)	389	4
8. Louny (ob.)	299	2
9. Mladá Boleslav (st.) 4 tř.	314	4
10. Náchod (ob.) 5 tř.	287	3
11. Pardubice (st.)	425	5
12. Písek (st.)	550	6
13. Plzeň (st.)	628	7
14. Praha I. Staré Město (st.)	382	4
15. „ II. Ječná ulice (st.)	573	5
16. „ III. Malá Strana (st.)	509	6
17. Rakovník (st.)	376	4
18. Tábor (st.) 2 tř.	110	1
19. Vinohrady (st.)	707	7
20. Žižkov (st.) 5 tř.	440	5
<hr/>		
8417		90

II.

a) Gymnasia a reálná gymnasia na Moravě:

Ústav	Počet žáků	Pobočka
1. Boskovice (st.) 2 tř.	127	1
2. Brno I. (st.)	615	6
3. Brno II. (st.)	262	—
4. Uherské Hradiště (st.)	322	1
5. Kroměříž (st.)	429	4
6. Kyjov (ob.) 4 tř.	280 ^b	4
7. Valašské Meziříčí (st.)	359	2
8. Místek (m.) 7 tř.	245	—
9. Olomouc (st.)	628 ¹⁹	7
10. Moravská Ostrava (m.)	211	—
I. a V. třída gymn., II., III. a IV. třída real. gymn.		
11. Prostějov (st.) 3 tř.	213	3
12. Pterov (st.)	354 ¹	2
13. Strážnice (st.) 5 tř.	164	—
14. Třebíč (st.)	352	3
15. Vyškov (m.) 3 tř.	196 ³	3
16. Zábřeh (m.) 6 tř.	280	1
<hr/>		
5037 ²⁰		37

b) Reálky:

1. Brno (st.)	499	6
2. Uherský Brod (z.) 6 tř.	258	1

3. Hodonín (z.)	251	—
4. Holešov (z.) 3 tř.	171	2
5. Jevíčko (z.) 5 tř.	221	—
6. Kroměříž (ob.) 4 tř.	248 ¹	3
7. Lipník (z.)	329	2
8. Litovel (m.) 1 tř.	45	—
9. Nové Město (z.)	256	—
10. Velké Meziříčí (z.) 3 tř.	184	2
11. Moravská Ostrava (m.)	64	—
I. a V. třída.		
12. Prostějov (z.)	463	4
13. Telč (z.)	390	4
<hr/>		
	3379 ¹	24

c) Lycea:

Ústav	Počet žáků	Pobočky
1. Brno Vesna (soukr.) (I., IV. a V. třída.)	140	—

III.

Ve Slezsku:

Ústav	Počet žáků	Pobočky
1. Opava — gymnasium (st.)	260 ¹	—

Reálky s latinou. V Jekatěrinoslavi na Rusi otevřena byla s novým rokem školním II. reálná škola nového rázu s neobligátním vyučováním latině. Žáci chodící do latiny nabývají práva po skončených studiích reálných vstoupiti na universitu. Ústav vydrží město za podpory zemstva.

V archaeologických kursech pro professory středních škol, pořádaných na české universitě Karlo-Ferdinandově v Praze, proběže letos docent *Dr. Frant. Groh vybrané kapitoly z řeckých starožitností scénických*. Kurs tento spojen bude s demonstracemi skioptickými a bude se konati v listopadu a prosinci t. r., vždy v sobotu od 4.—6. hod. odp., v Klementínu čís. V. Začátek dne 9. listopadu.

Nová reálka česká otevřena byla poč. šk. roku 1901/2 na Moravě v Litovli přispěním Ústř. Matice školské a místní Matice a ředitelem jejím jmenován prof. zemské reálky české v Uh. Brodě dr. *Fr. Nera*d, professorem pak *J. Fürst*.

Nová průmyslová škola česká otevřena byla 1. říjnem na Smíchově. Dostala do vínku již úplně dohotovenou budovu a nádherné vnitřní zařízení, o jakém *střední* školy mohou leda sníti.

Řád přijímání žáků do vyšších škol průmyslových a do mistr. škol odboru stavebního, mechanicko-technického (i elektrotechn.) a chemicko-technického vydán byl vynesemím c. k. ministeria k. a v. ze dne 28. května 1901 č. 13.384 a jest vytištěn v č. 12. Věstníku ministeria k. a v. Nejvýznamnějším ustanovením jest, že se nesmí přijmouti do třídy více než 40 žáků.

Cestovní stipendia do Italie a Řecka dostali letos prof. dr. *Em. Fait* z r. v Žižkově a prof. *Jan Burda* z g. v Třebíči.

Zkušební komise pro učitelství na školách obecných a měšť. v Čechách nově jmenované vytištěny jsou ve Věstníku min. k. a v. č. 13., pro totéž učitelství na Moravě v téměř Věstníku v č. 19. na str. 252.—253.

Zkušební komise pro učitelství na dívčích lyceích českých jmenovaná vytištěna jest v 17. čísle Věstníka min. k. a v. na str. 225. Zkuš. řád pro zkoušky zralosti na těchto ústavech publikován v č. 20. téhož Věstníku.

Pražská zkušební komise pro učitelství kreslení na školách středních nově jmenovaná vytištěna jest v 16. čís. Věstníku min. k. a v. na str. 215.

O nadějích kandidátů učitelství na středních školách. Letos se stíhaly v novinách rady i výstrahy k abiturientům, aby se obraceli nebo neobraceli na dráhu učitelství středoškolského. Takové nářady neb výstrahy jsou čistě theoretické; nejlepší mluvu mají cifry. I podáváme proto statistiku kandidátů, kteří byli v studijním roce 1900/1 approbováni u české komise zkušební v Praze, nebo zůstali ve stadiu zkoušek.

A. Approbováni byli plně 61 kand., 3 rozšířili si zkoušku. Dle skupin dělí se takto: Pro klassickou filologii bylo jich approbováno 6, pro dějepis a zeměpis 1., pro matematiku a fysiku 5, pro přírodopis na vyšších, matematiku a fysiku na nižších gymn. 11, pro češtinu a němčinu 5, pro češtinu a francouzštinu 2, pro němčinu a francouzštinu 4, pro matematiku a geometrii 4 (1 z nich pro matematiku na vyšších reálkách, geometrii a fysiku na nižš. r.), pro chemii a přírodopis na vyšších reálkách 2, pro chemii na vyšších, přírodopis a fysiku na nižš. r. 1, pro chemii na vyšších, matematiku a zeměpis na nižších r. 1, pro chemii na vyšších, matematiku a fysiku na nižších r. 7, pro chemii na vyšších, fysiku a zeměpis na nižších r. 1

B) Ve stadiu zkoušek zůstalo kandidátů 52 (z nich 20 bylo reprobováno).

C) Srovnáme-li ta data s lety předešlými, vypadá obrazec celkový takto:

R.	1900/1	99/900	8,9	7/8	6/7	5/6	4/5	3/4	2/3	1/2	90/1
Zkouškám se podrobilo	116	89	75	48	31	33	50	46	59	55	50
Approbováno bylo	64	54	43	33	19	24	27	25	35	28	35
Reprobováno bylo	20	11	9	6	5	4	10	9	9	9	9
Ve stadiu zkoušek zůstalo	32	24	23	9	7	5	13	12	15	18	6
Počítaje kandidáty ve stadiu dom.prací trvajících, jakož i v předešlých letech reprobované, zůstává ve stadiu zkuš.	242	192	163	133	92	70	76	88	106	98	90

Při neobyčejné frekvenci filos. fakulty lze tedy očekávati, že nedostatek tu a tam ještě se objevující nejen brzy bude úplně odstraněn, ale že již v 5 letech nastane nebývalá hyperprodukce. Povážíme-li, že letos se dalo jen na moderní filologii zapsati přes sto studentů a že nedostatek pořád vlastně jest jen o *supplenty*, chováme o osud ubohých kandidátů professury nejvážnější obavy. Právnick má otevřen celý společenský život, též lékařům otevírají se pořád nová působiště a zdar jejich záležití namnoze na osobní

obratnosti; také se počíná jeviti opět nedostatek jich. Toliko filosof absolvovaný nemůže se nikam obrátiti jinam a nedosáhne-li místa na střední neb měšťanské škole, mine se úplně s životním cílem svým a mívá zničenou existenci. Proto právem kollegové zrazují abiturienty od professury; přes to zapsáno na filos. fakultu českou letos celkem 610 posl. ř., 15 posluchaček, 10 kandidátů pro reálky (na medicinu 285)! Loni bylo všech posl. 532.

Uranoskop. *Astronomicko-zeměpisný přístroj.* Sestavil prof. *Adolf Mach* v *Jičíně*. Nákladem spisovatelovým. Cena 4 K 80 h.

Před krátkou dobou objevil se výkladních skříních knihkupeckých přístroj astronomický, nazvaný *Uranoskop*, jenž úpravou svojí vábil k sobě zvědavce, kteří zvědavě si prohlíželi zařízení i účel přístroje. Poněvadž vynález *Uranoskopu* jest velmi důležitý i v zájmu didaktickém usnadněním studia *matematického zeměpisu i astronomického*, vítáme jej s uspokojením, jsouce povděční, že i v tomto oboru česká naše literatura nejen že nezůstává v pozadí, ale i předčí literatury jiné. Podáváme krátký popis a účel přístroje.

Průsvitný plátěný kotouč, na němž jsou vyobrazena nejdůležitější souhvězdí, která nad náš obzor vystupují, otáčeti lze na různobarevné mapě povrchu zemského sáhajícího od severního pólu až po 40 stupeň jižní šířky. Obvod mapy jest rozdělen na 24 stejné díly, odpovídající 24 hodinám, za kteréž se země otočí kolem své osy. Každá hodina jest rozdělena na 60 m.

Na mapě jest vyznačen světlý kruh, jenž znázorňuje *pravý horizont pražský*. Středem tohoto kruhu jest obraz *Prahy*.

Země zobrazené uvnitř tohoto světlého kruhu jsou ve skutečnosti nad naším pravým horizontem. Kdyby bylo možno promítnouti povrch zemský ze středu zemského na nebeskou bán, pak by se u nás objevily na obloze země a moře, jichž obraz jest na přístroji uvnitř horizontu. Nad *jižní* stranou horizontu skvěla by se celá *Afrika*, pod ní třeptala by se ještě část *Atlantického oceánu*. Nad východní stranou horizontu rozprostírala by se celá *Asie*, jen ostrovy *Indického oceánu* by zůstaly pod obzorem. Kdybychom obrátili zraky k severozápadu, ukázala by se nám *Severní Amerika*; *Amerika Jižní* vyčnívala by od západu k jihozápadu.

V otáčení průsvitného kotouče nad touto mapou jeví se velmi poutavý a poučný moment přístroje. Jest třeba jen dost málo představivosti, abychom si v každém okamžiku přístrojem uvědomili a představili polohu nebeské bane se sluncem i hvězdami k povrchu zemskému. Na základě tohoto otáčení lze pak řešiti řadu zajímavých, povzbuzujících i poučných úloh, jichž sbírka, pokyny k řešení i výsledky shrnuty jsou v knížečce připojené k přístroji. Vyjímáme z nich jen některé: A. *Příklady o slunci*. a) *Východ a západ slunce*. V kolik hodin vychází u nás slunce v libovolný den? Kolik hodin trvá u nás den $8\frac{1}{12}$, $21\frac{1}{8}$?

Kterého dne vychází u nás slunce v 5 h.? b) *Ranní a večerní vzdálenost večerní*. Jak daleko od bodu východního vychází slunce $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{12}$? Které největší a nejmenší ranní vzdálenosti může slunce u nás dosíci? Kterého dne vychází u nás slunce 20° severně c) *Výška sluneční (hvězdná)*.

Neznám přístroje tak jednoduchého jako *Uranoskop*, na němž by se mohla určití výška sluneční i hvězdná způsobem tak hravým. Lzeť *Uranoskopem* řešiti i úlohy jako: Pozoroval jsem $20\frac{1}{4}$ dopoledne, že stín svislé tyče, metr vysoké, byl metr dlouhý. V kolik hodin to bylo? V kolik hodin má u nás dne $21\frac{1}{6}$ výšku 50° ? d) *Občanský a astronomický soumrak*. Vyhledejte dny, kdy u nás jest celou noc astronomický soumrak! e) *Azimut*

sluneční i hvězdný. Střecha obrácena jest k jihovýchodu, od roviny horizontální jest odchýlena o $\angle 45^\circ$; v kolik hodin dopadají na ni paprsky sluneční kolmo $20/8$? f) *Zeměpisné orientování.* Úlohy obzvláště pro zeměpisce nanejvýš důležité. Uranoskop ukáže v každém okamžiku, kam slunce nebo hvězdy svítí kolmo, kde jsou právě v zenitu. Nuže, ukážeme-li nataženou rukou na Slunce nebo na hvězdy a pohybujeme-li rukou svisle dolu do polohy vodorovné, naznačujeme rukou v této poloze směr, v kterém je místo, jež má slunce v zenitu, anebo směr, v kterém by nám bylo vyjítí, abychom dospěli k onomu místu nejkratší cestou.

Zajisté mnohého zeměpisce překvapí, že jižní cíp poloostrova malajského jest od nás přesně na východ. g) Úlohy o *místním čase* lze řešiti tak jednoduše jak jen možno. h) *Osvětlení svislých stěn.* Vertikální hodiny sluneční jsou umístěny na jižní straně stěny východozápadní. V kolik hodin začnou a kdy přestanou ukazovati čas dne $12/6$? Kterého dne jest *Hybernská* ulice v Praze, jež má směr východozápadní, ve 4 hod. 55 m. odpol. bez stínu? II. *Příklady o hvězdách.* a) Denní a noční oblouk hvězd. Hvězdy cirkumpolární. b) Jak stanoví se doba, kdy hvězda v určitý den vychází neb zapadá. d) Výška a azimut hvězd. e) Kulminování hvězd. f) O času hvězdném a rektascenci hvězd nabudou žáci jasného pojmu. g) Taktéž zajímavé jest, jak pro libovolný okamžik lze si stanoviti *pohled na hvězdnaté nebe*. Poutavým popisem hvězdnatého nebe knížečka končí. Podán jest zde mytologický výklad názvů, vylíčení všeho, co v každém souhvězdí jest zajímavého, při čemž zvláště hleděno k pozorování hvězd *kukátkem*.

V úlohách postřehli jsme některé chyby. *Quito* jest v Jižní a nikoliv Severní Americe, jak uvedeno na str. 7. 9 ř. zdola. *Wega* píše se jednoduším V. Dále vytknouti dlužno, že některé hvězdy, o nichž v popisu řeč, nejsou na hvězdné mapě zobrazeny.

Ze všeho, co zde bylo řečeno, vysvítá, že *Uranoskop* osvědčí se při vyučování v nižších i vyšších třídách středních škol jako velmi názorný, k přemýšlení povzbuzející a zájem budící pomůcka. Doporučujeme práci snazivého p. kollegy co nejvřeleji našim školám i jejich žactvu. N.

* * *

O *»Mechanice«* mnou sepsané přináší 5 číslo posledního Věstníku obšírný a důkladný referat, obsahující četné zajímavé poznámky, v nichž referent o mnohých otázkách rázu obecného i zvláštního pronáší svůj úsudek. Při tom upozorňuje též na některá přehlédnutí, jež v knize ještě zůstala. Budiž mi dovoleno k tomu připojití následující:

Chyby, jež v knize zůstaly, budou v druhém díle (v *Akustice*) sestaveny a opraveny. Jsou většinou rázu podřízeného, některé zcela nepatrné chyby tiskové, a jen několik jest jich, které jako chyby textové jsou závažnější. Z těch referent správně uvádí chybu pag. 206, kde jsou slova *»závažím 50 grammovým a 25-grammovým«* přehozena, a chybu pag. 491 ř. 12, kde v rovnici vypadl jeden additivní člen.

Co se ostatních výtek týče, dlužno k vysvětlení věcnému poznamenati tolik. Obr. 42. jest rýsován pro zvláštní ten případ, kdy zakřivení v pozorovaném bodu jest maximum — jako na př. v periheliu. Pro výklad má případ ten tu výhodu, že se kruh křivosti od křivky dané dobře odlišuje. Není tedy obrazec ten nesprávný, ač neodpovídá případu obecnějšímu, kdy křivost s jedné strany stoupá a s druhé klesá. — Výklad o kladce volné jest veden

co nejstručněji tím, že poukázáno pouze k obrazci, slovy: »obr. 102. znázorňuje stav rovnováhy«; z obrazce toho pak ovšem souměrnost ohou provazců ke směru břemene vysvítá. — Analogie v § 320 není mšněna jako důkaz, nýbrž jako zajímavá pomůcka mnemotechnická; proto jest také vlastní důkaz níže podán. — Při výkladu o proudění kapalin jde hlavně o vyjádření toho, co zoveme spádem tlakovým, jenž jest vlastně diferenciální poměr; stanoví-li se jako poměr diferenční, nutno psáti $\frac{p_2 - p_1}{z_2 - z_1}$ tak jako

všeobecně $\frac{dy}{dx} = \lim \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1}$. Rozdíl $p_2 - p_1$ (odpovídající rozdílu délek $z_2 - z_1$) jest ovšem negativní, což vyjádřeno jest již pojmem »spád«. — Co se konečně týče vzorce pro S_r pag. 265, uvažoval jsem dlouho, mám-li pro číselné výpočty přijmouti původní konstantu 10·6, jak ji určil E. Roche, anebo mám-li přijmouti konstantu 10·0 pozměněnou, jak ji v nových ročnících »Annuaire« uvádí Bureau des longitudes vzhledem k menší, nyní přijímané, průměrné hustotě země 5·50. Konečně jsem se rozhodl pro změnu (k tomu hledí poznámka pod čarou: »korigováno dle průměrné hustoty 5·50) a to hlavně také z toho důvodu, že konstanta 10·0 ve spojení s koeficientem $\frac{1}{3}$, vede pro nejzažší vrstvy zemské k hustotě 2·0, jež vzhledem k výpočtům pag. 292 (S. Haughton) jeví se mi býti dosti pravdě podobnou. Ročník 1900 Annuaire udává konstantu 10·0 a koeficient $\frac{1}{3}$, což vede pro nejzažší vrstvy zemské k hustotě 2·5 daleko větší a vzhledem k veliké převaze moře dle mého soudu méně pravdě podobné.

Co se poznámek rázu všeobecného týče, bylo by lze o mnohých diskutovati. Tak na př. úvod jakož i výklady o absolutní soustavě měr bude dojista možno při druhém vydání knihy (ve prospěch jiných, eventuálně nových odstavců) zkrátiti, poněvadž do té doby absolutní soustava bude obvyklejší a užívanější.

Dr. Č. Strouhal.

Osobní. Ředitel akadem. gymn. v Praze dr. Fr. Krsek jmenován zemským inspektorem. — Docent filosofické fakulty české university dr. Čeněk Zíbrt, dr. Hanuš Máchal a dr. Jaroslav Vlček dostali titul mimořádných profesorů. — Řed. vyšší průmysl. školy v Praze vl. rada Eduard Černý a řed. umělecko-průmyslové školy pražské Jiří Stříbral povýšení do VI. hodnostní třídy. — Prof. příbramského reál. gymn. Fr. Vyskočil jmenován okr. inspektorem pro šk. okresy rakovnický, kralovický a podbořanský. — Odb. inspektoři pro kreslení Josef Škoda a Antonín Anděl potvrzení v této působnosti na další tři léta, až do konce škol. r. 1908 až 1904. — Prof. st. průmysl. školy v Praze Vikt. Bráf a K. Filipovský vyznamenáni byli titulem školních radů. — Týž titul propůjčen prof. něm. gymn. v Kroměříži dr. Fr. Nábělkovi, — Ředitelem st. učitel. ústavu v Kroměříži jmenován prof. téhož ústavu Jan Přecechtěl a ředitelem gymn. v Jindř. Hraci řed. třeboňského gymn. dr. Ant. Decker. — Hl. učitelem uč. ústavu v Soběslavi jmenován okr. škol. dozorce a uč. měšť. školy v Selčanech Ant. Krpálek. — Prozatímní hl. učitelkou na českém ústavě uč. v Praze učitelka měšť. školy v Praze Petruše Vorlová. — Učit. náboženství na učit. úst. v Poličce jmenován katecheta chrudimského soukr. ústavu učitelek Vinc. Blažek. — Hl. uč. při úst. učitelů v Praze jmenován hl. uč. uč. učit. ústavu v Kutné Hoře Vladimír Mikán. — Cvičnými učiteli učitel. ústavu v Poličce jmenováni: uč. měšť. školy v Nymburce Cyr. Samohrd a uč. ob. školy v Záchlumí Jos. Brtoun, cvič. učit. na učit. úst. v Kutné Hoře pak proz. cv. učitel téhož ústavu Vil. Küller.

Úmrtí. Dne 8. září zemřel v Opavě prof. tamějšího c. k. českého gymnasia (L. Ř. č. 1891) Ant. Karásek, rodilý z Jindř. Hradce (1853), horlivě činný ve slezském životě národním a zejména při Matici opavské. — Dne 27. září následoval ho jubil. prof. české reálky v Ječné ul. (Č. n. h 1898) Václ. Sobek. Několik dní před úmrtím věnoval Ústř. Matici školské svatováclavský dar 100 K a rovněž

tolik Wenzigovu nadání Nar. r. 1884 v Lorkově — Dne 2. října pak zesnul v Pánušské radě a jub. profesor česk. gymnasia v Praze v Truhlářské ul. (Č. L. f. 1866) Ignác B. Mašek, člen České akademie a Král. České společnosti nauk, narozený ve Vys. Mýtě r. 183. — Dne 6. října zemřel v Místku nadšený suppl. tam, čes. gymn. Vratislav Mach, u věku 30 let. — Čest památce těchto horlivých mužů duševní práce, vzorných národovců a obětovných přátel mládeže. —

Nad jiné těžkou ztrátu utrpěl celý národ náš náhlým umrtím býv. ministra financí a vynikajícího spisovatele a politika, univ. professora dr. Jos. Kaizla (nar. ve Volyni r. 1851), které se stalo na zámku v Mískovicích u Soběslavě dne 19. zář. V něm odešel stavu i spolku našemu oddaný a ochotný zastánce, jehož nezapomenutelnou zásluhou jest konečná úprava platů professorských a úřednických vůbec, kterou provedl přes všechny četné obtíže. Chystal právě spis o středním školství, k němuž, jak víme, konal už delší dobu svědomitě přípravy.

Smrt jako by si loni a letos vybírala za terč největší duchy národa. Zemřeli krátce po sobě učenec dr. Edv. Albert, politik min. Alois bar. Pražák, hudební skladatel Zdeněk Fibich, básník Jul. Zeyer, malíř Václ. šl. Brožík a nedávno opět Bohuslav Sních. Jsou to zajisté těžké ztráty pro malý národ, tím těžší a citelnější, že není za ně náhradníků stejně výborných.

Jmenování na průmyslových školách státních. Na škole této v Praze jmenován professorem inženýr I. Českomoravské strojírny Jos. Trůneček, učitel v IX. tř. skut. st. reálky mladoboleslavské Emil Smetánka, cukrmistr cukrovaru chropišského Jos. Holárek a assistent Ed. Halla, prozatímním učít. pak architekt F. Pšister. Na Smíchovské jmenování ředitelem prof. stát. prům. školy pražské Em. Hertík, professory prof. zem. r. v Novém Městě na Mor. Jan Hošek a prof. odborné školy kamenické v Holicích Ant. Cechner učitel v IX. tř. sk. uč. ob. gymn. v Benešově Stanisl. Petřra a assist. č. techniky v Praze Boř. Brož, prozat. učitelem pak suppl. reálky žižkovské a assistent č. techniky Ladisl. Peprný. V Pardubicích jmenován skut. učitelem assistent čes. techn. pražské Václav Veverka. — V Brně jmenování učitel v IX. tř. sk. uč. ob. reálky v Lounech Pavel Váňa a skut. uč. ob. reálky v Kromětčích Ant. Kolář, suppl. reálky v Žižkově Fr. Pavlíček, suppl. reálky brněnské Flor. Dvořák a assist. č. techniky brněnské Fr. Zúška.

Osobní změny na českých školách středních. a. V červenci: I. V Cechách.

Prof. reálky v Rakovníku Ant. Beneš dostal místo na r. v Žižkově; prof. st. r. v Hradci Králové Mořic Bílý na st. r. na Král. Vinohradech; sk. uč. na ob. r. v Lounech Rud. Částka na st. r. na Kladně; prof. na st. g. v Litomyšli dr. Jaroslav Charvát na st. g. v Králové Hradci, sk. uč. na st. r. v Jičíně dr. Josef Chlumský na st. r. v Žižkově; sk. uč. na st. r. v Jičíně Fr. Hanták na st. r. v Táboře; prof. na st. g. v Hradci Král. Frant. Hoffmann na st. r. v Mladé Boleslavi, prof. na st. g. ve Slaném Václav Jezdinský na r. g. v Praze (Křemencová ul.), prof. g. v Domažlicích Fr. Kaňka na st. r. g. v Praze (Křemencová ul.); hl. uč. českého ustavu pro vzdělání učitelů v Praze Frant. Krátký na české st. r. v Praze (na Malé Straně), prof. g. v Hradci Král. dr. Bohuslav Mašek na r. v Žižkově; prof. na r. v Hradci Král. Frant. Nušíl na r. v Karlíně; prof. ob. g. v Rokycanech Josef Patočka na g. v Čáslavi; prof. na zemské r. v Novém Městě (na Moravě) Frant. Procházka na r. g. v Kolíně; řed. náb. na g. v Třeboni Jos. Rybička na g. v Rychnově; prof. na r. v Jičíně dr. Emil Sekera místo na r. v Táboře; učitel na ust. ku vzdělání učitelů v Soběslavi, Jan Sládek místo na české r. v Praze (na Starém městě); prof. na r. g. v Kolíně, dr. Jos. Votruba na g. v Praze (v Truhlářské ulici) prof. na g. ve Slaném dr. Vojt. Zenker na r. v Písku.

Skutečnými učiteli na středních školách státních byli jmenováni Vojt. Fousek z r. v Písku pro gymn. v Slaném, Josef Kolář z r. v Pardubicích pro r. v Jičíně, J. Koza z r. v Ječné ul. v Praze pro r. g. v Klatovech, Jos. Lenoch z g. v Roudnici, pro g. v Domažlicích, Fr. Navotný z r. g. v Klatovech pro r. v Písku, P. Roubík z r. v Pardubicích pro g. v Slaném, Josef Svědinec z č. r. v Plzni pro g. v Čáslavi, Fr. Švec z g. v Pethimově pro r. v Jičíně, Fr. Vitek z g. v Písku pro tyž. ustav.

Suplenti Emil Bayer z č. r. na Malé Straně v Praze pro II. č. g. v Brně, Ad. Bouda z č. r. na Starém Městě v Praze na r. v Kladně Ant. Hudec z r. na Král. Vinohradech pro r. v Hradci Král., Max Křepinský z č. r. na Novém Městě v Praze pro r. v Jičíně, Jos. Křivka z r. v Ml. Boleslavi pro tyž. ustav, Frant. Lexa z č. r. v Karlíně pro g. v Hradci Král., Jan Mareš z r. v Kolíně pro r.

v Hradci Král., dr. Karel Myslbek z r. v Písku pro týž ústav, Frant. Polák z r. g. v Praze (Křemencová ulice) pro g. v Prostějově, Frant. Pavlíček z r. v Žižkově pro r. v Rakovníku a Václav Zeman z r. v Jičíně pro týž ústav.

Prozatímními učiteli na státních středních školách: Suplenti dr. Jos. Čihula z r. v Praze III. pro r. v Písku; Jan Kalista z r. v Pardubicích pro tento ústav; Jan Kubíček z č. g. v Budějovicích pro real. g. v Klatovech; Jos. Materna z r. v Písku pro g. v Roudnici; Stanislav Petr z r. v Praze II. pro týž ústav; Jos. Sakař z r. v Mladé Boleslavi pro r. v Pardubicích; Jan Soukup z r. na Král. Vinohradech pro českou r. v Plzni; Vojtěch Šmíd z české r. v Plzni pro týž ústav; Fr. Špirek z č. g. v Budějovicích pro g. v Písku; Jan Vrabec z g. v Slaném pro r. v Rakovníce; August Schwarz, defin. uč. tělocviku na č. r. v Praze II. sk. učit. pro č. g. v Plzni. Václav Davídek, supl. uč. náb. na r. v Ml. Boleslavi, pro týž ústav.

2. Na Moravě: místa učitelská na státních středních školách byla propůjčena prof. II. č. g. v Brně Jiřímu Jandovi místo na I. č. g. tamtéž; prof. g. v Kroměříži Josefu Machovi místo na g. v Boskovicích; prof. č. g. v Uh. Hradišti Janu Petráčkovi místo na II. č. g. v Brně.

Skutečnými uč. na státních středních školách jmenování a) prozatímní učitelé: Rud. Neuhöfer z č. g. v Olomouci pro č. g. v Kroměříži; Em. Weber z č. g. v Olomouci pro g. v Přerově; b) suplenti: F. Palata z real. g. v Křemencové ul. v Praze pro g. v Prostějově — Zatímními učiteli jmenování suplenti: Fr. Fresl z g. v Třebíči pro č. g. v Uherském Hradišti; Josef Novák z g. v Prostějově pro č. g. v Olomouci; František Rádl z česk. gymn. v Kroměříži pro česk. gymn. v Olomouci. Dále jmenování defin. učitelem tělocviku na č. úst. učit. v Praze Václav Švácha z r. v Kutné Hoře, defin. učitelem v Kutné Hoře pak prozat. učitel tělocviku na č. r. v Praze I. Ed. Zoubek; prozatímním učitelem tělocviku na r. v Hradci Král. suppl. toho předm. na r. v Žižkově Vinc. Volejník a skut. učitelem tělocviku na r. v Pardubicích suppl. toho předm. na r. v Hradci Král. Ant. Březina.

2. V září: Hlav. učit. učit. úst. v Kroměříži Jan Mádr dostal místo na g. v Přerově, sk. uč. ob. gymn. v Králové Dvoře Fr. Řezníček na real. gymn. v Klatovech, prof. r. g. v Kolíně Václav Špergel na gymn. na Král. Vinohradech, prof. z. r. v Telči Klim. Vepřek na č. r. v Brně, skut. uč. gymn. v Třeboni Vladisl. Vlček na gymn. v Králové Hradci. — Skut. učiteli jmenování proz. uč. Ant. Doležal z č. r. v Brně na r. g. v Nov. Bydžově, Jos. Osvald z r. gymn. v Něm. Brodě na r. g. v Nov. Bydžově, pak suplenti: Václ. Dědina z r. gymn. v Kolíně na g. ve Val. Meziříčí, Felix Ladmann z r. g. v Příbrami na gymn. v Třeboni, Jos. Novák z g. v Prostějově na g. v Uh. Hradišti, dr. Václav Posejpal z č. r. v Praze I. na r. v Králové Hradci a Vil. Večeřa z česk. gymn. v Olomouci na g. v Strážnici. — Zatímními učiteli jmenování suplenti: Josef Jaroš z r. g. v Nov. Bydžově na g. v Něm. Brodě a Jos. Mates z r. v Král. Hradci pro týž ústav. — Defin. učitelem tělocviku na č. reálce v Praze v Ječné ul. jmenován defin. učit. tělocviku na r. v Pardubicích Jan Sýkora.

Povýšení profesorů do VIII třídy hodnostní Povýšení byli: prof. st. řemesl. školy v Jaroměři Julius Filčík a Jos. Šíma, prof. st. řemeslnické školy na Kladně Václ. Krotký, prof. Ant. Soukup a Jan Barda na č. g. v Budějovicích, dr. Jakub Všetěčka a G. Smolař na g. v Jičíně, Bed. Mach na r. g. v Kolíně. Hugo Paleček na g. v Litomyšli, Jos. Karták a Zd. Vysoký na g. v Jindř. Hradci, Aug. Šebesta a Ferd. Stocký na gymn. v Pelhřimově, dr. Jiří Guth na č. g. v Praze, v Truhlářské ul., dr. Č. Oehm na g. v Příbrami, Vojtěch Němeček na g. v Domažlicích, M. Vaněček na č. r. v Budějovicích Stanisl. Kamenický na r. v Jičíně, Jaroslav Čech na reálce v Písku, Vojt. Jäger na čes. reálce v Praze v Ječné ul., Dom. Ševcovic na r. v Táboře, Václ. Hübner na reálce na Král. Vinohradech, K. Charvát, Fr. Polívka a Al. Vepřek na č. g. v Olomouci, Vik. Karas, Jos. Krejčí, Fr. Novák, Tom. Svěrák, Vinc. Kopr, Václ. Hauer Rob. Parma na g. v Opavě, prof. české průmyslové školy v Plzni Boh. Kopecký. Dále prof. Bohumil Bíba, Jan Fišer a Jos. Vojta na č. úst. učitelů v Praze a prof. Karel Boháč na č. úst. uč. v Plzni.

Jaký může a jaký má býti počet školních úkolů *mathematických* na gymnasiích a na reálkách? Min. vynesemím ze dne 23. února r. 1900 č. 5146 se nařizuje: »In allen Classen *drei* Schulaufgaben in *jedem* Semester. (Schulbücherverlag str. 12.). A »Pokyny« praví na str. 181: »In den Schularbeiten, welche *ungefähr*

alle 4 bis 5 Wochen wiederkehren, . . . » V tom je *na první pohled spor*, neboť semestr má 21—22 týdnů a dle *slovného znění tohoto místa* mohly by se žádati od představených 4 až i 5 školních úloh.

Poněvadž však nelze se domnívati, že by původce »Pokynů« byl *neznal* učebné osnovy anebo že by byl chtěl rušiti její ustanovení, nutno míti za to, že tu nejsou míněny týdny *kalendářní*, nýbrž týdny *vyučovací*.

Odpočítáme-li v I. pololetí vánoce a týden první i poslední (po klassifikaci), zbývá 18 týdnů, čili $18 \times 3 = 54$ hodiny vyučovací.

Vezmeme-li však i ostatní feriální dny v počet jako: sv. Václava, jmeniny J. Veličenstva, sv. Alžběty, Všech Svatých, Dušiček, zpověď, Nový rok, sv. 8 králů, svátky P. M. čímž může odpadnouti ještě 9 vyučovacích hodin, zbývá jich 45 čili 5 týdnů *vyučovacích*. Připadá tedy i dle slov »Pokynů« na pololetí ($15 : 5 = 3$), *tré školních prací a nic více*.

Školní úlohou a její opravou ztratí se opět $1\frac{1}{2}$ vyučovací hodiny pro výklad nové látky a tu by při 4 školních úlohách zbývalo jen $45 - 6 = 39$ hodin pro výklad, tak že by na jednu školní úlohu připadlo toliko $39 : 4$ t. j. asi 10 hodin a to 5 hodin algebry a 5 hodin geometrie; rozsah to věru nepatrný pro práci *školní*.

V druhém pololetí je počet hodin vyučovacích ještě menší, povážíme-li, že tu vedle Velikonoc jsou i svátky svatodušní, zpověď dvakrát, a vedle četných svátků i vycházky, vedřiny a v hlavním městě ukončení roku školního nejméně týden před 15. červencem.

Nedoporučuje se tedy nikterak ukládati 4 školní úlohy za pololetí na gymnasiích z důvodů věcných, poněvadž *při skrovném počtu hodin vyučovacích* objem látky probrané byl by nepatrný a že lépe se zužitkuje čas výkladem školním a domácími cvičeními.

Jinak je na ústavech reálných. Tam jsou *předepsány* učební osnovou 4 úkoly školní za pololetí a *instrukce pro reálky* praví stejně jako pro gymnasia na str. 119.: »Die nach je 4 oder 5 Wochen wiederkehrenden Schularbeiten haben zunächst die Bestimmung, die Schüler nach u. nach dahin zu bringen, über einen grösseren Stoff selbstständig . . . derart zu verfügen . . .«

Žák reální má *skoro dvakrát tolik vyučovacích hodin pro matematiku**) co gymnasista a oba by měli míti stejný počet úkolů? To sotva bylo zamýšleno.

Příležitost tato svádí nás, bychom se vyslovili o *ceně* školních prací početních. Správně praví »Instrukce« pro reálky: »Dem Lehrer vermitteln diese Arbeiten, *richtig geleitet*, ein Gesamtbild über den Wissensstand der Classe und tragen zur Bildung eines sicheren Urtheils über den Fortgang der einzelnen Schüler bei.«

»Richtig geleitet!«

A »Instrukce« pro gymnasia praví: »Nur dann, wenn die Aufgaben dem Mittelschlage der Schüler angepasst sind, wird der Lehrer ein Gesamtbild über den Wissensstand der Classe und ein sicheres Urtheil über den Fortgang der einzelnen Schüler erlangen.«

Myslíme, že v tom »richtig geleitet« leží více!

V gymn. instrukcích z r. 1884 bylo psáno o školních úlohách na str. 250 (Pichler): »Sie werden deshalb etwa einmal in jeder Conferenzperiode zu geben sein und zwar *unter strenger Überwachung der Schüler, um jeden Unterschleif zu verhüten*.«

A to je nesnadno při úloze mathematické zameziti, mají-li *všichni žáci stejnou látku*. Při mathematických úlohách záleží na tom, aby žák dovedl »*sačtiti*«, t. j. úlohu slovnou textovou proměnit v početní, po případě narýsovat. Jakmile žák tento *sačátek* od souseda *opíše*, má »vyhráno« t. j. nemůže dostati »nedostatečnou.«

A tomu *sabrániti nelze jinak než když žáci pracují ihned »na čisto«, a soused má jiné příklady*.

Z toho však učitelé vznikají mnohé svízele:

1. Místo jedné školní práce musí chystati dvě a to takové, které by kladly *stejně* požadavky na žáky. To lze arcíť leckdy učiniti změnou textu, písmen atd. Ale ne vždy! A pak to nebývá práce snadná.

Avšak změněný text vnucuje již žákovi jiné nazírání, čímž se *může* táž úloha státi *obtížnější a stejně měřítko* pro posouzení žáků bývá ztraceno. Bývá tedy příprava takové dvojité školní úlohy zvláště ve vyšších třídách dosti pracná.

*) Na nižší reálce 3 hodiny týdně jen pro arithmetiku a na vyšší 5 hodin týdně pro matematiku.

2. Oprava je tím učiteli rovněž znesnadněna.

3. Diktování trvá déle, a žáci ztrácejí z té krátké hodiny mnohou drahou minutu.

4. Nejlépe se způsob ten zavede tam, kde žáci sedí po třech v téže lavici. Tu lze na vnitřní místo posaditi žáky nejlepší, o jejichž kvalitě je učitel přesvědčen a při nichž výsledek školní práce není tak rozhodný jako u žáků méně spolehlivých. Je to třetina žáků všech, a tu učitel může někdy učiniti i pokus za heslem »excelsior«.

Jindy — na konci semestru — je záhodno posaditi na místa ta žáky *nejslabší* a upravit pro ně školní úlohu s *minimem* požadavků.

Jen takto nabude učitel spolehlivé míry pro svůj úsudek, a žáci nemajíce možnost spoléhati se při školní práci na svého souseda, bedlivěji se i připravují.

Oprava takovéto školní *dvójité* úlohy trvala by příliš dlouho, kdyby *dopodrobna* se měla ve škole konati. I upozorní učitel jen na chyby, dá *návod*, jak by nejsnáze se úloha rozřešila, a žáci vypracují doma samostatně opravu, kterou arcí učitel *opět musí revidovati*.

Má-li učitel — jak obyčejně — ve 1 tříděch matematiku, zabere oprava 12 těchto *dvójitých* školních úloh a prohlídka 12 oprav za semestr vedle *revise* domácích cvičení *všechn volný čas*.

Bude-li však učitel nucen k práci nad své síly, t. j. ke 4 a snad 5 úlohám za pololetí, pak nezbyvá než vyplniti místo v sešitě žákově pěti nepatrnými úlohami, jež by žáci společnou pomocí snadno vypracovali a učitel snadno opravil. Pak by i klassifikace dobře vypadla, a učitel — při menší námaze, ale bojíme se, že i při menším prospěchu žáků — získal by si oblibu u žáků i jich rodičů.

Prospěšnější než úlohy školní bylo by rozhodně t. zv. školní cvičení psané na čtveřku, jež by učitel mohl dávati žákům na 1/2 hodiny, kdykoliv by některá partie z algebry nebo z geometrie byla dokončena.

Při nynějším »kalendáři úloh«, kdy *datum* úlohy je ustanoveno *předem*, může se státi, že právě nová partie je sotva začata a tedy ke školní úloze ještě nevhodná.

Dále: Bývá zvyk ukládati při školní práci 1 příklad z algebry a 1 z geometrie. A tu dost často s. stává, že žák zúmysla vypracuje jen, jediný a vyhne se tak posouzení z oboru druhého.

Korrektura na čtvrtce byla by i mnohem pohodlnější, a usnadnilo by se tak učitelům matematiky a fyziky na gymnasiích bez toho až příliš přetíženým.

Zprávy spolkové.

Z výboru. V poslední schůzi před prázdninami dne 17. června t. r. stala se tato důležitější usnesení: akce petiční (stran cestovních stipendií učitelům kreslení, stran zástupce v zemské školní radě voleného ze samého učitelstva, o připočítávání let bývalým dlouholetým supplemům a zvětšení aktivního přídatku v Praze a předměstích) byla upravena tak, aby se hned po prázdninách dostala do proudu. Průtahy tu působí dohodování s kolegy německými a polskými; to však je pro účinnost akce nezbytné. — Změněné spolkové stanovy, jak se na nich usnesla mimořádná valná hromada dne 8. května t. r., byly pětkrát opsány a předloženy ke schválení. Za tou příčinou také byl smluven se »Svatoborem« případný passus stran převzetí spolkového jmění, jestliže by se spolek rozešel. — Na podnět »Národopisné společnosti« byl poslán městské radě pražské i smíchovské přípís, že se spolek připojuje k podané petici, aby se v Kinského zahradě upravilo »Národopisné museum«. — Pozvání Ústředního spolku jednot učitelských v království českém, aby se spolek účastnil o prázdninách porad o svazu všeho učitelstva, nebylo lze vyhověti, poněvadž nebylo žádné záruky, že v tu dobu o prázdninách bude v Praze některý člen výboru. V tom smysle také odpověděno. Jinak se spolek hnutí tomu nestaví na odpor. — Závěrkem byly probrány některé otázky stran úprav prof. kalendáře chystaného do tisku. — První schůze po prázdninách konala se dne 5. října. V ní především bylo vzato na vědomí, které veřejné projevy jménem spolku staly se o prázdninách. Byly to: kondolenční telegram při úmrtí J. E. ministra dra. Kaizla a dvojčlenná deputace (řed. Bílý a prof. Stýblo) o jeho pohřbu. Dvojčlenná deputace týchž členů výboru o slavnostním odhalení pomníku K. J. Erbena v Miletíně. Telegram do Klatov k slavnostnímu odhalení pomníku prof. Janu Krejčímu, do Zá-

břeha k svěcení nové budovy gymnasijsní a do Velikého Meziříčí k svěcení nové budovy reální. Gratulační dopis škol. radovi Aloisu Jiráskovi do Hronova k 50. narozeninám. Od J. E. vdovy pl. dr. Kaizlové a od škol. rady Jiráska byly přečteny poděkovací dopisy a vzaty na vědomí. Z projevů po prázdninách bylo uvedeno a schváleno zastupování spolku starostou a jednatelem při svěcení státní průmyslové školy na Smíchově a na pohřbu Bohuslava Schnircha. — Z další agendy spolkové probraly se tyto věci: odbyl tisků spolkem o prázdninách vydaných (professorského kalendáře, pravidel stravovatelům a domácího řádu studujícím) jest velmi slušný. Zevrubnější zprávu bude lze podati, až bude skončeno příslušné účtování. — Záležitosti petiční byly rozmnoženy dopisem ze Lvova, aby se spolek účastnil delegátem o vánočních prázdninách t. r. ankety, jež se bude konati v Krakově, o přiměřeném upravení petice za tyto věci: Za přeměňování trvalých paralelek v samostatné ústavy, za pevné a jednotné služné supplentům, za zrušení zkušebního roku, za omezení dosavadního nemírného užívání supplentů na ústavech. Rozhodnutí o vyslání delegata bylo odloženo na schůzi příští. — S uspokojením také byl vzat na vědomí dopis, jež poslal »Verein deutscher Zeichenlehrer in Wien«, že budou usilovně podporovati petici za cestovní stipendia učitelům kreslení. — Od zvláštní slavnosti na památku třisetletého úmrtí Tychona de Brahe bylo upuštěno; za to bylo usneseno účastniti se deputací, bude-li která vyšší instituce (buď Česká Akademie neb Král. česká společnost nauk; pořádati slavnost. — Pro utužení přátelských styků kolegiálních ustanoveno pořádati přátelský večer koncem října.

Zprávy pokladní. Koncem správního roku 1900/1901. spolek měl 1073 členů platících a jednoho čestného. Příspěvky členské byly zaplacený ode všech kromě 12, jichž tuto snažně žádáme, aby si netížili zapraviti je co možná obratem pošty; blíží se valná hromada a do ní mají býti všechny účty vyrovnány. Potřebné stvrzenky chekové byly jim svým časem poslány již vyplněné. St.

Literatura.

Jediná naše revue všeslovanská. Již na čtvrtý rok bojuje krušně o své bytí jediný všeslovanský sborník svého druhu, *Slovanský přehled*, se vzácným taktem redigovaný *Adolfem Černým*. Zdálo by se přirozeným a samozřejmým, že list tak nevšedně důležitý, souhlasnou kritikou všech větví slovanských nejplnějším uznáním dařený, také u čtoucího obecnstva musí docházeti hojné podpory. Leč není tomu tak; slova naše, že *bojuje krušně o svoje bytí*, jsou bohužel smutnou pravdou. A tu obracíme se ke všem druhům z kruhů učitelských se snažnou žádostí, aby listu tomuto, jenž jest tak prospěšný literárním stykům našim s jinými Slovany, věnovali zvýšenou pozornost, aby jej sami co nejhojněji odebírali a četli, i v okolí svém doporučovali a šířili. Předplatné jest velmi mírné (6.40 K ročně), obsah přebohatý ározmanitý, zprávy ze všech zemí slovanských přehojné. Číslo 1. právě vyšlé na ukázkou ochotně zašle nakladatelství F. Šimáčka v Praze, Jeruzalemská ul. č. 11.

Dr. Antonína Friče: Cesty po Evropě a Americe. Tiskem i nákladem Edv. Beauforta v Praze 1901. 13 sešitů po 30 kr. Cestopis Fričův má zvláštní ráz a účel. Věnován jsa »českému studentstvu od starého přítele«, líčí věrně a věcně vlastní zkušenosti vyvíjejícího se přírodovědce, jenž vyspěl v muže širokého rozhledu, Nestora českých přírodovědců, jenž činností učitelskou uvedl na dráhu badatelskou celou řadu pracovníků. S tohoto stanoviska třeba pohlížeti na snůšku cestopisů starších a novějších, která podává jaksi účet z cest vykonaných vždy ve službě přírodovědy, pro povznesení hlavně sbírek zoologicko-palaeontologických Českého musea, ale též pro poučení mladší generaci, jak pozvolna se sbírají zkušenosti a dochází se k uznání v cizině za práce úsilovné, vědě povšechně sloužící.

Zvolil-li *J. Barrande* za heslo svého díla monumentálního o českém Siluru: »*ce que j'ai vu*« (tot jest, co jsem viděl), platí totéž heslo o všech spisech Fričových. Nikde žádné plané fráze, žádné okrašlování skutečnosti, žádné hloubání o záhadách. Ale nikde také není pessimismus, spíše klidný humor oživuje líčení předmětu, který se zdá třeba laikovi suchopárným; všude prosvítá jisté uspokojení z práce vykonané, optimismus, jenž doprovází jej až do vysokého věku. Tato vyrovnanost a harmonie plyne též z jisté osobní energie, která se nevyhýbá ani hmotné práci ani tělesnému namáhání, je-li ho třeba ve službě vědy. Kdož konali jsme s mistrem svým výlety geologické, máme v dobré paměti tuto stránku, jež při vši námaze udržuje ducha svěžího. Komu tedy se zdají některé stati zastaralé, snad anachronické, křivdí dílu, jehož půvab leží právě v této přímosti. Naše literatura nemá bez toho dostatek statí memoirových, kterými se předmět stává člověku bližším a intimnějším, nežli podání pouhého výsledku bádání, třeba cizím peřím vyšperkovaného.

Frič oddal se původně podle přání otcova právům, věnoval však každou volnou chvíli ornithologii a taxidermii. Svou první cestu (r. 1852.) podnikl proto do Banátu, jehož bažiny na levém břehu Dunaje se rozprostírající jsou přebohaté vodním a bahenním ptactvem. Zabýval se Frič již jako 18letý mladík myšlenkou vydati velké dílo o evropském ptactvu. Dílo také uskutečnil a ukončil r. 1872. »Maje jmění 10 zl., které jsem dostal z musea za vycpání kamzíka, pustil jsem se,« praví v předmluvě k dílu, »jsa odvážným mladíkem dvacetiletým, do díla, jehož provedení vyžadovalo 20 let práce a mnohem více nežli 20 tisíc zlatých nákladu.« Zanechav pak práva, započal r. 1854. studia lékařská, jež ukončil r. 1860, jsa při tom kustodem musejních sbírek zoologických, v době ovšem, kdy důležitý tento ústav zemský živořil nepřízní okolností politických. »Vycpal jsem si svou samostatnost,« říkával autor, oddav se s celou chutí životnímu svému povolání.

Druhá cesta vede jej do Charvatska, Dalmacie a na Černou Horu (psáno r. 1856); touha spatřiti »moře a poklady jeho« vede jej do Přímoří, kdež koná své první sběratelské zkušenosti. Dnes ovšem jest jinak postaráno o adepty přírodopisu, prokáží-li se snahou badatelskou. Zoologická stanice v Terstu pro rakouské příslušníky, výtečná stanice v Neapoli, založená a vedená dr. Dohrnem, řada privátních i státních stanic snadno přístupných, odborná literatura poučující o nových methodách konservování, zvláštní lodě pro badatele ze stanic vypravované (viz ve spise loď »Joanes Müller« na str. 401.) usnadňují dnes přírodopycům, čemu tehdy bylo každému zvlášť teprv se učit.

Naše Museum také dnes jinak vypadá, a směle může neunavný ředitel zoologicko-palaentologické části jeho říci na základě zkušeností ve všech čelnějších museích evropských i amerických nasbíraných: »Až vše (co již máme) bude dle naší nové metody upraveno a patřičnými vysvětlujícími nápisy opatřeno, bude naše sbírka bezobratlovců v sále č. 17. náležeti k nejlepšímu a nejpučnějšímu v střední Evropě« (str. 402).

R. 1860 povýšen byl Frič za doktora lékařství a habilitoval se téhož roku při universitě pražské za docenta s vyučovacím jazykem českým pro srovnávací anatomii a fyziologii. V též rok spadá jeho »první cesta do Londýna«, podniknutá za poznáním přírodních sbírek nejznamenitějších museí, z nichž ovšem britické museum jest bez soupeře. Zde poznal také zařízení, jež tehdy v Praze ještě nebylo dovoleno: síň ku přednáškám

prostonárodním pro dělníky, které nejčelnější odborníci zde pro lid konali. Že také Kew-Garden, museum Kensingtonské a zoologická zahrada budily touhu, v Praze cosi podobného zříditi, rozumí se samo sebou. V malých poměrech našich tato touha nesla ovoce leckteré, když i mnohé zůstalo z různých příčin nedostižené.

Navázány též styky s učenici cizími, z nichž prof. Salter a slovatný Richard Owen v mnohém prospěli autoru i museu

Druhá cesta do Londýna (1862) spadá již do volnějšího ruchu, zatím u nás vzbuzeného. Frič podniká tuto cestu jako delegát města Prahy na světovou výstavu; hledí ovšem na věci okem přírodopytce, bylo si mu všimati však i jiných oborů, zvláště učebných pomůcek, jež na výstavě z různých zemí byly zastoupeny. Ze soukromých styků nejrozmarněji líčena jest návštěva u prof. *Carpentera*, vynikajícího badatele z oboru foraminifer.

Navrátil se z Anglie, Frič uspořádal na Střeleckém ostrově s Vojtou Náprstkem výstavu učebních prostředků a nástrojů pro domácnost užitečných. Výstava a spojené s ní přednášky vzbudily tehdy neobyčejný ruch. Spadají do doby zvýšeného proudění života pospolitého a národního po dlouholetém ustrnutí a nehybnosti následkem reakce po r. 1848.

Cesta do Kodaně r. 1869. seznamuje nás s mořskými akvarii, tehdy novinkami, a to s akvariem mořským v Berlíně Brehmem zřízeným, v Hamburce pak nákladem 50.000 zl. zbudovaným. Ze sympathických učenců poznáváme směr prací Moebiusa v Kielu a J. S. Steenstrupa v Dánsku. Dánský národ počtem malý, duševně vznešený klade se nám tu po mnohé stránce za vzor.

Zatím Frič započal stěžejní dílo bádání svého o »o fauně plynových lupků a vápenců útvaru permského v Čechách«.) »Objevení celé řady ještěřů v plynovém lupku v Čechách,« píše autor (na str. 248), »zcela podobných ještěřům v Anglii nalezeným, roznítlo jiskry touhy v neodolatelný plamen nutnosti navštívit britické museum a učence v Anglii. Cestou sledovány pokroky sbírek a pomůcek přírodních v Drážďanech, Kolíně nad Rýnem, v Antverpách, v Londýně, v Glasgově, učiněn vedením p. Robertsona výlet do zátoky Wemysbay na lodi bohatého kupce glasgowského pana Stuarda.

Cesty novější vedou nás do Švýcar (r. 1899) a do Alp, kdež stálý zřetel obrácen ke geologickým poměrům a spojitosti jejich se zjevy geologickými u nás.

Se snahami autorovými o povznesení rybářství v řekách českých souvisí »studijní cesta rybářská v roce 1896«, kde se líčí hlavně biologická a rybářsko-pokusná stanice na jezeře Müggelském a jezeře Ploenském, jakož i biologický ústav na Helgolandě. Zkušenosti tam získané, jakož i studia na přenosné stanici, které autor již déle používá k místním studiím na řekách a rybnících českých, může přinést mnohý prospěch praktický zvelebě českého rybářství.

*) Dílo toto pod názvem: Fauna der Gaskohle u. der Kalksteine der Permformation Böhmens. Prag. Selbstverlag des Verfassers, 4 Bände 1883—1901 leží před námi ukončeno. Nejznamenitější tento spis domácí literatury palaeontologické, výsledek třicetileté práce došel úplného uznání v cizině. Geologická společnost londýnská udělila mu cenu Lyellovu, akademie pařížská cenu Cuviérovu. Jest pocho-pitelné, že dílo tak speciální, nákladné, velikými tabulemi opatřené, má text v ja-zyce světovém. Čtenář český nacházel vždy postup výzkumů, jakož i skupiny faunu znázorňující, ve »Vesmíru«.

Ani při cestách na Rivieru (1899), více pro zotavenou podniknutých, nezapomínáno na Museum; z obojí cesty přivezeny krásné praeparáty a pilně navštěvován rybí trh.

Ale vzácný důkaz svěžesti duševní podal Frič svou cestou do Ameriky, podniknutou v pokročilém již věku. Vykonal ji ve zdraví a při dobrém humoru a šťastně se vrátil s hojnou kořistí předmětů pro Museum získaných. Vedla jej tam hlavně touha poznati nově objevené poklady z oboru palaentologie, jež chovají musea Spojených států severoamerických, pak ukončení studia o stonožkách z uhlí nýřanského, jelikož na Novém Světě jest rozsáhlý materiál ke studiu srovnávacímu. Zajisté jej povzbudilo též přátelské pozvání vynikajících amerických badatelů. V New-Yorku líčeno American Museum of Natural History, akvarium zvané Castel Garden, v Bostonu a Cambridži vzorné museum v Haward college, kdež uložena jest i sbírka Šaryho, do Ameriky prodaná.

V botanickém oddělení jest sbírka mistrně zhotovených modelů květů Orchidejí prof. Blažky, jehož otec českého původu v Drážďanech návodem prof. Reichenbacha dělal skleněné modely aktinií a medus. »Jest velice litovati, že prostředky naše nedovolovaly zakoupiti řadu modelů Blažkových, neb nyní v Americe smí pracovati pouze pro museum v Cambridgi.«

V Americe, zemi egoismu a shonu po dollarech, nezapomíná se na vědu; nikde se nevyskytuje tolik zámožných mecenášů, kteří věnují značné sumy na výzkum a obohacení sbírek. V posledních desíti letech byly tam průměrně ročně věnovány 4 milliony dolarů od příznivců vědy na knihovny, musea a university.

Autorovi dostalo se všude čestného přijetí a největší ochoty při prohlížení sbírek. Bolestně se ho dotklo, že výtečný badatel prof. O. C. Marsh, na jehož podporu nejvíce spoléhal, týden před Fričovým příjezdem náhle skonal zánětem plic, v plné síle mužné.

Závěrečné kapitoly novějšího data líčí cesty po Italii: Florenc, Neapol, Capri, Nizza, Monako s rajskou svou přírodou poskytují mnohý skvost, jenž získán pro naše Museum.

Práce vykonané v oboru palaeontologie jsou autorovi všude nejlepším doporučením a výměnou za spisy i zkameněliny české získána řada děl a přírodnin, jež sloužiti mohou opět nové generaci našich přírodopytců ke studiu.

A tak spis prof. Friče poskytuje hojně pobídek k cestování, okazuje cestu ke stykům s cizími učiteli a všem mladým přírodopytci může býti poučením, jak opravdová práce a snaha dojde uznání a prospěje ústavům domácím. — Úhledná kniha jest bohatě a nákladně ilustrována; mezi ilustracemi nacházíme též památnou Výstavu učebných pomůcek na Střeleckém ostrově r. 1863. Nepochybujeme, že nesčetní žáci a ctitelé Fričovi neopomenou opatřiti si tuto polobiografickou knihu slovutného badatele našeho, vydanou takto na rozloučenou s veřejným působením jeho, na prahu 70. roku života jeho.

Boh. Bauše.

Řezáčova Rukověť české mluvnice. P. prof. Řezáč nám píše vzhledem ke kritice prof. Hulíka v č. 4. Věstníku lonského uveřejněné mezi jiným toto:

I. Měl bych se snad také omluviti, proč právě já — neodborník — vydal jsem Rukověť české mluvnice.

Knížka má vznikla asi z těchto důvodů: I. 1. Na středních školách nižších, pro něž hlavně je knížka má psána. učívají češtině zpravidla *neodborníci*, na gymnasiích filologové *klasičtí*, a odborníci na stř. školách vyšších pak právem těžce nesou,

že jsme my — filologové klassičtí — za celá 4 léta nenaučili žáků svých ani pořádně pravopisu. Tím však jistě není vinna snad raše neschopnost nebo nesvědomitost, nýbrž spíše příčina na počátku předmluvy uvedená.

2. Kdykoli bylo mi uloženo vyučovati češtině ve třídě I., snažil jsem se, abych dilem nedostatečnou, dilem nestejnoupřípravu svých primánů co možná brzy odstranil. Musil primani pro latinu hned na počátku roku na prvý pohled poznati pádové koncovky skoro všech substantiv počta, nauta, rana, rosa atd.) A proto nemohl jsem v češtině probírat vzor za vzorem, nýbrž opakuval jsem s nimi vše, co si měli přinést ze školy (bucne. Věd, sem si tedy mutatis mutandis takto

Naučili jsme se rozeznávati slova dle druhu (§ 4. a opakování u slovesa osobu, číslo, rod a způsob jen zhruba, asi tak aby neřikal některý jak se mně stalo, že »nesete« je 3 os č jed a p.) — O větě jednoduše podmět výrok, předmět přívlastek. — Ze substantiva vzory holub-dub muž meč; roucho-pole a namení; ryba-uše kst z kmenů scuhliaskových církev máti, kámen loket, kuře-bílmě-nebe postlači vzory 1 i 2 nebo dokonce i 1, poněvadž v č jedn. jsou koncovky stejné, (1 církví a V. kuře je zvláštnost rodová, každému Čechu známá, a v č množ. skloňují se dle vzorů rodem příbuzných (duše, dub, roucho, při tom ptám se která jména dle kterého vzoru »asi« se skloňují. Pak to všechny žáky zkusím. Nejdříve volám k tabuli nejlepší, pak slabší jeden napíše koncovky instr sg, druhy gtu pl., 3 lošáiu atd., 4 poví, kde se píše ů, é, 5. kde í a y a p. Tím získám znalost tvarů nejen pro latinu ním ale i pro český pravopis. Týmž způsobem proberu »dobrý pěší krásněší, otčův«

ležto pak at dekl. III—V. vyžaduje mnoho času, máme v listopadu a prosinci kdy probírat i všeobecné poučky pravopisné. § 1—8. V lednu konečně naučím se s náměstikami a číslovkami já ty, ten, on, dva oba dvou obou, dvěma oběma, tři-čtyři dle kost ale třemi čtyř. Dle on skloňuje se *ndš, vát, jenť* a v č. jedn. *rechen; tš* dle *dobrý; mň, tšj, zuz* také raději dle *dobrý* než dle *on; jeden* a v č mn. i *rechen* dle *ten*. Ostatní dovedou.

II pol V II pololetí máme na sloveso, jakož i na opakování a event. doplnění učiva o jméně již dosti času.

Rozdíl mezi větou hlavní a vedlejší. Několik příkladů na větu souřadně a podřadně složenou. Sloveso Slovesa dle kolikosti a dokonavosti děje; zejména dá vám si řadu příkladů, abychom »cítili« rozdíl mezi »hodím a házím«. »hodil jsem a házel jsem« a p. Časy házím, házel jsem, hodil jsem, byl jsem házel n hodil) budu házet, hodím i v hod. latin)

V čš je časování dvoje samohláskové (= příznakové) a souhl. (bezpřízn. *nes-a-me, jw-a-me*. Slovesa *nas*. I třídíme v šestero tříd zhruba) I. *nes-a-ti* pl *a-ti* II. *mí-nu-ti*. *tisk-nu-ti*; III *um-ě-ti* (*ěti*), *slýš-e-ti* (*-i*); IV. *nos-ě-ti*; V I a *vol-a-ti*, b) *sáz-e-ti* (*ěti*) 2 *těš-e-ti* (*ěslab.*), 3. *beru* bráti (2slab.), 4. *lap-láti* VI *kupuju-kup* *o-a-ti* — K čas. II. sluší pouze slovesa *ddm, jím, vim a jem* — Umím, hubím, topím, lovím, nosím, vozím v ind praes *vesměs* i, jen v I os č jedn. sloves *kupuji*=*kupuju* i *Střehu, střezěš...* *mohu, můžeš...*, *peku, pečes...*, *tru, třeš...*, *kryji, seji* a p. — 3 os č mn. tvoř od nezkráceného imperativu příponou *i* *uměj-i* *slýš-i*, *sázej-i*, *těž slušej-i*, *klaněj-i*, *mizej-i*, *věšej-i* — Přechodník času přit utvoříš od 3. os č mn., přechodník min, jakož i min přičetsti r č. i trp. od nezdložené kmeně inf *nes-a-ouc*, *ouce jen-ou* + *vidu*, *dada jedu, vědu*; *nos-e, ic, ice* i *kupuje, -ic, -ice*; *přines, -ši, -še*; *uslyše v, -vši, vše*; *nesl a, o; i y*, y a *nosel a o, i y, y, a* Za příklady volíme zase několik particip., v nichž se chybue (*střeš, střeh, střžen*; *žeh, žehi, žžen* dle *moh.*, ale *žav, žal, žat* od *žau* *jav, jal, jat*; *piav, pial, piat* (na *pěti*), *fav fal, fat*, *stěti*, *počav počal, počat* (počet), *nesen a nošen*; *vezen a vošen*; *pleten a krá-en, kladen a souzen* avšak vedle *vyzra-eno i poraděno* a n. j., *tiskl* *tištěn*, *střh, střhl, stržen*, *sej a p* Inf dvojslabičné mají slabiku kmenovou dlouhou, stanou-li se inf *dvosyl* i zeslabičné, slabika ta zůstává dlouhou všude tam kde jí od nekráti přinestu (přinešti) ukryti (ukrejt), přestáti-přestojm, ale přestáti-přestanu, (smáti se-usmáti se, ale bráti-nabráti a p., *uschnouti-uschnouti*, *růst narůst* atd.; i však zůstává jen tam kde *nen* part perf na I umřítí *umřel, utítí utál*, ale *užiti užil*) a p. výjimku činí pouze *naliti, ně (dnes) nalil*

Přechodníky nahrazujeme zhusta (příslovecně) věty vedlejší, které mají i podmět jako (příslovná) věta hlavní. Přechodníku 1. *č při* užíváme o ději současném, ať v přítomnosti, ať v minul., ať v budoucnosti, 2. přechodníku *č n n* o ději předcházejícím v minulosti a 3. přechodníku *č budoucím* v přechod p i

tomného sloves dokónavých) o ději *předčasném v budoucnosti*: 1. Kdykoli se vracím, jsem se vracel, budu se vraceti. — = *vraceje se*. 2. Když jsem se vrátil, — = vrátiv se. 3. Až se vrátím, — = vrátě se.

Časování II. Vědí, jedí, jsem, jsi .., bych, bys .. do-budu a p. — Příslovce: Učím se *naspaměť*, říkám *spaměti*. Piš *nyní*. — K předložkám dávej *e* jen tam, kde matka tvá, ale k předložce *k* před *p* dávej *u* m. *e*: ku Praze.

Předložky *) jednoslabičné vyslovuj, ale nepiš jako jedno slovo: do lesa. vyslov *dòlesa*. — Čárkou oddělujeme ve větě *jednoduché* stejnorodé *členy* větné (podměty, výroky, předměty, přívlastky atd.), nejsou-li spojeny spojkami *a*, *i* (ani), nebo, pak vokativ a přístavek; ve větě *složené věty* hlavní od hlavních nebo vedlejších, a to zase jen tehdy, nejsou-li spojeny spojkami *a* (ani), *i*, nebo.

A tím jsme se naučili nejen pravidlům pravopisným, nýbrž i tvaroslovným. Zbude-li nám kdy, theorii tuto prohlubujeme a rozšiřujeme. Možno jest to však jen ve třídě lepší, lépe připravené a nadanější. Ve třídě slabé pravidla uvedená stále jen opakujeme a prohloubení a rozšíření jich odložíme až do tř. II. Ve tř. I. jsou totiž vykázaný češtině jen tři hodiny; 3 půlhodiny musíme buď jak buď ponechat na čtení (býváť prabídne), tak že — odečteme-li čas na diktáty n. úlohy a jich opravy — zbude nám na mluvnici sotva více než půl hodiny týdně! A za tu dobu nelze probírat z mluvnice vzor za vzorem.

2. Avšak ve tř. II.—V. **) pozorujeme, že žáci zapomenuli ledacos i z věcí základních, jimž se naučili ve tř. I., a je tedy potřebí za dobu co nejkratší zopakovati primu. Nesmíme však tím zmařiti více než 3—4 hodiny a proto nemůžeme zase jinak než napsati na tabuli 8 vzorce (subst., adj., pronomen, §§ 12., 74. a 83.) a znalost aspoň toho s přísností neúprosnou vymáhati.

3. Že hoši naši i *českou* mluvnici zapomínají, to všickni víme, a svědčí o tom také celá řada našich spisovatelů, zvláště překladatelů, kteří jistě — aspoň většinou — absolvovali celou školu střední. Libuše, Matice lidu, Přítel domoviny, Ilustrovaná knihovna atd. atd. podávají o tom smutné svědectví. Tak na př. v Sienkiewiczově *»Potopě«* čteme nejen *»odpočali, ocital se, Xenofona atd., nýbrž i vok. Laertiadesie a p.«* a *»Ve zbrani«*: vypravovali o mne, koule (pl.) naráží a lidé nosej a p., půjdou s vámi lidi, ptám se jej, přečtnuv (l) list atd. A což ta skladba! A tak píše *snačná část* našich spisovatelů! Takovými zjevy se nejen hluboce zarmoutí, ale nad nimi i vážně zamyslí jistě každý Čech a zvláště učitel středoškolský. Tak a tolik tedy tu mládež naši naučíme, takovými knihami do všech vrstev lidu našeho vnikajícími šíří se mezi ním *»vzdělání«*? A proto i z tohoto důvodu vydal jsem tu knížku svou vroucí máje přání, abychom společným úsilím aspoň poněkud tu bídu zažehnali.

4. Všude a ve všech třídách společenských pozorovaná neznalost českého pravopisu a *sdánlivá* jeho obtížnost svedly dokonce p. prof. dra Jokla k tomu, že navrhuje nám jiný pravopis. Ale mýlí se on a všichni s ním, kdož se domnívají, že je český pravopis tak hrozně těžký; vhodnou methodou může se mu skoro každý 10letý *český* žák za 8 — 10 hod. naučiti.

5. V našich knihách učebných jsou neshody: Geb. (Krát. § 96., 5.), učí, že *Stýblo, Vočadlo* mají v akk. *-o* a *-u* Loriš *-a*, dle Geb. (§ 126. α) ib.) skloňuje se *Aeneas* podle *vladyka*, dle Loriše (§ 82.) podle *had*; Archias dle Geb. dílem dle *muš* (-e), dílem dle *ryba* (-u), dle Loriše *»Pausanias a p.«* dle *had* atd. — Geb. (§ 198. a 210.) zavrhuje právem šeredné tvary *»jmul. jmut, jmuu, trhnut«* a p., Loriš (str. 71. a 78.) je jaksi připouští; dle Geb. máme psáti *přikrýti*, dle Loriše *přikryti* atd. I není divu, že my — ať odborníci ať neodborníci — učíme pak jeden tak, druhý jinak; čemu jeden naučí, druhý zavrhuje. Tím učení nám a učení se hochům všecko se znechucuje.

II. Dle mého soudu jest knížka má i v nynější své úpravě k účelu svému dosti vhodná.

1. Jak svrchu řečeno, musíme již v I. třídě a to co možná brzy naučiti žáky své českému tvarosloví vůbec a pravopisu zvláště. Třebať toho nejen pro jazyky cizí, ale i pro češtinu, abychom mohli si všimati ve třídách vyšších i jiných věcí

*) Předložkám u *sloves* (a jmen od sloves odvozených) říkáme předpony a slučujeme je se *slovesy* v jediné slovo: a) do lesa, do živého, do něho, do jednoho, ale b) donesu — a) *jméno* b) *sloveso*. Sklesne-li tvar jmenný na ryzí příslovce, předložky neodděluj: zítra (za jutra) nazpaměť, vůči, znenáhla a p.

**) V VI.—VIII. jsem neučil.

a nejen stále tvarosloví a pravopisu. A v té příčině dlouholetou zkušeností (za 22 let svého učitelování učil jsem češtině ve tř. I—V jistě asi osmnáctkrát) jsem se přesvědčil, že knížka má účelu tomu úplně vyhovuje.

2. Jako v jazycích klassických, zvláště v řečtině, vykládáme a učíme všemu jen na základě kmenů, musíme konečně k těmto způsobu vědeckému a i didakticky výborně osvědčenému sáhnouti i v češtině. Jako tvar *veas* (z *veos*, cf. *veas*) z *vāos* z *veFās* z *nav-ōs* (= *nav-ās*), tvary *δαιτω*, *α.δω* a p. nebo Hom. *κυνειο*, a p. mohu k spokojenosti žákově vyložit, jen na základě kmenů, tak i v čs. co krok poznávám výhody z učení dle kmenů plynoucí přátel, měst, ryb, neděl a p. přech, dvěmi j.; kmeny souhláskové církev, máti, kofen, loket, břímě, kuře, (nebej) mají v sg. stejné koncovky, pokud tomu rod nebrání (cf. *lat.*, řečt.), a v plur. řídí se úplně vzory rodem příbuznými (duše, dub, město). K tomu přitlučeno již v prvním mém pokusu, arci s ostychem, ale ve vydání novém mohla by se provésti již změna úplná.

3. Já již snad 20 let toužím po tom, abychom měli knížku, v níž bych našel všechno, strany čeho mohl bych se octnouti někdy v rozpacích knížku, která by mi byla spolehlivou oporou a ve všem uspokojivou rádkyní, a to knížku stručnou. Já jsem často a často hledal vysvětlení nebo vůbec poučení o té neb oné věci mi nejasné v ml. Hattalově, v Geb. Uveden (1876) a Hláskosloví (1877), ve všech Geb. mluvnicích školských, Bruse, Jungmannovi i Kottovi, ano já jsem si všechny mluvnice ty i jiné čítal, a přece býval a zůstal jsem často v pochybnostech. Teprve Hist. ml. Geb. mě téměř úplně uspokojila. Ale máme-li zejména my filologové při tohka úlohách ještě tolik fys. síly a duševní čilosti, abychom s. mohli každý excerpty z těch foliantů sestavit pro sebe mluvnici noremní? A mluvnice taková, jakkoli vyšla z posledních 20 let mluvnice několik, nevycházela. Pustil jsem se do toho sám ať jsem si nedostatečnosti své sám nejlépe vědom, a odhodlal jsem se, ovšem s ostychem nemajím, jak v úvodě dím, vydati takovou knížku a prosím v úvodě i na tomto místě všech pp. kolegů, aby mě na možná nedopatření laskavě upozornili a bez obalu mi pověděli, čemu by jinak *ve škole* učili, co vynechali nebo do knížky ještě pojal, abychom konečně společnou práci dodělati se knížky podle níž bychom i té nemilé a těžké češtině žáky své trochu naučili. Já aspoň nahlednuv jen poněkud v ta tajemství naší drahe mateřštiny, dnes s chutí daleko větší učím češtině než dříve, kdy jsem byl často a často v pochybnostech, smím-li — abych si svědomí neobtěžil — té neb oné věci tak a tak učiti.

Ovšem já nejen připouštím, *, ale dnes předobře vím, že knížka má měla by býti daleko dokonalejší. **)

1. Tak nehledě k maličkostem (§ 1 *přímou řeč cíl* = řeč přímou; *host* má nejen DL, nýbrž i V. dle *kost*, *vzory* bych vzal z mluvnice školy obecné. »roucho« je z Pelikána, a přidal bych vzor »kamen«; oči — údy *lidské* — živočišné (?); »háizime« je sloveso opětovací, ač — ač dle pravidla jerového, přidal bych »*nivela*« a p. učinil bych asi změny tyto. 1. Všecko sklonění založil bych jedině na kmenech a připojil bych přehled sklonění jmen žen, a kmenů souhláskových, poněvadž zvláště v této věci nad miru spleťtí je jasná stihisace žádoucnější než kdekoli jinde. Mimo to vyložil bych pochopitelněji rozdíl sloves III 1 a V. 1 b a j.

2. Vynechal bych vše, co náleží do skladby a zařadil bych to do ní. Skladbu ovšem mohu vydati jen tehdy, odbudu-li I vyd. tvarosloví, vydati ji nákladem cizím, sotva se mi podle všeho podaří. Mimo to vynechal bych všechny poznámky vzadu. Poznámky tyto, jakkoli jsou snad z celé knížky nejdůležitější, některým kolegům prý se »formou« nezamlouvají; trest jich i s poznámkami syntaktickými vydal bych tedy zvlášť. Tím by se knížka má ještě skoro o polovici zkrátila.

3. Vynasnažil bych se, aby nebylo vzadu žádných oprav; opravy ty mrzí mě ze všeho nejvíce, ale ja sám za ně nemohu, vytiskli to bohužel bez mého vědomí již po 2. korektuře.

4. A konečně bych v některých věcech usudek svůj zmírnil. Tvary na pf »vedem, nést kupuju« možno snad přece připustiti a to všude tam, kde je pro lidový tvar takový vážnější důvod, zejména ve slohu básnickém. V těchto a ta-

*) Jakkoli všem výtkám Hulíkovým nemohu nikterak přisvědčiti.

**) Já jsem měl loni 20 hod a 4 korektury a po té o prázdninách studoval jsem Hist. ml. Geb. a dle ní práci svou upravoval. Vím tím jsem se tak unavil, že mi nezbylo na konečné uhlazení ani síly ani času, a to tím méně, ježto jsem si přál, aby vyšla hned na počátku škol. roku.

kových věcech byla by mi rada a podpora obzvláště vítána. Jsem rozhodně proti novotvarům zbytečným, na př. proti »přijmul... tisknul... střešte se, -žal, -žav -žat (jsou to tvary slovesa *šnu*, nikoli *žu*!), nešen, nosen, zraděn, vyhostěn« atd. atd., ale někde musíme kapitulovati my: nehtu, voletem, vesmír, stýskám si a p., ba i oběť (lid obět a oběd differencuje) a snad i havěť závěť, rukověť, a všechna na -vět = gtvu pl. slova *věta*. Z hláskosloví bych si přál, aby si někdo vymyslel *pro školu* (!) nějaké stručné pravidlo pro stahování, nelze-li umožniti pravidlo: »j mezi dvěma samohláskami s prvou (= předcházející) samohláskou se vysouvá a zbylá v náhradu za to se dluží (dobrojeho = dobrého, dobrojemu = dobrému) anebo — v slabikách měkkých — vysouvá se pouze samohláska předchozí (*okřejati* = *okřáti* i *okříti* [z *okřiatí*?]). Právě tak rád bych viděl, kdyby se někomu *pro školu* podařil co možná stručný, ale především jasný a úplný výklad t. zv. *stupňování*.

Končím: Já jsem ovšem — dávaje konečně knížku svou do tisku — měl na mysli především své žáky, vroucně jako každý z nás si přeje, abych je mateřskému jazyku jejich správně učil a také něčemu a to trvalo naučil. Ale možná, že i jiným pp. kolegům nevedlo a nevede se lépe. A proto se těším, že aspoň někteří i přes nepříznivou kritiku p. Hulíkovu (difference mají bohudíky původ svůj většinou jen v různé naší methodě vyučovací), věnují knížce mé, kterou *smějí* žákům svým doporučiti, nezbytnou pozornost, neboť jen tak může býti při životě zachována a zdokonalena, a oddávám se té naději tím spíše, poněvadž tu nejde o nic jiného než o prospěch školy a to ve věci pro nás všechny nejdůležitější.

Rudolf Schenk a Josef Straka: Kytice z básní Karla Jaromíra Erbena, vyd. deváté, úplné. V Zábřezě, nakladem J. Malého. Stran 272. Cena 1 K 20 h.

Téměř současně, kdy ve »Světové knihovně« Ottově (č. 190—191) vyšlo cenné vydání »Kytice« s úvodem Quisovým a ve Vilímkově »Knihovně Malého čtenáře«, zkrácené vydání s ilustracemi malíře Hudečka, ohlásil zábřežský nakladatel J. Malý úplné vydání této bohaté knihy, obsahující nejen prvý oddíl »Národních pověstí«, nýbrž i dodatek »Písně«, připojený Erbenem teprve k vydání druhému z r. 1861. Toto vydání komentované, hledíme-li k oběma s vrchu jmenovaným publikacím, už jedenácté, vypraveno je společnou prací profesorů matičného gymnasia zábřežského, pp. Rudolfa Schenka a Josefa Straky, kteří jím chtějí prokfestiti cestu do srdcí naší studující mládeže. Obtížná jejich práce ponese bohdá sladké ovoce. Jeť prvním radostným dojmem knihy její vzrušené prožití, zanícení i láska, která diktovala ony cenné poznámky životopisné i věcné, která upozorňovala a uváděla a která s úctyhodným nadšením touží se přenést i v duše těch, kteří dosud z jakýchkoli příčin krás »Kytice« nestali se účastni... Historickou část komentáře napsal p. R. Schenk: přesně a jadrně vymeziv biologii básníkovu, projednal kriticky jeho práci pořadatelskou i tvůrčí a opíraje se o vlastní básnické nadání autorovo, stanovil, pokud se při stavbě »Kytice« uplatnily vlivy rodiště, tu i tam roztroušené zkazky lidové, romantická povaha Erbena samého — a pokud působilo dílo Čelakovského, Herdera, Goetheho, Bürgera, Mickiewicze, Żukowského a j. Více instruktivní *passáží* je výklad o vzniku jednotlivých básní »Kytice«, avšak oheň nadšení cítíme pláti z řádků »Ocenění«, kde vypráví o jakosti, obsahu i látce ballad, o jejich romantismu, lidovém zabarvení, o kresbě postav i míst — či kde přímo na duši slovanského člověka demonstruje idey básní a básníkův poměr k nim... A neméně svěží je komentář p. Strakův. Není důležitějšího verše ani význačnější *passáže* či charakterističtějšího slova, k němuž by se nepřipínaly poznámky věcně doložené, tu se stanoviska formálního, tu historického či ethického vůbec. Při četných číslech, hlavně balladických, uvedeny jsou nejrůznější sem poukazující lidové zkazky ve stručných výtazích, anebo alespoň poznámky k nim. Vážím si velmi této stránky, neboť nutí přímo žáka, jemuž je hlavně kniha určena, samostatně srovnávat, co básník odkud převzal a pokud se uchýlil k vlastní invenci. Na rčení lidová, na zvyky a obyčeje poukazováno s láskou, která bezděky budí nové ohlasy. Moderní, široce založené cíle komentujícího, jenž se zájmem všímá si básně po všech jejích stránkách, zamlouvají se neméně. O čistě umělecké pretensi svědčiti mohou i obě krásné reprodukce Suchardových reliefů a četné poukazy k uměleckému využitkování »Kytice« (Sucharda, Jennewein, Dvořák a j.). Je vůbec tato kniha z nejpěknějších dáreků naší mládeži a lze očekávat, že nikdo z učitelů jí neopomene doporučiti svým žákům pro poctivé studium.

F. Sekanina.

Rostlina v dekorativním umění. Pod tímto názvem vydalo nakladatelství Bedřicha Kočího v Praze první sešit nového díla kreslířského od kolegy Aloisa Boudy. Jest to vhodná sbírka předloh rostlinných motivů, užití jich stylisace k vyplnění různě ohraničených ploch se zřetelem k uměleckému průmyslu. Nově upravené instrukce pro kreslení na školách středních ze dne 1. března roku 1899 číslo 5546 min. uvádějí učitelům kreslení na paměť, by užíváno bylo různých rostlinných motivů a hlavně stilisací jejich k účelům praktickým. Takovýchto však pomůcek v užším slova smyslu na školách středních skorem nebylo. Nové dílo Boudovo, vydané textem českým, vzato jest přímo z přírody — a uvádí zároveň motivy rostlinné jako dekorativní výplně plošné. Hlavním úkolem autora, jak z 1. sešitu poznati lze, bylo, podati žákům snadný způsob, jakým by daný motiv přírodní měli zpracovati dle charakteristických jeho známek a to prostředky co nejjednoduššími, aby totiž správně tužkou, křídou neb uhlem nakreslili obrys a vyznačili hlavní jeho stíny. Provedení v barvách jest snadné, stínování v plochách zcela zřetelné, kresba obrysů význačná a žákům snadno pochopitelná. Autor předložil za vzory na listě 1. a 2. tulipány, jak jich užito na vyplnění obdélníka, máky na listu 3., 4. a 5. jako výplně kruhu, a též jako studii kolorovanou. Znázornil způsob snadný, jak možno užití jich na papíře tónovém, šedém. Lilie zastoupena vzory listu 6. a 7. Kosatcem vyplňuje obdélník list 8. 9., konečně růži předvádí jako náplň dekorativní na listě 10. a 11. U každého tohoto druhu květin provedena jest vždy studie samostatná, pak teprv následuje užití její v dekorativním průmyslu. Listy s ukázkami komposice mají býti názornou pomůckou učiteli při výkladě o stylisaci tvaru a barvy tak, aby žák živě tanul na mysli způsob, jakým rostlina v geometrickou formu vpravena býti má, aby stala se výplní plochy, kterou má zdobiti. Autor díla tohoto za svého působení učitelského poznal, že usnadní práci žákům velmi, udá-li též barvy, kterých použito bylo při jednotlivých tabulkách. I podal tu dílo celým uspořádáním: úpravou, kresbou i koloritem dobré a pěkné, za něž zasluhuje poctivé chvály jak on, tak i jeho nakladatel. Jest nás všech kreslířů upřímným přáním, bychom dílo jeho v brzkú jako pomůcku pro kreslení schválenou do našich škol středních všeobecně mohli zavést a takto vykonali svoji povinnost nejen ke kolegovi a jeho snahám, nýbrž i k české práci podobné vůbec. B. Beneš.

Články a vědecké práce v programech českých škol středních a jim příbuzných, vydaných za školní rok 1901, jsou (pokud nás došly) tyto:

I. Gymnasia a reálná gymnasia.

a) v Čechách:

Benešov: J. Fencel: O štítech bohatýrů homerských.

Budějovice: Jan Kukla: Řeč na oslavu 70. narozenin J. V. — Jos Volák: Doplněk katalogu uč. knihovny.

Čáslav: Ant. Nosek: Přehled štírkův.

Domažlice: Dr. Ed. Štolovský: Proslov na oslavu 70. narozenin J. V. — V. Kebrle: Gramat. zvláštnosti mluvy domažlické.

Hradec Králové: Dr. Ladislav Brtnický: Katalog bibliotéky professorské. (Pokračování.)

Chrudim: Karel Müller: Jakou důležitost mají Gorgias a Isokrates pro vývoj umělé prosy attické.

Jičín: Fr. Pösl: Salve Imperator. — Gotthard Smolař: Některé nové úlohy matematické krystalografie.

Jindřichův Hradec: Dr. Jos. Novák: Katalog knihovny učitelské. (Pokračování.)

Klatovy: Jan Zelenka: Katalog bibliotéky professorské. (Pokračování.)

Kolín: Fr. Zikmund: Katalog knihovny učit. Část III.

Králové Dvůr: Jan Ev. Jirka: Isokrates: IX. Euagoras. X. Helené.

Litomyšl: Jan Kohout: Seznam spisů knihovny professorské. (Třetí část.

- Ml. Boleslav*: Jan Weger: Katalog bibliotheky professorské. (Část IV.)
- Německý Brod*: Katalog professorské knihovny. (Část III. čís. 1.359 — 2.245.) — Bohuš Neuman: K sedmdesátiletým narozeninám Jeho císaře a krále Františka Josefa I.
- Nový Bydžov*: Dr. Jos. Kašpar: Řeč na oslavu sedmdesátiletých narozenin Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. — Dr. Jos. Kašpar: Paměti o věcech duchovních v král. věn. městě Nov. Bydžově n. C. (Pokračování.) — Jindřich Klecanda: Nekrolog.
- Pelhřimov*: Josef Krkoška: O vychovávacím a vzdělávacím obsahu fysiky.
- Písek*: Ke dni 18. srpna 1900. (Báseň.) — Fr. Vávra: Katalog prof. knih.
- Plzeň*: Jan V. Malý: Katalog bibliotheky professorské. (Část IV.)
- Praha*. (Žitná ulice): Dr. Fr. Doubrava: O sedmdesátých narozeninách Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. — Fr. Ruth: Latina a řečtina ve slovech moderních. — Fr. Ruth: Doplnky k seznamu knihovny učitelské.
- Praha*. (Minerva) Adolf Bradka a jeho nadání pro studující dívky. — Nynější stav studia ženského.
- Praha*: (Malá Strana.) Václav Müller: Řeč na oslavu 70. narozenin J. V. císaře a krále Františka Josefa I. — Karel Himer: Katalog knihovny učitelské. (Část II.)
- (Nové Město): Václav Veverka: Z vítězných zpěvů Pindarových. — Josef Čapek: Dr. M. Kovář. — Dr. M. Kovář: Na rozloučenou.
 - (Křemencová ul.): Vladislav Kalousek: Kterak vykládati o Homérovi a jeho básních v V. a VI. třídě našich gymnasií?
 - Akad. g. na Nábřeží: Ant. Truhlář: Katalog knihovny professorské.
- Příbram*: Fr. Klíma: Český kníže Břetislav I. (Část I.)
- Rokycany*: J. Patočka: Seznam česk. reprodukcí pro uměl. výchovu ve škole.
- Roudnice*: Karel Procházka: Seznam knihovny učitelské. (Dokončení.)
- Rychnov n. Kn.*: Dr. Alois Saturník: Psychologie idealu krásy. — Jan Skákal: Katalog knihovny učitelské. (Pokračování.)
- Slané*: Lukianův Rybář čili z mrtvých vstali. Přeložil Dr. V. Petřík.
- Smíchov*: Jos. Pražák: Katalog knihovny učit.
- Tábor*: Jos. Sádek: Katalog knihovny učit.
- Třeboň*: Katalog knihovny učit. (bez programu).
- Vinohrady*: Katalog knihovny učitelské.
- Vysoké Mýto*: Gustav Šafařovic: Seznam spisů knihovny učitelské. (Část II.)

b) na Moravě:

- Brno I.*: J. Karásek: Tělocvik a hry. — Fr. J. Rypáček: † Prof. Dr. Ed. Formánek.
- Kroměříž*: Jos. Sloupský: Katalog knihovny učitelské. (Část II.)
- Kyjov*: Fr. Tauchman: Obalující křivky a plochy
- Olomouc*: V. Prasek: K dějinám škol olomuckých.
- Valašské Meziříčí*: Vít Hřivna: Katalog knihovny učitelské. (Dokončení.)
- Místek*: Fr. Linhart: Frenštát a okolí až do konce 15. století
- Mor. Ostrava*: Dr. Alois Lang: Po stopách světce z Assisi.
- Prerov*: Tom. Kalina: Hilaria Litoměřického duplika proti Václ. Korandovi.
- Třebíč*: Karel Rón: Theorie duhy. (Dle Airyho.)

Uh. Hradiště: Oslava sedmdesátých Nejvyšších narozenin Jeho císaře a krále. Apoštolského Veličenstva na ústavě. Podává ředitel Josef Zahradník. — Boh. Tichánek: O měření poměru *v* mezi jednotkami elektrostatickými a elektromagnetickými.

Vyškov: Flor. Horut: Řeč k 70. Nejvyšším jmeninám J. c. a k. Apoštol. Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. — Flor. Horut: O ubývání teploty do výše.

Zábřeh: Rud. Schenk: O názorném vyučování při četbě klasiků řeckých a římských. — Fr. Čáň: Památce † prof. Josefa Zemana.

c) Slezsko:

Opava: Fr. Novák: Sen Scipiónův.

II. Reálky.

a) v Čechách:

Budějovice: Jan Matzner: Chemie analytická. II. část. Kvalitativní analýsa ústrojnin.

Jičín: Dr. Emil Sekera: O zoologických ústavech a stanicích. — Jaroslav Dolenský: Katalog spisů chovaných v knihovně učitelské. (III. doplněk.)

Karlín: Jan Nedoma: Prof. Jos. Pšenička. Nekrolog. — Lad. Dolanský: O prvních čtyřech verších kroniky Dalimilovy — Lad. Dolanský: Katalog knihovny učitelské. (Část II.)

Kladno: Emil Bundil: Poplatnost Čech říši německé.

Králové Hradec: B. Kovalinka: Seznam knih. učit. knih. (Pokr.) — F. Nušl: O studentské observatoři astronomické.

Kostelec n. Orli.: Leon Pixa: Esthetické heslo »l'art pour l'art« a jeho poměr k výchově.

Kutná Hora: Al. Strnad: Nová budova c. k. reálných škol v Kutné Hoře.

Louny: Fr. Kraus: Směr vzdělání tělesného ve škole.

Pardubice: Jan Roubal: Dvě rukopisné bible české.

Písek: Jos. Materna: Magnetická permeabilita.

Plzeň: Seznam knih učitelské knihovny ústavu. (Přírůstek r. 1900—1901.) — Dr. Ant. Pleskot: Řešení některých vět z theorie kuželoseček na základě jisté úlohy planimetrické.

Praha (Staré Město): M. Hofmann: Dějiny ústavu od založení r. 1897. až do jeho doplnění r. 1901. — J. Kotrč: Ukázka z cest žáků o prázdninách.

» (Nové Město): Dr. Jindřich Metelka: Seznam knihovny učitelské. (Konec.)

» (Malá Strana): Vilém Baur: Seznam knihovny učitelské.

Rakovník: Václav Hampl: Seznam spisů učitelské knihovny. — Fr. Wurm: Lichenologické příspěvky z okolí rakovnického.

Vinohrady: Ant. Libický: Stručný přehled dějin fysiky v pořádku chronologickém.

b) na Moravě:

Brno: Bohuslav Kopecký: Řeč na oslavu sedmdesátých narozenin Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. — Václav Jeřábek: O zvláštní cirkulární křivce stupně třetího.

Hodonín: Josef Bezdíček: O podstatě a významu reálného studia.

- Ho'ešov:* Řeč, kterou promluvil ředitel k žákům dne 4. října 1900 při oslavě 70. ročnice požehnaného života J. V. císaře a krále Františka Josefa I. — Ant. Brázdil: Síla tělesná. Pentathlon. — Vincenc Pospíšil: Katalog knihovny učitelské. (Část II.)
- Jevíčko:* Karel Novák: Příspěvek k Maclaurin-Eulerově methodě kvadratek. — Antonín Sláma: Katalog prací programových. — Josef Franc: Katalog učitelské knihovny. (Část IV.)
- Kroměříž:* Fr. V. Žlábek: Systematický slovníček česko-francouzsko-německý.
- Lipník:* Rudolf Kout: Dějiny kondensace plynů a upotřebení v průmyslu. — Rudolf Kout: Thermochemické poměry prvků a sloučenin.
- Nové Město:* Karel Juda: Václav Kosmák.
- Prostějov:* Fr. Koželuha: Paměti o věcech náboženských v Prostějově od nejstarších dob až do r. 1620.
- Telč:* V. Martínek: Školy města Telče. (Část III.) — Ant. Žanta: † Prof. V. Martínek. Nekrolog. — Fr. Straširbka: Seznam spisů učitelské knihovny. (Část IV.)
- Uherský Brod:* Max Novák: I. Potrava rostlin. II. Rozklad kysličníku uhlíčitého za spolupůsobení světla. III. Vznik bílkovin.
- Velké Meziříčí:* Boleslav Dolejšek: Programy českých středních škol na Morávě a ve Slezsku.

III. Jiné školy.

- Brno:* Česká vyšší škola obchodní: R. Jiřík: Methodické vysvětlení hlavní knihy. — Učební osnova Č. vyšší obchodní školy.
- Hradec Králové:* Vyšší obchodní škola. Jos. Laštovička: Úvaha o soustavném rozdělení látky v učebnicích obchodní korespondence.
- Roudnice.* Střední škola hospod. Jos. Placek: Jak působí člověk v nové době na přírodu a světové hospodářství.

V časopise »Neues Wiener Tagblatt« ze dne 21. září r. 1901 uveřejněn byl úvodní článek s výslovným označením, že pochází od »muže nad jiné vynikajícího a obeznaného na poli veškerého vyučování« (dv. rady Huemra?), jenž jedná o palčivé otázce reformy učiva na gymnasiích, o níž v těchto prázdninách se vyskytlo v novinách několik zpráv naprosto se různících. Otiskujeme článek ten doslova za příčinou důležitosti jeho a aby objasněno bylo stanovisko naší správy vyučovací v dotknutých otázkách. Zní :

»Stärker als in den vorhergehenden Jahren trat in diesem Jahre der Mangel an qualifizierten Lehramtsandidaten hervor. Die vorhandenen Candidaten genügten nicht mehr, um sämtliche offene Lehrstellen zu besetzen. Was damit zusammenhängt, das ist der Umstand, dass in den letzten Jahren eine grössere Zahl von älteren Lehrern, welche anfangs der Siebzigerjahre angestellt wurden, nun nach Ablauf ihrer dreissigjährigen Lehrdienstzeit und begünstigt durch die besseren Pensionsverhältnisse in den Ruhestand getreten sind. Weit mehr aber ist auf den bestehenden Mangel von Einfluss gewesen, dass in allen Kronländern Mittelschulen zugewachsen sind, sei es auf Initiative des Staates, des Landes oder einzelner Communen. Während nämlich vor dem Jahre 1849 die Zahl der Mittelschulen nur 39 betrug, ist sie gegenwärtig auf 318 gestiegen. Der Staat allein hat seit dem Jahre 1888 gegen 60 Mittelschulen neu errichtet oder erweitert; davon entfallen auf Niederösterreich 4, Oberösterreich 1, Tirol 1, Steiermark 2,

Krain 3, Küstenland 2, Dalmatien 3, Böhmen 19. Mähren 5 (daneben 17 Landes- und Communalanstalten), Schlesien 1, Galizien 14, Bukovina 3. Dem Lehrermangel in einzelnen Kronländern, namentlich in solchen, welche am meisten nach neuen Anstalten verlangen, in kurzer Zeit abzuhefen und die Schulen davor zu schützen, dass nicht die unbrauchbarsten Kräfte zur Aushilfe herangezogen werden müssten, ist mit den grössten Schwierigkeiten verbunden. Der Mangel erstreckt sich hauptsächlich auf die Landessprachen, auf Naturgeschichte, darstellende Geometrie, moderne und altclassische Philologie.

Es wäre zu bedauern, wenn der Zuzug von Lehramtsandidaten gerade zu den letzten Fächern dadurch aufgehalten und die Sanierung dieser bedauerlichen Zustände erschwert würde, wenn die in tendenziöser Weise verbreiteten Gerüchte über eine beabsichtigte Reform des ganzen Mittelschulwesens, besonders der Gymnasien, und die Einschränkung der classischen Sprachen, beziehungsweise der griechischen Sprache, die Studierenden von der Wahl dieser Fächer abhalten würde. Eine solche Reform kann jetzt wohl umso weniger in Aussicht genommen werden, als erst in den letzten Jahren der Lehrplan einer Revision unterzogen und in dem Sinne Verbesserungen und Einschränkungen des Lehrmaterials, namentlich des grammatischen Stoffes, vorgenommen wurden, dass die lateinischen und griechischen Grammatiken in gründlichster Weise umgearbeitet und von allem überflüssigen Detail befreit wurden. Durch die Revision der Instructionen wurde ein methodischerer Unterrichtsbetrieb nach allen Richtungen angebahnt.

Die Unterrichtsverwaltung dürfte auch durch die Erfahrungen, die man anderwärts gemacht hat, vor vorzeitigen Neuerungen sich gewarnt fühlen. So wurde in Preussen im Jahre 1891 der Unterricht in den classischen Sprachen nach Umfang und Inhalt eingeschränkt. Aber die seither gemachten Erfahrungen, die in eingehendster Weise von den tüchtigsten Schulmännern dargelegt wurden, haben auch dort einen Umschwung hervorgerufen, welcher zur entgegengesetzten Bewegung bestimmen musste. So finden wir denn in den neuen Lehrplänen und Lehraufgaben für die höheren Schulen in Preussen (Halle 1901) die Lateinstunden am Gymnasium wieder um sechs Stunden vermehrt und der griechische Unterricht hat nicht nur keine Einschränkung, sondern vielmehr eine Vertiefung und in gewisser Richtung sogar eine Erweiterung erfahren. Wurden doch selbst die im Jahre 1891 in den obersten Classen abgeschafften Uebersetzungen in das Griechische wieder zugelassen. Damit, sowie durch die Wiedereinführung des Mittelhochdeutschen und des facultativen Unterrichtes in der philosophischen Propädeutik wurde eine neuerliche Annäherung an unseren Lehrplan vollzogen.

Nach anderer Richtung hin sind von Seite der Unterrichtsverwaltung Reformen im Zuge. Um dem berechtigten Wunsche nach grösserer Pflege der modernen Sprachen an den Gymnasien Rechnung zu tragen, hat sie den relativ-obligaten Unterricht im Französischen (drei Stunden wochentlich im Obergymnasium) an zwei Wiener Gymnasien eingeführt und ist nun daran einen gleichen Unterricht im Englischen versuchsweise einzurichten. Die bisher mit diesem Unterrichte gemachten Erfahrungen sind so günstig, dass nach Massgabe der vorhandenen qualificirten Lehrkräfte die Einführung dieser Gegenstände an weiteren Gymnasien auch ausserhalb Wiens in sichere Aussicht genommen werden kann. Ausserdem bestehen an einigen Gymnasien in Wien und Prag seit mehreren Jahren erweiterte Frei-

curse im Französischen und Englischen mit wöchentlich drei Unterrichtsstunden von der fünften Classe aufwärts. Endlich erfreuen sich die in allen Kronländern eingeführten nichtobligaten Curse für die modernen Sprachen zum Theile einer bedeutenden Frequenz.

Die Unterrichtsverwaltung nimmt keinen Anstand, die Errichtung solcher Curse selbst dann zu gestatten, wenn die Normalzahl von 20 Theilnehmern nicht erreicht wird. Gerade der Umstand, dass der Unterricht in den modernen Sprachen nicht zwangsweise eingeführt ist, scheint die Theilnahme an den Erfolg günstig zu beeinflussen; er bietet auch die sichere Gewähr, dass bei schwächerer Veranlagung eines Schülers durch Vermehrung der Unterrichtsfächer eine hygienisch bedenkliche Belastung mit Unterrichtsstoff nicht eintrete. Freilich, zu grösserer Entfaltung wird der Unterricht in den modernen Sprachen erst dann gelangen, wenn eine hinreichende Zahl tüchtiger Lehrer dieser Fächer zur Verfügung stehen wird.

Hovorna.

Dotaz: Velectěný p. redaktore! Jak Vám známo, jsou nyní na ústavy učitelské často jmenováni hlavními učiteli učitelé z měšťanských škol. Léta strávená na obecné a měšťanské škole se jim připočítávají dle skutečného počtu odsloužených let, ne — jako nám absolventům university — nejvýš tři. Tím se stává, že — ač jsou teprve nově ustanoveni — uvádějí se v úředních výkazech před námi, kteří jsme mnohem dříve byli jmenováni definitivně. Tak na př. já pojednou jsem řaděn na místo poslední, ačkoli jsem na ústavě nejdéle a nejdříve jsem byl jmenován definitivním. Nezáleží mi na tom pro mou osobu a dle své povahy dobrovolně jakožto fysicky starším dávám jim ochotně zaslouženou přednost, ale jedná se mi o zásadu, zda takové zařadování rovnající se zastrkování je správné a zdali jsem povinen býti ve sboru pokládán za nejmladšího, když jak službou na ústavě tak definitivním jmenováním jsem z nich nejstarší.

Odpověď: Nejen na ústavách učitelských, nýbrž i na školách středních a jim příbuzných pokládán jest za seniora vždy professor, který má největší počet služebních let a jest pensi nejbližší. Byla-li mu ta léta připočítána z jiné služby či vysloužil-li je ve službě středoškolské, na ústavě téměř neb jiném, to nerozhoduje zhola nic. Novým jmenováním se anciennita ve sboru skoro pokaždé mění, a dlouholetý senior pojednou příchodem nového kollegy s větším počtem odsloužených let, bližšího pensi, »zmladne« a řadí se zaň. Správně tedy jste pokládán za »nejmladšího« u Vás.

Dotaz: Není mi ještě 60 let, ale mám vyslouženo a rád bych šel na odpočinek, aniž bych musil předkládati lékařské vysvědčení. Možno-li to dle nových zákonů pensijních?

Odpověď: § 4. pensijního zákona ze dne 14. května 1896 připouští dvojí výklad, podle toho, k čemu kdo vztahuje větu: welche das 60. Lebensjahr und das 35. Dienstjahr zurückgelegt haben, zdali ke slovu Diener, jak by se mělo a dle pravidel mluvnických náleží, nebo ke slovu Staatslehrpersonen na začátku věty. V prvním případě mohl by každý jíti na odpočinek, jakmile má doslouženo, v druhém musí míti dokonaných 60 let. Ministerstvo vykládá zákon ve smysle druhém a žádá vždy lékařské vysvědčení, nemá-li nastávající výslužník ještě 60 let. Doptávali jsme se p. prof. dr. Mourka, jakožto řád. professora němčiny na universitě, a ten byl pro výklad první. Rovněž slovní právníci ve státní službě se přidávají k výkladu prvnímu — ale zase jiní ke druhému. Spolek tuto věc k rozhodnutí přivést nemůže, nemaje juridické oprávněnosti k tomu, to může jen postižený jednotlivec a tož u nejvyšších instancí. Ministerstvo však má vždy ještě možnost zabrániti časnému odchodu na odpočinek — ovšem kdyby mermo chtělo: trvat v působnosti staré nařízení, že nikdo nemá bez nutné potřeby odcházeti na pensi, aby tím nebyl pensijní etat zbytečně obtěžován. Ale po 30leté službě sotva kdo jest tak bezvadně zdrav, aby mu lékař mohl odepřít vysvědčení lékařské.

(Ostatní odpovědi přístě.)

VĚSTNÍK ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 2.

Josef Webr rytíř z Pravomilů.

K 70. narozeninám Jos. Webra rytíře z Pravomilů.

Sedmdesáte let života věnovaného neúporné práci duševní, života posvěceného blahu a štěstí pokolení dorůstajících! Blahá slova ta pronést může vzácný kmet, který připadá mi jako mohutný strom v sadě, jehož nádherná koruna poseta nesčíslnými plody, pod jehož rozložitými větvemi na zeleném pažitě nejen stínu, nýbrž i posily dochází poutník znavený úpalem letního dne!

Věstník českých profesorů.

Že přirovnání to nad jiné případno, vysvitne z řádek, které povinný vděk srdce oddaného svěřuje papíru na důkaz, že v stavu učitelském pamatují se zásluhy muže výtečného, jakým byl a dosud — díky Bohu — jest dvorní rada *Josef Webr rytíř Pravomil*; jemu také mezi všemi, kdož za našich dob neunavnou činností v českém školství národu a vlasti prokázali platné a nehynoucí služby, náleží místo nej-přednější. Dne 17. prosince r. 1831 spatřil světlo světa v malé, ale útulné vesničce na Čáslavsku, Hraběšíně; prvního vzdělání nabyt na městské škole čáslavské; studia gymnasijsní konal na akademickém gymnasiu v Praze, načež r. 1848 přestoupil na studia technická; v říjnu r. 1853 ujal se povolání učitelského na malostranské nižší reálce v Praze a na tamní české přípravně učitelské, kdež učil jazyku českému a kreslení; r. 1854 stal se professorem reálky v Lokti, od 1. února 1857 professorem německé reálky v Praze, odkud r. 1861 povolán za ředitele české vyšší reálky v Kutné Hoře. Když pak zasloužilý Josef Wenzig opustil místo ředitelské na české vyšší reálce v Praze, Webr stal se jeho nástupcem r. 1865 a v úřadě tom setrval do 1. června 1869.

Mnohostranná a v pravdě požehnaná pro české školy střední byla Webrova činnost, k níž povolán z Panské ulice, kdež tehdy měla místnosti své jediná česká reálka pražská, totiž v hodnosti zemského inspektora školního v Čechách; v tomto úřadě o ně pečoval až do 1. dubna 1880, kdy povolán byl k novému oboru působnosti do ministeria kultu a vyučování ve Vídni. Ani tu ovšem nepřestával ze všech sil svých dbáti o dobro o rozkvět českého školství. Ve Vídni setrval do dne 30. srpna 1891, a byl tu vyznamenán řádem železné koruny, rytířským přídomek „Pravomil“, hodností dvorního rady. Na odpočinek uchýlil se do Prahy; obecný vděk intelligence české provázel ho na odchodu s jeviště života úředního. V Praze záhy dal na jevo, že zbytek života svého dle svých sil rád obětuje humanitním snahám a školským potřebám svého národa. O jeho neúmorné a vysoce příkladné horlivosti svědectví nejčestnější vydávají výbor pro pokračovací a průmyslové školy král. hlavního města Prahy, výbor spolku pro podporu vdov a sirotek po profesorech škol středních, výbor pro podporu chudé mládeže středoškolské, kterýchžto sborů předsedou byl po dlouhá léta (od spolku pro podporu vdov a sirotek zvolen též čestným členem). O jeho vzácné činnosti svědčí též nadání Komenského pro studující českých škol z Moravy, hlavně však účastenství na práci školské ve výboru Ústřední Matice školské. Všude radou i skutkem Webr pomáhal, a jeho bystrozrak prokázal neskonale mnoho prospěchu institucím těmto. Za všecku práci jeho — tichou, ale vydatnou — dostalo se mu také veřejného uznání. Byltě jmenovám mimo jiné též čestným občanem několika měst, zejména Plzně a Karlína.

Kdo tolik dobra vykonal, kdo lásku k národu a rodnému jazyku zaséval v půdu našimi buditeli zkypřenou, tomu přízní nebes dopráno, by klidil vděk, uznání a lásku všech, jichž dobru sám posvětil své síly. Ký div, že v svorném nadšení s výrazem vděku a lásky obracíme se k velebnému a vroucně milovanému kmetu a voláme všichni jemu z hlubin duše rozechvělé: „Dlouho buď zdráv!“ —k.

Také náš Ústřední spolek českých profesorů v Praze těšil se od prvopočátku přízni Webrově. Měl vždy porozumění pro jeho význam, snahy i působení. Nebylo význačnějšího shromáždění členstva, aby nebyl zavítal mezi ně — nezdržela-li ho jiná okolnost — a zábav spolkových účastnil se pravidelně i s váženou rodinou svojí. Hlásil se k nám vždy, znal nás za všech poměrů a rád pobýval mezi námi, nečině rozdílu mezi mladým ani starým. Bylo-li pak třeba jeho rady neb jiného přispění, vždy obě poskytoval se srdečnou ochotou. I zvolen za přehojné zásluhy své jak o školství české vůbec tak také o professorský spolek prvním čestným členem korporace naší. *Byl pak také prvním českým professorem, který se dostal na tak vynikající místo do ministerstva vyučování a tam skvěle — ke cti svého národa — působil a vzácně též byl vyznamenán.* S radostí proto spolek uvítal příležitost 70. narozenin Webrových, aby mu osvědčil opětně svůj vděk, a usnesl se uctiti je zvláštním večírkem slavnostním.

Redakce Věstníku českých profesorů pak vyžádala si od pamětníků činnosti Webrovy vzpomínky na jednotlivá údobí její a klade je chronologicky za sebou.

I.

Josef Webr professorem.

a) V Praze.

Absolvovav na gymnasiu starou filosofii a techniku, Webr ukončil svá léta studentská a nastoupil na dráhu učitelskou. Započal i ukončil ji v Praze. Započal ji r. 1853 jednoročním učitelováním na nižší něm. reálce malostranské a ukončil ji po krátkém intermezzu venkovském (byl 2½ léta v Lokti) na něm. reálce v Mikulandské ulici, kdež pobyl půl páta roku. Všechny let professorských bylo u něho celkem 8, načež se stal ředitelem, a po opětých 8 letech ředitelování zemským inspektorem školním — kariéra dnes zcela mimořádná.

Ale Webr mezi tehdejšími učiteli byl také zjevem výjimečným. Bývalí žáci jeho vyličují jej krátce řečeno jako ideál učitele. Byl jim ovšem sympathický už tím, že byl Čechem. Ale pamatují též po dnes, jak přesně, důkladně a přece jasně přednášel, jak výklady své uměl odívati ve formu pochopitelnou i hlavě nejslabší. Byl stejně obeznalý ve svém nejvlastnějším a zamilovaném oboru — deskriptivní geometrii — jako ve fysice, stavitelství, kreslení nebo češtině. Ve dvou hodinách týdních, měřictví vyměřených, dovedl vyčerpati celou látku učební. Uměl využítkovati hodinu co nejvydatněji. A jako byl mistrem ve výkladě, byl i mistrem ve zkoušení. Před jeho katalogem žáci se netřáslí, zkoušení uměl zpříjemňovati, jednak obratně veda zkoušence, otvíraje nová hlediska, jednak uznávaje výkony žáků, povzbuzuje jich, a ukazuje užitečnost učiva pro život. Vlídňá, shovívavá a konciliantní povaha učitelova se kterou však se pojila energie a duchaplnost, zvláště v hájení svého přesvědčení a pravdy, nebrala na se ve škole povahy morousovité ani nevybočovala v kasárenskou uniformitu a přísnost, naopak, ve škole se teprve ocítal ve svém živlu, srdečnost rozechřívala celou bytost, tak že žáci prý v něm viděli a ctili více přítele a otce nežli představeného profesora. V jeho hodině nikdy

se nestalo nic nenáležitého, neměl příčiny se zlobiti a také prý se nikdy nezlobil. Jsa těla útlého a postavy drobné, převyšoval působením i věděním všechny ostatní kollegy; odrážel se od nich tím více, čím který byl krutější. Na malostranské reálce měl za kollegy i za ředitele samé tuhé Němce, kteří však podle jmen svých nebyli tuze čistokrevní, jako na př. ředitel Češík, nebo prof. Mrázek. V Mikulandské ulici bylo lépe po stránce národnostní: byl tam prof. Weyr, Faltys, Rozum později Jan Neruda, Tieftrunk a ředitelem od r. 1851 zpovědník pan, Palacké, spravedlivý a liberalismem svým proslulý P. Fr. Schneider, po něm pak opět spravedlivý Němec dr. Vil. Kögler. Ale byl tam i náruživý nenávistník všeho českého, professor historie Scheinpflug. Přišel-li po jeho hodině, v níž tento síru a oheň sypal na české dějiny (zvláště husitství) a českou národnost, klidný, jemný a spravedlivý Webr a jal se vše uvažovati se stanoviska povýšeného, všelidského, pravou křesťanskou láskou prodchnutého, rádi uvěříme, že Scheinpflug vždycky u žáků prohrál.

K Schneidrovi Webr přilnul nad jiné už proto, že Schneider byl přítelem Bolzanovým a Webr oddaným ctitelem jeho. Styk se Schneidrem rozhojnil a utužil jeho znalost Bolzanova učení; aspoň Webr s hrдостí se k tomu zná, že jest bolzanistou. A v pravdě jím také jest: jeho spravedlnost, jeho lidumilná ochota a odhodlanost činiti dobře a přispěti každému, kdo ho za přispění žádal, jeho odevzdanost do všech osudů životních a umění snášeti utrpení i nejhorší má jistě pramen svůj v učení velkého kněze, vědce i trpitele.

Na Malé Straně Webr vyučoval také češtině. Byla tehdy předmětem povinným, ale měla tuším jen hodinu týdně. I tu si bývalí žáci jeho z r. 1853—4 vzpomínají, jak ze skrovničkových hodin dovedl vyčarovati divy: probral celou mluvnici, utvrzoval v jazyce mateřském, budil zájem pro literaturu; mnozí prý se naučili češtině jen od něho po celý život.

Ale jeho žáci nejen chválili si svého učitele, nýbrž i následovali ho a skutkem projevovali, že sémě rozseté nepadlo na půdu jalovou. Celá řada věrných synů a vydatných pracovníků jména dnes nejzvučnějšího vyrostla národu z tehdejších Webrových žáků: jmenujeme ze živých jen inženýry Křížíka, Richarda Jahna, Nekvasila, Topinku, řed. Českomor. strojírny Novotného, spisovatele Arbesa. Kdybychom k nim měli připojiti z pozdější činnosti ředitelsko-učitelské odchovance stejně vděčné a slovutné, byla by jich řada do set jdoucích. Jak radostno bylo a jest asi bývalému učiteli viděti je všecky horlivě sloužiti národu, zdobiti povahami svými společnost, šířiti dále dobro a pravdu, smýšleti a jednati, jak on chtěl a je učil, aby smýšleli a jednali! O sjezdech bývalých žáků vždy bývá v první řadě vyhledáván, vzpomínkami osvětlován, vděkem zahrnován. A tak už toto působení jeho učitelské krásný podává důkaz, že nežil nadarmo!

Fr. Bílý.

b) V Lokti.

Počátkem školního roku 1854—55. povolán byl Webr za supplenta na obecní reálku v Lokti, kterážto škola — jedna z nejstarších toho druhu v celém mocnářství — tou dobou rozšiřovala se z nesamostatné nižší na samostatnou reálku vyšší. Tam pobyl až do konce února r. 1857., byv v březnu r. 1856. jmenován učitelem skutečným.

Učil ponejvíce geometrii, fysice, stavitelství a mechanice, kteréžto poslední dvě discipliny dle tehdejšího učebního plánu byly předměty závaznými. Jak z akt jmenovaného ústavu vysvítá, Webr horlivě se přičiňoval, aby fysikální kabinet, správě jeho svěřený, všemi potřebnými přístroji opatřen byl; uvádíme zvláště, že na jeho žádosti zakoupila obec pro svou reálku Bainův telegraf. Vůbec byl Webr při organisování reálky loketské horlivě a platně činným. O jeho pílí a obratnosti svědčí i to, že všechny konferenční protokoly po čas jeho pobytu v Lokti jsou psány rukou jeho. Zachoval si tam dobrou památku: z úst bývalých jeho žáků slyšeli jsme ho chváliti jakožto učitele jasného, čilého, spravedlivého, milého. Učitelskou svou zdatností a horlivostí získal si Weber přízeň tehdejšího inspektora nad školami reálními, školního rady Maresche, který ho ministerstvu navrhl za učitele na německou reálku v Praze (v Mikulandské ulici), kamž Webr po prvním pololetí školního roku 1856—57 se odebral.

Dr. J. Diviš.

II.

Josef Webr ředitelem a) v Kutné Hoře.

Ministerským vynesemím ze dne 9. července 1861 čís. 6076 jmenován byl Josef Webr ředitelem obecní tehdejší reálky v Kutné Hoře. Nastoupil dne 10. září 1861 úřad na místě prozatímného ředitele Josefa Mazače, jenž školu spravoval od r. 1855. Roku toho byla zde zřízena trojtřídní reálka, která v roce 1858 rozšířena o třídu čtvrtou a postupně doplněna v reálku vyšší o šesti třídách. Bylo štěstím nově takto založeného ústavu, že ke správě jeho povolán byl muž mající skyělé schopnosti k úřadu, jehož s horlivostí a svědomitostí se ujal. Ředitel Webr přišel do Kutné Hory jakožto muž mladý — třicetiletý, u něhož však k důkladným vědomostem odborným družily se vzácné vlastnosti povahy, vlastnosti to nevyhnutelné ke zdárnému řízení školy jemu svěřené.

Obecní reálka kutnohorská měla tehdy místo své v domě novém, vystavěném pro ni v roce 1857; na ten čas byla to jedna z předních budov školních v Čechách a poskytovala ústavu příbytek dosti prostranný a vhodný. Ale zřízení školy po stránce vyučovatelské a vychovatelské, i veškeré skoro vnitřní její vypravení — vše to vyžadovalo teprve svého organisátora. A takovým ředitel Weber se osvědčil měrou nejplnější.

Učitelský sbor reálky kutnohorské byl při nastoupení ředitele Webra takto složen: Katechetou byl P. Václav Hrdlička; skutečnými učiteli Jan Gall (pro lučbu a přírodopis), Jiří Zach (pro zobr. měřictví, stavitelství, kreslení a modelování), Antonín Huml (pro dějepis a zeměpis), Tomáš Šula (pro matematiku, fysiku a strojnictví); supplemti Petr Hobza (pro přírodopis, matematiku a fysiku), Antonín Nosek (pro dějepis a zeměpis), Josef Bílý (pro matematiku a fysiku), Jan Mládek (pro češtinu a němčinu), František Zvěřina (pro kreslení), Dominik Knobloch (pro češtinu, přírodopis, a krasopis). Všichni tito učitelé mimo dva posléze jmenované měli již v té době zákonitou

aprobaci pro vyšší reálky a tvořili sbor řádný, jehož někteří členové později zvláště vynikli. Nemýlíme-li se, jest z nich dosud na živu jediný, totiž známý výborný krajinář prof. Zvěřina, žijící na odpočinku u svého syna ve Světlé v D. Rakousích.

Ředitel Webr taktním jednáním udržoval sbor ve svorné součinnosti na prospěch školy; sám úřad vzorně konaje, žádal též na učitelích přesné plnění povinností. I dosáhl toho, že výsledky vyučovací v celku byly velmi příznivé, zač škole vysloveno opětné uznání vys. c. k. školními úřady. Reálka kutnohorská nabyla velmi dobré pověsti, a odchovanci její, pokračující ve studiích na pražské polytechnice, vynikali prospěchem svým tak, že po té stránce reálka kutnohorská zaujímala jedno z míst nejpřednějších. Když roku 1862 zaslány byly grafické práce žáků na světovou výstavu v Londýně, dostalo se ústavu c. k. ministerstvem zvláštní pochvaly, zejména za pozoruhodné práce žakovské z deskriptivní geometrie a strojnického rýsování, zhotovené podle návodu ředitele Webra; také prof. Zachovi a Zvěřinovi udělena pochvala. Sluší uznati, že vyučování na reálkách v té době setkávalo se s obtížemi pro neustálenost osnovy vyučovací a pro dvojitost jazyka vyučovacího. Tehdejší osnovou kolísaly reálky mezi střední školou obecně vzdělávací a mezi školou odbornou připravující pro vzdělání technické a živnostenské. Jazykem vyučovacím na reálce v Kutné Hoře byla z počátku na větším díle němčina, jen některým předmětům vyučovalo se česky. Rostoucí však uvědomění národní přimělo městskou radu k tomu, aby na obecní střední škole své žádala pořád většího a většího rozšíření jazyka českého; ředitel Webr byl jí v tom vydatně nápomocen radou i přispěním. Každým rokem o krok postupovala čeština, tak že roku 1863—64 vyučovalo se německy již jen mathematice ve třídě třetí až šesté, fysice v páté a šesté, strojnictví a deskript. geometrii v šesté; od roku 1864—65 také mathematice a fysice ve vyšších třídách česky vyučováno. Úplně počeštěna reálka kutnohorská po vydání zemského zákona o reálkách ze dne 18. ledna 1866; to bylo však již za ředitele Zacha, nástupce Webrova. Ředitel Webr snažil se nejen vymoci jazyku českému právo jeho ve škole, ale hleděl ústav svůj reorganisovati tak, aby mohl vyhověti potřebám místním a časovým. Vypracoval za tím účelem program, který r. 1862 předložil městské radě, žádaje, aby spolu s ředitelem o něm se radila a obecnímu zastupitelstvu potřebné návrhy učinila. Zdá se však, že činnost ředitelova v tomto směru nebyla dostatečně podporována zástupci obce, snad z příčin finančních. Současně ředitel Webr podal obci návrh, jak by při reálné škole mohlo býti zřízeno vyučování řemeslníků; ve směru tom setkal se jeho úsilí aspoň s částečným zdarem, a dne 28. dubna 1862 počalo se toto vyučování, kteréž konáno ve všední dny od 6. do 7. hodiny večerní (po 1 hodině náboženství, písemnosti, počty, měřictví, fysika, krasopis), v neděli od 9. do 11. hodiny dopoledne (kreslení). V zimě bývalo účastenství hojné — až 100 žáků — v létě slabší, proto později letní vyučování obmezeno jen na kreslení v neděli.

Ale nejen k vyučovatelské úloze reálné školy nesla se péče neunavného jejího ředitele; neméně horlivě staral se o náležité mravní vychování mládeže. Přišel na ústav, shledal kázeň poněkud pokleslou,

i snažil se všemožně ji povznést. Otcovsky napomínal a vedl mládež studující; obšírnými dopisy obracel se k rodičům žáků, kteří hrubších poklesků se dopustili; dožadoval se i spolupůsobení orgánů obecních. Spolu se sborem vypracoval »Pravidla kázně«, která za přítomnosti člena městské rady dra. Štětky v poradě (dne 26. června 1862) byla přijata a také úředního schválení došla. Snaha tato neminula se s dobrým účinkem; kdežto v roce 1861 a 1862 bylo třeba některé nena-pravitelné žáky pro rušení kázně trestati i vyloučením z ústavu, ne-bylo v letech následujících již tak hrubých přestupků, které by přís-ných trestů byly vyžadovaly.

Vedle vlastních prací těchto k vyučování a výchově směřujících ředitel Webr hleděl si bedlivě prací administrativních, vnitřního zří-zení školy se týkajících. O znalost zákonitých předpisů školních po-staral se, pořídil knihu normalí, které posud při ústavu nebylo. Rovněž provedl sestavení a sepsání veškerých inventářů, k čemuž po-volila mu obec zvláštního písaře. Že při tolika pracích pociťoval ne-dostatek času, nebude nám zajisté divno; žádal proto již r. 1862 ad-junkta, »aby řediteli vypomáhal v práci písařské pohlcující mu větší díl fysického času, jež by organizaci ústavu a nabytí potřebného roz-hledu domácích poměrů věnovati mohl.«

V nové budově chybělo mnoho, oč ředitelství musilo teprve usilovati a se starati: nábytek do kreslárny a kabinetů, skříně a pří-hrady do sbírek, stoly do laboratoře, lampy a záclony atd. Že městská obec ochotně povolovala potřebný k tomu náklad, bylo zásluhou ředitele, který opatrným a promyšleným jednáním dovedl získati zá-stupce obce pro své návrhy. Také přízeň širších kruhů byla reálce osvědčována; několik divadelních představení pořádali ochotníci ve prospěch rozmnožení učebných pomůcek na škole reálné.

V těžkých dobách a kritických někdy poměrech ředitel Webr svou energií a vytrvalostí, spolu však rozvážností a obezřelostí pře-máhal všechny obtíže; i lze právem říci, že stal se organisátorem reálky kutnohorské a to jak co do správy, tak ve vyučování a kázní. Osvědčiv se takto v úřadě ředitelském, jmenován byl Nejvyšším roz-hodnutím Jeho Veličenstva dne 29. května 1865 ředitelem c. k. české reálky pražské. Po čtyřletém blahodárném působení opustil Kutnou Horu, odevzdav dne 12. červerce 1865 ústav do rukou profesora Jiřího Zacha, kterýž se pak stal nástupcem jeho v úřadě ředitelském na reálných školách v Kutné Hoře.

A. Strnad.

b) Na české reálce pražské.

1865—1869. Když koncem školního roku 1864 vysoce zasloužilý zakladatel a první ředitel c. k. české reálky pražské, školní rada Josef Wenzig vstoupil do výslužby, svěřena jest správa ústavu na následující rok školní 1865 professoru Karlu Vlad. Zapovi. Ode dne 1. srpna 1865 jmenován pak jest nástupcem Wenzigovým tehdejší ředitel reálky v Kutné Hoře *Josef Webr*. Po dobu čtyřletého pobytu Webrova na české reálce byli spolupracovníky jeho známí professorové Petr Mužák, Josef Valenta, dr. Ant. Majer, Karel Vlad. Zap, Jan Šťastný, Josef Erben, Dom. Ryšavý, P. Jos. Loužecký, Frant. Berr, Václav Vlček,

Jan Zítek a Václav Sobek, z nichž dnes na živu pozůstali již toliko dva, J. Šťastný a J. Erben. Tehdáž nacházela se česká reálka ještě v starých, nedostatečných a temných místnostech svých v Panské ulici, kdež nyní jest umístěn ústav učitelský.

Z počátku měl tehdy 34letý ředitel J. Webr po oblíbeném Wenzigovi ve sboru učitelském postavení dosti nesnadné; avšak hlubokými vědomostmi odbornými, obsáhlým vzděláním všeobecným, železnou energií vůle, přímou a milou povahou, jakož i důslednou spravedlností dovedl si v době krátké zjednatí úcty a důvěry svých kollegů, obdivu a lásky svých studujících. Nadán jsa duchem organisátorským, přivedl ústav své správě svěřený za dobu čtyřletého úřadování na úroveň, jíž sotva který ústav tehdejší dobou dosahoval.

Obzvláštní pak zásluhy J. Webr získal si také jakožto učitel *deskriptivní geometrie*, která nebyla posud oceněna s dostatek. Jakkoli J. Webr byl vynikajícím odborníkem a učitelem ve všech naukách technických, zejména v mathematice, ve fysice a v mechanice, přece jen s obzvláštní láskou a pílí pěstoval deskriptivní geometrii, tehdáž nauku u nás poměrně ještě mladou. Po všecka čtyři léta vyučoval předmětu tomu na české reálce ve dvou třídách současně; a žáci jeho i asistenti z doby tehdejší dosud s radostí i vděčností si připomínají, kterak jasné, zajímavé a pravou elegancí se vyznamenávající výklady učitelovy snadno chápající, takofka hravě uvádění byli do základů této krásné nauky, která tehdáž ještě za »velice těžkou« byla vyhlášována.

Že J. Webr výsledků tak skvělých se dodělával, mělo dvě příčiny prosté: *on byl první, který na českých reálkách uvedl elementy deskriptivní geometrie v soustavu, a on byl první, který v této nauce užíval metody případné a jediné správné.* Před Webrem vyučovací postup v »zobrazujícím měřictví« záležel v tom, že probírána byla řada jednotlivých úloh vybraných, namnoze spolu ani nesouvisejících, a přihlíženo hlavně ke stránce konstruktivné. V té příčině jest zajisté charakteristické, že nauka vyznačena byla tehdy na vysvědčeních semestrálních slovy »měrické rejsování«, a že současný professor matematiky ph. dr. M., věci ovšem neznalý, popíral, že by nauka ta byla vědou, tvrdě, že jest toliko jakousi »manuelní zručností« (!). J. Webr po příkladě předních geometrů francouzských, kteří tehdy vynikali nad odborníky německé, uvedl postup vyučování v soustavu přesnou a veskrz logickou, postupuje důsledně od elementů nižších k vyšším, a to tak, že tvořily řadu článku přirozeně souvislých. Methoda pak Webrova tím se vyznamenávala, že práci grafickou předcházela z pravidla důkladný *rozbor* úlohy, vedoucí ke *konstrukci v prostoru*, i naváděl své žáky k tomu, aby po kratičkém návodu rozbor si konstruovali a řešení v elementární úlohy známé rozložití dovedli již sami. Práce grafická byla pak zajisté již snadná. Avšak ani práce tato nebyla pouze mechanická; souvislost průmětů s uvažovanými útvary v prostoru byla na zřeteli ustavičně, a detaily prohlubovány až »na grunt«. Vedle toho pěstována představa, totiž znázorňování útvarů v prostoru z daných průmětů co nejbedlivěji; slovem: všemi prostředky pomáháno tomu, aby práce nebyla pouze »manuelní«, nýbrž především uvědomělá, duchovní. Webr upravil deskriptivní geometrii

pro školy reální tak, aby byla stejně *vzdělávací* naukou jako matematika, aby cvičila žáka napořád v myšlení logickém. Před ním byla hlavním předmětem a účelem práce konstrukce grafická, za něho však konstrukce myšlenková. Také o českou terminologii odbornou J. Webr stal se velice zasloužilým. Ryšavého první české »Zobrazující měřictví« vyšlo sice již r. 1862—1863, ale mnoho významů naprosto nevhodných nahrazeno jest Webrem termíny případnějšími, jichž užívá se podnes.

Pronikavá tato reforma Webrova v methodě vyučovací nesla ovoce přehojné. Netoliko že absolventi české reálky pražské přinášeli si na vysokou školu technickou, kdež právě toho času přednášky své zahájil vynikající prof. Fr. Tilšer, průpravu dokonalou, jaké dosud nebývalo; ale ze školy Webrovy vyšlo také mnoho výborných učitelů (jako na př. nynější ředitelé Alois Strnad, Augustin Kolářík, professorové Karel Hocke, Frant. Hodys, Ot. Hejnic a j.), kteří jeho methodu na různých ústavech dále s nemalým zdarem jali se rozšiřovati.

Avšak i jiní, kdož nebyli právě žáky Webrovými, těžili z jeho vynikající činnosti učitelské měrou znamenitou. Ačkoliv instituce zkušebných kandidátův ustanovena byla již zatímným řádem zkušebným z r. 1849, nebylo jí lze (až na několik řídkých výjimek) v letech 1850 až 1869 uvést prakticky v život pro nedostatek zkoušených sil učitelských. Kdo však v letech 1865—1869 na české reálce pražské byli assistenty Webrovými při deskriptivní geometrii (a to jsou zejména nynější p. c. k. vládní rada Frant. Hoza a podepsaný), tedy takměř denními hospitanty jeho mistrných výkladů po několik let, vykonali, ob čas jej ve škole také zastupovavše a výbornou methodu jeho si osvojivše, praxi zkušební, jaké přáti by bylo každému kandidátu učitelství deskriptivní geometrie. Nemalou pak další zásluhou Webrovou jest, že tytéž assistenty své po několikaleté praxi učitelské přiměl k tomu, že uvázali se v sepsání nových školních učebnic na základě jeho metody zbudovaných, jichž po 26 let na všech českých reálkách posud se užívá, a to zajisté s prospěchem dobrým, když dočkaly se vydání několikerych.

Josef Webr stav se r. 1869 c. k. zemským inspektorem školním, rozloučil se sice s českou reálkou pražskou koncem školního roku 1868—69 jakožto její ředitel, ale ina k ústavu tomu s obzvláštní příchylností, nepřestával i za svého nástupce, ředitele Jana Šťastného, nyní c. k. vládního rady v. v., podporovati snahy a zájmy jeho ze všech sil. Poznav z vlastní zkušenosti, jak chatrně česká reálka v staré budově v Panské ulici jest umístěna, vynasnažoval se neúnavně po kolik let jak v zemské školní radě tak i v ministerstvu vyučování o povolení nákladu na novou účelnou budovu školní. Po nesmírných svízeli a marných námahách posléze vynasnažení Webrovo a Šťastného korunováno jest výsledkem, a to v pravdě skvělým. Roku 1871 zakoupeno vhodné a rozsáhlé místo stavební v Ječné ulici za 80.000 zl. a rozhodnutím Jeho cis. a král. Apošt. Veličenstva ze dne 4. dubna r. 1873 povolena jest na stavbu summa 340.000 zl., úhrnný tedy náklad na budovu školní 420.000 zl., na tehdejší poměry neobyčejně znamenitý. Monumentální trojpatrová budova v Ječné ulici o dvou průčelích po 100 a 50 metrech zdělí v letech 1873—1875 jest vystavěna a počátkem

školního roku 1875—76 účelu svému odevzdána. Totě nejnádhernejší pomník činnosti Webrovy, který potrvá bohdá po mnohá staletí!

Vinc. Jarolímek.

III.

J. Webr v c. k. zem. škol. radě pro království české.

Vydáním nových zákonů školních provedeny byly u nás ve vnitřním ústrojí školním změny velice pronikavé. Ústavní poměry, založeny jsouce na zákonodárné moci ústředního parlamentu říšského, měly za následek, že veškerá práva veřejného vyučování soustředila se v ministerstvu kultu a vyučování, které bylo v Rakousku obnoveno dne 2. března 1867. Když pak 25. května 1868 působnosti nabyl říšský zákon o postavení školy k církvi a dne 14. května 1869 vydán byl říšský zákon školní, vstoupila v život také u nás zemská školní rada pro království české, jejíž úřadování se počíná dnem 30. června řečeného roku. Předsedou jejím byl rytíř z Riegershofenu, za první členy povoláno 9 příslušníků národnosti německé, 6 příslušníků národnosti české; byli to kanovník dr. Karel Průcha, prof. dr. Antonín Majer, ředitel Jan Šťastný a tři zemští inspektori školní Václav Svoboda, Jan Pátek a Josef Webr. O tom, kterak chutná chleb menšinový, co strážně a bdělého úsilí vyžadovala práce za poměrů tak kolísavých a neklidných, kdy denně na veřejnost českou doléhala překvapení, vzbu-
zující úžas nad útisky našich kulturních a národních snah, mohl by oslavenec vyprávěti nejeden pohnutlivý příběh. Politické dějiny let sedmdesátých a z nich plynoucí směry světové zanechaly stopu svou také v složení a snahách dozorcích úřadů státních. Štěstí pro národ, že té doby svěřen byl dozor školský mužům věhlasným a zvláště že doзору toho byl účasten Webr, jenž jasně poznal, že národu našemu svrchovaně jest potřebí intelligentního dorostu, aby silou osvíceného ducha pronikl k místu, které mu náleží, a odtud aby konal své kulturní poslání, že podaří se mu jen tehdy, bude-li mít svou národní a nezávislou inteligenci, svou vlastní národní kulturu. A z toho poznání vytryskl trojí pramen bohaté činnosti jeho jako zemského inspektora školního od r. 1869 do 1. dubna 1880.

Především si Webr vedl jako dobrý vojevůdce, jenž má péči o náležité rozestavení pevných bodů a tvrzí, aby našel v dobách zlých spolehlivé útočiště vlastní. Pokládaltě střední školu v městě za takovou kulturní tvrz a sám jsa účasten onoho nesnadného zápasu za právo naší mateřštiny ve škole, všemožnou péči věnoval zakládání českých škol středních. V dějinách vzniku reálných škol v Hradci Králové, Jičíně a Karlíně jeho jméno s úctou a povděkem bude vyslovováno vedle jmen šlechtitných vlastimilů, kteří na jeho radu a na jeho pobídku odhodlali se rozohniti své spoluobčany k obětem velikým a nesnadným, jakých žádaly nově zakládané české školy reální; jimi podchyceny základy českého vysokého učení technického a utvrzeny na dobro, když v českých reálkách odchovaná mládež spěla tam za vyšším vzděláním odborným. Ale bystrému jeho zraku neušlo, že nebylo by radno jednostranně si hleděti svého vývoje. Poznáv sám na sobě cenu

a důležitost studia humanitního, s nadšením přijal myšlenku reálných gymnasií za svou a zejména ke vzniku a rozšíření ústavů těchto se nesla všecka jeho činnost reformátorská. Vznik reálných gymnasií v Klatovech, Příbrami, Domažlicích, Pelhřimově, Kolíně, Novém Bydžově a Roudnici, pak organizace vyšších reálných gymnasií, s vyšším oddělením reálným a gymnasijním na společném základě, jak byla provedena v Táboře, Plzni, v Praze na Menším Městě — dosvědčují, jak přes nepřízeň a tíseň poměrů veřejných blahodárně pro dobro národa pracovala mužná a neohrožená energie Webrova, jehož právem nazvati můžeme nejstatečnějším průkopníkem onoho ideálu — posud arci nedostiženého, ale platného i pro věky příští, totiž ideálu jednotné školy střední. Založení státního českého reálného gymnasia na hořením Novém Městě (zprvu v Eliščině třídě, později ve Spálené ulici, nyní v Křemencově ulici) r. 1871 a druhého podobného ústavu r. 1874 na dolením Novém Městě (nyní české gymnasium v Truhlářské ulici) jsou slov těchto nejvážnějším dokladem. Když r. 1871 v měsíci dubnu učinili němečtí členové zemské školní rady v Praze návrh, aby při ohromném návalu žactva, který na německých školách středních po několik let se jevil, zřízena byla nová střední škola německá v Praze, Webr užil příležitosti té a vylíčil stejně veliký nával žactva českého do středních škol; i přiměl důvody přesvědčujícími a výmluvností sobě vlastní celou zemskou školní radu, tedy i německé členy její k tomu, že předložen byl ministerstvu kultu a vyučování návrh se žádostí za zřízení dvou nových škol středních v Praze, a to jedné české, druhé německé. Týž případ s výsledkem stejně zdárným opakoval se roku 1874.

Leč pouhé zřizování škol středních s českým jazykem vyučovacím bylo toliko jednou částí činnosti Webrovy. Nazveme ji vnější. K vnitřnímu vývoji českých škol obrátilo se záhy nejen všecko jeho úsilí, nýbrž i jeho srdce. A tu ocitli jsme se u druhého mohutného pramene jeho zdárné a požehnané činnosti. Školám českým dovedl opatřiti nadšené učitelstvo, a vážného úkolu svého znalé, jakož i dovedl opatřiti během několika let dokonalé učebnice. V tom tkví kořen nehynoucích jeho zásluh. Pamětníci a bohudík ještě četní pracovníci na této národa roli dědičné s radostnou myslí a pravým zanícením vypravují posud o blahodějném působení Webrově po této stránce. Přišel často do škol, bystře pozoroval, ale s jeho poučením byl každý spokojen, poněvadž vycítil, že všecka opatření jím daná diktovala opravdová láska k národu, k jeho potřebám a jeho lepší budoucnosti. Byl pokládán se starším a vysoce zasloužilým kolegou svým, vděčné paměti Václavem Svobodou, za patriarchu učitelů a byl jím v nejušlechtilejším toho slova smyslu. Jeho vlídné laskavosti, sdílnosti a předobré ochoty otcovské bude ještě dlouho vzpomínáno. Znal dokonale svízele a trampoty učitelského stavu, z něhož vyšel, a také nikdy v ničem jemu se neodcizil; na jeho pobídku professoři rádi se podjíмали vedlejší práce po svém úmorném zaměstnání, a záhy mohly se naše učebnice po věcné i formální stránce své postaviti bez bázně vedle učebnic jinojazyčných. Vždyť jich zdokonalení Webr věnoval všecek fond svého bohatého vědění i vzácných zkušeností. Jak jsme se na jeho visitace těšivali! Věděl poraditi humanistům jako realistům a při všem úředním styku zůstal člověkem tak vyvýšeným svými před-

nostmi, že musil býti milován! Paedagogická a didaktická snaha sloučená s jemným taktem v osobním styku byla tím kouzlem, které nás uchvacovalo a k němu poutalo; bylť hlubokým myslitelem, nadšeným zastancem pravdy a práva, vítězným světloňosem nových idej.

A z tohoto třetího, přebohatého pramene jeho činnosti budou ještě těžiti doby příští. Dva směry ve výchově a ve vyučování mládeže dospělejší udržují se paralelně se stejnou oprávněností, mají také pro potřeby národní význam rovnocenný. Míjíme směr humanistický, jehož představitelem jest gymnasium, a směr realistický, jehož představitelem jest reálka. Základy obou těch kategorií škol středních jsou veskrze solidní; ale nelze popřít, že duch času jakož i potřeby a poměry skutečného života k základům těm připojují nové a nové požadavky. Dnes třeba gymnasistovi, by znal kreslení, rozuměl geometrickému rýsování, obeznámil se v lučbě, elektrotechnice a osvojil si známost aspoň jednoho kulturního jazyka moderního. Ale po realistovi rovněž neúprosně se dnes žádá, aby byl stilistou, uměl myšlenky své pronést ve formě ladné, aby znal logiku a hlavní rysy empirické psychologie, aby v historických svých vědomostech osvědčoval, že rozumí antické kultuře. Toho faktu neodčiní nikdo, nejméně tu pak vážití bude slovo muže, jenž před požadavky tuto načrtnutými z úmysla očí by zavíral. A k potřebám směru naznačeného směřují od let sedmdesátých vykonané všechny pokusy, doplňky a dodatky k základním osnovám gymnasií našich a reálek. Dnes to není paradoxním výrokem, tvrdíme-li, že reálka jest také ústavem obecně vzdělávacím jako gymnasium, jen s tím rozdílem, že podkladem vzdělání jsou tu jazyky živé, kdežto na gymnasiu jazyky klassické. Tímto směrem blíží se změny prováděné k ideálu, jež Webr ve zvláštním promemoriu stkvěle hájil již 7. prosince r. 1872 za souhlasu svých kollegů v úřadě inspektorském Václava Svobody, M. Achtnera a J. Maresche. Když vynesemím ze dne 3. září 1870 tehdejší ministr vyučování dr. Karel Stremayr svolal na dni 30. září a 1. října 1870 anketu znalců z celého Rakouska, aby porokovali, kterak by se vyučování gymnasií mohlo upravit dle požadavků moderních, tehdy mezi četnými návrhy v širších vrstvách obecnstva pozornost vzbudil návrh zemského inspektora školního pro Gorici a Gradisku Antonína Klodiče, aby zavedena byla jednotná naše škola střední, společná vyššímu gymnasiu, vyšší reálce i ústavu ke vzdělání učitelů. V odůvodnění svém Klodič přiznal, že na myšlenku tu přiveden byl úvahou o reálných gymnasiích, která v Čechách od r. 1862 se těšila rozkvětu a brzy potom i v Dolních Rakousích měla horlivé zastance. K téže myšlence nesla se také snaha Webrova; ale Webr se nespokojil pouhou theoretickou dedukcí, nýbrž k myšlence své připojil praktické návrhy, jež ceny nepozbyly podnes. Naopak kdo bedlivě četl v posledním čísle časopisu pro rakouská gymnasia zprávu o konferenci ředitelů středních škol v Dolních Rakousích shledá, že v úvahách o zavedení moderního jazyka, jakožto obligátního předmětu na gymnasiích, dříve by se došlo k cíli, kdyby se východiskem úvah takových učinily zásady hlásané Webrem již r. 1872!

Z důvodů velice vážných přimlouval se jako zpravodaj v zemské školní radě tehdy za to, aby nižší gymnasia a nižší reálky přetvořeny byly ve školu jednotnou. Na reálkách aby byla zavedena latina, na

gymnasiích pak aby vedle kreslení a geometrie našlo se také místo pro důkladnější vzdělání fysické a chemické. Z této jednotné nižší školy střední měla se vyloučiti řečtina a francouzština a přikázati vyššímu oddělení, první na gymnasiu druhá, na reálce. Když by se na vyšším gymnasiu učilo řeckému jazyku po 7 hodinách v každé třídě, dosáhlo by se při rozumné koncentraci téhož účelu za čtyři léta, jako se ho dosahuje při témž počtu hodin za šest let. A nelze upříti, že by taková úprava učení byla pokrokem, ježto náš tercián ve věku 13 až 14 let zápasí ještě s mluvnickými poznatky své mateřštiny a musí-li kromě té se učit latině a němčině, bylo by úlevou nad míru vydatnou, když by učení jazyku řeckému posunuto bylo do let pozdějších, až by žák bystřeji i snadněji chápal věci nové, maje více intelektu a jsa věku pokročilejšího. Také výsledky vyučování jazyku francouzskému jistě by byly utěšenější z týchž důvodů. Ano tvrdím, že při moderním jazyku, u něhož jde hlavně o konversaci a bohaté prameny literární jeho formou vyjádřené, stalo by se všecko učení jadrnějším, účinnějším, kdyby se vyučování francouzštině obmezilo na tři ročníky vyššího oddělení. K učení tomu žáci přistupovali by hotovější, mohli by lépe a rychleji pokračovati, ježto by jim pomáhaly jejich vědomosti z latinského tvarolsoví a syntaxe, jakož i zásoba slovných kořenů původu latinského právě tak dobře by se ve francouzštině uplatňovala, jako formální výcvik mluvnický, zjednaný studiem latiny v nižších čtyřech třídách. Výhody takové dobře postřehli v sousedním Německu a Rusku a mají reláky s latinou jistě ne k své škodě. Na takovýchto základech společné nižší školy střední nebylo by obtíží zavést na vyšším gymnasiu také vyučování francouzskému jazyku, jako na reálce vyšší najíti čas pro vyučování logice a empirické psychologii. Na myšlenkách tuto stručně nastíněných snadna by byla reforma, když by ti, kdož by k ní byli povoláni, zkoumali věc a hleděli k jejímu jádru, jako to učinil Webr v návrhu svém. Pro pamět příštích pokolení zasluhoval by návrh ten nejen nového vydání, nýbrž i dle poměrů časových nového odůvodnění; ale každý znalec, jenž by se návrhu toho chopil na prospěch školství, musil by veřejně vyznati, že tu nejde o myšlenky *nové*, nýbrž pouze o *nové přetváření* myšlenek návrhu Webrova, jenž našel a vyjádřil zcela přesně onu kouzelnou formuli ideálu, o němž snil hloubavý duch dvorního rady Karla rytíře Kořistky, aby zjednána byla jednotná průprava pro studia universitní a technická na základě vyššího obecného vzdělání. Neboť střední škola budoucnosti, poskytujíc mladíku obecné vědomosti, které má míti každý vzdělanec, učiní ho způsobilým, aby při dozrálém rozumu mohl si vyvoliti odborná studia, jeho náklonnostem a schopnostem i osobním poměrům nejpříjemnější; proto právě musí v sobě zavíratí hlavní výsledky obou velikých odvětví lidského poznání, humanistického a realistického, poněvadž to jest kritérium muže vzdělaného.

Jako Webr neustal všemožně podporovati vznik českých středních škol vůbec, rovněž neúmornou činností svou k tomu pracoval, aby české školy střední přecházely ve správu státní aneb docházely aspoň podpory buď u státu buď u zemského výboru království českého; co se mu nepodařilo jako zemskému školnímu inspektoru, o to se zdarem se zasadil v době, kdy povolán byl do ministeria kultu a vy-

učování. Tam jsa u samého pramene a střediska správy vyučovací, mohl uplatnit ještě vyšší měrou bohaté dary ducha svého i lásku svou k české škole a cit stejné spravedlnosti k potřebám všech národností mocnářství, i energii, neohroženost a sympatičnost své povahy.

Jan Šafránek.

IV. ‘

Jos. Webr v ministerstvu kultu a vyučování.

V druhé polovici měsíce března 1880 roznese se rychlostí blesku po Praze a brzy po celé širé vlasti české překvapující zpráva, že oblíbený zemský školní inspektor Josef Webr počínajíc 1. dubnem 1880 povolán jest ke službě do ministerstva kultu a vyučování. Zpráva ta přijata byla s pocity velmi smíšenými. Všickni, kdož jej znali, blahopřáli mu a těšili se z toho, že se mu jakožto muži nad jiné vynikajícímu dostane působiště důležitějšího, schopnostem a neobyčejné pracovní síle jeho přiměřenějšího, ale učitelstvo škol středních hluboce želelo ztráty svého představeného, jenž nebyl mu pouze představeným nestranným a shovívavým, ale i rádcem a přítelem upřímným.

Krátce před odjezdem jeho z Prahy uspořádán Webrovi na počest v sále Měšťanské besedy večírek na rozloučenou, jehož účastnili se četní zástupcové škol středních a ústavů učitelských z Prahy i z venkova, zástupcové university i techniky a mnozí jiní přátelé a ctitelé oslavencovi.

Loučení bylo nad míru srdečné a dojemné.

Povolání Webrovu do ministerstva příkládána neobyčejná důležitost po stránce školské, národní i politické.

Webr dostal nadějí veň kladeným plnou měrou. Avšak i on musil nejednou zakusiti, že tak zvaní »znalci školníci« ani v ministerstvu vyučování nemívají vždy ustláno na růžích.

Po příchodě svém do Vídně Webr přidělen byl departementu VIII. (středoškolskému), jehož referentem tehdy byl ministerský rada Edvard Krieschek, muž osvědčený a spravedlivý, jenž i v českých kruzích těšil se zasloužené úctě a vážnosti. Jsa sám odborníkem na slovo braným, poznal brzy, jak obratného spolupracovníka v osobě Webrově se mu dostalo, a byl mu od té chvíle upřímným přítelem. Všechny záležitosti paedagogicko-didaktické, zejména pak všechny žádosti za schválení knih a pomůcek učebních pro školy střední, dobrá zdání odborníků o těchto pomůckách a p. procházela rukou Webrovou.

Avšak Webr neomezoval se na pouhé vyřizování přidělených mu žádostí a spisů, ale věnoval pozornost svou i věcem jiným. Kdo domáhal se podpory nebo zřízení nové střední školy, nalezl v něm vždy rádce a pomocníka ochotného a neunavného. Za jeho působení v departementu středoškolském převzata byla do správy státní obecní gymnasia v Německém Brodě, v Mladé Boleslavi, v Rychnově a v Kroměříži, reálná a vyšší gymnasia v Klatovech, Kolíně a Příbrami, obecní reálky v Jičíně, Karlíně, v Hradci Králové a v Písku. — V Praze v Žitné ulici a v Uherském Hradišti zřízena nová česká gymnasia, na Smíchově reálné gymnasium, v Brně druhé české gymnasium.

Tak způsobil, že četná města naše zbavena byla ohromných obětí, jež doposud ke své a národa svého cti, ale i na hmnotnou škodu svou i jeho přinášela ve prospěch českého školství.

Že při všech těchto akcích Webr měl účast vynikající, netřeba podotýkati.

Za svoji neobyčejně plodnou a záslužnou činnost byl Nejvyšším rozhodnutím Jeho Veličenstva ze dne 2. března 1884 vyznamenán řádem železné koruny III. třídy a na základě tehdejších stanov řádových byl Nejvyšším rozhodnutím ze dne 16. ledna 1888 povýšen do stavu rytířského s přídomek »Pravomil«.

Po smrti zemského inspektora školního Jindřicha Schramma byl Webr v dubnu 1896 náhle proti své vůli, aniž měl dříve o tom tušení, z departementu středoškolského odvolán a přidělen departementu IX. a X. (pro průmyslové a odborné školství), z nichž jedno řídil ministerský rada Vincenz hrabě Baillet-Latour, druhé sekční rada JUDr. Karel Lind. Stalo se to i jinak způsobem zvláštním. Webr jda jednoho rána jak obyčejně do úřadu, upozorněn byl vrátným, že byv přidělen k jinému oddělení, i do jiné místnosti byl přestěhován. Teprve potom dostal do rukou oběžník, jímž změna ta ve známost byla uváděna. Všecky kroky a námitky jeho, že život svůj zasvětil střednímu školství, že do agendy školství průmyslového není zapracován a pod., zůstaly nepovšimnuty a Webr chtěj nechtěj musil kousnouti do kyselého jablka a věnovati se školství až posud málo mu známému.

Do nové agendy vpravil se však neobyčejně brzy, ano shledával ji pro rozmanitost její a různost příslušných ústavů i zajímavou, leč na školy střední přece zapomenouti nemohl a nezapomněl nikdy. Zůstal jim věrným přítelem, ochráncem i rádcem.

K nové agendě jeho náležela především péče o knihy a pomůcky učebné pro všecky druhy škol průmyslových a o pomůcky ke kreslení na všech školách vůbec. Ale vedle toho bylo mu spolupůsobiti při zdělávání stanov a učebných osnov různých škol průmyslových, odborných řemeslnických i průmyslových škol pokračovacích, jichž tou dobou hojně přibývalo. Mimo to bylo mu konati inspekce na řečených školách ve všech zemích v říšské radě zastoupených.

Měl-li Webr již dříve práce mnoho, měl jí nyní ještě mnohem více. Referenti obou departementů shora uvedených přidělovali mu kusy, jeden o druhém nevěda, a když r. 1888 zřízeno bylo pro školy řemeslnické a pokračovací průmyslové zvláštní oddělení nové, jehož referentem se stal ministerský sekretář JUDr. Fr. Jos. Haymerle, přidělována mu práce se tří stran. Že se jí za těch poměrů sešlo hodně, leží na bledni.

Pro všecka oddělení tato byl Webr paedagogickým faktorem a získal si i tu zásluh nehynoucích. Některé zajímavé v/pomínky z těchto časů i způsobnosti své v zemské školní radě pronesl Webr sám v řeči své o letošní slavnosti reálek v březnu v Praze konané; my tu k nim jen odkazujeme.

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 24. července 1890 udělen mu byl titul a charakter dvorního rady. Dokončiv 60. rok věku svého, Webr odešel koncem srpna 1891 na trvalý odpočinek. obdržev v uznání své mnoholeté záslužné činnosti značný přídavek k zákonitému výslužnému.

V.

Josef Webr v Ústřední Matici školské.

Dopisem ze dne 19. února r. 1892 dv. rada Webr byl požádán, aby přijal kandidaturu do výboru, Ústřední Matice školské. A hned den potom dne 20. února 1892 skutečně také byl zvolen. Od té doby nepřetržitě zůstal členem jeho, stav se zároveň členem odboru školského.

Za jeho výborování Ú. M. šk. jala se obracet zřetel svůj pilněji na Moravu, a počaly se zřizovati střední školy české v ohrožených městech.

Tak zřízena začátkem r. 1894 matiční reálka v Hodoníně (za pomoci Matice hodoňské), jejíž paedagogickou správu vedla Ústřední Matice školská. Dne 19. září 1895 otevřena I. třída českého gymnasia v Místku, kde rovněž místní Matice se spojila s Ústřední Maticí k závažnému činu tomu na ohrožené periferii.

Roku 1895 uskutečněna přičiněním císařského rady Neffa a Školského spolku v Lipníku, jakož i Ú. M. šk. česká reálka v Lipníku a šlechtným podnětem téhož Neffa zřízena za spolupůsobení Ú. M. šk. r. 1895 vyšší obchodní škola česká v Brně. O rok později došlo na zřízení gymnasia ze všech snad nejdůležitějšího — gymnasia zábržského.

Zrovna před koncem století otevřeno nové gymnasium ve Vyškově (r. 1899). Bylo zřízeno Maticí vyškovskou, která však požádala pouze o paedagogickou správu Ústřední Matici školskou.

Konečně spolupůsobeno při zřizování reálního gymnasia v Moravské Ostravě, které sice ostravská Matice sama spravuje, jež však Ú. M. šk. subvenuje.

Při všem tomto namnoze složitém jednání a vyjednávání Webr přispíval nejenom svými vzácnými odbornými zkušenostmi, nýbrž také veškeré listiny úřední, různá podání úřadům státním, zemským školním radám, ministerstvu, poslancům, promemoria vládě sám koncipoval a svými styky na místech rozhodujících také dovedl toho, že bývaly hladce a příznivě vyřizovány. Nechceme ani toho zatajiti, že opatroval i veškeré osoby učitelské pro matiční ústavy střední, jakož i že všecko přehojné písemné jednání s řečenými osobami obstarával, i že neunavně o každý prospěch a rozvoj škol těch pečoval.

Z nejobtížnějších úkolů, které Josef Webr na se přejal a jimž také se zdarem úplným dostál, bylo převádění zemských reálek matičních v Hodoníně a Lipníku do správy zemské, jakož i akce o postátnění gymnasia Opavského.

Pokud se týče gymnasia tohoto, přivedeno bylo podle pokynů Webrových už dříve k takové výši, že zprávy zemských inspektorů slezských, tedy orgánů vládních, oplývaly o něm chválou a že ústav tento po paedagogické stránce nazván byl vzorným. Dovedlť Webr vybrati a získati pro ten ústav vždy síly zdatné, a to zdatné nejen činností učitelskou, ale také vědeckou a kulturní působností mimo ústav. A všechna tato namáhavá a neunavná práce Webrova zůstala skryta zrakům širší veřejnosti; měl z ní jen vědomí vykonaných velkých skutků.

Při obtížném a svízelném vyjednávání o postátnění gymnasia, při všech pamětních spisech, týkajících se matičního středního školství veškerého, hlavně odborné znalosti, jakož i neobyčejné bystrosti svěžího ducha pana dvorního rady lze přičítati, že pamětní spisy a promemoria v té věci podaná se neminula výsledkem a že i vyjednávání na jich základě vedená konečně se zdařila. Zdařila se valnou většinou i potud, pokud bylo domáháno se jimi subvencí pro ústavy matiční, zdařila se, pokud se týče gymnasia opavského, že bylo převzato do správy státní, zdařila se potud, že zemské reálky moravské nejen byly zveřejněny, ale že obdržely také subvenci zemskou.

Nejnověji pak, když jednalo se o zřízení matiční reálky v Litovli, opětně byly to pokyny Webrovy, které umožnily, že ústav ministerstvem mohl býti před začátkem školního roku povolen a že do 15. září mohl býti také silami řádně obsazen a aktivován.

Uznává-li se všeobecně, že nové reálky moravské vybudovaly nám vysoké školy technické v Brně a že Ú. M. šk. a tedy dvorní rada Webr svou činností ve výboru matičním k rozhojnění a rozkvětu těchto reálek přispěl, smíme zajisté tvrditi, že také rozhojnění českých gymnasií moravských bude míti v zápětí konečně vítězství myšlenky zřízení druhé české university a že i v tomto směru byť ne přímo tedy aspoň nepřímou činností Webrova přinese národu veškerému užitek.

Avšak činností středoškolskou není výčet prací dvor. rady Webra vyčerpán.

Uvažme, co nejrůznějších otázek školských každý týden se projednává ve schůzích matičního odboru školského, při nichž Josef Webr vždycky bývá přítomen! Tu usnadňuje jak svými odbornými vědomostmi, tak i taktem svým mnohé rozhodnutí těžké, maje při tom na zřeteli vždy blaho Ú. M. šk., jsa i v nejchoulostivějších záležitostech rozhodčím vždy spravedlivým, nestranným a osvědčeným. A tak, přirovnává-li se Matice k nádherné a pevné budově, kterou český národ postavil mládeži, jíž se odpírá vzdělání jazykem mateřským, lze přirovnati muže tak velkých zásluh a tak vzácných vlastností osobních k stěžejním pilířům, na kterých nádherná budova ta spočívá; a zve-li se Ú. M. šk. budovou nádhernou, pak činnost Webrova vytvořila na této nádherné budově ozdobu nejkrásnější a nejvýznačnější.

Frant. Kneidl.

Ukázky z poesie světové.

Prof. B. V. Spiess.

Motto: Světa poesie — světa smír.

C) Z poesie čínské.

ŠI-KING.

Ze všech národů kulturních jsou nám Evropanům Číňané i co do prostoru i co do osvěty své nejvzdálenější. Pravda-li, že vnější a vnitřní život jakož i dějiny každého národa nejvěrněji v poesii jeho se zrcadlí:

tož také z poesie čínské as nejlépe se poučíme o zvláštní povaze a způsobě myšlení a cítění podivuhodného toho národa. V ohromné zpoustě básnických jeho děl jest *Ši-king* perlou nejvzácnější.

Překrásná tato kniha písní, k níž slavný Kong-fu-tse (Konfucius) v VI. století př. Kr. podnět dal, obsahuje 305 básní, z nichž nejstarší až do XIV. věku př. Kr. a nejmladší do VII. století po Kr. spadají.

Ši-King dává nám v jasných, někdy velebně znějících, jindy zas elegicky tesknících a tytýž žertovně laškujících obrazech příznivý pojem o podstatě, vážnosti a půvabu starokytajského života. Ve strofách vznešených oslavuje se nebes vládce, v duchaplných obratech pohybuje se hovor milenců, i uznává se vysoká cena ženské cudnosti a ctnosti; bol chudiny ozývá se vedle nářku zrazeného srdce; staré dějiny říše ožívají v romancovitých zpěvích; horlivost vlastenecká důtklivými slovy se vzpírá úpadku někdejší velikosti státní; cizopasníci a povaleči dvorští stíhají se satyrou, prostopášníci a zženštilci kletbou, nauky starých mudrců uvádějí se ve formu vtipných gnóm; a abychom ničeho nepohřešovali, cokoli srdcem hýbe a ducha podněcuje, rozpínají tu vtip a humor tolikéž svá křídla, zkrátka, odhalil-li kdy který národ celou svou vnitřní podstatu v písních, tož učinili tak Číňané ve svém Ši-Kingu.

Jeť neposlední zásluhou geniálního Jar. Vrchlického, že ve spolku s prof. R. Dvořákem literaturu naši obohatil o překlad Ši-Kingu,*) který v ničem nezadá proslulým překladům jinojazyčným. Některé z něho ukázky podáváme níže vedle několika čísel, jež V. Petrů dle Cramerova německého vzdělání Ši-Kingu před tím byl pabásnil.**)

1. Smělý lovec.

Skolen jelen, sklány laně,
čerstvé listí kladte na ně.

smělý lovec k sobě mluví:
»blah, kdo ji mít může!«

Stojí děvče na lučině,
jako hvězda září,
»kéž by moje byla!« mluví
každý s rudou tváří.

Skolen jelen, sklány laně,
čerstvé listí vrzte na ně.

Skolen jelen, sklány laně,
čerstvé listí vrzte na ně.

»Závoje se nedotýkej,
nepatř v moje tváře,
sic ucítíš, hochu smělý,
co můj pes dokáže!«

Na lučině děvče stkví se
jako z perel růže,

V. Petrů.

2. Nářek.

Doma sedí dívka sličná,
po milém se v srdci souží,
a svou bídu, svoje stesky
bledé luně věrně touží.

»Ó jak často, luno krásná,
moje oko tebe vídá,
ó jak často moje srdce
z žalů se ti vyzpovídá!«

*) V. Věstník českých professorů roč. III. Překlad ten vyšel ve Sborníku světové poesie, vydávaném nákladem České akademie, jakožto číslo 58. (r. 1897).

**) Srv. Světozor 1874 str. 475., 546., 511. a Lumír 1874 str. 416.

»A ty spěješ na své dráze
bez odklony dál a dále,
netážeš se, v světě širém
co se mění, co je stále.«

»Všude vidíš řád jen s mírem
po své dalné noční pouti,
nedbáš toho, co nás v žití
zde na zemi tepe, rmoutí.«

»Po krajině válka zuří,
muž je každý hotov k boji,
toho nedbá, jak oň dívka,
již miluje, v srdci stojí.«

»V boji nikdo lásky nezná,
po dívce si nezatouží,
nad ní jenom hvězda malá
s bledou lunou pozakrouží.«

V. Petrů.

3. Strach před nevdáním se.

Setřásla jsem své švestky,
jich zbývá sedm as!
Kdo hledáte mne, páni,
teď ještě vhodný čas!

Setřásla jsem své švestky,
juž tři jen kynou tam!

Kdo hledáte mne, páni,
teď nejvyšší čas mám!

Setřásla jsem své švestky,
koš mělký jich zřím stát,
kdo hledáte mne, páni,
nuž k slovu, čas je brát!

Dvořák a Vrchlický.

4. Zamilovaný.

Hezounká dívka, perla všech krás,
u rohu ulice čeká mne as,
já mám ji rád, však nevidím jí,
bez rady škrabu se, čechrám si vlas.

Hezounká dívka v květu svých jar,
červený rákos dala mi v dar;
ať rákos skví se sebe více,
víc těší krásné dívky líce.

Dala mi květiny z polí a niv,
věru, jsou span lé, pravý jsou div,
že její dar, tím krásné jen jsou,
nebyl jsi, kvítku, krásný tak dřív.

Dvořák a Vrchlický.

5. Touha po milém.

Tam sbírá konopí metlice —
ach, jeden nezřím-li ho den,
jak byly by tři měsíce!

Tam sbírá hustý rákos řek —
ach, jeden nezřím-li ho den,
jak trojí prch' by podziměk!

Tam sbírá pelyňkový květ —
ach, jeden nezřím-li ho den,
jak doba prchla by tří let!

Dvořák a Vrchlický.

6. Mladistvá nevěsta, dobrá hospodyně i matka.

Broskvoň je leskle zelená
ve květů zdobě přeladné,
jde mladá dívka provdat se,
svým domem, rodem zavládne.

Broskvoň je leskle zelená,
má husté plody se všech stran,
jde mladá dívka provdat se,
dům její i rod obstarán.

Broskvoň je leskle zelená
a v koš se bujně rozkládá,
jde mladá dívka provdat se,
svou čeleď dobře spořádá.

Dvořák a Vrchlický.

7. Píseň svatební.

Na vrchu Nan dubec stojí,
kolem něho květ se vine,
jaká vlnadná shoda vzniká,
když se s krásou ctnota pojí!

Na vrchu Nan dub se zdvihá,
kolem něho květ se vine,
jaká krása, jaký soulad,
když vznešenost něhu jímá.

Na vrchu Nan dubec pučí,
kolem něho květ se vine,
oj, blažený sňatek vznikl —
dívku přízeň větrů líbá.

V. Petrů.

8. Touha po vzdáleném choti.

Cvrček v trávě cvrliká,
kobyłka sem tam utíká,
ach, posud nezřím svého pána,
ach, moje bolest veliká!
Kéž mohla bych jej zřít, ó,
a jemu v ústret jít, ó,
hned mír v mé srdce proniká!

Na jižní stráň jsem vstoupila,
tam býlí trhala a vřes,
ach, posud nezřím svého pána,
v mé srdce nepokoj zlý kles'.
Kéž mohla bych jej zřít, ó,
a jemu v ústret jít, ó,
mé srdce cítilo by ples.

Na jižní stráň jsem vstoupila,
pro kaprad' sedla do trávy,
ach, posud nezřím svého pána,
žal srdce mé tu otráví.
Kéž mohla bych jej zřít, ó!
a jemu v ústret jít, ó,
hned srdce mé se uzdraví.

Dvořák a Vrchlický.

9. Radost z návratu.*)

Jak veselým je pán můj zářící,
příštalů drží v levici,
do sálu jít mi kyne pravici,
ó jak je veselý!

Jak rozkoší je pán můj všečen zpít,
v levici vějíř z praporu chyt'**)
a pravici kyne mi do sálu jít,
ó, jak je veselý! —

Dvořák a Vrchlický.

*) Manžel navrátil se ze služby dlouhé, zapomínaje strastí přestálých, oddává se veselí (hudbě a tanci, o něž se s ním sdílí i choť.

**) Jak to bylo zvykem tanečníků; byl to vějíř k ovívání tváří rozpálených tancem.

10. Tři jarní oběti.*)

Vzhůru k práci, strojte páže,
ať vím, co kdo z vás dokáže.

V jedno spojte síly čilé,
z pole klidte býlí zhnilé.

Až pán k poli se přiblíží,
nechať tisíc rukou shlíží,

Sto zde a tam sto zas jiné,
jak když roj včel větrem plyne,

Jak se práce zdárně vede!
Poledne tu — pán přijede.

Chladné vánky kolem vanou,
přijíždí sem levou stranou.

Průvod všickni syni tvoří,
starší — na tom bílém oři.

Příbuzní jsou kolem něho,
známí jedou v patách jeho.

Dívky čilé, s nimi hoši,
dary nesou v plném koši.

Krmě mnohé veze máti,
hospodyně v ní je znáti.

Živým vezou krmi snadnou,
mrtvým vzdají oběť chladnou.

Řekou plave labuť bílá,
předkům vzdá se oběť milá.

Sneste rychle džbány čisté,
starci chtějí mít víno jisté.

Nechať jejich síly zmladnou,
vy též pijte šťávu vlnadnou.

A že náš pán přli přeje,
nechať se naň štěstí směje!

Nechať sýpku novou staví,
naši pilnost dvakrát slaví.

Větrík chladný z jihu vane,
brzy dlouhý stín nastane.

Nechť se každý chopí pluhu,
by šlo pánu všecko k duhu.

Kdo jste pilní, k práci spějte,
ode jihu počínejte.

Brzy zvráťte ke půlnoci,
čistý mrav buď ku pomoci.

Slunce na své dráze dalné
z jihu snáší pršky palné.

*V. Petrů.**)*

11. Památka na dobrého knížete v lidu.

Ten řeháb hustý, košatý
nechtějte sekat, káceti,
zde pán náš ráčil seděti.

Ten řeháb hustý, košatý
nechtějte sekat, polámat,
zde pán náš k oddechu se klad'.

Ten řeháb, hustý, košatý,
nechtějte sekat, ohnouti,
zde pán náš měl své zákoutí.

Deotík a Vrchlický.

*) Za hojnou úrodu od hospodářů u přítomnosti vši čeledi v poli konané.

**) V něm. vzdělání Crameriově (Schi-King oder chinesische Lieder, v Crefeldě 1834) nadepsán tento zpěv »Frühlingsopferfest« (pag. 243.): z předešlých pak písní má č. 1. název: »Jagd der Liebe« (pag. 16.); č. 2: »Klage der Jungfrau« (pag. 88.); č. 7.: »Hochzeitslied II.« (pag. 1.).

12. Strasti úředníkovy.

Severní branou já jsem šel,
mé srdce přemoh' těžký žel,
já v bídě, v nouzi chudý dlel,
a žádný o tom nevěděl.
Však dosti o tom, ó —
tak nebe soudilo,
nač o tom dále mluvit — ó!

Ve službách poslán jsem krále
a služby ty mi rostou stále,
když z venkova se navrátím,
domácí lid mne plísni dále.
Leč dosti o tom — ó —
tak nebe soudilo,
nač o tom dále mluvit, ó!

Mne služba královská už drtí,
a nové práce rostou, škrtí,
a když se vrátím z venkova,
domácí lid mne týrá k smrti.
Leč dosti o tom, ó!
Tak nebe soudilo,
nač o tom mluvit dále, ó!

Dvořák a Vrchlický.

13. Jsa člověkem, chovej se jako člověk.

Jen pohled', kůži svou má myš,
jsou bez slušnosti lidé, slyš,
když takový je člověk, slyš,
tož raděj', proč neumře již?

Jen pohled', zoubky své má myš,
bez povahy jsou lidé, slyš.
jsa člověk bez povahy, slyš,
proč neumřeš, nač otálíš?

Jen pohled', tělo své má myš,
a lidé bez mravu jsou, slyš,
být člověkem bez mravu, slyš,
proč neumře ten co nejspíš? —

Dvořák a Vrchlický.

O nejstarších částech města Athén kromě Akropole.*)

Vavř. Jos. Dušek.

Jdeme-li vzhůru po silnici 'Οδὸς Ἀποστόλου Παύλου (cesta apoštola Pavla), která vede od pirejského nádraží k divadlu Dionysovu údolím mezi Nymfeiem, Pnyxem a Museiem s jedné a návrším Thesseia, Areopagu a Akropole s druhé strany, octneme se na místě, kde nacházejí se prastarší svědkové prvotní osady athénské, kteří neklamně mluví, kdyby vše ostatní bylo nám z pramenů nepřístupno a kdybychom vůbec jiných zpráv neměli. Severní svah Museia znenáhla sklání se s výše 147·4 m na planinu Pnyxu 109·5 m vysokou a dosti prostran-

*) Obsah tří přednášek čerpaných ze vzpomínek na studijní cesty po Řecku a konaných v »Jednotě českých filologů.«

nou, aby na ní mohla dosti značná osada se prostírat. Na nejsevernějším jeho cípu (104·8 *m*) nachází se nyní hvězdárna, zde nalezen starobylý nápis: *Ἡερὸν | Νυμφ[ῶν] | δεμύσ[ιον]*¹⁾ a dle něho zveme tuto část Nymfeion. Pouze Pnyx spadá na východ příkřeji v údolí, z něhož pomalu vyvstává týmž směrem nejseverněji Thesseion jen 68·7 *m* vysoko nad mořem, od něho na jih Akropoli rozlohou i polohou ne nepodobný Areopag 115 *m* a konečně nejstrmější ze všech Akropole 136·2 *m*, tedy pouze o 10 *m* nižší nežli Museion.

Na *Museiu* — jehož jméno patrně je ve spojení s prastarou božnicí Mus a nikoli básníkem Museiem²⁾ — shledáváme veliké množství starobylých zbytků, z nichž velkou část zaujímají hroby dávných obyvatel, základy stavení, starobylé cesty částečně do skály tesané a konečně zbytky městských hradeb. Zcela podobné starožitnosti nacházíme na *Pnyxi*³⁾ a na *Nymfeiu*. Obrátme k nim lepší pozornost.

Tvrký vápenec je tu všude hmotnatý a lysý, pokryt pouze zpoustou většího a menšího kamení. Rostlin tu buď vůbec není, nebo jen tu i tam kupka travin, takže máme všude volný rozhled a možnost každý nápadnější zjev dopodrobna zkoumati. Nápadno je na předním místě veliké množství do skály vtesaných plošin a základů pro budovy. Největší tesané nepravidelného i pravidelného objemu plochy objevují se na *Pnyxi*, na jih a na sever jich značně ubývá. Je to předně *sbořiště*, které je do sev. svahu přímo proti Theseiu tak vtesáno do skály, že zadní stěna ve velmi tupém úhlu se lomí zrovna tam, kde se nachází schoditý *výstupek*⁴⁾ pro řečníště i božiště a za nímž v ose od středu chrámu na Theseiu vedené nachází se široký čtverhranný základ pro oltář na horní plošině. Před touto stěnou na obě strany osy skoro souměrně prostírá se veliká rovná plocha mající tvar elipsovité při velké ose. Dva největší průměry mají se k sobě jako 120:60, takže plocha měří přibližně asi 6000 *m*², prostranství tedy, na němž pohodlně našlo 7000 posluchačů⁵⁾ místa, když Demosthenes obraceje se k Propylaím⁶⁾, hřímal proti Filippovi k občanům politicky klesajícím.

Schoditý výstupek skládá se ze tří částí; vše ze skály tesáno. Nejdolejší o třech stupních zaujímá plochu 10 × 5·5 *m* o třech stupních kolkolem, určených k vystupování. Pokračováním těchto stupňů jsou při samé skalní kolmé stěně další tři stupně stejné výšky a šířky, avšak délky měří pouze 1·33 *m*, pokračují pak výše zase tři stupně stejných rozměrů o poloviční délce (0·66 *m*), při čemž poslední tvoří zároveň plochu střední *krychle*. Tato krychle má základnu 3·5 *m* a rovněž výšku 3·5 *m*; nyní ovšem jest značně zvláště ze předu otlučena a tudíž nižší. Po

¹⁾ Curtius-Milchhöfer XXXVII. 5.

²⁾ ἐστὶ δὲ ἐντὸς τοῦ περὶ βόλου τοῦ ἀρχαίου τὸ Μουσεῖον, ἀπαντικρὺ τῆς ἀκροπόλεως λόφος ἔνθα Μουσαῖον ἄδειν καὶ ἀποθανόντα γήρα ταφῆναι λέγουσιν. Paus. I. 15, 8.

³⁾ O původě jména srovn. Leake Top. Ath. 280.

⁴⁾ Tu nalezen mezník označený *Ἡερὸν | εἰς Πνυξ | νός* CIA, I. 501. Na toto místo vztahují se slova Plut. (Them. 19.) τὸ βῆμα τὸ ἐν Πνυκὶ πεποιημένον ὥστ' ἀποβλέπτειν πρὸς τὴν θάλασσαν ἔσπερον οἱ πριάκοντα πρὸς τὴν χώραν ἀπεστρεψαν. Jindy jmenuje se prostě ὁ λίθος — balvan W. M. Leake Top. Ath. 379; srovn. 135 o pohledu na moře!

⁵⁾ Leake l. c. počítá až 8000 t.

⁶⁾ Srovn. Leake 132. pozn. 5.

stranách a v předu opíná kostku stupeň o něco vyšší ostatních, na obou stranách má vyhloubenou část, úprava to pro zapuštění kamene určené neznámého. Zbývá tedy zde plošina asi 1·5 *m* široká. I v této krychli i v stěně zakončující sbořiště je značný počet vytesaných kapliček maličkých i větších, kdež byly stavěny slibné i děkovné dárky (*Ῥπίστῳ Δι.*⁷⁾)

V levém koutě — při kolmé stěně — spatřuje se úprava skály o zvýšených stupních odpovídající základu nějaké stavby. I na hořejší ploše její viděti úzké stupně, nepocházejí-li z doby pozdější. Zakončení sbořiště nad silnicí ukazuje zbytky pěkné kvádrové zdi v kruhovitém oblouku; jehož střed je přibližně v popsané již krychli. Dnes i tu velká část je rumištěm. Kromě toho západní část sbořiště není již rovinou, nýbrž původní navážka během staletí přívaly a jinak vymleta, takže i tu je mírný svah k silnici.

Od kolmé stěny sbořiště vzhůru půda zdvihá se velice povlovně a nestejně, uprostřed nacházejí se jakési stupně velmi dlouhé, nyní nepravidelné a silně vytlučené. Pocházejí od úpravy horní planinky, která právě v těchto místech má hojně zachovaných tesaných základů pro rozličná stavení,⁸⁾ takže jsou i uličky mezi nimi dobře znatelné i pěkně viděti rozdělení místností v domě. *Oušem nač ta místnost byla, jak byla upravena a pod. otázky, to navždy ostane bez odpovědi.* Všecek svah mezi vrchní planinkou, sbořištěm a Pavlovou silnicí či lépe mezi cestou od hvězdárny ke kapli Demetria Lumbardaris a mezi silnicí od týchž bodů jdoucí nepravidelnou křivkou na severovýchod po patě samého Pnyxu, je pokryt zbytky těchto budov. Horní planinka s velikou částí je bez těchto zbytků, za to uprostřed asi naproti v ose k chrámu na Thesseionu nachází se *čtyřhranný kus skály* [asi 17 *m* od »krychle« ve sbořišti] mající asi 5·6 *m* v průměru, kol něho jde pak stupeň 0·5 *m* vysoký a 1·2 *m* široký. Dnes na něm ničeho nevidíme, původně však byla to basis pro *oltář*,⁹⁾ který na ní byl z kvadrů vystavěn. Dle všeho okolí určitě lze říci, že plocha tohoto balvanu značí nám výšku přirozené skály, nežli byla uměle přitesána. K jihovýchodu od této base viděti jest v přímé čáře vyhloubenou rýhu, z níž v menší polovici vybíhá kolmo na severovýchod jako ulička omezená domky. Kromě toho jsou tu i jiné stopy po někdejších stavbách.

Přímo na jih od oltáře jest nevelký zbytek bývalých hradeb městských, jak byly asi provedeny za Themistoklea. Kromě toho jsou patrné zde ve skále ještě dvě *starodávné cesty* jdoucí od observatoře k jihu; výbočka ke sbořišti mizejíc vede k třem *stupňům*, jež se končí v kolmé stěně a jsou tudíž nutně starší nežli nynější úprava sbořiště jinak nelze účelu jejich naprosto vysvětliti. Se zjevem tímto shledáváme se v Athénách několikráte, a vždy jest možný pouze tento výklad.

Na rovnoběžce těmito schůdky vedené na východ asi 90 *m* nachází se roh *hradeb městských*, jichž směr je přímo sev. k Nymfeiu a jihových. k výše zmíněnému zbytku.

⁷⁾ Curtius-Milchh. XLI 2). — Rozměry uvádím dle vlastního měření, rovněž v následujícím.

⁸⁾ ἐν ταῖς φρυαῖς μετὰ τανδρὸς ὤρησ' ἐν Πυκνί. Aristoph. Eccl. 243 a j. Více v Curtius-Milchh. zvl. XCIV., 15–35 a d.

⁹⁾ Dohadujeme se, že byl zasvěcen Diovi; přímých důkazů není.

Na záp. svahu od těchto hradeb nacházíme opět velický komplex různých zbytků stavení těsně k sobě seskupených, mezi nimiž je hojně *hrobů* do skály tesaných, které sloužily mnohu pokolení za poslední útulek k věčnému spánku.¹⁰⁾ Již úprava hrobů do skály tesaných jasně ukazuje, že jsou pozdější, nežli zbytky stavení. Nejedna hrob totiž jde přímo v pravém úhlu přes pozůstatky mėlce do skály tesaných základů stavení, z čehož okamžitě poznáváme, že tu hrob umístěn teprve, když po stavení nebylo jiné památky nežli onen základ. A poněvadž tyto hroby sahají s oněmi na Museiu jistě posud nejhloběji stanoveným stářím do V. st. př. Kr., je patrné, že ona stavení jsou starší nejméně 100 a více let, takže z toho možno si dobře vysvětliti nedokázanou sice a snad nedokazatelnou hypotézu, že zde žilo obyvatelstvo v dobách nejdávnějších.¹¹⁾ Welcker¹²⁾ a Curtius¹³⁾ mnoho rozumu a pílě věnovali tomuto místu, jako Göttings¹⁴⁾ mnoho fantasie. Mám za to, že tu mohla býti prastará osada, avšak prastará *pevnost* tu býti nemohla, k tomu se hodila pouze Akropole svým přirozeným pevnostním útvarem přírodním.

Jisto je pouze, že tu bylo božiště, v jehož posvátném okruhu stál oltář výše popsaný a posvěcený patrně Diovi (slavnost Diasia).

Že tu bydleli lidé, viděti nejlépe z cisteren při jednotlivých stavebních do skály vytesaných a to v dosti značném počtu.

Schvalně jsem pilně pátral, dalo-li by se v oněch skalních základech ukázati kus zdiva na vápno nebo zbytky po něm v hlubších koutech a děrách, ale marně. Proč? Všecky tyto stavby, jsouce z prastaré doby, byly sdělány na bláto,¹⁵⁾ které po sboření se vyplavilo, nejsou schopno zkamenění; vápno bylo by se petrifikovalo a podnes dochovalo. To jasně ukazuje na větší stáří, nežli kterým honositi se může město pod Areopagem.

Ještě nežli opustíme toto místo, vraťme se na sbořiště na Pnyxu. Ona uměle vytesaná »krychle« se stupni jest patrně βήμα, odkud Demosthenes dobře mohl ukázati na Propylaie ve své řeči¹⁶⁾, neboť ležela πρὸς τῇ ἀκροπόλει, ano poskytovala rozhled až k moři.¹⁷⁾ Ovšem z nynějšího stavu nesnadno si vysvětliti, jak se rozsadili posluchači na *skále*, všecko místo svědčí, že bylo tu možno jen státi nebo na *umělých sedadlech* seděti.¹⁸⁾ I když otázku tuto necháváme mimo, tolik přece nemohu nepřipomenouti, že které-li místo hodilo se za sbořiště všemu občanstvu v Athénách, bylo to právě toto, odkud takřka prstem mohl ukázati řečník na každý bod, k němuž v řeči, došel a téměř všechna posvátná místa sem vzhlížela.

¹⁰⁾ Srovn. Curtius-Milchh. XCVII a sl.

¹¹⁾ Sem sluší klásti τὴ κραινὰ πόλις t. kamenné město.

¹²⁾ Der Felsenaltar des höchsten Zeus und des Pelasgikon zu Athen. (Abh. Ak. Wiss. Berl. 1852.)

¹³⁾ Attische Studien I., 1862.

¹⁴⁾ Das Pelasgikon und die Pnyx 1853 a j.

¹⁵⁾ V nejstarší době stavělo se z drobného lomového kamene místního spojeného rozdělanou hlinou; nebo se stavělo z vysušených na slunci cihel z hlíny a slámy nebo sena. Teprve pozdější doby znají vápno.

¹⁶⁾ Srovn. str. 103. pozn.

¹⁷⁾ XIII., 28; XXIII., 207.; — Pollux VIII., 132.

¹⁸⁾ Curtius-Milchh. VII., 45.

Dáme-li se pěšinou středem Pnyxu jdoucí — o níž byla řeč — přijdeme ke kapli *Demitrije Laskaris*, kde je silniční uzel. Odtud dosti příkře zdvíhá se **Museion**, jehož vrchol ozdoben daleko široko viditelným hrobním pomníkem Filopappovým. Od toho pomníku směrem jihovýchodním jde úzký hřbet stejné výšky s vrcholem, od něhož sklání se návrší širokým lázem asi 200 *m* k severovýchodu, zde tvoří se široký hmotnatý val ohraničený silnicí, která běží středem starobylé *Koile*. Odtud přechází však láz v bok Pnyxu.

Také tu shledáváme se s velikým množstvím starodávných zbytků staveb, z nichž nejstarší jsou zcela téhož rázu, s jakými se setkáváme na Pnyxu, které dříve sloužily osadním účelům,¹⁹⁾ nežli v těch místech založeny prvé hroby. *Hrobů* je tu velké množství, na každém kroku uhodíme na jich zbytky, zvláště podél cest, ale i mimo ně. Tesány jsou buď do kolmých stěn skalních, nebo do skály ploché, jak je to posud zvykem v skalnatých krajinách balkánských. Někde jsou base pomníků, jinde jen hromady kamení. Pravá hřbitovní poušť.

Mne zajímala *cesta*, která vedla k Filopappovi, a jejíž části byly schodité a od soumarů *vyšlapané*. Zdá se, že hojně vyšlapané a vyhloubené cesty v tvrdé skále jsou nejstaršími svědky lidského osídlení.²⁰⁾ Podle této cesty po pravé straně, jdeme-li nahoru, jsou jasně znatelné zbytky *hradeb*, o nichž jsem se zmínil na Pnyxu. Mají velmi hojně čtyřhranné výstupky, patrně pro bočnou obranu.

Z *hrobů*, s kterými se tu setkáváme, připoutá zdaleka naši pozornost, když stojíme u kapličky *Demetriovy*, veliký podlouhlý otvor do skály t. zv. hrob *Kimoniův*.²¹⁾ Je na dosti hluboké skalní cestě jdoucí tu na východ, k níž padá kolmo přitesaný svah museiské stráně. Otvor sám zdvíhá se teprve ve výšce asi 1·75 *m* a má podobu obdélníku ležatého. rozměrů o něco menších nežli vnitřní komora dlouhá 2·7 *m*, hluboká 1·85 *m* a vys. 1·65 *m*. Tato prostora byla kdysi horizontálně rozdělena kamennou deskou na spodní a svrchní hrob, z čehož zůstaly pouze otvory pro desku. Na horním okraji zvenčí je čitelný nápis,²²⁾ začínající *Ζοσιμιανοῦ τόπος* atd. z doby asi před Kr. Osoba je úplně neznámá. Tu vidíme, co i při jiných hrobech, že starých hrobů užívali pozdější obyvatelé, protože skalní práce byla velmi nákladná.

Zcela podobného tvaru, ale daleko větších rozměrů, jsou ještě hroby na svahu k potoku *Ilisu* — od popsaného místa na západ — z nichž v pozdějších dobách [ve středověku?] učiněny byly příbytky, při čemž všelijak byly upraveny a rozšířeny. Před nimi nachází se obyčejně dosti prostorná hladce otesaná plocha, na níž stálo zděné stavení, jehož střecha opřena o skály, ve které podnes jsou čtyřhranné otvory pro krovnice.

Nejzajímavější tohoto druhu místo jest přímo na jih od sv. *Demetrije* asi 80 *m* ve vzdálí a sice ještě před hradbami. Západní svah

¹⁹⁾ Nejlépe o tom svědčí nalezené cisterny, které velmi pracně sdělány pouze pro obyvatele zde osdlé.

Byla tu v III. stol. také makedonská tvrz.

²⁰⁾ O *Museion* vedli zápas obyvatelé již prý s Amazonkami. Plut. Thes. 27.

²¹⁾ *τέθραπται δὲ Κίμων πρό τοῦ ἄστεως πέτρην τῆς διὰ Κοίλης καλεομένης ὁδοῦ* Her. VI, 103 Viz Curtius-Milchh. XCVII., e.

²²⁾ Čtení jeho z CIA. III, 1432 uvádí Curtius-Milchh. CI, 50.

Museia je tu v délce více než 40 m kolmo stesán tak, že v půdoryse jeví se pětkrát zložená linie. Výška této stěny dosahuje 7 m, tedy je daleko značnější nežli na Pnyxu. Že tato stěna vznikla v pozdější době, nejlépe ukazují schody, které jest ve výšce 3 m šikmo na stěnu v levo od hrobů viděti. Patrně šly kdysi až dolů, na nynější rovné prostranství před hroby. Toto prostranství podobá se sbořišti na Pnyxu, pouze jest mnohem menších rozměrů.

Na skalní stěně spatřujeme nyní velké množství čtyřhranných otvorů v rozličné velikosti a výšce, v nichž zapuštěny byly trámce pro střechy. Nad vchody do hrobů vidíme dokonce tři řady takových otvorů nad sebou, což svědčí o tom, že tu bylo stavěno do poschodí. Všecky tyto známky však nelze po mém soudu datovati z doby staršího středověku. Vše tomu nasvědčuje i úprava bývalých hrobů v příbytek i neobyčejná výška odtesané skály, a zvláště to, že tu ve stěně neviděl jsem ani jediné niky, ani jediného hrobu kaplicovitého, jako všude na starších stěnách jsou tito neklamní svědkové stáří. Také to, že nad vchodem do hrobu není střechovitého svahu, jako na všech ostatních zachovaných komorových hrobech, svědčí pro dobu pozdní.

A nyní obraťme se k hrobům samým. Jsme na místě tak zvaném *Sokratova vězení*. Z venčí vidíme v kolmé stěně tři zalaťované otvory. Prostřední je vylámán do špičky skoro 3 m výšky, při čemž oba boky jsou nepravidelně vytlučeny, takže je otvor asi 1·8 m od země nejširší. Vše to svědčí o násilném a chvatném rozšíření původně úzkého vchodu ne dlátem nebo špicem, nýbrž velkým kladivem. Oba postranní vchody jsou symetricky položeny, levý je skoro kvadratický 2 m, pravý jest o něco užší a vyšší (asi 0·5 m). Za nimi jsou čtverhranné komory, a sice levá více než 4×4 m, pravá o něco méně. Prostřední komora byla prvotně buď 2×2 m nebo nebyla nikdy dokončena, protože pravá a zadní stěna jsou vypoukle dovnitř vytlučeny, tak že celá prostora nabývá nepravidelného tvaru. Strop levé komory je rovný, asi přes 2 m vysoký, strop pravé jest sedlaný směrem od vchodu do zadu, takže vypadá *střechovitě*,²³⁾ střední komora je i v stropu vytlučena o něco výše levé sousedky. Ještě jedno mi bylo nápadno při těchto místnostech. Všecky jsou uvnitř spojeny otvory, z nichž levo-komorný je pracován pravidelně a nachází se hned za vnější stěnou; kdežto pravokomorný je posunut hlouběji do komory, je nepravidelný a sotva $\frac{3}{4}$ m široký.

O stáří otvorů nejlépe svědčí *práce*. Obě krajní komory mají je-mnější sek, ukazující na práci dlátem nebo sekáčem, kdežto spojný otvor jsou upraveny t. zv. špicem, onen pravý dokonce i protloukán kladivem. Práce jich odpovídá venkovské stěně a jest viděti, že vznikly současně s ní nebo ještě o něco, ale nikoli o mnoho, později. S nimi stejného stáří jest konečně i třetí otvor v pravém zadním koutě pravé komory, vedoucí do místnosti, která na prvý pohled překvapuje, neboť má podobu kupolovitých *hrobů mykenských*. Nahoře má malý kulatý otvor, kterým sem padá světlo a ten zrádně degraduje tuto zajímavou dvakrát tak vysokou místnost jako sousední komora, na pouhou —

²³⁾ Nejstarší hroby byly střechovité upomínajíce tak na dobu, kdy pochovávalo do hrobů skutečně krytých a mohylou nasypaných.

cisternu. Ale namítne mi snad čtenář, jaká to cisterna z níž dveřmi dole voda utíká?

Původně tu toho otvoru nebylo, komora byla zavřena, a kruh cisterny v těchto místech byl přerušen výstupkem (protože i ona je mladší hrobu). Teprve později, když jí nebylo potřeba, byla proražena, a majitel nabyt tak nové a velmi příhodné místnosti.

A co je tu s vězením Sokratovým? Odmyslíme-li si všechny pozdější změny tohoto místa, abychom se dostali do doby Sokratovy (469—400 př. Kr.) a tudíž na jich prvotní formu, vidíme, že jistě vypadaly jinak. Předně byly to tři komory, z nichž obě krajní jistotně od sebe oddělené, za druhé vedly do nich daleko menší vchody nežli jsou nyní, za třetí před každým vchodem byla delší chodba nejmeně 4 m dlouhá — spíše však delší — poněvadž se tu skála povlovně skláněla a byla prvotně nejvýše 3—4 m vertikálně stesána. K tomu je nám svědkem hrob »Kimonův«, pak hroby na Ilissu výše uvedené a konečně hrob na Nymfeiu. Na Ilissu dokonce shledáváme i střešovitý strop a na něm vytesaný trámec jako reminiscenci na dřevěné stavení.

Z toho všeho viděti, že tu o nějakém vězení nemůže býti ani řeči. Snad děkuje toto označení za svůj původ vlastenecké horlivosti některého »vzdělaného« Řeka; lid si toho nevymyslí, tenť je příliš nevzdělaný a stará se pouze o chatrné živobytí nebo v čas prázdně se oddává vysoké politice, což je nejkomičtější stránkou jeho života; vždyť vidí chudáček sotva na střapce svých červených střevíců.

Přenášení sbořiště s Pnyxu na prostranství před »Sokratovo vězení« není správné, ba je nemožné: je to příliš vzdáleno od vlastního města, Propylaei viděti odtud jen část, a prostora je příliš malá. Myslil jsem, že tu snad mohl býti Sokratův hrob²⁴⁾ a odtud tradice jména, avšak je to pouhá domněnka, pro niž nikdy již nenalezne se podpory ve tmách zapadlé před námi minulosti. (Pokračování.)

Príspevek k sestrojení tečny k hyperbole.

Podává Václav Hübner na Král. Vinohradech.

1. Dána jest osa hlavní $\overline{ab} = 2a$ a jeden bod hyperboly m ; určiti jest tečnu v bodě m a asymptoty.

Řešení: Opišme nad hlavní osou \overline{ab} kružnici K , sestrojme $mn \perp ab$ a bodem n tečny ke kružnici K ; průsečík t , poláry $t_1 t_2$ s osou \overline{ab} , spojen s daným bodem m dá hledanou tečnu T .

Sestrojení asymptoty. Ve středu o osy hlavní $\overline{ab} \equiv X$ vztyčme kolmo osu $Y-a$ v průsečíku e nebo f osy Y s kružnicí K sestrojme $eu \parallel ab$. Poloměrem on ze středu o opišme okružnici L , bodem m sestrojme rovnoběžku s osou \overline{ab} a $us \perp ab$ spojnice $oh \equiv M$ jest hledaná asymptota.

²⁴⁾ O něm máme zprávu v Marin. Vit. Procl. 10. . . οὐδὲ γὰρ πόρρω ἤν η̅ πηγὴ τῆς Σωκράτους στηλῆς. Curtius-Milchh. C. 75.

2. Dána jest osa hlavní $\overline{ab} = 2a$ a tečna T v libovolném bodě hyperboly; určiti bod dotyčný m a asymptoty.

Řešení obsaženo jest v úloze první. Sestrojme $t_1 t_2 \perp X$ v bodě t_1 nebo t_2 tečnu ke K , čímž stanovíme bod n a z toho pak bod dotyčný m .

3. Jsou dány obě asymptoty M, N a jeden bod hyperboly m ; stanoviti ostatní částky.

Řešení obsaženo jest též v úloze první. Bodem m sestrojme $mh \parallel X$ a $mn \perp X$; poloměrem on opišme kružnici L ze středu o a sestrojme $hs \perp X$ — pak jest $su = a$.

Jednotlivé body hyperboly sestrojují se tu rychle a jednoduše.

(Geometrie pro čtvrtou třídu škol reálných od Č. Jarolímka z roku 1874 pag. 30.)

Uvedené konstrukce lze odvoditi též z rotačního hyperboloidu, který vznikne otočením hyperboly dané kolem osy vedlejší.

O řecké konversaci školní.

Napsal Dr. Jan Korec.

II.

Začátek hodiny. Modleme se! Omluvy žáků.

Διαλεξόμεθα ἑλληνιστί, (ἑλληνικῶς)

διαλεχθῶμεν!

εὐχόμεθα!

ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος ἁγίου.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

καθίζετε (καθίζεσθε).

κάθησθε!

χάρισαί μοι καὶ χρησόν (πάρεχε) μοι γραφεῖον!

ἰδοὺ.

χάριν σοι οἶδα, |

καλῶς. |

τίς ἄπεισιν;

οὐδεὶς ἄπεισιν, πάντες πάρεισιν.

Budeme rozmlouvati řecky.

rozmlouvejme!

modleme se!

ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

Otčenáš.⁵¹⁾

sedněte si!

sedte!

budte tak laskav a půjčte (podejte)

mi péro!

tu jest.

děkuji.

kdo chybí?

nikdo nechybí, všichni jsou přítomni.

⁵¹⁾ Řecký Otčenáš podávám pouze pro zajímavost, a nemíním, že by se žáci měli též řecky modlit. Modlitba jde nejlépe od srdce v jazyku mateřském.

Vybíhal ἦλθε ὕστερον.
 διὰ τί (nebo τίνος ἕνεκα, τοῦ ἕνεκα)
 ἦλθες ὕστερος;
 τὴν ὁδοὶν ἤδη ἐσήμητε· ὕστερος ἦλθες
 τοῦ σημείου!
 σίγγνωθι, ὦ διδάσκαλε! Τὸ ἡμέτερον
 ὥρολόγιον οὐκ ὁρθῶς χωρεῖ.
 αὕτη ἡ ἀπολογία οὐδενὸς ἀξία ἐστίν·
 ἢ οὐκ οἶσθα, τί ἀπεκρίνατο Washing-
 ton τῷ ἐκτιοῦ γραμματεῖ, ὃς ἦλθεν
 ὕστερον εἰς τὴν γραμματεῖαν (novo-
 řecky) καὶ ἀπελογεῖτο· τὸ ἐμὸν ὥρο-
 λόγιον οὐκ ὁρθῶς χωρεῖ; Washington
 ἀπεκρίνατο· ἢ πορὶ σταντῶ ἀκριβὲς
 ὥρολόγιον, ἢ ἐγὼ ποριοῦμαι ἐμαντῶ
 ἀκριβῇ γραμματεῖν.
 μαθητῆς τις ἀπολογεῖται.
 ὄνομά σοι τί ἐστίν;
 ὄνομά μοι Ῥέπαček.
 οὐκ ἐδυνάμην (οὐχ οἷός τ' ἦν) παρα-
 σκευάζεσθαι, διότι ἰσθύνουν· μαθήσο-
 μαι εἰς αὔριον·
 ἔπελαθόμην διδακτικὸν βιβλίον, τοῖς
 χάριτας.

Vybíhal přišel pozdě.
 proč jste přišel pozdě?

Osm už odbilo; přišel jste po zvo-
 nění!
 odpusťte, pane učiteli, nám jdou
 špatně hodiny.
 tato omluva neplatí! Či nevíte, co
 odpověděl Washington svému se-
 kretáři, jenž přišel pozdě do kan-
 celáře a omlouval se »mně jdou
 pozdě hodinky«? Washington od-
 pověděl: »buďte si opatříte přesné
 hodinky nebo já si opatřím přes-
 ného sekretáře.«

kterýsi žák se omlouvá.
 jak se jmenujete?
 Jmenuji se Rypáček.
 nemohl jsem se připravit, protože
 jsem byl nemocen; naučím se za-
 meškané lekci na zítřek.
 zapomněl jsem učebnou knihu,
 sešit.

Zkoušení významů. Pokárání a pochvaly.

ἐξετάσω (= ἔξετιώ) νέας λέξεις· ἀπο-
 κρινεῖται οἷτοσί, ὁ ἐν τῇ ἐσχάτῃ τάξει
 τῶν ἐδρῶν καθήμενος, ἡμεῖς δὲ, οἱ
 ἄλλοι, προσέχετε τὸν νοῦν, ἵνα ἐπανορ-
 θώσητε, εἴ τι ἁμαρτήσεται.
 τί δύναται (σημαίνει) ἡ λέξις „δια-
 φέρειν“;
 ναί, ὁρθῶς! καλῶς, παγκάλως.
 οὐ γημι, οὐ μὰ Δία.
 ἦκιστα, οὐδαμῶς!
 πολλοῦ γε δεῖ, τοῦναντίον!
 ἐσφάλης.
 ἥμαρτες.
 διόρθον (ἐπανόρθον) τὸ ἁμαρτήμα, τὴν
 ἁμαρτίαν!
 ἔπανόρθον τὴν προσωδίαν!
 πῶς κλίνεται τοῦτο τὸ ὄνομα; κατὰ
 τίνα κλίσιν; κατὰ τί παράδειγμα; κατὰ
 τίνα κατῳία;
 οὐ σιγήκα (συνεῖμεν), ὅτι ἔλεγες.
 ἐπαναλαμβάναις!

Budu zkoušeti nové významy; od-
 povídati bude tady ten, jenž sedí
 v poslední řadě lavic, vy pak
 ostatní dávejte pozor, abyste opra-
 vili, jestliže v něčem chybí.
 co znamená slovo διαφέρεις?

ano, dobře, velmi dobře.
 ne.
 nequaquam, haudquaquam!
 daleko toho chyba! Právě naopak!
 zmýlil jste se.
 chybil jste.
 opravte chybu!

corrige accentum!
 jak se skloňuje toto slovo? Podle
 které deklinace? Dle kterého vzoru?
 Dle kterého pravidla?
 nerozuměl jsem (nerozuměli jsme),
 co jste pravil.
 opakujte!

σαφέστερον λέγε!

ἐπαναλάβανε, ὅπερ ἄρτι εἶπας, ὅπερ σε ἠρώμην.

αὖθις ἐπαναλάβανε!

πλεονάκεις.

ἄλλως.

ὥσαύτως.

λέγε τὴν ἐπομένην (ἀκόλουθον) λέξιν!

βραδέως, σχολαῖον ἀποκρίνη

ἀμφιγνοεῖς.

μέλλεις.

θᾶσσον, σπεῦδε!

οὐκ ἔστιν ὦρα βουλευέσθαι, ἀλλὰ βεβουλευέσθαι.

οὐκ ἐξέμαθες (ἐπίστασαι) τὰς νέας λέξεις, τὰς φράσεις.

οὐκ εἶ παρεσκευασμένος.

εἶ ἀμελέτητος.

τὰς λέξεις ἔγραψας ἡμελημένως, ἔχεις δέκα ἀμαρτίας ἐν τῷ ἔργῳ, ἐν τῷ γυμνάσματι, καὶ τοὺς χάρτας (τὸ βιβλίον) ἔχεις ῥευνπωμένους.

ἔνδηλος εἶ οὐ βουλόμενος μανθάνειν.

ἄξιος εἶ μέμψεως.

πότε τῆς ῥαθυμίας ἀφήσεις;

ἀπόθου τὴν ῥαθυμίαν καὶ μάνθανε σπουδαίως!

ὁ παρεθεὶς καιρὸς οὐκέτι ἤξει.

καταισχύνεις τοὺς γονέας, οἱ ἔπεμπόν σε εἰς γυμνάσιον καὶ σοι μάλα πόλλ' ἐπέτελλον αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων (Hom. II. VI 207 až 208).

εἶ δεξιός, ἀλλὰ ἐκὼν μεθιδίς τε καὶ οὐκ ἐθέλεις, τὸ δ' ἐμὸν κῆρ ἄχνηται ἐν θυμῷ, ὅθ' ὑπὲρ σέθεν αἴσχε' ἀκούω πρὸς γονέων, οἱ ἔχουσι πολὺν πόνον εἵνεκα σεῖο. Srv. Hom. II. VI. 523 až 525.

ἐγὼ οὐ μὴ παύσωμαι σε ρουθετῶν.

ὦδε ἐξερέω, τόδε καὶ τετελεσμένον ἔσται· εἰ αἰσθήσομαί σε ἀμελοῦντα, μὴ πράσσοιτα τὰ ἐπιτεταγμένα, ἀχθέσομαί σοι καὶ ὀργιοῦμαι οὐδὲ συγγνώσομαι, σὺ δὲ μεταμελήσῃ καὶ δίκην δώσεις.

Τοῦναντίον, εἰ μαθήσῃ, ἐγὼ σοι τῶν παροικομένων οὐ μνησικακήσω· ἂν σοι μελήτῃ, οὐ μεταμελήσῃ.

mluvte zřetelněji!

clarius loquere!

opakujte, co jste právě řekl, nač jsem se vás tázal!

opět opakujte!

vícekrátě!

jinak.

právě tak, týmž způsobem.

slovo následující!

pomalů, zdlouhavě odpovídáte.

jste na rozpacích.

váháte.

rychleji, pospěšte si!

nyní není doba na uvažování, nyní máte míti vše již uváženo (říkávám, když žák místo hotové odpovědi teprve rozmýšlí).

nenaučil jsi se důkladně (neumíš) novým slovíčkům, frasím.

nejsi připraven.

jsi nepřipraven.

slovíčka napsal jsi nedbale, máš deset chyb v úloze, v cvičení, a sešit máš pošpiněný, zamazaný.

jest zjevno, že se nechceš učit.

zasluhuješ pokárání.

kdy odložíš svou lehkomyšlnost? odlož lehkomyšlnost a uč se pilně!

proměškaný čas už se nevrátí.

děláš hanbu svým rodičům, kteří posílajíce tě do gymnasia důtklivě ti přikazovali, abys vždy vynikal a nad jiné byl výtečný.

Jsi nadaný, ale rád lenošíš a nechceš, a mne srdce bolí, když o tobě slyším hanu od rodičů, kteří pro tebe zkusí mnoho soužení.

já nepřestanu tě napomínati.

Toto ti povím, a to se také stane: zpozorují-li, že jsi nedbalý a nekonáš, co nařízeno, budu se na tebe horšiti a hněvati a neodpustím ti toho, ty pak budeš toho litovati a budeš potrestán.

Naopak, budeš-li se učit, nebudu ti věci minulých vzpomínati zlým; dáš-li si na učení záležeti, nebudeš toho litovati.

ἂν μὴ πάθῃς, οὐ μὴ μάθῃς.

učení mučení, bez práce nejsou koláče.

Neví-li žák něco a domnívá-li se, že to ví, říkávám :

οἷσι εἰδέναι οὐκ εἰδώς.

Σωκράτης εἰώθει λέγειν· εἶοικα τῶν ἄλλων τούτῳ σοφώτερος εἶναι, ὅτι ἂ μὴ οἶδα, οὐδὲ οἶομαι εἰδέναι, οἱ δὲ οἴονται τι εἰδέναι οὐκ εἰδότες.

ἄλλος μαθητὴς ἀποκρινεῖται, οὕτωςί, ὁ δῖοςθεν τούτου τοῦ μαθητοῦ καθήμενος. τί σημαίνει τὸ ὄνομα Ἡσύχιος;

ταί, φημί, ἔγωγε, πάνν γε, ἔστω, εἶεν, ἀληθῆ, μάλα γε, μάλιστα, παντάπασι, δηλον δῆ, εἴ, ὀρθῶς, καλῶς, παγκάλως, πάντως δήπου, ἔστι ταῦτα. ὑπερφνῶς ὥς ὁμολογῶ.

καὶ δὴ ταῦτά γε πάντα κατὰ μοῖραν εἶπες (Hom. Il. I. 286.)

τάς λέξεις, ὦ φέριστε (ὦ λῶστε), μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἔγραψας.

ἄξιός εἰ ἐπαίνου.

Navrátil ἔστι μαθητὴς σπουδαῖος, φιλόπονος, φιλομαθής, ἀγχίρονς, εὐελπὶς, δεινὸς ἐλληνίζειν, ἔξοχος ἄλλων, πάντων ἡλίκων διαφέρει, πάντων ὅχ' ἄριστος. Τοῦτον τὸν μαθητὴν τίθεμαι ὑμῖν παρὰδειγμα.

γράψω σοι κάλλιστον σημεῖον εἰς τὸν κατάλογον.

οἱ φιλόπονοι καρπὸν τῶν πόνων λήψονται.

Domníváš se věděti, nevěda.

Sokrates říkával: podobá se, že nad ostatní o to .jsem moudřejší, že, co nevím, ani nedomnívám se věděti, kdežto druzí domnívají se věděti, nevědouce.

jiný žák bude odpovídati, tady ten, co sedí za tímto žákem.

co znamená slovo Hesychios?

ano, budiž, pravda, zajisté, ovšem, patrně dobře, velmi dobře, tak jest, úplně souhlasím.

ano, to jsi všecko řádně pověděl.

slovíčka napsal's, můj rozmilý, velmi pečlivě.

jsi hoden chvály.

Navrátil jest žák pilný, příčinlivý, rád se učí, bystrovtipný, nadějný, znamenitý Řek, nad jiné výtečný, nade všecky druhy vyniká, nade všecky daleko nejlepší.

tohoto žáka vám dávám za vzor.

napiší ti nejlepší známku do katalogu.

příčinliví vezmou odměnu svého přičinění.

Obsah všeho, co posud přečteno.

εἰπὲ ἐλληνιστὶ τὴν ὑπόθεσιν πάντων, ἃ μέχρι νῦν (μέχρι τήμερον, μέχρι τοῦδε) ἀνέγνωμεν, nebo τῶν μέχρι νῦν ἀρεγνωσμένων.

περὶ τίνος ἐστὶ τοῦτο τὸ βιβλίον, ποίημα; χρῶ λόγῳ ἐλληνικῷ!

εἰπὲ τὴν ὑπόθεσιν ἐν κεφαλαίῳ, ἐν βραχυτάτῳ κεφαλαίῳ!

λέγε κεφάλαιον, τὰ κεφάλαια!

μακρολογεῖς, λόγον μακρὸν ἀποτετέκας.

ἂ μάλιστα χσὴν λέγειν, ταῦτα παρέλιπες.

διασκεψάμενος λέγε!

pověz řecky obsah všeho, co jsme až posud (až podnes, až po tuto dobu) přečetli.

o čem jedná tato kniha, tato básně? uživej jazyka řeckého!

pověz obsah stručně, v největší stručnosti!

pověz hlavní obsah!

mluvíš rozvláčně.

co především měl jsi říci, to jsi opominul.

mluv, věc napřed rozváživ!

νῦν ὀρθῶς λέγεις καὶ πέραινε, ὥσπερ ἤρξω.
καλῶς· καθίζου εἰς ἔδραν!
πόρρω διηγοῦ τὴν ὑπόθεσιν!
ἄρχου, ὅπου Vrána ἔληξεν!
λέγε τὰ ἐπιλοιπα, Souček!
τί ἔλεξας; οὐκ ἀπεκρίνω, δ' ἠρόμην.
Πρόσεχε τὸν νοῦν τοῖς λεγομένοις καὶ ἀποκρίνου πρὸς τὰ ἐρωτώμενα. Ἐπαναλάμβανε τὴν ἐρώτησιν!
λέγε τὰ ἐντεταλμένα!
λέγε ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβὼν τα εἰρημένα!
αἰετὶς ἐξ ἀρχῆς λέγε!
εἰπὲ ἀπὸ μνήμης, ἀπὸ στόματος!
Jakube, μὴ ὑπολάμβανε!
μεῖνον, ἐπίσχες!
παύον, λήγε!
τὴν ἀπόκρισιν διαπέρανον!
πέραινε τὰ δέοντα!

nyní dobře mluvíš, a dokonči, jak jsi začal.
dobře; sedni si!
dále vykládej obsah!
začni, kde Vrána přestal!
pověz ostatek, Součku!
Co jsi to pravil? Neodpověděl jsi, nač jsem se tázal. Dávej pozor na to, co se mluví, a odpovídej na otázky. Opakuj otázku!
mluv, co nařízeno!
opakuj od počátku, co bylo řečeno!
znova od začátku!
říkej z paměti!
Jakube, neskákej do řeči!
počkej!
přestaň!
dokonči odpověď!
dokonči, čeho třeba!

Překládej.

μετάφραζε (μεταγλώττιζε, μετάβαλλε)
τὸ εἰς τήμερον ἐπιτεταγμένον!
ἢ μετάφρασις.
μεταγράφειν.
μετθελληνίζειν, μεταβάλλειν ἑλληνικῶς.

překládej, co bylo na dnešek uloženo, dnešní úkol!
překlad.
překládati písemně.
přeložiti do řečtiny.

Výklad místa.

περὶ τίνοσ ἐστὶ τοῦτο τὸ κεφάλαιον,
ὁ μῦθος, τὰ γεγραμμένα;
τί νοεῖ τοῦτο; τίς ὁ νοῦς τούτου;
ἴθι, ἐξηγοῦ τοῦν τοῦ ἀναγινωσκομένου!
ταύτην τὴν ῥῆσιν κακῶς ὑπολαμβάνεις.
τίνα γνώμην ἔχεις περὶ ταύτης τῆς ῥήσεως;
τίνι τεκμαιρόμενος λέγεις;
τίνι (πόθεν) τεκμαίρη;

o čem jedná tato kapitola, povídka, spis?
jaký smysl má toto místo?
vykládej smysl čteného!
toto místo špatně vykládáš.
jaké mínění máš o tomto místě?
z čeho soudě to pravíš?
z čeho (odkud) to soudíš?

Čti!

ἀναγίγνωσκε!
ἄρχου, παύου ἀναγινώσκων!
ἀναγίγνωσκε κεφάλαιον πρῶτον καὶ τὰ λοιπά!
ἀναγίγνωσκε τὸ πρῶτον μέρος τοῦ κεφαλαίου!
ἀναγίγνωσκε κεφαλαίου πρῶτον παράγραφον πρώτην καὶ δευτέραν!

čti!
začni, přestaň čísti!
čti hlavu první a dále!
čti první část kapitoly!
čti kapitoly první paragraf první a druhý!

ἀναγίγνωσκε τὸ περὶ τοῦ δαιμονίου!
ἀναγίγνωσκε τὰ ἐπόμενα (τὰ ἀκόλουθα),
τὰ ἐπιλοιπα!

ἀναγίγνωσκε τὴν ἐξῆς πρότασιν!
βραδείως, σχολαῖον ἀναγιγνώσκεις.
σχολαίτερον!

θάσσον ἀναγίγνωσκε!
πόρρω ἀναγίγνωσκε!

čti stať, oddíl, místo o daimoniui!
čti následující, ostatek!

čti větu následující!
pomalu, zdlouhavě čteš.
pomaleji!
čti rychleji!
čti dále!

Hlaste se!

εἰ τις λέξει τι βούλεται, ἀνατεινάτω
τὴν χεῖρα!

ὅτε δοκεῖ ταῦτα, ἀράτω τὴν χεῖρα!
ἐπειδὴν πάντα ἀκούσητε, κρίνατε!

chce-li někdo něco říci, ať zdvihne
ruku!

kdo tak soudí, nechť zdvihne ruku!
až všecko uslyšíte, sudte!

Sborové mluvení.

ἀποκρίνεσθε κατὰ δύο, σύνδυο, σύντρις,
πάντες!

odpovídejte po dvou, po třech,
všichni najednou!

Kázeň.

τίς οὗτος ὁ θόρυβος;
ψόφοι τινὸς ἐξόπισθεν αἰσθάνομαι.
οἱ ὀπισθεν οὐ παύονται λαλοῦντες.
ἀποκριεῖται οὗτοςί, ὁ ἐν τῇ ἐσχάτῃ
τάξει τῶν ἰδρῶν καθήμενος, ὃς οὐ
παύεται λαλῶν καὶ κινούμενος· παύον
λαλῶν καὶ πρόσεχε τὸν τοῦν!

οὗτος ὁ μαθητὴς οὐκ ἀνέχεται (δύναται)
σιγαῖν, οὐ λήγει μεταστρεφόμενος.
ἀπαγορεύω σοι μὴ κινεῖσθαι· μὴ με-
ταστρέφον, ἀλλ' ἀκέων κάθησο, ἐμῷ
δ' ἐπιπείθεο μύθῳ (pozměněný citát
z Hoin. II. I. 565).

μαθηταί, ἡσυχίαν ἄγετε!

ἡσυχαιτέροι ἔστε!

μὴ θορυβεῖτε!

μὴ βοᾶτε!

μὴ λαλεῖτε!

παύσασθε λαλοῦντες, γελῶντες!

ὁ μῶρος οὐκ ἂν δύναιτο σιωπᾶν.

τίς οὗτός ἐστιν;

ἄρχε τῆς γλώσσης!

σίγα, σιώπα!

οὗτος ὁ μαθητὴς ἀσελγὴς καὶ ἀνειμένος
πλεῖστα πράγματα ἡμῖν παρεχέει. ἐγὼ

jaký to hluk?

slyším ze zadu jakýsi šumot.

žáci v zadu nepřestávají šeptati.

odpovídati bude tady ten, jenž sedí
v poslední řadě lavic a nepřestává
šeptati a se vrtěti; přestaň šeptati
a dávej pozor!

tento žák nedovede mlčeti, nepře-
stane se obracet.

zakazuji ti, abys se nevrtil, ne-
obracej se, nýbrž tiše sed' a po-
slouchej.

žáci, buďte ticho!

budte tišší!

nehlučte!

nekřičte!

nešeptejte!

přestaňte šeptati, se smáti!

blázen nedovede mlčeti.

kdo jest to?

ovládej jazyk! Si cupias pacem,
linguam compesce loquacem!

mlč!

tento žák nezbedný a rozpustilý
nejvíc mrzutostí nám působí; já ti

παύσω σε ἐνοχλοῦντα ἡμῖν καὶ τοὺς νόμους παραβαίνοντα. to znepokojování a přestupování zákonů překazím.

Kde žáci sedí.

οἱ ὀπισθεν, οἱ πρόσθεν·	zadní, přední.
ὁ ἐν τῇ πρώτῃ, δευτέρᾳ, τρίτῃ, ἐσχάτῃ τάξει τῶν ἰδρῶν καθήμενος.	jenž sedí v první, druhé, třetí, poslední řadě lavic.
ὁ ὀπισθεν (πρόσθεν) τούτου τοῦ μαθητοῦ καθήμενος.	jenž sedí za (před) tímto žákem.
ὁ παρακαθήμενος.	jenž sedí vedle.
ὁ γείτων.	soused.

Sedni si, sed, vstaň, pojd' sem, zastav se, počkej, stůj, odejdi, odstup.

καθίζου, καθίζεσθε, κάθιζε, καθίζετε!	posad' se, posadte se!
κάθησο!	sed'!
ἀκέων κάθησο, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ (Hom. Il. I. 565.)!	tiše sed' a poslouchej řeči mé.
ἀνίστασο, ἀνάστηθι!	vstaň!
δεῦρο βάδιζε!	pojd' sem!
ἐλθὲ δεῦρο!	pojd' sem!
πρόσελθε ἐγγύτερον, ἐγγυτέρω, εἰς τὸ πρόσθεν!	přístup blíž, ku předu!
ἐπίσχε!	zastav se!
ἴσταθι, στήθι!	stůj!
αὐτοῦ, ἐνταῦθα, ἐκεῖ μένε, μείνον!	tu, tam zůstaň!
ἀπόστηθι, ἀπόσταν!	odstup!
αὐτὶς ἀπόστιχε (Hom. Il. I. 522.)	zpět odejdi!
ἀπιθι!	odejdi!

Dvéře, okno, tabule, otevři, zavři.

ἄνοιγε, ἄνοιξον, ἀνοίξατε τὴν θύραν, τὰς θύρας, τὴν θυρίδα!	otevři, otevřte dvéře, okno!
κλείσατε τὰς θύρας!	zavřete dvéře!
» τὴν θυρίδα!	zavřete okno!
πρὸς τὸν πίνακα!	k tabuli!
ἀποκάθαιρε τὸν πίνακα, τὴν τράπεζαν!	utři tabuli, stůl!
λαβὲ τὴν γέψον!	vezmi křídu!
ἄρον τὴν γέψον· ἔπεσε χαμαί, χαμαῖζε!	zdvihni křídu, padla na zem!

Tužka, péro, inkoust, papír, křída, sešit, kniha.

χρησόν (od κράω) μοι, πάρεχέ μοι μόλυβδον!	půjč mi, podej mi tužku!
ὁ μόλυβδος.	tužka.
ὄξυνόν μοι μόλυβδον!	přiostr'i, ořež mi tužku!
γραφεῖον, γραφίς.	péro
τὸ μέλαν.	atramentum.

ὁ, ἡ πάπυρος, ὁ χάρτης.	papír, list papíru.
ἡ γύψος.	křída.
τὸ βιβλίον, οἱ χάρται.	sešit.
τὸ βιβλίον, ἡ βίβλος.	kniha.
ἡ διδασκτικὴ βίβλος.	učebná kniha.

Žák, študent, učitel, professor, ředitel, škola.

ὁ μαθητής.	žák.
ὁ φοιτητής.	študent.
ὁ διδάσκαλος.	učitel.
ὁ καθηγητής.	professor.
ὁ γυμνασίαρχος.	ředitel gymnasia.
Βασίλειος Βούλγαρις, διευθυντὴς Παιδαγωγείου.	Vasileios Vulgaris, ředitel paedagogia v Athénách, jenž mne ústavem provázal.
Ἰλίας, Ἰλίοπουλος, φοιτητὴς φιλολογίας εἰς Δελφούς (novořecky).	Ilias Iliopulos, posluchač filologie rodem z Delf, jenž s námi jel z Athén do Delf.
φοιτᾶν εἰς διδασχάλον.	choditi do školy.
σχολεῖον (ne »σχολή!« σχολή = prá-zdeň).	škola.

Žák špatný.

μαθητὴς ἀργός.	žák líný.
» ἀσελγής.	» nezbedný.
» ἀνειμένος.	» rozpustilý.
» ἀμελής.	» nedbalý.
» δυσμαθής.	» neschopný k učení, tupý.

Žák hodný.

μαθητὴς σπουδαῖος.	žák pilný.
» φιλόπονος.	» příčinlivý.
» σώφρων.	» skromný.
» δεξιός.	» nadaný.
» ἀγχίνους.	» ostrovtipný.
» εὐελπίς.	» nadějný.
» φιλομαθής.	» rád se učí.
» ἀριπρεπής.	» výtečný.
» ἔξοχος ἄλλων.	» nad jiné vynikající.

Kolik jest hodin.

τίς ὥρα ἐστίν;	kolik jest hodin?
πηνίκα ἐστὶ τῆς ἡμέρας;	kolik jest hodin?
ἐστὶ μία ὥρα.	jest jedna hodina.
εἰσὶ δύο ὥραι, τρεῖς, τέσσαρες καὶ τὰ λοιπά.	jsou dvě hodiny, tři, čtyři atd.
ἐστὶ μία ὥρα καὶ ἡμίσεια.	jest půl druhé.

τῇ πρώτῃ ὥρᾳ, τῇ δευτέρᾳ.
αἰσὶ τέσσαρες ὥραι καὶ τέταρτον.
ἐστὶ μία ὥρα καὶ τρία τέταρτα.
τέταρτον μέρος οἶχεται.

o jedné hodině, o dvou hodinách.
jest čtvrt na pátou.
jsou tři čtvrti na dvě.
čtvrt pryč.

Doby denní.

ἔωθεν, πρὸ μεσημβρίας, ἐν μεσημβρίᾳ,
μετὰ μεσημβρίαν, ἐσπέρας.
χθές, τήμερον, αὔριον.
ἢ αὔριον, ἢ ἐπιούσα ἡμέρα.
τῇ ὑστεραίᾳ (ἡμέρᾳ).

ráno, dopoledne, v poledne, od-
poledne, večer.
včera, dnes, zítra.
zítkřejší den.
následujícího dne.

Prosím. Děkuji.

δέομαί σου, ἱκετεύω, ἀντιβολῶ.
χάρισαί μοι!
χάριν σοι ἔχω, οἶδα, }
καλῶς. }

prosím.
buď tak laskav!
děkuji.

Jak se máš?

πῶς ἔχεις, πῶς πράττεις;
εὖ ἔχω, εὖ (καλῶς) πράττω.
κακῶς ἔχω (πράττω).
διὰ τί κακῶς ἔχεις;
ὅτι ἔχω πεμπάδα (δυσάδα, κακὸν ση-
μεῖον) ἐκ τῆς μαθηματικῆς.
ὅτι οὐκ ἔστι μοι χρήματα.

jak se máš?
dobře se mám.
špatně se mám.
proč se máš špatně?
že mám pětku (dvojku, špatnou
známku) z matematiky.
že nemám peněz.

Na zdar! Vítej! Dobré jitro! S Bohem!

χαῖρε, χαίρετε!
χαῖρε!
χαῖρε!

Κόρετζ 'Ρυπάτσκω χαίρειν.

δναιο (od oníněmi)!
χαῖρε, ὑγίαινε!
τύχη ἀγαθῇ.

Na zdar! Vítej! Vítám vás.
buď zdráv!
dobré jitro, dobrý den, dobré po-
ledne, dobrý večer! dobrou noc!
Korec vzkazuje Rypáčkovi pozdra-
vení.
na zdar!
S Bohem (při loučení)!
Zdař Bůh! Quod bonum, faustum
felixque, eveniat. Ve jménu Páně.

Konec hodiny.

ὁ χρόνος διελήλυθε.
ἐπαναλάμβανε, τί τήμερον ἐμάθομεν
εἰς αὔριον (εἰς τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν)
τὸ πρῶτον μέρος τοῦ κεφαλαίου . . .
ὅπως μαθήσεσθε! (ὅπως s indic. fut.
při vybídnutí).

čas uplynul.
opakuj, čemu jsme se dnes na-
učili.
na zítřek první část kapitoly . . .
ať se tomu naučíte!

Χαίρετε.

K plánu české školní četby na vyšším gymnasiu.

Stanislav Souček.

Chystané Ústřední spolkem č. prof. vydávání klassiků našich v úpravě pro naše školy, přání, by knihovničky tak vznikající bylo využito k prospěchu výchovy, a potřeba obecné dohody o praxi dávají podnět k tomuto článku, myslím, ne nevčasněmu.

»Učebnou osnovou pro jaz. zemské na gymnasiích a reál. gymn. s vyuč. jaz. č.« položena v úkol učebný pro vyšší gymn. »znalost výboru nejušlechtilejších prací českého písemnictví, získaná četbou školní i domácí, charakteristika hlavních druhů básnických i prosaických ze vzorův odvozená, znalost hist. vývoje č. písemnictví s podrobnější charakteristikou vynikajících zjevů literárních jak českých, tak i jinojazyčných, pokudž tyto jsou důležité pro ocenění a hlubší proniknutí plodů domácích.«

Míra této »znalosti« ani předmět její, t. j. vynikající zjevy lit., ani rozvrh úkolu dle na četbu školní, dle na četbu domácí — neurčeny přesněji. Běží předně o význam slova »znalost«. Míněna tu patrně »historická znalost« Instrukcí 3 str. 15. Instrukce slovy těmi, dle celého kontextu soudě, žádají pro vyšší tř. gymnasií téhož, co zřetelně vyslovil R. Lehmann (D. deutsche Unterricht² 3 sg.): Vedle pouhého vnětí díla lit. i obeznámení se vztahem díla k osobnosti tvůrcově, s jeho intencemi, rozlišení látky k zpracování přejaté od formy, by ozřejmily se prostředky umělecké, jimiž surovina látková podrobena byla úmyslům tvůrcovým, a posléze literárně-historické povědomí spojitosti jednotlivého díla s prostředím, z něhož jeho tvůrce vyrůstal, v němž žil a v něž zase působil. Požadavky ty mají ovšem svou školskou míru; ale že správný smysl požadavku naší »Učebné osnovy« podkládám, viděti z kontextu (znalost *historického* vývoje... s *podrobnější charakteristikou*... *hlubší proniknutí*...)

Cíle dochází vyučování jazyku mateřskému

1. *četbou školní.* Předmět její — mimo dramata a snad Komenského Labyrint, jehož »podrobnější charakteristika« as předpokládá četbu celku — obsažena jest v čítankách pro třídy vyšší a má vadu nespojitosti ideové, seznamujíc s drobnými zjevy mnohými, s většími celky však jen skrze výňatky, jichž počet určen jest velikými požadavky literárně-historickými, jdoucími až k úplnosti a zároveň suchosti bibliografie. Nechci ukazovati, jak zbytečně vysoká míra vědění se tu žákům ukládá, jehož výchovná cena je veim pochybná (na př. v přehledech dob, v řadě děl a spisovatelů pro vývo nedůležitých).

Pochybují však, že by při tomto systému četby výňatkové pro množství a různost její mohlo vytěženo a v mysli uchováno býti vše důležité, co četba obsahuje; dále tvrdím, že obrazy celků, podařilo-li se učiteli vytvořiti je v myslech mladistvých představivým výkladem doplňujícím nazírané torso, neměvše nikdy živosti názorové, vyblednou — tím spíše, protože rychlý sled jich, způsobený mnohostí četby, nedovoluje nijakého oživení opakováním vydatným, ba ani nenechává času k dostatečnému výkoru pozornostnímu při vnímání.

Ostatně torso má smysl pro toho, kdo poznal sílu celků a po četných abstrakcích rozlišujících v celku jeho složky je schopen scelením jednotlivostí příslušných k nazíranému torsu doplniti je v představě své v celek.

Mimochodem: je sice v moci učitelově omeziti rozsah učiva (a tedy i této výňatkové četby), ale v praxi čeká ho za to potřeba každý svůj názor míti dobře zdůvodněn a snad i představeným pečlivě zdůvodňovati; a vyžadované výkazy četby svádějí přece k nějakému plus na úkor jakosti četby.

O seznámení s celky uměleckými a využití jich výchovné ceny je u nás málo postaráno. Není ani plánu doplňovati četbu výňatkovou četbou celých děl, jenž by jakousi dohodou odborníků byl obecně prováděn, ba z výročních zpráv vidno, že na řadě ústavů ani není takového plánu zvláštního. Jediný, ač netroufám si říci: obecně zachovávaný zvyk je čísti v VII. tř. Komenského »Labyrint« Tak literatura naše, jež sice svými původci není určena k tomu, aby byla prostředkem výchovným pro mládež, ale jež jím jest měrou nenahraditelnou, příliš je ponechána zájmu, vkusu a náhodnému výběru žákovu, *libovolné četbě soukromé*, k níž na štěstí ještě vede touha po vědění, estetickém požitku a často nedostatek činnosti jiné.

Dosti prospěšně vsáhnouti by mohl — a vsahuje — učitel ve volný výběr žákův vhodným *doporučením* zjevů zvláště vynikajících z přebohaté produkce literární naší i cizí, jež není pojata v učivo.

Zvláště se to týká literatury vzrůstající z myšlení, citění a dychtění dneška a jemu výraz dávající, »předmětu ne studia, nýbrž svobodného vzdělávání, předmětu vzdělavacího požitku, ne vzdělávací práce, hledané pro vábivou srozumitelnost a souvislost se zájmy doby přítomné« (Willmann, *Didaktik*² II. 113.)

Na otázku, kolik prospěje toto vsazení učitelovo ve vůli žákovo, nesmí však býti odpovídáno pouhým: kolik na vůli dovede působiti příkaz. Úspěch zvláště tu nesmí se zakládati jen na kázni. Pro dílo, jež bychom chtěli míti součástí vzdělání žákova, třeba získávati tak, jak kdy se hodí: vzbuzením zájmu tu o ideje v díle obsažené, tu o jeho formu, tu o jeho původce, tu poznámkou literárně historickou. Stejně nezbytná jest dobrá rozvaha, vystoupení z vlastních, snad jednostranných náklonností a vmýšlení se v mysl mladistvou: zájem vzbuzený nesmí býti sklamán, sice úspěch dalšího zasahání učitelova zeslabí vzpomínka žákova, že nebyl veden dobře. Nelze ovšem vyhnouti se tomu, aby nezbyl nesmírný obor pro volný výběr žákův. Sem zvláště se hodí slova Sullyho: »Vychovatel nalezne dosti příležitostí, ukázati jemnou soudnost ve stanovení jednotlivých oborů donucování, přesvědčování, pouhé sugesce neb návodu a naprostého nevšímání.«

Touha, vyhověti rozsahu nynějších požadavků našich čítanek a zároveň aspoň poněkud potřebě seznámiti se s celými děly lit. zvláště důležitými, vytvořila ještě zvyk *ukládati domácí četbu* po předchozím získání zájmu pro ni a nejpotřebnější průpravě k ní, pak ji kontrolovati, výtěžky její k plnému vědomí přiváděti a doplňovati výklady školskými. Účast školy může býti míry tu větší, tu menší.

Lze očekávati významnějšího prospěchu od této četby? Už sama ta okolnost zde odpovídá, že pozornost na dílo na př. umělecké soustředěná úmyslným zasažením učitelovým (t. j. vzbuzením zájmu o ně a přípravou k jeho vnětí) prospěje vnímání, hned od počátku činíc je úplnějším a důkladnějším a odlišujíc dílo vnímavé od řady děl, jichž vnímání tato pohnutka chyběla a jež si musila zájmu žákova teprve dobýti. Ale nad tato lepší vnímání napjatou pozorností je ještě ten zisk součinnosti učitelovy, že cvičí se obracení pozornosti k jednotlivostem, přes něž rannější vnímání rádo kvapí, neuvědomujíc si jich, a že vybavením řad představových, z ná-

zoru sice v paměti utkvělých, ale novými dojmy hned zase zanášených, i jednotlivé členy se v mysli zesílí i jich sled utvrdí.

Vnímání díla literárního, v tento druh četby pojatého nezabere škole času, a potomní odpovídání na otázky koncentrační k dílu vhodné možno usnadniti škole tím, že učitel při krátké průpravě čtení předcházejícího přípravu odpovídati na ně přenechá v úkol žákům, až dílo přečtou. Toť důvody, pro něž dobře může býti svěřena tomuto druhu četby značnější část úkolu seznamovati s vynikajícími zjevy literárními.

V dálejšku, jímž bych chtěl přispěti k tomu, aby zvýšena byla účast školy na zvládání tohoto úkolu, mám na mysli souhlasně s J. Kabelíkem (*»O četbě dramat na školách středních . . .«* program gymn. pterovského 1893—1894. str. 12.) *čtyřý druh četby*:

1. četbu s postupem: (generalisují tu a doplňují postup pro drama popisovaný a zdůvodněný Kabelíkem:) po předchozí, pokud nutná, přípravě uloží se žákovi četbě domácí obeznámiti se s dílem; následuje úplný rozbor ve škole a četba celých krátkých děl, z děl rozsáhlých čtou se pouze partie deklamačně důležité; ten postup pravidelně ve třídách vyšších mimo díla nesnadnější, k jichž lepšímu vnětí doporučelo by se, by před rozбором již byla přečtena učitelem nebo dobrým (a na čtení připraveným) žákem.

2. Rozbor děl »doma čtených se provádí *méně obšírně*, přece však *cele*. Obšírněji se bude zabývati částmi a stránkami vynikajícími a charakteristickými. Tyto části a stránky aspoň vytknouti a objasniti bude úkolem

3. druhu četby, kde díla čtou se *privátně*. Důkladnější kontrola jejich pro nedostatek času je nemožná, učitel však přesvědčuje se o známosti jejich otázkami při rozboru četby jiné, pak ukládáje z nich úkoly a cvičení *řečnická*.

4. Díla se pouze doporučejí za četbu.

Jednota učiva ovšem dožaduje se též *pevné soustavy* děl, jichž znalost žák si má osvojiti, složené z určitých členů v určitém pořadu a s určitým vztahem k ostatnímu učivu i českému i jiného předmětu (historie na př.). K dosavadním takovýmto plánům četby (o nich Kabelík op. cit. p. 8. sq.) řadím tu pokus o nový.

Jsem si vědom provisornosti jeho, ale také potřeby vývoje, jež — přál bych si — aby vyvolal. Provisornost ta plyne z toho, že nynějšího stavu věcí nelze hned směrem naznačeným změnití, než že třeba kompromissů, a že dosud přibrání leckterého vynikajícího zjevu literárního vzpírá se jeho časovost a časová strannost.

Kompromissem jest, že omezují se na plán četby pro třídy vyšší. Nechci mu bráti možnost provésti závěry, jež by vyplynuly z úvahy o školské četbě v třídách nižších. Nechci srovnávati výtěžků jejích (poznávání vzorů některých útvarů slohových pro výcvik v nich, cviku ve vnímání drobnějších celků, připravujícího k vnímání děl větších, nějakého jména a data) s časem k tomu cíli užitým a potřebným; nechci srovnávati cenu těchto »disiecta membra« s cenou děl uměleckých, s nimiž žák vedený učitelem poprvé mohl by se s prospěchem obeznámiti již v tř. III. a IV. a jež oživiti by připadlo některé třídě vyšší.

(Na jednom ústavě učinili jsme kdys pokus s epikou Erbenovy »Kytice« a Čelakovského »Ohlasu písní ruských« a ne beze zdaru, trvám; ostatně viz příklad u Němců, cf. Lehmann op. cit. p. 27., Wendt v »Handbuch der Erziehung und Unterrichtslehre VII. 40 sq. a j.).

Omezují se na to podati plán četby pro tř. vyšší.

Dohodu o něm usnadní dohoda o *zásadách*, jimiž výběr a seřazení děl se řídí. (Cf. dva články O. Fricka v *Lehrproben u. Lehrgänge* V, 1 sq. a XXIV, 109 sq. mimo jiné).

1. *Ve výběru* nutno se omeziti na předměty chápavosti žáků vůbec přiměřené; fond duševní k pochopení díla potřebný doplní ovšem stručná poznámka učitelova před uložením četby i po ní a v brzké době komentáře klasiků našich.

Chybou je výklad k pochopení díla zbytečný a na vzdělávajícím se nesmíme chtíti vzdělancovo, dokonalé vnětí díla. Vždyť vnímání stále se zdokonaluje.

2. Třeba vybrati věci nejlepší (a již dobrou postavené mimo boj a měnivý vkus dne), representanty umění původců jejich.

Paedagogika ovšem musí nad to výchovný prostředek posuzovati podle míry, již přispívá k ideálu výchovy. Musí se tedy hledati díla, z nichž by se dal vytěžiti značnější zisk pro posavadní obor žakových představ (a na vyšším stupni: pojmů) o člověku, jeho vnitřním dění, společenském životě a dějinném vývoji, o světě a bohu a člověkových vztazích k nim; musí se hledati díla, na nichž by rostla emoční stránka, na nichž vedle ukojení touhy po požitku estetickém a vedle vývoje vkusu by živily se soucit a láska k bližnímu, city společenské, city vztahující se k ideám pravdy, dobra, k Bohu. Tím ovšem by také tato část učiva podle sil svých přispívala k vytvoření pevné vůle, řídící se při rozhodování motivy co nejdůstojnějšími.

3. Vedle hlavních spisovatelův a nosičů vývoje žádají si ovšem zastoupení také hlavní druhy tvorby literární. Způsob práce vědecké ovšem zastoupen jest učebnicemi jednotlivých disciplin a mimo ně snad děly, na něž zájem volný byl odborníkem obrácen, pro literárně-historické zařazení pak stačí nejvýše vhodné ukázky. Samo myšlení, zákony jeho správnosti a užití jich k poznání, jakož i ostatní jevy duševní jsou předmětem filosofické propaedeutiky, již přisouzen úkol býti svěrníkem jednotlivých disciplin zahrnutých v učivo gymnasiální. Zdála-li by se kdy potřeba k některé otázce více proniknouti, četba k tomu cíli volená správně byla by spojena s ostatním oborem filos. propaedeutiky. Ze všeho vědního oboru lze tedy v plánu četby potřebné k úkolům oboru našeho pojmuti jen nějaké čtení dějepisné jako podklad literární historie (a zase samo sledování dějinného vývoje lépe spojí se s ostatním učením dějepisu) a monografické vylíčení zjevu markantního, poněvadž soustavný přehled literárních směrů a druhů tvorby položen v úkol třídy VIII. a estetická kritika nenáleží ve výchovný cíl gymnasia.

4. Hledě k tomu, že čas všemu učení jazyku českému přiřčený i jinak zabírán jest, nutno se mezi děly sice vhodnými obmeziti na jistý počet důležitějších i vyloučiti díla, jež rozsahem svým — *ceteris paribus* — vyžadovala by většího podílu z hodin vyučovacích.

*) Při koupi knih určených k četbě 1.—3. druhu počítalo se na ústavě našem, navštěvovaném žáky nebohatými, jen u nejlevnějších knih (n. př. z Ottovy Světové knihovny) na to, že si je opatří i většina žáků; dražších a zvláště 1. a 2. druhu četby přidělených knih koupeno nad $\frac{1}{3}$ průměrného počtu žactva v třídě, pro niž dílo určeno; 2 žáci vždy užívají knihy jedné, as $\frac{1}{3}$ zámožnějších si koupí po exempláři. Při dílech dražších (nad 2 K) a zvláště dílech skupiny 3. a 4. lze spoléhati jen na exempláře knihovny.

5. Netřeba snad zvláště dokazovati, že kontrola četby musí se vztahovati současně na všechny žáky a rozbor díla i výklady k němu musí mítí vskutku svůj podklad, vnětí díla, že tedy je potřeba současné skoro četby a proto i zastoupení díla vybraného řadou exemplářů v knihovně. Výše dotace knihovny jest bohužel, také činitelem, jehož nelze při výběru přehlédnouti.

(Pokračování.)

Několik temat ke školským spisům.

Jan Loriš.

Část další.)

Rakovník.

12. Pohádka o Ryzci a Holubince.

Dle Čechovy Dagmary.

1. Svatba Ryzcova s Holubinkou (VI. 82—91).
2. Výprava Ryzcova do světa (92—109).
3. Zármutek Holubinčin a výstraha Ryzci daná (110—127).
4. Dobytí sídla Muchomůrčina (128—133).
5. Ryzec uvázne v osidlech Muchomůrčiných (134—194).
6. Zármutek Holubinčin (195—197).

Byl jeden král a jmenoval se Hřib. V šerém hvozdě mocně vládl v říši hub na mechovém trůně. Byl už starý a neměl než jednoho syna jménem Ryzce. Jednou toho syna k sobě povolal a pravil mu: »Milý synu, dobře víš, že zvadlé listí na podzim se stromu padá. I mně již nastal podzim života a již mne dlouho nebude zde na světě. Chci, abys se oženil, než umru. Vyhledám ti nevěstu, hodnou tvého rodu.« Králevic spokojeně přisvědčil, neboť byl hodný syn a vždy rád poslouchal starého otce svého, krále Hřiba. Téhož dne ještě starý král se vybra v slavném průvodě pod sousední dub pro nevěstu, princeznu Holubinku Slavena hlučná svatba, a nebylo šťastnějších ani krásnějších manželů nad ztepilého králevice ve zlatém hávu a nad skromnou, milou Holubinku.

Ale po nějakém čase Ryzcovi se doma zastesklo. Chtěl poznati širý svět a proslaviti se udatnými činy. I vyjel dobývati cizích říší; skvělé komonstvo jej provázelo. Pyšný Oříš vedl zástup věrných manů; štíhlý Kozák s temnou přilbicí na hlavě statně kráčel v čele; za bronzovým štítem Borovík se skvěl v zlatém oděvě; Žampion kráče! ve světlém brnění a řásném okruží kolem hrdla. Byl tu i Klouzek a Choroš a mnozí jiní hrdinové, již se s princem vydali na výpravu v řásných pláštích, v bílých, modrých a rudých biretech, přilbicích přepodivných tvarů.

Smutně pohlížela opuštěná Holubinka z okna královského zámku za odjíždějícími, stírajíc slzy bolestné touhy s bílých řas. Ale králevic se svým komonstvem vesele klusal šerem lesním po hebounkém mechu. Žasl motýl nad skvělým vojem, a cudná jahůdka zakrývala si plaše ruměnné tváře v lupení. Ale ptáček na větvi bělostné břízky varoval prince: »Nejezdi dále, Ryzci králevici! Domů se rychle vrať! Říše velmožné kněžny Muchomůrky se zde rozprostírá. Již ubírá se valné její vojsko proti tobě; zajme tě a pobije vojsko tvé. Všichni zahynete! Majíť krvavé štíty a přilbice a v toulech šípy jedem napuštěné!»

Ale králevic nedbal dobré rady. S' bohatýrským plesem hnal se do boje proti nepřátelům. Nic jim nespomohly štíty, nic jedovaté střely: rozprášil širým lesem hrozné vojsko jejich a ubíral se v slávě vítězné v sídlo královny Muchomůrky. V zakletém zámku ze smaragdových kapradin trůnila, oděna jsouc v měňavý šat z nejdražšího kmentu a šarlatu, posetý hojně drahými kameny. Na hlavě se skvěla rubínová koruna, a půvabné tváře prosvítaly vzdušným závojem pavučin. Otrokyně Čirůvka a Špička ovívaly jí vějíři líce, držíce nad ní zlaté slunečníky, v jichž stínu odpočívala.

Žasl Ryzec z tolika nádhery, dech sterých vůní jej opájel. A když pod závojem shledl ruměnná líčka a sněhobílou šíji, zavzdychl si: »Kolik tu krás! Ach — nemá takých Holubinka moje!« Čárovne kouzlo jej upoutalo, omámilo, i padl před zlou kouzelnicí Muchomůrkou na kolena, líbaje lem jejího šatu. Ona pak zpívala

V suchoparu
zářím nachez zhoubných žárů,
předu nitě
mocných čarů —
polapí tě
a můj dech
skolébá tě v luzných snech.
Polož hlavu do podušky,
rytíři můj spanilý,
chytám, lapám zlaté mušky,
pestrá křídla motýlí.

Než Muchomůrka dozpívala, králevic usnul na jejím klíně. Nyní tam spí v zakletém zámku pod klenbami kapradin a snad se již nikdy nevzbudí.

Ale v lesa hloubi opuštěná Holubinka po něm vzdychá, a rosé slzy kanou jí s bílých řas.

13. Pád Vinety.¹⁾

Dle Čechovy Dagmary.

I. Štěstí a sláva Vinety (II, 303—327; ib. 335—339).

II. Pád Vinety:

1. Dvakrát byvši od Dánův vyplněna, dvakrát opět se povznesla (ibidem 363—379).
2. Konečný zmar města (ib. 380—941).
 - a) Krále Valdemara úmysl (ib. 380—407).
 - b) Zničení slovanského loďstva (ib. 408—716).
 - c) Ztečení a zničení města (ib. 717—782).
 - d) Památka města vyhlazena (ib. 928—941).

III. Pověsti o Vinetě (ib. 942—951).

Jako královna trůnila Vineta na výspě volyňské. Nesčetné množství korábů tísnilo se u její nohou, přivážejíce od severu i od dálného jihu drahocenné tovary. V záři skvostných bran a v lesku širokých ulic tísnily se lidu kupčícího pestré davy.

Tolik lesku a bohatství dráždilo lakotu výbojných Dánů, kteří se snažili krásný ostrov volyňský pod svou moc dostat, podnikajíce často výpravy proti jeho slovanskému obyvatelstvu. V těchto bojích bylo město Vineta (Volyň) od Dánův dvakrát vypáleno a pobořeno, jednou

¹⁾ Úkol se hodí i do nejvyšších tříd, ježto žádá shrnutí dějů velmi obšírně vyprávěných.

za krále Magna (r. 1043), po druhé za krále Nielsa (na počátku 12. století), ale pokaždé se opět k nové slávě vzneslo.

Leč konečný zmar města byl neodvratný. Král Valdemar, toho jména první, se zapřisáhl, že na věky zlomí moc Slovanů baltických. S valným vojem vyplul na nesčetných korábech k ostrovu Rujaně a dobyv ho i staroslavné Arkony (r. 1169), chystal výpravu proti Volyni, odmítaje nabízený mír a přátelství.

Slované volynští již dříve byli křesťanství přijali. Ale vidouce nyní, že znamení kříže jich nechrání od nepřátelství křesťanských Dánů, vraceli se k starým bohům svým a chystali se k zoufalému odporu. V tom již přihnavši se loďstvo dánské jako černé mračno dravých ptáků, vrazilo pod Vinetou na slovanské lodi, mezi nimiž velikostí a krásou vynikala plovoucí svatině všeho slovanského loďstva s modlou boha Triglava. Nastal krutý boj lodi proti lodi, muže proti muži. Vítězství bylo dlouho na váhách. Konečně se Dánům podařilo ztéci a do moře ponořiti loď Triglavovu. Tím boj rozhodnut. Jakmile Slované spatřili zmar svatyně své, dalo se jich loďstvo na útěk. Za nimi jako mračno jestřábů za plachým rojem mořských vlaštovek se neslo dánské loďstvo, a když večer klesl na Děvanovu, loďstvo slovanské bylo do moře ponořeno; spáleno, rozprášeno.

Bez meškání přikročili Dánové ze tmy noční k obléhání Vinety nad níž do večerních nebes čněl vysoký štít chrámu Triglavova. Snadno ztekli za svitu pochodní dřevěné hradby, jichž jen slabá posádka bránila. Jako dravci vehnali se do liduprázdných ulic, pleníce a loupíce. Pojednou nad krovy města vyvalil se s jisker deštěm rudý mrak. Z chrámu Triglavova vyšlehly plameny, jež strávilše zlatou sochu boha i jeho posvátného oře, rozšířily se po celém městě. Tak Vineta lehla popelem, hoříc dva dni a dvě noci a svítíc jak ohromná pochodeň Dánům na břehu a v lodích hodujícím.

Na to vítězové vypálený prostor kol do kola pluhem rozorali, nasypavše soli do černých brázd, aby všecek život na spáleništi vyhynul. Na konec vztyčili na hrobě slavného města, na místě, kde se svatyně Triglavova vypínala, ohromný kříž.

Tak zhynula slavná kdysi královna moře baltického. Ale lid posud vypravuje, že liman čarokrásné to město pojal ve svůj strážný klín, a kdo se bystře dívá do hlubiny, může pod jasnou vodou viděti jeho svatyně a obrysy věží.

14. Čechův Vysloužilec a Hálkův Frajtr Kalina.

I. Co do vnější formy.

1. Frajtr Kalina psán slohami čtyřřádkovými o verších iambických čtyřstopých doměrných s rýmem lichým, sdruženým, k nimž připojen refrén dvouřádkový. Vysloužilec ve volných odstavcích, veršem iambickým pětistopým nadměrným, někde také doměrným, s rýmy podvojnými, všelijak uspořádanými.

2. Báseň Hálkova jest určena k zpěvu, což básník sám naznačil tím, že ke každé sloze připojil refrén. Tomu svědčí také to, že báseň nazvána romancí. Vysloužilec pouze ke čtení.

3. Vysloužilec Čechův jest rozený řečník. Líčí všecko podrobně a vypravuje rozvláčně. Než se dostane k hrdinskému kousku, povídá celých 58 veršů (u Bart. IV. ve v. 9—65). Mluva jeho jest květnatá a obrazná, skladba vět složitá (viz periodu ve v. 14—27). Kalina prostinký svůj příběh vypravuje rovněž tak prostince bez okras figur básnických a rhetorických.

4. Vysloužilec Čechův vypravuje o hrdinském svém kousku ve společnosti nedělních hostů před hostincem pod lipou, tak přesvědčivě a rázně, jakoby se nikdo nesměl opovážiti pochybovat o pravdivosti jeho slov. Ostatní přítomní mlčky poslouchají. Kalina má také posluhačstvo — jaké, básník neudal. To však refrénem vyslovuje svůj obdiv a pochybnost zároveň. Kalina se před ním dušuje a volá Boha za svědka, že mluví pravdu.

II. Co do vnitřní skladby.

1. Místo děje: U Čecha lombardská pláň v Italii, u Hálka místo udáno není.

2. Osoby: Kalinu si nelze jinak představití než jako velkého stařečka o holi se šourajícího, jemuž ruka i brada se již třese. Vysloužilce popsal básník sám: marciální postava, plná síly a zdraví.

3. Děj sám: Čechův vysloužilec vypravuje, jak v hrdinném boji, zdržuje sám druhý útok nepřátelský, pozbyl nohy, na níž v botě měl uschovaný testament plukovníkův; a jak se pro ni za pomoci přítele svého pustil v šiky nepřátelské. Jsouce vojíny pěšími, ve voze žebřinovém zdrželi postup celé italské armády, střílejíce na ni z pušek. Kalina kanonem mířil na Napoleona, jen na domluvu poručíkovu mu daroval život. Jsa dělostřelec, s druhy šest kanonů obsluhujícími zdržoval Francouze, jichž byla plná dědina. V tom tedy vypravování jeho jest pravdě podobnější než vysloužilcovo u Sv. Čecha.

4. Následky děje: Oba hrdinové odměnění jsou samými panovníky nepřátelských vojsk. Čechova vysloužilce Carlo Alberto propouští se vší slávou špalírem všeho vlašského vojska k Rakušanům. Kalinovi sám Bonaparte řád připíná na kabát.

5. Vysloužilec Čechův v úvodě k příběhu svému chválí nejvyššího velícího generála Radeckého; Kalina nad svého generála se vynáší. Na konec frajtr se dovolává svědectví mrtvého Napoleona, vysloužilec zlatého nápisu na mramorové desce tam kdesi v Italii.

Poznámka. Za úvod mohou posloužiti tyto myšlenky: Lidé rádi vypravují zajímavé příběhy ze svého života, zejména staří myslivci a vojáci. Myslivecká latina. Bramarbas. Látky tyto se již často staly předmětem básnického zpracování. Tak i u Sv. Čecha a Hálka. — Závěr: Obě básně jsou veselé satiry, tepající s rozmarnou ironií slabůstku vysloužilých vojáků, že rádi vypravují o svých válečných činech, nešetříce při tom vždy svědomitě pravdy.

15. Osnova a obsah Ilje Volžanína.

A. Osnova:

I. Ilja u matky Volhy, v. 1—188.

a) Ilja Volhou unesen, v. 1—50.

b) Život Iljův v paláci matky Volhy, v. 51—100.

c) Ilja Volhu hrozbami přinutí, aby ho propustila na svět, v. 101—157.

d) Propuštěný najde na břehu Volžiny dary a rozloučí se, v. 158—188.

II. Ilja v boji proti Tatarům, v. 189—361.

- a) Ilja najde rodné město v ssutiny obráceno, v. 189—233.
- b) Pustí se za Tatary a najde je, ani právě svádějí bitvu s vojsky ruskými, v. 234—263.
- c) V boji vůdce Tatarů probodne Iljova koně, načež ošemetné dary Volžiny se změni v původní svou podobu. v. 264—305.
- d) Ilja jest od Tatarů zajat a mučen, ale posléze jim unikne božím zázrakem, v. 306—361.

B. Obsah básně dle uvedené osnovy.

Poznámka. Zde, jakož i na jiných podobných místech obsaženy jsou úkoly dva: 1. Osnova Ilje Volžanína, 2. Obsah Ilje Volžanína. Zpracování jich si autor představuje asi takto:

15. a) *Osnova Ilje Volžanína.*

V básni Ilja Volžanín pozorujeme dvě zřetelně od sebe oddělené části. V první části líčen jest pobyt Iljův u matky Volhy, v druhé jeho výprava proti Tatarům.

V první části, rozdělené opět ve čtyři oddíly, líčí básník předně únos Iljův, jak se jeví ve svých následcích: v nářku matky Marfy Andrejevny a v marném hledání ztraceného. Další oddíl obsahuje líčení Iljova života v nádherném paláci matky Volhy, v němž unesený jinoch pobyl plných jedenáct let. Ve třetím oddíle Ilja Volhu hrozbami přinutí, aby ho na svět opět propustila. V oddíle čtvrtém najde propuštěný na břehu Volžiny dary: koně, brnění, meč, toul, střely, luk a šíšák. Poděkovav za dary, Ilja rozloučí se s Volhou.

Také v druhé části básně lze rozeznati čtyři patrné oddíly. V prvním oddíle Ilja vyhledá svou otčinu, ale najde rodný dům i město od Tatarův pobořeno. I pustí se v druhém oddíle za nimi a dostihne jich, ani právě svádějí boj s vojsky ruskými. Ve třetím oddíle se líčí Iljovy hrdinské skutky v boji a jeho zajetí. V posledním oddíle Tataři chtějí Ilju mučením přinutiti, aby se víry pravoslavné vzdal a s nimi bojoval proti křesťanům. Ale Bůh zajatého bleskem z okovů vyprostí. Ilja se probije na svobodu a děkuje Bohu za pomoc.

15. b) *Obsah Ilje Volžanína.*

Synáček staré Marfy Andrejevny Ilja, koupaje se v řece Volze, byl od ní uchvácen a unesen do jejích paláců. Marně ho bědující matka hledala se sluhami svými; našli jen jeho světlý šat na břehu na křovině.

Neslyšel Iljuška nářku drahé matičky své. Hluboko pod proudem řeky pobíhal po krásném paláci matky Volhy a po sádech kol něho rozložených, naslouchaje sladké hudbě vln, dcer Volžiných, požívaje nejdražší ryby a popíjeje nápoje z medu sladkého i hraje si krásnými vodními skořápkami, jež mu Volha předkládala.

Ale po jedenácti letech, když Ilja dospěl v statného jinocha, zastesklo se mu po modré obloze s teplým slunečkem, hvězdami a měsícem. Hračky, jež mu Volha předkládala, se mu znechutily, i žádal na ní bujného oře a válečnou zbroj. Když mu Volha neodpovídala — nebyloť jí po mysli ho propustiti — počal jí hroziti, že palác jí rozboří a sady zpustoší, a na konec v hněvě svém udeřil pěstí tak prudce na stůl, že se na kusy rozbil. Polekaná Volha propustila bujného mládce na svobodu.

A hle! na břehu čeká na bohatýra dobrý kůň hrušák, na jablku u sedla brnění visí, ostrý meč, toul s kalenými střelami i křepký luk s tětivou hedvábnou a šišák ocelový. Oděv si brnění a vyskočiv na koně, Ilja poklonil se Volze za veliký dar a rozloučil se s ní i s dcerami jejími. Posměšný chechtot její ho provázel, jak v dálku uháněl.

I jel Ilja po širém po širém poli vyhledat rodné město i matičku Marfu Andrejevnu. Ale jaké změny spatřil na svaté Rusi! Kde kdysi město bylo, shledal pusté ssutiny, trnám a hlozím zarostlé. Tataři slavné město vyloupili a rozrušili dům Iljovy matky s ostatními domy, a pobivše obyvatelstvo táhli dále, hubíce a pleníce zemi.

Zalostí dobrému Iljovi srdce překypělo. Uroniv dvě slzy, za rodné město i matku, zatočil koněm a pustil se za zlými hosty Tatary. Zpuštěná města, hořící vesnice a lidská těla nepohřbená ukazovala mu cestu. Konečně jich dostihl, ani právě svádějí lýtý boj s vojsky ruskými.

Proletěv jako střela mezi vojskem ruským, přihnal se proti Tatarům. Sekaje a bije na vše strany, poráží je k zemi a hnal před sebou, jako kdyžvichr listí rve se stromu. I pobil jich do dvou tisíc. V tom jako mrak proti mraku přikvačil proti němu zeť chanův Bajadur; i padli meč na meč, bohatýr na bohatýra. Jiskry sršely z kovového brnění a od lýtých ran zašuměla doubrava. Konečně rozehnal se proti Iljovi, proklál mu Bajadur mečem koně, sám od rány meče jeho se váleje k zemi. A běda! bujný kůň Iljův se rozsypal v písek, ostrý meč se proměnil v slizkého úhoře, šišák v kost želví a kalené střely v drobné rybičky — ošemetné dary řeky Volhy!

Přihnali se Tataři a uchvátivše dobrého mládce, přivedli jej k chanu Ugadaji. Chan dal jej dva dni mučiti a třetí den přízeň svou i vlastní dceru za ženu mu sliboval, žádaje na něm, aby se potatařil a na křesťany bojoval, jinak že dá tělo jeho po kusích rozřezati. Zachvěl se mládec strachem smrti a modlil se k Bohu se slzami: »Učiň, Bože, milost nade mnou, sešli posla, z bídy mne vytrhni neb aspoň duši z rukou nevěřících!« A aj! hrom s nebe udeřil do vězení, pobil katy a sežehl okovy Iljovy. Ilja rychle vyskočil, vytrhl meč od boku omráčeného Ugadaje, vsedl na chanova koně a sekaje do Tatarův na vše strany, ujížděl do širého pole. Tam skočiv s koně Bohu se modlil vzdávaje díky za zázračné zachování svého života.

Poznámka. K tomuto úkolu se napíše do sešitu osnova básně na str. 37 uvedená. K úkolu »Osnova Ilje Volžanína« netřeba osnovy psáti.

16. Palác matky Volhy.

1. Kde? Hluboko pod řeky proudem.
2. Jaký? Světlý zámek. Světnice zlaté, krystalové. Stropy a stěny krystalové, drahým kamením vykládané. Podlahy z ryzího zlata, stříbrem prokvetalého; zlaté a stříbrné dlaždice čtverhranné. Stůl krystalový.
3. Okolí. Okolo paláce utěšené sady s podivnými stromy a květinami. Na stromech totiž kvetou perly, na křovinách zrají korály, dokola kvítí, jakoby se duha nebeská do lístků rozsypala.
4. Způsob života v něm. Ilja spí na posteli praporové. Při tom zaznívá nebeská hudba, jakoby stropy a stěny strunami hrály. To dcery matky Volhy, bystré vlny, okolo paláce se honíce, šaty svými

o stěny bijí a tak z nich líbezné zvuky vyluzují, až Iljovi v celém těle život se rozslazuje a duše rozplývá.

Kdykoli se Iljuškovi chce jísti nebo píti, najde na stolech nejdražší ryby, jakých ani v klášteře nebývá, a nápoje z medu sladkého, jakých ani sám car nemívá.

5. Za jedenáct let Ilja nazývá palác matky Volhy smutným, protože touží po jasném teplém sluněčku, po hvězdách a po měsíci.

17. Thorwaldsen.

Osnova a převod v prósu.

A. Osnova.

1. Thorwaldsen za bouřlivé noci dokončil své dílo, Amora s Psychou (v. 1—29).
2. Umělec zmítán jest pochybnostmi, zda vskutku krásné dílo vytvořil, zda vůbec jest pravým umělcem. I vzývá Boha, aby mu to zázrakem zjevil (v. 30—59).
3. Nová bouře. Blesk udeří do dílny umělcovy a zapálí ji. Amor a Psyche zůstane nedotknut (v. 60—89).
4. Přichvátav, mistr padá na kolena a děkuje Bohu, že ho utvrdil ve víře v jeho povolání.

B. Převod v prósu dle osnovy. Monolog v první části jest změněn na vyprávění. Monolog v druhé části podá se větším dílem nepřímou řečí.

18. Plastika a básnictví.

K básni Vrchlického „Thorwaldsen“.

I. Plastika a básnictví jako všechna umění shodují se v účelu, jenž záleží v tom, že utvářením látky přírodou dané ve formu jednotně omezenou zobrazují ideální obsah, jímž naši fantasií příjemně zaměstnávají, ale liší se prostředky, jimiž působí.

II. 1. *Orgán.* Ústrojí, jímž díla výtvarných umění vnímáme, jest oko, vnímání děl básnických se děje uchem. Oko vnímá předměty umělcem vytvořené, ucho zachycuje pouze slova jeho. Umění plastické nám tedy předměty okolí předvádí mnohem názorněji než básnictví, které v nás o nich jen obecné představy vzbuzuje.

2. *Prostředky.* Umění výtvarné užívá za prostředek tvarů z pevné hmoty vypracovaných a barev, básnictví slov, jimiž představy vzbuzuje. Plastika je tedy všady tam ve výhodě, kde umělci záleží právě na představách formy a barvy.

3. *Předmět.* Předmětem výtvarného umění jsou těla, předmětem básnictví děje. Představu těl snaží se básnictví jen potud vzbuditi, pokud jsou nositeli děje. Chce-li básník zobraziti tělo, může toho dosíci tak, a) že vytkne jednu nebo několik význačných vlastností, b) že příslušné věci dá před našima očima takorča vzniknouti. Je-li těleso, jež básník chce zobraziti, krásné, může svého úmyslu dosáhnouti tak, a) že pouze podotkne, že předmět jest krásný, nebo tak krásný jako některý jiný, nebo že jest krásnější; b) že krásu ukáže v pohybu (vzrušení); c) že nám krásu dá poznati z jejího účinku. Pouhé popisování těles, jak lze říci, se básnictví přičí. Naproti tomu výtvarné umění zobrazuje děje jen potud, pokud jsou na jejich nositelích (tělech) viditelné.

4. *Způsob zobrazování.* Výtvarné umění pracuje v prostoru, básnictví v čase. V plastice tedy jednotlivé části vystupují *vedle sebe*, v básnictví *po sobě*. Výhoda plastiky tedy jest, že zobrazený celek při rychlosti, kterou naše smysly jsou činný, najednou můžeme pojmouti, kdežto básnictví každou jednotlivou část teprve vypočítati musí, takže zobrazený celek jen namáhavě se skládá, při čemž některé části snadno smyslům ujdou a se ztratí. Za to plastika jest v nevýhodě v tom, že jenom jeden okamžik děje zobraziti může. Nedostatku se snaží odpomoci tím, že zobrazený okamžik volí tak, aby z něho pozorovatel mohl i předcházející i následující hlavní dějové články snadno si doplniti, uhodnouti. Zobrazený okamžik nesmí tedy vzat býti z počátku děje, neboť pak bychom si další průběh děje nemohli představit. Ale nesmí také zobrazovati nejvyšší stupeň duševního vzrušení, neboť přes něj bychom si nemohli nic dále představit. Zobrazený okamžik musí tedy uprostřed ležeti, abychom odtud celý děj do předu i do zadu přehlédnouti mohli. Kromě toho se žádá, aby obraz byl krásný. Také z té příčiny nesmí výtvarný umělec nejvyšší stupeň duševního vzrušení voliti. Neboť jím se výraz tváře mění náhle a prudce. Zobrazení zpitvořeného obličeje však by nebylo krásné.

19. Pokud se básník v Balladě blanické odchýlil od podání lidového¹⁾?

Úvod: Základ Ballady blanické jest pověst v lidu rozšířená, že v hoře Blaníku spí ozbrojení rytíři, svatováclavské vojsko, čekajíce, až nastane den, kdy bude potřeba jejich pomoci ve chvíli největšího nebezpečení, až se na vlast sesype tolik nepřátel, že by celé království roznesli na kopytech svých koní. Jako v pověstech lidových, tak i v básni Vrchlického smrtelník se dostane do Blaníka a shledne svatováclavské vojsko. Ale mezi podáním lidovým a umělou básní vidíme přece některé podstatné rozdíly.

Stat: 1. Lidé v pověstech do Blaníka vstupující dostali se tam proto, že byli vybídnuti, aby vojsku blanickému nějak posloužili (pokliditi, koně okovati), nebo že tam bezděky zabloudili. V básni Vrchlického »písmák« Jíra o velký pátek, kdy se země ovtírá, z úmysla vyhledává vchod do Blaníka, jak z celého vypravování vysvítá. Víra ve vypravování lidu byla v něm, patrně čtením knih, otřesena. Aby se pochybností zbavil, nešel do kostela, nýbrž k Blaníku, chtěje se o pravdě přesvědčiti.

2. Doba pobytu v podzemních síních: v pověstech lidových den nebo rok; Jíra?

3. V pověstech osoby Blaník tak opouštějí, jak jej při svém vstupu našly. Jíra však, probudiv se ze sna, shledává velikou změnu. Místo zbraní — hospodářské náčiní.

Závěr: A zde vězí nejpodstatnější rozdíl lidové pověsti a umělé skladby. Lidový básník věří, že vlasti bude válečnou zbraní z bídy pomůženo, básník umělý však dospěl k jinému názoru: Byli-li ve starých dobách národové, kteří jsouce povahy bojovné, hlavně válkou při životě

(¹Srov. čl. 64. Blaničtí rytíři z Bart. III. str. 112.

se udržovali, v moderní době již to není možno. Nyní jen ten národ se udrží, který se oddává pracím míru. Tak i národ český živ bude, domůže-li se úsilovnou kulturní prací, jejíž základem jest orba, osvěty a blahobytu. Tuto ideu chtěl Vrchlický zobraziti, a tak vyznívá balláda jeho významnou allegorií, jejíž vyplnění posledními verši naznačuje. Vstoupil Jíra zajisté do Blaníka v oněch krutých dobách, kdy vlast naše ještě plně cítila následky dlouhých valek, ujařmena, popleněna, vyssáta. A hlel! Když Jíra na svět opět vystoupil, »v polích plno ruchu, kam jen zrak se díval, a nad smavým krajem vesel skřivan zpíval.«

20. Obrat v životě sv. Prokopa.

1. Svatý Prokop ubytoval se ve slupi sázavské (II.) — veliký muž (v. 109), nadlidský, pln velebnosti (v. 116), černovlasý, černovousý (v. 110); veliký silák, jenž s hořícího dubu urval velikou sněť (v. 119 až 120); světec nadaný milostí boží, jenž dlably mrská z jeskyně (v. 131—138).

2. Účel svého příchodu sám udává v modlitbě, již »chválil Boha, že jej vedl z labyrintu lidských mdlob a snů a bojů v tento klid, v to řícho lesní« (III. 68—71). Nad Sázavou od té doby žije »s přírodou ve blahé shodě,« přemáhaje všeliká pokušení zlých duchů, již ho od Boha a pravé zbožnosti svěsti chtějí. Tak askesí dospěl v práci a modlitbě takového stupně svatosti, že i zvířata lesní ho poslouchají a mu slouží (věely VI., laň VII., zubr VIII.).

3. Doposud však sv. Prokop vše konal pouze pro spásu své vlastní duše. Milost boží však jej chtěla vésti mnohem výše, i řídila kroky německých mnichů, na Vyšehrad se ubírajících, do jeho sluje (IX.). Zvěděv o jejich úmyslu, Prokop cítil náhle, jeho duchu že se propast otevírá hluboká a nekonečná (IX, 95—97). I počal přemítati: a) Život můj byl posavad světu neužitečný, b) cizinci, opustivše pohodlný život, jdou Čechům hlásat víru Kristovu; c) jsouce Němci a latiníky chtějí Čechům »vyrvat otců jazyk svatý«; d) já dávno měl jsem lid svůj vésti — nebylo třeba cizinců; e) půjdu tedy aspoň teď a zachráním »jazyk svému lidu«.

Po tomto Bohu milém rozhodnutí hned se dostavilo duševní uspokojení. Prokop cítil, že ani posavad nad Sázavou darmo nežil. Léta zde ztrávená byla přípravou k vlastnímu jeho povolání (IX, 158—173). A »vítězným a velkým hlasem jal se jásající zpívat otců hymnu dávno-věkou: Hospodine, pomiluj mne!

4. Příchodem Oldřichovým! do sázavských lesů nadešla nedlouho potom doba, kdy se mělo splnit, na čem se byl sv. Prokop ustanovil.

21. Komické živly v »Legendě o sv. Prokopu.«

I. Nositelem a původcem vši komiky je tu čert Rarach, jenž sv. Prokopa se snaží strhnouti s výšin nadzemských, uciniti jej směšným a poskvřniti řízu, jeho svatosti hříchy a malichernými poklesky. To se mu však nedaří, naopak Rarach sám upadá do nástrah Prokopovi nalíčených a stává se směšným.

II. Již postava Rarachova jest nanejvýš komická. To proto, že básník mu dal podobu čerta z mikulášského trhu. Popsati! (IV, 64. 17 72.)

Také jinak básník Raracha obdařil rysy, jakými lidová fantasie zejména v pohádkách ďábla obdařila. Jest i zde představitelem nezřízené síly bez moudrosti, jehož člověk rozumem a milostí boží osvětlený pokaždé snadno přemůže. V básni Vrchlického vystupuje ve dvojím poměru ke člověku: *a)* jako přinucený sluha Prokopův; *b)* jako zlý duch podpichovatel (IV, 150).

a) Jako sluha Prokopův snaží se Rarach práci se vymknouti neb ji aspoň pokaziti, ale pokaždé větší zlo si způsobuje, než kdyby byl pořádně pracoval. Orání (VIII, 116—164). Rarach se zubrem k pluhu připřažen (VIII, 254—280). Rarach kuchtíkem (XII, 179—200).

b) Jako pokušitel chápe se namnoze malicherných prostředkův, aby člověka pošádíl, ve směšnou situaci uvedl a k hříchu popudil (IV, 152—165). Ale vše, co proti sv. Prokopu a jeho bratřím podniká, zvrátí se v opak, takže na konec nikoliv pokoušený, ale pokušitel sám v pasti nalíčené uvázne. Rarach od včel popíchaný (VII, 86—178). Rarach samými pekelnými plameny popálený (VII, 195—224). Vypravování jeho o mniších (XII, 66—118). Rarach ostříhaný (XII, 130—155). Nad jiné komická je scéna, kde Rarach zapisuje hříchy nábožných poutníků na oslí kůži (XII, 232—300).

III. Látka »Legendy o sv. Prokopu« jest vážná, vznešená: líčí básník snahu světcovu, dospěti ideálu dokonalosti. Přes to dovedl Vrchlický do básně své hojnost komických míst a scén tak uměle vpraviti, že nijak nejsou vážnosti látky na újmu, ba ji ještě povznášejí — i tam, kde Rarach sv. Prokopa udeřením hlavou do kostelního stropu bezděčně k úsměvu svede při službách božích.

Drobné zprávy.

Letošní (třetí) povyšování profesorů na státních gymn. a reálkách do VII. třídy bylo tentokrát uveřejněno poněkud dříve, a to v čísle 22. minist. »Věstníku« ze dne 15. list. 1901. Týká se 256 profesorů (loni 281, před tím 230); připočteme-li ke 482 (kteří v lednu 1901 z oněch 511 byli v úřadě) letošních 256, vidíme, že ze všech učitelských osob definitivních IX.—VI. tř., jichž jest v Předlitavsku na státních ústavech středních 3101 a bez ředitelů 2881, v sedmé třídě hodnostní jest nyní 738 t. j. 25·6‰. Zvýšil se tedy loňský průměr VII. tř.*) pro celé Předlitavsko (16·7‰) o 8·9‰.

Jmenováním nových 256 profesorů přibýlo ústavům *německým* 151 (ve Vídni 51, v H. Rak. 4, v Salcp. 3, ve Štyrsku 10, v Korut. 4, v Kraňsku 2, v Přímoří 9, v Tyrolích 6, ve Vorarl. 3, v Čechách 26, na Moravě 10, ve Slezsku 18, v Haliči 2, v Bukovině 3); *českým* 66 (v Čechách 60, na Moravě 6); *polským* 13 (v Hal.); *italským* 13 (v Přímoří 3, v Tyrolích 5, v Dalmacii 5); *něm.-slovinským* 6 (ve Štyr. 2, v Kraňsku 4); *něm.-rumun.* 4 (v Buk.); *srb.-chorv.* 2 (v Dalm.) a *něm.-ruským* 1 (v Bukovině). Čítáme tedy nyní z celkových 738 »sedmiček«: *německých* 445 t. j. 60·2‰ (loni 60·9‰ ze 482 všech), *českých* 173 t. j. 23·4‰ (loni 22·1‰ ze 482), *pol-*

*) Srv. »Věstník čes. prof.« 1901, 277 a 278.

ských 63 t. j. 8·5% (loni 10·3% ze 482), italských 23, něm.-slovin. 12, něm.-rum. 8, srb.-chorv. 8, ruských 5 a něm.-rus. 1, ačkoli ze 2881 osob učitelských IX.—VII. (bez řed.) na Němce připadá jen 49 3%, kdežto na Čechy 26·2% a na Poláky 15·2%. V té příčině tedy poměry valně se nezlepšily. — Ale ani při druhém způsobu počítání nevidíme nápravy a obratu k lepšímu. Procentuálně postoupili letos Němci (155 v VII. tř. ze 1428 všech něm. prof. [bez řed.]) od 20·6% ke 31·2%, Češi (173 ze 755 všech) od 14·1% ke 22·9%, Poláci (63 ze 440 všech) od 11·36% ke 14·31% t. j. o 10·6, 8·8 a 2·95%! Poněvadž pak průměr sedmé třídy pro celé Předlitavsko (jak hned na počátku uvedeno) jest nyní 25·6%, jsme my (a ovšem i Poláci) stále ještě pod průměrem.

Podle let služebných vidíme, že letošní jmenování týká se profesorů, jichž definitiva spadá do let 1871 až 1886 (loni 1865—1890 [!], před tím 1858—1881). Jmenování 3 profesorů ve Vídni z r. 1884 (Kohm), 1885 (Kail) a 1886 (dr. Pfurtscheller), pak univ. lektora Romanovského (na něm. reálce v Černovicích) z r. 1886, správce něm. oddělení v Tridentě prof. Damiana (z r. 1885) a správce slov. paralelek v Celji prof. Liesskouniga (z r. 1886) stalo se arci mimo pořad (z příčin částečně samozřejmých), tak že krajní mez jmenování sahá vlastně do r. 1883, jmen. v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Haliči. Z ročníku 1883 jest povýšeno 10 prof. něm., 1 polský a 11 českých (Fiala, Kaňka, Krouza, dr. Kryštof, Macháček, Princ, Schwarz Stýblo, Spergel, Tesař, dr. Vančura).

Podle tabulky, uvedené na str. 364 »Věstníku« 1901, jenom z nejstarší generace (ročn. 1870—78) bylo pominuto 191 osob (98 něm., 43 čes., 29 pol., 13 ital., 3 srb.-chorv., 3 něm.-rum., 1 něm.-slov. a 1 něm.-rus.). Jak je nyní? Z těchto 191 nejstarších bylo povýšeno jen 88 (54 něm., 13 čes., 7 pol., 8 ital., 2 srb.-chorv., 2 něm.-rum., 1 něm.-slov. a 1 něm.-rus.). Zbývají tedy ještě 103 a bez katechetů aspoň 90 opominutých z nejstarší generace. V dalších 4 ročnících (1879—1882) poměry jsou tyto:

Ze 46 profesorů ročníku 1879 (mezi nimi českých 6 + 3 katech.) povýšeno 32 (čes. 6); ze 45 prof. z r. 1880 (čes. 15 + 1 kat.) povýšeno 31 (čes. 13); z 53 prof. z r. 1881 (čes. 17) povýšeno 35 (čes. 9); z 84 prof. z r. 1882 (čes. 25 + 2 kat.) povýšení 42 (čes. 14). Celkem tedy v těchto 4 ročnících ze 228 povýšeno 140 (z 69 prof. a kat. českých celkem 42), poměr proti jiným dosti příznivý.

Glossy k povyšování červencovému do osmé třídy hodnostní. V červnovém čísle min. ročníku (str. 365 násl.) rozebrali jsme statisticky také povyšování do VIII. tř. na státních školách středních z r. 1900, a již 1. července 1901 byl uveřejněn nový seznam profesorů VIII. tř., povýšených v roce letošním. Kdežto hromadné povýšení z r. 1899 týkalo se 576 osob a loňské 253, letošní postup vykazuje číslici poměrně malou, a to 127 (116 prof. + 11 katech.). Z nich českých bylo 29 (26 + 3 katech.). Loni byl na řadě ročník 1892 (jen ve Štyrsku přišli do VIII. tř. 2 prof. z r. 1893), letos nově ročník 1893, jenž má 83 prof. (vedle 15 katechetů) a z nich 16 českých (+ 4 katech.). Z tohoto nového ročníku povýšeno 37 prof. (22 něm., 8 českých*), 3 pol., 3 něm.-slov. a 1 něm.-ruský), z ka-

*) Burda, Smolař, Paleček, dr. Guth, Vysoký, Vaněček, Kamenický a Hübner (po 11letém suplování se zkouškou a 8leté definitivě, tedy skoro po 23 letech!) vesměs v Čechách.

techetů žádný. Vedle toho výjimkou vzati 4 také z ročníku 1894 (3 něm. na gymn. v Linci a na reálkách v Opavě i ve Vídni VII. okr., a 1 pol., na reál. v Tarnopoli, rodilý arcí 1844); celkem tedy z obou těchto ročníků 41 osob. Zbývá tedy z uvedených 127 osob na vyplnění nedostatků z let předešlých (1876—1892) pouze 86 (75 profesorů a 11 katech.). Poněvadž však podle tabulky (na str. 366 zmíněného čl. ve »Věstníku«) nepovýšených z těch let bylo 201 (154 prof.* a 47 kat.), vidno, že ještě zbývá *nepovýšených* z těch let 115, a to 79 prof. a 36 katechetů (z těchto ovšem ze známých příčin dlužno asi některé vynechat). Podrobněji: z 93 německých loni nepovýšených (68 prof. + 25 kat.) zbývá 51 (33 prof. + 18 kat.), z 51 polských (46 + 5) celkem 33 (28 prof. + 5 kat.), ze 40 českých (29 prof. + 11 R.) zbývá celkem 19 (11 prof. + 8 kat.), ze 2 něm.-slov. zbývá nepovýšen (do 1892) jen 1, ze 3 něm.-rum. dva (1 prof. + 1 kat.), ze 4 ital. tři (1 prof. a 2 k.), z 5 srb.-chorv. tři (2 prof. a 1 k.), ruští opět 3 (2 prof. + 1 k.) Po změnách prázdninových třeba však u nás připočísti ještě dva professory, kteří letos přešli na státní stř. školy s učitelských ústavů, tak že českých kandidátů VIII. tř. do r. 1892 jest 21 (13 prof. a 8 kat.). Uvedeme z nich nejstarší: N. Bydžov (1883), Třeboň (1885), Písek R (1886), Pelhřimov (1887), K. Hora R. (1888) atd. U Poláků nejstarší je z r. 1876, u Němců (nehledíme-li ke 2 katechetům z r. 1876 a 77) první na řadě je professor z r. 1885. Čy.

Z první schůze dolnorakouských středoškolských ředitelů ve Vídni. Na den 24. října m. r. svolána byla do Vídně velmi důležitá konference středoškolských ředitelů dolnorakouských, která navštívena byla předními osobnostmi o školství zasloužilými a v úřadech školských nejvyšší místa zaujímajícími, jak jsme o tom svého času podali zprávu. Nyní teprv vydána byla obšírnější zpráva o rokování tehdejších, jež se týkalo řady otázek nanejvýš důležitých; podáváme z ní stručný výtah hlavně s ohledem na některé otázky všeobecnější, poukazující na obšírný referát v »*Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien*« (1901, 8. u. 9. Heft) a v »*Zeitschrift für das Realschulwesen*« (1901, seš. 9 atd.).

Za předsednictví školního inspektora dra. Maurera projednáno první tema: »*Pokud je možno i žádoucno ulehčiti středoškolským ředitelům při pracích administrativních*«. V důkladných referátech kladen hlavní důraz na zjednodušení agendy při některých výkazech jako o školném, o herném, při rozpočtu ročních nákladů, při zprávách o příjmacích zkouškách, zejména přimlouvali se však referenti za zavedení pomocné síly ředitelům, buď zvláštního úředníka, neb některého člena sboru, jenž by s agendou obeznámen byl a přiměřenou část práce ředitelské vykonával, ovšem jen na školách, které mají více než 300 žáků nebo 1 pobočku přes normální počet tříd. Se všemi návrhy projeven souhlas se strany praesidia i četných pozvaných hodnostářů.

Druhé thema projednáváno za předsednictví školního inspektora Kappa; týkalo se *odkladu školného pro žáky prvních tříd*. Vypočteno statisticky stoupání žactva na školách středních od roku, kdy tato úleva byla povolena a kdy zejména i jiné podpory byly ministerstvem doporučeny. Naproti tomu vzpomenuto četných obtíží, jež má klassifikující učitel, obzvláště ve třídách nad 50 i 60 žáků-nováčků silných. Usneseno upravit podmínky v ten smysl, že i žáci dostatečného prospěchu mohou o odklad žádati, mají-li známky

*) Tak dlužno čísti (místo 163) na str. 366 v pozn.

dostatečné stejným počtem chvalitebných viváženy, rovněž i lhůta klasifikační takovýchto žáků má býti na 3 měsíce prodloužena, lhůta pak podávání zá-
dosti za odklad na měsíc, aby bylo možno dokonalé poznání každého jedince.

Referátu *»O významu domácích úkolů ve vyučování cizím jazykům«*, předsedal z. šk. inspektor dr. Scheindler. Hovořeno zprvu o latině a řečtině, na konec všeobecně o cizích řečech, a tu mnozí řečníci přimlouvali se o odstranění těchto domácích prací hlavně z důvodu, že bývají čteně pracovány s pomocí osob jiných. Řed. Jan Fetter navrhuje, by domácí práce — nejsou-li slohovým cvičením — nebyly sice na dobro odstraněny, ale aby byly korigovány ve škole na tabuli, a učitel aby se jen přesvědčoval, zda li každý žák ukol pracoval, jako při matematických cvičeních, která bývají zadávána pravidlem z hodiny na hodinu. Jednou za semester přesvědčoval by se učitel, zdali žák je správně pracuje a koriguje, a známka platila by potom nejen jako z prospěchu, ale i ze zevnější úpravy i uznána většinou zbytečnost domácích úkolů z latiny a řečtiny.

Další thema projednávalo otázku *nedostatečné dvouhodinové doby k ry-
pracování maturitní práce latinsko-německé*. Žák vědom jsa této krátké lhůty, píše příliš kvapně, nečitelně, nedopisuje slov, přehlíží celé řádky. Bude záhodno zvýšiti dobu tuto alespoň na tři hodiny, při tom vybíráti themata kratká, vhodná a nikdy nad mohutnost prostředního žáka sáhající.

Široce rozvětvené debatty doznala otázka obligátního zavedení některé z moderních řečí ve vyučování gymnasijsní. Celá řada řečníků vystřídala se pro toto thema, o němž se už i jinde hovořilo nemálo. Ale ani tu se nedospělo k definitivnímu rozřešení, tak že zůstanou věci při starém a věc bude se dále zkoušeti. Velmi pěknou a opravdu o vážné důvody se opírající řeč pronesl vládní rada ředitel Dr. Gustav Waniek, jenž je v zásadě proti zavedení obligátní frančtiny neb jiné moderní řeči evropské; zdůvodňuje svoje mínění skutečným přetížením žactva, ač nebylo-li by tu odpomoženo zredukováním učiva při jazycích klassických, proti čemuž se rozhodně staví. Řádru jeho řeči budiž shrnuto asi v tyto body:

a) Zavedení obligátního vyučování některé kulturní řeči na gymnasiu mělo by na následek velké přetížení žactva, nebyla-li by podniknuta pronikavá změna dosavadní organizace;

b) pronikavá změna dosavadní organizace gymnasijsní nutně vedla by k zatlačení staroklassického vyučování a odváděla by od vlastní úlohy gymnasia vzdělávati žáky pro vědecké myšlení,

c) Na gymnasiích v něm. zemích korunních měla by se poskvovatí možnost učiti se některému jazyku cizímu.

Referent se však přimlouvá, aby při tom se nehledělo na určitý počet žactva, jenž by byl nutný k zařízení toho kterého kursu filologického, nýbrž aby bez ohledu na počet přihlášených byla poskytnuta možnost žákům nadanějším a silnějším vzdělati se v té či oné řeči moderní.

V dalším rozhovoru o tematě *»setkávají-li se rozdělení učebné látky z řečtiny ve třídě III. s praktickými obtížemi?«* přimlouvá se vl. ředitel Kno. i za posunutí některých nepravdivostí (ritické sklonění, některá verba contracta a j.) ze třídy III. do IV. Stanoví jakožto požadavek třetí tř. řecké tvaroslovi až po Verba liquida pro třídu čtvrtou Verba liquida a Verba na pi se všemi tak zv. nepravdivostmi.

Posledním bodem programu byla debatta o *přijímacích zkouškách do
prvé třídy středních škol*. Celá řada řečníků poukazovala na častý případ,

že mnohdy žák s vysvědčením vyhovuje mnohem méně požadavkům zkoušejícího, nežli žák dostatečný. Zrovna tak často žáci, kteří při zkoušce přijímající jen stěží prošli, vyšinuli se průběhem studií na hochy nadané i naopak. Referent, vládní rada ředitel *Karel Ziwsa*, klade velkou váhu při zkoušení přijímacím v první řadě na poznání intelligence a schopnosti žákovy a v druhé teprve na jeho skutečné vědomosti. Při tom stále dlužno mít na paměti ústav (obecnou nebo měšť. školu), z něhož hoch přichází. Proto na př. při zkoušce z němčiny jest více si všimati samostatnější části práce žákovy (vypravování přečteného a pod.), než li poznatků grammatických. Při počtech jest klásti váhu na počítání z paměti, na slovné příklady, třeba lehké při tom a průhledně sestavené. Při všem nutno bedlivě si všimati fysických překážek žáků, jako na příklad nervosity, dnes mezi mládeží velmi rozšířené, bojácnosti, nesmělosti, lekavosti a j. Proto za zkoušející professoři mají býti voleni mužové starší, zkušenější a dobří paedagogové zároveň. Aby se zamezil spěch, jenž v těchto případech rovněž zavinuje mnohou nesnáz, budiž popřáno více času ke zkouškám přijímacím, buďtež po případě započaty už koncem měsíce června. — Debattou o zkouškách přijímacích konference skončena přijetím těchto návrhů referenta vl rady Ziwsy a korreferenta řed. J. Dechanta: 1. aby přijímající zkoušky zůstaly, 2. aby se při nich žádaly jen vědomosti 4. nebo 5. třídy obecné školy, 3. aby se požadavky trochu zmírnily (v mateřské řeči jen diktát a rozbor jednoduché věty se zřetelem hlavně jen k podst jménu a slovesu — výměra časová: nejvýš hodina; v počtech pak aby se zkoušelo psaní číslic, čtvero hlavních způsobů počítání s celými čísly až do 7 míst, vedle 2—3 krátkých příkladů s čísly ne pojmenovanými buďtež dány též 1—2 příklady s čísly pojmenovanými, hlavní míry a váhy; při ústní zkoušce též počítání z hlavy); 4. ústní zkouška budiž odpuštěna každému žáku, kdo si přinesl z obecné školy známku dobrou a při písemné zkoušce přijímací dostal dostatečnou; žáci mající na vysvědčení z obecné neb měšťanské školy známku nižší než dostatečnou, nemají býti k přijímací zkoušce vůbec připuštěni; 5. přijímací zkoušky buďte svěřovány co možná jen učitelům zkušeným.

Vyučovací osnova pruských gymnasií. Pruské ministerstvo duchovních záležitostí nařídilo výnosem ze dne 25. dubna 1901, aby na všech gymnasiích i progymnasiích v tak zvané doplňovací vyučování zahrnuty byly také 3 hodiny vyučování angličtině. V nižší i vyšší tercii budou mimo to zahrnuty pravidelně dvě hodiny frančtiny a jedna hodina počtů a matematiky, za to v nižší sekundě pouze jedna hodina frančtiny a dvě hodiny matematiky a přírodních věd. Vyučování těmito předměty musí býti pokud možno zcela upraveno dle osnovy reálných gymnasií pro dotyčné třídy. Žáci nižší sekundy, kteří doplňovacímu vyučování obcovali, v případě jednoroční dobrovolnické služby složí některou ze zkoušek, v obor doplňovacího vyučování spadajících, jejíž dobrý výsledek oprávní jim beze všeho dalšího vstup do vyšší sekundy kteréhokoli pruského reálného gymnasia.

K. D. Zagojannis, professor paedagogiky na universitě athénské, byl 12. srpna b. r. svého úřadu zbaven, poněvadž ostře napadl v kterémsi německém časopise veřejné vyučování řecké.

O školství **hollandském** přináší poučný obrázek úřední zpráva z r. 1900. Dle ní je v celém Holandsku pouze 29 gymnasií a 63 vyšší měšťanské školy. Tyto poslední navštěvovány jsou 4274 hochy a 4418 děv-

čaty. Plat na hollandské university, hrazený státem, provinciemi a městy dohromady obnášel 2,109.905 zl.

Ve školství kretském zavedena nová osnova vyučovací, kterou princ-regent vyhlásil dne 4. srpna b. r. Nový tento zákon vypracoval z Athén povolaný generální inspektor vyučování *dr. Panag. P. Oekonomos* ve spolku, *dr. Ant. Michelidakisem*.

Školství ruské. Dle ministerského sdělení počítalo Rusko (bez Finska) až do r. 1901 9 universit, z vyšších ústavů pak 7 duchovních, 2 medicinské, 3 právnické, 2 historicko-filologické, 12 technických, 5 vojenských, 3 zemědělské, 4 zvěrolékařské, 3 ženské školy a rovněž 3 vysoké školy pro orientalské řeči — dohromady tedy 54 vysoké školy se 16.570 žáky. Středních škol bylo asi 880, jichžto počet žactva přesahoval výši 162.000. Největšími čísly honosí se školy elementární nejrůznějších kategorií, jejichž počítá se na 79.000 se 154.650 učiteli a 4.204.000 žáky. Při školách těchto zřízeno bylo mimo to 5419 zahrad a školek, 106 pokusných polí, 944 včelínů, 626 dílen a 729 škol učňovských.

V Paříži otevřena byla počátkem tohoto semestru veřejná ruská vysoká škola, na kterou právě povoláni byli nejznámější ruští professoři, tak na př. historik Karniev, biolog Mečnikov, právník a sociolog Kowalewski a j. v. Přednášky až na malé výminky budou ruské a rozšíří se na všechna odvětví věd sociálních a všeobecné přírodovědy.

R 1893 založilo ruské ministerstvo kultu pro děti obyvatelstva východních provincií privátní školy, tak zvané „Kroužky“, ve kterých *výhradně pouze děti cizozemských poddaných* byly vyučovány. Vyučovací řeč byla *německá* a každému kroužku přináležeti mohlo nanejvýš 15 hochů a děvčat. Ikož však v poslední době, jak noviny z Petrohradu oznamují, zaznamenány byly četné přestupky základních nařízení pro tyto školy, tak na př. vyučovány tam byly děti ruské, ministerstvo nařídilo uzavření všech dosavadních a zakázalo otevření nové školy tyto. (Novoje Vremja.)

Z Apie, hlavního města ostrovů Samoanských, dochází zpráva, že okružním listem císařského guvernéra dr. Solfa bylo nařízeno, *aby vyučovací řeč všech škol této skupiny ostrovů byla samoanská*, vedle ní však aby pouze řeč německá byla připuštěna.

Osobní. Ministerská rada *Josef Kanera* jmenován byl sekčním šefem v ministeriu kultu a vyučování. — Referent pro střední školství tamtéž. dvorní rada dr. Huemer, vyznamenán byl od Jeho Veličenstva udělením rytířského kříže řádu Leopoldova. — Professoři učit. ústavu v Kroměříži *Jan Beránek* a *Jos. Dostál* povýšení do VIII. tř. hodn. — Při zkuš. komisích pro české školy obecné a měšťanské se stali: v Kroměříži ředitel *Jan Přecechtěl* předsedou, prof. J. Dostál náměstkem jeho; v Kutné Hoře suppl. Al. Koubek členem; v Praze prof. Vladimír Mikan členem; v Soběslavi prof. Ant. Krpálek členem. — Prof. českého státního reál. gymnasia v Praze v Křemencově ulici dr. K. Vandas povolán na českou techniku do Brna. — Na české obecní reálce v Kroměříži jmenováni byli: skutečným učitelem *Antonín Stráinec* z r. v Praze (Ječná ul.), provisorním učitelem *Jan Melichar* z r. v Praze (Ječná ul.), skutečným učitelem tělocviku *Alois Beňa*, prov. učitel tělocviku r. v Kroměříži.

Povýšení profesorů. Od ministra vyučování povýšení byli do VII. tř. professoři na středních školách českých v Čechách a na Moravě (abecedně sestaveno):

Bareš Frant. na gymn. ve Mladé Boleslavi, Bayer Hugo na reálce v Plzni, Bedroš Karel na r. v Karlíně, Branžovský R. na r. v Praze v Ječné ulici, Chum Frant. na gymn. ve Mladé Boleslavi, Čapek J. na gymn. v Praze v Truhlářské ulici, Čermák Jan na gymn. v Olomouci, Čipera Josef na r. v Plzni, Čížek Frant. na gymn. v Litomyšli, Čuda Arnošt na gymn. v Praze na Malé Straně, Fiala Hubert na reálce v Brně, Frána na gymn. ve Mladé Boleslavi, Hess Bohdan na

gymn. v Praze v Truhlářské ulici, Hobl Antonín na gymn. ve Mladé Boleslavi, Hula Josef na gymn. v Litomyšli, Hůrský Frant. na gymn. v Čes. Budějovicích, Jícha Josef na reálce v Praze na Starém městě, Kaňka Fr. na r. gymn. v Praze v Křemencové ul., Kasparides Josef na r. gymn. na Smíchově, Klenot Bedřich na gymn. v Rychnově, Klusáček Jaroslav na r. v Praze na Starém městě, Koc Jan na gymn. ve Slaném, Kopecký Karel na gymn. v Rychnově, Košťál Josef na gymn. v Praze, Truhlářská ul., Kotrč Karel na r. v Praze na Starém městě, Krecar Ant. na gymn. ve Slaném, Křemen Karel dr. na gymn. v Praze na Malé straně, Křepinský Julius na r. gymn. v Klatovech, Kroutil Jan na gymn. ve Valašském Meziříčí, Krouza Jan na r. g. v Kolíně, Kryštof Frant. dr. na r. g. na Smíchově, Lacina Josef na r. v Praze na Malé straně, Libický Ant. na r. na Král. Vinohradech, Lhota Augustín na r. v Rakovníku, Lukeš Josef na gymn. v Písku, Macháček Jan na g. v Českých Budějovicích, Marek Václav na gymn. v Čáslavi, Mařík Jan na r. g. v Praze v Křemencové ul., Netuka Frant. na r. v Praze na Malé straně, Novák Jan dr. na r. gymn. v Praze v Křemencové ulici, Paul Karel na g. ve Slaném, Placek Jan na akad. g. v Praze, Přibyl Josef na gymn. v Jičíně, Princ Vojtěch na g. v Praze v Žitné ul., Rotter Adr. na gymn. v Písku, Ruth František na gymn. v Praze v Žitné ulici, Samohrd Ferdinand na gymn. v Domažlicích, Schüller František na reálce v Praze v Ječné ulici, Schwarz Emanuel na reálce na Královských Vinohradech, Seidl Daniel na gymn. v Písku, Strejček Mat. na r. v Praze v Ječné ulici, Strér Bohumil na gymn. v Domažlicích, Strnad na gymn. v Plzni, Stýblo František na gymn. v Praze, v Žitné ul., Špergl Václ. na gymn. na Král. Vinohradech, Šteffl Václ. na gymn. v Olomouci, Štěpánek Jan na r. na Král. Vinohradech, Štětina Karel na gymn. v Jičíně, Tesař Josef na gymn. v Praze, na Malé straně, Třesohlavý Josef na akad. gymn. v Praze, dr. Vančura Jindřich na r. gymn. na Smíchově, Viravský Vojtěch na gymn. v Praze, v Truhlářské ul., Votrubec Vratislav na r. na Král. Vinohradech, Vyzval Jan na r. v Brně, Zahradník Karel na gymn. v Plzni a Záklasník Tomáš na r. v Jičíně.

Zprávy spolkové.

Zprávy z valné hromady, konané za správní rok 1900/1, dne 23 listopadu 1901.

I. Jednatelská zpráva.

Velectění pánové!

Loňská valná hromada konaná dne 28. listopadu doplnila výbor za členy dílem se vzdavší dílem dle stanov odstupující — po návrhu p. řed. Jana Šafránka akklamací — těmito zvolenci: starostou zvolen opětně řed. Václ. Starý, pokladníkem po odešlém, ale nezapomenutém, vysoce zasloužilém prof. Setunském prof. Fr. Stýblo, do výboru pak vyslání řed. Fr. Bílý, prof. Karel Černý, dr. Fr. Groh, dr. M. Kovář, dr. Em. Peroutka, Fr. Ruth, Jan Sommer. Náhradníky zvoleni pp. dr. Václav Posejpal a dr. Jos. Šimák, za revisory účtů posléze prof. Ant. Libický a Jos. Pour. Ve výboru pozůstali pak dr. Jak. Čečka, P. Václ. Černý, Jos. Durych, Rob. Hartmann, Jan John, Jos. Klenka, Jan Nedoma a Jar. Zdeněk. Výbor ustavil se potom tím způsobem, že zvolen jednatelem opět řed. Bílý, zapisovatelem prof. Jos. Durych a správu archivu že převzal prof. Stýblo. Prof. Zdeněk zůstal náměstkem starostovým.

Činnost letošního roku byla opět mnohostranná a vyžadovala velikého nákladu času i sil. Výbor konal celkem 12 schůzí, ve kterých vždy jednotlivým funkcionářům a zvláště praesidiu uloženo hojně úkolův. Vedle toho bylo četně schůzí komisí a dosti jednání s instancemi mimospolkovými.

1. Především šlo o to splnití usnesení valné hromady. Bylof touto uloženo výboru, aby činnost spolkovou rozšířil o vydavatelství. Po té stránce učiněny první kroky vydáním professorského kalendáře a nových řádů školních t. Pravidel pro stravovatele žáků a Domácího řádu žáků. S jakým úspěchem hmotným pro spolek se podnikly tyto provedly, o tom nelze ještě podati zpráv. Účty nejsou ještě uzavřeny Ale kalendář českých profesorů, jehož vydání měla na starosti zvláštní komise s hlavním pořadatelem prof. J. Durychem, došel veliké přízně a bylo po něm hojně poptávek. Ač je schopen dalšího zdokonalení, přece již letos uštěďřena mu s mnohých stran chvála. Na vydání učebnic a normalis českých zatím ještě nedošlo.

2. Dále bylo usneseno, aby nový výbor vzal v úvahu, zda by se neměl uspořádati opětně sjezd professorstva středních škol českých zároveň s výstavou nových pomůcek učebních ze všech ohorů. V této věci po zevrubné úradě výbor se rozhodl navrhnouti, aby se sjezd na jisto konal roku 1902 a to o svátcích svatodušních, které toho roku se vhodně spojují se svátkem svatojanským.

3. Posléze loňská valná hromada uznala pilnou potřebu změnění spolkové stanovy a vznesla ten úkol na nový výbor. Tento se ujal věci se vši péčí: určil ze sebe zvláštní komisi, t. starostu, jednatele, prof. Johna a dra Kováře a schváliv elaborát její, opírající se o stanovy jiných korporací, úředně již schválené, svolal na den 8. května mimořádnou valnou hromadu pro konečné snesení změněných stanov. Šlo při tom hlavně o to, aby se rozšířilo ústrojí spolkové o odbory za příkladem haličských kol. Takové odbory má také Ústřední Matice školská Klub českých turistů a ne jeden jiný spolek český. Navrhované změny staly se také se zřetelem k leckterým dobrým zařízením, trvajícím v jiných spolcích professorských, od nichž všech jednatele si vyžádal stanovy jejich, jakož i ke zkušenostem nabytým z posavadní organizace našeho spolku. Bylo také třeba se Svatoborem vyjednávati stran případného převzetí jmění. Mimořádná hromada valná přijala všechny navrhované změny jednomyslně, a podle toho jednatele opatřil paterý opis textu nových stanov srovnaný s textem starých, jakož i 5 opisů stanov odborových, a získavše skrze prof. Stýbla potřebné informace strany kolkování atd. na mistodržitelství samém, předložili jsme nové stanovy posléze ke schválení c. k. ministeriu. Ale mimo nadání nedošly souhlasu úředního a byly vráceny. Závadnými shledána dvě ustanovení o poměru odborů k ústřednímu spolku, v nichž shledána pro odbory samostatnost, právnícky prý nemožná. Stanovy tedy v těch místech upraveny dle nařízení ministeriálního a budou Vám dnes předloženy k opětnému schválení, načež se ihned podají k dalšímu řízení úřednímu.

4. V mimořádné valné hromadě projednány dvě petice na c. k. ministerstvo, jež vypraviti uloženo výboru. Petici jednou dožadují se učitelé kreslení na státních školách středních, aby také jim byla udělována cestovní stipendia do Italie a Řecka, jako se uděluje klassickým filologům do těchto zemí, moderním filologům a přírodopvcům pak zase do zemí jiných. Druhá petice, kterou zaslali výboru jako výsledek svých úrad bývali dlouholetí supplenti, žádá se za připočítání všech let supplentských a ass. stentských po úplné approbaci do stabilisace a kvinkvenálek.

První petice byla již podána a slíbili ji úsilovně podporovati též němečtí kollegové. Druhá petice nemohla býti doposad odeslána, poněvadž není ukončeno přípravné jednání o ni. Pro důležitost této akce vůbec a vzhledem

k tomu, že jsou v ní účastněni nejvěrnější a nejstarší členové spolku našeho a mužové, kteří v úřadě učitelském zakusili takových útrap a starostí hmotných, že si mladší kollegové o nich nemohou učiniti náležité představy, výbor se usnesl vynaložiti veškeru energii na to, aby se získalo, co vůbec získati lze. (O posavadních krocích podává se zpráva v Hovorně)

5. Na téže mimořádné valné schůzi předneseny některé volné návrhy, jichž plná oprávněnost byla jednomyslně uznána, pročez měl výbor učiniti potřebné kroky k jich splnění. Byl to především písemný návrh kollegů brněnských, aby se výbor zasadil o vymožení těchto čtyř petit:

a) aby maximum filologických hodin na ústavech učitelských bylo sníženo aspoň na 17;

b) hodiny přespočetné aby honorovány byly filologům paedagogií aspoň 120 K ročně;

c) za professory paedagogií aby ustanovováni byli učitelé pro střední školy zkoušení a

d) aby na moravských ústavech učitelských nově bylo systemisováno místo hlavního učitele pro němčinu.

Za účelem podání této petice požádání pp. navrhovatelé za zevrubnější informace o některých bodech, po případě za vypracování petice samé, načež tato ihned bude vys. c. k. ministeriu předložena.

Druhý návrh, učiněný prof. Fr. Ruthem, aby se vystoupilo proti hanopisům na náš stav dr. Oldřichem Kramářem v něm. Politik uveřejňovaným, uskutečněn byl dvojako: jednak požádána redakce časopisu Politik, aby ne- uveřejňovala článků, které nejsou již věcnými úvahami, nýbrž zlobnými zavilými útoky proti celému stavu professorskému, jimiž se znevažuje a v potupu uvádí bez toho strastiplné a namáhavé působení naše, jednak činěny přípravy pro případ, kdyby bylo třeba vystoupiti z posavadní rezervy.

6. Na ministerstvo obrátil se spolek náš v tomto správním roce kromě uvedených případů ještě dvakrát:

předně tím, že spolek náš se připojil k petici podané vídeňskou Mittelschule jmenem veškerých spolků professorských, aby učitelům tělocviku na středních školách poskytnut byl postup do vyšších tříd a zkrácena služba na 30 let při 20 týdenních hodinách učebních;

za druhé tím, že po všech peticích a námi vzbuzených krocích parlamentních vyslal zástupce svého prof. Fr. Krátkého do Vídně, aby spolu se zástupcem pražské Mittelschule prof. Michelitschkem osobně přednesli pp. ministrům vyučování a financí, panu ministru dru Rezkovi, jakož i příslušným odborným přednostům a referentům žádost strany brzkého doplnění zákona o vpočítávání suppletských let do stabilisace a kvinkvenálek. Jak šťastně deputace pochodila, je vůbec povědomo a bylo v loňském listopadovém čísle Věstníku vypsáno podrobně. Dnes všichni professoři paedagogií mají suppletská léta již připočtena způsobem týměž, kterým se to praktikuje na školách středních.

7. O vynesení vydaném o loňských prázdninách, dle něho, professoři středních škol mají býti o prázdninách povolávání za porotce rokováno zevrubně ve výboře, a na podnět dra Groha svolána občasná schůze na porokování o tom, jaké povahy jsou prázdniny professorské a může li profesor býti zavazován ke službě porotní o prázdninách. Tam pak poukázáno na to, že professoři škol vysokých a učitelé škol obecných té povinnosti jsou zproštěni, že se tedy také prázdniny profesora středních škol rovnají dovo-

lené, a vyslovena obava, že učitelé středních škol, umoření desítměsíční službou a potřební tedy odpočinku a osvěžení, jistě nenabudou oddechu při rozčilujících líčeních porotních a že pak nastanou častěji případy, kde se budou dožadovati na zotavenou zvláštní dovolené ve školním roce.

Výboru bylo jednomyslně ponecháno, aby celou věc měl na péči a zařídil, co by bylo možné na uhájení professorských prázdnin. Výbor tedy dožadoval se na několika stranách informací a poznal, že někde si toho přejou pp. kolegové, aby se mohli účastniti porotních líčení, že prý to bude bez toho jen zřídka a stihne jen náhodou někoho, že bude vylosován, jinde zase si toho nepřejou na prosto a už se postavili proti spolku, že nezamezil možnost, aby professor byl volán za porotce. Choulostivá povaha této věci vyžaduje opatrného jednání. I bude žádoucí dorozuměti se s ostatními professorskými spolky rakouskými o společný postup. Neboť zákonité nařízení svědčí spíše pro povinnost porotní nežli proti ní, a povaha prázdnin jakožto dovolené není dosti jasně stanovena. Mělo-li by se přikročiti k zákonitému stanovení dovolené, mohlo by se státi, že tato dovolená by se upravila podle ostatních úřednických kategorií a že by pak nebyla ani jednotná, pro všechny professory stejná, nýbrž různá podle hodnotných tříd, ani tak dlouhá, jako doposud. Z těchto příčin výbor se zatím neodhodlal k žádnému kroku veřejnému, aby jím naposled neublížil dobrému výsledku konečnému. Rychlost nebo dokonce ukvapenost jednání nebývá vždy zárukou zdatu.

8. V téže občasné schůzi rokováno také na základě připsu prof. Vavř. Duška o otázce reformy gymnasií. Návrh jeho, aby české professorstvo přispělo hřivnou svojí ne-li k rozřešení reformy gymnasia, aspoň k vyjasnění pojmů, odstranění překážek, zažehnání nechuti k této práci ve vlastním středu a ukázání nových cest, po nichž, ne-li my, aspoň šťastnější nástupci naši by došli cíle, došel jednomyslného souhlasu a výboru uloženo, nepouštěti otázky té se zřetele. Výbor zachoval se dle přání toho a splňoval je jednak tím, že ve Věstníku uveřejňoval příhodné statě aneb aspoň referáty obracel k ní pozornost, jednak tím, že se usnesl vyslati zástupce do Krakova, kde o vánočních svátcích letošních bude otázka ta probírána ve zvláštní delegaci profess. spolků, a posléze tím, že mají se občas pořádati přednášky toho rázu. Taková se bude konati dne 4. prosince a bude v ní prof. dr. K. Veselík projednávatí thema, kdy by se mělo začínati s vyučováním latině a řečtině na gymnasiích, aby úspěch byl nejlepší a přece získána byla úspora času.

10. Vzhledem k akci zavedené vídeňským úřednictvem o vpočítávání aktivního přídatku do pense výbor se postavil na stanovisko, že pro náš stav, kde jest úmrtnost tak veliká a časná, se nedoporučuje usilovati o zdánlivou výhodu tuto, měla-li by býti vykoupena větším příspěvkem strhovaným měsíčně ze služného. V tom smysle referoval také p. řed. dr. Frank, starosta zdejší Mittelschule, na úřednickém sjezdu za tím účelem do Vídně svolaném, na němž zastupoval vedle spolku německého také náš Ústřední spolek.

11. Veškeré kategorie úřednické v Praze a předměstích usnesly se podati skrze J. E. p. místodržitele žádost k vys. ministerstvu, aby aktivní přídavek v Praze byl stejný jako ve Vídni. Do poradní schůze své pozvány také oba professorské spolky pražské, a tu provedl náš zástupce, řed. Starý, že výhoda ta se má vztahovati také na úřednictvo a professorstvo pražských předměstí, podobně jako tomu bylo také ve Vídni.

12. Za příčinou zjištění pravého smyslu § 4. pensijního zákona našeho z r. 1896, zda-li t. professor mající 30 let skutečné služby, ale nemající ještě 60 let života, musí dosluhovati do 60. roku svého věku anebo chtěje jíti dříve do pense, zda-li se musí prokázati lékařským vysvědčením o své další nezpůsobilosti, výbor obrátil se na vynikající odborníky s příslušnými dotazy a zvěděl, že jako spolek nemůže vzíti žádný případ osobní za svůj a provésti jej až do nejvyšší instance, nýbrž že tak učiniti musí postižený jednotlivec. V tom případě spolek jest ochoten hraditi část výloh s tím spojených. Vyučovací správa u žadatelů za pensionování před dokonáním 60. rokem života žádá lékařského vysvědčení; vykládá tedy zmíněný § ve smysle tom, že každému úředníku jest sloužiti do 60. roku, ať již má doslouženo dříve čili nic.

13. I letos bylo třeba jednati o vhodnější místnost v universitní knihovně pro čítárnu profesorů středoškolských. Ježto p. bibliothekář Kukula věci přeje, ale místnosti nemá, stalo se aspoň možné polepšení výhodnějším spojením čítárny s půjčovnou knih.

14. Brněnští kollegové v tomto roce se sjednotili, že založí veliký odbor ústředního spolku v Brně, aby tím zvýšili činnost spolkovou a svěžejší život uvedli do stavu professorského na Moravě. Výbor náš podporoval co nejvíce tuto snahu, očekávaje z toho odboru mnohý zisk morální, a povolil, dohodnuv se s Brněnskými, na jich správní výdaje, obnos sahající až do čtvrtiny příspěvků členských od brněnských členů spolku složených. Již myšlenka zříditi odbor takový vzpružila pp. kollegy v Brně k čilejší působnosti spolkové a stavovské; i podá o tom zvláštní zprávu p. dr. Fr. Nachtikal.

15. Chystaná knihovna českých klasiků posud nevstoupila v život. Jednatel vyjednával s p. cís. radou Ottou, a přesvědčil se, že věc naráží na četné obtíže, zvláště při spisech u jiných nakladatelů vydaných. Jednatel však neukončil toho jednání, a podnik tedy není ještě odstaven, nýbrž bohdá se uskuteční přece, bude-li jen dostatek dokonalých prací pro tu knihovnu. Doposud se přihlásil toliko jeden přispěvatel!

16. Do letošního roku správního na den 2. března 1901 připadlo 50. výročí vydání organizační osnovy pro reálky. Výbor se usnesl již některý měsíc před tím, aby událost ta byla přiměřeně oslavena. Také od některých sborů professorských, jako reálky v Plzni a v moravském Novém Městě, došla žádost, aby se tak stalo; odjinud zase došly dotazy, jak se chovati vzhledem k podobné slavnosti ve Vídni připravované. Samostatná oslava v Praze byla spolkem naším proto usnesena, že reálky v Čechách a na Moravě nejdříve byly zřizovány a také se tu nejdříve ujaly. Z původně zamýšlené slavnosti výhradně naší vyvinula pak se slavnost všeobecná, česko-německá, neboť ředitelé něm. reálék rozhodli se rovněž oslaviti den 2. března a to jak menšími slavnostmi školními, tak velikou slavností oficiální, načež vyšším zakročením způsobeno, že obě slavnosti navzájem se doplňovaly, že konány týž den a že zástupcové každého spolku vyslání navzájem ke slavnosti jedné i druhé. Slavnosti ty vykonány 13. března s neobyčejným zdarem v budovách nejstarší reálky české a německé v Praze za účasti p. vicepresidenta Zabusche, celé c. k. zemské školní rady, četných vynikajících hodnostářů a veškerého professorstva. Průběh jejich vypsán do podrobná v dubnovém čísle Věstníku. Zde budiž jen podotčeno, že slavnostní řeč u nás měl čestný člen spolku p. dvor. rada Jos. Webr ryt. z Pravomilů, jenž osobně měl ve-

likou účast při novodobém vytváření reálky, a že k ní došly málem ode všech sborů professorských v Čechách i na Moravě pozdravné a sounlasné telegramy. Zvláště pak budiž vytknuto, že dle vzájemného usnesení po skončených slavnostech od obou spolků professorských zaslán byl Jeho Veličenstvu holdovací telegram českoněmecký, za nějž také starostovi doručeno Nejvyšší podělování. Podobně zaslány telegramy pp. ministrům Hartlovi a Rezkovi a panu dvor. radovi Huemrovi, na něž rovněž došly srdečné odpovědi.

17. Když pak v červnu t. r. mocnář ráčil zavítati do Prahy, výbor našeho spolku vyslal zástupce, aby osobně se představili oběma pánům ministrům dru ryt. Hartlovi a dru Rezkovi, za posavadní přizeň se poděkovali a různé tužby naše jim ztlumočili. To se také stalo, a zpráva o tom podána ve Věstníku i ve všech novinách Ředitel a sbory všech středních škol a učitelských ústavů v Čechách při té příležitosti podali Jeho Veličenstvu nádhernou holdovací adresu podobně jako se stalo asi tři čtvrti roku před tím jménem všech středních škol v Rakousku. Podnět k tomu vyšel nepřímě od učitelstva škol obecných a měšťanských, které takovouto adresu samostatně podati se usneslo a také podalo.

Ježto režijní vydání nedosáhla výše složených peněz, věnován přebytek 30 K dobročinnému účelu nadání Komenského, které bylo od našeho spolku již před tím dostalo přebytek peněz složených na loňskou adresu holdovací obnosem 300 K.

18. Studentská představení divadelní, těšící se stále oblibě, byla pořádána i v roce letošním, a byl to opět prof. Stýblo, který nesl břímě hlavních starostí a prací s nimi spojených, a toho roku zvláště bojných. Dávána byla tato představení: v říjnu Sofokleova Antigona, na niž přijelo i žactvo z gymn. benešovského, v listopadu Bozděchova Zkouška státníková a Čechova Námluvy, v prosinci Paličova dcera, v lednu Stroupežnického Zvíkovský rarášek a V panském čeledníku, v březnu Zeyerova Šulamit, v dubnu Prodáná nevěsta, v květnu posléz Jiráskova M. D. Rettigová. V únoru se nehrálo pro stávkou orkestru.

19. *Občasné schůze* byly dvě: dne 3. října v Měšť. bes. pražské, kdež jednáno o porotní povinnosti profesorů a o člancích dra Oldř. Kramáře v něm Politik, dne 27. února, kdež přednášel doc. dr. Vladimír Novák O cestě oceánem v posluchárně fysik. ústavu české university.

Přátelské večírky byly také dva; dne 31. října a dne 24. dubna. Na prvním zejména prof. dr. J. V. Šimák bavil řadou duchaplných skládání svých a našel vydatné pomocníky v dr. K. Křemenovi a prof. Bertovi, a na druhém se libila znamenitě přednáška prof. Fr. Rutha O staré a nové Praze.

Vycházka vykonána dne 1. června do biblioteky na Strahov kdež vzácnou laskavostí p. dra Isid. Zahradníka účastníkům ukázáno vše, co vzácného a pamětihodného knihovna chová

Mimořádná valná hromada byla svolána na den 8. května, a projednány v ní změny stanov, petice brněnských, obrana proti útokům dra Kramáře na náš stav vedeným a návrh prof. Štěpánka, aby byla zrušena známka z pilnosti na vysvědčení

20. *Česká knihovna zabavy a poučení* vydala tohoto roku II díl spisu dra Vladimíra Nováka O magnetismu a elektřině pak Dvě květy nájek a tož *Chodské bájky*, jež napsal podle životních názorů chodského bda Jan Fr. Bruška a *Po stopě pravdy* od Fr. Procházky Dno Novákovu mělo býtí doplňkem vědomostí nabytých ve škole z oboru magnetismu a elektřiny a roz-

šířiti obzor žákovský po celém rozsahu obou těchto nauk. *Dvěma kytkami bajek* mínila redakce do literatury uvést řadu výtvorů bájkových, jakých doposud naše písemnictvo nemá. Jimi oba spisovatelé se posunuli do první řady skladatelů bajek. Každá kytka z této dvojice má svůj osobitý ráz, svoji zvláštní vůni: první kořenitou vůni prostého chodského venkova, druhá nádheru v barvách i podobě, duchaplnost a originalitu obsahu. Nevíme, jakého rozšíření se dodělaly obě knihy, ale prosíme všech přátel dobré četby, všech věrných členů spolku, aby doporučovali spisy České knihovny a nedali zahynouti podniku, kterým se jistě můžeme chlubit.

Spolkový orgán *Věstník českých professorů* dovršil v tom roce 8 ročník. Redakce snažila se jej po možnosti zdokonaliti. Jak se jí to podařilo, o tom nepřísluší soud mně. Ale beze zmínky nebude ponecháno, že vídeňský *Zeitschrift für das Realschulwesen* přinesl opětně obšírný referát o celém časopise a každém jeho článku. Také záhřebský vládní *Nastavni vjesnik* referuje o každém čísle našeho časopisu a haličské Muzeum ob čas mívá překlady našich článků anebo upozorňuje na obsah jejich.

21. Po stránce reprezentační spolek náš účastnil se letos akce, aby Národopisnému Museu byla propůjčena Kinského zahrada, byl zastoupen při slavnosti Erbenově v Miletíně a při oslavě Tychona de Brahe, zaslal gratulační telegramy ke slavnosti prof. Jana Krejčího do Klatov, k posvěcení nové budovy školní v Zábřehu a Velkém Meziříčí a osobně se účastnil starostou a jednatelem podobné slavnosti smíchovské průmyslové školy. Když vyznamenán byl p. z. inspektor *V. Kotsmich* titulem dvorního rady, bylo mu k tomu blahopřáno; jemu i panu dvornímu radovi *Rob. Riedlovi*, opouštějícímu Prahu, byly vysloveny díky za jich věrnou přízeň ke spolku. Když pak jmenován zem. inspektorem školním řed. akadem. gymnasia dr. *Fr. Krsek*, osvědčený příznivec spolku, přivítán byl v novém úřadě co nejsrdečněji.

Milému členu spolku, chloubě našeho stavu, škol. radovi *Aloisu Jiráskovi*, zaslán projev upřímné radosti z jeho Abrahamovin a nejlepší přání do budoucnosti.

A tak provázel výbor spolkový svou pozorností i jiné vynikající události v duševním životě domácím a pokládal za povinnost členům svým zaslati přiměřené přípisy v měnivých bězích života jejich.

22. Zbývá nám vykonati přehlídku také po členech a příznivcích, opustivších navždy řady naše a tento svět. Je jich počet značný: Dne 4. října zemřel v Charkově řed. tamnějšího III. gymnasia *Josef Feodorovič Tichý*, dne 13. října v Brně prof. náb. při č. ústavě učitelek, *J. Eliáš* dne 14. března v Praze suppl. gymnasia přerovského *Rud. Struneček*, dne 23. března prof. něm. gym. v Štěpánské ul. *Fr. Bauer*, dne 15. května prof. české reálky brněnské a šefredaktor úředních novin moravských *Hubert Rull*, dne 10. května prof. reál. gymnasia v Novém Bydžově *Jindř. Klecanda*, dne 24. května senior telečské reálky *Václ. Martínek*, dne 5. června suppl. zábřežského gymnasia *Jos. Zeman*, dne 11. června býv. suppl. č. reálky v Ječné ul. a docent české techniky dr. *Otakar Šulc*, dne 8. září prof. opavského českého gymnasia *Ant. Karásek*, dne 27. září jub. profesor české reálky v Ječné ulici *Václ. Sobek*. Nad jiné těžkou ztrátu pak utrpěl celý národ náš úmrtím předního státníka našeho, bývalého ministra financí *prof. dr. Jos. Kaizla*, jemuž stav náš navždy zůstane povinnován díky za vymožení regulace platů a také spolek náš za ochotnou podporu ve všech potřebách vždy

mu prokazovanou. Při všech starostech min. Kaizl nezapomínal na důležitost školství a chytal se právě vydati spis o slovanském školství středním v Rakousku.

Budiž čest památce těchto mužů neunavné práce, vzorných vlastimilů a obětovných přátel mládeže!

Konče zprávu tuto, připomínám i letos jako jiná léta, že obraz činnosti tuto načrtnutý jest jen bledým odleskem veškeré mnohostranné působnosti spolkové. I letos agenda jednatelská se blíží k tisíci dopisů. I vzdávám upřímný dík prof. Stýblovi, jenž mi pomohl i letos uleviti v značné části práce, a připojuje k tomu díky všem, kdož přispěli k nynějšímu rozkvětu a čestnému jménu našeho spolku, zvl. pak obětovným pp. důvěrníkům spolku, pánům přispěvatelům Věstníku, pp. členům zábavního výboru, pp. přednáševším a neméně i p. řed. Šafránkovi, jenž nám poskytoval ochotného přístřeší ke schůzím výborovým, odborovým i valným, přeji spolku do další budoucnosti upřímné lásky členů a požehnání jejich snahám a práci.

2. Zpráva pokladní za správní rok 1900—1901.

Podává Fr. Stýblo, t. č. pokladník.

Příjem:

1. Zbytek ze správního roku 1899—1900	909 K 52 h.
2. Příspěvky členů	4102 „ — „
3. Doplatky příspěvků členských z r. 1899—1900	29 „ — „
4. Přepiatky příspěvků členských r 1900—1901	8
5. Subvence a dar:	
a) od c. k. minist. kultu a vyučování	600 K.
b) od c. k. škol. rady Adolfa Kubše v Brně	10 „
Úhrnem	610 „ — „
6. Úroky z uložených peněz	36 „ 41 „
7. Za poukázky do divadla	2 „ 34 „
8. Za prodaná čísla i celé ročníky »Věstníku«	5 „ 30 „
9. Za inseráty ve »Věstníku«	5 „ — „
10. Předplatné na »Věstník« od nečlenů	19 „ 50 „
11. Náhrady za separátní otisky, rytiny a p. ve »Věstníku«	82 „ 60 „
12. Náhrada na poštovné od prof. Mikše	— „ 80 „
Úhrnem	5810 K 47 h.

Výdej:

1. Do fondu věstníkového uloženo	600 K . h
2. Na VIII. ročník »Věstníku«	3542 „ 52 „
3. Za separátní otisky, rytiny a p.	64 „ 20 „
4. Doplatek za mapky v VII. roč. »Věstníku«	56 „ — „
5. Petice a jiné zájmy stavu	50 „ — „
6. Přednášky	30 „ — „
7. Výlohy odboru knihovního	210 „ 60 „

8. Dary:

- a) Spolku na podp. chudých filos. za r. 1901 . 20 K.
 b) » vdov a sirotek po prof. » » 20 »
 c) » českých žurnalistů na r. 1900 a 1901 40 »
 d) » Komenskému ve Vídni na r. 1901 . . 20 »

	Úhrnem	100 K — h
9. Na oslavu jubilea reálkového 13./3. 1901	225 » 78 »	
10. Za koupené starší ročníky »Věstníku«	8 » — »	
11. Za tiskopisy Pošt. spořitelny a j.	5 » 87 »	
12. Správa spolku	199 » 04 »	
13. Za kalendář a jiné tisky	400 » — »	
14. Zbytek na budoucí správní rok	318 » 46 »	
	Úhrnem	5810 K 47 h.

Fond věstníkový:

- a) V Zemské bance král. Českého 8016 K 51 h.
 b) v Poštovní spořitelně 200 » — »

Úhrnem . 8216 K 51 h.

Podepsaní revisoři prohlédli předložené jim účty »Ústředního spolku českých profesorů« na rok 1900—1901 a shledali je v úplném pořádku. — O fondu věstníkovém (8216 K 51 h) bylo vykázáno, že jest uložen dílem (8016 K 51 h) v Zemské bance, dílem (200 K) v Poštovní spořitelně. —

V Praze dne 9. listopadu 1901.

Antonín Libický,
t. č. revisor účtů.

Josef Pour,
t. č. revisor účtů.

Odbor knihovní měl uplynulého roku schůze dne 20. listopadu, dne 18. dubna a dne 22. května; schůzí těch účastnil se pravidelně věrný kruh 8—10 kolegů. Jednatel sestavil z velikého množství programů středoškolských seznam knih (asi 3500), jež jsou na ústavech v knihovnách žákovských; seznam byl v nitru schválen spolu i s vyzváním k pp. ředitelům a všem kolegům, pak nákladem více než 100 zl. vytištěn a rozeslán. Seznamy s příslušnými poznámkami již docházejí zpět, ale bohužel posud jsou ústavy, z nichž odpovědi nedošlo. *I prosíme ještě jednou snažně, aby pp. kolegové vyslyšeli naši žádost; jdeť o akci velmi důležitou a prospěšnou.*

Také páni nakladatelé nejeví porozumění pro práci naši; posílaliť nám zase i minulého roku k posudku knihy většinou jen drobnější, přibližné více školám nižším.

Fr. Ruth,
t. č. jednatel.

Z výboru. Na druhé výborové schůzi ve správním roce 1901—1902 dne 31. října především bylo jednáno o těch odstavcích nových stanov spolkových, jež při prvním podání nedošly úředního schválení. Komise, jež pracovala návrh celých stanov, vypracovala také náhradu za odstavce závadné. Navrhované znění bylo výborem jednomyslně přijato a při tom bylo usneseno zrychlení ostatní jednání, jen aby nové stanovy co nejdříve byly schváleny. — Zájmu členstva a stavu týkaly se tyto věci: Prof. Dr. Fr. Groh se dotazoval, zda by se dalo petici vymoci, aby profesoři nemusili žádati za své kvinkvenálky, nýbrž aby se jim udělovaly bez žádosti. Věc vzata v podrobnou úvahu a pan Dr. Fr. Groh požádán, aby vypracoval návrh petice. — Haličské »Towarzystwo nauczycieli szkół wyższych« poslalo dopis, aby se

spolek připojil k přiložené petici o postupu professorstva do vyšších tříd hodnostních. Usneseno přistoupiti v zásadě k této petici, jen znění její se upraví; tu úpravu slíbil provésti osvědčený statistik spolkový prof. Karel Černý. — Jednání o věci došlo z Haliče dalo podnět k usnesení, aby se o vánočních prázdninách poslal do Krakova na hromadné jednání o upravě důležitých petic delegát. — Na podnět jednatelův bylo vysvětleno, proč se podání petice bývalých dlouholetých suplenťů drželo. Kdo se o věci přesvědčil, uznali, že nebylo možná dále pokročiti. Nebude-li lze přijmíti kollegy německé k součinnosti ve všech kusech, spolek jest odhodlán provésti věc sám. — O petici učitelů kreslení za cestovní stipendia bylo jednatelem oznámeno, že se již opisuje a co nejdříve vypraví do Vídně. Výzvání »Ústředního spolku státních úředníků ve Vídni« (Central-Verein der Staatsbeamten in Wien), aby spolek přistoupil za člena, nebylo vyhověno. Po těchto záležitostech společných bylo vzpomenuo sedmdesátých narozenin velezasloužilého čestného člena p. dvorního rady Jos. Webra. Na oslavu jich byl jednomyslně ustanoven přátelský večer 16. proa. ve velkém sále Měšť Besedy pražské. — Závěrkem bylo usneseno, aby se řádná valná hromada konala dne 23. listopadu o 5¹/₂ hod. v c. k. reálném a vyšším gymnasiu v Křemencově ulici.

Na třetí schůzi 18. listopadu byl zvolen delegátem spolkovým o vánočních do Krakova prof. Dr. Jindřich Metelka. — Na valnou hromadu byl ustanoven návrh, aby se o letnicích r. 1902 konal v Praze professorský sjezd. Jednání s Městanskou Besedou pražskou, jež vyzvala spolek, aby přistoupil za zakládajícího člena vede se dále. Spolek sice uznává, že místnosti besední jsou na větší schůze a zabavy spolkové svou polohou a rozsahem výhodné, ale před definitivním rozhodnutím bude třeba určitě sjednati a jistě ustanoviti výhody, jež by spolku z toho členství vyplývaly, zvláště při ředěném užívání besedních místností.

Valná hromada konala se v dobu výborem ustanovenou 23. listopadu o 5¹/₂ hod. v c. k. reálném a vyšším gymnasiu v Křemencově ulici za dosti hojného účastenství členů pražských i z předměstí. Z průběhu jejího vytykáme toto: Zprávy funkcionářů jednatele a pokladníka byly schváleny a pokladníku mimo to k návrhu revizora účtů prof. Ant. Libického bylo uděleno absolutorium. Na podnět pak prof. Dra K. Veselíka bylo se všeobecným souhlasem vysloveno poděkování starostovi, pokladníkovi, a zvláště jednateři jednak za jeho neunavnou a obětovnou činnost při vyřizování spolkové agendy, jednak za vzácné zásluhy za vlečený rozvoj spolkového »Věstníka«. — Rovněž byly schváleny zprávy ze spolkových odborů (knihovního, kreslířského a tělocvičného). Při zprávě z odboru knihovního byla pak zvláště za prospěšnou uznána akce na pořízení seznamu dobrých knih zabavných i poučných do knihoven žákovských. Při volbách byli zvoleni a za členy výboru prof. Václav Černý, Jos. Durych, Jan John, Frant. Krátký, Jan Nešoma, Václav Veverka, Jaroslav Zdeněk a suppl. učitel Fr. Zachystal; b) za náhradníky prof. Jaroslav Paul, Jan Konopek a suppl. učitel Bohuslav Truhlář. Revsory účtů zvoleni tiž panové jako loni prof. Ant. Libický, a Josef Pour. — Odstupujícím dlouholetým členům výboru šik radovi Dru M. Kovátovi a prof. Rob. Hartmannovi byly vysloveny srdečné díky za nevšední obětovnost a četné práce pro spolek vykonané. Jmenovitě p. rada Kovát zpravidla zastupoval spolek při jednáních konaných s Klubem státních úředníků a ochotně přijímal funkce na všech komisích. Starosta přál mu na odchodu dlouhých šťastných let a vyslovil naději, že oba pp. i jako nevybíhají zřetel na spolek pomocní silami svými. Návrhy výboru byly dva: a) na změnu neschválených odatavců v nových stanovacích. Znění navrhuvané výborem bylo bez debaty jednomyslně schváleno; — b) na pořádání spolkového sjezdu o letnicích r. 1902 s výstavou nejnovějších učebních pomůcek ze všech sborů. O tom návrhu rozhovořilo se několik přítomných členů a výsledkem debaty bylo usnesení »Výbor at rozřeší po všech ustavech pražských i venkovských dotaz, zdali sborové professorské souhlasí se sjezdem, obzvláště pak s tím, aby byl v Praze, a kolik členů by se z jednotlivých sborův určité na sjezd dostavilo.« Podle odpovědi výbor má právo učiniti rozhodnutí, nesvolávaje už na to valné hromady. Při volbách návrhů přehlasil se ke slovu nejprve ředitel Jan Šafranek a navrhuje, at výbor podá na příslušná místa žádost, aby se ředitelstvům všech škol ve schematismu učitelstva určených vydalo úřední nařízení, že jsou povinna vydávati i střednímu spolku českých profesorů statistická data pro schematismus jim vydávaný jako jinému soukromému nakladateli. Návrh ten doporučen byl proti Dr. Metelkovi, by, jednomyslně přejat. Zmínka o vydávání schematismu zavdala podnět prof. Dru K. Veselíkovi vysloviti uznání za pěknou úpravu professorského kalendáře, jen vazba by měla být pevnější.

a vyzlacení na deskách trvalejší. Na vyzvání jednatelevo někteří členové, zvláště Dr. Jindřich Metelka, připojili ještě leckteré praktické poznámky jak o obsahu a tiskové úpravě kalendáře, tak o rychlejším tempu při pořizování schematismu, jehož vydání se protáhne až do polovice prosince. Všem radám a pokynům bude lze vyhověti rokem budoucím. Letos se osvědčila také při vydání professorského kalendáře stará pravda: »Každý začátek těžký.«

Přáním všelikého zdaru starosta skončil valnou hromadu o 7¹/₂ hodině. *Sx.*

Divadlo. Čtvrté výroční období divadelních představení studentských počalo se 12. října 1901 provedením Shakespearovy tragedie »Romea a Julie«. — Ačkoli jsme se v těchto zprávách již dotekli toho, které okolnosti často projevují velmi podstatný účinek na volbu kusů o představeních studentských, jest potřeba připomenouti to zase. Za nynějšího stavu činohry v Národním divadle jest naprosto nemožno domoci se na správě divadelní nastudování kusů, které nejsouce pojaty do repertoiru napřed ustanoveného jen studentstvu by se vypravily, zvláště pak ne takových her, které by se po studentském představení aspoň na nějakou dobu na repertoiru neudržely. Důvod hlavní (jsouť ještě jiné) jest ten, že mužové o činohře v Národním divadle rozhodující mají vytčený činohře určitý na ten čas úkol a neohlédajíce se na žádosti stran některých her ústně i písemně přednesené, jdou jen za cílem svým, pokládajíce dosažení jeho za věc na ten čas nejdůležitější. Ústupky snad učiní později. Mají-li se tedy studentská představení zachovati, jest nezbytno vybírat na ně kusy jen z běžného repertoiru. A tu se snadno stane, že se o hodnotě zvolených her mínění rozcházejí. Tolik však jest jisto, že se o každé hře, která se k provozování navrhuje, svědomitá děje úvaha a že se vždy přihlíží k tomu, aby se jí dosáhla aspoň některá z těch mnoha tendencí, pro něž se pořádají. — Účastenství při tragedii Shakespearově bylo neobyčejné a bylo potěšitelným důkazem, že se zase vrátila horlivost, jež se loňskými odklady a změnami ustanovených her již viklala. Divadlo bylo do posledního místa naplněno, a zdařilé výkony došly u nadšené mládeže hojného uznání. Přejeme jí toho i těm p. umělcům, kteří si toho zasloužili. Bohužel, že u některých výkonů nebylo lze mluvit o zdařilosti. — Na den 9. listopadu byl smluven a ustanoven Dvořákův »Jakobín«. Představení mělo býti o slavnostních dnech jubilea Dvořákova projevem uznání velikému mistru také se strany českého studentstva. Ale jako několikráte před tím, také tehdy studentstvo musilo ustoupiti. Pořadatelka oslavy Dvořákovy, Umělecká Beseda, změnila slavnostní program, ustanovivši na večer 9. listopadu provedení Dvořákova »Requiem« s orchestrem, sborem a některými solisty Národního divadla, a proto odpolední představení Jakobína se odložilo na prosinec. Z nezbytnosti byla přijata v náhradu Kolárova tragedie »Magelona«. Nebylo-li tou hrou dosaženo jiného účinku ušlechtilějšího, než že se studentstvu ukázala také dramatická tvorba Kolárova a to kusem, s kterým kdysi p. Sklenářová-Malá putovala po celé vlasti, hrajíc ve prospěch zbudování Národního divadla, a který všemi hereckými společnostmi nesčetněkrát byl (a jest doposud) dáván, bude snad již tento historicko-retrospektivní ohled dostatečným důvodem, že kus ten přijat za studentské představení. *Sx.*

Zábava. Po práci milo — se pobaviti, zvláště, když se zábava uchystá na večer přede dnem feriálním. Tak se stalo také v našem spolku v sobotu dne 26. října a v pondělí dne 18. listopadu. Snaživému předsedovi zábavního odboru, prof. J. Salačovi, podařilo se opatřiti pro oba večery velmi zajímavé programy. Utěšené zpěvy »Kytary« a »Českého pěveckého kvartetta«, zdařilé recitace provedené pp. prof. Drem J. Jankem a R. Pavlerem, zajímavá přednáška prof. Fr. Rutha o Staré Praze, demonstrace s fonografem p. Jungwirtha — vše to mile pobavilo. Všichni, kdož ke zdaru těch večerů přispěli, zasluhují uznání a srdečných díků.

HOVORNA.

Docházejí nás stále dotazy, *jak pokročilo jednání o připočtení většího počtu let nebo poskytnutí jiné náhrady bývalým dlouholetým supplemům.* Můžeme zatím odpověděti tolik:

Výbor, dostav návrh petice od přípravného komitétu se všemi doklady, podrobil znění její zevrubné úvaze a uložil jednateři, aby text petice upravil. Bylať původně složena výhradně pro říšskou radu, výbor pak se usnesl ji podati zároveň též ministeriu. Text jednatelem upravený přijat mimořádnou valnou hromadou. Současně jednáno s ním. spolkem professorským v Praze, aby se spoil s námi ke společné akci v té věci; on měl získati ostatní německé spolky pro součinnost, my pak spolek polský. Do němčiny petici celou přeložil koll. Šírek

a tento překlad předložen výboru Mittelschule. Tam zásadně usneseno postupovati společně s námi, ale konečné projednání petice odloženo až do počátku nového roku školního. Ježto pak při takové petici musí všechna data býti naprosto spolehlivá, uloženo výborem osvědčenému statistiku spolkovému prof. K. J. Černému, aby všechny doklady zevrubně prozkoumal a kde třeba opravil. Tato práce ovšem při spoustě přiložených dat vyžadovala delší doby a byla právě dokončena. Spolek polský a německý souborně sbíraly data o svých členech. Nyní s počátkem nového roku správního sejdou se asi brzy delegáti obou spolků pražských, aby se shodli o všech dalších krocích a definitivně sjednali text petice. Náš spolek professorský jest odhodlán po případě celou akci vésti sám, kdyby nebylo dosti ochoty na jiných stranách k součinnosti. Vyjednával už s poslanci, uvědomil prozatímne o chystané akci představené úřady a usnesl se, svého času vyslati deputaci do Vídně i zde v Praze ke všem příslušným činitelům, zkrátka vésti akci co nejenergičtěji a nedati se odstrašiti přečetnými překážkami, které stojí příznivému vyřízení petice zatím v cestě. Odporu doposud nenašel nikde, naopak všude se setkává akce tato s blahovůlí, ale konečně rozhodnutí nezávisejí na činiteli jednom, nýbrž na mnohých, a tu nelze zatajiti, že na př. v poslancích a kruzích všech stran jsou četní jednotlivci, kteří nepřejí dalším výhodám pro řádnictvo, poukazující na to, že pro živnostnictvo, rolnictvo atd. se neděje nic.

Literatura.

Nakladatel Jos. Pelcl vydal nedávno seznam spisů, které doposud vyšly jeho nákladem. Jsou to dva červené listy na obou stranách hustě potištěné. Již pouhý pohled na tento seznam poučí nás o nemístnosti nářků na naše úzké literární poměry. Vždyť tomu není tak dlouho, co tento energický, snaživý podnikatel rodilý Moravan v Praze se usadil a odvážil se vyslati na trh první své knihy, dobré, těžké spisy, přihlížející obsahem svým ke kulturním i uměleckým požadavkům našeho národa —: a hle, v poměrně krátké době založil „*Bibliothéku nauk sociálních a politických*“, „*výbornou „Knihovnu Rozhledů*“, „*Kritickou knihovnu*“, knihovnu „*Belletrie*“, knihovnu rozmanitých spisů nejrůznějšího obsahu a poslání. A to vše v dobách rostoucí prý neúčasti širokých vrstev národních k věcem literárním, sám, bez pomoci podpůrných ústavů a korporací. Téměř sto dobrých původních i zčeštěných knih nám do dnes předložil —: každý, ať sociolog, národohospodář, právník, moralista, lékař, ať filosof vůbec a kdokoli, kdo v mohutném rozmachu moderních otázek nechce zůstatí pozadu — najde v tom bohatém výběru knihu pro sebe; upozorňuji zhruba jen na národohospodářské spisy: Ingramův, Gideho, Herknerův, Horáčkův, na sociologické studium Spencerovo, Herknerovo a Monikovo, na kritické, velmi důležité knihy Hennequinovy, Rodovy, Dobroľubova, Taina, Bělinského, Krejčího a j. v. Pelcl vydal nám několik filosofických spisů Toistého, Karěteva, Nietzscheho, Sullyho, Lubbocka a j., lékařské spisy Ribbinga, Duffeové, moralistní díla Björnsona, Fouilleho . . . A kolik jich vydal v belletrii, kolik jich věnoval zájmům užších odborů lidské rozpínivosti! Jsem jist, že právě našemu stavu zamlouvá se Pelcovo nakladatelství měrou velikou a že je mu nezbytno dnes za poměrů tak překotně k větší se deroucích.

Josef Mánes, jeho život a dílo. O tomto názvu jal se vdvátí po detailích pečlivých a nákladných přípravách knihkupec F. Topič v nádherných reprodukcích, s originálem málem konkurujících, celou nesmrtelnou tvorbu Mynesovu se slovesným průvodem K. B. Mádl. Mánes je miláčkem národa, jméno jeho jako zakladatele národního umění malířského jde od úst k ústům, ale práce jeho byla roztroušena po všech koutech, dnešní generaci zůstá-

vajíc skoro neznáma. Než právě tyto okolnosti zajišťují dílu úspěch. Pronikne a musí proniknouti do všech knihoven, do všech měst, salónů, jinak bychom nebyli Mánesa hodni, neměli bychom sebeúcty. Je pravda, dílo je nákladné — ale také je pravda, že jinakým vůbec nemůže býti. Bude nás representovati i vůči cizině co nejčestněji. Přejeme dílu tomu šťastné pouti po vlastech. Doposud vyšly 2 sešity po 5 K, v nich jsou tyto foliové obrazy: Chalupa v Břeclavi, Vzpomínky, Studie dívčí hlavy, Bouda na Sněžce, Čestný diplom Fr. Palackému, Při měsíčku, Paní Luisa Taschková, Hrobník, Poesie a Historie. Drobnější obrazy vloženy jsou do textu slovesného, o němž ještě se zmíníme.

Jan Macháček: Atlas k dějinám rakouským pro vyšší třídy škol středních a jiné toho řádu ústavy. V Turnově. Sluka a Jiránek. 1901. Cena 4 K 50 h. Nakladatelství a chromolitografie Sluky a Jiránek uvedlo se v kartografii závěsní školní mapou Belgie, Hollandska a Luceňburska od Jos. Brunclíka, kteráž byla i v překladě německém na školách středních v Rakousku zavedena. Atlas k dějinám rakouským celou svou úpravou jest zpracován původně a může se po bok postaviti německým publikacím toho druhu. Ano, v takovém rouše ani Němci rakouští se nemohou vykázati žádnou učebnou pomůckou. Od dějepisného atlasu Lepařova pro všeobecné dějiny zračí se v nové pomůcce ohromný pokrok, nejen přehledností, ale i jemnějším vkusem. Barvotisk jest volen s případnými odstíny a přechody a přiléhá k základním tónům. Písmo jest zřetelné a i v nejmenším petitu čitelné. Osnova vodopisná na všech mapách se vyznačuje jasnou svou sítí. K dějinám slovanským a jmenovitě českým se přihlíží s náležitým pozorem. Přece však bychom rádi viděli na mapě rozsah říše české za Břetislava I., kdy byl učiněn vážný pokus sloučiti říši polskou a českou v jedinou državu. Podobně by bylo žádoucno znázorniti veliký rozvoj říše polské za Boleslava Chrabrého. I tento neohrožený válečník usiloval sloučiti nejenom Čechy a Poláky, ale i značný díl Maloruska pod svým žezlem. Svědomitě propracován list 5. Rakousko 1276., 1457., kde jsou zahrnuty války husitské. Také list 10., doba Marie Terezie, Josefa II. a Leopolda II. s péčí a láskou k věci podán. Bojiště česká a italská v 19. stol. s náležitou zevrubností uváděna. Pohřešujeme ostrova Visu. Vzdáváme díky jak auktoru tak nakladateli, že přispěli k tomu, aby se naše mládež vyprostila z německého područí učebných pomůcek. Ale při tom dodáváme, že by bylo na čase, abychom měli také školní návěsné mapy pro dějepis na způsob Spruner-Bretschneidra. Kdyby snad náklad s tím spojený zdál se býti pro soukromého nakladatele přílišným, prohlašujeme to přímo za povinnost knihtiskařské Unie, aby se jak nejdříve práce podjala. F.

N. Karějev: Učebná kniha dějin novověkých. Petrohrad 1900. (Н. Карѣевъ: Учебная книга новой истории. С.-Петербургъ 1900.)

Učebnice tato složena jest dle zásad, jež Karějev pronesl o vypravování dějepisném ve škole střední ve třech posledních sešitech pedagogického časopisu «Русская школа» za rok 1899.*) a též v brožurě samostatné.

Učebnice dělí se ve 12 hlav, jež jsou:

I. Počátek světové vlády národův evropských, str. 1.—9.

Význam Evropy v dějinách obecných (§ 1.—5.). — Veliké objevy zeměpisné (§ 6.—10.) a prvé stálé usazení národův evropských v druhých dílech světa (§ 11.—14.). — Následky zámořských objevův a výbojův (§ 15.).

II. Humanism, str. 9.—23.

Obecné ponětí o humanismu (§ 16.). — Humanism v Itálii (§ 17.—27.), ve Francii (§ 28.), v Anglii (§ 29.) a v Německu (§ 30.—34.). — Význam knihtisku (§ 35.). — Počátky nové nauky a filosofie (§ 36.—37.).

III. Reformace, str. 24.—62.

1. Příčiny nespokojenosti s katolickou církví na konci věku středního (§ 38 až 42.). — Pokusy o nápravu a předchůdci reformace (§ 43.—46.). — Hlavní směry náboženské reformace XVI. stol. (§ 47.—52.). — Humanism a reformace (§ 53.). — Reformace a politická hnutí XVI. stol. (§ 54.). — 2. Mezinárodní styky doby reformační (§ 55.—61.). — 3. Jednotlivé státy v době reformace: Německo (§ 62.—70.), Švýcarsko (§ 71.), Prusko (§ 72.), Dánsko a Švédsko (§ 73.), Anglie (§ 74.—79.), Skotsko (§ 81.), Francie (§ 82.—83.), Nizozemsko (§ 84.), Polsko (§ 85.—88.).

*) «Věstník českých profesorů», je podá v příštím čísle. Pozn. red.

IV. Katolická protireformace, str. 62.—91

1. Obecný rzehled po původu katolické protireformace (§ 89.—90.). — Hlavní nástroje protireformace (§ 91.—95.). — 2. Mezinárodní styky v druhé polovici XVI. věku (§ 96.—101.). — 3. Jednotlivé státy v době katolické protireformace: Španělsko (sr. § 90., 97., 98., 101.), Nizozemsko (§ 102.), Anglie (§ 103.—104.), Francie (§ 105.—109.), Polsko (§ 110.), Německo (§ 111.—123.). — 4. Mezinárodní styky v první polovici XVII. stol. (§ 111.—116.). — Válka 30letá (§ 119.—121.). — Mír vestfálský (§ 124.).

V. Vláda absolutní, str. 91—135.

1. Pechod stavovské monarchie v absolutní (§ 125.—126.). — Obecný ráz doby absolutismu (§ 127.—132.). — 2. Jednotlivé státy Anglie (§ 133.—145.) a Francie (§ 146.—158.). — 3. Mezinárodní styky na Západě v době Ludvíka XIV. (§ 159.—164.). — Mezinárodní styky první polovice XVIII. stol. (§ 165., 166.). — 4. Jednotlivé státy: Prusko (§ 167.—168.) a Polsko (§ 169.—170.).

VI. »Osvícenost« XVIII. stol., str. 135—145

Kulturní hnutí XVII. stol. (§ 171.—173.). — Hlavní představitelé francouzské »osvícenosti« XVIII. stol. (§ 174.—179.). — Nové ideje mimo Francii (§ 180.—181.).

VII. Osvícený absolutismus, str. 146.—178.

1. Starý řád (§ 182.—185.). — Politika osvíceného absolutismu (§ 186.—190.). — 2. Jednotlivé státy: Německo (§ 191.), Prusko (§ 192.—194.) a Rakousko (§ 195.—198.). — 3. Mezinárodní styky středu a druhé polovice XVIII. stol. (§ 199.—208.). — 4. Jednotlivé státy: Polsko (§ 209.), Anglie (§ 210.—214.) a Severoamerické státy (§ 215.—218.).

VIII. Francouzská revoluce, str. 179—212

1. Obecný význam revoluce francouzské (§ 219.). — 2. Francie v XVIII. stol. (§ 220.—246. a 250.). — 3. Mezinárodní styky v době revoluce francouzské (§ 247.—249.).

IX. Doba Napoleonova, str. 213.—232.

1. Obecný význam doby Napoleonovy (§ 251.). — 2. Jednotlivé státy Francie (§ 252.—255.), Německo (§ 256.—261.), Prusko (§ 262.—268.). — 3. Mezinárodní styky v době Napoleonově (§ 266.—269. a 264.—267.).

X. Reakce a liberalismus, str. 232.—273.

1. Mezinárodní styky v době kongresu vídeňského a Svaté aliance (§ 268.—274.). — 2. Obecný náhled vnitřního života západní Evropy v první polovici XIX. stol. (§ 275.—279.). — 3. Jednotlivé státy do r. 1830: Německo (§ 280.), Francie (§ 281.—286.) a Anglie (§ 287.—290.). — 4. Vliv červencové revoluce na Evropu (§ 291.). — 5. Jednotlivé státy do počátku 50 let: Německo (§ 292.—298.) a 304.—312., Francie (§ 294.—303.), Uhry (§ 313.), Itálie (§ 314.) a Anglie (§ 315.).

XI. Druhá polovice XIX. věku, str. 274.—296.

1. Mezinárodní styky v době druhého císařství (§ 316.—323.). — 2. Jednotlivé státy do r. 1871: Itálie (§ 324.), Německo (§ 325.—333.), Francie (§ 334.—335.), Anglie (§ 336.) a Severní Amerika (§ 337.). — 3. Mezinárodní styky po r. 1871 (§ 338.—341.).

XII. Srovnání evropských národů, str. 296.—306.

Rozšíření Evropanů po ostatních dílech světa (§ 342.). — Koloniální politika (§ 343.). — Rozhled po evropských osadách (§ 344.). — Koloniální mohutnost Anglie (§ 345.). — Obraz mimoevropského panství Ruska (§ 346.). — Rozsah vlivu evropských držav (§ 347.). — Hmotná kultura Evropanů (§ 348.). — Světový obchod (§ 349.). — Rozšíření evropské vzdělanosti (§ 350.).

V předmluvě učebnice K. vytýká objasnění, pokud nutná jsou, aby náležitě užívalo se rukověti této a sice:

A) Kniha vedle paragrafů, jež určeny jsou k tomu, aby od žáků byly zapamatovány, obsahuje též paragrafy, jež mohou se pouze přečísti v třídě při náležitém objasnění od učitele, takovými jsou paragrafy, jež pojednávají o událostech méně důležitých neb paragrafy, jež jsou dílem úvody, dílem úvahy závěrečné a pod. V knize paragrafy také označeny jsou hvězdičkou, na př. v hlavě třetí, jež jedná o reformaci, přísluší s m. tyto paragrafy: 1. obecný význam reformace, 39. světské příčiny nespokojenosti s církví, 40. duchovní a mravní opposice 41. zkažení církve, 42. zlé užívání víry, 43. předchůdci reformace, 44. reforma od církve, 45. reforma evangelická na základě plánu sv. 46. reforma mystikův, 53. humanismus a reforma, 54. reforma a politická hnutí XVI. stol.

2) 55. mezinárodní styky nové doby, 56. války v Itálii, 57. příčiny soupeřství mezi rodem Habsburským a Francií;

3) 61. Německo na počátku XVI. věku, 66. povstání v Münsteru, 70. úpadek německého humanismu, 71. reformace ve Švýcarsku, 74. Anglie před počátkem reformace, 79. dvě reformace (královská a národní) v Anglii, 80. monarchická a národní reformace, 83. politická stránka francouzské reformace, 84. reformace v Nizozemí, 85. obecný ráz reformace v Polsku.

B) Kniha sestavena dále tak, že čísti se může (též učiti se a opakovati) netoliko v daném pořádku. Vytisknuta jest sice v pořádku synchronistickém, ale psána jest jako řada samostatných článkův, zvláště pak 1. nákresu mezinárodních styků, 2. nákresu rozvoje kulturního a politického Evropy za doby nové, 3. nákresu historie jednotlivých státův. Na př. kdo by chtěl sledovati historii mezinárodních styků od XVI. do XIX. stol., nechť přečte sobě § 55.—61., 96.—101., 111.—116., 119.—121., 124., 159.—166., 191.—208., 217.—249., 256.—260., 264.—267. atd., jež představují úplně spojitě vypravování. Stejným způsobem § 74.—79., 103.—104., 133.—145., 210.—214. atd. líčí spojitě vypravování dějin Anglie.

Skladatel tímto upravením učiva má za to, že učebnici své dodal větší hybnosti a pohyblivosti, předpokládaje, že bude li učivo probíráno v jednom pořádku (dle dob), může postup též býti změněn a učivo probíráno v jiném směru (dle hlavních zjevů, dle jednotlivých zemí). Z té příčiny dán i dvojitý obsah knihy učebné, jak vidno z příloh k textu připojených, v nichž podává se schematická tabulka obsahu knihy učebné a krátké nákresy historie Evropy (politické a kulturní) a vnitřní historie jednotlivých státův. Jsou pak přílohy uvedené tyto:

I. Schematická tabulka obsahu knihy (str. 308.), která ukazuje, že učivo knihy může probíráti se jednak dle hlav výše uvedených, jednak dle těchto skupin: 1. Obecné charakteristiky dob; 2. mezinárodní styky; 3. děje Anglie; 4. děje Německa, do nichž zahrnuty jsou i děje Rakouska a Pruska; 5. děje Polska; 6. děje Francie

II. Obecný nákres mezinárodních styků nové doby (str. 309.—311.); po stranách uvedeny jsou příslušné paragrafy textu.

III. Obecný nákres kulturního a politického rozvoje Evropy za doby nové. (str. 311.—313.).

IV. Krátké náčrty dějin jednotlivých států (v pořádku abecedním, str. 313. až 328.).

V. Nákres, jak šířilo se panství Evropanův v ostatních dílech světa (str. 328. až 329.).

VI. Přehled hlavních chronologických dat politické a kulturní historie (str. 329. až 332.).

VII. Vysvětlivky k 14 mapám historickým, z nichž prvních deset slouží k znázornění historie západoevropských států, ostatní pak k znázornění mimoevropské kolonisace národů západních. Mapy tyto nemají však nahrazovati atlas historický, nýbrž sloužiti pouze k objasnění některých důležitých momentův a procesův v dějinách posledních čtyř věkův.

C) Autor neskřblil s *daty chronologickými*; ale nemá za to, že třeba jest učiti se jim ve větším počtu. Po jeho mínění jsou data chronologická v učebnici historie tím, čím mapám jest síť zeměpisná. Ta data, jež spisovatel doporučuje k zaučení, vytištěna jsou písmem proloženým a uvedena na konci knihy.

Z uvedeného obsahu vidno, že učebnice K-ova liší se podstatně jak výběrem učiva, tak jeho uspořádáním od učebnic u nás a v západních zemích obvyklých a již z toho důvodu zasluhuje bedlivého studia u všech, jimž na rozvoji vyučování dějepisného na školách středních záleží.

Proto pokládal jsem za vhodno historiky naše na učebnici tuto upozorniti.

Dr. Jar. Vlach.

Výbor spolku našeho obrací se ke všem pp. kolegům s prosbou, aby nezapomínali doporučovati žactvu naši Českou knihovnu poučení a zábavy a jmenovitě v ní vydané Dvě kytky bájek od J. Hrušky a Fr. Procházky, jež náleží mezi nejlepší a Procházkovy bájky nad to mezi nejsilnější výtvoř v oboru tom u nás vůbec sepsané. Nově pak počaly vycházeti povídky a obrázky Aloisa Jiráska Ze zašlých dob Všechna díla posud vydaná lze odebíráti též po sešitech.

VĚSTNÍK

ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 3.

Nebylo-li by záhodno četbu Xenofonových „Memorabilií“ v VI. třídě jinak upravit?

Uvažuje Josef Bartocha.

(Olomouc.

Četba Xenofontova v VI. třídě vedle poznání obsahu a směru „Pamětí“ Sokratových děje se také za tím účelem, aby žáci, čtouce neustále Homéra a Herodota, nezapomněli tvarův attických. Proto doporučují instrukce (o řečích klass. 8., II. vyd. u Pichlerové str. 91), aby Xenofontovi věnovalo se do dvou neděl po 1 hodině.

Ale tato četba, v níž také mnoho záleží hlavně na *logické* souvislosti, *logickém* postupu myšlenek, na *logickém* vývoji úsudků, potkává se ovšem s nemalými potížemi.

Za hodinu přeloží se zajisté málo, podle našeho výboru Steinmannova sotva více než stránka (asi 30 řádků); ale za 2 neděle tato stránka vymizí asi z paměti žákovy nadobro, a když po dvou nedělích žák se musí připravovati na novou lekci a předešlou musí opakovati, má práci jistě dosti nesnadnou; neboť vedle zapomenutého obsahu také významy některé musí oživovati. Musí tedy znova dosti pracně logickou souvislost sobě sestaviti.

Ale ani učitel nevede se lépe. Také on zapomněl obsah i souvislost a poněvadž opakování se žáky v hodině musí býti dosti důkladné a zabere mnoho času, nepřeloží z nové lekce asi zas více než stránku, a souvislost logická přece jenom není tak svěží (zvláště na místech těžších), jako na př. hned ze začátku Apomnémoneumat, kde Xenofón dokazuje, jak nespravedlivě byl Sokrates obžalován (Apomn. I. 1.) uváděje důkazy, že Sokrates věřil v bohy, že nezaváděl nových božstev a nekazil mládež. Tento článek musí se čísti jistě 4 hodiny, čili dle dosavadního zvyku aspoň dva měsíce: lze si tedy snadno představit, jak souvislost myšlenek utrpí, rozkouskujeme-li jej na čtyřikrát, že žák na konci článku bude míti již dosti slabé vědomí o počátku a že celého obsahu nezažije tak, jako kdyby se článek přeložil najednou neb aspoň na dvakrát. Aby tato nepřirozenost byla ještě jasnější, představme si

že bychom některý článek z *české* čítanky měli čísti po dvounedělních přestávkách po dva měsíce! Každý by se zajisté zhrozil takové převrácenosti, ač nelze pochybovati, že by obsah i souvislost *českého* článku byla daleko snadnější než *řeckého*.

Obsah myšlenkový tedy vyžaduje, aby se takováto souvislá partie z Apomnémoneumat četla v souvislosti, najednou. Tento požadavek jest odůvodněn i četbou ostatních autorův, u nichž má se neustále přihlížeti k souvislosti. Bylo by zajisté nedůsledno, kdybychom dbali souvislosti čtouce Homéra neb Herodota, kdybychom však jí naprosto nedbali u Xenofonta. A právě v »Pamětech« Sokratových bychom jí měli horlivě dbáti; neboť ony mládež navádějí k ctnosti příklady tak přesvědčivými a tklivými, že jim srdce přístupné, citlivé, nezkažené těžce odolá. a učitel má nejenom učit, nýbrž i *vychovávat*. Na důkaz uvádím světoznámou aliiogorii Prodikovu o Herakleovi na rozcestí, neb onu stať, v níž Sokrates napomíná syna svého Lamproklea, aby byl vděčen a uctív k matce, nebo jak napomíná k lásce a svornosti bratrské atd. Tyto pěkné a zajímavé články, čtou-li se v souvislosti a zůstávají-li ve svěží paměti a piné srozumitelnosti, jistě nezůstanou bez valného účinku zušlechťujícího a před tímto *morálním* úspěchem snadno ustoupí do pozadí nepatrná závada vyplývající z toho, že na 3 hodiny přerušila se četba Homérova neb Herodotova. Čteme-li tyto články však podle dosavadního způsobu, že žák teprv asi za 2 měsíce pozná celkový obsah, jehož souvislost třikrát nebo čtyřikrát byla na dlouhou dobu přerušena, nelze upříti, že se souvislost takto značně zeslabí, celkový obsah že pozbude jasnosti, přehlednosti, že v paměti vybledne, nemůže tak živě a mocně dojímáti a že se brzy zapomene. Četbou souvislou se dojem zesiluje, četbou přerušovanou se zeslabuje.

Tu jest arci na snadě námítka, že také přerušovanou četbou Homéra neb Herodota zeslabí se účinek těchto autorův. Poněkud ovšem, ale ne tak jako v Xenofontovi. Tu však musíme povážiti, že tomu přerušeni nevyhneme se ani dosavadní praxi a že za měsíc *přerušujeme* četbu Homérovu nebo Herodotovu *dvakrát*, kdežto dle mého návrhu, jak jej uvedu níže, přerušila by se jen *jednou*. Za druhé třeba míti na paměti, že souvislost v Homérovi nebo v Herodotovi (zejména v Herodotovi, jehož hlavní obsah znám jest už z dějepisu) jesti snadnější, že do této souvislosti vpraví se žáci za hodinu a zůstanou v ní zase po celý měsíc (i déle); kdežto do logického postupu důvodův a úsudků Sokratových žáci na tomto stupni nevpravují se s takovou lehkostí, zejména žáci slabší, a sotva se do něho vpraví, už zase mají naň zapomněti.

Přihledněme však už i k **druhému účelu**, pro který čtou se »Paměti« Sokratovy, totiž, *aby* žáci, čtouce neustále Homéra neb Herodota, *nezapomněli snenáhla tvarův attických* — zda-li snad tomu účelu nevadí můj návrh?

Uvážíme-li, že tvarův attických žáci potřebují v praxi především k úlohám řeckým, a že četbou Xenofontovou má se znalost attických tvarů v jejich paměti osvěžiti a utvrditi, vychází na jevo, že účelu toho dojdeme jistěji, věnujeme-li Xenofontovi najednou 3 nebo 4 hodiny než po jedné hodině za dvě neděle; jednu hodinu grammatickou, připadající na ten týden, věnoval bych totiž také Xenofontovi a *četl bych*

Xenofonta právě v ten týden, kdy se má pracovati řecká úloha. Ježto látka k úloze má také býti s *Xenofonta*, podporovala by takto četba úlohu a spojení této četby s úlohou musilo by úloze býti jenom na prospěch. Podle kalendáře úloh každý učitel ví, kdy bude úloha, věděl by tedy také, kdy má čísti *Xenofonta*. Proto tedy činím návrh, aby v VI. třídě dovoleno bylo učitelům řečtiny čísti z *Xenofonta* souvislé části v ten týden, kdy bude řecká úloha, ježto by se tím

1. prospělo četbě *Xenofontově* a mravnímu úspěchu z ní plynoucímu,

2. prospělo by se tím i úlohám školním, s četbou souvisejícím.

V praxi bych návrh ten provedl asi takto:

V I. pololetí v VI. třídě připadá na *Xenofonta* 9 hodin a v II. pololetí tolikéž. Loni četl jsem 5 souvislých článků z *Apomnémoneumat* a ty si vyžádaly asi tolik času.

I. článek (dle Steinmannova Výboru) obsahuje důvody *Xenofontovy* o nevině *Sokratově* a poněvadž jest poněkud delší, zabere asi 4 hodiny; mohlo by se tedy výjimečně čísti před úlohou . . . v říjnu 4 hodiny;

III. článek o *Herakleovi* na rozcestí rychlejším tempem za 3 hodiny před úlohou . . . v listopadu 3 hodiny;

IV. článek, jak *Sokrates* napomíná *Lamproklea* k lásce synovské . . . v prosinci 3 hodiny;

V. článek, jak *Sokrates* napomíná *Chairekrata* k lásce bratrské, vyžádá si 4 hodiny, rozdělil bych jej tedy na dvakrát po 2 hodinách . . . v březnu 2 hodiny;
v dubnu 2 hodiny;

VII. článek o smrti *Sokratově* zabere 4 hod., najednou před úlohou . . . v květnu 4 hodiny.

Dohromady tedy 18 hodin.

Ke jmenné tvorbě deverbativní.

Dr. Jos. Horák.

Praha.

V první části článku svého »Jsou-li tvorby vývin — vyvinovati, oslniti správně tvořeny« ukázal jsem, že slova jako *vývin* tvořena jsou z presentních kmenů slovesných, vyložil jsem tvorby ty po stránce psychologické a sledoval jsem je i v jiných jazycích indoevropských, aby bylo vidno, jak produktivní je tento princip tvorebný a že tím i dlužno hleděti na slova principem tím vzniklá jako na slova správně tvořená.

Jako slovesné kmeny nerozšířené třídními příponami kmenotvornými stávají se jmennými kmeny tvoreb na př. na příponu -*ъ*, za níž často v stejném významě nastupuje přípona -*акъ* — č. -ek: *potas*, *potrh*, *přetrh* (Bartoš, Dial.), sloven. *pričser*, *pri-klu*, *výmin* (= výminka), *obvas* - *obvasck*, *snědek* atd., tak tomu jest i se slovesnými kmeny určenými praesent. příponami -*no e*, -*jo e*, -*do e*.

Od těchto slovesných kmenů odvozeno bylo v češtině příponami -*ъ*, -*ъk*, -*a* hojně slov, jež, jak s tvorbami každého druhu se děje, dílem

se ujala, dílem ne. Podávám je tuto připojiv k nim i adjektiva na *-ný* a některé tvorby jiné. Zároveň uvádím z Kotta i prameny, píše ovšem místo zkratky jméno celé.

1. Slovesné kmeny na *no/e*:

čine: *odpočin*, sloven. čas. Orol III. 1., Čenský, — *odpočinek* — *spočin*: Služba ducha nezná spočinu, Pohľady VII. 40. (III. 1. 52). Nebude mať spočinu ani v hrobe, Orol III. 138. (135.);

u-hrane -: *uhrana* = uhrnutí, usus.

hrne -: *úhrn*, v Kottu uveden Šmýdem zaslaný doklad ze slezské mluvy lidové: Úhrnem sečou, — *úhrnek* — *souhrn* — *výhrn* ‚der Vorschuss‘ v Rankově slovníku, — *výhrnek* = hromada vymláčeného zrna, usus u Star. Jičina, — *záhrnka* = zahrnutý okraj — *záhrnek* = zahrnutí, Práva městská Kold.

hyne -: *záhyn*, Sušil, Kollár, Záborský (Divadelní hry), Krok 1831., — *zhyn*, Kamarýt.

klene -: *výklen*, Zprávy architektonické XI. 2. seš. 13. — *výklenek* — *záklenek*;

kyne - z (kylvne-): *kyn*, Doucha, Vrchlický, Čech, — *pokyn*, Doucha.

kyne - z (kypne-): *kynný* ‚schwellend‘ Rankův slov.

mine -: *pominek*, Sušil, Evang. sv. Jana, — *pominina* = pominulost, usus u Petrovic.

za-mane -: *zámana* = záminka, u Kostelce.

plyne -: *výplyn*, Přecechtěl, — *výplynek*, Sušil. V polštině máme od tohoto kmene *naplyn* ‚přítok‘ — *rozplyn* ‚něco tekutého‘ — *splyn* ‚směs‘;

sune -: *přesun*, Listy fil. 1885. 437. — *odsun* ‚das Abhurten‘, *odsun* zánožmo, přednožmo, Regal, — *posun*, Čenský, — *posuna* = *posuněk*, Sušil, *posunčina* = neustálé pohybování údů, nemoc sv. Víta;

šinc -: *pošin*, Pohľady IX. 3., Zprávy architektonické VIII. 54 — *pošinky* = postrkovací nohy, die Nachschieber, Slovník lesnický, — *přešin*, Tom. Šmýd, farář ve Zborovicích na Moravě, — *výšin*, Slovník vědeckého názvosloví pro gym. a reál. školy 1853., Sušil, Gebauer;

tone -: *výton* — Sušil: Krásy nebes, to jsou výtony;

vane -: *van*, Čech, Vrchlický, *průvan* — *prívan* větru, Pohľady, *prievan*, slov. slovník Loosův a v Pohľadech, — *závan*, Hurb. Vajanský, Pohľady IV. 457;

vine -: *návínek*, das Aufgewickelte, Jungmann — *ovin* na poškozené hadice, Čermák, Český hasič, — *obvin* Tyrš, Laok., 33. — *svin*, die Rolle, Rank. slov., — *úvin* = utahov. řetěz, Slov. lesn., — *závin* = zavinutí, kus svinuté látky, usus: Závin sukna obnáší mnohem méně než postav, závin = pokrm masitý, Kronika práce, nyní obyčejně značí pokrm moučný; — *závinek* = dar, který kmotr dítěti do peřinky dává, usus; *vývin*, již u Šafaříka nyní v Rozpravách z oboru věd slov.

134., 154. V VII. díle Kott. slov. dočetl jsem se, že již v čas. Komenském r. 1888. ukázáno na pravou podstatu této tvorby.

2. Slovesné kmeny na jo/e :

Z imperativu přešlo *ej* i do praesentních forem v lidovém *meju* a podle toho slyšíme u lidu i *pomeje*, v ruštině od kmene *moje* - (= myje) utvořeno *mojka* = místo, kde se myje.

pije-: *piják* — *pijan* — *pijný* = pití oddaný, slov. čas. Národ. Hlásnik;
pleje-: *plejáč* = pleč, Bartoš, Sušil, Národní písně moravské, — *pleják* = koš na pletí, morav., Šmýd:

pluje-: *plujka* = loďka, Orol X. 116, — *plujec* = plováč, přístroj Šimerka;

ryje-: *semoryj* = krtek, Rizner, Sbornik sloven. provincialismov, — *ryjec*, Patočka, Orbis pictus.

seje-: *podseje* = obilí, které při podsévání horší vypadlo, Winter, Kultur. obraz č. m.;

směje-: *smějek* = smíšek, Pohľady III. 543., týž význam mají *smějka*, Šmýd, Sládkovič Básně, — *smějko*, Rizner, Sbornik sloven. provinc.;

vije-: *obvijok* = obojek, Hodža, Slabikář — *obvijka* „der Blumenkelch“ v nář. Laš., — *svijonohý* ráček, Studnička, Zeměpis hvězd.

Jako zajímavou tvorbu uvádím tu polské *lej*, „piják“, od *leje*-

3. Doklad na jmennou tvorbu od praesentního do/e- kmene jest lidové *obejda*.

Všechna tato slova jsou zcela správně tvořena. Z nich tvorby na *-sko* jsou ovšem četnější a užívanější tvoreb na *-s*, jež však proto nejsou méně správné. Tím však není řečeno, že všechna jsou ve spisovném jazyce oprávněna; taková jsou ta, která se obecně ujmou. Kterého se kdy principu tvorebného ke tvorbě nového slova užije a které z nich se ujme, o tom rozhoduje si jazyk sám, a tak i v deverbativních tvorbách jmenných půjde jazyk svou cestou, neptaje se o svolení ni toho ni onoho opravce jazyka. Slova *pokyn*, *průvan*, *výšin*, *sávin*, *vývin* jsou slova *správně tvořená*, *obecně se ujala* a jsou tedy ve *spisovném jazyce úplně oprávněna*. Jimi netrpí ani účelnost, ani srozumitelnost jazyka spisovného; naopak jimi jen získává. Také nevybočilo se jimi z mezí jednotného spisovného jazyka. leč by se takovýmto jazykem rozuměl jazyk těch lidí, již vydávající se za jediné jeho strážce, svírají jej do pravidel, jichž neuznává. Utvoří-li vědec, správným citem jazykovým jsa veden, slovo nějaké, není rozdílu mezi ním a tvorbou lidovou. Ke slovesu *pokynouti* mohlo utvořiti se jediné substantivum *pokyn*, přiléhající k němu významem, nikoliv *pokyn*, jež by se významem rovnalo slovu *pokynutí*.

Věť: „Žák dostává pokyny k dobrému přednesu“,*) každý, i nejprostší Čech, rozumí. Učinil jsem zkoušku. Vyslovil jsem napřed o sobě substantiva *pokyn*, *přednes* dvěma prostým venkovankám. z nichž jedna ze severních, druhá z jižních Čech je rodilá. Obě těmito substantivům dobře rozuměly a tím spíše pak v uvedené větě. Po té jsem se jich

*) Podle p. Th. Vodičky zněla by věta tato: „žák dostává pokyny k dobrému přednosu“.

ptal, rozuměly-li by slovům *pokyv*, *přednos*. Jedna o slově *pokyv* se vyjádřila, že neví, co by slovo to znamenalo, druhá: když prý na někoho se kývá.

Stran slova *přednos* obě shodly se v odpovědi: »Snad když dostane někdo před nos.« — Tak vzdělanec správným citem jazykovým vedený utvoří všem srozumitelná slova *pokyn*, *přednes* a hloubající opravce jazyka nevhodná pro příslušný význam nebo nesrozumitelná slova *pokyv*, *přednos*.

Užívá-li někdo na př. slov *přetřes*, *přednes*, kteréž mimochodem řečeno vedle *výnos*, *únos* atd. je tak oprávněno jako *vstek* (ke *vsteku* sr. pol. *stek* vedle *stok*) vedle *výtok*, *odtok* atd., nenásleduje z toho, že do spisovného jazyka chce uvést také slova *třes*, *nes*, a rovněž tak nelze vyvozovati z toho, že užil jsem slova *vývin*, vyloživ správnost a oprávněnost této tvorby, že tím bych byl zároveň vnášel do spisovného jazyka slova *van*, *kyn*, *zhyn*.

Paulových Prinzipien jsem bohužel nečetl, ale není tuším třeba pro takové samozřejmé věci choditi k Paulovi.

O nejstarších částech města Athén kromě Akropole.

Vavř. Jos. Dušek.

(Část další.)

Nejvyšší bod Museia zaujal pomník z římské doby — náhrobek *Antiocha Filopappa* — zřízený r. 114—116 po Kr. Při vší pompě a nákladnosti obrovského náhrobku, jehož komposice je v přesné shodě s imponantním místem široko daleko z okolí patrným, takže pomník měl již z daleka obracet k sobě pozornost, jest přece zřetelně viděti, že umění mluvilo spíše rozměry nežli formou. Za rozličných válek utrpěl střelbou, pro kovové spojky a olovo byly jednotlivé kvádry vydlabány a zohyzděny od zlodějů, zemětřesení rozsypalo uvolněné kvádry, a tak značná část pomníku vzala zkázu; avšak zbývá přece ještě tolik, že je možna skoro úplná rekonstrukce, o níž se i pracuje. Velká část byla provedena, takže dnes se zdvihá pomník na 12·6 m výšky.

Stavba provedena velmi důkladně. Spodní část čili základ jest vystavěn z poru pirejského a sice v pěti kvádrových řadách nad sebou. Nad ním položeno jest po vrstvě hymettského a pak jemnějšího pentelského mramoru rovněž kvádrově; tyto nesly vlys 2·8 m vysoký, jenž na rozích rámován byl pilastry. Tuto velikou plochu přední zakončuje silně přečnívající římsa, jak toho vyžadovala silně vypuklá figurální ozdoba vlysu. Tu jest vyobrazen Filopappos v úboru konsulském, stojí na čtyřspřežním voze, před vozem a za ním je po figuře tunikou oděné, před vozem jdou liktoři. Dnes jest obraz značně poškozen, ani jediná figura nezůstala bez pohromy, zejména části volné byly skoro vesměs zuráženy, ale nikoli v rumu nalezeny.

Tato dolejší část velice utrpěla od lidí, kteří dobývali v ní kovových spon a olova, vytloukajíce kvádry ve spárech, takže ani tyto neostaly ušetřeny.

Nad římsou přes rohy, částečně do boků přecházející, nachází se svrchní část, která jest rozdělena pilastry ve tři výklenky. Uprostřed byla největší (2 85 *m* vys. a 1 85 *m* šir.) a nahoře půlkruhová, kdežto obě krajní jsou čtyřhranné (2 12 *m* vys. a 1 25 *m* šir.). Uprava se shoduje s korintským slohem. Uprostřed je posud zachována sedící socha muže, jenž má pouze dolní část těla oděnu, kdežto v levo od něho jest mužská postava úplně v roucho zahalená, obě jsou bez hlavy. I tato část je zakončena římsou.

Tak zvané »Vězení Sokratovo«.

Pod prostřední sochou je nápis²⁵⁾ *Φιλόπappos Έπιφάνovς Βησαιεύς*, t. j. Filopappos, syn Epifanův, náležející do dému Besa, z čehož vidíme, že tu byla socha tohoto muže a že, když se přistěhoval do Athén, byl zapsán do uvedeného dému. Z latinského nápisu pak po levo straně na pilastru se dovídáme, že se zval Fabius Antiochus Filopappus, že měl titul konsula, s čímž souhlasí dolejší obraz, že byl *frater arvalis*, že vzat byl od císaře Nervy Trajana (98—117 po Kr.) *inter praetorios*. Na pravé straně na pilastru byl opět řecký nápis, vztahující se na jeho prvotní vlast a uvádějící krátce jeho královský původ *Βασιλείς Ἀντιόχος Φιλοπappος βασιλείας Έπιφάνovς τοῦ Ἀντιόχου*. Dle toho byly sochy v krajních výklencích oba králové syrští a to na levo Antiochos IV. Epí

²⁵⁾ Všecky nápisy uvedeny v Curt-Milchh., str. C f. 23 a1.

fanés († 164 př. Kr.), v pravo Seleukos Vítězný († 280 př. Kr.) jako zakladatel dynastie.

V zadu ze zbytků jest viděti značně velkou hrobní *kobku*, v základě čtverhrannou, která patrně těsně přiléhala k pomníku a chovala v sobě mrtvolu Filopappovu a snad i jiné mrtvoly příbuzných. Bylo tak pusto na tom místě, když jsem tu stál, pouze vítr vál od moře, nad nímž se kupily spousty mraků magicky ozářených zapadajícím sluncem. Město již hovělo si ve stínu Lykabettu, ani hlásku sem nebylo slyšeti, sem mezi ty zapomenuté, zpusťšené hroby, jichž neušetřila hrabivost pokolení, která sama své hroby měla za nedotknutelnou posvátninu, a jichž ani dnes nešetří ruka chtivého žebráka, který tu hledá starožitnosti, aby je prodal a ukojil hlad svůj i své rodiny — ani ruka učencova, jenž ukájí jimi hlad svého slavomamu. Podnes nedovedl důmysl lidský vynaléztí hrobu, jehož by hyéna času byla ušetřila před zneuctěním a oloupením, ani pohřbení na dně mořském není dosti bezpečno...

Přesně kolem tohoto pomníku byly staré hradby, o nichž se již stala zmínka, a sice zakončovaly se na způsob novodobých redut a sbíhaly odtud skoro přímo na východ na Falerejskou silnici. Patrný jsou podle tesaných základů. Odtud odbočovala se přímo s vrcholu hradba jdoucí na jihozápad uprostřed mezi zdmi přístavními, jimiž bylo město spojeno s mořem.

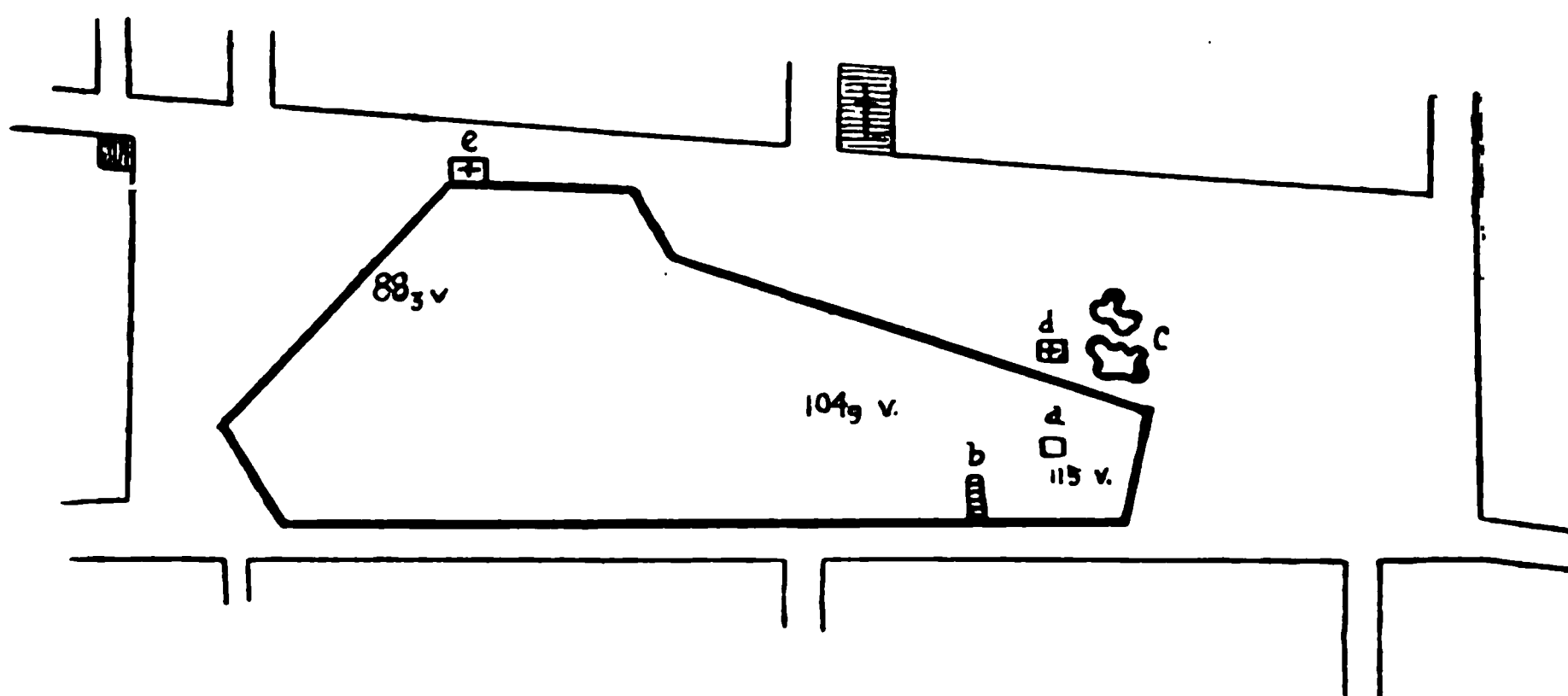
Vraťme se nyní touže cestou na Pnyx a odtud k observatoři. Ta stojí na malé planince pěkně výstavná, tam, kde se začíná *návrší Nymf*. Jméno rovněž pochází od starodávného božiště, nám neznámého. Také tu se nachází mnoho hrobů podobných předešlým, a to po obou stranách Themistokleových hradeb. Hned svah návrší, na němž stojí hvězdárna, jest jimi vrouben, ještě více zbytků zejména i bývalých obydlí seskupeno jest kol kaple *Sv. Máří*. Také kolem observatoře pozorujeme stopy hradeb, od níž na severovýchod se uhýbají velikým obloukem téhož směru až k *Dipylu*, který leží na poledníku zmíněné kapličky za pirejskou drahou. Na sever. a západ. úbočí Nymfeia vidíme překrásné stromořadí *svatojanského chleba*, jehož košaté stromy poskytují poutníku hustého stínu a hospodáři velikého množství vonného ovoce.

Od Nymfeia na východ tvoří se dosti značná úžlabina, kudy běžela kdysi severní zeď přístavní; od ní na severovýchod vystupuje podlouhlý úzký hřbet dosti příkře. Tu bývaly starodávné lomy a v těch pověstné *barathron*,²⁶⁾ kam vrháni byli na smrt odsouzení. Za pozdějších dob tu lámali kámen, a tak nelze stanoviti přesně popraviště. Je to místo velmi nevlídné a když jsem tu bloudil za chladného odpoledne, bylo mi dvojnásob nepříjemno, že jsem se mimoděk ohlížel, jako bych se bál té opuštěnosti a možného nebezpečí. Místo nachází se v samém koutě mezi někdejšími hradbami města a cestou do Pirea.

Na západ od Nymfeia směrem k Akropoli zdvihá se **Areopag**. Nejvyšší jeho část podobá se — stojí-li divák pod pramenem Klepsydrou — obrovskému delfínu, k severu mířícímu. Jeho nejstrmější část na této straně se zřítíla zemětřesením a rozlámala se na mnoho obrovských balvanů, které se tu dnes válejí v rozličné od sebe vzdále-

²⁶⁾ Zprávy k tomu místu se vztahující jsou pohromadě v Curt.-Milchh., str. I, ř. 65 sled.

nosti na místě, kam klademe *Areův chrám*. Všecka tato část ohrazena je železným plotem, který se dole uhýbá směrem silnice, vedoucí na prostranství Theseia. Vlastní návrší spadá však ještě dále na sever až k chrámci sv. apoštolů a sv. Eliáše, od něhož na severozápad vystupuje pak Theseion. Od Akropole je oddělen úzkým, průrvě podobným údolím kteréž asi v rovnoběžce Klepsydry zahýbá se v pravém úhlu na západ a končí se, jsouc stále širší a mělčí, silnicí apoštola Pavla. Od této přechází velmi povlovně k severu v rovinku před chrámem na Theseiu. Avšak planinka Areopagu je daleko menší a je pěkně ohraničena tím, že svahy s ní spadají více méně příkře na boky jednotlivých stran. Tato planinka podobna je pětiúhelníku přibližně těchto rozměrů:

Plocha Areopagu.

Skalisko je z kompaktního vápence modravé a žlutavé barvy jako Akropolis, na prudkých svazích velmi rozerváno, směr lázu je severozápadní, asi přímo ke kapli sv. Máří.

Okres tohoto návrší velmi jest pozoruhodný. Nejen proto, že tu měl sídlo nejvyšší soud — svou podstatou jedna z nejkrásnějších institucí všeho starého věku — ani pro tržiště Areovo, po němž posud má své jméno,²⁷⁾ nýbrž pro vykopávky, které tu byly učiněny.

Na vlastním návrší jsou do skály tesané základy budov větších i menších, zdi tvoří skoro vesměs pravé úhly. Místy dosud zachovaly se okapy vybité vodou do země, rozličné umělé stružky, označující snad vrchní kanalisaci, s jakou se hojně na jihu setkáváme podnes. Jinde viděti vyšlapané místo prahu nebo schody (*b*). Někde vytesána skála tak, že více než metr přirozené skály tvoří dolní část zdi, kterážto jde stejnou výškou dle polohy planinky. Také zaviněno touto polohou, že podlahy světnic v jednom stavení jsou nestejně výšky, někdy schod i tři vedou z jedné místnosti do druhé, takže všecken povrch jeví se

²⁷⁾ ἔστι δὲ Ἄρειος πάρος καλούμενος, ὅτι πρῶτος Ἄρεις ἐνταῦθα ἐκρίθη. Paus. I, 28. 5.

rozdělen v řadu terasovitých ploch. Rovněž tu spatřujeme uprostřed síní base rozličné velikosti a formy, na nichž bylo za rozličným — nám nevyzkoumatelným — účelem to ono postaveno. Vůbec je tu takové množství variant stavebních, že by při podrobném studiu mohlo se mnoho a mnoho zajímavého o nich napsati. Při sestupování směrem k Pnyxu ubývá těchto zbytků pradávne osady, která technikou staveb, uspořádáním a polohou ukazuje na soudobost s pozůstatky na Museiu, Pnyxu a Nymfeiu. Na nejvyšším místě je base pro oltář (*a*), také sem vede šestnáct schodů (*b*). Zde bylo *sudiště* s oltářem Athény Areie (od Oresta prý založené), pak dva balvany, na nichž stáli souzení, ἔβρεω; pro žalobce a ἀναιδείας pro žalovaného (Paus. I, 28, 5). Místo velice malé, ale pro poměry tohoto soudu dostatečné.

Obraťme se nyní do úžlabiny mezi Areopagem a Pnyxem, kde od r. 1892 bylo kopáno V. Dörpfeldem a objeveno město, které při bližším ohledání ukázalo, že tu je více archeologických vrstev čili že po záhubě nejstarší osady povstávala na rumech nová, která si terrain pouze upravila srovnáním ssuti a odbouráním přečnívajících a nepotřebných zdí stavení. Při vykopávání nalezeny tu celé domy, jichž zbylé stěny jdou od 1·5 do 3 m výšky, někde patrně jest i vnitřní zařízení. Ulice odkryty až na dlažbu a při jejím vytrhání přišlo se na kanalisaci, a když tu vedeny příčné zkumné běhouny (strouhy), došlo se místy na nové zbytky domů pod pozdější ulicí, pak objevila se zase spodnější dlažba a pod ní zase kanály jiných směrů. Dnes je tu veliký labyrint zdí kříž na kříž přebíhajících, svoditých kanálů rourových i klenutých po římském způsobě, takže nechybíme, jdouce až na nejstarší zdivo z drobného modravého (místního) vápence a hlíny, že tu jsme v městě s nejdávnější stavitelskou technikou v Řecku vůbec. Taková stavení beze sporu náležejí do VII. a VI. stol. př. Kr. S nimi stejného stáří jsou základy starého Athénina chrámu na Akropoli, původního to paláce královského;²⁸⁾ s nimi nejspíše se shodují ve skále tesané základy pro stavení na okolních návrších. A tak opět se blížíme myšlence, že tu asi byla sídla nejstarších obyvatel πόλεως.

Tyto vykopávky zavdaly příčinu ke sporu o to, kde byla slavná kdysi devítihrdlá studně Enneakrunos, neboť jest věc jistá, že na ta místa sluší i klásti pradávne město athénské. Všimněme si stručně celého sporu.²⁹⁾

Byl to M. W. Leake, jenž v topografii athénské (The topography of Athens) r. 1821 poprvé přesvědčivě vyložil, že všechny zprávy o této studni vztahují se na místo u Ilisu pod chrámem Dia Olympského (něm. překl. z r. 1844 str. 127.—132. a j.). Dle Herodota Pelasgové (= Hymettu) přepadávali dívky k Enneakruně jdoucí, Thukydides pak dle ní určuje nejstarší město, v jehož okrsku se nacházejí chrámy Dia Olympského, Apollona Pythia, Gey a Dionysa ἐν λίμναις. Ještě jiné staré svatyně nalézáme v tomto okrsku, jakož i studnu (κρήνη), nazvanou nyní Enneakrunos, protože ji tak tyranové vystavěli, která však dříve, dokud bylo viděti proudění vody, jmenována Kallirrhoe.

²⁸⁾ S nímž souvisí starobylé jméno Kekropia. (Plin. VI., 56.)

²⁹⁾ U nás o něm psali Prášek v Athénách a Č. M. Fil. 1896, 60 sl., Groh L. Fil. 1897, 1 sl.; proti tomu Prášek Č. M. Fil. 1897, 26 sl. a duplikou Groh L. Fil. 1897, 174 sl. V obou cituje se příslušná nová literatura.

Všichni, kteří se drží Leakea, vykládají polohu jmenovaných Thukydidem chrámů tak, že slovy τὸ Διὸς, τοῦ Ὀλυμπίου míní chrám, jehož zbytky podnes nacházíme nad Ilisem na vých. od Dionysova divadla. Pythion že jest posvátný okres na Ilisu u brány Sunionské. Chrám Gey a Dionysa v bahnisu nelze určit, ježto se nezachovaly dále stopy. Gé byla Olympia a Kurotrofos, prvá byla v peribolu Olympiea, druhá na jz. svahu Akropole, ovšem kterou vybrati správně — nevíme. Enneakrunos vystavěna od Peisistratovců pro potřebu a zalichocení lidu. Ti vystavěli Olympeion, v Pythioně oltář postavil Peisistrátův vnuk, podnes v tom okrsku jmenuje se místo na Ilisu Kallirrhoe. I jiní spisovatelé, jako Kratnos, Polyzelos, Isokrates, Filostefanos a j., studny té vzpomínají a s kallirrhoe ji spojují i tehdy, když již zanikla.

Avšak tomu zdá se odporovati Pausanias, jenž v 2. stol. po Kr. Athény popsal a jenž jest pramenem pro nás nad míru důležitým. Týž popisuje náměstí až k divadlu Odeionu, k němuž se vrací v kap. XIV.; blízko je studna, která má jméno Enneakrunos (t. j. devítihrdlá), jakž od Peisistrata zřízena byla. Studní jest dosti po všem městě, ale pramen (πηγή) tento jediný. Jak přišla tato zpráva k Agoře v Kera-meiku? Groh klade místo studny mezi Klepsydru a kapli Tanagia a vykládá omyl ten, že Pausania svedl jeho průvodčí po městě, který znaje Enneakrunos jen z pověsti ukázal nahodile místo, kde prý stála. Pozdější spisovatelé nepadají tu na váhu. Filologická část důkazu vedena Grohem s podrobnou znalostí literatury a vědeckou akribií, bez níž v tak vážném a zároveň jemném tkaní sporu ani obejti se nelze.

Když Prášek na základě Dörpfeldova badání obrátil se proti němu a dokazoval, že není třeba vykládati τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου, τὸ Πιθιον, τὸ τῆς Γῆς a τὸ ἐν Αἰμαίαις Διοίεσσιν za chrámy, nýbrž že to mohou býti prostínké svatyně, jeskyně, výklenek, ohrada, ukazuje Groh, že za Thukydida byl chrám Dia Olympského, že tedy spisovatel buď míní jen tento (na Ilisu), nebo špatně se vyjádřil (míní-li jeskyni) a uváděl čtenáře v omyl. Rovněž τὸ Πιθιον a ἡ Πιθιον značí totéž. Vyvrací pak mínění, že Pythion a Olympion bylo by třeba hledati jinde, nežli na svahu k Ilisu, pak vykládá Thukydídova slova *ἡρὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει . . . καὶ τὰ ἑξοὶ* tak svatyně na *same* akropoli a svatyně mimo [akropoli nikoli *město*]. Konečně dokazuje, že nelze jinde hledati Enneakrunos, nežli na Ilisu, a dovolává se znovu svědectví londýnské vasy, na níž napsáno u studnice *καλλιρροε*, což nemůže nic jiného značiti nežli *καλλιρροή κοίτη* a vasy akropolské s nápisem *καλλιρροε*. Kallirrhoe bylo starodávné jméno, jehož se užívalo i tenkrát, kdy již tu stála Enneakrunos, jako to často bývá v podobných případech.

Když vše to shrneme v jedno, vidíme, že nejstarší město prostíralo se na Akropoli a svahech jižním odtud až na Ilisos, kde byly zmíněné chrámy a studně Enneakrunos.

Když nám oznámil prof. V. Dörpfeld po výkladě Dionysova divadla, že bude míti v sobotu [dne 8. března 1899] přednášku pod Pnyxem o nejstarší části Athén na místě vykopávek a zároveň o poloze Enneakruny, upřímně jsem se těšil. Tento architekt má totiž velikou schopnost jasně a názorně vyložit památku, při čemž podporován jest neobyčejnou technickou znalostí věci až do nejmenších podrobností, bystrozrakem, jemuž neunikne ani nepatrný kousek sta

viva a téměř neznatelná odchylka, úžasnou sečtělostí a živou výmluvností. Nad něho v archaeologii vynikal Dr. Wolters, jehož vědomosti budily úctu, v znalosti umění a života dávnověkého loni zesnulý Dr. Reichel, jehož poněkud sarkastický nádech přednášky živě dojímал posluchače, v studiu nápisů a státního zřízení Dr. Wilhelm, jehož živost mluvy a pohybů až rozptylovaly pozornost a nedovolily řádně vnímati proudy slov v kaskadě bystřiny se řinoucích. Avšak nikdo z nich neměl schopnosti vyložití polohu, stavbu, okolnosti vzniku z věci plynoucí, účel a cíl a dobu, do níž se objevený předmět hlásí, jako prof. W. Dörpfeld.

Nemohu lépe reprodukovati mínění Dörpfeldovo o sporném místě, nežli když uvedu jeho přednášku z 8. března 1899, jak jsem si ji na místě zapsal.

• Máme-li rozhodnouti o tom, kde bylo nejstarší město athénské, nutno jest ustanoviti napřed, kde byla Enneakrunos.³⁰⁾ Co je to? Jest to devítihrdlá studna, z níž tekla voda pro potřebu obyvatelstva městského. Víme z Thukydida (II., 15), že nejstarší obec skládala *ἡ ἀκρόπολις ἢ τὴν οὖσα πόλις ἦν καὶ τὸ ἐπ' αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον*. K tomu ho vedla — a i nynější badatele vede — poloha chrámů na hradě i mimo něj, dále že tu byla posvátná studně Enneakrunos a že hrad (*ἀκρόπολις*) zve se za jeho doby ještě městem (*πόλις*). Z chrámů, o nichž se Thukydides zmiňuje, běží tu zvláště o Pythion, chrám Dionysa *ἐν λίμναις* = na bahně —, bohyně Gey, Dia Olympského atd.

Abychom polohu těchto svatyň dovedli vyložití, musíme ihned všimnouti si zprávy druhého nejdůležitějšího pro naši otázku spisovatele řeckého Pausania. Týž ubíraje se do Athén z Eleusiny přes Akademii vchází Dipylonem do města. Odtud jde na trh sev. od Areopagu, a to přímo pod Theseion. Na tomto trhu stála orchestra a na návrší chrám Areův, pak jmenuje Odeion. Na blízku tu leží Enneakrunos, tedy někde na vršku. Na Pnyxu byl chrám Demetry *θεσμοφόρος* (zákonodárná), stará to attická božnice. Po přerušení při nové obchůzce jmenuje chrám Hefaistův, vrací se zase na trh a jde zase na východ. Pak zamíří k divadlu Bacchovu.

Dle toho všeho, co Pausanias o své obchůzce zapsal, lze předpokládati, že tato studna byla někde na jihozápadě od trhu. Angličan Leake (Topogr. v. Athen) tvrdil, že byla na řece Ilisu v Kallirrhoi. Tento náhled po něm přijat byl ode všech badatelů, protože se zdálo, že s ním Thukydides se shoduje. Jen tu a tam ozvaly se hlasy protivné — Unger, Loeschcke, Angličan Read. Curtius jednaje o pramenech akropolských rovněž potvrzoval prvý náhled Leakeův. K němu připojil se Lolling. Tak spor jednou na tu podruhé klonil se na onu stranu.

Nikdo ze starých netvrdí, že Enneakrunos leží na Ilisu, kromě jednoho lexikografa, kterého objevil již Wachsmuth v Topogr. v. Athén. Týž vykládá v zmíněném spise, jak se stal omyl v Pausaniově, že klade Enneakrunos někam k trhu, tedy odchýlně od Thukydida. Avšak výklad není pravděpodobný. Thukydides shoduje se dle mého mínění úplně s Pausaniou. Popisuje město (II., 15) na západ Propylaí, zde tudíž bylo nejstarší město. Toto město z doby králů bylo někde

³⁰⁾ Vynechávám obsáhlý úvod a výklad místa samého pod Pnyxem.

tam, kde byly nejlepší prameny, které byly zároveň *uzavřeny do hradeb městských*. Tu třeba hledati původní Pelasgikon athénské. Nejlepší prameny jsou pak v Athénách: Enneakrunos a v Asklepijské svatyni. Thukydidova πόλις v starém smyslu je tudíž *horní rovina* (ἀκρόπολις) a kus dolního *lazu* (πόλις), t. j. skládá se ze dvou částí. Tedy původní obyvatelstvo bydlelo na hradě (ἀκρόπολις) a na kousku na jižní straně Arkopole (ὕπὸ τὴν ἀκρόπολιν) dle slov μάλιστα πρὸς νότον. Avšak tento výklad nebyl by správný. Slova Thukydidova jasně ukazují, že k πόλις patří ještě jiná částka při hradě a té hledati možno pouze na záp. svahu od Propylají, poněvadž pouze na této straně jest přirozený svah strmé odevšad skály hradní. Rovněž nesmíme s mysli pouštěti, že v staré době πόλις přichází ve významu i ἀκρόπολις, z čehož můžeme zavrátiti, že prvotní πόλις co do rozlohy nebyla větší nežli ἀκρόπολις, jinak by taková záměna nedala se dobře vyložití.

S tím souvisí zároveň hrazení města. Mám za to, že obě části města byly ohrazeny pelasgickou zdí přes všecken odpor Stahlův [R. M. f. Ph. 1895, 566 sl.] neboť slovo πόλις značí hrazené město naproti ἄστυ — otevřené město. Rovněž záměna πόλις a ἀκρόπολις ve starší době jasně ukazuje, že nebylo v obou podstatného rozdílu, jaký by se nutně jevil, kdyby prvé bylo bez hradeb a který by jistě bránil takové záměně. Při kopání na Akropoli nalezeny zbytky staveb, které dokázaly, že toto místo bylo zrovna takovým královským hradem jako Mykény a Tiryns i dá se tu dokázati, že byl v těch dobách horní a dolní hrad. Tento pak zaujímal jistě prameny Klepsydry a Asklepeia a odtud dosahoval na Areopag. Ovšem tato západní část byla menší nežli jižní a odtud zve dolní hrad πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένη.

A pokročme dále. Kde byla obydlí lidská, tam nalézáme i svatyně — tedy předně na Akropoli. Mimo tyto nacházíme pak nejstarší svatyně pod horním hradem. Jsou to zejména čtyři svatyně: Dionysion, Olympion, Pythion a Gemetry. Wachsmuth a j. kladli je na Ilisos. Tož mínění by ukazovalo na dvě různé osady, protože tato velká vzdálenost nemohla sevřena býti jediným městem. Avšak to je nesprávně, neboť v textu (Thuk.) je označena osada hned na úpatí hradu. Curtius a j. mají za to, že Ilisos značí počátek a úpatí konec města, ale tím se ničeho nezíská. Dle tohoto náhledu bylo by město za Kekropa větší nežli za Hadriana, a to sotva kdo připustí.

Než ony čtyři svatyně neleží u Ilisu, nýbrž zde na západ od Akropole. Naleznou-li se svatyně hned pod branou, musilo tu býti i nejstarší město. A rovněž pro ně je rozhodující určení Enneakruny. K ní chodí se pro vodu z celého města a ještě daleko později při zvláštních obyčejích [svatebních] náboženských, tedy to byla studně původní a nejstarší. Svatyně ležely πρὸς τὸντο τὸ μέρος τῆς πόλεως, což nelze vysvětliti světovou stranou na jih (νότος), jak činí ti, kteří myslí, že to značí pouze část města.

[Tu rozdal Dörpfeld lístky s otiskem Thukydidovy zprávy ve čtyři části upravené a podrobně ji vykládal, až dospěl k závěru opětnému — že akropolis i pelasgikon slovou v staré době πόλις].

Kde leží tedy ony 4 svatyně?

Orientování na povrchu zemském.

Adolf Mach.

Fičín.

II.

Pravý horizont.

Směr, ve kterém bychom měli hledati libovolné místo povrchu zemského, lze také snadno stanoviti na globu za pomoci *pravého horizontu*. Známoť, že rovina pravého horizontu jde středem zemským kolmo na poloměr směřující k stanovisku pozorovatelovu. Polovina povrchu zemského jest nad horizontem, polovina pod ním. Pro mnohé jiné, dosti důležité představy zeměpisné jest velmi výhodné, uvědomíme-li si dobře, které země jsou nad naším horizontem, které pod ním.

Kdyby bylo možno promítnouti povrch zemský ze středu zemského na nebeskou bán, pak by se u nás na ní zrcadlily země a moře, jež jsou nad naším horizontem.

Nad jižní stranou podél poledníka skvěla by se celá *Afrika*, pod ní třpytila by se ještě také část *Atlantického oceánu*. Nad východní stranou obzoru by se rozprostírala celá *Asie* kromě ostrovů *Indického oceánu*, které by zůstaly pod obzorem; jen část *Sumatry* by vyčnívala poblíž bodu východního. Nad severovýchodem ve výši as 10° rozkládalo by se *Japonsko*. Kdybychom obrátili zrak k severozápadu, spatřili bychom celou *Severní Ameriku*; kolem polárky bychom si mohli prohlédnouti všechny posud nedotknuté krajiny polární. *Amerika Jižní* vylézala by z podhorizontu počínajíc od bodu západního až k jihozápadnímu; poblíž bodu jihozápadního vyhlédalo by město *Rio de Janeiro*. *Australie* celá by zůstala pod horizontem. A což *Evropa*? Nakloňme hlavu do zadu! V *zenitu* zářila by *Praha*, kolem ní *Evropa*.*) Průsek pravého horizontu s nebeskou bání jest obzorová kružnice, v níž zdá se, že povrch zemský stýká se s oblohou. Ovšem, kdybychom vystoupili do větší výše, příkladem i na hory krkonošské (1500 m), spatřili bychom as 1° ještě pod obzor pravý, as o 111 km hlouběji, to však na věci samé nic nemění.

Důležitější věcí jest, že lze i na zemském globu dosti přesně si stanoviti horizont a vše, co pro libovolné místo jest nad horizontem.

Globus zavěšený volně v podstavci s vodorovným kruhem (horizontem), opatřený kruhem poledníkovým a výškovým kvadrantem, lze velmi snadno nařídit tak, aby vodorovný kruh na podstavci představoval *pravý horizont libovolného bodu na povrchu zemském*; jestliť jen třeba, by severní pól zeměkoule byl postaven pod onen bod poledníkového kruhu, jenž opatřen jest číslem rovnajícím se zeměpisné šířce místa pozorovacího, u nás tedy 50° , a otáčeti globem tak dlouho, až místo pozorovací (Praha) padne též pod kruh poledníkový; místo se stane *nejvyšším bodem* na globu, a vodorovný kruh na podstavci jeho *horizontem*.

*) Mimochodem budiž upozorněno, že země a moře nad naším horizontem jsoucí zobrazeny jsou názorně na *Uranoskopu*, astronomicko-zeměpisném přístroji, vydaném od autora tohoto článku.

Horizont tento bývá opatřen všemi hlavními body orientačními, Je-li tomu tak, pak přišroubujeme výškový kvadrant k nejvyššímu bodu poledníka, tedy zrovna nad Prahu, a přitočíme ho na místo, jehož směr od Prahy chceme stanovit; výškový kvadrant ukáže na horizontu hledaný směr. Poznali bychom i tímto způsobem, že *Singapur* jest od nás *východně* a kdybychom *Singapur* učinili nejvyšším bodem na globu, uvidíme, že *Praha* jest od *Singapuru* 50° na sever od směru západního.

Nemáme-li globu tímto způsobem zřízeného, nýbrž jenom prostou kouli s rukojetí, lze i na ní naznačiti si horizont. Vezmeme do kružidla vzdálenost severního pólu od rovníka (kvadrant), zasadíme hrot na *Prahu* a opišme na globu kružnici, bude *naším horizontem*. Kde poledník náš protne tuto kružnici, bude *bod jižní* (7° pod *Kapským Městem*), kde ji protne poledník 165. z. délky, tvořící s naším touž kružnici, bude *bod severní* (*Aleuty*), a přetneme-li z jednoho z nich týmž poloměrem horizont na obou stranách, dospějeme k bodu *východnímu* (*Singapur*) a *západnímu* (*Quito*). Abychom se dověděli, ve kterém směru jest od nás *Peking*, položíme proužek papíru tak, aby jeho hrana procházela *Prahou* a *Pekingem*, načež shledáme, že hrana protíná horizont v bodu $7\frac{1}{2}^{\circ}$ od *SV* k *V* vzdáleném, což značí *Peking* jest od *Prahy* ve směru, jež bychom dostali, kdybychom se od směru *SV* o $7\frac{1}{2}^{\circ}$ uchýlili k východu.

Všechna ostatní místa, která jsou hranou papíru přikryta, jsou místa, která jsou od nás v témž směru jako *Peking*, místa, jež by nám bylo minouti, kdybychom šli z Prahy do *Pekingu* cestou nejkratší. Zastaviti bychom se mohli ve *Vilně*, *Tveru* (*Moskva* by zůstala v pravo) *Tobolsku*, *Tomsku*, *Krasnojarsku*, *Urgě*, *Pekingu*, a kdybychom týmž směrem pokračovali, octli bychom se na ostrově *Nové Guinci*, pak po dlouhé cestě *Velikým Oceánem* v *Riu de Janeiro*, v *Bahiu*, v *Gibraltaru*, na *Bodamském jezírce*.

Do *Tokia* v *Japonsku* by nás nejkratší cesta vedla ještě severněji: téměř až k *Petrohradu*, až k polárnímu kruhu u *Obského zálivu*; nazpět přes *Alžír*, *Marseille*, *Innsbruck*.

Ejhle, to by byly *pravé* cesty kolem světa, kdežto cestopisy, tímto titulem opatřené, z pravidla toho názvu nezasluhují. Každá cesta kolem světa má aspoň přibližně jíti po *hlavní* čili *největší* kružnici zemské t. j. po kružnici, jejíž střed jest ve středu zemském. Každá taková kružnice, vycházející z některého místa povrchu zemského, prochází vždy též místem onomu protichodným; kdyby tedy z *Prahy* někdo vyšel v kterémkoliv směru na cestu kolem světa, musil by polovinu této cesty ukončiti na ostrovech *antipodních* jižně od *Nového Selandu*, anebo aspoň někde v jižní *Australii*. Domnívá-li se však přece někdo, že by stačilo jíti po pražské rovnoběžce, abychom obešli svět, nechť uváží, že bychom, theoreticky vzato, mohli týmž právem poblíž severního anebo jižního pólu několika kroky svět obcestovati.

Po této krátké turistické odbočce, vyšetřme na globu, ve kterém směru od nás jsou některá význačnější města a místa. Poznáme, že jsou od nás

východně: *Poltava*, *Rostov*, *Chiva*, téměř *Kalkutta*, *Singapur*, *Melbourne*;

jihovýchodně: *Buda-Pešť*, západní pobřeží *Arahské* s *Mekkou*;
 jižně a severně: místa našeho poledníku;
 jihozápadně: *Innsbruck*, *Milán*, ostrov *Menorka* v *Balearech*,
St. Louis v *Africe*,
 4° na S od *ŘZ Rio de Janciro*,
 10° na „ „ „ *Buenos Ayres*,;
 západně: *Frankfurt*, *Havre*, *Quito*,
 20° k S: *New-York*, *Mexiko*.
 Severozápadně: *Hamburk*, *Chicago*,
 5° k S: *Reikiavík*,
 10° k S *San Francisko*.

III.

Hlavní kružnice zemské, rovnoběžky a šikmobežky (loxodromy).

Zbývá jen ještě, bychom objasnili, jak asi mohl vzniknouti a udržeti se mylný názor, že místa, ležící na naší rovnoběžce, jsou od nás východně. Za tím účelem představme si především toto: Od pražské hvězdárny nechť vychází silnice, jdoucí přímo jako natažená pentle k východnímu bodu pražskému, neuchylujíc se ani v pravo ani v levo, tak aby telegrafní tyče, stojící podél silnice, dokonale se kryly; vytyčovaly přímku (ve skutečnosti hlavní kružnici). Z toho, co dříve bylo řečeno, jest zajisté každý přesvědčen, že po této silnici dospěli bychom nejkratší cestou do *Rostova*, *Chivy*, *Singapuru*, *Melbournu* v *Australii*. Ale zavítavše příkladem do *Chivy* a vyhledavše tamní východní bod, shledali bychom, že k tomuto chivskému východnímu bodu naše silnice nesměruje, ten že jest od ní as 45° k severu posunut, tak že tam silnice směřuje ne k bodu východnímu, nýbrž k bodu jihovýchodnímu. Nedejme se překvapiti! Nejen v *Chivě*, ale na každém jiném místě, kromě pražském, silnice nesměruje do bodu východního, vždyť — theoreticky vzato — jakmile v Praze z vyvoleného stanoviště učiníme krok na silnici, stojíme na jiném poledníku, jenž má jiný bod východní než poledník původní, ke kterémužto bodu východnímu silnice nesměruje; tím více v *Chivě*, jejíž poledník má o 45° větší zeměpisnou délku než pražský.

To vše znamená jinými slovy řečeno: Silnice protíná pražský poledník v úhlu pravém, ale ostatní poledníky postupně v úhlech stále menších a menších, poledník chivský v úhlu as 45°, singapurský v úhlu 40°. A proto, jdouce do *Singapuru* nejkratší cestou, půjdeme sice stále a stále východně od *Prahy*, stále za jedním a týmž cílem — za naším východním pólem — ale nepůjdeme východně od oněch míst, do kterých na této cestě zavítáme.

Pravý opak věci by nastal, kdybychom kráčeli po silnici — vycházející od pražské hvězdárny — která by protínala všechny poledníky v témž úhlu, dejme tomu v pravém. Není pochybnosti, že by silnice taková šla po rovnoběžce pražské, neboť jenom rovnoběžky protínají poledníky pravouhelně. Minuli bychom na této cestě *Krakov*, *Charkov*, *Kiachtu*, *Blagověščensk*, ostrovy *Alenty* atd. Ale nebýti silnice, byla by to chůze nesnadná, neboť tato silnice mění stále a stále svůj směr;

již po několika krocích učiněných z původního stanoviště musili bychom se zastaviti a kompasem vyšetřiti, kde je východní bod tohoto nového místa, a tak, stále kompasem se řídíce, dostali bychom se dále. Vystřídali bychom tisíce a tisíce směrů, *neboť každý krok směřoval by k jinému bodu východnímu*, t. j. vždy k onomu, jenž přináleží poledníku, na kterém bychom stáli. Každým krokem uchylovali bychom se více a více od východního směru pražského. Silnice nebude přímá, telegrafní tyče, svisle postavené, nebudou se krýti. Zatáčení silnice bylo by tím patrnější, čím severněji by byla rovnoběžka položena. Dostaneme se sice do *Kiachty*, jdouce z *Prahy* stále tak, aby postupem každý bod východní, příslušející poledníku, na němž stojíme, byl nám *směrodatný*, ale proto přece není *Kiachta* od *Prahy* na východ.

Ostatně bylo by velmi nevýhodné, kdybychom šli do *Kiachty* po rovnoběžce, poněvadž bychom si zašli. Nejkratší cesta by nás vedla asi téměř po téže dráze, kterou jsme vykonali, jdouce nejkratší cestou z *Prahy* do *Pekingu*, tedy bylo by nám z *Prahy* vyjítí k *Vilnu* v *Rusku* atd. a jítí přímo, neuchylovati se v pravo ani v levo, krátce, bylo by nám jítí po oblouku hlavního čili největšího kruhu, spojujícího *Prahu* s *Kiachtou*, neboť na kouli má oblouk největšího kruhu též význam jako přímka na rovině. A právě tak jako by nikom nepřipadlo, by určoval směr daného bodu od jiného bodu v rovině anebo nejkratší vzdálenost těchto bodů obloukem ať kruhovým anebo jiným, nýbrž vždy úsečkou oba body spojující, tak také nemůže a nesmí se směr, ve kterém na kouli — tudíž i na zeměkouli — leží dané místo, od jiného určovati jiným obloukem než obloukem kruhovým, jehož střed jest ve středu zemském, a poněvadž rovnoběžky střed svůj ve středu zemském nemají, nemohou jejich oblouky udávati směr, nemohou též stanoviti nejkratší vzdálenost dvou míst na nich ležících. V tom vězí podstata chyby!

Nespadá do rámce tohoto článku, bychom vědecky dokazovali, že na kouli oblouk největšího kruhu hraje úlohu, kterou na rovině má přímka. Ale kdo aspoň trochu by se chtěl přiblížiti k této pravdě, nechť si zvolí v rovině dva body, mezi nimiž nechť vede několik kruhových oblouků (středů jsou na přímce, jež půlí vzdálenost bodů a stojí kolmo na jejich spojnici). Pozná brzy, že čím větší jest poloměr kružnice, tím menší jest oblouk mezi oběma body; je-li poloměr nekonečně veliký, přejde oblouk v úsečku. Je-li kružnice na kouli, největší její poloměr může se rovnati poloměru koule, jsou-li tudíž dva body na povrchu kulovém spojeny kruhovými oblouky, je z nich nejkratší ten, jehož poloměr jest největší, t. j. jehož střed jest ve středu kulovém. Hlavní kružnice jest proto na kouli *geodetickou*, *vzdálenostní* linií.

Ještě jedna otázka zakmitne se v hlavě mnohého čtenáře.

Jakou dráhu bychom asi opisovali, kdybychom stále poledníky protínali v jiném úhlu než pravém, příkladem v úhlu 45° , čehož bychom docílili, kdyby při každém kroku bod severovýchodní byl nám směrodatný. V tomto případě bychom nešli ani po rovnoběžce ani po hlavní kružnici, ba ani ne po kružnici vůbec, nýbrž po zvláštní křivce vinoucí, se šroubovitě po povrchu zemském, jež se sice stále blíží k pólu se-

vernímu a jižnímu, aniž jich, mathematicky vzato, kdy dosáhne. Dovolují si tyto křivky nazvati »**kosoběžkami**« (*loxodromy*). Křivky v paroplavbě nad míru důležité! Křivky, jichž obrazy na mapě *Merkatorově* jsou přímkami. Spojte na mapě *Merkatorově* kterékoliv dva body úsečkou, ve skutečnosti jsou spojeny obloukem kosoběžky. Kdybychom se chtěli dozvědět, ve kterých větších městech bychom se mohli zastaviti, jdouce z *Prahy* stále jihozápadně, bylo by jen třeba na *Merkatorově* mapě rozpůliti úhel pravý, utvořený vodorovnou přímkou, jdoucí z *Prahy* na levo s přímkou jdoucí svisle dolů; seznali bychom, že by to mohlo býti v *Klatovech*, *Barceloně*, *Gibraltaru*, při ústí veletoku *Amazonského* atd.

Kdybychom chtěli po kosoběžce dostati se do *Singapuru*, šli bychom stále 75° na jih od směru VVJ přes *Brno*, *Bukurešť*, *Ispahan*, ústí *Indu*, *Haiderabad* atd. Má-li loď jeti z *Valparaisa* do *Wellingtonu*, kapitán spojí na mapě obě místa, vyšetří přesně bod na horizontu, ke kterému v každém okamžiku, nechť si je na libovolném poledníku, podélná osa lodi musí směřovati, zřídí si dle toho kompas a jede klidně stále tak, aby osa lodi byla s onou přímkou rovnoběžná; jest jist, že do *Wellingtonu* dospěje — ale ne nejkratší jízdou. Nejkratší vzdálenost mezi oběma místy jest 5000 n. mil, kdežto vzdálenost kosoběžná je 5450 n. m., o 450 nám. mil 834 km. čili o 37 hodin jízdy větší, jede-li loď rychlostí 12 uzlů.

Co bylo by však kapitánovi platno, kdyby jel o 37 hodin kratší dobu, když by za to vydával loď jedu po oblouku hlavního kruhu, v stálé nebezpečí, že by každou chvíli mohl narazit na ledové balvany, jež by potkával, neboť oblouk hlavního kruhu, oba přístavy spojující, sahá až za polární kruh do oblasti ledového moře. Zajímavé jest též, že, jede-li loď z *Valparaisa* do *Wellingtonu* po loxodromě, vyjíždí ve směru $J 84^\circ V$, kdežto jede-li po oblouku, musil by směr lodi uchýliti se 42° na jih. A přece by dojely na totéž místo.

Instrukce gymnasiální i reální radí, by při každé příležitosti ve vyučování zeměpisném žáci cvičili se v orientování; žáci mají rukou ukázati, ve kterém směru jest země, po případě veliké město, o němž se právě mluví. Za tou příčinou jest nutno při výkladě o mapách upozorniti žáky, že bychom marně hledali na východě místa, jež jsou na mapách v pravo od *Prahy* atd. Žáci necht naučí se na globu určovati směry způsobem v odst. II. vylíčeným, a když v tom jsou dokonale vycvičení, pak ovšem pro úsporu času by bylo nejvýhodnější, kdyby v každém atlase byla mapa, která by byla tak uspořádána, aby vskutku na pravo byla místa, ležící od nás východně. Posud této důležité mapy v žádném atlase ani německém, francouzském neb anglickém není. Autor tohoto článku takovou mapu sestavil pro Prahu. Tato mapa vyjde v *Ottově* velkém atlase spolu s jinými původními mapami, znázorňujícími různé pojmy mathematického zeměpisu.

Přírodovědecké sbírky zemí našeho mocnářství.

Antonín Nosek.

Čáslav.

(Část další.)

VI. Přírodovědecké sbírky v Solnohradsku. *)

1. *Solnohrad*. Museum císařovny Karly Augusty (Museum Carolino-Augustaeum). Základem sbírek byl arsenál městské gardy. R. 1833 sbírky (většinou zbraně) uloženy byly v jediné místnosti ve skladišti městském am Gries. R. 1835 přibyla místnost druhá a sbírky staly se rozmanitějšími (pojaty v ně starožitnosti, mince, herbář, mineralogické sbírky) a též přibyla nově zřízená knihovna. R. 1889 byly sbírky přestěhovány do zámku Mirabellu na náměstí stejného jména. Zámek náležel původně císařskému domu a byl věnován J. V. císařem Františkem Josefem I. obci městské.

Sbírky v létě jsou přístupny dopoledne i odpoledne, v některé dny zdarma, jindy za vstupné 20 kr., a obsahují z největší části sbírky domácí, z části i cizí minerály.

Sbírky mineralogické i palaeontologické dle nalezišť seřazené jsou bohaté, ale trpí nedostatkem místa i příhodného osvětlení. V horních příhradách skříní jsou ukázky hornin z různých nalezišť, dole pak umístěny jsou minerály.**) Z minerálů zvláště budí pozornost kusy epidotů, wagneritů, apatitů, turmalinů a soli kamenné, vedle četných živočů. Ze zkamenělin pak překvapují obrovské kusy hippuritů a nerinů, pak bohatství ammonitů. Stěny zdobí četné rytiny a obrazy krajů alpských, geologické mapy přehledné — kolorované to mapy gener. štábu — a profily.

Starší útvary jsou zastoupeny v Solnohradsku různými břidlicemi, ač zkameněliny jsou v nich řídké. Mohutné a zkamenělinami bohaté jsou vrstvy útvaru triasového (Werfenské, vrstvy svrchního triasu s ložem soli kamenné u Dürren blize Halleinu a sádrovce u Gollingu), jurského, křídového (Hippurity) a terciárního (vrstvy numulitové a flyš).

Nerosty uvádíme tu pořádkem, ve kterém jsou umístěny ve skříních.

V předsíni skříně obsahují nálezy nerostů, hornin i zkamenělin z nalezišť: Saalachthalu, Leogangu, (baryty, realgar, cinnabarit, aragonit, galenit, auripigment, malachit, asbolan, farmakolithy, cuprit, alabastr), Ennstthalu (pyrit, chalkopyrit, zlato), Murwinklu, Lederthansthalu, Mittellungau, Sudbergu (smaltit, antimonit, citrin, aragonit, granát). Z předsíně vkročíme do ostatních světnic, hostících sbírky mineralogicko-petrografické (v pravo) a palaeontologické, částečně i minerály obsahující (v levo).

V nejzadnější světnici uloženy jsou minerály, jež poskytla naleziště: 1. Wilde Gerlos (thuringit, albit, diopsid), 2. Krimmler Achensthal (zoizit, byssolith, molybdenit, titanit, rutil, záhnědy, albity, křišťály, granáty, augit, ocheelit, epidot), 3. Obersulzbachthal (sfeny, titanity,

*) Použito zpráv musejních (1835—1899), které mi byly laskavostí ředitele sbírek p. cis. rady Fr. Pettra zapůjčeny, dále průvodce Sussova: das städt. Museum n. S. 1844. Museum jako jiné sbírky jsem navštívil dvakráte.

**) Viz pojednání J. Kastner: Die Mineralien des H. Salzburg 1875.

krásné živce, apatity, augity, epidoty, molybdenit, keramohalit, amfibol, prehnit, desminy, natrolithy, rutily, harmotom, adular, turmaliny, klinochlor, laumontity), 4. Untersulzbachthal (krásné epidoty, adulary, natrolithy, chrysokolla, aragonit, cuprit, apatity, beryly krásné, molybdenit, aspidolith, anatas), 5. Habachthal (desmin, dolomit, kamenec, prehnity, laumontity, periklin, adulary, aragonity, apatity, stilbit, berily, smaragdidy, desmin, sfen, chabasit, granát, thuringit, stilbit), 6. Hollersbachthal (květ železný, sádrovec, malachit, chalkopyrit, melanterit, měď, sfalerit, galenit, granáty, chlority, amfibol, klinochlory, diopidy, magnetovec, desminy, breunerit, krásné apatity, titanity, sfeny, epidotity, turmaliny, rutily, desminy, orthoklasy, adulary, albity, thuringity, stilbity, granáty, chalkopyrit, chlority, chabasity, ilmenit, dvojlomný vápenec, prehnit, citrin 7. Wiesbachgraben-Weiersbachgraben (galenit), 8. Mühlbachsthal (pyrit, magnetovec, amfibol, orthoklas), 9. Dürren-Trättenbachsthal (křemeny, kamenec), 10. Naderbachthal-Salzachgrund (horniny).

Druhá světnice: 11. Felberthal (asbest, psilomelan, sfeny, adulary, klinochlor, zemité sepiolith, titanity, epidoty, zoisit, adulary, turmaliny, serpentiny, augit, chlority, pyrit), 12. Stubachthal (epidot, amfibol, olivin, zoisit, molybdenit, periklin, turmaliny, serpentin, fuchsit, magnetit, stubachit, pistozit, breunerit, asbest, magnetit), 13. Mühlbachsgraben (nikelin, malachit, asbesty, magnetit, chlorit), 14. Kaprunerthal (amfibol, kamenec, turmaliny, zoisit, pyrit, magnetit, granát, galenit, epidot), 15. Fuscherthal (tremolity, epidot, zoisity, magnetit, staurolith, rutily, křemeny, galenity, zlato, albit, aktinolith, allophan, fuchsit, turmaliny, serpentiny, malachity, cuprit, tetraedrit, diallag, grafit, serpentiny, pikrolithy, tremolity, granáty, turmaliny, citriny velké, periklin, prehnit, amethyst, aragonit, ankerity, rheticity), 16. Ramiserthal (anatas, rutily, adulary, perikliny, albity, brookit, titanity, apatity, chlority, zoisity, spodumen, hemimorfit, pregrathit, granát, epidoty, grafit, asbest, amethyst, rheticit, skoryll, penniny, scheelit, desminy, sfen, zlato, arquerit, markasit, galenity, sfalerit, arsenopyrit, stříbro, cuprity, bornit, antimonit, pyrrhotin, řada vápenců a křišťálů), 17. Dreiten (vápence, květy žel., siderity, limonit, breunerity, dolomity, ankerity, melanterit, kamenec, magnetit, pyrrhotin, arsenopyrit, haematit, galenit, apatit, ankerit s mesitem, kašolong), 18. Zell am See (tetraedrit, arsenopyrit okrantimonový měď, chalkopyrit a lasulith), 19. Mittelsiller-Sonnberg (antimonity, galenit, cervantity, malachity, měď, chalkopyrit, allophan).

Údolí gastynské, bohaté minerály, jest v třetí světnici. Z vystavených kusů pozornost poutají: berylly, stilbity, antimonit, amethyst, živec, distheny, cyanit, chlority, aragonity, granáty, haematity, chalkopyrit, pyrity, rutily, titanity, hemimorfit, smithsonit, siderit, citrin, tremolity, ukázky zlata a stříbra, arsen, antimonity stefanity, argentit, arsenopyrity, tetraedrity, rutily, cinnabarit, molybdenity, sfalerit, pyrolusit, adulary, albity, lazulithy, pittizit, diallogit, sádrovec, turmalin, fluority, grafit, reissacherit, diallag, bronzit, magnetit, skoryl, desminy, ilmenit, epidoty, aktinolith a asbest, krápníky vápencové, dolomit, prehnit, křemeny a biotity.

V téže světnici jsou naleziště další: 20. Grossarlthal (aktinolithy, galenity, tetraedrity, malachity, chalkopyrit, pyrity, allophany, epidoty, pyrit, desmin, steatity, růženín, serpentiny, květ železný, krápníky, okr

antimonový, rhetizit, sfen, titanit, nikelin, bronzit, lazurit, chrysotil a grafit), 21. Kleinarlthal (pyrolusit, haematity, sádrovec, siderity, cyanit, allophan, breunerit, mesitin, chalkopyrit, krápníky), 22. Fritzthal (pyrit, chalkopyrit, siderit, tetraedrit, brookit, lazulith, pyrolusity), 23. Werfen (pravý břeh) s lazulithy, epsomit, měď, haematitem, hemimorfitem, barytem, sádrovcem a serpentinem, 24. Werfen (levý břeh, bohatý minerály, jako četnými haematity a limonity, muriazity, aragonity, baryty, pyrolusity, anhydritem, sádrovcem, serpentinem, breuneritem, chalkopyritem, s četnými wagnerity, lazulithy, vadem, cinnabaritem, barytcoelestinem, epsomit a chalkopyritem), 25. Mitterberg (serpentin, chlorit, smaltit, pyrrhotin, chalkopyrit, arsenopyrit, pyrit, haematit, breunerit, siderit, cinnabarit, realgar, hydromagnesit, malachit, dialogit, ankerit, sfalerit, magnesity, květ kobaltový, ullmanit, goslarit, melanterit, annabergit, mariánské sklo), 26. Bürgstein-Mühlbach (magnesit, haematity, pyrity, chalkopyrity, pyrrhotin, tetraedrity, kamenec, sádrovec, psilomelan), 27. Tännengebirge (haematit, pyrit, limonit, chalkopyrit, zlato).

V dalších světnicích jsou velmi bohaté sbírky palaeontologické, (na 10.000 kusů). V době přítomné jsou ovšem kusé, neboť veškerý materiál ammonitů, byl do Mnichova zapůjčen k vědeckému zpracování. Meškal jsem v Solnohradě r. 1899 a r. 1900, ale materiál ještě vrácen nebyl.

Ve čtvrté světnici jsou nálezy z Abtenau (*Actaeonella*, hippurity, korály, *Nerienne*, *Cerithium*, *Amonites* a j. hojně zastoupené), z Gollingu (málo zkamenělin a několik minerálů, jako *krokydolith*, sádrovec, alabastr, *steatit*), z Goisau, z Göll-Rosfeldu, z Hagengelu (zkameněliny, antrakonit a písek zlatonosný), z Dürrenbergu a Berchtesgadenu (vedle zkamenělin skvostné ukázky soli kamenné různých barev, *coelestinů*, *polyhalitů*, *blöditů*, *glauberitů* a *anhydritů*).

Nálezy z Adnethu a Elsbethenu jsou ve světnici páté, Untersbergu (obrovské hippurity, *orthocerasy*, *Nerienne*, deska broušená s *Acteonelemi* a četné ammonity), v šesté světnici z Moreg-Glanecku, v sedmé světnici z města Solnohradu a z Gaisbergu, a konečně nálezy z roviny Solnohradské (*Inoceramus*, *fucoidy*) v osmé a deváté světnici.

Ostatní sbírky umístěny v prvním poschodí zároveň s památkami solnohradskými.

V první síni pozornost vábí překrásná všeobecná sbírka mineralogicko-palaeontologická, kterou inuseu věnoval J. Schwarz (3461 nerostů a 1643 hornin a zkamenělin). U okna jsou dvě skříně, obsahující zkameněliny rostlinné ze Zagoru a Trifailu. Podél stěn ve skříních upravena jest systematická sbírka minerálů, uprostřed pak sbírky petrografické a palaeontologické dle útvarů seřaděné. Jsou tu vedle věcí cizích (i českých) též domácí věci solnohradské. Ve čtvrté siní jsou reliefy sádrové (Solnohrad, skupina *Dachsteinu* a j.), Kochův herbář rostlin solnohradských ve třech skříních. Na stěnách pak jsou olejomalby květů a jich částí od J. Wurzera.

Síň šestá hostí sbírky hmyzové (vystaveny jsou jmenovitě sbírky motýlů a brouků), sbírku měkkýšů v četných kusech a varietách, (36 sp. + 2 var. plžů a 3 sp. mlžů) ryby solnohradské (bastard *sablínga* a *pstruha*, *Chondrostoma nasus*, *Telestes Agassizi*, obrovské hlavy

štiky a sumce, nestvůrná hlava pstruha napřed zakulacená a jako uťatá, *Salmo trutta*, *salvelinus*, *lacustris*, *Ausonii Thymallus vexilifer*, *Coregonus Wartmanni*, *Gobio uranoscopus* a jiné, celkem dvacet čtyři druhy a dvě variety.

V téže síni jsou vystaveni plazi, obojživelníci a ssavci solnohradští. Vedle kamzíků jsou tu svišť a kozorožci ze Savojska, kteří přivezeni byli obory zámku hellbrunnského a tam pošli. Z menších ssavců uvádím: *Sorex pygmaeus* a tři obyčejné druhy rýsků, *Myoxus glis* a *avellaniarius*, *Vespertilio mystacinus*, *Vesperugo noctula*, *Nathusii* a *discolor* spolu s obyčejnými druhy *Vespertilio murinus*, *Rh. hypposideros* a *Pl. auritus*. Ptactvo *) solnohradské, zastoupené pokud možno v několika kusech pěkně vycpaných, plní skříň osmé síně.

Zajímavější jsou *Anas acuta*, četné *A. penelope*, *Fuligula ferina*, *elan-gula*, *cristata*, *marila*, *Spatula clypeata*, *Mergus* ve třech druzích obyčejných, *Anser segetum*, *Lestris pomarina*, *Cygnus musicus*, *Phalacrocorax carbo*, *Colymbus glacialis* a *arcticus*, *Larus minutus* a *tridactylus*, *Porzana maruetta*, *Rallus aquaticus*, *Eudromias morinellus*, *Aegialites hiaticula*, *Glareola pratincola*, *Himantopus candidus*, *Totanus glottis*, *fusca*, *Otis tarda*, *Ardea purpurea*, *Egretta alba* a *garzetta*, *Botaurus stellaris*, *Ardeola minuta*, *Dendrocopus leuconotus*, *Apternuss tridactylus*, *Panurus biarmicus*, *Pyrhocorax alpinus*, *Fringilla* a *Plectrophanes nivalis*, *Emberiza zia*.

Pěkná jest i sbírka dravých ptáků jako *Tinunculus cenchris* a *vespertinus*, *Falco aesalon*, *Strigiceps cyaneus*, *cinerascens*, *Milvus regalis* a *niger*, *Circaetus gallicus*, *Aquila chrysaetos*, *Gypaetus barbatus*, *Vultur monachus* a *fulvus*. Ke sbírce ptáků řadí se i sbírka vajec (as 1000 kusů,) skříň hnízd a koster (přes 20 kusů.)

Žádejme čileji o cestovní stipendia do Italie a do Řecka.

Vladimír Kalousek.

Praha.

Pro učitele klassické filologie a historie zřízena roku 1892 (Min. věst. 527) každoroční stipendia pro studijní cesty do Italie a do Řecka, počtem 10 pro celé Rakousko. Ze statistiky posavadního zadávání stipendií v letech 1893—1902 na jevo vychází, že v 6 letech bylo obsazeno všech 10 stipendií, ve 2 letech (1895 a 1901) bylo stipendistů 9, ve 2 pak letech (1900, 1902) pouze 8. Mezi těmi bývalo v 5 letech vždy po 2 stipendistech z ústavů s vyučovací řečí českou, v 5 letech pouze po jednom. Z haličských ústavů pouze roku 1893 byl jeden stipendista, odtud vždy po dvou.

Ježto pak i roku 1895 při 9 stipendistech byli 2 Češi, i na rok 1902 při 8 stipendistech stanoveni 2 Češi, lze z toho souditi, že trvá intence,

*) Viz Tschusi R. v. Smidhofen: Die Vögel Salzburgs. 1877. Kastner K.: Conchyliensammlung des S. Museums. Mith. f. S. Landeskunde.

z těchto 10 stipendií 2 přidělovati ústavům československým, 2 jiná pak ústavům haličským.

Z přehledu toho patrno, že přihlášek v západních zemích korunních není valně bez rozdílu národností;*) však bylo by žádoucí z příčin věcných i osobních, by aspoň vždy obě místa pro střední školy české vyhrazená byla obsazena, což, jak ukázáno, pokaždé se nestalo. Jest tedy zapotřebí, aby se vždy slušný počet žadatelů přihlásil, a zejména myslím, že by mladší kollegové se o to čile hlásiti měli, ježto k tomu vybízeny jsou i zněním zákona, jenž vymáhá pouze tříletou samostatnou praxi.

Cesta sama — lhal bych vědomě, kdybych opak tvrdil — jest arci spojena se značnou námahou jak tělesnou tak i duševní, kterou však, tuším, každý rád vzhledem k neocenitelným požitkům podnikne, pokud síly jeho na to stačí. V tom arciž rozhoduje věk a otužilost. Co se této nejprv týče, ve výhodě jsou především ti, kdož mají za sebou službu vojenskou, pak ti, kdož provozují turistiku, tělocvik neb nějaký sport tělesný. Však věkem v té věci jisté meze se stanoví, jak vím z vlastní zkušenosti; odsloužil jsem si věrně svých 12 let vojny a pozoroval při tom jak na sobě tak na spolusloužících, že každým rokem námahu tělesnou tíže jsme nesli.

Tedy mladší kollegové jsou to v první řadě, kteří se tím ke konkurenci vybízejí; jest to věru jen falešný, ničím neodůvodněný stud, myslí-li, že pro žádosti jiné, zejména existenční (o definitivy, přeložení a pod.) jest se jim zříci této výhody. Neb dosavadní praxe vyšších úřadů zřejmě poukazuje, že se na takovou korrelaci právem nehledí. Vyrůstáť ostatně též objektivní důvod pro tyto kandidáty, že škola tím déle bude moci z jejich zkušeností cestovních těžiti.

Mimo to též další výhodnost pro cestujícího záleží v tom, je-li žadatel svobodný, neb alespoň bezdětek. Bezstarostnost, jež ho pak na cestách doprovází, bude mu věru vydatnou vzpružinou pro snazší konání studií, k nimž mu ostatně též více hmotných prostředků bude po hotově (vedle stipendia též gáže).

Potíže, jež mnohdy starší neb méně otužilí stipendisté na cestách měli, se někdy generalisují a stipendia tato desavouují zcela neprávem; musímeť zajisté tato stipendia pokládati za část národního majetku, nám od ústřední správy říšské zákonitě skýtaného, z něhož ni nejmenší část by neměla prospěchu škol českých ujíti.

Bude tudíž úkolem této rozpravy, stručně různé potíže, jež se na cestách těch vyskytati mohou, úplně dle pravdy zkušeností dosvědčené rozebrati a na pravou míru uvést; neboť o zřejmých pozitivních výhodách cest těchto se rozhovořiti pokládám za zbytečné mařiti času.

Dvorní rada Sickl, do nedávna správce rakouského historického ústavu v Řimě, uvítal nás slovy, že, chceme-li intencím cestovních stipendií vyhověti, musíme především hleděti, abychom zůstali *zdravými*. Zásada tato, jež náležitě jsouc v jakémkoli zaměstnání respektována, zajisté jen věčný prospěch přináší, zejména při pohyblivém životě cestovním zasluhuje náležitého uvážení.

*) V Haliči jest po té stránce stav příznivější, protože kandidáti dotyční mají zaručenou *celoroční* dovolenou pod titulem, že prý v kraji samém není vůbec, na čem by přípravných studií konali, pročez v I pololetí na vlastní útraty po nějakou dobu hlavní města středoevropská objíždějí: výhoda té kollegům haličským ze srdce přejeme; naši stipendisté měli by se o ni též ucházeti!

Právem se tedy dí v cestovním rádci*) od ministerstva doporučeném, že jen osoby úplně zdravé by se měly na cesty tyto vydávati, a že i ty pro jistotu před odjezdem by se měly podrobiti lékařské prohlídce. Neb jen osoby takové jsou s to, by přes cestovní námahy mohly dostáti intencím stipendií.

Co do cestování samého, tu ovšem jsou bývalí vojíni, turisté a sportovníci u veliké výhody; arcíť jsou tu okolnosti na souši a na moři rozmanité. Jízda po železnici, octneme-li se jednou v Itálii, nekonává se však na značnější vzdálenosti; nejdelší túrou jest snad Řím—Brindisi (osobním vlakem 18 hodin, rychlíkem asi 14 hodin) při přeplavbě do Řecka koncem března, tedy za doby teplotou zcela snesitelné. Většina nervosních, myslím, po té stránce nejen že ničeho se nemusí obávati, než spíše značného prospěchu dojde, jak i lékařská dobrozdání zní, a jak i sám na sobě po mnohá léta doznávám; pravidelné, mírné otřásání, železniční jízdou působené, má totiž po většině konejšivý vliv na nervy a užívá se ho v různých obměnách proto též v terapii lékařské.

Arcíť subjektivní rozpoložení může i tu zvláště vlivem nervstva gastrického působiti potíže, jež pak zvýšenou měrou na moři vystupují pod názvem mořské nemoci. Však i zde včas zavedená hygiena může vše uvést na míru nejmenší. Hlavní zásadou v té věci jest, bychom povstavše ráno záhy posnídali a tak občas vždy mírně po troše častěji pojídali; na lodi pak jest strava již sama sebou tak hojná a sytá, že v té věci, úplně jsouc požitá, úplně vyhoví. Mimo to pamatujme, abychom i na lodi při větším vlnobití se zdržovali v tak zvaném mrtvém bodě, kde půda nejméně se viklá; dále nezdržujeme se zbytečně v dolejších místnostech, kdež nebývá vždy vzduch čistý, zejména když tam dlí jiní cestující nemocí napadení; neb v tom, myslím, značně též působí sugesce.

Velmi blahodárny vliv na každého cestujícího má změna vzduchu, jenž v těchto jižních krajích přímořských jsa prosycen náležitou vláhou z moře, působí přímo hojivě na ústrojí dýchací, jak jsem sám na sobě dosvědčil. Ovšem nesmíme na to příliš spoléhati, že jedeme na jih; neb zima v únoru bývá v Itálii mnohdy velice citelná. Proto opatřme se náležitě teplými věcmi, jichž zejména k návštěvě sbírek, ponejvíce nevytopených, nutně jest potřeba, a při volbě pokojů držíme se aspoň pro únor těch, v nichž lze topiti, v březnu pak volme jen pokoje na straně sluneční. Ostatně i v létě nám lépe poslouží šat teplejší; neb, jak tamní obyvatelé všeobecně tvrdí a dle toho se šatí, takový šat lépe chrání od paprsků jižního slunce než lehký, na večer pak při značném obyčejně klesnutí teploty brání možnému nachlazení, jež na jihu tíže a déle se léčí než u nás.

Též slýchati stesky na nezvyklou kuchyni. Poněvadž právě jsem dosti choulostiv na trávení, mohu v té věci, myslím, rozhodný úsudek pronést. Vlašskou kuchyni snášel jsem zcela uspokojivě, ježto nezvyklý olejový omastek skoro úplně se paralysuje výtečným červeným vínem,**) jehož taninový obsah

*) »Vademecum« Wisnarovo, bych se o něm zde hned souborně vyjádřil, jest jinak zcela dobrou knihou, jež však přece trpí dvěma nedostatky: 1. ne vše, co se v ní uvádí, plyne z vlastní zkušenosti spisovatelovy; 2. auctor vykonal cestu za zcela mimořádných okolností v roce řecko-turecké války, pročež zkušenosti v Řecku čerpané byly velmi skrovné a činěny též i jinak z toho důsledky nesprávné.

**) Pití jednak piva, jednak vína jest zvykem, jemuž, jak jsem na jihu dosvědčil, snadno odvykáme i přivykáme.

platné služby koná. Komu pak i to by nestačilo, pomůže asi kalíšek přehořklého turinského Vermoutu. Huťe arci jest v Řecku, zvláště mimo Athény, v nichž se i v prostředních hotelích lze zaříditi po středoevropsku. Jinde však nepřilíš čistá úprava skopového masa působívá mnohdy žaludeční obtíže, jež těžko paralysovati vínem, ježto stolní víno na venkově bývá po většině recinované, t. j. pryskyřicí jako konservující částí podložené; zvláštní pak příchuti této jazyk náš jen stěží zvykne. Radno tedy pro případ indisposice žaludeční na cesty po Řecku s sebou z Athén bráti čokoládu, čajové zákusky a koňak.

Nejvíce opatrnosti šetřiti sluší s vodou. Tu bych mohl doporučiti pití vody jen pro Řím a Pelopones; onde výtečné vodovody, zde pak prameny ze skal přímo vyvěrající zajišťují úplně jakost vody. Nejvíce pak jest varovati před pitím vody v městech přístavních a na lodích. Malarie, jež z toho vzniknouti může, jest nemocí nemilou, která tráví lidské i nebezpečně ohrožovati může.

Jinde proto k rozředění vína, jež se arciť rozhodně doporučuje, radno užívati vody sodové (aqua di selz), jež na jihu se vyrábí mnohem slabší než u nás.

Celkem myslím, že při náležité pozornosti ve věcech hygienických tomu, kdo jinak normálně zdrav, cestování jen k upevnění zdraví poslouží, jak jsem aspoň na sobě doznal i od mnohých známých uslyšel.

Jinaké pochybnosti činí *otázka peněžitá*, arciť v první řadě pro otce rodin, pak takové stipendisty, kteří, ač jsou svobodni, podporují rodiče neb jiné příbuzné. Těm vlastně, ježto uby:ím jedné osoby, jak všeobecně známo, ve větší domácnosti náklad jen o něco málo se zmenší, jest počítati jen s obnosem stipendijním (2000 K); i nastává otázka, lze-li s ním vystačiti. Přílišná šetrnost jest nemožná, ježto by jednak ohrožovala zdraví, jež při značnější námaze tělesné a duševní potřebuje pravidelně výživy výdatné, jednak by i poškozovala důstojnost našeho stavu, ostatně při stále hromadném vystupování ani vlasti naší by k ozdobě nebyla. Wisnar soudí, že s obnosem tímto lze úplně vystačiti; však hlas jeho v té příčině jest úplně nekompetentní, ježto (dle pozn. na str. 176) ani se nesúčastnil řeckých výprav prof. Dörpfeldem pořádaných, které vymáhají značnějšího nákladu, celá pak výprava tehdejšího roku z příčin týchž mimořádně brzo se vrátila. Zkušenost pak jiných (též moje) nasvědčuje, že náklad cestovní asi 400 K přes obnos stipendijní přesahuje. Kdož nemají se o rodinu starati, neb jinak vlastním jménem vládnu, v té příčině tedy zajisté zcela bezstarostně na cestu se vydati mohou; než myslím, že i ostatní, pováží-li výhody z cest těch vzniklé, tu difference rádi a snadno dosadí. Myslím tedy, že zvýšení stipendia netřeba se domáhati.

Však otázka ta souvisí ještě s jinou, totiž s *délkou pobytu na jihu*. Instrukce cestovní v té příčině uvádějí jen maximální hranici, pravíce, že by bylo lze pobyt ten do konce srpna protáhnouti. V té věci arci vyslovila se již zcela jinak praxe, jež za podmínek nejvýhodnějších pobyt ten stanovila nejdéle po začátek srpna. Tuť se arci míní zejména dostatečné prostředky peněžité, jež v tom případě i obnos výše udaný překročí. Kdo by déle na jihu setrvali chtěl, myslím, by ani sobě, ani škole neprospěl. Est modus in rebus, a tedy také v cestování. Kdo strávil 5 měsíců (totiž po celý II. semester) na cestách, zasluhuje právě tak odpočinku, jako ten, kdo po celý semestr učil; vždyť potřebuje též času, aby odpočinul po cestovních

námahách, aby si své dojmy uvědomil a uspořádal, dříve než svůj úřad nastoupí. Námitka, že někteří kollegové právě o prázdninách cestují, jest zde zcela nemístná. Kdo učil po celý rok, pro toho cesty jsou prostředkem zotavujícím; kdo však cestoval celých 5 měsíců, a zejména v dubnu a květnu způsobem americkým, a kdo po tu dobu náležitě intensivně pracoval, ten potřebuje zotavení a klidu. Ostatně v létě, kdy na jihu pro přílišné vedro nemožno ani podnikati vycházky v okolí, činnost by se mohla obmezovati hlavně na studium sbírek, kdyby zas tyto za nutnými opravami nebyly většinou uzavřeny; neb správy musei reflektují v první řadě na turisty zámožné, kteří své cesty konávají v zimě a na jaře.

Kdo by tedy v té příčině nad míru předržel, mohl by po případě též ne dobře svému zdraví posloužiti, ježto na jihu vedrem námah cestovních značně přibývá; tím by arci též škole špatně posloužil, kdyby nemohl v plné síle opět nastoupiti úřad svůj. Bylo by tedy záhodno, aby instrukce cestovní přesně ten bod vymezily, pravíce asi, že povinnost cest trvá po 15. červenec, přes který termin cestu prodloužiti radí jen tomu, kdo se těší zvláště pevnému zdraví a vládne potřebným jměním. Promluvil jsem v té věci zcela upřímně a otevřeně, však, jak mně všichni kollegové zkušením dosvědčí, jen ve prospěch věci samé. Stávámeť se vždy nervosními, kdykoli se nám na prázdniny sahá, a tak i v otázce těchto stipendií. Řádnou stilisací příslušného passu cestovních instrukcí by odpadly mnohé potíže, jež vznikají přílišnou svědomitostí kandidátů stipendijních.

Další obtíže, jež žadatele zastrašují, záleží *ve znalosti jazyků a v otázce národnosti*. Obé však se ukáže zkušenému zcela malicherným. Co do prvního arciť radno prodělati elementární věci z grammatiky vlašské a novořecké; však v theorii tu přílišně se vpouštěti netřeba. Životní praxe tu záhy na cestě samé každého dle potřeby vycvičí náležitě; ostatně ve společnosti cestovní vždy se najdou členové, kteří se v řečech oněch slušně znají. V Řecku pak v Athénách skoro všude lze si vypomáhati francouzštinou a vlaštinou; mimo Athény pak ve společnosti prof. Dörpfelda o vše náležitě pořadatelstvem postaráno. V otázce národnosti arciť rozhoduje individuální takt; však ze zkušenosti v naší společnosti dosvědčené mohu říci, že jsem v té příčině, ač jsem upřímný Čech, nijakých potíží nikdy nedoznal. Neb řídil jsem se vždy zásadou, ignorovati veškeré projevy, jež by po té stránce disharmonii způsobiti mohly. V užší naší společnosti rakouské též povždy po té stránce trval úplný soulad, jehož ani živly z říše německé nikdy rozladiti nedovedly. Též slabší znalost jazyka německého v internacionální společnosti prof. Dörpfelda nikdy nikomu nikým, pokud vím, nevytýkána.

Poslední potíž by snad někdo mohl shledávati ve zvýšené činnosti, již stipendisté prokázati musí vědeckou *přípravou k cestám*, pak *povinnostmi*, jež *po vykonané cestě* na sebe břeme a jež záleží ve využitkování vědomostí nabytých pro školu a pro vědu. Pokud vím, jest to po většině nadšení pro věc, jež nás přimělo k volbě našeho zaměstnání; a to, myslím, každému z nás pomůže i tyto potíže s lehkostí přemoci. Jen to ze zkušenosti své a jiných kollegů podotýkám, že předběžná příprava bývá mnohdy příliš důkladna, že leckdos dodatečně zvolá, jako po státních zkouškách, že by po druhé věc tu praktičtěji zařídil. Soudím pak, že sluší svou pozornost především soustřediti na poznání topografie větších měst, pak na rekapitulaci klassické archaeologie a všeobecných dějin umění na základě osvědčených rukovětí.

Též *úřední zprávy o cestách vykonaných* vykazují různé ponětí věci této u různých kolegů; myslím, že i v tom třeba dbáti pravé míry — ani příliš mnoho, ani příliš málo — a že třeba vycházeti ze stanoviska, že úřední zpráva nemá býti vědeckým kompendiem toho, co na cestě jsme seznali. nýbrž stručnou statistikou cestovní s udáním praecedentií a konsekvencí, po případě s pouhým naznačením myšlenek nových, jichž rozvedení však náleží jinam. Ukázku toho hodlám provéstí uveřejněním zprávy vlastní, kterou hodlám komentovati různými podrobnými poznámkami praktickými ve výroční zprávě vlastního ústavu.

Celkem tedy nemohu, leč opakovati, co jsem zprvu již řekl, bychom se *co nejčileji hlásili o stipendia do Italie a do Řecka, aby nám ni jediné místo stipendijní neušlo.*

K plánu české četby školní na vyšším gymnasiu.

Stanislav Souček

Brno.

(Ostatek.)

Při seřadění jednotlivých členů v soustavu třeba zachovati postup od jednoduchého k složitějšímu, od snazšího k nesnazšímu, jenž by souběžně šel s vývojem duševním, tak aby schopnost pozorovací byla vždy se svůj úkol. Dílo umělecké liší se od díla jiného nestejnými nároky na samočinnou práci vnímatelovu. Skládá se dojem díla uměl. nejen z dojmu těch estetických prvků a jich vztahů, jež umělec svým dílem přímo vnímateli podává, než i z citového přízvuku oněch představ, na jejichž vyhavení myslí jeho umělec spoléhal. Jsou díla vyžadující školenosti vnímatelovy v pochodech myšlenkových, obratnosti nalézati skrytější svazky příčinné, sledovati a přehlednouti složitější pochody, značnější úhrn poznatků v soustavu uvéstí a v soustavu uvedený přijmouti. Spoléhati na kouzlo plynoucí z neúplného poznání nelze.

Chceme zvětšiti lásku k umění a duševní činnost sfliti, ne skličovati nezdařem sil marně vymrhaných na zvládnutí úkolu nad ně jdoucího a budoucímu vněti díla překážeti předsudkem, jež by mohlo zaviniti nevčasné přistoupení k dílu.

2. Žádoucí je vnitřní souvislost jednotlivých členů řetězu a vztah k ostatní látce učebné.

3. Důležité jest, kolik z úkolu jest přisouditi jednotlivým druhům četby. Vedle drobnějších kusů a výňatků čtených k účelům pojmotvorby poetické a vedle ukázek charakterisujících vývoj literární, jež třeba ponechati ovšem omezeny dle jich *potřeby*, nechci pro přechodní dobu navrhovati více děl v úkol četby 1. druhu. Ježto mezi jednotlivými způsoby v užití lit. plodů za učivo není příkrých protiv, než jen rozdíly v intenzitě účasti školské, možno dle poměrů počet děl hlouběji rozbíraných rozšířiti přebráním některého člena skupiny další a naopak. Výhoda této volnosti při jednotě je zřejmá.

Skupiny 4. neregistruji.

Předem připomínám: vím sám, že plánem navrhovaným nepodpírá se s dostatek vědomí soukrevensství a kulturního soužití s větví slovenskou. Netroufám si činiti tu návrh určitý, dokud sama principiální otázka nebude rozhodnuta; pokládám však za učitelskou a národní povinnost pojem jazyka

českého, prakticky získávaný a utvrzený theorií spisovné řeči naší, doplniti povědomím slovenské řeči spisovné nynější, nechť již tato zůstane řečí spisovnou. nechť živě pocítěná potřeba jednoty a jejích prospěchů, potřeba silné kultury znova ji stlačí ve varietu odlišnou, snad lexikálně a fraseologicky a užívanou hlavně v pořizování četby, jež má kulturně pozdvihnouti široké vrstvy lidové. Představuji si, že by poznání této nejčelnější haluze větve československé mimo naši dalo se prakticky, četbou a jen hlavní známky rozlišivé obou řečí byly vytčeny. Zároveň ovšem i slovo »literatura česká« mělo by význam širší, »československá«.

Přechod od spis. řeči české k slov. byl by snadný postupem od moravských pohádek a snad některých povídek k slovenským pohádkám Němcové a Dobšinského (vyd. u K. Salvy v 28 sešitech à 10 h.) a mohl by se provésti již v tř. IV. neb začátkem V. (při plodech bájivosti lidové). Po některém překladě drobných povídek Tolstého a j. snadno přístupném v laciných vydáních lidových, čteném v V. třídě (na př. Laciných knížek, vyd. Salvou, sv. 2.: »Vianočná rozprávka« mimo 2 kusy jiné, Poučného čítanie, vyd. Dr. Dušanem Makovickým v Žilině, č. 6.: »Čím sú ľudia živí« od Tolstého) by mohli žáci býti odkázáni k slov. knihám zastoupeným v knihovně. Svůj význam by měla dobrá anthologie — ovšem s čísly ucelenými. Vývoje věci na Slovensku v posledních 3 stoletích dotýkají se výklady lit.-historické v VII. a VIII. třídě sice několikráte, jest však potřebí je sceliti a více pozornosti věnovati fazi poslední, tak přece důležité, odtržení Slovákův. (Místo k tomu bylo by ve Vlčkově »P. J. Šafaříkovi«, v navrhovaný plán četby pojatém.) Zdá se mi, že by nutný rozhled po hlavních dialektch kinene československého vhodně byl umístěn v tř. IV. a V.; bylť by zakončením gramatického učení na nižším gymnasiu (v II. běhu tř. IV.) a přípravou ke vhledu v starší fazi jazyka českého.

Nemyslím, že by úkol tř. V. tím stal se neprovedeným; bylot dřívější pensum novými instrukcemi pro jaz. český zúženo tím, že partie některé, příbuzné látce tř. VI. byly s ní spojeny, a trochou soustavnosti v četbě nižších tříd by mohly ze čtených vzorů býti vyabstrahovány a v pojmy sloučeny znaky nejjednodušších útvarů epiky a slohu, takže úkolem V. tř. by zbylo jen výtěžky dřívější znova k vědomí uvést.

Navrhovaná četba děl celých jde souběžně s četbou Slovesnosti, z níž vyvíjejí a obnovují se pojmy druhů epiky; srovnányť druhy epiky dle stoupající umělosti a složitosti.

Po několika *slovenských pohádkách* Dobšinského (stručný jazykový rozbor jich byl by folií k hláskoslovnému obrazu jazyka spisovného českého, jenž úkolem jest gramatického učení tř. V.) navrhuji čísti Čelakovského »*Ohlas písní ruských*«. Epická jeho část zastupuje zpěv bohatýrský a blízkou mu píseň historickou; díl básní těch ostatně zastoupen jest v Slovesnosti, kde i »Veliký ptačí trh«; při lyrice sbírky stačilo by pouhé přehlédnutí látek a některá poznámka formy se týkající.

Erbenova »*Kytice*« podává příklady pověsti, pohádky, ballady, povídky, tedy větší již pestrost forem; zároveň »Záhořovým ložem« připravuje k celkům větším.

»*Kytka ballad, romancí a legend*« Vrchlického byla by závěrem drobnějších forem epických, čerpajících látku hlavně z bájivé činnosti lidské a zároveň přechodem k látkám vzatým z reality života. Prvým větším celkem navrhuji Čechovo »*Ve stínu lípy*«. Látky fantasií podbásněné tu podávají

ruku látkám vzatým ze skutečnosti, a díly — jednotlivá vypravování besedníků — pojátkem snadno přehledným sepiaty v celek, jehož jak jednotlivosti, tak stavba jsou vhodnou přípravou k rozboru celků umělejších.

S povídkou šumařovou »Ve stínu lípy« bych svázal četbu Čechova »Čerkesa«, příklad povídky s umělejší komposicí.

Z ostatní bohaté veršované tvorby epické navrhuji v obor 3. druhu četby jako ukázkou *Heydukovy* epiky jeho „*Dědův odkaz*“ (školská účast při četbě zvláště vhodně mohla by přihlídati k umělému zpracování pohádkové látky a symbolickému pojetí děje).

Mickiewiczův „Pan Tadeáš“ by uzavírali mohl řadu veršovaných, básní epických, jichž četby škola se účastní.

„*Babička*“ *B. Němcové* by reprezentovala epiku psanou prósou, kdežto drobná některá povídka slovenská za četbu uložená by měla jen účel zabezpečiti zájem o druhou větev našeho kmene.

Plán tento souvisí s učením ostatním, rozhojňuje je příklady dobrými všech hlavních druhů epiky a pokouší se školiti vnímání, veda je od jednodušších a kratších celků přes rámcové jich spojení (Ve stínu lípy) k složitějším a větším.

Netřeba mi zvláště vytýkati jako zisk z naznačené skupiny děl cenný přírůstek představ, ani ukazovati k skrytým v nich vzpružinám citění; mimochodem jen připomínám, že obratné zpracování četby té by neopomenulo vznítiti jí jakýsi lidovědný zájem a za další stravu jemu doporučeti ostatek tvorby Němcové, lidopisné obrázky *Pravdovy*, *Holečkovy*, *Světlé*, *Raisovy*, *Jiráskovy*, *Fr. Stránecké*, *G. Preissové*, *Herbenovy* atd. K jiným zase členům skupiny mohl by se upnouti zájem o jinoslovanské literatury. Chci tak naznačiti, jak impulsivní by mohlo býti vedení četby, neboť v této impulsivnosti učiva a učení jazyku mateřskému s J. Lemaîtreem shledávám zvláštní jeho výzvam výchovný.

Úkolem **tř. VI.** hlavně jest 1. názorem ukázek podložený přehled *české literatury doby staré* (a s tou částí úkolu souvisí vytvoření pojmů: legenda, romantické epos a román) a 2. poznání hlavních druhů *lyriky* a *básnictví tendenčního*.

Epika staré doby romantické zastoupena je ve školním výboru zlomky *Alx.*, legend a povídek, lyrika její ukázkami forem jí vytvořených; nejvýznačněji, myslím, zastoupeno staré naše básnictví tendenční. Zdá se mi, jakoby se cítilo, že nestačí to na způsobení jasné představy o této době, nejdůležitější ze středověku. Odtud totiž asi to, že poznání kulturního ovzduší tohoto dosti často v tř. VI. se doplňuje četbou „*Dagmary*“ *Čechovy*.

Stejně spojitostí se školskou četbou z Výboru podává se myšlenka *Vrchlického „Legendou o sv. Prokopu“* předvésti příklad většího legendárního celku (v této spojitosti čtenu myslí si Legendu i pan vydavatel).

Tu na místě bylo by zastoupení epiky *Zeyerovy*, jež těsněji přiléhá k plodům staroromantickým a přece dosti charakterisuje novoromantikův nuancovanější život citový, jeho smysl pro přírodu, sílu, jímavost a bohatství výrazových prostředků, umělečtější sebeobmezení při bohatém materiálu daném pověstí, pečlivější sečlánkování příčinné a podkládání symbolického významu dějům líčeným v náhradu snad za ztracenou naivní víru v jich realitu.

Četba „*Ctirada*“ z »*Vyšehradu*« by seznámila s novověkým přetvářením pověstí starých. Hledě ke zvýšení úkolu tř. VI. ostatek „*Vyšehradu*“ pone

chávám v obor 3. druhu četby, v němž nad to z obnovených Zeyerem obrazů staroromantických kladu ještě jeho zpracování „*Písně o Rolandu*“.

Výtěžek, jež odtud čekám, je jasnější vhled v povahu tohoto pro nás nejdůležitějšího období středověku. K němu svou hřivnou přispěje dále dějepis středověku svými výklady o kultuře jeho, a ve vztah by mohla býti uvedena soukromá četba trojice slavných italských eposů, mnoho z epiky Zeyerovy a z historických povídek a románů Třebízského a Jiráska a p.

S 2. hlavní částí úkolu tř. VI., poznáním hlavních druhů lyriky a básnictví tendenčního mohla by se spojit četba Čelakovského „*Ohlasu písní českých*“, jímž nutně vzbuzuje se vzpomínka na „*Ohlas písní ruských*“ a srovnání s ním.

Seznámení s napodobeným v Ohlase předmětem, písní národní, zastoupenou ukázkami Slovesnosti a zachovávanou tradicí, měl by více zřetele věnovati zpěv; zejména intensivnější pěstování dobrého jednohlasového zpěvu jest účelným prostředkem k rozšíření drobných, snadných a přece vděčných těchto skladeb a k omezení hnusu odrhovaček.

Obou sbírek lyrických dosud vydaných pro potřebu školní lépe možno užiti v tř. VIII. Čelakovského „*Růže stolistá*“ hlásí se tam spíše svou II. částí, výběr „*Kytky lyriky*“ Vrchlického řídila snaha vystihnouti veškeru Proteovskou bohatost útvarů, již lyrika jeho se odívá, a jí básníka charakterisovati tedy též motiv, kterým uspořádán výběr lyriky ve Slovesnosti, dostatečný pro pojmotvorbu; kapitoly z poetiky, básníkem vsuté ve sbírku, nekryjíce se s výklady Slovesnosti, by jen dokázaly opět známý účinek neúplné shody řad představových a vzájemné zatemňování.

Nezbývá než čekati na př. na *výbor z Háška*, reprezentující ideový okruh jeho lyriky a obsahující i drobnou jeho epiku a zvláště na podobný *výbor Nerudovy epiky i lyriky* jeho mimo Kosmické písně a Zpěvy páteční.

Ostatek bude nutno asi přenechati četbě soukromé. Příčina toho bude jednak ve zmnožení úkolu tř. VI., jednak v obtížích, s nimiž zápasí četba lyriky a školská účast při ní.

Není-li těsného spojení ideového a náladové jednoty v řadě básní lyr., musí se pro každou v duši vnímatelově rekonstruovati nálada obdobná náladě duše umělcovy, z níž báseň vyrostla; jen tak báseň zní svým hlasem. Při četbě soukromé, nemá-li selhati účinek básníkem žádaný, na tuto přípravu náladou obětuje se první čtení a dojem plně vyzní leda až při reprise. Jakkoli nutné jest obrácení pozoru k dějům vnitřním, záchvěvům citovým a pochodům myšlenkovým, nemůžeme žádati od mladistvé mysli mnoho vhloubávání se v svět jejího „já“ ani mnoho zájmu o neprožité dosud duševní pochody cizí. Je přece ještě v tom věku více jen slunečnicí, toužící ssáti paprsky slunce — předmětenstva. A přece právě zkušenostmi vlastního „já“ interpretuje se výraz vnitřního světa cizího „já“.

Úkolem VII. tř. je sledovati *vývoj literatury české* v hlavních činitelích jejích od M. Jana Husi po Jungmanna a rozbořem dramatické četby školní vyvoditi *pojem tragédie*.

Počet 4 dramat pro 1. a 2. druh četby, jak žádá Kabelík (str. 12.) zdá se mi příliš veliký. (Jest v tom požadavku asi vliv plánů pro německou četbu, v nichž dominují ovšem dramata, forma to, v níž pod dojmem krás díla Shakespearova, dlouho neuznávaných a neznámých a proto pak tím více uchvacujících, shledávána nejdokonalejší forma básnická a již slavná trojice německých klasiků podala své největší koncepce.) Zabereť mnoho času vyní-

mání děje předváděného prostředky scenickými, uvědomování jeho zapiatosti příčinné sledováním, jak fakta účinkují na nitro a jak z něho zase uzrává čin.

Vím ovšem, že právě v dramatech (a zvláště Shakespearově, sfingovitém), kde za dílem zmizí básník vnímatele vedoucí, přechásto je zkušební kámen pro vyspělost ve čtení řádků i mezi nimi a zároveň vždy předmět pro cvik ve vnímání. Ale k tomuto školení schopnosti nazírání svým zase způsobem přispívají ostatní druhy literární a ty nesmějí býti omezeny, zvláště když literatura naše jimi dosud vrcholí a myslí českého vzdělance víc než kterého jiného je nutno promysleti, procítiti, prožiti vývoj národa našeho.

Omezují se tedy na 1 *tragoedii Shakespearovu* a *Bozděchova „Barona Goertze“*, ostatek odkazuje, — třeba s těžkým srdcem — v obor 3. druhu četby v tř. VII. (1 *trag. Shakespearovu* z dějin římských, některé drama *Calderonovo* — výběr nyní umožněn překlady Vrchlického — a překlad 1 *trag. antické neb německé* dle možnosti) a VIII. (1 *trag. Shakespearovu* a Štolbovu „Závět“, navrženou Kabelíkem, pro kontrast s řeckou tragedií vedle 1 veselohry ve škole čtené a jedné stručněji dotčené). Co nad to cenného z domácí a cizí tvorby (k dramatům klassické doby francouzské přibyl *Corneillův „Cid“* a 2 komedie *Molièrovy*, vše snadno přístupné Ottovou Světovou knihovnou), nutno doporučiti pouze četbě soukromé, ač jsem přesvědčen, že zastoupení vynikajících (ne pouze ve své době) děl několika exempláři v knihovně a vzbuzení zájmu o ně by obor obecně čtených děl jistě rozšířilo.

Vydatně by četba mohla prospěti druhému dílu úkolu tř. VII

K poznání doby husitské, přál bych si, by pořízeno bylo z *Palackého „Dějiny“ upravené čtení* o nejvýznamnějších dějích doby té, ucelené snad stručnějším výhledem v děje potomné až do podvrácení reformace v Čechách a zvláště v historii Jednoty.

Není možno, aby veliký náš historik a ve svém oboru právě mistr formy, o niž humanistickému vzdělání tolik běží, aby takový činitel národního našeho rozvoje a našeho myšlenkového světa byl zastoupen jen nějakým článkem. Poněvadž nelze škole zajistiti obecnou četbu celého díla, aspoň takovéto zesílení impulsu k ní jest nezbytnou povinností. Z umělecké tvorby látkově se upínající k době husitské v obor četby ve škole zpracovávané vyňal bych *Čechova „Žižku“*.

„*Labyrintem*“ a výkladem snah Komenského o vzdělání bylo by vyvrcholeno poznávání snah a zásluh Jednoty Bratrské; přál bych si ovšem, aby výklad reformních myšlenek Komenského byl širší a zvláště více podložen výňatky z jeho paedagogických spisů (na př. snůškou aforismů).

Dobu pobělohorskou v její bídě sociální by vhodně charakterisovali *Jiráskovi „Psohlavci“*, zároveň zastupující největšího našeho románopisce v osnově četby školské. Zdajíť se mi nejvhodnějším předmětem širšího rozboru; aspoň oba jeho veliké romány, tak důležité pro vhléd v dobu úsilných snah po obnově života národního, *F. L. „Věk“* a „*U nás*“ obsáhlostí svou vymykají se pronikavějšímu rozboru, než jaký míněn 3. druhem četby. Neboť důkladnější rozbor musí býti založen na živém povědomí předmětu, tedy krátce po jeho názoru a při dílech tak objemných nelze domoci se současného vnětí. Šmilovského román „*Za ranních červánků*“ nelze pokládati za tak důležitý, aby povznesen byl za četbu školní, a méně ještě za vhodný, aby myslí předvedena byla postava Dobrovského se vši svou mohutností a obraz její odtud dokreslován. Za to drobnost *Tylora, „Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha“* (samostatné vydání u Bačkovského), přibírána jsouc na

pomoc školské četbě ukázek z literární činnosti školy Puchmajerovy, pěkně scelí poznámky o jednotlivých literátech v jeden obraz.

Literárně-historické obrazy z doby té (i Zeleného životopis Jungmannův) nutno nechat četbě soukromé, jejíž obor impulsivní poznámky učitelovy rozšíří vynikajícími plody našeho histor. románu, povídky prósou i veršem, a dramatu, z života těchto 4 století látku vzavšímu.

Podaří-li se tomuto impulsivnímu působení učitelovu účinně zasáhnouti v okruh náklonností žakových, pak sestava této četby v tř. VII. — vedle zastoupení forem nových (pragmatického dějepisu, histor. románu a povídky) a vedle zastoupení vynikajících literárních osobností měrou důstojnější (dosud téměř nezastoupení Palacký a Jirásek) — i to pro sebe bude mít, že oživí názor dob tak důležitých pro národ náš. V této příčině právě umění je účinné na mysli školené teprv, ne ještě vyškolené; neboť předvádí jim s živou konkrétností představy (ve vědě tohoto tepla životního jsou zbaveny) a vzbuzuje city, jež vhod přijdou pochopení vědeckého obrazu dob líčených.

V **třídě VIII.** nejvyspělejší vnímavost dovolila by nejvíce četby, za to však nutný přehled látky probrané a záhy leckdy konec II. běhu ukládají míru.

Četba školní má vyvoditi *pojem komedie* ze vzoru analysovaného. Správně, myslím (proti návrhu Kabelíkova op. cit. p. 15.) úkol ten položen v tř. VIII., neboť účinnost komického předpokládá v mysli vnímatelově jisté zpevnění zásad a vztyčení ideálů, jichž vědomím jsa nadnášen subjekt vnímatelův snadno, poněvadž navykle, zamítá nedostačující jim skutečnost; dále zdá se mi i vhodným býti (přede vstupem žakovým v život) výslovný odkaz k tomu, že skutečnost ideálům neodpovídá a proč a že cestu k nim razí jen účinná snaha po lepším.

Obtíže, s nimiž se setkává výběr domácího dramata — a tedy i veselohry — s látkou dnešní a včerejší, již vytkl Kabelík a trvají dosud. Proto as nejčastěji čtena *Vrchlického „Noc na Karlštejně“*. Tak zastoupena rozsáhlá produkce básníková i v oboru dramatickém, byť i tu vliv její byl nejméně pronikavý. Jako folii k historické hře Vrchlického přiřaduji *Gogolova „Revisora“*. Obšírnějším rozbořem prvnější hry a skrovnějším druhé (milejší by mi ovšem bylo opačné rozdělení úloh) vyvozen byl by pojem komedie a postaven proti pojům tragedie a činohry, oživeným zmínkou o četbě jedné tragedie Shakespearovy — nejvhodněji *„Makbetha“* — a *Štolbovy „Závěti“*. Nemyslím, že by zbylo škole ještě času na některou veselohru jinou.

S 2. úkolem tř. VIII., dějinným *přehledem nové literatury české*, spojuji ostatní četbu.

Vědecká diskuse o RKZ došla již s několika stran svého cíle, osvětlen vznik obou památek, a vášnivý boj o jejich původ ztichl již do té míry, že zdá se možno pomýšleti na to, aby obě památky byly zařaděny na své místo, jako otisk mohutnější myšlenky národnostní a jejích snah mít zvláštní svou kulturu a upevniti ji spojením s kulturou co nejstarší a nejryzejší, jako otisk soudobé záliby v poesii lidové a oživující romantiky. Veliký úkol nezbytného komentáře k oběma dílům (vykládajícího a rektifikujícího) možno zmírniti tím, že školská potřeba spokojí se novočeským překladem jich mimo komentovanou ukázkou textu originálního.

Talmová staročeština z dílny Hankovy nám je ovšem od pojmu RKZ neodlučitelná; ne tak budoucímu vzdělanci, jemuž bude zbytečná (nekryjíc již novodobého původu) a leda mylivá (svádějíc k mylným ponětím o jazyku starém).

Jedním ze »základních akkordů veškerého básnictví XIX. věku« je poesie Byronova. Jméno jeho je tak významné pro jino-slovanské literatury i literaturu naši, že úvodem v dobu novou, před Kollárovým dílem, doporučuji více z poesie jeho čísti než výňatky Slovesnosti. Nejlépe hodila by se „*Child-Haroldova pouť*“ (stačilo by vypustiti ze zp. I. slohy 7., z II. sl. 44., z IV. snad sl. 75—77.); rozbor více ovšem by se obíral zp. II., IV. a koncem III. Četbou tou a provázející ji poznámkou o byronismu podepřelo by se ponětí o souvislosti značné části pěkné literatury naší — tak hned již veledřla Kollárova — s jedním proudem všeevropským.

Básnický hlasatel slovanství a humanity nejlépe bude zastoupen „*Slávy Dcerou a jinými básněmi ve výboru*“ Jakubcově. Důvodem k tomu, by toto místo četbě jeho díla se vykázano, jest nejen spojení jeho s dobou a bohatství užitého materiálu z dějin Slovanstva, než i výrazné ztlumočení zásad stále vědčích.

Proti zvášněné době zcelil bych praktické důsledky jeho ideálu humanitního (a. SlDc. Předzp. 103 sq., II. 8, 69, 84, 123, 124, 142; III. 5, 23, 55, 56; IV. 19; Náписы 6, 25, 39, 49, 50).

Stručný rozbor Čelkovského „*Růže stolisté*“ (jejíž II. část u žáka tř. VI. vyzní hluše) a spojeného s ní výboru z ostatní jeho umělé lyriky a »kvítí« spolu s oživenou vzpomínkou na »Ohlasy« by podložil výklad o básníku, vložený v dějinný přehled novodobého našeho písemnictví. Kdežto Palackého možno zastoupiti aspoň částí jeho díla a o výklad jeho významu se dělí literární historie a dějepis politický a kulturní doby nové, spočívá význam Šafaříkova veledřla hlavně ve výtěžcích, jež obecně jsou již přijaty, a v jich včasnosti a důležitosti pro sesílení národního vědomí. Výbor těchto pokrokem vědy nezměněných partií, myslím, nestačil by vzbuditi v žáku tu úctu k jich původci, již míti má, a širší výbor by as nesl s sebou nezbytnost oprav daných vývojem vědy, jež by však zase oslabovaly představu velikosti Šafaříkovy. Za to životopis jeho („*P. J. Šafařík*“ od J. Vlčka) navrhuji za četbu obecnou. Vedle poznání snah a vědeckých prací Šafaříkových a poučných vhledů v dobu (na př. v obtíže vědecké práce, ve vývoj věcí na Slovensku) vzejde tu zisk: poznání velikého člověka.

Přechodem od literátů doby buditelské stručný rozbor Máchova „*Máje*“, jehož první vnětí mohlo by býti zprostředkováno školou již asi v tř. V., všiml by si po stránce myšlenkové básníkovy pessimismu, víc ovšem citového, z života vyrostlého než logicky upevněného a vyrovnaného, a byronismu.

Posledním číslem ve škole čteným navrhuji Nerudovy „*Kosmické písně*“ a „*Zpěvy páteční*“.

Tam velebná nekonečnost a nádherná rozmanitost kosmu, jeho vývoj a zánik, zrcadlení jeho v mysli člověkově, duchaplné výhledy od představ kosmických ve vzájemné vztahy lidí, slohy vlastenecké a ozvuky nitra básníkovy včleněné v celek, jemuž nevím rovně myšlenkově ucelenějšího a obsažnějšího, tu zase písně hluboké duše, která od lkavé revise bolův naší minulosti kollárovsky se obrací k síle dneška, starý ideál lidství vztyčujíc za budoucí cíl snažení českého a s úchvatnou přesvědčivostí silné naděje a víry volá v klopotnou cestu k němu, která úsilí toho jsouc podstatnou složkou, má právo žádati (svou závětí »Za srdcem«), by byla vždy živou, působivou, vždy cítěnou složkou toho úsilí bez konce — toť akkordy, pod jichž dojmemi přál bych si, aby chovanec humanistického učení odcházel.

Vývoj literární jde ovšem dále; přes to však zbývající 2 plody, jež bych v úkol četby umístil, vřadil bych před obě sbírky Nerudovy, aby vskutku silou jeho poesie všecko učení vyznělo.

„*Kytka lyriky*“ *Vrchlického* v této její podobě bych přiležitě podložil přehled lyrických útvarů a nad to ovšem svým časem jí užil k poznámkám o básníku a jeho významu zvirtuosněním formy a rozevřením nových obzorů. *Zeyerův* pak „*Jan Maria Plojhar*“ zatrpklými a nesmířenými ozvy duše osamělé a rozmrzelé přítomností, tak vzdálenou od jejích snů, nemůže býti dojmem končícím.

Nemusím zvláště vytýkati, že ve svůj čas vzpomene se četby tříd předchozích a že vhodnou zmínkou třeba pozor obracet k tolika zjevům, k jichž poznávání možno leda jen dáti impuls, se stálým ovšem vědomím, že neodchováváme literární historiky a že přítomnost má práva svá, i právo na přípravu k ní, právo, s nímž bude musiti se vyrovnati nynější neujasněný, gumovitě pružný a tím hrozivý požadavek »nezávadnosti« knihy v ruce žákovy davané.

V sestavě té, opřené o sestručnělý ovšem postup v učivu uloženém ve »Výboru«, nově zastoupena díla, vyžadující vnímací vyspělosti a jimi zároveň zastoupeny hlavní druhy poetické tvorby (v tom názorový substrát k žádanému »soustavnému přehledu slovesnosti«).

Poznání byl by tak dán důstojný předmět myšlenkovým oborem děl čtených, přiblížena byla by myslí doba našeho obrození se svými tužbami a stesky, byl by naznačen styk literatury naší s literárními směry XIX stol. a účinněji byli by předvedeni naši buditelé a chlouby našeho písemnictví; předmět ten ovšem zaručuje bohatý průvod citový a obsahuje ve formě nejúčinnější, umělecké vyslovenou mnohou vážnou zásadu pro jednání vůbec lidské a naše české snažení zvláště.

Lze provést plán tuto načrtnutý? 1. Leccos z něho, pokud z výročních zpráv lze souditi, se provádí; třeba tomu jen soustavnosti, zdůvodněné a proto přijatelné jednoty.

2. Rozvrh účasti školské při četbě na 3 stupně ne přikře od sebe oddělené zaručuje jistou potřebnou míru volnosti: umožňuje zvýšiti úkol pro četbu intenzivnější přibráním člena ze skupiny nižší a zároveň možno i uskrovněním rozboru školského nahodilou poruchu osnovy vyrovnati. Tím ovšem také oslabuje se obava, že úkolu tuto navrhovaného nelze zvládnouti pro nedostatek času; ostatně i uskrovněním přílišné a nedosti cenné četby k účelům literárně-historickým získá se čas na poznávání důležitých jevů literárních. Dále z děl v plán pojatých namnoze vřaděny výňatky v naše čítanky pro třídy vyšší; čas potřebný k jich rozboru a výkladům doplňujícím názor dílů v představu celku ovšem nutno odečísti od času vyžadovaného četbou navrhovanou.

3. Omezením látky literárně-historické omezí se ovšem i obor učiva zkoušeného, ale zbytečná by byla obava, že nebude pak dosti podkladu k posouzení žákovy vědění a jeho schopností.

Podklad ten bude v míře a správnosti toho, čím žák se účastní rozboru vedeného otázkami pozornost soustřeďujícími a beroucího na se formu rozhovoru, a ve vkusnosti formy a věcné správnosti prací písemných na četbě založených.

4. Velikou závadou je nedostatek vydání pro školu upravených. Ale dočasný jich nedostatek nemusí s sebou nésti odklad dohody o plánu četby

školní a aspoň částečného provádění jeho; sama praxe pak usilovněji bude nutkati k pořízení praktických vydání.

Z příčin na počátku článku uvedených zdá se mi nezbytna dohoda o plánu četby a náběh k provádění jeho. Přál bych si, aby článek tento, aspoň symptomaticky cenný jako projev živě cítěné potřeby, přispěl k tomu, co chce: zlepšení nynějška.

Přehled.

Vtřídě	1. druh četby	2. druh četby	3. druh četby
V.	2. Erben: Kytice. Čech: Čerkes. Němcová: Babička.	Čelakovský: Ohlas písní rus. Vrchlický: Kytka ballad, rom. a leg. Čech: Ve stínu lípy.	1. některá slov. pohádka a povídka. 2. Heyduk: Dědův odkaz. Mácha: Máj. Mickiewicz: Pan Tadeáš.
VI.	1. Vrchlický: Leg. o sv. Prokopu. Zeyer: Ctirad. 2. *) Výbor lyriky a epiky Nerudovy.	Čech: Dagmar. 2 *) Výbor lyr. a ep. Hálkovy.	ostatek Z. »Vyše- hradu«. Zeyer: Píseň o Rolandu.
VII.	1. 1 řím. trag. Shakes- pearova. Bozděch: Goertz. 2. Komenský: Labyrint.	2. *) Palacký: O dějích doby hus. Čech: Žižka. Jirásek: Psohlavci.	1. Druhá trag ed. řím. Shak. Calderon: Sudí Zalam. 1 řecká trag. v překl. 2. Tyl: Pomněnky. Jirásek: F. L. Věk. U nás.
VIII.	1. Vrchlický: Noc na Karlštejně. 2. Kollár: Výb. ze Sl. Dc. (Jakubcův). Neruda: Kosm. písně. Zpěvy páteční.	1. Shakespeare: Makbeth. 2. Vlček J.: P. J. Šafařík. Vrchlický: Kytka lyr.	1. Gogol: Revisor. Štolba: Závět. 2. Byron: Childe Har. RKZ. Čelakovský: Růže stolistá a výbor z ost. drob. básní. Mácha: Máj. Zeyer: J. M. Plojhar.

*) Výbory, jež by musily být opatřeny.

O vyučování dějepisném na škole střední.

Dr. Jar. Vlach.

Smíchov.

Slovutný historik ruský N. Karějev, známý působností svou na univerzitách v Moskvě, Varšavě a Petrohradě, jakož i četnými publikacemi vědeckými o otázce selské, o dějinách polských a historii záp. Evropy v nové době, vydal r. 1899 v paedagogickém časopise »Russkaja škola« rozpravu »*O vyučování historie na škole střední*«, která též vydána byla o sobě ve zvláštním otisku. Doufám zavděčiti se učitelům historie na našich školách, když je obeznámím s hlavním obsahem rozpravy této, která asi měla nemalý vliv i na úpravu dějepisného učení na středních školách ruských, jež právě roku letošního vstupují do nového stadia svého rozvoje nařízenou novou organizací. Rozprava sama dělí se v 9 hlav, a to ve stať úvodní a 8 hlav vlastní rozpravy.

I. Několik poznámek úvodních.

Spisovatel předpokládá, že čtenáři této stati budou hlavně učitelé škol středních a vůbec lidé, již postavením svým blízcí jsou vychování dorůstajícího pokolení, že nikdo z nich nepochybuje o nevyhnutelnosti dějepisu jako předmětu výuky na školách středních, a že všichni se tak neb onak zajímají otázkou, jak nejlépe upravit výuku předmětu tohoto.

Uznáváje ohromnou důležitost historického vzdělání pro život vůbec a veřejné působení zvláště, spisovatel nemyslí, že škola střední mohla by podati intelligentnímu člověku vše to historické poznání a pojmání, jehož mu zapotřebí jako vzdělanci a obecnému činiteli, ale trvá na tom, že střední škola má každému absolventu podati více méně *pevný základ historického vzdělání*, buditi v něm zájem o dějepis a rozvíti v něm způsobilost, nauku tu řádně pojímati. Vycházejí bohužel ze středních škol často absolventi, kterým nedostává se náležitých vědomostí dějepisných, nepokládáme-li za vědomosti různé úryvky z dějin a anekdoty, vlastní jména dějepisná a data chronologická. Ano u některých bývá ještě hůře; shledáme při nich nejen nedostatečný zájem o dějepis, přímo nechut, nýbrž i úplné neporozumění vzdělávacího významu nauky dějepisné. Pravda, život mnohým otevře oči, že vidí nedostatky školního vzdělání; i počnou vyplňovati mezery svých vědomostí pomocí četby soukromé. Pravda též, že mnozí spokojují se s vědomostmi ve škole nabytými a trvají ve své nevědomosti historické i na dále. Arciť nemůže vše, co zanedbáno ve škole, doplněno býti samoukou jednak pro nedostatek času, jednak pro nedostatek vhodné knihy příruční, konečně z příčin jiných podobných; na konec i samotný výsledek sebeučení závislý jest na předběžné průpravě.

Příčiny smutného celkem postavení, jaké má nauka dějepisná na školách středních, jsou různé; spisovatel přestává na těchto, jež jsou:

1. *Poměr historie k ostatním předmětům výuky.* Na gymnasiích klassických, jež odchovávají největší počet studentů škol vyšších, hlavními předměty jsou klassické jazyky, matematika a řeč mateřská; historie s předměty ostatními jsou předměty řádu druhého, jimž se věnuje méně času a méně obrací se pozornosti a péče. Učitelé historie na gymnasiích a druhých školách středních stěžují si stále do nedostatku potřebného času, aby učivo mohlo býti řádně vyloženo a ke konci též přehledně zopakováno.

Není pochybnosti, že nevyhnutelně nutno jest rozmnožiti počet hodin týdenních dějepisu vykázaných, má-li se vyhověti s větším úspěchem úkolu danému.

Dále při soustavě známek, které mají vliv na udílení stipendií, osvobození od placení školného a pod., jakož i mimo školu střední samu lepší známka z dějepisu nemá také váhy, jaké přikládá se známám z předmětů hlavních; okolnost ta budí u žáků názor, že historie jest předmětem vedlejším, kterým možno se zabývatí jen mimochodem.

Na konec i jednotlivé části dějepisné nauky neprobírají se rovnoprávně, nýbrž různě podle větší menší důležitosti a významu pro školu. Historii rodné země dlužno probíratí obšírněji a důkladněji, než historii ostatních zemí, v čemž nemůže býti sporu. Ale z toho nenásleduje, že by dějepis obecný měl býti zanedbáván. Mimo to osnova gymnasijsní přílišnou klade váhu na děje Řekův a Římanův na škodu dějin starého Východu, dějin středověkých a novověkých; dějiny Východu jsou vůbec vyloučeny, dějinám věku středního a nového vykázan jest menší počet hodin, a při zkoušce závěrečné obě tyto části dějin se nezkoušejí neb jen pro forma. I možno slyšeti při zkoušce, že Karel Vel. žil v XV. věku.

Avšak historie měla by míti mezi předměty místo význačnější; spisovatel nemluví o tom, že by měla býti počítána k hlavním předmětům, neboť podle jeho mínění také dělení předmětů jest nepaedagogické. Má na mysli důležitost dějepisu v humanitním vzdělání, jehož měl by býti středem; nechce o věci se šířiti poukazuje v té příčině na učebný plán Buslajeva, v němž soustředěna všechna střední vzdělanost kolem historie.

2. *Obtížnost a složení dějepisu.* Na stesk, že k propracování učiva dějepisného vyměřeno málo času, nezřídka lze slyšeti, že více času není třeba tráviti pro nevypracovanost učby dějepisné. Že v učbě dějepisné není také určitosti a zevrubnosti, jaká možná jest v mathematice, známá jest pravda. Odtud právě plyne obtížnost vyučovati dějepisu, ježto i methodika dějepisná daleko jest za methodikou matematiky. Spisovatel v té příčině si stěžuje, že málo snahy nalézá, aby věc hnula se v před; spíše znamenati lze obtíže, jež zdržují rozvoj směrů nových.

3. *Nedostatečná příprava učitelův.* Nejlepší přípravy mohou dojíti kandidáti učitelství dějepisu na historickém oddělení fakult historicko-filologických; v první polovici let 70tých zakládaly se i kursy speciální, jež uprostřed let 80tých byly zase zrušeny a obnoveny teprve v minulém desetiletí. Přestávka v letech 84—89tých měla neblahý vliv na vzdělání učitelů dějepisu; mimo to na místa dějepisců usazování klassičtí filologové neb slavisté místo odborníků dějepiscův.

4. *Nedostatek lepších učebnic.* Po dobu čtvrt století zavedena byla na gymnasiích a ostatních školách středních učebnice, jež přes neúpravnost svou zdála se míti oficiální monopol.

V následovním N. Karějev chce ukázati, jak má býti upravena učebnice pro školy střední, a jak se jí má s prospěchem užívati pro školu

II. Jaké místo má učebnice ve školním vyučování dějepisném a jaký má býti výbor učiva v učebnici?

Učebnice *nikterak* nemůže býti *jediným pramenem*, z něhož žáci mají čerpati vědomosti své dějepisné; neboť jak v mathematice, tak i v dějepisu

veliký význam přísluší vysvětlivkám učitelovým a nutným doplňkům. Materiál historické nauky i v tom rozsahu, jak obvyklý jest na školách středních, jest příliš obšírný, aby mohl úplně zahrnut býti učebnicí. S druhé strany výklad byl by příliš suchopárným a nezáživným, kdyby obmezil se pouze na učivo v knize obsažené. Zprávy o méně důležitých věcech, podrobnosti důležitějších dějů v širším rozboru než možno v učebnici, podej výklad učitelův, neb vypsány buďtež v čítankách dějepisných; kromě toho historie nemůže býti bez historických map, obrazů a pod. Učebnice má býti *osnovou stavby učiva historického*; všechny vedlejší části stavby, lehké přístavby, různé okrasy nemohou zacloniti osnovu tuto.

Co nutno k naučení, budiž obsahem učebnice; má-li vyhovovati, podávej údaje o jich příčině a následcích. Spisovatel doporučuje, aby údaje, jež kniha uvádí, byť i byly menší důležitosti, ale nutny jako pojítka údajů hlavních, neobtěžovala se paměť žáků; stačí pouze je přečísti, podobně jako na př. data chronologická, jež kniha uvádí pro přehled, nikoliv na učení. Mimo to žáci různého jsou nadání; kdyby učebnice obsahovala minimum toho, co přístupno i žákům nejslabším, odjímalaby žákům nadanějším možnost poznati mnohé údaje pro ně zajímavé a jim přístupné. Za to třeba vymýtit z učebnice, co patří k výkladům učitelovým neb do čítanky historické; ale i potom není třeba, aby si žáci pamatovali vše, co v učebnici jest obsaženo.

Posud se mělo za to, že historie jest věcí pouhé paměti. Za lepšího žáka v dějepise pokládán byl žák, který rychle a bez chyby uvedl rody královské a dobu jejich panování, který uměl lehko vyvozovati rodokmeny, vypočítati bitvy v kterékoliv vojně, znal se ve jmenech vojevůdcův a pod. Za doby nynější bylo by směšno dokazovati nenáležitost takového podání historie. Toť jedna z hlavních příčin nehotovosti učení dějepisného, že při výkladě dějepisném doposud pozornost se obrací toliko k paměti žákův.

Při učbě historické třeba dbáti toho, aby paměť žáků nebyla obtěžována učivem různým; to se týká hlavně *jmen vlastních* a dat chronologických. Nejvíce jmen osobních shledáváme při líčení válek; podívejme se jen na učebnice nové a čtème v nich popis válek Ludvíka XIV., Fridricha II. a Napoleona I.! Arciť nelze mysliti si popis války 30leté bez Tillyho, Valdsteina neb Gustava Adolfa, ale ve válce o posloupnost rakouskou a slezské obejdeme se dobře bez generálů Fridrichových. Dále ustálil se zvyk od doby, kdy historie dělí se podle vlády jednotlivých vladařův, vypočítávati v řadě panovníkův všechny, byť i o mnohých se nevypravovalo nic. Proto pryč se jmény malé důležitosti!

Podobně věc se má s *daty chronologickými*. Spisovatel uvádí o sobě, že před 30 lety, vychodiv gymnasium, měl naučených as 2000 dat (dle učebnic Weberových a Ilovajského). Ministerstvo v letech 70tých právem stanovilo jakýsi kánon dat chronologických, jichž učitel má požadovati na žácích.

K tomuto nemírnému užívání jmen vlastních a dat spisovatelé učebnic svedeni tím, že z nich učinili snůšku nejrozumnějších fakt, historii osob a událostí, spojených mezi sebou pouze pojítky vnějšími. Za naší doby obecně pojímá se historie jinak; osoby líčí se pod vlivem sil působících v historii a v poměru, v jakém byli k rozvoji jednotlivých národův. I přestala historie býti pouze věcí paměti a stala se předmětem uvažování. Tím spolu docílno, že doba jedna se obírá vždy jedním a týmž předmětem, neboť hojnost osob

a událostí nahrazuje se tu několika silami historickými, jejichž rozvoj se tu stopuje. Dokladem učebnice Vinogradova, v níž také pojmání historie jest provedeno. Dle toho, jaký názor spisovatel učebnice má o silách a procesech v dějinách působících, řídí se i výbor učiva a jeho třídění.

III. Jak se třídí učivo, které má tvořiti obsah učebnice.

Starší učebnice, jež se hlavně obíraly dějinami vlád, vykazují hojnost jmen nejen vojevůdcův a bitev, ale i podrobností o jednotlivých taženích válečných, z čehož mnohé patří do výkladu učitelova neb do čítanky dějepisné; třeba-li pro soustavnost uvést i fakta do knihy, tož netřeba ukládati je nazpaměť. K. má za to, že k *vyličení styků mezinárodních* stačí podati tolik, kolik jich nutně k porozumění dějinného vývoje třeba. Není nutno, aby žák znal všechny vojny, pochody, bitvy, míry se vší chronologií, ale aby měl jasnou představu o obecném rozvoji hlavních změn v poměrech mezinárodních. Osobní zájem, obrať se k tomu, jak se vyvíjela území různých států, a jak se vysvětluje vzrůst jedněch a úpadek druhých. Vlivy tu působící mají z větší části charakter obecný, t. j. nezávisí od jednotlivých osob a událostí, nýbrž plynou ze souboru různých okolností. Žáci budtež seznamování s obecným rozvojem jednotlivých států, jeho příčinami a následky, při čemž buď poukázáno, jakou úlohu vykonával ten onen stát po jistou dobu historickou, ale nikoliv v dobách různých. Z dějů vojenských a diplomatických stačí uvést války a míry, jež měly za následek podstatné změny v politickém postavení toho kterého státu; neboť jinak mnohé podrobnosti vojenské historie (jména různých vojevůdců, směry pochodův, popisy bitev, epizody vojenské) spíše zatemňují hlavní líčení historie mezinárodní, než by je objasňovaly.

Druhou kategorií historických fakt učebnice budte *fakta vnitřního života* různých národův. Za nynější doby zajisté nikdo nebude jim odpírati předního místa ve výuce dějepisné I při nich učebnice šetříž náležitého výboru, všímej si vlád a tříd společenských s jich zájmy a tradicemi, jak si podřizují neb ruší vliv osob jednotlivých na běh událostí. O jednotlivých událostech vnitřní historie a osob na nich sčastněných možno říci totéž, co bylo již řečeno o údajích a osobách majících vliv na styky mezinárodní. I ve vnitřním rozvoji každého státu jest taký hlavní fakt, kolem něhož se kupí ostatní, jako na př. rozvoj moci královské ve Francii, národního sněmu v Anglii, drobných státeků v Německu.

Staré učebnice se držely soustavy jiné. U nich hlavní byla historie vnější; vnitřní vykládaly neupraveně. I sama historie byla vlastně dějepisem vladařů, spojeným toliko chronologií a genealogií. Při takém líčení žák obracel všechnu pozornost k tomu, kdy který vladař vládl, jaký byl jeho charakter, co kdy slavného řekl a dělal, ale reálné výsledky činnosti jeho zůstaly neosvětleny. Vnitřní historie má býti historií zřízení v širším slova smyslu. Při tom lze líčiti z národů jen ty, kteří vykazují bohaté útvary státní, kteří měli hojné styky mezinárodní, a kteří přispěli měrou značnou k rozvoji vzdělanosti. Takovými národy byli za starověku Řekové a Římané, za věku středního a nového Francouzi, Němci a Angličané.

Třetí kategorií fakt v učebnici zabírá *líčení rozvoje duševního*. Byla doba, kdy se v učebnicích k němu vůbec nepřihlíželo, nebo když se o něm stala zmínka, dalo se tak v přídavicích čistě mechanicky připojených. Ny-

nější dobou i v té věci náprava se stala. Některé stránky kultury, jako na př. vnější život, obrazné umění, dobře jest i doposud pomíjeti mlčením. Také věci, jako na př. šat, obydlí, nástroje rolnické a řemeslnické stroje, obrazy, sochy nemohou býti pouze názvem uvedeny, nýbrž obrazně mají býti znázorněny; ale takové popisy a obrazy v učebnici samé hojností svou zastínily by věci hlavní. Také nelze v učebnici podávati systematický ku př. přehled dějin krojův. Tak o pyramidách egyptských promluví se při stavitelství, když se podává charakteristika kultury egyptské; ale popis jich nemá obsahovati učebnice, nýbrž ten podá jej učitel neb žák sám, maje po ruce vyobrazení v učebnici neb obraz nástěnný. Podobně do učebnice nepatří popis knihtisku, za to místo tam má líčení významu knihtisku. Totéž má platnost o malířství; ale kniha má obsahovati obrazy, jako jsou Leonarda de Vinci »Večeře Páně« a Rafaelova »Madonna sixtinská«.

Za to duchovní kultura, svět ideí, kterým žili národové, přísluší do učebnice; rozvoj náboženství, představy národův o světě a člověku, jejich pokroky vědecké mají býti hlavním oborem učiva učebnice.

V životě národů vyvíjejí se procesy druhu dvojího, sociální (národní hospodářství, právo, obecné zřízení) a kulturní (ideje a soustavy v náboženství, filosofii a vědách, jak se jeví v literatuře a umění). I v sociální politice i v historii kulturní znamenati lze pásma údajů; duševní kultura různých národův a dob představuje žádoucí jednotu. Učebnice podávají pak podle možnosti charakteristiku názorů světových.

Z toho vidno, že učebnice má vylišovati 1) styky mezinárodní, 2) vnitřní život národův 3) názory světové, jak se jeví v duševním rozvoji lidstva.

IV. Proč žáci nestejně docházejí cíle učebného ?

Hlavní příčinou vedle různého nadání žáků jest rozmanitost a pestrost, ba přímo encyklopaedičnost učiva, jež žákům ve škole se podává; de rebus omnibus et quibusdam aliis. V té věci třeba nápravy, aby žákům všem přístupno bylo učivo měrou náležitou, aby žáci všichni došli cíle školou vytknutého. Učebnice soustřeďuj učivo na nemnohém, rozlišuj dobře, čeho žákům třeba věděti nezbytně, a podávej je tak, aby nic nebylo nad rozum žákův.

Dříve se v učebnicích vypravovalo o bitvách, jako by je líčili specialisté vojenští, ač se žáci neznají ani v strategii ani v taktice. V některých učebnicích dějin novověkých shledáme se s charakteristikami škol malířských, v nichž se uvádějí malířské termíny (měkkost a něžnost štětce, umění polousvitu (clair-obscur), harmonie vnějšku a vnitřku, nedostatek perspektivy), jak obvyklé jsou v učebnicích dějin umění na školách malířských, ale nehodí se pro školu střední. Podobně učebnice nemá obsahovati snad úplné filosofické soustavy; stačí pro střední školu, když učebnice obecně se jich dotkne a poukáže na vliv, který měli na tehdejší společnost. Neboť duchovní život národních mass jeví se lépe než ve filosofii v náboženství a literatuře; i tu pak v učebnici není místa pro zvláštní historii církevní neb literární, nýbrž stačí, když se vylíčí ve spojení s obecnou historií lidstva.

K duševní kultuře patří též věda; v učebnici stačí poukaz, jaký měly význam pro rozvoj kultury a i v životě praktickém různé objevy vědecké. Ze sociálního a politického ústrojí lidstva budtež vyloženy v učebnici hlavní druhy zaměstnání (orba, průmysl, obchod), rozdělení obyvatelstva podle

stavů, jich výsady a práva, útvary správy státní, světská a duchovní moc. Tu arciť možno žákům vyložiti, jak na př. Plato soudil o vládách, o poměru císařství k papežství, o politice Richelieuově, o teoriích Rousseauových, o směrech hospodářských a obchodnických (merkantilismu), arciť potud, pokud sluší škole a chápavosti žákův.

V. Jak se stanoviska obecně-historického dějepisu má býti vykládán?

V předešlém látka učebná byla rozebrána, ale třeba ji upravit s ohledem na potřeby školy. Z té příčiny K. pokládá za zcela vhodné, že děje domácí (ruské) vyloučeny z obecné historie. Třeba totiž doznati, že minulost Ruska málo má společného s minulostí jiných států jako Francie, Německa, Italie a druhých států západní Evropy, jež měly vznik svůj z říše římské, a jež podobny jsou sobě kulturou a vzájemnými styky. V letech 70tých učiněn byl na gymnasiích ruských pokus historii ruskou vměstnati v obecnou. Pokus ten se nezdařil; neb jednak historie ruská rozkouskována mezi dějiny věku středního a nového, jednak každý vzdělaný Rus má znáti děje domácí podrobněji než obecné, což tím způsobem nebylo lze provésti.

Na události v dějinách líčené máme se dívat se stanoviska dvojího, národního a obecně historického. Při tom líčení směřuj k tomu cíli, aby žáci nabyli ponětí, jak člověčenstvo se vyvíjelo a jak došlo toho stupně vývoje, na kterém nacházejí se tou dobou národové evropští, jaký úkol v tom rozvoji měli jednotliví národové a jaké v tom obecném rozvoji vyvinuly se útvary společenské a jaké ideje kulturní. Proto třeba přihlížeti jenom k národům, kteří měli v historii úkol vynikající; z jejich historie budiž předmětem líčení jen to, co jest důležitosti obecné.

Obecný dějepis na školách středních nemůže býti prostým součtem jednotlivých historií aniž historií všech národův. Tak na př. v dějinách věku nového zjevy jako humanism, náboženská reformace, katolická protireformace, absolutism osvícený atd., sahají za hranice částečných dějin Italie, Německa, Španělska a Francie. V historii humanismu prvenství náleží Italii, v protireformaci Španělsku, v ostatních jest jejich účastenství nepatrné oproti Anglii, Německu a Francii.

Ze stanoviska národního zcela správně, že dějiny domácí (ruské) vyloučeny jsou z dějin obecných a že vykázán jim kurs zvláštní. Z obecně historického stanoviska pro děje věku starého významni jsou Řekové a Římané, pro děje věku středního a nového Francie, Anglie a Německo, jichž podrobná historie žákům má býti známa; dlužno tu uvéstí fakta nejen obecné důležitosti, ale i speciální, jako na př. německou reformaci, francouzskou revoluci zevrubněji.

Žáci nemají nabýti pouze názoru o obecně historickém rozvoji lidstva, nýbrž též o rozvoji jednotlivých státův. Rozvoj ten nejlépe znázorní se na dějinách rodné země; za návodu učitelova žáci naučí se srovnávati historii starověkých říší s novější historií, řeckou historií s římskou, západoevropskou s ruskou. Z ohledu národního K. doporučuje ve spojení s historií ruskou též projednání dějin říše byzantské, dějin Slovanův a bližších sousedů Ruska.

Dle toho:

1. Domácí dějepis má se vylíčiti ve zvláštním kursu, v němž se proberou dějiny druhých států potud, pokud jich třeba k lepšímu porozumění domácí (ruské) historie.

2. Učebnice obecných dějin nemá býti prostým souhrnem historie různých státův, ale obrazem rozvoje obecně historického.

3. V učebnici má býti podán soustavný výklad historie těch států, jež zvláště významny jsou se stanoviska obecně-historického.

Hlavní otázkou jest, jak vyhověti při výkladu dějepisném oběma těmto posledním požadavkům. Této otázce K. věnuje následovní (VI.) hlavu.

(Příště dále)

O paedagogické stránce němčiny na ústavech českých.

O vyučování jazyku německému na našich školách uvažovalo se, co pamatujeme, často, ale, pokud víme, byla tu pozornost obrácena obyčejně ke stránce methodické, kdežto stesky v obor paedagogiky slušící nebyly dosti důrazně a všestranně vytčeny. Jsou zajisté všem pánům kolegům po většině dobře známy, ale nebyly snad posud veřejnosti podány písemně. Domnívájice se, že je k tomu nyní doba vhodná, dovolujeme si v těchto řádcích na hlavní paedagogické překážky a závady při vyučování němčině poukázati.

Se strany učitelstva vykonal se zajisté už všechno možné: horlivě se usilovalo o zdokonalení metody, všemožně se usnadňovalo učivo a závodilo se zrovna o zlepšení a přizpůsobení učebnic. A výsledky asi sotva kde jsou takové, jaké by se po tom všem mohly právem očekávati. Nechceme zobecňovati, ať se vysloví jinak, komu libo. Ale máme sami dosti pestré toho zkušenost, byvše tímto předmětem zaměstnání na rozličných školách a ústavech.

První příčina celkového neúspěchu jest obecně známa: němčina je *předmět mimořádný* a nad to *i mezi předměty mimořádnými má postavení výlučné*. Předmětů řádných a učiva v nich je na každé škole tolik, že svědomití žáci nikdy s ním nejsou hotovi tak, aby nebylo co doplňovati a dotvrzovati; *nezbude jim pak na předměty nepovinné tolik času a svěžesti duševní, jak toho který podle své obtížnosti vyžaduje*. Zájem a záliba sebe větší musí tu časem ustoupiti železné nutnosti skutečných poměrů. Žáci povrchní a nesvědomití tím méně se budou věnovati předmětu nepovinnému, čím méně citelných a působivých podnětů je k tomu nutí.

Podle předpisů jest arci, kdokoli se do nepovinného předmětu přihlásil, povinen věnovati mu takovou píli jako předmětům povinným. Ale předpisy, k jichž plnění nemáme čím donutiti, jsou vlastně jen zbožným přáním. Hlasovalo-li se v poradě o pilnosti, býval němčinář z pravidla přehlasován. A právem: nebylo by spravedlivé, aby žák v 10 předmětech řádných uspokojivě pilný dostal pro nepilnost v 11tém předměte mimořádném známku nižší. Do mravů ta věc nenáleží, a pokud by náležela, vedlo by se tu němčináři rovněž tak. Z prospěchu nedostatečného v tomto předměte mnohý žáček ve své dětinskosti dělá si čest, *a postupuje s ním bez závady do ročníků vyšších*. Tu je zvláštní výsada tohoto předmětu; při jiných nepovinných předmětech musil by zůstat nedostatečný žák v oddělení nižším. A dále: známka z němčiny příznivá působí na vyznamenání; ne tak u ostatních

nepovinných předmětů! Konečně se nedostatečná známka z němčiny někde ani na vysvědčení nepíše. Tenor všech předpisů o němčině jest, že má působiti na celkové známky vysvědčení jenom, pokud by to mohlo býti na prospěch žákův, tedy jen ve smyslu příznivém. Toho se také pp. kolegové při hlasování dovolávali.

Když se němčině toto výlučné postavení udělilo, zajisté se neočekávaly a nežádaly ve výsledcích nějaké zázraky. Koná-li tedy učitel svou povinnost, může mu býti lhostejno, ať se učí jen, **kdo chce**, a jen tolik, **kolik může**. Ale nemůže mu býti lhostejno, má-li tomuto nepovinnému předmětu učití také toho, kdo **nechce**, nebo toho, kdo **nemůže**, a dokonce i toho, kdo **ani nechce ani nemůže**. Jaký to políček všem zásadám paedagogickým! Nebývá tak sice vždycky. Sami jsme byli na ústavech, na kterých se žactvu volnost v této věci nejen dopřávala, nýbrž i připomínala. Ale již pohled na statistiku, kterou podal v tomto Věstníku 1897 str. 157 a nsł. prof. *Kar. Kopecký* o druhém zemském jazyku na gymnasiích, reálkách a reálných gymnasiích v Čechách . . ., je tu pozoruhodný a poučný. Na těch 41 ústavech českých, na kterých se *všichni* žáci učili němčině, zajisté byli také žáci v tomto předmětě nedostateční a s takovou známkou tedy postupovali, a to ne jednou! Že pak jsou zapsáni do tohoto předmětu i žáci, kteří nemají *vůle* učití se mu, pan spisovatel tam rovněž ke konci svého článku vytýká, a ostatně je to tajemství veřejné. Mne však závěrečná slova pana prof. *Kopeckého* o čestné povinnosti příslušných učitelův, aby na podobné závady upozorňovali, povzbudila, abych zvláště ještě naznačil podle své zkušenosti na paedagogiu paedagogické nesrovnalosti při tom se naskytující.

Volím k tomu naschvál příklad hodně výrazný, ať výjimečný. Ve čtvrtém ročníce mělo jednou v obou semestrech z němčiny nedostatečnou známku **10** žáků; z nich 7 též v obou běžích ročníku třetího a vůbec dědičnou z tříd nižších, ostatní rovněž s malými jen výjimkami. Všech žáků bylo **26**, tedy 40 procent materiálu nezpůsobilého. Co tu počítí? Nebylo by hříchem, k vůli 40 proc. žáků, kteří se učití nechtí a nemohou, zanedbávati a nuditi odbytými výklady 60 proc. žáků, kteří se chtějí a mohou učití? Však i když to připustíme, nedosáhneme ničeho: osmnáctiletý mladík, který je si vědom prunedbaných základů, který ví, že zisk, jehož by se ještě mohl dodělati, byl bv nepatrný, a který pochopil, co znamená mimořádnost tohoto předmětu: ten již má v posledním roce svého studia, před maturitami, v čas tanečních hodin a jiných zábavek zcela jiné myšlenky a zájmy, než aby upřímně začal se studiem *der, die, das* a nápodobou nejlehčích větíček a výrazů. Že by se pak takový ústupek přičil i osnově a úkolu té třídy, netřeba připomínati. Tedy se se žáky nezpůsobilými opravdově pracovati naprosto nemůže; a přece také není možno zcela je ignorovati. Mají býti třídění, musí býti také voláni. Musí odváděti úlohy, ať jakékoli a kdekoli sebrané, a učitel se musí mořiti jich opravami a opravami jich oprav — s trpkým vědomím, že vše to je naprosto bezúčelné. To přece je už přítěž! A ještě to není vše: žák, nemající pro učení nejmenšího zájmu a pochoopení, buď při něm sedí s tupou resignací, nebo se obrací k allotriím, vyrušuje a dává zlý příklad ostatním.

V případech, které nám jsou známy, je tento případ (40 proc.) výjimečný; pravidlem pak bývá tak zcela nezpůsobilých žáků kolem 10 ve třídě o 40 žácích, tedy asi **25** proc. Že i tu všechny uvedené závady jsou

dosti citelné, zajisté uzná každý. A přece myslím, že tu popisuji případy, které na střední škole jsou, ne-li nemožné, tož asi řídké. Bývá sice i tam v celku dosti nedostatečných,*) ale mívají je žáci *vůbec* nedbalí a neschopní (tedy i v jiných předmětech) a taková přítěž časem dozraje a se odstraní; nebo je mají žáci lehkomyšní, ale přece tak dalece schopní, aby nejhrubší nedostatky zase napravili, takže naděje při nich není vyloučena. Takových ani my do uvedených procent nepočítáme. Naproti tomu jsou v nich u nás mnozí žáci, kteří jinak zcela řádně prospívají a náležitě se chovají; z češtiny měl některý i chvalitebně a některý dosáhl vysvědčení s vyznamenáním. A naše srovnání týká se *nižších* středních škol, neboť osnova paedagogiím více neukládá a také učebnice zvolili jsme nejsnadnější (Roth-Bílý), sepsané pro nižší třídy středních škol.

A přece se nemůžeme dodělati poměrně takových úspěchů, jaké jsou nám ze škol středních známy. Příčiny toho jsou mnohé: 1. počet žactva ve třídě bývá na střední škole menší; 2. tam vštěpují se tyto základy žákům 10—14letým, zde 15—18letým; 3. tam opírá se učení cizímu jazyku o 15—18 týdních hodin filologických, zde o 7. Snad i v tom je podstatný důvod, že tam jsou žáci zaměstnáni ve škole při celodenním učení 5—6 hodin (polod. 4), zde pak 6—7 (4—5), a kromě toho ztráví tu každý jednotlivec zvláštní hodiny povinného cvičení ve hře na klavír nebo na varhany.

Rozdílnost věku a oporu filologickou pokládám za příčiny hlavní. Do 15 let je mladík z pravidla více přístupný a podroben působení rodičů, od 15 působí na něho stále mocněji společnost a tudíž i poměry politické. Praktická potřeba němčiny při úřadě učitelském na školách národních není zajisté naléhavá. A tak nikde není podnětu, i není pak divu, uváží-li se mladický věk žákův, že není pak ani dobré vůle učit se tomuto předmětu.

Proč tedy takoví žáci do němčiny chodí? Podle našeho posavadního statutu (§ 57) má choditi do nepovinných předmětů a tudíž i do němčiny jen ten, kdo se byl při počátku školního roku do něho přihlásil. Ale zápis děje se z pravidla jen do I. ročníku; do ostatních se pouze přihlásí počátkem šk. roku žáci již zapsaní, poněvadž pro přeplnění tříd není možno nových přijímati. Při zápise do I. ročníku však nikdo neoznámí, že si do němčiny choditi nepřeje, jednak že si toho rodiče z pravidla opravdu přejí, jednak snad z obavy, aby při stálém návalu nebyla dána ceteris paribus přednost tomu, kdo se němčině učit chce. Tak přicházejí do I. ročníku žáci, kteří se byli posud z němčiny praničemu nenaučili nebo vůbec ještě neučili, a vedle nich také každoročně značné procento žáků, kteří byli »v Němcích na výměně«, kteří mají začátky již překonané a k tomu slušnou zásobu významů. Na našem pomezí národnostním**) bývá posud takových případů dost. Kteří nejeví při začátcích úsilnou práci, zanedbají se záhy, v druhém ročníku nahromadí se obtíží už nepřekonatelných a v ročnících vyšších, kdy píle našich kandidátů vůbec ochabuje, dostavuje se v němčině pomalu u opožděných úplná netečnost. Sedí třeba klidně, formálně a mechanicky hledí vyhověti, ale duševně nepracují. Není-li věčná škoda času

*) Na gymnasiu mívá jsem němčinu v kvartě několikrát, a bylo tam nejvýše 5 nedostatečných z 25 známek, mezi nimi však ne více než 2 dědičné; výjimečný případ (10 ze 40) měl jsem jednou v tercii na reálce za poměrů naprosto nenormálních.

**) Připomenul jsem již na počátku výslovně, že nemíním generalisovati; při němčině mnoho záleží na poměrech *místních*.

do roka v těch třech hodinách ztráveného? Kdyby z toho mimovolného karceru byli propuštěni, jak by jim byl ten čas vzácný k opakování učení ostatního neb aspoň k osvěžení na zdravějším vzduchu, než je ten, k němuž již beztoho denně až 7 hodin jsou připoutáni!

Přihlášky do němčiny na poč. šk. roku, jak je § 57 org. st. předpokládá. v praxi, pokud víme, zavedeny nejsou, ani posud nebývá užito žádné formy pro odhlášení, tak že je starý usus, že zůstávají v němčině všichni a dobrodiní zmíněného předpisu nikdo nepoužívá.

Ale předpis ten zní: »Kdož vyučování některému *nepovinnému předmětu* obcovati chce, **přihlasiž se** k tomu **počátkem školního roku**, i jest na celý školní rok vyučování tomu *přikázán, ač neuzná-li to sám učitelský sbor za neprospěšno.*«

I může učitel chopiti se jedině druhé polovice, totiž navrhnouti sboru (v kterékoli poradě jeho), aby neschopní žáci byli z němčiny *vykázáni*. Tak se již také stalo. To zejména ve čtvrtém ročníce může býti bez nejmenšího nebezpečnosti, že by se v nynějším zařízení tohoto vyučování musilo časem následkem toho postupu něco měniti. Také neschopnost příslušných žáků se v tom roce již nade vší pochybnost prokazuje: měl li skutečně od I. roku samé nebo skoro samé nedostatečné, zajisté je nezpůsobilý dost. A vlastně měla by se již od 2. ročníku všeliká prokázaná přítěž odmítati, pokud potrvají nynější neutěšené poměry. —lk.

Střední školy v Rakousku v l. 1891 a 1901

(S právem veřejnosti.)

A. Počet škol.

Všech středních škol s právem veřejnosti bylo :

	r. 1891	r. 1901	přibýlo za 10 r.	v ‰
v Rakousku (Předlitavsku)	251	323*	72	28·7
v zemích koruny české	116	164*	48	41·4
českých (s českou řečí vyuč.)	53	82*	29	54·7

Z toho bylo :

a) gymnasií:

v Rakousku	172	216*	44	25·6
v zemích kor. české	78	100*	22	28·2
českých	39	51*	12	30·8

b) reálék:

v Rakousku	79	107	28	35·4
v zemích kor. české	38	64	26	68·4
českých	14	31	17	121·4

* České a něm. oddělení gymnasia akademie Strakovské počítají se za 2 ústavy
Dívčí gymnasia nejsou v počtu obsažena.

B. Počet veřejných žáků.

Všech veřej. žáků bylo:	r. 1891	r. 1891	přibýlo	v %
na střed. škol. v Rakousku (Předlitavsku)	77.394	109.888	32.494	40·2
» » » v zemích koruny české	33.733	46.757	13.124	38·9
» » » českých (s českou řečí vyuč.)	17.356	26.376	9.020	51·9
Z toho bylo:				
a) na gymnasiích v Rakousku	55.700	72.476	16.776	30·1
v zemích kor. čes.	22.486	25.262	2.876	12·8
českých	12.939	14.675	1.736	13·4
b) na reálkách v Rakousku	21.694	37.412	15.718	72·5
v zemích kor. čes.	11.247	21.495	10.248	91·1
českých	4.417	11.701	7.284	164·9

Střední školy

(s právem veřejnosti) v zemích koruny české v r. 1891 a 1901.

A. Počet veřej. středních škol.

Veřej. škol středních bylo:

	v Čechách		na Moravě		ve Slezsku		úhrnem	
	1891	1901	1891	1901	1891	1901	1891	1901
českých	35+5*	45+9**	10+1	14+13	1+0	1+0	46+6	60+22
německých	30+0	33+10**	21+4	25+4	8+0	8+1	59+5	66+15
polských	—	—	—	—	0+0	0+1	0+0	0+1
	65+6	78+19**	31+5	39+17	9+0	9+2	105+11	126+38

Z toho bylo:

a) gymnasií

českých	27+3	31+3**	7+1	8+8	1+0	1+0	35+4	40+11
německých	21+1	24+5**	12+1	12+2	4+0	4+1	37+2	40+8
polských	—	—	—	—	0+0	0+1	0+0	0+1
	48+4	55+8	19+2	20+10	5+0	5+2	72+6	80+20

b) reálek

českých	8+2	14+6	3+0	6+5	—	—	11+2	20+11
německých	9+0	9+5	9+3	13+2	4+0	4+0	22+3	26+7
polských	—	—	—	—	—	—	—	—
	17+2	23+11	12+3	19+7	4+0	4+0	33+5	46+18

Přibýlo tedy za 10 roků (od r. 1891 do 1901):

veřej. středních škol	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	úhrnem
českých	14 (35 ⁰ / ₀)	16 (145·4 ⁰ / ₀)	0	30 (57·7 ⁰ / ₀)
německých	12 (38·7 ⁰ / ₀)	4 (16 ⁰ / ₀)	1 (12·5 ⁰ / ₀)	15 (23·4 ⁰ / ₀)
polských	—	—	1 (∞ ⁰ / ₀)	1 (∞ ⁰ / ₀)
	26 (36·6 ⁰ / ₀)	20 (55·6)	2 (22·2)	48 (41·4 ⁰ / ₀)

*) znamená: 35 úplných a 5 neúplných.

**) české oddělení gymnasia akademie Strakovské počítá se za 1 ústav, tak i německé.

Z toho:

a) gymnasií	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	úhrnem
českých	4 (13·3 ⁰ / ₀)	8 (100 ⁰ / ₀)	0	12 (30·8 ⁰ / ₀)
německých	7 (31·9 ⁰ / ₀)	1 (7·7 ⁰ / ₀)	1 (25 ⁰ / ₀)	9 (23·1 ⁰ / ₀)
polských	—	—	1 (∞ ⁰ / ₀)	1 (∞)(∞ ⁰ / ₀)
	11 (21·1 ⁰ / ₀)	9 (42·9 ⁰ / ₀)	2 (40 ⁰ / ₀)	22 (28·2 ⁰ / ₀)
b) reálék				
českých	10 (100 ⁰ / ₀)	8 (266·7 ⁰ / ₀)	0	18 (138·5 ⁰ / ₀)
německých	5 (55·6 ⁰ / ₀)	3 (25 ⁰ / ₀)	0	8 (32 ⁰ / ₀)
polských	—	—	—	—
	15 (78·9 ⁰ / ₀)	11 (73·3 ⁰ / ₀)	0	26 (68·4 ⁰ / ₀)

B. Počet veřej. žáků středních škol.

Na středních škol.	v Čechách		na Moravě		ve Slezsku		úhrnem	
bylo veřej. žáků r.	1891	1901	1891	1901	1891	1901	1891	1901
na ústavech čes.	13.555	17.809	3.487	8.307	304	260	17.346	26.376
» » něm.	8.535	9.709	5.678	7.474	2.164	2.941	16.377	20.124
» » polsk.	—	—	—	—	0	257	0	257
Celkem	22.090	27.518	9.165	15 781	2.468	3.458	33.723	46.757

Z toho bylo: a) na gymnasiích

českých	9.988	9.378	2.637	5.037	304	260	12.929	14.675
německých	5.608	5.676	2.888	3.326	1051	1328	9.547	10.330
polských	—	—	—	—	0	257	0	257
Celkem	15 596	15.054	5.525	8.363	1.355	1.845	22.476	25.262

b) na reálkách

českých	3.567	8.431	850	3.270	—	—	4.417	11.701
německých	2.927	4.033	2.790	4.148	1.113	1.613	6.830	9.794
polských	—	—	—	—	—	—	—	—
Celkem	6.494	12.464	3.640	7.418	1113	1613	11.247	21 495

Přibýlo tedy za 10 roků (od r. 1891 do r. 1901)

veřej. žáků na středních

školách	v Čechách		na Moravě		ve Slezsku		úhrnem	
českých	4.254	(31·4 ⁰ / ₀)	4.820	(138·2 ⁰ / ₀)	—44	(-14·4 ⁰ / ₀)	9.030	(52·1 ⁰ / ₀)
něm.	1.174	(13·7 ⁰ / ₀)	1.796	(31·6 ⁰ / ₀)	777	(35·9 ⁰ / ₀)	3.747	(22·9 ⁰ / ₀)
polských	—	—	—	—	257	(∞ ⁰ / ₀)	257	(∞ ⁰ / ₀)
Celkem	5.428	(24·6 ⁰ / ₀)	6.616	(72·2 ⁰ / ₀)	990	(40·1 ⁰ / ₀)	13.034	(38·7 ⁰ / ₀)

Z toho: a) na gymnasiích

českých	— 610	(-6·1 ⁰ / ₀)	2.400	(91 ⁰ / ₀)	—44	(-14·4 ⁰ / ₀)	1.746	(13·5 ⁰ / ₀)
něm.	+ 68	(1·2 ⁰ / ₀)	438	(15·1 ⁰ / ₀)	277	(26·3 ⁰ / ₀)	783	(8·2 ⁰ / ₀)
polských	—	—	—	—	257	(∞ ⁰ / ₀)	257	(∞ ⁰ / ₀)
	—542	(-3·5 ⁰ / ₀)	2.838	(51·4 ⁰ / ₀)	490	(36·1 ⁰ / ₀)	2.786	(12·1 ⁰ / ₀)

b) na reálkách

českých	4.864	(136·3 ⁰ / ₀)	2.420	(284·7 ⁰ / ₀)	—	—	7.284	(164·9 ⁰ / ₀)
něm.	1.106	(37·7 ⁰ / ₀)	1.358	(48·6 ⁰ / ₀)	500	(44·9 ⁰ / ₀)	2.964	(43·4 ⁰ / ₀)
polských	—	—	—	—	—	—	—	—
	5.970	(91·9 ⁰ / ₀)	3.778	(103·8 ⁰ / ₀)	500	(44·9 ⁰ / ₀)	10 248	(91·1 ⁰ / ₀)

Ch.

Mluva cifer o morav-
Výkaz o výsledku přijímacích zkoušek do I. třídy a

Číslo běžné	Místo školy	Druh školy	Výsledek přijímacích zkoušek do I. třídy						I. třída
			Přihlášelo se	Z obc. a měst. škol	Z soukrom. studií	Odmítnuto	Přijato	K tomu opakujících	
A. Gymnasia s českou řečí vyučovací.									
1	Boskovice	C. k. gymnasium	58	58	—	2	56	8	59
2	Brno	I. „	129	128	1	16	113	8	*119
3	Brno	II. „	39	39	—	1	38	2	40
4	Kroměříž	„	59	59	—	2	57	5	62
5	Kyjov	Obecní gym.	79	79	—	2	77	—	77
6	Místek	Soukromé gym.	31	31	—	1	30	8	*32
7	Mor. Ostrava	„	35	35	—	1	34	4	*37
8	Olomouc	C. k. gymnasium	114	114	—	4	110	5	115
9	Přerov	„	62	61	1	1	61	5	*64
10	Prostějov	„	74	71	3	4	70	7	77
11	Strážnice	„	29	28	1	3	26	8	29
12	Třebíč	„	72	72	—	7	65	1	*61
13	Uh. Hradiště	„	67	67	—	3	64	9	73
14	Val Mezifičí	„	62	62	—	1	61	1	*64
15	Vytkov	Soukromé gym.	62	61	1	4	58	5	63 2
16	Zábřeh	„	51	54	—	4	50	2	52 1
Úhrnem			1026	1019	7	56	970	66	*1027 3
B. Gymnasia s něm. řečí vyučovací.									
1	Brno	I. C. k. gymnas.	82 1	82 1	—	—	82 1	7	*88 1
2	Brno	II. „	54	54	—	2	52	8	*58
3	Břeclava	Ob. gymnasium	43	43	—	5	38	—	38
4	Hranice	C. k. gymnasium	42	42	—	2	40	5	*44
5	Jihlava	„	33	33	—	1	32	6	38
6	Kroměříž	„	21	21	—	—	21	1	*20
7	Mikulov	„	33	33	—	4	29	4	34
8	M. Ostrava	Ob. gymnasium	51	51	—	—	51	9	60
9	Mor. Třebová	C. k. gymnasium	41	41	—	—	41	3	44
10	Olomouc	„	42	39	3	—	42	3	45
11	Šumperk	Zemské nižší a obc. vyšší gym.	58	57	1	—	58	2	60
12	Uh. Hradiště	C. k. gymnasium	30	30	—	—	30	6	*35
13	Unčov	Zemské nižší a obecní vyšší g.	46	46	—	—	46	6	*51
14	Znojmo	C. k. gymnasium	45	44	1	1	44	5	49
Úhrnem			621 1	616 1	5	15	606 1	65	*663 1
C. Reálky s českou řečí vyučovací									
1	Brno	Státní	164	164	—	16	148	10	*156
2	Hodonín	Zemská	44	44	—	2	42	1	43
3	Holešov	„	50	50	—	1	49	6	*56
4	Jevíčko	„	40	40	—	—	40	4	44
5	Kroměříž	Obecní	57	57	—	1	56	6	*61
6	Lipník	Zemská	71	71	—	—	71	—	71
7	Litovel	Soukromá	43	43	—	—	43	2	45
8	Mor. Ostrava	„	41	41	—	1	40	1	*40
9	Nové Město	Zemská	43	43	—	1	42	2	44

*) * znamená, že žák (neb žáci) se nedostavili. Číslice tučné znamenají žáky

ském školství středním.

o návštěvě školní ve školním roce 1901—2 na Moravě.*)

Počet veřejných žáků na počátku školního roku													Počet poboček	Poznámka
II. třída	III. třída	IV. třída	Celkem na nižším odděl.		V. třída	VI. třída	VII. třída	VIII. třída	Celkem na vyšším odděl.		Úhrnem			
68	—	—	127		—	—	—	—	—	127		1	—	
87	95	79	380		73	65	49	48	235	615		6	*2	
31	36	39	146		25	24	38	29	116	262		—	—	
42	55	54	213		61	58	46	51	216	429		4	—	
67	64	72	280		—	—	—	—	—	280		4	—	
52	33	29	146		34	34	31	—	99	245		—	*1	
65	44	38	184		27	—	—	—	27	211		—	*1	
73	86 10	103	377 10		71 9	56	71	53	251 9	628 19		7	—	
61 1	54	54	233 1		36	27	33	25	121	354 1		2	*2	
71	65	—	213		—	—	—	—	—	213		3	—	
44	29	33	135		29	—	—	—	29	164		—	—	
67	60	49	240		34	33	22	23	112	352		3	*2	
43	38	33	187		43	37	28	27	135	322		1	—	
55	61	60	240		38	30	23	28	119	359		2	*1	
62 1	71	—	196 3		—	—	—	—	—	196		3	—	
63 3	38	43	196 4		39 1	45	—	—	84 1	280		5	—	
951 5	829 10	686	3493 18		510 10	409	341	284	1544 10	5037 28		37	*9	
68	57	60	268 1		57	39	41	45	182	450		1	*1	
50	57 2	50	215 2		44 2	20	30	37	131 2	346		4	*2	
32	26	—	96		—	—	—	—	—	96		—	—	
39	35	28	146		27	13	20	23	83	229		—	*1	
32	22	30	122		26	17	15	25	83	205		—	—	
15	18	15	68		16	17	48	38	119	187		—	*2	
33	38	18	122		16	12	16 1	15	59 1	181		1	—	
35	28	19	142		15	10	—	—	25	167		—	—	
23 1	24	20	111 1		26	15	10	10	61	172		1	—	
42	42	53	182		28	30	29	30	117	299		—	—	
50	36	42	188		25	23	25	14	87	275		—	—	
27	26	29	117		23	17	21	20	81	198		—	*1	
34	41	51	177		24	22	14	25	85	262		—	*1	
39	35 1	32	155 1		29	26	25	24	104	259		1	—	
514 1	485 3	447	2109 5		356 2	261	294 1	306	1217 3	3326		8	*8	
106	59	69	390		42	30	37	—	109	499		6	*2	
30	45	31	149		34	33	35	—	102	251		—	—	
56	59	—	171		—	—	—	—	—	171		2	*1	
37	52	42	175		46	—	—	—	46	221		—	—	
72	72	43 1	248 1		—	—	—	—	—	248		1	*1	
34	50	58	213		46	37	33	—	116	329		—	—	
—	—	—	45		—	—	—	—	—	45		—	—	
—	—	—	40		24	—	—	—	24	64		—	*1	
37	39	42	162		36	26	32	—	94	256		—	—	

privátní. Privatisté nejsou uvedeni v počtu žáků veřejných.

Číslo běžné	Místo školy	Druh školy	Výsledek přijímacích zkoušek do I. třídy						
			Přihlášilo se	Z obce a měst. škol	Ze soukromé studia	Odmítnuto	Přijato	K tomu opakujících	I. třída
10	Prostějov	Zemská	92	92	—	3	89	9	98
11	Telč	"	75	75	—	11	64	5	69
12	Uh. Brod	"	42	42	—	5	37	2	39
13	Vel. Meziříčí	"	47	47	—	—	47	3	50
		Úhrnem	809	809	—	41	768	51	*816
	Brno	Divčí lyceum spolku »Vesny«	43	43	—	3	40	—	*38
	<i>D. Redlky s ním, kteří vyučovali</i>								
1	Brno	Státní	122	121	1	17	105	10	115
2	Brno	Zemská	123	123	—	17	106	2	108
3	Hodonín	"	43	43	—	2	41	2	43
4	Hustopeč	Zemská (nižší)	29	28	1	5	24	7	31
5	Jihlava	Zemská	67	67	—	5	62	3	65
6	Kroměříž	"	20	20	—	1	19	7	26
7	Lipník	"	48	48	—	—	48	3	*50
8	Nový Jičín	"	51	51	—	4	47	1	48
9	Olomouc	Státní	79	79	—	5	74	6	80
10	M. Ostrava	Zemská	115	114	1	6	109	14	123
11	Prostějov	"	56	56	—	1	55	1	61
12	Rymařov	Zemská (nižší)	56	56	—	1	55	5	60
13	Svitavy	Zemská	54	54	—	2	52	3	55
14	Šternberk	"	64	64	—	5	59	7	66
15	Znojmo	"	46	45	1	2	44	9	53
		Úhrnem	973	969	4	73	900	85	*984
	Brno	Městské lyceum dívčí (něm.)	18	16	2	1	17	—	17

Slavnost Webrova.

Na počest 70. narozenin svého čestného člena, dvor. rady Webra ryt. z Pravomilů, spolek náš uspořádal ve velkém sále Městské Besedy přátelský večírek dne 16. prosince m. r., vyprav k tomu předvečer svátečního dne. Zvolen byl intimější způsob oslavy, nikoli banket, nýbrž přátelská schůze členská, již měly oživovati zpěv, čísla hudební, přispitky a gratulace. Účast členstva a jich dám byla neobyčejně hojná: dostavili se mnozí pp. zemští školdozorci, dv. rada Gebauer, dv. rada Kotsmich, univ. prof. dr. Jarník, prof. techniky Preis, předseda III. třídy České Akademie prof. Kott, ředitelé v. v. radové Lešetický, Slavík, Beer, starosta a jednatel Ústř. Matice školské řed. Kneidl a dr. Přemysl Šámal, ředitel dívčího gymnasia „Minervy“ školní rada J. V. Jahn s prof. dr. Marií Fabiánovou, zástupce Českoslov. obchodní akademie prof. Pražák, okr. insp. Hansl, prof. V. S. Bíba, dr. Oldř. Kramář, bývalí žáci oslavenců inž. Fischer, cís. rada Nekvasil, řed. Českomoravské strojírny Novotný, továrník Topinka a j., pak ředitelé a professoři všech střed-

Počet veřejných žáků na počátku školního roku											
II. třída	III. třída	IV. třída	Celkem na nižším oddělení	V. třída	VI. třída	VII. třída	VIII. třída	Celkem na vyšším oddělení	Úhrnem	Počet poboček	Poznámka
89	82	74	843	58	48	19	—	120	463	4	—
71	86	57	283	48	31	28	—	107	390	4	—
86	■	48	163	39	56	—	—	95	258	1	—
64	70	—	184	—	—	—	—	—	184	2	—
632	654	461	2566	373	256	184	—	813	3379	22	*4
—	—	49	87	53	—	—	—	53	140	—	*2
120	78	71	384	41	41	25	—	107	491	4	—
94	71	84	357	54	31	41	—	126	488	4	—
48	42	85	168	24	24	20	—	68	236	—	—
22	20	13	86	—	—	—	—	—	86	—	—
68	52	50	295	34	27	27	—	88	323	2	—
24	25	21	96	16	15	20	—	51	147	—	—
98	33	34	155	18	14	21	—	53	208	—	*1
48	39	38	168	17	20	18	—	■	223	—	—
64	73	60	277	87	29	32	—	98	375	4	—
113	67	46	349	47	24	24	—	95	444	4	—
58	43	32	189	30	11	11	—	52	241	1	—
49	43	26	178	20	—	—	—	20	198	—	—
44	28	32	159	25	14	10	—	49	208	—	—
■	43	33	185	19	17	14	—	50	235	1	—
58	43	31	185	26	19	20	—	65	250	—	—
881	700	606	3171	408	286	283	—	977	4148	20	*1
—	—	29	46	—	—	—	—	—	46	—	—

ních a obou průmyslových škol z Prahy i předměstí jakož i obou ústavů učitelských. Stará i nová generace sdružila se tu ke svornému projevu vědomosti a úcty muži, jenž tak pronikavě zasáhl do rozvoje českého školství vyššího, tolik dobrého vykonal pro jeho učitele a vždy se věrně hlásil k praporu našeho spolku.

Působilo-li již toto všestranné účastenství pražského a předměstského členstva milým dojmem, zvýšen byl lesk večera a obecná radost návštěvou vzdálených hostů, jmenovitě p. dvor. rady Pavlíčka z Vídně, pak ředitelů a profesorů z gymnasia domažlického, z reálky kladenské, reálného gymnasia v Kolíně, reálky a učitel. ústavu v Hradci Králové, reálky kutnohorské, pardubské, plzeňské a telečské, pak učitel. ústavu v Příbrami a j. Večírek poctil svou návštěvou i náměstek starosty pražského, p. dr. Vojt. Frič.

Krátce po 8. hodině přivítal přítomné několika vroucími slovy, vstihujícími též příčinu a význam přátelského večírku, starosta spolku řed. I. Stary, načež kroužek Hlaholu zapěl slavnostní sbor. Vylíčiti přehledně a ptece stručně a poutavě život a zásluhy Webrovy, připadlo p. řed. J. Šafránkovi

který, ač krásně vykonal týž úkol již ve Věstníku, přece opět šťastně našel nové barvy pro své proslovení, prodchnuté citem úcty a lásky a pronesené přesvědčujícím tónem pravdy. Následovaly další zpěvy Hlaholu, jenž hostil mezi sebou též některé členy Kytary (zejm. p. Krtičku) a souladem i krásopřednesu toho večera zvláště se vyznamenal, písně slečny Štěpánkovy, která se vzácnou ochotou splnila žádost zábavního výboru a slíbila spoluúčinkovati a osvědčila takovou dokonalost v umění pěveckém i takovou zručnost a vytrvalost hlasu, že uchvátila přítomné k neutuchající pochvale, dále roztomilý dvojzpěv (z Prodané nevěsty) sl. Štěpánkovy s osvědčeným tenoristou naším prof. Veverkou a výborné koncertní výkony na housle a na basu p. A. Kapouna, rovněž odměněné obecnou pochvalou. Mezi jednotlivými čísly pronášeny další přípitky a to ředitelem V. Jarolímkem za školství reální, ředitel. Fr. Sobkem za gymnasia, vl. radou Ed. Černým za průmyslové školy, řed. Fr. Kneidlem za Ústř. Matici Školskou, řed. A. Strnadem a cís. radou V. Nekvasilem za bývalé žáky a náměstkem starostovým p. dr. V. Fričem za město Prahu.

P. řed. Jarolímek vzpomněl Webra jako učitele deskriptivní geometrie, s kteréž stránky měl příležitost jej poznati v plné dokonalosti jeho, jsa jeho asistentem, a tu jej ocenil jednak jako vynikajícího odborníka jednak jako mistra vyučovací metody. Ale uvedl i zásluhy jeho o budovu české reálky v Ječné ul. a o rozvoj českých reálek vůbec a připil mu jako vynikajícímu českému technikovi, rozmnožiteli, zastanci a ochránci českých reálek. — Řed. Sobek jménem gymnasií a reál. gymnasií se připojil beze všech výhrad k celému obsahu pronesených řečí předchozích řečníků a dodal jen, že oslavenec jak působením svým v kruhu rodinném tak působením veřejným a jmenovitě tím si získal všeobecnou úctu, že s energií vytrvalou kráčet za cílem sobě vytknutým, vole vždy také k tomu náležité prostředky, a že s neochvějnou láskou za všech dob — i za nejtěžších situací — zůstal pyšně věren svému národu.

Pan vládní rada Černý pravil, že prostě a bez okras řečnických, jak prý jsou zvyklí v oboru nejmladšího odvětví školství našeho, chce připomenouti zásluhy oslavencovy o školství průmyslové, jež u nás se datuje od let osmdesátých. I vylíčil živě a srdečně tyto zásluhy jak vzhledem k jmenování vynikajících učitelů, což bylo tentokráte velmi obtížné, ježto ten druh škol u nás byl úplně nový, tak vzhledem k radám a podpoře morální při zakládání nových ústavů takových a při rozvíjení ústavů trvajících. — Zajímavě bylo poslechnouti proslovy dvou bývalých žáků oslavencových, které pronesli řed. kutnohorské reálky Strnad a stavitel cís. rada Nekvasil. Prvý vytkl především význam oslavy, že se jí splácí dluh, kterým bylo aspoň české professorstvo povinno Webrovi za zásluhy dotud v české veřejnosti náležitě neoceněné, a pak ocenil Webra jako učitele a vychovatele, kteráž léta jeho působení byla vpravdě požehnaná; tu se zapsal v srdce všech svých žáků jako pravý otec mládeže, jenž měl pro ně vřelý cit a porozumění a povzbuzoval i povznášel je a jehož všichni podnes vzpomínají s láskou. Druhý řečník, bývalý žák, oděl své vzpomínky v roucho žertovné a řečí humorem tryskající jakožto prý jediný řečník neprofesor velebil Webra jako učitele, jemuž děkuje za mnohé povzněty srdce, jehož vzpomíná jako poctivého Čecha mezi skoro samými Němci na reálce v Nikolandské ulici a jehož klade po bok řediteli Schneidrovi, druhému světlému zjevu na té škole za svých žákovských let. — Náměstek starostův p. dr. Vojt. Frič litoval, že neměl

Webra učitelem, jsa právník, ale ve styku prý byli přece: Webr prý jej nosí v peřince. Byl prý tedy jeho prvním přítelem. Později poznal Webra jako náměstek starosty na radnici v jeho činnosti jako dozorce některých městských škol. A tu vykonal pro zvelebu jejich tolik, že obec pražská mu zůstane vděčnou a mileráda i zde mu vzdává díky a čest jeho působení. — Důstojně zakončil přípitkový rej ohnivou, mocně vzrušující řečí starosta Ústř. Matice Školské p. Fr. Kneidl. Navázav na verše Kollárovy: Blaze tomu, kdo si jeden čistý, smělý účel místo mnohých představí, poukázal, jak si Webr hned v jinošském věku vytkl za cíl životní sloužiti české škole a jí prospívati národu a jak v tomto losu věrně stál po všechny dny života »v slasti, slzách, přízni, v bezpráví«. Jako člen výboru Ústř. Matice školské, v jejíchž školách denně sta rukou se zvedá k prosbě za právo všelidské, svaté, za právo vzdělání řečí mateřskou, vždy ochotně k obraně toho práva podával pomocnou ruku svou on, muž práva milovný, rytíř Pravomil, a to v údobí života, kdy jiní ustoupivše na odpočinek, také užívají toho odpočinku a ač věděl, že Matice nebyla institucí na všech místech vítanou. Ale jemu stačilo, že Matice jest založena na základech mravných a že úkol její jest vznešený, čistý a správný.

Webr osvědčil, že zářivý lesk vyznamenání nesmí utlumiti citu vlasteneckého: co vykonal pro dobro matičného školství středního i obecného, zůstane v dějinách těchto škol povždy zapsáno písmem nehynoucím. Praví-li již moudrý Sirach: Chvalme muže slavné, chce i řečník jím se spravovati a jak jemu, tak i celé veřejnosti přísluší vzdáti dík, úctu a chválu našemu Webrovi, pravém následovníku velikého Komenského.

Všecky přípitky a řeči tyto docházely srdečného ohlasu a odměňovány byly potleskem přítomných. Ale bouře potlesku rázem utichla, když zvonkem dáno znamení a ohlášeno starostou spolku, že slova se ujímá sám oslavenec, jenž tu uprostřed sálu vedle členů svojí rodiny, příbuzných a předních hodnostářů sám kmet šedivý, máje proti sobě žáky své jako je míval před 45 lety, ale dnes už stejně šedivé, seděl u zjevném pohnutí.

Oznámení to bylo přivítáno dlouhotrvajícím nadšeným potleskem, tak že pan dvorní rada teprve po hodné chvíli mohl řeč svou započítí. Měla toto slovné znění:

Velectěné shromáždění! Vysoce ctění pánové a vysoce ctěné dámy!

Snad ještě nikdy s tak těžkým srdcem jsem nepřikročil k nějakému proslovení jako tentokráte.

Nenalézám totiž slov, jakými bych dosti vřele, dosti upřímně mohl vysloviti své díky za vše to, čeho jsem zde dnes zakusil a uslyšel.

Kdyby se jednalo o oslavení kteréhokoli muže vynikajícího, třeba z Vašeho středu, našel bych dosti vhodných slov a snad bych nadšeně a úchvatně dovedl promluvit k tomuto slavnému shromáždění, avšak jedná se tu o osobu mou, a tu, pánové, to asi nedovedu.

Jest toho více příčin. Předně jest to ten citový hluboký dojem, který mne ovládá v den tak významný a při příležitosti tak veleslavné, jakouž jste mně dnes tuto připravili.

Pozoruji to již ostatně po několik let — přináší to snad s sebou věk — že při dojemnějších příčinách a příležitostech se mi velmi snadno a brzy zalévají oči, a hlas nechce sloužiti.

Druhá příčina jest ta jistá elegická stránka této slavnosti. Vidím život z největší části za sebou, a pomyšlení, kolik ho ještě zbývá a co bude ještě zakusiti, vzbuzuje jakousi náladu elegickou.

A konečně hlavní důvod, který mně nedovoluje rozpovídati se tak vřele a úchvatně, jest to vědomí — povídám to upřímně a spravedlivě dle svého přesvědčení — že těch krásných slov, té chvály a té pocty, které se mně dnes tu dostalo, z veliké míry nezasluhuji! (Odpor u posluchačstva. Volání: Oho!)

Nedivte se tomu, pánové! Ať cokoliv jsem vykonal, ať čehokoli docílil, ať cokoli se mi zdařilo, vždy a ve všem jsem konal jen svou povinnost! Musím říci, kdybych to neb ono byl opominul, že bych si to byl musil vyčítati, že jsem to opominul!

Jestliže již snad konání povinnosti jest zásluhou (volání: ano, ano!) — pak ovšem mám o povinnosti názory jiné.

Jest pravda, že se leccos povedlo, a to někdy v těžkých, krutých dobách, na př. v letech sedmdesátých! Tehdy byly to krušné doby a náramně těžké poměry, když jsem byl povolán do zemské školní rady. Tehdáž v úřadě tom bylo nás jen několik osamocených, ježto autonomní členové odepřeli na naši velikou škodu — upřímně to pravím — všeliké účastenství!

Tenkrát bylo nás tam jen několik — pět prstů jest snad mnoho, abych je na nich spočítal — a těch několik mělo tam věru těžkou úlohu, počítaly-li se ty spolehlivé hlasy při každém úkolu. Proto bylo tenkrát těžko bojovati, a vyžadovalo energie, opatrnosti a mnohdy odvahy, aby se to neb ono povedlo. (Tak jest!)

Ovšem šťastné okolnosti a akce v pravý čas způsobily a umožnily, že v letech 70.—71. přibýlo středních škol 10 a několik jich ještě brzy následovalo; avšak to vše, jak pravím, bylo vždy jen při konání svědomitém povinností. Člověk musí říci: Díky Bohu, že se to povedlo! — ale za zvláštní svou zásluhu si to nekladu. — (Hlas: A kdo měl ten věhlas, aby to všecko tak v pravý čas »chytal«, aby se to podařilo? — Hlas: Ano, to byla zásluha!)

Co se týče mého postavení na školách samotných, nemohl jsem, pánové, ani nic jiného než povinnost svou konati.

Bylo mně zde za zásluhu počítáno, že jsem přívětivým a laskavým způsobem se měl ve sborech učitelských. To jest pravda, hleděl jsem vždy poraditi a prospěti, jak jsem mohl nejlépe, a bylo jen málo případů nepřijemných a odporých, kdy jsem musil vystoupiti z těch příčin, že skutky něčí kollidovaly s prospěchem jeho samého a školství vůbec. I z toho se tedy vyzpovídám. Ale i tu jsem konal povinnost, konal spravedlnost a nenáviděl křivdy (výborně!), a kdykoli se stala křivda, třeba jen žákovi, tu jsem dovedl býti velmi vřelým a energickým! (Výborně! Tak jest!)

Ještě se musím zmíniti o té době, kde jsem byl povolán v posledních pěti letech svého působení v ministerstvu k činnosti ve školství průmyslovém.

Přiznám se, že se to tenkrát dělo bez mého vědomí a proti mé vůli, a jaksi těžce jsem to nesl, že se tak stalo, poněvadž celou svou životní drahou jsem takofka srostl se středním školstvím, i bylo mi zapracovávat se do nové agendy: ale, pánové, i tu musím se přiznati, že jsem tam brzo zdomácněl; neboť vlastně původní mou myšlenkou bylo věnovati se praktickému průmyslu — chtěl jsem býti strojníkem! A tu jsem byl připraven, jakmile vychodím techniku, obléci sobě modrou bluzu a postaviti se k svěráku (veselost), abych se připravil pro praktickou dráhu, jak náleží.

Když pak roku 1853 dne 24. dubna bylo vydáno nařízení o zkouškách pro reálky, viděl jsem, že strojnictví i stavitelství jest v program pojato a že ústavům těm vytčen účel připravovati pro průmysl.

Tu mně bylo jasno, že to školství bude třeba upravit dále, a to mne přimělo, že jsem se vzdal dráhy praktické.

Ovšem stal se ve vývoji reálného školství opak toho, co jsem očekával: průmyslový směr reálkám odňat. Staly se pouhými přípravkami pro studia technická.

Když jsem se však v činnost svou na školách průmyslových uvázal, tu zejména v stavitelském a strojnicksém odvětví byl jsem brzy doma, a velice rád jsem se pohyboval ve sborech učitelských, kde našel jsem brzy kruhy přátelské.

Chemický odbor byl mi vzdálenější, poněvadž z chemie stala se od časů mého studia věda zcela jiná.

Co se týče posléze mé činnosti po odchodě z úřadu, v Ústřední Matici školské, tu se vyznám, že s radostí jsem tam vstoupil a s radostí se ujal tam činnosti, ale, prosím, pánové, to mi bylo potřebou! (Výborně).

Já kdybych byl se oddal nečinnosti, byl bych zakrněl duševně a zajisté i tělesně.

A tak jsem se Vám vyzpovídal z celého svého působení, a mám za to, že důvodně jsem tvrdil, že jen povinnost svou jsem konal a zvláštních zásluh nijak si přisuzovati nemohu.

A proto nemohu jinak, než nejvroucnější díky vysloviti dnes všem, kteří se k této neobyčejné a skvostné, byť i z velké části nezasloužené oslavě zde byli přičinili.

Především jest to ovšem Ústřední spolek professorstva středoškolského, který tak velikolepou slavnost uspořádal, a kde jsem byl obmyšlen takovými pochlebnými a stkvělými řečmi, jakých, jak jsem pravil, skutečně nezasluhuji.

V druhé řadě děkuji všem pánům ostatních sborů, kteří se slavnosti této zúčastnili, všem těm vynikajícím mužům v naší společnosti, kteří buď jako bývalí moji žáci nebo jako moji přátelé přispěli vzácnou přítomností svou k dnešní oslavě.

Rovněž srdečně děkuji těm pánům, kteří dokonce i z venkova zavítali a tak cestu dalekou v zimě vážili, aby přispěli k oslavě mé osoby, starého pensisty! (Hlučná veselost.)

Všem, všem děkuji co nejvroucněji, co nejsrdečněji!

A jestliže mně, poněvadž jsme tady v kruhu přátelském, dovolíte učiniti přirovnání, připadá mi to tak, jako když po bouřlivém anebo pošmourném dni k večeru se vyjasní a slunce zasvítí, jež svým teplem oblažuje a svým světlem obveseluje...

Tak se mi zdá, že i v podvečer mého života tomu jest.

A jako potakovém dni, kdy západ vyhořívá jasem slunečním, věští to den přístí krásou vynikající, skvělý, takž dovolte mi, bych si představoval ten svůj přístí den, snad šťastný, den to neskonale dlouhý a radostí nejvznešenějších!

Já jakožto starý ctitel Bolzana a jeho »Athanasie« si tak představuji život budoucí.

Děkuji Vám všem, pánové, ještě jednou co nejsrdečněji! Přijměte ode mne to ubezpečení, že zůstane mi dnešní den nezapomenutelným pro celý zbytek mého života!

Sotva dozněla poslední slova, zdvihl se bouřlivý potlesk na všech stranách, zdvihány poháry a voláno: Ať dlouhá ještě léta žije pan dvorní rada, sláva mu! A proto slunce nezapadej! a p.

Vše hrnulo se k oslavenci, dámy i pánové, aby mu připili na mnohá léta.

Potom odveden pan dvorní rada do popředí sálu, a předstupovaly deputace sborů professorských, zdejších i venkovských, deputace spolků, jednotlivci a přednášeli svá blahopřání. Trvalo dobré půl hodiny, než se všichni vystřídali. Při té příležitosti odevzdány oslavenci i došlé skvostné adresy. Potom předstoupil jednatel spolku a přečetl ze spousty telegramů a přípisů aspoň ty, jež pocházely od sborů učitelských a vynikajících osobností veřejných a jež také otiskujeme níže. Následovala další čísla pěvecká a hudební, a rozjařená společnost setrvala za povznesené nálady pohromadě až hluboko do noci. Vše odnášelo si dojem lahodný, a výboru dostalo se vzácných ujištění a pochval, že večírek byl uspořádán tak prostě a mile a přece důstojně a krásně, že se vydařil po každé stránce k úplné spokojenosti, upomínka naň že každému účastníku dlouho utkví v paměti a duši. —

Všech gratulačních projevů, jež ke slavnosti došly, jest přes 800. Otiskujeme na prvním místě projev p. dvorního rady Pavlíčka z Vídně zaslaný, jenž původně se chystal o večírku samém promluvit, ale pro slabý katarrh krční tak učiniti nemohl. Náhradou za řeč svou poslal nám tyto milé »Dozvuky ke slavnosti Webrově«:

Mezi účastníky přátelského večírku pořádaného na oslavu sedmdesátých a rozenin pana dvorního rady Josefa rytíře Webra z Pravomilu bylo zajisté málo těch, kteří měli tolik příležitosti sledovati záslušnou činnost oslavencovu tak hezky z blízka, jako já, jehož životní dráha více než na jednom místě stýká se s životní drahou jeho. — R. 1865 povolán jsem byl, abych v učitelském sboru tehdy ještě obecní reálky kutnohorské vyplnil mezeru, která nastala odchodem jeho do Prahy. Stopy působení jeho tu byly patrné. Jako profesor a později jako ředitel měl jsem příležitost sledovati činnost Webrovu v úřadě zemského školního inspektora. Měli jsme ho rádi a lnuli jsme k němu jako k otci, ale že bychom se na inspekce jeho tak tuze byli těšili, jak jeden z pánů řečníků o slavnosti pověděl, nesrovnává se s pravdou. Radost přicházela až po inspekci, ale před inspekci mívali jsme přece jen tak trochu »kručení«, jakož ty inspekce vůbec již to tak přinášivají s sebou.

R. 1877 sešli jsme se v ředitelstvu spolku pro podporování vdov a sirotek po profesorských středních škol v mocnářství rakousko-uherském, kdež teprve blíže jsme se seznámili. Že naše působení ve spolku nebylo tak zcela bez užitku, soudím z toho, že během času oba jsme se stali čestnými členy jeho. — Do té doby padá první závažná změna stanov spolkových a stupnice příspěvkové, bez kteréžto změny již dávno by nebylo spolku, který tolik dobrého vykonal a ve zlých pro naše vdovy dobách tak mnohou slzu sušiti pomáhal. Ale nebyti výmluvnosti, přesvědčivosti a houževnatosti Webrovy, řečená změna za běžných tehdy názorů o poměrech a základech spolku sotva by se byla provedla, a spolek by byl jistě bídně doklepal — úbytěmi.

Webr byl zemským školním inspektorem pro české střední školy v Čechách po stránce realistické a když roku 1880 povolán byl do Vídně, stal jsem se já po krátkém mezivládí jeho nástupcem, a když r. 1891 odešel na trvalý odpočinek, bylo usouzeno mně zaujati v ministerstvu místo odchodem jeho uprázdněné.

Zásluhy, jež sobě Webr v různých těchto oborech činnosti své získal, mohl jsem tudíž poznati důkladně, ale šířiti se o nich nehodlám; byloť o nich promluveno již na místě jiném.

Ještě dvě etapy v životě Webrově to jsou, v nichž bych rád ho následoval: pense a těch sedm křížků. Pense se bohdá dočkám brzy, ale na sedm křížků se mi asi sotva dostane dechu.

B. Pavlíček.

Nádherné adresy zaslané ke slavnosti obsahovaly tento slovesný text:

»Slovutný pane!

Hlubokou proniknutí vděčností a opravdovým obdivem jati, pokládáme za svou povinnost o 70. výročí Vašich narozenin složití Vaší Slovutnosti nejoddanější hold a projev neochvějné úcty, jakou k Vaší Slovutnosti chováme, jakož i vzdání vroucné díky za vše to, co Jste Ústřední Matici Školské i našemu národu dobrého ráčili prokázati.

Celý život Váš zasvěcen byl rozvoji české osvěty a rozkvětu školství našeho. I v době určené odpočinku neváhali Jste vstoupiti v řady naše a vykonali Jste v jednotě naší neunavnou, téměř desetiletou činností vzácné cílo, jež jest ústavu našemu přední chloubou a ctí.

Radujíce se, že popřáno Vám ve zdraví a mladistvé svěžesti duševní dočkati se dnešního jubilea, prosíme a voláme: Bůh posilňuj, Bůh žehnej, Bůh zachovej Vaší Slovutnost, Ústřední Matici Školské na prospěch, našemu národu pak veškerému na ozdobu a oslavu.

V Praze, dne 17. prosince 1901.

Výbor Ústřední Matice Školské.

Slovutný a velevážený pane dvorní rado!

Minulo téměř půl století, co Vaše Slovutnost ráčila své vzácné schopnosti, své vědění i svou práci všecku posvětit české střední škole, a právě ubíhá rok desátý, co je ráčila věnovati Ústřední Matici Školské.

Po celé to desetiletí plné plodné vlastenecké práce, avšak i plné krásných úspěchů, ráčil Jste, slovutný pane dvorní rado, s obětavostí nevšední přispívati k utěšenému rozvoji středního školství matičního a ku blahu jeho učitelstva.

Památný den Vašich 70. narozenin jest nám vítanou příležitostí, abychom Vaší Slovutnosti projevíli svou oddanost, vděčnost a úctu.

Kéž dobrotivé nebe mnohá léta Vaší Slovutnost zachová ve svěžesti těla i ducha, kéž práci Vaší provází úspěch a zdar!

Professorský sbor vyššího gymnasia matičního v Zábřehu, dne 16. prosince 1901.

Slovutný Pane!

S radostí nejupřímnější vítáme památný den, který dovršuje sedmdesátý rok žití Vašeho, posvěceného národu a jeho osvětě, plného prací a zásluh, námah a úspěchů. Z plodné té řady roků, jichž každý byl mnohonásobně platný vzrůstu duševních sil českých, po deset let těší se »Minerva« blahovolné přízni a činné účasti Vaší; po deset let ráčíte nám býti rádcem nejprozíravějším, čelným spolupracovníkem, energickým a laskavým, obezřelým vůdcem, horlivým podpůrcem, vynikajícím naším čestným přisedícím a věhlasným, nelíčeně nám milým místopředsedou. Nemalá část velkého dobra, které Jste národu prokázal, připadla v prospěch »Minervě«, a z vřelé vděčnosti prýští se nelíčená, úctyplná naše oddanost k Vaší Slovutnosti. Slavíme a zdravíme krásný, požehnaný den Váš jubilejní, v jehož dojmu nemůžeme vysloviti vřelejšího blahopřání než prostými, z hloubi srdce plynoucími slovy:

Buďte zdrav! Po mnohá ještě šťastná, nevadnoucí, činoplodně blahá léta buďte nám zachován a zdrav!

V Praze, dne 17. prosince 1901.

V hluboké, nejoddanější úctě »Minerva«, spolek pro ženské studium v Praze.

Z Prahy. Dovolte, slovutný pane, bychom i my, české ženy sdružené v Ústředním spolku, za příležitosti vzácných a slavných sedmdesátých narozenin Vašich, projevíly Vám svou hlubokou úctu a z celého srdce poděkovaly Vám za osvědčené snahy i skutky Vaše, ke vzdělání žen směřující. Zároveň vroucně si žádáme, by blahoplodný život Váš byl prodloužen a zachován ve stále svěžesti po dlouhá, dlouhá ještě léta. Ceníme si vysoce přízně Vaší, ženskému studiu osvědčované, a chováme ji u vděčné paměti. S opětováním své hluboké úcty znamenáme se za Ústřední spolek českých žen Pavlína Klenková z Vlastimilů, starostka. Eliška z Purkyňů, jednatelka.

Z Prahy. Mezi nejdávnějšími přáteli školy naší, kteří ji za dob nejtěžších podporovali osvětlenou radou, znaleckou a vždy laskavou pomocí, ochranou i shovívavostí, jež v nejedné nesnazi byla jí a správně její dobrodiním, vzpomínáme Vaší Slovutnosti s vděčností nikdy nepomíjející, tím vřelejší, že dosud, po tak dlouhá léta, ráčíte při každé příležitosti Svou vzácnou dobrotivost a přízeň ústavu našemu prokazovati. Dovoltež, vysoce ctěný pane dvorní rado, abychom Vaší Slovutnosti řekly, jak drahým jest nám den, kdy v radostném dojetí s Vámi slaviti můžeme sedmdesátou ročníci narozenin Vašich, s kterou Se setkáváte svěží a čilý v mnohonásobné práci pro nejskvostnější statky národa, v práci té, již Jste byl po léta konal jako vzor věrného Čecha v povolání Svém úředním a v níž ráčíte pokračovati s úsilím dobrovolným, věnovaným službě národa, jakož příklad horlivého, nezištného, ryzího vlastence. Přijměte, slovutný Pane, hluboce cítěné blahopřání naše ke krásnému tomu dni, k těm sedmdesáti letům, v nichž Jste učinil tolik dobrého, záslužného, důků hodného, i vroucí přání, aby šťastně následovala v žití Vaší Slovutnosti ještě velká řada let obdařených stále mladistvou pružností ducha i zdravím dokonalým, plných té neocenitelné činnosti i veškeré těchy života, jež Vás nejvíce blaží! S přáním tím vřelým, s díkem a s citem dávné oddanosti klademe si za čest pokloniti se Vaší Slovutnosti v hluboké úctě za Ženský Výrobní Spolek Český v Praze: El. Krásnohorská, t. č. starostka; Jana Patočková, t. č. nám. starostky; Kamilla Domažlická; Marie Kropsbauerová, t. č. člen výboru, Marie Kuříková; Johanna Kuffnerová.

Telegramy došly tyto:

Z Vídně. Nejsrdečnější blahopřání zasílá starý ctitel Váš Harrach.

Z Vídně. Maje srdečnou radost nad Vaší dnešní slavností, přeji ještě mnoho let šťastného žití. Josef Kaněra, sekční šéf.

Z Vídně. Zur Feier des siebzigsten Geburtsfestes entbietet die herzlichsten Glückwünsche in treuer Ergebenheit Hofrath Huemer.

Z Vídně. Mnogaja ljeta z upřímného srdce vděčný žák Váš dvorní rada Bělohoubek ve Vídni.

Z Vídně. Račte přijmouti, slovutný pane dvorní rado, vedle mnohých jiných i mé nejuctivější blahopřání. Bůh zachovejž Vás nám i našemu školství ještě dlouhá léta! Professor Setunský.

Z Prahy. Nemoha přijíti, vyslovuji oslavenci upřímné sympatie a blahopřání nejsrdečnější. Dvorní rada Strouhal.

Z Prahy. K významné slavnosti 70tých narozenin vysoce váženého pana c. k. dvorního rady Josefa Webra ryt. Pravomila, veleslovutného paedagoga-nestora, vzdává sbor gymnasijských profesorů při akademii hraběte Straky v Praze svůj hold a uctivé blahopřání. V Praze, dne 15. prosince 1901. Jménem veškerého sboru Jan Říha, ředitel gymnasia.

Z Prahy. Hospodin otevřiž poklad svůj nejlepší a vylej hojnost milosti své na hlavu Vaší Slovutnosti a požehnej požehnáním svým nejlepším veškerým skutkům Vaším, jež ve prospěch školství a učitelstvo konáte! Všem shromážděným ctitelům Vaším srdečné »na zdar!« V dokonalé úctě oddaný ctitel Dr. Blanda.

Z Prahy. Nejuctivější blahopřání k radostnému dni tomuto i šťastným budoucím vyslovuje Reinhold Stránský.

Z Karlína. Nemoha pro churavost účastniti se dnešní oslavy, vzpomínám vděčně dob, kdy říkalo se, že Jste vlastně ministrem vyučování pro Čechy, a připíjím Vaší nedoceněné a nedocenitelné činnosti, která nás v oboru školství povznesla výše než celá řada i nejpříznivějších politických konstellačí. Ladislav Dolanský.

Z Král. Vinohrad. Račte mne prosím učiniti omluvena, že, ač jsa na blízku, neužívám vlídného pozvání a nejsem účasten dnešního slavného shromáždění vzácných pánů kolegů za příčinou pro všecko professorstvo čestnou a radostnou. Vetché moje zdraví bohužel mi nedopouští účastniti se hlučné společnosti, zvláště večerní dobou. Mohu tedy jen duší býti mezi Vámi a sdíleti s Vámi radostnou náladu dnešního dne. Oslavenci, příteli Webrovi, jsem svůj osobní hold již soukromně projevil. Všem přítomným pánům kolegům kolegiální pozdravení! J. Šťastný, vysloužilý ředitel první české realky.

Z Král. Vinohrad. Srdečně přeji všeho blaha! Jaroslav Vlček.

Z Král. Vinohrad. Nemoha se pro těžkou chorobu své choti účastniti včerejší slavnosti, dovoluji si teprve dnes vysloviti Vám svoje nejvšejší blahopřání k Vaším sedmdesátým narozeninám. Vzpomínám vděčně mnohých dobrodiní mně prokázaných před 25 lety jako suplentu; přijmětež opětně za ně moje nejsrdečnější díky. Prof. Antonín Libický.

Ze Smíchova Lituje velice, že nemohu se osobně účastniti, projevují slovněmu jubilantu o rozkvět školství českého nad jiné zasloužilému nejoddanější přání dlouhého a šťastného žití. Prof. dr. Drtina.

Z Benešova Z oddaného srdce přeje ředitel a učitelský sbor Všemohoucí rač Vám mnohých ještě, mnohých a blažených let popřáti. Gymnasium

Z Brna. Požehnaný věk a požehnaná práce, to vědomí necht' blaží do věku nejpozdnějšího, a vděčná paměť necht' povždy věnčí tu milou, v posvátné práci ustaranou skrání. Za odbor brněnský ředitel Tůma.

Z Brna. Ó šťastné stáří, k němuž zdárné práce vede stopa zlatá! Dej Bože umění nám všem, po stopách těch se brát ku předu dál! První české gymnasium brněnské. Ředitel Tůma.

Z Brna. Oslavujeme s vámi slovněmu pana protektora spolku. přejeme mu žádaného zdraví. Prof. sbor druhého českého gymnasia brněnského.

Z Brna. V plném ocenění dlouholeté, usilovné činnosti pana dvorního rady Josefa Webra, rytíře Pravomila, na roli českého školství vůbec a průmyslového zvláště vyslovuje podepsané ředitelství jménem sboru professorů české státní průmyslové školy v Brně panu jubilantu v dnešní významný den jeho života projev vděčné úcty a přeje, aby ještě dlouhá léta těšil se blahým pohledem na vzkvétající ovoce vlasteneckých snah Svých. Ředitelství české státní průmyslové školy v Brně.

Vojtěch Dvořák, ředitel.

Z Brna Sbor dívčích škol spolku Vesny v Brně dovoluje si vysocetěnému oslavenci vysloviti upřímné blahopřání.

Z Brna. Přejeme všeho zdaru. Duchem dlíme a radujeme se s Vámi. Velezasloužilému jubilantu hřimavě »Sláva!« a upřímně »Na mnohá léta«. Za professory české reálky brněnské Nesvadbík

Z Brna.

Ve chvíli slavnostní jsem srdcem mezi Vámi
a nesu přípitek na oslavencův zdar
a na zdar všech Vás tam, a národa i vlasti
pro cestu z Pindu na Sinai, k jednotné říši světla,
k níž nic už neschází, než osvědčená metla

Tůma.

Z Brna. Raďte přijati, pane dvorní rado, nejupřímnější blahopřání, při němž vyslovuji nejhlubší úctu. Ředitel Mareš.

Z Budějovic Dnešnímu večírku Vašemu duchem jest přítomen professorský sbor gymnasia budějovického a panu dvornímu radovi Webrovi upřímně provolává ještě mnohá léta. Ředitel Vařeka.

Z Budějovic. Duchem nestárnoucimu nestoru českého reálného školství, slovněmu panu dvornímu radovi Josefu Webrovi rytíři Pravomilu, přeje ještě mnoho světlých a šťastných let s vroucí účastí professorský sbor české státní reálky v Budějovicích Josef Mrhávek

Z Č. Budějovic Duchem a jinoch, byt i tělem kmet. Oka žár a myslí orlí vzlet, mnohá přeje Ti ještě léta Bůh, nám pak vzorem buď Tvůj jary duch! Učitelský sbor c. k. české státní reálky v Č. Budějovicích.

Z Budějovic. K 70. narozeninám všeho nejlepšího a ještě mnoho šťastných let upřímně přeje rodina Vařekova

Z Budějovic Vysocetěnému velezasloužilému panu dvornímu radovi Webrovi, rytíři Pravomilu K 70. narozeninám projevuje vřouc. blahopřání v hluboké uctě oddaný vděčný žák professor F. antišek Smolík, okresní školní inspektor.

Z Budějovic. K významnému dni pronáší blahopřání nejoddanější, přeje blahé spokojenosti a trvalého zdraví ke konání činů vznešených na roli školství českého rodina Vaněčkova

Z Časlavi Svému čestnému měšťanu k 70. narozeninám přináší svd. hold rada král. města Časlavi

Z Časlavi Ředitelství i professorský sbor gymnasia čáslavského blahopřeje uctivě k dnešnímu dni. Müller

Z Domažlic. Slovný pane! Sedmkrát deset let Jste v plodné naplnil práci. Blaha kéž přemnohý květ ještě k nim přidruží los! Sbor professorský gymnasia domažlického.

Z Hodonína. Srdečné blahopřání vyslovuje professorský sbor české reálky v Hodoníně.

Z Holešova. Tlumočte laskavě též naši nejhlubší úctu slovnému oslavenci panu dvornímu radovi Josefu Webrovi, rytíři Pravomilu. Leopold Sach, ředitel.

Z Chrudimě. Vzpomínajíc v dnešní významný den vzácných zásluh, jež Jste si ráčil dlouholetým působením o školství naše i matiční získati, přejeme drahně let k další blahodárné činnosti Sbor professorský gymnasia chrudimského.

Z Chrudimě. K upřímným ctitelům rád se připojuje a všeho dobrého přeje dr. Tomáš Řehoř.

Z Jaroměře. K sedmdesáté ročníci záslužného života na poli školské i národní činnosti Vaší Slovnosti hluboce procítěné blahopřání vyslovuje učitelský sbor státní školy řemeslnické v Jaroměři.

Z Jevíčka. Neunavnému pracovníku a šlechetnému zastanci českého školství přeje dlouhých ještě let sbor professorský v Jevíčku.

Z Jičína. Vzpomínajíc vděčně velikých zásluh o naše školství a zejména též o reálku jičínskou, přejeme Vašnosti k sedmdesátým narozeninám ještě mnoho šťastných a spokojených let. Professorský sbor reálky jičínské.

Z Jičína. Sbor gymnasijsní jičínský u vděčné paměti péče otcovské středním školám jakož i vlídné přízně jednotlivcům věnované, blahopřeje panu dvornímu radovi Webrovi k sedmdesáté výročníci narození a žádá mu dlouhých let zdraví.

Ředitel Fleischmann.

Z Jičína. Sbor ústavu učitelského v Jičíně vyslovuje dvornímu radovi Josefu Webrovi blahopřání. Ředitel Letošník.

Z Jindř. Hradce. Při sedmdesátých narozeninách slovného čestného člena dvorního rady pana Josefa Webra rytíře Pravomila vděčně vzpomínajíc jeho pronikavého směřodatného působení pro české školství a zvláště pro rozkvět reálných věd, přejeme z hloubi duše slovnému jubiláru, aby se těšil plnému zdraví a blaženému životu na »Mnohá léta!« Sbor professorů c. k. vyššího gymnasia v Jindř. Hradci. Dr. Ant. Decker, c. k. ředitel; dr. Jos. Novák, Gust. Heš, Jan Barták, Tomáš Planský, dr. Fr. X. Procházka, P. Josef Karták, Z. Vysoký, Pav. Kratochvíl, Josef Sypal, Rich. Micka, B. Řezník, Jan Fr. Hruška.

Z Kladna. Mé blahopřání k 70. narozeninám. Rössler.

Z Klatov. Sbor professorský gymnasia klatovského zasílá Vaší Slovnosti k 70. narozeninám své nejupřímnější blahopřání. Ředitel Lorenz.

Z Kostelce n. Orli. Městská rada v Kostelci nad Orlicí s vděčností vzpomínajíc Vašich neocenitelných zásluh o založení středních škol v městě našem, které jsou stkvělou součástí Vaší vzácné a neobyčejné činnosti v oboru organizace českých svépomocných škol středních v zemích koruny svatováclavské, blahopřeje v dnešní den Vašemu požehnanému věku, ověčenému ovocem národní obětavosti a práce. Starosta Alois Hájek.

Z Kostelce n. Orli. Slovný pane dvorní rado! Ředitelství městské reálky kostelecké rádo používá vzácné příležitosti dnešní slavnosti k uctivému blahopřání, aby Vám, slovný pane, který Jste stál svojí činností pomocí u kolébky většiny českých reálek, dopřáno bylo v slunných dnech podzimku života Vašeho těšiti se v zaslouženém odpočinku a plném zdraví také z utěšeného jich rozkvětu. Plníme jen milou povinnost vděčnosti k požehnané práci Vaší na roli školství českého, vyslovujíc Vám v dnešní památný den výraz své hluboké úcty.

Z Kostelce n. Orli. Pociťujíc s Vámi radostnou oslavu 70. narozenin velezasloužilého pedagoga pana dvorního rady Josefa Webra, rytíře Pravomila, přejeme »Mnogaja ljeta!« Z reálky kostelecké: Hohaus, Klier, Štěpánek, Tluchoř, Vacek.

Z Král. Dvora. Vzácnému oslavenci uctivý hold vzdává Sbor gymnasia královédvorského.

Z Král. Hradce. Sbor professorský gymnasia v Hradci Králové klade si za čest projevit Vaší Slovnosti k dovršení sedmdesátého roku života, věnovaného neunavné a záslužné činnosti, vřelé přání plného zdraví a všeho zduhu ještě na mnohá leta. Steinmann.

Z Král. Hradce. Dvornímu radovi Josefu Webrovi rytíři Pravomilovi k dnešním narozeninám projev oddané úcty posílá professorský sbor vyšší obchodní školy v Hradci Králové.

Z Kutné Hory. Professorský sbor reálky kutnohorské vyslovuje Vám jakožto bývalému řediteli ústavu tohoto hlubokou úctu s přáním, aby Vás Všemohoucí ještě dlouhá léta ráčil zachovati.

Z Kutné Hory. Nezapomenutelnému inspektoru projevují k dnešnímu jubileu svrchovanou úctu ve vděčné paměti ho chovající Gustav Erhart, Otokar Hejnic, Emanuel Per, Josef Zeis.

Z Kyjova. Slovnítnému jubilantovi k 70. narozeninám všeho nejlepšího přeje ředitel Klvaňa.

Z Lipníka. Professorský sbor české zemské vyšší reálky v Lipníku na Moravě připojuje se v duchu ke všem těm, kteří s přátelskou upřímností se shromáždili jako vděčné děti kolem šlechtetného dvorního rady pana Josefa Webra rytíře Pravomila, aby mu projevili nejen hlubokou úctu a uznání jeho velkých zásluh o naše školství, ale aby mu řekli, jak ho všichni mají srdečně rádi. Koříme se jeho práci i jeho charakteru! Fr. Jansa, ředitel.

Z Litomyšle. Professorský sbor gymnasia litomyšlského projevuje Vaší Slovnítnosti k sedmdesátým narozeninám nejsrdečnější blahopřání. Bůh siliž a zachovej Vaší Slovnítnost dlouhá ještě léta. Ředitel Seifert.

Z Loun. Professorský sbor ob. reálky v Lounech vzpomíná ve vděčně dlouholetých Vašich účinných snah a zásluh o povznesení středního školství a Vaší rozhodnosti, s jakou Jste dovedl vždy a všude české zájmy zastávat a podporovat, dovoluje si dnešního dne za příležitosti Vašich sedmdesátých narozenin Vaší Slovnítnosti z upřímného srdce přátí mnohých dalších let klidného a šťastného života, nezkalených již žádnou pohromou a prozářených blahým vědomím, že Vaše setba utěšeně zkvétá a nese zdárné klasy. Alois Zdrahal, ředitel; Jan Bor, K. Bruderhans, V. Čermák, Vilém Drda, dr. Lad. Fáhoun, Ant. Gutwirt, Čeněk Chyský, Jar. Krátký, Fr. Kraus, Jos. Lyr, V. Mansfeld, H. Němeček, Antonín Petr, Josef Rybka, Jan Trpišovský.

Z Místku. Sbor professorský českého gymnasia v Místku v slavnostní den sedmdesátých narozenin Vaší Slovnítnosti dovoluje si Vám projeviti nejhlubší svou oddanost a nejsrdečnější blahopřání. Nebuška.

Z Mladé Boleslavě. Slovnítnému panu dvornímu radovi Webrovi z Pravomilu, výtečnému paedagogu, vzornému vlastenci, muži šlechtetnému, zaslouženou poctu v památný dnešní den vzdává, dlouhého, stálého zdraví, myslí nezkalené, zdraví pevného z té duše přeje ředitel Podstatný za sbor.

Z Mladé Boleslavě. Račte tlumočiti panu dvornímu radovi Webrovi toto: K pozhnanému roku sedmdesátému a k velevýznamnému osvětovému působení projevuje sbor státní reálky v Ml. Boleslavi své nejuctivější a nejvroucnější blahopřání. Vzácným vzděláním Svým, nezdolnou vytrvalostí, vrozenou svědomitostí, jakož i oteckou láskou jak k professorstvu tak i k žactvu ráčil Jste, slovnítný pane, pomáhati v těžkých dobách k rozkvětu našeho školství středního i vysokého a svého postavení použil Jste k tomu, abyste se zavděčil celému národu, veda dorost náš povždy osvětou k svobodě. Proto city vděčnosti, úcty, obdivu i nadšení pudí mě jako bývalého žáka Vašnostina, bych jménem svým a jménem professorského sboru našeho ústavu Vaší Slovnítnosti blahopřál v ten smysl: Bůh žehnej věhlasné osvětové činnosti Vašnostině a provázejž ji ještě mnohá léta zdarem a nehynoucí slávou! Kolařík.

Z Mladé Boleslavě. Nejuctivější blahopřání. Nechť Bůh hojná ještě léta Vaší Slovnítnosti ve zdraví a síle popřeje. Hofmann, prof. na c. k. reálné škole v Ml. Boleslavi.

Z Mor. Ostravy. Kéž dlouhá ještě léta žehná Bůh práci Vaši ku prospěchu české školy. Ředitelství a sbor professorský reál. gymn. v Mor. Ostravě.

Z Mor. Ostravy. Vděčná za práci a namáhání pro českou školu volá Vaší Slovnítnosti »Zdať Bůh!« Matice ostravská: dr. Palkovský.

Z Náchoda. Professorský sbor reálky náchodské účastní se v duchu vzácné slavnosti pořádané u příležitosti sedmdesátých narozenin o české střední školství velezasloužilého pana dvorního rady Josefa Webra, rytíře Pravomila a projevuje jemu nejuctivější blahopřání. Reálka v Náchodě.

Z Náchoda. Račte přijmouti, pane dvorní rado, u příležitosti Svých 70. narozenin i moje nejoddanější blahopřání. V dokonale úctě dr. V. Appelt.

Z Něm. Brodu. Račte dnes při vzácné jubilejní slavnosti tlumočiti velezasloužilému podporovateli našeho školství, slovnítnému panu dvornímu radovi Webrovi rytíři z Pravomilu, nejuctivější blahopřání sboru professorského k 70. jeho narozeninám. Šteflíček.

Z Nového Města na Moravě. Při dnešní slavnosti oslavenci nejvroucnější díky za zásluhy o české školství a srdečné přání vyslovuje ředitel a professorský sbor zemské reálky.

Z Nového Bydžova. V hluboké úctě podepsaný sbor učitelský Vaší Slovutnosti po mnohá ještě leta všeho dobrého na Pánu Bohu žádá Sbor profesorů c. k. reál a vyš. gymnasia v Novém Bydžově.

Z Olomouce. Laskavý Hospodin dopřál Vašemu Vysokorodí slaviti sedmdesáté narozeniny, vzácný to dar, za úplného zdraví a duševní čilosti. Požehnána byla činnost Vašnostina v oboru školství a osvěty, a srdce Vaše šlechetné vždy ochotno bylo svým podřízeným býti více otcem než představeným. Bůh žehnejž Vám a odměňujž ještě mnoha lety ve zdraví a spokojenosti a u vědomí, že nesčíslný jest počet těch, kteří vzpomínají s vděčností doby Vašnostina úřadování. Jménem sboru professorského c. k. českého gymnasia v Olomouci: Maximilián Vrzal, ředitel; Alois Vepřek, c. k. professor a gymnasiální sekretář.

Z Opavy. Sbor českého gymnasia v Opavě přeje Vaší Slovutnosti, svému šlechetnému příznivci a mocnému ústavu podporovateli, k 70. narozeninám mnohých ještě šťastných let. V hluboké úctě ředitel Fürst.

Z Pardubic. K oslavě sedmdesátého výročí narozenin neunavného pracovníka národního a vysoce zasloužilého podporovatele školství projevuje upřímné blahopřání a provolává: »Ve zdraví ještě mnoho let!« Ředitelství a sbor státní prům. školy.

Z Pelhřimova. Sbor profesorů gymnasia pelhřimovského přináší zakladateli a zvelebiteli české střední školy k sedmdesátým narozeninám svůj upřímný hold a provolává mu: »Nechť žije nestoris in aevum a těší se ještě dlouho z plodů neochablé práce Svě!«

Z Písku. Professorský sbor c. k. gymnasia v Písku s upřímným povděkem a jednomyslným souhlasem uvítal zprávu, že Ústřední spolek českých profesorů v Praze oslavuje 70. narozeniny svého čestného člena pana dvorního rady Josefa Webra rytíře Pravomila, muže o naše střední školství i veškeren náš stav tak zasloužilého. Podepsaní nemohouce sami osobně býti pořádáné slavnosti přítomni a proniknutí jsouce vděčným uznáním všeho, co pan dvorní rada Josef Weber rytíř Pravomil vykonal pro naše střední školy a náš stav, posílají Jemu od luzných břehů šumné Otavy svůj hold a všem druhům v útulné dvoraně Městanské Besedy shromážděným svůj kolegiální pozdrav, a projevujíce svou nelíčenou radost, že ctihodnému oslavenci dopřáno bylo ve svěží síle duševní i tělesné dočkati se dne v životě lidském tak významného, vyslovují z hloubi srdce vroucí přání: Kéž světa Pán rozmnoží měrou nejhojnější dny života slovutného oslavence, aby v klidu žádnou strastí nezkaleném dlouhou ještě dobu těšil se z toho, že mohutně vzrostl strom našeho středního školství, jehož útlý štěp tolik moudře, pečlivě a opatrně v mužných letech svých byl pěstoval! Dr. K. Cumpfe, c. k. ředitel; Eduard Rodr, Josef Lukeš, Josef Nedvídek, Josef Kramář, Fr. Vávra, Vojt. Lepeška, Jan Soukup, František Špírek, Dan. Seidl, Josef Kobza, Frant. Vítek, Frant. Smrčka.

Z Písku. Professorský sbor gymnasia píseckého vyslovuje k sedmdesátým narozeninám nejuctivější blahopřání. Ředitel Cumpfe.

Z Písku. Sbor reálky písecké v předvečer sedmdesátých narozenin Vašnoštiných vděčně vzpomínaje neskonalejších zásluh Vaší Slovutnosti o rozvoj českého středního školství, projevuje k památnému tomu dni nejvroucnější přání, aby dáno bylo Vaší Slovutnosti ještě mnohá leta v dokonalém zdraví a nezkalené spokojenosti těšiti se z vykonaného díla nehynoucího i v dosavadní svěžesti působiti dále na prospěch drahého národa našeho i jeho školství. Ředitel Soldát.

Z Písku. Vzácný muži, v jehož lidumilné duši přístí zlaté doby trůní ideál, jenž, kde křivda svatě lidstva právo kručí, k obhájení pravdy vždy na stráži stál. kéž Vám dlouhá v jaré ještě síle leta všeho pozemského blaha radost vzkvétá! Prof. Vařečka.

Z Plzně. Šťastnému dovršení sedmdesátky nejvřeleji blahopřeje jménem svým i ústavu vděčností a úctou povinný Šimerka.

Z Plzně. Nejuctivější blahopřání vyslovuje vždy vděčně oddaný Šafránek.

Z Plzně. Račte k dnešnímu památnému dni přijati nejupřímnější blahopřání od vděčného Tomce.

Z Plzně. V den 70. narozenin Vaší Slovutnosti sbor českého gymnasia plzeňského vděčně vzpomínaje nehynoucích zásluh o české školství přeje Vaší Slovutnosti ještě mnohých let ve zdraví a spokojenosti. Šafránek.

Z Poličky. Ještě mnoho let ve zdraví a spokojenosti přeje ředitel Šebesta.

Z Příbramě. Příbramský sbor professorský přeje šlechtnému oslavenci Nestorových let a Sofoklova zdraví Škoda

Z Příbramě. K velevýznamné slavnosti projevují nejuctivější blahopřání, by Vašnostinu blahodárnému působení poskytnuta byla ještě mnohá léta. Ředitel Domin, prof. Vacek, Klos, P. Královce

Z Rakovníka. Milostivý Bůh dopřál Vaši Slovnosti tak vzácného věku, že řídci smrtelníci ho dožijí. Jest přirozeno, že veškeré professorstvo české na den Vašich sedmdesátých narozenin a vřelou vděčností vzpomíná vašich neocenitelných zásluh o české střední školství k jehož zdárnému rozvoji Vy jste z velké části pevné základy položili. Dovoľtež, Vaše Slovnosti, by také v nejhlubší úctě podepsaný sbor c k státní reálce v Rakovníce Vám projevil neomezenou vděčnost a vyslovil nejuctivější blahopřání ke dni tak velepamátnému. Račiz všemohoucí Bůh Vaši Slovnosti dopřati ještě mnohá léta zdraví a síly, byste se mohli radovati z rozkvětu školství našeho, v jehož dějinách Vaše jméno vždy se stkvěti bude leskem nepaměťným. Fr. Wurm, c k ředitel; Vrabec Jan Josef, Jar. Doležal, Jos. Šmaha, V. Hampl, A. Lhota, dr. J. Hejtmán, M. Regal, Otakar Hyněš, Jan Kern, Jos. Tobolář, Antonín Sedláček, Jos. Dufek, dr. Frant. Lukavský, Jan Goris, V. Hansík, Jos. Pithardt, dr. B. Marek.

Z Rokycan. Professorský sbor ob. gymnasia v Rokycanech, nemoha se sčastniti přátelského večírku, pořádaného na počest 70. narozenin dvorního rady pana Josefa Webra rytíře Pravomila, dovoluje si vysloviti nejuctivější blahopřání slovnostnému oslavenci. V hluboké úctě za prof. sbor Ig. Sigmund, ředitel.

Z Roudnice. Účast svoji na oslavě tvůrce české školy reálné projevujeme zdravici a přáním, aby ještě dlouho těšiti se směl z rozkvětu a zdaru své práce. Se vzkazem vřelých sympatií našemu středisku, spolku českých professorů, sbor gymnasia roudnického.

Z Rychnova n. Kn. K oslavě sedmdesátých narozenin vynikajícího pracovníka v českém školství J. Webra rytíře z Pravomila nejsrdečněji blahopřeje prof. Kopecký.

Ze Slaného. K slavnosti večerní panu dvornímu radovi Webrovi z Pravomila: K naší chloubě a radosti ještě dlouhá léta buď živ a zdrav! Sbor gymn. slanského.

Ze Soběslavě. Vzpomínajíc vděčně převelkých zásluh, jež získal si slovnostný pan c. k. dvorní rada Josef Weber rytíř Pravomil o povznesení a zvelebení školství českého, radujeme se se všim učitelstvem českým, že panu oslavenci bylo dopřáno viděti zdárné ovoce díla životního a dočkati se ve vzácné svěžešti duševní i tělesné narozenin sedmdesátých. Nemohouce osobně se sčastniti oslavy významného dne toho, žádáme uctivě, aby slavný výbor ztlumočil panu oslavenci nejoddanější a nejvroucenější naše blahopřání. Jménem sboru c k ústavu ke vzdělání učitelů v Soběslavi Julius Paulus, c. k. ředitel.

Z Tábora. K dovršení sedmdesátého roku života, plného zásluh, Vaši Slovnosti nejuctivěji blahopřeje za professorský sbor gymnasia tábořského řed. Šulc.

Z Tábora. Sdílejíce se o povznesenou náladu se slavným shromážděním, projevujeme k sedmdesátým narozeninám slovnostného oslavence nejuctivější blahopřání. Sbor reálky tábořské.

Z Třebíče. Obecní rada města Třebíče gratuluje srdečně k 70. narozeninám Vašim Slovnostem. Šťastí a zdraví ještě na dlouhá léta! Starosta Kubeš.

Z Třeboně. K sedmdesátým narozeninám uctivě vděčnou vzpomínkou provázené blahopřání projevuje okresní školní inspektor Kodet v Třeboni.

Z Uherského Brodu. Slovnostý pane dvorní rado! Dnem 17. prosince t. r. ráčíte slaviti své 70. narozeniny. Je-li tento vysoký věk již sam sebou velikým požitáním, kterého dobrotný Bůh Vaši Slovnosti popřál, jest požitáním tím větším, když je vyplněn množstvím usilné práce. Největším však, tušíme požitáním je může-li kdo přihněti sám úspěchu a uznání, rozvoji a rozkvětu toho, o čem ten dlouhý život usilova se zasazoval, bojoval. A tohoto nejvyššího požitání ráčíte býti účasten, slovnostý pane rado. Vy i Vaše práce. Neboť vytvoření i rozvoji blahodárné působení našeho středního školství českého, zejména reálného, je dílem Vaším, je Vaši nehybnou zásluhou. K těmto narozeninám a k dosažení, onoho velkého i nejvyššího požitání dovoluje si Vaši Slovnosti nejuctivěji a nejsrdečněji blahopřání podepsaný sbor učitelský, připojuje zároveň i živé přání, aby dobrotivý Bůh popřál ještě mnohá a mnohá léta Vaši Slovnosti těšiti se životem i ovocem životní práce. Učitelský sbor české zemské reálné školy c saše a krále Františka Josefa I. Jan Rán ředitel. L. Horský, C. Stojan, Lad. Senti, Fr. Nejezchleba, T. Gros. Frant. Ra chl. Jan Hykš, Jar. Sebotka, Max. Novák, Antonín Novák.

Z Val. Meziříčí. V hluboké úctě Vám oddaný professorský sbor gymnasia valašskomeziříčského dovoluje si Vám k sedmdesátým narozeninám Vaším vysloviti své nejvšelejší blahopřání. Ředitel Werner.

Z Velkého Meziříčí. Vzdáváme uctivý hold zasloužilému paedagogu. Sbor professorský.

Z Vorlíku. Všemohoucí račiž Vás, urozený a slovutný pane, dlouhá leta v kruhu milujících dítek přátel a ctitelů zachovati. Stanislav Michálek, knížecí schwarzenb. archivář, bibliotekář a duchovní na Vorlíku.

Z Vys. Mýta. Čest Vaším vynikajícím zásluhám o střední školství. Působení Vašemu vlasteneckému »Sláva« provolává a dlouhého ještě věku přeje ředitel a sbor gymnasia vysokomýtského.

Z Vyškova. Sbor učitelský českého soukromého gymnasia ve Vyškově, nemoha jinak účastniti se vzácné oslavy 70. narozenin vysoce zasloužilého čestného člena Ústředního spolku českých professorů v Praze, slovutného pána, pana dvorního rady Josefa Webra rytíře Pravomila, vyslovuje tímto způsobem upřímné přání, aby panu oslavenci popřáno bylo ještě mnohá leta působiti ve zdraví a plné síle pro rozkvět českého školství. Kéž práce jeho hojně nese ovoce ke spokojenosti jeho a k dobru všeho národa! Frant. Teplý, ředitel; J. Tvrď, Karel Žák, Frant. Vaněk, E. Pavelka, Břet. Štíbr, Fr. Gajdušek, Flor. Hornt, Karel Pavlíček.

Blahopřejné pak přípisy zaslali: pp. minist. rada Ed. Krieschek a dvorní rada Rob. Riedl ve Vídni, dv. rada Schroubek, dvorní rada Kotsmích, vládní rada zem. inspektor školní Sobička, zem. inspektor škol. Wenig a dr. Krsek, univ. professoři doktoři Bráf, Jaromír Čelakovský, Drtina, Frida-Vrchlický, dv. rada Kvíčala, baron Boh. Rieger, Woldfich, dv. rada dr. Lambl, vlád. rada Seewald, zem. inspektor dr. Sitenský, ředitelé střed. škol a učit. ústavů, dr. Cumpfe, Částek, dr. Diviš, šk. rada Grüner, Hajnovský, Jerje, Mládek, Müller, Nečásek, Fr. A. Slavík, Soldát, vl. rada Trapl, Vinc. Vávra, professoři šk. rada Jirásek, prof. Dědek, dr. Petr Durdík, Šetelík, dr. Metelka, Baudys, Budcius, Demel, Nekut, Ninger, Fr. Procházka, okr. insp. dr. Kaňka, Weger, Frána, Knotek, Söhnler, Podhájský, šk. rada Patočka, prof. Brábek, Libický, Miřiovský, Tomíček, Hlavatý, Štětina, Vyzvil, Tom. Havlíček, Ant. Mikenda, Klobouček, Rosický, Vorovka, Kamelský, řed. všeob. školy řemesl. v Lito-myšli Zdráhal, řed. měšť. škol Bulř, Svoboda, Kozel, Hüttel. Valenta, četní učitelé, dále pak vynikající mužové a ženy společnosti naší z celých Čech, Společnost Českého Musea, bibliotekář musejní Adolf Patera, sekretář Fr. Kvapil, Spolek pro české feriální osady, Spolek ku podporování chudých žáků středních škol pražských a technický personal Národního divadla, četné rodiny atd. a t. d.

Drobné zprávy.

Osobní zprávy. Ředitel st. českého gymnasia v Praze-III. *Kar. Nečásek* jmenován byl Jeho Veličenstvem zemským školdozorcem a přidělen byl panem ministrem české zemské šk. radě. — Professor akademického gymnasia v Praze *Antonín Truhlář* jmenován byl ředitelem téhož ústavu. — Učitel měšťanské školy v Uh. Hradišti, p. *Alois Till*, jmenován byl hlavním učitelem na ústavě učitelů v Poličce. — Soukromý docent rakouské historie na české universitě, dr. *Josef Pekař*, jmenován mimořádným professorem. — Mimořádný prof. mineralogie a geologie české techniky brněn., dr. *Jaroslav Jahn*, jmenován řádným professorem těchto předmětů; mimořádný professor kreslení na téže ústavě, *Hanuš Schwaiger*, rovněž professorem řádným. — Sekční rada finančního ministerstva, p. *Jan Koloušek*, jmenován byl řádným professorem národního hospodářství, finančních věd a statistiky na české technice v Brně. — Ředitel dívčí měšťanské školy v Unhošti, p. *Antonín Kincí*, jmenován byl okresním školním inspektorem pro školní okres selčanský. — Architekt *Frant. Blažek* jmenován učitelem IX. hodnostní třídy na odborné škole pro řezbářství a kamennictví v Hořicích. — Universitním profesorům

české university Karlo-Ferdinandské, pp. dru *Karlu Vrbovi* a dru *Janu Horbaczewskému* udělen byl titul dvorního rady. — Provisorní učitel státní průmyslové školy na Smíchově, p. *Ladislav Peprný*, jmenován byl učitelem IX. tříd. — Supl. *T. Kalina* jmenován provis. učitelem č. reálky v Brně.

Školní rada professor Aug. Sedláček, spisovatel »Hradů a zámků českých« a prof. Jan Matzner, spisovatel monografie »Král. město Písek« jmenováni čestnými měšťany král. města Písku. — Prof. dr. Jaroslav Goll zvolen řádným členem Král. české společnosti nauk, pak prof. dr. J. Křišťůfek (historik) a prof. A. Havlík z malostranské reálky zvoleni mimořádnými členy jejími. — Prof. *F. Faktor* z č. r. v Praze I. byl povýšen dne 25. ledna na doktora techn. věd.

Povýšení ředitelů a professorů. Do VI. třídy hodnostní povýšení byli Jeho Veličenstvem rozhodnutím ze dne 20. prosince 1901 ředitelé: *Karel Brož* ze st. reálky v Hradci Králové, *Václ. Starý* ze st. reálky na Král. Vinohradech a *Ant. Škoda* ze st. reálky a vyšš. gymnasia v Příbrami. Do VII. třídy hodnostní pak povýšení byli ministerstvem vyučování professoři: *Karel Tippmann* na ústavu učitelů v Praze, *Eduard Nejtek* na ústavu učitelů v Brně, *Antonín Macháček* a *Antonín Vorel* na ústavu učitelek v Brně, odb. přednosta *Antonín Kusý* a školní rada *Viktor Bráf* na st. průmyslové škole v Praze.

Agenda zemských školdozorců. Vynesení pana c. k. ministra kultu a vyučování ze dne 22. ledna 1902, čís. 4, rozvržena jest agenda nynějších čtyř c. k. zemských školních inspektorů pro střední školy české takto:

1. *Zemskému školnímu inspektoru dr. Eduardu Kastnerovi* připadá referát o gymnasiích a reálných gymnasiích v Benešově, Domažlicích, Klatovech, Ml. Boleslavi, Písku, Praze akad. gym., Praze r. a v. gym. v Křemencové ul., Praze Truhlářské ulici, Rokycanech, Roudnici, Slaném, Smíchově, Táboře, Třeboni, o soukromém gymnasiu akademie hraběte Straky v Praze a o soukromé střední škole spolku »Minerva«; dále inspekce po stránce humanistické na ústavy právě jmenované a na reálky v Karlíně, Kladně, Lounech, Ml. Boleslavi, Náchodě, Písku, Plzni, Praze na Novém Městě, Praze-Holešovicích, Rakovníku a Táboře.

2. *Zemskému školnímu inspektoru dr. Františku Krskovi* připadá referát o gymnasiích a reál. gymnasiích v Budějovicích, Čáslavi, Chrudimi, Jičíně, Jindř. Hradci, Král. Hradci, Litomyšli, Něm. Brodě, Novém Bydžově, Pelhřimově, Praze Žitné ul., Praze na Malé Straně, Příbrami, Rychnově, Král. Vinohradech, Vysokém Mýtě a o vyšší dívčí škole v Praze, dále inspekce po stránce humanistické na ústavy právě jmenované a na reálky v Budějovicích, Jičíně, Kostelci n. Orl., Král. Hradci, Kutné Hoře, Pardubicích, Praze na Starém Městě, Praze na Malé Straně, Králov. Vinohradech a Žižkově.

3. *Zemskému školnímu inspektoru Františku Rosickému* připadá referát o reálkách v Jičíně, Kostelci n. O., Král. Hradci, Kutné Hoře, Ml. Boleslavi, Náchodě, Pardubicích, Praze na Starém Městě, Praze na Novém Městě, Praze-Holešovicích a Král. Vinohradech, dále inspekce po stránce realistické na ústavy právě jmenované a na gymnasia a reál. gymnasia v Čáslavi, Chrudimi, Jičíně, Kolíně, Král. Dvoře, Král. Hradci, Litomyšli, Ml. Boleslavi, Něm. Brodě, Novém Bydžově, Praze Křemencové ul., Praze Žitné ulici, Praze na Malé Straně, Roudnici, Rychnově, Král. Vinohradech, Vysokém Mýtě a na vyšší dívčí školu v Praze.

Zemskému školnímu inspektoru Karlu Nečáskovi referát o reálkách v Budějovicích, Karlíně, Kladně, Lounech, Písku, Plzni, Praze na Malé Straně, Rakovníku, Táboře a Žižkově, dále inspekce po stránce realistické na ústavy právě jmenované a na gymnasia a reál. gymnasia v Benešově, Budějovicích, Domažlicích, Jindř. Hradci, Klatovech, Pelhřimově, Písku, Plzni Praze akad. gym., Praze Truhlář. ul., Příbrami, Rokycanech, Slaném, Smíchově, Táboře, Třeboni, na soukromém gymnasiu akademie hr. Straky a na soukromou střední školu spolku »Minerva«.

O nošení knih do školy vyslovilo se pruské ministerstvo vyučování celkem nepříznivě. Žáci v pravdě nosí někdy několik kilo knih v rukou a to třeba půl hodiny cesty, z pravidla pak v levé ruce nebo pod levou paží. To ovšem účinkuje na vývoj těla a způsobuje křivá ramena a j. Pruské ministerstvo doporučuje tedy, aby dovoleno bylo knihy zrovna nepotřebované nechávat ve škole anebo aby se nosily na zádech, jako torby turistické.

Měšťanské a střední školy. Spolek německých škol středních v severních Čechách ve schůzi konané v prosinci m. r. v Litoměřicích vyslovil se naprosto proti snahám učitelů měšťanských škol o rovnoprávné postavení měšťanské školy s nižší školou střední a bude jim odporovati tak dlouho, pokud učitelé měšťanských škol nebudou mítí totéž předchozí vzdělání s touž kvalifikací jako učitelé škol středních. Vzhledem k tomu, že na příští zemské konferenci učitelské mají býti předloženy ke schválení požadavky, aby 1. všechny vyšší školy odborné (i kadetní) v první řadě braly žactvo z měšťanských škol a ze střední školy nižší aby žáci směli býti přijímáni teprve v druhé řadě, 2. pak aby absolventům III. třídy měšťanských škol bylo umožněno (mají-li dobrý prospěch), přestoupiti bez přijímací zkoušky do V. třídy reální — spolek vyslovil žádost, aby žáci středních škol již po III. třídě měli stejnou možnost býti přijati do všech odborných škol jako žáci měšťanských škol vychodivší jejich tři třídy.

Seznam kandidátů approbovaných ve škol. r. 1900—1901 (dle odborů).

a) Latina, řečtina, čeština:)*

Ferdinand Hoffmeister, Antonín Málek, Jaromír Zejda, Josef Zeman, Jindřich Votruba, Antonín Žák.

c) Dějepis a zeměpis:

Jan Soukup, Jan Vrabec, Severýn Čejna, Hubert Doležal, Julius Glücklich, Alois Leiser, Bohumil Los, Frant. Machát, Eugen Muška, Bedřich Pokorný, slečna Helena Tuskanyová, Rudolf Urbánek.

d) Matematika a fyzika:

Florian Dvořák, Jiří Kavan, Petr Krupař, Ferd. Pietsch, Karel Rón.

e) Přírodopis, matematika a fyzika:

Oldřich Kramář, Josef Kratochvíl, Felix Landmann, Bedřich Mácha, Václav Mařík, Josef Novák, Bedřich Palička, Antonín Stržínek, Vilém Večeřa, Jaromír Wenig, Josef Zázvorka.

g) Čeština, němčina:

Jiří Klíma, Josef Kollmann, Ferdinand Pavelek, Frant. Slavík, Ferdinand trejček.

g) Čeština, francouzština:

Václav Čermák, Oldřich Stehlík.

*) Ležaté písmo = hlavní předmět, proložené písmo = vedlejší předmět.

g) Němčina, francouzština:

Karel Frič, P. Bohumil Paulus, Vojtěch Šmíd, Josef Veselý.

i) Matematika, deskriptiva:

Karel Klír, Josef Mates, Ferdinand Zuska.

i) Matematika, geom. rýsování, fysika:

Ladislav Peprný.

k) Chemie, přírodopis:

Vilém Appelt, Max Novák.

k) Chemie, přírodopis, fysika:

Vilém Vlach.

k) Chemie, matematika, zeměpis:

Jaromír Bažant.

k) Chemie, matematika, fysika:

František Mareš, Rudolf Pavler, Karel Sokolíček, Jaromír Souček, Rud. Štanc, Vladimír Urban, Josef Váňa.

k) Chemie, fysika, zeměpis:

Leopold Storch.

Zkoušky rozšiřovací: *c) Zeměpis:* prof. Frant. Faktor. *f) Filosofie:* Jaroslav Rott. *g) čeština:* Josef Cvrček.

Statistický přehled:

Approbaci ze skupiny	obdrželi	rozšířili
<i>a</i>	6	—
<i>b</i>	—	—
<i>c</i>	12	1
<i>d</i>	5	—
<i>e</i>	11	—
<i>f</i>	—	1
<i>g</i>	11	1
<i>h</i>	—	—
<i>i</i>	4	—
<i>k</i>	12	—
Dohromady	61	3

Přehled kandidátů approbovaných v zimním termínu 1901—1902.

Obor *a) Latina, řečtina, čeština:* Josef Pučelík.

Obor *b) Čeština neb němčina a klass. filologie:*

Tomáš Hořava, (Č, klass. filol), němčina Zk. rozšiřovací.

Obor *c) Dějepis a zeměpis:* Čeněk Chyský, Tomáš Kalina, František Kouba, Antonín Polák, Ladislav Seidl.

Obor *d) Matematika a fysika:* Arnošt Dittrich, Stanislav Hanzlík, Rudolf Hruša, Jaroslav Jeništa, Petr Pecl, Antonín Ringl, Julius Suchý, Josef Štěpánek, František Tauchmann, Rudolf Tereba, Miloslav Valouch.

Obor *e) Přírodopis, matematika a fysika:* Bohuslav Horák.

Obor *g) Čeština, němčina, francouzština:*

Vladislav Kredba Č, N, Alois Lišický Č, N, Ludvík Rais N, F, Čeněk Syrový N, F, Jan Trpišovský Č, N, Bohuslav Truhlář Č, N, Viktorin Zeithammer Č, N, František Žákavec Č, F, Josef Stecinger (Č, N), F. Zk. rozšiřovací.

Obor *i) Matematika, deskriptiva:*

Jan Melichar, Čeněk Nevečeřal, Miloslav Vehle.

Obor *k*)

Alois Koubek, *Chemie, matematika, fysika.*

Josef Malý, „ „ „

Rudolf Sokol, *Přírodopis, matematika, fysika.*

Stav kandidátů, kteří v posledních dvou letech nabyli způsobilosti učitelské při c. k. zkušebních komissích v Rakousku.

Dle úředního výkazu jest v posledních dvou letech (1899—1900 a 1900—1901) stav kandidátů s úplnými zkouškami pro střední školy na universitách rakouských v jednotlivých oborech tento:

a) *Pro klassickou filologii jakožto předmět hlavní a některou z řečí vyučovacích jakožto předmět vedlejší:*

V Praze (česká univ.) 4, 6*), ve Vídni 11, 9, v Insbrucku 8, 8, ve Štyrském Hradci 4, 3, v Praze (německá univ.) 5, 1, ve Lvově 1, 4, v Krakově 5, 3 a v Černovicích 1, 2. Na všech universitách tedy celkem **39, 36.**

b) *Pro němčinu (nebo řeč vyučovací vůbec) jakožto předmět hlavní a latinu s řečtinou jako předměty vedlejší:*

V Praze (česká) 2, 5, ve Vídni 6, 12, v Insbrucku 0, 6, ve Štyrském Hradci 8, 1, v Praze (něm.) 2, 2, ve Lvově 3, 3, v Krakově 1, 10 a v Černovicích 1, 2. Celkem tedy **23, 41.**

c) *Pro zeměpis a dějepis jakožto předměty hlavní:*

V Praze (čes.) 5, 12, ve Vídni 13, 9, v Insbrucku 4, 6, ve Štyrském Hradci 2, 1, v Praze (něm.) 5, 2, ve Lvově 4, 5, v Krakově 1, 2, v Černovicích 2, 2. Celkem tedy **36, 39.**

d) *Pro matematiku a fysiku jako předměty hlavní:*

V Praze (čes.) 9, 5, ve Vídni 8, 10, v Insbrucku 2, 4, ve Štyrském Hradci 1, 3, v Praze (něm.) 3, 1, ve Lvově 2, 3, v Krakově 2, 2, v Černovicích 2, 0. Celkem tedy **29, 28.**

e) *Pro přírodopis jakožto předmět hlavní a pro matematiku s fysikou jakožto předměty vedlejší:*

v Praze (čes.) 7, 11, ve Vídni 2, 2, v Insbrucku 4, 2, ve Štyr. Hradci 1, 3, v Praze (něm.) 0, 2, ve Lvově 4, 3, v Krakově 2, 1, v Černovicích 0, 0. Celkem tedy **28, 19.**

f) *Pro filosofii s řečtinou (nebo matematikou) jakožto předměty hlavní a pro latinu (nebo fysiku) jako předměty vedlejší:*

V Praze (čes.) 0, 0, ve Vídni 0, 1, v Insbrucku 1, 1, ve Štyrském Hradci 0, 0, v Praze (něm.) 0, 0, ve Lvově 0, 0, v Krakově 0, 0, v Černovicích 0, 0. Celkem tedy **1, 2.**

g) *Pro moderní filologii:*

V Praze (čes.) 16, 6, ve Vídni 7, 9, v Insbrucku 0, 0, ve Štyrském Hradci 2, 0, v Praze (něm.) 2, 1, ve Lvově 0, 0, v Krakově 1, 3, v Černovicích 0, 0. Celkem tedy **28, 19.**

h) *Pro matematiku a deskriptivu jakožto předměty hlavní;*

V Praze (čes.) 1, 4, ve Vídni 0, 7, v Insbrucku 0, 0, ve Štyrském Hradci 1, 0, v Praze 1, 0, ve Lvově 2, 1, v Krakově 0, 0, v Černovicích 0, 0. Celkem tedy **5, 12.**

*) Prvá číslice znamená vždy počet approbovaných ve školním roce 1899—1900, druhá v roce 1900—1901.

i) *Pro přírodopis a chemii jakožto předměty hlavní:*

V Praze (čes.) 9, 12, ve Vídni 6, 5, v Innsbrucku 1, 2, ve Štýrském Hradci 1, 0, v Praze (něm.) 2, 3, ve Lvově 1, 1, v Krakově 1, 1, v Černovicích 1, 0. Celkem tedy **22, 24**.

k) *Pro kreslení jakožto předmět hlavní:*

V Praze (čes.) 5, 6, ve Vídni 9, 4, při jiných komisích 0, 0. Celkem tedy **14, 10**.

Jeví se tedy stav kandidátů approbovaných *dle jednotlivých universit* takto:

1. *na vídeňské* 62, 68 (z nich německy 52, německo-česky 1, německo-polsky 1, německo slovinsky 2, německo-vlašsky 4, česky 1, vlašsky 2, polsky 1, srbsko-chorvatsky 4, slovinsky 1);

2. *na pražské české* 58, 67;

3. *na inšprucké* 20, 29 (z nich německy 20, vlašsky 9);

4. *na pražské německé* 20, 12;

5. *na štýrsko-hradecké* 20, 11 (z nich německy 7, německo-slovinsky 1 slovinsky 2, srbsko-chorvatsky 1);

6. *na lvovské* 17, 20 (z nich polsky 13, polsko-ruthensky 7);

7. *na krakovské* 12, 23 (z nich polsky 16, polsko-ruthensky 1, německo-polsky 5, polsko francouzsky 1);

8. *na černovické* 7, 8 (z nich německy 3, německo-polsky 1, německo-rumunsky 2, rumunsko-polsky 1, srbsky 1) Na všech universitách tedy ve všech oborech dostoupil stav approbovaných učitelů středoškolských čísel **216, 238**.

Spolek švýcarských profesorů gymnasiálních usnesl se na výroční své schůzi, že zavede na všech gymnasiích švýcarských jednotnou, vědecky jedině správnou výslovnost *c* jako *k* a *t* před *i* jako *t* (tedy nikoli Cicero, nýbrž Kikero, ne Cäsar, nýbrž Käsar a j.).

O umělecké výchově žactva dokonale pojednáno bylo koncem září minulého roku v Drážďanech, kam sezval klub přátel mládeže veliký počet učitelů, vychovatelů, umělců, artistních úředníků a jiných interessentů, aby porokovali o této důležité otázce. Přítomni byli zástupcové téměř všech německých států a státek vedle řady delegátů interessovaných společenstev. Celá řada řečí byla pronesena, z nichž důležitější na př. o úpravě dětského pokoje, o zařízení školní budovy, jejích síní a o výzdobě jejích stěn, o knihách obrázkových a vůbec ilustrovaných i neilustrovaných pomůckách, o vyučování kreslení a tvaroznalství, o skizzování a pravém pochopení uměleckých děl (známý esthetik prof. Dr. Lichtwark z Hamburku) o uměleckém vzdělání učitelstva všech škol nižších i vyšších — a pod. Zmíněný profesor Lichtwark přednášel takéž o *»Němci budoucnosti«* a prakticky pojednal o Holbeinově *»Tanci mrtvých«*. —

Akci podobnou vykonává zdatně i spolek učitelstva v Hamburku a to zase pod aegidou proslulého Lichtwarka. Spolkem vydána byla v poslední době důležitá kniha (Versuche und Ergebnisse der Lehrervereinigung für die Pflege der künstlerischen Bildung in Hamburg, 2. Aufl. Hamburg, Alfred Jansen 1901), již výbornou předmluvu napsal Lichtwark. V ní konstatuje autor, že spolek může býti dokonale spokojen výsledkem svojí sotva pětileté činnosti. V jiném jeho článku nacházíme celou řadu vět, úplně se kryjících s požadavky nejnovějších ministeriálních nařízení, pokud se týkají

zejména umělecké i populárně vědecké výchovy rodičů a vůbec obecnostva prostřednictvím středoškolských extensí. Na článek Lichtwarkův navazuje svoji stat též Otto Ernst, známý nám autor »*Flachsmanna vychovatele*« : »*Co má a může vykonati škola pro uměleckou výchovu žactva?*« Mimo to jsou tu články o »*Uměleckoprůmyslových museích*«, o »*Kreslení, malování i modelování žactva*« a mnoho jiných statí s náměty podobnými těm, které projednány byly na zmíněné konferenci drážďanské. Co ještě nového tu nacházíme, jsou rozpravy o »*Básnictví ve škole*«, o »*Čítárnách a knihovnách žákovských*«, o »*Koncertech pro mládež*« a pod. Celek sestaven je tak, že na příslušných místech může působiti pronikavým dojmem. — S.

Sociální politiku do škol zavádí pruský ministr vyučování. Nedávno vydal výnos, dle kterého toto důležité odvětví má býti pěstováno ve škole při různých příležitostech, aby porozumění zásad jeho bylo vštěpeno v útlá srdce žáků. Při vyučování příslušných předmětů má býti učitelstvem poukázováno hlavně k sociálnímu zákonodárství a k pojišťování úrazovému, doživotnímu, invalidnímu a j. — Totéž ministerstvo zahájilo akci o zavedení rovnocennosti reálků s gymnasií co do vyšších studií jejich absolventů. Tak mají tito býti přijímáni bez ohledu všichni na studium filosofie, medicíny i práv *beze složení obvyklé zkoušky doplňovací*. Zákon, jenž v té příčině je navržen, nemá dosud sankce císařovy, není prý však pochyby, že ji dostane, neboť císař sám je této myšlence příznivě nakloněn. —

Řecké školství obchodní, založené na nejmodernějších základech, počíná se utěšeně rozvíjeti. Počátkem října minulého roku otevřena byla v Athénách bohatě zařízená obchodní akademie, jejímž ředitelem jmenován universitní profesor Kyparissos Stephanos. Podobná akademie založena byla na rozkaz krále i v Patrasu.

Filantropické kursy letní zavedeny byly na školách v New-Yorku péčí dobročinné společnosti »*Charity Organisation Society*«, která i ve školním roce vysílá své členy přednášet žactvu o zájmech sem spadajících. Kursy hlavní jsou šestinedělní a obsahují přednášky, praktické vycházky, návštěvy chudiny i dobročinných ústavů, mimo to v širší známost uváděny bývají i práce a návrhy k ulehčení lidské bídy směřující.

V Aschaffenburgu v Bavořích otevřena počátkem listopadu minulého roku první zvláštní technická škola, kde vykládá se strojnictví, elektrotechnika a stavitelství, a do které přístup mají alespoň 16letí jinoši s dobrým prospěchem občanskou školu vychodivší, kteří po jistou dobu praktického výcviku v některém z řemesel se účastnili. Škola má zimní a letní semestr, oba dokonale oddělené. Strojnictví a elektrotechnika vyžaduje pěti, stavitelství čtyř semestrů. Výjimkou přijímání mohou býti žáci i z reálků neb gymnasií, jestliže si odbyli o prázdninách povinnou praxi obchodní neb řemeslnou.

Výměna dopisů u školní mládeže v Německu podporována i řízena je zvláštním centrálním sdružením, které vydalo nedávno svoji zprávu za školní rok 1900—1901 (od založení je to rok čtvrtý) Z ní vyjímáme: Počet vyměněných dopisů v posledním období stoupl neočekávanou měrou a počet korrespondujících žáků dosáhl imposantního čísla 2187. V celku zastoupeno bylo 131 vyšších ústavů, a to 35 gymnasií, 33 vyšších dívčích škol, 25 reálků nižších, 16 reálných gymnasií, 8 vyšších reálků, 5 reálných progymnasií, 5 seminářů pro vzdělání učitelek, 2 vyšší chlapecké školy měšťanské, 1 seminář pro vzdělání učitelů a 1 obchodní škola. Více než 80 těchto ústavů účastnilo se už v letech minulých. Nejčilejší výměna dopisů

byla mezi Německem a Francií. 1424 žáků dopisovalo s Francií, 763 se školami anglickými. Nejméně čilý byl styk dívčích ústavů německých s podobnými ve Francii, jelikož jsou tyto velkou většinou ve správě klášterní, čímž již předem je vyloučena agenda na venek. Korrespondence anglická obracela téměř vesměs svůj zřetel do Severní Ameriky — Zmíněná společnost vydala současně velmi důležitou výroční zprávu, týkající se *internationální výměny dopisů u školní mládeže*, sestavenou velmi pečlivě Mr. W. T. Steadem v Londýně a bohatou na cenné dokumenty. Zkušenosti z ní vyňaté vedly k pevnému stanovení pravidel, která nabudou příštím rokem působnosti v Německu. S.

Literární historie všeobecná na středních školách. Polský spolek professorský Towarzystwo nauczycieli szkół wyższych rozeslal všem »kołům« (odborům) svým dotazník o tom: 1. zda jest potřebno na polských školách středních vyučovati obecné historii literatury, a 2. je-li toho třeba a) v kterých třídách mělo by jí býti vyučováno, b) kým a c) v jakém rozsahu. Všecka koła projednávají nyní tyto otázky a přes všecka různá mínění shodují se v tom, že důkladnější a obšírnější znalost nejceněnějších výtvorů literatury světové jest žádoucí a že by se znalost ta měla spojovati co nejtěsněji s vyučováním literatury domácí a osvětlovati zejména spojitost obou, vlivy cizí na literaturu domácí atd. a tedy podávati také učitelé jazyka mateřského. Ale mělo by také při vyučování jazyku německému a v dějepisech hojněji prohlášeno býti k literatuře světové; v učebnicích dějepisných mohlo by za to býti vypuštěno vše nepotřebné. Koło březanské žádá, aby již na nejnižším stupni bylo pečováno o lepší poznání písemnictva domácího a dalším postupem pak i cizího. Vzorem by tu mohla býti kniha Ulricha Brandyho, *Lesebuch für die Bürgerschulen III. Theil*, a příslušné »výbory« mělo by vydávati Towarzystwo. Koło jaroslavské prohlásilo se, že výuka historie literatury všeobecné na středních školách polských není potřebna, ale ovšem je pro to, aby žáci poznali nejznamenitější plody všeobecné literatury, pokud působily na rozvoj literatury domácí i cizí, pojaté osnovou do škol středních. Naproti tomu koło jasielsko-saniocké uznalo potřebu nauky historie literatur cizích na středních školách a tož jako předmětu pomocného pro literaturu polskou. Vyučovati by se jí mělo ve tř. VI.—VIII. učitelé mateřského jazyka; k tomu účelu ovšem bude třeba 4 anthologií, objímajících dobu starou, střední, novou a nejnovější a v ní literatury a spisovatele, kteří vykonali značný vliv na domácí písemnictvo, anebo kteří zaujímají vynikající místo v literatuře všeobecné. — Koło krakovské se vyslovilo *proti* vyučování liter. historie obecné na gymnasiích, ale *pro* poznávání některých arciděl cizích literatur a to jednak za účelem všeobecného vzdělání, jednak a především za účelem náležitého pochopení arciděl literatury polské a německé. Tomu poznávání měla by býti věnována 1 hodina týdně počínajíc od 1. běhu VI. třídy do 1. běhu VIII. třídy a má býti těsně sloučeno s vyučováním mateřštině; prostředkovati je má jen učitel jazyka polského. Počet hodin vyučovacích v tom předměte musí pak býti rozmnožen na 4 týdně — ale celkový počet týdenních hodin zůstati nezměněn. *Dle »Muz-u«.*

Studentská združení. V krakovském Koło přednášel v poslední schůzi prof. Ippoldt »o stowarzyszeniach studenckich«. Vyložil ráz studentských sdružení trvajících na četných ústavech německých, jenž má povahu někde naučnou (literární, historickou, přírodovědeckou), někde napomáhá zábavě (zpěvu, tělocviku, veslaření a p.). Všecky spolky tyto rozvíjejí se zdárně a těši

se hojné účasti žáků a uznalosti se strany vládní. Jen »společenská« zdužení se pochvalují a doporučují méně, protože v nich ráda zavládá snaha napodobiti zvyky bursácké. Združení mají »stanovy« schválené ředitelstvem ústavu, a dozor nad nimi vykonává »protektor« zvolený z členů družstva. Mírné příspěvky členů umožňují zřizovati knihovny a sbírky. Družstva ta poskytují nemalý prospěch mládeži, oddalují ji od účasti ve společnostech vymykajících se kontrole úřední, podporují smysl pospolitosti u mládeže, prohlubují vědění v rozmanitých oborech a posléz vzbuzují samočinnost u žáků. Na druhé straně ovšem vzbuzuje se u nich také domýšlivost, diletantism a hltání knih, jež možno nazvati alkoholismem duševním. Vzhledem k nepopíratelným výhodám, jež združování žáků může poskytovat výchově, bylo by žádoucí podporovati podobné snahy také u mládeže naší.

»Museum«. Roč. 18., seš. 1.

Okresní školdozorci z království českého vyslali deputaci k p. ministrovi vyučování se žádostí, aby postavení jejich bylo upraveno a aby byli jmenováni na stálo. Pan ministr odpověděl, že tomuto přání jest sám nakloněn a že rád přispěje k jeho splnění, ale těžiště otázky té že jest ve sněmu českém.

Zprávy spolkové.

Úmrtí. Dne 26. října 1901 zemřel po bolestné chorobě professor klasické filologie na c. k. českém gymnasiu v Praze-III. *Josef Včelák*, narozený r. 1843 v Sopřci a definitivně ustanovený r. 1872. — Dne 4. listopadu následoval ho — rovněž po dlouhé a trapné chorobě — professor matematiky a přírodopisu na c. k. českém gymnasiu na Král Vinohradech v. v. *Karel Mollenda*, nar. r. 1842 v Písku a ustanovený r. 1871. — Náhle zemřel, ač delší dobu byl churav, professor c. k. reálného a vyššího gymnasia smíchovského *Jos. Kašpr*, nar. r. 1852 v Mírovicích, approbovaný z matematiky, přírodopisu, češtiny, němčiny, filosofické propaedeutiky a tělocviku, a skutečným jmenovaný r. 1885. — Těžkou ztrátu utrpěl professorský sbor zemské reálky telečské úmrtím člena svého *Jana Beringera*, profesora historie, rodilého z Prahy (r. 1848) a definitivně ustanoveného r. 1885. Zesnulý proslul nejen jako výborný učitel, nýbrž byl také literárně činným, byl zakladatelem a kustodem městského musea, předsedou místního odboru Nár. Jednoty, a účastnil se vůbec v drobné práci osvětové ze všech sil svých. — Dne 9. ledna 1902 zemřel pak professor klass. filologie na c. k. reálném a vyšším gymnasiu klatovském *Jan Zelenka*, nar. v Praze r. 1842 a ustanovený skutečným učitelem r. 1872.

Byli to vesměs mužové šlechtí a milí, upřímní synové svého národa, srdeční přátelé mládeže a svědomití učitelé, kteří zešedivěli ve službě školní. Budiž čest památce jejich!

Petice starých supplemtů byla již vytištěna, všem poslancům ve Vídni i ministeriu zaslána a bude deputací do Vídne vyslanou ještě zvláště na všech příslušných místech tlumočena. Složení a tisk petice a zvláště příloh jejích vyžadovaly veliké práce a tisk i velikého nákladu. Také zdejší německá Mittelschule učinila podobně jako my, přeloživši celkem věrně náš text do němčiny a jen statistiku upravivši podle poměrů svých.

Z výboru. Ve schůzi dne 30. prosince 1901 vzat byl na milé vědomí přispis, kterým děkuje pan dvorní rada Josef Webr rytíř z Pravomilu za přičinění spolku

při oslavě jeho 70. narozenin. Všem, již se o ni přičinili, vzdal starosta spolku díky. Zvl. pěkné uznání o zdaru slavnosti vyslovil výboru skrze jednatele p. dvor. rada Pavlíček, a vzácně srdečná slova jeho vzbudila u všech členů jeho milý ohlas. Z městské rady král. hlavního města Prahy došla odpověď na náš přípis, dle níž se pronajímá villa v zahradě Kinských společnosti »národopisného musea«, aby tam byly umístěny jeho sbírky. — Z dopisu professorského spolku v Krakově vzato na vědomí, že se sjezd delegátů professorských spolků letos konati nebude, poněvadž nebylo dosti přihlášek k němu. — Měšťanská Beseda v Praze bude požádána, aby propůjčila velký sál a pobočné místnosti k zábavě dne 8. února t. r. — *Stav osob* ke kalendáři professorskému vyšel již a byl rozeslán všem odběratelům kalendáře. Výtky kalendáři od kolegů učiněné a sem oznámené, sděleny budou s redakcí. — Na pozvání spolku úředníků státních ve Vídni, přihlašovali se za členy jeho, nelze přistoupiti proto, že není v něm pro nás výhod. — Za divadelní představení pro studentstvo zvolena Kovařovicova opera »Na starém bělidle«. — Žádost za zvýšení státní subvence na »Věstník« byla vys. c. k. ministeriu vyučování hned v prosinci podána. — Změněné stanovy předloženy byly c. k. místodržitelství ke schválení. — Na vědomí vzata byla dále vídeňská odpověď a poděkování za gratulaci, již výbor zaslal ministeriálnímu referentovi administrativních záležitostí středoškolských p. dru. Krapplovi při jeho vyznamenání. — Usneseno, aby se z výboru zaslala blahopřejná adresa nově jmenovanému přednostovi odbornému v ministeriu kultu a vyučování p. Jos. Kaněrovi. — Petice kolegů, kteří více let suplovali a jimž poměrně málo bylo připočítáno do stabilisace a vpočítání kvinkvenálek, předložena byla spolku professorskému »Mittelschule«, aby si ji přeložil a vykonal také současně, což na něm jest. Tabellární přehledy naše budou připraveny do tisku a jakmile dojde od »Mittelschule« odpověď, bude petice podána. — Od nakladatelského družstva »spolku belletristů »Máj« usneseno zakoupiti jeden pro náš spolek jednatelem zamluvený podíl závodní z ohledu na všechny možné budoucí případy. — Podle usnesení valné hromady uloženo jednatelem sestaviti a rozeslati dotazníky, má-li býti letos sjezd professorský a kde. — Na interpellaci, co se děje s peticí katechetů, kteří dříve sloužili na školách neúplných, a jimž leta služebná z té doby nebyla vpočítána, oznamuje se, že ji má v referátě prof. učit. ústavu P. Černý a že bude požádán ji do příští schůze dodat. — Nová výborová schůze konána dne 30. ledna 1902. — Tu předloženo oznámení, že byly změněné stanovy schváleny. Dají se hned tiskárně a povinné výtisky budou předloženy úřadům. — Mile přijímá se na vědomí poděkování p. odborného přednosty J. Kaněry. — Nově jmenovanému zemskému inspektoru středních škol, bývalému členu výboru našeho spolku, p. Karlu Nečáskovi, projeveno bylo jménem spolku starostou, jednatelem a pokladníkem osobně blahopřání. — Měšťanská Beseda v Praze propůjčila sál k zábavě taneční s vloženým programem humoristickým pro členy spolku jich dámy a hosti dne 8. února 1902. — Žádost některých členů za svolání valné hromady, aby se rokovalo o zamezení zkracování prázdnin zasedáním porotním, k němuž by snad členové professorských sborů byli vylosováni, se odkládá a bude o věci té jednáno na sjezdu, který se má dle přání většiny sborů konati v létě v Praze; jest třeba, aby byli zjištěni všichni vylosovaní členové našich sborů, kterým se bylo tomuto nařízení podrobiti, aby na základě toho mohlo býti jednáno o dodatečném zákonu, jímž by se učitelským osobám zabezpečila tak nezbytná doba prázdnin nezkrácena. — Pro sjezd professorský vyslovilo se z 67 ústavů, jež dosud na dotazník odpověděly, 52 pro sjezd v Praze, 8 pro sjezd v různých místech mimo Prahu, 7 proti sjezdu vůbec. Návrhy pro plenární jednání i pro přednášky odborové odevzdají se odboru sjezdovému, jenž se brzo ustaví a zahájí jednání. — Divadelní odbor se informoval o možnosti, pořádati pro studenty koncert filharmonický v Rudolfině a dostalo se mu plné moci, jednání provésti. — Na vyzvání »Klubu za starou Prahu« podá výbor professorského spolku protestní spis proti usnesení městské rady, aby po Karlově mostě vedena byla trať elektrická o vrchním vedení, aby ráz archaeologický této památky historické nebyl tím rušen. — Z Brna dostalo se zprávy o tamním odboru professorského našeho spolku. Stanovy budou tam neprodleně zaslány, a oznámení úřední o ustavení se tohoto samostatného odboru učiněno současně. Na dotaz o možném zrušení legitimací úřednických na drahách železných odpovídá starosta spolku, že mu na informaci jeho nebylo řečeno, že by se na zrušení těchto úlev na drahách pomýšlelo. — Ředitelství obchodní školy v Přerově podalo žádost za otištění normalii pro obchodní školy. Bude-li trochu možno, žádost se splní. — O přání.

týkajícím se seznamu osob, zpraven bude redaktor kalendáře, aby dle možnosti vyhověl. — Spolek professorský »Mittelschule« předložil výtisk svého textu petice starých suppletů s doložením, že ji co nejdříve podá; naše tedy odevzdá se ihned do tisku, aby mohla býti neprodleně odevzdána poslancům a předložena ministeriu. — Divadelní odbor oznamuje: V měsíci únoru bude se buď opakovati »Kovařovicova opera »Na starém bělidle«, poněvadž bylo v lednu tolik přihlášek, že nebylo lze vyhověti ani polovici studentů, a představení první se skvěle vydařilo, tak že neutuchající nadšení sejevilo po celou hru, dokud se poslední navštěvovatel z milého ovzduší »babičky« nevzdálil; anebo se zvolí Klicperův »Hadrian z Řimsu«, ježto jsme posud neměli nic z Klicpery vyjma »Rohovína«.

Frant. Krátký, zapisovatel.

Tělocvičný odbor konal ve správním roce 1901—1902 dosud pět schůzí. Přítomni bývají skoro všichni učitelé tělocviku z Prahy a předměstí v odboru sdružení. — Správcem odboru jest koll. Josef Klenka, jednatelem V. Švácha. — Ve schůzích těch jednáno bylo o postavení učitelů tělocviku i o tělocviku, zvláště o tělocviku ve škole. — Aby zlepšeno bylo postavení učitelů tělocviku, podáno vysokému c. k. ministerstvu kultu a vyučování memorandum, které loni schválil sjezd profesorů ve Vídni. Potom ještě zvláštní deputace učitelů tělocviku z Předlitavska (v níž za Čechy byl koll. Josef Klenka) upozornila Jeho Excellenci pana c. k. ministra znovu na požadavky svoje. Zástupcové tito byli velmi vlídně přijati, i bylo jim panem ministrem přislíbeno, že si dá předložiti svrchu jmenované podání písemné. — Služné učitelů tělocviku srovnáváno se služným a přídavky učitelů škol obecných a měšťanských i poznáno, že dle nové úpravy (jež bohda bude schválena) tito učitelé mají býti mnohem lépe odměňováni za svoje namáhání než učitelé tělocviku. — Oznámeno, že německý poslanec Berger se soudruhy podal dne 4. listopadu 1901 v zasedání říšské rady návrh, aby upraveno bylo postavení učitelů tělocviku na školách středních. — Posmrtnou vzpomínkou uctěn zesnulý prof. Josef Kašpr z reálného gymnasia smíchovského, o němž koll. Holas připomenul, že také v jedné době tělocviku na střední škole učil, že sám výborně cvičiti uměl, že pro tento předmět nadšení v žácích vzbuditi dovedl a proto od nich byl milován i ctěn, že s velikou láskou tělocvik pěstoval, jemu všude přál a kde se příležitost naskytla, jistě se tohoto předmětu rozhodně ujal. Proto také tělocvik v něm ztrácí nejen přítele a pěstitele, ale i platného zastance. — Koll. J. Klenka hovořil ve dvou schůzích o cvičení s tyčemi dle školy Jägrovy. — Jednotlivé skupiny cviků těch sám předváděl a pokyny připojoval. — Hovořeno o kázni při tělocviku ve škole. Mimo jiné příčiny, jež zavinují, že kázeň při učení bývá porušována, poukazováno na veliký počet žáků mnohde v tělocvičně současně zaměstnaných, upozorněno, že mnohé tělocvičny jsou nepoměrně malé, v některých tělocvičnách nelze žáků dostatečně zaměstnati, protože není dostatek nutného nářadí, anebo je toto nářadí nevhodné; známky z tělocviku váží buď málo anebo zcela nic, a také to sluší klásti na váhu, že zvláštní způsob známkování, jenž jest instrukcemi pro tělocvik předepsán, nebývá dosud všemi žáky pochopován. — Žalováno bylo, že žáci přestupující ze škol bez povinného tělocviku, nebo z některých škol měšťanských do střední školy, kde jest tělocvik povinným předmětem, jsou při tělocviku *velice* na závalu. — Hovořeno bylo také o rozvrhu cvičebním. — Usneseno také poříditi společnou práci překlad a výklad učebné osnovy pro tělocvik na školách středních. Do té doby přeložena a vymezena cvičení pořadová pro I. a II. třídu. — Bude-li konán sjezd »Ú. sp. č. pr.«, připraví se k němu s některými tematy také odbor tělocvičný. — Členové odboru scházejí se pravidelně v každou první neděli po prvním dni v měsíci v budově reálného gymnasia v Praze, v Křemencově ulici, vždy o půl 10. hodině dopol. V. Švácha.

Zpráva pokladní. S potěšením zaznamenáváme významný zjev, že letošního roku zase členů přibýlo. Proti 1073 členům loňským jest letos přihlášeno členů 1150. — Loňští pp. členové kromě čtyř zaplatili členské příspěvky, z letošních učinilo tak posud 531 členů. — Poněvadž vydání spolková jsou nepřetržitá, žádáme snažně P. T. pp. důvěrníků, aby si neobtěžovali příspěvky vybrati a pokladně spolkové poslati. Nemá-li kdo z nich stvrzenky chekové, bude mu na požádání zaslána obratem pošty. S.

Divadlo. Dne 7. prosince 1901 konečně byla studentstvu provozována Dvořáková opera »*Jakobín*«. Od počátku nového období divadelních představení studentských (od r. 1898) přání výboru »Ústředního spolku« obracelo se k tomuto nej-

významnějšímu dílu Dvořákovu z oboru hudby dramatické před zabočením ve směry nové, ale překážky byly mocnější než přání výboru a dobrá vůle v divadle. Teprve letošní veřejná oslava 60. narozenin skladatelových také v Národním divadle poskytla studující mládeži příležitosti pokochati se v krásách tohoto díla a vzdáti aspoň tichý hold velikému umění Dvořákovu. Studentstvo, pochopivši tu myšlenku, naplnilo divadlo do posledního místa. Proto jest litovati, že provedení opery neodpovídalo nadšení, jež do hlediště s sebou přinesla mládež žádostivá ryzího umění, neboť někteří umělci nezpívali a nehráli svých úloh s chutí a náležitou pečlivostí. — Náhrady za to poskytlo lednové představení nové Kovařovicovy opery *»Na starém bělidle«* (dne 25. ledna 1902). Provedení za řízení samého skladatele bylo vzorné a došlo také od přeplněného divadla uznání. Nemáme vroucnějšího přání, než aby všechna představení studentská vynikala podobnou harmonickou součinností všech účinkujících. — Slavná správa Národního divadla vzhledem k výchovatskému a vzdělávacímu významu těchto her povolila studentstvu provedení této významné novinky výjimkou dříve, než podle pevných norem svých činívá, a zasluguje za to upřímného uznání a poděkování. Oddáváme se pevně naději, že s touž laskavostí povolí opakování krásného díla Kovařovicova, když několik set mladých duší, na něž se při prvním provozování nedostalo, nadšeně po něm touží. Opakování to bude mít také svůj význam! S.

Z odboru kreslířského. Dne 11. ledna konala se schůze odboru kreslířského ve sborovně c. k. ústavu učitelského, jíž poctili přítomností svou pp. zem. školní inspektoři Fr. Rosický a Jar. Sobička, prof. Jar. Zdeněk a zástupce učitelské Besedy pan Zvoníček; odborní učitelé kreslení škol středních z Prahy a předměstí dostavili se téměř všickni. Správce odboru přivítal přítomné co nejsrdečněji a po jeho návrhu zvolen jednohlasně předsedou schůze pan c. k. zem. školní inspektor Fr. Rosický. — Školní rada J. Škoda, odborný inspektor kreslení, poukázal ve své přednášce o *nové učebné osnově a instrukci pro kreslení na školách středních a o kreslení náčrtů* na změny ve vyučování kreslení v jednotlivých třídách, kdež postup nyní namnoze prospěšněji upraven, čímž stalo se vyučování racionelnější a rozmanitější, neboť přihlíží se více k praktickému směru — pro život — a to zvláště zavedením kreslení *»věcného«* dle předmětů skutečných a tvarů přírodních, jakož i kreslením náčrtů. Požadavky celkem však se zvýšily a to při zmenšeném počtu hodin ve tř. I., V. a VII. na reálkách. — Připomíná, že v instrukci jsou některá místa, která se různě vykládají, tak že na některých školách seznány byly jisté odchylky; k dosažení shody a jednotného postupu snažil se objasniti tyto nesrovnalosti v jednotlivých třídách. — Pojednal o provádění malování výkresů a o užití diagramů v I. třídě; o perspekt. kresbě ve II. třídě; o nenáhlém přechodu při kreslení ornamentu z hromadného vyučování ke cvičení po jednotlivu, o stavění a stínování modelů ve III. tř.; zejména pak o kreslení věcném ve IV. tř. dle předmětů a tvarů přírodních — dále též o výkladech o barvách, o slozích a o pracích uměleckého průmyslu; též o kreslení figurálním, o kreslení věcném a zátiší v oddělení vyšším. — Konečně přednášející oznamuje všeobecný úsudek odborníků o *kreslení náčrtů*, že neosvědčuje se zavedení *dobrovolných prací domácích*, a že by byl výsledek možný snad tehdy, budou-li žáci ke cvičením náčrtů *ve škole postupně saučováni*. Podává též některé návrhy, jak by se asi kreslení náčrtů ve škole cvičiti mohlo, a vybízí kollegy, aby cvičením těm věnovali pozornost, neboť jsou obtížná a vymáhají mnoho pokusů i úsilovné práce, o výsledky a zkušenosti aby pak na vzájem se sdíleli. O těchto návrzích zavedena debata, kteréž účastnili se mnozí přítomní pp. kollegové. — Zakončuje schůzi, p. předsedající c. k. zem. škol. insp. F. Rosický, žádal přednášejícího, aby pojednání své uveřejnil ve *»Věstníku«*, aby i nepřítomní venkovští kollegové mohli poznati obsah jeho a jím se spravovati.

Rob. Hartman.

Z Brna. Výroční zpráva. Jak jsem již dříve v tomto Věstníku referoval, bylo z popudu professorského sboru I. českého gymnasia v Brně usneseno brněnskými členy Ústředního spolku českých profesorů, založiti v Brně odbor tohoto spolku. Úkolem odboru toho mělo býti, abychom my brněnští členové mohli navzájem se poznati, scházeti se k poradám o důležitých otázkách stavu našeho, pohovořiti si (třebas i referáty) o svých vědeckých pracích a cestách v cizině, abychom, zkrátka řečeno, ježto již svým stavem jsme na sebe vázáni, tvořili také organisovanou společnost. Leč úsilí

naše prozatím nevedlo k cíli; zadané stanovy našeho odboru byly z formálních důvodů vráceny, a poněvadž i stanovy Ústř. spolku potřebovaly, aby byly přepracovány, nezbylo než čekat, až opravené stanovy Ústř. spolku budou schváleny. Leč ani změněné stanovy Ústř. spolku nedošly úředního povolení, a tak posud brněnský odbor *de facto* neexistuje. Nemůžeme-li proto doposud započítati činnost spolkovou, odhodlali jsme se aspoň k činnosti společenské; máme v úmyslu scházeti se prozatím v důvěrných schůzích, a k organisování a řízení tohoto ruchu společenského ustanoveno bylo komité důvěrníků, jehož předsedou zvolen byl aklamací p. řed. Tůma a jednatelem podepsaný. Za důvěrníky jednotlivých ústavů jmenování byli pp. prof. : dr. Fr. Kameníček, Tom. Šílený, Fr. Nesvadbík, Fr. Autrata, Pav. Šimek, J. Svatoš, P. J. Kašpar a p. řed. Kar. Fišara; kromě toho za zástupce suppl. professorů zvoleni byli pp. Fl. Dvořák a Jos. Soukup. Na běžné výdaje povolil nám ústřední výbor čtvrtinu členských příspěvků brněnských členů.

Během minulého roku konáno bylo 6 schůzí důvěrníků a 5 schůzí přednáškových. Přednášky ve schůzích členských konány byly tyto: dne 10. listopadu 1900 přednášel p. prof. Tom. Šílený o své vědecké cestě po Řecku a to o nových archaeologických objevech v oboru mykénské vzdělanosti; dne 20. března 1901 přednášel p. prof. Jar. Karásek o své výpravě se studenty do Paříže; dne 1. června referoval p. prof. Tom. Šílený o své cestě do Sparty a Taygetu, a dne 16. října 1901 přednášel p. prof. Jar. Karásek o studentské výpravě do Italie a do Švýcarska.

Z důležitějších usnesení sluší vytknouti, že na návrh p. prof. Fr. Autraty byl požádán ústřední výbor, aby podal vládě odůvodněnou petici, aby profesorům na paedagogiích sníženo bylo maximum hodin filologických ze 20 na 17, jak tomu jest na jiných ústavech středních. Sbor důvěrníků usnesl se dále pořádati divadelní představení pro studentstvo, jichž čistý výnos věnoval by se podpůrným spolkům jednotlivých středních ústavů brněnských; tak doufáme, že vedle finanční podpory chudého studentstva bude možno vhodným výběrem divadelních kusů působiti na mládež nám svěřenou mravně i osvětově, a že nízkými cenami a množstvím volných vstupenek opatříme tak vstup do divadla i nejchudším žákům. Dosavadní tři představení, k nimž zvoleny: Zeyerova Legenda z Erinu, Smetanova Hubička a Štolbovo Vodní družstvo, splnila veškerá naše očekávání měrou nejvyšší po stránce morální i finanční. Pořádání divadelních představení těchto svěřeno jest p. prof. Fr. Nesvadbíkovi, jemuž za námáhavou tuto práci budiž vysloven vřelý dík!

Ostatní schůze důvěrníků a schůze přednáškové vyplněny byly jednak přípravami k definitivnímu zřízení odboru, jednak poradami o časových otázkách stavu našeho.

Poněvadž posud nejsme ustaveni v odbor, nemohli jsme konati ani valnou hvomadu ani novou volbu důvěrníků, neboť není dosud vykonán úkol nám důvěrníkům svěřený, zřízení odboru v Brně. Aby tomu tak brzy bylo, a abychom jako prvý odbor Ústředního spolku českých profesorů mohli začít účinnější a prohloubenější činnost, tomu přeji všeho zdaru!

Dr. Frant. Nachtikal.

Literatura.

V Osvětě r. 1899—1901 uveřejnil *Václav Vlček* zajímavé paměti ze svého mládí, které zasluhují povšimnutí zvláště také v našich kruzích a to zejména osobami a věcmi, jimiž se tu vynikající spisovatel náš zabývá. Po krátké »Sousedské idylle«, ve které poznáváme příjemné zákoutí posázavské, rodiště autorovo Střechov, putujeme se spisovatelem, tehdy nepatrným kloučkem selským, do školy do Kácova a bezděky vzpomínáme na podobné cesty a podobné školy, s nimiž úzce bylo spjato naše vlastní dětství. Je-li pravda, co tvrdil Neruda, že se nám nejvíce líbí dílo, ve kterém poznáváme samy sebe, tyto obrázky Vlčkovy budou jistě míti mnoho upřímných příznivců. Dětský život za podmínek nevalně různých opakuje se v tisícerych obměnách; zachytí-li jej pak ruka umělcova v živé, svěží kresbě, není divu, že v něm mnozí a mnozí shledají kus své minulosti a že zobrazené dětství srovnávají se svým. Méně snadno asi bude mladší pokolení nynější chápati těžké nesnáze, s jakými se kdysi na venku rozhodovali, má-li nadaný hoch jíti na studie, čili nic. Dnes, kdy tlačí se do škol i mnoho nepovolaných, sotva by se o synkovi, jakým byl malý Vlček, tak těžce rozhodovalo, »bude-li sedlákem«, či půjde-li do města. — Třetí obrázek, »V budečské škole«, kde se Vlček ocitl na počátku své dráhy studijní, poutá nás hlavně osobami učitelů, kteří se tu sešli na učilišti, jehož se národu našemu r. 1848. dostalo jako vzácného daru a politického ústupku. Známé postavy P. Škody, prof. Bíby, Waltra, Malýpetra, ředitele Amerlinga, učitele Fr. Tesáře, Bačkory a Mužáka vystupují tu ve světle a zorném úhlu, jakým se na ně díval tehdejší žák jejich. Nejeden charakteristický rys je tu zachycen s nového hlediska. Jmenujeme za příklad vyklady neunavného idealisty Amerlinga, který ve škole odbíhal od předmětu učebního v divná a divná zámezí. Vedle učitelů vzpomíná Vlček i mnohých spolužáků, z nichž někteří posud v naší veřejnosti dobře jsou známi, jakož i jiných mužů, kteří se mu vtiskli v paměť. Z nich kaplan Vlček jakožto literát (Vlčkovský) zajímá čtoucího nejvíce. Autor spojil své vypravování lehounkou osnovou belletristickou; práce jeho nabyla tím žádoucí jednotnosti v pevném rámci a ovšem též poutavosti. —

Shodujeme se úplně s úsudkem jinde čteným a vyznívajícím v tato slova konečná: »Jsou to rozkošné obrázky staré Prahy, zachycené ještě v čas. Všecky osoby plasticky vypodobeny: ten ubohý stařeček farář, jeho milá hospodyňka, kupecký mládenec Frycek, zamilovaný krejčík, sousedé a sousedky, učitelé školy budečské i žáci (zvl. všudybyl Beránek) atd. — jaký to rozkošný kaleidoskop rozmanitých figurek! Jmenovitě též vlastní pobizna autorova jakožto hochy venkovského v nezvyklém životě velkoměstském povedla se znamenitě.«

Osvěta přinesla také v jiných oborech hojnou řadu prací trvalé ceny, snažila se pečlivě redigovanými rozhledy všeho druhu zpravovati čtenářstvo své o důležitých zjevech současných a plnila vůbec úkol svůj stejně svědomitě, jako v těch dobách, kdy bývala jedinou revuí naší. F. V.

Z novějších publikací. — Za hlučné reklamy přišel na literární trh R. J. Kronbauerův dvoudílný román *Řina* s ilustracemi V. Olivy a A. Scheinera (K 7·80, Hejda a Tuček.) Je to první náš román, v němž důležitou část příběhu tvoří zjev dnes tak častý u nás, záloženská defraudace. Kapitoly, jež vypravují úzkosti defraudanta Leopolda barona z Tužebníka, jeho podlý

útok na Řinu, které se chce zmocnit pro bohaté věno, a veřejný skandál, jež jí pak způsobily její styky s ním, jsou živostí a pohnutostí líčení nejlepší z celého díla. Vlastní předmět románu, duševní vývoj Kateřiny Sezimové od příjezdu z drážďanského pensionátu až do zasnoubení s pražským umělcem Novarou, trpí stálými, ne vždy motivovanými digressemi, četnými únavnými rozvlácnostmi a psychologickými nesrovnalostmi.

Jiný velký původní román z letošní zimy, Jana z Wojkowicz Gerda (K 5, J. Pelcl), má mnoho pěkných, vzrušujících partií popisných a lyrických: dojmy z přírody, vyznačené jemně citlivým smyslem pro život věcí, a dojmy z křehké krásy dívčí, vystupňované často až k chorobnému podráždění, zachyceny tu výrazem vroucně vystihujícím a zálibně podrobným. Méně příznivě působí, že zřejmé duševní a zejména morální nevyvinutosti, ba defektnosti hrdinově (Erik Gode se jmenuje) dává se vzezření definitivní zralosti, ustáleného útvaru bytostného. Za vadu dlužno vytknouti také jistou jednotvárnost knihy, záležející v tom, že podává jen dlouhou řadu chlapeckých lásek Godových, vždy stejně rozechvělých, stejně naivních a stejně — nezdravých. Pro naši moderní literaturu není bez významu, že všechno dějiště románu položeno do Dánska, ač ani místa ani osoby nezaprou své české příslušnosti. Do rukou mládeže se ani ten ani onen román ovšem nehodí.

Z poetické literatury budtež uvedeny verše Bohdana Kaminského *Cestou na Parnass* (K 1, F. Šimáček), mísící žertovný rozmar roztomilého causeura s těžkými, bolestnými vzdechy neukojeného věčně pesimisty. V obojím genu obsahuje kniha čísla, která zaslouží býti čtena. Baví-li *Listy z denníku* svým lehkým vtipem, obratnou plynností a půvabnou zajímavostí vzpomínek, najdeme v básních *Ztracené volání* a *Letní neděle* tak pravdivé, účinně vyjádřené ohlasy trudných a chmurných zápasů vnitřních, že zdá se nám, jako bychom se dívali do otevřených, krvácejících ran. Za to myslím, že některé jiné básně, jako *Za věnování »Hlasů v poušti«*, Dvě básně politické, F. J. Thomayerovi a j., nezaprou inspirace poněkud vynucené, úmyslné, připraveně slavnostní.

Verše pí. M. Haunerové-Votrubové, nadepsané *Co rozmar přinesl* (K 1.50, Bursík a Kohout) lze každým způsobem nazvati šťastným debutem literárním. Přinášejí v druhém, třetím a čtvrtém oddíle knížky do naší ženské poesie docela nové a nezvyklé tóny, tóny směle macharovské satyry, švižné a vervné ironie, prudké a upřímné vášnivosti. Ať cokoli se namítá proti jednotlivým stanoviskům autorčiným nebo proti nepokrytosti, s kterou je odhaluje, tolik je jisto, že její čiperné, jasné a věčné veršičky čtou se nepoměrně lépe, nežli nekonečné unylé a toužebné vzdechy, jimiž ženská poesie jest tak bohata. Pí. Haunerová-Votrubová ostatně i v oddíle prvním, který celkem nejvíce ještě podržuje ráz běžné melancholické dívčí roztouženosti a tesknosti, přihlíží (v několika dobrých balladovitých číslech) mnohem více k obecným problémům svého pohlaví, nežli k vlastním bolům a neurčitým přáním.

Hanuš Jelínek: Konec karnevalu (1900—1901.) Nákladem spisovatelovým. K 1.

Nadpis malé sbírky vztahuje se vlastně jen na předposlední její báseň *Cabotin*, v níž autor představuje se jako vyžilý garçon s cynickým úsměvem na rtech a s vyhaslým srdcem, uzavřeným všem vášním a nepokojným touhám. Ale celá sbírka ostatní ukazuje mladého vznětlivého světáka, který rád se chlubí divokými a výstředními dobrodružstvími pikantních lásek a který

z drobných nezdarů svých smělých a vymáhaných záletů čini těžké a zdrcující události dalekého, hrozného dosahu. Vážný moralista mohl by nad verši p. Jelínkovými povážlivě kroutit hlavou, kdyby neviděl příliš zřejmě, že má před sebou kvasící, nevyspělou a neustálenou duši, která silně přehání a přibarvuje všechny své výbuchy i výlevy, nalézajíc dráždivý půvab v tom, že koketuje svými hříchy a abnormálními posami. Jedné věci však, trvám, neupře p. Jelínkovi ani ten, kdo jinak nedovede se smířiti s obsahem jeho básní: jeho verše se nesou ku podivu lehce a svižně, jako by mu plynuly z pera samy sebou, beze všeho rozmýšlení a úsilí.

F. A. Slavík: *Pruské usilování o země české*. V Praze 1901. Nákladem F. Šimáčka. Druhé vydání str. 104. Cena 1 K. Dávno již s takovým zájmem jsme nečetli dějepisné knihy jako jest uvedená studie. Podán tu obraz hluboce promyšlenými črtami provedený, jakých prostředků se chápá a dosud chápe soused mocnářství rakousko-uherského, aby německá záplava mohla volně se rozvlíkniti mezi Baltem a Adrií. »Čechy za kraj německý pokládány býti musejí, veliký národ německý za žádnou cenu této důležité země, která uprostřed a ne na hranicích Německa leží a jejíž obyvatele dílem Němci, dílem poněmčeni Slované jsou, nesmí ponechati jedinému nepatrnému zbytečku českých barbarů, kteří se tam ještě německy nenaučili a veliké vzdělanosti pohřešují« (str. 102. Wolfgang Menzel). Svoboda náboženství, vznešená myšlenka národnosti jsou pouhým pláštěm, kterým se nuzně přiodívá ve své nahotě sobectví, hrabivost a nelidská výpočítavost. Jakkoliv již dříve úsilí po zaboru části koruny české se projevovalo přece hlavním zastancem a bojovníkem za myšlenku byl Bedřich II. Jeho zásadami se řídili všichni nástupci jeho až po Viléma II. Bedřich Veliký byl však vychován v duchu francouzských encyklopaedistů a neznabohů, a důvěrným jeho přítelcem byl Voltaire, jeden z předních sloupů atheistů. Svoboda náboženství protestanského byla mu pouze lichou záminkou, aby lákal nezkušený lid, jenž dosud pokladu víry nebyl zbaven Vlastencem německým nebyl, poněvadž ani správně německy nemluvil a výhradně francouzsky si dopisoval. O svých rodácích se vyjadřoval velice málo lichotivě: »ku prokletému plemeni, ke kterému patřil, cítil pouze opovržení a ke konci svého života tvrdil, že se mu »panování nad otroky zprotivilo. Láska lidu českého k panujícímu rodu zůstávala za všech dob právě v největším nebezpečí neoblomnou. Nejlépe se osvědčila za vpádu pruského do jižních Čech za druhé války slezské r. 1744—45. Sám Bedřich o tom píše: »Nikdo nepřinášel potraviny do ležení na prodej, a obyvateľstvo obávaje se přísných trestův od Rakušanův, nemohlo ničím, ani sebe větší částí peněz pohnuto býti, aby u nepříteli zpráv přineslo« (str. 73—74). Zrada měšťanů vatislavských se vysvětluje z části útlakem náboženství protestanského. Žádný uskok, pomluva, násilí neb věrolomnost nebyly dost špatnými, aby se jich nepřítel proti rakouskému rodu panujícímu a proti Čechům nechápal. Jakkoli o přibězích se vypravuje vůbec válně a všude se uvádějí doklady na odůvodněnou, přece se čte stránka za stránkou lehce, a necitíme únavy z nakupené nějaké hromady čísel nebo jmen. S největším potěšením doporučujeme knihu nejen pro čtvrtou ale i pro sedmou a osmou třídu středních škol. Láska k vlasti i k panující rodině se tím velice osvěží a povzbudí.

In Fm. Pav.

Dvě kytky bajek: I. »Chodské bajky« od Jana F. Hrušky. II. »Po stopě pravdy« od Fr. Procházky. České knihovny pro zábavu a po-

učení, vydávané Ústř. spol. čes. prof. č. XII. Nakladatel J. Otto v Praze. Není možno odtrhnouti se od těchto hlubokých drobnůstek Procházkových, kde básník a myslitel si podávají ruku v upřímném objímání. Ještě dodnes je nedoceněn literární útvar bájky, která formou stručnou zkondensovanou nanejvýš, jadrně i vtipně podávati má postřehy žití, zároveň s sebou přinášeji zralý plod zdravé životní filosofie. Těžko je stanoviti příčiny —: však čtete jen tyto rozkošné výtvořy péra Procházкова a vzpomeňte veliké většiny známých nám bajek starších srovnávajíce! Opřede vás kouzlo poesie, skvělá rozmanitost formy i myšlenky vás oslní, lahodná čistota dikce vám naplní duši jako zvuk zvonku rodné vesničky. Tak prostinké je vše, milé i důvěrné, tolik ryzího pelu dobroty i humoru na všem leží — a přece tak ostře se nám zařeže pointa v nitro, že ji dlouho s sebou ponese. Přítomnými bajkami odkryl nám Procházka plnou měrou svůj veliký talent psychologa i pozorovatele a z upřímného srdce přejeme vřelého ocenění i v jiném ohledu tomuto umělci, jemuž se oficiální kritika tak houževnatě vyhýbá. Budiž těchto několik řádků pouze upozorněním na dílo opravdu krásné a v každém směru ušlechtilé a nanejvýš zajímavé. — Bajky J. F. Hruškovy jsou zcela jiného rázu. Skladbou neodchylují se jako Procházkovy od posavadního útvaru bájky; jich úkolem bylo osvětliti zajímavé a osobitné stránky našeho lidu chodského, vystihnouti jeho smýšlení a nazírání životní, jeho duši; i budou proto kdys hledaným dokumentem pro ethnografa. Už tím poskytují čtení zajímavé a jsou mezi nimi některé perly filosofie lidové a produkce bajkové. Proto doporučujeme i je co nejlépe.

F. S.

Český katalog bibliografický za rok 1896 a 1897. Nové řady ročník VIII. a IX. Prací bibliografického odborného spolku českoslovanských knihkupeckých účetních v Praze. V Praze 1901. Po čtyřech letech vychází nový ročník tohoto podniku, jež počítáme mezi nejdůležitější v našem písemnictvu a jež ocení náležitě teprve doby budoucí. Produkce literární roste u nás jako lavina a vybočila již z mezí zdravého rozvoje. Nezachytne-li se obraz její aspoň bibliograficky, zůstane úplný rozvoj její nepovědom již nejbližší budoucnosti, bude moci býti vylíčen jen v kuse a snad i křivě. Proto české katalogy bibliografické jsou práce na výsost záslužnou, zvláště v posavadním vzorně pečlivém uspořádání svém. Za tuto péči stejně jako za vydávání samo zasluhuje Spolek knihkupeckých účetních chvály i díků. Ale ty ovšem mu neumožní dalšího vydávání (jsou také jediným honorářem spolupracovníků); *proto jest povinností všech přátel literatury a všech knihoven, aby český katalog bibliografický zakupovali a tak umožnili další jeho vydávání.*

Ze spolku samého došel náš výbor tento informační přípis, jehož neváháme otisknouti: »Jak z předmluvy ke svazku tomu připojené ráčíte seznati, zápasíme na všech stranách, abychom podnik tento udrželi. Ze »Česká bibliografie« se dosud udržela, děkovati sluší jen obětovnosti spolupracovníků, kteří s láskou k věci beze všeho honoráře všechn svůj volný čas pořádání české bibliografie věnují. Co v cizině i v Rakousku podporováno jest vládou a jinými korporacemi, to u nás vzal za svůj úkol soukromý spolek, který ve stanovách svých v první řadě má účel podporování svých nemocných a k práci neschopných členů. A jak zkvétá literatura česká, toho dokladem práce naše. Nemáme, neměli jsme a bohužel jsme přesvědčeni, nebudeme i nadále míti takové práce, která by oproti cizině mohla poukázati na cíle a směry, jakož i vnitřní hodnotu české literární produkce. Náš katalog bibliografický, jak z předu poznamenáno, pouze s láskou k české literatuře vydávaný, jest jediným podnikem, dosud veřejností neuznaným, v němž zrcadlí se rozmach a rozkvět literatury české. Bohužel setkáváme se na všech stranách s neporozuměním. Jedná se nám jen o to, aby podnik náš, ze kterého nemáme pražádného zisku, se

udržel. Z toho důvodu vznášíme k Vám uctivou prosbu: Račte se ujati nás. Ne-
dejte dopustiti, abychom musili upustiti od podniku pro českou literaturu tak důle-
žitého. Od podpory české veřejnosti závisí další naše práce.»

Kalendář českých professorů na šk. rok 1901—2. Upravil prof. J. Durych.
Ročník I. K tomu: Stav osob professorstva českého ve šk. r. 1901—2. Ročník I.
Vydává Ústř. spolek čes. prof. v Praze. (Tiskem Alb. Malíře na Kr. Vinohradech.)
8ⁿ m. Str. 72 + 188.

Vydáním objemného »Stavu osob« byl ukončen *první* pokus »Ústř. spolku«
podati členům svým spolehlivého rádce v nejběžnějších potřebách školních. Ocenění
a spravedlivý posudek bude možno arci podati teprve později, až častým upotře-
bením seznají se veškeré přednosti i nedostatky jeho, a jest si přát, aby *každý*
člen spolku seznal vady uvedl výboru ve známost a projevil svá přání nebo ještě
lépe přání *celých sborů*. Každý znalec zajisté shledá, že v rukověti důležitějších
normalí provedena důkladná revise, některé zastaralé předpisy že byly vynechány
a novými, aktuálnějšími, nahrazeny; dále, že pojaty tam na př. vítané praktické
tabulky pensijní a tabulky o osobní dani z příjmu; v seznamu osobním že dbáno
toho, aby data byla co možná nejnovější — jak z oprav a dodatků vidno, sahají
až do konce pros. 1901 —; že pořízen i praktický seznam míst, kde jsou nějaké
střední nebo odborné školy, zároveň s daty o počtu obyvatelstva podle sčítání nej-
novějšího, atd. atd.

Při tom dovolujeme si upozorniti na nedopatření, jež možno snadno si opra-
viti. Na str. 3. uveden *místopředseda (vicepraesident)* c. k. zemské školní rady král.
českého ještě jako c. k. dvorní rada ve IV. hodn. tř. ad personam (podobně čteme
v něm. »Jahrbuch« Divišově na r. 1902); dvorní radové jsou v V. tř. hodn., pro
IV. tř. titulu zvláštního není, a proto třeba užívati *jen* titulu plynoucího z funkce
(vicepraesident).

Na str. 41 (Petr K.) třeba čísti 26. června (místo května); na str. 51 (Snětivý)
27. čna 99 (místo 00); u J. Dědka (str. 64) vynechán rok narození 56; u Bartoše
(str. 68) čti 18. čce 86 (místo 96); u Pitharta (str. 90) vynecháno *g* při approbaci
K. g. Mod.; nejasný rkp. patrně zavinil čtení *Vojvíček* (str. 98 a v indexu str. 186)
místo *Vojáček*; na str. 180 chybou tisku Rymeš místo -n-, jak je v textu (str. 64);
v indexu vynecháno: *Vališ 76*. Konečně shledáváme, hlavně u kolegů, kteří bývali
na obec. ústavech, že letošní datum dekretův někde se neshoduje s datem lonským;
patrně někde zaměněno datum volby (dekret městské rady) s datem schválení zem.
šk. radou, ač pro účely statistické je tu třeba jednotnosti a stálosti; na př. na
str. 57 (Dr. Křemen) čteme 17. pros. 82, kdežto jindy bývalo 16. ún. 83, na str. 40 (Roček)
9. srp., jindy 1. září, atd. V kalendariu (září) nějak zaměněny dole 2. a 4. čtvrt
měsíční.

Namáhavá práce, spojená se sestavováním takového výkazu osobního, jenž
pro příští léta již bude spolehlivým základem dalších ročníků, zasluhuje vši chvály a
doufáme, že společnou snahou sl. ředitelstev i jednotlivců kalendářní kommissi
i p. pořadateli podaří se podati schematicus nad jiné podobné dokonalý. *S. a Č.*

Quantitativní rozbor elektrolytický látek minerálních Zpracoval Jaroslav
Formánek, inspektor při c. k. všeobecném ústavu ku zkoumání potravin, docent na
c. k. české vysoké škole technické v Praze. V komisi knihkupectví Bursíka
a Kohouta.

Zajisté správnou jeví se věta: XIX. století náleží úplně elektrochemii. Že tomu
tak, dají nám za pravdu fakta, jichž docílno v oboru tomto, přesvědčí nás o tom
horečná činnost odborníků, kteří každým dnem novými činy překvapují chemický
svět a obohacují chemickou industrii, vrcholící nyní v elektrickém oblouku peci
Moissanovy. který ukázal nám netušené a neznámé jevy. V tomto tak důležitém
oboru chemie pracováno u nás velmi málo, a proto každý rád uvítal tuto novou
knihu, která nás obeznamuje s počátky elektrolyse a to s kvantitativním rozbo-
rem látek minerálních. Počátky sice, ale dobré. Rozbor tento skýtá často mnohé výhody
před analysou vážkovou. a proto ve všech moderních laboratořích se ho užívá. Autor
nemoha se opřít o spisy z literatury domácí, které by našim čtenářům zprostředko-
valy potřebné vědomosti, správně počíná svůj výklad od počátku, předpokládaje
znalosti skrovné. Proto obsahuje kniha tato vše, čeho začátečníku věděti třeba.

Rozdělena jest ve 4 díly: V prvním díle popisuje autor způsobem přehledným
a jasným základy elektrolyse a přístroje, jichž se k tomu užívá. V malém objemu
shrnuť látky mnoho, ale tak, že ji chápeme s porozuměním jasným. Seznamuje nás
s nomenklaturou a elektrolytickými zákony, se zdroji proudu elektrického a měření

jeho i s celým zařízením elektrického proudu. Dále popisuje přístroje k elektrolytickému rozboru potřebné a jakým způsobem se tento rozbor provádí, někdy až příliš podrobně, takže začátečník dle daného návodu může samostatně a přesně pracovat. Neníť opomenuto v stati této často ani nejprimitivnějších návodů, pro přesnou však práci nutných, jako že kontakty musí býti čisté, aby okysličením nebyl zeslaben odpor, že čistiti je dlužno smirkovým papírem neb jemným pilníkem, nebo že roztoky jest připravovati v čisté kádince a po vylití ji třikráte vypláchnouti a j. Jednotlivé nákresy, jež vsul autor v text, prospívají při čtení měrou nemalou, neb často jednotlivé schema více poví než stránkový výklad.

Druhý díl vypisuje vylučování kovů dle tříd elektrickým proudem. Pečlivost, která nás upoutala, provází čtenáře knihou celou. Nepředpojatě, vždy, kde žádoucí, dává přednost analýse vážkové neb titrační. Četná upozornění při manipulaci, při nichž tak mnohý se z počátku při elektrolyse pozastaví, poutají nemálo a jsou milým pokynem, jak si vésti. Tak přesné určení koncentrace roztoků, vliv teploty a regulace proudu budou každému dobrým pokynem při elektrolyse.

Třetí díl pojednává o dělení kovů. Tu se autor postavil na stanovisko vyšší, ale tak, že z předcházející stati vědomosti čerpající, provedeme analýsi bez překážky. Než i tu, kde toho potřebí, poskytuje autor data určitá a nezapomíná upozorniti na možné překážky. Jasně vidíme, že autor jest dobrým praktikem a ví vždy, kde vězí trn.

Čtvrtý díl podává příklady. Dobrá myšlenka, zvláště po stránce didaktické, která vede žáka k samostatné práci, hlubší úvaze a přesvědčuje ho nejen, jak daleko pokročil, nýbrž i jak může vědomostí svých prakticky upotřebiti, což ho naplňuje radostí, pudí k novým snahám a láká ke kombinacím.

Co se tkne věcného obsahu, autor hleděl skutečně probrati jen ony metody, které jsou spolehlivé, jak v úvodě praví, a hledíme-li k malému objemu díla, můžeme říci, že našli jsme tu více, než jsme očekávali, ač snad někdo namítne, že by si přál míti v díle tom ještě tu neb onu metodu. Jest knihu tuto doporučiti, jak pro věcný obsah, tak pro její obratné zpracování methodické. Zajisté každý, kdo se zajímá o tento obor chemie, chopí se jí s radostí, neb začátečníku poskytuje vše, čeho mu potřebí, pokročilemu skýtá mnohých cenných dat a pokynů.

Fr. Pavlíček (Brno).

Dr. Karel Veselík: Sbíрка úkolů ku překladům na jazyk německý pro vyšší třídy škol středních. Část I. pro V. a VI. třídu. V Praze, nákl. Al. Wiesnera, 1901. Str. 99 v. 8°; cena kart. výt. 1 K 60 h.

Jako starší osnova učebná pro jazyk německý nařizovala i ve vyšších třídách středních škol překlady z češtiny do němčiny, podobně činí též osnova nová ze dne 30. července 1900. Nařízení tomu vyhověti nebylo dosud snadno, neboť požadavky obou dílů učebnice Mourkovy jdou nad síly většiny nynějších žáků vyšších středních škol, překládati snadnější úryvky z učebné knihy dějepisné rovněž nevede k valným výsledkům, aby pak učitel sestavoval sám články k překladu a diktoval je žákům spojeno jest s velikou ztrátou času. Vydáním knihy Veselíkovy má aspoň těmto nesnázím býti pomoci. Ovšem dosažení cíle, jež vytýká osnova, aby totiž překlady těmi zopakovala se *systematicky* gramatika, ani tato kniha učiteli ne-usnadňuje. K tomu bylo by třeba, aby jednotlivé úkoly přiléhaly k určitým paragrafům mluvnice podobně, jako při překladech z češtiny do latiny nebo řečtiny. Ježto však nemáme doposud vhodné německé mluvnice pro vyšší střední školy české, bylo by žádoucí bývalo, aby sbírka úkolů k překladu byla vyšla zároveň s učebnou knihou grammatiky, ukazujíc praktické užití jejich pravidel.

Jinak bude kniha Veselíkova vítanou a příhodnou pomůckou při vyučování němčiny, neboť jest sestavena s velikou péčí a všude bedlivě dbáno, aby míra vědomostí, jež lze u prostředního žáka předpokládati, nebyla překročena.

Kniha jest rozdělena ve tři části: první (45 str.) obsahuje 60 úkolů k překladům vybraných po většině z českých čítanek pro nižší třídy střední, zvláště z Bartošových, z části též z dějepisu Lepařova a Ningrova a p., druhá část (8 str.) podává poznámky k jednotlivým úkolům, třetí, jež jest nejrozsáhlejší (51 str.), tvoří abecední seznam slov a úsloví v úkolech obsažených. Již z toho rozdělení jest patrno, že na fraseologickou stránku cvičení překladových položen jest důraz největší, jistě právem, neboť čím větší zásoba slov a frází, tím spíše dovede se žák po německu vyjádřiti. — Počet šedesáti úkolů stačí úplně pro oba ročníky, neboť při lhůtách 14denních připadá na překlady za dvě léta asi 40 hodin, a více než jeden úkol za hodinu sotva bude lze přeložiti. Některé úkoly (n. př. 21., 37., 39., 46. atd.) zaberou asi

dvě hodiny. Statí, k jichž zpracování bylo by více než 2 hodin zapotřebí, v knize není, tím méně článků rozdělených v několik pokračování, které tak velikou byly závadou při knize Mourkově. Obsahem všechny úkoly do školy dobře se hodí, ovšem nebudou všechny všem stejně se zamlouvat. Já dal bych přednost článkům psaným slohem moderním před články z doby starší (n. př. 10., 12., 13. a j.). Že původní znění článků místy bylo pozměněno, lze jen schvalovati. Ba nebylo by snad škodilo ještě o něco více změn; na př. ve čl. 26. dlouhou větu ř. 13.—19. »Zatím Pešík — trpí«, ač středníkem po »přemáhal« rozdělena jest ve dvě části, bylo by dobře tak upravit, aby počet vedlejších vět se zmenšil. Ve čl. 23. (z dějepisu Ningrova) mělo v ř. 13. »téhož« změněno býti v »toho« a v ř. 20. »spatře« ve »spatřiv«. Ve čl. 51. vypuštěním několika slov porušena poněkud správnost věty, čteme totiž v ř. 16. »zastkvěla se *tvář* jeho, *hotovíc* se k šermu«. Z chyb tiskových v této části uvádím: čl. 20., ř. 8. chybi bod za »jati«; čl. 31., ř. 11. m. podřizenými: podřizenými; čl. 59., ř. 27. má býti »císařskými« m. »císařskými«.

Překlad úkolů této části usnadnití mají žákům část 2. a 3. Ač pomoc tato velmi jest vydatna, přece nelze říci, že by nezbylo při překládání žáku ještě dosti obtíží. Různost slovosledu, četné poměrně přechodníky, správné vyjádření českých předložek a p. způsobí žáku s dostatek lámání hlavy, i když všechny výrazy k překládání věty potřebné shledá. A to nebude tak snadno. Jsou sice až na nepatrné výminky všechny výrazy v úkolech obsažené pojaty do slovníku, ale tento jest sestaven nepřehledně za příčinou úspory místa. Jest ovšem chvalitebno, že slova stejného původu sestavována ve skupiny (na př. bojovati, bojovník; bujný, bujnost; jezdec, jezdit; lhát, lháti a p.), avšak hesla nikterak nesouvislá neměla býti stavěna vedle sebe, nýbrž pod sebe. Uspořilo by se tím žáku času při hledání, neboť hoši nebývají často dosti hbiti, aby rychle našli takové zastrčené slovíčko (srv. hesla deštivý důl, hněvati se, chlív, kalich, komora a mn. j.). Pořádek abecední jest porušen př. heslech: dívati, div; hledati, hle; nástroj, nastoupiti; natrhati, nastati; područí, podříditi, podruh; poslechnouti, poslední; prvek, prvorozený, prvotně, průmysl, průplav. — Za »stavitel« opomenuto vynechati heslo »strach«, které se nalézá na místě náležitém za »strádati«. Že by přehlednosti napomáhalo *r* a *ř* bráti za jediné písmeno, nemyslím. — Leckde nebylo by od místa připojiti k výrazu něm. číslici článku, ve kterém jest ho užiti, na př.: sestoupiti s trůnu, vom Throne steigen (8), dem Throne entsagen (27) a p. Místy nutno lecco poopravit nebo doplniti: s. v. hoditi: podkova se hodí k čemu; v textu (čl. 6.) jest: snad se *nám* hodí; s. v. naplniti se čím atd. připoj: naplňovati chlív dupotem (čl. 7.); s. v. zaraziti atd. připoj: zaraziti plamen (čl. 8.); místo hesla: »odbyti nepravosti pokáním« má býti v souhlase s textem: odčiniti (čl. 10.); v. protivník před právem, der Rechtswidersacher vztahuje se k čl. 13. Ale »před právem« nelze dobře spojit se slovem protivník, nýbrž znamená »před soudem«; s. v. rozdělit atd. připoj: r. něco mezi bratry (čl. 14.); ve čl. 19. ř. 5. »a ten pes s té lávky uhnul«, ř. 7. »ten uhnul se své hřady« s. v. uhnouti s čeho, von etw. abbiegen, sich abneigen, lépe hodil by se výraz »weichen«; s. v. nastati: den nastává, der Tag bricht an; pro čl. 25. připoj: kommt; s. v. vojsko, das Heer, die Armee, oba výrazy nehodí se pro čl. 27., ř. 19. »stávalo tam *vojsko* na stráž«; ibid. ř. 20. »když pak se *vojsko* střídalo.« Pro tuto větu udává slovn. »die Soldaten lösen sich ab«; vhodněji bylo by: die Wachen; ibd. ř. 21. »přicházelo nové oddělení s hlučnou hudbou«, ve slovn. s. v. hlučný klingendes Spiel, ale pak žák nedovede přeložiti věty relat. »kteráž — zahrála«; ibd. »záchvat nemoci zhasil život« není ani v češtině pěkné, v němčině přeloženo dle slovníčka s. v. dostati, zhasiti: der Krankheitsanfall blies das Lebenslicht des gütigen Herrschers aus, zní ještě hůře; s. v. vrchol, der Gipfel připoj vzhledem k čl. 29. (vrchol révy) a 51 (vrchol stromu: der Wipfel; s. v. prohlásiti atd. připoj: prohlašovati vůli císařskou (čl. 31.); čl. 36., ř. 11. »vše zanikne ve bráně a zmizí« dle slovn. s. v. zaniknouti v bráně, im Thor verschwinden, a s. v. zmizeti, verschwinden, nelze přeložiti; s. v. všeliký aller, jeder, jeglicher připoj vzhledem k čl. 10., ř. 16. allerlei; s. v. mistr ve hře na loutnu, ein Meister im Leierspiel není vhodno, neboť v textu (čl. 12., ř. 4 a n.) jest věta relat. »z níž« atd.: s. v. holub, -ice, die Taube; holubice (samice) die Täubin; nevím, bude-li žák věděti, že v čl. 57., ř. 13. má holubice přel. die Taube, v ř. 19. die Täubin; čl. 58. ř. 20. »o muzikách« dle slovn. Musikunterhaltung, spíše však: Tanzunterhaltung.

K těmto drobnostem připojuji několik slůvek, která do slovníčka měla býti pojata: oklamati (čl. 13., ř. 8.), podzimní mlha (22., 11.), vzadu (25., 7.), obor vzduchový (33., 9.), váhati (12., 16.), horoucně milovati (52., 23.), skalník (59., 3.). Že

vynechány ze slovn. výrazy jako: hodiny, nevinný, domov, škoda, sklep, ukrutný, srdnatost, vosková svíce, bol, obchodník, svěží, schopnost, pevnina a j. při knize určené pro kvintány a sextány není závadou.

Způsob skloňování a časování ve slovníčku pravidelně udán není. Octne-li se žák v nesnázích, jak skloňovati nebo časovati některé slovo, bude musiti sáhnouti k mluvnicku — ovšem až bude jakou míti. Do té doby bude někdy dobrá rada drahá.

Z chyb tiskových ve slovníčku postřehl jsem str. 67. parnice m. parmice (takto v textu čl. 41., ř. 23.); str. 78. m. rovnati *se* čemu, má býti rovnati *co* čemu, str. 91. vyčarovati hervoxzaubern: hervorz.; str. 93. s. v. vyvésti m. eineu: einen; str. 94. s. v. zahráti za slovem Spiel nemá býti bod.

Konečně několik slov o poznámkách k jednotlivým úkolům. Myslím, že počet jich mohl býti značně menší, kdyby přemnohé výrazy, na př. všechna vlastní jména byla zařaděna do slovníčku. Dvojí hledání, nejprve v poznámkách, pak ve slovníčku, jest trochu nepohodlné a dosti velkou zkouškou trpělivosti žákovy. — Při čl. 38. poznámka 1. má zníti: liegen m. liegeu. Při čl. 46. pozn. 7. stehen bleiben, vzhledem k textu českému není vhodna (srvn. ř. 26.), lépe bylo by: halt! — Konečně budiž poznamenáno, že ve čl. 60., ř. 16. ze zkratky J. nepozná žák, že má čísti Jan. Ne-
patrné nedostatky, na které dovolil jsem si upozorniti, neubírají knize Veselkové nikterak ceny. Naopak veliká zkušenost paedagogická, která se jeví i ve výběru i v úpravě jednotlivých úkolů, neobyčejné bohatství fraseologické, jaké shrnuto jest ve slovníčku k úkolům těmto, vzbuzují přání, aby došla první část sbírky co největšího rozšíření na školách našich, jakož i druhé přání, aby pan spisovatel vydal co nejdříve také část druhou své sbírky. *J. Neudert.*

K. V. Rais: Na lepším Podhorský obraz. F. Šimáček. str. 540. Cena 5 K 60 h. Je to historka zcela všední, vytržená pilnou rukou výborného znatele našeho lidu z rámce denního života. Dva lidé skromně žijí na svojí zapadlé samotě, v lásce vychovávají své děti a neznajíce velkých požadavků, jsou šťastni tím, co jim naspóčil Bůh. A když přijde náhodou zlá chvíle, kdy Voral se dá chytiti sladkými řečmi tlampače Kuliše, že kdesi ve vsi prodávají Haňákům statek, v němž by se tam tak krásně žilo — »na lepším« — a když ho všechno náhle tak nutká k tomu, až prodá své a koupí cizí — a když nyní počne jeho pracovitá žena dříti až do úpadu, aby obsáhla rozlehlejší práce — a když se počne stydět Voral za její prostotu a více z vášně a slabosti, než ze špatných úmyslů spoutá se s mladou vdovou Haňáčkou —: cítíme, jak rychle počíná mizeti autentická představa, vzbuzená názvem, berouc na sebe rys bolestné ironie. Počíná se rozklad. Jeden z těch, které jsou tak časté, bohužel v rodinách našich malých lidí a které jsou zaviněny po většině velikou slabostí mravní pro ten případ, zafuká-li jakákoli vášně. Historii tohoto rozkladu líčí nám tu spisovatel svým rozmilým způsobem, dáváje defilovati řadě postav nesložitých a snadno průzračných niter, v nichž záblesk pudu kryje se ihned s činem. Ty povahy jsou snad veskrze dobré, ale všechny tak bolestně slabé, že už v jejich jádru leží zárodek smutku pro nás, kteří se ani krise nemusíme dovítati, abychom byli pohnuti. Zde nic není falešného, idealisovaného... náš český venkov se nám tu podává ve své bolesti a ve svém trudu. A tento poctivý realismus bez příměsků illuse na jedné straně, však i bez plané sentimentality na druhé, je z předních vlastností výmluvného Raisova péra. *Sek.*

Vyzvání.

O letnicích t. r. bude uspořádán naším spolkem po delší přestávce opět professorský sjezd a to v Praze. I vznášíme ke všem pp. kolegům snažnou žádost, aby se přihlašovali s přednáškami a rozhovory počtem co nejhojnějším. Jmenovitě vítány jsou rozpravy o nových osnovách učebních a zkušenostech s nimi nabytých, o instrukcích, o modernisování školy střední, o stescích universit na střední školy, o úpravě univers. studia vzhledem k potřebám učitelství středoškolského, o novodobém studentu, o potřebě hygieny na našich školách, o povinnosti porotní a vůbec všelike dobré návrhy reformní. *Přihlášky k přednáškám a hovorům staňte se do konce tohoto měsíce.* O prodloužení prázdnin svatodušních pro účastníky sjezdu bude zažádáno.

V Praze dne 10. února 1902.

Výbor Ústř. spolku českých profesorů v Praze.

VĚSTNÍK

ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 4.

O syllogismu.

Pokus upravití pravidla logiky portroyalské pro školu

Napsal dr. Václ. Auersperger.

Nový Bydžov.

V loňském ročníku »Věstníka« jest úvaha didaktická, jak zjednodušiti žákům nauku o syllogismu. Správně položen tu důraz na značnou cenu syllogismu proti jeho tupitelům. Neupíráme značných úspěchův indukci; ale dedukce jest v činnosti vědecké stejně nutna jako indukce. Upadáme často v extrémy: Filosofie scholastická kořila se syllogismu jako modle; pak vydáno heslo, že syllogistika nese malý užitek, a za krátko vyskytla se generalisace, že nenese *užitku žádného*. Myslím, že leckdy ještě pocítíme potřebu vrátiti se ke mnohým nyní kaceřovaným směrům filosofickým na př. i ke scholastice a podrobíme je nové re-visi, jistě ne bezvýsledné.

Účelem této úvahy jest ukázati, jak by se mohl syllogismus ve škole vykládati dle pravidel logiky port-royalské: »La Logique ou l'Art de penser« publ. par Émile Charles. Paris 1878.

I. Při nauce o soudech upozorníme důrazně

1. že *subjekt* propůjčuje soudu *quantitu*: Je-li položen *celým* rozsahem, jest soud *obecný*, je-li položen *částí* rozsahu, jest *částecný*.

2. že *praedikát*

a) soudu *kladného* běře se *ve většině případů* jen *částí* svého rozsahu a speciálně tou, jež odpovídá subjektu,

b) soudu *záporného* se klade *celým rozsahem*.

Volíme-li obyčejné zobrazování kružnicemi, stačí pro převážnou většinu soudů tři obrazce

	I.
Platné	SaP
soudy	SiP

II.
SiP
SoP

III.
SeP
SoP

Z obrázků jest patrné, že v kladných soudech (SaP , SiP) skutečně praedikát jest jenom tou částí rozsahu, jež se kryje se subjektem. Pronášejíce takový soud pravidelně zamlčujeme přívlastek, který by označoval praedikát jako částečný. Měli bychom vlastně říkati:

Všecka S jsou *některá* P
 Některá S jsou *některá* P .

Zavedeme-li pro celý rozsah plný kroužek pod písmenem \bullet a pro částečný rozsah kroužek nevyplněný \circ , můžeme psáti hořejší soudy

SaP
 $\bullet \circ$
 SiP
 $\circ \circ$

Pro úplnost arci nutno se zmíniti o tom, že jsou možny kladné soudy, jichž podmět a přísudek mají rozsah stejný, kryjící se, a znázorniti to obrazcem:

SaP
 SiP

A v tom případě bychom musili říci:

Všechna S jsou *všechna* $P = SaP$
 $\bullet \bullet$

Ale vidíme ihned, že je to případ málo kdy se vyskytující a počet takovýchto soudů takřka mizí proti ohromné přesile případů, kdy pronášíme: SaP . Proto také logika hlásá, že při soudu obecném kladném jest všeobecně možný jenom obrat po případě. V onom »výminečném«
 případě SaP jest ovšem možný také obrat prostý.

Kdežto při soudech záporných jsme zvyklí nevytýkati v praedikátu, že jest míněn rozsah *celý*. Úplnost by vyžadovala:

Žádné S není *žádné* $P = SeP$
 $\bullet \bullet$
 Některá S nejsou *žádné* $P = SoP$
 $\circ \bullet$

Správnost první věty jest patrna, pohlédneme-li na obr. III. O správnosti věty druhé se přesvědčíme, vystínujeme-li si v obr. II. ta S , která jsou v soudu SoP míněna:

A od těch ovšem jest celý rozsah P odloučen.

Zbývá ještě zmíniti se o jiném »výminečném«
 případě, kdy totiž praedikát jest v rozsahu subjektu, jak znázorňuje obrazec:

SiP
 SoP

Ten by se nám zase vymykal z pravidla I. 2. a), poněvadž tu platí.

Některá S jsou *všecka* $P = SiP$

Některá S nejsou *žádné* $P = SoP^*)$
 $\circ \bullet$

Soud SiP jest opět neobvyklý; neboť mechanismus našeho myšlení už je takový, že vždycky raději proneseme soud obráceně t. j. Všecka P

*) Která S jsou v tomto soudu míněna, ukazuje opět stínění.

jsou S . Přitažlivosti této subsumpce odolá snad jenom logik a bude se ubírat svým myšlením od S k P . Neustoupíme tudíž od svého pravidla I. 2. α) pro tyto dvě instance contrerní (SaP, SiP), jež jsou zcela výminečné.

II. Při důsledcích pak připomeneme důrazně a na hojných příkladech znázorníme, že *částečné* zahrnuto jest v *obecném* a nikoli naopak. Soudíme-li z částečného na obecné, můžeme míti jakousi *pravděpodobnost* na své straně, ale v syllogistice chceme *jistotu*!

III. Když pak jsme vyložili, jak rozeznáváme návěst vyšší a nižší, jak dle postavení středního členu nabýváme různých figur, vytkneme tato pravidla:

I. Terminus medius M nesmí býti po obakrát v návěstech položen částí rozsahu. *Aspoň jednou* musí M býti *celým* rozsahem. Kdyby byl v obou návěstech částečně, mohlo by se státi, že by v každé byla míněna jiná část rozsahu a měli bychom M a M , t. j. místo trojčlenění nastalo by čtveročlenění.

2. Ani terminus maior ani term. minor nesmějí býti v závěru *ve větším* rozsahu nežli jsou v návěstech. Nebo tu bychom vysuzovali obecné z částečného a to nevede k jistotě, jak jsme už podotkli, nýbrž jen ku pravděpodobnosti. V menším rozsahu, než bylo v návěstech, P závěrové arcí býti může, jak uvidíme při modu bamalip.

Další důsledky těchto tvrzení pak jsou:

α) V praemissách musí býti *aspoň o jeden pojem kladený celým rozsahem* více nežli v závěru. Neboť, co jest obecného v závěru, musí býti též obecné v návěstech a vedle toho terminus medius musí býti aspoň jednou položen celým rozsahem (III. 1.).

β) O subjektu závěrovém tvrdíme nejen, že nesmí býti rozsah jeho v závěru větší nežli v nižší návěsti (III. 2.), nýbrž že není ani dovoleno, aby v návěsti byl *celým* rozsahem a v závěru jen *částí* jeho. Terminus minor může totiž býti (jsa kladen celým rozsahem) v návěsti nižší *podmětem* soudu A nebo E , nebo přisudkem soudu O nebo E .

Možny jsou tedy případy nižších návěstí tyto (při podmínce dané):

$$\begin{array}{cccc} SaM & SeM & MoS & MeS \\ \bullet \circ & \bullet \bullet & \circ \bullet & \bullet \bullet \end{array}$$

Všude v nich se praví, že terminus medius spjat jest s celým rozsahem terminu nižšího nebo od celého rozloučen. Pomocí M však o subjektu závěrovém něco dokazujeme. Je přirozeno, že to dokazujeme o tom, s čím jest M spjato nebo od čeho je odloučeno. Je-li odloučeno od celého rozsahu nebo s celým sloučeno, platí důvod čerpaný z M pro celé S .

3. Ze dvou návěstí záporných neplyne nic (*E mere negativis nihil sequitur*). Nebo tím jest řečeno, že ani S ani P nelze slučovati s M . Tím zůstává vzájemný poměr S k P naprosto neurčen.

4. Dále tvrdíme, že závěr řídí se návěstí slabší (*Conclusio sequitur partem debiliorem*) t. j. je-li některá záporná, jest záporný, je-li částečná, jest částečný.

a) Neboť tím, že jeden terminus závěrový jest odloučen od členu středního, stává se tento neschopným tvořiti pojítka mezi oběma členy závěru. A to právě jest požadavkem při závěrech kladných, aby terminus medius byl tmelem, který slučuje terminus vyšší s nižším.

b) Je-li jedna *návěst částečná*, dovodíme, že závěr jest rovněž *částečný*, způsobem *nepřímým*, t. j. dokážeme, že nemůže býti *obecný at kladný at záporný*.

α) Kdyby byl *obecný kladný*, nesměla by býti žádná návěst záporná (dle III. 3. a). Můžeme tedy psáti schema

$$\frac{(+p)}{(+u)} \quad \text{nebo} \quad \frac{(+u)^*}{(+p)}$$

A poněvadž *S* jest v závěru celým rozsahem (I. 1.), jest také v nižší návěsti tak (III. 2. β) a musí tam býti podmínem, ježto by jsouc přísudkem v soudu kladném bylo dle vši pravděpodobnosti jen částí rozsahu (I. 2. α)

$$\begin{array}{c} (+p) \\ S(+u) \end{array} \quad \text{nebo} \quad \begin{array}{c} (+u) \\ S(+p) \end{array}$$

Prísudkem v této nižší návěsti by bylo tudíž *M* a bralo by se částečně. Za to v návěsti vyšší musilo by býti celým rozsahem (dle III. 1.) a to podmínem (I. 2.)

$$\begin{array}{c} M(+p) \\ S(+u)M \end{array} \quad \text{nebo} \quad \begin{array}{c} M(+u) \\ S(+p)M \end{array}$$

Tím však jsme dospěli ad absurdum, t. j. obě návěsti by se staly proti tomu, od čeho jsme vyšli, obecnými. (Neshoda ta je patrna na první pohled v hořejších schemech: $M(+p)$ a $S(+p)M$, kde *M* a *S* předpisují, že soud má býti *obecný* a $(+p)$, že má býti *částečný*). Nemůže tudíž, je-li některá návěst soud částečný, následovati závěr *obecný kladný*.

β) Při závěru *obecném záporném* jest *S i P* v závěru celým rozsahem (dle I. 1. a I. 2. β)

$$\begin{array}{c} (+p) \\ (-u) \end{array} P \quad \begin{array}{c} (-p) \\ (+u) \end{array} P \quad \begin{array}{c} (-u) \\ (+p) \end{array} P \quad \begin{array}{c} (+u) \\ (-p) \end{array} P$$

Ale v návěstech musí býti o jeden pojem kladený celým rozsahem více nežli v závěru, tudíž $2+1=3$ (dle III. 2. α). Jak tyto pojmy rozložíme v návěstech? Jsou možny tyto případy:

$$\begin{array}{cccccc} \bullet & \bullet & \bullet & \bullet & \bullet & \circ & \circ & \bullet \\ \bullet & \circ & \circ & \bullet & \bullet & \bullet & \bullet & \bullet \end{array}$$

*) p = soud particularný, u = soud universalný, $+$ = kladný, $-$ = záporný.

Tím vznikají návěsti:

— <i>u</i>	— <i>u</i>	† — <i>u</i>	— <i>p</i>
† — <i>u</i>	— <i>p</i>	— <i>u</i>	— <i>u</i>

Jsou tedy buď obě obecné proti tomu, od čeho jsme vyšli, nebo obě záporné proti III. 3. Poněvadž tedy, je-li jedna praemissa částečná, nesmí následovati ani obecný kladný ani obecný záporný závěr, vyplývá *závěr částečný*, quod erat demonstrandum.

5. Ze dvou částečných praemiss nemáme určitého závěru (E mere particularibus nihil sequitur)

a) ani jsou-li obě kladné,

b) ani je-li jedna záporná. (Obě nemohou býti záporné.)

Ad a) V kladných soudech částečných jsou podmět i přísudek kladeny částí rozsahu. Byl by člen střední po obakrát jen částí rozsahu, ať už by byl subjektem nebo praedikatem (III. 1.)

Schema:

$$\begin{array}{c} \circ (-+ p) \circ \\ \circ (-+ p) \circ \\ \hline ? \end{array}$$

Ad b) Kdyby byla jedna návěst *částečná a záporná*, byl by praedikát závěru celým rozsahem, poněvadž závěr by byl záporný dle III. 4. a, I. 2. b). V návěstech by pak bylo o jeden pojem kladený celým rozsahem více, t. j. $1+1=2$ (III. 2. a). Jak tyto dva pojmy po návěstech dají se rozložit? Jenom šesterým způsobem:

1.	2.	3.	4.	5.	6.
● ●	○ ○	● ○	○ ●	● ○	○ ●
○ ○	● ●	● ○	○ ●	○ ●	● ○

To poukazuje k těmto praemissám:

— <i>u</i>	† — <i>p</i>	† — <i>u</i>	— <i>p</i>	† — <i>u</i>	— <i>p</i>
† — <i>p</i>	— <i>u</i>	† — <i>u</i>	— <i>p</i>	— <i>p</i>	† — <i>u</i>

Z toho jest patrné, že nedovedeme ve dvou návěstech rozložit dva pojmy kladené celým rozsahem, aby při tom nevznikla jedna nebo obě praemissy obecné nebo obě záporné.

To však odporuje tomu, od čeho jsme vyšli, že totiž jsou *obě* návěsti částečné a *jedna* z nich *záporná*. Neplatí tudíž ze dvou částečných praemis nic.

IV. Soudy *a*, *e*, *i*, *o* mohou pak ve dvou praemissách tvořiti variace. Vidíme, že každý druh soudu v návěsti horní dá se spojit s každým druhem v návěsti nižší. Obdržíme tudíž $4 \times 4 = 16$ variací. Z těch vyloučíme ony, jež se příčí pravidlům:

1. E mere negativis nihil sequitur;
2. E mere particularibus nihil sequitur;
3. Ex *i* et *e* nihil sequitur.

První dvě věty jsou již dovozeny; zbývá zmíniti se o třetí.

Závěr při negativní návěsti nižší byl by záporný. Jeho přísudek byl by celým rozsahem (I. 2. b), ale v hořejší návěsti, má-li býti čá-

stečná kladná, by bylo P jen částí rozsahu, ať už by bylo podmětem ať přísudkem. Soudilo by se zase z částečného na obecné (proti II.). Schematicky:

$$\frac{\circ (+ p) \circ}{(- u)} \\ \hline (-) \bullet$$

Tuto pak sestaveny jsou všechny zmíněné variace a pod těmi, jež nutno vyloučiti, jsou číslice označující pravidla, dle kterých se děje vylučování.

$$\left. \begin{array}{cccc|cccc|cccc|cccc} a & a & a & a & e & e & e & e & i & i & i & i & o & o & o & o \\ a & e & i & o & a & e & i & o & a & e & i & o & a & e & i & o \\ & & & & \vdots & & \vdots & & \vdots & & \vdots & & \vdots & & \vdots & \\ & & & & 1 & & 1 & & 3 & 2 & 2 & & 1 & 2 & 1 & \\ & & & & & & & & & & & & & & 2 & \end{array} \right\} \text{Zbývá 8 variac.}$$

Co zbylo, zapamatuje si žák lehkou dle této úvahy:

1. Soud a , který jest nejcennější pro svou rozhodnost, obecnost a kladnost, dá se spojit se všemi druhy soudů v návěsti nižší: 4 variace.

3. Soud e už jest méně cenný, poněvadž tvrdí, čím S nejsou, ale přece ještě velmi rozhodný; dá se spojit jen s kladnými a , i : 2 variace.

3. Soud i jest hodnoty ještě menší; neboť tvrdí něco jen o některých S a často třeba teprve pátrati, o kterých. Pro tuto neurčitost potřebuje doplnku nejcennějšího, soudu a : 1 variace.

4. Soud o co do ceny stojí ještě za soudem i pro svou negativnost, nespokojí se tudíž méně cenným doplňkem než jest a : 1 variace.

V. V dalším odstavci proběheme jednotlivé figury. Žáci vždycky už napíšou z paměti dle poslední úvahy jen zbylých 8 variac. Vylučování konáme pak dle zvláštních pravidel pro každou figuru, jež však také nějak odůvodniti nutno. Obyčejně se to děje kreslením kružnic.

To, co jsme uvedli svrchu, skýtá nám nové prostředky odůvodniti ona pravidla — arci způsobem většinou nepřímým.

1. Figura I.: Sit minor affirmans, nec maior sit specialis.

α) sit minor affirmans.

Kdyby byla nižší návěst záporná, byl by také závěr záporný (III. 4. a). V záporném závěru by byl přísudek P celým rozsahem (I. 2. b). Hořejší návěst by musila býti kladná (III. 3.) a poněvadž je v ní P přísudkem, bralo by se částí rozsahu (I. 2. a). Bylo by tudíž P v závěru v rozsahu větším nežli v praemisse horní, soudilo by se z částečného na obecné, což jest při dedukci zakázáno (II). Schematicky:

$$\frac{M (+) P}{\circ} \\ \frac{S (-) M}{\circ} \\ \hline \frac{S (-) P}{\circ}$$

β) nec maior sit specialis.

Vyjdeme od toho, že dolní návěst musí býti kladná, jak jsme právě dokázali. V ní člen střední jsa přísudkem jest položen částí roz-

sahu (I. 2. *a*) a poněvadž dvakrát *M* nesmí býti jen částečné (III. 1.), jest v hořejší návěsti celým rozsahem a jsouc tam podmětem propůjčuje vyšší praemisse quantitu obecnou (I. 1). Schematicky:

$$\begin{array}{c} M \quad P = u \\ \bullet \\ P (+) M \\ \circ \\ \hline S \quad P \end{array}$$

Dopadne tudíž vylučování dle pravidel α) β) ve fig. I. takto:

$$\left. \begin{array}{c|c|c|c} a & a & a & a \\ a & e & i & o \\ \vdots & & & \\ \alpha & & & \end{array} \right\} \begin{array}{c|c|c|c} e & e & i & o \\ a & i & a & a \\ \vdots & & & \\ \beta & & & \beta \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{c|c|c|c} a & a & a & a \\ a & e & i & o \\ \vdots & & & \\ \alpha & & & \end{array}} \right\} \text{Zbývají 4 variace.}$$

Proč dále jsou závěry ze zbylých variac takové, že vznikají modi *barbara*, *dariz*, *celarent*, *ferio*, patrně ze schemat:

$$\begin{array}{cccc} MaP & MaP & MeP & MeP \\ \bullet & \bullet & \bullet & \bullet \\ S a M & S i M & S a M & S i M \\ \bullet & \bullet & \bullet & \bullet \\ \hline S & P & S & P \\ \bullet & \bullet & \bullet & \bullet \\ \uparrow & \uparrow & \uparrow & \uparrow \\ a & i & e & o \end{array}$$

Schemata vznikla postupně takto: Napíšeme nejdříve dané návěsti na př. pro *ferio*: $\begin{array}{c} MeP \\ S i M \end{array}$; pak označíme v nich rozsahy pojmů dle vět známých: $\begin{array}{c} \bullet \\ S i M \\ \bullet \end{array}$. Z toho dále víme, že subjekt závěru nebude jiný než $\begin{array}{c} \bullet \\ S \\ \bullet \end{array}$ a praedikát celým rozsahem $\begin{array}{c} \bullet \\ P \\ \bullet \end{array}$, poněvadž závěr musí býti záporný. A forma závěru $\begin{array}{c} \bullet \\ S P \\ \bullet \end{array}$ jest právě soud *o*—.

2. Figura II.: Una negans esto, nec maior sit specialis.

γ) una negans esto.

Kdyby byly obě návěsti kladné, byl by střední člen, jsa přísudkem po obakrát částečně (III. I.). Schematicky

$$\begin{array}{c} P (-+) M \\ \bullet \\ S (-+) M \\ \bullet \\ \hline \end{array}$$

δ) nec maior sit specialis.

Z předešlého plyne, že jest jedna návěst záporná. Je tudíž záporný i závěr (III, 4. *a*), v němž jest praedikat celým rozsahem (I. 2. *b*). Celým rozsahem musí býti též v návěsti vyšší, kdež jest podmětem dle postavení svého ve fig II. Propůjčuje tudíž návěsti vyšší quantitu obecnou. Schema:

$$\frac{P(+)\overline{M} = +u}{\frac{\overset{\bullet}{S}(+)\overline{M}}{S(-)P}}$$

Vylučujeme takto dle pravidel $\gamma)$ a $\delta)$:

$$\left. \begin{array}{cccc|cc|c|c} a & a & a & a & e & e & i & o \\ a & e & i & o & a & i & a & a \\ \vdots & & & & & & & \\ \gamma) & \gamma) & & & \gamma) & \delta) & & \end{array} \right\} \text{Zbývají 4 variace.}$$

Že pak ze zbylých 4 variací vzniknou modi *camestres*, *baroco*, *cesare*, *festino*, jest patrno ze schemat:

$\frac{P a M}{\overset{\bullet}{S} e \overset{\circ}{M}}$	$\frac{P a M}{\overset{\bullet}{S} o \overset{\circ}{M}}$	$\frac{P e M}{\overset{\bullet}{S} a \overset{\circ}{M}}$	$\frac{P e M}{\overset{\bullet}{S} i \overset{\circ}{M}}$
$\frac{\overset{\bullet}{S}}{S} \quad \frac{\overset{\circ}{P}}{P}$	$\frac{\overset{\circ}{S}}{S} \quad \frac{\overset{\bullet}{P}}{P}$	$\frac{\overset{\bullet}{S}}{S} \quad \frac{\overset{\circ}{P}}{P}$	$\frac{\overset{\circ}{S}}{S} \quad \frac{\overset{\circ}{P}}{P}$
$\overset{\bullet}{\uparrow} \quad \overset{\circ}{\uparrow}$	$\overset{\circ}{\uparrow} \quad \overset{\bullet}{\uparrow}$	$\overset{\bullet}{\uparrow} \quad \overset{\circ}{\uparrow}$	$\overset{\circ}{\uparrow} \quad \overset{\bullet}{\uparrow}$
e	o	e	o
<i>camestres</i>	<i>baroco</i>	<i>cesare</i>	<i>festino</i>

3. Figura III.: Sit minor affirmans, conclusio sit specialis.

ε) Sit minor affirmans.

Důkaz je stejný jako ve figurě I. pro $a)$. Schema tuto jest pak :

$$\frac{M(+)\overline{P}}{\frac{M(-)\overset{\circ}{S}}{S(-)P}}$$

ζ) Conclusio sit specialis.

Vyjděme od toho, co jsme dokázali, že totiž nižší návěst jest kladná. Přísudkem v ní jest S , je tudíž částí rozsahu.

V závěru musí býti též částí rozsahu (III. 2, β) a propůjčuje mu tedy quantitu *částičnou* (I. 1.) Schema :

$$\frac{M \quad P}{M(+)\overset{\circ}{S}} \quad \frac{\overset{\circ}{P}}{S}$$

Tuto budeme arci vylučovati jen dle pravidla $\epsilon)$:

$$\left. \begin{array}{cccc|cc|c|c} a & a & a & a & e & e & i & o \\ a & e & i & o & a & i & a & a \\ \vdots & & & & & & & \\ \epsilon & \delta & & & & & & \end{array} \right\} \text{Zbývá 6 variací.}$$

Že není jiných závěrů, nežli které obsaženy jsou ve slovech *darapti*, *datisi*, *felapton*, *ferison*, *disamis*, *bocardo*, vidíme ze schemat:

V jediném případě (poznamenaném*) jest terminus maior v prae-misse celým rozsahem a v závěru jen částí. Zmínili jsme se o tom již III. 2. Není v závěru modu bamalip přisudek celým rozsahem, poněvadž ze dvou kladných návěstí musí vzejíti concludse kladná.

VI. Ke konci pak je záhodno připojiti tuto úvahu: Variac mož-ných bylo 16. Kdyby se vložily do každé ze 4 figur, čekali bychom 64 modů. Nežli jsme však přistoupili k figurám, vyloučili jsme 8 variac, z nichž by mělo vzniknouti 32 modů. Dalšími pravidly restringuje se jejich počet na 19.

Sestavíme-li si závěry dle cennosti a dle toho, kolikrát mezi těmi 19 mody se vyskytají, obdržíme toto schema:

a . . . 1krát (barbara);
e . . . 4 » (celarent; camestres, cesare; calemes);
i . . . 6 » (dari; darapti, datisi, disamis; bamalip, dimatis);
o . . . 8 » (ferio; baroco, festino; felapton, ferison, bocardo; fesapo, fresison).

Z toho vidíme, že závěr nejcéennější se také nejčidčeji vyskytá, jest *nejvzácnější*. Kdybychom předpokládali, že všech figur se užívá celkem stejně často (čemuž ovšem tak není), byla by pravděpodobnost

pro závěr <i>a</i> . . . 1/19	pro závěr <i>i</i> . . . 6/19
» » <i>e</i> . . . 4/19	» » <i>o</i> . . . 8/19;

a smíme-li říci, že by cena závěrů odpovídala reciprokým hodnotám pravděpodobností, značilo by poměrnou cenu závěru

<i>a</i>	číslo	24
<i>e</i>	»	6
<i>i</i>	»	4
<i>o</i>	»	3

Byla by v tom tudíž pěkná zákonnost, kdyby ovšem veškera roz-manitost soudová byla vyčerpána tvary *a*, *e*, *i*, *o*. A potom se ještě hlásá, že logika jest věda v celku hotová, že neskýtá už ani vhodného pole pro ducha myslivého!

Nemáme ještě ani všestranně prozkoumány zákony dedukce, o indukci ani nemluvě.

Škola střední by pak potřebovala za doplněk učebné knihy *čítanky logické*, kterou si však představuji zcela jinak, než jest na př. čítanka připojená k logice Höflerově obsahující úryvky z filosofických spisovatelů hledící ke věcem logickým. Snad se mi v brzku naskytne příležitost podrobněji tuto věc vyložiti.

Přístroj k určení hustoty kapalin.

Ant. Bukovský.

Kutná Hora.

Dost často naskytne se úloha určit hustotu tak skrovného množství tekutiny, že nelze naplniti pyknometr po ruce jsoucí, neřkuli válec ke zkoušce aräometrem nebo vázkami Mohrovými. Pak můžeme voliti některou ze dvou method, jež založeny jsou na zákonu o nepřímé úměrnosti hustot s výškami sloupců kapalin stejného tlaku ve spojitě nádobě.

Dle metody Boyleovy (schema I.) vystupují obě srovnávané tekutiny z podstavených nádobek do prostor stejně zředěných, dle Babineta nalévají se obě současně do spojitě roury upravené dle schematu II., tak že při pozorné práci odděleny jsou vzduchem zahuštěným.

Jest zjevno, proč při methodě Boyleově obtížno jest přesně odečísti oba body nullové, po případě i body konečné, jde-li o hustotu kapalin snadno tékavých; chybou jest také, že nejsou eliminovány úkazy vzlinavosti. Všechn těchto tří vad prostá jest cesta Babinetova. Ale že plnění a čištění apparátu provázeno jest některými potížemi, ani tento způsob nedošel v praxi obliby.

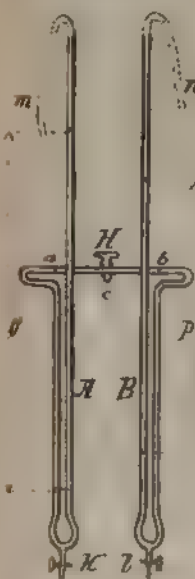

Po některých změnách v konstrukci stane se přístroj Babinetův značně příjemnějším a práce se urychlí. Skládá se pak ze dvou sym-

metricky uspořádaných obrácených násosek A, B — jejichž ramena jsou v poměru 1:2 — a ze spojky s kohoutem dvakrát vrtaným H , jímž lze docíliti spojení ab, ac, bc . Tekutiny vpravíme kohoutky k, l , ssající na kaučukových rourkách m, n při náležitých polohách kohoutu H . Tento způsob plnění jest nejen zručnější, ale i tu výhodu má před naléváním, že se nestrhují bublinky vzduchové. Jedná-li se o kapalinu jedovatou nebo páchnoucí, vpravíme ji do B buď vytékající kapalinou z H , nebo ssáním při m .

Aby vznikly sloupce o, p , vyssajeme jednu z kapalin do vyššího ramene, na pť onu zkoumanou v B při spojení bc ; stlačíme prsty n , spojíme ab a ponenáhlu uvolňujeme rourku tlačenou. Měřítka připojena jsou k zadní stěně delších ramen několika kroužky drátěnými tak, aby byla snadno posunutelná a ptece nesmekala se vlastní vahou, nullové znaménko přesahuje na rameno kratší.

Úprava ramene B k nové zkoušce provádí se rychle, aniž třeba přístrojem hnouti. Buď je propláchneme novou tekutinou, nebo musíme-li setřiti, proplachujeme po řadě vodou, lihem, etherem a vzduchem.

K určení hustoty stačí několik *cc* tekutiny. Pyknometr dává při stejné teplotě výsledky téměř totožné, malé úchyly objeví se leda až v tisícinách.

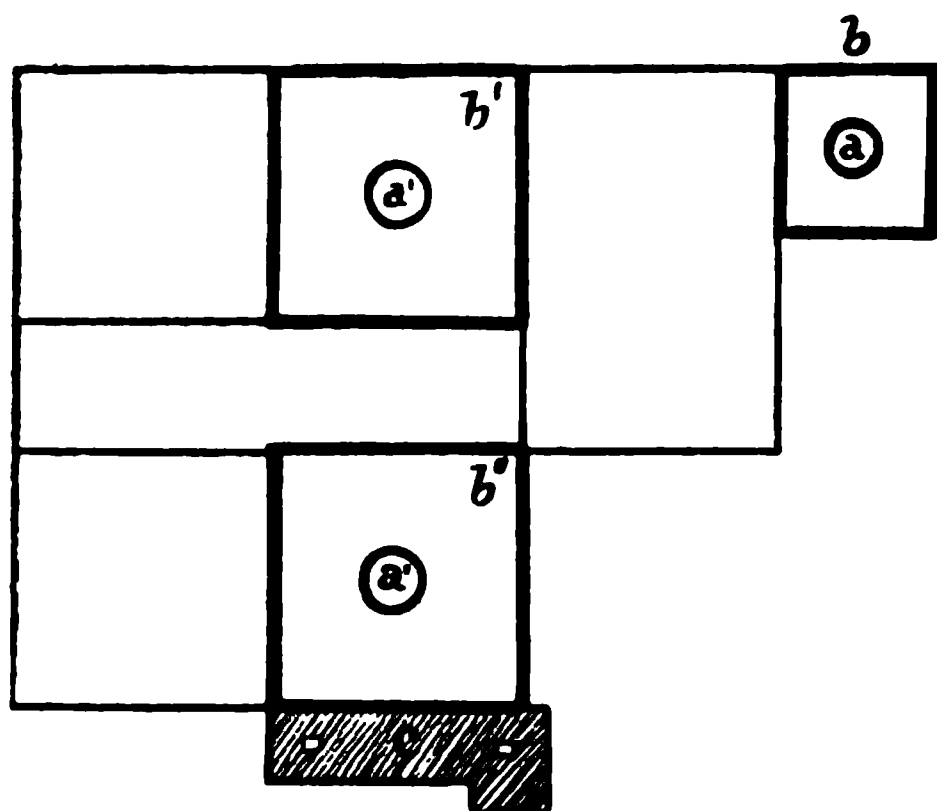
A poněvadž čištění nezabírá mnoho času, provedeme tímto přístrojem řadu zkoušek aspoň tak rychle, jako aräometry.

O nejstarších částech města Athén kromě Akropole.

Vavř. Jos. Dušek.

(Konec).

Tu je také viděti řadu rozličných zdí stavěných na starších podlahách. Zde vidíme jakýsi basin na jiné stavbě, která však rovněž byla basinem majícím značný odpad. Ale račte si jej velmi dobře prohlédnouti. Tento prvotní (spodní) basin měl zcela jiný účel nežli udržovati vodu, byl to vinný *lis* (*b*, *b'*, *b''*), o čemž jasně svědčí veliký *krater* (hliněná nádoba jako sud) umístěný pod ním (*a*, *a'*, *a''*); do něho stékalo vymačkané víno z lisu. Toto zařízení spadá do V—IV. st. př. Kr. Vedle něho je zase podobný, jak ukazuje obraz:

c tvoří roh porosové stavby, t. základ kamenný, na němž stál stůl na dřevěných nohách (sloupech) — byl to patrně oltář Dionysiův. Všude jinde nachází se mnoho basí a votivních darů, ale tu se nic nezachovalo. Demosthenes se zmiňuje, že tu byl tajemný okres (mysterie), že byl stále zavřen a jen jednou v roce (13. anthesterionu) otevřen, kdy sem přicházela královna s kněžími.

Dále odtud několik kroků k jihu nachází se malý chrámček. Ten jest položen zrovna proti Dionysiu, jest zavřen přímou zdí a má vchod od jihu. V pozdějších dobách byl zbořen, takže základy pouze zasypány při urovnání nového staveniště pro kvadrovou stavbu a tak se až na naši dobu zachovaly. I tohle mohl zase býti chrám. V tomto chrámu jest *podlaha z oblásků*, jak nacházíme v nejstarších stavbách. Tento chrám jest přístup se silnice. Jest vyvýšen, ale nemá schodů. A to jest chrám v těchto místech *nejstarší*, pochází ze VII.—VI. stol. př. Kr. Byl zasvěcen nejspíše *Dionysovi Lenaiovi* (*ληρός* = lis), t. j. vynálezci lisu. Na tomto místě bylo nalezeno při kopání množství hliněných předmětů.

Hned vedle nachází se dům, na jehož zdi dosti vysoko zachované vtělen dluh, pak jest vymazán a vtěleno nových 1000 drachem pro Periandra, jež známe z Demosthena. Je to zajímavá drobnůstka. Hodně

dále na jih jest dům z římské doby. V něm jsou starobylé řecké podlahy z oblázků a vedle nich římské z mramoru. V okolí není vůbec řeckých domů, nýbrž jenom římské, za to však je tu asi 15 starodávných studní. Tyto studny byly zasypány již v V. stol. př. Kr., při kopání jsme v nich našli hojně starobylých střepů ze VII. st. př. Kr. Z toho zcela pravděpodobně soudím, že vyšly tyto studny z užívání (jako cisterny) již v době blízké těmto střepům. A dále z toho usuzuji, že tu bylo kdysi náměstí Enneakruny, neboť po zřízení této umělé studny s hojnou vodou byly ony cisterny zbytečné a proto zrušeny.

Račte si všimnouti bedlivě návrší kolem nás. Areopag, Akropolis a Pnyx tvořily původně jednu planinu a zároveň spojovaly se s Lykabettou. Všude jsou tu horní mohutné vrstvy modravého vápence, spodní vrstvy jsou pak břidličné.³¹⁾ Břidla se prosakováním vody dešťové během času vymočila a sice tam, kde byla nejhlubší, a horní vrstvy se pak probořily, tvoříce údolí obyčejně z jedné strany příkře, z druhé povlovně klesající. Prameny nacházejí se právě na rozhraní těchto hornin a po propadnutí vytryskují z dolní části boků toho místa, které zachovalo prvotní polohu. Na svahu Akropole nacházíme takto vytvořenou Klepsydru a asklepijský pramen.

Podle silnice (*Ὁδὸς ἀποστόλων Παύλου*) ve svahu naproti nám je řada nádržek na vodu, ano je tu i římský vodovod ve skále. Železné dvěře zavírají nyní umělý basin ve skále (Pnyxu), jehož mosaiková podlaha ukazuje římskou dobu. Na stěně je mísa (mušle), kudy jde voda. Odtud vedou schody dolů do druhé nádržky, a tam je spodní podlaha řecká, stará, svrchní podlaha římská, mladší. Sem byla voda přiváděna uměle právě tak jako v Asklepiu.

Nežli byl tento vodovod zřízen, aby značnou osadu dostatečně zásobil vodou, musilo obyvatelstvo nachytávat si ji do cisteren a studnic. V tomto celém okrsku mezi silnicí a Areopagem bylo při vykopávání nalezeno celkem 110 studní, tedy velmi mnoho. A poněvadž pocházejí dle nálezů z velmi dávné doby, usuzujeme, že již v pradávnu byla tu značná část města, jehož podobně výmluvných sledů na druhé straně Akropole nenacházíme. Je to věc pro můj důkaz o dávnověké πόλις na této straně zajisté veliké váhy.

Nahoře, na jižním cípu Pnyxu, byl objeven vodovod — o němž výše zmínka — který jest *dvojitý*: jeden je svrchní a druhý běží o 2 m hlouběji. Hlubší vodovod lze stopovati až pod Akropolis. Pochází z dob Peisistratových, leží 15 m pod zemí, může se stopovati u ruského kostela (blízko Lysikratova pomníku), u Dionysova divadla (na jih od Akropole) a zde pod Pnyxem se pak končí ve spodním basinu. Stáří jeho stanovíme dle hliněných rour pocházejících od Alpalina ze Sama, jakých se i jinde užívalo. Tento vodovod jde několik kilometrů pod zemí a to ve skále, byl tedy velice nákladný a pracný.

Původně bylo tu, kde se později vyústoval vodovod, viděti *proudňou* vodu, neboť tu šly prameny z jílových vrstev pod vápencem tvořícím povrch Pnyxu — proto zvala se *καλλιπόρη*. Horní vedení umělé pochází asi z doby Solonovy; když však ukázalo se býti nedostatečno,

³¹⁾ Správně „jílové“ a částečně i břidličné.

vykopal tu Peisistratos nový velkolepý vodovod. Na konci pak jeho, kde nyní pod samou skálu zabočuje silnice, dal vystavěti pěknou studnici čtyřhrannou, z jejíž *tří* boků po *třech* otvorech tekla chladná výborná voda v dostatečném množství. Tato studnice dle devíti otvorů vodu chrlících pak nazvána Enneakrunos.³²⁾ Herodot nezná názvu *καλλιρόη*. Ještě v 17. stol. po Kr. šla tímto vodovodem voda, dnes je na některých místech přerušen, nicméně úplně bez vody není ani dneska.

Veliký náklad na tento vodovod měl důvod pouze v tom, že vedl do velmi důležitého místa. Poněvadž tu v V. stol. př. Kr. nebylo již středisko života athénské, proto jistě jest starší. Platon v Axiochu (364 A) uvádí kallirrhoi na Ilisu, a podnes se tu prý uchovává jméno. Plutarch jmenuje *μεταγείριον*, a to je osada Melite, kdežto na Ilisu zvala se Diomeia. Sem padá pověst, jak Boreas unesl královskou dceru trhající květiny, a nikoli na Ilisos. Herodot vypravuje, že tu byly dívky pro vodu přicházející od Pelasgů obtěžovány. Plinius jmenuje obě jména (t. Kallirrhoe a Enneakrunos) pohromadě, Alkifron jmenuje III. 49 Enneakrunu a III. 51 zase Kallirrhoe, pochází však ze 3. stol. po Kr., Hesychios lexikograf má zprávu o Enneakruně, že se dříve jmenovala Kallirrhoe. Ale lexikografové nejsou tak důležití jako starší spisovatelé.

Vodovod končí se v basinu. V Enneakruně bylo vody na 2 *m* vysoko; měla-li pak stačiti pro devět otvorů — tedy musilo býti to místo položeno o 2 *m* hlouběji, nežli sám basin. Tu pod nádržkou v římské jeskyni byla stavba studnice. Přebytečnou vodu odváděly kanály, jichž je mnoho, takže odtud musily jíti tyto odvody v řadě vedle sebe. Tyto odvodné kanály se skutečně při vykopávce našly. Jsou ze staré doby řecké, jak poznáváme ihned z polohy, neboť nad nimi — když jich nebylo užíváno — vedeny jsou kanály římské.

Našel se ze studny i kvádr z modravého vápence místního, v němž byl vytesán otvor pro zasazení *lvi hlavy* chrlící vodu. V jiném kvádru z porosu našel se celý otvor; tento kvádr byl omítnut pěkným starobylým štukem. Třetí pak kvádr, rovněž tu vykopaný, jest z vápence hymettského zv. kara s pěknými otvory; z kary stavělo se za Peisistrata. Na londýnské váse je zobrazena Enneakrunos a sice se třemi otvory na každou stranu.

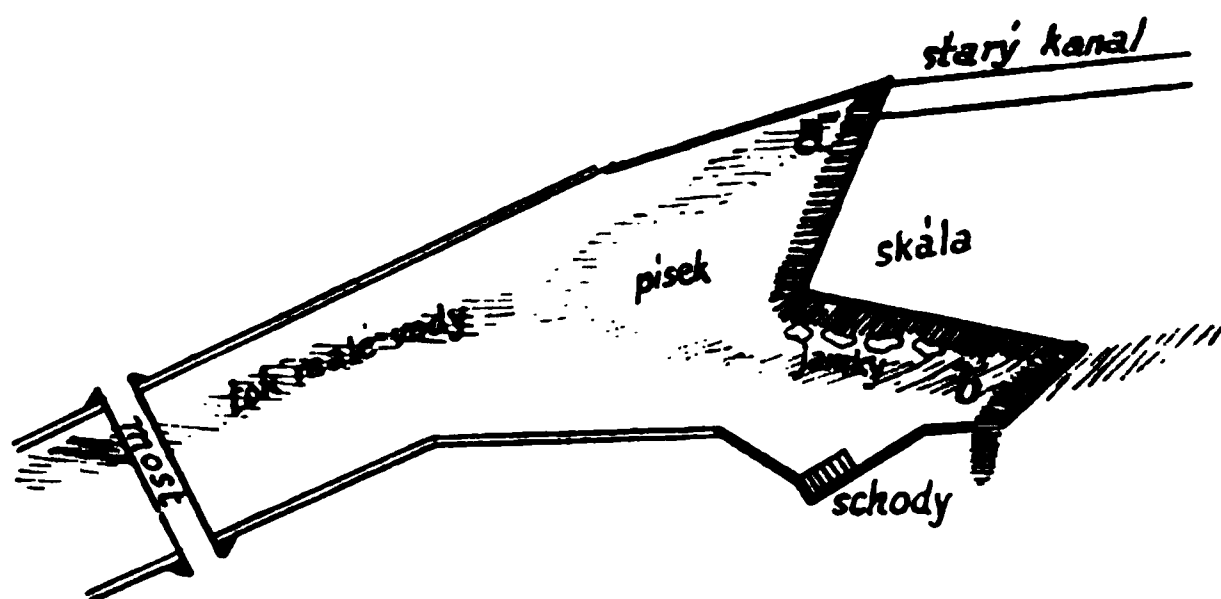
Kromě toho všeho, co jsem posud vyložil, nutno připomenouti, že k místu, kde stála Enneakrunos, vede pět cest paprskovitě se rozbíhajících a svědčících o účelu, za jakým byly zřízeny. To všecko již uvedené nezvratně svědčí o správnosti mého výkladu a o důkazu, že na této straně stála nejstarší část *πόλις*, protože tu byly nejstarší svatyně — kromě Akropole — a studnice, zvaná Enneakrunos «

Tak stojí oba tábory ve výkladech o Enneakruně proti sobě. Chci vyložití svůj názor, jak jsem si jej vytvořil za dvouměsíčního po-

³²⁾ Podobnou — ne však tvarem! — studnici odkryli v starém Korinthě, kde z basinu vodou naplněného šly 8 otvory v nikách s výbornou pitnou vodou. V parném dni velmi jsem si na ní pochutnal a velebil jejího původce bloudícího kdesi v Elysiu.

bytu v Athénách při opětovných návštěvách sporných míst. Při tom úmyslně pomímám sporná mínění literární pro větší zřetelnost svého výkladu.

Viděl jsem obě místa a prohledl je. Nelze popřít, že rozhodnutí jest mnohem těžší pro toho, kdo byl tu na místě a poznal, jak nejen všecky zprávy starodávné bez ohledu na svou věrohodnost jsou temné, nýbrž obě místa málo poskytují opory pro rozluštění, nežli pro toho, kdo tam vůbec nebyl, nemá věcného názoru, jím se nemate a hledí pouze *filologicky* rozhodnouti tuto převážně *technickou* otázku. Jsem přesvědčen, že by mi každý rozvážně myslící člověk bez rozpaku odporoval, kdybych mu tvrdil, že na Bulovecké skále byl rybník dle hodnověrných starobylých zpráv, odporoval by proto, že bez ohledu na číkoli svědectví jsou proti tomu přírodní poměry. Vidíme, že tu rozhodnutí leží nejen v historické, nýbrž i přírodní či technické stránce předmětu. Thukydides je věrohodný a Pausanias též, prvý *znal* dobře věc, druhý jako obratný místopisec *viděl* věc, a přece si odporují, nebo oni si neodporují, a jen my je stavíme ve spor. Nechám je tudíž na pokoji, jehož si jako hodní mužové zasluhují.

Schema části Ilisa v Kallirrhoe.

Nynější *kallirrhoe* nachází se v korytě Ilisu přímo na jih oc záp. rohu Olympiona. Pod ní ne celých 100 *m* vede přes koryto most. Místo skládá se ze dvou částí: hořejší a dolejší. Hořejší koryto jest užší a opírá se levým břehem o nejzápadnější sklon Ardettu, v němž je stadion. Pravý břeh v těch místech jest přes 40 *m* široký, celkem plochý; hladina je 60 *m* n. m., úpatí Olympiona, kde se břeh končí, jest 70 *m* a rovina jeho 75 *m* vysoko nad mořem.

Rozdíl mezi dolejší a hořejší částí jest 5—7 *m*. Když běží vody v době velkých dešťů podzimních a zimních, tvoří se zde velmi široké řečiště, které na několika místech činí slapy čili vodopády, do dolejší části zanášejíc štěrk a písek po cestě urvaný. Proto je hořejší část celkem skalistá a jako vymytá, dolejší vymletá, v níž vedle jam jsou zase ploše vyduté kopečky, jež v době menší vody tvoří ostrůvky. Hořejší část v těchto místech je vápencová, dolejší snad břidličná — nemohl jsem se přesvědčiti. V té dolejší písčité a štěrkovité výhlubni udržuje se dlouho voda, když již přestal Ilisos hrčeti přes slap a usnul tam někde v horách zapomenuv na svou úlohu, zavlažovati ubohou krajinu, kde mu kdys Poseidon milostivě udělil místo. Připadlo mi,

jakoby tu byl býval pouze suppletem na čas, nikoli definitivním živatelem chudobné krajiny. Navštívil jsem jej v *dubnu*, ale zastihl jsem jeho lože prázdné a suché. V dolní části hned pod slapem vyhrabáno bylo vedle sebe několik hlubokých jam a v nich bylo trochu vody, ale ta nebyla kallirrhoe.

Příkrý břeh v samém řečišti činí skoro písmeno *M* zpola na pravo nakloněné. Kde tu byla Enneakrunos? Tekla-li voda řečištěm, mohl si každý nabrati, kde mu byla nejbližší a nemusil chodit teprve k studni. A netekla-li, byla jistě i studna prázdná, neboť její obsah brzy byl vyčerpán.

Byla v hořejší či v dolejší části? Hořejší část byla snadno přístupná, avšak studna májc chrliti vodu devíti otvory, musila ležeti pod hladinou potoka nejméně 1—2 *m*. Bylo-li praktické a účelné podnikati nákladnou stavbu tam, kde bez toho každý volně mohl si nabrati? Jistě nikoli, a proto nelze hledati jí v hořejší části.

Které místo v dolejší části se lépe hodilo? Patrně některé z horních úhlů *M*. Výška stěny³³⁾ — o níž jsem již připomněl, že byla 5—7 *m* vysoká — dobře se hodila, aby na ní přistavěna byla studna v podobě velké nádržky 3—4 *m* vysoké, neboť musila obsahovati alespoň 2 *m* vody, aby stačila devíti chrličům. Umístiti ji v *b* bylo nepraktické, protože tudy šel vlastní proud, který v době větší vody mohl brániti přístupu. V *a* bylo to možnější — tam klade ji Curtius a j. — neboť zde byl terén poněkud vyšší a tudíž byla spíše chráněna před zátopou. Avšak v době velkých srážek rozléval se i sem Ilisos a zatápěl nejen horní, nýbrž i dolní část, t. j. studna nákladná a ozdobná octla se pod rmutem rozhněvaného Ilisa, že se lidé nastěhovali do jeho lože a bývala nejen zatápěna nýbrž i zanesena, zakalena a zblácena, což ji čas od času činilo nepotřebnou. Mohlo to býti velmi zřídka, avšak možnost tu byla a tudíž i nebezpečí. Mohlo by se snad namítnouti, že Peisistratos vystavěl nad ní ochrannou hráz, v níž pouze kanálem vtékalo sem potřebné množství vody, ale není po ničem takovém stopy ani věcné ani slovné. Kromě toho, když byla dolní část zaplavena, musil býti i přístup k tomuto místu zaplaven.

Proč *sem* se klade Enneakrunos? Protože do úhlu *a* vedou stopy uměle hloubené skály, jako jsme to viděli na Pnyxu, Museionu atd. při rozličných stavbách. Tyto stopy snad právem pokládají se za zbytek umělého kanálu, jímž tu vedena byla voda. Připusťme, že tomu tak bylo. Tu však ihned jedno je nám velmi nápadno, proč je vyhloubení tak mělké a široké? Vždyť je o málo užší nežli nejširší část normálního řečiště pod mostem (Curtius 87. obr.)! Proč tehdejší architekt místo do šířky nehnal kanál do hloubky, aby měl co možná nejmenší plochu výhřevnou na slunci? Vždyť tím voda ztrácela ohromně mnoho na chladnosti a na pitnosti. Rovněž zbytečně mnoho se jí odpařovalo. To jsou otázky čistě technické, ale, myslím, povšimnutí hodné.

Leč může se namítnouti, že tu byl zděný kanál jenom s malou světlostí, který přiváděl vodu z daleka, třeba z horního Ilisu, třeba až ze sev. Hymettu. Nelze připustiti. Tu byl možný kanál pouze do

³³⁾ Leake (131) má za možnou změnu koryta co do nánosů, avšak to je klamné, neboť je tu skalní řečiště.

skály tesané podle současné techniky (Peisistratos), neboť byl nejlacinější a *nejirvanlivější*, dovedl nejsnáze vzdorovati povodni rozbourané bystřiny; od kallirrhoe k pramenům (u sv. Jana Theologa v Hymettu) jest asi 10 km a spád asi 3000 m. Z toho a místy z hluboce do skály vyrvaného koryta možno jasně souditi na prudkost této bystřiny²⁴⁾ a na nebezpečí v samém loži jejím podnikati *dule* stavby.

To jsou příčiny z autopsie čerpané, pro něž nedovedu si představití studnu v těchto místech. Mám za to, že by ji tu žádný archaio-tektonos nestavěl, leč by byl archaiolegem.

Byla-li Enneakrunos pod Pnyxem?

Ony kolmo spadající stěny nám již známého Pnyxu k nynější místy vysoce navezené silnici mají tu zvláštnost, že tam, kde podmetím jílů a btlidlic spodních vrstev a náhlým — třeba ne současným — propadnutím se horních vrstev modravého vápence a vytvořením značného údolí mezi Pnyxem a Museionem z jedné i Akropolí a Areopagem z druhé strany odkryly se poněkud ony vrstvy, po nichž prosáklá povrchem voda se sbírá v podzemní prameny a při možné okolnosti vychází na povrch.

Zjev v Krasu zcela obyčejný, a Řecko patří ke Krasu. Nebudu vykládati theorii o pramenech, jenom připomenu, že tady přírodní podmínka pro prameny jest zrovna tak jako na svahu Akropole. V době staré bylo údolí směrem k Thesseionu o mnoho hlubší, jak ukazují vykopávky, taky je tu hojně odvodňovacích kanálů z rozličných dob. Že tu skutečně byly od pradávna prameny, svědčí, že tu podnes proniká voda, čistá voda i v květnu, kdy jsem tu se ob čas potuloval. Že se tyto svahy Pnyxu změnily za 2500 let, svědčí množství zbytků staveb nahoře, pro něž byl lámán kámen na tomto svahu. Krom toho i zemětřesení tu mohlo zhojně působiti jako na akropolském a arejském návrší.

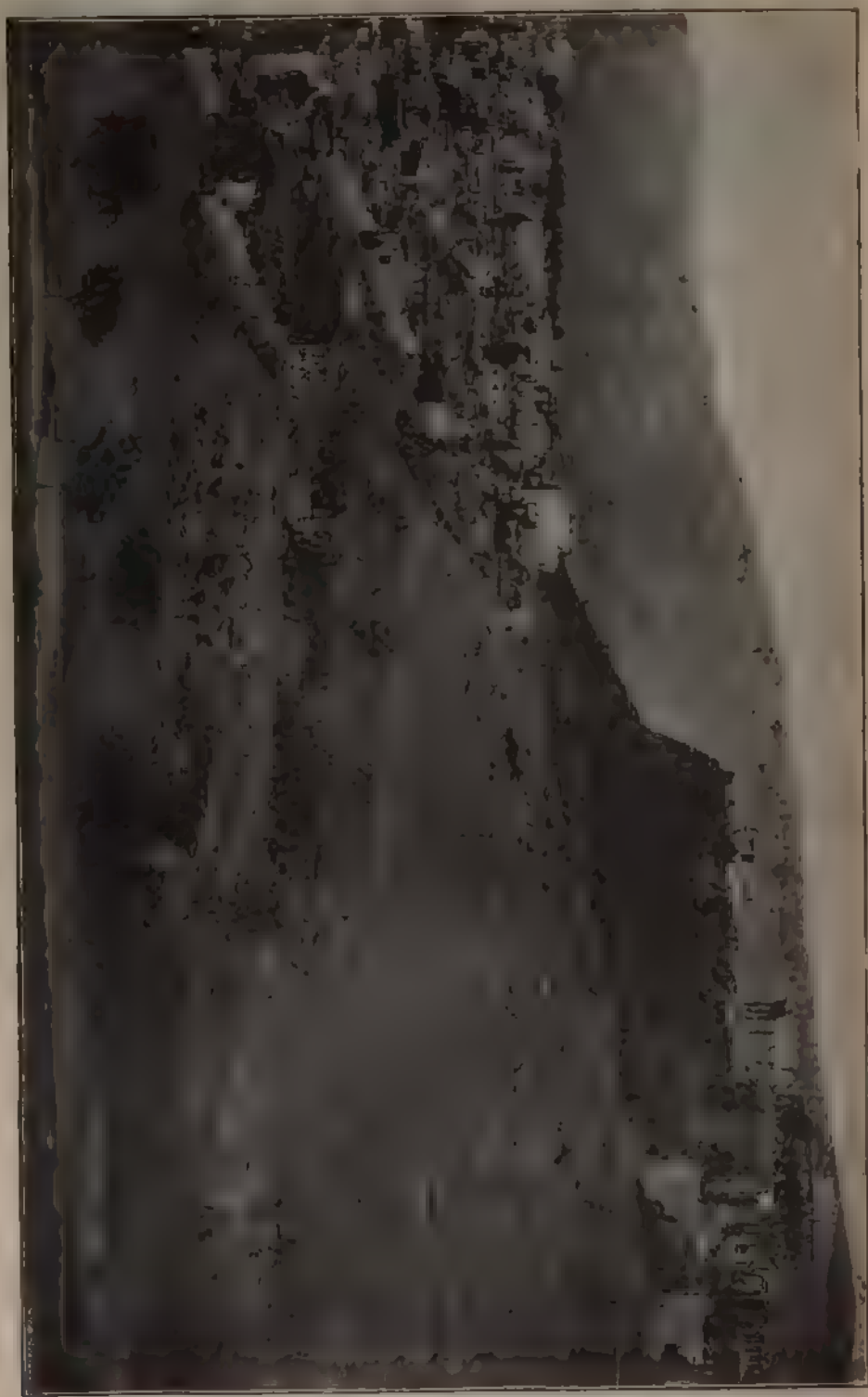
Byl-li tu pramen a tekł ze země, byl kallirrhoe, musil býti viditelný, ať byl sebe slabší. Pro nevelikost okresu, z něhož však sem se stahovala voda, najisto nestačil, aby mohl napájeti devětuhrdelnou studnu jeden otvor by mu byl asi úplně postačil. Měl-li vydatnější vodou zásobovati, bylo nutno vykopati v zemi, odkud vycházel, velkou studnu ve tvaru sklepa, kde by zachyceno bylo i několik vedlejších pramenů, po případě i spodnějších, a kde by se zadržovala přebytečná voda v době většího vyssakování pro časy sušší. To se asi stalo velmi záhy a mohli to, ne-li nikdo jiný, tedy lidumilný Solon učiniti. Byl tak moudrým politikem, že dovedl ze státní pokladny uhraditi tento nepřehledný veliký výdaj. Že tu za něho hojně sídlilo měšťanů athénských, jest dostatek svědectví, když ani netvrdíme, že tu bylo vlastní město.

Ale mimo tuto podzemní starou nádržku — nevšímejme si zůmysla římské části — nacházíme tu ještě jednu, a ta je hlubší. Právě tím rozřešeno jest její stáří. Nikdo nevystaví *hlubší* studnu a když v ní nemá dosti vody, nevystaví hned vedle *mélie* — nýbrž vždy naopak. A také je tato posunuta dále do vrchu za účelem, aby větší pramennou

²⁴⁾ Leake (180): ... Ilisos jako leání bystřina někdy, ačkoli zřídka, velikánské množství vody přiválí...

Věstník českých profesorů.

Nejstarší část města Athen (v levo nynější město).

plochu zasáhla. Konečně do této nádržky ústí se hluboká vodní stoka, která má za účel z jiných vzdálených okrsků přiváděti sem dostatečné a velké množství vody. Viděl jsem tuto stoku ovšem jen mířeným otvorem, poněvadž přístup dovnitř rakouským stipendistům se nepovoluje. Ale i tento pohled stačil, abych tu viděl něco vody a zároveň kanály, v nichž možno dosti pohodlně proniknouti. Takovou stoku stavěl pouze, kdo si v stavbách liboval a měl hojně peněz. A to byl Peisistrat. Než na osobě tak nezáleží, jen když můžeme dokázat, že je stará nejméně c 500 př. Kr., a to je prokázáno.

Vyústění takového množství vody, přivedeného zvláštní velkou stokou, musilo se díti uměle, tu již nestačoval pouhý žlab a p. Rovněž kdo měl dost peněz na velice nákladnou stoku, měl jistě i peníze na přiměřenou nádržku, odkud voda, aby neomhla býti znečišťována nádobami ani jinak, vycházela pouze otvory, kde bylo možno přidržením nádobu čistou nečistou naplniti. Neběží o to, byla-li tato nádržka nádherná nebo prostá, ale jistě musila míti více otvorů, protože voda sem svedené bylo mnoho a byla by se musila vypouštěti z vnitřní sklepní nádržky, kdyby neměla dostatečný odtok ze studny. Tuto skutečnost konstatovati může a musí každý, kdo na místě byl a ji viděl, ať již věří či nevěří starým historickým zprávám a ať si je vykládá jakkoli.

Byla-li zde *θαλάσσιον* nebo *ἐνθαλάσιον*, nevím a nedovedu o tom nic učeného povědět. Ale tolik mi jde na rozum, že když se tu končí nádržkou nákladný vodovod, že tu byla taky studna, že ta studna měla více otvorů, že z nich vycházelo hojně čerstvé, studené a čisté vody. Pil-li z ní Pausanias, nevím, ani nevím, viděl-li ji, ale za podívanou asi stála.³⁰⁾

Několik temat ke školským spisům.

Jan Loriš.

(Časť další.)

Rakovník.

22. Čert v pohádce.

Dle Moravských národních pohádek od B. M. Kuldy.

I. Čert patří k nejzajímavějším typům, jež poesie lidová vytvořila. Jest představitelem neztížené síly bez moudrosti, podrobený vždy osvětlenému rozumu a milosti Boží.

II. 1. *Jeho m.c, jež má jako zlý duch*: V různých podobách. Proměň se v myslivce (15), v muže ve španělských šatech (16), v ženu (19) a při tom pokouší lidi a svádí je k zlému. Ale vždy mu zůstane «čertovo kopyto» a dotknutí hromničkou vrátí mu pravou podobu (15). Bezbožné klení jej sice přivolá (38, 46), ale zbožná průpovídka donutí

³⁰⁾ Čtenář rač si opravit tyto tiskové chyby: str. 103 pozn. 2: *περ θαλον* m. *περ θαλον*. — str. 105 pozn. 11: *πολεις* m. *πολεις*; — str. 106 pozn. 21: *οδον* m. *οδον*, — str. 109 pozn. 24: *ην* m. *ην*; — str. 161 *τετραμαθεν* m. *τετραμαθεν*; — str. 167 *την* m. *την* — Na str. 161 k nápisu «Plocha Areopagus» budiž přidáno: zakreslena v pldorys Karlova nám. v Praze pro srovnání velikosti

jej, aby vrátil, co člověku vzal (38). Když kohout zazpívá, přestává jeho moc (15). Člověk jej dovede „slovy svázati“, tak že ho snadno přemůže (16). Kněží jej zaklnou, že se nemůže s místa hnouti; musí jim pak ve všem býti po vůli a sloužiti jim (19). V nejkratší době sežene peníze a p. (46). Objeví-li se Panna Maria u smrtelného lože, hříšník ďáblům na jeho duši čekajícím unikne (19).

2. *Jeho síla tělesná*: Nosí ohromné balvany (15); od jeho písknutí padá listí, haluzí a konarčí se stromů (21); trhá stromy i s kořeny ze země (21), unese ohromný pytel obilí, hřebce, býka a kance najednou (38). — Ale máje koně třikrát kolem lesa nésti, musí odpocívat (21), a medvěd jím praští o zem (21). Silný Jura jest silnější než on; vyzdvihne truhlu s penězi a vyhodí mlýnský kámen výše; udeří čertem tak, až zem prolomí (28).

3. *Jeho hbitost*: Za necelý den urazí 140 mil a zpět (19). Ale zajíc jej v běhu předstihne: oba spadnou do rokle, čert se potluče a zůstane ležeti (21).

4. Ohromná síla tělesná nic mu neprospívá, neboť *jest hloupý* jak poleno, a proto chytrý člověk pokaždé jej obelstí: Kovář a ševce, v jednom pytli až po krk vězejcůch, se bojí (16). Stojí za vojáka na stráži, jenž mu slíbil, že se vrátí, jen co své dluhy zaplatí; voják se nevrátí, ale ďáblu nepřipadne na mysl, že i on by mohl utéci (46). Švec zoufalec mu řekne, že bude chytati čerty, ale on se toho tak lekne, že mu přinese peníze, jen aby toho nedělal (21). Medvěda má za dědečka ševcova, zajíce za jeho třínedělní dítě; dá si namluviti, že jezdec koně nese mezi nohama (21). Švec ho bije dřevem do hlavy, a on uvěří, že to padají stromy (21).

III. Jest zajímavý srovnání čerta s hloupým Honzou, jemuž se podobá silou tělesnou, který však pro svůj vrozený důvtip všude zůstává vítězem, kdežto čert vždy bývá napálen a obelstěn.

23. Děj císařovny Elišky ve veselohře „Noc na Karlštejně“.

1. Původ toho děje. Eliška jest již dva měsíce chotí císaře Karla (II, 3.), a přec jí posud nebylo popřáno, důvěrněji se k němu přimknouti. Stále byl na cestách nebo na Karlštejně (II, 10.), zabrán ve své vladařské práci nebo stavby (I., 7.). Stesk a žárlivost (I., 7.). Žárlivost císařovny nejvíce podněcoval zákaz císařův, aby na Karlštejně žádná žena nesměla nocovati (I., 7.). Snad schůzky s jinými ženami!

2. Eliška se chce přesvědčiti. Císař má večer přibýti na Karlštejn. Toho císařovna použije a přijde před ním tajně na hrad — svěří se arcibiskupovi Arnoštovi. Arcibiskup pokládá za svou povinnost, vrátiti jejimu srdci mír. Plán: Eliška přestrojená za páže v předstíni císařově (I., 10.).

3. Tím se císařovna dostane do situací nanejvýš komických. Zví síce, že ji císař upřímně miluje (objednaný obraz — pás — monolog císařův — II., 2—3.), ale zároveň se dostaví také následky nerozvážného činu: dotěrnost krále Petra (II., 6.), škádlení císařovo (II., 9.). Vrchol děje jest tam, kde císař slovy „vidí, že mohu, Eliško?“ chotí své dá znáti, že ví, koho má před sebou.

4. Obrat děje. Není ještě všem rozpakům konec. Císařovna na hradě zůstatí nesmí: zákon musí býti zachován. Císař tedy chce s Eliškou odjetí na její hrad Karlík (II, 10.). Ale král Petr a vévoda Štěpán poznali v pážeti ženu a obcházejí nádvoří hradu, aby ji vyslídili (III, 7.). Císař tudíž nemůže s chotí odjetí, nechce-li své důstojnosti uškoditi. Tu Arnošt zas ví radu (III, 8.). Plán tento se zdaří, ale jen tak, že jest na hradě ještě jedna žena (Alena) v témž přestrojení, v jakém byla císařovna. Tak podezření od císařovny a císaře úplně jest odvráceno. Mohou odjetí.

24. Co jest poesie, co poetické?

K básním Vrchlického »Básník a svět« (Slov. č. 112.) a »Chvála poesie« (Slov. č. 115.).

I. Slova »poesie« a »poetický« slýcháme i v obecném životě velmi často; říká se: poesie venkovského života, poetická figura, poetická látka, poetický člověk, poetický děj, ano i poetický koutek! A přece málokdo spojuje s názvy těmi určité pojmy. Není tedy od místa vyložití si význam slov »poesie, poetický«.

II. Poesie odvozeno z řeckého ποιησις, srov. ποιέω — dělati, tvořiti. Jest tedy poesie tolik, co tvoření nebo tvorba a znamená druh krásných umění (básnictví), jehož účelem jest zobrazování duševních stavů (citův a nálad) a dějů lidských mluveným slovem. Také plody tohoto umění zahrnujeme slovem poesie (antická, moderní, česká atp.). Slovem poetický pak označujeme vše, co tomuto umění přísluší (poetická figura, poetické dílo atp.).

Abychom poznali pravou podstatu poesie, třeba uvědomiti si způsob, kterým vůbec zobrazuje. Básník v posluchači představuje nezbuzuje názvy (slovy) jim příslušícími, nýbrž názvy zcela jinými; na př. chce říci »chytrý člověk« a řekne »lišák«. Tím dosáhne nejen toho, že se slovem »lišák« v posluchači vybaví představu »chytrý člověk«, ale že celým tímto pochodem dušením v nitru jeho vznikne jistý cit spojený s aesthetickou zálibou. Tak slovo lišák se stalo slovem básnickým, figurou básnickou. Aby tedy slovo bylo básnické, třeba, by vzbuzovalo představu, jemu jinak nenáležitou, provázenou jistým citem a aesthetickou zálibou. Podobně nazýváme poetickým vše, co jest způsobitelné vzbuditi v pozorovateli představu novou nebo celou řadu představ nových, provázených vzrušeným citem a aesthetickou zálibou. Na příklad. Chalupa u lesa, roztrhaná, omšelá, opuštěná. Celý roj představ ihned v nás se probudí. Vzpomínáme bývalých obyvatelů, co asi robili, jak s životem zápasili, proč as obydli své opustili, či zemřeli, či bída (zaviněná, nezaviněná) je hnala pryč atd. V pozadí vystupuje myšlenka na pomíjecnost všeho pozemského s hojným počtem citův soustrastí a tichého smutku. A nade vším se klene jasná obloha aesthetické záliby. Říkáme Jak poetické zakoutí!

Každá představa je sdružena s velkým množstvím představ jiných. Každá představa, již si právě uvědomíme (jmenujme ji třeba představou prvotnou), má tedy v zápětí představy jiné (podružné, které s ní nebo za ní do vědomí našeho vstupují. Způsob sdružení představy prvotné s podružnými jmenujeme vztah. Vztah musí býti takový, aby

v nás vzbuzen byl cit aesthetické záliby, totiž krásný. To bývá nejčastěji a nejjistěji tenkrát, když představa prvotná se myslí ve vztahu k člověku v nejširším slova smyslu (viz příklad o roztrhané chalupě). Proto se také říká: poetické je vše lidské.

Ne všechny vztahy představ vzbuzují aesthetickou zálibu. Nejméně jsou k tomu způsobilé představy, při nichž jest zaměstnán hlavně rozum, poněvadž rozum citu nepřeje, ba jej zúmysla potlačuje. Nejsou tedy poetické: vědy, výkony všedního praktického života, obchodu, řemesel atd. Říkáme, že jsou prosaické. Prósa života je tedy vše, co nemá vztahů s aesthetickou zálibou spojených; poesie života vše, co vztahy svými zálibu vzbuzuje.

Ne každá představa je tedy poetická. Ale také ne každý člověk jest stejně způsobilý, aby poesii představ, t. j. krásné vztahy jejich vycítil. Někdo všady kolem sebe vidí takové vztahy, i tam, kde by jich jiní nikdy nehledali (srov. Nerudovy »Kosmické písně). Takovému říkáme člověk poetický (poeta, básník). U koho se tato vlastnost nachází v míře stupňované, tomu říkáme snílek, blouznivec, fantast. Jiný zase vztahů těch nevidí skoro nikde — člověk prosaický nebo také praktický, rozumný.

III. Má tedy poesie význam dvojitý. Předně znamená druh krásných umění, za druhé poměr duše lidské k okolí. V tomto významu lze poesii pojímati v dvojitým smyslu: objektivně jako vlastnost okolí (objektu), způsobiti v pozorovateli aesthetickou zálibu vědomím krásných vztahů, subjektivně jako způsobilost lidského nitra (subjektu) k pojímání krásných vztahů.

25. Pravdu-li Vrchlický pověděl v básni »Pravá vlast«?

Slov. č. 108.

I. Vyslovujíce slovo vlast, myslíme jím obyčejně zemi, v níž jsme se zrodili, se vším, čím ji příroda obdařila (v. 1—2.). Pojem tento zdá se básníkovi co do obsahu neúplný, těsný (v. 3.: to ještě není vlast). a my mu hned přisvědčíme z důvodův sledujících ze samého slova »vlast«. Etymologie nás učí, že slovo vlast znamená vše, čím národ a v národě každý jednotlivec vládne (vlast = vlad + tь), a to nemůže býti pouze půda, neboť 1. mnozí jednotlivci národa nemají pozemkového majetku, a přece mají vlast; 2. cizinci v zemi usazení mohou v ní míti pozemky, a přec se sami v ní pokládají za cizince, tíhnouce myslí tam, odkud se přistěhovali (v. 5—7.). Čeští exulanti!

II. Jsou tedy kromě půdy ještě statky jiné, jichž vlada (ovládání) zahrnuje v sobě pojem vlasti. Které?

1. Jazyk, jenž jest prvním plodem společného vývoje národa.
2. Mrav a obyčej v obydlí, kroji, stravě, hře, tanci a zpěvu atd.
3. Dějiny a osvěta (národní pověsti, literatura).
4. Mravní statky (i národní ctnosti), jichž nejdražší jest svoboda.
5. Státní zřízení.

To jsou hlavní znaky (vedle některých méně podstatných), jimiž se národní osobitost projevuje. Ztrátou těchto znaků přestává národ býti národem. Za vlast sluší tedy pokládati netoliko zemi, v níž národ

jako celek obývá, ale také národnost, to jest všechny osobité znaky, jimiž se národ stal určitým, od jiných se lišícím národem.

To nejlépe vidíme na potomcích baltických Slovanů. Staří předkové jejich zajisté něco zcela jiného za svou vlast pokládali než oni. Ztrátou původního jazyka a mravu, ztrátou národní tradice a svobody pojem vlasti u nich se úplně pošinul. Na příklad nynější Pomořané vidí svou vlast na rozdíl od svých slovanských předků všude tam, kde ji vidí Němci. Týž úkaz pozorujeme též u jednotlivců. Také jednotlivec odnárodnělý (odrodilec, renegát), jenž se zhostil osobitých znaků svého národa, přestává se cítiti příslušníkem jeho a klade svou vlast jinam než jeho otec, totiž tam, kde národ žije, jehož osobité znaky, jazyk atd. si osvojil.

III. I vidíme, že má básník pravdu, když praví:

Ty hvozdy, lesy, role, řeky, nivy,
vzduch nade vším a kolem slunce v stínech,
to ještě není vlast.

Vlast je vše, co nás obklopuje, co nás vychovalo a vyživilo, vše, k čemu se láskou kloníme. Vlast je kraj, který se před našimi zraky rozprostírá, jest půda, jež nás svými plody živí, jest slunce, jež nám svítí a nás zahřívá. Ale vlast je také zákon, jehož ochrany požíváme, jest chléb, jehož si práci rukou svých vzděláváme, jest jazyk, jemuž jsme se od matky naučili, jest radost i žal, jež nám lidé i věci okolo nás způsobují. Představme si všechna svá práva a povinnosti, všechny své náklonnosti a potřeby, všechny své vzpomínky, všechnu svou vděčnost — a to jest vlast, jež jest „v krvi živých synů živa“.

26. V čem záleží dle B. Jablonského umění moudrého života?

I. Jablonský ve svém Šalomounu často nabádá jinocha k moudrosti. Viz motto. Moudře žíti znamená mu tolik, jako žíti tak, bychom byli šťastni (1, 75).

II. Ale umění moudře žíti jest velmi těžké a vzácné (74). Moudře žije, kdo ctnostně žije (71, 76, 17).

1. Jak se stáváme ctnostnými?

a) Bez práce ctnosti nenabudeš (15, 51). Vůbec vždy pamatuj, že život bez činův není ničím, ale také činy bez ceny ničím (27, 86, 87). Přemáhej tělo (77), aby bylo s duchem v souhlase (78, 83, 96, 33). Ve všem hled' míry (79, 101) a za nejvyšší pravidlo měj, nežítí proti přírodě (97, 98, 30, 9).

b) Bys však věděl, co se s přírodou srovnává, studuj pilně v knize přírody (15, 64, 65, 66) a

α) budeš zdrav (96, 83);

β) najdeš v přírodě dvě normy: normu dobra a krásna (84). Hledej dobra = pravdy = osvěty vždy plné (53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61). Největší dobro a moudrost jest Bůh (110). Náboženství (68). Tak dospěješ k poznání, co nám nebe otvírá (80) a budeš k sedmi hvězdám zřetel míti (81).

2. Ale i ctnostnému třeba jistých pravidel, jak se chovati v jistých případech:

a) Neukazuj svých ctností všady a vždy (7, 8). Často před úskoky cizí zloby musíš nastoupiti i křivou cestu (20).

b) S blázny spolku neměj (88). Bez přátel však nebuď (95). Ale chceš-li šťastně žíti, vždy se napřed rad' se srdcem a rozumem svým, pak teprve s přáteli (55).

III. Žij vůbec tak, bys jednou při své smrti se mohl usmívat, to neustále na paměti maje (33, 32). (Příště dále.)

Ukázky z poesie světové.¹⁾

Podává prof. B. V. Spiess.

Motto: Světa poesie — světa smír.

D) Z poesie řecké.

Jako tragoedie, tak má i komoedie řecká kořeny své ve svátcích boha Dionysa. V jeho bohoslužbě spojena byla stránka vážná se stránkou veselou; žal jeven, když bůh vzrůstu zanikal, radost pak byla z brzkého jeho návratu. Stránka vážná výrazu došla v dithyrambických chorech, ze kterých vyvinula se tragoedie; komoedie vyvinula se z veselých, žertovných a posměšných zpěvů, kterými rozjaření venkované a pěstitelé révy svátky Bakchovy slavili, majíce radost z bujného vzrostu plodin přírodních, když při vino-braní Dionysa oslavovali a průvody odbývali, při nichž škádli se mezi sebou a i mimojdoucí. K tomu přidružil se dramatický živel, když nastoupila na místo sprostého škádlení nějaká improvizovaná přednáška s příslušnou mimikou, jíž osoby směšné nebo nepohodlní sousedé na pranýř posměchu jsou vystavováni. Vynálezci toho způsobu byli Dorové; na Sicilii a v jižní Itálii dostalo se komoedii formy umělejší, kamž rozšířila se hlavně z Megary. Megarská hra žertovná i fraška nalezla v Attice, domovině to tragoedie a satyrského dramatu, svou pravou vlast, však teprv tehdá, kdy demokracie dostala se k vládě. Neboť attickou veselohru mohla toliko republikánská svoboda a rovnost vypěstiti.

Komoedie attická stará liší se od dorické umělejší skladbou a účelem: komoedie dorická sloužila zájmům osobním, attická veřejným, náboženství a politice.

Nejvýtečnějším básníkem komickým u Řeků byl *Aristofanes* (mezi l. 450 a 380 př. Kr.)

V jedenácti komoediích odhalil tento vlastnilovný, vysoce nadaný básník všelikou nedostatečnost, chabost a polovičatost ve státním, mravním uměleckém a vědeckém životě Athen a své doby vůbec.

Cokoli bylo chorobného, nezrůdného a zženštilého, ať jevílo se v podobě jakékoliv, bylo stíženo bičem jeho posměchu.

Nelítostně dorážel nejen na zaslepenost lidu, na prodajnost vůdců, na převrácenou ctižádost a ziskuchtivost demagogů, jichž počínání, jak znamenal,

¹⁾ Pod tímž záhlavím uveřejněny ve Věstníku roč. III. z poesie hebrejské: Píseň písní (str. 2. sl.) a Kniha Job (str. 41.), z poesie indické: Rigveda (str. 73 sl.), roč. IX. z poesie čínské Ši-King (str. 97 sl.).

k záhubě obce vésti musilo, nýbrž i na sofisty a na ty básníky, o nichž soudil, že básněmi jejich stará mravopoctnost a kázeň hyne a zženštilost a všeliká jiná mravní nákaza v obec se vdírá.

Nevyčerpatelným vtípem, bujnou fantasií, palčivou satirou nikdo nad něj nevynikl.

Aristofanovy Žáby.

Tak jako v *Oblacích*, provozovaných r. 423 př. Kr. tepal Sokrata, klada jej na roveň sofistům, tak vystupuje Aristofanes v *Žabách*, komoedii to, za kterouž r. 405 byl ratolestí posvátné olivy poctěn, proti Euripidovi jakožto repraesentantu nového směru a nových proudů, jakožto škůdci umění a svůdci lidu.

Poměry, za kterých se Žáby provozovaly, byly tehdá na nejvyšší trudné. Veliké drama války peloponesské schylovalo se ke konci. Nešťastná výprava na Sicilii (413) vyčerpala síly Athén na dno. Zvítězilo sice ještě loďstvo athénské u Arginus, ale poměry vnitřní byly tak rozervány spory mezi demokraty a oligarchy, že patrna byla již blízká záhuba Athén.

V neblahé té době také na poesii dopadaly těžké rány. Oba přední tragikové athénští Sofokles a Euripides byli zemřeli a jediný jich důstojný nástupce Agathon opustil Athény. Ký div, že přemnohý, když se doba Lenají a Dionysií blížila, si povzdychl, že smrtí obou tragiků bůh Dionysos pozbyl přední ozdoby těchto svých svátků.

A proto Aristofanes složil onu komoedii, v níž sám Dionysos ubírá se do podsvětí, aby přivedl odtud zas Euripida na svět.

Jakkoli Aristofanes, šlechetné jsa myslí, nemívá ve zvyku, voziti se po mrtvém lvovi, tož přece Euripidovi ani v hrobě nedal pokoje. Příčina toho jest na snadě. Muži, které Aristofanes vážně a důrazně stíhá, nebývají jeho osobními nepřáteli; boj jeho týká se zásad státu nebezpečných, jež onino zastávají. S nebezpečím mizí i jeho nepřátelství; zemrou-li nepřátelé, zmírá se smrtí jejich i jeho k nim nenávisť. Avšak Euripidův vliv nebyl jen na krátkou dobu jeho života obmezen, proto pronásleduje ho Aristofanes ještě po smrti.

U Řeků bylo umění se životem, se státem, s veřejnou mravností těsně a pevně sloučeno. Po rozumu jejich nemělat poesie jiného účelu, než lidi vychovávat a poučovat, napravovat a zušlechťovat. A toho — dle mínění Aristofanova — Euripides nečinil.

Dramata jeho, zlehčující starou, prostou víru a životní zásady předků břitkou a přece často jen povrchní kritikou, omamovala jako kouzelný Kirčín nápoj sladce a zhoubně zdravou mysl obecného lidu.

A tak se stali Sokrates i Euripides z těchž příčin nepřáteli Aristofanovými: v obou potíral subjektivní kritiku, skepsi. Ale nebezpečnějším filosofa viděl se mu býti básník, jednak pro svou formu obecnému lidu přístupnější a příjemnější, jednak — a to zvláště — proto, že výsledky nedostatečné spekulace prostému lidu, jenž užívati chce, ale nikoliv přemýšleti, bez všelikého odůvodnění předkládal. Netoliko vážné pravdy, jichž Sokrates byl se dobral, ale i dovtipky a domysly sofistů, autoritu jak státní tak náboženskou podrývající, přenášel Euripides z filosofie své doby do tragoedie, zkrátka učinil davy lidu soudcem v otázkách, o nichž toliko duchům vážným a hlubokým rozjímati sluší.

Jestě zhoubněji působila dramata Euripidova v dobrý starý mrav a kázeň. Jakkoli Euripidovi nelze vyčítati nemravnost, dramaty svými bezděky zkáze mravů značnou měrou napomáhal. Poměry manželství, piety, kázně v domě a rodině líčí a kritikuje činem takým, že lid v tom shledával spíše ospravedlnění svých zlých chutí, nežli pobídku k dobrému. Chytrost a lest, obratnost a úklady a především výkony vnějškem oslňující výmluvnosti odnášejí u něho tak zhusta palmu vítězství, že za pravdu dáme Aristofanovi, jenž tomuto řádění se vším důrazem na odpor se postavil. Neboť tímto vynášením subjektivní zvůle, vlastní libosti, zkrátka tímto zbožňováním egoismu musilo posléze také vzíti za své — vlastenectví, kterýmiž přece Athény tak velkými se staly.

Nelzeť to ovšem Euripidovi jedinému na vrub přičísti, celý vývoj tehdejšího věku tšhl neodolatelně k těmto obrátům.

A vinou Euripidovou jest, že znaje jich nebezpečí, přece jim se nevzepřel, nýbrž ještě napomáhal. A proto chtěje nedostatky a poklesky celého směru bičovati, vybral si náš komik Euripida za předmět břitké své satiry. V něm stíhá repraesentanta znerůdnělé tragoedie. Euripidovi jest pykati netoliko za vlastní viny a poklesky, než i za hříchy ostatních.

Chtěl-li však Aristofanes zbožňovaného básníka lidu znechutiti a vliv jeho zlomiti, nesměl přestati na pouhém odkrývání vad a nedostatků protivníkových; nýbrž musil ukázati spoluobčanům, že *cosi lepšího* skutečně trvá. A tím lepším protějškem Euripidovým jeví se v Žabách býti — *Aischylos*.

Nadšen sice Euripidem, vchází tu bůh Dionysos do podsvětí, avšak po zápase, který proveden mezi Euripidem a Aischylem, rozhodne se pro Aischyla, jakožto repraesentanta nezkažených, ryzích mravů doby starší.

A v tomto zápase mezi oběma velikými tragiky spočívá vlastní jádro komoedie, která jím stává se komoedií čistě literární. Dionysos je zároveň také zosobněným obecnstvem athénským, které tu samo rozhoduje o ceně básníkův.

Děj Žab rozděluje se ve dva díly. V prvním líčen sestup Dionysův do podsvětí, v druhém závod mezi Aischylem a Euripidem.

První oddíl.

Bůh Dionysos, ochránce umění dramatického, vydá se na cestu do Hadu. Oděn jest v ženskou dlouhou sukni barvy šafránové a kráčí na kothurnu, střevíci to divadelním s vysokými podpatky. Přes sebe má přehozenu lví kůži a na ramenou nese kyj jako Herakles. Za ním jede na oslu za otroka přestrojený Xanthias a nese veliký vak cestovní.

Zajdou si k Heraklovi do attické dědiny Melite, žádat ho, by jmenoval jim své známé, jichž sám byl užil, když pro Kerbera do podsvětí šel, pak přístavy, studánky a silnice, též města, stezky, hospody a noclehy. Po cestě, již Herakles jim označil, dostane se Dionysos k velkému, bezednému močálu a spatří lodici Charonovu.²⁾

Pátý výstup (verš 202—208).

Charon (usadiv Dionysa k veslu dí:)

— — — — — pevně opři se
a vesluj statně.

202

²⁾ Následující ukázka vzata z přízvukného překladu Aug. J. N. Krejčího (v Králově Sbírce klass. řec a řím. sv. XV.) 1898.

Dionysos: Kterak mohu veslovat,
když zholá nezkušený, nenámožní tvor
jsem nebojovný.³⁾

Charon: Snadno, veslo do vody
jak vnoříš, krásné uslyšíš hned zpěvy.

Dionysos: Čí? 205

Charon: Žab labutích⁴⁾ a krásné.

Dionysos: Dávej znamení!

Charon: Hej hop hej! Hej hop hej!

Šestý výstup (verš 209—270).

*Sbor žab:*⁵⁾ Rr! Kvakva kvakva kvakva kvak!
Rr! Kvakva kvakva kvakva kvak! 210

Náčelník sboru žab: O bahnité vy dítky vod,
již hymnů skřeky souzvučné
teď zaspívejme, velelahodný ten svůj zpěv
kvakvakvakva,
jímž Bakcha, syna Diova,
jenž na Nyse vládne⁶⁾, kdys⁷⁾ 215
jsme v Močálech⁸⁾ slavily,
kdykoli v svatý můj okres
na slavnost hrncovou spité
a hlučící zástupy lidu kráčely.⁹⁾

Sbor žab: Rr! kvakva kvakva kvakva kvak! 220

Dionysos: A mě již bolet začíná
má ř—, vy kváky kvakavé,
a vám to, zdá se lhostejno.

Sbor žab: Rr! kvakva kvakva kvakva kvak! 225

Dionysos: Však zhyňte se svým kvákáním!
Vždyť je to jenom samé kvák.

Náčelník sboru: Přirozeně, všetečko!
Neboť milují mne lepolyré Musy,
Pan též rohonohý, který v rákos píská, 230

³⁾ Nebeský překládá: »Kterak pak to dovedu já neznalec, nesalaminský, nemořský a veslovat.« Obyvatelé ostrova Salaminu byli výteční námožníci. Vytýlý patron vína není ovšem přítelem vody ani bitvy.

⁴⁾ t. j. zpěvných žab.

⁵⁾ Vedlejší sbor (parachoregma) žab neobjevil se ani na jevišti ani v orchestře. Žáby jsou v celém dramatu našem věcí naprosto vedlejší a přece daly mu jméno své. Básníci komedií oblébali si obsah svých kusů jménem spíše zastříti než označiti a budili zvědavost názvy tytéž prapodivnými.

⁶⁾ Bakchos prý byl vychován v jeskyni na hoře Nyse. Hor toho jména bylo několik.

⁷⁾ Žáby přišly tak jako lidé též do podsvětí.

⁸⁾ Jedna čtvrt athénská v jižní části města slula »Močály«. Tam byl starodávný chrám Dionysův blíže divadla.

⁹⁾ Třetí den slavností Antestherií, konaných na počest Dionysovu v únoru, slul slavností hrncovou (chytry), poněvadž účastníci slavnosti přinášeli v hrncích oběti Hermu Podzemskému, jakož vůbec celý ten den byl zasvěcen božství podzemským a památce zemřelých.

ze mne Apollon má radost strunohravý¹⁰⁾
pro tu třtinu, kterou k lyře
pěstují mu v močálech.

Sbor žab: Rr! kvakva kvakva kvakva kvak! 235

Dionysos: Však, ó ty plémě zpěvavé 240
již ustaň!

Náčelník sboru: Mnohem ještě spíš
budem pěti, jestli kdy
za dnů slunných skákaly jsme
skrže rákosí a šáchor,
těšíce se v kolébavých
zpěvu krásných nápěvech — 245

Sbor žab: Rr! kvakva kvakva kvakva kvak!

Náčelník sboru: nebo před Diovým deštěm
prchající, v hloubi když jsme
vodní zazpívaly reje
ve vířivých bublinkách —

Dionysos: Rr! kvakva kvakva kvakva kvak; 250
To nyní od vás přejímám.

Náčelník sboru: Hrozně budeme se míti.

Dionysos: Já však hůře, veslováním
puknu-li tu posléze. 255

Sbor žab: Rr! kvakva kvakva kvakva kvak!

Dionysos: Jen křičte, mně to lhostejno.

Náčelník sboru: Ale budem tady vřískat,
co jen naše hrdlo stačí,
neustále celý den — 260

Dionysos: Rr! kvakva kvakva kvakva kvak!
Neb v tom se nedám překonat.

Náčelník sboru: Nedáme se my též ovšem.

Dionysos: [Já se ovšem nedám též¹¹⁾
nikdy, neboť budu křičet
třeba po celičský den 265
[rr! kvakva kvakva kvakva kvak,]
až překřičím vás neustálým kvákotem,
rr! kvakva kvakva kvakva kvak!
Přec ukončil jsem jednou vaše kvákoty.

Charon: Ó ustaň, ustaň, přiraz veslem ku břehu
a vystup, zaplat jízdné.

Dionysos: Zde dva oboly.¹²⁾ 270

¹⁰⁾ Pan, bůh pastvin a luk. — Apollon, vynálezce lyry. — Žáby těžce nesou, že Dionysos není spokojen s jejich zpěvem, kdežto Musy, Pan i Apollon bývali spokojeni.

¹¹⁾ Verše interpolované.

¹²⁾ Převozné, Charonovi příslušné, jež se mrtvolám do úst kladlo, obnášelo vůbec jen obolos. Že zde uvedeny dva oboly, tím snad Aristofanes s úštěpkem naráží na vstupné do divadla (theorikon), jež obnášelo dva oboly: — Ku vetkání této

Na otázku Dionysovu :

Zdaž můžete nám říci,
kde tady Pluton bydlí ?
Neb cizinci jsme přišli právě před chvílí.

431

odpovídá náčelník sboru :

Ni nemusíš jít dále
a neptej se mne znova,
však věz, že právě k samým dveřím přišel jsi.¹³⁾

436

Devátý výstup (verš 460—478).¹⁴⁾

Dionysos: Nuž, kterak pak mám na ty dveře zatlouci ?
jak asi tlukou lidé v těchto krajinách ?

460

Xanthias: Nač marně otálíš ? jen do vrat burácej,
jsa nejen rúchem než i duchem Herakles.

Dionysos: (tluče na vrata) Hej, hochu !

Aiakos: (uvnitř¹⁵⁾) Kdo to ?

Dionysos: Herakles, rek mohutný.

Aiakos (vystoupí): Ty otrope, ty darebo, ty nestydo,

465

ty zlosyne, všech prazlosynů zlosyne !

jenž jsi nám psa vyvábil, mého Cerbera,

jej lapnul, škrtil, vyzdvihl a prchnul s ním,

jejž já jsem střežil. Ale teď tě tady mám.

Jen počkej ! — Stygy skála černoútroba¹⁶⁾

470

a krvoronné Acherontu úskalí

tě postřeží a Kokytu¹⁷⁾ psi tčkaví;¹⁸⁾

had stohlavý, Echidna strašná¹⁹⁾ útrobu

ti rozdrápe a plíce tobě vyškubou

Tartésské muraeny²⁰⁾ a obě ledviny —

475

i se samými střevy — krví kanoucí

komické epizody zavdána příčina okolností, že Lenaie slaveny bývaly v »Močálech«
či Benátkách (ἐν Αἰμναῖς) a Dionysovi na jeho pouti do podsvětí přeplouti bylo
bažinaté jezero, v němž podsvětní žáby své reje provozovaly. Dionysos vystoupí a
s Xanthiou, který za tím jezero acherontské byl obešel, putuje dále. Přání jeho,
aby malého nějakého dobrodružství se dožil, vyplní se spíše než se nadál : Empusa,
hrozná strašidlo, se zjeví a naplní ho děsem. Však zpěv z dále sem zavznívající a
zápach pochodní jest jim znamením, že poblíže jsou Mysty (zasvěcenci), kteří v pod-
světí blažený život vedou. — Sbor jejich, muži, ženy, jinoši a dívky v pestré směsi,
táhne kolem nich v slavnostním průvodu as tak, jak každoročně konán z Athén
do Eleusiny, kde slaveny eleusinské mystérie.

¹³⁾ Úryvek z překladu Krejčího.

¹⁴⁾ Tento výstup jakož i všechny ostatní ukázky vyňaty jsou z překladu Václava
Nebeského vyd. v Praze 1870, nákladem Mus. Král. Česk.

¹⁵⁾ Aiakos, později jeden ze tří soudců podsvětských a klíčník Plutonův, tady
aprostý vrátný.

¹⁶⁾ Parodie na hrozný bombast tragický.

¹⁷⁾ Styx, Acheron, Kokytos, řeky podsvětní.

¹⁸⁾ Psy míněny Erinye, bohyně pomsty.

¹⁹⁾ Echidna, obluda v podsvětí.

²⁰⁾ Žravá mořská ryba murena jmenovaná zde tartésskou, z báječné země
Tartesa na dalekém západě. Hroznost zvětšena tím, že slovo Tartesos upomíná na
Tartaros (peklo).

ti vytrhají Tithrasické Gorgony.²¹⁾

Hned kvapnou nohou pro ně poběhnu. (Odběhne.)

478

(Dionysos byl mezi tou řečí strachem k zemi se povalil.)

Dionys boje se výprasku, vyzve Xanthiu, aby vzal na sebe jeho oblek. I přestrojí se tedy jeden v šat druhého.

Jedenáctý výstup (verš 503—521).

Služka Persefonina: Jseš tady, Herakle, můj miláčku? Jen dál! 503

Jak uslyšela bohyně,²²⁾ že's přišel sem,
hned pekla chléb a kaši z hrachu vařila, 505
dva neb tři hrnce, také vola celého
a koláče a buchty upekla. Jen dál!

Xanthias: O krásně, díky!

Služka Persefonina: Na mou věru, nenechám
tě odsud odejít, neb také kuřátka
ti usmažila, a též jiné pamlsky 510
ti upekla a víno slila nejsladší:
nuž pojď jen!

Xanthias: Příliš laskavě.

Služka Persefonina: Tys blázínek,
již tebe odsud nepustím, neb překrásnou
též pštkyni tam máme, a pak tanečnic
dvě nebo tři.²³⁾

Xanthias: Což? tanečnice povídáš? 515.

Služka Persefonina: Tak mladounká, tak roztomilá holátka.
Než vejdi už, neb kuchař právě od ohně
chtěl ryby brát a také stůl již chystali.

Xanthias: Jdi tedy nejdřív tanečnicím oznámit,
jež uvnitř jsou, že sám hned přijdu za tebou 520
(Děvečka odejde).

(K Dionysovi): Pojď hezky za mnou, hochu, pojď a nes mi vak! 521

Té pochoutky nepřeje Dionys Xanthiovi i vyzve ho, aby opět své masky vyměnili. Stane se.

Dvanáctý výstup (verš 549—562.)

První hospodská: Pojď, Plathano, pojď sem, je tu ten darebák, 549
jenž do hospody naší přišel ondyno
a šestnáct chlebů nám tu zhltal. 550

Druhá hospodská: Při sám Zeus!
on jest to skutečně.

Xanthias: Zle bude někomu.

První hospodská: A k tomu dvacet porcí po půl obolu
kýt vařených

²¹⁾ Sídlem Gorgon, báječných to nestvůr (z nichž jednou byla Medusa) byla dle bájí Libye. Básník klade zde sídlo jejich do podsvětí a mimo očekávání jmenuje je zde Tithrasické, z attického demu Teithrady.

²²⁾ Míneňa manželka podsvětného vládce, Persefone.

²³⁾ Herakles byl také vynikající milovník krásné pleti a učinil se za jednu noc padesátkrátě otcem.

Xanthias: To také někdo zaplatí.

První hospodská: A množství česneku.

Dionysos: Což blázníš, ženštino? 555
vždyť nevíš, co to mluvíš.

První hospodská: Snad jsi nemyslíl,
že tebe nepoznám, když máš ty kothurny?
O rybách na modro to ani nemluví.

Druhá hospodská: I na mou! o tom čerstvém sýru také ne,
jejž zároveň i s košíky on spolykal; 560
a když pak od něho jsem chtěla pení ze
tu na mne koukal zuřivě a začal řvát. 562

I vyhrožují obě, že ho dají zavřít. Tu musí zase Xanthias stát se Herakleem. Sotva se přestrojili, přijde Aiakos s pacholky a káže spoutati Heraklea. Když Xanthias—Herakles popírá, že by byl kdy býval v podsvětí, a dovoluje, aby na důkaz pravdy otroka jeho — totiž boha Dionysa — mučili, praví Dionys:

„Buď každý slavně varován 628
mne mučiti, jsem Bůh, a jestli předce, pak sám
ať si to přičítá.“ 630.

Aiakos káže bít oba dva; a ježto jeden i druhý dělá, jakoby žádné bolesti necítil, nemůže se Aiakos dopátrati, kdo by byl bůh, i strčí oba do paláce, tam že se věc objasní.

Tím končí se první díl komoedie, a básník užil přestávky k *parabasi* (675—737), v níž se vysmívá demagogu Kleofontovi, jenž ani rodákem athénským nebyl, a Kleigenovi, králi mýdla a louhu, potom přetřásá poměry státní, a tož činem tak ušlechtilým a smířujícím, že nepochybně právě proto Žáby dle přání lidu ještě téhož roku o velikých Dionysiích beze změny byly opakovány.

Druhý oddíl.

Pluton a Persefone ovšem hned poznají Dionysa, a Aiakos přeje Xanthiovi štěstí k tomu, že nebyl dále bit, vydávaje se za Heraklea.

Najednou slyšeti křik z vnitra paláce. Zde se právě rozpředla hádka mezi Aischylem a Euripidem, v níž tento žádal, ač teprve nedávno do Hadu byl přišel, aby mu postoupil Aischylos jakožto dokonalejšímu básníkovi tragický prestol. Sofokles přišel do podzemní říše, ničeho takového nežádal, alebrž spíše starého mistra políbil a ruku mu vřele stiskl; když pak mu tento trůn nabízel, nepřijal ho, chtěje pouze podle něho seděti. Nyní však praví Sofokles, aby se vykonal zápas mezi Aischylem a Euripidem, kdyby pak tento zvítězil, že sám s ním vejde v závod o palmu vítěznou. Zápas počne. Dionysos má rozhodovati, kdo zasloužilší o umění, Aischylos či Euripides.

Vylíčiti zápas takový byloť pro skladatele komoedie úkolem velice nesnadným. Neboť bylo mu předností a vady obou básníků jasně a srozumitelně vytknouti, poměr jich jak k sobě vespolek tak k ideálním účelům poesie určitě vyjádřiti, při tom však komické Muse popouštěti uzdu veselosti a rozpustilosti, předmět doktrinářsky neprohlubovat a systematicky nevyčerpávat, slovem vystříc se ponurosti vědeckého zkoumání. Aristofanovi se podařilo mezi obojím tím úskalím povrchní ledabylé rozpravy a přísně aesthetického rozboru šťastně proplouti.

Druhý výstup (verš 1004—1029, 1058—1068.

Náčelník sboru: (k Aischylovi)

Nuže, jenžto jsi první z Hellenů fráse velebné vztyčil jak věže, 1004
a nám ozdobil tragické tretky, směle spustiž teď veškery proudy 1005

Aischylos:

Pro to setkání hněvem se chvěju, a zlostí útroba moje se bouří,
že s tím hádat se mám; než aby se nechlubil, že jsem v nesnází před ním:
Tedy pověz mi, pro jaké cnosti hoden jest obdivu našeho básník?

Euripides:

Obratnost a pak poučnost jsou to, jestli lepšími učinit v městech
lidi dovedem.

Aischylos:

A však, jestliže sám jsi to učinit nedoved nikdy, 1010
nýbrž z řádných a poctivých lidí jenom hanebné bídáky zdělal,
jaký trest bysi zasloužil za to?

Dionysos:

Smrt, i ani se dále ho neptej.

Aischylos:

Nuže pomysli, jací to občané byli, ježto jsi ode mne přejal,
muži to řádní, sáhových postav, žádný takový pan — občan — vyklouz,
ani šotek a uliciválek, ani filuta, jakoví teď jsou. 1015
Každý kopí a oštěpy sršel, každý bělochocholaté přílby,
mlaty sršel a kovovou brní, sršel udatnost sedmeroštitou²⁴⁾

Euripides:

Přísliš daleko jde již ten nešvar.

Dionysos:

On mne rozdrtí samými helmy.²⁵⁾

Euripides:

Jak jsi to učinil, že jsi odchoval takové statné a šlechetné muže?
(Aischylos mlčí.)

Dionysos:

Mluv předc, Aischyle! nebuď tak přísliš z pupný a hrdomyslně hněviv. 1020

Aischylos:

Drama jsem stvořil Area plné.

Dionysos:

Jaké pak?

Aischylos:

»Hrdin sedmero u Theb«²⁶⁾

Všecek muž, kdo je viděl, zahořel bojem a toužil hrdinou býti.

²⁴⁾ Krejčí překládá *ἑπταροσίους* = statečnost sedmerokoží. Sedmerokožím sluje u Homéra a Sofoklea štít Aiantův. A toto epitheton přenáší se zde na nezdolnou statečnost.

²⁵⁾ Tento verš klade Krejčí vším právem také do úst Euripidových. Tento nedostane na otázku svoji od rozhněvaného Aischyla žádné odpovědi, a proto ji po chvíli Dionysos žádá.

²⁶⁾ Zachovaná tato tragoedie Aischylova, jež Gorgias nazval kusem bojovným, líčí boj Thebanů proti sedmi hrdinům a vzájemnou smrt obou bratří Eteoklea a Polyneikea.

Dionysos:

To jsi však právě udělal špatně; neboť z Thebských jsi učinil takto muže hrdší a chtivější boje; za to bysi měl dostati výprask.²⁷⁾

Aischylos:

Vždyť vám též bylo volno tak jednat, vy však jinam jste schýlili mysl. 1025
Pak jsem »Peršany« dával a do srdcí občanů vštípl horoucí touhu,
vezdy vítězit nad soky, tím, že jsem oslavil hrdinný skutek.

Dionysos:

Sám jsem z toho měl radost, an Dareios dávno zemřelý mluvit začal,²⁸⁾
a chor najednou do rukou tleskal a zavolal s velkým jásotem *Jauoi!* 1029

Když Euripides vytýká Aischylovi, že užíval mluvy příliš vznešené, odráží Aischylos i tento útok.

Aischylos:

Ó ty bídníče, vždyť je přec třeba 1058
k myšlenkám a názorům velikým také příhodná slova si tvořit.
Podobně slušno, by polobůh slovy nad jiné velebnějšími mluvil, 1060
neboť i roucho, jež nosí, větší skvostnost a nádheru než naše jeví.
Než co ode mne začalo řádně, zhyžděno tebou.

Euripides:

Čím jsem to zhyzdil?

Aischylos:

Nejprve že jsi navěsil na krále hadry, aby takto se stali lidu pohledem
lítostným.²⁹⁾

Euripides:

Jakou pak škodu jsem způsobil, učiniv takto?

Aischylos:

Tu, že nechce teď z boháčů nikdo nákladem vlastním vypravit koráb,³⁰⁾ 1065
nýbrž oděn jsa v hadry, pláče a říká, že je chudobou sklíčen.

²⁷⁾ Athénané žili s Thebány v nepřátelství již od válek perských; také na počátku války peloponesské byli Thebané na straně Spartanů.

²⁸⁾ Dva tyto verše všelijak se překládají a vykládají. Krejčí překládá je takto: »Mě ovšem radost pojala hned, jak slyšel jsem: Dareios mrtev«; sbor srazil pak takto (napodobuje pohyby sboru) ruce své hned a pronesl hlučně své »achich«. Toť však se neděje v tragoedii Aischylově až posud zachované: *Peršané*. V ní volá sbor Daria z hrobu a on se skutečně zjeví, avšak sbor netleská a nevolá *Jauoi* (achich), nýbrž chvěje se a netroufá si naň pohlédnout. Někteří se domnívají, že scéna tato se nacházela v první ztracené tragoedii trilogie o Peršanech, avšak možná též, že velký znalec Dionysos věc si splete a před obecnstvem si škodil, jako vůbec všude jen hlouposti mluví.

²⁹⁾ Básník kárá Euripida, že často užíval výrazů nedůstojných tragoedie a rád líčil hrdiny své jako žebráky.

³⁰⁾ Bohatí měšťané měli čestnou povinnost svým nákladem zříditi chor k dramatickému představení, vypravit koráb do boje atd. Vystrojení trojveslic bylo ovšem nejtěžší leiturgií boháčů, kteří proto napodobující hrdiny Euripidovy, nejednou se odívali v oděv chudiny, aby těch břemen státních znikali.

Dionysos:

Pro svatou Demetru! a má pod těmi hadry roucho z nejtenčí vlny,
a když takovou řečí se vylhal, na rybím trhu se vynoří opět.³¹⁾ 1068

Vyzve napotom oba básníky, aby se postavili k váze a říkali zároveň verše ze svých tragoedií. A hle! mohutná řeč Aischylova vyšvihne miskou Euripidovou nesmírně vysoko. Aischylos jest vítězem, a Pluton svoluje, by si Dionysos Aischyla odvedl, aby zachránil město Athénských moudrou svou radou a poučil zbloudilé, jichž v zemi tolik jest.

O vyučování dějepisném na škole střední.

Dr. Jar. Vlach.

Smíchov.

VI. Jak má býti upraveno historické učivo v učebnici obecného dějepisu?

Obyčejná úprava učebnic bývá tato: Děje starověké líčí se jako děje jednotlivých národů; na př. historie Persie vykládá se až po dobu, kdy Alexander Vel. Persie se zmocnil, po ní následují děje řecké, při čemž uvádějí se fakta i z dějin římských, ale starší děje římské vykládají se později, když již žáci seznámeni byli s událostmi daleko pozdějšími v historii Řecka a zemí východních. Jinou úpravu vykazují díly věnované dějinám věku středního a nového; v nich nevylišují se děje dle národů, nýbrž dle větších i menších period, při čemž děje národů jednotlivých roztrhány jsou na oddíly větší neb menší, jež střídavě do sebe zasahují.

Dle prvního způsobu líčení žáci mají před sebou celkovou historii národa, ale postrádají obecného přehledu o věcech sběhlých; dle druhého chápou lépe současný vývoj různých národů, ale za těžko jim spojití v přehledu vývoj jednotlivého národa. K tomu K. připomíná, že upravení dějin věku středního daleko jest těžší než dějin věku nového; tyto obírají se hlavně Evropou západní, kdežto při středověku třeba přihlížeti ke třem světům, římsko-německému, řecko-slovanskému a arabskému.

Oboje uspořádání — dle národův i dle period — má své přednosti a své vady. Prvé přihlíží sice méně k názoru obecně historickému, ale nečiní skoků z místa na místo a podává žákům celkový rozvoj od začátku do konce. Druhé dovoluje vyličení vzájemného styku dějů, dovršených současně na místech různých, ale ruší soustavné vypravování dějin jednotlivých národů. Těžko rozhodnouti, kterému způsobu dáti jest přednost z ohledů paedagogických; toliko sluší poznamenati, že pro žáky lehčí jest učení dějinám dle národů než dle period.

Konečně, nikoliv od libovůle skladatelovy odvislo rozdělení dějin; ve starověku v popředí méně národů, které neměly tolik styků mezi sebou, a jež vystupují na jeviště dějinné jeden po druhém, kdežto v době střední

³¹⁾ Když byl takový boháč lid chudým oděvem oklamal, objeví se pojednou zas jako bohatý člověk na rybím trhu. V ničem neprovozoval se v Athénách taký přepych jako v rybách. Nával býval druhdy tak veliký, že prodej nesměl začínati prvé než dáno bylo znamení zvonem.

a nové různé, veliké národy současně vystupují. Ohlasem zjevu toho jsou i učebnice, přes to mohlo by se i při dějinách starověkých přihlížeti k dějům obecně historickým ku př. ke stykům řecko-perským, jež by nelíčily se ani v řecké historii, jak se obyčejně děje, ani v historii Persie, ale v historii válek Evropanů s Asijci a Afričany, v níž by vypravovaly se i války punské. Naopak, jak by vypadala učebnice dějin věku středního a nového, kdyby podávala děje třeba jen předních států evropských od počátku až do doby naší za sebou ku př. děje Francie od zabrání Gallie až po 3. republiku, děje Německa od dob Tacitových až po nynější císařství, děje Italie od pádu říše západořímské až po politické sjednocení Italie, děje Anglie od vpádu Anglosasů až po dobu naší atd. Došlo by k opakování jedněch a těchž věcí jako ku př. uvedení křesťanství, stěhování Germánů, pádu říše římské, panství Karla Vel., feudalismu, křížových výprav a pod. Přecházelo by se na př. z historie Francie na anglickou historii, a celkem žáci neměli by představy o celkovém rozvoji osvěty západoevropské a zjevův obecných jako feudalismu, humanismu a pod. Následuje z toho, že z povahy vlastních dějin správně osnova dějin starých uspořádána jest dle národů, dějin věku středního a nového dle dob. Každá z těch osnov má své obtíže, s nimiž třeba počítati; K.-ovi zdá se, že není třeba dáti právo výhradné ani jedné ani druhé, ale že třeba je doplniti a sloučiti spolu. Osnovu starých dějin třeba ponechati s líčením dle národův, ale doplniti ji rozhledy obecně-historickými. Vzor její byl by ten:

1. Děje států východních až po dobu, kdy ovládnuty Peršany; na konec *obecný rozhled po jejich stycích vzájemných (kulturních a politických) do VI. století př. Kr.*

2. Perská říše do válek s Řeky.

3. Řecko až po války řecko-perské.

4. Řecko perské války a vnitřní děje Řecka v době této.

5. Boje řeckých států o nadvládu a *úloha Persie v době této.*

6. Opanování Řecka od Makedoncův. *Stav krajín východních před dobou, kdy opanovány Makedonci.* Říše Alexandra Velikého.

7. Hellenistická panství na východě do doby, kdy opanována Římány.

8. Řecko před panstvím římským.

9. *Stav západní poloviny starého světa v době válek řecko-perských a vlády makedonské.* Karthago.

10. Dějiny Říma až po války punské.

11. Války punské. Rozšíření římského panství na západě. *Stav Řecka a hellenistických panství v době této.* Jejich podrobení Římu.

12. Doba převratu římské republiky v císařství.

13. Římské císařství. *Řecko a země východní za císařství.*

14. Vznik křesťanství, boj jeho s pohanstvem a vítězství jeho nad pohanstvem.

15. Římská říše a barbaři. Rozdělení a pád říše.

Toto rozdělení liší se málo od rozdělení obecně přijatého na dějiny národů východních, děje řecké a římské. K. k tomu navrhuje dodatky, kterými by žákům stalo se zjevným, že ku př. dějiny Egypta nekončí se dobou, kdy Egypt opanován byl od Peršanův, děje perské dobou, kdy Persie opanována byla Alexandrem Vel., a vylíčily se osudy zemí těch až do počátku římského panství. Z té příčiny K. navrhuje ke konci učebnice zvláštní

paragraf o Egyptě od doby, kdy přišel pod panství perské až po dobu prvotního křesťanství.

Patnáctý oddíl našeho rozdělení zakončuje historii starého světa a přechází k dějinám novějším, jež třeba probírat nikoliv dle národův, ale dle epoch, což velice obtížno. Učebnice obyčejně strádají nedostatkem hlavním, který K. zove nedostatkem ohebnosti. Údaje podávají se ve spojení, z něhož nemohou býti vyňaty, t. j. fakta připoutána jsou k určitému místu učebnice a nelze místo jejich měniti. Ideální učebnicí dle soudu K. ova byla by ta, v níž by údaje daly se kombinovati čtením různých paragrafů; má býti sestrojena v soustavě dle dob, při čemž podá se 1. obecná charakteristika (ku př. při reformaci vylíčí se hlavní její příčiny, rozvoj a následky, obecně dle všech národů, u nichž se rozšířila; 2. obzor styků mezinárodních (ku př. v době této války Karla V. s Františkem I.); 3. hlavní údaje z historie různých státův (ku př. v době této kromě oprav v církvi katolické, vylíčení povstání selského a válka šmalkaldská). Pořádek rubrik by se neměnil, tak že schema jeví se takto:

	Hl. událost	Mezinár. styky	1. stránka	2. stránka
1. doba	A	A_1	a	a_1
2. »	B	B_1	b	b_1
3. »	C	C_1	c	c_1
4. »	D	D_1	d	d_1

Nechť v učebnici jednotlivé paragrafy vytištěny jsou v horizontálním pořádku schematu (A, A_1, a, a_1) t. j. v pořádku epoch, ale současně buďť seřaděny tak, aby mohly pohodlně se čísti i v pořadí vertikálním (A, B, C) t. j. dle stejnotvárnosti obsahu. V prvním případě obdržíme řadu fakt obecného i podrobného významu, spojených soudobností a do jistého stupně i jednotou vnitřní, v druhém případě řadu fakt buď obsahu stejného buď takých, jež odnášejí se k jednomu a témuž národu, ale během všech epoch.

Učebnice s takou úpravou učiva mohla by se probírat zprvu v pořádku horizontálním a potom ve vertikálním, ač možna již při prvním způsobu současně přihlížeti k spojení vertikálnímu. Nejlépe zjeví se věc na příkladě. Jedna epocha reformace, druhá protireformace. V každé době za obecným objasněním zjevu bude následovati rozhled po vnější politice téže doby a potom vnitřní rozvoj různých státův. Charakteristika protireformace bude následovati po výkladu poslední části reformace; ale než přijde se k obecnému objasnění protireformace, bude třeba obnoviti v paměti žáků obecný ráz reformace a zopakovati § o obecném rázu reformace. Podobně, následuje-li § o stycích mezinárodních za protireformace, bude třeba zopakovati § jednající o vnější politice za reformace atd. Krátce učebnice budiž sepsána v pořadí A, A_1, a, a_1 atd. a probírej se v témž pořádku s opakováním A před B atd. To po K.-ově soudě jediný způsob odstraniti nedostatek, který plyne z úpravy učebnic dějin věku středního a nového dle období, ježto tu možnost dána probíratí údaje týkající se jednoho národa, stejně pak podobná fakta, jež rozložena jsou po dobách různých, a spojovati v jeden celek fakta, jež jsou rozhraním v dějinách různých státův. Tento princip dá se i provésti i v dějinách věku starého i v dějinách domácích (ruských). I tu periody a v každé periodě řeč, jak panství se šířilo, jaké byly poměry ústavní, jaká byla vzdělanost atd., jednotlivé § mohou pak býti sestaveny tak, aby žák čítaje je v jiném pořádku než jsou sepsány

jeden po druhém v učebnici, měl možnost nabytí celkového obrazu o rozvoji territorialním, o ústavě a kultuře duševní. Aby bylo možno systematický provést postup v učebnici, třeba stanovit rubriky pro jednotlivé doby, byť v každé době nebyly zastoupeny rubriky všechny. Učebnice obecných dějin má skýtatí představu o chodu obecném dějin plus představy o historii několika různých států; z toho dvě kategorie rubrik, — obecné (A, A_1, B, B_1 našeho schematu) a částečné (a, a_1, b, b_1). V těchto 2 kategoriích třeba umístiti fakta, jež tvoří obsah učebnice. V kapitole třetí uvedli jsme klassifikaci těch fakt: mezinárodní politika, soustava společenská a vládní, kultura duševní. Vizme, v jakém poměru jest tato klassifikace k vytčeným rubrikám, na kterých spočívá rozdělení dějin v dobách různých.

Styky mezinárodní. Obyčejně učebnice vykládají je při historii toho kterého panství, ku př. řecko-perské při dějinách řeckých, punské v historii Říma. V dějinách starověku, kde výklad děje se dle národů, jest to zcela správné, ale při dějinách věku středního a nového, kde výklad děje se dle period, těžko jest zváti také rozdělení správným. Vizme na př. válku 7letou; učebnice pojednávají o ní dvakráte, jednou při dějinách obecných, jednou při domácích (ruských). Samo sebou zřejmo, že válka ta, která měla ráz všeobecně-evropský — neboť účastnilo se jí patero států — připouští patero různých výkladů dle toho, kterého státu účast podrobně se vyličuje. Obvyklo jest válku tu připojiti k historii Pruska, čímž ale ztrácí rázu mezinárodního a nabývá charakteru činu pruského. K. připouští, že hlavním hrdinou války této král pruský, a z toho ohledu že přísluší mluvit o válce této spíše při vládě krále pruského než při vládě císa. Marie Terezie. Ale v učebnici dějin obecných třeba jest válku tuto vyjmouti po objasnění významu krále Fridricha II. z historie Pruska a přiřaditi ji k druhým událostem téže kategorie ve speciální oddíl historie mezinárodních styků doby současné.

Spojení takých oddílů na př. v učebnici nových dějin může na konec dáti obecný přehled styků mezinárodních za posledních 4 věků (16.—19. stol.). Tyto oddíly třeba sestaviti tak, aby žáci čtouce je nabyli úplného rozhledu o rozvoji těchto styků se stanoviska dějin obecných. Při nynější úpravě knih těžko jest žákům sloučiti v celek § o mezinárodních stycích, když napsány jsou beze vsí spojitosti vnitřní.

Vizme na př. historii dělení Polska. Fakt ten nepatří toliko do historie polské, nýbrž přísluší též do dějin ruských, rakouských a pruských. Jest-li v učebnici dějin ruských pád Polsky rozbírá se s ohledem na dřívější styky rusko-polské a na vzrůst ruského území, v učebnici dějin obecných vše, co jmenujeme vnější (diplomatickou a vojenskou) stránkou děje, nemohlo by býti vyšetřeno historií toliko Polska. Tím méně přičin mluvit o děleních polských ve spojení toliko s historií Pruska; ale dobře jest poukázati k významu prvního dělení Polska pro Prusko, že jím odstraněno mezopásmí mezi oběma polovicemi říše hohenzollernské. Ale třeba sledovati i význam ostatních rozdělení, jež shledáme v historii Francie za doby revoluční, v níž pád Polsky osvětluje se jako fakt, kterým Rakousko a Prusko odvrátily síly své od války proti Francii a tím zavinily mnohé bídy ve Francii. Takýn názorem na děje pádu Polska dána i odpověď, zdali užitečno prikazovati jednotlivé fáse pádu Polska historii států různých a osvětlovati je z jednotlivých dějin specialních.

Historie styků mezinárodních má býti ličena o sobě při jednotlivých epochách a má býti pojímána se zřetele obecně historického. Tak na př.

historie válek mezi Karlem V. a Františkem I. nemá líčiti se při dějinách reformace jako fakt německé historie, čímž osvětluje se toliko slabá účast Karla V. ve vnitřních sporech německých. Ale války ty mají míti místo v dějinách jako děje významu všeevropského, ve spojení s válkami italskými ke konci XV. a na začátku XVI. století, jako výsledek soupeřství mezi dynastií francouzskou a Habsburkovci. Podobně historie dělení Polska má míti samostatné místo v učebnici; při ní budtež vylíčeny všechny změny, jež vlivem jeho nastaly, jako povýšení Ruska, sesílení moci pruské, oslabení Švédska a Turecka, daleké zámysly císaře Josefa II., zeslabení vlivu francouzského a j.

Přes to K. má za to, že náskres vnějších styků politických má v učebnici zabíratí místo skromné a že nemá býti velikým obtížením žákův tím spíše, že mnohé § stačí pouze přečísti se žáky, s náležitým doplněním a objasněním daným od učitele.

Od historie vnější přejdeme *k historii vnitřní*, přede vším k historii socialně-politické. Fakta této kategorie mají býti hlavním obsahem dějin různých státův; neboť změny a opravy společenského a správního bytu v jednotlivých říších jdou cestami namnoze zcela různými. Historie každé pak říše, rozdělená na §, které roztroušeny jsou po rozličných místech učebnice, má býti napsána tak, aby čítající toliko tyto § žáci nabyli celkového a harmonického vylíčení společenského a ústavního vývoje toho kterého státu, a viděli jasně v tomto rozvoji řízení a úkol místních vlivů, jejich vzájemné styky a organizaci. Tak ku př. v dějinách středověkých Francie, Anglie a Německa má se jednati o vývoji moci královské, feudální šlechty, měst, zřízení stavovských a pod. Systematicky lze takto probíratí ve všeobecné historii pouze děje hlavních národů, ostatních pouze episodicky. K. na př. pokládá soustavné vylíčení dějin Švédska zbytečným, za to episodicky možno připomenouti reformace v XVI. století, zeslabení moci královské v stol. XVIII. a převratu r. 1772; za to zvláštní místo — as prostřední mezi líčením dějin Francie, Anglie a Německa a episodickým o státech menší důležitosti — vykazuje dějinám Polska, které zasluhují pro důležitost státu toho jak ve vývoji vnějším tak vnitřním obšírnější úvahy.

Bylo by však nesprávně všechn materiál socialně-politické historie rozdělití v oddíly dle jednotlivých státův, neboť i v něm vyskytují se některé povšechné zjevy, jež lze projednati v oddíle věnovaném obecné charakteristice epoch, jako na př. feudalism, stavovská monarchie, absolutism a pod. Třeba i přihlížeti k odrůdám těchto zjevův a vylíčiti je, kde jsou nejpatrnější, jako na př. feudální zřízení Francie za Kapetovců, boj mezi papežstvím a císařstvím v Německu, vývoj anglického parlamentu; nabudeť tímto doplněním historie států různých lepšího osvětlení, když s obecným chodem historie vnitřní rozvoj jde ruku v ruce.

Zbývá nám pojednati o třetí kategorii fakt — o *duševní kultuře*. Počneme s náboženstvím. Prvotná náboženství byla přesně národní. Známo, že v učebnicích dějin starých vykládají se náboženské nauky Egypťanův, Assyřanův a Babyloncův, Foiničanův, Peršanův, Řekův a Římanův. V dějinách středověkých a novověkých vyskytují se universální nauky náboženské — křesťanství a islam, jež nelze vylíčiti dějinami jednoho národu. Totéž možno říci i o jednotlivých vyznáních víry křesťanské (katolicismu, pravoslaví a protestantismu). Nutny jsou tudíž při líčení dějin Evropy západní obecné charakteristiky náboženských útvarův a hnutí; žák má poznati v souvislém obraze,

byť byl rozložen po různých místech učebnice, historii středověkého katolicismu (papežství, mnišství, hmotný rozvoj duchovenstva, ideál asketismu, filosofii scholastickou, sekty), reformaci (její předchůdce a hlavní zásady), protireformaci katolickou a pod. Stejně má žáku býti podána možnost seznámiti se v souvislém obraze s historií vzdělanosti Evropy západní, t. j. vznikem a rozšířením humanismu (doba renaissance), úspěchy vědění pozitivního a obecnou charakteristikou racionalismu (doba osvíceného absolutismu). V obém směru dlužno ukázati k vlivu kulturních ideí na společenský život ku př. ke vnějšímu postavení kleru ve společnosti středověké, ku pojítku mezi hnutím reformačním a hnutím politickým a sociálním, ke vlivu katolické protireformace na styky mezinárodní, k odvislosti oprav vládních v druhé polovici XVIII. věku od filosofie osvícené.

Dle schematu výše uvedeného, jímž dělí se historický materiál dle různých kategorií, K. navrhuje tyto zásady:

1. Fakta mezinárodní politiky dlužno vylíčiti ve zvláštních, obecných paragrafech.

2. Fakta vnitřní sociálně-politické historie najdou místo hlavním obrazem v rubrikách, jež věnovány jsou historii různých státův; jen někdy věnují se jim zvláštní paragrafy.

3. Historii duchovní kultury dlužno vylíčiti o sobě v obecné dle mnohých národův rubrice.

K těmto zásadám K. dodává tato nová:

4. V každé době zprvu uvedena budiž její obecná charakteristika, která dle okolností bude buď kulturní (na př. v době humanismu) buď sociálně-politickou (na př. v dobách feudalismu neb absolutní monarchie). Taková líčení vyžadují jednak převládání názoru obecně historického, jednak přednosti historie vnitřní před vnější.

5. Paragrafy věnované vnější historii mohou následovati buď za obecnými charakteristikami, buď za § věnovanými různým státům dle toho, co výhodnějším jest pro vylíčení vztahu mezi vnější politikou a historií vnitřní.

6. Dějiny jednotlivých státův v různých epochách mají býti seřaděny v pořádku, aby lépe byl patrný vnitřní jejich život s ohledem na obecné zjevy doby.

7. Obecné rozdělení učebnice má býti takové, aby žákům patrným bylo spojení mezi vnější a vnitřní historií, mezi dějinami různých státův, mezi kulturním a společenským rozvojem a současně v každém pořadí fakt mezi příčinami a následky.

(Ostatek příště.)

Mythologie při četbě básni Vergiliových.

Rudolf Neuhöfer.

Kroměříž.

U dnešních žáků gymnasijských často bývá nápadna neznalost mythologie; ba žáci kolikráte patří na věc tu i s pohrdáním. Odtud vyplynul úmysl pisatelův seznámiti žáky s mythologií pokud možno *soustavně*, aby poznatky nabyté nevyprchaly opět z paměti. Úkol ten bylo však třeba uvést v souhlas s věcí jinou: nenít hodin vymezených pouze pro tak zv. realie staroklassické, natož pro mythologii, byť se jich probírání důrazně odporučovalo. Má se tak dít v hodinách určených četbě, ač mnohdy i vymezené quantum lektury jen s úsilím lze zdolati řádně v čase vyměřeném.

Účel pokusu byl *a)* prohloubení znalosti starověku, *b)* zvýšení vzdělání žákov, *c)* neobyčejný prospěch pro četbu plodů literatur moderních, z nichž mnohé apparatusem staroklassické mythologie takřka oplývají.

Celý postup, jímž kráčeno k cíli, podán bude ve dvou odstavcích:

A. Všeobecné poznámky. B. Podrobný výklad.

A. Všeobecné poznámky.

1. *Doba.* Než k úloze naší lze přistoupiti, žáci musí míti již jisté znalosti. Ty opatřili si v dějepise, při četbě Homera, Livia a Ovidia. Proto se pro určený úkol hodily oba semestry věnované Vergiliovi. Tím zároveň ulehčeno oktávě (Horatius), kde na podobné věci už není času.

2. *Množství látky* řídilo se množstvím věcí podávajících se z četby, k nimž navazovány reminiscence věcí už odjinud známých. Na to připínaly se nové poznámky učitelovy, ale v nejmenší a nejnutnější míře. Vždy hleděno bylo, aby dosažen byl obraz celkový, byť tu v rysech hrubších, tu podrobnějších. Vždy nejprve probírána mythologie řecká, k ní pak se připojovaly poznámky o souhlasných či obdobných božstvech římských, jejich kněžích a slavnostech. (Srv. žákům už známé věci z Ovidiových Fastů)¹⁾

3. *Vztahy k literatuře moderní.* Všude dotazoval se učitel po stopách věci probrané v literaturách moderních. Mnoho žáků, hlavně v tř. VII., může se pochlubiti již dosti značnou četbou; také rádi sami snášeli doklady, když k tomu byli odkazováni. V první řadě ovšem vybírali jsme doklady z četby všem známé (tedy na př. z básní v Slovesnosti obsažených, z povinné četby české soukromé atd.), pak z toho, čím který jednotlivec se zabýval. Snesena tak pěkná sbírka materialu, jejíž uvedení zabralo by však místa na zajímavý článek jiný; proto od podrobného uvádění dokladů těch níže upouštíme.

4. *Vztah k umění.* Výklady o jednotlivých božstvech doplňovány ukazováním obrazů oněch uměleckých děl starověkých, jež božstva zobrazují. Pisateli z řady známých knih posloužily nejlépe — dle jeho soudu — sbírka Hoppeova (Víděň 1896) a Furtwänglerova a Ulrichsova (Mnichov 1898). Poskytují reprodukci velikých a v pravdě dokonalých. Tak — aspoň troškovitě — žáci výkladem těchto obrazů poznávali nejznamenitější plody výtvarného umění antického.

5. *Methoda.* Látka sbírala se z jednotlivostí, jež právě se vyskytaly v četbě a dle způsobu obvyklého vykládaly v každé hodině před četbou vlastní. Když nashromáždilo se tolik materialu, že bylo lze nějakou partii probrati soustavně, vybídnutí žáci k sebrání roztroušených poznámek, jichž výkladu a doplnění v mezích sub 2. vytčených učitel občas věnoval něco času na konci hodiny. Četbě autora se tím neublížilo, voleny pak pro tu věc nejraději hodiny koncové z příčin pochopitelných.

Poznámka. Pokus zde líčený není pouze theoretický, nýbrž byl prakticky proveden s žáky, jež pisatel učil latině v třídě VI a VII.

B. Podrobný výklad.²⁾

Rozpadá se patrně ve dva oddíly: 1. látka probraná v 2. běhu tř. VI, 2. látka probraná v druhém běhu třídy VII.

¹⁾ Hlavně tu konala služby dobré mythologie Saskova-Grohova (5. vyd. 1898), jejímž rozsahem se celkem pisatel při výkladech řídil. Žáci někteří měli také knihu tuto, na prospěch ovšem rychlejšího postupu.

²⁾ Ve výkladu tom nehledí se vyjma závěr k bájím o Aeneovi a k bájím kruhu Trojského, neboť tyto tvoří obsah básně, takže nebylo potřebí vykládati jich mimo četbu. Krom toho znalost jich opatřila četba Homera v tř. V. a VI.

Literaturu sem patřící uvádí Schanz, Röm. L. G. II. 1² str. 61. — Z pojednání tam uvedených pro úkol náš poslouží dobře článek F. Kunze (Progr. Wiener Neustadt, 1894—1895)³⁾ Jest to snůška všech míst ze všech básní Vergiliových. My budeme ovšem uváděti níže jen doklady, jež v četbě skutečně konané se naskytly nebo na něž učitel při výkladu nečtených partí upozornil. Rovněž se rozumí, že nebudeme uváděti dokladů nějaké věci z četby, která konána byla teprve, když dotyčná věc byla už známa. Doklady jsou tedy vybrány vždy jen z četby odbyté, později pak na totéž božstvo nárazka se činí jen v případě zvlášť důležitém.

1. Látka probraná v 2. běhu třídy VI.

Poznámky nasbírány z této četby: Ecl I., V, G I 1—4, II 136—176, II 458—540, III 478—566, IV 315—558; Aen I. Shrnuty byly pak po *třikráte* vždy po delším období: α) z Eklog a Georgik, β) z výňatku Georg. IV. a první části I. zpěvu Aeneidy, γ) z Aeneidy zpěvu I. —

α) Tu seznána všechna božstva, jež lze nazvati přírodními: Pan (E V 59, G II 494), dryades (E V 59, G IV 460), srv. napaeae (G V 535) a oreades (Aen I 500), Demeter (E V 79, G II 517) spolu se zmínkou o Eleusiniích a thesmoforiích, Persefone (G IV 487), Kentauři, hlavně Cheiron (G III 550), Bakchos (E V 30, V 69, V 79, G II 143 487 529, II 510 526, IV 380 521). Zmínka o slavnostech na počest Dionysovu konaných ponechána do tř. VIII. k četbě Sofoklově. Snadno doplnění Satyrové se Silenem a Priapos.

Z římských božstev poznán Saturnus (G II 173 538), Silvanus (G II 494), Pales (E V 35). Ceres (se zmínkou o Cerealích), Proserpina, Liber a Libera (se zmínkou o Liberalích) vysvitli z řeckého. Připojena Bona Dea, Ops, Flora, Pomona, Vertumnus, Terminus, Faunus (Lupercus), Consus (slavnost Consualia!).

Z mythů tu vzpomenuto Argonautů, Jasona a Medeie na základě G II 140—141.

β) Z výňatku G. IV. a první části Aen I. poznána božstva *vodní*. Sídlo vodních bohů (G IV 333), nymphae (G II 494, IV 334, 336—345, 382, Aen I 168), zvlášť Cyrene (G IV 321) s Aristaeem, Poseidon (Neptunus) (G IV 387, Aen I 125), 127, 130, 138, 145, 147. 156, spolu se zmínkou o panioniích a hrách isthmických), Nereus (G IV 392), Proteus (G IV 388 392 394—414), Kymothoe a Triton (Aen I 144), Okeanos (G II 481, IV 381 382, Aen I 287), Oceanitides (G IV 341). Doplněny pak Amfitrite, Pontos, Nereony (Thetis!), Ino Leukothee s Melikertem, Glaukos (příprava pro VI. zpěv Aeneidy) a Řeky. Z římských zmíněna ještě Mater Matuta a Portumnus.

Z mythů do doby té padá ovšem Orfeus a Eurydike.

γ) Poznatky z I. zpěvu Aeneidy (mimo božstva vodní sub β) uvedené).⁴⁾

Na prvním místě seznámení žáci se všemi Musami na základě Aen I 1—11. K nim připojeny Hory a Charitky, římské Gratiae. I o Camenách bylo mluveno.

Pak byla řeč o penatech (Aen I 6 68 378 527 704), k nimž připojeni Lares a Genii.

³⁾ Užito v něm i všech monografií předchozích.

⁴⁾ Neuvádím zvlášť, že studován i poměr bohů k ději Aeneidy a vzpomínáno při tom bohů homerských.

Přišla božstva osudu: *Fatum* (Aen I 2 239 262), *Parcae* (*Moirai*) Aen I 22. Doplněny *Dike*, *Themis*, *Nemesis*, *Tyche* (římská *Fors Fortuna*). Objasňováno všude později postavení bohů k osudu.

Následovali bohové větrů a zjevů nebeských:

Aeolus (Aen I 52), větry: *Eurus* (Aen I 85 110 131 140), *Notus* (Aen I 85 108), *aquilo* (Aen I 102), *Zephyrus* (Aen I 131), *Africus* (Aen I 86), *auster* (E V 82). Doplněn *Corus*, *Japyx*, jakož i jméno *Boreas* na základě G IV 463 *Actias Orithyia*. Báje ta vyložena. Jména větrů jiných řídce se vyskytující vypuštěna. Směry jich vyznačeny větrnou růžicí.

Ze zjevů hvězdných byl tu *Helios* (*Sol* Aen I 568), při němž lehce doplněna báje o *Faethontovi*, jakož i *Selene* (báje o *Endymionovi*) Spolu jich splétání s *Apollonem* a *Artemidou* dotčeno. Pak *Eos* (*Aurora*) (Aen I 489 751 (*Memnon*) srv. i G IV 544); *Vesper* (Aen I 574), *Orion* (Aen I 535), *Arcturus*, *Hyades*, *gemini Triones* (vesměs Aen I 744); sem vřazen i *Atlas* (Aen I 741). Snadno doplněn *Sirius*, *Pleiady* a *Iris*.

Z jiných božstev poznání ještě tito soustavně:

Hera (*Juno*) — míst netřeba uváděti pro jich velikou hojnost; *Ares* (*Mars*) (Aen I 274 276—277; srv. i G IV 346, IV 462). Sem umístěn *Quirinus* (Aen I 292); *Hestia* (*Vesta*) (Aen I 292; srv. G IV 384); *Janus* (Aen I 293—294; *Leto* a dcera *Artemis* (*Diana*) (Aen I 499; 502; srv i I 315—320, obraz to *Artemidy*, třeba že tu líčena *Venus*). *Apollon* prozatím vypuštěn. Konečně *Afrodite* (*Venus*) na přechetných místech uváděná⁵⁾ k níž připojen *Eros* (*Cupido*) (Aen I 658 663) a *Hymenaios* (G IV 516). U *Venery* vzpomenuto i báje o *Adonidovi*.

Již v třídě VI. žáci upozorněni na náklonnost Římanů k personifikaci na základě E I 27 (*Libertas*), Aen I 292 (*Fides*), Aen I 293 (*Furor*). Doplněny hlavně *Eirene* (*Pax*) a *Nike* (*Victoria*).

Naskytla se také příležitost mluvit i o tom, jaký vůbec byl názor o životě bohů olympských (Aen I 79, I 254; srv. G IV 384, IV 415), a jich vztahu k lidem (Aen I 4 387 603 — později věc ta se vyskytá mnohokrát) Tu vzpomenuto i *Herodotova* *ἡθόρος θεῶν* a *Epikurových* názorů o božstvu (o nichž byla řeč při četbě *Cicérona* v tř. VII.).

Poznámka. Připomínáme mimochodem, že žáci obeznámeni i a) s užíváním adjektiv značících přímo bohy na př. Aen I 23 257 720 a později mnohokrát, b) s metonymickým užíváním jmen bohů na př. E V 69, G II 517, IV 380 384 516, Aen I 177 215 527 701 704.

Tak v třídě IV. probrána znamenitá část materiálu. Krom toho zbyla hojnost jednotlivých poznámek (na př. o *Diovi*, o *Hermovi* atd., jichž zpracování ponecháno na vhodnější místa při četbě v třídě VII

2. Látka probraná v 2. běhu třídy VII.

V třídě VII. práce byla usnadněnější. Celkem postupováno trojím směrem: a) opakovaly se staré věci, známé z třídy VI., jakmile se znova vyskytly, b) doplňovaly se známosti z třídy VI. při vhodných místech četby, ⁵⁾

⁵⁾ Stručně jen (v abecedním pořádku) uvádíme božstva, jichž se doplňky hlavně týkaly: *Afrodity* (*Venery*), *Artemidy* (*Diany*), *Bakcha*, *Demetry* (*Cerery*), *Hery* (*Junony*), *Hestie* (*Vesty*), *Hvězd* (*Lucifer*, *Titan*, doplnění bájí o *Atlantovi* a *Tithonovi* sem vtaženo), *Poseidona* (*Neptuna*), *Quirina*. Míst tu netřeba uváděti; poučení o nich podá pohled na vykonanou četbu u srovnání se seznamem jmen ve vydání *Ribbeckově* druhém (Lipsko 1895), po případě *Kloučkově-Mikendově* (1891²⁾).

c) nově se vykládala božstva a mythy dosud soustavně nevysvětlované. Body a), b) nepotřebují žádného dalšího vysvětlení; obrátíme se tedy k bodu c), poslednímu to oddílu svého úkolu. Práce brala se tu celkem pořadím zpěvů; na konci každého zpěvu shrnovány příslušné poznámky. Celkem lze tu rozeznati čtyři oddíly: α) poznámky vybrané ze zpěvu II. spolu se zpěvem III., jež mnozí čtli privatně, všichni pak znali dle podrobného obsahu, β) látka ze zpěvu IV., γ) látka ze zpěvu VI., δ) látka získaná četbou výňatků ze zpěvů VII.—XII. (Čteno tu VII 236—539, VIII 608—731, IX 367—449, X 479—510, XI 759—835, XII 919—952).

α) Poznámky vybrané ze zpěvů II. spolu s III.

Poznán Foibos Apollon (Aen II 114 121 319 430; III 75 85 119 162 360; srv. i E V 9 35 66; G V 323; Aen I 329). Tu uvedeny hry pythické, ludi Apollinares, ludi Actii. Při něm mluveno o věštích a jich významu ve věku starém, jakož i o věštírňách (na základě Aen II 114, III 94, 150, 185, 253, 374 atd.). Tu připojen i Asklepios a Hygieia se vzpomínkou na Epidauros a ostrov Kos. Podrobně vyložena i Pallas Athene (Minerva) na základě Aen II 15, 31, 164, 166, 168, 171, 189, 404, 425, 615, III 544). Stala se zmínka i o panathenaiích a římských quinquatruích; rovněž oceněny athenské chrámy zasvěcené Palladě.

Konečně upozornění žáci na Kybebe (Aen II 788, III 111); při ní stala se i zmínka o velikém vlivu Orientu na zdánlivě původní náboženství a mythy řecké. Uvedena i římská Megalensia.

Tehdy seznána i hojnost různých oblud mythických a obávaných osobností: Kyklopů s Polyfemem (Aen I 201, III 569 atd.), Harpyí (s pověstí o Fineovi Aen III 212), Skyllý a Charybdy (Aen I 200, III 424), Enkelada (III 578), Kirky (Aen III 386). Doplněny hlavně Seireny, jiné věci opomenuty a ponechány pro příležitostný výklad.

Také mluveno o báji o Arethuse a Alfeovi (Aen III 694—696).

Z trojských bájí doznal zvláštní vzpomínky Laokoon (Aen II 41—55, 199—230)⁶⁾ a Filoktetes (Aen III 402 — příprava pro Sofoklea). Vedle nich neváhal učitel souvisle žákům vyložiti báje rodu Tantalova (Aen II 193 Pelops, III 328); vždyť bez toho sbírala se tu jen a spořádala disiecta membra žákům známá z četby všeho druhu. K tomu připojen i původ jména Tyndaris (= Helena, II 569, 601; cf. Leda v Aen I 652).

β) Látka ze zpěvu IV.

Vzpomenouti tu dlužno vítaných doplňků k Apollonovi (Aen IV 6, 58, 345, 376, hl. 143—149); ke Kybebe IV 618.

Úmyslně až zde vyložen Zeus (Juppiter), neboť nyní byl material k výkladu téměř úplný. Dokladů — přčetných — neuvádíme, jako se to stalo při Heře a Afroditě. Tu zmínka byla i o hrách olympských a nemejských, o ludi Romani, ludi plebei a Feriae Latinae. Po Diovi vyložen Hermes (Aen IV 222, 239, 252, 258, 276, 555—570; srv. i I 297); Iris (Aen IV 694, 700). U nich připomenut Ganymedes a Hebe. Byla pak řeč o Erinyích (Aen IV 376, 472, 473, 610; srv. G IV 481—482, II 337) a souhlasných s nimi latinských Furiích (Dirae). S nimi vykládána Hekate (Aen IV 511, 609) i její splétání s Artemidou. Bylo mluveno i o duších zemřelých, manes (Aen IV 427, 490; srv. i III 303). Obludu Fama zvanou sám básník jasně

⁶⁾ Literatura u Schanze, RLG II, 1², 64.

vykreslil Aen IV 173—197, 298—299, 666 atd. Při té příležitosti na základě IV 166 a 178 násl. podal učitel stručný náčrt theogonie hesiodovské, při níž bylo lze se zmíniti o bájích týkajících se zápasu Titanů a Gigantů.

γ) Látka ze zpěvu VI.

Doplňky nalezeny tu hlavně k Apollonovi (VI 9 10 12 35 56 70—74, 398), Hekatě (VI 13 35 69) a Kybebe (VI 784—785).

Hlavní zřetel obrácen ovšem k podsvětí, k němuž znamenitou přípravou byl už známý výňatek z Georg. IV. krom různých narážek jako IV 638, 698, 702 v Aeneidě. Lecco, jako Erinye, Hekate, vyloženo už dříve. Žáci poznávali odchýlné líčení Vergiliovo od obvyklejšího podání, doplňovány věci básníkem nevzpomenuté, hl. soudce Aiakos, asfodelová louka, tresty Sisypa, Tantala a Danaoven. Narážkou učitel tu připamatoval báje o Prometheovi -- nikdeť jinde nehodilo se ji vřaditi. Rozumí se, že Hades a Persefone, hlavní dvě božstva podsvětí, našla tu patřičný výklad.⁷⁾

Vedle jednotlivostí z básní moderních poutalo tu hlavně Danteovo Peklo, s nímž srovnati čtený zpěv neváhal pisatel, třeba že něco času na to musilo býti obětováno. Žáci tak povzbuzení aspoň k četbě této básně.⁸⁾

Ale vedle tohoto jádra hojně mythů o heroech bylo při tomto zpěvu zpracováno. Jsou to hlavně:

Báje o Daidalovi a Miroovi a o všech osobách s nimi souvisejících, Aen VI 14—33 a 447. Tu přidružení i jiní mythičtí umělci jako Musaios (VI 667), známý, tu opět se objevující Orfeus (VI 645), Melampus (G IV 550). Některé pěvce a věštce mythické znali žáci z četby homerské (Kalchas atd.).

Báje athenské vyloženy na základě VI 14—33 a 122, 393, 445.

Připojeny činy Theseovy a mythus o Ariadně. (Srv. i Philomela v G IV 511 a Actias Oristya v G IV 463.).

Báje o Herakleovi a jeho pracích, srv. II 643, IV 484—486, VI 123 281 289 392 576 801 802 803. Co tu nebylo, lehce doplněno.

Báji thebských dotčeno jen z hruba (Aen VI 445, 446, 480); podrobnější seznámení se s nimi patří k četbě Sofoklea.

Báje o Bellerefontovi, Aen VI 288, zavdala podnět k reminiscenci na známé místo z Hom. Il. VI.

Dle Aen VI 121 zmíněno se o bratřích Polydeukovi a Kastorovi.

Vzdálenější a odlehlejší byly mythy o Prokridě VI 445, Laodamii VI 446, Caeneovi VI 447.

Tehdy bylo lze mluvit i o mythech, jež jednají o zápasech bohů s lidmi, Aen VI 173 (Misenus a Triton). Žáci dověděli se při tom o zápasu Atheny s Arachnou, Apollona s Marsyem, při němž byla i řeč o Midovi králi.

δ) Látka získaná četbou z výňatků ze zpěvů VII—XII (VII 286—539, VIII 608—731, IX 367—449, X 479—510, XI 759—835, XII 919—952).

Z řecké mythologie v době této jen zbytky uváděny, tak doplňky k Apollonovi (Aen VIII 704 720, XI 785), Allecto (Aen VII 324 329 331 341 479 atd.), nově pak přistoupil Hefaistos (Vulcanus) (Aen VIII (372, 454) 710 724; srv. i G IV 346).

⁷⁾ Literatura u Schanze RLG II 1² 64—65. Mapka podsvětí ve vydání Eichlerově (z r. 1887) všude užívaná není veskrze správná vzhledem k dnešním výkladům tohoto zpěvu.

⁸⁾ Literatura u Schanze RLG II, 1², 93—94.

Z mythů o heroích byla řeč o bájích týkajících se Argu (Aen VII 286 a 372). Navázána i řeč o Ioi, Danaovi, Perseovi a Andromedě (se zmínkou o Gorgonách a Meduse).

Za to hlavní zřetel obrácen tu k mythům římským. Božstva římská byla už z dřívějšího seznána,⁹⁾ k nim nyní přistupovaly mythy. Práce byla u snadna, neboť báje ty tvoří tu obsah básně, takže s výkladem obsahu podáván i výklad mythologický. Hojně tu vzpomínáno četby I. knihy Livia; z Vergilia mimo drobné narážky hlavní podklad předběžných známostí tvořila známá rozmluva Jova s Venerou v Aen I, narážky na osud Aeneův v Aen III a IV., věštba Anchisova v Aen VI. Z četby konané využitkována tu první část zpěvu VII. a celý zpěv VIII. Místa nečtená poskytovala látku obsahem, jež žáci s knihou v ruce sledovali, když učitel jej podával.

Hlavní body těchto poznatků jsou:

1. Rodokmen krále Latina od Saturna počínaje, rodokmen Turnův ve spojení s Adrastem aržským (VII 37 násl., X 616, 688; VII 872 a 410). Připojena i Venilia (X 76) a Juturna (XII 138 atd.).

2. Rodokmen Euandrův ve spojení s rodokmenem Aeneovým až od praotce Atlanta (VIII 134 násl.).

3. Všecky ty rodokmeny vyznačeny byly žákům na zvláštní tabulce a tím usnadněno pochopení obsahu.

3. Báje o Euandrovi a Pallantovi na základě obsahu a četby ze zpěvů VIII., X., XI.

4. Báje o Herculoovi a Cacovi (VIII 185—279; X 460). Sem patří i VII 656—657 (Aventinus, syn Herculův.).

5. Zmínka o Egerii (VII 763) a Albunici (VII 83).

6. Báje Latia a Říma přímo se týkající: vznik Latia a jeho názvu (VIII 322—327), báje o řece Tiberis (Albula) VIII 77, 331—332, podoba prvotního Říma VIII 341—358, báje, v něž zahalen je původ i prvotní dějiny římské (srv. i VI 760—779 872 875 a G II 533, jakož i Aen I 265—277); sem patří líčení štítu VIII 630—662. To ovšem podávalo hojně příležitosti k srovnání s podáním Liviovým.

Zde prohlouben i výklad o násilném spojení bájí řeckých a římských, jež provedl básník, aby docílil oslavy rodu císařského; učitel načrtl i historický vývoj onoho spojování Říma s Iliem (na základě vysvětlení Schanzova RLG II 1² 54—56) V poznámce tu dalo se mluvit i o povyšování císařů za bohy a nemírném lichocení básníků v té věci (srv. E I 6, G IV 562 z četby vykonané; vzpomínka na Ovidia).

Konečně zužitkována i báje o italské amazonce, volské Camille, již básník v knize X¹. líčí.

Tím byl úkol dokonale vyčerpán, pokud se dalo při skrovném času tak učiniti. Nějakého úhrnného opakování potřebí nebylo; stačilo vědomí, že žáci tyto poznatky si rádi osvojovali, jakož i poukaz, že ulehčí a usnadní si každý četbu Horatiovu, kdo tyto věci má za sebou; krom toho hojně doklady z moderních literatur uváděné zájem žáků po celou dobu udržovaly v příslušné výši.

⁹⁾ Jen Bellona (Aen VII 319, VIII 703) byla nová.

Normální osnova učebná a instrukce pro kreslení na školách středních a kreslení náčrtů.

Dle přednášky v odboru kreslířském (11. ledna t. r.) podává Josef Škoda.

Karlín.

Nová osnova učebná a instrukce pro kreslení na reálkách ze dne 1. března 1899 čís. 5546 a pro gymnasia ze dne 23. února 1900 č. 5146 ve mnohém liší se od předešlé ze dne 17. června 1891 čís. 9139 a to:

předně zmenšením počtu hodin vyučovacích na reálkách v I., V. a VII. tř.,
za druhé účelnějším rozdělením učiva v jednotlivých třídách; postup u vyučování jest rozmanitější a racionelnější, neboť přihlíží se nyní více k praktickému směru pro život a to zvláště zavedením *kreslení věcného, dle předmětů skutečných a tvarů přírodních* ve třídě IV., VI. a VII. a *kreslením náčrtů* počínaje třídou třetí.

Požadavky se celkem zvýšily a to při zmenšeném počtu hodin vyučovacích na školách reálních, za to však přiznáno učiteli více volnosti a samostatnosti u výběru látky, tak že možno více k schopnostem a individualitě žáků přihlížeti.

Ježto v instrukci mnohá znění různě vykládána bývají, jsou v následujícím pojednání objasněny některé nejasné věci, aby docílena byla shoda a jednotnější postup.

Ve třídě I.

omezeno kreslení *ornamentu měřického na míru menší*, zvláště vynecháním kreslení přímek a jednotlivých útvarů čistě měřických, jichž má se vždy užiti jen jako základních tvarů při kreslení ozdobných *ornamentálních* motivů.

Instrukce zní: Das Quadrat, Rechteck und Dreieck werden als Grundformen der zu zeichnenden Motive genommen. — Von den Polygonen sind das Achteck, Sechseck und Fünfeck als geometrische Grundformen der Ziermotive zu verwenden. — Von den krummen geometrischen Linien wird mit dem Segment und den S förmigen Linien begonnen und allmählich auch der Halbkreis und Vollkreis in die Combinationen einbezogen. Die Uebungen haben jedoch *stets* in der Anwendung eines *einfachen, leichtfasslichen Ziermotives zu bestehen*.

Proto začínati jest nejprve přímočarými obrubami a pásy, potom se probírají výplně čtverců, obdélníků a trojúhelníků, hvězdice ve čtverci, šesti-, osmi- i v pětiúhelníku, vzorky (dessiny) sestavené z čtverců, trojúhelníků i mnohoúhelníků (jako mosaika nebo intarsie), potom následuje ornament křivočarý: mříže z oblouků, obruby a proplétání z pásků (proužků) polokruhových a vlnovek, kličky, růžice ve čtverci a v kruhu a p. v.

Novou osnovou pošinulo se kreslení jednoduchých stilisovaných tvarů rostlinných částečně ze II. tř. do prvé, s počátku jako tvary jednoduše souměrné, později jako výplně čtverců nebo kruhů a mnohoúhelníků v úpravě víceosé.

Ve druhém pololetí dokončí se postup elipsou, vejcovkou a závitnicí, jichž užije se nejlépe napodobením vhodných ornamentálních motivů řeckých.

K oživení vyučování a pro změnu doporučí instrukce zařaditi též *»tvary věcné«*, předměty v měřickém náryse, jako štíty, nádoby a pod., jakož i volněji upravené stilisované listy a květy.

Není zajisté míněno, že by se ornamenty vždy kresliti měly v tom pořadí, jak je instrukce za sebou uvádí a vypočítává, budeť prospěšno, začneme-li záhy kresliti křivky. Žákům se práce učiní zajímavější, střídáme-li ornament přímočarý s křivočarým; taktéž stilisované listy lze dříve zařaditi a s ornamentem střídati, rovněž i předměty a tvary věcné mohou i po složitějších cvičeních následovati. Na př. štíty již po prvním ornamentě křivočarém, jednoduchá růžice ve čtverci po hvězdici, nádoba (váza) po ellipse a pod. Takovým střídáním osvěží se žactvo, a budíme chuť k další práci.

Vyučování měřického tvaroznalství jest nyní na reálkách od kreslení odděleno, kdežto na gymnasiích a reálných gymnasiích zůstalo dosud sloučeno s kreslením, leč ani tu není třeba, aby se ornamentální motivy geometrické vázaly a přiléhaly na postup u vyučování měřictví.

Učitel kreslí vzor na tabuli *před žáky*, užívaje při tom diagramů, na nichž vysvětlí tvar *ornamentů*. Žáci poznají na diagramu, co budou kresliti, návodem učitele a dotazováním udávají též sami postup, *jak* budou kresliti, které pomocné linie třeba jest naznačiti, jak děliti, které hlavní linie nejprve a které později budou kresliti.

Není zajisté možno, aby pro každý ornamentový vzor nakreslil a namaloval učitel zvláštní diagram, není k tomu ani vždy dosti času, a snadno by se státi mohlo, že by se po několik roků tytéž vzory dle diagramů kreslily.

Někdy vypomůžeme si tím, že místo diagramu *načtneme* na tabuli jednoduše a třeba i rychle vzor, což stačí, aby žáci poznali, co budou kresliti, jak děliti atd.

Jindy užijeme podobného vzoru na diagramu a uvedeme rozdíly a změny. — Pro první třídu stačí diagramy menších rozměrů (65—90 cm) na bílém papíru, jsou-li malované.

Výkresy provádějí se nyní tužkou, k označení ploch užije se nejprve jednoduchých bledších barev, sepie, sienky, bledé šedé a neutrální, později přibereme dle potřeby i více barev. Po ukončeném malování bývá *nutno* obrysy ornamentů ještě jednou rázněji a pečlivě vytáhnouti, aby se barvou porušené kontury opravily a oživily. — Nebylo by snad na závalu, kdyby se *výjimkou* některým obratnějším a pokročilejším žákům nebo repetentům dovolilo vytáhnouti kontury perem, ráznější barvou nebo tuší.

Není třeba již první výkres malovati, ani s počátku celé plochy obrub a výplní pokládati, stačí jen jisté části ozdoby nebo pouze půdu položití tónem barvy, aby ornament vynikl, asi tolik, jako druhdy se šrafovalo.

První pokusy v malování zavedeme nejprve s lepšími žáky a potom teprve všeobecně. Když pak osvojili si náležitou zručnost, odměníme a pobídneme obratnější žáky, dáme li jim později — stačí-li čas — některý ornament několika barvami pokládati anebo přidáme-li těm, kteří dříve práci ukončili, některé podrobnosti aneb složitější provedení.

S počátku dobře osvědčuje se míchat barvy společně pro celou třídu.

Ve třídě první třeba co nejbedlivěji přihlížeti nejen ke správné kresbě, ale též k úhledné a vkusné úpravě. Tam sluší položití základ, aby výsledky v každé následující třídě jevily se zdárněji. Již při prvních cvičeních jest dbáti o to, aby žáci seděli zpřímá, tužku drželi volně, čáry prováděli jemně, delšími tahy, ne trhaně, papírem neotáčeli, a kresbu aby často z dálky pozorovali. Žákům jest ukázati, jak chyby opravovati, vymazávati, i kterak na

čisto tužkou vytahovati, barvou pokládati a hotovou kresbu popisovati a p. v. Žák ať vidí, jak má kresliti, opravovati a malovati. Oprava díti se má po- nejvíce hromadně, poznáme-li, že někteří stejně chybili, vysvětlíme a upo- zorníme na chybu tím způsobem, že na tabuli načrtáme chybu nápadněji ještě a dotazováním upozorníme žáky, v čem chybili, a jak by chybu sami opravití měli.

Na závalu bylo by, připustí-li učitel, aby opozdilci dodělávali výkres ještě, když druzí *nový začínají*. Zaměstnávají-li se někteří žáci doděláváním, nesledují výklad a pokyny k novému úkolu, pozbývají návodu k úpravě a rozvrhu nové kresby. Opozdí-li se žáci při jednom výkrese, opozdí se přiro- zeně tím více i při následujících a vleče se takovéto dodělávání do neko- nečna, a nejhorší z toho následek, že zvyknou si pohodlně pracovati. Proto ať odevzdá každý žák práci svou současně, třeba i nehotovou, což přinutí jej, aby příště rychleji a pečlivěji pracoval.

Ve třídě II.

zavedeny jsou nyní prospěšné změny, že se vyučuje perspektivě s po- čátku *nepřetržitě* nejméně v první polovině prvního pololetí a že drátěný model pěti rovnoběžek nahrazen jest *čtvercem s příčkami*, což zajisté jest při- měřenější přípravou ke kreslení krychle a hranolu podle modelů dřevěných.

Konají-li se první cvičení perspektivní nepřetržitě, jest výhodnější, neboť žáci nezapomínají tak snadno pravidel a zákonů perspektivních, která jen *neustálým* opakováním v paměť ukládají, a že mnohé zkušenosti získané při jednom cvičení užijí a opakují opět při následujícím, kdežto při střídání kresby perspektivní s ornamentální nastane často delší přestávka, než práci ornamentální provedou, a v té době zapomínají mnohé důležité věci z nauky perspektivní.

Odbor. inspektor, školní rada A. Anděl, radí ve svém »*Návodě ke kreslení podle modelů*«, aby se první cvičení dle drátěných modelů přímky, čtverce a kruhu konala v *sešitech*, a teprve cvičení dle dřevěných modelů těles kreslila na papíře zvláštním. Kdo postup ten jednou zkusil, zajisté poznal mnohé výhody: 1. není třeba tato přípravná první cvičení kresliti v rozměrech velikých; proto lze v jedné hodině provésti i několik cvičení; 2. žáci mohou častěji v sešitě prohlížeti předcházející cvičení k pozorování a opakování poznanych pravidel perspektivních a srovnávati s novými, kdežto by s velkou ztrátou času bylo, rozdávat žákům odevzdané již ho- tové výkresy k takovýmto pozorováním.

Cvičení dle modelů drátěných: *přímky, čtverce a kruhu* omezí se na nejnutnější případy, aby žáci poznali *průčelné a neprůčelné* postavení těchto modelů, *zmenšování* průčelných rovnoběžek do dálky, rovněž i *zkracování* a *sblížení* neprůčelných rovnoběžek.

K názoru a porovnání načrtne se přímka, čtverec i kruh *průčelně* na tabuli ve skutečné velikosti, model drátěný přistaví se *neprůčelně* k tomuto *průčelnému* obrazu a to nejprve *nakloněně* asi 45^0 , potom *rovnoběžně* s ro- vinou obzornou, jindy s rovinou vertikální. Žáci odhadují zjevy a kreslí tyto základní tvary měřické v několika postaveních *nad sebou* a *vedle sebe*. Při tom poznají nejdůležitější pravidla a zákony perspektivní.¹⁾

¹⁾ Podrobněji o tom ve spise A. Anděl »*Návod ke kreslení dle modelů*«. — A »*Kreslení ve II. třídě škol středních*«. — J. Škoda — ve Věstníku čes. prof. roč. II. čís. 1.

Užijme každé příležitosti poukázati na podobné zjevy ve skutečnosti v kreslárně a v přírodě.

Na to přistoupí se ke kreslení těles dle *modelů dřevěných* a to *jehlau, hranolu tříbokého, krychle a hranolu čtyřbokého*; každý model *průčelně i neprůčelně* ve dvou postaveních, aby žák měl příležitost kresliti je v pohledu se strany levé i pravé. — Proto bude třeba zařídit, aby žáci místa svá častěji měnili, by jednou nazírali na model se strany levé, po druhé s pravé, aby občas zadní usedli k předním stolům, a přední k zadním.

Důležité jest, navykati záhy žáky, aby odhadovali směry neprůčelných rovnoběžek *visováním*, t. j. porovnáváním neprůčelných hran s přímkami průčelnými *svislými a vodorovnými*, jakož i přesně *napodobovali rozměr* do délky a do výšky a to nejen celku, ale i jednotlivých stran pobočných i základny.

Mají-li žáci perspektivní zjevy jasně a zřetelně rozeznávati, odhadovati a visovati, jest několik stejných nebo podobných modelů stavěti.

Aby se mohlo dříve začít s kreslením těles, nevadila by přípravná cvičení dle drátěného modelu *kruhu* přeložiti až před tu dobu, kdy se přistoupí ke kreslení válce, kruhové desky a kužele dle dřevěných modelů.

Instrukce navrhuje též, sestavovati jednoduché malebné skupiny z *hranolů a krychlí*,²⁾ jež poskytují příležitost ke cvičením v odhadování a kreslení neprůčelných rovnoběžek různých směrů. Nebylo by však radno sestavovati skupiny složité a příliš nesnadné, které by žáci dovedli načrtnouti, jen za pomoci a korektury učitelovy.

Také v provádění výkresů nastala nyní změna. S počátku kreslí se obrysy těles jemně tužkou, a stíny pokládají se *barvou* bledě šedou nebo sepií a to *veškeré stíny jedním tónem*, jako celek, potom teprve zesílí se temnější stíny druhou, po případě i třetí polohou týmž tónem barvy. Když pak si žáci osvojili dostatečnou zručnost v navrhování obrysů, zaučují se stínovati tužkou, což by se mohlo po prvé začít při kreslení krychle a hranolu čtyřbokého.

Druhdy musela se všechna jednoduchá tělesa zobrazovati nejprve jen v obrysech, a potom opět po druhé znova kresliti a teprve stínovati; jest tedy nyní postup ve třídě II. rychlejší a též zajímavější upraven.

Než žáci počnou stínovati, vysvětlíme zjevy světelné na modelu, upozorníme, které plochy jeví se jasněji a proč, které jsou ve stínu, uvedeme, co jest *vlastní i vržený stín*, světlo odražené čili *reflex*, a konečně ukážeme na bílé tabuli uhlem, jak se stínuje. Dobře poslouží diagram, na němž vystínováno některé těleso, avšak pouze k nazírání, nikoliv k napodobování.

Poučení tato vyžadují *velké péle*, aby podán byl návod a základ, jak si žáci mají počínati při stínování. Žádejme, aby užívali jen dobrých tužek čís. 2. na stín temnější a k provádění bledších, jemnějších tónů čís. 3., aby s počátku nechvátali, ve směru hran povrchních tužkou dobře ořezanou čáry jemné těsně k sobě řadili, ukažme, že snadno lze tón zesílit, avšak vybírání a zeslabování temných míst že vyžaduje více práce i opatrnosti a že se to nejlépe vykoná střídkou chleba. Nepřipusťme, aby s počátku pospíchali, stíny přes meze ploch přetahovali a potom zbytečné přiložením papírku umazovali; ať hned při prvních pokusech žáci navykají si pracovati co nej-

²⁾ Z modelů kombinačních.

pečlivěji. Ukazujeme často, aby *viděli*, jak mají tužku držeti, jak rukou pohybovati, jak začínati, postupovati i opravovati, že kresba tužkou nemá se lesknouti. Na každou maličkost sluší upozorniti; nic není nedůležité.

Při tělesech oblých a kouli vysvětlíme *rozhraní, ubývání stínu, reflex, přibývání světla a místo největšího světla*. Nejprve dáme stínovati válec, potom kužel a naposledy kouli. Pokročilejší žáci mohou vedle světlých ploch naznačiti i pozadí přiměřeným tónem.

Ve druhé polovině I. pololetí (asi v prosinci) — když se vykonala první cvičení dle dřev. modelů (jehlan, hranol) — přistoupí se opět *ke kreslení ornamentů* a střídá dále s kreslením perspektivním. Pokračuje se v látce ze třídy I.: kreslí se tedy stilisované tvary rostlinné, jednoduché ornamenty rostlinné a snadnější oznamenty historické, řecké, středověké, arabské i jiné vhodné vzory.

Učitel kreslí opět ornamentální vzory *před žáky na tabuli*, užívaje při tom diagramů. Později mohou žáci kresliti též jen dle diagramů, jež učitel vysvětlí, na tabuli pouze rozměry, rozdělení a hlavní linie naznače, další pak postup práce buď sám udá, aneb dotazováním se žáků projedná, čímž se nabádají k samostatnosti a navykají si správně pozorovati. Častěji bude třeba některé menší podrobnosti ve velkém rozměru na tabuli načrtnouti a vysvětliti. Důležité jest přihlížeti k tomu, aby všichni žáci dle naznačeného postupu pracovali a nepředbávali.

Při každém vzoru označí se *druh, sloh i původ* ornamentu, sestavení jeho z prvků, rytmické opakování a t. p. — Konečně ukáží se ve vyobrazeních podobné vzory, uvedou příklady, kde by takovéto ozdoby mohli viděti; i žáci jmenují, kde snad ve skutečnosti je viděli.

Ornamentální kresby se vytahují tužkou nebo pérem, inkoustem, tuží i barvou a malují průsvitnými nebo krycími barvami.

Korrektura kreseb perspektivních i ornamentálních děje se *ponejvíce hromadně* u modelu a na tabuli, chybné tvary načrtnou se na tabuli, učitel nebo i žáci sami udají, v čem bylo pochybeno i jak by se věc měla opravit.

Oprava *po jednotlivu* (u žáků) dítí se má jen skrovnou měrou a to hlavně ústně, anebo naznačí se ve výkrese, v čem bylo pochybeno — na př. že se v perspektivě neprůčelné hrany nesbíhají, že odchylka neprůč. rovnoběžky jest nápadná, — že v ornamentě křivka není dosti ladná, — že se láme a p. Žák nechať opravu tu potom provede sám. Dobré jest načrtnouti správný tvar stranou na okraji výkresu a pouze při stínování ukázati ve výkrese, jak by se měl stín neúhledně provedený vyrovnati, zesílit nebo zeslabiti, to má žák viděti. Aby však učitel pochybenou kresbu žákovu vymazal a sám znova správně kreslil, nebylo by správné, ježto by se žák příliš spoléhal na tak vydatnou pomoc a opravu.

Odevzdané výkresy při klassifikování ještě se prohlédnou, pozůstalé chyby barevnou tužkou označí a možno-li žákům k opravě ještě vrátí.

Žáci, kteří práci svou ukončili dříve, mohou do sešitu načrtnouti buď některý snadnější ornament dle diagramu, buď dle čerstvých či lisovaných listů květů a cvičiti se v kreslení rostlinných tvarů, aneb dle modelů některé těleso v podobném postavení zobraziti, jak je dříve kreslili. (Příště dále.)

O vyučování jazyku německému po odděleních.

Ant. Trnka.

Jičín.

Myšlenka, aby se na středních ústavech českých vyučovalo neobl. jazyku německému po odděleních, není nová. Pronášena bývá dosti často v soukromých rozhovorech, a soudím, že i v poradách sborů ozvala se nezřídka. Avšak k nějakému skutečnému návrhu, jak by bylo lze změnití nynější třídní vyučování ve vyučování po odděleních, dosud, pokud mi známo, nedošlo. A přece z důležité příčiny paedagogické bylo by záhodno, aby se v této věci stal aspoň nějaký pokus. Připadá mi přímo protimyslným, že právě žáci, kteří postup ve vyučování ztěžují nejvíce, žáci totiž nedostateční, přes to, že neosvojili si náležitých vědomostí, postupují dále bez užitku sobě a na škodu třídě. Jsou to velikou většinou žáci lehkomyšní a nedbalí. Proti nim učitel nemá téměř jiného prostředku než špatnou známku na vysvědčení, ale z té se příliš nekormoutí vědouce, že jim neuškodí v postupu do vyšší třídy. Někdy ovšem pomohou domluvy a poučení, v nižších třídách též, že se podrží po škole, aby se lekcím doučili. Ale často selžou všechny prostředky. V jiných nezávazných předmětech, kterým se ani nepřikládá tolik váhy jako němčině, žáci neprospívající buď musí nižší oddělení opakovati nebo jsou z předmětu vylučováni, když se vidí, že jich nedbalost účinkuje špatným příkladem na ostatní. — Než všimněme si druhé části žáků nedostačujících v němčině. Jsou to žáci pilní, kteří nemajíce dosti nadání, vážnou. (Mluvím zde o třídách nižších.) Protože nemají základů, nemohou stačiti ani ve třídě další a přestávají konečně vůbec pracovati. Nemá se těmto žákům poskytnouti příležitost, aby opakujíce oddělení nižší, rozšířili a upevnili své slabé vědomosti, tak že by s větší pravděpodobností prospívali ve vyšších třídách, než když postupují hned dále se žáky lepšími?

Při těchto velikých výhodách vyučování po odděleních zdá se tedy divno, že posud není zavedeno. Příčinou toho jsou veliké obtíže, jak rozřešiti hlavně dvě otázky. Předně bylo by rozřešiti otázku, kolik oddělení mělo by se zřídit, aby se vyhovělo náležitou měrou učebné osnově, dále jak upravit rozvrh hodin, když by žactvo téže třídy chodilo do různých oddělení dle svých vědomostí jazykových.

Nejlepším provedením této myšlenky bylo by rozdělení žactva na tolik oddělení, kolik má ústav tříd, tedy na gymnasiích bez poboček na osm. Dvě okolnosti činí to nemožným: 1. Poněvadž by do téhož oddělení chodili žáci různých tříd, musilo by se učit ve všech v tutéž hodinu, což by rozvrh hodin nesmírně ztížilo. 2. Z téhož důvodu musil by pro každou třídu býti jiný učitel. Ještě jiné nastaly by obtíže při osmi odděleních, o kterých se ani nezmiňuji, poněvadž toto rozřešení otázky předem vylučuji. Nesnáze by se zmenšily při šesti odděleních (tři za nynější třídy nižší, jedno za tř. 5. a 6., dvě za nejvyšší třídy). Ale ani tímto plánem nechci se dlouho obírat z důvodů uvedených proti osmi oddělením, k nimž přistupuje nový, že by nebylo co počítati se žáky, kteří náležitě vyhověli požadavkům všech oddělení za 6 let. Tato obtíž zvýšila by se ještě při menším počtu oddělení a vyskytla by se zase ještě nová, že by nebylo možno vyhověti učebné osnově.

Z uvedených důvodů padal by tedy návrh rozdělit žactvo *všech tříd* do oddělení. V praxi jedině možné rozřešení naší otázky jest zavedení oddě-

lení jen pro část ústavu a pro druhou nechat vyučování třídní. Poněvadž pak běží hlavně o to, aby žáci především nabyli pevných vědomostí základních, zavedla by se oddělení pro nižší třídy a vyučování třídní zůstalo by ve vyšších třídách jako dosud.

Věc si představuji na našich *gymnasiích* asi takto: Dosavadní učivo tříd nižších rozdělilo by se pro tři oddělení; dvě oddělení první měla by po 5 hodinách, třetí oddělení po 4 hodinách týdenního vyučování. V prvním oddělení probralo by se tvarosloví až po sloveso silné, tedy i *passivum* sloves slabých; slovesa silná, ze syntaxe nauka o částech větných a pádech prostých připadla by oddělení druhému, třetímu pak nauka o pádech předložkových a syntaxe věty. Přijala-li by se pak zásada, aby žáci slabí zůstali ještě rok v nižším oddělení, lze s velkou pravděpodobností tvrditi: Učivo nynějších tříd nižších propracovalo by se náležitě i ve třech odděleních, a žáci před vstupem do vyšších tříd byli by tak znalí jazyka německého, že by zde ani slabší jich příprava (— že žáci vyšších tříd nepřipravují se tak náležitě jako v nižších, jest zjev každému známý —) celkovému výsledku nebyla tolik na újmu jako za nynějších poměrů.

Ovšem uznávám, že provedení i tohoto návrhu mělo by své potíže. Aby žák absolvoval tři oddělení, mohl by opakovati některé oddělení jen jednou, oddělení I. ze třídy druhé, odděl. II. ze tř. třetí, odděl. III. ze tř. čtvrté. Jest otázka, co učiniti se žáky, kteří by měli opakovati dvakráte. Případy jsou tyto: 1. Žák druhé třídy opakuje odděl. I. a opět nedostačí. Takový by se mohl vyloučiti z němčiny, neboť jest buď velice nedbalý, a odstraniti jej bude jen na prospěch třídy, nebo jest málo schopný a také asi v jiných předmětech jest slab; tomu bude dobrodiním, ubude-li mu hodin ve škole a on více času věnuje předmětům obligátním. 2. Žák opakoval ve druhé tř. odděl. I., ve třetí tř. dostal se do odděl. II. a opět zde neprospěl, tak že ve čtvrté tř. by opakoval odděl. II. a do III. odděl. by se vůbec nedostal. Takovému žákovi bylo by rovněž lépe, aby nechal němčiny. Aby však přece poskytla se mu možnost dalšího postupu, uložila by se mu zkouška opakovací po prázdninách. Kdyby ani potom neobstál, vyloučil by se. Aby zkouškou tou nepřibýlo učitelům němčiny práce, věnovaly by se jí první hodiny vyučovací v novém školním roce, což by dobře posloužilo celé třídě k opakování. Žák by byl zkoušen a ostatní byli by přivolávání jako při pravidelném vyučování. 3. Žák opakoval odděl. I. nebo II. a ve III. opět nedostačil. I tomu uložila by se opakovací zkouška po prázdninách, chtěl-li by býti připuštěn do němčiny ve třídě páté.

Co se týče žáků čtvrté třídy, kteří s dobrým prospěchem odbyli všechna tři oddělení za tři léta (ve třídě 1.—3.), zřídilo by se čtvrté oddělení o 2 hodinách, které by se věnovaly opakování probrané látky mluvnické a zvláště reprodukci čtených už a nových článků nebo snadným rozhovorům o themech všedního života. Žáci ti byli by dobrým jádrem tříd vyšších.

Jest to snad trochu složitý plán vyučovací, jak si jej dovoluji zde navrhovati; činil by ještě také obtíže při rozdělování předmětů, poněvadž by pro každé oddělení musil býti jiný učitel, a při rozvrhu hodin, ježto by všechna oddělení musila míti němčinu v tutéž hodinu. Ale paedagogicky byl by prospěšný, neboť by zabránil aspoň částečně lehkomyšlnosti, s jakou mnozí žáci se učí němčině, a uchránil by vyšší třídy od přítěže, jakou jsou

žáci, kteří ani za čtyři léta nenaučili se dostatečně trochu tvarosloví a větosloví. Ostatně na ústavech bez poboček nebylo by provedení jeho příliš obtížné. Jak programy školní ukazují, vyučují i nyní v nižších třídách němčině tři i čtyři učitelé. Co se pak týče rozvrhu hodin, provedl by se snadno, ponechají-li se němčině poslední hodiny dopolední nebo některé odpolední. Jak by se provedl na ústavech s pobočkami, nelze zde se rozepisovati. Vysvítá již z uvedeného, že by obtíže vzrůstaly s počtem poboček. Ale snad i zde nalezlo by se nějaké rozřešení této otázky. Na reálkách nebylo by třeba zvyšovati počtu hodin; posavadní hodiny stačí. A kdyby do vyšších tříd přišli žáci dostatečně připravení, mohlo by se v šesté třídě buď v prvním nebo alespoň druhém běhu počítí s četbou, která na gymnasiích určena jest pro třídu 7. a 8.

Na konec uvádím ještě okolnost, která by mohla na gymnasiu bez poboček vésti k přeplnění I. oddělení. Bylo-li by do prvé třídy zapsáno tolik žáků, kolik ještě neopravňuje ke zřízení pobočky, mohl by se žáky druhé třídy opakujícími I. odděl. německé vstoupnouti jich počet tak, že by nutno bylo v něm zříditi pobočku. Tím by vzrostl počet německých hodin o 5. Jaké nyní jsou poměry na našich gymnasiích, bylo by těžko je obsaditi. Každý člen sboru má až na řídké výjimky nejvyšší počet hodin a někteří i přespočetné hodiny. Ale i zde lehce by se pomohlo přetížení učitelův, kdyby se českým gymnasiím dostalo konečně právě pro němčinu o jednu sílu více. Německá gymnasia, kde se nevyučuje češtině, mají 12 sil učitelských, u nás jest jich 13, tak že jeden učitel přidán pro 28 hodin němčiny. Ovšem za dosavadního nedostatku učitelských sil není možno pomýšleti na zvýšení počtu učitelů na gymnasiích. Ale při nynějším návalu posluchačů filosofie na universitu bude za několik let sil dosti, ano jest se obávati, že nastanou opět poměry z let osmdesátých, že bude nadbytek učitelů středoškolských a nouze o místa. Dosazením po jedné síle na gymnasia pomohlo by se pak těsní ústavů i jejich.

* * *

Úvahy zde načrtnuté zaměstnávaly mne jako snad mnohé z pp. kolegů již dlouho. K tomu, že nyní je uveřejňuji, byl jsem veden myšlenkou, zda by příští sjezd českého professorstva nebyl vhodnou příležitostí, aby se trochu pohovořilo o předmětu tak důležitém. Snad povedou k jiným návrhům, jak snáze odstraniti dávné stesky učitelů němčiny, že jich poctivá práce a snaha tak často se tříští o netečnost některých žáků, kteří postupují třídu od třídy, ač předem se o nich ví, že prospívati nebudou buď moci buď chtíti.

Drobné zprávy.

Osobní zprávy. Soukromý docent české university dr. *Bedřich Jiří Mohl* byl jmenován mimořádným professorem románské filologie. — Professor státní reálky v Budějovicích *Josef Honzík* jmenován byl okresním školním inspektorem pro české obecné školy českého i německého školního okresu budějovicko-krumlovského. — Okresní lékař poličský dr. *Prokop Hejtmán* stal se professorem somatologie a školní hygieny na tamním ústavě učitelů. — Soukromým docentem české techniky brněnské jmenován byl profesor II

státního gymnasia česk. v Brně dr. *Karel Petr*. — Učitelem IX. třídy hodnostní jmenován byl architekt *Richard Klenka rytíř z Vlastimilů* na umělecko-průmyslové škole v Praze. — Do VIII. třídy hodnostní povýšení byli: professor státní průmyslové školy v Praze *Miloslav Pelíšek*, jakož i professoři státní průmyslové školy plzeňské *Jan Kubeš* a *Jan Dirlam*. — Prozatímním okresním inspektorem školním pro české školy okresu olomouckého jmenován byl professor českého gymnasia v Olomouci *František Polívka*. — Supplent zemské reálky v Holešově *Jos. Váňa* jmenován byl skut. učitelem na témž ústavě; supplent zem. reálky v Novém Městě na Mor. *Lud. Rais* byl jmenován provis. skut. učitelem na české zem. reálce v Lipníku

Vyznamenání. C. k. zemským inspektorům školním *Františku Rosickému* a *Fr. Wenigovi* udělen byl pro zásluhy rytířský kříž řádu železné koruny III. třídy. Titul dv. rady udělen byl professoru české techniky v Brně dr. *Karlu Zahradníkovi*. — Titul škol. rady udělen byl professoru akad. gymnasia *Fr. Žlábkovi*.

Noví ředitelé. Professor gymnasia jindřichohradeckého dr. *Još. Novák* jmenován ředitelem st. gymnasia v Třeboni, ředitel reálky královéhradecké *Karel Brož* ředitelem nové reálky v Praze VII. a professor české reálky v Ječné ul., c. k. z. šk. radě přidělený, *Rich. Branžovský*, ředitelem reálky v Hradci Králové. Na Moravě jmenován prof. české st. reálky brněnské *Bohuslav Kopecký* ředitelem zem. reálky v Bučovicích a prof. české zemské reálky v Prostějově *Jan Bažant* ředitelem zem. reálky v Příboře.

Povýšením 20 ředitelů do VI. tř. hodnostní dne 23. pros. 1901 bylo zakončeno loňské zařazování profesorů a ředitelů na středních školách předlitavských do vyšších tříd hodnostních. Hovorné korrespondenční bureau (C.-B.) při té příležitosti přineslo obvyklou chvalořeč, při čemž arci mu proklouzla závažná chyba mathematická v součtu (705 místo 405), která se tak dostala s příslušným efektem nejen do všech pražských, ale i do těch denníků vídeňských, jež se nám dostaly do rukou; neboť 20 (VI.) + 256 (VII.) + 129 (VIII.) jest jen 405 povýšení loňských vůbec. Celkem ve 3 letech od nové úpravy platů zařazeno prý dosud 1830 osob, t. j. 105 řed. do VI., 766 prof. do VII. a 959 prof. do VIII. tř. »Tento poměrně veliký počet povýšení,« podotýká zmíněné communiqué, vzbuzujíc tím zbytečnou závist jmenovitě u čtenářů z kruhů úřednických, které nevědí, že u nás základní plat je stále *týž* a že celé zlepšení znamená zlepšení o 3.33 nebo 4.16 nebo 5.00 zl. měsíčně a že se — jako akt. přídavek vůbec — nepočítá do pense, »ukazuje zřejmě snahu správy vyučovací, aby stav učitelstva středoškolského v jeho sociálním postavení povznesla a tak co nejúčinněji překonala nynější nedostatek sil v tomto odvětví ústavů vyučovacích. A skutečně také roste nyní stále jak návštěva na fakultách filosofických, tak i počet zkoušených kandidátův učitelství, jichž co rok přibývá«

Po 57 ředitelích z r. 1899 a po 28 z r. 1900 jmenováno tedy o vánocích letošních pouze 20 ředitelů; z nich zase 10 německých, 2 něm.-slovin., 1 něm.-rum., 1 ital., 3 polští a — 3 čeští! Bylo tedy dosud zařazeno do VI. tř. 60 německých (57.1% ze 105 všech), 4 něm.-slov., 1 něm.-rum., 2 italští, 1 srb.-chorv., 15 pol. a 22 českých. Co se týče definitivy, bylo ustanoveno z oněch 20 nových: 1868 (1 čes.: Škoda, 1 ital.); 1871 (1 něm.); 1872 (2 něm., 1 něm.-rum., 2 pol.); 1873 (3 něm.); 1874 (2 něm., 1 něm.-slov., 1 pol.); 1875 (2 něm., 1 něm.-slov., 1 český: Starý) a 1878 (1 čes.: Brož) Poněvadž i v předešlých letech sahalo se nejvýše k r. 1876, jeví se

poslední jmenování ojedinělým a mimořádným Ředitelskou funkci zastávají z nich: od r. 1872 (1 čes.: Škoda, 1 ital.); od 1879 (1 něm.); od 1885 (1 něm., 1 něm.-slov.); od 1886 (1 pol.); od 1887 (1 něm.); od 1889 (1 pol.); od 1892 (1 něm., 1 pol.); od 1895 (1 něm., 1 něm.-rum., 2 čeští: Starý, Brož); od 1896 (1 něm.); ba dokonce i 1 něm. řed. z r. 1898, 2 něm. a 1 něm.-slov. z roku 1899 a — last not lest — i jeden německý, který *teprve od jara 1901* je ředitelem (Glöser, Vídeň, def. 1872) a v loňském schematismu je veden ještě jako professor přidělený ministerstvu!

Praeterovaných je dosud značná řada, i když počítáme definitivu jen od r. 1876 (ročníků 1877 a 78 si nevšímáme)! A tu vidíme opět podivné věci. *Ve Vídni a v Dolních Rakousích nemají už ani, koho by povyšovali!* Nejblíže na řadě řed. VII. tř. Stitz (v IX. okr. vídeňském) je definitivní teprve od r. 1878, všichni ostatní teprv z let 80tých. *Podobně nikdo nevynechán v Salcpursku, Štyrsku, Korutanech a ve Vorarlberku.* V *H. Rakousích* zbývá 1 něm. (1870, řed. 91); v *Krajině* 1 něm. (1874, řed. 94) a 1 něm.-slov. (1876, řed. 90); v *Přímoří* 1 něm. (1875, řed. 94), pak 1 chorv. (1876, řed. 00) na gymnasiu teprv trojtřídním; v *Tyrolsku* 1 něm. (1876, řed. 95) a 2 ital. (1873, řed. 96, a 1876, řed. 99); v *Bukovině* 1 něm. (1870, řed. 99), na ústavě nižším a dosud neúplném; v *Haliči* již jen 2 polští zbývají (1876, řed. 91, a 1876, řed. 93); v *Dalmacii* 1 srb.-chorv. (1872, řed. 99) a 1 ital. (1875, řed. 85); a konečně i v *Slezsku* (Těšín) 1 něm. (1876, řed. 90). Celkem tedy ve všech těchto korunních zemích zbývá povýšiti jen 14. Země české za to poskytují v té příčině smutný obraz a to u obou národností, neboť u nás praeterováno poměrně značné množství starých ředitelů, kteří na povýšení mají nárok a mohli je aspoň letos při třetím turnu bezpečně očekávati. Mnozí z nich rádi by se již odebrali na zasloužený odpočinek, ale takto — již pro »světskou hanbu« — jsou každým rokem nuceni opět přesluhovati. Že by se podařilo takovým ignorováním je unaviti a přiměti, aby po marném čekání z omrzelosti odešli na odpočinek, o tom dovolujeme si slušně pochybovati. Na *českých ústavech v Čechách* vidíme dosud nepovýšeny: dva ředitele z r. 1868 (Pelhřimov, řed. 71, a Litomyšl, řed. 89); dva ředitele z r. 1870 (Jičín R., řed. 73, a Jičín G., řed. 77); jednoho z r. 1871 (V. Mýto, řed. 79); jednoho z r. 1872 (Plzeň R., řed. 95); tři z r. 1873 (N. Brod, řed. 93, Rakovník, řed. 97, a N. Bydžov, řed. 99); jednoho z r. 1874 (Klatovy, který arci nastoupil teprve 1900); pro úplnost uvádíme ještě tři z r. 1876 (K. Hora, řed. 96, Praha RG., řed. 99, a Ml. Boleslav R., řed. 99, kdež arci ústav dosud je neúplný). Celkem tedy 13. Že jiné školní rady beze všech skrupulí povyšovaly letos i mladé ředitele z let 1898—1901, viděli jsme svrchu. Na *Moravě* zbývá povýšiti z *českých* dva: jednoho z r. 1871 (Třebíč, řed. 85) a jednoho z r. 1876 (Kroměříž G., řed. 97). Na *německých ústavech v Čechách* vidíme totéž: jeden řed. je z r. 1869 (řed. 85, Č. Lípa R.); jeden z r. 1870 (řed. 73, Hostinné); jeden z r. 1871 (řed. 78, Kadaň); dva z r. 1872 (řed. 96, Plzeň G., a řed. 1900, Praha—Přík.); jeden z r. 1874 (řed. arci teprve 1900 a na neúplném ústavě v Plané); dva z r. 1875 (řed. 92, Č. Lípa G., a řed. 99, Karlín); konečně dva z r. 1876 (oba řed. 90, Krumlov a Smíchov). Celkem tedy 10. Na *Moravě* zbývá povýšiti z *německých* tři: jednoho z r. 1870 (řed. 91, Mor. Třebová); dva z r. 1875 (řed. 87, Znojmo G., a řed. 96, Hranice G.). Doufáme vším právem, že obraz tento za rok úplně se

změní. Číslice 28 v těchto dvou zemích korunních proti 14 ve všech ostatních jest opravdu více než podivná! *)

Čy.

Práva veřejnosti nabyly tyto střední ústavy:

Obecní reálka v Lounech (třída I.—VII.)

» nižší gymnasium v Rokycanech (tř. I.—IV.)

IV. třída českého a německého privátního gymnasia akademie hraběte Straky v Praze.

Obecní reálka v Kostelci n. Orlicí (tř. I.—IV.)

» gymnasium ve Frýdku (tř. I.—VII.)

» reálka v Kroměříži (tř. I.—V.)

» reálka v Náchodě (tř. I.—IV.)

Soukromé gymnasium v Místku (tř. I.—VII.)

II., III. a IV. třída soukr. reálného gymnasia v Mor. Ostravě.

Zemská reálka v Příboře.

Zemská reálka v Bučovicích.

Obecní nižší gymnasium v Kyjově.

Nové písně Sapphy objevil mezi bezcennými útržky papyrusovými na pergamenovém listě úzce sbaleném dr. W. Schubart v Berlíně. (Papyrus má číslo 9722 a náleží nyní královským muším berlínským.) Jako óda Sapphina r. 1899 objevená i tyto písně vydávají nejpěknější svědectví o duševní čistotě, výši a ušlechtilosti básnířčině, tak že s všelikými pomluvami o nepřirozených choutkách milostných bude třeba u ní nadobro se rozloučiti.

Sokrates na divadle. Giovanni Bovia, jenž se počítá mezi nejnadanější spisovatele italské, s oblibou volí látky ke svým dramatům ze šerého dávnověku. Tak složil již drama ze života Kristova, sv. Pavla a j. Nejnovější prací jeho jest kus *Socrate*, který poprvé byl provozován dne 1. dubna v Miláně a docílil čestného úspěchu. Vystupují v něm vedle mistra také přátelé a odpůrci Sokratovi, hetéra Teodota, manželka Xantippa, jeho děti atd. Celý děj se odehrává před chrámem Zevovým.

Prozíravý čin. Spolek posluchačů chemie na české technice v Praze veřejným prohlášením v novinách dne 11. března obrací se k »abiturientům středních škol v zemích koruny české« podle usnesení valné hromady své a důtklivě je upozorňuje, aby vzhledem k těžké krizi, která stihla nejdůležitější odvětví českého průmyslu chemického — cukrovarství — a bude mít v zápětí nejen zmenšení počtu míst pro technické chemiky, nýbrž i zhoršení existenčních poměrů jejich, dobře uvažovali a se poradili dříve, nežli zvolí chemii za životní povolání své.

Spolek profesorů haličských uspořádá v Krakově o svátcích svato-dušních ve dnech 18. a 19. května svoji XVIII. výroční schůzi; themata přednášek vyprošuje si výbor v dubnu, aby mohl býti předem ustanoven program a zařízeny nutné přípravy.

*) Stať tato byla psána již o vánocích pro únorové číslo »Věstníku«. Změny podle nového »Jahrbuch« z r. 1902 jsou nepatrné. Nás se týkají tyto: na Moravě v Brně (R) přibyl nový ředitel def. 1872, řed. 01; v Praze (Akad. gymn.) def. 1874, řed. 01; v Třeboni (RG) def. 1873, řed. 1902 — tedy 3 kandidáti pro nejbližší dobu; v Krakově jeden z r. 1874 (řed. 1891) na IV. novém pol. gymn.; 3 něm. ředitelé z uvedených (Smíchov, Hranice, Těšín) přeloženi do Prahy, Brna a Vídně, tak že nyní i ve Vídni mají aspoň jednoho ředitele s definitivou od r. 1876 (reálka v II. okrese). ještě v VII. tř. (je to řed. Januschke, jenž je ředitelem od r. 1890 a ne 1900, jak chybně uvádí »Jahrbuch«).

Nový školský časopis vychází od 1. ledna 1902 v Prusku nákladem berlínského knihkupectví Weidmannova a redakcí tajných radů dr. R. Koepkeho a dr. A. Matthiasa, s názvem »*Monatschrift für höhere Schulen*«. Spolupracovníky jsou četní odborníci, universitní professoři a úředníci příslušných odborů. Časopis byl založen na podnět pruského ministerstva kuitu i vyučování a má se státi střediskem prací, odnášejících se ke všeobecnému vyučování všech středních i vysokých škol a ne pouze k určitému jejich druhu. Vyjde ročně 12 sešitů. Roční předplatné 15 marek.

Francouzská sněmovna přijala návrh nové osnovy zákona, dle níž poskytuje se dobrodiní jednoroční vojenské služby všem žákům uměleckých škol a průmyslových učilišť.

Professoři universitní dvorní radové, kterýmžto doposud dostávalo se pouze zmíněného titulu, nabudou příště podle nejvyššího rozhodnutí ze dne 24. března 1902 i charakteru dvorních radů. Tím vdovy a sirotci po nich budou účastni požitků a pense dle třídy V. Nejvyšší rozhodnutí toto nepůsobí toliko do budoucnosti, nýbrž se týká i těch profesorů, kteří byli takto vyznamenáni v posledních letech.

Ve školství maďarském provedena byla malá reforma, pokud se týká zkoušek maturitních. Usneseno totiž, že při zkoušení z latiny nebude pro příště požadováno překladu z jazyka mateřského do latiny, nýbrž pouze z latiny na jazyk maďarský. Reforma tato byla oznámena ovšem, jak toho osnova zákona vyžaduje, ministrem vyučování oběma universitám i budapeštské technice, mimo to i všem vrchnostem duchovním, a tu při hlasování vyslovilo se pro reformu 35 hlasů a proti ní 5.

O počtu žáků na středních školách maďarských podává »*Bericht der Königlich ungarischen Regierung vom Jahre 1899*« tato data: Úhrnné číslo žactva maďarského na konci roku 1898—99 obnášelo 56.441, tedy o půl druhého tisíce více, než rok před tím. Z toho připadá na reálky 9564 a na gymnasia 46.877 žáků. Vzhledem k minulým letům jeví se i na reálkách stoupání návštěvy. Stoupání toto je nicméně mnohem nepatrnější, než na gymnasiích. — Dle téže zprávy z roku 1900 bylo v Uhrách středoškolského žactva 50.022, z nich 225 děvčat, 48.353 gymnasistů a 9669 realistů. Přítok žactva na obojích ústavech je stále přiměřený, nicméně na gymnasia mnohem silnější. — V letech 1891—1895 byl počet gymnasistů průměrně 37.645 a realistů 8.210; v letech 1895—1900 prvních je průměrně 45.304 a druhých 9.499.

Umělecká akademie v Praze měla v zimním semestru 1901—1902 tento počet posluchačů:

Předběžný kurs	19 malířů
Speciální škola † prof. V. Brožíka	10 „
prof. V. Hynaisa	14 „
„ J. V. Myslbeka	8 sochařů
„ Fr. Ženíška	6 malířů
„ M. Pirnera	15 „
„ R. v. Ottenfelda	8 „
Dohromady 72 malířů a 8 sochařů, tedy 80 žáků.	

Česká universita Karlo-Ferdinandova měla v zimním semestru 1901—1902 (dle výkazu ze dne 31. prosince 1901) tento stav posluchačů: *Theologická fakulta*: 131 řádných, 1 mimořádný. Celkem tedy 132. — *Právnická fakulta (zahrnuto národohospodářství)*: 1706 řádných, 276 mi-

mořádných, 3 hospitanty; celkem 1985 posluchačů. — *Lékařská fakulta*: 322 řádných (315 posluchačů, 7 posluchaček), 39 mimořádných, 6 hospitantů; celkem 367 posluchačů. — *Filosofická fakulta*: 658 řádných (641 posluchačů, 17 posluchaček), 172 mimořádných (151 posluchačů, 21 posluchaček), z nich 20 kandidátů učitelství, 77 farmaceutů a 75 z jiných odborů; mimo to 16 hospitantů a 12 hospitantek. Celkem tedy na filosofické fakultě 858 posluchačů a na celé universitě české 3342.

Nové střední školy české. Po prázdninách otevřeny budou tyto nové reálky české: v Praze VII., v Příboře a Bučovicích na Moravě. Jedná se o zřízení stát. gymnasia v Žižkově, obecního gymnasia v Berouně, státní reálky v Příbrami a matiční reálky v Olomouci. Tato poslední bude nejspíš otevřena již po prázdninách.

Přátele astronomie upozorňujeme na nové (páté) vydání příruční mapy hvězdného nebe u nás vůbec viditelného, od dra. Fr. Nábělka v Kroměříži, nákladem vlastním. Autor mapu tuto zařídil dle své velké nástěnné mapy. Hvězdy označeny bílými hvězdicemi na modrém poli, předměty viditelné jen dalekohledem jako shluky hvězd, mlhoviny . . . označeny jsou barvou červenou. Soustavy ekliptikální i rovníková nakresleny jsou obě, ona červenou, tato černou barvou. Okraj rozdělen dle měsíců, dní, dle stupňů i dle hodin a minut. Poměr velikostí oběžnic ke slunci znázorněn jest graficky kruhy na okraji a zvláště pak poměr vzdáleností oběžnic od slunce a dob jejich oběhů kolem slunce! připojená tabulka vzdáleností některých stálic od našeho slunce uvádí na mysl nesmírnost prostoru světového. Mapa jest výbornou pomůckou, pomůckou k astronomii ve školách, již dle nového plánu vytknuto důležitější místo, než měla dříve. Bylo-li jindy potřebí map, musily se objednávat v cizině, nyní máme tedy mapy své v jazyce českém, všímejme si jich. Krámská cena mapy jest 1 K, pro žactvo po 80 h; na plátně v kapsním formátě, na vycházky praktičtější 1.40 K, pro žáky po 1.20 K.

Brožurka *Nebeské hodiny*, též od dra. Fr. Nábělka nákladem vlastním, obsahuje na obálce mapku obtočnových hvězd a rektascensi jejich k určení, kolik jest hodin, přehled naší soustavy sluneční, výklad k mapám, vysvětlení základních pojmů astronomie, poučení, jak určuje se čas dle hvězd vůbec, jak poznáváme z pohledu na hvězdnaté nebe, kolik jest hodin, z obměn měsíce (přibližně) datum, jak určujeme na mapě, která část nebe v určitý čas jest nad obzorem, v závěrku pak jest krátké poučení o létavicích a povětroních. — Jest to dílko toho druhu první, nabádá často pozorovati nebe a poskytuje poučení i zábavy, učitelé pak usnadňuje práci.

Zároveň uvádíme znova na paměť dílo téhož autora: Nástěnná mapa severního nebe až po 40^0 jižní deklinace, vydaná přispěním České Akademie císaře Františka Josefa, schválená minist. vynesemím ze dne 13. května 1899, č. 9833. Velikost 190×185 cm, barvotisk, na plátně, cena 27 K. Jest to dílo, bez něhož při astronomii sotva lze se obejít.

Rakousko-uherské mocnářství slovem i obrazem, dílo před 17 léty založené zvěčnělým korunním princem Rudolfem, po jehož smrti protektorát převzala korunní princezna Štěpánka, nynější hraběnka Lonyayová, dospělo k svému ukončení. Za tou příležitostí Jeho Veličenstvo vydal dne 10. února z Budapešti vlastnoruční listy k předsedovi ministerstva dru Körbrovi, hraběnce Lonyayové a rakouskému vyslanci v Berlíně Szögyény-Marichovi, v nichž mocnář děkuje druhým dvěma za spolupracovnictví při díle právě dokonaném a prvému nařizuje, aby tlumočil Nejvyšší dík a uznání také

ostatním spolupracovníkům, což se stalo přípisem pana místodržitele ke každému z nich zvlášť. Z českých spisovatelů zúčastnili se díla toho při svazku „*Čechy*“: prof. Ed. Albert, V. Dušek, Ant. Gindely, Ot. Hostinský, Josef Hrabák, Karel Chytil, Al. Jirásek, J. B. Lambl, Lubor Niederle, Ant. Rezek, Aug. Sedláček, Jos. Smolík, Ant. Truhlář, Jan Woldřich; při svazku „*Morava a Slezsko*“: Fr. Bartoš, Fr. Bílý, Jos. Klvaňa, Vinc. Prasek.

Úmrtí. Zemřeli: Dne 15. února *Vil. Šála*, do r. 1901 prof. historie na c. k. reál. a vyšším gymnasiu v Novém Bydžově v 57. roce věku svého ve výslužbě na Kr. Vinohradech; dne 24. února *Jos. Kořínek*, skut. uč. tělocviku na zemské reálce v Novém Městě na Mor., v 37. roce svém; dne 26. února *Jan Ziegler* (postřeliv se), professor klass. filologie na c. k. gymn. v Hradci Králové, v 44. roce svém; dne 5. března dr. *Vilém Kurz*, prof. přírodopisu na c. k. české reálce v Praze v Ječné ul., říšský a zemský posílanec, starosta Jednoty Pošumavské, redaktor časopisu *Z říše vědy a práce* atd., v 55. roce svém; dne 25. března *Čeněk Ibl*, prof. franc., češt. a těsnop., horlivý spisovatel a překladatel, autor těsnopisných cvičebnic, na c. k. reálce na Kr. Vinohradech. Budiž čest památce jejich!

Sjezd učitelů měšťanských škol z Čech konán byl v Praze na Zelený čtvrtek, a přijata na něm tato **resoluce**:

Valná hromada učitelstva měšťanských škol žádá, aby školy měšťanské byly řádně reorganisovány, zvelebeny, zdokonaleny a povzneseny ku prospěchu vzdělání středních vrstev národa. Zvláště žádá: 1. Měšťanské školy pro chlapce i dívky buďtež rozšířeny o čtvrtou postupnou třídu, aby úplně mohly dostáti úkolu na ně vznesenému. 2. Budiž vydán zvláštní statut organizační pro školy měšťanské z té příčiny, že nynější řád školní a vyučovací byl vydán již r. 1870, a to pouze pro obecné školy a jen prozatím, že doznal velice mnoho změn, že má zřetel hlavně ke školám obecným a proto nehoví zvláště potřebám škol měšťanských a nepodporuje jich vývoj žádoucí měrou. 3. Učebné osnovy pro měšťanské školy buďtež prohlédnuty a o nové předměty rozšířeny se zřetelem ku pokroku u vyučování jednotlivým předmětům a ku potřebám praktickým. 4. K jednání o reorganizaci škol měšťanských a o statutu organizačním pro tyto školy buďtež svolány zvláštní ankety a do nich mimo zástupce příslušných kruhů povoláni buďtež i členové učitelstva těchto škol. 5. Absolventi měšťanských škol mějtež stejná práva s absolventy nižších škol středních a jejich presenční služba vojenská buď zkrácena na dva roky. 6. Učitelé pro měšťanské školy vzdělávejte se na školách vysokých. 7. Budiž záhy postaráno o hmotné zabezpečení učitelů měšťanských škol, a to přiměřeně k jich vzdělání a práci, jakož i významu škol měšťanských.

Nákaza knihami a jich desinfekce. Závažnou otázkou touto obírá se v *Zeitschrift für Hygiene und Infectiouskrankheiten*, (1901, str. 37. sešit 2.) *A. Kraus*. Hlavní myšlenky jeho jsou tyto: Snad žádný předmět neprojde tolika rukama jako kniha. Papír z továrny přijde do tiskárny, potištěné archy přijdou ke knihaři; odtud posílá se kniha k nakladateli a od něho teprve dostane se do rukou čtenáře (někdy ještě oklikou přes knihkupce; pozn. referenta). Někdo neponechává si knihu po přečtení; půjčuje ji známým. Větším počtem rukou procházejí knihy veřejných knihoven a *školní knihy*.

Nic divného tedy, že knihy stávají se takto roznašeči nákazy. Na toto nebezpečí upozornil syndikát uherských knihkupců a vymohl u vlády nařízení, dle něhož užití školní knihy mají býti z oběhu vyloučeny. Zdravotní tyto obavy však mohly také vyplynouti z obchodních pohnutek knihkupců, protože jim antikvariáty prodejem lacinějších knih upotřeбенých citelnou činily konkurenci.

Ale že knihami skutečně může se přenášeti nákaza, nasvědčují tato dvě fakta: Ve zdravotním úřadu státu Michiganu onemocnělo a zemřelo na tuberkulosu 20 úředníků, kteří byli zaměstnáni revisí knížek; tyto byly prozkoumány a zjištěno, že byly prosyceny zárodky tuberkulosity. Patrně nějaký souchotinář úředník knížky ty infikoval obraceje listy nasliněným prstem. Podobný případ přihodil se v jednom státním úřadě v Petrohradě. I zde výzkumem knih zjištěno, že obsahují bacilly tuberkulosity. *Kraus* jal se zkoumati, pokud jsou knihy nakažlivy, a užíval k pokusům: a) papíru čistého, který přišel z tiskárny, b) potištěných archů, c) sešitů skládajících se z archů, d) brožovaných nebo svázaných knih, e) knih užívaných *ze školních knihoven*.

Úzké proužky papírů (uvedených druhů), zvláště z těch míst, kde čtenáři se dotýkali papíru nasliněnými prsty za jistých kautel, při podobném pokuse nutných, byly zašity do dutiny břišní nebo do stěny břišní morčat. Z 11 morčat takto operovaných zdechla tři — t. j. právě ona, která měla proužky z knih školních knihoven, jichž bylo nejvíce užíváno. Druhá řada pokusů záležela v tom, že ony proužky vkládány do bouillonu, načež po 24 hodin přechovávány v thermostatu. (Na bouillonu bakterie dobře se rozmnožují. Pozn. referenta.) Tu zase proužky z knih nejvíce užívaných bouillon nejvíce kalily. Všecky ty kultury vstříknuty 14 morčatům, z nichž — 4 vzdechla na septický zánět pobřišnice.

Čtyři tyto kultury pocházely právě z nejstarších knih. Nové knihy takové reakce buďto vůbec nevyvolávaly anebo jen slabě. Třetí kategorie zahrnovala pokusy, ve kterých užívané knihy vkládány do autoklavu, kdež hodinu působeno na ně tlakem $2-2\frac{1}{2}$ atmosfer a pak s nimi naloženo, jak výše udáno. Bouillon se nekalil, zvířata, jimž vstříknut, nereagovala. Co se týče otázky, jakým způsobem knihy nákazu roznášejí, možno na ni odpověděti rozhodně, uvážíme-li, že jak nemocní, tak rekonvalescenti a jich rodiny vypůjčují si obyčejně knihy ke čtení z biblioték a že nemocný při čtení nejednou dostane záchvat kašle, když nasliněným prstem listy obrací. Není nic snazšího, než aby jiný člověk, jenž má též zvyk slinit prsty při obracení stránek, nakazil se tuberkulosou, jejíž vyschlé zárodky neztrácejí životnosti po 70—80 dnů. Podobně při prudkém zavírání knihy prach, který při tom z knihy uniká a obsahuje nejednou množství chorobotvorných mikroorganismů, může se státi zřídlem nákazy. Vůbec mohou se v knihách užívaných nalézati mikroorganismy, které jsou s to, aby při vhodné příležitosti nákazu způsobily. Avšak tyto přiměřenou desinfekcí mohou se státi neškodnými. Desinfekci takovou možno provést ve vodní páře za 30—40 minut. Autor žádá, aby knihy žáků, kteří přestáli nějakou nakažlivou chorobu, byly obligatorně desinfikovány. Podobně mají býti desinfikovány knihy knihoven, neboť čtenáři jejich často se střídají, a nejednou byly v ruce nemocných nebo rekonvalescentů.

Dr. P.

Zprávy spolkové.

Zprávy z výboru. Ve schůzi výboru byla dne 6. února jednomyslně přijata resoluce k městské radě pražské ve prospěch zachovávání starožitností pražských ve znění, jak je vypracoval řed. Bílý. Starosta oznámil přepis dra Faktora, děkující za účast při jeho technické promoci doktorské. Nové stanovy spolku byly dány do tisku a budou rozeslány všem členům spolku. Ustanovil se kus ke studentskému

představení divadelnímu a tož »Hadrian z Řimsu« od Klicpery. Petice bývalých dlouholetých supplentů, aby jim více let z dlouhé služby supplentské bylo vpočítáno do kvinkvenálek, vytištěna byla v 600 exemplářích a byla poslána všem ústavům i všem poslancům; přitištěny byly ještě formuláře přehledných tabulek, jimiž se tato petice doplňuje. Ustanovuje se, aby deputaci do Vídně sjednali a obstarali starosta a jednatel. Za staré supplenty požádán též dr. Metelka. Dále konány předběžné porady o sjezdu, který bude o svátcích svatodušních. Ustavují se odbory: ubytovací, redakční, jednateleský, přednáškový, zábavní, katechetský, odbor pro školy reální a jiné a umluvena doba počtí, trvání i ukončení sjezdu, dále přečteny a sestaveny došlé návrhy přednášek a referátů a rozděleny předem již pro jednání plenární a pro odbory.

Debata o místnostech prozatím se odkládá, až bude možno souditi z přihlášek rozeslaných jednatelem o množství přihlášených účastníků. Návrh dra Peroutky, aby bylo členstvo vyzváno k čilému rozhovoru o možné reformě střední školy, se přijímá, rovněž návrh jedn. řed. Bílého, aby byli vyzváni členové pojednati o tom, zda-li a jak se stará universita o přípravu a paedagogické i didaktické potřeby posluchačů, budoucích učitelů středoškolských, jak se osvědčují nové osnovy a instrukce učební, pro reálky a gymnasia vydané. Navrhuje se dále vyšetřiti obsah interpellace poslance Choce o působení inspektorů a ředitelů na stř. školách.

Dne 5. března Starosta oznamuje, že odvedl přebytek peněz, jež byly sebrány na vypravení adresy holdovací, odevzdané Jeho Veličenstvu při návštěvě v Praze minulého roku, obnosem 64 K 41 h městské radě pražské pro nadání Komenského. Městská rada peníze ty přijala a spolku za ně přípisem poděkovala. Pozvání Národní jednoty pošumavské k přednáškám lidovým se bere na vědomí. Petice ve prospěch bývalých dlouholetých supplentů odevzdána byla v Praze osobně řed. Starým a Bílým, pak dr. Metelkou poslancům v Praze meškajícím, zejména pp. dr. Heroldovi, dr. Pantůčkovi a inž. Kaftanovi, kteří vesměs slíbili se jí ujeti osobní intervencí u p. ministra. Pan dr. Pantůček se postaral o přijetí celé petice do stenografického protokolu říšské rady. Budžetní výbor odmítl všeliké návrhy na vyhovění petici té. Pan ministr pak slíbil učiniti, co mu bude možno v mezích nynějšího zákona.

Uznává prý sám, že staří supplenti jsou zkráceni oproti mladším, a je prý dobře informován o celé věci. Vzhledem k odmítavému stanovisku budžetního výboru bylo zakročeno u jednotlivých členů jeho, byl jim zvláštní deputací stav věci náležitě objasněn a dostalo se ujištění příznivějšího vyřízení příště. Německá Mittelschule pražská tehdyž podala petici samostatně, podobně haličské Towarzystwo, tak že došly na říšskou radu souhlasné petice ze čtyř stran. Se starostou vídeňské Mittelschule smluveno, že se petice obnoví v příštím zasedání říšské rady. Náklad na tisk a rozeslání této petice s tabulkou výpočtů obnáší přes 300 K. Dr. Kurz již nemohl se účastniti této akce, protože byl nemocen.

Jednatel oznamuje, že předložil moravskému místodržitelství žádosti za povolení odborů professorského spolku v Brně a Kroměříži, připojiv paterý kolokovaný opis stanov odborových a výtisk stanov hlavních jakož i upozorniv, že v případě pochybnosti nějaké podá zprávu gymn. řed. Tůma v Brně.

Valná hromada Ústředního spolku ustanovuje se na den 12. března 1902 večer o 6 hodině.

K návrhu dra Groha usneseno oznámiti již nyní sjezd novinami a učiniti vyzvání, aby pp. členové oznámili themata přednášek i referátů. Provésti to vzal na se p. zapisovatel.

Vzhledem k blížící se závěrce účetní o kalendáři professorském a stavu osob usneseno nabídnouti zbylé exempláře v ceně snížené po 1 K ústavům i členům na prodej. I projeveno přání, aby ředitelství každého ústavu zakoupilo výtisk Stavů osob pro knihovnu.

Za příští divadelní představení zvolena »Princezna Pampeliška« od Jar. Kvapila. — Na konec odbory sjezdové a pokladník podávají zprávu o své činnosti.

Schůze dne 3. dubna. Starosta zahajuje schůzi vřelou vzpomínkou na zesnulého prof. dr. Viléma Kurze, milého kolegu, oddaného člena spolku a horlivého pracovníka na všech polích národních. Vdově zesnulého zaslán hned po úmrtí písemný projev soustrasti a lítosti z předčasného odchodu jeho na onen svět. Přítomní povstáním vzdali čest památce Kurzově. — Po té oznamuje, že spolu s koll. Bílým byli u p. řed. Jarolímka vyjednávati o propůjčení nejstarší reálky k chystanému sjezdu. Ježto nebylo v moci p. ředitelově povolení to uděliti, odebrali se

oba k Jeho Milosti p. biskupu dru Kráslevi požádat za povolení, aby se auly smělo použiti k hlavní schůzi zahajovací. Ale ježto aula slouží za kapli, ani p. biskup nemohl přes všecku ochotu svou svoliti k žádosti výboru, a tak sešlo s toho, aby zahájení sjezdu se vykonalo v reálce v Ječné ul. Když pak se ukázalo, že v žádné škole vůbec není toto zahájení možno, obrácen zřetel na staroměstskou radnici. Starosta s jednatelem prof. Ruthem a tajemníkem řed. Bílým navštívili p. starostu dr. Srba a vyjednávali i s jednotlivými pp. městskými rady, aby propůjčen byl velký sál radnice k zahájení schůze. Dostalo se jim slibu, že v městské radě budou žádost naši podporovati co nejvíce. Potom odebrala se deputace k p. řed. Šafránkovi do reál. a vyšš. gymnasia v Křemencové ulici, požádat ho podle usnesení výboru za propůjčení ústavu ke schůzím sjezdovým a k výstavě. Když byla ujištěna ochotou p. ředitele, že se své strany milerád bude tomu nakloněn, aby sjezdové schůze v jeho ústavě se konaly, deputace vykonala další úkol, přednésti zprávu o chystaném sjezdě a žádost za svolení, aby se sjezd konal v reál gymnasiu v Křemencové ul. c. k. zemské školní radě a především panu vicepres. Frant. Zabuschovi a p. dvor. radovi P. J. Schroubkovi. Všude potkala se s milou ochotou, všechny potřebné věci projednány podrobně.

Odbory sjezdové oznamují, co se vykonalo ve prospěch sjezdu. Přednášky se roztřídily, a sestaveni referenti o důležitějších otázkách. Rozhodnuto, že se uspořádá výstava učebních pomůcek při sjezdě. Výstava fysikálních aparátů bude v Klementině, a tam převezme laskavě pan docent dr. Vladimír Novák výklad nejnovějších aparátů. Firmy, jež výstavku tu obešlou, mají dodati aparáty přímo tam.

Co nejdříve bude rozeslán dotazník všem důvěrníkům, aby se v čas mohly vykonati přípravy pro ubytování, společný oběd, výlet a divad. představení. Lhůta pro vrácení dotazníků ustanovena do 4. května. Jednateli uloženo připraviti legitimace sjezdové, a příspěvek na společná vydání určen na 2 K.

C. k. moravskému místodržitelství musilo býti učiněno nové podání vzhledem k žádanému povolení odboru brněnského, v němž by se podal úřední průkaz o právní existenci spolku hlavního. Za povolení odhru kroměřížského bude třeba podati žádost samostatnou. O ten průkaz musilo býti zadáno k ministerstvu.

Od prof. Šíleného z Brna došla žádost za propůjčení spisů o jednotné střední škole; uloženo novému správci archivu, aby žádané spisy odeslal, má-li je spolek.

Do příští schůze má se připraviti již osnova řádu jednacího pro sjezd. Úkol ten se přiděluje zvláštní komisi. Řed. Bílý referuje, že došlo nabídnutí s jisté strany, aby spolek převzal náklad čítanky pro obchodní školy připravené. Přijímá se návrh vyžádati si rukopis pro podrobné projednání.

Pánům zemským inspektorům F. Rosickému a F. Wenigovi usneseno projeviti deputací praesidia jménem spolku upřímné blahopřání k vyznamenání rytířským řádem železné koruny III. třídy. — Na konec ohlašuje řed. Bílý, že došel právě do Prahy telegram o náhlém úmrtí posl. Ign. Hořice, jež se stalo v Marsilii. I věnuje zesnulému vděčnou vzpomínku za ochotná přičinění jeho ve prospěch českého školství. On to byl, jenž na žádost výboru podal první návrh na říšské radě, aby také profesorům na paedagogiích přičítána byla 3 léta supplentská, jako se děje na středních školách a urgoval vyřízení dalšími interpellacemi a osobním jednáním s p. ministrem. On i vymáhal zřízení reálky v Příbrami. Povstáním mu vzdána poslední čest.

Schůze výboru dne 12. dubna: Přečten přípis ředitele průmyslové školy na Smíchově p. E. Hertíka, jímž svoluje k návštěvě školy o dnech sjezdových; p. ředitel sám se velmi ochotně nabízí, přijati hosty a provoditi je ústavem, na němž prof. tohoto ústavu p. Brož bude míti přednášku odbornou. Přijímá se s povděkem. Dr. F. Groh podává pak podrobný program sjezdu, dle něhož:

V sobotu dne 17. května večer má býti schůzka v Měšťanské Besedě pražské.

V neděli dne 18. května o 8. hod. mše sv. u sv. Klimenta, o 9. hod. první schůze zahajovací, odpoledne výlet na Karlův Týn. Večer schůzka v Měšťanské Besedě.

V pondělí dne 19. května o 8. hod. ráno má začítí jednání v odborech, o 10. hod. následovati druhá schůze všeobecná, o 1. hodině pak společný oběd v Měšťanské Besedě (couvert po 3 K).

Po obědě o 3. hod. odpolední opětně mají se konati odborné schůze i přednášky, (zejména odboru fysikálně-přírodnického v Klementině v českém ústavu fysikálním). O 7. hod. večer bude představení v »Národním divadle« na počest sjezdu.

Pro úterek dne 20. května sjednán tento program: o 8. hod. jednání v odborech, o 9. hod. návštěva výstavky pomůcek ostatních předmětů mimo fyzikální, o 10. hod. návštěva průmysl. školy smíchovské, o 1. hod. oběd v Měšť. Besedě, o 3. hod. další plenární schůze; ve středu ukončení sjezdu.

Návrhy tyto po podrobné debatě se přijímají jednomyslně, a řed. Bílý vzdává díky panu dru Grohovi za námahu jeho. Místnosti přednášek se ustanoví a podrobný rozvrh přednášek i doba se oznámí v budově, v níž sjezd bude konán.

Po naznačení úkolů, jež jest ještě vykonati v odboru ubytovacím, redakčním a jednatelském, pojednáno ještě o možnosti, získati pro studenty představení pěveckého spolku Hlahol, jenž by k tomu byl ochoten, opakovati pro studenty dr. A. Dvořáka »Svatební košili«. Splnomocňuje se prof. Sallač a prof. Stýblem, aby potřebná jednání provedli. Nabídka hudebního odboru Uměl. Besedy, pořádati koncerty pro studenty, vezme se v úvahu. Když pak ještě pokladník podal zprávu o příjmech a vydáních a upozornil na potřebu šetřiti co nejvíc, schůze skončena. Odbory sjezdové smluvily si příští schůzi na středu dne 16. dubna do Měšť. Besedy.

Fr. Krátký, zapisovatel.

Valná hromada dne 12. března. Starosta zahájil schůzi vřelou vzpomínkou na právě zesnulého prof. Dr. V. Kurze, jemuž spolek professorský za mnohé informace i podpory svých zájmů děkuje, a ctí jeho památku povstáním s míst. Starosta a jednatel vyslovili soustrast vdově, paní Leoně Kurzové, která spolku dopisem srdečně poděkovala. Na místo věnce navrhuje se věnovati 20 K »Národní Jednotě Pošumavské«, jejíž starostou zesnulý poslanec byl.

Následuje volba funkcionářů, jež vykonána byla takto:

Starostou zvolen ředitel V. Starý, stálým tajemníkem a redaktorem Věstníku ředitel Fr. Bílý, pokladníkem prof. Fr. Stýblo, do výboru profesoři: Jar. Zdeněk, Václ. Černý, Ant. Adámek, Lad. Peprný, Dr. Em. Peroutka, Fr. Ruth, Jos. Durych, dr. Fr. Groh, Fr. Zachystal, V. Veverka, Jan Sommer, Kar. Černý, Jos. Sallač, Jan John, Jos. Klenka, Fr. Vojtíšek, Jan Nedoma, Fr. Krátký.

Náhradníky: Pf. Josef Konůpek, A. Havránek, Fr. Sekanina, J. Smíšek.

Revisory účtů: Fr. Pour, A. Libický, dr. M. Kovář.

Výbor se pak ustavil takto: náměstkem starostovým zvolen prof. Zdeněk, jednatelem prof. Ruth, účetním prof. Ant. Adámek, knihovníkem prof. Fr. Vojtíšek, archivářem prof. Jos. Konůpek, předsedou záb. výboru prof. Sallač a zapisovatelem podepsaný.

Frant. Krátký.

Divadlo. Pění vyslovené ve třetím čísle »Věstníku«, aby se v únoru opakovala studentstvu Kovařovicova opera »Na starém bělidle«, se nesplnilo. Správní výbor »Společnosti Národního divadla« nepovolil opakovati kus v únoru. Bylo tedy odloženo, ne však zmařeno. Dostal se pořadatelskému určitého slibu, že na ně dojde buď koncem období letošního nebo začátkem období budoucího. Závažné je tu rozhodnutí samého skladatele, po jehož přání bylo od provozování té opery na jistou dobu upuštěno. Byla také po představení studentském hrána jen jednou. — Za operu Kovařovicovu nebyla hledána v únoru náhrada v opeře jiné, nýbrž bylo smluveno představení činoherní.

Z her pak, jež v tu dobu byly nastudovány a na vybrání předloženy, uznána za nejpráhodnější Klicperova rytířská veselohra »Hadrián z Římsů«. Ukázalo se zase jako o všech retrospektivních představeních her Klicperových a Tylových, že velikou měrou nejen poučují, ale také baví. Ovšem k úspěchu pomohla znamenitá hra p. Mošnova; s těží bude kdy titulní úloha kým lépe zahrána. Divadlo bylo vyprodáno.

Představení březnové bylo stíženo nehodou, jako byly roku loňského. Na den 15. března byla smluvna Kvapilova pohádka »Princesna Pampeliška, ale dne 12. března hra byla ředitelstvem Národního divadla odložena pro zkoušky na neodkladná představení operní, zvláště Wagnerových »Mistrů pěvců norimberských«, i činoherní, hlavně na Shakespearova »Macbetha«. Odklad se protáhl přes celý březen až do 12. dubna, ale neměl účinků rušivých. Vstupenek se ani nedostalo, představení bylo z nejlepších. — Studentská představení se pevně ujala a docházejí povšimnutí též mimo Prahu. Na Dvořákova »Jakobína« (7. prosince 1901) přijelo asi 50 žáků gymnasia benešovského, na »Princezně Pampelišce« bylo asi 30 žáků měšťanské školy kralupské.

St.

Z odboru knihovního. Na vyzvání rozeslané spolu se seznamem knih, jež jsou většinou v žákovských knihovnách středních škol, odpovědi docházejí v počtu ne takovém, jak by žádala důležitost věci. Poslední seznam s klasifikovanými ti-

tuly knih došel dne 9. dubna t. r.; tak dodnes dostalo se nám odpovědí *pouze* z 32 ústavův. Jednatel ze všech došlých odpovědí vypisuje posudky, a dle nich sestavován pak bude seznam knih nejvhodnějších. Opakujeme znova prosbu: Kdo ví o knize dobré, již by *měl čísti každý žák* za svého středoškolského studia, račiž prostřednictvím svého ředitelství zaslati nám návrhy. Jenom při rozsáhlém spolupůsobení pp. kolegů možno dojíti cíle. — Odbor knihovni měl schůzi dne 30. ledna t. r.; schůze dne 5. března se nesešla.

Občasná schůze. Dne 4. prosince r. 1901 shromáždil se kruh interessentů v c. k. reál. a vyšším gymnasiu v Křemencově ul., aby vyslechl zajímavý výklad prof. dra Karla Veselíka *»O některých změnách učebné osnovy gymnasiijní zejména v I. a III. třídě«*. Poutavé thema, pěkný přednes i reformní stanovisko pana přednášejícího zasluhovaly četnější návštěvy se strany našeho professorstva. Ovšem zavinila tu mnoho neobvyklá doba přednášky, jež byla ustanovena na 3. hodinu odpolední. Podáváme z ní tedy aspoň delší výtah.

Prof. Veselík vyložil napřed rozvoj nynějšího gymnasia v uplynulém století, bera v úvahu příslušná nařízení ministeri k osnově této hledící, ukázal pak k zevnějšímu událostem z doby minulé, které se gymnasia týkají.

Jest to především nová organisace školy obecné v základě říšského zákona školního z r. 1869, dále velkolepý vývoj věd přírodních, pak mohutnější síla uvědomění národního a posléze snaha po znalosti jazyků živých, které praktickým a ideovým významem vynikají v době současné.

Nově organisovanou školou obecnou otřesen první základ gymnasiijního učení, ježto žáci z této školy nepřinášejí již tolik potřebných vědomostí z mluvnice jako ze školy staré, aby s úspěchem a chutí mohli přistoupiti k učení jazyku latinskému. Nauky pak přírodní takového došly v naší době rozvoje, že nikterak se nesrovnává, aby přehojné výtěžky jejich stěsnány byly v uzounký rozsah dosavadního učení gymnasiijního. Rostoucí uvědomění národní vyžaduje nezbytně, aby vyučování jazyku mateřskému a vlastivědě větší péče byla věnována než dosud. Aby pak učení řečem neztrnulo ve formách jazyků mrtvých, jest třeba oživit toto učení přibráním živého kulturního jazyka, nejvhodněji jazyka francouzského, který by jako jazyk románský velmi prakticky doplňoval znalost zjednanou ze studia latiny. Na zcelení vzdělání gymnasiijního bude ještě nutno obrátiti zřetel oktavána k názoru světovému dle nejhlavnějších teorií filosofických a k podstatným zásadám socioogie.

Toto naukové rozmnožení nelze ovšem vtěsnati v nynější rámec vyučovacích hodin a mohlo by se proto provésti jen s částečným omezením vyučovacích hodin latiny a řečtiny. Aby tyto změny mohly býti provedeny, pan přednášející navrhuje počítati vyučovati latině až v 2. pololetí třídy I.; v 1. pololetí položil by se důkladným probráním mluvnice jazyka mateřského pevný základ k zdárnému vyučování latině. Kdyby pak řečtinou se počalo v třídě IV., vhodně by se vsulo počátečné vyučování jazyku francouzskému do třídy III. Úbytek vyučovacích hodin pro latinu a řečtinu bylo by třeba nahraditi vhodnější methodou vyučovací. Důkladnější příprava znalosti mluvnické v mateřštině (z 1. pololetí I. třídy) odstranila by duchamorné analysování tvaroslovné, které posud při latině tolik času zabírá, pak by se mělo přestatí při obou jazycích klassických na znalosti mluvnických nauk toliko základních jak v tvarosloví tak ve větosloví; zvláštnosti mluvnické buďtež odkázány výkladu případných míst v klassicích. Kdyby se konečně místo úplných spisů klassiků pořídily vhodné anthologie z obou literatur, jako jich užíváme z literatury domácí neb německé neb francouzské, a kdyby se výklad týkal více stránky aesthetické a historické než grammatické, míní pan přednášející, že by abiturienti gymnasiijní jasnější názory si odnášeli do života o ideách, které tak mocně hýbaly velkolepým kulturním světem starověkým, než dosud se stává.

Po přednášce sympaticky přijaté zasáhli do debaty pp. prof. Fr. Vykoukal, jenž se vyslovil pro uvedení řečtiny do třídy V., a řed. Rob. Beer, jenž ze své zkušenosti dotvrzoval úspěšné výsledky v latinském vyučování po předcházejícím zevrubném probrání mluvnice jazyka mateřského.

Literatura.

Z novějších publikací. Básnická sbírka Jaroslava Vrchlického *Já nechal svět jít kolem* (J. Otto, K 2) jest výronem duše toužící po sladkém klidu stáří a uzavírající takřka své zkušenosti definitivními pravdami životní moudrosti. Ať píše verše provanuté ozvěnami své někdejší žhavé erotiky, ať v slohách zběžně nahozených zachycuje denní náladu, chvilkový nápad, něco co ho nadchlo nebo okouzlo, či konečně ať v četných epických obrazech rozvinuje svou bývalou virtuositu velkých a skvělých tahů, — všude převládá již didaktický a filosofický tón muže, jenž má léta zápasů za sebou a přehlíží teď zkumným okem, čeho pozbyl a čeho získal. Z epických čísel sbírky *Saut, Slepý Milton a Smrt Pariniho* působí nejmohutněji.

V básních Jana Opolského. nadepsaných *Jedy a léky* (Ed. Grégr, 2 K) a označených za »verše navečerní« mladý poeta podává již také několik skladeb větších rozměrů (*Král, Eva, Prales* a j.) v nichž jeho naprostá a a smělá ironie vyjadřuje se s chmurnou, posupnou silou. Některé z jeho básní vyjímají se jako hádanky uměle a rafinovaně komponované, jimiž básník úmyslně chce čtenáře spíše dráždit a rozlaďovati, nežli dojímati a vzněcovati.

Román Růženy Svobodové *Milenky* (J. R. Vilímek, K 4.50) předvádí trojí typ žen: typ ženy odsouzené k věčnému utrpení svou nesamostatností a duševní chabostí (Marie), typ ženy-rozkošnice, opojené svou vlastní svůdností a neuznávající nic mimo vítězné výpravy své krásy a vášně (Malva), a konečně třetí, typ ženy moderní, razící si pevně, se sebevědomou a očištěnou vírou svou cestu životem a oddané ryzím ideálům osvětě práce a dobra (Emma). Čím určitěji a podrobněji vystupují z půdy románu ženy pí. Svobodové, tím mlhavěji a rozplývavěji kreslení jsou její muži, buďtež si brutální a nízcí jako stavitel Benešovský či jemní a ušlechtilé snaživí jako spisovatel Valtr či časně přezralí a degenerovaní jako syn Malvin Felix. Kniha třpytným, svěžím slohem, obratnou komposicí a vnitřní silou svou vzbudila pozornost rušnou.

Antonína Sovy *Ivův román* (Hejda a Tuček, K 4.20) vypravuje první lásku mladého muže, jenž dotud žil zahrabán v knihách a zabrán úsilím existenčním. Kniha má stránky jako porosené svěžími krůpějemi živelného, naivního citu, hrajícími v měňavých a sytých odrazech. Trochu podivně snáší se se základním lyrismem jejím četné odstavce polemické a kritické o různých zjevech našeho národního i společenského života.

Nový šumavský román Karla Klostermanna *Kam spějí děti* (J. R. Vilímek K 5) snaží se charakterisovati mladší generaci německých Šumavanů: domácí poměry začínají býti jí těsné, chudé a malé, ví již více o světě, kde žije se jinak a lépe, rozbíhá se pryč, do velkých měst, dobývat energicky majetku a postavení. Není jinak možno, nežli že kvas neupravených choutek vynáší na povrch leckterou zrůdu mravní a intelektuální, ale celkem má prospěšné a zdravé výsledky. Vroucí láska, se kterou Klostermann lne k rodnému kraji i jeho lidem, dodává i popisům i příběhovým výjevům milého tepla, jemuž čtenář se neubrání.

Václava Hladíka *Vášeň a síla* (J. R. Vilímek, K 2) jest již druhý román autorův za tuto zimu; první byl *Tres!* (J. Otto, K 2). Oba mají náter francouzských románů boulevardních, pro něž veškeren život točí se kolem koketních, vábných a rozmarných žen, rozdávajících panovačným

ručkami brzy opojení štědré přízně a brzy muka chladného odmítnutí. Čtenáři je místy úzko z titěrnosti jich vnější a vnitřní, ale i z blýskavých cetek zdánlivé duchaplnosti a z převrácených neb i mělkých stanovisk.

V dramatických dílech F. X. Svobody vyšlo posledně drama *Olga Ruběšova* (F. Šimáček, K 1·20). Hrdinka vzdává se pro své emancipační zásady a snahy výhodného sňatku s mužem výborné a ryzí povahy; v okamžiku, kdy poznává, čím jí byl a že bez něho nedovede žít, jest již pozdě, zaslíbil se zatím s jinou. Autor velmi živě vylíčil okolí Olgino, její rodiče shánějící ženichy dcerám, její mladší sestru rozdychtěnou po obdivu a poddanství mužských srdcí, mladíky, jimž nejpřednější zábava s nastrojenými a marnivými děvčaty je vrcholem všeho. Některé scény dramatu překvapují svou pravdivostí a přirozenou vervou. V.

Gebauerova Slovníku staročeského, jež vydávají Česká Akademie a grafická společnost „Unie“, vydán právě sešit 4. (cena 4 K). Sešit ten obsahuje pokračování hesel litery *d* a tož od slova *diábelný* až po *dráč* (str. 241—320).

Slovník k Ovidiovi. Školní rada Frant. Patočka má v rukopise speciální slovník ke všem obvyklým školním vydáním Ovidiovým, upravený dle zásad jeho speciálního slovníku k Liviovi. Rukopis ten uložen jest v učitelské knihovně c. k. reáln. a vyšš. gymnasia v Praze (v Křemencové ul.) jež ředitel téhož ústavu k volnému užití odevzdá tomu p. kolegovi, který by ho při pořízení slovníku latinsko-českého pro vyšší gymnasia, jehož nedostatek čím dále tím více se pocituje, potřebovati mohl.

Henryk Sienkiewicz: „Ohněm i mečem“. Román ze starých časů. Překlad Coelestina Friče podle 5. vydání originálu přehledl a doplnil J. J. Langner. Nákl. Ed. Beauforta v Praze. V sešitech po 30 hal. Román „*Ohněm i mečem*“ je první částí slavné Sienkiewiczovy historické trilogie, k níž náleží i 6svazková „*Polopa*“ a 3svazkové dílo „*Pan Wolodyjowski*“. Kniha, nepřímou i tím zajímavá, že udává jakýsi mezník v umělecké tvorbě básníkově, který po pronikavých úspěších svých drobnějších prací novellistických i cestopisných obrátil zřetel svůj k širokým scénám historie a vyvážil z nich řadu nanejvýš silných, vzrušených a vlasteneckou vášní prožehnutých románů. Nemožno zde uváděti obsahu díla — ani v rysech nejhrubších — tak bohatě zvířeny jsou dějem plamenné stránky knihy! — však stačí uvést pouze, že zachycena tu, alespoň v tom pučení příčin a prvých následků, hrůza a rušná mohutnost XVII. věku, historie válek a řeží, bídy a požárů, jimiž polská republika byla zatažena v temný kout umírajícího ubožáka. Byla to zoufalá chvíle národa, kdy slepé štěstí jako v opojení potácelo se mezi dvěma vysoko čnějícími postavami, Chmielnickim a knížetem Wiśniowieckim, upadši na konec v surovou náruč nepřátelských cízáků . . . A tak jako jednotného děje není, není tu ani hrdin a reků románových v tom pravém smyslu slova, ač není-li hrdinou celý národ, jenž tak dlouho šlapán a tupen, rázem se jako lev divoce vymrštil, otřásl hřívou a zdupal nepříteli. Jako červená nit vine se dílem vášeň vlastenectví, vzkyplá dlouhým pozorováním utrpení a poroby — a jsme přesvědčeni, že ne ona zmíněná rušnost děje, pestrost a bohatství fantastických záblesků, ne třeskot čepelů, hrůza děl a míra prolité krve vzbudila ony ohlasy v národě samém a ve čtoucím světě vůbec, ale že nutně tak učiniti musil onen bouřný vlastenecký zápal autorův, jeho ušlechtilé, vzácně bezprostřední zaujetí a

následkem toho velmi suggestivní přenesení pohnutek té doby do srdcí dnešního lidstva. „*Ohněm i mečem*“ stalo se národní biblí, ze které čerpána odvaha pro snášení národnostních příkoří, ssát zápal a burcovány nové síly. Ohlas těch vášnivých řádků je polnicí, která neustále hlásá: Jen vytrvat, jen nezoufat a svorně i s nejvyšší vytrvalostí opřít se nepříteli. Vždyť nás Bůh neopustí! — — A v tomto bodě, tuším, tkví ten veliký význam Sienkiewiczův pro Polsku a pro všechny, kdo zcela nepředpojatě dovedou čísti mezi řádky a odpustíce mnohou nadsázku, historické nedopatření nebo protiuměleckou maličkost, opíjí se jádrem knihy a její poslání.

Druhé vydání románu (Beaufortovo) ozdobeno je v první polovici týmiž obrazy Olivovými a v druhé části Zillichovými, které doprovázely první vydání (Šimáčkovo). Text je místy doplněn, místy částečně přepracován, ač ne zrovna nejšťastněji. Přáli bychom si více elegance stylové, která tak zřetelně vystupuje v plynulém a prostě stavěném slohu originalu a která se prudce odráží od některých násilností překladu. Více dbalosti kontrapunktické, správné užívání různých spojek na patřičném místě věty, odstranění nelibých skupin souhláskových neb zbytečného hiatu, přirozenější slovosled — a vůbec vše, co přispívá tak velkou měrou k čistotě a zvukné plynulosti naší mateřštiny, bylo by velice posloužilo trvalé ceně překladu.

Věstník slovanské filologie a starožitností. S podporou carské akademie věd v Petrohradě, České akademie v Praze a c. k. ministeria kultu a vyučování ve Vídni vydávají L. Niederle, Fr. Pastrnek, J. Polívka a J. Zubatý. Ročník I. Praha 1901. Stran 262, cena K 7.—.

Nové století přineslo slavistice naší do vínku časopis, jehož přes všecko krasořečnění o slovanské vzájemnosti doposud nebylo u žádného kmene slovanského a bez něhož za dnešního rozmachu duševní práce nelze žádnému vážnému slavistovi obstáti, má-li práce jeho se zakládati na znalosti badání jin slovanského a nemůže-li si sám zjednat tuto znalost úmorným shledáváním a přátelskými styky. Klassická, germanská a indogermanská filologie mají takové sborníky, které poskytují výroční rozhled po celé produkci toho odboru aspoň u národů mimoslovanských; pro slovanské studium jazykové a starožitnické jediný německý časopis Jagicův Archiv f. slav. Philologie byl zrcadlem badání v tom oboru vykonávaného, a slavistika mu za to zůstane navždy zavázána vděčností. Nyní konečně se postoupilo o krok dále a bude se podávati *úplný a soustavný* přehled literatury ze všech oborů slavistických, a tož jazykem slovanským, a vydaný právě I. ročník Věstníku vyčerpá rok 1900. Shledalo se přes 1950 čísel knih, rozprav a referátů; při mnohých číslech připojen posudek uvedeného spisu aneb aspoň stručný obsah. Oborů, dle nichž knihopis uspořádán, jest šestero; 1. zabírá příspěvky k dějinám slov. filologie, 2. jazykozpyt, 3. dějiny literatury, 4. národopis, 5. starožitnosti, 6. filologii baltskou. Bedlivé pozornosti došly také práce v našich programech školních uveřejněné. Buďtež redakci proto zasílány.

Nebudeme zde zatím vyslovovati žádných přání jiných, vyjma to jediné, aby jak učitelské knihovny, tak odborníci měli Věstník mezi knihami svými a nespolehajíce na subvencování jeho se stran v titule označených — pohříchu nedostačující, pomáhali udržeti jej při životě. Jest to čestnou povinností naší vědy, aby se tak stalo.

Slovanské starožitnosti. Sepsal dr. Lubor Niederle. Díl I. Původ a počátky národa slovanského. Svazek I. V Praze, nákladem Bursíka a Kohouta. Srdečně vítáme tuto práci, jež znamená malou událost vědeckou. Po 70

letech vedl Šafaříkovo našlo svého následovníka, jenž s pietou i potřebnými vědomostmi se ujal úkolu zobraziti slov. starožitnosti na základě ohromných pokroků vědeckých mezitím učiněných. Ponecháváme si podrobnější úvahu na dobu pozdější. Dnes uvádíme aspoň obsah I. svazku, aby vysvitla vnitřní bohatost Niederlova díla. Jest tento:

Kap. I. O původních sídlech Slovanů. Úvod. — Otázka kolébky slovanské. — Dvě hlavní theorie o kolébce podunajské a zakarpatské. — Rozbor zprávy letopisce kijevského a jeho následníků. — Staré zprávy historické. — Jméno Dunaje v písních slovanských a v nomenklatuře topografické. — Archaeologie a anthropologie o kolébce. — Vymezení hranic původní oblasti slovanské. — Celkový přírodní ráz a národ

Kap. II. O původu Slovanů. Úvod. — I. Historický vývoj teorií o původu Slovanů v kronikách, počínaje letopisem kijevským až po dobu Šafaříkovu, a první pokusy linguistické před dobou Boppovou. — Neúspěch historie. — II. Výsledky jazykozpytu v otázce o původu řeči slovanské od doby Boppovy. — Pokusy odhadnouti datum počátků řeči slovanské. — III. Výsledky studií anthropologických v otázce tělesného rázu a původu Slovanův.

Kap. III. Počátky vývoje národa slovanského. Jazyková difference Praslavanů. — Prvotní bipartice, tripartice. — Shoda jazykové tripartice s třemi směry šíření podle dat historických a zeměpisných. Příčiny a teritoriální podmínky pro prvotní místní rozvoj Slovanů. — Ráz šíření.

Kap. IV. Zeměpisné zprávy o vlasti Slovanů v pramenech starověkých. Nedostatek zpráv a jeho příčiny. — Historický vývoj poznání Skythie od VI. století před Kr. až do konce doby starověké. — Přehled zeměpisných vědomostí 1. o poloze a celkovém přírodním rázu kraje, 2. o řekách, jezerech a poměrech břehů baltických, 3. o horstvu karpatském a horách vnitrozemních.

Kap. V. První zprávy o slovanských Venedech. Zpráva Pliniova, Tacitova a Ptolemaiova z I.—II. stol. po Kr. a pozdější zprávy starověké o Venedech baltických. — Sporné zprávy starší. — Venedi baltičtí jsou Slované. — Původní tvar jména, jeho rozšíření topografické. — Pokusy o výklad jména Vend, Vind. — Význam starověké historie východní Evropy pro dějiny slovanské. Cena tohoto I. svazku jest ku podivu levná; obnáší 4.20 K. Učitelské i žákovské knihovny naše neopominou zajisté opatřiti si dílo to.

Theodora Nováka Stati vybrané. S životopisným nástinem od Arne Nováka a podobiznou zesnulého od M. Švabinského. Vydali Arne a Teréza Novákové. Praha 1902. Kniha tato jest řídkým aktem piety. Viděti z ní, jakou ztrátou pro naši vědu přírodní jest smrt Theod. Nováka. V bohatém obsahu nacházíme vedle nadšené biografie bratrovy 1. stati filosofické (Extense individua jako princip soustavy světové. Dílo Maxe Stirnera. Arnošt Haeckel, biolog a filosof), 2. stati paedagogické, na něž odborníky zvláště upozorňujeme. (Vyučování přírodopisné na gymnasiích. Botanická methoda na gymnasiích), 3. stati přírodovědecké (Rašeliny Žďárského pohoří. Příspěvky k morfologii a anatomii pižmovky. O chemickém složení rostlinné blány buněčné. Dusíkaté deriváty uhlohydrátů v tělech živočišných a rostlinných), 4. stati vědu popularisující (Naše země. O rostlinné assimilaci. Přírodní přehled východních Čech. Karolina L. F. Herschelová. O pokrmech kvašených. O výživnosti potravin. Květena v oknech. O topení) a 5. ukázky recensí (J. Sully: Studie

dětství. F. V. Krejčí: Bedřich Smetana. Idealism a realism v přírodní vědě). Knihu zavírá seznam prací předčasně zesnulého, geneticky a bibliograficky uspořádaný.

Henryk Sienkiewicz: »Quo vadis«. Přeložil J. J. Langner, ilustrace A. Minardiho. Velké, skvostně ilustrované vydání, cena 7 zl. 50 kr. Nákl. Edv. Beauforta v Praze.

Časová vlna krasochuti literární, ze které se vynořily historické romány Bulwerovy, Ebersovy, Flaubertova »Salambô« a Hamerlingův »Ahasver in Rom«, dosti živě se vrátila produkcí Sienkiewiczovou, který znovu postavil historii na důležitý piedestal inspiratorky básníků. Přítomné *Quo vadis*, o němž se už dosti napsalo i nahovořilo v posledních dvou letech i u nás, je zmíněnému dílu Hamerlingovu dosti blízko svou látkou, váženou z rušné doby Neronovy. Stojí tu proti sobě dva veliké stíny: Kristus a Nero. Jeden se vynořuje z mlh růžového jitra, zvěstujících první paprsky sladkého křesťanství, mezitím co jiný klesá v tajemství věčna. Silná kontrastující moc Krista, která klidem svatého předurčení drtí tvrdou i animální sílu prohnítlých základů světa, dospěla v románě k mohutným akcentům. Není to tudíž exotický motiv několika krásných postav románových, Vinitia a Lygie, Euniky a Petronia i některých jiných, který by tvořil základní rys díla — však je jím onen tajemný zážeh prvních zásvitů rodícího se křesťanství, poesie doby a její vzácně zachycené ovzduší, plné brutality i snivosti, rozkoše i sebezapírání, tvrdé chudoby i báječných přepychů . . . Tento román je psán vzníceným stylem, velmi přiléhavým líčenému výjevu nebo popisu. Je to dikce prostá i ohnivě sálající, plná snivosti i tuhnoucí ve tvrdou spěš. Strašlivá divadla cirku rozrývají nám duši řevem a kňučením lvů, ve scénách apologetických slyšíme ozvuky Evangelíí a když líčen je hořící Řím anebo syčící živé pochodně Neronovy, vidíme plameny šlehati a prskati smůlu.

Toto nové vydání, velkého quartu, ozdobeno je pěknými ilustracemi vlašského umělce Adrianna Minardiho a prezentuje se i tiskovou úpravou a papírem co nejelegantněji; jest to salonní kniha v nejkrásnějším slova smyslu.

Umění ve výchově. Referovali jsme v minulém čísle o čilém ruchu některých německých společností, které si vytkly úkolem, zprostředkovávají styky mládeže s uměním a nabádají ji takto k lásce i pochopení uměleckého díla. Lichtwarkova snaha je nyní, zdá se, v Německu všeobecnou. Už i krásná díla a četné články jsou ohlasem jeho organizačních prací. Tak v lipském nakladatelství Voigtländerově vyšla kniha od pseudonyma: *Kunst-erziehung; Ergebnisse und Anregungen des Kunsterziehungstages in Dresden 1901*, Lichtwark sám vydal spis: *Die Kunst in der Schule*, který nám překládá profesor J. Patočka, v rodinném časopise německém, »Kunst für Alle« (1901) vyšel pěkný článek *Künstlerischer Wandschmuck für Schule und Haus*, březnové číslo »Zeitu« přináší širší pojednání *Kunsterziehung* z pera Dra G. Pavliho Na všech stranách je vůbec tato snaha dnes žilá a s potěšením nutno doznati, že i v Čechách se o ní hovoří s nadšením i zájmem. Prof. J. Patočka vydá v »Dědictví Komenského« *Ideály umělecké výchovy a píla české skutečnosti* a v lednovém i únorovém čísle »Obzoru národohospodářského« promlouvá Dr. J. E. Salaba o *Socialisaci umění*. Trest jeho poučné studie je asi tato: Umění musí se státi společnicí života, nemá-li se státi lidský pokrok zcela bezúčelným a jednostranně se vyvinujícím. Dnes pořádají se extense vědecké — nesmíme tedy zapominati ani na extensi uměleckou, která má nahraditi lidstvu rovnováhu životní.

Autor promlouvá o druzích a chronologii umění starších: Doba umění aristokratického, kde vladaři sami byli jeho záštitou a štědrými mecenáši; úpadek umění v dobách revolučních; vnikání jeho do vrstev měšťáckých zejména působením velikých té otázky proroků a věštců, Ruskina, Cranea i Morrise v Anglii, Lichtwarka v Němcích; snaha po velikém rozšíření uměleckých ideálů do nejširších vrstev lidových, což je fáze nejmodernější, odpovídající demokratickému názoru velké většiny veřejných pracovníků. Láska k umění musí býti podporována probuzením citu, neboť — bez něho není možno chápati krásu. Krasocit probouzení a tříbiti bude však třeba již u dorůstající generace, která vyrostla v ovzduší zcela neuměleckém, více vědě nadržujícím a jejím výsledkům, než požitkům krásy Dovídáme se dále některých faktů o tom či onom národě neb městě, které už tyto otázky počalo řešiti. Ve Švédsku a Finsku počali dokonce i dělnické byty zřizovati se zvláštními zřetely uměleckými. Autor přimlouvá se za podporování různých spolků i sdružení, které si vytkly za účel popularisovati hudbu i drama: neboť oba tyto útvary umělecké jsou nejbližší lidu a působí na něj nejpřímějšími dojmy. Zřizujme čítárny a knihovny — tím nejsnáze bude popularisaci literatury zpomoženo. Podporujme zřizování školských sbírek, neboť dobrý obraz ve škole má na budoucnost dítěte veliký vliv. Kde není peněz na originály neb opravdu dobré reprodukce, starejme se o zřízení skioptika. Pak umění bude míti i vliv na výrobky našich řemeslníků, průmyslových závodů — a pomůže našim konkurenčním snahám světovým po každé stránce nanejvýš zdatně. — Článek páně Salabův poskytuje hojnost zajímavých podrobností; doporučujeme jej k bedlivému uvážení.

Rozhled po tělesné výchově na středních školách. Staré římské pořekla »mens sana in corpore sano« čítali sice naši žáci ode dávna ve svých latinských cvičebnicích, ale k dosažení tohoto ideálu dopřávalo se jim do nedávna ve škole samé jen velmi málo příležitosti. Teprv v posledních dvaceti letech pozorovati možno opravdovější pokrok i v tomto oboru výchovy. Velikou zásluhu o to má nejen bedlivější provádění tělocviku, ale zvláště výnos býv. ministra Gautsche z r. 1890, kterým tělocvik přiveden na volný vzduch, na hřiště a do přírody. Celá řada her a zábav, které dříve bývaly sportem nebo privilegiem tříd zámožných, stala se přístupnou žactvu a také s nadšením od něho byla přijata. Pěkně vypisuje rozvoj ten Max Guttman v článku *Ein Decennium körperlicher Jugendbildung an den Mittelschulen Oesterreichs* v lednovém svazku *Zeitschrift f. d. öst. Gymnasien*. Neváháme z něho podati aspoň část. Vedle *her* hleděno bylo záhy k tomu, aby tělesnými cviky hověno bylo též potřebám praktického života. Sem patří zejména *vycházky a výlety*, namnoze i několikadenní. Vycházky tyto pravidelně spojeny bývají s účelem vědeckým, na př. návštěvou závodů, továren neb i s *kreslením dle přírody*, rozšiřováním znalosti pojmů zeměpisných, astronomických a pod. Nelze ani dosti nabádati žáky k prázdninovému cestování, čemuž u nás vstříc přichází výborná instituce »Klubu českých turistů«: studentské noclehárny. Zvláštní obliby získala si u žactva *jízda na kole*. V jižních zemích Rakouska, na př. ve Štyrsku, přijíždí značná část žactva do školy na kolech, a nanejvýš žáci přesporní pochopili brzy důležitost tohoto moderního dopravního prostředku. Skoro všude se pěstuje v zimě *bruslení*. Ač pro zdraví jest *koupání a plavání* velice důležité, nebyla mu dosud na středních školách věnována péče, jaké by zasluhovalo. Byl tomu ovšem na většině míst na závalu nedostatek plovárny. Asi na 15 ústavech

Rakouska cvičí se žáci za vedení učitelova též ve *veslování na řekách*, jezeroch, neb na pobřeží mořském. Nejméně ze všech tělesných cviků pěstována byla *jízda na lyžích, šerm a střelba do terče*. Byly učiněny též pokusy, zavést do škol tělocvik po způsobu vojenském, avšak bez výsledku. Též od závodů, jež tu a tam podnikány, bylo upuštěno, a zajisté právem, neboť škodí-li dospělým sportovníkům, tím více byly by na škodu zdraví mladých nevyvinutých organismů. Za to *přesné vedení statistiky vzrůstu, síly, účastnosti na tělesných cvičeních* atd., jak již na mnohých středních školách bylo zavedeno, má veliký význam a zasluhuje všeobecného rozšíření.

Tělesná výchova na středních školách pokročila tedy značně ku prospěchu nejen tělesnému, ale i duševnímu žactva. Praví zajisté výroční zpráva gymnasia gmundenského: »Nabyli jsme zkušeností, že přes rozšíření tělesné výchovy nebylo třeba omezovati rozsah učiva, nýbrž cíle učebního mnohem snáze bylo dosaženo, než za dob, kdy tělocviku nebývalo. Se žáky, kteří se na večer řádně proběhali a tudíž v noci důkladně vyspali, pracuje se druhého dne mnohem snáze a rychleji, než se žáky, kteří od rána do večera sedí za pecí.« Kéž náhled tento záhy dojde všeobecného uznání nejen ku prospěchu žáků, ale i v zájmu celých generací.

František Sekanina: »Henryk Sienkiewicz« Literární studie. Otisknuto z Obzoru literárního a uměleckého. Stran 68. Cena 16 kr. Nakladatel E. Beaufort v Praze.

Toto přehledné dílko dává nám nahlédnouti v celkovou literární tvorbu populárního polského umělce, který téměř všemi svými pracemi přičiněním nakladatelství Beaufortova, Hejdova a Ottova stal se i u nás známým. Autor přítomné studie neopírá se o žádný vědecký systém té či oné zahraniční celebrity, nýbrž zhruba nakresliv »jubilejní profil básníkův«, jenž seznamuje s povšechným stavem dnešní popularity Sienkiewiczovy ve světě, a vymeziv příčiny její, dopodrobna rozhovořil se o životě romancierově, o jeho pestrém dětství a literárních i rodinných vztazích, které určovaly jeho ducha a formovaly jeho uměleckou dráhu pro budoucnost. Pokládáme tuto partii za jádro knihy, neboť z tohoto pletiva ostře vyzírá profil oblíbeného romanopisce. Poslední dva oddíly, pojednávající o »drobných« dílech Sienkiewiczových a o »jeho románech«, jsou založeny více méně impressionisticky, rády se zastavují u některých kratších povídek Sienkiewiczových (Janko muzikant, Latarník, Pojďme za Nim! a j.) které se zdají panu Sekaninovi opravdovými perlami novellistické tvorby. Velká historická trilogie romancierova, která vedle *Quo vadis* založila jeho slávu, nezdá se mu tak umělecky bezvadná jako některé ze zmíněných drobností — *Quo vadis* však vyniká vzácným zachycením doby a suggestivním vyličením záblesků prvního křesťanství. *Bez dogmatu* je hlubokým psychologickým rozbořem duše moderního, dekadentně zatíženého mladíka, dobrou fotografií určité části slovanské společnosti. Celé dílo se dobře hodí i do rukou mladých čtenářů, neboť je stručným, v markantních rysech podaným obrázkem fysiognomie u nás hojně čteného autora. Studie ta vycházela původně ve Vlčkově Obzoru literárním a uměleckém r 1901. Samostatný otisk tento doplněný a rozšířený vydán byl ve prospěch vřesenských dětí.

Jaroslav Formánek: »Rukověť praktické fotografie.« Se 77 obrázky v textu. V Praze 1902, nákladem Fr. Řivnáče. Stran 265, cena elegantně vázaného výtisku 5 K.

Přítomná kniha je velmi vítaným darem, vlastně dluhem, splaceným moderní době; neboť je vlastně s podivem, že při obrovském rozmachu dnešní fotografie, založené zvláště v postranních svých odnožích na přesně vědeckých podkladech, neobjevila se už dříve. Vyčerpávajíc dopodrobna svůj předmět, a co zvláště je cenno při ní: využivši téměř všech posledních vymožeností moderní chemie barviv i barvivo-tvorných látek, podává svoje výsledky na podkladě přesně doloženém vědou, velmi přehledně a při tom tak instruktivně a populárně zároveň, že se stává příručním rádcem amateura a současně i interessantní knihou odborníka.

Prvá část »Rukověti« je rázu fysikálního, zabývající se podrobnostmi fotografického přístroje. Je zde projednán princip optický se zvláštním zřením k chybám i přednostem čočky i komory, podány různé patenty a zvláštnosti jednotlivých firem a vedle velmi důkladného a přes obtížnost věci jasně podaného passu o vyzkoušení objektivů nalezne tu čtenář všechna potřebná naučení i pokyny po stránce prakti-

ckého upotřebení. Kdesi vytknuta byla přílišná podrobnost této části; však má-li být kniha př ručkou každého interessenta, zdá se mi: podrobnost nutnou: vždyť jen dokonalým poznáním přístroje a každé jeho součástky podniknuta může být oprava nahodilé chyby, často jen velmi nepatrné a snadné k odčinění. Známe-li důvod chyby, spíše se jí vyhneme, a těžko je mnohdy při složitém processu světelných účinků v chemickou substanci dopátrati se nezdaru, je-li nám ta či ona podrobnost málo jasna.

Jádrem knihy jsou ovšem obě rozsáhlé partie její: Negativní process a Positivní process, opřené o starší i nejnovější poznatky chemické. Se zvláštním zřetelem k hotovení portrétů, krajinek neb interieurů popsána podstata různých citlivých desk velmi důkladně, zvláště pak projednány vývojky všeho druhu, obyčejné i méně užívané, a při každé správně podotknuto, pro který druh se doporučuje a ve kterém případě nutno sáhnouti k vývojce jiné. Tak promlouvá autor o vývojce šťovanu železnato-draselnatého, pyrogalolu, hydrochinonu, pyrokatechinu, o vývojce paramidofenolové, zvláště důležité amidolové, glycinové, ortolové, edinolové a j. v., o vývojce zdlouhavé... a při každé určeno složení a možná příprava. Podrobná studie věnována je fixaci negativu, jeho propírání a sušení, vzpomenuť vad a jejich nápravy (zesilování, zeslabování, retuše, lakování a j. v.). I pozitivní process je podobným způsobem propracován: podána podstata i práce při otiskování negativu, při zlcení, fixaci, promývání a vůbec úpravě otisku, načež seznamuje autor s chemickými vlastnostmi různých papírů nejčastěji užívaných, jako solného, albuminového, celloidinového, bromostříbrnatého a j. — zase s obzvláštními zřetely k různým závažným okolnostem. Úprava diapositivů je názorná a dle jeho metody snadno připavitelná. Při rostoucí oblibě a užitečnosti skioptických obrazů, zejména pro školu i společnost, je to partie zvláště časová a mnohého snad uvede na zajímavou myšlenku, využítkovati fotografie pro dobro názorného vyučování.

Doplňkem knihy jsou některá pojednání o raritách fotografie, jako na př. o platinotypii, o fotografiích barevných, o fotografování v přirozených barvách, o tisku pigmentovém, gumovém a j. Poučná je i partie o zvětšování i zmenšování obrázků, o reprodukci předmětů a o práci fotografické při světlech umělých. Zpracováním fotografických zbytků se končí kniha, které možno přáti zajisté s dobrým svědomím milého přijetí u těch odborníků, k nimž se obrací. Je to — alespoň pro nás — jediná publikace na ten čas svůj předmět dokonale vyčerpávající, věcná i moderní, zahrnující v sobě i pro gourmandy fotografie velikou část nejnovějších pokynů, které tak pracně bývají shledávány po různých fotografických obzorech cizojazyčných. F. Škn.

Schválená učebná pomůcka. Výnosem vys. c. k. ministerstva vyučování ze dne 25. dubna 1900 dostalo se schválení *udstěnným obrazům přírodopisným*, které v šedesáti listech vydalo Kobrovo nakladatelství v Praze. Úřední posudky o tabulích těchto praví, že jsou pro školy obecné a měšťanské pravými skvosty.

U mnohých obrazů překvapují pěkné kontrasty, které způsobují ve škole patřičný dojem.

Českým školám nižším a také středním přibyla Kobrovými obrazy zoologickými pěkná pomůcka vyučovací. Obrazy *ve formátu 81×105 cm.*, jsou vesměs umělecky a zdařile provedeny, tak že budou ozdobou i síní učebných i chodeb budov školních. Cena jest mírná: tabule stojí 70 kr., serie 10 listů 6 zl.

Elektrické měření účinku světla na desku fotografickou. Napsal PhDr. Vlad. Novák. Zvl. otisk. z *»Věstníku král. české společnosti nauk«* v Praze 1902 (46pp.). V této rozpravě podává p. autor, známý též jako obratný fotograf, výsledky svých studií experimentálních. týkajících se předmětu velmi delikátního — citlivé desky fotografické. Nelze popřít, že zde praxe předstihla daleko theorii: teprve nyní, když dospělo se k jistému bodu klidu při vývoji obyčejných desk gelatinových bromostříbrnatých, hlásí se také theorie o slovo, jak o tom avědectví podává na př. Ederův *»Jahrbuch der Photographie«* ročně vycházející a pod. odborné publikace.

V úvodní části referuje p. autor o dosavadních některých výsledcích zvl. hledíc k nevystiženým dosud chemickým dějům při osvětlení a při následující další manipulaci a k stanovení opacity exponované a vyvolané desky.

Ve druhém oddíle aplikují se dvě fysikální metody, které zvláště jsou výhodné pro studium molekulových dějů, totiž stanovení galv. odporu desky za různých podmínek a určení potenciálního rozdílu mezi částí desky osvětlenou a neosvětlenou. Současně sledován na deskách téhož druhu obvyklou methodou fotometrickou průběh opacity za týchž podmínek a shledáno, že obě metody

autorovy mohou po bok methodě fotometrické se postaviti a že předčí ji, ježto jsou objektivné a nevyžadují vyvolání

Také další výsledky, na př. přesné stanovení normální expozice, charakteristika užitých druhů desek atd. opravňují k očekávání, že i jiné zajímavé okolnosti při deskách fotograf těmito methodami mohou dojíti svého osvětlení.

Ve stručném anglickém resumé ruší několik chyb tiskových. *Dr. M.*

Zeměpisného atlasu byl vydán právě sešit třetí a přináší mimo pokračování zajímavé studie Metelkovy »Z dějin kartografie« další dva veliké listy, jež obsahují dokonale provedené, zevrubné a vědecky správné mapy Italie (s okolím Neapole a s plánem a okolím Říma) a Jižní Ameriky se speciálními mapami jihovýchodních států brasílských. Nové dvě mapy Ottova atlasu druží se čestně k vydaným dřívějším čtyřem mapám a dokazují, jak znamenitě vědecky celé dílo je založeno. Mapa Italie, zpracovaná prof. O. G. Paroubkem, upravena je na základě nového sčítání lidu z r. 1901 a má tudíž nejnovější data lidnatosti a velikosti měst (poslední sčítání bylo r. 1881, tedy jsou všechny ostatní mapy o 20 let zastaralé). Velikost míst naznačena je takovým způsobem, že dle značky lze okamžitě zvědět počet obyvatelstva. Místa historicky významná a důležitá označena jsou vedle současného i svým historickým názvem. To zvláště vyznačeno je na plánu Říma, provedeném sice v menším měřítku, ale za to vše důležité obsahujícím. Tu je i Collegio Boemo (Česká kolej), Ospizio Boemo, Ospizio die S. Girolamo (kolej sv. Jeronýma, v poslední době tolik jmenovaná). Nová regulace ulic už naznačena, na př. náměstí na východ od rakouského Palazzo di Venezia. Tiberský ostrov jak nejnověji byl upraven, mosty nově vystavěné a j. Nové výšky hor naznačeny, kdežto na dosavadních bývalá zastaralá udání, na př. Etna dle nejnovějšího měření 3297 m. (nižší než dosavad), Vesuv 1808 (vyšší než se dosud udávalo), Gran Sasso dle nových měření 2914 m., a j. Označení konsulátů je zejména pro obchodní svět vysoce důležité. V Dalmacii a Přímoří označena všude místa, hory a řeky správnými názvy slovanskými, což dosud nebylo na žádných mapách.

Neméně pozoruhodna je mapa Jižní Ameriky, kterou provedli prof. Machát a dr. Metelka. Železnice jsou naznačeny dle nejnovějšího stavu, ovšem jen hotové; výšky hor v jižním cípu jsou zcela jiná než v posavadních mapách, ba rozdíly jsou až o 1800 m. Také konsuláty všech států a vodní dráhy jsou prakticky naznačeny. Zkrátka všude viděti stopy vzácné péle a pokrokovost, tak že naše české mapy budou ze všech nejmoderněji upraveny. Také tomuto sešitu jest připojena nová část dějin kartografie z pera dra Metelky; jest to věc všude nová a lze z té práce tím více se těšiti, že doposud nikde nic podobného nebylo sepsáno. Atlas vychází nákladem J. Otty, a sešit stojí 2 K. Zaslouhuje rozšíření co největšího.

Nové bibliografie. Knihkupectví Řivnáčovo podjalo se záslužného podniku; vydává »Řivnáčův český věstník bibliografický« a získalo mu za redaktora sílu nad jiné povolanou, prof. dra Č. Zírta. Věstník ten pěstuje knihopis soustavně, vydává se ve lhůtách neurčitých a zasílá se odběratelům Řivnáčova knihkupectví zdarma, což jest obětovnost plného uznání hodná.

Současně jal se vydávati dr. Fr. Bačkovský Úplnou bibliografi českou dle odborů, již sestavuje syn jeho B. Jindřich. Ve zvláštním prohlášení se vysvětluje, proč u knih vynechán nakladatel, a že knihopis ten snaží se býti úplným, uváděje vše, o čem zví. I tento list se posílá odběratelům zdarma. Ve vydaných doposud třech číslech ohlášeny knihy vyšlé od konce dubna 1900 do konce prosince 1901.

Bibliografi úplnou podávati pojal v program svůj Obzor literární a umělecký, jenž v prosinci roku minulého jakožto IV. ročník vychází nákladem Umělecké Besedy v Praze a za redakce Jaroslava Kampera (ročně 8 K. pro členy U. B. 6 K). Oddíl ten má tam na péči amanuensis universitní bibliotéky pražské dr. Zd. Tobolka.

Menší atlas botanický dle soustavy Linnéovy pořádá prof. Al. Bernard. Nakladatel I. L. Kober v Praze Cena sešitu 45 hal.

Studujícím našim a rovněž i mnohým ústavům našim nedostávalo se dosud laciné pomůcky při studiu botaniky, která by věrným provedením nahrazovala herbář a pravou podobou co do zbarvení rostlin a zvláště květů plně vystihla přírodu a tak znázornila onu rostlinu, která v té oné krajině se nevyskytuje. Novým tímto dílem, jehož technické provedení barvotiskových obrazů, znázorňujících na 400 různých druhů květů, je nádherné, vyhovuje se plně požadavkům přesnosti a úhlednosti. Nízká cena umožňuje každému, aby si ke kterémukoli školnímu rostlinopisu opatřil skvostný atlas, dle kterého každou rostlinu bez nejmenších obtíží určí.

Nejlepší báchorky všech časů a národů. Vycházejí v sešitech po 20 kr v nakladatelství I. L. Kobra v Praze.

Nová tato sbírka báchorek vřele uvítána bude nejen naší drobotinou, ale i rodiči a učitelstvem, nebo pokud z prvních sešitů vidno, přináší celou řadu báchorek u nás buď neznámých nebo vůbec nových. Pěkné báchorky, jako Robert Dábel, mnohé české pověsti a pod. mile pobaví i dospělého. Četné obrázky vhodně sbírku doplňují svým číní ji mládeži naší tím milejší.

Výroba lučebnin v chemickém velkopřůmyslu nejnovějšími methodami. Dle vlastních zkušeností popisuje a vykládá prof. Fr. Faktor, technický chemik.

Odborná literatura chemická zvolna sice, ale pro naše poměry přiměřeně přece se rozvíjí. Opětne dostalo se jí rozmnožení uvedeným dobrým spisem, jenž jest vítanou pomůckou nejen pro chemiky, kteří se oddali praxi, ale i pro theoretičky. Potěšitelný rozvoj chemického velkopřůmyslu, v jehož popředí stojí Německo, Francie, Anglie a Severní Amerika, a jenž děkuje za své zjednodušení spojené s menšími výdaji při výrobě kombinačnímu talentu důmyslných experimentátorů a hlubokých badatelů, stal se oblíbeným předmětem studia všech, kdož jsou sami majetníky chemických závodů, z ohledů konkurenčních snaží se obeznámiti s moderními vymoženostmi v oboru chemické velkovýroby, jakož i těch, kteří theoretickému studiu se věnující, c veškeren pokrok v oboru chemie se zajímají. Proto s pochopitelným zájmem byl přijat v kruzích odborníků spis prof. Faktora, jenž z vlastních zkušeností popisuje výrobu nejdůležitějších lučebnin a jasným způsobem obeznamuje čtenáře s pochody při výrobě lučebnin v jednotlivých závodech. Není každému přáno, aby mohl osobně navštívit cizozemské závody, a soustavných zpráv o nových methodách výroby lučebnin jest i v literaturách cizích dosti nesnadno se dobrati. Důvěru ke spisu zvyšuje, že náš autor dříve byl po delší dobu zaměstnán prakticky v chemických továrnách, dříve sledoval přeměny a nové objevy v oboru chemické technologie, navštívil množství chemických závodů v cizině.

Kniha zevrubně vylicuje především zpracování surové síry a všech sloučenin od ní odvozených. Pozornost veliká věnována jest výrobě anglické kyseliny sírové a důmyslnému zařízení všech pecí, přístrojů a zařízení, kterých se užívá ve příslušných závodech. Zvláště sluší zmíniti se o theorii, kterou objasňuje se tvoření kyseliny sírové v olovňích komorách. O denitrifikaci, čištění a koncentraci kyseliny sírové promluveno se zřetelem na nejnovější vynálezy. Vůbec veškerá partie o síře svědčí o důkladném studiu výroby všech derivátů této důležité lučebniny. Pečlivě psána jest výroba kyseliny dusičné, její kondensace a bílení. Zajímavým způsobem líčí se dobývání kuchyňské soli vyvážené, kamenné i mořské a ukazuje se k výhodám, jež postupem času do práce se zavedly. Podobně psáno o rozdílu v methodách Leblancově, Hargreavesově a Robinsonově při fabrikaci síranu sodnatého z chloridu sodnatého, o zpracování kyseliny solné, o věžích pro ochlazení a kondensaci plynu chlorovodíkového dle nejnovějších návrhů. Obsažná stať věnována jest sodě a její technické výrobě. Po krátké zmínce o fabrikaci sody dle amerického způsobu z kryolithu objasňuje se příprava sody dle starší metody Mikuláše Leblanca a vypisují se vtipné pokusy, kterak by se lidská práce při výrobě sody mohla nahraditi stroji; potom popisují se revolverové pece, jejichž konstrukce jsou výsledkem obtížných badání. Posléze uvedeno, kterak surová soda se vyluhuje, kterak kalcinované sody se nabývá a jakými způsoby zpracují se zbytky nabyté při fabrikaci sody. — Způsobem chronologickým vyliceny jsou metody Schaffnerova, Mondeova a Chanceova, dle kterých nabývají ze zbytku po fabrikaci sody, síry a sírovodíku.

Nejnovějšímu způsobu výroby sody ammoniakální, jehož si bylo bedlivěji všímáno teprv od roku 1873, kdy na světové výstavě ve Vídni dostalo se Solvay-ovi vyznamenání, věnován v knize náležitý zřetel, rovněž i zařízení strojnímu. Jež od roku 1873 značně se změnilo, a způsobem, jimiž továrníci opatřují si potřebný ammoniak a kysličník uhličitý. Po podrobném výkladě různých druhů výroby hydroxydu sodnatého ze sody Leblancovy a přechodné stati o ledku chilském následuje zpráva o výrobě chloridu draselnatého z karnallitu s objasněním, kterak důmyslným způsobem karnallit se odděluje od solí, jež jej provázejí v přírodě a ztěžují zdánlivě jednoduchou výrobu jeho. V dalších člancích, ve kterých se jedná o vedlejších výrobcích při výrobě chloridu draselnatého, autor vypravuje o přípravě chlorečnanu draselnatého dle známých method, i též za užití proudu elektrického a pak způsobem Gall-Montlaurovým na veliko. Následuje fabrikace

potaše z popelu, z výpalků melassových, z potu ovčího a z chloridu draselnatého, načež zajímavým způsobem jest pojednáno o výrobě ammoniaku a o zřízení plynáren s osvědčenými stroji. Přirozeně k této partii přiřaděny jsou výklady o solích amonnatých: chloridu, síranu, uhličitanu a dusičnanu. Výrobě chloru methodami známějšími, jakož i dle Deacona, elektrolysí a z chloridu hořečnatého věnována jest obsáhlejší stať, která jest psána přehledně a srozumitelně. Též nutno jest zmíniti se o zevrubném líčení výroby chlorového vápna, síranu hlinitého, kamence obecného, ultramarinu a skalic. Po kratších statích o fabrikaci kysličníku uhličitého, iodu, kyseliny borové a boraxu následuje statistika dovozu a vývozu chemických surovin a výrobků v celém celním obvodu rakousko-uherském 1899 a 1900. Poslední článek: »Z dějin chemického průmyslu v Rakousku« vypravuje o vývoji jednotlivých odvětví tvorby průmyslové od minulých století až po dobu nynější a uvádí jména oněch mužů, kteří jako chemikové anebo majetníci továren o rozvoj průmyslu zásluh si získavše, pracovali o zvelebu hmotného pokroku obyvatelstva naší říše.

Předností knihy prof. Faktora jest obsažnost při možné stručnosti její, jasnost slohová a uvádění nejnovějších method výrobních, které se opírají o výzkumy vědecké a důkladný popis osvědčeného zařízení strojového. Podstatným doplňkem pro srozumitelnost výkladu jsou četné názorné obrazce, jimiž nakladatelství I. L. Kobra v Praze vyzdobil celé dílo. Chváliti sluší, že pan autor, kde bylo možno, vypisuje metody založené na nadějně pro budoucnost cestě elektrolytické. Nelze než vysloviti přání, aby záslužné dílo prof. Faktora přispělo ku prohloubení znalosti o fabrikaci lučebnin, aby vymýtilo mnohé starší názory z onoho oboru a stalo se pro továrníky, technické úředníky, theoretiky, techniky a studující vyšších škol, středních a jim podobných pramenem, ze kterého by své poučení hojně čerpali. Celé dílo vydáno v 5 sešitech po 80 kr. nákladem I. L. Kobra.

A. Beneš.

Fridrich Nietzsche: »Případ Wagnerův a Nietzsche contra Wagner«. Přel. Arnošt Procházka. Nákl. J. Pelcla. Knihovny Rozhledů svazek XXXVII. V Praze 1901.

Až do konce let sedmdesátých, vlastně až po veliké Wagnerovy triumfy beurutské pojilo se populární jméno filosofa Nietzscheho v nejžhavějším přátelství ke jménu geniálního skladatele. Až po onen památný rok 1876. Nietzsche spatřoval ve svém příteli jediného božského představitele hudebního krásna, které může vyrušiti lidstvo z lethargie a vzkypiti jeho vášně pro budování velikých věcí. Téhož roku však nastal obrat ve smýšlení filosofově. Přítomným spiskem, jehož definitivní zpracování spadá až v příští desetiletí, s velikou vervou vystupuje proti umění wagnerovskému, kde počíná zaznamenávati veliké zklamání svých nadějí. Rozpoznává tu nejeden prvek dekadentství, které u něho znamená odklon od přírody vůbec a holdování zájmům podružným: vzněcování chorobných instinktů, vzrušování nervů, emoce raffinované a podloudné síly podmaňovací. Hudba Wagerova připadá Nietzschevi příliš tyranskou a brutální, která však svým železným ramenem vede vždy a jen k nemoci a zemdení. Životní a pohanský filosof, milující život a jeho kypící bujnost zdá se místy do duše vzrušen těmito prvky dekadence a vyslovuje tvrdá slova odsouzení. Jeho ideálem této doby a účinným dílem demonstračním je Bizetova opera *Carmen*, jejíž věty i melodie tak lehce a přirozeně plynou Vůbec přítomný spis jest zajímavý nejen se stanoviska hudebních názorů autorových, však i pro jeho podivuhodný myšlenkový tok vůbec, pro jeho smysl logický a pro charakteristické závěry filosofova cítění.

Prvý svazek »Encyklopaedie obchodních nauk«, vydávané péčí učitelského sboru pražské jednotřídní školy obchodní, přináší školu »Písma okrouhlého«, již sestavil Otto Drahorád. (Nákladem knihkupectví E. Weinfurtra v Praze. Cena 1 K.).

Škola určena jest patrně pro samouky i žáky dospělejší. Forma písmen i methodický jich vývin jest celkem dobrý, ale postup místy příliš rychlý; slova i věty psány na úkor spisku *veskrz jazykem cizím*, jemuž píšící žáci ještě nerozumějí. Proč to? Theorie doprovázející ukázky písma obsahuje zásady veskrz správné, ale v obrázcích jich všude nedbáno. Směr tahů vlasových kolísá od 45° do 60°; nezůstává tedy péro »v jedné a téže poloze«, jak toho text i písmo samo skutečně žádá, ba mění se dokonce i u jedné a téže písmeny (u, p).

Vlasové tahy písmen b k h l j y nesouvisejí v přímý tah; tvary a g q nejsou úhledné. Našich českých teček, čárek, háčků, kolečka na u z počátku *zcela* pohřešujeme, nalézajíce teprv na str. 24. ukázkou francouzských accentů i apostrofu.

Tvary číslic jsou ladné; 5 nutno začítí vlasovým tahem v úhlu 45°.

Z písmen velkých nejsou vhodné tvary A G L S na str. 22. a 23.; tvary posledních dvou písmen jsou pro začátečníka těžké.

U tvarů *osdobnějších* jsou některé odchylky co do držení péra dovoleny.

Zmínce o rozmanitých jiných formách písma francouzského a o fraktuře bude jistě každý milovník písma povděčen; škoda jen, že vše odbyto tak kratičce.

Není pochyby, že Škola páně Dráhoradova najde při zmíněných dobrých stránkách svých hojně odběratelů a pěstitelů; pro obchodníka jest písmo okrouhlé důležitosti eminentní.

Slovník český. Rukověť českého pravopisu, mluvnice a fraseologie. Sestavil V. Flajšhans (3. sv. »Ilustrovaných katechismů naučných«, nákl. Hejdy a Tučka).

Není to vlastně slovník v obecném smysle. Podružným oním názvem opravuje se poněkud titul první; jest to jen rádce abecední v pochybných věcech pravopisných, mluvnických a fraseologických. Pravopisná část sestavena podle Wenzlova »Pravopisného ukazatele«, jež vydali Bílý a Roth r. 1886. Část mluvnická prý založena na Gebauerově mluvnici, fraseologická část hlavně čerpána z Bartošovy »Rukověti správné češtiny«.

Pravopisu a mluvnice nelze od sebe dělit. P. spisovatel nepodává však pravidel grammatických, jež by byla spolu pravopisně důležitá, nýbrž sestavil jen grammatické vzorce, jež před slovník položil a k nimž ve slovníku tu a tam odkazuje. Nechce poučovati čtenáře, proč tak a onak jest psáti, nýbrž jen, jak jest psáti. Jest sice známo, že vědění zdůvodněné jest daleko cennější a pevnější než neodůvodněné, ale přestaňme na onom požadavku menším a popatřme, jak mu jest vyhověno.

P. spisovatel uznal sám (Učit. novin 21. ledna t. r.). že »nejvyšším správcem a moderátorem jazyka jest živý a obecný usus«. Toť zásada samozřejmá; vždyť účel jazyka spisovného jest čistě praktický, aby se totiž všichni členové téhož národu spolu co nejsnáze a nejpřesněji dorozuměli. Čím bližší bude tedy jazyk spisovný mluvě lidové, tím snáze se dosáhne cíle. Ale zdá se, že i ve filologii jsou zásady jen proto, aby se podle nich nejednalo. Nedivíme se, že p. spis. zavrhuje lidové tvary: mřu — mřou, peču — pečou, můžu — můžou, ač snad i zde jednou grammatika dopřeje vlády všemocné vládkyni jazykové, analogii. Ale divíme se, že zavrhuje tvar *lžu, lžou*, který nejen jest lidový, ale i grammaticky správný. Kde jinde přidržíme se mluvy lidové, když ani tam ne, kde je ona správnější než usus spisovný?

Zásadu svou, hlásající přednost »živého, obecného usu«, zrazuje p. spis. též při slově abych, ve spojení se zvratným slovesem, pak *při dvojslab. infinitivech na původní — iti*, stanou-li se trojslabičnými. Co se prvého týká, brání Hattalova vynálezu, že se má psáti: *abys se učil, abys si neuškodil*, což v celém království nikdo neříká, a vytýká tvary každému běžné a každým užívané, tedy nejvlastnější usus lidový, »aby sis dal pozor«, *aby ses učil* a p. — Při druhé věci: starý usus byl ovšem: píti — vypíti, tak jako krýti — přikryti, dáti — podati. Ale »živý, obecný usus« užívá beze všeho sporu převážnou většinou tvarů: píti — vypíti, tak jako krýti — přikryti. Povolí-li p. spis. tomuto živému usu jen při krýti — přikryti (ač ani tu ne důsledně, jak později uvidíme), nikoliv však též při píti — vypíti, dopouští se tím nedůslednosti.

Stejně hřeší p. spis. proti živému usu, uvádí-li ve vzoru A3 jenom tvaru: *beru, břeš, bře* atd. Tvary jako: *dřeš, přeš*, vyskytují se sice i v nové češtině ale jen za účelem komiky.*)

Také nebude dlouho možno zamezovati analogii vstup do dat a lok. pl. vzoru *kost*, kdež jazyk obecný má výhradně tvary podle duše. Proto p. spis. vším právem uvádí vzor *b30: ves*, s dat. pl. vším a lok. všich; ale měl to učiniti důsledně i u vzoru *kost*. Živému usu (v Čechách) též naprosto odporuje, chce-li p. spis. pravidlo o krácení dvojslabičných feminin prováděti také na př. na vzoru *b9: moucha* a odporuje-li tvary: *muchám, muchách, muchami*.

*) Nezní to panu spis. nějak známě? Těm, kteří přes tureckou reklamu pana dra Bačkovského přece nečetli páně Flajšhansovy kritiky »Pravidel«, uveřejněné v »Učitelských novinách«, připomínáme: P. dr. Fl. vytýká tam »Pravidlům« vedle neoprávněného novotažení (jako: *lžu, lžou, vypíti* ...) také »komické« tvary: *dřeš, přeš*. Ale vymítá tím mrvu z oka bratra svého a bře vna ve svém oku nevidí. »Pravidla« ovšem mají také tvary: *břeš, bře*, ale to jen vedle tvarů: *bereš, bere*, kdežto p. dr. Fl. má jen tyto »komické« tvary.

Držel-li se p. spis. v uvedených věcech příliš rigorózně dřívějšího usu grammatického na škodu lidového, vidíme jinde naopak, že je až příliš liberální; dovozuje, ač jen jako méně správné, i tvary jako: mečmi (a 23), polemi (c 10), akk. máf (b 28), 3 os. mn. ví (A 23). To jest *novotaření neoprávněné* právě tak, jako když zavrhuje složená slova, v jazyce spisovném i lidovém žijící, a je nahrazuje výrazy rozvitými, jako: rovnováha — rovná váha, mladočech — mladý Čech, zloduch — zlý duch, zlovuk — zlý zvuk, zlovyk — zlý zvyk, sněhobílý — bílý jako sníh atd.

Takovéto složeniny jsou v jazyce českém od pradávna; stará čeština měla jich ještě mnohem více, jak posud ukazují četná jména vlastní jako: Dobrohost, Dobrosyn (opp. zlosyn) Dobrověst, Radhošť, Tatobity, Borohrádek, Běloves, atd., čehož ostatně p. dr. Fl-ovi jako znalci staré češtiny říkati netřeba.

Všimněme si nyní volby vzorců. Vzorců jest veliký počet: (a (masc.) 62, b (fem.) 80, c (neutra) 11, celkem 153 substantivních vzorů.) To mohlo by se zdáti předností knihy. Člověku grammaticky nevyškolenému je dobře dáti vzorů co nejvíce. Tak na př. nic nemáme proti tomu, že vedle vzoru a 1: mistr jest a 18: doktor (pro rozdíl ve vokk), vedle a 8: dub že jest a 9 mlýn, vedle b 1: voda že jest b 2: dráha, vedle b 7: kost že jest b 30: ves.

Ale jest tu také mnoho vzorů úplně zbytečných, aspoň pro rodilého Čecha, tak na př. když vedle uvedených již vzorů a 8: dub a a 9: mlýn jsou ještě vzory: a 2: hrbol, a 11: strom, a 25: buk, a 36: dojem, a 40: dvůr, a 58: dům. Vedle A 18: mřítí je zbytečný vzorec A 16: mlíti, a rovněž vedle A 19: kázati vzorec A 30: tázati se.

(Nerozlučitelnou hádankou zůstává, proč rozloučil p. spisovatel, co grammatika ode dávna spojila, proč rozházel na př. tvrdé o-km. neživotné, jak jsme viděli, po celém sklonění.)

Mnohé vzory podobny jsou biskupům in partibus infidelium: mají sice svůj pyšný název »vzorec«, ale nemají svěřených oveček, jež by se jimi řídily, jako na př.: a 18: dvéře, a 31: kněz, a 54: bratr, a 34: den, b 25: dcera, A 7: jíti, A 8: jísti, A 10: chtíti, A 33: viděti, C 5: pomniti a zapomenouti. U těchto slov zbytečně je čtenář nucen hledati ve vzorech, poněvadž jejich tvary mohly ještě s menším nákladem místa býti ihned při hesle ve slovníku.

Za to nevidíme tu několik důležitých vzorů. Mnohé chyby by se na př. zamezily vzorem práce. Z adjektivních vzorů jest pojat jen jediný e 2: králův, a chybí úplně vzor dobrý a pěší. Z časovacích vzorů nemá tu vhodného vzoru třídy 4.: prositi; uvedený vzor A 5: ctíti se nehodí, ježto tu není příležitost k chybám, jako proť, prosení. Vedle vzoru A 21: vléci rádi bychom viděli vzor na -h (mohu, stěhu), ježto změny souhlásky -h skýtávají obtíže.

Tolik o volbě vzorů. Shledali jsme, že volba vzorců není šťastna, ježto uvedeny jsou vzorce zcela zbytečné a scházejí vzorce nezbytné. Ale ani způsob, jak vzorců těchto užito, nevyhovuje. Byloť jich užito dílem *zbytečně*, dílem *nedostatečně*, dílem *chybně*.

Chce-li na př. p. spisovatel poučiti čtenáře, že slovo kyslík má gen. -u, nikoliv -a, bylo by mnohem pohodlnější a kratší, kdyby genitiv ten k heslu hned připojil, nežli aby odkazoval na vzor a 25. Rovněž stačilo u mnohých sloves, při nichž se chybuje jen ve 3. os. mn., připojiti k heslu tuto osobu, čímž by se ušetřilo čtenáři mrzuté hledání ve vzorcích.

Jinde *schází zase odkaz potřebný*. Co platen vzor a 62: porotce, nejsou-li naň ve slovníku při slovích: dárce, nálezce, správce, tvůrce, vůdce atd. odkazy? Bez odkazů jsou také slova na př.: patriota, čtvrt, pečeť, Radim, vejce, syn, oba, čtyři. Slovesa *býti, diti, diti se* jsou ve slovníku bez odkazu, takže jejich tvary, zařazené do vzorců, jsou úplně ztraceny.

Mnohé odkazy jsou *chybné*, na př.: dítě c 15 místo c 6 (c 15 vůbec žádné není abych A 1 (m. A 6.); ruka má odkaz b 21 na vzor Charis.

Leckde pouhý odkaz na vzor nedostačí, třeba zvláštní poznámky, na př.: vánoce b 2, (podle duše; což dat. - cům, instr. - ci? rámě c 3 a koleno c 1 (což tvary dvojné, a chybné - oum, - ouch?) přítel a 20, peníz a 42 atd.

Ani odkazu, ani poznámky není při slovech: kůň, rodiče, sto, líti, atd. Chybí ve slovníku i hesla takých slov, v jichž flexi se nesčetněkrátě chybuje, jako: noha, prsa, uši, lidé.

Z uvedeného snad dostatečně patrné, že »Slovník« jako rukověť mluvnice ani zdaleka nevyhovuje.

Popatřme, jak uspokojuje jako pravopisný ukazatel. Tu jest předním požadavkem, jenž se týká stránky kvantitativní, aby nechyběla aspoň obyčejná slova, v jichž psaní se kolísává, a naopak, aby tu nebylo slov nepotřebných, neužívaných.

Ale ve »Slovníku« chybějí vedle uvedených již slov: noha, prsa, uši, lidé též mnohá obyčejná slova jako: bílý, mlékárna, řici, ruština, stůjte, aréna, profil, profit, tón, telegram atd.; vedle povinen schází ž. a stř. r. povinna, povinno.

Za to je tu *veliký počet slov nyní vůbec ve spis. jazyce neužívaných*, na př. ohnivo (= článek řetězu) obvinný, odličný, opich, oříš, padký, pájka, pampelík, paprysk, pomýčnost, poskonný, přízpěvek, ráhle, řehýnkati se, rtutizna, samotryzeň, skokulík atd. Většiny z nich ani Jungmann nemá; přejata z »Ukazatele« a tam zase z Kotta.

Další požadavky, jež klademe na »Slovník« jakožto pravopisný ukazatel, jsou po stránce kvalitativní, aby všechno bylo *správné, určité a důsledné*.

Ale ve »Slovníku« nacházíme i chyby. Vedle uvedených již: mečmi, akk. máť, ř., os. mn. ví, rovná váha (= rovnováha) atd. jsou to na př.: adj. ranný, ranní = jitřní (místo raný, raní), niveč (jako nominativní heslo je nemožné), o něho (ač u neživ. musí býti: o něj), kláštky (m. kláštky) myšlénka (správněji myšlenka) třpytění (m. třpytiti se, nebo třpytění se). Adjektiva z part. přít. tvořená podávána jen ve tvaru -ící, na př. hasící, honící atd., ač jsou též na -ící, ovšem s rozdílem významovým. Chybně navrhuje se výraz: článek řetězu a doporučuje se za to neužívané dial. ohnivo. Slova jsou chybně dělena, na př.: shý-bnouti se. Abeceda jest mnohdy chybná, na př.: odkryti — odkryvač — odkryti — odkryvati: rovněž u hesla Radotín, u hesla spoléhati.

»Slovník« dále svou *neurčitostí a nejasností* svádí k omylům. Není totiž skoro nikde u slov stejně znících přidán význam slova, takže na př. někdo nevědoucí, jak psáti *bílý sníh*, najde si heslo *býlí*, a poněvadž není tu podán význam, napíše *býlí sníh* a to tím spíše, poněvadž *bílý* ve slovníku chybí. Podobně nezbytno jest udati význam u slov: bítí — býti, parový — párový, píchati — pýchati, přestati — přestáti, přesypati — přesýpati, prohlédati — prohlédati, správa — zpráva, přízpěvek — přízpěvek atd.

Pravopis má býti dále *důsledný*. Ale možno-li důvěřovati důslednosti ve »Slovníku«, který má sice heslo »rukověť«, na samém titule však píše to slovo »rukověť?« Vedle nedůsledností, vytknutých již při posudku v.orců, uvádíme na př. tyto: Nedůsledně kráceny dvojslab. infinitivy na -ýti, stanou-li se trojslab., na př.: dobytí, ubytí, zabytí — nabyti, odbyti (na násl. ř. odbyti), pobytí, pozbytí, přebytí, probytí; domýti, umýti — odmyti, obmyti, pomýti, promýti, podmyti; odkryti (o 2 ř. výše odkryti), ukrýti, zakryti — pokryti, překryti, přikryti. Podobně při rýti, výti a týti.

Nedůsledně psána substantiva tvořená z adj. na -nný a -ní, na př. pláteník — soukenník, a podobně bubeník, čalouník, komíník, ale celolánník, sklenník (!) atd.

Nedůsledně přejata slova cizí na on, na př.: balkón, balón, ozón — baron, citron, perron, salon. Nedůsledně psáno: reálka (pod heslem: »čistý«) a reálka, přehybač — pokrývač, nabíječ — pobíječ, poddajný — nepodajný, kázání — přikázání, stříknouti, přistříknouti — přestříknouti, zeslábnouti — sestárnouti, medalion — posti(l)lon, atd.

Z těchto ukázek, jen tak namátkou sebraných, vysvítá tuším dostatečně, že »Slovník« i jako *rukověť pravopisu* jest dalek dokonalosti.

Část fraseologickou posoudil si p. spis. sám řka: »Část fraseologická mohla býti podána jen v hlavních rysech; obšírnější výklad a theorii celou nalezne čtenář ve výborné Bartošově »Rukověti správné češtiny (1901)«.

Konečně zaráží nás veliký počet *tiskových chyb*, a to i ve vzorech, na př.: a 6, dat. lok. Homer (u), a 46: hadži nemá pravid. instr., b 9: moucha, lok. mu-chám, A 12 part. pass. dul, A 29 1 os. mn. ind. pšme, A 31 ř. os. sg. ržeš atd.

Ale něco přece je na knize jako na všech dosavadních Katechismech všl chvály hodno: *vnější úprava*. Tisk jest krásný; jiným typem tištěna slova cizí, jiným slova domácí správná, jiným nesprávná, jež mimo to označena nápadnými znaménky: význam znamének podán na každé stránce dole. Celá úprava je velice praktická a pečlivá; škoda, že téže chvály nemůžeme vzdáti i obsahu.

V Žižkově, dne 5. února 1902.

V. Hulík.

Th. Řídot: Nemoci paměti. Nákl. J. Pelcla Dle dvanáctého vydání francouzského z roku 1898 přeložil Jan Nepokoj. Za 2 K, váz. 2 K 70 h. Spisovatel této.

knihy běže se novou drahou po stopách předních pracovníků na poli současné psychologie: Tainea, Mandseyle, Winslowa, Stewarta a j.; ve svých stručných povšechných částech jest jeho dílo takřka katechismem této vědy. Paměť, jak ji psychologie obvykle popisuje a jak jí obecně rozuměno, není dle stanoviska Ribotova pamětí úplnou, nýbrž toliko její zvláštní nejvyšší a nejsložitější případ, poslední článek dlouhého vývoje, kotvícího hluboko v životě organickém.

Prozkoumav na základě zjevů pathologických přecetné poruchy paměti, jak paměť vzniká a zaniká, autor objasňuje tím zároveň, co paměť jest. — Obsah knihy jest tento I. k. Paměť jakožto jev biologický. II. k. Amnesie povšechné. III. k. Amnesie částečné. IV. k. Vzněty paměti — Závěr.

Dějiny umění národa českého. Nařal Ferd. J. Lehner, S četnými původními ilustracemi a barvotiskovými přílohami. Vyšel sešit 8. Cena 70 hal. Nákladem »Unie« v Praze.

V zajímavém obsahu tohoto sešitu nalézáme výpis a popis nejstarších staveb románských v Čechách a na Moravě, tak zvaných rotund, počínaje kostelíkem sv. Martina, pozůstatkem bývalé slávy Vyšehradu, i těch, jež se nám nedochovaly, ale o jejich existenci jsou zaručené zprávy. Z moravských památek toho druhu popisuje autor zevrubně rotundu sv. Kateřiny na hradě znojenském. Znamenitým dokumentem přístaveb románských jest autorův kostelík Nar. P. Marie v Holubicích u Prahy, jež ukazuje, jak vypadal kostel vystavěný sv. Václavem na hradě pražském ke cti sv. Vítu. Dílo psáno je slohem populárním a provázeno hojností vědeckých dokladů a citátů pod čarou, i vyhovuje takto požadavkům knihy populární i vědecké zároveň.

Spisy Julia Zeyera. Ondřej Černyšev. Román. Právě vydán úplný. 8, stran 369, brož. K 4 60, váz. K 6 60. Současně vyšel sešit 20. »Spisů« přinášející začátek »Novell«. Cena 40 hal. Nákladem »Unie«.

Jul. Zeyer ještě za svého života určil »Ondřeje Černyševa« k zahájení svých sebraných spisů. Jest z jeho nej přednějších děl a svého času vzbudil autorovi obecnou oblibu. Také druhý svazek »Spisů« bude mít svou přitažlivost: Je to kniha slavných »Novell« autorových, přinášející tři brilantní kusy jeho prósy »Jeho svět a je«, »Miss Olympia« a »Xaver«.

Taine. Tainovy dějiny literatury anglické vyšly právě v nakladatelství Josefa Pelcla (Praha, Lipová ul. 8.), a to svazek I. Doporučujeme každému čtenbu tohoto spisu, jež literaturu pojímá jako dílo národa, z něhož ze povahu národa poznati nejdokonaleji. O velikých přednostech jeho práce, skvělém, barvitěm slohu, uměleckém seřazení materiálu, plastičnosti kresby není ani třeba mluvit, požívají světové pověsti; v tomto I. sv. vypsány jsou počátky literatury a tož Sasové, Normané a nový jazyk. V knize II. vylíčena renaissance pohanská (mravy, poesie, prósa) a končí se Baconem. Překlad pořídil prof. Ol. Sýkora. Cena tohoto svazku K 4 20.

Archiv für slav Philologie. Red. V. Jagić ve Vídni XXIII svazek. Seš. 1 4 V Berlíně 1901 Weidmannovo knihkupectví. Ročník 20 m., sešit po 6 m. Obsah celého ročníku: Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte Besäda trech's svjatitelej od R. Nachtigalla — Zwei syntakt. Eigentümlichkeiten der russ. Sprache od Ign. Kozlovského. — Zum Heisternecker Dialekt od F. Lorentze. — Einige Streitfragen, 5 u. 6, od V. Jagiće. Ueber die Zoroaster Prokopios od L. Niederla. — Zur Entwicklungsgeschichte der slav. Deminutiv- und Amplificativsuffixe od Alex. Behce. — Ein Sendschreiben Veitranic's an Hektorovic od M. Rešetara. — Beiträge zur ältesten Geschichte der Slaven und Litauer od A. Brücknera. — Zur Stellung des Polnischen od tohož. — Zur Frage über die Heimath der Legende vom heiligen Gral od A. N. Veselovského. — Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter, od Fr. Vidice. — Perun und Thor od St. Rožnického. — V »kritickém oznamovateli« jest posouzen Jagićův spis Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslav. Sprache. »Vondrákova Altkirchenoslav. Grammatik prof. Pastrnekem. Bernkerova Wortfolge in den slav. Sprachen A. Benčem, Stepovičova Serbokroat. Literaturgeschichte, Lipovského Die Kroaten, Nakičův Kroat. Gesangsbuch, Jensenova studie Gundulić und sein Osman a Gavrilović über Dor. Obradović vesměs od M. Rešetara Pypinova Historie literatury ruské, Brožův Ivekovičův charvatsky slovník, Gebauerův Staročeský slovník Brücknerův spis Civilisace a jazyk, Šljakova Kozpravy O slov. a ruském zvykozpitu, Hrákovo Nářečí českomor. a m. j. od V. Jagiće, další posu ky od Lipunova, Speranského, Brücknera, Prijatela a Ščepkina a hojně Drobné zprávy Ročníku píše, en, estfik jmen, osob a věcí od A. Brücknera.

Zeitschrift für das Realschulwesen, redigovaný ř. prof. vídeňské techniky Emanuelem Czubrem, šk. radou prof. Ad. Bechtlem a šk. radou řed. Moř. Glöserem přináší v 8. sešitě letošního ročníku v rubrice Bücher, Zeitschriften- und Programmenschau (vždy bohatě zastoupené) velmi pochvalný posudek o Uranoskopu prof. Ad. Macha z Jičína z pera dra K. Zahradníčka. — V předešlých 2 číslech od téhož vzácně k nám pozorného p. referenta obsažen byl podrobný posudek loňského ročníku *»Věstníku českých profesorů«*; všimnuto si každého článku a podán stručný jeho obsah. Vůbec *»Zeitschrift für das Realschulwesen«* se chová k literární činnosti českého professorstva spravedlivě a uznale; a není-li tam o veškeré jeho práci referátů ji vyčerpávajících, zaviňuje to jenom nedostatek zpravodajů; vůle dobrá při redakci jistě jest.

Nové časopisy. Do řady našich časopisů přistoupilo jich několik, na něž upozorniti pokládáme za svou povinnost.

Je to především Selský archiv, časopis pro obecné i kulturní dějiny selského stavu. hlavně moravského i slezského, jež se jala vydávati Selská jednota v Olomouci za redakce prof. Vinc. Praska. V úvodním prohlášení se praví, že *»S. a.«* bude sbíráti skrovné už zbytky listovních památek našich vesnic na Moravě a ve Slezsku, pak přinášeti poučné články k obecným a kulturním dějinám selského stavu a vůbec oživovati lásku k pozemku a půdě, kde rolník jest pánem svým. Pro lepší poznání uvádíme z obsahu čísla 1. a 2: V. Prasek, Dějiny stavu selského na Moravě a ve Slezsku až po r. 1200. — Fr. Polívka, Odkud se k nám dostaly zemáky. — Šafrán. — Prof. Ed. Domluyt, O starém účtování obecním — Zábavné knihy našich předků. — V. Prasek a Fr. Slavík, Osady familiantské čili kolonie za 18. stol. — Selské divadlo. — Drobnosti o pastýřích. — Hraničné stromy. — Obecní pečeti. — Kterak přijímali za souseda. — Opustlé osady. — Hanácké operetky. — Všehochut. — Listinář. — Na *»Selský archiv«* se předplácí 4 K ročně; vycházeti bude čtyřikrát do roka o 5 arších Administrace jest v Olomouci (Národní dům).

Rovněž na Moravě počal vycházeti časopis Tělesná výchova a to nákladem knihkupce A. Píše v Brně a redakcí učitele tělocviku na brněnském c. k. I. českém gymnasiu Jarosl. Karáska. Určení jeho vyjadřuje již název: bude věnován hlavně tělesným cvičením mládeže. Bude vycházeti desetkrát do roka a předplácí se naň ročně 6 K 50 h. Doposud tělesné výchově určen byl značný díl časopisu *Zdraví*, lidového listu veškerého zdravotnictví a výchovy tělesné, jež jako orgán svůj vydává nákladem Ed. Beauforta Česká společnost pro veřejné zdravotnictví v Praze za redakce dra Duchoslava Panýrka a spoluredakce pí. Šnajdaufové-Čadové, MUDra K. Chudoby, inž. Lud. Čížka a uč. tělocviku Jos. Klenky.

Časopisu turistů vyrostl sok v čtrnáctidenníku *Do Světa*, věnovaném cestování a zábavě. Redaktorem jest prof. dr. Jiří Guth, jenž rediguje také Časopis turistů. Vytkl si za úkol pěstovati především cestopis poučně i zábavně psaný a podávati také zajímavé zprávy zeměpisné, národopisné a p. původní i cizí. *Vědecký* zeměpis však jest vyloučen, aby časopis nekonkurroval se Sborníkem zeměvědným, a aby neubíral půdy Časopisu turistů, jest z programu vyřaděn i širý obor české turistiky. Náklad na časopis *Do světa* převzal p. Čeněk Šulc, který právě také zřídil první českou cestovní kancelář, spojenou s obstaravatelstvím a jednatelstvím. Obsah prvních čísel jest pestrý a vábný, ilustrace hojné. Mezi přispívateli čteme Jos. Kořenského, dra Jos. Štolbu, dra Em. Faita, Fr. Klementa, a slíbeny jsou příspěvky též od Sv. Čecha, Ig. Hermanna, V. Štecha, Vráze, Kronbaura, dra Prusíka a j. Hojně zastoupena též rubrika Drobných zpráv a literatury. Ke každému druhému číslu přiložen jest *»Cestovní rádce«*, oznamovatel cestovní kanceláře Šulcovy. Předplácí se na rok 6 K 50 h. Administrace v Praze na Ferdinandově tř. č. 33.

Posléz ještě uvádíme, že měsícem březnem Ústřední spolek učitelských jednot na Moravě počal vydávati *»Věstník«*, jako vlastní orgán pro stavovské a organizační otázky učitelstva moravského. Učitelům, kteří jsou členy jednot zastoupených v ústředním spolku, posílá se *»Věstník«* zdarma, nečlenové platí ročně 4 K. Zásilky pro redakci přijímá Jos. Úlehla, ředitel měšť. školy v Kloboukách u Brna, předplatné Frant. Bašný, učitel v Kohoutovicích u Brna. — Časopis vychází prozatím dvakrát za měsíc tiskem V. Horáka a spol. v Prostějově a slibuje býti z nejlepších listů učitelských, jsa řízen směrem pokrokovým, obezřetně a s nejlepší snahou.

VĚSTNÍK

ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 5

VIII. sjezd českého professorstva.

Po mnohých překážkách a odkladech uskutečněna byla snaha výboru, aby po zdařilém sjezdě brněnském z r. 1894 *brzy* následoval důstojný nástupce jeho, teprve letos o svátcích svatodušních. Chystán byl tento osmý sjezd již v letech 1895—99., ale výstavy, velké slavnosti, výmin. stav a j. události těch let způsobily vždy odklad jeho. Na rozhraní obou století r. 1900 vydáno dokonce již svolání k němu (měl se toho roku konati v Budějovicích) — ale většina sborů vyslovila přání, aby vzhledem k současné světové výstavě pařížské byl odročen. Nastaly opět nové překážky, až r. 1901 už se rozhodl výbor necouvnutí před žádnou okolností, a hned se ujal příprav. Ve valné hromadě dne 23. listopadu 1901 konané předložil návrh na sjezd, jakož i návrh, aby o místě, kde by měl býti konán, zavedeno bylo hlasování ve sborech. Když pak většina sborů se vyslovila pro Prahu, zvoleny ihned potřebné výbory: ubytovací, přednáškový, novinářský, zábavní, vycházkový, jednatelský, pak reální, odbor pro klassickou a moderní filologii, pro dějepis a zeměpis, vědy mathematické a přírodní, pro filosof. propaedeutiku, kreslení, tělocvik a zdravotvědu, odbor katechetský a těsnopisný.

Odbory přípravní pilně se scházely a sestavily celý program sjezdový. Jak o tom podána zpráva již ve 4. čísle našeho Věstníku. Pak podány žádosti za dovolenou na středu dne 21. května k vys. ministeriu, za slevu jízdného pro účastníky z obecních a zemských ústavů k ředitelstvům drah; za povolení velké zasedací síně na radnici staroměstské, pak za propůjčení potřebných místností v c. k. reál. a vyšším gymnasiu v Křemencově ulici a v Měšťanské besedě pražské požádání osobně příslušní činitelé; čelní hodnostáři a zástupcové školství pozváni k účasti dílem osobně, dílem písemně.

Na sobotu dne 19. května položeno bylo uvítání účastníků o přátelském večeru ve velikém sále Měšťanské besedy pražské. Sešlo se na 200 kolegů, mnozí po letech se tu shledali zase, stáří se tu snoubilo s mládím, trojí generace učitelská: odcházející, v plné svěžesti působící i nově nastupující shromáždila se svorně dnes ke společnému pobavení, zítra ke společné práci pro dobro budoucí. Zraky zářily, ruce se tiskly, srdečné veselí pronikalo všecky. Vířivé zvuky hudby Šeborovy a lahodné písně pěveckého kvarteta

učitelského, vzorně přednesené, zvyšovaly ještě radostnou náladu. Páni zemští školdozorci hned zde byli zastoupeni plným počtem. Vítací řeči starosty spolku řed. Starého a starosty Měšťanské besedy p. stav. rady Tereby odměněny bouřlivým potleskem.

Druhý den ráno v osm hodin sloužena Monsignorem prof. dr. Drozdem mše sv. v universitním kostele u sv. Klimenta. Dostavilo se hojně sjezdovníků. Všeobecně překvapil vzorně krásný zpěv chovanek českého ústavu učitelského, přednesený řízením učitele zpěvu p. Mladého; svědčil o výborné škole a byl ke cti jak chovankám tak p. koll. Mladému. Překvapení to uchystal katecheta ústavu P. Václ. Černý. Po mši sv. poděkovali řed. Starý a Bílý Monsign. Drozdovi za ochotu jeho i p. koll. Černému. Odtud šlo se již přímo na staroměstskou radnici, kdež se brzy velká zasedací síň naplnila vzácnými hostmi a milými účastníky sjezdu. Všech přítomných bylo na 300. Hodnostáři zaujali přední křesla, u předsednického stolu zasedli starosta Starý, náměstek Zdeněk, tajemník Bílý, jednatel Ruth a zapisovatel Krátký. Stenografům vykázan byl zvláštní stůl. Krátce po 9. hodině vystoupil starosta města Prahy p. *JUDr. Vladimír Srb*, a přivítal shromáždění těmito srdečnými slovy hlučně akklamovanými:

Slavné shromáždění! Jakožto starosta královského hlavního města Prahy, dovoluji si veškeré účastníky sjezdu českých profesorů v těchto památných síních vítati co nejsrdečněji! Program, který jste si položili, jest velmi obsáhlý a svědčí jen o veliké a intenzivní vědecké činnosti našeho professorstva. Přeji sobě a jsem přesvědčen, že návrhy a pokyny, které vyjdou z Vašeho středu, dojdou náležitého povšimnutí na místech povolání, a že sjezd tento dodělá se ovoce kýženého na prospěch vývoje našeho středního školství, na prospěch vývoje naší mládeže! V tomto přání a v tomto přesvědčení přeji tomuto sjezdu českých profesorů jménem královského hlavního města Prahy největšího zdaru! (Výborně! Na zdar! Potlesk). Po té ihned povstal starosta Ústředního spolku řed. *Starý*, aby panu starostovi odpověděl a přednesl tuto uvítací řeč:

•Jménem slavného shromáždění dovoluji si vysoce slovutnému pánu primatoru královského hlavního města p. doktoru Vladimíru Srbovi vysloviti nejvroucnější dík za osobní a ochotné uvítání, jakož i za uznání a projevená přání a prositi, by rovněž tak slavné městské radě tlumočil náš uctivý dík za propůjčení této staroslavné síně k sjezdu našemu! (Výborně! Potlesk.).

Slavné shromáždění!

Velectění pp. hosté a milí kolegové!

Pokládám si za obzvláštní čest, že jest mi jako starostovi »Ústředního spolku čes. prof. v Praze« popřáno zahájiti *8. sjezd českého professorstva*.

Roku 1883 pořádán byl první sjezd professorstva východočeských střed. škol v *Králové Hradci*, r. 1884 druhý sjezd v *Chrudimi*, r. 1885 třetí sjezd v *Kolíně*, r. 1886 čtvrtý, jinak *první obecný* sjezd čes. professorstva v *Praze*, r. 1887 pátý, vůbec druhý obecný sjezd v *Litomyšli*, r. 1890 šestý čili obecný 3. sjezd v *Plzni*, r. 1894 sedmý, vůbec čtvrtý obecný sjezd na sesterské Moravě v staroslavném městě *Brně*, jemuž jsem měl čest předsedati s přítomným zde slovutným p. šk. radou *Frant. Bartošem*, a jenž zajisté utkvěl všem účastníkům ve velice příjemné vzpomínce. (Souhlas.)

Slavné shromáždění! Nechci šířiti slov o důležitosti podobných sjezdů, dovoluji si toliko uvést některé výsledky, jichž se dosavadní snahy »Ústř. spolku čes. prof.« dodělaly. Vzpomínám pouze:

1. Úpravy pensí a platů našich, jež nás stála neobyčejného úsilí a času, a kdež výhradně naším přičiněním vymoženo, že se pense počítá buď dle třídy professorovy nebo dle služného jeho, ale vždy na stránku lepší, tak že na př. vdově po professoru VIII. třídy hodnostní může se dostat pense i dle třídy VII., a kdež dále vymoženo jednotné základní služné. 2. Uvádím: Vpočítávání let supplentských profesorům na paedagogiích do definitivy a kvinkvenálek; 3. vymožení maxima 17 hodin vyučovacích pro filology na reálkách, což jest výhradně naše zásluha pod. jako 4. vydání českých blanketů na školní známky; 5. Spolupůsobení při vypracování návrhů učebných osnov pro jazyk český a německý na gymnasiích; 6. Vypracování nových instrukcí pro stravovatele a odpovědné dozorce, jehož se spolek účastnil a jež vydal. 7. Dále spolek se staral o stejnoměrné vpočítávání let suppl. profesorům a o snížení maxima filologických hodin na reálkách na 17 na zem. střed. školách na Moravě. 8. Podal petici za honorování článků ve výročních zprávách školních, za ustanovení diet pro výlety a vycházky a za reformu postavení učitelů tělocviku. 9. Žádal za udílení stipendií učitelům kreslení do Italie a Řecka. 10. Žádal za dodatečné upravení vpočítávání let suppl. bývalých dlouholetých supplentů do stabilisace a kvinkvenálek. 11. Spolek byl činným při úpravě normální osnovy učebné pro reálky (z r. 1898). 12. Účastnil se petice úřednické o vpočítávání aktivních přídavek do pense a petice za zvýšení aktivních přídavek v Praze. 13. Spolek účastnil se oslavy 50-letého jubilea panovnického, vydav důkladný spis o českém školství středním, sepsaný osvědčeným znalcem dějin školství českého, prof. J. Šafránkem. 14. Spolek účastnil se také *holdovací adresy Jeho Veličenstvu podané na oslavu 70. výročí narozenin Jeho Veličenstva* a způsobil, že podána byla jménem veškerého professorstva. 15. Pořádal velmi zdařilou slavnost 50. výročí vydání *organisační osnovy pro reálky*. 16. Oslavil důstojně památku stých narozenin největšího Čecha-Moravana *Františka Palackého*. 17. Zvláštní komise, jejíž referentem jest prof. Fr. Ruth, pracuje o vydání jednotného a spolehlivého *seznamu nejlepších knih pro knihovny žákovské*. (Výborně.) 18. Spolek náš vydává již devátý rok »*Věstník čes. profesorů*« nezištně a dovedl mu získati hned v počátcích jeho subvence se strany vys. vlády i se strany České akademie. Duch a směr tohoto časopisu uznán jest nejen v časopisech českých, ale i v odborných časopisech německých, polských a chorvatských. 19. Spolek stará se také o příhodnou četbu pro mládež středních škol a širší obecnost, vydávaje již po 8 let *Českou knihovnu poučení a zábavy řízením kol. Bílého*. Členy spolku napsána tu byla řada znamenitých spisů trvalé ceny, z nichž některé jsou jedinými podobnými spisy v literatuře naší a všechny slouží jí ke cti. První svazky i samým vys. ministerstvem byly školám doporučeny jakožto vzorná četba. Knihovna tato dospěla právě k 100. sešitu, jímž se počíná dávno želaný výbor z prósy nesmrtelného mistra jejího Jana Nerudy, uspořádaný prof. Janem Kabelíkem. 20. Letos počal spolek vydávati »*Kalendář čes. prof.*« se seznamem všech střed. škol neb jim příbuzných, a chystá se vydati citelně pohřešovanou *knihu normálii* pro české školy, asi jako vydal pro německé známý Hübl, jen že dokonalejší. (Souhlas.)

21. Spolek pořádá od let už *divadelní představení* pro studující, jež se těší obecnému uznání a staly se vzorem pro jiná města a jež umožňují více

než 200 žákům bezplatnou návštěvu každého představení. (Souhlas.) Spolek sleduje a všímá si všech zjevů na poli školském, literárním a vědeckém, uměleckém i národním.

22. Nejnověji pokusil se o pořádání *uměleckých koncertů pro studentstvo*, aby toto i v oboru zpěvního a orchestrálního umění seznamovalo se s výtvary našich předních veleduchů.

Požadavky a pokroky nové doby nezbytně toho vyhledávají, aby professorstvo častěji se scházelo ke společným úvahám a úradám. (Souhlas.)

Stav professorský jest stavem stále a neunavné práce. Nynější dnové, ustanovení k oddechu po úmorné práci, jsou toho výmluvným dokladem, neboť ode dneška až do středy včetně konati se budou odborné přednášky (na počet 47), mající za účel jednak zdokonalení metody a učebné osnovy, jednak seznámiti s novými výzkumy a výsledky přemýšlení a usilovné práce jednotlivých kolegů; bude také jednáno o věcech stavovských, které stav náš tísní, z nichž jsou nejdůležitější stabilisace supplementů a započítávání let supplementských, vpočítávání aktiv. přídavku do pense, odstranění zkušebního triennia, porotní povinnosti profesorů, atd. (Souhlas.)

Bohdá, že dojdou povšimnutí a náležitého ocenění snahy českého professorstva na místech nejvyšších, čehož jest nám slibným znamením přítomnost našich velect. p. představených škol středních i vyslání zvláštního referenta vys. c. k. ministerstva kultu a vyučování, p. prof. *Ant. Setunského*. Zároveň konám milou povinnost, děkuje uctivě *vys. úřadům školním* za vzácnou přízeň spolku našemu věnovanou a za ochotnou podporu a uznání snah spolkových.

Dle § 15. stanov spolkových pořádá sjezd po usnesení valné schůze Ústředního spolku sám výbor, rozšířiv se na výbor sjezdový. Těžký úkol ten obětivě vzali na se:

1. V odboru *ubytovacím* prof. *Klenka, Sallač, Zachystal*.
2. » *zábavním* prof. *Sallač a Veverka*.
3. » *výstavním* prof. *John, Zdeněk, Sommer*, dr. *Vladimír Novák*, dr. *Vlach*.
4. » *redakčním* řed. *Fr. Bílý*, prof. *Ruth, Krátký*, dr. *Herout*, Karel *Černý, Durych*.
5. » *vycházkovém* docent dr. *Vladimír Novák*, prof. *Ruth, Konůpek, Peprný, Sekanina*.
6. » *přednáškovém* docent prof. dr. *Groh*, dr. *Faktor*, dr. *Vladimír Novák*, Ant. *Libický*.
7. » *finančním* prof. *Stýblo, Pour, Václ. Černý*.
8. » *stenograf.* prof. dr. *Al. Herout*.

V *praesidiu sjezdovém* zasedají: Starosta spolku ředitel *Václav Starý*, místopředseda prof. *Jaroslav Zdeněk*, stálý tajemník řed. *Fr. Bílý*, jednatel prof. *Fr. Ruth*, pokladník prof. *Fr. Stýblo* a zapisovatel prof. *Fr. Krátký*.

Pocity nelíčené radosti naplňuje nás přehojné účastenství tolika vážených hostů a přesvědčuje nás o tom, že snahy naše sledovány jsou s živým zájmem ve všech kruzích intelligence, a vzácná tato účast bude nám mocnou vzpruhou při naší těžké práci.

I pokládám za svou obzvláštní a milou povinnost *slavné shromáždění co nejvřeleji a nejuctivěji uvítati*. Obzvláště děkuji vzácným pp. hostům, kteří nás ráčili poctiti svou přítomností, zejména p. zem. a říšským poslancům

dru. *Heroldovi*, dru. *Pantůčkovi*, dru. *Čelakovskému*, dru. *Fiedlerovi*; p. zem. šk. inspektorům Fr. *Rosickému*, dru. Ed. *Kastnerovi*, vlád. r. J. *Sobičkoví*, dru. Fr. *Krskovi*, K. *Nečáskovi*, Prok. *Procházce* a jmenovitě též p. zem. inspektoru Janu *Slavíkovi*, jenž obětovně dojel ke sjezdu našemu z Brna. Jeho Magnif. rektorovi staroslavného učení university Karlo-Ferdinandovy p. prof. dru. *Sýkorovi*; Jeho Magnif. rektorovi vys. učení technického panu prof. dru. Gabr. *Blažkovi*; zástupci slavné České akademie pro vědy, slovesnost a umění, gener. sekretáři p. prof. dru. Bohusl. *Raymanovi*; zástupci Král. učené společnosti p. prof. dru. *Mourkovi*; vysoce slov. pp. děkanu prof. dru. *Zubatému*, dvor. radovi prof. dru. *Strouhalovi*, prof. dru. J. *Jarníkovi*, prof. dru. *Woldřichovi*, prof. dru. *Gollovi*, *Královi*, *Krausovi* a dvor. radovi ryt. *Webrovi* z Pravomilu, dvor. radovi *Kotsmíchovi*, vlád. radovi Janu *Šlastnému*, šk. radovi *Bartošovi*, insp. pro kreslení na Mor. *Andělovi*, škol. radovi *Lešetickému*, profes. *Kottovi*, *Kryštůfkovi*, *Spiessovi*, okres. inspektorům *Hanzlovi*, dru. *Kaňkovi*, zástupcům různých spolků: »Mittelschule« v Praze prof. dru. *Bittnerovi*, »Jednoty čes. matematiků« dvor. radovi prof. dru. *Strouhalovi*, a prof. Aug. *Pánkovi*, spolku pro podporování nemajetných stud. na české fakultě filosofické v Praze prof. dru. J. *Jarníkovi*, a pp. zástupcům »Jednoty uč. škol měšťanských« v Praze Wimmrovi, Kotoučovi, řed. Vlachovi a Fryd-rychovi, jakož i všem ostatním vzácným hostům, o nichž jsem osobně nezvěděl.

Svou nepřítomnost omluvili, přejíce sjezdu všeho zdaru: Jeho Excell. pan c. k. minist. kultu a vyuč. rytíř *Hartl*, Jeho Excell. pan c. k. ministr dr. Ant. *Rezek*, Jeho Excell. pan c. k. místodržitel hrabě *Coudenhove*, Jeho biskup. Milost p. dr. Fr. *Krásel*, vys. důst. p. kap. probošt *Hora* a vdp. kap. děkan *Hrádek*, vys. slovutný p. vicepraesident místodrž. *Dörfl*, vys. slovutný pan vicepraesident c. k. zem. šk. rady Fr. *Zabusch*, pp. dvorní radové dři. J. *Huemer*, *Pavlíček*, *Riedl*, *Gebauer*, *Kvičala* a *Weyr*, p. min. sekretář dr. *Krapl*, pan zem. šk. inspektor *Wenig*, zem. poslanec p. dr. V. *Škarda*, univ. prof. dr. *Vejdovský*, ředitelé dr. Cumpfe z Písku, Leander Čech z Nov. Města na Mor., dr. Kryštůfek z Tábora, Pošusta z Chrudimě, Soldát z Písku, Strnad z Kutné Hory, řed. Strakovské akademie univ. prof. dr. Trakal, řed. Vávra z Přerova, dále býv. starosta spolku vládní rada řed. M. Trapl a j.

Za vzácnou a nám milou přízeň projevenou stavu našemu mějtež všickni naše díky nejvřelejší.

Vynasnažili jsme se všemožně, aby i tento sjezd náš utkvěl v milé vzpomínce všem účastníkům.

Dle zásad starých Římanů spojovati užitečné s příjemným (*utile cum dulci*) budou mítí účastníci sjezdu příležitost pokochati se prohlídkou drahého skvostu slávy české Karlova Týna a světoznámých památností hradu pražského a velechrámu sv. Víta, kabinetů školních, museí, sbírek uměl.-prům. musea, uměl. výstav v Rudolfině a Rodinovy a j.

Shromáždili jsme se, mnozí pp. kolegové přijeli i z daleka, nešetříce svého pohodlí a nákladu, času ni peněz, abychom obnovili a utužili vzájemné styky kolegiální, abychom společným obcováním se utvrzovali v horlivém snažení o zdárné vychování a vzdělávání studující mládeže.

Národ náš od věků jeví vřelou touhu po vzdělání a jest tudíž nutno, abychom osvětu a vzdělanost mocně šířili po všech vrstvách národa našeho, neboť jedině pákami těmito šíří se i blahobyť v národě. (Souhlas.)

Sjezd náš zajisté opět ukáže, že české professorstvo ve svých snahách a pracích nezůstává za jinými pozadu a snaží se po stále vyšší dokonalosti. (Souhlas.)

Prodchnut pocity nelščené radosti zahajují osmý, vůbec 5. obecný sjezd českého professorstva a přejí z plna srdce, aby i tento sjezd náš prospěl zdařilými a vážnými pracemi svými našemu školství a je zdokonalil, aby stavu našemu přinesl též ve věcech stavovských kýžených výsledků.

Kéž i na dále udržuje se a mohutní kolegiální sjednocenost všech nás ve věcech středního školství, aby toto zdárně vzkvétalo ve vlastech našich na prospěch naší milé mládeže, naděje to národal (Výborně.)

Za panování Jeho Veličenstva zkvétá utěšeně veškeré školství a mocně se rozvíjí pod Jeho ochranou a záštitou, neboť vznešená a ušlechtilá mysl Jeho Veličenstva podporuje vše dobré a krásné. Proto zajisté souhlasí slavné shromáždění se mnou, když provolávám *Jeho Veličenstvu našemu Nejjasněj. a vřele milovanému císaři a králi Františku Josefovi I. hřímavé »Sláva, Sláva, Sláva!«*

(Celé shromáždění při závěru povstává a provolává třikráte hlučné »Sláva«.)

Opírajíc se o všeobecný souhlas, kterého doznala slova moje, dovoluje si předsednictvo sjezdové navrhnouti, aby zaslány byly ke stupňům *Nejvyššího trůnu*, jakož i Jeho Excellenci p. ministru ryt. *Hartlovi*, Jeho Excell. p. ministru dru. Ant. *Rezkovi* a Jeho Excellenci p. c. k. místodržiteli království českého hraběti *Coudenhoveovi* tyto telegramy:

Kabinetní kanceláři *Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.* ve Vídni.

»Veškerí účastníci zahajovací schůze sjezdu českého professorstva v Praze skládají ke stupňům Nejvyššího trůnu Jeho Veličenstva Nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa I., Nejvyššího tvůrce a ochránce našeho školství, hold nejoddanější věrnosti. (Celé shromáždění povstává a provolává »Sláva«.)

Jeho Excellenci p. c. k. ministrovi kultu a vyučování rytíři *Hartlovi* ve Vídni.

Účastníci osmého sjezdu českého professorstva středních škol v Praze vyslovují Vaší Excellenci jakožto svému nejvyššímu představenému nejhlubší úctu a nejuctivější díky za vzácnou vzpomínku. (Souhlas.)

Jeho Excellenci panu c. k. ministru dru. Antonínu *Rezkovi* ve Vídni.

Účastníci osmého sjezdu profesorů středních škol českých v Praze vyslovují Vaší Excellenci nejhlubší úctu žádajíce zároveň za další vzácnou přízeň Vaší Excellence. (Souhlas.)

Jeho Excellenci panu c. k. místodržiteli království českého hraběti *Coudenhoveovi* v Karlových Varech.

Účastníci osmého sjezdu profesorů středních škol českých v Praze vyslovují Vaší Excellenci jako předsedovi zemské školní rady nejhlubší úctu děkujíce zároveň za vzácnou vzpomínku. (Souhlas.)

Dále předsednictvo spolkové žádá za zmocnění, aby výbor směl zaslati pozdravné telegramy také vzácným příznivcům našeho spolku a stavu v ministeriu. (Souhlas.) Prosím nyní pana prof. dra. *Drtinu*, aby byl tak laskav a započal svou přednášku. Pan prof. uvítán byv potleskem, proslovil pak tuto řeč

O novějších směrech reformy středoškolské:

Velectěné shromáždění, slovutní pánové!

Slavným pořadatelským výborem VIII. sjezdu českých profesorů byl na mne vznesen čestný úkol, abych promluvil v první plenární schůzi o novějších směrech reformy středoškolské. Podjav se úkolu toho, chci předem vytknouti, že nepřišel jsem posuzovat ani odsuzovat, chválit ani výtky činit. V kruhu mužů tak vážených a zkušených, mezi učiteli svými a odborníky o vývoj českého školství středního nad jiné zasloužilými nenáleží mi propagovati snad dalekosáhlé a smělé plány reformní, úkolem mým může býti toliko podati, pokud na to stačím, některé úvahy o smysle dosavadního vývoje škol středních, referovati objektivně o současných důležitých pokusech reformních a naznačiti povšechně směr, jímž pravděpodobně snahy reformní v budoucnosti nejbližší budou se vyvíjeti. Přirozeně pro krátkost času do žádných podrobností není mi možno zacházeti.

O smysle dosavadního vývoje škol středních dovolu mi krátký rozhled historický. Školství každé doby odpovídá kulturní povaze její, každá doba vtiskuje ve své soustavě výchovné svůj ráz dorůstající mládeži ve shodě s celým svým životním a světovým názorem. Školství doby naší dělí se organicky na tři stupně, na školství obecné, střední a vysoké. Nebylo vždy rozdílů těchto. Školství obecné vzniklo v době nové, školství střední tvořilo pak součást školství vysokého, jsouc přípravou pro studie na fakultách vyšších, theologické, právnické a medicínské. Úkolem škol *ve středověku* bylo především připravovati pro stav duchovní, v němž celá intelligence středověká byla zahrnuta. Nejdůležitějším předmětem vyučovacím byla tu přirozeně latina, ale latina středověká, církevní, od klassické zcela odchylná, dýšící svým vlastním životem a duchem, jazyk živý, všeobecný dorozumívací prostředek tehdejšího světa. Proto v nejstarších školách klášterních, kathedrálních a pozdějších městských kurs latiny stál v popředí, žáci dle postupu jeho dělili se na tabulisty, donatisty a alexandristy a jen něco málo z realit si osvojovali, ovšem zase nepřímou toliko na základě znalosti autorů klassických. Veškerá soustava výchovná sledovala posléze cíl jediný, nejvyšší, usilovala o výchovu chovance k životu zbožnému (*vita religiosa*), jenž měl býti přípravou k pravému žití posmrtnému v nebi.

Podstatné změny nastaly působením *humanismu renaissančního*. Přestává tu býti úkolem škol latinských, osvojiti si latinu církevní, jde nyní o latinu klassickou, a nejvyšším cílem vyučování jest uschopniti chovance, aby nápodobou vytvořil díla slovesná, hodná slávy Vergiliovy a Ciceronovy. Světový a životní názor se mění. Naproti křesťanskému pohrdání světem a nedůvěře k rozumu přirozenému ovládá opět antický naturalism a racionalism, studium na školách učených přestává sledovati cíle náboženské a utkvívá na cíli jediném, jež slavný humanista *Erasmus Rotterdamský* vyjádřil slovy: *»Sapientiam ac virtutem finem esse studiorum«*, kde *sapientia* značí vzdělání rozumové, *virtus* pak zvláštní jemnost a ušlechtilost životní, takt v chování společenském, vyškolenost formální a zvláště eloquenci, čehož bylo lze nabýti ze stálého styku s autory klassickými, v nichž nalézána plnost vzdělání naproti odumírající scholastice. Moment estetický se uplatňuje, humanisté podivují se umělecké kráse starověku, napodobí ji a nekritisují, forma krásná je vším, *»sapere et fari«* stává se cílem nejvyšším a upomíná na nejskvělejší doby římských rhetorů a hellenských sofistů.

Reformace jsou v podstatě hnutí lidové a náboženské, pečují záhy o vzdělání vrstev lidových a není přízniva učenosti humanistické. Jsou známa slova Erasmove »ubi Lutherianismus, ibi litterarum interitus«. Ve zřejmé neshodě s profáním cílem výchovy humanistické stanoví reformace ústy štrassburského paedagoga *Sturma* opět zbožnost ve smysle mravnosti za cíl všeho vzdělání slovy: *Sapientem atque eloquentem pietatem finem esse studiorum.* K programu školství humanistického na školách protestantských stejně jako na jesuitských a jiných katolických je přidáno náboženské vyučování (*κατήχησις* puerorum) shodné s náboženským vyznáním. Tak humanism Erasmy v podstatě světský a antický za reformace i protireformace stává se *humanismem konfessionálním*, a školství vyšší po celá tři století směřuje za tímto ideálem výchovným. Nastává za této doby zpovrchnění a úpadek studia. Původní entusiasmus, který snažil se obnoviti starověké nazírání naturalistické na svět a život, utuchl, zavládl všude formalism, planá rhetorika, učilo se mnoho latině, skoro nic řečtině, autoři klassičtí se četli ne pro obsah, ale pro zvláštnost a eleganci stylistickou, mateřský jazyk byl proskribován, mluvití jím zakazováno a trestáno jako nečestné. Mezi tím, co novověké literatury v jazycích národních počínají se utěšeně vyvíjeti, mezi tím, co vědy přírodní činí netušené pokroky a rozšiřují obzor evropského lidstva, stávají se gymnasia tehdejší místem úzkoprse šablony, kde žáci Jesuitů osvojují si latinitatem puram i ornatam, píší latinské listy, skládají verše a chrie, a jak dí Voltaire. nenaučí se ničemu jinému nežli latině a hloupostem. K tomu druží se nechutná tendence moralisující: Posselius na universitě rostocké vyvozuje desatero Božích přikázání z tragedií Sofokleových, Chytraeus vykládá z Herodota pravdu křesťanského náboženství a Erasmus Schmidt ve své řeči o Americe obšírně uvažuje o tom, byla-li Amerika starověkým spisovatelům známa, projevuje úžasnou znalost klassické literatury, ale naprostou neznalost Ameriky a končí řeč svou dle všech pravidel rhetorických mistrně složenou zbožným přáním: »Kéž milostivý Bůh nevzbudí v nás touhy, abychom poznali krajiny americké, nýbrž spíše žádost, bychom se všichni dostali do nebe, právě své vlasti.«

Na konci 18. stol. však *hnutím novohumanistickým* nastává nová závažná změna a slibný pokrok. Kdežto zajisté ještě v 16. a 17. století řeč latinská ve skutečnosti byla řečí vzdělanců, jazykem vědy a literatury, a nebylo vlastně jiné literatury nežli latinská, na konci století 18. latina tohoto významu a privilegovaného postavení nenáhle pozbývá a stává se teprve ve skutečnosti jazykem mrtvým. Význam novohumanistického hnutí v celém vývoji školství učeného záleží v tom, že studium jazyků a literatur klassických staví se na základ zcela nový. Jazykům klassickým neučí se již ani pro praktické upotřebení jako ve středověku, ani pro nápodobu antických vzorů slovesných jako za humanismu renaissančního, ani ve službě určitého náboženského vyznání jako za humanismu konfessionálního, úkolem klassických studií humanitních stává se, vystihnouti obsahově mnohostranný význam antického života kulturního, zušlechtiti literární vkus a přispěti k výchově mravní. Moment jazykový, formální, bývalá eloquence ustupuje pořád více do pozadí, a slovesné vzory starověkých literatur napodobí se sice — ale již v jazycích národních a přispívají přirozeně velice k rozkvětu novověkých literatur. »Cultura et corporis et animi ducens ad perfectionem humanitatis,« vzdělání k pravé lidskosti, můžeme také říci „*sapiens atque eloquens humanitas*“, toť jakoby základní dogma nového názoru. A tu přirozeně celá bohatá kultura řeckého

národa — pro niž v různých *rationes studiorum* v kollejiích jesuitských a jiných nebylo místa — nabývá zvláštního významu. Učeného světa tehdejšího zmocňuje se pravá *graecomanie*, učená škola je chrámem hellenství, ujímá se pevná víra dle slov *Wolfových*, že »čím člověk vlastně v podstatě své jest, možno poznati jedině u Řeků«. Organicky pak souvisí novohumanism s literárním *hnutím romantickým*: projevuje se v něm odpor proti jednostrannému rozumářskému osvícenství 18. století, vzrůstá smysl pro cit a přirozenost naproti vymyšlené a vyumělkované kráse, a v básních homérských nalézá se pravá přirozená poesie. Evangelium přirozenosti, jak je hlásal Rousseau, nalézá všude vnímavý sluch, starověk řecký se idealisuje, a v duchu tohoto *esthetického classicismu* děje se veškerá reforma pěstování klassických jazyků na gymnasiích všech vzdělaných národů ve století 19.

Než od té doby rozvojem vědy historické a důležitými výzkumy archeologickými nazírání naše na starověk klassický podléhá opět změně, která dnes domáhá se vlivu na ducha středních škol. Kdežto novohumanism ve shodě s romantismem viděl v kultuře řecké typ pravé lidskosti a Řecko idealisoval, ujímá se dnes správné nazírání historické, *historický humanismus*. Dříve, jak dí *Wilamowitz-Moellendorff*, »celá Hellas byla zemí pohádky, Akropolis athénská neméně nežli ostrov faiaický, a řecké dějiny byly jediným věkem heroickým, války perské neméně nežli boje o Ilios. To bylo umělé, klamné světlo, a naše mládež má právo na pravdu. A pravda posléze musí býti vždy vzácnější nežli krásný klam, neboť klam působí lidé, ale pravda jest od Boha!«. Dějepisný, kritický relativismus odkrývá pořád více historickou podmíněnost řecké kultury, studium starověku pozbývá významu normativního, a řecká kultura, jejíž integrující součástí toliko je vzdělání římské, objevuje se nám jako základ vzdělanosti naší, jako důležitá epocha v kulturním vývoji lidstva, ale právě jako epocha jedna, s níž o náležitý, sobě příslušný zřetel hlásí se také doby následující a jich činitelé kulturní, křesťanství, středověk, renaissance, reformace a osvícenství. Z tohoto historického hlediska je nám kultura řecká směrodatna, ale studia humanitní se obohacují zřeteli novými, šíří se smysl pro vývoj a souvislost kultury všelidské, a dnes právě vzdělání humanitní pořád určitěji sleduje cíl, aby uvědomilo chovanci všechny prvky, z nichž kultura moderní se skládá. Nabývají platnosti slova *Macaulayova*: »Beze vší pochyby zůstávají mistrovská díla řeckého a římského genia vždy tím, čím byla, ale i když absolutní cena jich je konstantní, cena relativní ve srovnání se souhrnem bohatství, které duch lidský dnes má, klesá. Tvořilať celý duchový majetek našich předků a jsou dnes toliko části pokladů našich.«

Vedle takto změněného významu studií klassických vlivem humanismu historického objevují se však *nové elementy moderní kultury*. Nepředpojaté zkoumání přírody, netušené rozšíření obzoru evropského lidstva v prostoru vesmírném dalekosáhlými nálezy astronomickými, kosmologickými a geografickými, vznik moderní fyziky, chemie, biologie, směrodatné výzkumy a nálezy technické, rozvoj novověkých národních jazyků a literatur, složitost moderního života politického, národohospodářského a sociálního, zvýšená vzájemnost a pospolitost národů kulturních mezi sebou, to vše modernímu nazírání na svět a život objevuje stránky docela nové. Lidstvu odkrývají se netušené obzory, a práci životní stanoví se nové, neznámé dotud cíle. Výsledkem směrodatného toho vývoje je vznik a rozvoj *školsství reálného a technického*, jež se vyvíjí pod různými názvy, ale obsahově shodně u všech

národů kulturních, a rostouc i mohutněji stále i organicky usiluje dnes již uvědoměle o to, poskytovat *vzdělání humanitní na podkladě moderním*.

V duchu ideálů novohumanistických, ale se zřetelem k všestrannému rozvoji moderních literatur, k novým výzkumům přírodovědným a vymoženostem technickým daly se reformy středoškolské ve stol. 19. Místo zvláště čestné a v jistém směru prvenství zaujímá zde *reforma gymnasií rakouských*, jak vznikla společnou prací *Exnera* a *Bonitze*. V předmluvě organizačního nástinu rakouských gymnasií z r. 1849 vyslovil se Bonitz významně takto: »Staré jazyky byly pokládány za předmět na němž na gymnasiích jako těžiště všechno vyučování má spoléhati; uskutečniti však tuto myšlenku stávalo se všude pořád obtížnějším, čím více místa a samostatné platnosti vyžadovaly tak zvané realie a dovedly si jich dobýti — dnes pak uskutečniti to, jest nemožno. Matematika a vědy přírodní nemohou býti zanedbávány a nedovolují také, aby síla jich životní byla prázdným stínem nějaké jiné, od nich podstatně odchylné discipliny. Tento plán učební zavrhuje vůbec všechno klamné zdání, těžiště jeho neleží v klassické literatuře, ani v této a spolu vlastenecké, ačkoliv oběma předmětům asi polovina vši doby učební je přidělena, nýbrž *ve vzájemném vztlahu všech předmětů učebních* mezi sebou. Nyní zdá se býti úkolem tyto vztahy na všechny strany sledovati a při tom elementů humanistických, které jsou v plné hojnosti také ve vědách přírodních, pečlivě užívat.« Vývoj gymnasií rakouských na dráze Bonitzem tak promyšleně naznačené dál se pak organicky, a důležité výnosy ministerské zejména z let 1887 a 1891 v duchu organizačního nástinu obrací důrazně zřetel k obsahové stránce literatur klassických a omezují i zjednodušují rozsah učiva grammatického. V témže duchu byly také sestaveny plány učebné gymnasií pruských z r. 1882, jichž původcem byl opět *Bonitz*.

V době přítomné všechny pokusy reformní směřují k tomu, zjednotit rovnováhu mezi požadavky humanismu o kulturu národů antických opřené a humanismu moderního, založeného na jazycích a literaturách moderních i na vědách přírodních. Snahy ty jsou dnes ještě rozptýleny a neujasněny, ale není pochyby o tom, že sledují cíl konečný *vytvořiti jednotný typ vzdělání středoškolského v pravdě humanitního*, odpovídajícího historickému vývoji lidstva a kultuře současné. Je to ovšem cíl daleký, vždyť kultura naše sama prodělává vývoj, krisi, není ještě ničím jednotným a nemůže se tudíž obrážeti v jednotném školství. Můžeme říci: Století 18. bylo dobou směklých plánů reformních a duchaplných utopií paedagogických, stol. 19. bylo dobou kritiky a pokusů, vývoje a hledání něčeho nového, snad podaří se století 20. založiti nový typ školství středního, odpovídající kulturní povaze doby nové.

Rozhlédneme li se dnes po kulturních národech a státech, spatřujeme ruch utěšený. Směrodatné fakty jsou tyto: V Prusku konference školské z r. 1890 a 1900 i vyšlé dva svazky »*Verhandlungen über die Fragen des höheren Unterrichts*«, v Anglii tři komise parlamentární a devět obsáhlých svazků zprávy komise královské pro střední školství (Royal Commission of secondary Education), redigované *Brycem* a předložené r. 1895 parlamentu, ve Francii velká anketa parlamentární z r. 1899 a výsledky její v pěti foliových svazcích (*Enquête sur l'Enseignement secondaire*) i současný obsáhlý návrh reformy školství středního v parlamentě francouzském právě projednáváný. K tomu druží se Italie, kde od r. 1862 již jedenáctkrát byly změněny plány učební studií klassických, anketa dánská z r. 1889,

smělé reformy v Norvéžsku, schválené r. 1896, stále pokusy o reformu ve Švédsku, uskutečněné reformy v Portugalsku (1894—1895), v Rumunsku (1898), ve Spojených státech amerických; v době přítomné pak i v Rusku jsou připraveny reformní plány učební, jichž význam je pronikavý a dalekosáhlý, zkrátka zvláště poslední desetiletí oplývá přímo plány reformními v oboru škol středních.

Nuže, jak lze dnes na základě předeslaného přehledu historického a reformních pokusů současných formulovati problém reformy středoškolské? Není pochyby o tom, že hlavně jde o rovnocennost vzdělání klassického a moderního. Otázka zásadní zní: *Mají oba typy škol středních, gymnasiální a reální čili staro- a novohumanitní splynouti v jednotný typ nový, anebo doporučí se spíše, aby se samostatně vedle sebe vyvíjely dále?*

Mezi oběma těmito možnostmi je řada přechodů a kompromisů. O jakousi syntési obou typů usilovalo se již dávno, především u nás založením gymnasií reálních, která se však celkem neosvědčila, poněvadž znamenala příliš mechanické sloučení obou typů školských a vedla k přetížení žactva. Větší úspěchy zaznamenávají pokusy v Německu v posledním desetiletí konané o *školy reformní*, jichž nižší oddělení je bez jazyků klassických a učí se na něm toliko jednomu cizímu jazyku modernímu (frančtině), teprve pak na oddělení vyšším učí se jazykům klassickým ve zvětšeném počtu hodin i zvýšeným úsilím. První školu takovou založil ředitel *Reinhardt* ve Frankfurtě nad Mohanem (Göthegymnasium). Latina se tam studuje po šest roků v nejvyšších třídách, (jinde po 9), řečtina po 4 roky (jinde po 6 let). Podobného rázu je také systém francouzského gymnasia v Berlíně a systém altonský. Soustava ta byla napodobena v různých městech německých a zavádí se dnes pokusem i v jiných zemích, zvláště Holandsku, Rumunsku a Švédsku. Podobného druhu jest i ve Francii pokus *Demolinsův* ve známé jeho Nové škole v Des Roches. Školám těm (označují se jako gymnasia »mit lateinlosem Unterbau«) přičítá se přednost v tom smysle, že rozhodnutí pro studia klassická nebo moderní je ponecháno době vyspělejší, a že žáci, kteří pak pro studia klassická se rozhodnou, jsouce dospělejší, s větším úspěchem mohou se jim oddati.

O sjednocení obou principů ve zvláštní složité podobě pokouší se nejnovější reforma středoškolská ve Francii. Ve Francii, kde lycea klassická celkem zachovala podobu dřívější a živořila až do let osmdesátých, založil slavný historik Victor Duruy jako ministr vyučování r. 1865 *střední školství speciální* (l'Enseignement secondaire spécial), jež mělo býti analogické reálkám v zemích našich. Záleželo ze 6 ročníků, ale živořilo, neposkytující žádné oprávnění k pokračování ve studiích na školách vyšších. Zásadní pak jeho odpůrci, spatřující v něm nebezpečného soka samovládných dosud studií klassických, pracovali všemožně o jeho potlačení a snížení. Ale princip Duruyho byl nicméně zdravý a správný. Bystrý tento státník usuzoval: »Pokrok vědecký ve století 19, rozvoj moderních literatur, nálezy technické, změna života společenského a politického, odchýlné poměry národohospodářské atd., to a jiné, nemůže zůstat bez účinku na utváření a doplnění školství středního«. Tyto školy speciální byly změněny v letech devadesátých, a vytvořeno z nich zvláštní *humanitní školství moderní* (l'Enseignement secondaire moderne). Studium na něm trvalo nyní již jen o jeden rok méně nežli na lyceích klassických: větší váha položena na disciplíny duchovědné, a zejména znalost starověké kultury měla zde býti poskytována

překlady v jazyce mateřském a při vyučování historickém. Leč ani takto školství moderních humanit nemohlo prospívat, ježto abiturientům jeho nedovoleno vstup na žádnou fakultu. I uspořádal parlament francouzský r. 1899 vzpomenutou anketu středoškolskou, jejíž dobrozdání byla zkoumána zvláštní komisí 33 poslanců různých politických stran, o nichž se vyslovila pak nejvyšší rada školská, a jež dala podklad rozsáhlým plánům reformním středního školství francouzského, o kterých sněmovna poslanců jednala ve dnech 12. až 15. února t. r. Předloha vládní stanoví dobu studia na 11 roků (na lyceum vstupuje žák ve Francii již v 8. roce). Po 4letém kursu elementárním (jenž je na stupni školy obecné), následuje vlastní středoškolské studium 7leté, rozdělené ve dva cykly. Prvé 4 roky tvoří první cyklus (*premier cycle*), druhé 3 roky druhý cyklus (*deuxième cycle*). V prvním cyklu jsou dvě sekce paralelní (žák mezi nimi volí), z nichž první obsahuje mimo ostatní předměty latinu a po 2 letech nepovinnou řečtinu, druhá pak nepěstuje jazyků klassických vůbec, a těžiště studia jejího jest v jazyku mateřském a jazycích živých, mathematice a vědách přírodních. Vyšší cyklus 3letý, do něhož se vstupuje jen po zvláštní závěrečné zkoušce cyklu prvního, dělí se na 4 paralelní sekce: 1. sekci latinsko-řeckou (*latin-grec*), 2. latinskou bez řečtiny a za to s moderními jazyky (*latin-langues*), 3. latinskou bez řečtiny, ale za to s matematikou a vědami přírodními (*latin-sciences*), 4. sekci věd přírodních s novými řečmi (*sciences-langues*). Je patrné, že při vstupu do druhého cyklu jsou 3 druhy žáků, jedni s latinou a řečtinou, druzí s latinou bez řečtiny, třetí bez latiny a řečtiny. Prvá kategorie vstupuje v sekci latinsko-řeckou (řečtina je v druhém cyklu v této sekci předmětem povinným), třetí kategorie vstupuje v sekci čtvrtou věd a moderních jazyků. Druhá kategorie, t. j. žáci, kteří v prvním cyklu studovali latinu bez řečtiny, mají v druhém cyklu dvě možnosti. Jedni chtějí pokračovati ve studiích latiny a vstoupí buď v sekci druhou (studují latinu s moderními jazyky), anebo v sekci třetí (studují latinu s matematikou a vědami přírodními), anebo přestanou latinu studovati a v tomto případě dají se zapsati do sekce čtvrté. Takto školství střední má v organisaci své byti jednotné, ale na vyšším stupni v posledních třech letech dle různých potřeb a přání ve 4 sekce rozděleno. Zamýšlí se zaříditi vedle druhého cyklu ještě zvláštní *section nouvelle*, jež by obsahovala jakýsi souhrn vyššího školství průmyslového, obchodního, zemědělského a kolonialního, a zřízena by byla dle místních potřeb jednotlivých krajů. Nejdůležitější však jest, že absolventi všech 4 sekcí druhého cyklu mají míti bez rozdílu volný přístup na všechny fakulty. Ministr vyučování *Leygues* velmi důrazně a výmluvně vyslovil přesvědčení, že vyučování klassické a moderní je rovnoprávné a rovnocenné, uznal, že by potlačení studií klassických bylo národním zločinem, ale na druhé straně vytkl, že vzdělání ryze moderní má rovněž nárok na samostatnou a rovnoprávnou existenci. Všechna studia středoškolská, zakončená zkouškou *baccalaureatní* (obdobnou naší maturitě a nyní rovněž účelně opravenou), mají poskytovat stejná práva k pokračování ve studiích na školách vysokých: *»tous le diplomes secondaires doivent conférer les mêmes droits.«* Předloha je nyní přijata sněmovnou poslaneckou a bude předložena senátu. Není pochyby o tom, že v podstatě dojde schválení a bude znamenati epochu ve vývoji současného středního školství francouzského.

Na odchýlné stanovisko zrovnoprávniti různé druhy středních škol, ale ponechat je v samostatnosti, různosti a svéráznosti jich, postavila se po-

slední, dnes již uzákoněná reforma škol středních v *Prusku*. Směrodatny jsou tu obě konference školské, svolané nynějším německým císařem, t. j. *konference prosincová* z r. 1890 a *konference červnová* z r. 1900. Obě jsou k sobě v naprosté protivě: Prvá z nich, hledíc uchovati monopol klassických studií, usilovala za každou cenu vlastní kurs latinský zmodernisovati. Za tím účelem bylo vyučování v klassických jazycích omezeno časově, a přijaty do plánů učebních elementy moderní, nejen přírodovědné, nýbrž také rozšířeno vyučování řeči mateřské a dějepisu. Za cenu těchto ústupků a změn podržela gymnasia výhradní právo vysílati abiturienty na universitu. Jinak řečeno: aby byl zachován monopol klassických studií, musila býti studia tato sama omezena. Naprostý obrat však znamená konference z r. 1900. Ta vyjádřila zcela určitě a nepokrytě, že politika školská, zakládající se jednostranně na novohumanismu a monopolu klassických studií, je pochybená a dnes nemožná. Vůdčí ideou konference poslední je přesvědčení o rovnocennosti vzdělání klassického a moderního. Všecky 9třídní střední školy pruské, t. j. klassická gymnasia, gymnasia reálná (jsou to vlastně gymnasia, jen že bez řečtiny) a vyšší školy reálné jsou rovnoprávné. Zníť usnesení této konference takto: »Kdo vykonal zkoušku zralosti na některém 9třídním ústavě, zjednal si tím oprávnění ke studiu na školách vysokých a příslušným povoláním životním pro všechny obory. Poněvadž však tři devítitřídní ústavy, pokud se týče speciálních vědomostí a způsobu všeobecného vzdělání různým způsobem pro různá životní povolání připravují, má se zřejmě označiti vždy nejvýhodnější ústav pro každé studium. Byl-li zvolen ústav jiný, má býti postaráno o dostatečné doplnění návštěvou přípravných kursů na školách vysokých anebo jiným vhodným způsobem. To budiž pro každý obor určeno zvláštním nařízením. Toto usnesení konference červnové nabylo ihned platnosti pro fakultu filosofickou a přes odpor fakult právnické a medicinské nabývá jí znenáhla i tam. Nařízení ministerstva pruského z 20 března 1901 opravňuje bez výjimky všechny abiturienty ke studiím na učitelství pro střední školy, nařízení ministerské z 19. listopadu 1901 připouští abiturienty z reálných gymnasií ke studiím medicinským, a nařízení ministerské z 1. února 1902 ke studiím právnickým abiturienty všech 3 druhů škol vůbec, jichž vlastní odpovědnosti je zůstaveno, aby se vykázáli potřebnými vědomostmi jazykovými i věcnými pro porozumění pramenů římského práva.

Vážní zástupcové klassických studií pozdravují vývoj tento se zadostiučiněním a označují jej za pokrok naproti usnesení z r. 1890. Klassická studia sama mohou se zdárně vyvíjeti a prokázati svou životní sílu bez umělých prostředků ochranných a monopolů. Možno na základě toho dnes říci: *Monopol klassických studií na středních školách u jednotlivých národů evropských se omezuje a odstraňuje a ujímá se utraquismus studií klassických i moderních.* Dnes, kdy ženám otvírají se síně universitní, kdy university lidovými přednáškami vstupují ve styk s nejširšími vrstvami lidovými, přirozeně ruší se i umělé výhrady a výsady, a různým druhům škol poskytuje se možnost samostatného vývoje a sebeuplatnění. Jen v ušlechtilém, svobodném závodění různých typů školských, kde zároveň individuální iniciativě učitelově bude poskytnuta povzbuzující vzpruha, je možno spatřovati záruku zdárného pokroku a nenásilného, přirozeného vývoje.

Ve směru tom bude se dítí asi nejbližší vývoj reformy středoškolské. Ovšem, reforma školství středního vůbec je závislá na důležitém podměnce, aby stav učitelský byl povznesen sociálně i hmotně, aby učitel byl samo-

statný a nebyl svírán nijakým poutem šablony, a aby účelným způsobem bylo reformováno průpravné jeho vzdělání. Co do věci prvé třeba vysloviti se s upřímnou pochvalou o horlivém úsilí vyučovací správy naší i vzdáti jí srdečný dík za to, co vykonala pro učitelstvo škol středních. Co do požadavků reformy průpravného vzdělání učitelstva středoškolského aspoň na jednu věc bych rád upozornil: Fakulta filosofická universit našich má dnes v podstatě dvojí úkol: Jeť jednak místem theoretické práce vědecké, ústavem vzdělávacím vědeckého dorostu, je však zároveň vychovávacím ústavem příštích učitelů na školách středních. Úkoly ty ovšem organicky spolu souvisí, a jen muž vědecky vyškolený může býti řádným učitelem. Dlužno však přes to uznati, že úkolu druhému dnes měrou žádoucí vyhověti nelze. Zde bylo by si přáti jakéhos doplnění fakulty filosofické, jakési instituce nové, ať již ve formě zvláštního oddělení školského, jak je požadoval náš *Gustav Adolf Lindner* ve své vysoké škole paedagogické, ať ve formě zvláštních účelných přednášek methodických o vědách školských (Schulwissenschaften), jak je navrhoval *Julius Baumann* ve své řeči na sjezdu göttingském ať již v podobě zvláštních fakult školských, jak existují dnes při některých universitách amerických, na nichž by i volání učitelstva všeho po akademickém vzdělání měrou náležitou a účelnou mohlo býti vyhověno. Jako fakulta filosofická přestala býti fakultou nižší a stává se vlastním středem moderního studia universitního, tak i stav učitelský na všech stupních jako jednotný celek právem si žádá, aby na roveň byl postaven s povoláním kněze, právníka, lékaře.

Kdo přehlíží čilý, utěšený ruch, jenž v parlamentech, radách a úřadech školských, spolicích pro reformu školskou, anketách, člancích časopiseckých, spisech samostatných i brožurách v době přítomné se vyvíjí, nabude přesvědčení, že ruch ten je zárukou žádoucího pokroku, jenž díti se bude zajiště organicky, promyšleně a bez ukvapení, které právě na poli školském mohlo by způsobiti škody nedohledné.

Končím, slovutní pánové, přáním, aby i u nás otázky reformy středoškolské s pečlivou účastí a živým zájmem byly sledovány, a aby ruch, který dnes znamenáme v celém vzdělaném světě, přispěl též k pokroku našeho školství středního, jež rozkvetší způsobem utěšeným a netušeným v posledním půl století, je povoláno k velikým úkolům ve službách národa našeho ranami osudů tak těžce stíhaného.

Kéž naše školy střední rostou počtem a mohutnější vnitřní silou ducha, kéž odchovávají nám mládež českou, mládež odkojenou tradicemi veliké české minulosti náboženské a mravní i vznešenými ideami národního našeho obrození, mládež zanícenou pro tužby a snahy vlastního národa, ale zároveň mládež proniknutou hlubokým přesvědčením o jednotnosti kultury všelidské!

Kéž střední naše školy české plní ušlechtilý odkaz velikého křesťana a učitele národů *Jana Amosa Komenského* a jsou »dílnami lidskosti«, připomínající chovancům vždy a stále, »že ti, kdož se narodili, lidmi se narodili, s tím hlavním cílem, aby lidmi byli«, kéž vštěpují dorostu českému krásné přesvědčení *Šafaříkovo*, že »syrchovaná idea člověctví je cíl, k němuž všechen vývoj národa má směřovati, kéž odchovávají nám mládež, naši krásnější budoucnost, příští inteligenci národa v duchu *Palackého*, jemuž »stejně právo všech k nejušlechtilejší lidskosti je zákon boží« a »nejsvětější povinností člověka jest býti člověkem!«

Řeč univ. prof. Drtiny, přednesená zvučně a srdečně, ke konci se zmocněným prodchnutím citovým, způsobila hluboký dojem. Věcná obsažnost a jadrnost její, široký rozhled řečníkův a jeho vynikající znalost věci upoutaly všeobecně zájem posluchačstva a došly s každé strany nelíčeného uznání. Byla to pravá, důstojná řeč slavnostní a příznivá předzvěst pro další vývoj sjezdu.

Po řeči této povolena chvíle oddechu, v níž sjednán odpolední výlet na Karlův Týn, načež předstoupil *prof. dr. Rádl* z Pardubic, aby přednesl svůj výklad »O vědecké práci mimouniversitní«. Zněl takto:

Vědeckou práci mimouniversitní rozumím tu čistě vědeckou (odbornou, ne populární a různé praktické účely sledující) práci, kterou pěstují odborníci mimo universitu a to hlavně na venkově, tedy vzdálení duchovního střediska vědy, knihoven, ústavů vědeckých a p.

Že mimo universitu, tedy na venkově pracovati vědecky lze, toho důkazem jest, že mnozí vědecky pracují; pro srovnání služiž, že v oboru přírodovědeckém pracuje asi tolik lidí mimo universitu, kolik na universitě. Přece však má vědecká práce na venkově mnohé obtíže. Z nich uvádívají se dvojí: nedostatek času a neporozumění představených.

Avšak nedostatek času není platným důvodem (čímž nemá býti řečeno, že kdyby bylo času víc, že by se jakostně i rozsahem zdárněji nepracovalo) což už z toho viděti, že i učitelé národních a měšťanských škol mnohem více úředně zaměstnaní na vědeckou práci čas si najdou.

Také neporozumění představených nanejvýš v jednotlivých případech může býti nazváno skutečnou překážkou; pokud jsem se dotazy a vlastním náhledem přesvědčiti mohl, nelze si na překážky z této strany vážně stěžovati.

Příčiny, které po mém mínění hlavně vědeckou práci na venkově stěžují, jsou dvoji: jednu bych nazval nedostatečnou zapracovaností, druhou nedostatkem vědeckého prostředí.

Nedostatečnou zapracovaností rozumím tolik: professor, lékař, právník a p. odchází z university, dívá se na vědu jako na něco, co stojí mimo něho jako pevná nějaká věc, s kterou on nemůže nic jiného dělati, než ji theoreticky nebo prakticky jiným předávati. S poměry právníků nejsem obeznámen, lékaři jsou v tom lépe, že si přece na universitě osvojí nepoměrně více praxe než my učitelé středoškolští, u kterých vědecká praxe jest ve skutečnosti nijaká. To má za následek, že sháněti ji musíme teprve za vyučování a pak ovšem seženeme praxi stojící na daleko nižší úrovni, než praxi opravdu vědeckou; v mém oboru na př. místo srovnávací anatomie znalost několika brouků a hlemýžďů, místo morfologie a fyziologie rostlin znalost flory okolí a p.; to theoretické vědecké pak, co se získá na universitě, souvisí s těmito středoškolskými praktickými znalostmi jen velice a velice málo. Jak by se mohlo odpomoci této chybě, této nezapracovanosti, těžko říci: rozšíření vědeckých pracoven na universitě a upravení státních zkoušek, tak aby se při nich praxe podobně jako při medicinských rigorosech žádala, bylo by jistě aspoň částečnou pomocí.

Nedostatkem vědeckého prostředí na venkově rozumím tolik: Nelze si zrovna stěžovati, že by venkovská společnost vědomě snižovala vědecké snahy některého svého člena, ano theoreticky i uznávají, že jest to

dobré vědecky pracovati, theoreticky ho podporují; prakticky ho táhnou však (s výjimkami všichni od práce. Abych názorně podal, co tím myslím: Všichni vás za to pochválí, odejdete-li z jejich společnosti dřív než jiní, abyste doma ještě to a to udělali; ukážete-li však jen trochu slabosti, s celou energií lepší věci hodnou vás u sebe zdrží; co tu pomůže akademické vychvalování vědecké práce, když prakticky takto se ničí? Vedle toho osobní, místně-politické a jiné všelijaké zájmy se vám věsí na krk a třeba jest hodně se držeti, aby se jim člověk ubránil.

Naproti tomu nenajdeme na venkově skoro nic, kde bychom svůj vědecký interest uplatniti mohli a musíme se s ním uzavřít docela pro sebe. Tu pak stojíte před svým okolím jako podivín, ví se o vás, že studujete, ale proč a nač, jaké výsledky to studium má, neví skoro nikdo.

Tak představuji si nedostatek vědeckého prostředí na venkově. Proti němu se ovšem těžko bojuje, myslím však, že by následující zařízení nesnáze tyto aspoň z části odstranily a že by se tím zároveň i jiným vadám venkova čeliti mohlo:

Ve větších střediskách venkova (v Plzni, Budějovicích, Táboře, Jičíně, Písku, Král. Hradci a p.) budtež zřízeny *»vědecké kluby«*, t. j. spolky, jejichž účelem jest pěstovati vědu. Tyto kluby ať nejsou spolky popularisující nebo nějak pro širokou veřejnost určeny, nýbrž třebas na úzký kruh členstva omezeny, ale s intencemi odbornicky vědeckými. Nezřizujtež se v nich sekce pro jednotlivé obory, aby se účast členstva netříštila. Budtež vedeny co nejsvobodomyšlněji, aby se každý, vědecky vůbec smysl mající názor v nich uplatniti mohl. Členstvo své hledejtež (ovšem bez vylučování kohokoli) hlavně ve vrstvách venkovské intelligence (učitelstva všech škol, lékařů, právníků atd.) a pokud prakticky možno i akademiků, při čemž intelligenci méně zámožné přístup se zvlášť upravit může.

Prakticky by bylo na programu klubu

1. Pěstovati vědecké přednášky členů i hostů; aby se co možná omezily přednášky bezcenné anebo pod vědeckou úroveň klubu stojící, nebylo by žádoucí, aby se pro každou schůzi přednáška žádala. Za to tím pravidelněji mohly by se pěstovati

2. referáty o nových zjevech literatury domácí i cizí. Referáty a rozpravy na ně navázané by byly i milý i poučný pro členy a kdyby byly uveřejňovány v domácích týdennících, dostali by ten význam i pro celou veřejnost.

3. Ve schůzích měly by se podávati pravidelné zprávy o fyzikálních, meteorologických, národopisných, statistických a jiných vědecky zajímavých zjevech okolí klubu.

4. Klub ať zřídí knihovnu obsahující jednak vůbec věci vědecké, jednak spisy pro okolí klubu nějak charakteristické (zoologické, faunistické, historické a jiné spisy o okolí sídla klubu a p.

5. Klub ať vydává nebo umožňuje vydání spisů pro jeho okolí vědecky důležitých.

6. Ať se stará i jinak o vědecký rozkvět svého okolí (podporou populárních přednášek a p.) —

Za druhé potřebujeme my, kteří na venkově vědecky pracovati chceme, systematictějších referátů o nové vědecké literatuře. Prof. Rayman

snaží se ve Věstníku Akademie tomu referáty z různých oborů věd odpomoci; chybou těchto referátů jest, jednak že nezabírají všech oborů vědních, jednak že nejsou tak ustáleny, abychom se spolehnouti mohli, že v určitém oboru se bude referovati každý rok. Snad by bylo dobré tyto referáty v jejich nynějším uspořádání nechat i nadále, vedle nich však vydávati soustavné zprávy o pokrocích různých věd v menším rozsahu, tak aby se referovalo o věcech důležitých. Tyto souborné zprávy nahrazující aspoň z části německé Jahresberichte, byly by s to, aby venkovského badatele udržely au fait v oborech, ve kterých sám vědecky není činný. Jakým konkrétním způsobem by se tyto výroční zprávy o pokroku vědy uskutečniti měly, o tom nechci předem rozhodovati. Bez rozsáhlejších příprav a větších peněžitých prostředků by nebylo lze ani na jejich uskutečnění mysliti.

Také tato řeč odměněna hlučným potleskem, načež starosta spolku poděkoval oběma pánům řečníkům za jich ochotu i za vzácný požitek obsahem řečí poskytnutý a ukončil první plenární schůzi, prohlásiv zároveň, že všechny další schůze budou se konati v budově c. k. reál. a vyšš. gymnasia v Křemencové ulici.

Téhož dne odpoledne sešlo se přes nepříznivé počasí okolo 40 účastníků na nádraží císaře Františka Josefa, odkudž odjeli o 1 hod. 40 min. na Karlův Týn. Tam obstaral průvod prof. Jos. Klenka a poskytl poutavý výklad prof. Jos. Braniš, tak že sjezdovníci opouštěli starobylou památku dávno minulé slávy, moci a bohatosti české mocně dojati a z výletu toho projevovali plné uspokojení.

V pondělí ráno zahájily jednotlivé odbory přesně v 8 hod. své jednání.

I. Odbor pro klassickou filologii.

Přítomno bylo 67 pánů, m. j. též pp. zem. insp. dr. Kastner a dr. Krsek, šk. rada Bartoš a zástupce ministerstva prof. Setunský. Zvolen za předsedu řed. *P. Krippner* z Boskovic. Přednáška prof. dr. Em. Peroutky »*O nynějším stavu výkopů na půdě řecké*« odpadla pro těžké onemocnění v rodině a přikročeno hned k přednášce druhé, prof. *Tom Šíleného* z Brna »*O některých objevech z doby mykénské se zvláštním zřetelem k básním Homérovým.*« Zněla takto:

I.

Chápu-li se slova, abych vyličil několik obrázků z dob mykénské vzdělanosti, konám jen milou povinnost, která mi nastala od té chvíle, kdy jsem nastoupil studijní cestu do vábných krajů klassického Řecka. Dle toho rád bych se s Vámi sdělil spíše o to, co jsem sám viděl, nikoliv o knižní učenost.

Viděl jsem památky dvou velkých dob řecké vzdělanosti.

Jednou z nich jest ona doba, o níž svědčí ty památné stavby, sochy, malba i literatura, jež vypučely a rozkvetly v dobách před válkami řeckoperskými, jež vypsely v klassickou dokonalost za Perikleia a cituplnou půvabnost za časů hellenistického umění. Toť ona velká doba starověká, v níž vkusu a důvtipu hellenskému podařilo se vytvořiti harmonicky ucelenou antickou vzdělanost, plnou vzorů klassického umění i vědeckého badání.

Byl však v dějinách řeckých již dříve jednou čas, kdy řecké země kolmoře aegejského honosily se jinou starší vzdělaností, velmi pokročilou, samo-

statnou a svéráznou. Dlouho se o ní nevědělo, ač tu byly dvě velké básně Ilias a Odyssea, jež jsou jí s básníkem Homérem mnohem bližší než té druhé kultuře, kterou vytvořili Pindar, Sofokles, Feidias, Sokrates a ostatní ti velcí duchové

Homér a Homérovcí jako ve vzpomínkách o ní mluví a našim věkům zdála se vybájenou. A přece jest v Iliadě a Odyssei více pravdy, než se zdálo; jistě tolik skutečnosti, kolik poesie.

Archaeologická badání a nálezy z konce minulého století, v nichž za našich dnů horlivě se pokračuje, jasně dokazují, že ona starší řecká vzdělanost jest *vzdělanost mykénská*, jejíž středem byly Mykény. Mezi lety 1500—1200 aneb až 1000 před Kr. byla rozšířena po řeckém i maloasijském břehu aegejského moře i po jeho ostrovech až na Krétě i Kypru; jednotlivé stopy po ní jsou na březích celého moře středozemního. Tato lhůta jest určena, mimo jiná kriteria, dle doby egyptských králů, jichž jména se našla na egyptských předmětech nalezených mezi mykénskými a jichž věk jest odjinud dobře znám. Takřka objevitelem mykénské vzdělanosti jest Jindřich Schliemann, jenž výkopy a nálezy v ssutinách Mykén, Tirynta a Troje nahromadil novou látku k studiu archaeologickému a roznítil snahu po dalších výkopech.

S ním pracoval a po něm pokračoval V. Doerpfeld, jenž jeho názory jednak opravil, jednak prohloubil a sám nové výzkumy učinil; zejména o Troji dokázal, že ssutiny šesté vrstvy jsou troskami hradu Priamova a Homérovy Troje, nikoliv druhá vrstva ssutin, jak Schliemann myslel. Oba o svých pracích a názorech uveřejnili hojně literárních děl, zvláště však toužebně se čeká na velké dílo Doerpfeldovo »Troja und Ilion,« jež bude závěrečným sborníkem všeho dosavadního badání o Troji.

Přehlednou knihou o nálezech Schliemannových i Doerpfeldových jest známá kniha Schuchardtova,¹⁾ dnes však ve mnohém zastaralá. Helbigův spis,²⁾ v našich gymnasijských knihovnách vedle Schuchardtova zdomácnělý, potřebuje opraveného vydání.

Kdežto Helbig přibíral k vysvětlení reálií Homérových památky foenické, starořecké a staroitalské stejnou měrou, dalším a rozhodným krokem postoupil Reichel, jemuž bylo popřáno jen málo, ale obsažných spisů³⁾ o homérské kultuře vydati. Tvrdí o ní, že jen mykénské antiquity musí býti východiskem dalšího badání. Události heroické a kulturní příznaky patří do doby mykénské, avšak básník Homér pocházejí z mladší doby vnáší v ni příznaky mladší a tím její ráz místem stírá. Názory jeho našly zastance i odpůrce. Mnohou novou látkou přispěl k poznání mykénské kultury, zejména jejího písma, Angličan Arthur Evans badáním na Krétě, zvláště ve Knossu, v bývalém sídle Minoově. K nejnovější literatuře o mykénské době patří pozoruhodné dílo Angličana Williama Ridgewaye,⁴⁾ mně obsahem známé z referátů.

¹⁾ Schliemanns Ausgrabungen in Troja, Tiryns, Mykenä, Orchomenos, Ithaka im Lichte der heutigen Wissenschaft. 2. vyd. 1891.

²⁾ Das Homerische Epos aus den Denkmälern erläutert. 2. vyd. 1887.

³⁾ Über vorhellenische Götterculte. 1897. — Homerische Waffen. 2. vyd. 1901 — K tomu J. Fencla »O štítech bohatýrů homérských« v progr. gymn. benešovského 1901, kde i ostatní literatura udána.

⁴⁾ The early age of Greece. 1901. — O téže látce jedná H. R. Hall: The oldest civilisation of Greece. 1901. — Tu sluší připomenouti práce programní: Alfred Heinrich, Troja bei Homer und in der Wirklichkeit. Graz 1895. Aug. Engelbrecht, Mykenisch-homerische Anschauungsmittel für den Gymnasialunterricht. Wien 1896.

Proti těm, kteří tvrdí, že mykénská vzdělanost jest totožna s homérskou, ukazuje na jejich rozdíly a dochází k tomu názoru, že kultura mykénská je mnohem starší a jejími nositeli že byli Pelasgové, praobyvatelé Řecka; mladší že je homérská, již od severu přinesli na jih Achaiové, původu keltického, a jež jest totožna s kulturou hallstadtskou. Zejména vytýká, v čem se různí zbroj mykénská od homérské; dále že mykénská doba nezná železa, nýbrž jen bronz, neužívá spony (fibula) ani nespaluje mrtvol, jako hallstadtsko-homérská. — Zašel jsem poněkud do literatury, abych aspoň na čelnější badatele a jejich názory o mykénské a homérské době upozornil. Již z toho jest patrné, že badání na tomto poli není ukončeno, nýbrž je v mnohoslibné činnosti a že otázka homérská nemůže býti ustálena, ale že se řeší na reálnější půdě než bývalo dříve. —

II.

O mykénské době svědčí básně Ilias a Odyssea a ssutiny hradů tehdy obývaných, s četnými kulturními památkami, především v Argolidě Tiryns, Mykény, Argos a Mideia, v Troadě Troja, v Boiotii při jezeře Kopajském hrad Minyův s kopulovým hrobem u Orchomenu, v nížině Eurota Amyklai se zachovaným kopulovým hrobem, akropolis athénská v dolních vrstvách, na kykladském ostrově Melu (ve Filokapi) a na Krétě v Knossu a Faistu. Zbývá ještě nalézt ssutiny sídla Odysseova na Ithace — a skoro i Ithaku¹⁾ samu a sídlo Faiáků. Čím zevrubnější popis máme o sídle Odysseově a Alkinooově, tím méně o něm víme ve skutečnosti.

Literární památky Ilias a Odyssea tato mykénská sídla znají, popisující je někdy zevrubněji, než odkopaná sídla a nalezené předměty se nám jeví; jindy zase skutečnost povídá nám více než básně. Celkem však shodují se tak, že podávají o mykénské době a její svérázné vzdělanosti asi tento obraz.

Byla to doba bronzová. Vasy,²⁾ z nejvýmluvnějších svědků při odlišování kulturních period, nalezené na místech, kam mykénská vzdělanost se rozšířila, jsou zhotoveny na kole hrnčířském a mají leskle kovový nátěr a malbu barvy fermežové. Oblíbeným ornamentem vás i výrobků umělecko-průmyslových jsou spirála a motivy přírodní, jednak rostlinné, jednak živočišné. Záliba v malbě mořských trav a zvířat (polypů, ryb a j.) dokazuje, že vásy byly vyráběny na přímoří, a že celá ta kultura byla přímořská. Proto se též nazývá aegejskou.

Vskutku jsou sídla mykénská blízko břehu moře aegejského a na jeho ostrovech. Skládají se z hradů a osad podhradních blízko úrodných rovin; hrad bývá na mírném návrší jako Tiryns, Troja, Knossos, a stoupá terasovitě. Hradní zdi jsou mohutné, široké i vysoké z balvanů hrubě v polygony přitesaných (kyklopské zdi) i z kvádrů pečlivěji zpracovaných. Na hradbách byla ještě zeď z nepálených cihel, proložených dřevěnými kladami. Hradbami vedou pevné brány, chráněné vysokými věžemi, v horní části z cihel nepálených.

¹⁾ O *Ithace* tvrdí nejnověji V. Doerpfeld, že není tím ostrovem, kde bylo sídlo Odysseovo, nýbrž ostrovu dnes nazývanému *Leukas* že patří název Ithaky, poněvadž přirozená rozloha Leukady úplně odpovídá popisu ostrova Odysseova dle básně Odysseje. O tom viz článek mého kolegy na cestách po Řecku J. Galliny v *Zeitschrift für österr. Gymnas.* 1901 a článek Vlad. Kalouska O nejnovějších výkopech na půdě staroklass. v *Česk. museu filolog.* roč. VII.

²⁾ A. Furtwaengler und G. Loeschke, *Mykenische Vasen.* 1886. Můj článek O antických vásách v *Česk. museu filologickém* 1902.

Hrad má nádvoří přístupné branami (propylajemi), v předu i v zadu sloupovým (prothyrou) opatřenými, předchůdcem to oblíbených propylajů v pozdějším antickém stavitelství na př. Mnesikleových na athénské akropoli. Hradní příbytek homérských i mykénských anaktův skládá se ze známých částí: ze dvorka (αἶλῃ) dokola s otevřenou chodbou na sloupech (αἰθροισα) a uvnitř neb stranou s oltářem Dia Strážce (Ζεὺς ἐρηϊός). Půda jest všude pečlivě vydlážděna mosaikovou dlažbou neb i kameny.

Ze dvorka se vchází do vlastního domu, jenž se skládá z otevřené předsíně (πρόθυρον) a bytu (μέγαρον); v Tiryntě a Mykénách jest mezi předsíní a megarem předpokoj (πρόδομος). Kolem příbytku jsou různé jiné pokoje spojené chodbou jako ložnice, koupelny, skladiště s velkými nádobami (πίθοι) na obilí, olej, víno, ovoce. V Tiryntě jsou mimo to jasné půdorysy jiných bytů, podobných popsánému, ale menších rozměrů, patrně pro ženy a děti určených. Nejsložitější a nejvýstavnější jest palác v Knossu. Zdi domů jsou v dolní části kamenné, někdy dřevem, někdy deskami kamennými obložené, v horní z cihel nepálených, kladami dřevěnými pevněji držených. Proto bylo třeba omítky, jež byla ornamenty i figurami pomalována. Nejdokonalější jest nástěnná malba v Knossu. V Tiryntě zachovaly se alabastrové desky z vlysu, jenž šel nahoře na stěně kol světnice, s bohatým barevným ornamentem, smaltovými růžicemi vykládaným. Takový vlys smaltový (θριγνός χνάριοι) byl i v domě Alkinoově. — Uprostřed megara jest znáti podezdívku krbu a kolem čtyry kamenné podstavce pro sloupy dřevěné, jež i střechu nesou.

Omítka na krbu v Mykénách má patrné stopy barevného ornamentu. V paláci v Knossu přijde se předsíní do velkého sálu, kde dosud při stěně, alabastrovými deskami obložené, jest kamenné křeslo (trůn) a při stěnách kamenné lávky, jež se ovšem koberci pokrývaly; krbu tam není, ale u stěny proti trůnu jest prohlubeň, kterou někteří považují za koupelnu, jiní za nádržku, jakési impluvium. Že bývaly stěny a dvéře i práh vyzdobeny vzácným plechem, jako v domě Alkinoově, lze souditi podle kopulových hrobů v Mykénách a v Orchomeně, jež byly vykrášleny přibitými plotnami kovovými, bohatě jako koberec listím palmovým, růžicemi a spirálami plasticky dekorovanými. K význačným stavbám mykénské doby patří výstavné kopulové hrobky v Mykénách, v Orchomenu, v Amyklách, v Achárnách (Menidhi) a j., pak hrobky do skal vodorovně vtesané u Mykén a tamtéž hroby šachtové, starší než kopulové. Stavba kopulových hrobek, jejich výzdoba malbou a plíšky ornamentálními svědčí o pokročilém umění této doby. Mimo to jsou dokladem, že se toho času mrtvolý pohřbívaly, kdežto doba homérská zná spalování.

Pro náboženský kult této doby zvláště význačno jest, že ani v Mykénách ani v Tiryntě ani v jiných sídlech mykénských není stop po chrámových budovách. Jen v Troji svědčil by snad o chrámu jeden půdorys s neobvyklými podstavci pro sloupy uprostřed megara; neboť nejstarší řecké chrámy mají půdorys týž, jaký měl příbytek lidský, a nazývaly se právem příbytkem (ναός, νηός, νεώς). Homér zmiňuje se jen o dvou chrámech na hradě trojském, o chrámu Apollonově (V. 446, 460), a Athenině (VI. 297); o jiných se mluví v Il. I. 39, II. 549 a IX. 404 z nichž jen první za spolehlivé místo platí; v Od. VI. 10, XII. 345. Avšak z budov na temeni trojského hradu není stop, poněvadž Římané upravujíce akropolis trojskou pro

chrám Athenin, vše jiné skopali, takže jen na nižším obvodu hradním zůstaly zbytky domů Homérovy Troje.

Rovněž tak chudy jsou u Homéra zprávy o obrazech bohů a daemonů, docela pak není památek mezi mykénskými nálezy; neboť malé idolky ženské z hrobů mykénských, v nichž někdo vidí Astartu, v jiných Demetru a j., hotovily se jen pro pohřební kult a jsou původu orientálního.

Zdá-li se však přece, že Homér ví o chrámech a sochách (*ἁγάλματα*) bohů, doba mykénská¹⁾ jich nezná. V té uctívali bohy neviditelné na horách, v hájích a v nádvořích paláců, kde si je přítomní myslívali, a proto jim tam jednak oltáře obětní, jednak trůny stavěli; odtud jsou epitheta bohů *ἐύθρονοι* a *χρυσόθρονοι*. Praví-li se (v Il. VI. 303 nn.), že Theano položila Atheně na klín roucho, položila je jen na prázdný trůn jako přítomné bohyni.

Když kolem r. 1000 před Kr. přistěhováním Dorů do středního a jižního Řecka mykénská vzdělanost jako rázem zanikla, teprve pak v osmém a sedmém století na místech, kde bývaly paláce mykénských anaktů, vznikají z nich chrámy; proto řecké chrámy v dobách historických mají půdorys a členitost touž, jakou měli mykénské paláce. Zároveň jest to dokladem, jak mykénská kultura v rozvoji svém přerušena, přece měla vliv na další hellénskou vzdělanost a s ní souvislost. — Svěráznou vzdělanost mykénské doby hlásají dále přehojné předměty nalezené v hrobech mykénských, svrchu zmíněných. Jsou to mimo vásy, o nichž byla již řeč, zbroj a výrobky umělecko-průmyslové ze zlata, stříbra, bronzu, slonoviny, alabastru a jiných vzácných kamenů. Železo jest vzácné. Umělecká dekorace na kovech jest provedena vrypem, tepáním a vkládáním; malba figurální i ornamentální není strnulá a schematická jako egyptská neb pozdější na vásách slohu geometrického (dipylského), nýbrž plná života, přirozenosti a pravdivosti. Jakkoliv jest lákavo, rozhovořiti se o plastickém a malířském umění doby mykénské, o neobyčejné vyspělosti svědčící, jak dokazují na př. obrazy nástěnné v Knossu, v Tiryntě, na zlatém poháru z Amyklai (Vafio), neb na čepelích dýk a mečů, na pečetních prstenech, tepaná práce na zlatých maskách, zlatá býčí hlava, lvi nad mykénskou branou, jiné a jiné, opouštím toto pole, abych o zbroji mykénské promluvil, kterak se nám jeví na památkách z mykénských hrobů a kterak v básních Homerových. Patrna jest dvojí zbroj, starší mykénská a mladší homérská.

Bohatýři homérští měli v pravdě zbroj mykénskou. V hrobech se našly bronzové hroty oštěpů, obsidianové i bronzové hroty šípů, mnoho mečů a dýk. I dle Homéra bohatýr mívá oštěpy, jindy luk se šípy. Kryl se velkým koženým štítem, od ramen ke kotníkům sáhajícím, podoby vejčité, uprostřed na krajích vykrojeným, jindy plochy obdélníkové. Visel na řemeni (*τελαμών*) přes ramena. Vyznačuje jej zvláště epitheta *ἀμφίβροτος* a *ποδηγετής*. Jak se jím vládne, stejně znázorňují obrázky i popis Homérův. — Kryje celé tělo, poněvadž té doby nebylo pancéře, leda jen kožené pásy (*μίτρα*, *ξωστήρ*, *ζώμα*); kryje i holeně, tak že nebylo ještě třeba kovových *κημιῖδες*, nýbrž jen kožených kamaší, jež chránily holeně od nárazů velkého štítu. Hlavu si kryli přilbou koženou, která někdy, jak figurka hlavy z mykénského hrobu ukazuje, bývala místo vzácného železa zuby kančími pokryta. Takovou přilbu původu prastarého měl dle Il. X. 263 Odysseus.

¹⁾ W. Reichel, Vorhellenische Götterculte.

Obraz bojovníka Homérova se složitou kovovou přílbou, pancéřem z plátů kovových, s kovovými holeněmi a okrouhlým štítem hodí se lépe na hoplita ionského z doby pomykénské, jak jej asi vídal básník, mladší než jádro událostí v obou eposech líčených a době mykénské náležejících. Jak v jiné příčině, tak i v této dostaly se mladší kulturní vrstvy ionskými Homérovcí do starších a původních heroiských pověstí. — S napiatou pozorností stopuje se nejnovější objev mykénské vzdělanosti, písmo mykénské, koruna to výkopů A. Evansa v Minoově paláci v Knossu. S jakou dychtivostí spěchal jsem z krétského přístavního města Kandie (antického Herakleia) do nedalekého Knossa, věda, že tam spatřím právě odkopávaný hrad mykénský, četné vásy a jiné předměty, tuto kulturu vyznačující!

Obzvláště nás překvapila velká sbírka tabulek se záhadným písmem, jež sám nálezce, Arthur Evans, nám ukázal, vysvětlil i své pokusy o rozluštění podal.

Jsou to větší, menší cihličky, původně z nepálené hlíny. Jiné mají tvar čtyrhranných hůlek na všech stranách popsaných. Některé podobají se pečetím s vyraženým písmem. Oheň, jenž zničil palác, vypálil je tak, že i ve vlhké půdě se nám uchovaly. Vryté písmo jde po délce v řádcích mezi linkami; skládá se jednak z obrázků, podobných hieroglyfům, ale přece odchylných od písma aegyptského, jednak z lineárních črtů. Střídá se patrně písmo ideografické s grafickým. Evans našel před tím na ostrovech moře aegejského, zvláště na Krétě, až i na Kypru a i Peloponnésu četné kameny s podobným písmem starobylým, avšak odlišným od aegyptského i foenického, spíše podobným hittitským hieroglyfům. Krétu považuje za původ tohoto písma, a je samo za starší písma řeckého, později z foenického poslého. Zve je písmem aegejským a přivlastňuje je vzdělanosti mykénské. Našly se sice již dříve stopy písma na nádobách v Mykénách a v Menidi, v Attice a jinde, ale nestačily, aby mykénská kultura neplatila za neznalou písma. Avšak dle objevené celé bibliotéky v Knossu nelze dále pokládati vrstevníky mykénských hradů za analfabety.

Že doba mykénská měla písmo nějaké, dalo by se souditi i z dokonalého jejího malířského umění. Dle dějin písma malba totiž dlouho zastupuje písmo, až vývojem řeči a vzdělanosti zkracováním upravuje se na písmo myšlenkové, pojmové, slovní, slabičné a konečně i hláskové. Není národa, jenž by, dospěv k výrazné malbě, nebyl si jí upravil za písmo ideografické, jež potřebou se zjednodušovalo v obrysech až na grafické.

Mimo to jako se celá mykénská vzdělanost zrcadlí v básních Homérových, tak i povědomost o písmě jest v nich patrna, vykládají-li se přirozeně slova v Il. VI. 168 nn. *πόρην δ' ὃ γε σήματα λυγρὰ γράψας ἐν πέλκι πικτιῶ θυμοφθόρα πολλά*. Starobylý ráz celé této části básně, tvořící pro sebe ucelenou píseň, uchoval si u pěvců i povědomost o bývalém písmě, jako v národních písních lid zpívá o psaní a posílání listů, třebaš sám psáti neuměl.

Až se podaří rozluštit písmo mykénské, utajené ve sbírce v Knossu nalezené a přes 2000 tabulek čítající, pak se nám vyjasní nejen celá mykénská doba se svou svéráznou vzdělaností, ale i obsah básní Homérových a literární jejich původ, vůbec celá otázka homérská dojde určitějšího vysvětlování tak, jako rozluštěním písma klínového a hieroglyfů dějiny assyrsko-babylonské a aegyptské zevrubněji se poznaly a jimi mnoho literárních a kulturních záhad starověkých se objasnilo.

Instruktivní přednáška prof. Šíleného byla přijata s obecným povděkem, jemuž dal výraz také p. předseda řed. Krippner. Po ní následoval znamenitý referát univ. prof. dr. Fr. Drtiny o *Wilamowitzově řecké čítance*, jenž bude celý otištěn v Listech filologických, kam tedy interessenty odkazujeme; zde podáváme aspoň výtah z něho, ježto věc tato se těší zvláštnímu zájmu odborníků.

Prof. Drtina v referátě svém o *řecké čítance Willamowitzově-Moellendorfově* vychází od jednání poslední konference berlínské (v červnu 1900), pokud se řečtiny týče, a rozebírá zvláště dobrozdání Willamowitze-Moellendorfa, jenž usiluje zejména, aby studium literatury řecké bylo na gymnasiích pěstováno v duchu humanismu historického, ukazuje po té stránce na význam Homéra a Platona, zdůrazňuje koncentrační sílu řečtiny a navrhuje vydání čítanky nebo anthologie, jež by podávala poklad celé vzdělanosti řecké »in nuce« a poskytovala zvláště obraz toho, »co staří mysli« a řekli o různých záhadách, jež nás zajímají i dnes, a jimiž se zabýváme budeme ve všech dobách.« Vedle toho po stránce formální navrhuje Wilamowitz-Moellendorf, aby bylo odstraněno označování přízvuku, přídechu, »subscriptum« *ἑλληνιστικόν*. Referent upozorňuje na současnou literaturu o té věci. Rozebrav nejnovější plán učebný řečtiny na základě usnesení červnové konference vydaný, podává obsah čítanky řecké Wilamowitzem-Moellendorffem sestavené a připojuje kritické poznámky o díle, vytýkáje zvláště, že kusy jednotlivé jsou mezi sebou dosti nesouvislé, že není zřetelno dělidlo, jímž se autor při výběru látky řídil, pronáší obavu, že některé části budou obsahově nesnadné (zejména partie odborně vědecké), ale zejména vytýká nesnáze jazykové, na něž asi průměrný gymnasista nestačí. Přál by si mimo to, aby v knize byly některé ukázky řecké lyriky a řeckých nápisů. Celkem považuje pokus Wilamowitze-Moellendorffův za pozoruhodný pokrok na dráze *historického čili reálného humanismu*. I u nás čítanka podobná dle našeho plánu učebného sestavená osvěžila by studium řečtiny, podávajíc obraz významu kultury řecké v celku vzdělanosti všelidské, a mohla by zejména dobře posloužiti jako pomůcka při soukromé četbě žákovské.

Po přednášce ujal se slova p. předseda a pravil:

»Mluvim ze srdce všech, kdož velezájímavou přednášku p. profesora slyšeli, když vzdávám mu za ni nejsrdečnější díky. (Výborně!) Spolu dovoluji si dotaz vzhledem k jejímu bohatství myšlenek, zda snad někdo nepřál by si dotazu nebo vysvětlení nějakého nebo zahájení diskusse.

Prof. Vit Hřivna (z Valašského Meziříčí): »V názoru Wilamowitze-Moellendorffa jest veliký pokrok proti názorům dřívějším. Sám sebe čítám k filologům, již mají pochybnosti o tom, zda docházíme učením jazyků klas. těch výsledků, které by opravňovaly učení jich v rozsahu, jak děje se nyní. Žákům při nynějším systému obraz staré kultury se nepodává. Dále pochybuji o tom, zda čtení originálů nese žádoucí ovoce. I my máme obtíže s jich překládáním, neřku-li žáci. Proč tedy nechávají ve škole originál a raději nenahraditi ho překlady? Latinu i řečtinu třeba vůbec velmi omeziti.«

Josef Michl (z Benešova): »Po tak krásném referátu, jaký podal nám p. prof. Drtina, není vlastně diskusse možná. Předchozí řečník zavedl řeč na pole jiné. Je-li pan kollega takový skeptik, jsou zase kollegové, již mají v té věci jiné mínění a k těm hlásím se i já. Kostrbatý překlad, žáky pořízený,

má větší cenu, než nejkrásnější překlad, zavedený místo originálu. Poněvadž však takovou diskussí přešinuje se debata jinam a času na to není, navrhuji konec rokování.* *Přijato.*

Prof. Drtina dodatkem k svému referátu:

I. Willamowitz-Möllerndorff ve svém dobrozdání dotýká se otázky překladové a hájí stanoviska, že překlad nikdy originálu nenahradí. On chce, aby žák poznával *vývoj* řečtiny až po dobu hellenistickou. Wilamowitz zasazuje se reformou svou o rozšíření dosavadního programu, i musí věci té ponechat se moratorium, aby se vidělo, jak se osvědčí. (Souhlas.)

Výsledkem rokování byla tato resoluce po přednášce navržená a přijatá:

VIII. sjezd českých profesorů projevuje přání, aby při vyučování řečtině na vyšším gymnasiu mládež byla soustavně poučována o významu řecké kultury v celku kultury všelidské; v tom smysle aby změněn byl kanon povinné četby a aby za tím účelem vedle čtení autorů byla zavedena pro nejvyšší dvě třídy chrestomathie dle vzoru čítanky Wilamowitzovy-Möllerndorffovy, jež, zvláště bude-li žádoucím způsobem zdokonalena, při četbě soukromé výborné služby by mohla konati.

Třetím bodem programu byly *Některé tužby učitele klassické filologie*, sestavené univ. docentem prof. dr. Fr. Grohem, jež přednesl na místo něho prof. Petr Hrubý ze Slaného, ježto prof. Groh povážlivě ochraptěl.

Přednáška zněla takto

•Mám již dlouho na srdci dvě tužby; první týče se latinského slovníku pro naše gymnasia, druhá komentovaných vydání klassiků řeckých a římských.

I. Ač již přes půl století jest u nás vyučovacím jazykem na gymnasiích čeština, ač máme pro všechny obory hojné pomůcky české, přece nedostává se nám dosud řádného, pro všechny třídy postačujícího latinského slovníku. Pro Cornelia Nepota a Caesara má žák slovníčky zvláštní, pak zaopatří si slovník Říhův, jenž jest mu věrným průvodcem až do sexty, načež počíná jej opouštět a v oktávě opustí jej úplně. Proto i snaživí žáci, nemajíce pomůcek dovolených, někdy sahají k pomůckám nedovoleným. Obávám se, aby někdy někdo neučinil z toho jednou výtku *nám*. V jakých nesnázích ocitují se žáci, kteří chtějí pěstovati latinskou četbu soukromou, netřeba připomínati. Neboť aby si opatřovali starý, dnešním potřebám naprosto nevyhovující slovník Vojáčkův, toho od nich žádati nelze.

Jaká jest toho příčina, že jsme se dosud nezmohli na pořádný slovník latinsko-český? Myslím, že leží v nepodnikavosti našich nakladatelů, kteří by nejraději vydávali jen takové knihy, z nichž mohou mít zisk hned prvním rokem. Leč nyní zdá se, že i v této věci nastane náprava; protože třeba jest, abychom na vydání slovníka pomýšleli.

Nejprve rád bych pověděl, jak si vznik nového slovníka — *nepředstavuji*. Nemyslím, aby se sestoupila k účelu tomu komise; jeden by si vzal na př. Vergilia, druhý Horatia, třetí Sallustia, čtvrtý Livia, pátý řeči, šestý filosofické spisy Ciceronovy atd. Tím by se věc jen prodlužovala, tak že bychom se nového slovníku, jehož jest přece potřebí žákům našim jako soli, tak brzo nedočkali. Mimo to veškeren sebraný materiál mohl by přece zpracovati

člověk jen *jeden*. Též otázka o rozdělení honoráře — neboť bude to dílo výnosné — byla by spojena při větším počtu spolupracovníků s různými obtížemi. Z toho, zdá se mi, vyplývá požadavek, aby byl *jeden* zpracovatel nového slovníka; že by to musil býti filolog dobrý, rozumí se samo sebou.

Než mohlo by se namítnouti, že takový úkol přesahuje síly jednotlivcovy. Leč námitka tato ve skutečnosti není tak závažná, jak se na první pohled zdá. Kdyby měl ovšem někdo pročitati k tomu všechny římské klasiky, vypisovati si všechna slovíčka na lístky atd., pochopuji, že by si brzy zoufal z té práce. Avšak toho třeba není. Jako ten, kdo sestavuje pro školu rukověť řeckých nebo římských starožitností, nebude zvláště pročitati klassiky a vypisovati si místa příslušná, nýbrž sáhne k dobrým, velikým dílům vědeckým, ve kterých práce ta jest již vykonána: tak, myslím, že možno postupovati i zde. Jde jen o to, abychom sáhli k pomůckám nejlepším. A tu myslím, že v první řadě možno doporučiti slovník Klotzův, jehož 3. vydání vyšlo r. 1861 (další vydání 4. a 5. jsou nezměněné otisky vydání třetího). Slovník ten mohl by proto býti základem, poněvadž při všech citátech udává, odkud jsou vzaty. Tak možno okamžitě se přesvědčiti, co hodí se pro potřebu školní, a co nikoliv. Poněvadž pak slovník ten, dosud výborný, přece jest jen 40 let star, bude třeba ke kontrole užiti též slovníků novějších. Jsou to dva: Georgesův *Ausführliches Handwörterbuch* 7. vyd. 1879 a 1880 a pak slovník Stowasserův z r. 1894 (2. vydání z r. 1901 jest nezměněný otisk; jen připojena v dodatku některá slova z listů Ciceronových, poněvadž se čtou na gymnasiích v Německu). Že by ovšem též slovník Říhův jakož i dosud uveřejněné překlady nesměly zůstat bez povšimnutí, netřeba zvláště připomínati,

Takovým způsobem bude možno sestaviti slovník, jenž by vyhovoval nejen četbě školní, nýbrž i soukromé. Nebude tu přihlíženo jen k I. a XXI. knize Liviově, nýbrž k Liviovi celému, nebude tu obsaženo jen několik řečí a filosofických spisů Ciceronových, nýbrž celý Cicero atd. Takovým způsobem prospěje se i nastávajícím filologům.

Příštímu spisovateli slovníku jen to bych rád důrazně na srdce vložil, aby se bedlivě střežil všech významů, v češtině nynější neobvyklých. Máme my filologové, bohužel, ještě dosud zvláštní, »filologickou« češtinu, kterou nyní již nikdo nemluví; tím právě činíme svým žákům klassické autory nezáživnými. Vidím to z některých překladů i z doby nejnovější. Spracovatel nového slovníku musil by býti tedy nejen dobrý latinář, nýbrž i dobrý Čech, aby dovedl pro každý výraz a pro každé rčení latinské nalézti vhodný a případný výraz český.

II. V letech osmdesátých počala u nás zásluhou Jednoty českých filologů utěšeně prospívati vydání komentovaná. Nákladem Jednoty vyšel komentovaný Xenofon, Homer, Demosthenes a Sofokles; příkladu jejího brzy následovali nakladatelé jiní. — V tom vyšly »Instrukce«, jež dávaly přednost pouhým textům. Tím ovšem tento vývoj se zarazil. Úplné zastavení jeho znamená 2. vydání instrukcí, jež prohlašuje přímo, že ve škole mají se trpěti pouze vydání textová. U nás ovšem nejsou poměry takové, abychom mohli žádati ode všech svých žáků, aby opatřili si pro školu pouhý text a pro domácí přípravu vydání komentované. Proto zdá se, že myšlenka vydávati vydání komentovaná nemá naděje v úspěch. Že přes to dovoluji si Vám ji předložiti ke schválení; k tomu vedou mne tyto důvody:

1. Četba spisů řeckých a římských, jež vznikly v poměrech zcela jiných než jaké nás nyní obklopují, bude nutně při prvním čtení působiti obtíže. S methodou tak zvané »předběžné přípravy« (Vorpräparation) nemohu se spřáteliti. K tomu jsou vydání poznámková, aby odklízela z cesty obtíže. začátečníkům. Kdežto žáci němečtí mohou si vybrati z četných vydání poznámkových, nemáme my komentováno dosud ani vše, co se na gymnasiích čítá. Poukazuji jenom k Herodotovi, Ciceronovi a Tacitovi.

2. Vedle toho však potřebí jest vydání komentovaných pro četbu soukromou, kteráž u nás v posledních letech utěšeně prospívá. Možno ovšem odkázati žáky na německé komentáře, avšak, myslím, že bychom se i v té věci měli postaviti na vlastní nohy.

Oba návrhy, které dovolil jsem si předložiti, bylo by lze provésti tímto způsobem. Kdo by chtěl se uvoliti ve zpracování latinského slovníku nebo ve vydání některého autora, oznámil by nejprve úmysl svůj — aby táž práce nedělala se dvakráte — Ústřednímu spolku professorskému a po čase předložil by svůj elaborát (u slovníka stačilo by na počátek zpracování jedné písmeny). Spolek dal by práci prozkoumati a pak buď sám by přikročil k vydávání, nebo postaral by se o nakladatele jiného. Doufám, že zpracovateli slovníku dostalo by se blahovůlí našich představených úřadů úlevy v povinnostech školských.

Poněvadž k splnění obou těchto podniků nelze nikoho nutiti, dovoluji si ke schválení doporučiti pouze tyto these:

1. *Osmý sjezd č. profesorů pokládá za velmi potřebno, aby co nejdříve vydán byl nový latinsko-český slovník pro všechny třídy, jakož i aby se přikročilo k vydávání sbírky klasiků řeckých a římských s poznámkami.*

2. *O uskutečnění návrhů těchto pečovati bude Ústřední spolek českých profesorů v Praze, k němuž se pp. autoři s pracemi svými obraceti račtež.*

Přál bych si, aby devátý sjezd náš, na nějž snad nebude nám tak dlouho čekati jako na sjezd tento, uviděl již splněny oba tyto návrhy. Že bychom tím platně přispěli našim gymnasiím, o tom jste asi všichni téhož mínění se mnou.

Referát tento přijat byl s pochvalou.

Po té ujal se slova zemský inspektor dr. *Eduard Kastner*: »Velectění pánové! Návrh p. prof. Groha vřele vítám, poněvadž jest to mé dávné přání. Bohužel že nebylo s jedné strany*) tomuto přání porozuměno. Bylo vysloveno způsobem poněkud ostrým, jako kdyby se nebylo nic dělalo. Konstatuji, že jsem vybízel několik pánů profesorů, a zvláště jednoho, už před třemi roky, aby byl tak laskav a slovník latinský nám sepsal. Že bude pro něho ta věc snadnější než pro jiného. Ale nedivím se mu. Věc není vždy vděčná. Zpracování latinského slovníku jest práce veliká a skutečně obětavá. Buďte však ujištěni, že správa vyučovací s největší benevolencí vyjde Vám vstříc. Ne sn žení hodin, nýbrž dovolenou, a to ne na jeden rok, nýbrž na dvě léta s největší radostí navrhnu pro toho, kdo se v ten úkol uváže. Vysoké ministerium jest v té věci velmi benevolentní. Rád se o to zasadím a vřele doporučím vys. ministerstvu, aby pánu tomu byla dána dovolená, i kdyby to trvalo dvě léta. Slovník nějaký míti musíme. Ale kdo jej napíše? Mluvil jsem s jedním z pánů, ale ten říkal, že z ohledů více prakti-

*) Viz »Nár. Listy« ze dne 11. května 1902, str. 13.

ckých není mu to možno. Než já mám za to, že by v první řadě Jednota českých filologů byla k tomu povolána. A prosím pány z výboru, aby věc tu vzali v úvahu, zda nezáleznou někoho, kdo by se této práce podjal. Jest to věc velice pressantní.

Co se týká soukromé četby, pravda jest, že utěšeně prospívá. Jsem tomu velice povděčen a mohu sdělit, že vysoké ministerstvo vyslovilo nad tím zvláštní spokojenost « (Výborně!)

Předseda: »Zajisté budete se mnou, velectění pánové, souhlasiti, když dovolím si jménem Vaším p. zem. škol. inspektoru za laskavý projev jeho poděkovati co nejuctivěji.« (Výborně!)

Předseda: »Jsme na konci dnešní schůze. K četnějším tužbám našim dovoluji si připojiti za sebe toto přání. Myslím, že nikdo z nás neubráníl se myšlence o tom, zda výbor z autorů, jak byl stanoven před více než 50 lety, vyhovuje potřebám a požadavkům doby nynější? Organizace Bonitzova a Exnerova byla výtečná, ale žádné dílo lidské nemůže trvati na věky. Tu bych dle skromného svého nazírání na věc byl toho mínění, že by bylo na čase podniknouti revisi našich klassiků, aby vyhovovali moderním požadavkům nejen po stránce aesthetické, nýbrž i politické a sociální, aby mohli čeliti útokům proti nim podnikaným. Jest to jedna z mých tužeb, již dovoluji si zde přednésti. Spolu dovoluji si naši schůzi skončiti poděkováním pp. zem. škol inspektorům za laskavou návštěvu, dále všem pp. referentům, kteří nás obdařili tak vědecky důkladnými přednáškami a všem pánům, kteří se dnes do naší sekce dostavili.«

Poněvadž bylo vysloveno přání, aby odbor pro klassickou filologii sešel se ještě jednou k poradě, stalo se tak dopoledne dne 20., opět za předsednictví ředitele *P. Krippnera* z Boskovic.

Jednáno o revisi výboru auktorů hlavně latinských; při debatě (ředitelé *Fleischmann*, *Krippner*, *Šafránek*, prof. dr. Čáda, dr. Groh, *Kalousek*, *Stýblo*, *Vališ*) vyslovena přání, aby v III. tř. z *Corn. Nepota* se čtlo jen asi 6 nejprůměrnějších životopisův a ostatek *Curtius Rufus*; v V. výběr z *Livia* zvl. kn. II.—V., XXVI. a násl.; z 1. kn. jen asi 20 nejzajímavějších kapitol a ne hned na počátku; v VI. vynechati *Caes. B. Civ.*, čísti z *Cicérona* jen jednu *Katilinárku* a více *Vergilia*, v VII. více času věnovati *Ciceronovým* spisům filosofickým, v VIII. aby *Dialogus de oratoribus* byl povinnou četbou.

II. Odbor pro moderní filologii.

Přítomno bylo 48 pánů, mezi nimi pp. zemští školdozorci dr. *Ed. Kastner*, dr. *Fr. Krsek*, škol. rada řed. *Fr. Bartoš*, univ. prof. dr. *Arnošt Kraus*, zástupce ministerstva prof. *Ant. Setunský* a j. Předsedou zvolen pan z. šk. inspektor dr. *Ed. Kastner*, jenž za zástupce svého určil řed. *Fr. Bílého*.

Pan předseda udělil slovo především prof. *Ant. Trnkovi*, aby promluvil o tematě: Je-li na českých školách středních záhodno a možno vyučovati jazyku německému po odděleních.

Referent zmiňuje se o článku »O paedagogické stránce němčiny na ústavech českých«, jenž uveřejněn jest v únorovém sešitě »Věstníka« (str. 194. nn) a o článku svém v sešitě dubnovém (str. 287. nn.),*) do-

*) Článek prof. Trnky zaslán byl redakci začátkem února, ale došel již po vytištění sešitu únorového. Nemohly tedy býti oba články uveřejněny v témž sešitu, jak by si bývalo přáti v zájmu věci.

vozuje toto: Posavadní praxe, že žáci nedostateční postupují do vyššího oddělení němčiny, jest paedagogicky svrchovaně závadná a na její vrub musí se velkou měrou klásti neúspěch vši snahy učitelův u značné části žactva. Účinek této praxe jest tím škodlivější prospěchu i kázni třídy, čím dospělejší jsou žáci, a v nejvyšších třídách bývá němčina často předmětem nejobtížnějším a nejtrudnějším. Učitel nemá prostředku učiniti přítrž úmyslné nedbalosti žáků nedostatečných (srov. Věstn. str. 194., odst. 4.). Analogicky dle kázeňsk. řádu § 37. d) měli by žáci dědičně nedostateční býti z němčiny vyloučeni. To se však neděje, poněvadž se uznává důležitost němčiny v životě praktickém a hledí se až do nejvyšší třídy žákům dáti příležitost, aby aspoň trochu naučili se jazyku tomu. Ale zkušenost ukazuje, že se učitelova snaha z příčin různých potkává s nezdařem právě u žáků dědičně nedostatečných. (Referent uvádí toho příklady z vlastní praxe.) Proto neměli by se žáci nedostateční ve třídách nižších pouštěti do němčiny již ve třídě páté. Ovšem zase nutno hledati prostředku, aby v nižších třídách žáci méně schopní měli příležitost a nedbalí aby byli přinuceni osvojiti si z němčiny tolik vědomostí, kolik potřebují nutně ve třídách vyšších. Prostředkem k tomu vhodným zdá se referentovi zřízení oddělení ve třídách nižších, jak to navrhl ve svém článku. Tak by bylo postaráno, aby žáci v některém nižším ročníku nedostačující doplnili své vědomosti, opakujíce jej. Kdyby ani tak neprospívali, ukázali by, že skutečně pohrdají dobrodiním, které jim škola poskytuje, a že nezasluhují, aby byli připuštěni do němčiny ve třídách vyšších. Zařízení to účinkovalo by u leckterého žáka i mravně, protože by se styděl některé oddělení opakovati. Bez vlivu nebylo by to ani na rodiče.

Dle mínění referentova jest tedy z důvodů paedagogických i praktických záhodno vyučovati němčině v nižších třídách po odděleních. Je-li také možno, ponechává rozhodnutí pp. kolegům. V té věci nemůže více říci, než co uvedl ve svém článku. Vyskytne-li se v rozhovoru o předmětu tom návrh více praktický, jímž by se pomohlo dávným steskům učitelů němčiny, uvítán bude jistě ode všech s největší radostí.

Po poutavé přednášce té rozpředla se čilá debata. Prof. dr. Kar. Veselík připomenul, že na brněnském českém gymnasiu za dob jeho tamějšího působení bylo vyučováno němčině po odděleních, ale že s tím byly nesnáze veliké, tak že sbor se usnesl o tom, aby oddělení byla zrušena. Dva sextáni chodili do tercie do němčiny, neboť každou třídu opakovali. Hodiny německé musily býti zároveň, učitelé musili býti rozděleni. Prof. Trnka ulomil nesnázím těm hrot už tím, že restringoval oddělení na nižší gymnasium. Je mnoho dobrého v návrhu tom: učitelé budou snáze a rychleji pracovati, majíce jakousi elitu žactva vyučovati.

Ale je také mnoho obtíží při návrhu referentově a p. řečník tyto obtíže rozebírá.

Universitní professor dr. Arn. Kraus rovněž by byl povděčen, kdyby se našla cesta, jak odstraniti trvajících zlo. Ví ze zkušenosti, že i abiturienti, zvolivší si za svůj obor moderní filologii s němčinou, přicházejí na universitu umějící málo německy, a to jen proto, že se nemusili učit. A přece byli by mohli uměti hodně německy, kdyby byli na střední škole pracovali. Pan professor uvádí pak příklad, jak se učí s jiným výsledkem, když je pohromadě jen ona zmíněná „elita“ a jak zase, když každý bez

rozdlu se zapíše do předmětu. Na universitě bývaly dříve německé kursy, jež on zavedl, a které znamenitě prospívaly. Chodili do nich toliko posluchači, kteří opravdu chtěli se něčemu naučiti; nebyloť z nich jiné výhody. Ale pak vydán výnos, že se ten kurs může zapisovati do indexu. Tím se stalo, že se sice dalo nyní zapisovati *mnoho* posluchačů, ale chodí jich tam jenom *málo*. — Prof. *Hnilička* (z Kutné Hory) mluví pro oddělení a pokládá je za prospěšnější, než aby němčina se stala obligátním předmětem. Má hojnou zkušenost ze škol českých i německých. V Plzni měli svého času 5 oddělení, 3 na nižším, 2 na vyšším. A žáci ve vyšším oddělení *rádi* se učili. — Prof. *Hirsch* (z Plzně) myslí, že zavedením oddělení nebude mnoho dosaženo. Žáci na nižším oddělení a zvláště ve tř. I—III. se učí němčině, jako by byla obligátní, a jsou při ní pěkné úspěchy, zvláště při nynější methodě. Kdo nemá jazykového nadání, tomu by opakování nic neprospělo. Hůře je na vyšším oddělení; tam počínají zapomínati, co uměli; tam je také málo hodin. A jak umístiti oddělení? Rozvrh hodin s odděleními na ústavech a zvláště na reálkách s parallelkami snad by byl nemožný. Potřebují-li žáci naši němčiny — a té potřebují — pak řečník vidí jedinou pomoc v obligátnosti předmětu. — K tomu prof. *Trnka* poznamenává, že za nynějších poměrů nelze žádati za obligátnost němčiny, a uvádí pro to řadu důvodů. Jiná by byla, kdyby současně čeština se stala obligatorní na školách německých. — Řed. *Bílý* (ze Žižkova) je povděčen prof. Trnkovi za to, že pchnul tou otázkou, pokládá rovněž za nemožné, zvláště nyní, žádati za jednostranné zavedení obligátnosti němčiny na našich školách, ana by se tím veškera veřejnost poštvala proti našemu stavu, míní, že úspěchy po zavedení obligátnosti nebudou tuze větší, ale následky těžší a tvrdší, nyní že při učení aspoň jiskra samostatného přesvědčení o potřebě znalosti toho jazyka spolupůsobí, což při tlaku obligátnosti zmizí, a navrhuje posléz, aby žáci z němčiny propadající nebyli zapisováni do tříd vyšších podobně jako nepostupují žáci ve zpěvu, stenografii a vůbec neobligátních předmětech, neprospívají-li, a aby pro ně *zřízeny byly zvláštní kursy odpolední s odděleními* a tož kurs jeden pro nižší třídy a jeden kurs pro vyšší třídy. Tím by se dosáhlo všeho toho, co pan prof. Trnka chce, a nebylo by těch obtíží, které návrh prof. Trnky v sobě chová. — Řed. *Ant. Truhlář* (z Prahy, Akad. gymn.) praví, že měla-li by se zavést oddělení dle návrhu prof. Trnky, musila by se zavést také na vyšších gymnasiích a reálkách. Ba tím spíše. Na nižším gymnasiu — díky nynější methodě — se dosahuje uznání hodných úspěchů. Ale učení němčině na gymn. jistě je více namáhavé a méně radostné. Tu třeba užívati všech prostředků, aby se dosáhlo úspěchů, nutno dobře poznati žáky, budit v nich chuť atd. Tam by opravdu neměli postupovati i v němčině do vyšší třídy žáci v tom předměte neprospívající; v tom souhlasí s řed. Bílým. — Prof. Trnka přizpůsobuje se návrhu řed. Bílého; jde mu o věc a nic jiného. — Pan zem. inspektor dr. *Kastner* prohlašuje, že o projednávané otázce dávno už přemýšlel a hleděl se dopídití nápravy. Žáku nesmí býti vzata možnost, aby se naučil druhému jazyku zemskému, a nelze tedy na žádném stupni vylučovati žáků z dalšího učení. Je pravda, na nižším oddělení žáci se ochotněji učí než na vyšším a jsou toho nejedny příčiny, jež p. řečník také uvádí. Proto na nižším oddělení ani nebude třeba kursů doplňovacích. Za to doporučuje co nejvřejeji *kursy pro vyšší gymnasium a vyšší reálku*,

asi tak, jako zavedeny byly na zkoušku na některých gymnasiích pro francouzštinu, jež se dodělaly výsledků skvělých. Ovšem by se ty kursy musily zavést na zkoušku na 1—2 ústavech; dle výsledku jejich teprve by se šlo dále. Kdo by pak nechtěl chodit do kursů těch, z vlastní vůle by nechával němčiny. Kurs ten by byl především pro žáky V. a VI. třídy. Žák ve IV. třídě v němčině nedostatečný nesměl by postoupiti do V. třídy i v němčině, nýbrž musil by vstoupiti do volného kursu. V tom kursu by musil vytrvati 2 léta. V prvním roce by se učil všemu od začátku, ovšem systematicky: absolvovav kurs s prospěchem, mohl by vstoupiti v VII. tř. opět do pravidelné němčiny. Kdyby pak v tom kursu neprospěl, musil by jej opakovati a přišel by buď do 8. třídy, dohoniv zameškané, anebo by už nepostoupil do vyšší třídy. A přece by uměl více nežli nyní umí, postupuje se třídou i v němčině, ač prospívá nedostatečně.

Po některých dalších poznámkách prof. dr. Veselíka a prof. Trnky dává pan zemský inspektor hlasovati o návrhu na kursy prof. Trnkou upraveném a jednomyslně přijat v tomto znění jakožto resoluce rokování:

Neobligatorní vyučování jazyku německému na českých školách středních budiž reorganisováno tak, aby pro žáky, na konci IV. třídy v jazyce tom nedostačující, byl zřízen — zatím na zkoušku asi na 2 ústavech — zvláštní kurs pobočný, v němž by se látka v nižších třídách probraná soustavně zopakovala.

Potom prof. St. Souček referoval »O povinné české četbě na vyšším gymnasiu«. I předložil tyto these, jež způsobem vzácně promyšleným a bohatě doloženým i poutavě předneseným odůvodnil:

I. a) V tř. V. při četbě tam některé slovenské pohádky, tu povídky vytčeny buďtež hlavní znaky rozlišující oba jazyky spisovné kmene československého.

b) V učebnicích jazyka českého pro vyšší gymnasium budiž více dbáno literatury na Slovensku, zvláště i od 2. poloviny XIX. st.

II. a) Od školního roku 1902/3 buďtež čtena *trojím druhem četby* — o němž »Věstník čes. prof. IX. 121 sub 1.—3. — tato díla:

b)

v tř.	1. druh četby	2.	3.
V.	Erben: Kytice (Schenk-Straka) Čech: Čerkes Němcová: Babička	Čelakovský: Ohlas písní ruských Vrchlický: Kytka balad, rom. a legend Čech: Ve stínu lípy	1. Některá slovenská pohádka a povídka. 2. Mácha: Máj. Mickiewicz: Pan Tadeáš.
VI.	Vrchlický: Legenda o sv. Prokopu (v. Prusík) Zeyer: Ctirad (z Vyšehradu).	Čech: Dagmar.	Ostatek »Vyšehradu« Zeyerova. Zeyer: Píseň o Rolandu.

v tř.	1. druh četby	2.	3.
VII.	1. 1. Římská tragédie Shakespearova. Bozděch: Goertz. 2. Komenský: Labyrint. (vyd. Bílý.)	2. Čech: Žižka. Jirásek: Psohlavci.	1. Druhá trag. římská Shak. Calderon: Sudí Zalamejský. (1. řecká trag. v překl.) 2. Tyl: Pomněnky z hrobu ... Jirásek: F. L. Věk , U nás.
VIII.	1. Vrchlický: Noc na Karlštejně. 2. Kollár: Výbor ze Slávy Dc. (Jakubcův.) Neruda: Kosmické písně. Neruda: Zpěvy páteční.	1. Shakespeare: Makbeth. (vyd. Bartocha) 2. Vlček Jar.: P. J. Šafařík. Vrchlický-Bílý: Kytka lyriky.	1. Gogol: Revizor. 2. Čelakovský: Růže stol. (v. Bílý) a výbor z ost. drobných básní. Mácha: Máj. Zeyer: J. M. Plojnar.

c) Až opatřena budou vhodná pro školu vydání, buďtež čtena také tato díla ve tř.:

VI.	<i>Výbor lyriky a epiky, též prósy Nerudovy</i>	<i>Výbor lyriky a epiky Hálkovy.</i>	
VII.		<i>Palacký: O dějích doby husitské.</i>	
VIII.			<i>Byron: Childe Harold. Rukopis Královédvorský a Zelenohorský.</i>

Starost o vydání jich a doplnění plánu jimi a péče o komentovaná vydání klassiků českých svěřuje se komisi z členů Ústř. spolku českých profesorů zvolené.

III. a) Omezeno budiž učivo literárně-historické.

b) Zmíněná komise pověřuje se k vypracování plánu četby a učiva literárně historického, jenž byl by normou novým vydáním učebnic.

IV. a) Zřízením stolice pro dějiny umění výtvarných, náležitě opatřené, při universitě české a seminářem při ní, vychovávajícím jak ku práci vědecké tak k potřebám středoškolským, budiž umožněno větší aesthetické vzdělání učitelů.

b) Dotace pro kabinet historicko-zeměpisný budiž zvýšena a určena i pro pořizování názvových pomůcek k učení řečem moderním.

Debata o přednášce této odložena předsedajícím náměstkem řed. Bílým vzhledem k pokročilosti doby na odpoledne, a rovněž tak další přednáška prof. dr. Nábělka. Odpoledne po společném obědě a vykonané smutné povinnosti doprovodu zesnulého řed. šk. rady Grünera na poslední cestě jeho pozemské sešel se odbor ve 4 hodiny opět a ihned zahájena předsedajícím řed. Bílým debata.

První přihlásil se ke slovu pan professor Vojtěch *Kebrle* z (Domažlic) a rozvinul poutavý obraz, jak on pěstuje četbu na vyšším gymnasiu, a uvedl zásady, podle nichž by měly býti vybírány knihy potřebné k soukromé četbě. Přihlíží při tom reálně jen k tomu, co už máme, a nebude ani zde navrhovati knih, které teprve mají býti složeny. Výslovně pak lituje, že prof. dr. Kosina nepořídil výboru z Palackého, jaký ve Věstníku č. professorů svého času navrhoval.

V V. třídě v 1. období I. běhu čítá z Raisova vydání *Erbenových a Němcové Vybraných pohádek* a to asi 8 z každé sbírky. Celou *Kytku z ballad a romancí* neb z *lyriky* Vrchlického rovněž není možno se žáky přečísti. Vybere se z každé Kytky něco. Místo Dobšinského navrhuje slovenské pohádky Němcové.

V 2. období doporučuje čísti výbor ze Sedláčkovy *Sbírky histor. pověstí* a pro každý kraj též pověsti místní. Z Čelakovského *Ohlasu písní ruských* výběr.

V 3. období vhodno čísti *Lazarici*, jež hned při svém vydání r. 1815 vzbudila sensaci; ale měla by se upravit pro školy asi jako se stalo s Mažuraničovou *Smrtí Smaila agy Čengice*, kterou čítá řečník v této době.

V 2. běhu rozděluje si na jednotlivá období tyto knihy: Erbenovu *Kytici*, Vrchlického *Kytku ballad* (as 12 básní), Němcové *Karlu* (v jiném kraji může se čísti jiná povídka Němcové), Čechova *Čerkesa*, Němcové *Babičku* a Čechův idyll. cyklus *Ve stínu lípy*.

V VI. tř. v 1. semestru čítá Němcové *Pohorskou vesnici*, Čechovy *Petrklíče* (příklad básně tendenční), Tylova *Posledního Čecha* (typ novely a literatury před r. 1848), Jablonského *Moudrost otcovskou*, Jiráskovy *Psohlavce* (příklad románu českého), Čelakovského *Růži stolistou* (vydání Bílého, II. díl). V 2. semestru dochází na Vrchlického *Legendu o sv. Prokopu* (napřed čte prosaickou), Čechovu *Dagmar*, a když se otevře jaro, na lyriku a to: výbor z lyriky prostonár. a sbírku písní vlasteneckých (vyd. u Pospíšila za 10 kr.), dále Čelakovského *Ohlas písní českých* (u výboru) a Krásnohorské *Ze Šumavy* (v jiném kraji lze zvoliti jinou sbírku její).

Do VII. třídy prof. Kebrle si volí Jiráskovo *Proti všem*, Čechovy *Jitřní* a *Nové písně*, Vocelův *Labyrint slávy* a pak ukázky lyriky milostné, Zeyerova *Olgerda Gejstora* a Hálkova *Goara* a pro II. běh: Čechova *Václava z Michalovic*, Shakespearova *Macbetha*, Komenského *Labyrint světa* (vyd. školní od Bílého; spokojuje se částečně vypravováním obsahu), Šmilovského *Za ranních červánků* (Dobrovský tu má nejednu moderní vlastnost, na př. je knajpiánem, nervósní atd.), Miltonův *Ztracený ráj*, Jiráskova *F. L. Věka* (I. díl; je jednolitý a je to studentská historie).

Do VIII. třídy si nechává Kollárovu *Slávy Dceru*, Čechovu *Slavii*, Máchův *Máj*, *Hanumana*, Bozděchovu *Zkoušku státníkovu* a Jeřábkovu *Služebníka svého pána* anebo místo něho nějaké dílo prosaické. (Prof. Kebrle čítá Vávrovu *Boženu Němcovu*.)

Ve škole ovšem se mohou čísti jen vybrané části, celek se ukládá domů. Každému spisu jest předeslati výklad jeho stilist. neb poet. druhu, pak poučení, kterak básně se čte a kterak prósa a zejména též, jak čísti lyriku. Každý z uložených spisů prof. Kebrle nezkouší, zvláště už ne v 7. a 8. tř. — ale ukládá všechny. Jest otázka, má-li se ukládati soukromá četba žákům všem, dobrým i špatným. Vždy pak jest míti na mysli, aby se podávalo nejlepší, ale žáci aby nebyli přetěžováni. Programy školní ukazují, že se učitelé češtiny v té věci neshodují; ale měli by se shodovati, aby žák přestupuje na jiný ústav, byl stejně obrněn; mimo to vyhraní se obecné vzdělání budoucí intelligence. Potom p. řečník vyslovuje přání, aby ve Slovesnosti nebyly vždy obsahy děl, z nichž se podávají ukázky; na př. z Dagmary obsah tam nemá býti. Čeština by měla míti více hodin; snad by se mohla některá ubrati klass. filologii a přidati češtině. Klass. filologie seznamuje jen se starověkem, čeština se středním a novým věkem.

Školní rada p. *Fr. Bartoš* znamenitě pohovořil o četbě poetické ve školách. Pravit, že chceme-li žákům podati typické ukázky ballad a legend, jest nám sáhnouti k balladě prostonárodní. Učitelé musí učit žáky, jak se mají čísti básně. Požívání látkové není poesie. Vlastní cena této spočívá v kráse a citu vzbuzeném, ne v obsahu. Lyrice milostné se nevyhýbejme, jestiž třeba ušlechťovati právě po té stránce cit mládeže v letech dospívajících. Lidový pěvec jest i tu vzorem; nelíčí krásu samu, nýbrž účinek její. Pan řečník chystá výbor lidových ballad, legend a lyriky s příslušnými úvody a výklady do České knihovny, kdež ještě podrobněji věc objasní.

Prof. *Vykoukal* (Praha) vyslovuje povděk nad obojí řečí předchozí. S kol. Kebrlem se shoduje — bezděčně — v četbě třídy V. a VI. Na ústavě, kde působí, jest ustálen kánon četby soukromé již ode dob ředitelství nyn. p. z. inspektora dra. Kastnera. Upozorňuje pak na některé jiné plody, jež nerad pohřešuje v návrhu prof. Součka i Kebrla: to jest *Jiráskova Maryla*, *Zeyerův Vyšehrad*, *Mickiewiczův Pan Tadeáš*, jež Poláci čtou již na nižším gymnasiu. Prof. Vykoukal chce, aby četli *všichni* žáci, a učitelé aby se o tom přesvědčovali. Neboť žáci někteří hledí se vyhnouti soukromé četbě, opatří si někde obsah a naučí se mu. Později pak nám vyčítají vyšedše ze škol, že do nich cpeme Homéra atd., ale zanedbáváme vlastní literaturu a nevzděláváme pro život. Té odměny už se sotva kdy učitelstvo zbaví. Ovšem porozumění úplné nezprostředkujeme ještě žákům, to nastane až později, po vlastní zkušenosti životní. Dobře je také dotazovati se, co žákům se líbí. Některé kusy navrhované četby řečník by vypustil. Tak na př. Labyrint slávy — dílo fádni, plné učeného balastu — a Jablonského Salomona. — Řed. *Ant. Truhlář* totéž stanovisko zaujímá. Shoda na ústavech je dosti velká ještě — snad účinem toho, že už před 16 lety se o této věci jednalo a podobné návrhy byly učiněny. Jsou tu jistá díla, ke kterým všichni se obracíme. Ale k nim přibývají díla nová. I bude třeba komitétu, aby prozkoumával tato nová díla a občas znovu podával návrh četby soukromé; výborným vodítkem mu bude návrh prof. Součka. Ale jiná jest věc, může-li se všechna ta četba zdolati. Netroufá. Proto měl by se jí klásti základ už na oddělení nižším. Pohádky, Erbenova Kytice na př. už mohou býti známy z nižších oddělení. Naprosto se vyslovuje proti četbě Tylova *Posledního Čecha*

(raději zvoliti od Tyla něco lepšího) a upozorňuje na Heydukův *Dědův odkaz*, Zeyerovu *Legendu o sv. Brandanu* a téhož *Zpěv o pomstě Igorově*.

Učivo doby staré a střední řed. Truhlář radí obmeziti. Mějme úctu ke své minulosti, ale rozeznávejme, co žák má z nynější četby. Nechme to odbornému studiu. Jaký užitek je na př. z Alexandreidy? A přece někteří učitelé zkoušeli obsah i oněch zpěvů jejích, které jsou ztraceny. Řekněme si upřímně, může-li žák chápati spisy Štítného. Ve střední době rovněž stačí hlavní zástupcové a měli by se probírat podle skupin. *Ukazovati* staré tisky vydá více nežli o nich vykládati. Za to vynikající díla světové literatury v dobrých překladech by mohla býti soukromé četbě vyšších tříd připojena. — Pan z. insp. dr. *Kastner* praví, že s radostí slyšel žádost, aby se význačné tisky žákům také ukazovaly; doporučuje to při každé inspekci. V Praze žáci se mohou voditi do Musea, aby se mohli podívat na staré knihy. Než ujal se slova pro věc jinou. Byla vyslovena tužba po instrukcích pro češtinu; nuže akce v té příčině už je zahájena. Budou požádáni jednotliví pánové o zpracování jednotlivých partií jejích. Až budou předloženy, předloží se zvláštní schůzi odborníků, a teprve na základě všech návrhů těch budou vypracovány zvláštní instrukce. Pan z. inspektor bude apellovati na součinnost pp. učitelů češtiny. Při *osnově* pro češtinu a němčinu zvolil ten postup, a osvědčil se dobře. Vyžádal si dobrá zdání o ní na základě nabytých zkušeností od učit. sborů, a hle, návrhů odchylných je málo. Jen v VI. třídě reální je stížnost na přílišnost látky. Vyslovuje posléz naději, že se podaří osnovu reální přizpůsobiti gymnasiální a zdokonaliti též tuto při opravě příští. — Prof. *Hnilička* (K. Hora) upozorňuje, že pro paedagogia je třeba zvláštního výboru z literatury české, upraveného potřebám těchto škol. — Prof. *K. Černý* (Praha) doplňuje tu potřebu i pro reálky; zvl. výboru ze staré a střední doby bude třeba nového. Na reálkách je češtináři zvláště zle: ústav má méně let a málo hodin českých. Řečník si vypomáhá řečnickými cvičeními; tu žádá temat, souvisících se soukr. četbou. — Prof. *Überhuber* (z Opavy) žádá, aby byla soukromá četba organisována už na nižším gymnasiu. — Debatu uzavírá prof. *Kebrle* návrhem, *aby všechny ty these a návrhy byly odkázány výboru našeho spolku k zevrubnému uvážení a projednání*. Předsedající náměstek řed. Bílý dává hlasovati o tom návrhu — byl přijat jednomyslně. Po té odevzdává předsednictví panu z. inspektoru dr. *Kastnerovi*, jenž požádal šk. radu dr. *Fr. Nábělka* z Kroměříže, aby proslovil svou řeč

O slovanských jazycích na českých školách středních.

Pověděl asi toto:

Projevil jsem už r. 1899 v únorovém čísle »Věstníku« několik slov o tematě, jež jsem si dnes k přednášce své obral. Jde o to, zdaž by nebylo možno pěstovati na českých školách středních do jisté míry jazyky slovanské, aby odchovanci středních škol českých dovedli aspoň se slovníkem čísti díla kteréhokoli kmene slovanského, a pakli by ani to ne, tož aspoň aby znali nejhlavnější spisovatele všech kmenů slovanských. Toho dobrodiní, jakého požívají Němci, že mají jeden spisovný jazyk, jímž všichni jako společnou páskou jsou spojeni v *jeden* veliký celek, v *jeden* národ, ať jsou příslušníky kterýchkoli státův a obývají v kterémkoli díle světa, nedostává se Slovanům, ač počtem převyšují všechny národy

evropské: každý kmen má svůj jazyk spisovný, jímž jaksí omezuje se sám na sebe a tím se zbavuje výhod, jež plynou částem z velikého celku. Ovšem dlužno též povážiti, že takto lépe jest postaráno o vzdělání nejširších vrstev národu, když má knihy psané svým nářečím. Této výhody není třeba se vzdáti, kdyby věc se povedla, jak si jí myslím.

Různost jazyků slovanských není totiž tak veliká, jako různost nářečí německých; Němec severních končin s Němcem jižního Německa nesnadněji by se domluvili spolu, užívající každý svého nářečí, než Čech se Srbem nebo s Rusem; němčina stará a střední od spisovné němčiny naší doby více se různí než starý církevní jazyk slovanský od spisovných jazyků slovanských naší doby; tyto v podstatě přiliš se nezměnily ani v tvarosloví ani ve skladbě.

Na školách německých žáci se učí staré i střední němčině a čtou se básně psané těmito jazyky; na školách českých místo staré češtiny mohla by se probrati v základech mluvnice církevní slovanštiny, jakožto společný základ všech spisovných jazyků slovanských a pročísti ukázky z toho jazyka, snad z evangelí, poněvadž obsah jejich jest odjinud znám, mohly by se vytknouti pak hlavní rysy spisovných jazyků slovanských a jich obměny na základě hláskosloví. Vždy myslím *jen věci podstatné*, a velice byl bych proti tomu, aby žactvo bylo obtěžováno gramatikou a tvaroslovím se všemi zvláštnostmi a výjimkami.

Nedalo-li by se to provésti, tedy by se aspoň ze staré češtiny na základě hláskosloví měly odvoditi hlavní rysy ostatních jazyků slovanských.

Ten čas, jenž jindy býval věnován četbě Rukopisů, mohl by se věnovati četbě bohatýrských zpěvů srbských a ruských. Aby žáci nabyli poněkud vpadá který jazyk slovanský, mohla by se přečísti z každého jazyk v originále některá báseň epická, delší z ruského jazyka, z polského, a srbského, kratší z jazyků jiných. Četba ukázek českých z doby staré a střední mohla by se omeziti na věci důležitější, aby se nabylo času k četbě nejlepších děl z jazyků jinoslovanských a to v dobrých překladecích zvláště pořízených pro školy. I literatuře doby nové bylo by omeziti se na spisovatele a díla důležitější, za to však žáky seznámiti s nejdůležitějšími spisovateli jiných kmenů slovanských a s jejich nejlepšími pracemi — tak že by na středních školách probírala se literatura slovanská vůbec, a ne pouze česká. Z literatury české ovšem poměrně by se bralo nejvíce.

Pakli by se ani to nedalo provésti, aby žáci byli seznamováni se základy jazyků jinoslovanských, aby se čtly básně z těchto jazyků — jen jako ukázky řeči — tedy by aspoň mělo býti o to postaráno, aby žáci středních škol českých tak znali literaturu slovanskou, jak žáci německých škol středních znají literaturu německou. — Uznávám rád, že by mnohému panu kolegovi těžko bylo loučiti se s tím, co by mělo ustoupiti ve prospěch literatury jinoslovanské, ale ať pováží, zdaž by zisk nevyvážil ztráty. Není-liž hanbou, že vzdělaný Čech nezná ani písmen, jichž užívá preveliká většina Slovanů, že mládež naše nezná blíže ani nejslavnějších mužů ostatních Slovanů, mužů, jichž váží sobě cizina? Proč neměla by míti na př. Mickiewicze, Puškina tak za svého básníka, jako mládež německá pokládá za svého Goetha, Schillera, ať jsou to Němci z Rakouska nebo z říše německé?

Pro národ český, malý počtem, jest nesmírně důležité, aby čerpal posilu ze zdrojů slovanských; vždyť z nich čerpá i cizina na osvězení

utuchajících ideálů mravnosti a náboženství, s nimiž každý národ stojí a padá. Národové slovanští z kulturních národů evropských od ideálů náboženství a mravnosti doposud nejméně se uchýlili. Národu českému směrem zavládajícím v moderních literaturách západoevropských, a tím i ve značné části literatury české doby nejnovější, nemůže býti poslouženo; výchova mládeže nábožensko-mravní, jakáž jest úkolem středních škol, pěstováním literatury slovanské vůbec byla by podporována. Lidu nejlépe sluší jeho kraj, a národu nejlépe prospěje, když bude si hleděti své kultury, je-li dosti vydatnou. Nejsem však proto, aby národ proti jiným se uzavíral a hradil nějakou zdí čínskou; to ještě nepřineslo užitku, ale učití se má od kohokoli a přejímání věci *dobré* odkudkoli — ale jen věci *dobré*. Učme se od Němců pěstovati literaturu slovanskou, jak oni pěstují literaturu německou. Podivujeme se krásám zpěvů Iliady a Odyssey nedbajíce pranic toho, že máme v bohatýrských zpěvích národních, zvláště jihoslovanských skvosty, jež krásou a cenností ani hrdinností a ušlechtilostí jich bohatýrů věru nestojí za zpěvy Homérovými. Toho důkazem jsou rhapsodie o Kraleviči Marku, o Lazarovi Crnojeviči Ivu; ... co krásy a nádhery jest na př. ve zpěvě »Ženitba Maxima Crnojeviča«! Vždyť sbírka plodů národní poesie srbské, již byl pořídil Vuk Stefan Karadžić, vzbudila ve všem vzdělaném světě pravé podivení, zvláště pro krásu zpěvů bohatýrských! Z literatur slovanských můžeme sestaviti výbor, jehož by nám záviděli národové jiní, mohli bychom se ozdobiti přece jaksi *svými* skvosty, a nebylo by potřebí dlužití se, když doma jest hojnost.

Naskytuje se otázka, zda by žactvo nebylo požadavky mými přetěžováno. — Není-li přetěžováno žactvo německé rakouských středních škol německých, literaturou vůbec německou a neomezují-li se proto jen na literaturu rakouských Němců, není proč báti se ani přetěžování žáků českých škol středních, kdyby pěstovala se literatura slovanská. I při literatuře jen české učitel může žáky přetěžovati, a nemusí jich přetěžovati, kdyby se pěstovala literatura slovanská. Ty námitky nebyly by podstatnými. — Bylo by snad na úkor řeči české pěstování slovanštiny na středních školách? Nemyslím; v nižších třídách zůstala by čeština jak dosud, ve vyšších třídách ovšem bylo by potřebí něco obětovati, v něčem, co české řeči se týká, uskrovniti se, ale znalostí základů slovanštiny vůbec prohloubena by byla i znalost jazyka českého. Čtení z jinoslovanských řečí omezeno by bylo jen na ukázky, asi po jedné básni (epické) z hlavních řečí slovanských, tak aby odchovanec střední školy dovedl čísti se slovníkem knihy hlavních národů slovanských v originále; rozuměl by i snáze jiným Slovanům. Z literatur míním, aby v české učebnici, jež zároveň jest i čítankou pro školu, ukázky byly podány vzornými překlady. Pak míním, aby knihovny měly nejlepší díla všech literatur slovanských v bezvadných překladech českých a vydáních *pro školy* upravených, jichž by žáci užívali snad za privátní četbu a k referátům z četby těch děl. Žádoucno by bylo, aby knihovny měly nejlepších děl slovanských literatur v originále *pro žactvo* vydaná a slovníky.

Počátek jest vlastně již učiněn Malou slovesností pro střední školy vydanou Bartošem, Bílým a L. Čechem, tím, že jsou tam ukázky z poesie slovanské v českých překladech, že při různých družích krásného písemnictva pojmenování jsou znamenití zástupcové těch druhů i u jiných národů slovanských, a učitelé dán podnět, aby o nich žákům něco pověděl.

Těch, kdo by dovedli vypracovati plán v tom smyslu, jak referuji, a sestaviti příslušné učebnice pro školy, nebude nesnadno najíti; majíť někteří již kus takové práce za sebou — na př. autorové Malé slovesnosti — našli by se též, kdo by napsali stručnou, velmi stručnou mluvnici.

Čechové bývají ze Slovanů prvními, kteří všímají si literatury jiných kmenů slovanských, pilně překládajíce díla jinoslovanská na svůj jazyk, zejména z polštiny a z ruštiny, předcházejí dobrým příkladem a možná, že zavedouce slovanštinu na své školy, povzbudili by i jiné národy, aby učinili totéž. Tím by učiněn byl důležitý krok k literární vzájemnosti slovanské, ke společné práci na poli ideálního snažení.

Konečný návrh můj čelí k tomu, aby na českých školách pěstována byla literatura slovanská tak, jak na školách německých jest pěstováno poznání literatury německé. (Pochvala.)

Předsedající p. zem. insp. dr. Kastner zahajuje debatu. Za slovo se hlásí p. řed. Ant. *Truhlář*. Praví: Přednáška byla zajímavá. Už první článek p. šk. rady Nábělka o té věci napsaný do Věstníku česk. profesorů došel širšího povšimnutí. Dr. V. Vondrák loni v Časopise Česk. Musea jej pochválil. Otázka tato je jistě svrchovaně důležitá. Ale běží o to, jak ji provést. Pohříchu nelze ani mluvit o pěstování staroslov. mluvnice. Bylo by se tu obmeziti jenom na základy. Mělo-li by pak se splniti přání p. řečníkovo, aby žáci dovedli se slovníkem v ruce čísti jinoslov. texty, bylo by pěstovati celou řadu mluvnic slovanských a to by přesahovalo schopnosti žáků. Musila by tu býti příručka, která by podávala aspoň návod k poznání všech slov. jazyků. Za to tím více vítá návrh biblioteky, ať tak díme, slovanských klasiků. Než bibliotheka je na léta, nám však třeba pomoci hned. Proto by bylo dobře vydati takovou jednu zlatou knihu základů jazykových i literturních a nejznamenitějších výtvorů slov. poesie, která by pro literaturu byla asi tím, čím je pro ostatní poznání Slovanů Šafaříkův Národopis. Další studium by se musilo ponechati universitě. —

P. šk. rada Fr. *Bartoš*: Upozorňuje, že doposud má působnost *organisační osnova* pro střední školy; a tam se praví, že čeština má býti doplňována znalostí jiného jazyka slovanského. Ovšem nepraví se kterého, zdali polského či ruského — to zůstalo nerozhodnuto. P. rada Nábělek chce sem zasaditi starou slověnštinu. Ale ta je nás přece jenom vzdálená. Nač tak v dálku zabíhati, když věc dobrá blízka jest? Není jazyka slovanského češtině bližšího nad polský. Za měsíc by se žáci vpravili v ten jazyk a mohli by pak hned čísti. A měli by věru co čísti. Poláci mají skvělé básnictví, znamenitou belletrii, výborné spisy naučné. Jestliže my o nich nevíme, není to nedostatek jejich. Polština by nám pak sprostředkovala i ostatní jazyky slovanské. Proč by se nemohl učiniti pokus probírat polštinu ve třídě 7. neb 8.? Dovoleno je to a škoda by z toho věru nebyla žádná. —

Prof. V. *Zeman* (z Jičína) shoduje se s p. radou Bartošem a míní, že by se to mohlo provésti hned při četbě Wiestawa.

Řed. *Bílý* shrnuje výsledky debaty a uvádí, že p. rada Nábělek navrhuje vlastně trojí věc: zavedení základů staré slověnštiny, zavedení základů všech jazyků slov. a zavedení literatur slov. do školy; z toho zbude asi jen třetí věc a to značně omezena. Mluvnici staroslovanskou nelze zavést: je to jazyk mrtvý a mrtvých jazyků už je na střední škole

dost. Pro výklad staré češtiny není jí třeba a pro poznání ostatních jazyků slovanských rovněž neplyne z ní žádoucí užitek. Rozehřál by se spíše pro návrh p. rady Bartoše. Ten má již pro sebe jednu vzácnou věc, jež návrhu p. rady Nábělka schází a scházeti bude ještě dlouho: místo v organizační osnově a tedy i ve školách. Tato okolnost znemožňuje také zavedení základů slov. jazyků do škol. Ale tomuto druhému návrhu p. rady Nábělka vadí také, že předpokládá učitele znalé všech jazyků slovanských. Má-li žák býti přiveden k tomu, aby se slovníkem v ruce mohl čísti texty jinoslovanské a mají-li se ve škole čísti ukázky poesie v původních jazycích slovanských, musil by zajisté učitel ovládati ten jazyk. A to není věc tak snadná, to předpokládá opět úplnou reformu učení universitního — neboť tam by se musila přece zjednávat i approbace pro ty jazyky. Na jiné obtíže s tím spojené poukázal svého času prof. Fr. Černý v našem Věstníku. Než kdyby i to vše se provedlo, pak stojíme ještě před jednou mocnou hrází, a tou je *čas*. Odevšad zaznívají žaloby na *přetěžování* mládeže — mohlo-li by se s dobrým svědomím přidati hodina týdně tomuto vyučování? Na reálkách naprosto ne: tam naříká svorně a právem učitel měřictví, kreslení, fysiky i češtiny na skrovný počet hodin. A přece mládež naše má tam v některých třídách až i o 3 hodiny více než mládež německá. Učitel češtiny opravdu neví na vyšší reálce, čeho se napřed chopiti: zda slovesnosti či literatury či mluvnice či úloh. Tento nedostatek hodin jest závadou i dobrému návrhu p. rady Bartoše, jakkoliv *tento* by bylo nejsnáze provést. Myslím, že tyto překážky uznával i p. navrhovatel sám, ježto v přednášce své návrhy podával fakultativně, pravě: Nebylo-li by možno provést jedno, budiž provedeno druhé; pakli by nebylo ani to možným, hleďme provést aspoň třetí. *A přece všichni citíme, že návrh p. koll. Nábělka chová v sobě cosi, co všichni pokládáme žádoucím.* Naši lidé působí ve všech slovanských zemích a potřebují tedy znáti slov. jazyky; zejména našim obchodníkům a průmyslníkům prospěla by taková znalost výborně. Ale neméně by prospěla našim učencům, literátům, novinářům, turistům. Nutno přemýšleti, uvažovati o nápravě. A s toho stanoviska jsou pp. kolegové — jak vím — velmi povděční, že p. rada Nábělek pohnul tou stojatou vodou. V jeho návrhu je pro nás jedině provedným poznávání vynikajících plodů literatur slovanských; to se ostatně provádí, ale mohlo by se prováděti ještě soustavněji, hlavně soukromou četbou.

V knihovnách žákovských by mohl býti Mickiewicz, Kraszewski, Puškin, Lermontov atd. v původních jazycích. Těm jazykům však musí se žáci učit tak, jako my jsme se jim učili jsouce studenty, *z vlastní pile*. Professor češtiny bude jim v té věci jistě pomocen radou, budou-li jen chtít. Ale nyní kvete více sport, než vlastní, soukromé sebevzdělávání, žáci přestávají čím dál více na učivu školním. I na universitě je celkem málo těch, kteří se učí jiným jazykům — ať slovanským, ať neslovanským. O němčině, naší intelligenci tak velepotřebné, slyšeli jsme to dopoledne, z úst nejpovolanejších, od p. prof. dra. Krausa. Než my učitelé nesmíme se dáti odstrašiti ani apathií mládeže, ani stálými útoky časopiseckými, musíme plniti povinnost svou neochable dále, povzbuzovati mládež, aby se učila jiným jazykům a hlavně také slovanským, býti jim v tom na ruku, a přispívati soustavněji k poznávání vynikajících plodů literatur jinoslovanských. To můžeme, to záleží jen na nás, za to nám kdysi žáci

naši budou vděční. Dosáhla-li by přednáška p. rady dr. Nábělka jen toho výsledku, vykonala dosti. Knížku, navrhovanou p. řed. Truhlářem, uvítali bychom všichni radostně jako druhý výsledek dnešního rokování. Byla by nejkrásnější památkou našeho sjezdu.

Prof. Vojt. *Kebrle*: Co jsme tu slyšeli, znělo jako milé vzpomínky mládí, ale také jako hudba daleké budoucnosti. Trochu více bychom měli přihlížeti, jak ke znalosti aspoň některého jazyka jinოსlovanského, tak k lepší znalosti literatur slovanských. Mluvnice by k tomu mohla přispěti svým dílem, kdyby v ní bylo více odkazů k jazykům jinოსlovanským. Ve Slovesnosti pozornost se dosti obrací u jednotlivých druhů básnických na nejlepší výtvořy jejich; ale mohlo by toho snad býti ještě více, po případě i více ukázek. Ale při soukromé četbě učitel by mohl zvláště dobře a hojně prohlížeti k světoslavným básním a belletriím polským, ruským a srbským.

Prof. K. *Černý* upozorňuje na Sto prstonárodních pohádek Erbenových, které druhy bývaly oblíbenou školou slovanských jazyků, a mohly by jí býti také dnes. O písmech slovanských poučení by se dávali nejen mohlo, nýbrž i mělo při výkladu rozvětvení jazyků a úvodu do mluvnice.

Ježto pak už nikdo se nehlásil o slovo, p. předseda prohlašuje, že p. rada dr. Nábělek návrh svůj restringoval na tolik: *aby na českých školách středních pěstována byla literatura slovanská tak, jak se německá pěstuje na školách německých*. I dává o něm hlasovati. Přijímá se jednomyslně.

Potom p. předseda poděkoval pp. účastníkům za horlivost a vytrvalost, s kterou se účastnili jednání sekce, za četné dobré myšlenky a pokyny tu podané a přeje, aby z rokování našeho odboru vzešlo škole hojně dobra.

Řed. Bílý pak vzdal díky panu zem. inspektoru za laskavé a obratné řízení sekce i za vzácné pokyny jeho a vyslovuje na konec přání, aby dnešní práce nezůstala neplodnou, nýbrž přičiněním vyšších úřadů i professorstva samého přivedla nový pokrok a zdokonalení do školy a zvýšila užitečnost i význam její v národě.

III. Odbor pro vědy mathem. a přírodní:

O 8. hod. ráno uvítal prof. Sommer jménem výboru účastníky, jichž se sešlo 62, z nichž uvádíme, zejména pp. zem. inspektory: F. Rosického, J. Slavíka a K. Nečásku, pp. ředitele: F. Hozu, V. Starého, dr. Jos. Bernharda, Mik. Hofmanna, dr. J. Plašila, J. Mrňávka, F. Chmelíka.

K návrhu dr. Fr. Faktora zvolen předsedou vládní rada *Fr. Hoz*a a zapisovatelem prof. *A. Vaňourek*.

Předseda vyzval škol. radu dr. *Nábělka*, aby se podjal přednášky :

O vyučování astronomii na středních školách.

Účelem vši výchovy školské jest vypěstiti šlechetnou povahu. K tomuto vznešenému cíli mají směřovati všechny předměty jako ke společnému středisku ideálů náboženství a mravnosti. Různým předmětům v té příčině ukládá se různý úkol, hlavní úlohu osobuje si náboženství, pak dějepis; vědy přírodní mají pak budit smysl pro přírodu a mají ušlechťovati svým

způsobem ducha. Pokud se týká náboženskomravní výchovy, zdá mi se, že vědy přírodní nedoceňují se, ba i podezírány bývají, jak o tom svědčí výrok »tres physici, duo athei«, jakoby sváděly k neznabožství, a jako by na tři přírodopytce připadali dva neznabohové.

Já však myslím, že ve výchově mládeže i po stránce náboženskomravní vědám přírodním připadá úloha nad míru důležitá. Vždyť příroda jest nejstarší knihou a ze všech knih nejceněnější, nejobsažnější, jest knihou »bez omylu, bez vady«.

Jestliže mluva některých odvětví přírodních věd jest srozumitelná jen odborníkům a jejich péčí teprv obecnstvu širšímu, hvězdnaté nebe mluví bezprostředně ke všem, nejmnocněji povznáší a povzbuzuje k přemýšlení, má každému co říci, jak člověku prostému, tak hlubokému mudrci, ať byl i chladným, ba až mrazivým jako Kant, a ten vyznal: »Dvě věci jest, jež naplňují mě obdivem tím mocnějším, čím náležitěji jimi se zabývám: hvězdnaté nebe nade mnou, a mravní zákon ve mně.« — Zde idea vznešenosti, velikoleposti, neobsáhlosti, nekonečnosti (pro lidský rozum) jest zobrazena.

Ale astronomie i po stránce jen rozumového poznání zasluhuje větší péče než se jí dostává. Považme jen, čemu učí se naši žáci; učí se o věcech, jichž nikdy ani neviděli, ani viděti nebudou; musí věděti věci, jichž ve skutečnosti nikdy nebylo, a byly jen v obrazotvornosti básníkově, ale o tom, co vidí denně nad sebou, nemají ani ponětí. Není-liž člověka vzdělaného nedůstojno neuměti si vysvětliti a *chápati* zjevů téměř denně viditelných na nebi, nemíti názoru o velikoleposti kosma, ba co dím, jen o nepatrné jeho části, o naší soustavě sluneční? Poprosme i velice vzdělaných lidí, aby nám ukázali na nebi ekliptiku, zvířetník, polární hvězdu, oběžnici některou, ať třeba nad jiné hvězdy by zářila, snad ani nebude věděti, na které straně oblohy by jí měl hledati. A přece ke všemu tomu není potřebí ani zvláštního rozumu a nadání, ani zvláštní znalosti matematiky, ani jakéhokoli přístroje.

Důležitost astronomie konečně čím dále tím více již se uznává, a v nové osnově učební vzpomenuto si na ni, ale uteče věru ještě mnoho vody Vltavou, než na našich školách mládež věděti bude z astronomie tolik, kolik poměrně k jiným předmětům by věděti měla — a mohla. — Nelze-li pro tento čas ještě dosáhnouti žádoucí míry, pokusme se dosáhnouti aspoň jakési míry nejmenší, jakéhosi minima.

Ve vědách přírodních vůbec vyučování názorné jest nejlepším, v astronomii zvláště jest i nezbytným.

Nejprve běží o to, aby žák na skutečném nebi, ne snad na mapě, znal aspoň hlavní souhvězdí. V různých dobách ročních jsou nad obzorem viditelná různá souhvězdí; proto jest potřebí nebe pozorovati po celý rok, což žádá ovšem mnohých vycházek. Z počátku jest omeziti se na souhvězdí hlavní. Známe-li jen jedno souhvězdí — obyčejně bývá východištěm souhvězdí Velikého Vozu čili Velkého Medvěda — dle mapy snadno najdeme i souhvězdí nejbližší. Hledati hvězdy dle mapy jest obtížno, lépe jest, když učitel na nebi se dobře zná, žák pak může dle mapy jen opakovati sám.

Pak jest potřebí poznati ekliptiku a vytknouti ji význačnými hvězdami — aspoň dvěma nad obzorem; buď dají se najíti v ekliptice samé takové hvězdy — zvláště hodí se k tomuto určení oběžnice jasné: Venuše, Mars,

Jupiter, Saturn, poněvadž od ekliptiky daleko se neuchylují, nebo jsou to jasné hvězdy, mezi nimiž ekliptika prochází v určité vzdálenosti určené počtem zdánlivých průměrů měsíčních nebo slunečních. I měsíc sám, aspoň zhruba, může sloužiti na označenou ekliptiky. Ve dne *sluncem* označen přesně jeden bod ekliptiky, místem pak, kde vyšlo, druhý a místem, kde zapadá, třetí. Měsíc v první a v poslední čtvrti, (viditelný i za dne), není-li slunci příliš blízký, může též posloužiti za bod ekliptiky.

Zná-li žák ekliptiku, ví, ve kterých souhvězdích lze hledati oběžnic, kde měsíce, a kde vůbec oběžnice a měsíc objevovati se nemohou. Lze pozorovati nejen pohyb měsíce, ale i oč popojde za 24 hodiny od západu k východu; lze pozorovati i pohyb oběžnic. Zdánlivým pohybem slunce od západu k východu, pohybem oběžnic *určen i pohyb země* kolem slunce. Žák snadno pozná, ve kterém souhvězdí v určitý měsíc bude úplněk, že vždy následující úplněk jest téměř o souhvězdí dále; že měsíc za úplňku v létě nízko stojí na nebi — jako slunce v zimě, a měsíc za úplňku vysoko na nebi stojí — jako slunce v létě. Znaže ekliptiku žák může předem udati místo, kde bude slunce ve kterýkoli den roku. Když si žák vštípil obraz hvězdnatého nebe dle hlavních souhvězdí, udá ve kteroukoli hodinu denní, která souhvězdí a kde na nebi byla by viditelná, kdyby slunce na chvíli zhaslo.

Potom vytkne se na nebi rovník, postačí dvě hvězdy nad obzorem, hvězdy dobře viditelné v rovníku, a není-li jich právě v rovníku, tedy aspoň pohlíž něho; vzdálenost rovníku od těch hvězd udá se počtem zdánlivých průměrů měsíčních nebo slunečních. Jestliže ekliptika i poledník byly vytčeny na nebi, tím určeny jsou i průsečníky jejich, totiž bod jarní a podzimní, z nichž jeden vždy jest nad obzorem a může býti označen. Viděti pak skutečný sklon obou rovin — ekliptiky a rovníku, a tedy i sklon osy zemské k ekliptice. Tím určeny jsou dva důležité kruhy na nebi: kruh procházející pólem, k němuž směřuje osa zemská, a oběma body rovnodenností a kruh na něm kolmý procházející týmž pólem a body slunovratů o 90° vzdálených od bodů rovnodenností. V tomto kruhu leží i pól ekliptiky mezi hvězdami ξ a δ v souhvězdí Draka. Vzdálenost pólu ekliptiky a pólu rovníku od sebe opět ukazuje sklon zemské osy k ekliptice. — Pak může býti řeč o souřadnicích soustavy rovníkové, jimiž obyčejně určuje se poloha hvězd na nebi, a o souřadnicích soustavy ekliptikální. Posice několika málo hvězd může býti zapamatována. Promluví se o postupu bodu jarního směrem od východu k západu, o jeho oběhu kruhem ekliptiky asi za 25 800 roků, z čehož plyne, že jiné a jiné hvězdy za tu dobu mohou býti polárními; jsou to hvězdy ležící v okružnici opsané kolem pólu ekliptiky poloměrem rovnajícím se vzdálenosti pólu rovníku od pólu ekliptiky.

Když žáci vědí, co jest rektascense, mohou býti upozorněni na zdánlivý denní pohyb nebes báně a tím na otáčení se země kolem osy: vidíme nad hlavou jiné hvězdy v prodlení času: myslíme-li si kruh vedený polární hvězdou a nadhlavníkem, vidíme, že tím kruhem procházejí hvězdy tím později, čím jsou vzdálenější od západu k východu; hvězda vrcholí tím později, čím jest vzdálenější od bodu jarního čili čím má větší rektascensi.

Poněvadž slunce průměrně popojde zdánlivě téměř o jeden stupeň v ekliptice od západu k východu nebo téměř o čtyři minuty míry časové,

tedy od 22. března, kdy prochází bodem jarní rovnodennosti, do 22. dubna o 30° nebo o dvě hodiny, a tak každý následující měsíc o dvě hodiny jest dále, lze na každý den přibližně udati jeho rektascensi; z rektascense pak hvězdy právě vrcholící lze snadno určit, kolik jest hodin a to beze všech měřidel a přístrojů, bez jakékoli znalosti snad vyšší matematiky — jen prostým odčítáním nebo sečítáním. Jak se čas poznává po hvězdách a příklady na cvičení, obsahuje malá brožurka »Nebeské hodiny«. Dále snadno se pochopí rozdíl dne hvězdného čili siderického a dne slunečního, pak proč rok má o jeden den siderický více než dnů slunečních. Rozdíl oběhu siderického a tropického oběžnic na nebi samém snáze se ukáže a pochopí než snad výkresy na tabuli. — Což prospěje, jestliže žák by dovedl na tabuli kreslit ekliptiku, rovník, jejich sklon, ale na nebi neuměl by těch kruhů najíti? Bylo by to jen zbytečným obtěžováním paměti a beze všeho užitku.

Na nebi pouhým okem lze vypořovati velmi mnoho a jest to přístupno všem.

Pohled pak na nebe dobrým dalekohledem více žáku podá než sebe delší výklady. A možno viděti již dalekohledem, jakýž má asi každý ústav, některé shluky hvězd, na př. v Perseovi, v Labuti; některé mlhoviny, jako mlhovinu v souhvězdí Andromedy, v Orionu; lze pozorovati hvězdy podvojně, jako hvězdu Mizar v souhvězdí Velkého Vozu. Možno viděti hory na měsíci a jejich stíny, skvrny na slunci. — Užívá-li se drobnohledu, proč by nemělo užívat se dalekohledu a tím rozšířiti obzor nejen směrem v říši mala, nýbrž i v říši velika a uznati, že jak nedozíráme konců v malu, nedozíráme jich ani ve veliku? Každý ústav měl by míti dobrý dalekohled aspoň třípalcový na pevném přenosném podstavci s parallaktickou hlavou; při pozorování nelze dalekohledu držeti v ruce. Dalekohled parallakticky postavený jest zároveň slunečními hodinami. Žákům může se podati návod, jak se zřizují sluneční hodiny.

Aby žák nabyl pojmu o velikosti těles nebeských a o nezměrnosti prostoru, budiž mu znázorněn poměr velikosti slunce k velikosti hlavních oběžnic.*) Prameno v té příčině bychom učinili, kdybychom řekli na př.: průměr slunce jest 108toliký jako průměr zemský, více podáme, nakreslíme-li jakožto průměr slunce přímkou třeba 216 cm dlouhou a vedle přímkou 2 cm dlouhou, jakožto průměr zemský, lépe bude ten poměr slunce k zemi znázorněn kruhovými plochami, jejichž průměry mají se k sobě jako 108:1., nejlépe však poměr velikosti se znázorní *koulemi*, jejichž průměry mají se k sobě jako 108:1. — Na nástěnné mapě**) znázorněn poměr velikostí v naší soustavě sluneční tím, že modrá plocha mapy značí průřez slunce, na okraji pak kruhy naznačeny jsou průřezy planet a přidáno, v jakých vzdálenostech jest si je mysliti od slunce. Průměr kruhu modré plochy má 142 cm, kruh značící zemi sotva jest toliký jako plocha halíře, a museli bychom dáti ji do vzdálenosti 155 mm od slunce. Tak znázorněn na mapě i poměr slunce k ostatním planetám a vzdálenosti jich od slunce. Znázorníme-li velikost slunce koulí, jejíž krychlový obsah obnáší 181 hl, země proti ní jest jako ořech prostřední velikosti, a vzdálenost její od té koule 355 m. Ostatní planety znázorněny koulemi patřičných rozměrů.

*) Nejprve žáci upozorní se na velikost země.

**) Referent použil své nástěnné mapy hvězdného nebe.

Z ohromné převahy slunce snadno pochopíme i účinky jeho na oběžnice. Tím ovšem znázorněn jen *poměr*, nikoli i vzbuzena představa skutečné velikosti, vždyť nepředstavujeme si zemi, jak jest velická. Vystoupíme-li na návrší, z něhož máme kolem sebeobzor s poloměrem 30 *km* do dálky, vidíme povrchu zemského jen asi 180.000tou část. To není snadno si představit.

Abychom znázornili žákům i vzdálenosti stálic, dlužno míru zmenšiti ještě mnohem více; neboť v těch rozměrech, v jakých poměr slunce k oběžnicím jest znázorněn na mapě, museli bychom nejbližšího souseda našeho slunce, z Kentauri, umístiti ve vzdálenosti 42.000 *km*, a neměli bychom k tomu místa již na povrchu zemském. Položme tedy 4 *cm* za vzdálenost země od slunce (156 milionů *km*), a nejbližší stálici bude umístiti 11 *km* daleko, Siria pak 22 *km*. I tu zajisté nemáme představy o té vzdálenosti, poněvadž neumíme si představit délku 156 milionu *km*, ne tak délku 275.000krát tolikou; máme jen představu poměru asi 1:275.000 — tolik asi, co poměr jednoho makového zrnka ke třetině litru.

Celá naše soustava sluneční, jakžkoli velikosti její myslí neobsahujeme, kdyby vtěsnána byla na prostor, jež zaujímá koule poloměru 122 *cm*, byla by od nejbližšího slunce vzdálena asi 11 *km*. Na prostor, jež zaujímá koule poloměru 275.000krát 156 milionů *km* připadá *jedno* slunce. Jaký jest prostor nebeský, když pouhým okem v něm vidíme asi 5000 těch sluncí, když dalekohledy viditelných páčí se na miliony, když fotografické desky zachycují i takové hvězdy, které nejsou viditelné ani nejlepšími dalekohledy. Na fotografické desce, již by zakryla dětská dlaň, počítají hvězdáři tři až šest tisíc hvězd. Kdo pak ví, zdaž za nimi nejsou zas ještě jiné! Hvězdy pohybují se rychlostmi ohromnými; — slunce naše patří k těm, jež pohybují se rychlostí mírnou, asi 20 *km* za vteřinu, — hvězdy »stálice« pohybují se různými směry, a přece i souhvězdí nám poměrně blízká po-držují stejný tvar a vzájemnou k sobě polohu po tisíciletí: Orion za času Homerových tak vypadal jako dnes. Celá tisíciletí jsou pouhým mžikem. Kdo představí si trvání těch těles, trvání všehomíra!

Čím jest člověk proti zemi, čím země proti slunci, čím slunce proti sluncům viditelným pouhým okem, čím tato proti všem, jež zachycují fotografické desky . . . čím jest člověk proti veškerenstvu i co do jeho rozsahu, co do jeho hmoty, co do jeho sil tělesných, co do trvání i nejdelšího života! Přivede-li se to žáku na mysl, soudím, že bude obezřetnější v úsudcích a nebude ukvapeným, jakž mládež ráda s úsudkem kvapí. Mnohá věc zdá se býti proti rozumu, člověk potom odsuzuje a zavrhuje ji.

V astronomii jest příležitost poučiti žáka, že musíme přisouditi existenci bytostem, jichž rozumu lidskému není dáno obsáhnouti a představit si, poněvadž měrami, jichž vůbec užíváme ve světě svých představ, nejsou měřitelné. Již ničím téměř není ohromná země, kde obýváme, ani co do rozsahu, ani co do hmoty, ani co do trvání, jakkoli vše to proti rozsahu, hmotě lidského těla opět jest nad lidské pomyšlení; zdaž pak budeme moci upřítí jsoucnost i bytosti, jež i co do rozumu a jiných vlastností duševních nad člověka tak vyniká, jak tělesa nebeská nad člověka po stránce hmotné, když vidíme, že vládne ve všemmíru pořádek, zákon, že lze jej stopovati jak ve světě postižitelném prostým okem, tak ve světě, jež pozorujeme drobnohledem, a ve světě, do něhož nazíráme mocnými teleskopy? Týž zákon tíže, jímž řídí se hrozený kámen, vodí i oběž-

nice kolem slunce, a slunce opět kolem jiných středisk; spektrální analýza ukazuje nám v Bunsenově kahanci tytéž prvky na zemi jako na slunci a na hvězdách! — Kdo počítati neumí a nemá ponětí o počtu pravděpodobnosti, snadno uvěří, že kosmos mohl náhodou vzniknouti; však kdo přemýšlí a počítá, uzná, že není nic tvrdšího než věřiti zde v náhodu. Nekonečnost ovšem uzavírá v sobě odpor, pro nějž nepřikneme jsoucnost, skutečnost tomu, o čem se praví, že jest nekonečným. Tak definují se nám vlastnosti nejvyšší intelligence, vlastnosti boží, jako nekonečné. Řekněme: rozumem lidským neobsáhlé, asi jako nálevníku, jemuž krůpěj vody jest světem, rybník, jezero, moře bylo by neobsáhlým — a protiva, odpor zmizí. Co věci takové váží ve výchově mládeže, má-li býti výchova ta nábožensko-mravní, každý snadno uzná. Nepovznáš-li myšlenka, že člověk tělem tak nepatrný, může nositi ve své mysli tak ohromný svět, že dáno mu o tom přemýšleti, že může, abych tak řekl, i proti smyslům tělesným a jejich klamu viděti pravdu, že není tedy pouhým strojem a *jen ze hmoty*. Stroj hmotný více nedá, než do něho bylo složeno; duchu lidskému však zjevy působící na jeho hmotné smysly jsou východiskem a podnětem ku práci duševní, jíž dospívá k pravdám, kteréž jsou i na odpor tomu, co poskytuje fysický zjev. Ty hvězdy nejsou tak malými, jakými býti se zdají, ani nejsou na ploše . . .

Mudřec i v nepatrném prášku dovede viděti velké věci, ale člověk obyčejný pohnut bývá a vzrušen velikostí; proto Otto Guericke před obecnstvem provedl pokus o tlaku vzduchu v míře velké: v astronomii hmoty, síly, vzdálenosti, čas čili trvání podány v rozměrech co největších.

Jakých pomůcek možno užiti s výhodou při vyučování astronomii? Jsou to telluria, jimiž dá se znázorniti, čeho pro velikost ve skutečnosti viděti nelze: postavení země ke slunci a k měsíci, kterak závisí čtvero ročních časů od sklonu osy zemské k ekliptice, zatmění slunce a měsíce, uzly, v nichž se protíná ekliptika a rovník, rovina dráhy zemské a měsíční . . . Velikost a poměr vzdáleností země od slunce znázorniti nelze: kdyby země znázorněna byla koulí průměru 6 cm, koule představující slunce musela by míti průměr 648 cm ve vzdálenosti 700 m! — Jinou pomůckou jsou prakticky zařízené mapy nástěnné pro školy a příruční pro žáky, jež by usnadňovaly práci učiteli i žákům.

Dobrý dalekohled s podstavcem, aby dalekohled mohl býti parallakticky postaven, přenosné slunečné hodiny, gnomon, sextant, astronomický kalendář byly by neméně žádoucí jako dobrý chronometr. Budova by měla míti plochu nad střechu vyvýšenou, s níž by byl volný rozhled.

Řekl jsem, že ještě mnoho vody uplyne Vltavou, než dosáhne se v astronomii na středních školách toho, co měl každý vzdělaný člověk znáti. Kandidáti učitelství zřídka o astronomii přednášky poslouchají, a jestliže přece, tož ovšem theoretické přednášky v síních universitní budovy, skutečné nebe s hvězdami s hvězdárny asi velmi zřídka a málo který pozoruje, zůstává tedy bez praktického návodu; chce-li pak žákům podati něco z astronomie, musí sám ex privata industria tomu se přiučiti. Ve velkých městech nelze žáků večer vyvésti za město, kde by byl klid, v městě pak jest to nepohodlné pro omezený obzor a hlavně, že ihned sběhnou se lidé; vyvýšeniny na budově k pozorování nebe obyčejně není. Mělo by se toho dbáti aspoň při nových stavbách, aby při nich byla observatoria. A ještě o jedné překážce a to ne malé chci se zmíniti.

Nebe s žáky pozorovati v přírodě samé můžeme jen kromě doby vyučovací, hlavně večer; úloha ta připadá professorovi matematiky a fysiky, jenž obyčejně jest i kustodem fysikálního kabinetu. Jakožto matematik a fysik má již větší počet povinných hodin týdně než jeho kollega filolog, jakoby jeho hodiny nestály tolik práce co hodiny filologické. To není správně: opravy úkolů mathematických, nemá-li žákovi státi se příkoří, stojí též mnoho práce; vždyť nesmí professor matematiky hleděti pouze na výsledky, ale musí stopovati způsob, jak žák úlohu řešil a počítal; ten způsob může býti správný, ale žák se přepočel a dospěje k nesprávnému výsledku; jiný žák může míti dobrý výsledek, a přece nezasluhuje proto dobré známky — víme, jak mnohý žák přijde ke správnému výsledku. Fysik teprv má mnoho práce, jestliže pilně provádí pokusy. Příprava na pokusy stojí ho mnohem více práce než přednáška sama. Přístroj aby vždy napřed vyzkoušel; může scházeti na něm jen maličkost nějaká, a ta pak může býti osudnou: nezdařený pokus jest na úkor věci a na úkor cti professorovy. Přípravy na pokusy zajisté více stojí práce než opravy úloh. —

Kustos kabinetu pak má i hodně práce s kabinetem, mají-li přístroje vždy býti v úplném pořádku. K tomu ku všemu, že i jeho nadpovinné hodiny jako snad lehčí nebo docela méně cenné i méně jsou placeny než hodiny filologovy, má mimo školní čas s žáky pozorovati nebe a to do roka často. Kdož to může po něm žádati, když za to není remunerace? A přece jest to nezbytnou podmínkou, aby astronomie nebyla pouhým jménem, a pouhým obtěžováním žáků. — Proto vydal jsem mapy nástěnné a příruční*) a to vlastním nákladem, protože nebylo lze najíti na ně nakladatele; každý bál se ztráty. Ani honoráře jsem nežádal. — Ukázal-li professor žákům jen některá souhvězdí, ostatní žák může si vyhledati dle mapy sám, a nejsa pozorován, odkudkoli může pozorovati nebe; tím professorovi práce jest usnadněna.

Astronomie, bohužel popelka mezi popelkami, zasluhuje býti lépe pěstována a jest hodna nějaké oběti. Žáci rádi i v zimě vyjdou si s učitelem »na hvězdy«, zájem vždy jest pro hvězdnaté nebe a tuším, že i učitel dostane se ideální odměny za obět žákům přinesenou: dobrým vzpomínají svého učitele, kdykoli později patří na to krásné nebe, vzpomínají učitele, jenž učil je pozvedati zraků k nebi, zvláště jestliže za zraky i srdce jejich povzneslo se v říši nadzemskou. A věru jest potřebí, aby mládež, naděje národu a zvláště národu malého, byla povznášena, čímkoli možno ji povznášeti; ne tak hned jiný předmět k tomu se hodí jako hvězdnaté nebe. Člověk má pohlížeti k hvězdám, k nim povznášeti nejen zraků, nýbrž i myslí. Jest v tom vůle vyšší dle slov Ovidových:

»Os homini sublime dedit, coelumque tueri
iussit, et erectos ad sidera tollere vultus.«

Má-li žák z astronomie míti užitek, jest potřebí, aby hned kandidátům učitelství na středních školách byl dán návod praktický, jak má si po-

*) Nástěnné mapa hvězdnatého nebe napiata na plátně s tyčemi stojí u něho 27 K, příruční mapa na plátně, kterou předložil přednášející posluchačům, stojí u něho 1 K 40 h. — Spis vysvětlující 40 h. — Někteří páni vzali si mapu a spis; peníze se posílají přímo p. šk. rad. dr. Fr. Nábělkovi do Kroměříže. Nechť je tedy pošlou tam.

čínati. Mohly by snad zřízeny býti praktické kursy. Při středních školách, aspoň kde stavějí se budovy nové, měly by zřizovány býti terasy, s nichž bylo by snadno pozorovati nebe. Každá škola měla by míti dobrý větší dalekohled, jenž dal by se postaviti parallakticky, potřebna jsou telluria, mapy, gnomon.

Velezajímavá přednáška tato odměněna byla hlučným potleskem.

Prof. *Sommer* pronáší v této věci tato přání: 1. Budiž v astronomii mluveno nejprve *jen* o tom, co lze pozorovati — zvl. pohyb zdánlivý — a jím všechny úkazy vysvětlovati. 2. Pohyb skutečný budiž vykládán teprv později a to zřejmě jako hypotéza zavedená za tím účelem, aby úkazy pozorováním poznané mohly býti lépe vysvětleny. 3. Budtež školní knihy dle toho upraveny. 4. Astronomie budiž přeložena z tř. VIII. do VII., kam se pro svou souvislost s mechanikou lépe hodí, a za to chemie budiž přeložena do tř. VIII. a to před nauku o elektřině. Tak na př. letošní I. semestr nebyl příznivý pozorování oblohy, a oktávání odejdou bez praktické znalosti té části oblohy. Připomíná dále, že dra. Nábělka »ná-stěnná mapa hvězdnatého nebe« stala by se mnohem cennější, kdyby význačnější souhvězdí (celkem asi 18) byla učiněna z dálky viditelná bí-lými spojovacími čarami; podobně i ekliptika. Mapa stane se tím žákům přístupnější a i úhlednější. Nečekejž však nikdo teprv na druhé vydání nýbrž zakresliž toto souhvězdí do mapy sám. Další výhodou by bylo, kdyby se mapa Nábělkova dala otáčeti aneb aspoň na všech čtyřech stranách zavěšovati.

Prof. Koblíček praví, že si za tím účelem zřídil diapositiv hvězdnatého nebe, který otáčením ve skioptikonu znázorňuje skutečnou polohu i pohyb oblohy.

Šk. rada Nábělek poukazuje na obtíže, jež s vydáním mapy měl, jsa odkázán sám na sebe a slibuje splniti vyslovená přání ve vydání druhém.

Když nikdo více k slovu se nehlásil, vybídl předseda prof. Poura z Prahy, by přednesl svůj referát

O nové učebné osnově pro geometrii a deskriptivu na reálkách.

Zněl takto:

Při regulaci učebné osnovy jde především o to, aby byla stanovena relativní váha předmětů vyučovacích; tato váha se zračí v počtu vyučovací hodiny. Proto jest rozvrh a přehled hodin nejdůležitější částí každé učebné osnovy. Má-li však tento přehled poskytnouti *věrný* obraz toho, *čemu* a *kolik* se vyučuje, musí býti sdělán na jednotném základě.

Proti tomuto principu bylo hřešeno v »Přehledu hodin«, připojeném k učebné osnově z roku 1898. (Instr. pro reálky, 5. vyd., str. 23.) a to tím, že v něm nebylo specifikováno, kolik hodin se věnuje měřictví a kolik rýsování *obdobným* způsobem, jako při zeměpisu a dějepisu; měřictví a měřické rýsování a podobně deskriptiva se svým rýsováním *kumulují se* pod nevhodným názvem »geometrické rýsování« (*Geometrisches Zeichnen*). Uvedeme-li rozvrh těchto předmětů v soulas s rozvrhem pro zeměpis a dějepis, vychází následující pozoruhodný přehled:

Vyuč. předmět	I.	II.	III.	IV.	V.	VI	VII.	Součet
Měřictví Deskriptiva	1	1	1	1½	2	2	1	9½
Rýsování	—	1.	1	1½	1	1	1	6½
Dohromady	1	2	2	3	3	3	2	16

Když tento přehled srovnáme s počtem hodin věnovaných jiným předmětům, vidíme, jak *malou* péči věnovala nová učební osnova pěstování geometrie na reálkách, vykazavši jí po většině toliko 1 hodinu v týdnu.

Jak známo, bylo heslem regulace povznesení *humanitního a jazykového* vzdělání na reálkách. Bylo ovšem potřebí získati nových hodin pro předměty humanitní a jazykové, ale ty se našly. Při tom ztratilo měřictví 2 hodiny, deskriptiva 1 hodinu. Této ztráty velice jest litovati, neboť právě geometrie pěstuje pro příští techniky nejdražší dary: logické soudnosti, obraznosti a síly vynalézavé; rýsování pak jest pro příští inženýry a architekty stejně důležité jako písmo. Jde nyní o to, je-li možno při zmenšeném počtu vyučovacích hodin *cíle vyučování* v měřictví a deskriptivě dosáhnouti bez *chvatu* a bez *přetížení žáků*. Vysoké uváděcí nařízení poukazuje ku *dvěma* momentům, jimiž se usnadní řešení toho těžkého úkolu; jest to restrikce učiva a soustředění příbuzných předmětů v jedné ruce.

K restrikci učiva sáhla nová učební osnova s velkou rozhodností. V deskriptivě byly vypuštěny plochy rotační a centrální promítání; ze 4. třídy odstranila se stať o kuželosečkách. (Elementární vyvinutí nejdůležitějších vlastností kuželoseček a strojení tečen bylo položeno do 6. třídy.) Ačkoliv takto restringované učivo bylo později „Instrukcemi“ zase rozšířeno a bylo opět dovoleno vykládati v 7. třídě (ovšem až po vykonaných písemných maturitách) základy centrálního promítání a rýsování ve 4. tř. kuželosečky, přece zbylou redukcí učiva a účelným látky rozvržením ztráta 1 hodiny deskriptivy v 7. třídě byla vyvážena.

Za to však ve 2. a 3. třídě nelze učivo tak restringovati, aby při 1 týdenní hodině mohlo se probrati důkladně, poněvadž při malé chápavosti žáků jest potřebí k důkladnému nacvičení učiva (i na nejmenší míru omezeného) vždy značného množství času.

Pokud se týče druhého momentu, na který vysoké nařízení poukazuje, totiž soustředění příbuzných předmětů téže třídy v témž učiteli, doporučuje se jmenovitě spojení měřictví a rýsování s arithmetikou. *Proti* spojení jsou však učitelé matematiky, kteří absolvovali gymnasium a zpěčují se převzítí vyučování rýsování. Konečně nebudou řídké případy, kdy pustí se s myslí *didaktické* ohledy a užije se těchto jednohodinových a dvouhodinových předmětů k pohodlnému doplnění maximálního počtu hodin toho kterého učitele.

Zůstává tedy dosažení vyučovacího cíle v měřictví závislé na didaktické obratnosti a na horlivosti učitelově. Jak veliký výkon však se žádá po učitelích měřictví, kteří theoretické učivo v jediné učební hodině

v týdnu absolvovati mají, sezná se z následujícího. Hodina v týdnu má po odečtení svátků 36 vyučovacích hodin; z toho polovina, t. j. 18 hodin věnuje se výkladu a procvičení nového učiva, druhá polovina zkoušení. Odečteme-li od 18 hodin určených zkoušení 6 hodin na školní práce a jejich opravy, musí učitel, je-li ve třídě 45 žáků a má-li každý za období býti ústně zkoušen, pracovati jako automat, aby ve 12 hodinách vykonal 270 zkoušek, t. j. 22 zkoušky za hodinu, čili za $2\frac{1}{2}$ minuty jednu zkoušku z geometrie a mají-li žáci odpovídající užívatí kružidla a pravítka.

Vezměme nyní učebnici geometrie pro nižší třídy škol reálných, zpracovanou a schválenou dle nové učební osnovy, ve které učivo na nejmenší míru jest omezeno. Shledáváme, že základy planimetrie podávají se v ní na 90 stranách. Má-li se toto učivo probrati a procvičiti, musí býti v 1 hodině absolvovány $2\frac{1}{2}$ strany. Jest tudíž *fyzicky* téměř nemožno planimetrické učivo ve 2. a 3. třídě bez chvatu při vyučování a spojeného s tím přetížení žáků probrati důkladně. Pro obtíže, které působí vyzkoušení žáků v jednohodinovém předmětu a pro dlouhé mezery časové, které spojitost vyučování ruší, nelze ani zřízení »Měřického tvaroznalství« jako *samostatného* předmětu v 1. třídě s radostí vítati. Také předepsaný tu postup učiva nevyhovuje ani kreslení (od něhož byla tato hodina odloučena), ani není v souladu s geometrickou částí učiva zeměpisného.

Od nové učební osnovy očekáváme (při zvýšení počtu hodin jazykových) *nápravu* v příčině ryzosti a správnosti *mluvy* geometrické. Očekáváme, že do učebnic českých, německých a francouzských pojaty budou významy a články jednající o věcech geometrických, ať se stanoviska methodického nebo materiálního. Budou-li geometrické významy do cizích jazyků překládány, články čteny a vykládány a sáhne-li se občas při volbě látky k slohovým úkolům do bohatého zdroje geometrické logiky, získá touto součinností nejen mluva geometrická, ale geometrické vyučování vůbec.

Celkový úsudek o nové učební osnově pro geometrii a deskriptivu na reálkách jest ten, že vyučovacího cíle dojíti lze v měřictví a rýsování při zmenšeném počtu vyučovacích hodin jen s *největším napětím sil* jak se strany učitele, tak žáků. Učitelům měřictví ukládá se břímě téměř nesnesitelné. Přese všecku námahu jest se obávati, že nepřinesou si žáci do 5. třídy tolik geometrické vyspělosti a vycvičené obraznosti, aby mohli s prospěchem sledovati výklady o deskriptivní geometrii.

Aby závady se odstranily, jest žádoucí:

1. aby *nevhodného kumulativního označení »Geometrické rýsování«* (*Geometrisches Zeichnen*) místo správného: »*měřictví a měř. rýsování*« a »*deskriptiva (průmětnictví) a desk. (průmětné) rýsování*« nebylo v »*norm. učební osnově*« užíváno;
2. aby v »*Přehledu hodin*« *připojeném k normální učební osnově* specifikován byl počet hodin určených geometrii a rýsování stejně, jako při hodinách zeměpisných a dějepísnych;
3. aby »*Měřické tvaroznalství*« v 1. třídě sloučeno bylo s *matematikou* jako na gymnasiu;
4. aby *měřictví a spojenému s ním rýsování* vykázaný byly ve 2. a 3. třídě opět tři hodiny v týdnu;
5. aby poskytnuta byla *žákům příležitost obíratí se abstraktními pojmy* vědy geometrické v předmětech jazykových.

Resoluce navržená byla přijata bez debaty.

Potom referoval prof. Ant. *Libický*

O praktických cvičeních fyzikálních na středních školách.

Thema, jež jsem si zvolil, abych o něm na sjezdě referoval, není nové; byloť o něm psáno v různých časopisech odborných již častokrát. Uvádím jen známý »Zeitschrift für physikalischen und chemischen Unterricht«, v němž na mnoha místech bylo poukazováno na důležitost a význam praktických cvičení fyzikálních. Ve člancích, pojednávajících o tomto předmětu jednomyslně se vyslovuje přání, aby vyučování fysice na školách středních doplněno bylo těmito cvičeními. Jest též známo, že jsou v Německu cvičení fyzikální zavedena na některých školách středních jako předmět fakultativní, a smíme-li věřiti dvěma zprávám, uveřejněným o nich v XII. ročníku zmíněného časopisu (z jednoho realného gymnasia berlínského a realného gymnasia v Döbeln v Sasku), osvědčují se dobře. V Anglii a v Americe jde se v té příčině ještě mnohem dále; tam skoro všechno vyučování fysice na školách nižších i vyšších tak jest zařízeno, že buď žáci konají pokusy současně s učitelem, obzvláště postačí-li k tomu jednoduché přístroje, anebo že theoretické vyučování spojeno jest s praktickým prováděním ve zvláštní pracovně. Na některých školách anglických se fysice v posluchárně skoro ani nevyučuje, pracuje se se žáky jen v laboratoři; avšak takové zařízení se valně neosvědčilo; celkem převládá mínění, aby se jen polovička času (v nižších třídách ještě více) určeného fysice věnovala samostatným pracím žáků v laboratořích. Tento způsob vyučování, jemuž nelze upříti jakési oprávněnosti, není u nás dobře možný; vadíť tomu hlavně jednak okolnost, že nelze opatřiti tak snadno potřebných přístrojů velikému počtu žáků, který míváme ve třídách nižších, jednak malý počet hodin vyučovacích, jež jsou fysice předepsány. Nastává však otázka, zdali by se aspoň menšímu počtu žáků, kteří by měli zálibu ve fysice a přihlásili se dobrovolně, nemělo i na našich středních školách poskytnouti příležitosti, účastniti se praktických cvičení fyzikálních v hodinách, vykázaných jim mimo obligátní vyučování. Vizmež, jaké by jim z toho plynuly výhody.

Především sluší tu vytknouti prohloubení vědomostí fyzikálních. Je-li experiment východištěm pro poznání úkazů a zákonů přírodních, nemůže býti jedno, je-li žák při něm jen passivním divákem, nebo koná-li jej samostatně. Hlubší porozumění a vniknutí v děje fyzikální, na které gymnasiační instrukce právem kladou velikou váhu, jest jen tenkrát možno, může-li žák sledovati celý průběh děje podrobně, z bezprostřední blízkosti, jsa na něm sám aktivně účastněn. Jinak jest dojem jenom pomíjející, porozumění povrchní a zisk vyplývající z pokusu málo trvalý. To věděli všichni velcí přírodozpytci. Chtěl-li na př. Faraday nějakému pokusu úplně porozuměti, nespokojil se tím, že jej jenom viděl, nýbrž provedl jej vždy sám.

Kdo se jen na pokus dívá, nepoznává mnohých okolností a obrátů, k nimž musí experimentator bedlivě přihlížeti, chce-li, aby se pokus zdařil. Poněvadž při tom různé zákony fyzikální docházejí používání, seznamuje se s nimi ten, kdo pokusy provádí, důkladně a všestranně. Není dále poslední předností praktických cvičení fyzikálních, že žák nabývá jimi

zručnosti a obratnosti v zacházení s rozličnými stroji, hlavně měřicími, a s některými nástroji řemeslnými, což nemálo přispívá ke zbystření smyslů žákových.

I tenkrát, když se pokus nepodaří, jest zdrojem mnohého poučení. Co jest příčinou nezdaru? Nebyl snad stroj dobře připraven, či nebyl experimentátor dosti obratný, či vadily některé nepříznivé okolnosti vnější (na př. vlhkost vzduchu a pod.)? Co jest učiniti, aby pochybený pokus byl opraven? Toť jsou otázky, jichž zodpověděním žák velice rozšiřuje i prohlubuje svoje vědomosti fyzikální.

I paedagogická cena praktických cvičení není malá: žák zvyká pozornosti a bedlivosti, naučí se pronášeti svoje úsudky jen po zralém uvážení, pravdivě a objektivně, jest jimi nabádán k přemýšlení o výjevech přírodních; to jsou jejich přednosti, jichž nelze podceňovati. Konečně i výcvik praktický jimi docílený není bez užitku; příštímu techniku, učiteli věd přírodních, ba i lékaři může jen prospěti, naučí-li se již na škole střední pracovati se stroji, jichž bude později často potřebovati.

Jaké mají býti pokusy, jež jest žákům ku provádění ukládati, aby tuto vylíčené výhody praktických cvičení fyzikálních byly co možná největší? Myslím, že především tu bude přihlížeti k pokusům, jež jsou jaksi obměnami neb doplněním pokusů provedených při vyučování. Žákovi bude pak pokus něčím novým, bude donucen učiniti si o průběhu jeho již napřed nějakou představu, nebude experimentovati jen nazdařbůh, bez určitého plánu a vnikne aspoň poněkud do ducha fyzikálního badání. Vedle pokusů kvalitativních musilo by se náležitě přihlížeti též k pokusům kvantitativním. Jak známo, nelze pro nedostatek času při vyučování fyzice prováděti mnoho pokusů měřicích; tudíž poznávají žáci škol středních metodu fyziky po této stránce jen nedokonale. Tomu by se dalo aspoň částečně odpomoci tím, že by se některá měření fyzikální, jež požadují více času, přeložila na hodiny tohoto předmětu mimořádného. Ovšem musila by se při tom vyhledávati jen mírná přesnost výsledků; kdyby se mělo přihlížeti ke všem možným opravám, pozbyl by žák náležitého přehledu a pro věci vedlejší ušla by jeho pozornosti věc hlavní. Ostatně záleží tu mnoho na tom, jak pečlivě a přesně jsou sestrojeny přístroje, jichž můžeme použiti; vždy jest však toho bedlivě šetřiti, aby při výběru úloh a měření nebyly překročeny meze, které jsou vytčeny školám středním, plánem učebním.

Ještě před jednou věcí sluší důtklivě varovati: pokusy fyzikální žáky prováděné nezvrhnětež se nikdy v hříčky bezcenné, jež vedou k tomu, že žák přeceňuje svoje vědění a že si zvyká usuzovati nepředložené a povrchně. Pak by bylo škoda času, který by se cvičením takovým věnoval; jen tenkrát, budou-li se konati v laboratoři fyzikální vážné práce, jež smysly i ducha vzdělávají a ušlechťují, může býti pro tato cvičení místa na školách středních.

Myslím, že jsem tímto s dostatek vylíčil, jaký užitok by poskytovala cvičení fyzikální, náležitě zřízená, žákům škol středních; — i nebude nyní nesnadno odpověděti k otázce svrchu položené, týkající se zavedení jejich na těchto školách. Můžeme pak k otázce té přisvědčiti tím spíše, že se již na reálkách podobná cvičení konají s úplným zdarem, a to v příbuzném předměte přírodopysném, totiž v chemii. Jeví-li se potřeba zvláštních mimořádných cvičení v chemii analytické, mohou se připustiti

také podobná cvičení ve fysice. Mnohá ustanovení, obsažená v nařízení vys. c. k. ministerstva kultu u vyučování ze dne 19. července 1894, kterým se upravují praktické práce chemické, mohla by — ovšem s náležitou modifikací — platiti i pro cvičení fysikální. Hlavnější taková ustanovení byla by asi tato:

1. *Cílem cvičení fysikálních* jest, aby se naučil žák samostatně zacházeti s nejdůležitějšími stroji fysikálními, aby prováděl jednoduché pokusy kvalitativní a kvantitativní, při nichž nebudiž žádáno velké přesnosti, a aby se z výsledků těchto pokusů přesvědčoval o platnosti nejhlavnějších zákonů fysikálních. Všechna cvičení vzata jsou z látky učebné, předepsané učebnou osnovou pro školy střední.

2. *Methoda.* Učitel podá žákům před pokusem krátké vysvětlení, upozorní je na vše, čeho jest při provádění pokusu šetřiti, přihlíží k tomu, aby žáci nabyli nejen manuální zručnosti, ale i aby správně soudili o dějích fysikálních a aby prohloubeny byly vědomosti jejich v tomto předmětu. U mnohých pokusů lze klásti žákům otázky, jež poskytují látky k přemýšlení, a jimiž se bude moci učitel přesvědčiti, zdali žáci pochopili podstatu děje neb zákona.

3. *Vnější zařízení.* Potřebné přístroje a utensilie, suroviny atd. obdrží žáci od ústavu, začez zaplatí ročně nejvýše 10 K. Chudí žáci mohou býti od placení této částky osvobozeni buď zcela neb částečně, vyhoví-li podmínkám, platným pro osvobození od školného; o tom rozhoduje ředitel, dorozuměv se s učitelem odborným na základě písemné žádosti, podané ředitelství ústavu. Správce kabinetu převezme v prvním měsíci každého pololetí zaplacené taxy a předloží ke konci školního roku řediteli výkaz o tom, jak s penězi těmi naložil. Za přístroje a věci, jež žák poškodil nebo jež vinou jeho se staly nepotřebnými, buď dána přiměřená náhrada.

Provedené pokusy a všechna měření zaznamenává žák do zvláštního sešitu; zvláště u pokusů kvantitativních zapíše se všechna čísla, nabytá jakýmkoli měřením, vážením atd., jakož i všechny výpočty, které bylo provést. Uzná-li učitel za vhodné uložiti žákům úlohy matematické vztahující se k vykonaným pokusům, jest je vypracovati v témže sešitě. Správnost výsledků jednotlivých pokusů i úloh kontroluje učitel; nový pokus nepočne se dříve, dokud předešlý nebyl úplně dokončen a zpracován.

4. *Přijetí žáků.* Cvičení fysikálních mohou se zúčastniti žáci tříd VI. a VII. na reálkách a tříd VII. a VIII. na gymnasiích, mají-li z fysiky nejméně známku dobrou*) a jeví-li čilý zájem na vědách přírodních. Počet žáků v jednom oddělení nesmí přesahovati 12.

5. *Doba trvání.* Praktická cvičení fysikální jsou rozvržena ve dva roční kursy; druhý kurs mohou navštěvovati žáci, kteří prodělali kurs první. Počet hodin týdenních v každém kursu jest $1\frac{1}{2}$ —2. Je-li přijato do jednoho kursu více žáků než 12, zřídí se oddělení paralelní. Kdyby počet žáků v obou kursech dohromady nečinil více než 10, mohou býti konána cvičení obou kursů o některém prázdném půldni v týdnu

*) Pro první pololetí reálné třídy VI. a gymnasiijní třídy VII. rozhoduje o přijetí známka ze třídy IV.

společně. Pro pozorování astronomická lze se svolením ředitelovým některé hodiny vyučovací přeložiti na večer; jest však záhodno, aby se o tom dala zpráva rodičům žáků.

Abiturienti, kteří navštěvovali oba kursy fysikálních cvičení, obdrží průměrnou známku z tohoto mimořádného předmětu na vysvědčení maturitní.

6. *Látka učebná* musí býti ve shodě s učivem, předepsaným pro tu kterou třídu školy střední; zpravidla buď přihlíženo k tomu, aby všechna cvičení týkala se učiva, v řádném vyučování již probraného.

Pro *první kurs* na školách reálných navrhuji toto: Měření délek a úhlů. Stanovení objemu těles, vážení. Pokusy na padostrojích. Určování těžiště. Některé jednoduché pokusy o skládání a rozkládání sil a o rovnováze na strojích. Pokusy se strojem odstředivým. Přibližné stanovení urychlení tíhového kyvadlem. — Pokusy o tlaku na dno; úlohy zakládající se na zákoně Archimedově. Určování specifické váhy těles pevných i kapalných hydrostatickými vahami, pyknometrem a hustoměry. Některá jednoduchá měření na rourkách kapilárních (určování průměru a elevace). Teploměry, určování jejich bodů mrazu i varu, srovnávání s teploměrem normálním. Stanovení koeficientu roztaživosti těl pevných, kapalných i plyných (na př. vzduchu pomocí teploměru vzduchového). Měření tlaku vzduchového; grafická znázornění změn tepelných i tlakových během nějaké doby. Pokusy o zákoně Boyle-ově. Barometrické měření výšek. Pokusy vývěvou. Stanovení specifické váhy vzduchu. — Určování specifického tepla těles pevných i kapalných methodou směšovací. Stanovení skupenského tepla ledu. Vyšetřování o tom, jak se mění napjetí par nasycených teplotou. Stanovení bodu varu líhu, étheru atd., jakož i skupenského tepla vody při varu. Určování vlhkosti vzduchu hygrometrem Regnaultovým, psychrometrem Augustovým a hygrometrem vlasovým. Některé pokusy o šíření tepla vedením, prouděním a sáláním.

Druhý kurs. Určování absolutní výšky tonů. Pokusy na monochordu. Výška tonu, který dává ladička nebo tyč chvějící se podélně. Resonátory. Chladného obrazce. Stanovení rychlosti zvuku v tělesích pevných a plyných. Pokusy o interferenci zvuku; záchvěje. — Pozorování astronomická. Určení poledníku, slunečního času pravého i zeměpisné šířky. — Základní pokusy magnetické; magnetické silokřivky. Magnetování. Stanovení magnetické deklinace, inklinace a horizontální intensity magnetismu zemského. Srovnání magnetických momentů dvou tyčí. — Základní pokusy elektrické. Graduování elektroskopu. Pokusy elektrikou a lahví leydenskou. Srovnání kapacity dvou kondensátorů. Láhev měrná. — Měření intensity proudu galvanického galvanometrem, voltmetrem a ampérmetrem. Pokusy o zákoně Ohmově. Měření odporů drátů i kapalin. Měření elektromotorické síly i vnitřního odporu článků. Cejchování ampermetru a voltmetru. Zhotovování galvanoplastických otisků. Články thermoelektrické. Základní pokusy o indukci. Pokusy induktorem Ruhmkorffovým. Telefon a mikrofon. — Měření intensity světla. Stanovení lomícího úhlu hranolu neb úhlů na krystalech goniometrem. Užívání sextantu. Určování dálky ohniska u zrcadel sférických i u čoček. Stanovení exponentu lomu. Pozorování rozličných spekter; čáry Frauenhoferovy. Fotografování. Určování zvětšení u dalekohledů a drobnohledů. Přibližné určení délky vlny světelné. Cvičení na přístrojích polarizačních.

Pro gymnasia by se musil tento pořádek cvičení trochu pozměnit; pokusy akustické zařadily by se až za pokusy elektrické a na počátku druhého kursu by se konaly některé jednoduché pokusy z lučby.

Přimlouval bych se ještě za to, aby se k těmto cvičením připojilo též zhotovování některých jednoduchých aparátů fyzikálních, jako jsou: láhve leydenské, elektroskopy, malé stroje indukční a jiné; budeť to prospívati i tělesnému výcviku žáků, naučí-li se při tom trochu zpracovávat kovy pilníkem, kladivem, dřevo hoblíkem, pilou, soustruhem, nebo sklo ohybáním, vytahováním a vyfukováním a pod.

Budiž mi dovoleno, pronést ještě svoje mínění o tom, jak si jest učitel vésti v takové vyučovací hodině fyzikálních cvičení. Nelze tu ovšem podati nějakého všeobecného návodu, který by se hodil pro každou hodinu; ale jeden příklad přispěje snad k tomu, aby si bylo lze učiniti obraz o metodě, již by tu učitel mohl použiti s prospěchem. Dejme tomu, že jde o cvičení z hydrostatiky; v kursu buď 10 žáků. Učitel rozvrhne je nejlépe v patero oddělení po 2 žácích; každému oddělení dá nějakou úlohu, na př. prvnímu ustanoviti specifickou váhu nerostu vahami hydrostatickými, druhému určení specifickou váhu malých kousků téhož nerostu pyknometrem, třetímu stanoviti spec. váhu kapaliny pyknometrem, čtvrtému určení spec. váhu téže kapaliny použitím tělíska a pátému pomocí zákona o spojitých nádobách. Když jest každé oddělení se svou prací hotovo, vymění si jednotlivá oddělení svoje úlohy, až všechna oddělení vypracují všechny úlohy. Na konec srovnají se výsledky a provede se o nich diskuse; učitel bude tu míti příležitost připojit vhodné poznámky, zejména poukázati k různému stupni přesnosti, jehož se docíluje rozličnými způsoby provádění. Pro pokusy magnetické mohly by se těmto pěti odděleními dáti tyto úlohy: 1. vyšetřiti různým způsobem, je-li daná tyč železná magnetickou; po případě určení poly její; 2. ukázati magnetické siločivky a ustáliti je; 3. zmagnetovati železné tyče různými způsoby, 4. stanoviti přibližně deklinaci a inklinaci; 5. srovnati magnetické momenty dvou tyčí magnetometrem. V jiných hodinách bude zase třeba zachovati jiný postup; některými složitějšími úlohami bude se moci zabývat více žáků než dva, u jiných zase postačí žák jeden atd. Ze zkušeností, nabytých při skutečném provádění cvičení, seznal by teprve učitel, jakými cestami se musí bráti, aby dosáhl výsledků uspokojivých.

Ke konci se chci ještě zmíniti o jedné věci, kterou by bylo také vhodno uvážiti, kdyby šlo o zavedení praktických cvičení fyzikálních jako předmětu mimořádného na školy střední; týkáť se nákladu, jehož by vyžadovaly. Myslím totiž, že by náklad ten nebyl velký; 3—4 hodiny v téhodni, o něž by počet hodin vyučovacích vzrostl, mohly by se učitelé fyziky, který by cvičení řídil, vpočítati v jeho povinný počet hodin — a teprve tenkrát, kdyby to nebylo zcela možno, platila by se za ně remuneration. Zvláštních místností by nebylo třeba; mohlo by se k nim použiti buď fyzikální laboratoře, nebo kde by tato nedostačovala, učebny. Pořízení potřebných strojů by snad také nečinilo žádných velkých obtíží, obzvláště ne na ústavech starších, kde sbírky fyzikální jsou skoro kompletní. Většina strojů těch jest beztoho již v kabinetě, kdyby se pak po několik roků z dotace, určené sbírkám fyzikálním, věnovala na zakoupení duplikátů neb i tripplikátů nejvíce užívaných strojů neb na eventuální doplnění sbírky některými novými stroji, nedoznal by tím kabinet fyzikální žádné

újmý. Ostatní výlohy, s těmito cvičeními spojené, hradily by se z tax učebných.

Jsa přesvědčen, že by praktická cvičení fyzikální, vhodně zařízená, byla žákům našich škol středních na velký prospěch, dovoluji si učiniti Vám tento návrh:

Odbor pro vědy mathem. a přírodní VIII. sjezdu českých profesorů v Praze vyslovuje přání, aby vysoké c. k. ministerium kultu a vyučování zavedlo na některých ústavech, kde jsou podmínky k tomu zvláště příznivé, nový předmět neobligátní: praktická cvičení fyzikální, a to zatím jakož na zkoušku za tím účelem; aby na základě zkušeností takto nabytých mohl býti tento neobligátní předmět zaveden na všech školách středních.

Prof. Nušl praví, že konal již se svými žáky praktická mimořádná cvičení a že se řádně osvědčila. Ve třídě, kde se konala, byl docela jiný duch, jevíci se zvláště čilými debatami o příslušných otázkách fyzikálních, jichž se zúčastnili i žáci, kteří na prakt. cvičeních podílu neměli.

Navržená resoluce byla přijata valnou většinou.

Potom ujal se slova *Prof. dr. Frant. Faktor*, aby ukázal a četnými pokusy znázornil:

Jak lze užití sirnatanu sodnatého v laboratoři žákovské.

K stanovení i dělení některých zásad užívá se v laboratoři žákovské sírovodíku a sirníku ammonatého. Seznáv čtené nepříjemnosti, které doprovázejí upotřebení sloučenin jmenovaných, pátral jsem po sloučenině, kterou by se nahradil sírovodík i sirník. Konal jsem pokusy s thiooctanem ammonatým. Stanovil jsem však, že jest to sloučenina, která se nehodí naprosto se stanoviska hygienického do laboratoří středních škol. Spolehlivých výsledků docílil jsem se sirnatanem či thiosulfatem sodnatým. Zabýváje se studiem sirnatanem sodnatým určil jsem, že hodí se nejen pro kvalitativná, ale i pro kvantitativná stanovení.

Sirnatanem sodnatým stanoví se kvantitativně sloučeniny rtuťnaté, rtutičnaté, stříbrnaté, olovnaté, vizmutové. Z chromanů vyloučí se hydroxyd chromitý. Ze sloučenin molybdénových a wolframových vytvoří sirnatan nižší kysličníky; chinon přemění se v hydrochinon. Při rozkladu proudem galvanickým rozkládá se sirnatan v síru, sírovodík, a při tom zároveň vzniká siřičitan a tetrathioničnan. Upotřebí-li se místo elektrod platinových elektrod jiných kovů, jež vnořeny jsou buď v roztok anebo do roztaveného sirnatanu sodnatého, tvoří se sirník na elektrodě spojené s uhlím batterie článků Grenetových. Jen při hořčíku a hliníku dostane se hydroxyd.

Na základě naznačených prací zabýval jsem se pokusy, při nichž hleděl jsem vypracovati metodu pro kvalitativné stanovení zásad. Přesvědčil jsem se, že sirnatan sodnatý jest cenným zkoumadlem, kterého možno s výhodou upotřebiti v chemické laboratoři žákovské na mokré i suché cestě pro stanovení zásad a na cestě mokré pro stanovení kyselin.

Sirnatanem sodnatým srážejí se sloučeniny kovů, které poskytují sírovodíkem sirník. Většina kovů, jež se vyloučí sirníkem ammonatým ve způsobě sirníku, podobným způsobem dozná změny i sirnatanem. Podmínkou při stanovení kovů sirnatanem jest, že roztok sloučeniny nesmí býti příliš kyselý. Z roztoků neutrálných nebo slabě kyselých po přičinění sirnatanu sodnatého a zahřívání vyloučí se kov jako sirník.

Sirnatanem sodnatým vyloučí se z roztoku sloučenin měďnatých, rtuťnatých, rtutičnatých, stříbrnatých sirník černý, ze sloučenin vizmutových hnědočerný, ze sloučenin kademnatých žlutý.

Sloučeniny arsenu dávají sirník žlutý, cínaté, ciničité bledě žlutý, sloučeniny antimonu světle nebo tmavě červený oxysulfid.

Sloučeniny kobaltu i niklu poskytují černý sirník. Ze sloučenin hliničitých vylučuje se bílý, z chromitých zelenavý hydroxyd.

Soli železité poskytnou za přičinění sirnatanu sodnatého violové zabarvení; tekutina se barví později hnědě a posléz žlutě.

Při dělení zásad používám pro rozloučení chloridu sloučeniny stříbrnaté, rtutičnaté, olovnaté kyseliny solné. K poznání chloridu upotřebím amoniaku, dle jehož chování ke sraženině snadno určí se kov.

K vyloučení sloučenin barnatých, strontnatých, vápenatých, ve způsobě síranů slouží kyselina sírová, která v případech uvedených solí poskytne bílou sraženinu síranu.

Bych určil dále, je-li v roztoku sůl barnatá, přičiním k němu sirnatanu. Za přítomnosti soli barnaté vyloučí se bílá sraženina sirnatanu barnatého. Sádrou vodou tvoří se rovněž bílá sraženina vzniklého síranu barnatého.

Soli strontnaté a vápenaté nedávají sraženiny se sirnatanem sodnatým. V roztoku solí strontnatých dává soda sádrou po chvíli bílou sraženinu. Soli vápenaté se sádrou vodou nesrážejí; šľovanem ammonatým tvoří se bílá sraženina šľovanu vápenatého.

Sirnatanem sodnatým určí se dále při dělení v roztoku soli rtuťnaté, měďnaté, kobaltnaté, nikelnaté, vizmutové, kademnaté, arsenany, arseničnany, soli cínaté, ciničité, antimonové, hlinité, chromité, železité.

Sirníkem ammonatým srážejí se soli železnaté, manganaté, zinečnaté.

Určení solí hořečnatých, ammonatých, draselnatých a sodnatých děje se známým způsobem.

Sirnatan sodnatý jest osvědčeným zkoumadlem při stanovení a dělení kyselin. Upotřebí se ho při dělení kyseliny borové, fosforečné, chlorovodíku, bromovodíku a iodovodíku.

Sirnatan sodnatý jest výhodným a pohodlným zkoumadlem na cestě suché. Poskytuje spolehlivé reakce, působí-li v sloučeniny kovů. Při tom tvoří se sirníky, dle jichž vzhledu lze stanovit, který prvek jest v sloučenině obsažen.

Má-li se upotřebiti sirnatanu sodnatého k provedení reakce, přičiní se ke sloučenině, mísí se s ní a směs potom žihá se na víčku porcelánovém. Místo víčka porcelánového hodí se i skleněná trubička, do níž jest vpravena směs uvedená. Upotřebí-li se sirnatanu sodnatého vodnatého, nutno trubici držeti skloněnou, aby páry vodní, které se při žihání vytvořily a ochlazením zase částečně ve skupenství kapalně přeměnily, nestékaly na rozpálenou trubici, která by praskla. Upotřebí-li se bezvodého sirnatanu sodnatého, tu i při vodorovném držení trubice snadno i pohodlně lze pracovati a reakci žádanou obdržeti.

Zkoumaná látka žihána jsouc se sirnatanem sodnatým nabývá barvy

	žluté,	když jest přítomen	CdO , nebo As_2O_3
	červené,	»	Sb_2O_3
	světlezelené,	»	MnO

zelenohnědé, když jest přítomen	Cr_2O_3
hnědé, „ „ „	SnO_2
bílé, „ „ „	ZnO
černé, „ „ „	CoO , NiO , Ag_2O , CuO ,
„ „ „	PbO , HgO , Bi_2O_3 .

Žihá-li se látka, v níž byl antimon stanoven, dále nabývá barvy temně hnědé a posléz pokryje se bělavým náletem utvořeného kysličníku antimonového.

Ke konci dovoluji si poznamenati: práce se sirnatanem sodnatým jest čistá, snadná a rychlá. Výsledky jsou spolehlivé a jisté. Cena sirnatu jest nepatrná.

Na konec zavděčil se p. referent účastníkům sjezdu pokusem ukazujícím, *kterak práškem aluminiovým dostihujeme vysokých temperatur*, jež Němci nazývají: »Hochofen in der Westentasche«. (Viz Živu, roč. XI. str. 117.)

Odbor pro vědy přírodní též navštívil *fysikální ústav c. k. české university* v Klementině, kdež p. dvorní rada dr. Strouhal a univers. docent dr. Vl. Novák provedl laskavě některé novější pokusy z elektřiny (překvapující elektrodynamické účinky vzbuzené indukcí proudů střídavých, Markoni-ovu telegrafii bez drátu), jakož i velice poučné pokusy akustické.

V týchž místnostech vystavili chvalně známé pražské firmy: *dr. Houdek a Hervert, Kreidl, Grund a Zukriegel* některé novější aneb zvláštní úpravou vynikající stroj fysikální jako jsou: Hartlova optická deska, Michalič-kovo telurium, stroj dr. Krejčího k stanovení mezní doby dojmu zrakového, parní stroj hnaný vzduchem zhuštěným pouze ručním měchem atd.

Mezi účastníky pozorovali jsme též pp. zem. insp. Fr. Rosického a K. Nečásky.

IV. Odbor pro kreslení:

V odboru pro kreslení zahájil schůzi správce odboru šk. rada J. Škoda, uvítav četně shromážděné účastníky (24), zvláště zemského inspektora K. Nečásky a šk. radu moravsk. inspektora kreslení A. Anděla. Za *předsedu* zvolen jednomyslně inspektor *Anděl*. Nejprve referoval prof. *Rob. Hartmann* z Prahy

O nových směrech v kreslení.

Promluvil takto:

Různé předzvěsti z celého vzdělaného světa přicházející tomu nasvědčují, že na vyučování kreslení, od obecných škol počínaje, pohlíží se s nových hledisk.

V novém hnutí, týkajícím se budoucího vyučování kreslení, musíme my učitelé středoškolští míti především na zřeteli, *zdali nové tyto směry vyhovějí jednon úkolu, jaký ukládá se předmětu tomuto na středních školách vůbec, na reálkách pak zvláště*. Kdyby měly střední školy poskytovat žákům pouze všeobecného vzdělání, nemusily by býti dvojí, jak nyní jsou, stačila by jednotná střední škola. Ježto však úkol reálek velice se liší od úkolu gymnasií, jest zřejmo, že obě školy jsou zároveň přípravnými školami, jedna pro studia universitní, druhá pro studia technická. Všeobecného vzdělání poskytují obě měrou náležitou.

Kreslení, jakožto předmět grafický, patří pak k oněm předmětům reálním, jež nastávajícímu technikovi stávají se nezbytnými aneb aspoň veledůležitými. Proto bylo by zajisté pro nás středoškolské učitele mrzuté, kdy-

bychom měli někdy uslyšet se strany profesorů technických, že absolventi reálek nepřinášejí si dostatečné zručnosti v kreslení, že nemají aspoň něco představy a rozhledu o nejdůležitějších slozích stavitelských, že nevědí ničeho o charakteristice jejich ornamentiky, zkrátka, že jest jim cizí to, co po staletí i tisíciletí veškerou uměleckou činnost lidskou ovládalo. Nemohu si mysliti, že při nynější obsáhlosti věd zbývalo by na vysoké škole technické tolik času, aby tam teprve měli posluchači zasvěcování býti v kreslení a umělecké studium, jež patří nyní v rámec učení středoškolského. Jest to především studium různých epochálních slohů stavitelských, kreslení i malování jich dle polychromovaných a zvláště plastických ornamentů, studium hlavy lidské, a to hlavně dle reliefů a dle plastických hlav, v nižších třídách pak kreslení dle modelů, jakožto nezbytná příprava ku poznání zákonů perspektivních, jimž podléhá naprosto vše, co kolem sebe vidíme. Tato odvětví kresby udržela si své pevné postavení celé čtvrtstoletí v programu středoškolského učení, a nemyslím, že tam, kde racionálně bylo prováděno, bylo by špatné ovoce přineslo.

Nejnovější směry, o nichž tuto dovolu si promluvíti, jsou tyto:

A. Kreslení a malování rostlin a komponování ornamentu rostlinného.

B. Kreslení věcné.

A. Podle nynějších instrukcí pro kreslení na středních školách připouští se kreslení rostlin, a mnohý z nás učitelů kreslení přijal je s po-
-vděkem. Analýze rostlinstva má pro porozumění ornamentům slohovým a pro komponování ornamentů nových velikou důležitost. Studium rostliny dochází ornament historický pravého ocenění. Rostlinstvo povždy zůstane nevyčerpatelným zdrojem ornamentální tvorby. Proč hledati něco daleko, když příroda — nejlepší učitelka naše všude kolem nás se rozprostírá.

Na umělecko-průmyslových školách pěstuje se analytické studium rostlin již po několik let. Bezduché kopírování malovaných předloh dávno jest zatlučeno. Proto mladší kandidáti učitelství kreslení, byvše sami systematicky tímto směrem vzdělávání, budou zajisté i na středních školách v tomto směru působiti. Z těchto důvodů vítám i na středních školách kreslení rostlinstva, a milerád doznávám, že jsem již před mnohými lety učinil pokusy, používaje zvláště suchých listův a ratolestí, jež formu svou podržují.

Kreslení rostlin není novinkou na středních školách. Vždyť již před 30 lety kresleny byly pilně květiny, a vydáno bylo tehdy na tu dobu mnoho pěkných předloh. Skládání ornamentů z rostlinných motivů jest však ve školách novinkou.

Jako vůbec v každém učení, nesmí se ani při kreslení rostlin přeháněti, a nesmí se začítí — jak moje zkušenost mne poučila — příliš záhy. Jest zajisté na rostlině tolik podrobností a tolik nahodilostí, jež žáka svádějí k napodobení a jež zručný kreslíř vědomě přehlíží, zachycuje jen charakteristiku. Proto myslím, že není tak snadno samostatně kresliti květiny bez důkladné přípravy. Kreslení květin, nemá-li upadnouti v dilettantismus, předpokládá zručnost, neboť třeba postřehnouti jen to pravé, pozorovati celek, obrysy a stíny jednoduchými prostředky podati — asi tak jak to prof. Bouda má na prvních listech svého díla. Na nich žák lehce pozná, jak rychle a lehce možno provésti kresbu a naložiti barvu. Zajisté bylo i intencí p. autorovou, aby dříve nacvičili se žáci na dobrých předlohách a pak teprve aby jim byla předložena rostlina skutečná.

Co pak se týče vlastního kreslení rostlin dle přírody, třeba jednoduchý motiv nakresliti v různých polohách, aby žák z vlastního názoru pozoroval různé polohy květu, listů, květových plátků, různé zkráceniny, přehýbání, rozvětňování a pod. nezbytné úkazy. Na vídeňské jedné realce užívá se k tomu cíli vedle sušených listů i květů v květináčích, poněvadž utržené květiny rychle vadnou. V poslední době objevil se tento způsob všude jinde, i na měšťanských školách. Co pak se materiálu dotýče, doporučuje se tónový papír, bílá i černá křída, pro rychlou kresbu úhel — později křída a barvy na bílém papíře, při čemž štětec má převládati.

Choulostivější stránkou kreslení a malování květin jest samotné komponování ornamentů z motivů rostlinných. Přiznávám se, že o skládání ornamentů z motivů rostlinných, obyčejně z listů sušených i mírně lisovaných, pokouším se již od r. 1895, a došel jsem nejrůznějších výsledků. Mám tedy v tomto směru své zkušenosti a nemohu nic jiného tvrditi, než že i v té příčině třeba nastoupiti zlatou střední cestu, býti opatrný a nezačínati příliš záhy s tímto, na oko tak vábivým, odvětvím kreslení. Myšlenka, komponovati ve škole ornamenty z přirozených motivů rostlinných vznikla současně téměř na několika místech a dalo k ní podnět novodobé pojmání a stilisování rostlinstva v umění a v uměleckém průmyslu. Pokud přestane učitel na jakémisi rytmickém opakování motivů (jak je spatřujeme již na ornamentech nejstarších kulturních národů), pokud šetřeno jest určitých a jasných kompozičních pravidel, mnoho dobrého lze v tomto směru vykonati. Jakmile skladba pohřešuje zřetelnosti, projevuje nahodilé tápání, nerozhodnost aneb neporozumění, pak, po mém zdání, práce ceny nemá.

Pokud mne se týče, shledal jsem mnohé dobré stránky tohoto kreslení, a nebyl bych pro svou osobu proti tomu, aby žák, projevující tvůrčí schopnosti, nesměl se pokusiti za vedení učitelova o samostatnou kompozici. Vždyť nás o tom v posledních dobách poučují výstavy umělecko-průmyslových škol, že se na samostatné tvoření žákovo klade mnohem větší váha, nežli na pouhé kopírování předloh. V každém případě shledal jsem, že žák nucen jest všimati si přirozených tvarů a podle své individuality jich s prospěchem užití. Spatřuji v tom skončení studia přírody s praktickým upotřebením.

Skladby takové, budou-li kdy všeobecně ve školách našich zavedeny, mohly by se teprve asi ve IV. třídě prováděti, a v této třídě skutečně tak se již děje. Žáci této třídy mají již přiměřenou zručnost v kreslení, přinesenou z předcházejících tříd, a soudnost musíme u nich také již předpokládati. Není-li žák dobře nacvičen ve hbitém a snadném kreslení různých čar a tvarů v různých polohách, nedovede-li ještě bez obtíží celek pozorovati a jej navrhovati, není zralým k samostatnému komponování.

V nižších třídách, zvláště pak ve třídě první, třeba komponování omeziti nanejvýše na pouhou obměnu některého se opakujícího motivu neb polohy jeho atd. a podržeti základní vedení ornamentu. Že se i v první třídě komponuje, o tom možno se přesvědčiti v 2. čísle ročníku 1902 časopisu »Zeitschrift für Zeichnen und Kunstunterricht«. Necht každý učiní si sám o tom úsudek. Jisto však jest, začne-li se příliš záhy, že v tom jest více práce učitelovy nežli žákovy.

Při práci samé třeba žáka poučiti o nejdůležitějších pravidlech kompozičních a seznámiti jej s organismem předložené rostliny, po případě ukázati mu nějaký hotový podobný vzor. Dle okolností třeba jej k tomu vésti, aby sám dovedl rozhodnouti, kolik a jak z daného motivu nejlépe upotřebiti

a jak si při tom počínati, aby celé uspořádání bylo organické a vůbec logické. V každém případě musí práce podobná svěřena býti žákovi, na jehož dovednost může učitel spoléhati, neboť k samostatnému tvoření třeba zvláštního nadání, jež jen málo komu jest vrozeno. V tom právě spočívá umění, aby žák zvolený motiv stilisticky dovedl upravit, nejcharakterističtější stránky zachytiti a uvésti v harmonický celek.

Uvažují-li všechny tyto okolnosti, dospějí opět k prvotnímu náhledu, že *možno sice prováděti komposice uvedené, ale se žáky zvláště nadanými*. Jinak, nutno se spokojiti, projevuje-li žák aspoň přiměřenou schopnost reproduktivní. *Kdo chce v pravém smyslu komponovati, musí před tím mnoho viděti, mnoho kresliti, musí dokonale formu a její podání ovládati a musí konečně i v barvách míti nikoli nepatrné zkušenosti*. Pouhé šablonovité, unavující opakování téhož motivu, někdy až do únavy, není ještě vše, co komposicí vyrozumíváme.

Ostatně jakési komponování ornamentů ve školách také není nic nového. Pěstoval se před málo ještě lety na reálkách i paedagogiích. Tehdy jmenovalo se to kreslení dle domyslu. Byl však ten rozdíl, že přibírány byly ponejvíce rostlinné motivy z ornamentů již hotových, stilisticky upravených, kdežto v případě, o němž pojednáváme, jsou motivy vzaté přímo z přírody.

Jinou novotou v kreslení jest kreslení předmětů průmyslových, drobného nářadí, nástrojů, a pod. a sestavování jich v zátiší. Toto kreslení věcné má zajisté svou oprávněnost. Každé malé dítě, kde mu nestačí slova, kresbou si pomáhá a jí svou fantasií doplňuje. Učenec i učitel zajisté, u nichž předpokládáme, že slovy svými dovedou vyličiti aneb objasniti, co chtějí, rovněž užívají nákresu jakožto objasňujícího prostředku. A pohlédneme-li jen na okamžik zpět do minulosti člověka, spatříme, že na dlouhé cestě k zdokonalování jeho nescházelo vedle slov ani nákresů. Slova na mnoze pominula, nákresy dále trvají. —

Jak se podobá, má míti kreslení věcné a z části i kreslení náčrtů ten účel, aby kreslení zevšeobecnělo. Má se jím dokázati jeho praktičnost všem vrstvám. Má se jím i prokázati, jak možno učení to prováděti na předmětech, vzatých z okolí našeho.

Jak jsme slyšeli z přednášky odborového inspektora pro kreslení, pana škol. rady Škody »O kreslení na pařížské výstavě r. 1900,« vystavovaly francouzské a zvláště americké školy celé spousty žákovských výkresů. Byly to nákresy předmětů nejjednodušších, jež vídá denně dítě, jinoch i muž, až ke kreslení člověka, jak s ním se stýkáme. Nebude nevhodné, připomeneme-li si hned předem, že Američané nemají svého domácího slohu architektonického, jenž vytryskl z vlastní individuality, vzrostl na jejich pevnině. Sloh jejich architektonický projevuje nejružnorodější směsici. Připomeneme si dále, že Američan nevidí kolem sebe dávnověkých hlasatelů uměleckého snažení svých bezprostředních předků, jako my Evropané. Co z dávnověku na jejich pevnině se nalézá, nelze srovnati s Evropou. Oni nejsou tedy tradicemi k nějakým domácím památkám vázáni, nejsou povinni díky nějakému epochálnímu umění výtvarnému dříve na jejich půdě vzrostlému, ačkoli v průmyslu Evropu v mnohém ohledu daleko předstihují. Mají-li tedy Američané vyučování kreslení ve smyslu čistě praktickém, snad realistickém, nelze se jim proto diviti, ale stejně nelze jejich způsob bez důkladného obmezení naturalisovati u nás. Nemusi býti u nás dokonalé, co jinde od-

povídá místním poměrům. Konečně jest známou věcí, že učitelstvo americké zcela jinak jest vychováváno než u nás, a že mnozí učitelé jsou samouky.

Jest zajisté dobrá zásada, voliti ke kreslení předměty z nejbližšího okolí žáků, ale kdyby žák od prvních svých pokusů kreslířských po léta, snad až do ukončení svých studií, neviděl a nekreslil ve škole nic jiného, než předměty toho druhu, pak dosáhl by sice zajisté veliké, avšak jednostranné zručnosti v kreslení, bez všelikého ideálního, aesthetického podkladu, jež dle dosavadních poměrů nemůžeme s dobrým svědomím ubíratí naší mládeži. Kreslení stávalo by se povrchním bez hlubšího studia, kresby a malby byly by na oko dobré, mnohé však nesnesly by srovnání s originálem. Jednostranným bylo by cvičiti žáky pouze v ornamentu historickém, ale rovněž jednostranným by bylo, kdyby pěstováno bylo jen rostlinstvo a kreslení věcné.

V jedné sousední říši jsou již návrhy na kreslení pouze věcné, a to ve školách, sáhajících asi do výše našich nižších středních škol. Zavést něco podobného u nás znamenalo by převrat, za jehož šťastný výsledek by chtěl ručiti asi málokdo z učitelů středoškolských. *Opětne vnucuje se otázka, jak by na př. reálka, kterou především mám na mysli, připravovala v kreslení dorost pro školy technické. Kdy a kde by si osvojili žáci aspoň skrovné vědomosti o historickém ornamentu, jehož vznik spočívá právě ve studiu přírody, zvláště rostliny. Je to příroda idealisovaná, umělecky přizpůsobená. Odkazovati je na soukromou píli, nic by v tomto případě neznamenovalo, nehledíc ani k tomu, že sbírky umělecké jsou jen v největších městech. To pak, co se žákům poskytuje v dějepisných hodinách, rovněž nestačilo. Chyběla by nutná spojitost kreslení s uměním. Žák soustředil by stručné zprávy týkající se umění na dějepis a nepoznal by vzdělávacího momentu kreslení.*

Kdyby kreslení věcné (do něhož vlastně spadá i kreslení rostlin) mělo ovládati veškeré kreslení středoškolské, musilo by býti jinak postaráno o uměleckou výchovu mládeže, o čemž v posledních letech tak mnoho se mluví a píše. Kdyby se tak mělo státi, pak nesměli bychom se tomu diviti, že absolvovaný realista dovedl by hbitě nakresliti na př. kalamář, *ale aby měl představu o tom, co jest akanthus, co akroterie, co kyma a pod. typické formy, v nichž odráží se vedle vytríbenosti vkusu i vyspělost umělecká, toho bychom po něm žádati nesměli.* Snad spíše ještě gymnasista by se upamatoval, že kdesi v některém autoru něco o tom slyšel. *A přece umělecké tvoření lidské patří k nejzářivějším částem kulturní historie!*

Sbírky pak, na mnohých ústavech velmi cenné, a po letech s velkými oběťmi nashromážděné, nedošly by pravé pozornosti aneb by odpočívaly v pokoji, aby učinily místo předmětům nejrozmanitějším, často i bezcenným. *Z těchto důvodů myslím, že stačí úplně kreslení věcné v tom rozsahu, jak se provádí již dle nynějších instrukcí.*

Ke kreslení rychlému jakož ke kreslení náčrtů, jež v posledních letech hlásí se o své právo na školách středních, bude kreslení věcné vždy dobrým prostředkem, dovedeme-li k tomu zvoliti předměty vhodné. Důležitost kreslení náčrtků pro techniku nikdo neupře. Kreslení předmětů dle přírody vůbec jest vrcholem všeho umění kreslířského, a proto předpokládá mnoho cviku. *Nakreslení pouhé skizzy, jež má vypověděti jednoduchými prostředky vše nejdůležitější, předpokládá opravdové studium, dobrého pozorovatele, zběhlého kreslíře a naprosté ovládání materiálu.* Kreslení těles začíná na středních školách ve druhé třídě, do této třídy přirozeně

spadá i kreslení těchto v náčrtcích. *Švižnou skizzu nakresliti jest uměním, a nutno započítí záhy.*

Při kreslení věcném, kreslení náčrtů dle různých předmětů rozhodují nesčetné okolnosti: světlo, vzdálenost předmětu, tvar a velikost, barva i vliv barev na sebe, látka, lesk a jiné, což vše vyžaduje různého zpracování. Toho pak zajisté nikdo neupře, že mnohdy pro předmět zdánlivě nepatrný třeba mít značné zkušenosti perspektivní, chceme-li jej správně nakresliti. Žák musí formě duševně úplně rozuměti, on musí, abych tak řekl, vědecký podklad. geometrickou strukturu předmětu si představit, jej pak lehce a správně podati, nemá-li kreslení to klesnouti na bezduché napodobení, na výrobu malovaných obrázků, jež laikovi se zamlouvají, znalce však neuspokojují. Zkušenost nás o tom poučuje, jak často i ku práci dovednějšího žáka třeba rady a pomocné ruky, má-li jej převésti učitel přes nesnadné problémy kreslířské!

A to mám na mysli stále předměty drobné, o celých interieurech, o kreslení hlavy anebo dokonce postavy lidské dle přírody ani nemluvě.

Jako jest matematika pomocnou vědou jiným vědám, jako všude theorie praxi doplňuje, podobně předcházeti musí znalost elementárních těles kreslení dle skutečnosti, tedy kreslení věcnému, aby žák sám dovedl formy jeho převáděti na útvar geometrický, aby poznal, proč viděné těleso tak kreslí, aby poznal na nich základní pojmy o stínování, zkrátka, aby přiveden byl k přesnému nazírání skutečnosti a aby samostatně dovedl nakresliti předložený předmět tak, jak jej vidí. Že by kreslení dle dosavadních velkých modelů a sestavování skupin mohlo odpadnouti a učiniti místo modelům drobným, jež by každý žák měl před sebou, připouštím úplně, neboť odpadla by učiteli namáhavá práce se zapouštěním jich ve stojany, umisťování jich v kreslírnu a uklízení. Jen když by kreslení praktické neopouštělo podklad vědecký.

Malebné seskupení ke kreslení zátiší také není vždy snadnou věcí a řídí se nejen dle zvolených předmětů, ale i dle vkusu učitelova. Připouštím, že v návodu, jak skupiny sestavovati, spočívá dobrý prostředek ke vzbuzování krasocitu žáků.

Konečně i oprava výkresů těchto vyžaduje daleko více času, a učitel musí ovládati svůj předmět dokonale. Nemám ovšem nejmenší starosti, že by novota ta učitelstvu středoškolskému činila obtíže. Ale třídy jsou žáky přeplněny, a nelze proto věnovati každé práci žakově přiměřenou pozornost.

V poslední době horuje se pro zavedení věcného kreslení i na školách měšťanských. Ježto z těchto škol vstupují žáci po většině v praktický život, hodí se kreslení toto do těchto škol, a to hlavně z toho důvodu, aby, jak již shora řečeno bylo, kreslení praktické zevšeobecnělo. V Německu přibráno jest již kreslení věcné i zátiší úplně do učebné osnovy oněch škol, jež asi našim obecným a měšťanským školám odpovídají, a nejnověji vyžaduje se toto kreslení i při zkoušce učitelské způsobilosti pro tyto školy.

Kreslení věcné má již nyní mnoho zastanců a řady jejich ještě se rozmnoží. *Ani já nikterak nestavím se proti němu, neboť s ním vstoupilo do kreslírny přímé nazírání skutečnosti a tím více volnosti nežli dosud, a vidím v něm onen prostředek k zevšeobecnění kreslení. Jsem přesvědčen o prospěšnosti předmětu toho a uznávám, že jest to kreslení prováděti hodno, ale nesmí se s ním — po mém mínění — začítí příliš brzo a nesmí ubíjeti zavedená již odvětví kreslení, jež rovněž vedou k dosažení*

zručnosti. a jež poskytují mimo to žákům nezbytné průpravy k dalšímu technickému studiu. Opravujeme-li stále a stále po dlouhou řadu let tytéž ornamentální modely a předlohy, musíme-li každoročně uvádět žáky v ne-
snadné porozumění zákonů perspektivních, ačkoli nutnost toho všeho uznávám, předkládáme-li žákům stále tytéž reliefs osob jim málo známých aneb vůbec neznámých, nevniká-li odnikud do našeho předmětu osvěžující paprsek, jenž by žáka více k práci lákal, *i pak jest kreslení věcné jako kreslení rostlin pro nás vítanou novotou.*

Důležitost uspořádaného, všeobsahujícího vyučování kreslení *jest existenční otázkou celého předmětu, aby neklesl na nižší stupeň, než jaký na našich středních školách, zvláště pak na reálkách zaujímá a který mu mezi technickými předměty právem náleží.* Každý předmět podléhá změnám, o žádném se nemůže říci, že jest na poslední výši svého rozvoje, tudíž ani ten, jenž vedle zdokonalování manuální zručnosti *má i úkol ducha vzdělávati.* Aby však předmět náš v možné své nové obměně neklesl na nižší úroveň, aby vážné vyučování nevytlačilo pouhé hraní, třeba opatrně novoty přijímati, neposkytují-li naprosté záruky své oprávněnosti a své prospěšnosti.

Kreslí-li žák květinu, ratolest, ovoce, kreslí tvary přirozené, z nichž veškeré umění čerpá. Kreslí-li žák na př. nějakou knihu, láhev, skříňku, kalamář a pod., cvičí se zajisté také — ale kreslí již řemeslný výrobek lidské ruky. Kreslí-li historický ornament, sloupovou hlavici, patku, ušlechtilou nádobu řeckou, konsolu a podobné, poznává účelnost jeho a kreslí sice opět výrobek lidský, ale umělecký, jenž jest článkem dlouholetého tvoření, nikoli však okamžitým výmyslem jednotlivce. Oceňuje-li člověk sebe a své umění, oceňuje nejvyššího tvora přírody.

Systém dosavadního vyučování kreslení k tomu směřuje, aby nebyla pěstována jen vnější manuální zručnost v kreslení, nýbrž aby se prohlubovalo vzdělání žáků, aby se vzdělávali po stránce aesthetické, aby se seznamovali postupně s uměleckým tvořením všech nejdůležitějších — byť i dávno zašlých — epoch uměleckého snažení lidstva. V užším rámci podporuje se tímto systémem i oceňování i domácích uměleckých památek. Veřejnost stále hlásá udržovati památky, a kreslení věcné sotva by nahradilo porozumění jim se strany dorůstající intelligence.

Pokud pak vlastního kreslení se týče, má nynější vyučování kreslení, od 4. třídy počínaje, i ten úkol, aby žáci především na *dobrych plastických slohových modelech ornamentálních i na dobrých odlitcích hlav* naučili se správně odhadovati poměry částí mezi sebou a k celku, rozvrhy správně nakresliti, komposiční zákony poznati, aby jednou samostatně dovedli si počínati při všech příležitostech. Při tom ovšem netřeba je prováděti do ulízanosti, spíše vésti je duchem čistě kreslířským, uměleckým. Že jsou ony modely bílé aneb světlé, nemám za chybu, vždyť právě na nich poznává začátečník stíny zcela jinak, nežli na tělesech různě zbarvených. Že odlitek nikdy nenahradí originál úplně, to víme všichni, jako že polychromovaný ornament jen zřídka kdy úplně podává reprodukce barevná.

Ani nejmodernější škola, technické cíle sledující, nemůže neuznáti důležitost těchto uznaných směrů v kreslení, jejich oprávněnost na školách, jež vychovávají nastávající techniky. Jsou schopny vzbuzovati vkus, zdokonalovati krasocit, postupují logicky cestou methodicky urovnanou, nepřehlížejíce stáří a duševní potenci žáků. K této urovnanosti učiva nedo-

spělo se okamžitě, nýbrž po dlouholetém přibrušování, přibíráním a vypouštěním různých částí.

Z toho, co jsem tuto uvedl o nejdůležitějších novotách v kreslení na středních školách, lze poznati, že *nevzpírám se jim, že nebojuji proti užšímu přimknutí předmětu našeho k přírodě, jakož jsem přesvědčen, že nikdo z nás nebude je potlačovati nadobro.* Nikdo z nás, kdo dovede se duchu času přizpůsobiti, nemůže jinak jednati. Novoty ty mají dle mého soudu mnohé světlé stránky, ale neoslňují mne nadobro.

Nynější učebná osnova připouští takovou volnost, že *každému žákovi při dobrém vedení a vkusu učitelově všude naskytuje se příležitost, aby schopnosti své uplatnil,* a každý prozíravý učitel bude zajisté snahy jeho podporovati. Není ovšem třeba, aby žák při nynějším malém počtu hodin veškeré své výkresy prováděl do nejposlednějších podrobností, jak druhdy se dalo. Při práci mnoho neděl neb i měsíců trvajících, ztratil veškeru vytrvalost. Ale ani výhradně kreslením náčrtků nemůžeme jej zaměstnávat, sice — jak jsem sem se o tom přesvědčil — nechce se mu potom zasáhnouti do hlubšího studia a propracování. Zde zvláště třeba vhodného rozdělení práce ve všech oborech, aby absolvent reální školy dospěl ke konečným výsledkům aspoň uspokojivým.

Uvažujeme-li vše to klidně, nemůžeme se jen tak zhora zřítci oněch odvětví kreslení, o jejichž prospěšnosti každý soudný učitel jest přesvědčen, a vrhati se bez rozvahy v proudy, jež se kolem nás zmáhají. Nebráníme moderním směrům ve vyučování kreslení vstupu do našich škol. Dokud však nemáme pozitivních výsledků nových těchto proudů, pokud kreslení květin, případně komponování ornamentů z rostlinných motivů, kreslení zátiší neb dokonce interiérů nejsou s to, aby převzaly onen úkol, jaký po stránce aesthetické kreslení na středních školách vůbec přináleží, dotud budme opatrní a neukvapujeme se. Přiměřeným přibráním nových právě zmíněných směrů, ale nikoli zatlačením dosavadních doplní se nynější systém takovými prvky, jež by manuální dovednost žáků zvyšovaly, a jež by — jak již shora bylo řečeno — přispěly k zecšobecnění tohoto předmětu. V tom smyslu novoty tyto bych vítal. Nám musí býti jasno, co jest cílem kreslení na našich školách, my musíme rozpoznati, kolik tomu kterému odvětví času přiděliti, abychom se vytčeného cíle neminuli.

Nemůžeme se reálka ztotožňovati se školou měšťanskou, která připravuje pro život praktický, aneb se školami uměleckými, jež rovněž vychovávají dorost *přímo v život vstupující,* opatřený uměleckým, moderním vzděláním. Z těchto důvodů bude každý učitel různých těchto škol pohlížeti ze svého stanoviska na potřeby a zdokonalování svého předmětu.

Dále uvažujme i o tom, *zda by celý náš stav středoškolských učitelů kreslení neutrpěl, kdyby snad jednou veškeré učení kreslení měly zmíněné směry ovládati i naše školy,* kde by pak jednostranná dovednost vše ostatní převyšovala. Každý, kdo hbitě a dobře umí kresliti, bez vědeckého a uměleckého vzdělání zastal by místo naše. I jest *povinností naší hájiti nejen k vůli sobě, ale i k vůli dorostu našemu důstojnost stavu, vědeckou rovnocennost s ostatními kolegy středoškolskými, již jsme se domohli.*

Po dlouholeté zkušenosti, nabyté při vyučování na úplné reální škole, shledal jsem, že při nynějším skrovném počtu vyučovacích hodin (ve vyšších třídách reálních 8 týdně dohromady!) při velikém počtu žactva na reálkách a při látce tak různorodé, jak se již nyní jeví, musíme býti spo-

kojení s mnohým, co dříve nás neuspokojovalo, a že jsme nuceni spíše v požadavcích svých slevovati, nežli je zvyšovati! V té okolnosti, že málo času vyměřeno jest našemu předmětu, že některé třídy jsou téměř přeplněny, spočívá mnohý neúspěch nynější. Proto nežádejme od žáků mnoho, ale co žádáme, budiž dobré. Až se zase vrátí ony doby, kde v první třídě reální bývalo 6 hodin vyučovacích, ve vyšších třídách pak aspoň po čtyřech, pak zajistá dokořán otevřeme dveře i novým proudům, pak nadešla by vhodná doba reorganisace kreslení středoškolského, pak shromáždili bychom se zajisté všichni pod praporem, jenž má nápis v poslední době tak často slýchaný: »Umělecká výchova mládeže!«

Potom p. uč. *Fr. Fromek z Písku* referoval:

O vyučování kreslení na školách středních.

Debaty účastnil se zejména prof. *Al. Bouda* a předsedající šk. r. *A. Anděl*, který v delší velmi zajímavé řeči vysvětlil nové zásady při vyučování kreslení o perspektivě, kresbě ornamentální na základě studia přírodních tvarů, o kreslení *věcném* a figurálním a konečně o cvičení v kresbě náčrtů.

Na základě pojednání jeho přijata byla k návrhu šk. r. *J. Škody* resoluce:

1. Aby ve třídě I. zavedeno bylo na začátku škol. roku *volné cvičení*, t. j. cvičení na začátku šk. roku vždy jen 5—8 min. trvajících — kreslení na větších deskách lepenkových uhlím nebo bílou křídou, aby zaúčili se žáci *lehce a rychle* kresliti křivky a pod.

2. Omeziti v I. tř. ornament geometrický, vypustiti všecka cvičení, která zakládají se na složitější konstrukci, a potom záhy a více cvičiti ornament křivočarý i ornament rostlinný.

3. Ve II., III. a IV. tř. co nejvíce a hlavně pěstovati kresbu dle modelů, perspek., od III. i plast. ornam. a dle předmětů věcných. Při zařizování a opravách nábytku zaváděti stoly s konsolami pro kreslení malých modelů a předmětů věcných.

4. Zavésti pokusy v kreslení a malování dle živých květín a po přídatě na základě upravovati tvary rostlinné v ornament řaděním, aplikováním a p.

5. Ve všech třídách docíliti co největšího počtu vykresů, proto zameziti všeliké pracné a dlouhotrvající provádění, při tom ovšem šetřiti vždy přesných obrysů, aby osvojili si žáci samostatě a rozumně pracovati, aby neshledával se vrchol výsledků v tom jedině, dovedl-li žák kresbu co nejjemněji provésti.

6. Záhy začíti a soustavně pěstovati *kreslení náčrtů ve škole* dle modelů a skutečných předmětů. Pracím těm přikládati potom tutéž důležitost jako ostatním vykresům.

V. Odbor pro tělocvik a zdravotvědu:

Přítomno bylo 16 účastníků; předsedou byl vládní rada *Ž. Štastný*. Referoval skut. uč. *Jos. Klenka* z Prahy takto:

O požadavcích učitelů tělocviku škol středních a ústavů učitelských.

I. Budiž umožněn postup učitelům tělocviku do vyšších tříd hodnostních.

Zákonem ze dne 19. září 1898 zařadění byli definitivní učitelé tělocviku na školách středních do X. hodnostní třídy státních úředníků, bez dalšího postupu do vyšších tříd hodnostních.

Učitelé tělocviku na školách středních i ústavech učitelských s definitivními učiteli zpěvu na ústavech učitelských jsou následkem toho ustanovení jedinými státními úředníky, kterým jest zamezen postup do vyšších tříd hodnostních.

Za důvod zamezení postupu sloužila záminka, že učitelé ti nemají vzdělání akademického.

K vyvrácení důvodu toho uvádím následující:

1. Mezi 18.872 státními úředníky IX.—VI. třídy hodnostní v r. 1896 bylo 14.127 úředníků, kteří neměli vzdělání akademického, nýbrž jen středoškolské jako učitelé tělocviku, a kromě těch 4750 s předchozím vzděláním ještě nižším. Důkaz to patrný, že k postupu do vyšších hodnostních tříd není třeba u státních úředníků předchozího vzdělání akademického.

2. Obrátíme-li se k povolání učitelskému, i tu shledáme důkazy k vyvrácení svrchu jmenovaného důvodu. Uvádím jmenování mnoha učitelů škol měšťanských a cvičných hlavními učiteli na ústavech učitelských. Ti ihned postoupí do IX. třídy hodnostní a jest jim postup umožněn i do vyšších tříd, aniž by se na nich žádalo vzdělání akademického.

Podobně stává se též i učitelům na školách průmyslových a odborných.

3. Naproti tomu dlužno uvést, že ani učitelé tělocviku se vzděláním akademickým nemohou postoupiti do vyšších tříd hodnostních, i když jsou zkoušeni z jiných oborů pro školy střední, věnují-li se pouze vyučování tělocviku. Mohl bych uvést několik příkladů o tom, obmezují se však pouze na to, uváděje, že mezi učiteli tělocviku jest jeden doktor filosofie a několik doktorů mediciny. Zkoušení učitelé z jiných oborů pro střední školy postupují sice do vyšší třídy hodnostní, jakmile zanechají vyučování tělocviku a věnují se jinému oboru, ale jsou za to, že vyučovali tělocviku, zkráceni v postupu i příjmech svých tím, že pětileté přídavky počítají se jim od doby, kdy postoupili do IX. hodnostní třídy. Jsou případy, že učitel tělocviku měl dva pětileté přídavky, když měl dostati třetí, stal se professorem a začal sloužiti v IX. třídě hodnostní; týž v 56. roce měl jednu kvinkvenálku a táži se, jak a kdy bude moci postoupiti do vyšších hodnostních tříd?

Naproti tomu učitelé se zkouškou pro měšťanské školy, jmenování hlavními, učiteli postoupí nejen do IX. třídy hodnostní, ale započítají se jim i léta, strávená ve službě na školách obecných a měšťanských v poměru 3 : 4.

4. Co není dosažitelné na ústavech státních, to provedeno jest na zemských ústavech v Dolním Rakousku, kdež učitelům tělocviku umožněn jest postup až do VIII. třídy hodnostní.

5. Kromě hmotných následků jsou též ještě i jiné následky spojené s tím, že učitelům tělocviku zabráněn jest postup do vyšších tříd hod-

nostních. Jest to postavení učitele tělocviku ve sboru professorském, na-proti žákům i proti veřejnosti.

Učitelé tělocviku jsou nuceni nositi uniformu, a tím vždy více viděti jest rozdíl mezi nimi a ostatními členy sboru professorského. Často se stává, že starý učitel tělocviku setkává se se svým žákem, který na téměř ústavu školu navštěvoval, na němž on působí, jako s kolegou, který do-stane se do IX. hodnostní třídy a nosí uniformu příslušnou. Žáci nižších tříd jakož i veřejnost znají oba jednotlivce, neznají však rozdílu, proč oba v různé třídy hodnostní jsou zařaděni, a tu otvírá se široké pole rozma-nitým domyslům o příčinách toho, jež k postavení a vážnosti učitele mnoho nepřispívají. —

II. *Budiž snižen počet služebních let z 35 na 30 a*

III. *počet týdenních povinných 25 hodin na 20.*

Všichni professoři škol středních slouží pouze 30 roků, jediní učitelé tělocviku mají povinnost sloužiti 35 roků, ač vykonávají práci právě tak namáhavou, ne-li větší, jako ostatní učitelé téže mládeže.

Učitel tělocviku pracuje při vyučování duševně i tělesně. Jeho po-zornost ustavičně jest napiata stálým sledováním výkonů všech žáků a má-li se dodělati učitel těch účinků tělocviku u nich, jaké řádné vedení tělocviku skutečně žákům poskytuje, vyžaduje hodina tělocviku velikého napětí sil duševních. Vedle toho namáhati se musí učitel tělocviku i tě-lesně ukazováním cviků, býti po celé hodiny vyučování na nohou a často bez oddechu mezi jednotlivými hodinami.

K tomu však ještě druží se odpovědnost za možný úraz žáků, roz-čilování lomozem při cvičení a hřmotem při úpravě i odstraňování náradí, jimž nelze se vyhnouti ani při nejlepší kázni.

Udržování kázně jest též obtížnější nežli při jiných předmětech a vyžaduje kromě paedagogického taktu také větší duševní námahy na učiteli.

Nejlepším dokladem a zároveň důkazem o námaze při vyučování tělocviku jest to faktum, že všichni páni, kteří jsou zkoušeni z jiných oborů pro školy střední, zanechávají ihned vyučování tělocviku, jakmile se jim naskytne nejmenší k tomu příležitost, byť i byli nejlepšími přáteli tělocviku.

Vedle povinných hodin vyuč. ukládá se učiteli tělocviku, a to právem, vedení her. V době, kdy ostatní páni mají odpůldne prázdno, jest mu trávit při hrách, s čímž bývá spojena ztráta času nejméně 6 hodin týdně. Namítne se, že jest to jen po krátkou dobu letní; bedlivějším sečtením času shledáme, že jest to doba $1\frac{1}{2}$ měsíce na podzim a nejméně $3\frac{1}{2}$ měsíce z jara i v létě, tedy po 5 měsících. Mimo to má konati se žáky vycházky, v zimě dozíratí ke klouzání a po případě v létě ke koupání a konati i jiné práce směřující k tělesné výchově žáků.

Nejhůře v ohledech těch mají se učitelé v hlavním městě a k tomu ještě zavázání jsou učiti na jiných ústavech, nemají-li úplný počet hodin (t. j. 25) na ústavech, pro něž jsou ustanoveni. Stává se, že převzítí musí dvě hodiny na ústavě jiném, třeba $\frac{1}{2}$ hodiny vzdáleném, ztráta času pře-cházením se jemu ovšem nepočítá do počtu povinných hodin.

Někteří venkovští kolegové v městech, kde jest jen jedna střední škola státní, mají jediní výhodu učiti pouze 20 hodin v týdnu, takových však jest málo.

Uvedené obtíže jsou též příčinou, proč tak málo filosofů věnuje se tělocviku přes stipendia, kterých požívají na dvouletém kursu pro vzdělání učitelů tělocviku. Kdyby oni páni věděli, co na ně za odměnu čeká, věnují-li se vyučování tělocviku, že se jim nebude počítati doba strávená ve službě jako učitelů tělocviku ani do kvinkvenálek ani k postupu do vyšších tříd, zajisté že by si rozmyslili studovati tento obor a věnovali by drahý čas jiným studiím.

Konečně uvádím na podporu našich požadavků též nastávající úpravu platů učitelských v království českém, podle níž o učitele obecné školy v Praze bude hmotně lépe postaráno nežli o učitele tělocviku na škole střední.

I navrhuju k přijetí uvedené 3 požadavky:

- I. Učitelům tělocviku budiž umožněn postup do vyšších tříd služebních.*
- II. Počet služebních let budiž snížen ze 35 na 30.*
- III. Budiž snížen povinný počet týdenních hodin ze 25 na 20.*

Byly jednomyslně přijaty. Po té přednesl ref. Jan Sýkora tento výklad:

O tělocviku na školách středních.

K rozpravě o tematě svrchu uvedeném přimělo mne vědomí, po všechna léta mé praxe učitelské s bolestí pociťované, jak málo váhy mezi ostatními předměty učení středoškolského přikládá se tělocviku, ač zařazen jest mezi předměty řádné. Rozumí se samo sebou, že s hodnotou předmětu stejnoměrně cení se i závažnost jeho představitelův, učitelů tělocviku.

Příznaky této nevážnosti předmětu zažije každý učitel tohoto předmětu záhy a častým jich opakováním tím hlouběji je pociťuje. Nejčastější případ toho druhu jest, kdykoli se jedná o to, aby žákovi prisouzena byla třída vysvědčení. »Tělocvik se nepočítá,« ozve se co chvíli z úst členů sboru učitelského, kdykoli jim nastane úkol třídu vysvědčení určití. Naproti tomu němčina, ač jest předmětem neobligátním, »se počítá« aspoň k dobru žákovu, vykazuje-li známku příznivou, nejsouc ovšem ke škodě jeho v případě opačném. Jest tudíž logicky odůvodněno a přání nikoli neskromné, nesrovnalost tuto odstraniti tím, aby při posuzování třídy vysvědčení dostalo se tělocviku aspoň stejné váhy s němčinou.

Táž okolnost byla asi příčinou, že na některých ústavech upírá se učitelům tělocviku právo, hlasovati o pilnosti žáků, jinde se připouští.

Další důsledky toho jsou, že učitelé tělocviku jsou vyloučeni z účastenství býti členy zkušební komise maturitní, ačkoli dle stávajících poměrů obírali se žáky, již mají právě ústav opustiti, po všecha léta jich pobytu na ústavě.

Nemenším dokladem toho, že tělocvik jest pastorkem nejen mezi ostatními řádnými předměty, ale i menší váhy požívá nežli neobligátní němčina, jest, že žáci konající zkoušku přijímací do některé vyšší třídy nežli jest třída první, nekonají zkoušku z tělocviku, jehožto nevážnost se jim takto při samém vstupu na ústav, kde tělocvik jest obligátním, vštěpuje. Jaké obtíže tu nastávají učitelé se žáky, předmětu mnohdy zcela neznalými, netřeba vykládati. A přece tělocvik řádně a stále pěstovaný v tak mnohé příčině, zejména zdravotní a výchovavací, prokazuje mládeži

naší výhody neocenitelné, o nichž se šířiti nenáleží v úzký rámec této rozpravy. Poukázati jest jen k tomu, v jak mnohých a mnohých povoláních, úřadech veřejných i soukromých tělesná zdatnost jest podmínkou žádoucí a nezbytnou přese všecky odborné vědomosti sebe skvěleji doložené.

K bolavým stránkám v této příčině náleží také osvobozování žáků od povinného tělocviku ať již na čas, ať již na dobu studií. Bohužel, jest mnoho případů, kde podaří se žákům úplně zdravým býti osvobozeno od povinného tělocviku, ač příčina, že se toho domáhali, spočívá vlastně v nechuti ku všelike činnosti tělesné a ač učitel tělocviku dle nejlepšího vědomí a svědomí povinnost svou zastává a tudíž vinu toho nenese. Žák takový dal by se osvoboditi též od jiných předmětů povinných, kdyby to nějak bylo možno.

Všecky svrchu uvedené okolnosti mají neblahý vliv na udržení příslušné kázně, jež tak velice závisí na stejnoměrném tělesném výcviku žáků všech. Kde toho není, překonávati jest i nejlepšímu učiteli veliké nesnáze.

Leží na snadě, že by s prospěchem byla v každé příčině, zejména aby vyučování tělocviku dělo se jednotným způsobem, odborná inspekce. Jiné ještě věci, které by zde zasluhovaly zmínky, došly by pak zajisté kýžené nápravy.

Hledě ke všem těmto okolnostem, dovoluji si, aby do resoluce byly pojaty tyto věty :

1. Příznivá známka z tělocviku jakožto předmětu řádného budiž připočtena k dobru žákovu ve příčině prisouzení třídy vysvědčení; známka nepříznivá budiž počítána ke škodě žakově jen v tom případě, zakládá-li se na stálé a úmyslné jeho nepilnosti.

2. Z důvodů spravedlnosti nebudiž učitelům tělocviku uprátno právo, hlasovati nejen o mravech, jako dosud se děje, ale i o pilnosti žákův, a nebudtež vyloučení z účastenství ve zkušební komisi maturitní.

3. Žáci konající zkoušku přijímací do některé z vyšších tříd (II.—VII.) budtež povinni zkoušku konati též z tělocviku.

4. Pro osvobozování od povinného tělocviku budiž určen pro každý ústav zvláštní školní lékař.

5. Aby vyučování tělocviku dělo se způsobem jednotným, budiž zřízena odborná inspekce.

Přijímá se všemi hlasy.

O tělocviku na ústavech učitelských

referoval skut. uč. Václav Švábka z Prahy a navrhl tyto věty:

I. Přijímací zkouška do I. ročníku ústavů učitelských budiž konána všude a řádně také z tělocviku a buď také zavedena i na ústavech ke vzdělání učitelek.

II. S touto zkouškou spojena buď také přísná úřední prohlídka lékařská, aby přijímání byli do ústavů učitelských jen chovanci zcela způsobilí tělocvik prováděti a tělocvik učit.

III. V učitelských ústavech budtež věnovány tělocviku v každém ročníku tři hodiny v týdnu, aby chovanci nabýti mohli hlubšího theoretického i praktického vzdělání v tomto předmětu.

IV. Chovancům buď také poskytnuta příležitost, aby se v praktickém provádění tělocviku zdokonalovati mohli. Za tím účelem zavedeny buďte také pro tělocvik tak zvané »cvičné hodiny«.

V. Pro chovance ústavů učitelských buďte zavedeny hry, jaké zařízeny jsou pro žáky škol středních.

VI. Maturitní zkouška budiž tu konána i z tělocviku, jak ustanoveno jest v § 34. říšského zákona ze 14. května 1869 č. 62.

VII. Také abiturienti škol středních, kteří se podrobují doplňovací zkoušce dospělosti buďte přinuceni konati zkoušku také z tělocviku, ať třeba již známku z předmětu toho na vysvědčení mají.

VIII. Tělocvičny ústavů učitelských buďte tak zařizovány, aby vyhovovaly všem požadavkům vyučování a vychovávání a byly spolu vzorem budoucím učitelům.

IX. Učitelem tělocviku na ústavě učitelském budiž ustanoven vždy jen ten, kdo zvláštní způsobilostí pro tyto školy vykázati se může, anebo ten učitel, který se v tělocviku školském jako výtečný odborník osvědčil.

X. Na učiteli (učitelce) tělocviku při ústavě učitelů a zvláště při ústavě učitelek budiž žádána zvláštní odborná znalost tělocviku dívčího.

XI. Učiteli tělocviku nebudiž svěřováno současně více než 30 kandidátů.

XII. Ustanovení odstavce 5. § 5. říšského zákona z 19. září 1898 č. 173., jednající o pensionování učitelů tělocviku na školách středních rozšířeno buď i na učitele tělocviku při ústavách učitelských.

Odůvodnil pak ty these touto řečí:

Učitelé škol obecných a měšťanských — absolventi ústavů učitelských — svorně dosvědčují, že v tělocviku nabyli nejmenších vědomostí. A učitelé tělocviku na těchto ústavech dotvrzují, že ani jinak býti nemůže a že také výsledky práce jejich lepší nebudou, pokud potrvají dosavadní nepříznivé poměry, ve kterých se tělocvik na učitelských ústavách nachází.

Stává se, že přijímání bývají chovanci, kteří nejsou způsobilí tělocvik prováděti. Poskytnuta jest skrovná příležitost, aby se kandidáti učitelství tělocviku řádně vzdělali mohli a musili. Předmětu tomu neučívají vždycky učitelé způsobilí.

I. Organizačním statutem pro ústavy učitelské předepsáno jest v § 15., že se má konati přijímací zkouška do I. ročníku také z tělocviku při žadatelích mužských.

Na některém ústavě mužském však o zkoušce z tělocviku se ani nepromluví, jinde odbude se jen prohlídkou žáků a na jiném místě koná se jen formálně, neboť k výsledkům pak se příliš nepřihlíží.

Význam zkoušky té je značný nejen pro postup prací v ústavě, nýbrž i pro oceňování a zvýšení vážnosti předmětu toho.

Proto by zkouška tato měla býti řádně konána na všech ústavách mužských a zavedena i prováděna býti také na ústavách ženských.

II. Má-li kdo býti připuštěn k učitelskému stavu, musí prokázati, že je tělesně způsobilý. (§§ 9., 14. a 64. organ. stat. a odst. 1. čl. II. i odst. 1. čl. IV. nař. min. ze 31. července 1886 č. 6033). Je toho třeba, neboť učitel školy obecní musí býti schopen vyučovati všem předmětům, tedy

také tělocviku. V ústavě také nikdo nemůže býti navždy od tělocviku osvobozen.

Tato tělesná způsobilost posuzovati se má »na základě vysvědčení od úředního lékaře vydaného«.

O věrohodnosti udání v těchto listinách obsažených nesmí býti pochybováno. Ale stává se přece, že teprve časem objeví se nedostatek, jenž opatrně žákem či rodiči byl zamlčen a důvěřivým lékařem nepozorován, kdy by nelidským bylo, aby žák z ústavu jako neschopný k povolání učitelskému poslán byl, neboť zmařeno by tím bylo několik drahých let jeho. Tito lékaři častokrát nevědí, čeho si zvláště všímají, nebo (jsouce spolu i lékaři domácími) z útrpnosti vadu zamlčí, nepřikládajíce jí důležitosti, kterou skutečně v povolání učitele má (špatný zrak, nedoslýchavost, začátky chorob srdce a plic, nepohyblivost kloubů či zkrácené údy).

Proto je třeba, aby všichni žadatelé podrobeni byli důkladné, určitým směrem se nesoucí prohlídce lékařské. Tu by měl býti přítomen též učitel tělocviku a učitel zpěvu, aby se v některých případech s lékařem poradili a domluvili. — Také v zájmu spravedlnosti je toho třeba, aby všichni prohlédnutí byli jedním lékařem.

III. Absolventi ústavův učitelských souhlasně oznamují, že vědomosti jejich z oboru tělocviku jsou nepatrné. — Naproti tomu všichni, kdož učí tělocviku na učitelských ústavech, dosvědčiti mohou, že daleko nelze vyhověti ani tomu, co předpisuje organizační statut jednotlivým ročníkům, neboť tělocviku jest vyměřeno málo času.

V I. a II. ročníku ve 2 hodinách v týdnu mají se žáci úplně a bezpečně vycvičiti v tom, co předepsáno jest obecné škole osmitřídni. — Tedy co ve škole obecné za 8 let, tady za 2 roky při stejném počtu hodin týdenních. Asi za 140 hodin, jež na tělocvik v I. a II. ročníku připadají, má učitel tělocviku spracovati s kandidáty asi 300 různých skupin cvičebních, z nichž některé jsou značně obsáhlé, na př. ve cvičeních prostných třídy VIII.: »rozmanité záměny, sestavy soudobé a nesoudobé«, pak na kruzích: »opakování a pokračování«, v pořadových cvičeních třídy VI.: »sestavy zatáčení, obrátů a přehrazení«. — Postupuje-li učitel rychle, nevycvičí kandidáty, pokračuje-li zvolna, nevyhoví osnově. — Při tom však také musí některé pojmy vysvětlovati, některé cviky a názvy objasňovati, i poskytnouti chovancům příležitost, aby mohli sami výkony jmenovati a o nich hovořiti, neboť dále nařízeno jest v organizačním statutu: »Na všech stupních budiž toho dbáno, aby žáci rozuměli technice lidského těla, jakož i aby názvův tělocvičných správně užívali.« —

Přihlédneme-li pak také k tomu, že se v prvním ročníku sejdou žáci z různých škol, z nichž někteří se nikdy tělocviku neučili, jiní zase přijati snad na základě ustanovení § 15. organizačního statutu, dle něhož »přijetí žáka nemá býti závislým na zkušebních výsledcích v jednotlivých předmětech neb na úsudku jednotlivých zkušebních komisařů«, uznáme, že v prvních dvou ročnících nebude lze osnově vyhověti ani tam, kde jsou podmínky příznivé (řádná tělocvična potřebnými pomůckami opatřená a přiměřený počet chovanců).

Ve III. ročníku má býti »tělocvičná obratnost žáků novými, věku jejich se hodícími cvičeními více rozvíjena. Vzájemné dávání pomoci. Dávati veletí jednotlivým žákům. Úvod do cvičení ženskému tělocviku vlastních.« — A ve IV. ročníku: »Speciální methodika vyučování tělocviku

na různých vyučovacích stupních školy obecné, hledíc k oborové literatuře, při čemž rozdíl mezi tělocvikem chlapců a dívek zvláště vytčen budiž. Pokračovati ve cvičeních těla. Vzájemné dávání pomoci. Zařízení nářadí a cvičišť.

Toto množství látky má býti spracováno ve dvou letech po 1 hodině týdně, to jest asi v 70 hodinách. — Kdybychom měli v ročnících jen po 35 kandidátech a chtěli je tomu jen naučiti, aby dovedli cvičení vésti, tu připadaly by na každého z nich v obou letech dohromady 2 hodiny. To zajisté počet velmi nedostatečný, povážíme-li, že tělocviku učiti se musí naprosto jiným způsobem, než kterým se vede učení předmětům literárním či jiným dovednostem. — Avšak z oněch 70 hodin valná část odpadá na výklady theoretické (literaturu, historii, zařízení tělocviku, zákonitá ustanovení, soustavu tělocviku) a také kandidáti mají býti cvičeni, aby dovedli více než co žáci školy obecné prováděti mají.

Že učitel tělocviku v ústavě část času věnovati musí na opakování, je samozřejmo, neboť tady není tělocvik jenom dovedností, nýbrž také předmětem literárním.

Pro nedostatek času však musí učitel výklady svoje omezovati jen na věci nejnutnější a naprosto nemůže seznámiti kandidáty s tím, co z osnov přímo nevyplývá, ale pro budoucího učitele velice jest důležité. —

Učitel odpověden jest za prospěch i bezpečnost žáků po stránce mravní, ale i po stránce tělesné. Při tělocviku pak je příležitost ke zkáze či ke škodě velice častá. Je-li učitel spolu správcem tělocvičny, ručí také za bezpečnost nářadí. — Osnovy pro školy obecné jsou tak spracovány, že z nich není zřejmo, které cviky a kterým způsobem prováděti smí. Jiné předpisy či navedení dána nejsou. A přece při cvičení nesprávně vedeném snadno žák těžce na zdraví i v ohledu mravním poškozen býti může. Odkud má čerpati poučení, když v ústavě o těchto věcech neslyšel? — Jak těšiti ho může někdy práce, když nemohl býti seznámen ani s nejdůležitějšími poučkami didaktickými, s nimiž pak ve škole těžce musí zápasiti!

Žákům všech středních škol poskytnuta jest příležitost, aby se po namáhání duševním také tělesnou prací mohli zabývati, aby se tak osvěžovali a otužovali. Kandidáti učitelství jsou tu v nevýhodě, neboť jejich tělocvik není a nemůže býti pro osvěžení, nýbrž jest novým předmětem učebním.

Je třeba, aby se u věci té náprava stala, neboť pokud nebudou učitelé škol obecných lépe vzděláni také v tělocviku, potud se tomuto předmětu dařiti nebude. V ústavách učitelských musí býti budoucí učitelé důkladněji vzděláváni, což se stane, když tělocviku věnován bude v každém ročníku větší počet hodin, snad asi 17 v týdně, tak aby pro praktická cvičení vybylo po 2 hodinách a pro výklady theoretické po hodině jedné.

IV. Kandidáti učitelství mají se hned v ústavě tak vycvičiti, aby dovedli konati dokonale všecko, co předepsáno jest pro žáky škol obecných. Při společném učení však nelze na slabší žáky příliš se ohlížeti; ti potom zůstávají u výcviku stále pozadu, ztrácejí chut k učení a zdržují ostatní. — Při společném cvičení nelze také chovancům poskytnouti tolik příležitosti, aby se naučili zacházeti s nářadím (na př. se švihadlem) a aby také seznali dopodrobna zařízení a úpravu jednotlivých kusů nářadí (za jehož bezpečnost a dokonalost někdy sami ručiti mají).

Proto by měly býti zavedeny také pro tělocvik zvláštní cvičné hodiny, kdy by jednotlivci či jednotlivé skupiny žáků určená cvičení samostatně prováděli.

Organisační statut to dovoluje. Tu napsáno jest v § 54.: »Ředitel učiniž opatření, aby žáci též kromě vyučovací doby dlíti směli v jednotlivých školních místnostech, v nichž by konali své práce a cvičení a v nichž by čítali.«

Podle toho také pro klavír a varhany zavedeny jsou na všech ústavěch zvláštní hodiny, kde jeden či dva kandidáti sami na onom nástroji se cvičí, neboť uznáno jest, že každý žák nemůže míti svůj vlastní klavír a zvláště že si nemůže opatřiti varhany.

V. Učitelstvu škol obecných doporučováno bývá školními úřady, aby věnovalo zvláštní pozornost a péči *hrám* mládeže. Ale v ústavěch učitelských není poskytnuta příležitost, aby se hráti naučili, aby hry poznali, aby je dovedli rozlišovati a oceňovati. V tělocvičně možno prováděti pouze některé hry pro malé žáky vhodné, nebo některou hru v kruhu, anebo lze takovým způsobem hráti, aby jen seznána byla pravidla a zákony hry. Učitelům je však třeba, aby dovedli vybírat hry nejucennější. To se stane, když poznají hry ze zkušenosti vlastní.

Proto je třeba, aby i pro kandidáty učitelství zavedeny byly hry, jako se stalo pro žáky škol středních. — Z toho pak ovšem také vyplývá: Aby učitel tělocviku na ústavě učitelském byl povinen hry vésti. Za to však čas při hrách strávený aby přiměřeně započten mu byl do povinného počtu hodin jeho. Aby každý ústav byl opatřen potřebným počtem všeho náradí. Aby také ke hrám vykázano bylo dostatečně veliké místo.

VI. Tělocviku by velice prospělo, kdyby organisační statut ústavů učitelských změněn byl tak, aby se kryl s jasným ustanovením § 34. zákona říšského ze 14. května 1869. č. 62., jež zní: »Po dokonaném kursu vyučovacím podniknou chovanci učitelští přísnou zkoušku ve všech předmětech, jimž se na ústavě učitelském vyučuje a když dosti učiní tomu, čeho se dle předpisu vyhledává, obdrží vysvědčení dospělosti.« — Totéž tak také uvedeno jest v odstavci prvním § 64. organisačního statutu, avšak dále v témž § jest nařízeno, že známku mimo jiné předměty i »z tělocviku ustanoví pro žáky zkušební komise na základě polouletních známek, které žáci ve dvou vyšších ročnících obdrželi«. A jen »pro privatisty jsou také v těchto předmětech rozhodnými výsledky zkoušky«. Proto také z tělocviku žádná zkouška se nekoná.

Na ústavěch učitelských by se tato zkouška konati mohla, neboť tu není tělocvik pouhou dovedností (jak osnova dokazuje), nýbrž také předmětem literním — ba snad i předmětem vědeckým. — Kandidáti se tu seznamují se soustavou tělocviku, s technikou pohybu lidského těla, se zařizováním tělocviku, s dějinami tělocviku, se zákonitými ustanoveními o tělocviku, s methodikou tělocviku, s literaturou odbornou, se zabezpečením a pomocí při cvičení, s účinky a s účelem tělocviku. — Budoucí učitel má znáti tuto theorii, jež jest velice obsáhlá a důležitá nejen pro tělocvik, ale i pro ostatní vyučování, neboť učitel je stále odpověden za zdraví a tělesný vývoj žáků (jak nařizuje řád školní a vyučovací ze dne 20. srpna 1870 č. 7648 a min. nařízení ze dne 12. března 1880 č. 40. v § 28.). — Je tedy možno a je také radno při zkoušce dospělosti klásti také otázky z tělocviku.

VII. Abiturienti škol středních, kteří se podrobují doplňovací zkoušce dospělosti na ústavě učitelském, osvobození bývají od povinnosti konati zkoušku také z tělocviku. To bývá pak odůvodňováno ustanovením § 64. organizačního statutu, jež zní: »Kandidáti, kteří nabyli vysvědčení maturitního na některé škole střední, vykonati mají zkoušku dospělosti jenom v těch předmětech, *jichž záměstnost jejich vysvědčením maturitním prokázána není.*«

Ustanovení toto však by nemělo býti vztahováno i na tělocvik, neboť nejenom účel ale i způsob známkování na střední škole jest naprosto odchýlný od účelu a klasifikace na učitelských ústavech; i není tedy také dokázáno známkou na vysvědčení maturitním, že abiturient předmět zná.

Účelem tělocviku na středních školách (podle min. nařízení ze dne 12. února 1897 č. 17261 ex 1896) jest: »Všestranné a stejnoměrné sílení těla, utvrzení zdraví, duševní bystrost a svěžest; vedení k uvědomělým, vůlí řízeným pohybům, k obratnosti, odvaze, vytrvalosti a pořádku.« — A účelem tělocviku v ústavech učitelských (odst. 1. § 30. organ. stat.): »Nabýti způsobilosti tělocviku na obecných školách pro chlapce a dívky (na ústavech ke vzdělání učitelek — jen pro dívky) účelně vyučovati; seznámiti se s historickým rozvojem, s podstatou a s paedagogickým úkolem tělocviku ve škole obecné, se zařízením tělocvičného náradí a cvičišť.« — Úkoly tedy jsou naprosto různé. Ve škole střední je tělocvik předmětem výchovným, v ústavě učitelském hlavně předmětem učebním.

A také způsob známkování ve školách středních a na učitelských ústavech je různý. — V oddíle IV. instrukcí pro tělocvik na školách středních napsáno jest: »Žáci, kteří s nejlepší vůlí a se vši plní snázili se vyhověti kladeným požadavkům, avšak tělesně jsou méně způsobilí, nebudtež proto, že nelze výsledku zevně u nich viditelného nazvati značným a že požadovaného stupně výcviku dosáhli snad jen částečně, žádným způsobem známkou (dostatečnou neb ještě nižší) označení jako žáci horší. Třebas by žákům takým nemohla býti dána známka nejlepší, přece jim budiž přístupna aspoň známka dobrá a chvalitebná. — Známky »nedostatečně« jest se co nejvíce vystříhati a užívati jí jen v krajních případech, naskytujících se při správném si vedení a včasném zakročení disciplinárním zajisté zřídka, když žák při dobrých vlohách trvale a úmyslně nepilnost staví na odiv.« — A organizační statut v odstavci I. § 63 nařizuje o známkování toto: »Koncem každého semestru obdrží každý žák vysvědčení, kteréž nechat zakládá se na soudech, jichž učitelé prodlením vyučování o žácích nabyli.« — Z uvedeného patrno, že ve škole střední nesmí býti posuzována viditelná dovednost, ale že také přihlédáno býti musí i ke snaze žakové. Při posuzování vědomostí a dovedností kandidáta ústavu učitelského netřeba tak přísně dbáti těchto druhých ohledů.

Na maturitním vysvědčení abiturienta školy střední z tělocviku napsána jest poslední známka semestrální. — Na vysvědčení abiturienta ústavu učitelského ustanoví známku maturitní komise na základě známek z posledních čtyř semestrů. — Tedy také i v tomto ohledu je známka nerovně ustanovena.

Někteří abiturienti škol středních přinášejí známku z tělocviku jako předmětu nepovinného. A také tato známka platí tolik, jako známka abiturienta ústavu učitelského.

V zájmu spravedlnosti je třeba vykládati ustanovení organizačního statutu tak, aby všichni abiturienti škol středních podrobovat se musili zkoušce doplňovací i z tělocviku, byť i známku na vysvědčení maturitním měli, neboť známkou tou není prokázána známost předmětu toho.

VIII. Aby vyhověno býti mohlo také v tělocviku úkolu, který dán jest ústavům učitelským a jenž zní: »Vzdělati učitelské osoby, kteréž by svým obecným i odborným věděním a uměním, jakož i charakterem svým způsobily by zadosť činiti požadavkům říšského zákona o školách obecných« — třeba, aby kandidáti také poznali, jak tělocvičny upraveny a zařízeny býti mají a které nářadí jest nejvhodnější. Je toho velice třeba, neboť oni jednou sami při zřizování škol i tělocvičen spolupůsobiti mají. Proto také v ústavě musí bývat hned poučování o všech zařízeních a výhodách i nevýhodách jednotlivých náčiní. — Oni také poznati musí, kterak se tělocviku hromadně učí, proto třeba opatřiti tělocvičnu potřebným počtem nářadí.

Je tedy nezbytno, aby zvláště tělocvičny ústavův učitelských byly dokonalé a vším dokonale opatřeny.

IX. Kdo při státní zkoušce z tělocviku chce býti uznán způsobilým učiti také tělocviku na učitelských ústavech, má prokázati zvláštní znalost tělocviku těchto škol.

Proto je žádoucí v zájmu spravedlnosti vůči těm, kdož této zvláštní zkoušce se podrobují, aby také při ustanovování k této způsobilosti bylo přihlíženo. Zvláště pak v zájmu předmětu samého je třeba, aby *trvale* nebylo svěřováno vyučování tělocviku tomu, kdo se výtečným učitelem v tělocviku jako předmětu *školském* neosvědčil.

X. Protože tělocvik děvčat velice se liší od tělocviku hochů, je třeba, aby na ústavy učitelské, zvláště však na ústavy učitelek, dosazování byli jen ti učitelé, kteří se vykázati mohou zvláštní odbornou znalostí tělocviku dívčího. Je toho třeba proto, aby se budoucím vychovatelům či vychovatelkám dostati mohlo správného a důkladného návodu, kterak s děvčaty tělocvik provozovati, neboť zaměstnání toto přivoditi může dívkám škod mnohem větších a nebezpečnějších než hochům.

XI. Aby mohl učitel tělocviku »úplně a bezpečně vycvičiti« kandidáty, třeba nesvěřovati jich jednomu učiteli současně příliš mnoho, neboť pak jest velice nesnadné udržeti kázeň a pořádek i všímati si stále a bedlivě všech chovanců. — Těžko také, aby učitel vedle všech svých povinností a při všech těžkostech, byl stále *vzorem* učitele tělocviku. Nevěděl by, čeho dříve si všímati.

Po zkušenosti nemělo by učiteli tělocviku v učitelském ústavě svěřováno býti současně více než 30 kandidátů — v tělocvičně, ve které současně cvičiti může bez obtíží 50 žáků školy střední. Kde je tělocvična malá, ještě menší oddělení měla by býti zařízena.

XII. Říšským zákonem z 19. září 1898 č. 173., jímž upraveny platy učitelstva *škol středních*, ustanoveno jest v odstavci pátém § 5: »Učitelé tělocviku při přeložení na odpočinek po 35 číselných letech služebních mají nárok na výslužné v celé sumě posledního započítatelného aktivního služného; jestliže by dříve na odpočinek byli přeloženi, tedy při vyměřování výslužného přihlídá se tím způsobem k započítatelnému služebnímu

času od nich vykonanému, že pokaždé sedm úplně prošlých let čítá se za osm služebních let ve smyslu zákona ze 14. května 1896 z. ř. č. 74.

V zákoně říšském z 19. září 1898. č. 174., jímž upraveny byly platy učitelstva ústavův učitelských není o pensionování učitele tělocviku ani zmínky. Z toho jde, že učitel tělocviku na ústavě učitelském není účasten výhody svrchu uvedené a že tedy sloužiti musí plných 40 let, po případě že čítají se mu jen ta léta, která skutečně odsloužil. Je tedy v nevýhodě oproti soudruhům svým na školách středních, ačkoli povinnosti jejich jsou stejné.

Aby učiněno bylo zadost spravedlnosti, třeba rozšířiti ustanovení onoho zákona pro školy střední i na učitele tělocviku při ústavech učitelských.

Dále referoval skut. uč. J. *Karásek* z Brna:

O zdravotnickém dozoru na školách středních.

Chce-li lidstvo ubrániti se hrozícímu klesání tělesné zdatnosti své, musí učiniti náležitá opatření ve dvojím směru:

1. Dbáti o důkladné tělesné otužení mládeže.
2. Chrániti se od útočících škodlivých činitelů na zdraví jeho.

První část péče vztahuje se ke všem odvětvím tělesné výchovy mládeže ve směru, abych tak řekl, kladném, postupujícím, druhá pak směřovati musí k ochraně a to především nejširším zobecněním zdravovědy a jejích požadavků, tak aby se staly majetkem veškerého lidstva, jako nauka náboženská.

Východištěm všech těchto snah musí býti škola, neboť jí řídí se i rodina.

O první část bylo by postaráno, ač ovšem dosud jen nedostatečně. Avšak přece tělocvik, hry a ostatní cvičení tělesná začínají dobývati si půdy mezi ostatními předměty vyučovacími. To, co však dosud činí škola střední na dodání žákům základních vědomostí zdravotnických, jest pouze zárodek toho, co by býti mělo. Jest opravdu podivno, kolik času a péče věnuje škola nejrůznějším, upřímně řečeno, zbytečností, ale nejdůležitější vědu, kteráž dotýká se každého v nejdražším statku jeho, zdraví, odstrkuje jakožto přívěsek přírodopisu úplně do pozadí.

Má-li se dosíci skutečného zpopularisování zdravovědy, pak musí se jí učiti ve všech třídách střední školy, byť i jen po hodině týdně, a to učiti jinak. Dnes každý přírodopisec má nějakého koníčka svého, ten nerostopis, jiný ptáky nebo brouky, ale zdravovědu asi sotva kdo. Proto již jest zapotřebí, aby ustavila se jako obor samostatný a měla učitele, zvláštního lékaře. Pak nemohlo by se obmeziti vyučování to na popis těla, ale musilo by se vztahovati ke skutečným poměrům v životě a vésti i ku praktickému návodu ošetřování nemocných a první pomoci.

Vedle vyučování zdravovědě bylo by na střední škole pro lékaře jiné práce dosti. Dnes všeobecně uznává se již potřeba zdravotnického dozoru, prohlídky mládeže, dílem aby zabráněno bylo šíření chorob sdělných, dílem aby učiněna mohla býti opatření proti vyvíjejícím se nedostatkům v tělesném vývoji mládeže samé. Výsledkem prohlídek těch jsou zdravotní výkazy, v nichž zapisují se údaje prohlídky jednotlivých žáků.

Má-li prohlídka míti náležitou cenu, musí se vztahovati ke zraku, sluchu, chrupu i dutiny nosní, stavu páteře a k povšechnému stavu tělesnému; k náležitému ocenění jest zapotřebí i měřiti výšku tě'a, objem hrudníku a váhu těla, jakož i pátrati po různých chorobách, jako srdečních vadách, tuberkulose a p. Výsledky prohlídky nutno pak srovnávati s předešlými a zpracovati, aby se nabylo celkového přehledu a dat průměrných.

Mimo to jest zapotřebí i povšechné přehlídky častěji, za měsíc nebo za čtrnáct dní, aby zabránilo se šíření různých chorob sdělných, jako trachomu nebo svrabu a pod.

Vše to vyžaduje práce velmi značné. Kdo založil takovou zdravotní matriku, dovede pak práci tu ceniti.

K tomu všemu nestačí zařízení dosavadní, kdy pro několik škol ustanoví se jeden školní lékař, jenž vedle vlastní praxe má obstarati i veškeru prohlídku často několika tisíc žáků, jak tomu jest v některých městech v Německu. U nás na středních školách není bohužel ani toho.

Má-li požadavkům těmto učiniti se náležitě zadost, nelze jinak, než aby školní lékař byl skutečným členem sboru jako učitelé ostatní, s pevným postavením a právem jako katecheta. Pak by mohl převzítí nejen mimo to zdravotnický dozor nad budovou, ale i léčení onemocnělých žáků.

Bylo-li nutno zříditi zvláštní lékaře vojenské, jest to tím nutnější pro školy, kdež působení jejich má mnohem větší důležitost a dalekosáhlejší význam.

Pak nabyla by činnost školního lékaře zcela jiné půdy i ocenění, a nedocházelo by k jejímu zneuznání, ba i k napiatému poměru mezi učitelstvem a školními lékaři jednou za čas do školy docházejícími, kteří pak ovšem za takových poměrů nemohou podjati se práce důkladné, nevede-li je k tomu zájem osobní a opravdová obětavost. Napiatý poměr ten vedl v Německu, kde instituce školních lékařů v některých městech jest již dosti stará, ke skutečnému boji literárnímu.

Pak také bylo by zapotřebí zvláštního vzdělání těchto školních lékařů, aby byli obeznámeni nejen se všemi požadavky školní zdravotní, ale i s hlavními zásadami výchovateckými a vyučovacími. V Uhrách učiněny byly již v tomto směru zvláštní přípravné kroky, aby lékaři vzdělávali se ve zvláštních bězích na lékaře školní, jimž po ustanovení na školách náleží titul profesora hygieny.

Dokud však nedorazí ke zřízení školních lékařů na školách středních, nezbyvá, než aby zdravotnickou prohlídku převzal učitel tělocviku, jemuž výchova tělesná zajisté nejvíce leží na srdci a jenž svým vzděláním odborným poměrně nejlépe hodí se k úkolu tomu.

Vzniká tím ovšem učitelům tělocviku nová práce, ale práce vděčná; spojením tělocviku se zdravotní získa nejen věc, ale i vážnost stavu učitelů tělocviku.

I přijata tato resoluce:

Sjezd prof. středních škol českých uznává potřebu vyučování zdravotní v praktickém směru ve všech třídách střední školy a náležitého upraveného dozoru zdravotnického nad mládeží školní, k čemuž ustanovení budtež školní lékaři se zvláštním vzděláním jakožto stálí členové učitelského sboru.

Následoval referát skut. učitele tělocviku M. *Řehořovského*

„O reformě tělesné výchovy.“

Velectěné shromáždění!

Na sklonku 19. století trvají v evropské školní tělesné výchově 3 systémy: německý tělocvik, zvaný Spiessův, švédský, dle původce zvaný Lingův, a systém herní dle vzoru anglického. První se ujal v celé střední Evropě, druhý ve Švédsku, třetí v Anglii i v jiných zemích. Do 20. století vstupujeme se skepsí a řeknu přímo proč: německá Spiessova soustava se přežila. Před několika lety jsem lámal kopí za tuto soustavu ve »Věstníku č. profesorů«. Dnes však praxí a zkušeností jsem došel k názoru jinému. Panuje v této otázce u nás pravý chaos, každý vyučuje jiným způsobem. Prožíváme v tělesné výchově krizi, již pociťují všude, kde soustava německá zavládla. Příčin k tomu najde se dosti. Trochu vysvětlení nám může podati stručně načrtnutý vývoj celé tělesné výchovy. Nebude mezi námi sporu o tom, že ideálem tělesné výchovy jest výchova antická, výchova naturalistická, která docílila skutečné harmonie mezi duchem a tělem. Byla to ovšem jednoduchá, přirozená cvičení, jež vycházela z pudu, jako běh, skok, zápas, metání oštěpem a diskem, hry a tanec. Mládež vychovávána v gymnasiích, palaestrách v bezprostředním styku s přírodou. Řecko bylo, jak praví známý naturalistický spisovatel, pouze rozsáhlou tělocvičnou, v níž děvčata, hoši, muži, ženy hledali krásu a sílu. V dětech buzena závodivost, která vyvrcholena v hrách olympijských. Byla by to zajímavá pararella srovnati naši tělesnou výchovu s výchovou antickou. Římané osvojují si v tělesné výchově prvek zdravotnický, branný, a tento prvý rys přejímá renaissance i reformace. Zanedbávaný herní ruch v strnulém, scholastickém středověku nachází ve vláské renaissanci vřelou příznivkyni. Vydán první spis, jednající o hrách 1555 v Benátkách, Scaina »Trattato della palla«. Směr tento jest směrodatným ostatním zemím evropským. A. Mosso dokazuje jakousi souvislost mezi naturalismem renaissančním a nynějším ruchem herním v Anglii, k němuž, není pochyby, přispěl také Komenský svými spisy. To, co napsal tento veleduch reformace v oboru tělesné výchovy, nemá ještě dnes sobě rovného. Poukazuji jen na roztřídění her a osnovu v »Praecepta morum« z roku 1654 a na nadšenou definici a analýsu hry, předloženou r. 1657 v radě amsterodamské.

Výchova 18. století hlásá také návrat k přírodě. Je to velice opatrný, první hygienik, paedagog a filosof Locke a jeho ctitel ve Francii, proslulý Jean Jacques Rousseau, kteří zcela porozuměli výroku Juvenalovu »Mens sana in corpore sano«. Rousseau dle Götha nám podal přírodní evangelium výchovy. Ideálem Emilovým jest státi se v běhu nejrychlejším, v zápasu nejsilnějším, ve hře nejobraťnějším.

Němečtí epigoni Rousseauovi, filantropisté, Basedov, Salzmann, Vieth, Arndt a jiní provádějí prakticky to, co načrtl francouzský veleduch. V našem oboru vyniká zvláště první učitel tělocviku Guths Muths v Schnepfenthale, u něhož nacházíme stále ještě původní, přirozená cvičení a rovněž tak u Pestallozza, původce kloubových cvičení: oba mají na mysli toliko výchovu člověka, ač Guths Muths i z toho v poslední době mnoho slevuje.

Bouřlivý počátek 19. století se svým romantickým nádechem v literatuře, boj národů evropských za vysvobození z jařma francouzského despoty zanechává své nezahladitelné stopy i v tělesné výchově: je to romantismus, revolučnost a brannost. Pohnutá tato doba vynáší na povrch muže snílka, agitátora však par excellence.

Mužem tím je Křištof Bedřich Jahn, známý nám otec německého tělocviku. Jahn odloučil tělocvik od školy; vodí své chovance do přírody, cvičí mladé, staré v pestré směsici, chtěje docílit v krátké době zesílení, otužení svého národa. Zavádí nová, umělá nářadí, bradla, hrazdu, kruhy, chce vypěstiti činnost svalovou, aby mohl pomstiti pruských porážek u Jeny a Auerstädtu. U toto muže spatřujeme ještě prvek naturalistický, poněvadž cvičí jen v přírodě, avšak účel, za nímž to podniká, je již jednostranný, branný. Systém tento jest podmíněn svojí dobou a úkolu svému také vyhověl. Ale tělesná výchova dostala se jím na scestí, poněvadž zavedením umělého, nepřírozeného nářadí dán podnět k akrobatice.

Lepších vyhlídek poskytoval pro svou jednoduchost, účelnost, pravidelnost a ladnost druhý směr vrstevníka Jahnova, Pera Henrica Linga ve Švédsku, který nesměhuje k akrobatice, užívaje toliko nářadí praktického.

Oba směry se brzo střetly. Jahnův tělocvik byl po válkách napoleonských pro svou revolučnost zakázán, původce jeho zavřen a pronásledován. Je to t zvaná »Turnsperre«. Žáci Jahnovi vidí velké nebezpečí, hrozící tělesné výchově, a snaží se tělocvik opět přizpůsobiti škole. V té době od r. 1840 až 1850, kdy tělocvik se opět zavádí do škol. vniká do Německa přičiněním Rothsteinovým tělocvik švédský, a výsledkem toho jest zuřivý boj mezi stoupenci obou táborů. Jedná se o Jahnovská bradla a hrazdu, která jsou signem německého tělocviku. Zápas ten trvá v Německu po 20 let a vyvolává obrovskou literaturu. Zdánlivě vítězí tělocvik německý, který zatím Adolfem Spiessem byl škole zcela přizpůsoben. Spiess vycházeje od Pestalozziho přejímá a zdokonaluje prostocviky, od Jahnova bere cvičení nářadová, zároveň i jeho branný prvek, který se objevuje také v nových pořadových cvičeních. Tělocvik stává se povinným předmětem, jest podřízen školské kázi, vyučuje se mu i v zimě, za kterýmž účelem stavějí se tělocvičny s celým svým umělým aparátem, vzniká složitá scholastická terminologie tělocvičná. Škole již nehrozí nebezpečí, neboť revolučnost Jahnova zmizela a z volného liberálního tělocviku ve zdravé přírodě se stává ztrnulá zkostnatělá nauka tělocvičná, zůstaly unavující jednotvárné pohyby, vymizel smích, bouřlivý zápal a mladická dovádivost. Velice trefně to vystihují někteří fyziologové, užívajíce výroku Göthova:

»Da wird der Geist wohl dressiert
in spanische Stiefeln eingeschnürt

— — — — —
Dann lehret auch manchen Tag,
dass, was ihr sonst auf einen Schlag
getrieben, wie essen und trinken frei,
eins! zwei! drei! dazu nöthig sei!«

Ivrzení toto není přehnané, ukázek toho bychom našli u nás mnoho.

Velectění pánové! Proč Vám líčím tento známý vývoj tělesné výchovy? Chci dokázati, že ve všem jest pokrok, a že ve vědě má platnost pouze to, co odpovídá přírodě. Vidíme to i v našem oboru.

Na sklonku 19. století zdánlivě utuchlý boj rothsteinovský vystupuje opět do popředí, ovšem s malým rozdílem: dostává se mu jiného náteru a přenáší se také za hranice německé. Signálem k tomuto zápasu jest krásná Spencerova kapitola »O tělesné výchově«, vyšlá v anglické revui r. 1859, v níž významně se praví:

»Připouštějte tedy, že umělé cvičení údů lepší jest nežli nic, připouštějte, že se ho s prospěchem za výpomoc užití může, přece tvrdíme, že nikdy nemůže nahraditi cvičení, k němuž vede sama příroda.«

Jiná ukázka: »Když se přirozené, samovolné cvičení zakázalo a zlé následky toho se ukázaly, byl zaveden systém jednostranného cvičení, tělocvik. Připouštíme, že tento lepší jest než nic, avšak popíráme, že by byl přiměřenou náhradou za hry.« Tolik Spencer. Tato znamenitá kapitola jest příliš charakteristická pro naše poměry, a zasluhovala by věru větší úvahy. Než nezbývá nám k tomu času. Pozorujeme, že Němci snažili se proniknouti se svým tělocvikem v Anglii. Avšak pokus ten selhal a Angličané si ponechali své, jsouce rovnocenní tělesně i duševně: vystihli zcela antickou naturalistickou výchovu.

Dnes přes veškerý odpor spolků tělocvičných se ujímá anglický herní ruch i v zemích pevninských. Není to moda, jak někteří tvrdí, ale nezbytná sociální potřeba. Jsou to vlastně jen toho příznaky, že německý tělocvik dnes neuspokojuje a cíle, který mu vytčen, neplní, i přes to, že už kompromissuje na celé čáře, přijímaje do své soustavy lidová cvičení a hry. Vyjmenuji několik autorit, které upozorňují na tyto neblahé zjevy, a vývody jich pak shrneme v jedno. Jsou to především fyziologové francouzští: dr. Demeny (*Resumé de cours theoretique sur l'education physique* 1886); Ferd. Lagrange, *Physiologie des exercices du corps* 1888; týž, *Hygiène de l'exercice, chez les enfants et les jeunes gens*. Paris 1890; týž, *De l'exercice chez adultes*. Paris 1891. (Přeloženo v Sokolské bibliothéce); Pierre de Coubertin, *L'education anglaise en France*. Paris 1896. Dále v Německu K. Koch, H. Raydt, R. A. Schmidt; ve Vídni Lev Burgerstein, *Die Gesundheitspflege in der Mittelschule*, v Praze dr. Hueppe, *Bohemia* 1902, č. 1.; v Polsku dr. Kamiński, *Krytyka lekazska*, roč. II.; v Itálii Angelo Mosso (*»Tělesná výchova«*, přeložena v Pelcově Vzdělávací bibliothéce).

Tito vyjmenovaní učenci jsou všichni za jedno v tom, že věta Spencerova: Tělocvik jest umělý pohyb tělesný, který nijak neposkytuje náhrady za libovolný pohyb ve hře — jest naprosto správná a že hodinu tělocvičnou nutno čítati za hodinu pracovní, nikoliv za hodinu oddechu.

Skoro všichni vystupují proti bradlům, hrazdě, jako nářadí umělému, které směřuje k akrobatství, vynucuje jakési přemístění úloh končetin tělem pohybujících, neboť většina cvičení vykonává se jen pomocí paží a vymáhá tedy na pažích práci, která připadá přirozeně nohám. (Dle Webra dolní končetiny reprezentují 50% veškerého svalstva, horní toliko 28%.

Cvičení na bradlech a hrazdě způsobují vyzdvižení ramen do výše, čímž se nijak nepřispívá k harmonii stavby těla. (Schmidt.)

Přednosti hry odůvodňují podobně jako Spencer: Hry vznikají z pudu, vyžadují na člověku cvičení podobných těm, jež by vykonával samovolně, kdyby byl sobě samému ponechán. Tělocvik naproti tomu má signum vědecké, umělé. Východiskem jeho není pud lidských náklonností,

nýbrž tělo lidské, jež má určití počet kloubů a svalů. Hry jsou jakýmsi druhem přirozené potřeby, uvádějí nevědomky v činnost velký počet svalstva a nevyžadují takové námahy, která by se stupňovala až k hranicím jeho sil. Hry směřují vždy k rozdělení práce mezi množství svalů, což jest důsledek jejich přirozených cvičení. Důležitou věcí při každém cvičení není námaha, ale práce, která, poněvadž jest rozdělena mezi množství svalů, působí málo námahy. Následek toho jest, že místní účinek jest malý, avšak povšechné účinky jsou vždy znatelné. Jinak je v tělocviku, kde se soustřeďuje práce v té neb oné krajině těla, a tím se omezíme toliko na jednu část těla. Námaha se dostaví přirozeně dříve, jde až do krajnosti sil, ba v některých případech vyžaduje i síly větší, než jest ona, jíž svaly jsou přirozeně nadány. (Lagrange, Mosso.) Všichni souhlasí, že pohyb v tělocvičně nikdy nenahradí pohyb na zdravém vzduchu. O fadese hodiny tělocvičné, o níž mluví Spencer, Mosso, Kamienski, Burgerstein, na čemž nejlepší učitel nic měniti nemůže, zmiňovati se nebudu.

Velectění! Toť několika slovy vylíčen stav dnešní krise, v níž se ocítá tělesná výchova. Vidíme, že osnovy učebné kompromissují všude s ruchem herním, který se datuje v Německu již r. 1876, ve Francii 1888, v Rakousku 1890. 20. století počíná s Rousseauovým návratem k přírodě, řekl bych konkrétně s voláním »ven z tělocvičen na zdravý vzduch«. A není tomu, velectění pánové, dlouho, co přinesl se tento boj do Čech — byl to pražský učenec dr. Hueppe, který první vystoupil s tím, o čem v cizině dávno rozhodnuto. Poukazuji jen na nedávný projev spolku učitelů gymnasiálních v Berlíně, o němž referuje p. kollega Karásek v čas. »Tělesná výchova«. Že i učitelstvo českých obecných škol si všímá těchto neblahých zjevů, o tom svědčí slova praktické učitelky sl. Tesařové na okresní poradě pražského učitelstva, kde pravila: Nynější vyučování tělocviku jest hotovým výsměchem na požadavky cvičení těla.

Velectění! Dnešní německý systém jest dnes naprosto nehajitelným, s tím souhlasí i němečtí kolegové. Uvádím jen Theodora Fischera článek »Bohemii« č. 94 1902: Was unsere deutsche Jugend wohl erfordert; dr. Gustava Hergela: Gibt es deutschen Sport? Bohemia 16. ledna 1902; Max Guttmann, Bohemia č. 53, 1902 atd.

Proto bylo by záhodno spojití švédský a německý tělocvik s vymezením bradel, hrazdy, kruhů, jak je doporučují Mosso a Lagrange.

Velectění pánové, pokládal jsem za svou povinnost povědět čistou pravdu, jak to s námi stojí, řídě se zásadou Mossovou, že »práce k tělesné výchově jest požadavkem lásky k člověčenstvu«. Pan kollega Karásek snažil se vyvrátiti některé výroky Mossovy, uznávám dobrý úmysl, avšak ani Mossovi nemůžeme upříti lásku k tělesné výchově, kterou na mnohých místech ukazuje.

Faktum jest, že většina učenců dokazuje zcela správně to, co z nás každý jednotlivec pociťuje, ale bojí se říci pravdu. Mně se jedná o princip, ke kterému ještě dojde v době moderní.

Velectění pánové! Snažil jsem se pro krátkost času omeziti se na věci nejdůležitější. Resoluce, již tuto předkládám, není výčtem všeho toho, co tu vypověděno bylo a co bych na mysli měl.

Poněvadž pak upravení tělesné výchovy nutně souvisí s výchovou řádného učitelstva, dělím svoji resoluci na dvě části a prosím, aby od

sjezdu byly schváleny. Jednáť se o program českých učitelů tělocviku a ten Vám tuto podávám k uvážení.

Návrh resoluce.

A) V příčině úpravy tělesné výchovy:

1. Hry na volném vzduchu, lidová cvičení jako bruslení, koupání, plavání a podobné, které odpovídají nejlépe přirozenému tělesnému vychování, budtež povinnými pro veškero žactvo.

2. Potřeby, náklad na hry, vycházky opatřeny budtež z prostředků veřejných; učitelé tělocviku včítej se přiměřeně čas strávený při hrách do povinného počtu hodin.

3. Racionelní tělocvik, řízený v duchu soustavy švédské a Spiessovy, buď prováděn toliko v zimě, nebo v létě jen za nepříznivého počasí.

4. Se strany zdravotních úřadů budiž ukázáno, které tělocvičny nevyhovují a jsou škodlivy zdraví žactva, aby brzká náprava státi se mohla.

5. Každý střední ústav měj dokonalou tělocvičnu a hřiště.

6. Při sdělání osnovy budiž přihlíženo k švédské soustavě a k ruchu hernímu; cvičení na bradlech, hrazdě, kruzích budtež vymýtěna jako pohyby umělé, nepřirozené, účelu nevyhovující

7. Konference o tělesném výcviku budiž položena na samý začátek školního roku.

B) V příčině řádného vychování a vycvičení učitelů tělocviku:

1. Tělocvik buď zařazen do zkušebních skupin druhých učebných předmětů jako předmět hlavní.

2. Aby učitelům tělocviku dostalo se hlubšího a širšího podkladu, je třeba každému akademického vzdělání.

3. Vyučováno buď anatomii, fyziologii a školské hygieně ve větším rozsahu: theorii a praxi tělocviku i her universitními docenty, dějinám tělesné výchovy odborným historikem.

Po přednášce p. Řehořovského rozpředla se čilá debata, v níž veškeré názory v ní pronesené podrobeny důkladnému rozboru. Všeobecně schválena snaha pro rozmnožení přirozených cvičení tělesných na školách středních. V příčině ostatních názorů p. přednášejícího o přetvoření způsobu posavadního vyučování konstatováno v podstatě toto: 1. Otázka vnitřní ceny švédské gymnastiky před lety dostatečně ventilována povolány kruhy fyziologů, znalců tělocviku a lékařů německých i francouzských a rozhodnuta v neprospěch tělocviku švédského. 2. Ve Švédsku samém neubránila se methoda Lingova vlivu tělocviku německého. 3. Tělocvikem švédským působí se vždy na určité menší skupiny svalové, pročez nehodí se pro výchovu individuí mladších. Tím také určen jeho význam pro léčení. 4. Veškero nářadí švédské je většinou jiné, tak že každá změna v tom ohledu spojena by byla s velikým nákladem a mimo to zbytečna, neboť cviky samy valně se neliší. 5. Žáci v případě zavedení jednotvárné gymnastiky švédské pozbyli by pro medicínální její ráz lásky k tělocviku, která dnes jest prvním úspěšným činitelem a nejlepším názeňským prostředkem. 6. Mosso a zejména Spencer nemohou býti citováni jako autority proti tělocviku našemu, neboť jej v správném provádění nikdy nepoznali; ostatně výtky jejích týkají se jediné krajnosti, k jakým přichází se v tělocviku spolkovém a ne ve škole. — Z těchto a j. vedlej-

ších důvodů změněna resoluce navržená, načež schválena jednohlasně v tomto znění:

A) V příčině úpravy tělesné výchovy:

1. Hry na volném vzduchu budtež relativně povinnými pro veškeré žactvo; ostatním přiměřeným tělesným cvičením budiž věnována všemožná pozornost.

2. Potřeby, náklad na hry a vycházky opatřeny budtež z prostředků veřejných; učiteli tělocviku sčítej se přiměřeně čas strávený při hrách do povinného počtu hodin.

3. Každý střední ústav měl dokonalou tělocvičnu a hřiště.

4. Čas věnovaný cvičením tělesným budiž rozmnožen tak, aby každodenně byla mládeži poskytnuta příležitost k dostatečnému cvičení tělesnému, což bude možno, bude-li vyučování soustředěno na dopoledne.

5. Konference o tělesném výcviku budiž položena na začátek školního roku.

B) V příčině řádného vychování a vycvičení učitelů tělocviku:

Budiž kandidátům učitelství tělocviku na školách středních a ústavech učitelských poskytnuta příležitost hlubšího a širšího odborného vzdělání a proto kurs nynější buď rozšířen počtem hodin.

Po krátké přestávce v 10 h. 30 m. se konala druhá plenární schůze v kreslárně za velikého účastenství; přítomni byli též zemští inspektoři dr. Kastner, dr. Krsek, Nečásek, Rosický a Slavík, dvorní rada dr. Strouhal, univ. prof. dr. Král, vládní rada Šťastný. šk. rada Fr. Bartoš a j.

Starosta spolku řed. Starý přivítal srdečně všechny pp. účastníky, pp. řečníků pak požádal za stručnost. Především referoval prof. *J. Patočka* z Čáslavě

O umělecké výchově na gymnasiu.

»Škola sama má býti místo veselé, plné pastvy očím, vnitř i zevnitř. *Vnitř* má býti pokoj světlý, čistotný, ozdobený malováním po všech stranách, buď že kontrfektové jsou lidí zvláštních, neb tabule zemí, krajin, měst neb historií nějakých památky, neb emblemata nějaká. *Zevnitř* aby byl i plácek pěkný k hraní i zahrada nějaká, do níž časem uvozováni, a jim stromoví, byliny, kvítí ukazovány býti mohou. Tak děje-li se, roste jim mysl, aby do školy jako na jarmark, kdež vždycky rády něco nového uhlédati a slyšeti troulají, rádi chodili.« Psáno r. 1632 Janem Amosem Komenským v »Didaktice«.

»Rozhodující zdá se mi zásada: Žádná lidská síla nemá býti ochromována, pod ochranou mravního zákona a pod jeho mírnou vládou mají se všecky dažiti. Tedy také vkus žádá potrawy a vzdělání. —

Citlivost pro krásno dělá šťastné lidi; bez ní — jaký požitek jest odměnou nejrozšafnějšího, nejšlechetnějšího, nejobratnějšího, nejčinnějšího živnostníka? Pro všechny ostatní lidi bude žítí, jen pro sebe ne. Budeme míti proň obdiv, úctu, požehnání; on však bude viděti ve všem, co činí, jen plnění své povinnosti. — Které radosti jsou čistší, nevinnější, které sdělitelnější a družnější, které povznášejí ducha více ke všemu velikému

a otvírají srdce více ke všemu dobrému, než poslouchati sboru Mús!.
Výrok Herbartův z r. 1797.

Konečně dva úryvky ze Spencera z jeho »Základů psychologie« (dle
výťahu A. Howarda Collinse).

»Lze očekávati, že esthetické činnosti budou míti pořád větší úlohu
v životě lidském, čím dále vývoj pokračuje. Moudřejší vynakládání sil,
jež vyplývá z vyšší organizace, bude v budoucnosti míti stejné účinky
jako v minulosti. Rostoucí nadbytek energie bude míti v zápětí rostoucí
množství esthetických činností a libostí, a tvary umění, poskytující libé
činnosti nižším schopnostem duševním, budou větší měrou než nyní obra-
ceti se ke hnutím vyšším.« A ze »Základů ethiky«: »Jest málo radostí,
jež lze plněji schvalovati a jichž lze méně zneužívat, než jsou ty, kterých
poskytují nám malby a přirozenou měrou ovšem i sochy... Aby člověk
přispěl svou hřívnou ke štěstí obecnému, má každý náležitou měrou
vzdělávati v sobě ty nadbytečné činnosti, jež způsobují radost nejen jemu,
ale zároveň i jiným.«

K tomu připojil bych z »Výchovy duševní, mravní a individuální«
místo, ve kterém stále se šířící uznávání kreslení za prostředek výchovný
prohlašuje se za důkaz, jak pronikají rozumné názory o vzdělání ducha, a
přimlouvá se, aby v kreslení opuštěna byla stará metoda mrtvého pře-
kreslování a následováno přírody, vývoje dítěte, jak jej ukazuje dětská psycho-
logie. Tyto citáty z velikých paedagogův posledních tří století dokazují, že
vlivy umění na výchovu nebyly vědecké paedagogice neznámy, naopak,
že od věků povzbuzovala, aby se z nich v různých stránkách těžilo.

Mimoděk rozsvěcuje se v duši myšlenka, že velcí reformátoři paed-
agogičtí daleko tak nepůsobí svou originalností, neboť největší výsledky
jejich působení nalezneme často vysloveny dávno před nimi, jako mravní
sílou své osobnosti, tím proudem strhujícího životního vzoru, který vylí-
d do trnouceho již mechanismu školské praxe. Tak bylo by si přáti,
aby učitelstvo přijalo snahy uměl. paedagogiky: jí dostává se poměru
mezi učitelem a školou nového sepětí — ona přináší nové úlohy, nové podněty,
novou práci, zkrátka čilost a rozmanitost nového zájmu; a jako vůbec
vchází uměním do školy mnoho sensitivního, tak budí v učiteli novou
lásku k výchovné péči, a té nemá škola nikdy dost. — Ale vraťme se
k citovaným výrokům. Ukazují, že ve stavu dnešním, vlastně v odcizeném
poměru, v jakém bylo do nedávné doby umění ke škole, třeba spíše
uznati pokleslost, zanedbání, než hledati ve výchově uměním modní, nad
dosah vlastního svého významu se rozpínající novotu. Co jest na ní no-
vého, jest intensita, s jakou se hlásí k životu, materiál, který se snaží
pro její realizování, potřeba, naléhající na plnění předsevzatých úkolův.
Není nový její ideový podklad. Ale přes to jest tak neznámý, tak nepo-
chopený, že potřebuje sám všestranného odůvodnění, aby zbaven byl
nedůvěry a předsudkův.

Umělecká výchova nepřináší do školy o předmět neb o metodu
více: má před sebou cíl vyšší. Chce, aby uvědomělé vedení paedagogické
rozšířilo se po daleko větší části lidské bytosti, než jaká účastna ho byla
za dosavadního systému. V tom rozsahu slouží prostředky, jichž užívá,
k povznesení tělesnému i duševnímu.

A) Vnitřné působení uměl. paedagogiky naznačíme nej přístupnější širo-
kým výrazem, že hledí státi se vychovatelkou lidského cítění. UVědomíme si

rozsah tohoto úkolu, když následovati budeme obvyklého roztrojení ducha na jevy rozumu, citu a vůle. Naše vzdělávání školské ohromnou většinou věnuje se vývoji mohutnosti rozumové: jest to hromadné sbírání poznatků, z úspory času a místa nutně methodou často až zbytečně abstrahující a dogmatickou, tedy cvik paměti, a na jejím základě pěstění schopnosti soudné a rozumovací. Vychování mravní, soustřeďující se na mohutnění vůle, pěstuje se systematicky na elementárním stupni školském, ve školství vyšším stává se ideální maximou, které ve skutečnosti odpovídá často jen disciplinární řád; každým způsobem zůstaveno disposici žakově i učitelově, padne-li dobré símě, jež bohatě se rozsévá v jednotlivých oborech naukových, na úrodnou půdu.

Ještě mnohem opuštěnější jest však způsobnost citová: citový stav duševní nemá ve škole vodítka než v taktu a osobnosti učitelově, tedy vlivu dle jednotlivců zcela nezajištěném, dočasném. Přirozeně jest citová hnutí nejtěžší paedagogicky ovládati. Ale v tom jest ten osudný spor, že tato svrchovaná úloha učitelova, i když jest s to, aby v ní působil, pranic se necení vedle vydatného sdílení vědomostí neb udržení vnější kázně. A v tomto prázdném místě zasazuje umělecká výchova.

Své snahy musí však již s počátku odůvodniti odpovědí na zásadní otázku: Jest umění s to, aby vůbec vedlo citovou stránku člověka? A není k úkolu tomu prostředku lepšího? Co se druhé části týče, jsou, a jsou dva: příroda a skutečný život sám. Ale ani umění, tím méně uměleckou výchovu smíme pojímati v logickém kontrastu k přírodě: naopak příroda jest umělecké výchově zdrojem i nejvyšším zjevením krásy; v tom smyslu jsou mezi nimi ustavičné styky a všeho, čeho z přírody lze čerpati, výchova hledí využít co nejvydatněji.

Reální život pak se svými kaleidoskopickými změnami jest taková komplikovanost a nestálost, že může býti látkou jen jedné, ovšem největší školy: životní zkušenosti, již opatřiti si musí každý sám. K tomu pak, aby jednotlivé působivé jeho momenty byly fixovány a tak paedagogovi vždy po ruce, k tomu jest prostředkem, oživujícím křisitelem právě umění.

Také vládu, kterou umění má nad citem, ukazují úvahy všech směrův. Již podstata díla uměleckého. Nejde o řešení problému krásna, nýbrž o původ krásné věci. Umělecké jest takové dílo lidské individuality, které jest s to, aby cit, pod jehož dojmem vznikalo, budilo zase v každé osobnosti určitou disposicí nadané. Citová emoce jest tedy rozhodujícím činitelem, ona jest latentní silou, která z uměleckého díla vždy může býti vyvolána, aby innervovala; a předpokládaná vrozená dispoice onou půdou, která potřebuje kultury jako každá jiná mohutnost duševní. — K témuž přesvědčení vede rozbor psychologický. Poměr mezi uměním a schopností citovou, od něhož jsme vyšli, protože jest dán na prvý pohled, ovšem značně se rozšíří a s ním působení umění na duši lidskou vůbec: vypitvaná klassifikace duševních jevů na mohutnosti rozumu, citu a vůle, tak důležitá pro vědecký výklad, nikterak nevystihuje živého organismu duše, v němž všecko jest stálý přechod, stálá souvislost. Umělecké dílo při svém tvoření i při svém vznikaní nepředpokládá jen vzbuzení citu, především esthetického; ale s jeho značně podníceným stupněm spojena jest i ona rozumová činnost, kterou zve psychologie esthetickou obrazotvorností; a na druhé straně jest mezi cítěním a žádostí nejtěsnější psy-

chický styk, který ve vzniku uměleckého díla nabývá toho významu, jež nedostižně naznačuje Ruskin ve svých ›Lectures of Art‹: ›Umění rukou jsou právě tak důležitá a jasná svědectví ethického života, jako jiné prostředky výrazu: předně zcela jistě života toho jednotlivce, který o nich pracoval, za druhé také života onoho národa, kterému náleží.‹

A všechny tyto tři stránky duševního života, k nimž jsou umělecké dojmy v nejbližším vztahu, jsou schopny vědomého a zkušeného pěstění. Psychologická paedagogika ho také nezanedbávala, a v příruční knize také u nás tak rozšířeně, jako jest Sullyho ›Nástin psychologie‹, najdeme v odstavcích návodů, jak vzdělávati esthetickou obrazotvornost, vkus a ethický cit, všecky téměř prostředky, ke kterým sahá paedagogika umění, aspoň naznačeny. Nový důkaz, že snahy novější nejsou násilné a fantastické, nýbrž pouze vývojem současné kultury diktované přičiněním, aby zanedbávané pole vydalo konečně klas té úrody, které jest schopno. —

Za třetí objevuje se nám výchovný vliv umění očividně v praktickém životě. Jest zbytečno uváděti příklady, které vypožoroval každý v sobě a v nejbližším okolí, když jest po ruce zjev tak hromadný a všeobecný, jako jsou snahy po socialisaci umění; jejich existenční oprávněnost tkví právě v přesvědčení o nenahraditelné působivosti umění na cit a duši. Ale zastaviti se třeba u důležitého momentu: ne pouze o působivosti esthetické, ale i mravní. V té spatřovati třeba nejvyšší cíl umělecké výchovy ne snad ve škole, ale v celku společnosti lidské. Biblí této víry jest Ruskin. On sám ve svých oxfordských přednáškách učil umění s touto zásadní tendencí: ›Slyšte především to,‹ — hlásá na počátku, — ›že vyučování v umění nemohlo by vám prospěti, naopak spíše škoditi, kdyby netkvělo v něčem hlubším než všecka umění.‹ A tento základ jest mravní síla, jíž umění jest výronem. Pro Ruskina ovšem platí umění jen ve svých nejvyšších tvůrcích a dílech. Doré mu není umělcem a Teniers jest svůdcem. Třeba nejušlechtilejších vášní několika generací, třeba vyvrcholení zdravé životní síly celého národa, aby mravní jeho šťáva vlila se do uměleckého díla tvořeného rukou vyvoleného jednotlivce.

Ale není třeba býti takovým jednostranným zelotou krásna, jakým Ruskin byl, aby člověk se zanícením pravého přesvědčení četl jeho slova: ›Láska ke kráse, ač může trvati vedle mnohých neřestných a zhoubných úkonů životních, jest sama přece dobrá — nepřítelka nízké lakoty, závisti, malicherných starostí světských a především ukrutnosti a násilnictví.‹ To neznamená, že umělecké dílo jest vždy mravné; nikoli, ani mravné, ani nemravné; ale jest krásné, a působení krásy jest vždy mravné. Tyto ethické vlivy umění přejímá pod vědomým nebo neuvědomělým vlivem Ruskinovým umělecká výchova jako nejdůležitější svůj princip; Němci odkazují k ideám Schillerovým o esthetické výchově a k Herbartovi, když uvádějí uměl. výchovu přímo ve spojení s mravním zušlechťováním mládeže, které, tak formuluje poměr Herbartovec prof. Rein, zůstává vždy hlavní ideou vychovávání; Francouz Ch. Bayet vrací se docela až k sokratickému identisování pravdy, krásna, dobra, nauku o krásnu prohlašuje za podstatnou část mravouky, také umění podřaduje mravouce a dedukuje, že ›mluviti ve škole o umění není než uděleti vyučování ethické.‹

B) Uměl. výchova, hledíc ovládnouti cit, zabírá v okruh své působnosti ›nejvlastnější náš vnitřní život.‹ Ale jako pochody duševní vůbec podmíněny jsou počitky a činnostmi *vnějších orgánův*, tak obrací se uměl.

výchova přímo i k těmto. Jest to zase rozsáhlá působnost, k níž jest tu povolána.

Především jest schopna, aby účinkovala na vytříbenost jednotlivých smyslův. To jest samozřejmo a vždy ceněno v poměru hudby k sluchu. Méně vědomi jsme si byli, co znamenati může umění výtvarné pro stupeň vnímavosti našeho oka. Naše vzdělávání jest v takové míře intelektuální a knižní, že bezprostřední pozorování očividně zakrňuje. Malíř a uměl. spisovatel Schultze-Naumburg charakterisuje dnešní stav trefným vtipem, že »pro člověka průměrně vzdělaného jest oko již jen orgánem pro prostředkování tisku a pro uvarování, aby nevrazil do kandelábrových podstavců na ulici.«

Toto zanedbávání smyslového názoru jest jednou z nejstinnějších stránek dnešního vzdělávacího systému. Virchow (dle zprávy Götzeovy v Reinově Encyklop.) konstatoval, »že každá generace studujících jest méně vyškolená, aby užívala svých smyslův, že pozorovací schopnost, vlastní přírodnímu člověku, jest oslabována dnešním způsobem vyučování«. U nás podobné stížnosti pronášel dvorní rada prof. šl. Radinger na středoškolské anketě časopisu »Wage« 1898: »Naši mladí mužové . . . mají oči a nevidí, mají uši a neslyší. Smysly se jim teprve znenáhla a znenáhla vyvíjejí.«

Proti tomuto úpadku jest pravým lékem prostředek psychologické paedagogice dávno známý, ale paedagogikou uměleckou nejhorlivěji rozšiřovaný: »jednoduchá a prostá analyse toho, co fakticky vidíme před sebou, ať jest to příroda, ať dílo umělecké«.

Zásada tato jest takového dosahu, že přivádí nejen snad k pochopení díla uměleckého, nýbrž k rozvoji osobnosti: ona jest pravou cestou sebevýchovy. Ona jest to, která německým paedagogům umění, jmenovitě L. Volkmanovi a Lichtwarkovi, ač původně vyšli jen od snahy vypěstovati umělecké vlohy svého národa, ve svých konsekvencích rozvinula se v plný paedag. systém, tak obsažný, že jmenovitě tomuto (nejúplněji dosud vyložen v úvodě k hamburskému sborníku »Versuche u. Ergebnisse der Lehrervereinigung für die Pflege der künstlerischen Bildung in Hamburg, Hamburg 1901, zajišťuje místo v dějinách paedagogiky. Jeho základní věta jest: »Všechno vyučování má býti návodem, aby člověk dovedl se samostatně a neodvisle postaviti proti vnějšímu světu a v upevněném zvyku užíval zpracovaného vědění k nabytí vědomostí nových.« Jako jest Lichtwarkovi tato věta odvozena od bystrosti a cviku oka, tak ve svých nejvyšších požadavcích klade tělesné i duševní rovnocenně vedle sebe. Jemu jest vrcholem všechny vrstvy prostupující vzdělání ducha, založené na čistě národní basi a nerozlučně spojené s »esthetickými kvalitami korektnosti a přísné vnější kázně«. Tu — jako leckde jinde — jeví se na Lichtwarkovi silný vliv, řekl bych, anglické paedagogiky, kdyby nebylo správněji řečeno, přímo anglického života, jmenovitě nejvyvinutějšího jeho typu, gentlemana. V tomto smyslu stává se i tělocvik předmětem úvahy Lichtwarkovy a německý tělocvik také předmětem jeho odsouzení. Podle toho jest také reforma tělocviku součástí celkové práce uměl. paedagogiky. V jejích snahách oživuje ideál staré Hellady, tělo efebovo, krásné ve svém vyvinutí i ve svých pohybech; ovšem prohlubuje jej nová doba i zvážením éthickým.

Ve zcela jiném smyslu jest tělesné cvičení základem umělecko-paedag. method amerických, jichž representantem, i u nás známým, jest filadelfského Liberty Tadda kniha *«New Method in Education»* (1899). Podnětem jest mu přesvědčení, že stále školské zaměstnání memorováním a abstrakcí, myšlením ochromuje zdravý rozvoj lidský, ve který má býti zahrnuto i tělo i duch; jednostranně vzdělávaný duch se posiluje věděním i poznáváním dobra, ale při tom již za prvního vývoje ztrácí tolik energie, že není síly k účelné činnosti.

Tomu chce Tadd pomoci snahou upravití tělesnou i duševní disposici člověka tak, aby nutila jej k práci, a také jí byla schopna. Úloze té slouží u něho ruční práce (kreslení, modelování, řezba), které mají zároveň cvičiti mozek, oko i ruku, tři orgány tak těsně souvisící, že souborný jejich výcvik jest nejpřirozenější psychologická cesta. S každým poučením má býti spojena chuť k práci a záliba v kráse a účelnosti předmětu, které pak dále znamenitě posilují chuť k životu a schopnost čistých požitků. »Tak jest krása reální i mravní mezi sebou spojena, praví Tadd, a vede vzhůru od nejtělesnějšího k nejduchovnějšímu, od nejskromnějšího k nejvznešenějšímu.« V Angli také vedly ideje Ruskinovy přímo k novým útvarům školy, mezi nimiž značné pověsti nabyly již škola dra Reddia v Abbatscholmu a Ruskin Home Schoole Mr. Lowerisona v Hunstantonu; obě v mnohém stýkají se s prací Taddovou.

Vedle tohoto přímého působení jen letmo poukazují na další vlivy, k nimž jest probuzení vnímavosti pro krásu umělecké úvodem; jejich dalekosáhlý význam není ovšem v nijakém poměru ke stručnosti slov, která jim zde mohou býti věnována. Jest tu především poměr umění k poznání. Opakuji po prof. Masarykovi slova, která o souvislosti umění s vědou pronesl v přednášce 1900: »Jest nad míru povrchním názor, jakoby umění a věda nesouvisely. Tak užce, jak jen myslitelné. Ne, že by byly totožné, ale každý jen trochu umělec stojí na výši své doby. Goethe, Dostojevský, Tolstoj. Básník, který nám nemá co říci, ten nas nechytne. Nejen tak, ale i po stránce technické souvisí umění s vědou. Dobrý umělec (výtvarný) na př. jest dobrým anatomem. Podívejte se do historie anatomie a tam naleznete jména největších umělcův.« Přidávám k tomu: jména Polyklet a A. Dürer najdete co do času *před* jmeny anatomů z povolání.

Umění tedy často přejímá vedení. Ruskin v *«Kamenech benátských»* vyjadřuje totéž: »Všichni členové lékařského anatomického sboru nedovedou v okamžiku postřehnouti nebo vyjádřiti přirozený pohyb lidského těla v živém jednání, jak to učinil syn chudého barvíře před dvěma sty lety (Tintoretto).« A s jiné stránky: »Práce celé geologické společnosti, vykonané za posledních 50 let, došla ke zjištění těch pravd o útvaru hory, který Turner spatřil a vyjádřil několika tahy, štětcem z vebloudích chlupů jako hošík.«

V čem však umění, i když není iniciativní, vědu docela předstihuje, jest ona konkrétnost, s jakou nám nejvznešenější filosofické a vědecké pravdy představuje, emoční síla, jakou nás jím podmaňuje. Nevím, kdo toto poznání vytkl markantněji než Schopenhauer: »Díla básníkův, sochařův a výt. umělcův vůbec obsahují uznané poklad hluboké moudrosti: protože z nich mluví moudrost povahy věci sama, jejíž výpovědi pouze tlumočí

zjasněním a čistším opakováním. — « Přiložíme-li na tuto stránku malé měřítko didaktické, přehlédneme nový užitek, jakého škola nabýti může z reální stránky díla uměleckého. Pro kulturní a tedy vlastní historii jest umění i v monumentální stavbě, i v nepatrném vyobrazení vlastně základem. Nejpropracovanější přednáška historikova nemůže podati žákům toho, co probrání reprodukce Brožíkova »Tu, felix Austria, nube!« Atd.

Jiný dalekosáhlý význam vzdělání uměleckého jest na poli národohospodářském. Jest známo, že jest to jeden z hlavních popudů, pro který Lange i Lichtwark přikročil k pěstění smyslu pro umění u svých krajanův. Prestige Francie přede všemi zeměmi v umění a uměl. průmyslu vysvětluje se vnímavostí, přirozeným nadáním a po staletí pěstěným vkusem nejprve nejvyšších, pak i širokých vrstev národu francouzského.

»V budoucí světové konkurenci ovládne ten národ, který bude míti největší počet otevřených očí a vycvičených rukou,« píše Lichtwark. Již naši buditelé, Presl, Fr. J. Smetana cítili potřebu i tuto schopnost národa povznést. Z doby pozdější vyniká osamělý pracovník, ředitel dr. A. Majer. Jednotlivé jeho stesky čtou se, jakoby promluveny byly včera: »Pravý vkus a umění měly by pronikati všecky zájmy a potřeby života vezdejšího, od nádoby obyčejné až k oděvu, od příbytku až k radní síni a chrámu . . . Všichni společně měli bychom to považovati za svou čest a působiti k tomu, aby Čechové neměli méně smyslu pro umění než národové jiní a aby v průmyslu uměleckém všudy a ve všem nezáviseli tak valně na cizině.«

To jest psáno 1878. Jak ještě dnes o málo zmenšil se úkol, který zde připadá české škole! Ta musí položiti ve své úpravě, ve svém působení na mysl dětskou základ ku povznesení citu pro krásno, který pak požadavky svými vyplňoval by celé okolí každého jednotlivce a vychoval řady pracovníků, jichž náš hospodářský život tak nezbytně potřebuje.

Další blahodárný vliv ryzí kultury umělecké jest těsnější přimknutí k přírodě. Vidíme jej patrně na moderním malířství. Jako od přírody vyšlo, tak k němu vede: otevřelo nám oči pro její krásy a srdce pro blaženost jejích tichých, hlubokých dojmův. V tom jest obohacení vnitřního života, pro který není dost vděčnosti. Zde třeba se dotknouti otázky theoretické. Ukazuje se, a právě od umělcův, že správná cesta jest opačná, od požitku přírody k požitku umění. Ve smyslu tom, že přírodě náleží před uměním přednost, nelze než přisvědčiti. Jinak jest, ozývají-li se podobné hlasy paedagogické — a ozvaly se již právě u nás: vésti děti do přírody, naučit je dívati se na její krásu, a pak teprve před dílo umělecké. Tu se zapomnělo, že psychologie dětská již rozhodla tento spor. Celek přírodního dojmu jest dítěti nepřístupný; v něm jest smysl jen pro jednotlivosti. Ale zde zase už nastává úloha pro paedagoga, aby naučil dítě se *dívati*, vnímati jednotlivé krásné zjevy barvě květin, let ptákův, tvary hmyzu; *cít* pro přírodu dostaví se pak jistě s lety. Že třeba začíti na mysl mládeže působiti, to víme my, učitelé, nejlépe; a právě zde jsme stále svědky toho zesurování mravů, proti kterému třeba postavit hráze.

Když na vycházce letí svým klidným, plujícím letem nad hlavami našimi čáp, jistě polovička žáků nemá a nevyjádří jiné myšlenky než: »Ten by se střelil!«

Konečně prostředkuje umělecká výchova účastenství na jednom z největších darů života: na rozkoši, smyslné a zároveň hluboce vnitřné, z umělec-

kého díla. Jest to ono stupňování životní síly, osvobození od všedních starostí a povznesení k pocitu čisté důstojnosti lidské, které má dojem pravého díla uměleckého společný jen s dobrým, vznešeným činem mravním. Vzpomínám na staré slovo, zachované u Plutarcha: »Kdo jen jednou viděl Dia Olympijského, nemůže nikdy býti zcela nešťasten.«

Tohoto výsledku umělecko-pedag. přičinění se ovšem ve škole, hlavně nižší, nedočkáme. Tam pro tento nejvyšší účel díla uměl. jen budíme přípravu. Za to jest tato »posvátná chvíle pocitu čisté lidské vespólnosti«, jak zve Ellen Keyová pravý umělecký požitek, zdrojem lidumilných snah, aby porozumění pro umění rozšířilo se v nejširších vrstvách. Ale vzdělávati cit při pokročilejším věku jest úloha nesmírně těžká. Proto účinná socialisace umění, za kterou přimlouvají se v našich dnech i korunované hlavy, může vzejíti jen tamodtud, kam uvádí ji paedagogika umění, ze školy. —

Tento myšlenkový obsah umělecké výchovy třeba doplniti hlavními větami její methodiky.

1. Cíle paedagogického návodu k pochopení díla uměl. jsou vznešené; lze ho také dosíci jen stejně důstojným uměleckým dílem. Proto pedagogika vzdělává umění zásadně na dílech ceny vynikající a na originálech. V básnictví nebude snad obsahy nebo prosaickými výtahy pokoušeti se o působení na mladou mysl. V umění výtvarném jehož díla jsou vždy unica, jest nucena uchýliti se někdy k reprodukcím; ale ty musí býti vzorné, všechno prostřední jest vymýceno. Reprodukce připouští jen v pokročilém stadiu a *vedle* originálův. Náhradou za ně hledá takové způsoby otiskovací techniky, která originál úplně nahrazuje (facsimile, orig. lithografie).

2. Uměl. paedagogika vychovává jen na základě přímého názoru a bezprostředního dojmu. Potřeby esthetiky ve škole neuznává, dějiny umění, které nejsou než jakási grammatika uměl. života, jmenování dat a umělecko-historické anekdotářství zcela zavrhuje. Neučí o umění, nýbrž učí umění viděti, slyšeti, vnímati.

3. Uměl. výchova sdružuje se těsně s poznáváním lidské duše a hledá především v psychologii dítěte svou pevnou pedagogickou basi. Hledí zaujmouti dítě již v domě otcovském, prostřednictvím matky, za prvních nejživějších dojmův. Ale varuje se předčasně sdíleti s ním dojmy, které by pravidelný vývoj rozrušovaly. Se zřetelem k rostoucí vnímavosti dítěte vybírá umělecký materiál, aby přirozeným pořadem dojmů smysly se tříbily a obrazotvornost povzbuzovala. Zavrhuje všecko prázdné mluvení a naučené opakování, cení jen opravdu prožité a procítěné a nucena jest tak co nejlíže přimknouti se k povaze jednotlivcův; jest individuální. Protože nejdůležitější úkol v jejím působení připadá osobnosti učitelově, předpokládá zvláštní výběr učitelů, ale těch nemůže pak uniformovati úzkými předpisy, nýbrž ponechává dosti volnosti jejich uměleckému cítění i paedagogickému taktu. Svě uvádění do umění počíná od známého, blízkého, vrozeným citem mladé mysli nejdražšího a staví v této skupině počitkův a dojmův pevný střed pro všechno obohacování další; upevňujíc tím pudové kořeny, jimiž jest jedinec srostlý s půdou, z níž posel, budí v něm smysl pro rázovitost a obsah národního života, posiluje jeho rozvoj a buduje samostatnou národní kulturu.

4. Uměl. výchova zůstává si vědoma jediné své úlohy: vychovati útlou duši k esthetické vnímavosti. V tomto omezení nestaví se nijak nepřátelsky proti druhým paedagogickým a kulturním činitelům, především proti mravnímu vedení, neztenčujíc jejich významu a varujíc se toho, aby zkrátila jejich blahodárné působnosti ve svůj prospěch. Žádá však, aby vedle vzdělání intelektuálního a mravního uznáno bylo vypěstění esthetického citu, jak pravil J. Lange na drážď. sjezdu, za doplnění života, kterého člověk nezbytně potřebuje k harmonickému vypěstění všech svých sil. Docela však není úmyslem uměl. výchovy, aby snad obor umění v životě přes míru se rozšířil neb aby daleko větší počet mladých lidí přiváděla na dráhu uměleckou. Právě naopak, přísnější výbor nastane rozšířením správného názoru na umění a výminečnost toho zjevu, jakým jest pravý, Bohem nadaný umělec.

* * *

Ideje umělecké výchovy platí pro vzdělání mládeže vůbec, tedy pro všechny školy. Úkolem prvním bylo je přehlédnouti; úkolem druhým vyvoditi z nich dedukce pro gymnasia. Převažuje-li v referátě ideové nad konkrétním a přímo praxi školské určeným, jest příčinou toho nevyvinutý dosud stav hnutí; teprve ze společné práce, k níž třeba přikročiti, vyjítí může systematický útvar. Jednotlivé součástky onoho celku, který umělecká výchova představuje, mohou již dnes bez váhání do školy býti uvedeny; jinde není než spor a nejasnost mínění. Přesné uvědomění vůdcích ideí jest nutné, nemá-li se na obtížné cestě ku praxi školní vlastní cíl ztratiti s očí. Jen určité, principiální stanovisko může zachovati jasný přehled pro další postup; udržíme-li je, pak mnoho, v čem hrozily zdánlivě největší obtíže, rozřeší se samo sebou.

Připomeňme si ještě jednou celkový význam paedagogického hnutí slovy, kterými je charakterisoval Lichtwark na drážďanském sjezdu: »Požadavek umělecké výchovy nevystupuje jako ojedinělý zjev, nýbrž jest od prvé své hodiny nerozlučně spojen se současně jasně formulovaným voláním po mravní obnově našeho života.« Snaha po zušlechtění mravním jest požadavek tak všeobecný, že žádný věk, žádná škola nemůže z něho býti vylučována. »Bezvýminečně má každé dítě,« rozšiřuje názor ten Liberty Tadd, »právo na rozkoš, která plyne z vnímání krásy v přírodě a umění. A my povinnost ukázati mu, jak má ve světě kolem sebe viděti dobro, pravdu a krásu!« Vskutku se také nejintenzivněji ku pěstění uměl. paedagogiky hlásí škola obecná; i u nás pokročily snahy ty daleko nad problematické začátky. Školy vyšší musí tedy o své působení, o svou látku děliti se se školami elementárními jako při vyučování jazykovém i věcném. A mezi nimi zase žádná nemůže býti vylučována z účastenství na povznesení kulturního života. Opakuji po G. Perrotovi slova, jimiž ve své »L'histoire de l'art dans l'enseignement secondaire« (Paříž 1900) hájí francouzských gymnasií, aby proti l'enseignement secondaire moderne nebylo zkracováno o přístup k umění výtvarnému: »Bylo by možno, aby tito mladí lidé byli odsouzeni k té zřejmé inferioritě, aby, jediní ze své školské generace, vstoupili do života s očima a duchem zavřeným pro umění, aby zůstali jediní cizí celému světu citův a ideí, do kterého byli zasvěceni jejich šťastnější soudruhové?« Se snahou, aby gymnasium otevřelo se vlivům a methodě uměl. paedagogiky, kráčí ruku v ruce snaha, aby se tak stalo

co nejdříve. Vede k ní důvod, který platí sice jen pro toho, u koho jest přesvědčením, ale pak rozhoduje: význam věci, obohacení příštích generací, o něž nemáme právo je zkracovati. Za druhé i pokrok, jež činí idea na škole obecné, nutí gymnasium, které přece zůstává stále ještě školou ideálu humanitního, tedy harmonického rozvinutí lidské bytosti všeobecným vzděláním, aby hledělo vyrovnati se s onou i s duchem doby. Třeba tedy hledati cestu co nejkratší. A ta jest dána. Na základě organizační osnovy, na níž při každé reformní snaze osvědčuje se slovo p. dv. rady Huemra, pronesené při posledním sjezdě německých profesorů středošk. ve Vídni, že „ještě nyní, po 50 letech, právem označena býti musí za moderní“; na základě vyučovacích instrukcí, které ponechávají dosti místa, aby umění vnikalo do školy a myslí žákův. Jest vlastním úkolem referátu s tohoto stanoviska přehlédnouti v nejstručnějších obrysech stav dnešní a dáti zcela skromné podněty k vytváření poměrů možných v budoucnosti.

A. Nejlépe jest postaráno na střední škole v tomto směru o jazyk vyučovací. Způsob, jakým se dnes prostředkuje mládeži ve vyšších třídách poznání krásné literatury, představuje asi vzor, k němuž dovedeny býti mohou druhé obory umění. I o vzdělání učitelstva středoškolského jest v té věci postaráno, proti starší době grammatické a literárně-historické zaručují novější stolice literatury všeobecné, české a slovanské stálý pokrok. Horlivé snahy a vynikající studium v oboru pěstění krásné literatury ve škole, o němž svědectví vydává i „Věstník“ i jednání tohoto sjezdu, zachovájí si jistě vždy tolik svěžesti, aby dosavadní propracování nestalo se kanonem pro budoucnost, nýbrž aby vracely se vždy ke kořeni sečetlosti a kritického ocenění jednotlivcova. Záleží na ideji uměl. výchovy samé, osvědčil-li tolik síly, aby hloubkou svého názoru sepjala všechny tyto snahy, které i samy o sobě dodělaly se tak znamenitého úspěchu.

Výchovnou práci uměleckou, která i u nás již provedena, jsou také žákovské představení v Praze. Zůstávají předmětem zvláštní pozornosti jednak tím, že nutí, i pro ústavy venkovské hledati za ně náhradu, jednak vůbec cesty, kterými by tohoto velkolepého aparátu pro duševní zisk žákův co nejvydatněji bylo využito.

Mnohem méně uměleckého má v sobě vyučování jaz. mateřskému ve třídách nižších. Jsem toho vzdálen, abych dnešní stav dovolil si posuzovati. Podotýkám jen, že v duchu umělecké výchovy na př. pokaždé lyrická báseň musí podána býti mladým duším tak, aby vzbudila v nich estetické rozecouvění; a to jest kus intenzivní a jemně připravované práce. Není pochybností, že právě toto tradování nejvíce odpovídá instrukcím, str. 117 až 120, mezi jejichž prameny v té části nalézá se i R. Hildebranda „Vom deutschen Sprachunterricht in der Schule“, jedna z knih pracovníkům uměl. výchovy ideově nejbližších. Poukazuji jen na společný požadavek, aby předem učitel přednesl báseň, čímž často více podá žákům než nejvýraznějším výkladem. Ale ani naše čítanky nejsou pro toto umělecké stanovisko připraveny; bylo by pak prvním požadavkem, aby odpadlo z nich všecko, co nemá vysoké hodnoty poetické, ale takové látky aby tam pak byla zásoba, která by učiteli postačila. V jednotlivých našich čítankách není jí ani tolik, aby učitel, který v poetickém přednášení vidí úkon vážnější než pilné memorování, vybral z nich několik deklamací. Také na to dosud marně čekáme, aby hojnost naší básnické tvorby vykrystalisovala se nám v řadu básnických drahokamů, které by žáci na-

vlékali si od třídy k třídě na šňůru své paměti a odnášeli tak i z neukončených studií v duši bohatství poetické krásy; u jiných národův, jak známo, jest již škola takto opatřena. — Konečně podotýkám, že také v cizině reforma s hlediska uměleckého obrací se hlavně proti obvyklému *obsahu* čítanek.

Avšak přece k jednomu úkolu třeba co nejdříve přistoupiti. Jest to vyčištění žákovských knihoven. »Ústř. spolek česk. profesorův« podnikem loni v život uvedeným učinil pro četbu vyšších tříd, co učiniti mohl. Pro odbory nižší třeba rozhodného počínu, který souvisí s otázkou literatury pro mládež. V Anglii jest četba mládeže v kolejích zcela jiných než u nás, ve Francii a Itálii usilují o lepší poměry mužové toho literárního významu jako Anatole France a Ed. de Amicis. V Německu způsobilo obrat vystoupení Wolgastovo 1896, jehož spis »Das Elend unserer Jugendlitteratur« dopomohl k vítězství zásadě, že »spis pro mládež v básnické formě má býti pravým dílem uměleckým«. Můžeme se pyšnit, že u nás 15 let před Wolgastem vystoupil muž, který odhalil celou mělkost té četby, která jest obyčejně jedinou pseudouměleckou stravou našich dorůstajících dětí. Ve Vlad. Šťastného »Obzoru« r. 1882 str. 145 a násl. doložil slov. p. šk. rada Fr. Bartoš, jak bez ceny jest specifická literatura pro mládež, jak zhoubné jsou její vlivy na vyspívání mládeže a výběr pozdější četby, a ukázal na způsob, jak napravit tento úpadek. Četba této studie uvede na přísné kritické stanovisko vůči obvyklé dětské literatuře, které v nižších odděleních žákovské knihovny způsobí pravou spoustu; ale mezery dají se nahraditi jednak knihami v poslední době vydanými, jednak uvedením v život edicí, po nichž zvýšené stanovisko kulturní i umělecké volají.

Také pro četbu básnických autorův klassických není v požadavcích stanoviska uměleckého vlastně nového nic. Je-li zde nepoměrně tíže všechny žáky připravit ku vnímání uměleckého, jest toho příčina jednak v obtížích, jež způsobuje sama řeč, jednak v té vzdálenosti ideové, kulturní i formálně slohové, která dělí svět starý od našeho. Nelze nicméně zapřít, že nedosáhne-li se tohoto cíle, jest účel, jemuž slouží četba antických autorův, na polovici zmařen.

B. Hudba není pevnou součástí gymnasiijní výchovy. Za nestejnosti, s jakou se vyučuje nepovinnému zpěvu, jsou všechny návrhy na umělecké povznesení tohoto předmětu zbytečné; bylo by třeba změny od základu. Avšak při dobré vůli a odborném vedení mohlo by se umělecké stanovisko uplatniti i v tomto vyučování, i v produkcích, žáky pořádaných. Prozatím lze především doporučiti, aby žákům smysl pro hudební krásno vštěpován byl návštěvou koncertů, které ovšem provázeny býti musí přístupným výkladem.

C. Vlastním středem, o který se snahy o uvedení umění do školy točí, jest umění výtvarné. Čím více bylo dosud zanedbáváno, tím méně zužitkovaný poklad v něm leží, tím více úsilí potřeba, aby vzbuzeno bylo pro ně porozumění. Dnes, kdy uměl. výchova jest na postupu, vidíme rozhlížeje se s příznivějšího stanoviska vidíme, že i tento obor nebyl u nás nezpracován ani v nejnepříznivějších dobách. Předním pracovníkem na poli tom byl u nás p. c. k. gymn. ředitel dr. J. Novák; mimo jiné velmi poučné práce ukazují k jeho článku »Umění výtvarné na gymnasiích« v »Paedagogiu« z r. 1885, kde konkrétní látka sebrána s takovou úplností, že ještě nyní nepotřebujeme než z ní čerpati. Mnoho děkujeme

také p. c. k. prof. a konservatoru Branišovi, jehož soustavný článek »Dějiny umění výt. na škole střední« vyšel v »Kroku« 1890. Z téhož roku jest programový článek p. profesora T. Šíleného, z r. 1898 studie p. prof. dra F. Peroutky »Antika, my a naše gymnasia« v »Naší Době«. Kdežto však i Šílený i Braniš*) zůstávali ještě na cestě systematické, historické, jest působení jednoho muže zárukou, že i bez cizích vlivů byly by se u nás vyvinuly výchovatelské názory dnes všeobecně uznávané: jest to p. prof. dr. Hostinský. Jako ve svém návrhu na reformu střední školy v »Athenaeu« 1891 navrhuje uvedení dějin umění do gymnasia, tak hledal vždy působení umění ve škole v jednotlivém díle a žádal (př. ve své přednášce »Umění a společnost«), aby ve styk s uměním přicházeli žáci při příležitostech, kterých poskytují jednotlivé učební předměty. To jest cesta, kterou jest naše gymnasium výtvarnému umění otevřeno. Neboť v témž smyslu připouští Instrukce užívání názorných pomůcek při vyučování klass. filologii (str. 53), zeměpisu a dějepisu (str. 141, 196, 198, 204).

Přehlédněme požadavky, které umělecká výchova činí na gymnasiu.

a) Žádá, aby na mysl žákovu již budova působila svou architektonickou krásou i uspořádáním svého okolí. Náprava dnešního stavu vymývá se ovšem z rukou paedagogův. Částí umělecké úpravy jest umělecká výzdoba učeben i chodeb. V poslední době nastal u nás i v tom směru veliký pokrok. Ovšem nevyzdobuje se dosud obrazy uměleckými, nýbrž obrazy názornými, ceny někdy slušné, jindy zcela nepatrné. Zásadní překážky proti dalšímu zdokonalování není. Jak připomeneme ke konci, bylo již se svolením vys. ministerstva povoleno upravit třídy umělecky; počátek učiněn na cvičné škole německého paedagogia v Brně. Důležitá úloha bude záležeti v tom, aby opatřen byl obrazový materiál. Takového, který přímo pro školu by byl určen a který u Francouzů, Angličanů i Němců jest již velice bohatý, dosud nemáme; ale i podniky toho druhu se již ohlašují. Bylo by nutno vybírat z uměl. reprodukcí vůbec; pokusem toho druhu, určeným pro školství obecné, bude výstava v Náchodě o letošních prázdninách.

b) Velkou pozornost třeba věnovati ilustrované knize, která dosud v knih. žákovských obyčejně byla zanedbávána. Třeba postupovati dvojím směrem: odstraňovati špatné, a toho jest mnoho, zvláště v liter. pro mládež, a opatřovati vynikající. Již zde musí býti žákům stálým vykladačem, má-li se docíliti výsledku pro život, věci znalý učitel.

c) Paralelně vyvíjela by se učitelova činnost směřující k tomu, aby vedl žáky k názoru na větší díla umění výtvarného. Naše gymnasia obrazův a soch ovšem nemají. V hlavním městě jest náhrada snadná ve veřejných galeriích. Na venkově třeba by bylo vyhledávati chrámy a soukromé sbírky. Snahy ty nemohou se omezovati na malířství a sochařství. Naopak jsou velmi významné hlasy a docela také úplně provedena učební osnova (H. Itschner, Über künstlerische Erziehung vom Standpunkt der Erziehungsschule 1901), které předávají vedení architektury a v jejím rámci předvádějí umění druhá.

*) Ale již v článku z r. 1900 »Archeologické vycházky do okolí česko-budějovického« (Výr. zpráva č. reál. v Bud.) podány naopak vzorné příklady, jak třeba se sbližovati s dílem uměleckým z bezprostředního názoru.

d) Originály musí ve škole do značné míry nahraditi reprodukce. Tu dostupujeme k oněm stupňům, kde se umělecko-paedagogický návod vyšších tříd školy střední, zvl. gymnasia, úplně odlišuje od školy nižší. Tam jde opravdu jen o vypěstování smyslové vnímavosti. Lichtwark určuje za rozhraní, kdy lze s hochy předstoupiti před výtvar malířův, asi 12. rok — tedy průměrný věk gymnasijských nováčkův; před sochy později. Reprodukce odkazuje na věk vyspělejší a do vyšších tříd gymnasijských. Ale tento materiál připouští již značné rozšíření obzoru; když by tedy u žákův nejnižších tříd vypěstována již byla vnímavost pro dílo umělecké, bylo by možno postupem studia při příležitosti, kterou dává učebná látka, prohlubovati umělecký názor reprodukcemi, vždy ovšem jen takovými, které mohou se vyrovnati aspoň Seemannovým »Mistrovským dílům výtvarného umění«. Tak vyvinula by se mimoděk ne sice systematika, ale přece seznámení s nejdůležitějšími výtvary významných dob.

K tomuto postupu může se ziskem přimknouti se obor specificky gymnasijsní, klassická archeologie ve své umělecké části. Vodítkem může býti jediný, ale důrazný pokyn známého didaktika Oskara Jägra. Varuje před užíváním ilustrovaného vydání Cornelia Nepota ve škole a ukazuje, přes přehmat v jednom směru, který zde pomíjím, správně, že žáci III. třídy daleko ještě nejsou tak pokročilí v umění dívati se a viděti, aby v nich při pozorování nějakého prostředního portretu vznikaly zvláště krásné myšlenky; teprve po dlouhé době, kdy se v pomalé, vážné práci duševní naučili lidi, věci i stavy vnitřně utvářeti, má v pěkné hodině předložen býti jejich vnějšímu oku řecký chrám, hlava Zevova, poprsí Caesarovo. Tohoto zkušeného hlasu třeba uposlechnouti; umělecký názor na antiku buditi v dětech, byla by práce Danaid — souhlasně s úvahou předešlou připadá tedy tento úkol až třídám vyšším. Že pak musí proň naše gymnasia býti všecka, ne pouze výminečně, upravena tak, jak konstatoval p. z. šk. insp. Scheindler v archeolog. komisi pro rak. gym. 3./3. 1899, o gymnasiích dolnorakouských, kde všude existují archeologické sbírky, rozumí se samo sebou. U nás bude ve snaze, opatřiti školu pomůckami pro uměleckou výchovu, potřebné schválení materiálů klassické archeologie tvořiti zvláštní kapitolu.

e) Gymnasium nemůže ve směru umělecké výchovy působiti vážně, pokud nestane se obligátním jeho předmětem kreslení, ovšem na základě reformovaném, dle psychologických a uměleckých podmínek tak jako přetvořeno dnes na př. již v Prusku. Nezastavuji se u tohoto velmi důležitého, snad docela centrálního bodu, ježto nové směry kreslení jsou o sjezdě předmětem porad odborných.

f) Cíle reformatůrů v oboru tělocviku vybírám z K. Möllera: hygienický — tělesné cvičení má učiniti tělo zdravým, silným, otužilým; estetický — tělo má se státi dokonalým, a tedy krásným výrazem vůle; ethický — má založiti a podporovati zmužilost a vytrvalost, ale také kázeň, ovládání síly, opatrnost, horlivou ochotu pomoci v potřebě; konečně národní — spojením těchto všech cílů má se povznést celek k vyššímu rozvoji své síly. — V prostředcích dává se přednost všemu cviku přirozenému, také v podobě hry, před konstruovaným náčiním; starý spor mezi fysiologi francouzskými a přívrženci cviků německých nabývá nové potavy.

g) Názor na úkol umělecké výchovy, jak se ho zastáváme, řeší sám sebou otázku učitelů. Vzdělání umělecké jest nutnou součástí vzdělání všeobecného, proto připojí se časem k odbornému vzdělání učitele každého; každému učiteli bude pak náležeti ta část, která přiléhá k jeho předmětu. Dnes ovšem naléhavá potřeba nutí, abychom si potřebného vzdělání opatřili dodatečně. O to vážně usiluje také učitelstvo škol nižších. Právě nedostatečné vzdělání umělecké jest příčinou, že na mnohé otázky umělecké výchovy hledíme se stanoviska zcela převráceného.

* * *

Sotva bylo by lze snažení, aby umělecká výchova také u nás zapustila kořeny, podnítiti účinněji, než kdyby byla mi poskytnuta možnost, abych vylíčil dnešní rozvoj její u všech kulturních národův. Při omezenosti svého referátu smím poukázati jen na zjevy, které jsou nám nejbližší. Na drážďanském sjezdě pro uměl. výchovu prohlásil 29. září 1901 zástupce pruského ministerstva kultu jménem všech přítomných delegátů nejvyšších školních úřadův jednotlivých německých států, že princip i jednání sjezdu zjednálo si pozornost a zaslouhuje úvahy německých vlád. Od té doby aspoň na uměl. výzdobu škol řada měst povolila náklad. Dne 20./12. 1901 sám německý císař v řeči k výtvarným umělcům uznal vychovatelskou cenu umění a prohlásil za jeden z národních ideálů, aby lidu až do nejnižších vrstev poskytnuta byla možnost těšiti se z krásy. V Prusku zavedeny loni na školách středních a ústavech učít, letos o velikonočních docela i na školách obec. nové osnovy pro kreslení, pracované většinou dle návrhu umělecko-paedagogických reformatořův. — V Rakousku již od r. 1889, od přednášky prof. O. Benndorfa »Über die Bedeutung der Archæologie für das Gymnasium« ve vídeňské »Mittelschule« udržuje se přičiněním, aby studium humanitní se oživilo názorem na památky řeckého a římského umění. V bukovinské »Mittelschule« byla r. 1898 pěkná debata o významu uměleckých děl v reprodukci při vyučování. Na posledním vídeňském sjezdě professorském r. 1900 umění ve škole věnována přednáška prof. R. Böcka »Meisterwerke der bildenden Kunst als Behelfe im sprachlichen, geschichtlichen u. zeichnerischen Unterricht an unseren Mittelschulen«. Od té doby nemizí již látka tato z rakouských paedag. časopisův. Prohloubené ideji uměl. výchovy poprvé k životu dopomohlo v Rakousku Brno. Tam zásluhou ředitele Moravského prům. musea uspořádána od 1./12. 1901 až do 8./1. 1902 výstava uměleckých knih a obrazův pro školu a dům. Ministerským výnosem z konce listopadu povoleno v zásadě vyzdobovati třídy uměleckými obrazy, jež k tomu účelu správou musea vybrány, a dány i methodické pokyny, jakým způsobem o působení této výzdoby na děti má býti postaráno. Mocné hnutí pro přirozenější a umělecký směr v kreslení jest dalším výsledkem probuzení smyslu pro uměl. výchovu u nás. Poslední její událostí jest přenesení berlínské výstavy »Umění v životě dítěte« do Vídně, kde v originálním obohacení otevřena pod protektorem J. E. p. ministra kultu vyuč. 20./4. Se zvláštní radostí oznamujeme, že se k ní připojí počátkem letošních prázdnin česká výstava uměleckých obrazův a knih, spojená s přednáškami o uměl. výchově v Náchodě. — Budiž mi dovoleno, abych ukončil slovy, kterými J. E. pan ministr zahajoval před měsícem vídeňskou výstavu: »Výstava má v širších vrstvách obyvatelstva i užších

kruzích vychovatelů mládeže z povolání vzbuditi zájem pro jednu z nejvznešenějších úloh a je všecky vybídnouti ke společné práci. Úloha tato jest: učiniti vnímavost dítěte přístupnou kráse, tak obohatiti a vésti jeho fantasií, oživit a zušlechtiti mysl a tím, že se pro tento účel provedou vhodná opatření jak doma, tak ve škole pro děti bohatých i chudých, učiniti massu lidu schopnou, aby účastnila se nejskvělejšího pokladu naší kultury, který nám dalo umění. Při tom nejde o vyučování, nýbrž o výchovu; umění a jeho porozumění nelze učit jako mathematice nebo dějinám. Řeči umění nemožno zjednati si nějakou esthetickou grammatikou, jí lze porozuměti a naučiti se jen od úst k ústům, jako vůbec nejhlubší city lidské duše, náboženské a mravní, nebudí se a neupevňují učebnicemi a pravidly, nýbrž jedině neb aspoň nejpůsobivěji příkladem a vlivem okolí... Kéž zdaří se slibně počaté dílo k požehnání mládeže, na níž spočívá naděje nás všech!

* * *

Po přednášce hojným potleskem odměněné byla krátká debata.

První se za slovo přihlásil p. koll. Jos. Vacek z Příbramě a poznamenal toto:

Je mi s podivením, že pan přednášející ani slovem nevzpomenul vyučování tělocviku, které má v té příčině ještě větší význam než vyučování zpěvu. Jen si vzpomeňme na nesčetná díla umělecké ceny, která vzala vznik v Řecku, kdež tělocvik tak pěstován byl. Zajisté že musíme všichni uznati, že tato věc alespoň zmínky zasluhovala.

Po něm se chopil slova prof. dr. Fr. Čáda z Prahy a pravil:

Velectění pánové! Jsem povděčen velice panu koll. Patočkovi za to, že na našem sjezdu přivedl na přetřes tuto věc dnes opravdu akutní, ježto celá tato otázka dospěla takové palčivosti, že o tom v širším publiku nemají ani tušení.

Umělecká výchova vzešla ze tří pramenů, ze studia psychologie dítěte, potom ze studia psychologie vůbec, a z kruhů uměleckých. K nám ty proudy hned nepřišly, až teprve, když obšírně o věci se jednalo v Anglii, ve Francii a Německu; u nás obrátily pozornost k sobě, až když návrhy Lichtwarkovy se rozšířily a nabýly konkrétní formy. Mohli bychom říci, že je to sice hanba, ale na druhé straně můžeme zase čerpati naději, že konečně i u nás s celou věcí se pohne, poněvadž cokoliv se ujme v sousedním Německu, o tom je naděje, to že také ujme se u nás. A proto nemohu, pánové, než souhlasiti se všemi body resoluce. Upozorňuji na tuto věc: Celá ta otázka umělecké paedagogie čili výchovy je zkrátka vědomí veliké mezery v paedagogice nejen v praxi a nejen snad u nás, nýbrž všude a v theorii vůbec, mezery, kterou lze stručně charakterisovati takto: Posavadní paedagogika v theorii i v praxi obracela se skoro vesměs jen k intelektuální stránce člověka. Teprve za naší doby začala se pěstovati v paedagogice více otázka vůle a charakteru. Cit, pánové, teprve v poslední době jako oukropeček se hlásá též v paedagogice. To je ten moment ve výchově umělecké, že se hlásí nutná potřeba citu především — a to se nejdříve cítí — citu krasovědného, aesthetického. Pan referent v první polovici svého referátu dobře upozornil, že je celá řada oborů i v dnešní organizační osnově a v celém plánu učebním, kde je možno navázati. Není potřeba celou věc dopodrobna vykládati. Myslím, že cesta, kterou můžeme se tohoto cíle, pokud je vůbec splnitelný, domáhati, jest ta, když se věc skutečně učiní předmětem péče Ústředního spolku českých profesorů, sice jinak můžeme míti tu hanbu, pánové, že nás učitelstvo obecných a měšťanských škol předhoní, neboť to se již vážně ujímá této otázky. Jestliže kde, tož právě na střední škole je potřeba svrchovaná buditi cit aesthetický. Tím se nemyslí vychovávat ze žáků nějaké umělce, malíře atd., abychom je naučili co možno požívat uměleckých krás a ceniti umělecká díla, neboť dnes ohromný počet lidstva nedovede se ani na umělecká díla dívat, nejen proto, že nemá dostatečné přípravy theoretické, ale že nemá vůbec ani smyslu pro to.

Většina z nás, mohu říci 99 proc., začala se učit chápat a požívat umělecká díla teprve v dospělejším věku. Na středních školách, a to není výtkou speci-

eině naší české škole, nikdo z nás k tomu nebyl veden, a tak každý byl nucen teprve v pozdějším věku mezeru tu vyplnit.

Je tu, pánové, celá řada úkolů podrobných. Upozorňuji na jeden. Tu zase se pociťuje ten veliký rozdíl mezi velkoměstem a venkovem, mezi hlavním městem naším a venkovskou střední školou. V Praze bude zajisté možno realizovati věc tu asi dříve, ale ani na venkov se nesmí zapomínati. A tu myslím, pánové, na analogii feriálních kolonií. Doporučovalu by se zajisté připojení k těm vycházkám rozmanitým také ten úkol, aby se pamatovalo na to, aby se takové vycházky pořádaly také do hlavního města ne za účelem zábavným, nýbrž za účelem studijním.

Nemohu, pánové, pro krátkost času více uváděti, i připojuji se úplně k referátu podanému (Výborně! Potlesk.)

Předs. řed. Starý: Přeje si ještě někdo slova?

Referent prof. Patočka: Děkuji srdečně panu dru. Čádovi za laskavost, a jakou se ujal věci, o kterou nám nyní jde. Co se týče výtky druhého pana kolegy, upozorňuji, že jsem sotva jednu desetinu ze svého elaborátu mohl pro krátkost času uvést, že partie o tělocviku v referátě mem neschází a že tělocvik jest tam respektován take náležitě. Až referát bude publikován, tedy se o tom bude moci přesvědčiti. Rovněž, co se týče psychologického poměru výchovy umělecké k citu a co do paedagogického významu jest tam věc vyložena.

Předseda dává pak hlasovati o resoluci prof. Patočkou navržené a jednomyslně přijaty tyto these:

I. Umění ve škole není nový předmět, nýbrž výchovatský princip, roznoecenný se vzděláním vědeckým a mravním.

II. Přiležitosti, kterých poskytují Instrukce pro působení umění ve škole (ve výt. jaz. česk., jaz. klasickém, zem. a dějepisn, kreslení, tělocviku) hnutí všestranně vynátkováno.

III. Škole třeba opatřiti potřebné vyučovací pomůcky.

IV. Při «Středním spolku č. professorů» zřízen bud odbor pro uměl. výchovu, jehož úkolem bude upravit metodu i materiál umělecko-pedagogicky tak, aby se přizpůsobil dnešní organizaci střední školy.

Potom místo řed. Ed. Ouředníčka z Brna referoval prof. Jaroslav Karásek z Brna o tom:

Doporučuje-li se posavadní způsob vyučování dopoledne i odpoledne?

Poslednímu desítiletí minulého století náleží zásluha, že zanechalo století dvacátému vzácné dědictví, totiž zvýšenou péči o zdraví mládeže a že věta «Ve zdravém těle zdravý duch», neodřikává se již jako prázdná fráse bez skutečného pochopení.

Potěšitelný obrat tento počíná hlavně známým výnosem ministra bar. Gautsche z r. 1890, který Němci nazývají »Spielerlassem«. Tím poprvé úředně nejen uznáno, ale i důrazně doporučeno vyrovnávání škodlivých účinků sedavého života mládeže školní a to pohybem, tělocvikem a hrami. Od této doby nastává u nás vývoj her mládeže a i příznivější časy vyučování tělocvičnému. Kdežto dosud bylo vyučování tělocviku povinným pouze na 5 gymnasiích v celém Rakousku, nyní jest zavedeno na 45 ústavech, totiž 21%. Her před tím nebylo vůbec, ba bylo charakteristickým znamením doby tehdejší, že pálka v ruce studentově považována byla za cosi nečestného. Dnes není téměř střední školy, aby alespoň jednou za týden neposkytla mládeži své příležitosti k proběhnutí na rejdišti.

Nastává otázka, je-li tím pro otužení mládeže a vyrovnání škodlivých účinků sedavého života učiněno dosti. Představme si život takového 12 až 13letého dítěte, a to v poměrech nejpriznivějších. Dopoledne stráví ve

škole celé a po krátké přestávce polední odpoledne zase dvě, po případě tři hodiny, což činí dohromady 7 hodin. Sotva však vrátí se domů, nastává mu práce nová, příprava na druhý den. Praví-li Instrukce, že vyučování má býti tak upraveno, aby žák na nižší střední škole a sice schopností prostředních mohl býti s přípravou hotov za tři hodiny, znamená to ve skutečnosti zajisté nejméně čtyři, a to jest dohromady již jedenáct. K tomu přijde ještě nějaká ta hodina vedlejší, frančtina, těsnopis, zpěv, piano, housle, po případě u větších ještě velmi často vyučování soukromé a tu nechybím zajisté, řeknu-li, že naše mládež, mírně počítáno, pracuje denně, alespoň v plných dnech dvanáct, pravím *dvanáct* hodin, a to práce duševní, namahavé, úmorné, a co více ještě a horší, práce, při níž skoro veškeren čas se prosedí.

Viz př.: Dělnictvo domáhá se práce osmíhodinné, a není pochyby, že budoucnost jim přání toto splní; a to jsou lidé dospělí, pracující pouze tělesně, a po většině zcela automaticky. Ale mládeži naší, jež se teprve vyvíjí, druhou, vlastně lépe řečeno pravou přirozeností jest, aby běhala a skákala, a tato mládež musí denně prosedět u knihy v úmorné práci dvanáct hodin a to velikou část v noci, při osvětlení a často v poměrech, jež vzpírají se všem požadavkům zdravotnickým.

Kromě toho má nynější směr vyučování, jenž především vyvíjí u mládeže hloubavost, i ten následek, že mládež mnoho čte, ba neváhám říci otevřeně, *příliš* mnoho čte a tak i poslední volnou chvíli, které nezabavuje pro sebe škola, ubíjí u knihy, ať poučné nebo zábavné.

Jest chybným názor, že nynější úpadek tělesné zdatnosti mládeže, zavinila *pouze* škola. Špatná výchova v rodině hned v mládí nejtítlejším, dědičná zatížení následkem nepřiměřeného života pohlavního, po případě i alkoholismu rodičův, dále předčasné kouření, leckdy i život hospodský a prostopášnosti pohlavní mládeže samé jsou činitelé, kteří svorně se sedavým životem ve škole podkopávají zdraví mládeže. Všecko to podporováno jest volnějším vývojem života společenského i rodinného v poslední době, uvolněním ohledů v písemnictví a umění a zejména jistým směrem ve výchování samém a to hlavně mládeže dospělejší, jenž prázdnými hesly a falešným povýšením individualismu svádí mládež k domněnku o předčasné duševní dospělosti a tím i k rozervanosti a k opravdovému bankrotu duševnímu i tělesnému v letech, kdy my začínali teprve nakukovati do světa, ovšem se zásobou energie a chuti k práci.

Ale škola jest především povolána, aby kráčela v čele činitelů výchovavacích; podaří-li se zde provésti pronikavější nápravu, nezůstane bez účinku ani na rodinu a celý ostatní život veřejný.

Všem těmto škodlivým činitelům má se čeliti pouze dvěma hodinami tělocviku týdně, pravím za týden a jednou nebo dvakrát za týden proběhnutím na rejdišti. Že jest to proti *dvanáctihodinnému* sedění *dennímu* příliš málo, že jest to poměr nezdravý a nepřirozený, nebude zajisté popírati nikdo a jest jisto, že nedá se též udržeti ani do budoucnosti nepřilíživě vzdálené.

Všichni opravdoví a prozíraví přátelé mládeže a rozvášní hygienikové školní shodují se v tom, že ve výchově mládeže musí se státi rázný a rozhodný obrát, nemá-li lidstvo v tělesné zdatnosti poklesnouti ještě více. Obmezení práce školní, vlastně hlavně sedavého života, neboť ani ne tak namáhání duševní, jako hlavně sedění zdraví mládeže poškozují, tak aby zbylo

více času na osvěžení a především na cvičení tělesná, jest tedy jejich předním požadavkem. Dvě hodiny *denně* nikoliv odpočinku, nýbrž vydatných cvičení tělesných jest minimum, jehož vedle mnohých hygieniků dožaduje se vídeňský dvorní rada dr. Gruber. Dožadují se ho nejen na prospěch zdraví, ale i vyučování samotného. Jest jisto, že s mládeží, která den před tím na hřišti řádně se vyběhá a následkem toho dosti a zdravě se vyspí, pracuje se ve škole mnohem lépe a vydatněji, než s předrážděnými peciválky.

Řádné provedení tohoto požadavku není však možno bez snížení počtu hodin, jehož dovolávají se rovněž všichni hygienikové školní. Že k tomu dojde, není pochyby. Jest mým pevným přesvědčením, že v každém předmětu vyučovacím, tak řečeném vědeckém, jest dosti látky, kteráž by se mohla vypustiti bez jakékoliv škody vzdělání věcného i formálního. Avšak příslušníci všech odborů hájí předměty *svoje* a ukazují na zbytečnosti v odborech druhých, a tak, ač všemi uznává se přetížení žactva, nedochází se ke shodě, kde by se mělo ubrati, a uplyne zajisté ještě mnoho vody, než dojde k opravdové, rázné a pronikavé nápravě.

Jest však ještě jiný způsob, ovšem jen jakási výpomoc z nouze, jak zjednati mládeži volné chvílky k osvěžení a otužení tělesnému; totiž soustředění vyučování pouze na dopoledne, nebo-li vyučování na jednu zápleť.

Dosavadním rozdělením vyučování na obě odpůldne zabere se vlastně celý den. Mládež, zejména bydlí-li dále od školy, odchází do ní z rána a přichází na večer, načež jest nucena zasednouti zase ke přípravě na druhý den. Přestávka polední není vlastně ani přestávkou, neboť není tu ani řeči o nějakém odpočinku. Má-li žák jen poněkud dále do školy, a jsou zvláště ve větších městech mnozí, kteří musejí jíti jistě půl i tři čtvrti hodiny, přiběhne ze školy po půl jedné a odchází zase o čtvrt na dvě. Za zbývajících tří čtvrti hodiny musí se naobědvati a mimo to, anebo velmi často i při obědě samém dokončiti ještě nějakou zapomenutou lekci na odpůldne.

Tak v pravém slova smyslu nahází do sebe za stálého rozčilení oběd a utíká zase do školy, kde znovu zase bez odpočinku má pokračovati v práci.

Fysiologie však učí, že za trávení tělo vyžaduje klidu; kdežto činnost žaludku a střev spotřebuje pro sebe takřka všechnu životní energii odvádějící přliv krve k uvedeným ústrojím, nezbyvá jí na činnost jinou. Tím nejlépe se vysvětlí, proč tak na mnohého i z Vás, v. p., po poledni přijde dřímota; příroda pak sama dává i jinde pokyn dosti zřetelný tím že i zvíře po nakrmení obyčejně si lehne.

Nikde však nelze sloužiti dvěma pány a tak i při vyučování odpoledním trpí buď trávení a jest příčinou četných chorob, anebo klesá pozornost; nejčastěji oboje.

Na školách v Halle, kde pátráno po zdravotnickém účinku obojího druhu vyučování, shledalo se, že na školách s vyučováním v. obou odpůldnech bylo jak chlapců tak i dívek o 5—10%, více nemocno než na druhých. Na školách dívčích s vyučováním i odpoledním bylo 10—30% trpících bolením hlavy, kdežto s vyučováním pouze dopoledním jen 8 až 15%.

Mnohými zkouškami a opravdovým měřením se dokázalo, že pozornost žactva v hodinách odpoledních průměrně jest menší, a mnohem rychleji

klesá, než v hodinách před obědem. Ostatně i bez měření má v tomto ohledu každý z Vás, v. p. zajisté bohatou zkušenost, jakým mučírám podobají se školní síně v hodinách odpoledních, zvláště v létě, když tak sluníčko důkladně je vypraží a sedí-li tam tak 50—60 žáků.

Soustředěním vyučování přibude ovšem dopoledne více hodin, avšak i poslední, byť i pátá či ještě *pozdější* hodina neunaví žáků tak, jako hodiny odpolední a vždy ještě se s nimi mnohem lépe pracuje než odpoledne. Že zde mimo jiné rozhoduje i ta okolnost, že v hodinách dopoledních nestoupne v létě teplota nikdy tak vysoko jako v odpoledních, padá rovněž na váhu.

Avšak i jiných výhod poskytuje vyučování na jednu záprěž. Tak především ušetří žactvu jednu cestu do školy a ze školy, což zvláště u těch, kdož bydlí daleko od školy, anebo za nepříznivého počasí jest značným ušetřením.

Snad mohlo by se vyskytnouti tvrzení, že tato chůze do školy slouží jen k osvěžení žactva, jsouc mu nucenou procházkou. Avšak jest veliký rozdíl mezi skutečnou procházkou a chůzí za neklidné mysli do školy, kdy žák musí stále míti na paměti, aby nepřišel pozdě a obtížen jest starostí o průběh příštího vyučování, nebo zkoušky.

Výhoda uvedená netýká se však jen ústavů velkoměstských, ale i venkovských, které mívají značnou část žactva přespolního, docházejícího z okolních obcí.

Ti přes polední přestávku pobývají obyčejně ve škole, kdež se jim k pobytu tomu určuje obyčejně jedna třída, neboť zvláštní místnost jest k tomu účelu dosud asi málo kde.

Jaké obtíže však jsou s tím spojeny, o tom mají ředitelé ústavů zajiště zkušeností na zbyt. Že se shromážděným žákům po vyučování dopoledním nechce do jakékoliv práce, kdož by se tomu divil a že z takového shromáždění tak různého stáří sotva kdy vykvete cos pěkného, jest rovněž jisto.

Mimo to má toto pobývání žáků přes poledne ve škole ještě ten následek, že se školní síň nemůže provětrati a vzduch mimo to vzbouřeným prachem a výpary z různých přinesených pokrmů, chleba, sýra a p. tak znečistí, že vstup do síně k vyučování odpolednímu bývá často hrozný, tím více pak pobyt v ní.

Žáci sami a to často i z rodin, kde by tomu nemuselo býti, odbudou oběd svůj obyčejně pouze chlebem; doma pak, po příchodu v podvečer nebo večer nestojí to již za přípravu nějakého vydatnějšího pokrmu a poněvadž večere našeho venkovského lidu se skládá obyčejně zase jen z chleba nebo brambor, nemají tito přespolní hoši takřka celý týden nic jiného v ústech, než chléb a brambory.

Dostane-li některý z nich nějaký krejcar na přilepšenou k obědu, jest tu zase nejvhodnější příležitost, aby se odbyl kusem chleba nebo houskou a zbytek buď promlsal v cukroví nebo prokouřil.

Nedovolí-li se jim pobyt přes poledne ve škole, a jsou také takové ústavy, pak z potulování po městě sotva asi vykvete co lepšího.

Soustředí-li se však vyučování na jedno dopoledne, pak odpadnou všecky tyto obtíže; mimo to i rodičům samým vzniká často z toho i ta výhoda, že mohou najati si levnější byty dále od školy na obvodu města,

než by to bylo možno, mají-li se děti jejich za polední přestávku vrátiti do školy.

Ne poslední výhodou jest i ta okolnost, že v zimě odpadne vyučování za soumraku i v hodinách podvečerních, při nichž osvětlení často velmi chatrné slouží hlavně jen k znečištění vzduchu a poškození zraku.

Konečně i to spadá na váhu, že dnes alespoň ve větších městech v úřadech množí se úřadování rovněž nepřetržitě, na jednu zápleť, což nejen vzhledem ku společnému obědu, ale i celému rodinnému životu má značný význam. Rovněž tomu tak jest, stěhují-li se rodiče v letní době do okolí na letní byty své, odkudž pomocí místních drah mohou žáci pohodlně školu navštěvovati.

Hlavní a téměř rozhodující výhodou vyučování na jednu zápleť však jest, že poskytuje mládeži téměř celé odpůldne volné, anebo podle okolností alespoň více volných odpůldnů v témdni, než vyučování celodenní. Býváť vyučování skončeno podle okolností o dvanácté, po případě o jedné hodině, následkem čehož, nemá-li žák předmětů volných, má celé odpůldne pro své zotavení. Kolik tu času pro otužení na rejdišti, nebo na kluzišti, nebo i na delší vycházky a vyjíždky do okolí, i když žák učinil zadosť přípravě na příští den!

Myšlenka, soustřediti vyučování pouze na dopoledne, není již nová. Podle nařízení saského ministerstva vyučování již z roku 1873. a 1879 jest povoleno školám obecným soustřediti vyučování na dopoledne a pruské ministerstvo vyučování výnosem ze dne 12. května 1890. soustředění to rovněž připustilo.

V Německu užívá se výhody tohoto vyučování velmi hojně. Měl jsem sám příležitost v roce 1897. studovati školství v Německu; ve všech větších městech, ve Zhořelci, Berlíně, Hamburku, Altoně, Hannoveru, Brunšviku i Lipsku bylo zavedeno vyučování pouze dopolední.

Že i od té doby nezměnil se náhled o výhodě vyučování tohoto, svědčí výsledek jednání o něm na sjezdu ředitelů středních škol ve Vratislavi, na němž referent, gymnasiální ředitel dr. Buchholz vyslovil se proti soustředění; avšak shromáždění důvodů jeho neuznalo a vyslovilo se pro vyučování jednoduché.

Příčina, proč zařízení toto neujalo se dosud u nás, leží hlavně v obavě, že nahromaděním pěti hodin za sebou vzniká větší únava žactva i učitelů. Z uvedeného však vysvitá snad dostatečně, že obava ta jest bezdůvodnou.

Při obavě té zapomíná se na důležitou okolnost, totiž na přestávky mezi jednotlivými hodinami, jež jsou ostaně nutny i za jakéhokoliv rozdělení. Není to paradoxem, že za tři čtvrti hodiny naučí se více, než za hodinu a jen špatný vychovatel odměřuje výsledek své práce pouze podle času, po který ve škole mluvil.

Bedlivým měřením pozornosti dokázáno, že se žactvem nastupujícím do následující hodiny po předcházející přestávce, pracuje se mnohem pronikavěji a vydatněji, než následují-li hodiny bezprostředně za sebou. Jest to ostatně zcela přirozeno.

Proto jest nutno, aby alespoň počínajíc druhou hodinou byla za každou hodinou přestávka dosti dlouhá, a to 15 minutová. V Německu jest nařízeno, že na každou vyučovací hodinu připadá 10 minut přestávky, tedy při vyučování pětihodinném celkem 50 minut. Ředitelstvím škol však jest zůstaveno na vůli, jak chtějí dobu tuto rozdělit na přestávky, jen s pod-

mínkou, aby byla každá přestávka dosti dlouhá, aby se mohla sít dokonale provětrati. Připadá pak nejvíce na čtyry přestávky po 10, 15, 10 a 15 minutách anebo jsou-li jen tři, tedy 15, 15, 20 minut.

Že se při tomto zařízení školní síně lépe provětrají než za vyučování děleného, kdy po první hodině dopoledne a odpoledne vůbec není přestávky, jest zřejmo, zvláště je-li nařízeno, že všichni žáci musejí vyjít ze školní síně.

Na ústavech, kde počet hodin týdenních nepřekročí 30, nečiní soustředění vyučování na dopoledne obtíž žádných. Připadá pak na každý den pouze pět hodin, což v létě vyjde od 7 do 12, v zimě od 8—1.

Jistou potíž činí zde umístění předmětů nepovinných. Vloží-li se na odpoledne, zmaří se tím zase alespoň části žactva některé půldne, anebo trpí návštěva těchto předmětů. V Německu rozřešili obtíž tuto na mnohých ústavech, na př. v Brunšvíku, jenž byl ohniskem nápravy tělesné výchovy žactva, tak, že položili neobligátní předměty od 12.—1., po případě i od 1—2.

Ne tak snadno jde to na ústavech s větším počtem hodin než 30, zvláště na reálkách a školách průmyslových. Avšak i tu za dobré vůle a bez přílišné úzkostlivosti dá se to provésti, ovšem přibráním alespoň několika hodin šestých, anebo zavede-li se kombinace obojího způsobu, tak že obmezí se odpolední vyučování pouze na jeden nebo dva půldny.

V Rakousku trvá vyučování na jednu zápleť nejdéle ve Vídni a tu podle počtu hodin zavedeno jest pět způsobů:

Na *reálkách*, jež mají 1. největší počet hodin, zařazeno jest vyučování tak, že jsou v témdnu jen tři odpůldne úplně prázdné, a sice v úterý, ve čtvrtek a v sobotu.

2. *Gymnasia bez obligátního kreslení a tělocviku*. Tato mají 5 ze 6. půldnů volných od předmětů obligátních, ale za to zase na nich vyučování předmětům neobligátním, kreslení, tělocviku, zpěvu, frančtině, angličtině a těsnopisu.

3. *Gymnasia s obligátním kreslením na nižším oddělení* mají čtyři půldny prázdné; v ostatních volné předměty.

4. *Gymnasia s obligátním kreslením a tělocvikem* mají tři půldny volné. A konečně

5. *Gymnasia pouze s obligátním tělocvikem* mají čtyři půldny jenom s vyučováním tělocviku.

Z uvedeného jest patrné, že v našem sídelním městě trvá po této stránce libovolná neurovnalost a že vlastně není zde skutečného soustředění vyučování na dopoledne. Následkem toho ovšem také není z tohoto zařízení výhod, jaké přináší skutečné vyučování jednoduché, a není také divu, že i ve Vídni samé nedodělalo se takového ocenění, jakého skutečně zasluhuje.

Veškeré nejnovější zdravotvědy — odkazují jen ke »Schulgesundheitspflege« od Schmidt-Monarda z roku letošního — posuzují však zařízení toto příznivě a to nejen se stanoviska zdravotnického, ale i vyučovatelského.

Druhá příčina, proč rozdělení toto nesetkalo se dosud u nás se žádoucím příznivým přijetím, jest obava učitelstva samého před hromaděním vyučovacích hodin za sebou. Avšak totéž co platí o hodinách odpoledních o žactvu, platí i o učitelstvu. Jisto jest, že i třetí, po případě i z nouze

čtvrtá hodina snáze se odbude, než první odpoledne. Stálo by opravdu za badání, kolik viny na chorobách žaludečních a j. má námaha s vyučováním v době paren. Mimo to i přestávky mezi vyučováním neslouží jen ku zotavení žactva, nýbrž i učitelstva a lze zajisté s důvěrou očekávat, že i u nás bude učiněno opatření, aby za každou hodinou byla náležitá přestávka, počínajíc druhou hodinou alespoň desetiminutová. Mimo to i celé volné odpoledne poskytuje mnohem více příležitosti k důkladnějšímu zotavení na příští den, než rozkouskované volné chvíle po celém dni.

Zvážíme-li tedy výhody i nevýhody obojího rozdělení vyučování se stanoviska zdravotnického, vychovatelského i vyučovatelského, zajisté že uznati musíme přednost soustředění vyučování na dopoledne. I navrhuji tedy ku přijetí větu:

Aby se poskytlo mládeži více volného času k zotavení a vydatnějšímu otužení tělesnému, doporučuje se soustřediti veškeré vyučování na dopoledne za náležitého užití dostatečných přestávek za každou hodinou vyučovací.

Což jednomyslně bylo přijato.

Následoval referát prof. Frant. Rutha z Prahy

»O porotní povinnosti profesorů«.

Pronesl asi toto:

Letošním rokem dolehla na nás české professory v Čechách povinnost zasedati v porotě. Že němečtí kolegové nejsou v seznamech, vyloží se § 9. zákona ze dne 23. května 1873, že ve vícejazyčných zemích hleděti jest hlavně k osobám znalým obou jazyků. Tamtéž uvedeno, že především mají vybírání býti mužové. »welche wegen ihrer Verständigkeit, Ehrenhaftigkeit, rechtlichen Gesinnung und Charakterfestigkeit vorzüglich geeignet erscheinen.« Ale podivno — nikdo z nás si toho vyznamenání nevážil a sotva lze věřiti nezaručené pověsti, že prý mezi námi jsou přecetací, kteří rádi by šli k porotě.

O prázdninách jest nám nutně potřeba odpočinku, hlavně velkoměstským kolegům venkovského pobytu; mnozí však užívají prázdnin i k studiu a velmi mnozí k cestování, jež zvláště učiteli jest velmi užitečno.

Však ani ve školním roce nejsme osvobozeni, jak jsme letos zkusili na dvou místech, v Praze a Táboře, kde se nedalo u soudu ani na stvrzení nepohřešitelnosti, o němž mluví pozn. k § 3. 1. vyn. min. k. a v. 8. dubna 1880 č. 20.297. Jak škodlivu by bylo vyrušovati učitele ve šk. roce touto povinností, o tom netřeba se šířiti ani slovem.

Zákon dosavadní mluví proti nám; kdežto v § 3. výslovně jsou vyňati úředníci a učitelé obecních škol, my jsme podrobeni, ač nosíme stejnou uniformu jako úředníci a učíme jako učitelé. I navrhuji: Ústř. spolek č. prof. spolu s ostatními spolky professorskými žádejtež vys. c. k. ministerstvo kultu a vyučování ve srozumění s c. k. ministerstvem spravedlnosti, aby se postaralo o mírný výklad zákona čili o zachování praxe doposud v Čechách bývalé a ještě stále na Moravě, v Haliči i v Dolních Rakousích prováděné, a zároveň výbor Ústř. spolku č. prof. žádejž za změnu § 3. a tím i § 4. zákona ze dne 23. května 1873, aby nikdy již nebylo možno. zákon takto v neprospěch náš či lépe řečeno v neprospěch školy vykládati

Prosím, aby pan předseda dal hlasovati o té dvojí možnosti, zejména o tom, kterou cestou bychom měli pokračovati.

Před. řed. Starý: Myslím, pánové, že v principu souhlasíme všichni s tím obojím, ale pro přítomnost mám za to, že by bylo lépe uchopiti se cesty první. K vyřízení věci druhé se tak brzy nedojde.

(Volání: Obojí cestou najednou!)

Prof. dr. Metelka: Já myslím, abychom jako resoluci přijali návrh tak, že se má hned zakročit za změnu zákona, ale zároveň nežli dojde k vyřízení té žádosti, aby se zakročilo, aby byla provozována ona mírná praxe, která dosud se provozovala.

Předseda: Tím je ovšem vyhověno i tomu, jak to pan referent mnil a jak já si to též vykládal, aby tomu bylo co možno hned pomoheno, ježto skutečně ta povinnost pro ústavy je velikou obtíží, když na př. mají 8, 4 kolegové býti povoláni do poroty a zvláště snad, jak se stalo, v době maturitních zkoušek. Kdo, pánové, s tímto návrhem souhlasí? (Hlasuje se.) Návrh ten tedy jest přijat jednomyslně. (Potlesk. Výborně.)

Čtvrtá přednáška je posunuta až za ostatní, i prosím pana kolegu *Vališe*, aby co možná krátce přednesl svůj referát, ježto je již $\frac{1}{2}$ 12. hod.

Následoval referát prof. J. *Vališe* z Valaš. Meziříčí

O změně zkušebního řádu pro kandidáty professury.

Zněl takto:

Citelný jeví se nyní nedostatek suppl. učitelů, zvláště zkoušených. Avšak prostředky, kterých se dosud užívalo na odstranění zla toho, zdají se mně býti nedostatečnými.

Lákati stipendii posluchače na fakultu filosofickou zdá se býti proto povážlivým, aby se nedávalo zapsati mnoho posluchačů bez lásky k dotyčnému odboru, bez lásky ke stavu učitelskému. Stipendia buďte pro chudé posluchače ovšem co nejčtetnější, aby i chudým studia byla přístupna. Ale ať při tom stipendistům není obmezována volnost věnovati se povolání, k němuž mají chut.

Též ty prostředky, jimiž se nyní dohánějí nezkoušení supplenti ke skládání zkoušek, totiž renumerace o 20% menší a nezapočítávání let supplentských beze zkoušky do stabilisace se neosvědčily. Místo aby supplentů nezkoušených ubývalo, ještě jich přibývá. Roku 1896 bylo v naší polovici říše vedle 225 zkoušených tolikéž nezkoušených. (Statistické výkazy Jana Neubauera z r. 1896. Srovn. stenogr. protokoll poslan. sněmovny ze 27. list. 1896 str. 27501.), ale dle doznání J. Exc. pana k. a v. ze dne 21. března t. r. v jediné Haliči učí nyní 274 nezkoušení supplenti. Má-li se léčiti zlo, především jest odstraniti kořen zla.

I za normálních poměrů, kdy kandidáti professury nejsou přetěžováni ještě suppl. učením, i tenkrát při zkouškách státních objevují se kandidáti starší než na př. u právníkův. Není toho příčinou průměrná menší píle filosofů než juristův, nýbrž nepraktický způsob zkoušek našich.

Žádný upřímný přítel školství středního nebude se přimlouvati za umenšení látky zkušební. Neboť má-li školství naše na žádoucí úrovni se udržeti, musíme míti učitelstvo vědecky pokud možno nej kvalifikovanější.

Ale *způsob* zkoušek nezdá se mi býti případným a proto dovoluji si slovutnému shromáždění podati tento návrh resoluce:

Zkoušky státní buďtež rozděleny ve 2. První státní zkouška necht se skládá po 2. roce studia filosofického, druhá po 4. roce.

Na odůvodnění návrhu toho dovolil bych si uvést tolik:

Při nynější době jediných zkoušek — až po absolvování university — ne vždy všichni posluchači filosofie hned od prvního roku ke zkoušce se připravují. Mnohý si řekne: Pán Bůh vysoko — a zkoušky ještě daleko! Leží už celkem v povaze mládí jakási náklonnost k lehkomyšlnosti a lehkosti se v ní upadá, není-li bezprostředních pobídek k přičinlivosti. Ale i svědomitější posluchači zbloudí někdy na zcestí. Studují, vlastně čtou knihy a spisy, mnoho času tím ztratí, aniž valně získají.

Kdyby však kandidát hned po 2 letech musil klásti účty ze své dvouleté práce, kdyby na tu dobu měl předepsáno určité pensum, jako mají právníci, jistě že by se studovalo intenzivněji, a což ještě důležitější, účelněji. Činnost posluchačů by se nerozptylovala, jak se často děje, nýbrž soustředila by se na předepsaný obor studia. Ve 3. a 4. roce pak, máje už první státní odbytu, klidně by se mohl oddati látce pro 2. státní zkoušku.

Proto právě zkoušky naše jsou tak těžké, proto mnozí nedostudují anebo dostudují pozdě, že při jediné zkoušce se musí vykázáti tím, co nastudovali za celé studium universitní, za celé quadriennium. Čemu se kdo v prvním roce naučil, ve čtvrtém to už zase zapomněl, musí to studovati znova a tak to jde do kolečka. — Kdyby právníci nebo medicové ze vši látky najednou zkoušky skládati měli, řekli by. Toť nemožno, toť nad síly ducha lidského, aby v jediném okamžiku v paměti člověk choval, co ve 4—5 letech nastudoval. Quantum předepsaných vědomostí jest pro kandidáty medicíny a práv přibližně stejné jako u nás, ale poněvadž zkoušky mají rozděleny, mají je tím u vysoké míře též ulehčeny. Proto by se to doporučovalo i velice u nás a proto podal jsem návrh resoluce, aby zkoušky byly rozděleny.

Na universitě pak ty přednášky, které by přiléhaly k první státní zkoušce, musily by se absolvovati vždy ve dvou letech, rovněž i přednášky přiléhající ke státní zkoušce druhé. Když dříve bylo lze absolvovati všechny přednášky na filos. fakultě za triennium, bylo by to možno i za biennium, ovšem ve 2 odděleních. Kdyby však tu a tam nynější počet universitních profesorů a docentů nestačil, o něco málo by se rozmnožil. Ostatně ani nyní nepřednáší se vše, čeho se při zkouškách požaduje; kandidáti jsou namnoze odkázáni na pomůcky tištěné. — Přednášky by ovšem 1. a 2. ročník navštěvovali vždy společně, jakož i společně ročník 3. a 4.

(Referát přijat potleskem a voláním výborně.)

Předseda. Přeje si někdo slova?

Dvor r. prof. dr. Strouhal. Velectění pánové! Všeobecný souhlas, s kterým se potkal výklad právě přednesený, dává mi na uvážení, že zásada *«audiatur et altera pars»* v této příčině mi nepřinese žádného vděku. Přece však jsem si dovolil vyžádati si slova, abych ukázal, že tato resoluce se sice pěkně poslouchá a že zejména poukázáním na analogii u právníků a mediců velmi získává, kaptivuje, že však, jakkoliv věc vypadá jednoduše, konkrétně za daných poměrů provést se nedá, a že by znamenala ve svých důsledcích ztenčení studia filosofického na biennium. Při důležitosti této věci, při interessu, který o to vidím, dovoluji abych celou záležitost podrobněji vyložil. Fakulta filosofická je povahou svou něco docela jiného, než medicinská a právnická; studie na fakultě právnické a medicinské jsou docela určité, jsou jednotné. Tady se všichni berou jedinou cestou docela přesně vyměřenou, tady se může říci určitě v prvním roce všichni studují to a to, v druhém to a to atd. Takové uniformity na naší fakultě není a nemůže být. Uvažte si, pánové, to velké množství předmětů a rozmanitých skupin. Vezměme konkrétní příklad! Dejme tomu, že někdo

je klassickým filologem, že studuje latinu s řečtinou pro vyšší gymnasia. Kterou pak zkoušku má dělati napřed? Snad latinu? Má tedy s latinou býti za dvě léta hotov a v 3. a 4. roce studovati pouze řečtinu a latinu nestudovati, či naopak? Vezměme matematiku a fysiku! Má někdo za dvě léta celý obor matematiky obsáhnouti a dělati zkoušku z ní dříve, aneb napřed za dvě léta prostudovati fysiku bez matematiky? Je to možná, pánové? Nebo máme skupinu češtiny a němčiny, nebo frančtiny a němčiny atd. Všechny obory tyto musily by ve dvou letech býti úplně probrány, což by znamenalo buď zdvojení práce při silách dosavadních anebo zdvojení sil professorských. Považte dále, jaké komplikace by vznikly z toho, kdyby někdo z toho předmětu propadl. Co by měl potom dělati? Směl by studovati dále, či musil by, než by zkoušku opravil. ve studiích ustati? Nebo dále komplikace, kdyby někdo přišel z techniky — a na to technické také mají právo — kdy pak ti by směli ty zkoušky skládati? A smělo by se někomu brániti, když by prohlásil, že za dvě léta — za biennium — prostudoval *oba* své hlavní předměty, aby se nehlásil ke zkouškám? Pak by tedy studium bylo redukováno na *biennium*. Pánové, nynější řád zkušební je zjednodušen tak dalece, jak se vůbec zjednodušiti mohl. O všech těchto věcech bylo podrobně uvažováno. Když byl tvořen nynější řád zkušební, byly také tyto věci brány v úvahu. Poněvadž se pak ukázalo, že to není možno jinak provésti, leč by se studia redukovala na biennium, proto se musilo zůstati při starém. Jak věc nyní jest, není třeba, aby supplemt byl bez zkoušek, poněvadž může během studií udělati si všechny domácí práce. Na konci posledního semestru může býti tedy úplně hotov s pracemi domácími. Jednu práci může si udělati během studií v semináři, druhou v posledním semestru, kolloquia paedagogická a didaktická může dělati, kdy chce, a tedy může býti tak daleko, že v nejbližším terminu, po kvadrienniu, to je v prosinci, může složit zkoušku. Pánové, větší zjednodušení není ani možno, a myslím, že se ani nedá konkrétně provésti. Ta analogie, která se učinila mezi fakultou filosofickou a ostatními, zde naprosto není na místě. Při té veliké různosti těch oborů nedá se to provésti, zejména když jsou jiné odbory hlavní a jiné vedlejší. Uvažte dále, že mnohý častokrátě změnil během studií své obory. Začne na př. studovati němčinu a češtinu a pak se dá na frančtinu, mnohý studuje matematiku a fysiku pro vyšší, potom volí sobě fysiku jen pro nižší a přiběře deskriptivní geometrii atd. Možnost takovýchto záměn by pak též odpadla. Tedy zkrátka není zde takové uniformity jako na fakultách jiných. Opakuji ještě jednou: Návrh konkrétně, jakkoliv vypadá jednoduše, za daných poměrů provésti se nedá. (Souhlas.)

Předs. řed. Starý: Přeje si dále někdo slova? Pan professor Král.

Prof. dr. Král: Dovolte, pánové, jen několik slov k tomu, co pan dvorní rada Strouhal poznamenal a po mém úsudku správně poznamenal. Zajisté i mně jako všem návrh p. prof. Vališe by byl velmi sympathický. Kdyby se skládala zkouška na dvakrát, tedy zajisté by se mohlo i intensivněji studovati, a také výsledky zkoušek byly by snad utěšenější, než když kandidát má vše najednou, látku velice obsáhlou propracovati a pak při zkoušce dokázati, že ji zažil. Pan dvor. rada Strouhal řekl že by to předpokládalo zkrácení studií na 2 léta. Mohli bychom však skutečně takový postup dvojdílné zkoušky způsobiti, kdyby ovšem byla studia filosofická velmi radikálně zreformována. Mohlo by také zůstati quadriennium, pak by se musilo však, pánové, přednáseti jinak, než se přednáší nyní. Nyní máme na fakultě filosofické největší volnost. Při takové dvojdílné zkoušce by se nutně předpokládalo, že v prvním roce se přednáší totéž, v druhém roce zase totéž atd. Vezměme si konkrétní příklad, filologii klassickou. Když by se při první zkoušce zkoušela gramatika, metrika, při druhé literatura atd., pánové, pak by se musila také v prvním roce přednáseti gramatika, v druhém metrika, v třetím to a to atd. (Souhlas, potlesk.) To by bylo vše velmi správné, ale všechno to se rozbíjí o jednu věc. To předpokládá totiž mnohem více profesorů a následkem toho také mnohem více peněz! (Souhlas. Veselost.) Proto zajisté reforma ta žádoucí, s kterou byste souhlasili nejen vy, ale také my, není na dlouhý čas k provedení. Máme tedy dvě možnosti, buď zkrátiti studia na biennium, anebo podržeti quadriennium. Ale změna radikální celého studia tu předpokládá rozšíření sboru professorského, předpokládá mnohem více peněz, a jak nyní věci se mají, nemáme na to naděje. Proto si ani nečiním naděje, že by ministerstvo anebo vůbec rozhodující faktorové na takové upravení zkušebního plánu přistoupili. (Souhlas. Potlesk.)

Prof. dr. Groh: Dovoluji si učiniti jakýsi sprostředkovací návrh, kterým by se vyhovělo i intencím, jež tlumočil p. kollega Vališ. Promluví o klassické filologii.

Nás klassické filology ta zkouška skutečně nejvíce tíží, ježto toho máme nejvíce. Pánové z jiných odborů mohou si tu zkoušku rozdělit, poněvadž předpis jest: obsahuje-li zvolená skupina předměty hlavní a vedlejší, »ist die Theilung beliebig«. (Volání: Tak tomu není!) Poněvadž nám se však k latině a řečtině přidala ještě čeština, můžeme si my, klassičtí filologové, nanejvýše rozdělit to tak, češtinu a němčinu dělati dříve a pak latinu a řečtinu. Ale o to bychom se mohli zasaditi a to by mohlo ministerstvo povoliti, aby bylo dovoleno dělati zkoušku z latiny zvlášť a z řečtiny taktéž zvlášť! (Souhlas.) Pak není nutno rozdělovati zkoušky po dvou letech a po čtyřech letech a vyvarujeme se všemu nebezpečství, které p. dvorní rada Strouhal vytkl, a přece zůstane zachován studium vědecký ráz a při tom se klassickým filologům usnadní. Jestliže mohou matematikové a fysikové dělati zkoušku napřed z matematiky a potom z fysiky (Volání: »To nemohou!«) — mělo by to aspoň býti podle znění zákona — mohli bychom se také toho domahati. Při takovémto rozdělení nebude té látky tolik (Potlesk. Výborně.)

Předseda: Přeje si ještě někdo slova? Pan ředitel Fleischmann.

Řed. Fleischmann: Že nynější způsob zkoušek, zavedený z r. 1849, jest vlastně stále týž, to není v pořádku. Kdybychom stáli na tom, aby medikové a právníci jedním momentem, jednou hodinou, odbyli si všechny své zkoušky pro své povolání, jaký by to byl hlomoz, kdyby mělo v jednom dni se rozhodnouti o jejich budoucnosti. (Souhlas.) To přece není stav normální, když dle předpisů z r. 1849 a 1854 kandidát si odbyl na př. — nechci jmenovati, koho se to týká — domácí práci z latiny, domácí práci z řečtiny, domácí práci z češtiny, domácí práci z paedagogiky, tedy celkem práce čtyři, které daly práce celý rok. Po tomto roce nebylo ovšem jiné pomoci, než aby zase studoval znova to, co již dříve nastudoval a co zapomněl. Potom pracoval práce klausurní, a to klausuru latinskou, klausuru řeckou, klausuru českou. Pak šel ke zkoušce ústní, doufaje, že všechny jeho věci jsou v pořádku. Tu však dověděl se od předsedy, že jeho práce v latině nebyla approbována, a tím přišel i o práci z latiny, i o práci z řečtiny, i o práci z češtiny i o práci z paedagogiky a byl reprobovan na rok. Po tomto čase musil zase pracovati domácí českou, domácí řeckou, domácí latinskou, domácí paedagogickou. Po roce zase šel ke zkoušce, a mohlo se mu zase státi, že jedna práce klausurní byla reprobována, anebo mohlo se státi, že při ústní zkoušce od jednoho zkušebního komisaře v jednom předmětu byl reprobovan, a tu zase musil znova pracovati. Mám to ještě jednou všechno jmenovati? (Veselost.) K tomu ještě přijdou všechny zkoušky ústní. Pánové, je to s rozumem, aby každý nezdařený vyšší stupeň annuloval vše? Hlasy: I to, co bylo schváleno? To platí, pánové, do let nedávných a trvalo by to doposud, kdyby se byly hlasy proti tomu neozvaly. Myslím, že se věc dá jistým způsobem urovnati, a bylo by smutné, aby se to nedalo urovnati, aby se těm obtížím nemohlo pomoci.

V jiných odborech by se ani nemohlo s takovými požadavky vystoupiti. A proč se neděje nějaká náprava? Poněvadž jsme rádi, že vůbec již s těmi zkouškami nemáme co dělati, a jsme rádi, že jsme tomu utekli. Právě tak jako se maturitním zdává o maturitě jako o něčem strašném (veselost), podobně se děje i nám. Proto zajisté resoluce předložená není bez jisté oprávněnosti a není žádné pochybnosti, že by všichni zkušební kandidáti dali si libiti ještě mnohem větší požadavky při zkoušce jen kdyby to bylo urovnáno, jen kdyby byla nějaká jistota, že nejsou dáni libovůli zkoušejících v šanc. (Odpor.) Račte, pánové, povážiti, že mohou i takové případy nastati, že zkušební komise je složena z pánů, kteří spolu dobře se snášejí. Tak se stává, že vede-li se kandidátovi některému dobře u jednoho zkoušejícího komisara že se mu nevede tak dobře u druhého, a že votum jednoho zkoušejícího rozhodne o osudu zkoušence, což nikde jinde není. Jinde se rozhoduje aspoň »per maiora«, kdež všichni přisedlí mají právo své votum položit. (Souhlas.) Někdy tedy prostředek se musí učiniti aby se stav nynější zreformoval, aby se to zkrátka zlepšilo. (Výborně.)

Předseda: Přeje si někdo slova? Pan prof. Čáda.

Prof. dr. Čáda: Pánové, myslím, že, jakmile se začne o té věci mluvit, musí nastati v názorech nezbytný extrém a to proto, poněvadž na filosofické fakultě se spojují dva živly: vědecký a pak ona »Paedagogická Hochschule« jak říká náš Lindner. Naprosto však nelze dovolávati se nějaké analogie s právnickou a medicínskou fakultou. Znáte-li, pánové, jen trochu studia práv a medicíny, dote mi za pravdu? (Souhlas.) Kto pak naprosto těch studií nezná, nechť se pteptá a přeuvěří se, že takové analogie s fakultou filosofickou v tom případě provésti nelze — Co pak

přednesl zde p. ředitel Fleischmann, to, pánové, dělá na mne dojem jakýchsi »blahých zašlých dob«. (Veselost. Výborně!) Dnes zkušební řád a provádění jeho, vydávání vysvědčení kandidátům atd. za předsednictví p. dvorního rady Strouhala je zcela něco jiného než to bývalo. — Celý spor záleží v tom, že resoluce je příliš obecná, jež myšlenkou svou se zamlouvá, avšak na druhé straně konkrétně ji provést znamená skutečně provést radikální reformu, jak to naznačil p. prof. Král. (Výborně. Souhlas)

Dvorní rada prof. dr. Strouhal: Pan ředitel Fleischmann líčil skutečně věci dávno minulé. (Výborně) Opakuji ještě jednou, že, mnozí, pánové, ani snad nevíte, jak tomu nyní jest! Nyní to mají kandidáti velice ulehčeno. Práce paedagogická se nedělá, dělají se jen kollokvia z paedagogiky a filosofie. Za druhé: jednu práci seminární může si kandidát během studií vykonati kdykoli a o čemkoli, tak že zůstává jen práce jedna. Tuto pak jedinou práci může dělati v posledním semestru svých studií. Jakmile pak tedy s domácími pracemi je hotov, může se hlásiti ke zkoušce. — Pánové, že by nějaká libovůle byla způsobila, že by byl nějaký kandidát reprobován — to se ještě nestalo. Že by nějaká libovůle se dala při zkoušce, případu takového není. Jestliže se někde vykonává řád zkušební s přesností, je to, pánové, zde! Při takové zkoušce funguje vedle zkoušejícího též přísedící a předseda. To se nestává leč v případech nejděsnější ignorance, že by domácí práce byly anulovány. Stává se, že kandidát si dá práci udělati od jiného za peníze a pak, pozná-li se zcela určitě, že to není práce jeho, ovšem práce ta není schválena, jak to ani jinak býti nemůže. V takovém případě je anulování docela na svém místě. (Souhlas.) Jak pravím ještě jednou, já úplně cítím, oč se jedná. Ale jakmile budete tu věc zkouseti konkrétně a chtít rozdělovati předměty jako latinu a řečtinu, matematiku a fysiku, seznáte, že to není možné. Což je možno, aby byl někdo reprobován z řečtiny a approbován při tom z latiny? (Hlasy: Ano, je to možné!) Anebo z matematiky reprobován a z fysiky approbován? Vždyť ty věci spolu souvisí!

Pánové, ještě jeden moment! To pěkné heslo svobody učení bude tím trpěti, poněvadž bude kandidát vázán již od první chvíle, co a jak dlouho má studovati. Vždyť nyní může volně studovati z počátku a později se rozhodnout pro to, co se mu zalíbí anebo může plán svých studií všelijak změnit atd. A to vše by odpadlo! Opakuji tudíž, že ta analogie mezi filosofickou fakultou a fakultou medicinskou a právnickou není správná, ježto u nás ta jednota naprosto schází. (Výborně! Potlesk.)

Předseda: Pan kollega Vališ si přeje slova.

Prof. Vališ: Co se týče návrhu p. dra. Groha, jak p. dvorní rada o tom mluvil, abych upřímně řekl, byl jsem si vědom, že s tím obtíže jsou spojeny. Myslil jsem to tím způsobem, že by vždy první a druhý ročník se spojil společnými návštěvami přednášek, jako nyní jsou spojeny všechny čtyři ročníky. Bylo by to tedy rozděleno na dvě. Jak pan prof. Král řekl, stálo by to ovšem něco více peněz, ale myslil jsem si, že na účely vědecké, osvětové by ta trocha peněz nebyla na škodu a že by se to vrátilo státu v jiné formě zase zpět. (Výborně.) Co se týče p. dra. Groha, také jsem si myslil, kdyby se to dalo provést, že by to byla velká úleva, když by se mohly dělati zkoušky rozděleně po čtyřech letech. Zvláště v nynějších dobách, kdy nezkoušení kandidáti supplují na gymnasiích, je to velmi a velmi těžko, aby kdo vedle práce učitelské se připravil najednou z obého na státní zkoušku. Po částkách by to bylo lepší a snazší. — Bylo by též s prospěchem, aby byli kandidáti nabádáni k systematické takové práci již od počátku, tak aby se koncentrovali a určitě se rozhodli. Je sice hezké to heslo svobody a volnosti, ale na universitě má své stinné stránky. Dokud kdo byl na gymnasiu, byl pečlivě veden od svých učitelů. Na universitě bohužel ta svoboda mu bývá na škodu, ježto sám nedovede té svobody racionelně užívat, ač má vysvědčení maturitní.

Co se týče p. dvorního rady Strouhala a provádění zkušebního řádu nyní, musíme všichni dáti to uznání, že se daným poměrům vyhovovalo, pokud možná, že je zaveden pořádek atd., ale poměry kandidátů vůbec jsou nepříznivé a zkušební řád následkem toho obtížný. (Souhlas.)

Předseda: Přeje si někdo slova? Nikdo se nehlásí! Jsou zde dva návrhy: Návrh p. referenta a pak návrh p. kollegy Groha, který si přál, aby se skládala zkouška z latiny zvlášť a z řečtiny zvlášť. Bylo mluveno též o mathematice a fysice, o mathematice a deskriptivě, ale pan dvorní rada se pronesl, že není

možno matematiku a fysiku dělití a tedy usnesení o mathematice a fysice by bylo illusorní. Prosil bych tudíž ještě jednou pana dvorního radu, aby laskavě pověděl, kde takové rozdělení by možno bylo. Já myslím, že by bylo dobře vysloviti celou resoluci jen jako přání, které zde bylo předneseno, aby se o něm uvažovalo dále, ježto by se musilo dopodrobna vše urovnati. Jinak bychom zbytečně o věc žádali. K faktické poznámce se hlásí pan dvorní rada Strouhal.

Dvor. rada prof. dr. Strouhal: Chtěl jsem se tázati p. dra. Groha, zdali opravdu myslí jako klassický filolog, že je možné, že někdo může býti dobrým v řečtině a nedostatečným v latině? To mě velice zajímá. Já jako fysik musím říci, že nemohu si mysliti fysika, který by nedostačil v mathematice a zdá se mi, že latina a řečtina tvoří také takový celek, který se i ve zkušebním řádu označuje jednotně jako *classická filologie*.

Prof. dr. Groh: Já to všechno uznávám plnou měrou, že ty předměty mezi sebou souvisí a sice těsně, ale přes to je možno dělati z jednoho zkoušku dříve o nějaký čas a z druhého o něco později a to po kvadrienniu. Myslím, že jsem to výslovně řekl, že teprve když si odbude všechna universitní studia a když si vykoná písemné práce, když dokáže jimi, že v obojím pracoval, tedy aby se mu dovolilo ústní zkoušku skládati v oddělech dvou. Je to možné též již nyní i při řečtině a němčině. Češtináci a němčináci dělají v jednom termínu zkoušku z češtiny a v druhém z němčiny. My jim toho nezávidíme, ale přejeme si toho též pro sebe a tvrdíme, že nemožné by to též nebylo. (Souhlas.)

Prof. Vaňourek: V příčině oboru matematiky a deskriptivní geometrie dovoluji si upozorniti, že by se mohla věc dobře provésti, neboť je známo, že matematika a deskriptivní geometrie vůbec se na universitě nepřednášejí. Tu člověk musí jako samouk tu zkoušku dělati. Bylo by tedy docela správné, kdyby se mohla dělati matematika dříve a potom deskriptivní geometrie. Zde by se to mohlo nadobro provésti.

Prof. Sommer: Chtěl jsem učiniti poznámku, co se týče matematiky a fysiky. Zkoušky z fysiky dříve dělají než z matematiky sotva by bylo lze, ale naopak ano. Kdyby se to tedy mělo dělati po kvadrienniu, mohla by se tedy dělati zkouška z matematiky a potom z fysiky. Dovolují si pak přidati třetí návrh, poněvadž — jak vidíte — není to upraveno, aby ta otázka byla odkázána výboru k prozkoumání a k dalšímu řízení. (Souhlas.)

Předseda: Prosím, pánové, jednání je ukončeno. Návrh p. koll. Sommera je nejširší. Přání ta všechna budou jistě uvážena, a jak mi oznamuje p. koll. Valš, přidává se k tomu, aby se byla odkázána výboru, aby na patřičných místech učinil opatření a kroky, by — pokud možno a jak se to uznalo — ty zkoušky z latiny-řečtiny, matematiky deskriptivní a matematiky fysiky mohly jednotlivě býti konány. Kdo jest pro návrh, račť zdvihnouti ruku (Hlasuje se.) Jest přijat. Podle toho výbor bude jednati. Račťe býti přeavědčeni, že při dobré vůli a v souhlase se slavnou zkušební komisí docílí se jistých výsledků.

Jest, pánové, čtvrt na 1 hod. Máme jednati dále?

Prof. dr. Metelka: Pánové, činím návrh, aby se další jednání už odročilo, poněvadž by to bylo promškávání těch bodů, a aby zítra ráno se oznámilo, kdy se bude jednati dále.

Předseda: Vidím, pánové, že s návrhem tím souhlasíte, ale nebude možno dříve v jednání pokračovati, až zítra odpoledne po šestém bodě. Potom najdeme k tomu času.

Prof. dr. Metelka: Navrhuji, aby toto jednání se zařadilo před zítřejší odpolední program, poněvadž jsou to věci velmi důležité, výrony celého sjezdu, kdežto to, co je v některých příštích bodech, by se mohlo prostě ve „Věstníku“ vytisknouti a mělo by to tutéž váhu. (Souhlas.)

Předseda: Poněvadž slavné shromáždění s tím souhlasí, bude tak vykonáno. Dovolují si upozorniti, že výstavka je nahoře otevřena od 3—5 hod. a zítra od 8—12 hod. Vyklad bude od 9—10 hod. Račťe laskavě užiti té příležitosti! Zítra ráno v 10 hod. je pohřeb p. koll. rady Jákna. Zítra odpoledne bude pokračováno dále v programu.

Konec schůze o 12. hod. 15 m.

O 1. hodině odp. připravena byla společná hostina v Měšťanské Besedě pražské. Účastníků sešlo se na 130. Restaurátér p. Ludvík učinil se, aby účastníci byli spokojeni, a dosáhl toho též. Také vnější úprava místnosti a stolů byla lahodná. Hudba Šeborova potěšila jak vybraným programem tak i vzorným přednesem skladeb mistrů vesměs domácích.

V čele stolu zaujali místa přední hodnostáři: J. M. rektor univers. Th. dr. Sýkora, děkan filos. fakulty dr. Jos. Zubatý, dvor. rada dr. Čeněk Strouhal, univ. profesori dr. Jar. Goll, dr. J. U. Jarník, dr. Jos. Král, šk. rada Fr. Bartoš, zástupce ministerstva prof. Ant. Setunský, odb. inspektor šk. rada Anděl a j.

Přátelský styk a ruch záhy se rozhostil mezi přítomnými a nálada ovládla nejlepší. Přípitků nebylo mnoho. První pronesl starosta spolku řed. *Starý*. Pravil:

Slavné shromáždění! Velectění kolegové! V slavnostní náladě, ve které se koná významné shromáždění nás vychovatelů mládeže, kteří máme tak vznešený úkol, jako snad žádný druhý stav společenský, vzpomínáme zajisté všichni s nehlubší vděčností velikých zásluh Jeho Veličenstva o rozkvět a zdokonalení veškerého školství ve vlasti naší, a proto dovoluji si Vás požádati, velectění a slovutní pánové, byste se mnou Jeho Veličenstvu, našemu Nejmilostivějšímu císaři a králi Františku Josefovi I. vroucně provolali: Sláva! Sláva! Sláva! (Celé shromáždění při slovech těchto vstalo a provolalo nadšeně třikráte »Sláva«; hudba zahrála první slohu cís. hymny)

Potom J. Magn. rektor české university připil učitelstvu pravě: Radosný jest dojem z Vašeho sjezdu, pánové. Čilá a horlivá práce vyplňuje dny sváteční. Neobmezili jste se při tom na sebe, pozvali jste mezi sebe také professory vysokých škol, jejichž jste všichni odchovanci jako zas my odchovanci středních škol. Střední škola a vysoké školy těsně spolu souvisí, mají se doplňovati. Ale k výchově útlého srdce může přispěti více škola střední než vysoká. Tato zase povyšuje k vrcholům vědy. Věda má ve Vašich řadách zdatné pěstitele, my máme mezi sebou vynikající bývalé učitele středních škol. Aby ta harmonie potrvála, aby Vaše působení bylo na poli vědeckém i vychovávacím provázeno úspěchy nejlepšími a sjezd Váš aby k tomu přispěl co nejvydatněji, tomu volám Zdař Bůh!

Potom obětovný a horlivý starosta spolku pro podporování chudých filosofů univ. prof. dr. *Jarník*, jenž ke blahu dorostu professorského sepsal a účastníkům sjezdu věnoval zvláštní brožuru, promluvil takto:

Vyžádal jsem si slovo, abych připil dorostu professorskému, především těm, kteří, ačkoliv nemají dostatečných prostředků peněžitých, mají odvahu věnovati se povolání učitelskému na školách středních, těm sirotkům, synům vdov, výměnkářů, chalupníků, domkářů, malých řemeslníků, rolníků, učitelů a úředníků, s nimiž se rok co rok setkáváme v posluchárnách fakulty filosofické. Nadáním, pílí a prospěchem ve studiích vynikají sice často právě tito vydědenci, ale kolik jich podlehne v úmorném zápase, v krutém boji o existenci!

A jako v každém boji sílí a k vytrvalosti nabádá vědomí, že zápasící může spoléhati na sympatie stejně smýšlejících, že má za sebou osoby,

které s ním cítí, v případě krajního nebezpečí mu ku pomoci přispějí, tak i chudý dorost professorský by snáze odolal, kdyby mohl odněkud očekávat pomoc účinnou.

Kde však ji hledati? V širší veřejnosti české se setkává věc čím dále s tím většími nesnázemi: Kromě spolků majících cíle všeobecně národní, naší Ústřední Matice, našich jednot národních a j. stará se každá třída společnosti především o příslušníky svého vlastního stavu. Zápasí-li tudíž i humanitní spolky studentské *všeobecné*, jako Husův fond, Radhošť, Mensa academica, Akademický dům s nesnázemi finančními, tím hůře jest studentským spolkům *odborným*, určeným pro podporování výhradně jisté třídy studujících, k nimž patří spolek pro podporování chudých příslušníků fakulty filosofické.

Těmto spolkům nezbyvá leč hledati příznivce své po výtce v řadách intelligence náležející téměř oboru studií: nadace Jonákova se obrací ke kruhům právnickým, fond Purkyňův k lékařským, nadání Skuherského k technickým. Což přirozenějšího, než že nemajetní posluchači filosofie, budoucí professoři středoškolské, prostřednictvím orgánů před 33 roky k tomu cíli založeného se obrať k oněm, kteří konali těž studia a jichž za krátko se stanou kollegy?

Nechť nikdo nemyslí, že mladík nadšený pro ideu, jenž cítí v sobě neodolatelnou touhu, státí se učitelem, vychovatelem mládeže, dá se od svého úmyslu odvrátiti strádáním, domlouvami aneb snad i brutálním: Proč vůbec studujete, když na to nemáte a chcete-li mermomocí studovati, proč právě professuru? Ptejte se, proč oheň, jenž jest rozdmýchován a hnán v jistou stranu silným větrem, se nedá ani udusiti slabou sprškou ani odvrátiti od svého směru slabým vánkem, ano proč v obou případech tím silněji vzplápolá! Pravý nadšenec neustoupí se své dráhy, nedá se zastrašiti žádnými překážkami, on jako chrabrý voják na místě exponovaném buď zvítězí aneb padne!

A padají, bohužel, padají tak mnozí, často ještě před ukončením svých studií, dříve ještě než dosáhli mety vytčené, dříve než se domohli postavení, v němž chtěli splatiti svatý dluh svým rodičům, kteří vše pro ně věnovali, pro ně se upracovali, svým sourozencům, kteří zájmy své obětovně podřizovali zájmům jejich.

Tu se nedivte, velectění pánové, že u osoby, jejíž existenční minimum v době studií universitních bylo hluboko pod žádoucí úroveň a která přes léta, jež uplynula od té doby, nezapomněla, se vyvinul živý soucit s oněmi, k nimž osud podobně macešsky se zachoval, a že soucit ten hledí vzbuditi také u příslušníků téhož stavu, profesorů středoškolských, zde přítomných i nepřítomných.

Kéž se mi podaří při této slavnostní příležitosti dosáti toho, co bych pokládal za vyplnění nejkrásnějšího snu svého života, vzbuditi totiž v kruzích professorstva českého přesvědčení, že *chudí příslušníci fakulty filosofické*, kteří jsou zároveň dorostem professorským, jsou v přední řadě *klienty professorstva českého*.

Věc zdá se mi tak přirozená, že bych se pranic nedivil, kdyby Ústřední spolek českých profesorů zřídil odbor, jenž by sibral za úkol podporovati svůj dorost, své kollegy v jich krutém zápase o příští existenci. Divil bych se tomu tím méně, poněvadž valné části příslušníků tohoto

spolku bylo v době jich studií universitních zápasiti s týmiž nesnázemi, jako jejich nynějším a příštím epigonům.

Zdaru této myšlénky, této ušlechtilé snaze na poli ryzí humanity připíjím a volám z hloubi srdce upřímné: Zdař Bůh!

Přípitky zakončil ředitel Bílý tímto proslovením:

Velectění pánové! Sešli jsme se tu z dále i z blízka, abychom pokrovali o novějších pokrocích v rozmanitých oborech vědeckých, na poli didaktiky a methodiky, ale také abychom se domluvili o rozličných otázkách stavovských. Zdokonalení, p o k r o k jest tedy hvězda, která nás tu svedla a nám tu září. Ze 1300—1400 členů stavu našeho dostavila se celkem asi 300; je tedy patrně jakési vnitřní síly a chuti, jakéhosi vyššího zájmu k tomu třeba, aby se umožnil sjezd. Od něho kollegové, veřejnost i představené úřady očekávají jakési vzpružení pro školní život, hledí naň jako na páku pokroku. I jsme tedy povinni cti českého jména abychom i my Čechové takové sjezdy konali, když je konají Němci, Maďaři a Poláci v naší říši, ale také aby z nich vzcházelo jakés nové světlé, tryskaly nové ideje.

Vidím a vítám proto ve všech účastnících našeho sjezdu muže pokrokové, svěžejší, zanícenější členy stavu našeho, připravovatele nových cest, budovatele nových poměrů, účastí svou osvědčivší, že mají porozumění a smysl pro úkoly na nás vznášené, a že nejsou tím, čím nás na přivítanou pokřtili v jedněch novinách, odchovateli či vlastně vyrabiteli scvrklých duší, tedy hubiteli mládeže. Nemáme ovšem ve své moci také provésti to, co chceme, ale máme jistě dobrou vůli a vytrvalost, která vede ke splnění našich snah. Hledáme styky a snažíme se o shodu a vzájemné sebedoplňování s obecným školstvím, udržujeme styky s vysokými školami a žádáme si také tu vzájemné shody a sebedoplňování tak, aby veškero školství byla jedna utěšená budova, o níž a v níž pracují ovšem všechny tři kategorie učitelstva rozděleně, ale ne odděleně, odcizeně. Děláme zkrátka, co můžeme, ve svých okolnostech a dle sil svých, a kdo dělá víc než může, o tom zesnulý Palacký říkal, že je šelma. Nuž tedy Vám, slovutní náčelníci naši ve vědě i v úřadě, Vám, učitelé učitelů, i Vám, milí spolupracovníci a spolubojovníci naši ve zdokonalování a pokroku našem, kteří jste umožnili tento sjezd anebo dodali mu lesku, připíjím na zdraví a na mnohá léta. Naším společným stykům a krásným snahám a všem těm, kdo si je při úmorném povolání našem zachovávají svěží v srdci svém, nechť kvete zdar a přeje Bůh!

Po banketě mnozí účastníci odešli na pohřeb vynikajícího paedagoga, muže vzácných vlastností a milého spolučlena spolku, rovněž jako Jiljí V. Jahn o svátcích náhle zesnulého řed. ústavu ke vzdělání učitelek K. Grünera; proto též odpolední schůze sešly až ke 4. hodině. Rokovaly pak současně opět odbor pro klassickou a moderní filologii i pro tělocvik, o nichž už referát podán při zprávě o schůzi dopolední, pak nově odbor pro dějepis a zeměpis, pro filosofickou propaedeutiku a pro těsnopis. Ve fysikálním ústavě české university pan dvor. rada dr. Strouhal a docent p. dr. Vladimír Novák demonstrovali některé novější výzkumy své — jak o tom už rovněž podána zpráva při ranním rokování odboru pro přírodní vědy.

VI. Odbor pro dějepis a zeměpis.

Odbor tento započal své rokování o 4. hodině. Účastníků bylo přítomno 30, předsedou zvolen řed. *Fr. Sobek*. Na programě uvedené přednášky dr. Peroutky z Kr. Vinohrad nebylo pro nemoc v jeho rodině. Referoval tedy hned prof. Bedřich *Mach* z Kolína

O pomůckách k výkladům z výtvarného umění na školách středních.

Dějínám kulturním vůbec a dějínám výtvarného umění zvláště věnuje se již nyní ve knihách škol středních tolik místa, že aspoň nejdůležitější pojmy a nejvýznamnější díla vděčné této látce učebné pro ducha mladého se probrati a pokud čas dovoluje nynějším požadavkům všeobecného vzdělání přizpůsobiti mohou. Utěšené pokroky tyto v učivu dějepisném poskytují sice příležitost k rozborům kulturním v jednotlivých obdobích dějin politických, ale nedostatek pomůcek a to detailních obrazů, charakteristických typů a reprodukcí slavných děl znesnadňují valně práci učitelovu. — Jsou sice veškeré školy střední opatřeny obrazy Langlovými, z nichž však sotva povšechný ráz jediné *tvorby stavitelské* seznati lze, ale trvalého, prohloubeného názoru ani o tomto druhu umění výtvarného z obrazů dotčených žák nenabude. — Na pomůckách těch typické znaky jednotlivých slohů splývají při malém měřítku v nejasný celek, tak že žáku není možno poznati mnohdy budovu, nechť již románskou, gotickou a hlavně renaissanční atd., nepříjde-li právě na budovu téhož půdorysu, jako na obraze. — Pro ostatní pak obory výtvarného umění, pro *sochařství a malířství* není vůbec pomůcek, a tu teprve sebe krásněji pronesená slova učitelova vyznějí na prázdno.

Za těchto dob, kdy rozkvětu umění výtvarného v Čechách dostalo se *Nejvyšší sankce velkodušným darem Jeho Veličenstva na zřízení galerie pro plody výtvarného umění v království českém*, bylo by opomíjení tohoto velevýznamného, zušlechťujícího paedagogického momentu na školách prostým zpátečnictvím. —

Nyní již nemá platiti o dějepisu ona výtku, která ještě před nemnoha lety byla pronášena, dle níž veliká chyba spočívá v tom, že dějepis obyčejně líčí lidi a národy více z jejich špatné než dobré stránky — že dějepisec pozoruje pouze lomozná hnutí národů, zajímaje se jenom o velkolepé hry osudu, co zatím řady činů dobrých, které národ též vykonal za dob pokojných, upadají do hrobu věčného zapomenutí. — Obyčejně totiž navazuje dějepisec epickou nit svou právě tenkrát, kdy národ sám sobě nestače do cizích záležitostí svých sousedů míchat se začíná. — Dějepisec obyčejně posvítí na národy, kdy již jsou v úpadku před úplným zahynutím. Za to pomíjí mlčením těch, kteří stoupají ku předu, u nichž duch staví základy klidnou práci, kteří jsou ve stavu intelektuálně se povznášejícím, u nichž vznikají duchové dávající směr po století veškeru duševnímu životu a tím i národní samostatnosti jejich.

Kdo v učitelské praxi zakusil, s jakým živým zájmem sledují žáci podrobnější výklady dějin kulturních vůbec a výtvarného umění zvláště, jak pilně naučí se statím látce této věnovaným, byly-li jim oduševněny, řádně vysvětleny a znázorněny obrazy ovšem ze soukromé sbírky vybranými, — ústavy sbírek podobných dosud nemají — jak osvěží hodiny dějepisné těmito jasnými episodami, tomu nebude asi horování a snahy po dalších pokrocích ve směru tom na školách středních nijakým své-

volným bažením po novotách. — Význam dějin o jednotlivých dobách jasněji teprve vynikne, účinky vnitřního života národů na zevní vývoj politický vysvitnou mnohem výrazněji, než při pouhých výkladech politických a válečných. Má-li býti dějepis učitelem života, musí býti zdrojem nadšení a poznání všeho krásného; učiteli nutno vyvážiti z pokladu dějepisného stkvosty ozařující ducha mladistvého, zušlechťující jeho mysl, vylouditi z drahokamu toho oheň, jímž by zanícena byla srdce, jak při líčení života bohatýrů, jak na poli válečném v boji pro vlast, tak i na poli tvorby duševní, v pracích literárních, výtvarném umění a snahách kulturních vůbec.

Pro mládež pak nejpřirozenějším zdrojem zušlechtění jest znalost *výtvarného umění*, poněvadž při výkladech možno snadně znázorniti vše, co by se snad vymykalo z přirozené chápavosti žákovy. Dosavadní pomůcky, jak již dříve praveno, nedostačí, poněvadž podávají jen celkové, nejasné a tím i těžko pochopitelné formy, které stačí sotva pro vzdělání nej povrchnější. —

Pro *architektonické umění* bylo by potřebí řady kartonů s polychromovanými částmi konstruktivními i ornamentálními, aby hlavně ve starém umění stavitelském vynikl tento mohutný světelný efekt monumentálních staveb. —

Pro seznání stavitelské tvorby egyptské, kterou pořizovány velikolepé stěny, římsy, portály, sloupy, pilíře při mohutných chrámech, nutno velikého mapového obrazu, na němž by živé a veselé barvy, bílá, červená, žlutá, modrá a temnozelená, určitým částem a ornamentům úplné svěžesti dodávala. — Z obrazu takového teprve vycítí žák čilou tepnu velikého národa, která všecken život egyptský oživovala a lid egyptský k vynikajícím kulturním snahám pobádala. Anglická a francouzská egyptologická velikolepá díla naplněna jsou celistvými i detailními přesně provedenými typy, k nimž ani z daleka nelze naše vyobrazení přirovnati.

Assyrských a babylonských památek pro střední školy by ani potřebí nebylo, poněvadž veliká směs národních typů a hlavní znak umění jejich, nádherná, až křiklavá pestrost barev, jemné tvary dekorativní zakrývá.

Přední péče při pořizování pomůcek vhodných věnována by býti měla *řeckému umění*, pramenu jedinému téměř veškerá plastického umění všech věků a národů. — A tu není možno zatajovati úplného nedostatku názorných předmětů, jichž by bylo při této látce k důkladnému pochopení nutně potřebí. — Lineární zobrazení jednotlivých slohů s nezapným vyznačením ornamentů na našich obrazech nedovede nikdy vystihnouti umělecké výše řeckých památek. — Zde opět ku pravému názoru nezbytny jsou veliké kartony světlotiskové a polychromované anebo plastické modely přesně provedené.

Veškery typické tvary tří slohů řeckých podány by měly býti na velikých kartonech a to sloh dorský, jonský, attický a korintský od stilobatu, až k vrcholu štítu s veškerými ornamenty dle původního, třeba i idealisovaného vzoru. — Řekové snažili se přece dodati ušlechtilým formám plastické tvorby zvláštního, jemného, barevného lesku. Na obraze by vyniknouti musil symbolismus polychromované *hlavice dorské*, kdy na př. abakus býval ozdoben vázácím motivem, maeandrem modrým nebo červeným, echinus listovcem červeným se zelenými obrubami na modré půdě, hypotrachelium bylo červené. I úměrnou pestrost vlysu nutno znáti,

má-li si žák představit onen lesk, jímž zářil Parthenon na Akropoli. Triglyfy pomalovány modře, pásek lemující architrav byl ozdoben maeandrem, deštička pod ním natřena červeně a kapky modře, půda metop byla červená. Dorské kyma mívalo jednotlivé listy střídavě modré a červené; modrý list zdoben červeným okrajem a tímtéž středním žebrem. — Bohatá plastická ornamentika *slohu ionského* a hlavně *slohu korintského* vyniknouti by musila na obrazech názorných tak, aby v celé třídě byla viditelná a aby význam její na celé budově slohu tohoto vynikl. — Palmetta, akant, anthemie, maeander, astragal, vejcovec a listovec, ač již z kreslení jako vzory jsou známy, zde objevily by se v jasném a zřetelném konstruktivním úkolu částí, jež ozdobiti mají. —

K výkladu o římském umění architektonickém stačily by jen ukázky řádu *toskánského* a *římské komposity*; na vítězné bráně na. př. Konstantinově by heliogravurou přesně vyniknouti měly reliefy, jako, a to mnohem více, na *sloupu Trajánově*; jednotlivé části reliefového pásu sloupu tohoto by měly podány býti v přirozené velikosti, aby žáci měli pojem o vynikající plastické práci na sloupu tom. K ostatnímu by stačily dosavadní obrazy Langlovy.

K prvním památkám stavitelství křesťanského, *basilikám*, není více potřebí, než názoru povšechného, jak jej podávají obrazy ve knihách a sbírkách dějepisných. Také pro vnější *část byzantských staveb*, kteráž byla velmi jednoduchá, vyobrazení jsou zbytečná, ale stěny *vnitřku chrámového* se zářícími mosaikami, galerie nesené porfyrovými sloupci, sloupce nesoucí baldachyn oltářní zářící zdobou zlatou, stříbrnou a z drahých kamenů nutno žákům na pěkném obraze znázorniti.

Ke *slohu arabskému* rovněž nezbytno míti detailní partie vnitra mečet, aby se konstruktivní shoda arabesek s částmi architektonickými seznala.

Ke *slohu románskému* nijak nepostačí chrámy ve sbírkách obrazů obsažené, i zde nezbytno ku pochopení původní křesťanské architektury kartonů s některými speciálními, dopodrobna vyznačenými typy slohu tohoto. Různé *sloupky* i *hlavice* sloupové, *románský portál*, *tympanon*, *okno kruhové* (románská růžice) hlavní průčelí, dvě věže se sdruženými okny, stěna s vlysy románskými jsou k úplnému pochopení slohu toho nezbytny.

Neméně důležité jsou detaily při *slohu gotickém*; i zde mimo celkový nárys aspoň ve hlavních jednotlivostech: *článkování žebér klenbových*, *opěrné pilíře*, *fidly*, *kraby*, *portály*, *okna*, *štíty (vimpergy)* a *galerie*, *ornamenty motivu rostlinného*, toť vše potřebí zvláště znáti, má-li se význam zajímavého slohu tohoto aspoň v nejdůležitějších rysech vystihnouti.

Mluvíti o *slohu renaissančním*, díle to geniálních umělců vlášských, a nemíti k tomu hojnosti obrazů dokonalých, jest pošetilostí; není-li výběru celkových palácových staveb. není-li detailních ornamentálních motivů v původní ryzosti k výkladům po ruce, pak nechť se raději lákají vynechá. — Rustika, půlkruhová okna, nádherná dekorace vlysu a oken. antické římsy, pilastry, listové pletence, květinami a ovocem oživené, ptactvo a jiné motivy, erbové štíty, stuhy, kandelábry, festony, emblemy; — v *renaissanci vyspělé* mohutnost staveb církevních, při palácových pak budovách detail loggií, arkád a balkonů s bohatou dekorací, vnitřní rozdělení i ozdoba galerií, plastické i malířské práce, to vše tvoří onen la-

hodný celek renaissance, která dosud panuje umění stavitelskému, a kterou aspoň ve hlavních rysech znáti jest u nás nezbytně potřebí.

Ve slohu *barokovém* jen nádhera výzdoby jest významná, jinak podstata stavby jest táž jak u renaissance; efekt některých částí, jenž svedl stavitele v rokokovou směs, jest velice zajímavý a nutno za příčinou systematického postupu i zde náplň dekorace žákům ukázati.

K *výkladům o sochařství* a to v přední řadě o *sochařství řeckém* rovněž nedostačí několik vyobrazení ve školní knize naznačených. Vkusné podobizny anebo světlotisky soch řeckých jsou nejen pro výklady dějepisné, ale i pro četbu klassickou velice důležité. Nebylo by též nevýhodné, kdyby obrazy v rámech za sklem po nějaký čas ve třídách ponechány byly. Třeba ani žáci mnohdy obrazům takovým valné péče nevěnovali, budí se i při povrchním pozorování krasocit a smysl pro krásné tvary i souměrnost.

Doporučovaly by se pak následující vyobrazení soch a sousoší: *Apollo Belvederský*, *Apollo Musagetes*, *Poprsí Zevovo z Otrikoli*, *Orfeus a Eurydike* (z neapolského musea), *Skupina »Nioba«*, *Diana Versaillská*, *Odpočívající Ares* (Museum Boncompagni), *Menelaos s mrtvolou Patroklovou* (Podobizna sochy v Loggii dei Lanzi ve Florencii); *Odpočívající Merkur* (neapolské museum), *Hermes Praxitelův*, *Praxitelův Apollon Sauraktonos*, *Polykletův Doryforos*, *Diadumenos i Apoxyomenos*, *Skupina »Laokoon«*, *Reliefy Pergamského vlysu oltářního* (Boj gigantů), *Karyatidy z Erechtheia*, *Západní i východní vlys a tympanon Parthenonu*, *Skupina Hekatina z Pergamu*. Z římských soch: *Socha Augustova*, jízdecká *socha Marka Aurelia*, jakož i reliefy ze sloupu Trajánova, o nichž již dříve bylo promluveno.

Ze středověkého plastického umění podala by názor o rozkvetlém umění tomto v Itálii *»Kazatelna baptisteria v Pise«* a Ghibertovy *»Dvěře baptisteria ve Florencii«* hlavně se zřetelem ke práci kovové tepané. Z *Michelangelovy* sochařské tvorby by měli žáci aspoň *Pietu* a *Mojžiše* znáti. Sochy novějšího umělce, jenž *antické umění hellenské* hluboce pronikl, *Dána Bertela Thorwaldsena* a to: *Jason*, *Merkur*, *tři Gracie*, *Psyche*, *Hebe* a četná jiná jakož i díla *Antonia Canovy* by neměla na ústavech scházeti. Ukázky moderního sochařství a to prací *Schwanthaleroových*, *Rauchových*, *Zumbuschových* (*socha Marie Teresie*), díla *Ferdinanda i Jana Brokoffa*, *Matěje Brauna*, *Václava Levého* byly by skvělou ozdobou předsíní a chodeb ústavů. Též nejnovější práce českých umělců nynějších *Myslbeka*, *Schnircha*, *Wagnera*, *Kloučka* i *Strachovského* sloužila by ku poznání moderní tvorby ve vlasti naší. Moderní plastiky vůbec střediskem jest ovšem Řím, kdež stoupenci Canovovi a Thorwaldsenovi v četných dílnách v duchu jejich vytvářejí; z těchto vynikajících děl ukázka by řadila se důstojně ke sbírce ostatní.

Nejméně pomůcek má učitel, mluví-li o *umění malířském*, nejvděčnějším a nejúčinnějším umění pro ducha mladého. Veškerá slova sebe krásnější při přednášce pronesená jsou úplně prázdná, nemůže-li učitel doložiti je reprodukcemi vynikajících děl. Žáku není ani podána možnost, seznati podstatu nejobyčejnějších terminů k umění tomuto se nesoucích, jako na př. *genre*, *obraz historický*, *zátiší*, *obraz architektonický*; *freska*, *malba pastelová*, *aquarell*, *malba olejová*, *karton*, *skizza*, *mosaika*, *malba emailová*, *mědirytina*, *dřevorytina*, *kamenotisk* atd. K reprodukcím obrazů

stačila by *klassická doba malířská v Itálii a v Nizozemsku*, a pak ukázky z tvorby české a rakouské vůbec.

Doporučitelné by pak byly tyto kopie: *Večeře Páně* Lionarda da Vinci. Některý výjev z Genese z *Michelangelových fresek* v Sixtinské kapli. Z *Raffaellových stanzí: Poesii, Filosofii, Disputu; Madonnu Sixtinskou, Pohřbení Krista; Narození Páně* od Correggia; *Kristus a farizeové* od Tiziana. *Svatba v Káni Galilejské* od Pavla Veroneského; *Auroru* Quida Renia, *Pozvednutí kříže* a *Snětí s kříže* od Rubense, *Pohřbení Krista* Van Dycka, *Kristus v bouři* od Rembrandta. Rytiny *Hollarovy* aspoň ve hlavním výboru neměly by hlavně nyní scházeti, kdy pěkná snůška v uměleckých našich galeriích pořízena. Malby našich *eklektiků Karla Skřety Sotnovského, Petra Brandla a Václava Vavřince Reinera*, jakož i *Křištofa Lišky, Raaba* atd. pro naše studentstvo tím významny, že jsou vedle hudby jedinou světlou stránkou neblahých dob dějin našich. Reprodukce maleb *Čermákových, Maixnerových, Brožíkových, Hynaisových, Ženíškových, Liebštrových* atd. jakož i prací nejmladší generace k seznání moderní tvorby, umělecké doplnily by krásné kolekce velmi účinně.

K pořízení pomůcek těchto nutno ovšem v přední řadě přesvědčení velectěných pánů kolegů historiků a pokud se týče umění antického i klassických filologů, že k výkladům vyobrazení dotčených nezbytně potřebují. Láska k umění a nazírání na vzdělání humanistické v tomto směru musí ovšem vštípeny býti již ve školách; nebylo-li naší generaci popřáno, blahodárného tohoto vzdělávacího prostředku užítí, snažme se, abychom ku povznesení středoškolského vzdělání, pokud rámec osnovy učebné dovoluje, něčím přispěli, a učiníme okolnost tuto otázkou pro jednání buď *spolkové* anebo po případě i *sjezdové*.

Navrhuji tedy, aby výkonný výbor sjezdový anebo výbor Ústředního spolku v této věci vyjednával v dorozumění s odborníky, aby sbírky podobné byly pořízeny, a zároveň, aby se postaral o schválení a povolení kolekce té ke koupi pro školy střední.

V rokování po té přednášce zahájeném především dr. Vlach poznamenává, že k provedení toho pro velikou nákladnost doporučuje se akce, vycházející od samého vysokého ministerstva pro všechny školy střední arciť s patřičným ohledem na rozvoj umění v královstvích a zemích mocnářství; pokud se týče reprodukcí uměleckých děl ciziny, doporučovalo by se dohodnutí ministerstva s ministerstvy vyučování hlavně států německých po případě i jiných státův, aby tamější vydání u výběru došla schválení i pro školy naše.

Prof. Braniš praví:

Umělecká výchova souvisí nejužší s vyučováním dějinám umění při dějepise. Poněvadž není v moci naší měniti dějepisnou látku vyučovací nebo instrukce, musíme se snažiti, abychom v posavadním rámci vyhověli i novým, více než oprávněným požadavkům. Základem budtež stručné dějiny architektury. Aby věc pochopili, musíme při dnešním nedostatku dotací pomáhati si, jak můžeme. Když mluvíme o Egyptě, pošleme studenty třeba do divadla na *»Aidu«*. Pro slohy klassické doporučoval bych zřetelné diagramy Hauserovy, schválené mezi pomůckami kreslířskými. Podstatné znaky zase nejlépe znázorníme na diagramech, detaily vysvětlí se nejsnáze na některé památce při vycházkách žákovských.

Při umění středověkém a novověkém jest s prospěchem stavěti na základě *tvorby domácí*.

Sloh románský, gotický a barokní může se nejlépe vysvětliti na zachovaných památkách českých. Potřebujeme však velkých vyobrazení — diagramů — na nichž by byla patrna pro každý sloh:

1. *disposice* (několik vzorných plánů),
2. *konstrukce* (pohled, vnitřek, rázovité konstrukce na př. pilíře — klenba atd.)
3. *dekorace* (několik rázovitých dekoračních motivů).

Kanon vzorných staveb by musili sestaviti odborníci. I pro plastiku a malířství středního a nového věku máme v Čechách a na Moravě celou řadu vzorných děl, z nichž charakteristická na př. nástěnné malby v St. Boleslavi, v Jindř. Hradci, tabulové na Karlštejně a v Hoře Kutné mohla by býti reprodukována.

Vůbec musíme vyhledávati fotografie a obrázky, ať je seženeme kdekoli, nejobtížnější při tom bývá, že mnohých, jinak výborných obrazů není možno pro nudity užiti.

Prof. *Patočka* připomíná, že cizí sbírky obsahují již téměř všechno, čeho třeba k výkladům o umění, a že sbírky ty jsou laciné.

Potom prof. B. *Dolejšek* z Velikého Meziříčí na Moravě promlouvá

O vyučovací osnově zeměpisu a dějepisu na školách středních.

Z jeho řeči vyjímáme aspoň tolik:

Nemohu mluvit o ničem novém, nýbrž o starých stescích, které pronášeny byly již na sjezdu minulém roku 1894. v Brně. Před sjezdem tím r. 1892., dne 24. května, č. 11.372 vydána byla vysokým ministerstvem osvěty a vyučování nová učebná osnova pro gymnasia, po něm pak dne 23. dubna 1898, č. 10.331 pro reálky. Ačkoli v těchto nových osnovách stalo se mnohé zlepšení, přece musíme říci, že úplně nevyhovují nynějším poměrům. Mám na mysli zeměpis, který zejména na gymnasiích jest jest pravou »popelkou«, neboť zahrnut jest s dějepisem v předmět jediný: »zeměpis a dějepis«. Na reálkách moravských jest o něco lépe, tam aspoň je předmětem samostatným. Tím dá se také žák lépe kvalifikovati, než-li když dostává na svém vysvědčení z obou těchto předmětů známku jedinou. Na vyšších středních školách jsou poměry stejné. Zastoupen je toliko dějepis, v jehož — abych tak řekl — podnájmu je zeměpis. Těšili jsme se, že novými instrukcemi věc se zjinačí — ale nestalo se tak. V nynější době, nanejvýše praktické, jest zeměpis předmětem velmi důležitým, v životě praktickém sluší mu přikládati do jisté míry důležitost větší nežli dějepisu, a proto bylo by žádoucím, aby důstojnost jeho i ve škole byla vyznačena postavením neodvislým. S bolestí musím vyznati, že se vyskytují dosti často i u lidí dosti vzdělaných značné nevědomosti zeměpisné. Příčinou toho jest, že se předmět ten ve vyšších třídách gymnasijských i reálních náležitě nepěstuje jako předměty jiné. Tak na př. učivo dějepisné, přírodopisné a mn. j., které se v nižších třídách škol těchto probíralo, probírá se ještě jednou důkladněji ve třídách vyšších. Se zeměpisem však není tomu tak. Zde jest předmětem hlavním toliko dějepis — ovšem že při tom instrukce nařizují, že se má stále při-

hlížeti k zeměpisu. To však jest věcí individuelní učitelů historie a pak není vůbec času tolik, aby se celý zeměpis tříd nižších systematicky opakoval. Bylo by tudíž velice prospěšným, kdyby zaveden byl zeměpis jako předmět samostatný, od dějepisu úplně neodvislý, a učivo tříd nižších probíralo se pak ještě jednou ve třídách vyšších, jako se to u ostatních předmětů děje. Tím by i v očích žáků zeměpis byl povznesen, rádi by se mu učili, a nevyskytovaly by se tak mnohé neznalosti, které často učitelům za vinu se připisují. Postup mohl by zůstatí týž jako jest ve třídách nižších, ač i tu dalo by se lecos vytýkati, hlavně ve příčině, že se má od věcí známých postupovati k věcem méně známým a vycházeti z nejbližšího okolí. Žáci však dovídají se napřed o cizích zemích a národech a potom teprve o své vlasti širší a užší. V tomto směru jednáno bylo již na sjezdu minulém v odboru pro zeměpis a dějepis, že by bylo s prospěchem, kdyby vyučováno bylo vlastivědě, ale tužby tyto zůstaly jen zbožným přáním.

Má-li zeměpis skutečně se povznést k té výši, jaké skutečně zasluhuje, je nutna oprava učebné osnovy ve dvojím směru a to pokud se gymnasií zvláště týče, aby byl zeměpis a dějepis rozdělen na dva samostatné předměty jako jest na moravských školách reálných.

Na vyšších pak gymnasiích a reálkách bylo by pak třeba zavéstí zeměpis jako nový předmět samostatný. Jak by se to provedlo, dalo by se rozmanitým způsobem urovnati. Prozatím jedná se jen o zásadu a příslušný návrh, který si dovoluji formulovati v ten smysl, aby se:

1. *působilo k tomu, aby na gymnasiích a reálkách zeměpis a dějepis od II. do IV. třídy byl rozdělen ve dva samostatné předměty, jak tomu jest na reálkách moravských, a dále aby se*

2. *působilo k tomu, aby na vyšších gymnasiích a vyšších reálkách zaveden byl zeměpis jako předmět samostatný, by se tím opakovalo a prohloubilo učivo tříd nižších.*

Prof. univers. dr. Goll upozorňuje, že bude potřebí při revisi zkušebního řádu pro kand. učitelství středoškolského zeměpis oddělití od dějepisu a k dějepisu přidati hlavně dějiny umění jakožto předmět zkušební; přimlouvá se také, aby byly sbírky uměl. děl při ústavech.

Dr. Kameníček přimlouvá se za pořízení rukověti dějin umění pro učitele dějepisu na stř. školách a za *restrinkci* polit. dějin v učebnicích.

Prof. Turek žádá za usnadnění *approbace* obrazů.

Prof. Dr. Metelka žádá v příčině zeměpisu za obnovení resoluce z r. 1886, upravení učeb. látky ze zeměpisu tak, aby se vycházelo od vlastivědy, a zavedení zeměpisu ve vyš. odděl. jakožto samostatného předmětu a konečně za odstranění kreslení map při zkouškách maturitních. Žáci, kteří nejsou obratni v kreslení, bývají při náčrtech mapových posuzování nesprávně ze zeměpisu. Tak není případno zkoušeti z diagramů, ježto máme důkladné mapy němé, ve kterých žák se má vyznati.

Prof. Štěpánek přimlouvá se také za to, aby upuštěno bylo od kreslení map při matur. zkouškách, ježto žáci cvičíce a učíce se kresliti mapy jsou před zkouškami *nesmírně přetěžováni*; mimo to v novém ministerském nařízení o zkouškách maturitních *není žádná zmínka o kreslení map*. Dále žádá, aby zeměpis od 2—4 třídy na stř. školách byl od dějepisu úplně oddělen a jakožto samostatný předmět klassifikován; vyžaduje toho prospěch předmětu samotného jakož i ten důvod, že podle nového

zkušeb. řádu pro kandidáty stř. škol zeměpis přidělen jest jakožto předmět pro nižší třídy reál. škol ke skupině *chemie a fyziky*; dle nynějšího stavu mohou zkoušení kandidáti ze zeměpisu pro niž. reálky učití předmětu tomu jen v I. třídě, ježto v ostatních třídách zeměpis spojen je s dějepisem.

Prof. *Braníš*:

Co do kreslení map při zkouškách maturitních v poslední době nepočínají si P. T. páni předsedové při zkoušení zeměpisu stejnoměrně. Jeden řekne zcela správně, že žák se klassifikuje ze zeměpisu a nikoli z kreslení, a jest spokojen, když zkoušenec dle němeého diagramu nebo němé mapy podá zřetelný fysikální i politický popis té které země; jiný pan předseda však dle zastaralého zvyku žádá od zkoušenců kreslení map. V tom jest patrná a závažná neshoda. Se zřetelem k tomu, že kreslení map v VII. třídě reálné jest spojeno s velikou ztrátou drahého času ve škole i při soukromém opakování, dále že často výborný zeměpisec může býti slabým kreslířem, což by svěsti mohlo k nespravedlivé klassifikaci, a konečně že i poměrně nejúhlednější náčrtek žákovský jest v skutečnosti kardinálně nesprávný, bylo by žádoucno, aby kreslení map při maturitě vůbec odpadlo.

Dr. *Vlach* přimlouvá se za to, aby statistice v VIII. tř. přidána byla hodina.

Prof. *Turek* jest vůbec i na nižším odděl. proti kreslení map.

Přijata též resoluce dr. *Metelky*, aby při zkouškách maturitních zcela bylo upuštěno od kreslení map.

VII. Odbor pro filosofickou propaedeutiku.

Přítomno bylo 27 účastníků; předsedou byl dr. P. *Durdík*, zapisovatelem dr. *Herout*. Přednašel univ. docent dr. Fr. *Čáda* z Prahy

O filosofické propaedeutice na školách středních.

Probrav změny zamýšlené, třebas neprovedené, od vydání organis osnovy 1849, článku Bonitzova r. 1855, Instrukcí z r. 1884 a z r. 1900, jakož i důvody tu přednášené a ukázav k přednostem instrukcí z r. 1900, přednášející pojednává o jednotlivých otázkách, jež jednak tu byly dotčeny, jednak ventilovány byly v příslušné literatuře, a projevuje tato svá mínění:

I. Filosofická propaedeutika jest velice důležitý předmět vyučování středoškolského, a bylo by si přáti, aby i na reálky byla zavedena.

II. Počet hodin dosavadní (v VII 2 a 2 v VIII) nelze nijak restringovati, aniž lze učivo psychologie nebo logiky omezovati.

III. Pořad nauk však z mnoha důvodů — především důvodu vědeckého, důvodu psychologicko-didaktického a pak toho, že by se posunula psychologie blíže k třídě VI., kdež probrána v anthropologii nauka o soustavě nervové, svalech, čidlech atd. — jest obrátiti a psychologii do VII., logiku do VIII. třídy položit.

IV. Podle dnešního stavu vědy jak logické tak psychologické nejsou nauky ty nějakou „propaedeutikou“ k *filosofii*; nechceme-li se o slova jen příti, musíme uznati, že logika i psychologie mohou uvésti jen do znalosti duševné a do vědomostí o logických vlastnostech myšlení správného.

Pokud tkne se návrhů, aby také základům ethiky, aesthetiky, dějin filosofie a sociologie bylo popřáno místa v osnově učební, bylo by velice žádoucno přijmouti také tyto vědy v program vyučování středoškolského,

ale *dnes* rozbíjí se každá taková snaha o nemožnost přidati hodin vyučovacích. Nicméně i v rámci dnešní osnovy aspoň příležitostně při jiných předmětech (jazyku mateřském, jazycích cizích jak klassických tak moderních, při náboženství, dějepisu atd.) bylo by možno a jest žádoucí o hlavních otázkách příslušných ze vzpomenutých tak řeč. filosofických věd pojednati — arci to předpokládá širší a hlubší vzdělání filosofické profesorů středoškolských vůbec.

V. Celý posavadní vývoj vyučování psychologie a logiky i také hojně pokyny Instrukcí zvláště z r. 1900 ukazují k tomu, že konečný cíl filosofické tak řeč. propaedeutiky musí býti ne theoretické přednášení, nýbrž *praktický výcvik* v dušeznalství (v znalosti vlastních vniterných jevů žakových) a praktický výcvik v logickém správném myšlení.

Proto: Theorie co nejméně, jen co nezbytně nutno, za to však

v psychologii: vésti žáka, aby na sobě samém pozoroval jevy duševní, učil se je konstatovati, souvislost vzájemnou jich postřehovati a sám co možná odhaloval pravidla či zákony reprodukce, asociace atd. jevů psychických. Experimentů ve smysle, jak Höfler, Witasek a j. ukázali, budiž užíváno. Praktické hledisko žádá také řádné probrání zvláště partie o počtcích (smyslech), o citech a snahách a žádostech, se zjevy pro ethický život tak důležitými;

v logice: nabádati žáka, aby varoval se chyb logických i cvičil se v logicky správném myšlení; *vše to na obrazných příkladech a předlohách ze skutečné práce vědecké a literární braných*, nikoli jen pouhé omílání triviálních a bezobsažných příkladů, v školských učebnicích tak bujících. Speciálně bylo by radno i školskou logiku začítí soudem, poněvadž nauku o pojmu z něho lépe a snáze vyvoditi lze. Při syllogistice nemeškati se dlouho vyvozováním *theorie* syllogistické, za to však zase důkladně procvičiti praktické usuzování syllogistické i důsledkové. Vědosloví probrati taktéž důkladně a zase pečovati především o výcvik na základě lektury článků, úryvků atd. z vážných knih čerpaných aneb na př. na základě četby Platonových rozmluv.

Při tom při všem *theorie*, theoretická znalost neodmítá se snad, naopak jest nejvýše potřebno, aby učitel sám theoreticky dobře byl vzdělán a své výklady a cvičení se žáky co možná neustále dialogickou (sokratickou) methodou konané, opíral o promyšlený základ theoretický.

VI. Vše to předpokládá:

1. výborně vzdělané a didakticky obratné učitele.
2. jisté, ačkoli nikoli radikální, změny v učebnicích. Ba i dnešní učebnice by mohly obstáti, když by si učitel náležitě předem promyšleně změnil postup některých partií a odstavců.
3. vyžaduje navrhovaný způsob praktického traktování psychologie a logiky značnou námahu se strany učitelovy.

VII. Z toho plyne:

1. Aby *všichni* učitelé středoškolští (nejen z propaedeutiky zkoušení) měli průpravné vzdělání filosofické širší i hlubší, než pravidlem jest dosud;
2. aby propaedeutice vyučovali jen kvalifikovaní učitelé, a kde jich není, aby při vypisování místa bylo především na ně pamatováno;
3. jakmile by vstoupil svrchu naznačený způsob traktování logiky a psychologie v život, aby se hodiny propaedeutiky kladly na roveň hodinám vyučovacím, namáhajícím na př. korekturami úloh a maximou

hodin u takových učitelů spíše nebylo dostupováno, než snad dokonce přestupováno.

Pro učitele filosofických nauk plyne příkaz, aby všemožně hleděli zabezpečiti uznání hodnoty a důležitosti nauk oněch, jak u kolegů tak i u žáků.

Debaty účastnili se dr. Sekera, univ. prof. dr. Drtina, Fencel, dr. Durdík, dr. Foustka, dr. Veselík, i přijata tato resoluce:

1. *Filosofická propaedeutika budiž zavedena také na reálkách.*
2. *Psychologii budiž vyučováno v třídě sedmé o 2 hodinách, logice pak, při niž bedlivý zřetel jest míti k nauce o třídění a methodě věd, a úvodu do filosofie, jenž by obsahoval nástin vývoje ducha filosofického, budtež v osmé třídě věnovány hodiny 3.*
3. *Pro vyučování filosofické nedoporučují se souvislé theoretické výklady; celé vyučování uživej pokud možná metody sokratické a dociluj v psychologii praktického dušeznalství, v logice výcviku v přesném myšlení.*
4. *Žádoucí bude při eventuální změně osnovy učebné přibrati vyučování základům sociologie a ethiky.*
5. *Filosofické vzdělání učitelů středoškolských vůbec budiž rozšířeno a prohloubeno.*
6. *Zkušební řád buď doplněn novou skupinou approbační: pro přírodopis ve spojení s filosofickou propaedeutikou pro vyšší, a matematikou anebo fysikou, pro nižší gymnasium.*
7. *Na každém ústavě buď o to postaráno, aby jen kvalifikovaným učitelům bylo svěřováno vyučování filosofické.*

VIII. Odbor pro těsnopis.

Účastníků 12, předsedou prof. Šílený z Brna. Prof. dr. Al. Herout z Kr. Vinohrad referoval o těchto věcech:

1. *Nynější stav otázky o původní vědecké soustavě českého těsnopisu.*
Referent podal předně historický přehled této otázky, načež přikročil k úvaze o původních systémech těsnopisu českého, po případě všeslovanského pp. Josefa Düricha, Al. Holasa a Antonína Krondla.
Zpráva speciální bude podána v *Těsnopisných Listech*.

2. *O osnově těsnopisné pro školy střední.*

Osnova vyučování těsnopisu jest upravena vys. vyn. c. k. ministerstva kultu a vyuč. ze dne 17. července 1873 (č. 4972.) a ze dne 21. února 1891 č. 2694. Hlavní principy osnovy jsou tyto:

Vyučování má se díti zpravidla (in der Regel) ve dvou ročních kursech.

Cílem I. kursu jest, že žáci mají se naučiti nezkrácené písmo správně psáti a zkrácené čísti.

Cílem II. kursu jest: Die tüchtigeren Schüler sollen einem Diktate von mindestens 90 Worten in der Minute zu folgen imstande sein. (Požadavek co do rychlosti snížen pro český jazyk na 80 slov.)

Co do látky učebné stanoví se v prvním vynesení:

V ročníku I. běh prvý: »Unter sorgfältiger Pflege der stenographischen Kalligraphie: Wortbildungslehre, Vor- und Nachsilben, Sigel mit Ausschluss der Kammersigel. Běh II.: Wortkürzungslehre, Lese- und

Schreibeübungen bezüglich der Wortbildung und der Wortkürzung. Vollständige Theorie der Satzkürzungen.

V ročníku druhém se učivo nerozděluje dle běhů, nýbrž jen všeobecně se stanoví: Der Unterricht besteht in beiden Semestern in Lese- und Schreibeübungen bezüglich der Satzbildung; die Schreibeübungen nach allmählich rascheren Diktaten.

Co se týče rozvrhu látky učebné pro školy české, jest dle vyn. zem. šk. rady ze dne 14. května 1891 č. 5050 »postupovati tak, aby vyučování »návodné« *pokud možno* již prvním ročníkem bylo ukončeno. Rozumí se ovšem, že části učiva, které v I. ročníku zdolati nebylo lze, bude dokončiti v ročníku druhém.«

Jinak předpisy pro těsnopis na německých školách mají míti platnost »přiměřenou« i pro těsnopis na školách českých.

Nuže, kterak se osvědčují předpisy ty ve školské praxi?

Dotazoval jsem se v té příčině nejřednějších našich odborníků a tu dle jednomyslného jejich tvrzení i dle zkušenosti vlastní upřímně pravím:

Pokud se týká ročníku *prvého*, jest učivo theoretické nad síly žáka průměrného nadání.

Proto zcela odůvodněně připouští sama zemská školní rada probíratí partie, jež »nebylo lze zdolati« v ročníku II.

Jest tudíž úplně na místě úvaha o správnějším rozvržení učiva.

Kterak by se tedy látka učebná měla rozvrcti, to lépe vysvitne, až zodpovídáme otázku druhou, týkající se ročníku *druhého*, jež zní:

Mohou žáci již koncem druhého roku dosíci takové dokonalosti, by psali správně a čitelně rychlostí 80 slov za minutu?

Odpověď zní záporně.

Jen vzácné výjimky, neobyčejné talenty dosahují hned II. rokem této dokonalosti. Osnova však musí počítati s žactvem průměrného nadání.

Proto vidíme, že i nejschopnější žáci, kteří vážně usilují o to, by byli pro zápas životní vyzbrojeni touto zbraní moderní, dávají se zapisovati do stenografie i rokem třetím.

Tak se vyvinul v praxi školské ten způsob, že oddělení druhé pro žáky pokročilé samo sebou dělí se ve dvě skupiny, ve dva stupně: stupeň žáků prostředně pokročilých a stupeň žáků nejpokročilejších.

Na ústavách, kde se povolují jen 2 ročníky, má pak učitel stenografie v II. ročníku dvojí vrstvu, z nichž každá vyžaduje svého zvláštního methodického postupu. Že vyučování v takovémto smíšeném sboru při komplikaci method není žákům tou měrou na prospěch jako vyučování ve sboru jednolitém, jest ovšem samozřejm

Proto, kde jest s dostatek žactva, bývá toto zlo odstraněno tím, že se v oddělení II. vytvoří samostatná parallelka pro žactvo nejpokročilejší.

Toto rozřešení jest i nejpřirozenější i žactvu samému nejpokročilejší.

Myslíme tudíž, že jest v zájmu učitelstva i žactva samého, aby takového roztržení oddělení druhého, jež se již v praxi na mnohých místech po mnohá léta co nejlépe osvědčuje, bylo pojato v úřední osnovu pro těsnopis český.

3. O instrukcích pro vyučování těsnopisu.

Instrukce pro vyučování těsnopisu dosud vydány nejsou. Jednání naše má býti impulsem k tomu, by žádoucí instrukce takové na prospěch

tohoto vyučování a tím na prospěch našeho žactva vydány byly Stenografie razí si silou elementární dráhu k uznání ve všech téměř oborech činnosti moderního člověka. S tohoto stanoviska pohlíží na stenografii též vysoké úřady, z kterých příčiny — zvláště v poslední době — účinně podporují pěstování moderní nauky této.

Lze tudíž důvodně očekávat, že, jakož se dostalo instrukcí též jiným tak řečeným vedlejším předmětům, na př. kalligrafii, stane se podobné opatření i pro stenografii.

Ovšem budou instrukce ty, jak si představujeme, rázu více poradného než přísně závazného, by tím netrpěla individualita učitelova.

Instrukce takové budou obsahovati osvědčené pokyny a rady zvláště učitelstvu mladšímu, i co se týče zevnějšího rámce i vnitřního postupu methodického pro všechny stupně vyučování.

Nechť se poušteti na tomto místě do podrobností (na př. o nejvhodnější liniatuře, o pracích písemných atd.), — dovoluji si odkazovati v té příčině na budoucí čísla »Těsnopisných Listů«.

Jednání se zúčastnili prof. Šílený, Bouda, Konupek, Libický, Bauer, řed. Starý, řed. Fleischmann, a přijaty resoluce:

1. By předložena byla vys. školním úřadům žádost o *schedlení těchto osnovy pro těsnopis český*:

I.

Vyučování těsnopisu českého dějž se ve třech ročnících.

II.

Ročník I.

Učebný cíl:

Správné a přiměřené kalligrafické psaní a čtení lehčího písma nekráceného.

Učebná látka:

Tvoření slov, krácení slovné. Nejdůležitější samoznaky.

Ročník II.

Učebný cíl:

Plynné a správné psaní a čtení písma tak řečeného korespondenčního. Mírné diktáty stoupající rychlostí až do 60 slov za minutu.

Učebná látka:

Slova cizí. Doplnění samoznaků a zkratků. Theorie krácení větného náslovím, doslovím, středoslovím a krácení smíšeného.

Ročník III.

Učebný cíl:

Písmo komorní. Diktáty s rychlostí stoupající až po 80 slov za minutu a správný jich odčit.

Učebná látka:

Příležitostné opakování celé theorie a zvláště krácení větného s krácením logickým. Samoznaky a zkratky komorní.

III.

Při učilištích úplných stačí k zařazení

ročníku I. počet žáků 20

„ II. „ „ 20

„ III. „ „ 15

Při učilištích neúplných stačí k zařízení každého ročníku počet žáků 15.

2. aby předložena byla vys. školním úřadům žádost o vydání instrukcí pro těsnopis.

Schůze tyto trvaly téměř až do 7 hodin, kdy přemnozí účastníci sjezdu šli do *Národního divadla*, kde bylo na počest sjezdu našeho *slavnostní představení*. Vybrána k němu původně opera Smetanova Dalibor a když se tato nemohla dávat, zvolena *Rusalka* Ant. Dvořáka. Divadlo ve všech prostorách naplněno bylo vybraným obecnstvem. Četné lóže a sedadla v přízemí i na balkonech zabrána byla účastníky sjezdu. Hráno a zpíváno bylo s chutí, takže představení bylo opravdovým požitkem.

V úterý dne 20. května jednání opět zahájeno v 8. hod. ráno. Zasedal současně odbor škol reálných a katechetský.

IX. Odbor škol reálných

měl velmi četně navštívenou schůzi; předsedou byl zvolen vládní rada řed. *Hloza*, zapisovatelem prof. *Krátký*. Tam promluvil prof. *John* z Prahy takto:

O návrhu na připuštění absolventů reálných škol na universitu.

Na první plenární schůzi sjezdové v neděli dne 18. května podal univ. prof. pan dr. Frant. Drtina podrobný obraz vývoje škol středních; konec všeho byl, že v Německu, Rusku, Dánsku, Francii i jinde dospěly vlády i sbory zákonodárné, i kruhy professorské k poznání, že vzdělání humanistické i vzdělání praktické, reální, jest rovnocenné, a že tedy absolventi škol gymnasiálních i reálných jsou v rovné míře připraveni, aby mohli se státi posluchači škol vysokých všech, universit i technik. V naší říši dosud přístup ke studiím universitním je pro absolventy reálů uzavřen, leda že mohou býti jako mimořádní posluchači k některým přednáškám na fakultě filos. připuštění, nebo že se mohou státi farmaceuty. Ale soudím, že dle nynější soustavy vyučovací na reálkách vychovávají se žáci též způsobem tak dokonalým, aby mohli s prospěchem zajisté náležitým studovati na universitách; vždyť Instrukce pro reálné školy vydané povídají výslovně, že učení jazykům živým, češtině, němčině, francouzštině, resp. angličtině má sloužiti k formálnímu vzdělání právě tak, jako studium latiny a řečtiny na gymnasiích, a jistě též se učení v tom směru bere měrou svrchovanou. Formální vzdělání matematikou děje se na reálkách zajisté rozsáhleji, neb druží se tu ještě rozsáhlejší měrou učení měřictví obyčejnému k měřictví deskriptivnímu. Ostatní předměty mají dílem počet hodin stejný, dílem větší (fysika, přírodopis), k nimž řadí se ještě chemie a technické zručnosti, kreslení od ruky i s pomůckami, rýsování.

Vědy reálné veškerým právem se rovnají, nevynikají-li nad ně, vědám humanistickým s podkladem filosofickým, jenž jest budován na filosofii spekulativní, kteráž ustoupila v pozadí, protože nedovedla luštiti kausální nexus zjevů v oboru světa hmotového, jako toho dovedla filosofie exaktní.

Četné vědy reálné, jako jsou zeměpis, matematika, fysika, chemie, přírodopis, jimž učí se na *reálkách v daleko větším rozsahu než na gymnasiích*,

jsou vědami eminentně universitními, a realista jest mnohem zralejším pro jejich studium než gymnasista, jenž dosud jedině oprávněným byl k jejich studiu na fakultě filosofické i medicinské.

Schopnost pozorovací, obratná ruka a dovednost experimentální, jež jsou předními podmínkami zdárného studia věd exaktních, jsou u realistů mnohem více vycvičeny než u gymnasistů. Vždyť kreslení a rýsování, deskriptivní geometrie, chemie s praktickým cvičením v žákovské pracovně, jakož i metoda induktivní, již učí se žáci četným reálným předmětům, vše to jest dokladem, že žáci škol těch budou připravenější a zralejší pro fakultu jak filosofickou, tak i lékařskou.

Znalost jazyka řeckého a latinského nemůže v té věci býti překážkou nepřekonatelnou, vždyť uvidíme, že v Německu se přes ni již dostali na druhou stranu, a u nás též již žáci 6. třídy reálné mají přístup ke studiu lékárnickému.

Rusko přeorganisovalo gymnasia na základě reálném, odmítnuvši nebo zmírnivši nadbytečné studium jazyků klassických. V Dánsku, Švédsku a Norsku vyslovili se též pro značné omezení latiny a řečtiny, když prohlásili jejich studium za *níkoli* nezbytný podklad pro studium universitní.

Při studiu lékařství a věd přírodních vůbec (fysiky, anatomie, mikroskopie a j.) nezbytnou pomůckou jest znalost kreslení a deskriptivní geometrie při zobrazování jemných pletiv, obrysů součástí těla, konstruování průřezů a fysikálních obrazců atd. Této podmínce zase lépe vyhoví realista než gymnasista.

Pro studium mediciny a přírodovědy jest podstatnou součástí vědecká znalost chemie, které zná gymnasista pramálo, kdežto realisté s ní důkladně jsou obeznámeni a zasvěceni i zacvičení v experimentování. Chemii se učí na *technikách* v míře zajisté ne menší než na universitách a užívá se tu vědeckých názvů latinských i řeckých měrou svrchovaně rozsáhlou, aniž by to realistům, latiny neznalým, překáželo. Živý důkaz pro to, že názvy latinské i řecké nebudou překážkou pro realisty, kteří by vědám přírodním, tedy i chemii, a zejména medicíně se na universitě věnovali.

Nejnovější vymoženosti věd exaktních jsou uloženy v literaturách moderních, s vyloučením literatur latinské i řecké, jsou tedy i universitáni odkázáni zde na studium řečí živých; tu jsou zase realisté ve výhodě, neb znají živých řečí více než gymnasisté.

O předmětu významu tak dalekosáhlého byla hojná debata, již se účastnili hlavně zemský inspektor *Slavík*, vládní rada *Hoza*, univ. prof. dr. *Dršina*, prof. *Vaňourek*, *Zdeněk*, *Hnilička*, dr. *Veselík*, *Pour*. I přijata byla jednohlasně tato resoluce:

Žádáme, aby studium reálné uznáno bylo za rovnocenné se studiem gymnasiijním a proto žádoucím způsobem doplněno co do vzdělání humanitního a rozšířeno na 8 let. Pro dobu přechodnou aby zřízen byl při některých reálkách zvláštní jednoroční fakultativní kurs pro absolventy reálek po maturitě, kteří by ke studiu universitnímu se chtěli připravovati, obsahující filosof. propaed., prohloubení vzdělání histor., čtení klassiků l. a ř. v překladech a základní vědomosti sociologické a ethické. Tito abiturienti mějte přístup na všechny fakulty universitní mimo theologickou.

O potřebnou průpravu odborovou dle potřeby jednotlivých fakult budiž postaráno zvláštními vyučovacími kursy na universitách po způsobu seminářů zřízenými.

X. Odbor katechetský:

Přítomno bylo 18 účastníků katechetů a mimo ně zem. inspektoři dr. *Kastner* a *Slavík* i zástupce ministerstva prof. *Setunský*. Zvláštní váhy nabyla schůze též přítomností J. b. M. dr. *Krásla*, jenž byl zvolen předsedou. Zapisovatelem zvolen kollega z Moravy dr. Al. Kolísek. Předsedající p. biskup Krásl vzdal dík za tento projev důvěry a lásky a tlumočil též pozdrav J. E. p. kardinála, ujištění jeho přízně a přání hojného zdaru. Pak přikročeno k programu schůze.

Peferoval prof. *Havránek* z Prahy

O hmotných poměrech katechetů středních škol vzhledem k jejich předchozímu působení.

V důkladné a s živým zájmem přítomných sledované řeči vysvětluje nejprv poměry, za nichž katechetové středních škol k úřadu svému se dostávají. Kdežto absolvovaní kandidáti professury stávají se hned po odbytém zkušebním roce — a často i bez něho — supplujícími učiteli, kterým léta supplentská ve smyslu zákona ze dne 4. září 1898 v jich službu počítána byla, katecheti středních škol teprve po dlouhé řadě let ztrávených ať v správě duchovní, ať na školách národních nastupují svůj úřad. Osm, deset, ba i více let, jež katecheta po vykonaných svých studiích ať v duchovní správě, ať v úřadě katechety škol obecných neb měšťanských prožil, nejsou za dob nynějších nikterak výjimkou. Pan referent poukazuje též, že již roku 1898 z iniciativy katechetů pražských a za součinnosti *»Katechetského spolku«* sdělána byla petice, obsahující požadavky, o nichž dnes má býti jednáno. Zvěčnělý kardinál J. Em. hrabě Schönborn v téže záležitosti osobně též intervenoval v ministeriu kultu a vyučování, leč akce ta pro některé nepříznivé okolnosti nesetkala se s žádoucím příznivým výsledkem. Nyní opět katecheti chápou se téže záležitosti a doufají, že podpoření jsouce spolkem profesorů, oprávněných svých požadavků dosáhnou.

Debaty se účastnili: Světící biskup Msgr. dr. Krásl, zemští školní inspektoři dr. *Kastner* a *Slavík*, professoři: Müller, Veverka, Kocmích, Žůrek a jiní.

I navržeua tato resoluce:

Učitelé náboženství českých středních škol v Čechách a na Moravě shromáždění na valném sjezdu profesorů středních škol českých dne 20. května v Praze dovolují si činiti následující prosbu:

1. Budiž dobrodiní zákona nového obsažené v § 10. Gesetz betreffend die Regelung der Bezüge an den von Staate erhaltenen Mittelschulen ze dne 19. září 1898 říšského zákona č. 173 poskytnuto také učitelům náboženství na neúplných středních školách, ustanovených dle § 4. téhož zákona.

2. Budtež těm učitelům náboženství na c. k. ústavech učitelských, kteří před r. 1883 s platem X. třídy na ústavech těch působili a byvše

povýšení do IX. tř. všech v X. tř. získaných pětiletých přídavek pozbyli — *aspoň částečně léta strávená v X. tř. dietní vpočtena v léta vyměřená dle kvinkvenálek.*

3. Shromáždění učitelé náboženství c. k. českých středních škol dovolávajíce se této výhody dovolují si upozorniti na to, že učitelskou službu na středních školách nastupují obyčejně až teprv, když po dlouhou řadu let pracovali buď v duchovní správě, aneb na školách obecných a měšťanských.

O každém bodu resoluce rozpředl se živý rozhovor. Zvláště vzácné rady pronesl tu z. insp. p. dr. Kastner, vysvětluje čeho, ve smyslu *platných zákonů* dosíci lze a čeho nikoli. Na to přijaty byly *dva odstavce resoluce jednomyslně* a sneseno ve schůzi plenární je tlumočiti.

Pokud třetího bodu se týče, bylo objasněno, že katecheti dříve na školách národních působivší mohou v případech obzvláště ohledů hodných *cestou milosti* zvýšení svých platů a vyššího výslužného se domáhati, že však zákon ze dne 4. září 1898 o nich vykládán býti nemůže. Proto sneseno, aby tento bod v resoluci *zatím* pojat nebyl, nýbrž aby vrácen byl přípravné komisi, jež v odboru katechetském předloží jej k dalším úvahám a samostatné, od dřívějších bodů oddělené petici. —

Na to jednáno *o součinnosti českých profesorů náboženství s vídeňským spolkem katechetů středních škol.* K tomuto bodu ujal se slova prof. Em. Žák. Poukázal na záslužnou akci vídeňských kolegů, kteří založivše spolek učitelů náboženských na středních školách rakouských, hodlají o zájmy stavovské účinně se starati. Poněvadž katecheti středních škol značným počtem jsou též členy *Katechetského spolku v Praze*, bylo zprvu pomýšleno na to, aby při tomto spolku zřízen byl samostatný odbor katechetů škol středních. Že však výbor Ústředního spolku profesorů projevil přání, aby katecheti středních škol při něm samostatný odbor zřídili a projevil též ochotu jich návrhy za své vzíti a je, kolik možno, podporovati, navrhuje referent, aby při *Ústředním spolku českých profesorů* byl zřízen samostatný odbor katechetský a tento ve spojení se spolkem vídeňským o zájmy katechetů škol středních se staral.

I o tomto bodu nastal čilý rozhovor. J. M. p. biskup dr. Krásal poukazuje na různé poměry naše a kolegů v ostatních zemích rakouských působících, schvaluje návrh a doufá, že i záležitosti vnitroškolské pilně a na prospěch výchovy náboženské v odboru budou projednávány. Prof. Havránek konstatuje, že tím nikterak není myšleno, abychom snad kolegialitu se spolkem katechetů vídeňských nepěstovali, a *vybízí přítomné, aby za členy vídeňského spolku na utvrzení kolegiality se přihlásili.* Tyto návrhy přijaty byly s pochvalou, a samostatný odbor katechetský při Ústředním spolku profesorů byl ihned ustaven. Za jeho funkcionáře byli zvoleni: vdp. konsist. rada prof. Havránek (předseda), prof. V. Černý (jednatel), a prof. V. Müller (zapisovatel). Odbor čas a místo konání svých schůzí vždy novinami oznámí, aby jednání nejen kolegové pražští, ale i přespolní, na kolik jim milo bude, mohli se účastniti.

Ježto pak čas již valně pokročil, sneseno ostatní otázky stavovské a návrhy kolegů, jež písemně došly, odevzdati odboru k dalšímu řízení. Ke konci děkoval p. prof. Havránek jménem všech přítomných J. M. p. biskupovi dru. Kráslovi, pp. z. inspektorům dru. Kastnerovi a Slavíkovi, jakož

i prof. Setunskému za vzácnou účast, s kterou jednání katechetů sledovali, a tlumočil přání, aby svoji podporu a přízeň i do budoucna jim zachovali.

Po dva dny sjezdu v rýsovně ústavu byla *výstava novějších pomůcek* učebních, o níž nejvíce se zasloužil člen výboru prof. *John*.

Vystaveny byly z různých odborů, novinky od vyrabitelů a obchodníků a práce jednotlivců. Klassická filologie byla zastoupena několika modely, jako válečným vozem antickým, obléhací věží, strojem ku střelení oštěpů a pěkným modelem římského domu. Prof. dr. *Groh* v síni pro sekci filologickou vyvěsil tři různé plány Říma a pohledy na Řím a Athény.

Zeměpisných a dějepisných pomůcek bylo více, zejména globus obyčejný s úplnou armaturou a dva *Lohrovy* globy rozkladné, které budily obecnou pozornost; vše od firmy *J. Felkl* a syn v Roztokách. *Tellurium* vlastního sestrojení dodal pan učitel *Havlín* z měšť. školy ve Velvarech; Metelkův Atlas zeměpisný a řadu různých knih vystavovalo nakladatelství *J. Otty* v Praze. Firma *Ed. Hölzel* zaslala Vlachovu mapu rakouských zemí alpských a mapu zemí uherských, z řady obrazů Langlových Betlehem, Nazaret a Jerusalem a čtyři obrazy k názornému vyučování: stavbu domu, uhelné doly, příbytek a přístav. Velký počet plodů a sušených nebo v líhu naložených částí cizozemských kulturních rostlin pro sbírky zeměpisné i přírodopisné opatřil pan *Alois Kreidl* v Praze. Zajímavá byla Javůrkova mapa Palaestiny, vystavená p. učitelem *Škorpilem* z Prahy. Pozdě pohřichu dodány byly obrazy »Čech se svou družinou na Řípu« a »Komenský žehná vlasti«, originály dějepisných obrazů, které vydává p. *Leopold Doležal* v Charvatci u Budyně.

Pomůcky pro přírodopis úpravně vyložili u velkém výběru pp. *Alois Kreidl* a *Václav Frič* v Praze. Ve výstavě páně *Kreidlově* vedle uvedených rostlinných praeparátů budily zájem znalců krásné nerosty v zřetelných a dokonalých krystalech (adular, granáty, fluorit fluoreskující, apatit, fosforitová koule, měď, baryty, vápenný květ, nephrit, antimonit a j.), dále umělé krystaly solí a četné zoologické praeparáty líhové, z nichž mnoho úplných vývojů, též želvu kasetovou a modelované rozkladné torso. Ve výstavě pana *V. Friče* bylo viděti vycpaného rysa, orla a orlo-supu ve skvostném provedení, velikou želvu kasetovou, vycpaného kapra a štika methodou novou, že barva ostává nezměněna a praeparáty se nepoškodí tak snadno. Pozornost budily kostry, suchá kostra ptakopyska a v líhu uchované od jesetera a mihule; nápadný byl odlitek klu slonního, jakož i suchý praeparát strašilky a lupenitky. Líhové praeparáty revokazu, ropuchy, loděnky indické, *Veretillum* a madagaskarského pavouka, vyrábějícího hedvábí líbily se každému. — Zasklené rozbory květů vlastní práce vyložil prof. *Smolař* z Jičína.

Znameníť pomůcky pro přírodopis, drobnohledy v ceně od 44 až do 1140 K vystavili pp. *Josef* a *Jan Frič* z Král Vinohrad; vedle drobnohledů viděti bylo i četné pomocné přístroje, z nichž byly též zasaženy přístroje ke kreslení zvětšených praeparátů.

Přístroje pro fysiku vystaveny byly v Klementinu v posluchárně pro fysiku při české filosofické fakultě; v Křemencové ulici viděti bylo pouze tlakoměr *Vosátkův*.

Pro chemiky zajímavé byly od p. *Al. Kreidla* dodané váhy analytické, váhy rozborné se všemi chybami a korekcemi k výkladu theoretickému, spalovací přístroj s plynojemem a zařízením k vyvíjení plynu, trojnásobný chladič a pneumatická vana. Z chemikálií byly vystaveny theomity, s nimiž se též pokusy konaly od prof. dr. *Faktora*.

Pro geometrii vystavili pp. *Fričové* nový theodolit, *Al. Kreidl* 6 modelů, prof. *Šrůtek* přístroj k průmětnictví a prof. *Aug. Hlaváček* přístroj ku znázornění trigonometrických funkcí. Firma *Jos. Strejce vdova* měla tu pěkné vzorky kružitek vzorně provedených. Z různých jiných velice cenných předmětů dlužno uvést drobnohledné praeparáty p. *Em. Pecky*, *Nábělkovy* mapy nebes; řadu knih z nákladu p. *Fr. Řivnáče*, *Sochorovy* mathematické vzorce a *Drahorádovo »Písmo stojaté«*, vydané u *E. Weinfurtera* v Praze.

Nakladatelství *I. L. Kobrovo* zaslalo obrazy zoologické, znázornění základních pojmů zeměpisných, diagram těla lidského, ukázky z obrazových děl přírodopisných, totiž *Jandova ptactva*, *Klapálkových Brouků*, a *Johnových Motýlů* jakož i téhož *Atlasu rostlin*, konečně české vydání *Hoppeových Obrazů k mythologii a dějinám Řekův a Římanův*. — C. k. česká vyšší reálka v Praze na Starém městě vystavila diagramy doma pořízené pro řeč francouzskou, dějepis, zeměpis, matematiku, fysiku a chemii, dříve uvedený přístroj ku znázornění trigonometrických funkcí, ukázky modelů pro deskriptivní geometrii, ukázku školního herbáře a skleněný model ku znázornění asymetrie kyseliny vinné, který podle *Hoffmannovy* učebnice org. chemie pro vyšší reálky provedl p. *Alferi*, laborant v mineralogickém ústavě české university, známý vyrabitel úhledných modelů pro krystalografii.

Po 9. hod. též *Frant. Havlín*, učitel měšť. školy ve Velvarech, vykládal o telluriu jím sestaveném.

Na dřevěné desce naznačeny jsou 4 roční počasí, měsíce, dni, znamení zvěrokruhu. Ekliptika znázorněna jest kruhem na sloupcích, rozděleným na 360° , světový rovník kruhem, jež protíná ekliptika ve 2 bodech protiležících. Na zeměkouli, pohybované po dřevěné desce, znázorniti se dá dopadání paprsků slunečních v jednotlivých dobách ročních, jakož i různá délka dne a noci.

Kruh, značící hranici osvětlení, jasně ukazuje osvětlení země v různých dobách ročních.

Neosvětlenou část měsíční znázorňuje polokulovitý černý plášť, jenž se volně pohybuje a vznikání jednotlivých fází měsíčních jasnějším činí. Též zatmění sluneční i měsíční přístroj jasně ukazuje, takže účelu svému plně hověí.

O 10. hod. mnozí účastníci sjezdu druhou smutnou povinnost konali, doprovázejíce na poslední cestě nenadále zesnulého šk. radu *J. Jahna*.

Jiní navštívili novou, nádherně zařízenou průmyslovou školu na *Smitchově*, kde laskavě je provedl řed. *Em. Hertík*.

Všechny návštěvníky překvapila rozsáhlost budovy, pohodlí a účelnost, s kterou vše upraveno. Byli přítomni práci v kovárně a soustruhovně, viděli, jak se žáci učí zpracovávat železo i dřevo a prohlédnuvše si veškerý místnost, odebrali se do fysikální posluchárny, kdež prof. *Boř. Brož* vysvětlil princip mluvicí lampy a provedl s ní několik demonstrací. Dal reprodukovati hru na klarinet, zpěv, čtení, počítání. Hojná společnost, v níž

byli i zemští inspektoři dr. Krsek a J. Slavík, jakož i několik dam, odměnili p. přednášejícího hlučným potleskem. Také řediteli Em. Hertíkovi a členům sboru vzdány srdečné díky za laskavý průvod a výklad.

III. plenární schůze.

V úterý odpol. o 3. hod. se konala třetí plenární schůze, jíž opět se účastnili zemští inspektoři pp. dr. Kastner, dr. Krsek, Nečásek a Slavík, universitní profesoři dr. Král a dr. Goll, zástupce min. prof. Setunský. Nejprve referoval professor Frant *Lepš* z Příbramě:

O významě projekce na střední škole.

O důležitosti projekce jakožto pomůcky k názornému vyučování ve škole těžko jest se rozhovořiti. Jakkoliv se naše učebny pomůckami k názornému vyučování jen hemží, kabinety všech druhů pomůckami jsou přeplněny a veliké sumy peněz obracejí se každoročně na zakoupení pomůcek, přece na důležitou jednu pomůcku v novější době zdokonalenou, nechci říci, že se zapomnělo, ale málo kde se vzpomíná. Jest to projekční stroj.

Proto nemohu mluvit o projekčním stroji a jeho významu jako pomůcce k vyučování ve škole z té jednoduché příčiny, že dnes, dle stávajících osnov a instrukcí nelze ho jen tak zhora při vyučování použiti.

Poukážu však na projekční stroj jako na pomůcku k *mimoškolnímu vzdělávání* naší mládeže a načrtnu, jak si to představuji.

Každý z nás ví, jakou výhodou jest, můžeme-li doložit své výklady příslušným obrazem zhotoveným ve velikém rozměru. Pozornost žactva soustřeďuje se pouze v místa, jež učitel ukazuje. V té příčině obraz světelný, vržený projekčním strojem nemůže býti, co jasnosti, velikosti a přehledu se týče, předstižen jakýmkoliv diagramem.

Takých obrazů pro projekční stroj, zvaných *diapositivů*, možno na tisíce koupiti a veliký jest jich výběr. Tyto diapositivy jsou nevyčerpatelným zdrojem pro *rozpravy* z jakéhoko'iv oboru lidského vědění.

Nejsme to jenom my učitelé kreslení, kteří při jakémkoliv výkladě narážejí na jednu a touž překážku (na nedostatek obrazného dokladu) a kterýmž by takové rozpravy byly vítány. Fysik, chemik, historik i přírodopisec najdou mezi tisíci a tisíci diapositivy hojnost materiálu pro nejrozličnější rozpravy svých oborů.

Oto mimoškolní vzdělávání naší mládeže představuji si ve formě *občasných rozprav* takto:

Každých čtrnácte dnů v době od měsíce listopadu do května, tedy asi 10—12krát, pořádány buďtež pro žáky toho kterého ústavu rozpravy.

K tomu účelu zakoupí každý ústav z dotace na učebné pomůcky řádný projekční stroj s příslušenstvím. Na výlohy s rozpravami spojené vybře se od žáků za souhlasu vyšších školních úřadů na počátku školního roku určitý příspěvek. Není-li vhodné místnosti v budově ústavu, získá se snadno rozsáhlá místnost mimo ústav.

To by byly předběžné práce každého jednotlivého ústavu.

Každému však namanula se dojista otázka: kde vzíti peněz na diapositivy, kdo uvolí se vypracovati text k jednotlivým rozpravám? Na prvý pohled zdá se tato otázka býti choulostivou. Diapositivy anebo zase

texty — to byl vždy kámen úrazu pro přednášky spojené s nevyhnutelnou projekcí obrazů. A také i v tomto, mnou navrhovaném podniku tvořilo by zaopatřování diapositivů a textů, kdyby ponecháno bylo jednotlivým ústavům, nepřekonatelnou překážku.

Neboť, počítá-li se pro jednu rozpravu průměrně 50 diapositivů, bude počet 500 diapositivů při ročních 10 rozpravách representovati velikou sumu peněz 300—350 zl.

Druhým rokem, protože se rozpravy tytéž nemohou opakovati, opětně touž sumu. Při našich 82 středních ústavech byl by to ohromný a zbytečný výdaj ročních as 28.000 zl.! V té příčině nutno jinak postupovati. Zakoupení příslušných diapositivů mohl by na se vzít soukromník, anebo snad výbor Ústředního spolku českých profesorů. Počítám-li, že by se z 82 českých středních ústavů rozhodla jen asi polovina zavést rozpravy, tedy 40, bylo by pro první tři léta při odbývaných 10 ročních rozpravách zapotřebí asi 30 vhodných serií obrazů diapositivních s příslušnými texty, jež by soukromníkem anebo zmíněným výborem střídavě na různé ústavy zapůjčovány byly, tak že by každá serie za rok asi 20 ústavů vystřídala.

Jest zřejmo, že obnos, kterýž by ten neb onen ústav za půjčení serie povinen byl zaplatiti, mohl by býti mírný. Počítám 3—4 zl. I mohl by, počítám-li výlohy jedné rozpravy obnosem 5 zl., každý ústav počítati pro žáky takových rozprav 10. K tomu potřebných 50 zl. snadno by se na počátku každého školního roku ve způsobě příspěvků sešlo. A tento příspěvek by se ovšem řídil dle počtu žáků. Při počtu 250 žáků nebyl by větší než 20 kr., při větším ovšem menším. Žáci pak, resp. rodiče jich, nejen že by se takovému příspěvku nevzpírali, ale dojista rádi by jej skládali vědouce, že platí tuto nepatrnou částku peněz za poučné a zároveň zajímavé, částečně i zábavné rozpravy.

Myslím, že sotva cos levnějšího mohl by kdos naší mládeži poskytnouti, než střední škola svému žactvu: *poučnou a zábavnou rozpravu za 2, eventuelně i jen za 1 kr.*

Druhá otázka, týkající se textů, jest již jednodušší. Již dnes existuje hotových textů z nejrůznějších oborů ku 175 seriím obrazů a to francouzských.

Stačila by tu práce několika týdnů a několika ochotných odborníků, aby ony texty byly přeloženy a ovšem i pro žáky řádně upraveny (příp. honorovány!)

Nezmiňuji se prozatím o podrobnostech jako na př., kde vzít ony texty, kdo by je měl překládati, je upravovati, kdo by vše řídil atd. atd. Podrobný seznam zmíněných textů následuje na konci článku (s počtem diapositivů v závorce) seřazený dle odborů.

Pravil jsem, že by ke každé rozpravě bylo zapotřebí průměrně asi 50 diapositivů. Avšak texty mnou uvedené málo které doprovázeny jsou 50 obrazy, po většině 20. Představuji si každou rozpravu vlastně ze *dvou dílů*. V prvním probralo by se *poučné* thema rozpravy a v druhém *zábavné*. Tímto zábavným dílem, ovšem také i částečně poučným, mním kratší *cestopis*, kterýž by žactvo zábavností svého předmětu dojista neobyčejně poutal, když cestopisné obrazy provázené živým slohem a pěkným výkladem byly by krásně kolorovány.

Podávám v resoluci, již ku schválení slavnému sjezdu předkládám, návrh, aby tato akce svěřena byla výboru Ústředního spolku českých

professorů, jemuž jsem ochoten všechny návrhy podrobností se týkající přednésti a na mnohé velmi důležité okolnosti, které bych nerad s veřejností sděloval, v čas upozorniti.

Celá akce může se uskutečniti do zimy příštího školního roku. Bylo by však záhodno:

1. Aby na každém ústavě aspoň jeden ochotný pan kollega dobrovolně věci se ujal,

2. aby ještě před zakončením tohoto školního roku učinil výbor Ústředního spolku podání za všechny ústavy k vysokému ministerstvu, by povoleno bylo vybírat na počátku každého šk. roku 10—20 kr. na rozpravy.

3. V poradě o učebných pomůckách ve šk. r. 1902/3 navrhnouti k zakoupení řádný projekční stroj s příslušenstvím.

4. Vyhledati a upravit pro rozpravy příslušnou a vhodnou místnost (aulu, kreslárnu neb tělocvičnu), případně i některý větší sál v místě, kterýž by dojista bezplatně anebo za nepatrný obnos propůjčen byl.

Ze by se strany veleslavné z. šk. rady a vysokého ministeria kultu a vyučování ona akce ztěžována nebyla, tomu nasvědčuje výnos pana ministra kultu a vyučování ze dne 10. května 1901 č. 13964, daný všem zemským školním úřadům a týkající se zavedení populárních přednášek na středních školách.

Že by se nemusila takováto činnost omezovati pouze na kruhy žákovské, že by tu byla i vhodná příležitost podporovati snahy jednotlivců v pořádání populárních přednášek i *pro mimoškolní kruhy* v místě i okolí je na blledni.

K tomu poukazuje i onen výnos, právě mezi jiným:

..... »Diesen eigenartigen Vorträgen schliessen sich die populär wissenschaftlichen Vorträge an, die an den verschiedenen Mittelschulen schon seit mehreren Jahren für ein grösseres Publicum gehalten werden. Die Unterrichts-Verwaltung, die in der Weiterbildung eines der wichtigsten und vornehmsten Mittel für die Hebung des höheren Unterrichtes sieht, verwendet namhafte Beiträge zur Unterstützung von Mittelschullehrern, und zwar der sprachlichen, der historisch-geographischen und naturgeschichtlichen Fächer für Reisen speciell nach Italien und Griechenland, nach Frankreich und England, nach geographisch und naturgeschichtlich interessanten Gegenden des In- und Auslandes. Mit Wohlgefallen konnte ich nun wahrnehmen, dass solche Stipendiaten nach ihrer Rückkehr in die Heimat ihre neu erworbenen Kenntnisse und Erfahrungen weiteren, über die Schule hinausreichenden Kreisen in Vorträgen und Demonstrationen, vielfach mit Benützung des Skioptikons, mittheilen und auf solche Art wissenschaftliche Gebiete zu popularisieren suchen. Aus der Art, wie solche Veranstaltungen öffentlich besprochen wurden, aus den mannigfachen Reproduktionen der Vorträge in Zeitschriften und Tagesblättern liess sich die Überzeugung gewinnen, dass hiemit einem Wunsche des Publicums entsprochen wird, und dass die Schule, von der solche Veranstaltungen ausgehen und in deren Räumen sie gewöhnlich stattfinden, des Dankes und der Anerkennung der Beteiligten sicher sein kann.«

A dále: »Auf Grund obiger Darlegungen ersuche ich die k. k. Landesschulbehörde, die Abhaltung von Vorträgen der bezeichneten Art

an Mittelschulen, wo die localen Verhältnisse es gestatten und es auch wünschenswert erscheinen lassen, zu begünstigen, gegebenen Falles aber auch darüber zu wachen, dass solche Veranstaltungen nur in einer der Schule geziemenden Art und Weise vor sich gehen und Unzukömmlichkeiten jeder Art ausgeschlossen bleiben.«

Dodávám ještě, že pro ústavy pražské bylo by zejména snadným rozpravy zavést, poněvadž místnost pro ně mohla by býti dvěma neb třem ústavům společnou. Byla by to věc dohody pánů ředitelů středních škol. Taktéž v městech o 2—3 středních ústavech vše by se snadněji zřídilo.

Jestliže jsem neuvedl hned na počátku svého referátu důvodů, jež mne již od několika let k zamýšlené této akci nutkaly — činím tak nyní ke konci. Pravím, že to byla vůle a snaha něčím ku styku mimoškolnímu učitele se žáky přispěti. Dosud takového styku téměř není, ač neustále se po něm volá. Žák náš mimo vyučování odkázán jest téměř výhradně na sebe. Rozumí se samo sebou, že nepokládám svůj návrh za nějaký spasný. Chci jen aspoň částečně k tomu přispěti a sice tak, jak sám dovedu, a nečekám od myšlenky své nic více, než co se čekati může.

Avšak ohromný počet našeho českého studentstva, počet imponující, 26.000 mladých, vnímavých duší bude, tak dojista doufám, pro mou myšlenku mluvit.

Následují nyní demonstrace jednotlivých projekčních přístrojů a projekce řady diapositivů z nejrůznějších oborů.

Seznam textův francouzských rozprav, které by mohly býti přeloženy a upraveny.

(Číslo v závorce značí počet diapositivů.)

Zoologie:

Hlodavci (21). — Ryby (22) — Hmyz a pavouci (26) — Ptáci dravci (12). — O soumarech (18). — Masožravci (15). — Plazy a obojživelníci (24). — Živočichové pobřežní (20). — Nemoci vinné révy (25). — Hmyz cizopasný révy vinné (25). — Ničitelé lesů (24). — Kultury vody (20). — O pohybu tvorů (19). — Dýchání (17). — Žlázy a vyměšování (17). — Ústroje smyslů (25). — Ústroje zažívací (22). — Oběh krve (25). — Soustava nervová (24). — Co možno spatřiti v kaluži (19). — Hnízda ptáků (24). — Let, plování, plazení (26). — Obyčeje ryb (19). — Ptáci a ssavci škodní (24). — Ptáci užiteční (24). — Ssavci mořští (22) — Nemoci hedvábníka (25). — Život ve vodách (24). — Zbraně hmyzu (19). — Život v hlubině mořské (26). — Výraz rozčilení u člověka a zvířete (25). — Zoologická zahrada (30). —

Geologie a mineralogie:

O ledovcích (33). — Živočichové vyhynulí (25). — Doly a lomy (22). — Ohnivé úkazy přírodní (15). — Divy přírody (16). — Město pod ledem (23).

Botanika:

Rostliny (24). — Květy (25). — Stěpování (25). — Vzácné a slavné stromy (30). — Tabák (17). — Podivuhodné rostliny (23). — Lesní stromy (30). —

Fysika, chemie:

O plynech (13). — Optika (17). — Elektřina a blesk (17). — Pohon elektrický (21). — Astronomie (33). — Oheň (30). — Umělá hnojiva (30).

Dějiny:

Panna Orléanská (17). — Starý Egypt (29). — Břehy Nilu (29). — Rusko a jeho lid (30). — V Louvru (30). — Palais Royal (30). — Pierrefonds (30). — Dějiny sochařství francouzského (30). — Návštěva u »krále slunce« (30). — Památníky Paříže (30). — Dějiny malířství francouzského (30). — Podivuhodnosti a zvláštnosti staré Paříže (30). — Námořnictví starého věku (29). — Mořské loupežnictví (30). — Řím starý a moderní (30). — Umělecké poklady Italie (50). —

Vědy a průmysl:

Průmysl živočišný (26). — Mléko, máslo, sýr (25). — Včelařství (36). — Výroba cukru (21). — O vodě (19). — Démant (22). — O balonech (26) — Osvětlování (22). — O x paprscích (26). — Co vidíme v mikroskopu (18). — Divy mikroskopu (23). — O strojích (22). — Hybostroje (20). — Dějiny parního stroje (24). — Železná dráha (25). — Výroba železa (22). — Výroba papíru (23) — Keramika (22). — Výroba skla a křišťálu (31). — Dějiny hrnčířství (27). — Stroje hospodářské (26). — Majáky (25). — Potápěcí zvon (24). — Domácí topivo (27). — Artézské studny (20). — Výroba olejů a mýdel (21) — Víno, pivo, mošt a ocet (20). — O x paprscích (24). — Dějiny balonu (39). — Podmořská telegrafie a kladení kabelů (20). — Základy tkalcovství (16). — Umělý chlad (18) — Průmysl korku (18). — Návštěva mincovny (25). — O tuberkulose (117). — Průmysl petrolejový (34). — Les a jeho užitek v průmyslu (23). —

Válečnictví a námořnictví:

Námořnictví (24). — Dělostřelectvo během věků (30). — O střelbě (32). — Vojenství (25). — Torpéda a podmořské čluny (21). — Válka německo-francouzská (120). — Řecko-turecká válka 1897 (30). — Angloburská válka (30). —

Zeměpis a cestopis.

Suezský průplav (30). — Peking, armáda čínská, popravky (25). — Francouzské Alpy (50). — Horské cesty, pěšiny a žel. dráhy Alp (30). — Na přič Alpami, sněhy, bystřiny, ledovce a jezera (48). — Italie (116). — Z Argentiny do Chile (100). — Rýn (29). — Herkulanum a Pompeji (29). — Španěly a vzdělanost Maurů (29). — Francie (29). — Bretaň (29) — Skotsko (29). — Loára a její zámky (26). — Benátky (30). — Cařihrad (29). — Alžír (30). — Panthéon (30). — Tunis a Kahýra (30). — Vrch Athoský (30). — Ostrovy jonské (30). — Ženevské jezero (30). — Zermatt a okolí (30). — Francouzské Kongo (29). — Madagaskar (29). — Na březích »Nové země« (29). — Neapol (30). — Holandsko (29). — Norvéžsko (30). — Florencie (29). — Ženeva (29). — Nizza, Monako, Cannes a Menton (30). — Francouzské Antilly (30). — Gibraltar (50). — Malta (40). — Břehy Středozemního moře (50). — Řecko (50). — Paříž (50). — Athénské památky (40). — Maroko (50). — Tripolis (40). — Gothardská dráha (40). — Břehy Italie (40). — Hawai (40). — Anglie a Skotsko (50). — Sopky a geisiry (50). — Čtyřkantonské jezero a okolí (50). — Palestýna (50). — Londýn (40). — Z Kolína do Mohuče (40). — Hamburg a jeho obchod (88). — Špicberky (50). —

Různé:

Nazaret (38). — Betlem (38). — Jerusaleň (40). — Život J. Krista (42). — Křížácké výpravy (30). — Řím (30). — Katedrály (30). —

Lourdy (30). — Pašijové hry v Ober-Amergavě (30). — Alkoholismus a jeho účinky (20).

Referent za poutavý a pěkný i užitečný výklad svůj odměněn byl hlučným potleskem.

I přijata tato resoluce:

Professorským sborům všech středních škol doporučuje se zavést mimoškolní rozpravy, mající za účel další vzdělávání žáků. Přípravné práce k účelu tomu nezbytné sjezd vzdáší na výbor Ústředního spolku č. professorů.

Potom prof. Lepš provedl celou řadu ukázek se svým projekčním strojem, které se těšily obecnému uznání a byly výmluvným dokladem prospěšnosti navrhovaných rozprav. Při té příležitosti prof. Lepš se nabídl, že by pro pražské školy mílerád, kde by si toho přáli, provedl takové projekce, a vyzval přítomné pány k prohlídce svého přístroje.

Předseda pak přerušil na chvíli další jednání a vsul sem čtení došlých *přípisů a telegramů*. Především oznamuje, že na holdovací telegram náš, zasláný v neděli do Vídně kabinetní kanceláři, rozumí se jazykem českým, došla již od Jeho Veličenstva telegrafická odpověď, a to z Budapešti. Zní:

Kabinetní kancelář Jeho císa. a král. Veličenstva panu řediteli Václ. Starému, předsedovi sjezdu českých professorů v Praze.

Jeho císa. a král. Apošt. Veličenstvo ráčil holdovací telegram, zasláný jménem účastníků slavnostní zahajovací schůze sjezdu českých professorů v Praze se srdečným díkem vzíti na vědomí. Na Nejvyšší rozkaz. Koenig.

Předseda: V tom, že jsme dostali tak brzké poděkování, právě spatřujeme Nejvyšší uznání našeho sjezdu. Mluvíím zajisté slovutnému shromáždění z duše, svolám-li Jeho Veličenstvu: Sláva! (Shromáždění svolává stojíc: Sláva, sláva, sláva!)

Další telegramy a přípisy přečetl jednatel prof. Ruth. Byly tyto:

Z Vídně. Indem ich Eurer Hochwohlgeboren für die mir seitens des Centralvereines der böhmischen Professoren in Prag übermittelte freundliche Einladung zu dem in den kommenden Pfingsttagen zu veranstaltenden böhmischen Mittelschultage meinen verbindlichen Dank ausspreche, beehre ich mich mitzutheilen, dass ich durch Amtsgeschäfte verhindert bin, dieser Einladung Folge zu leisten. Mit dem Ausdrucke meiner vollkommensten Hochachtung Euer Hochwohlgeboren ergebener
Hartel.

Z Vídně. Velice rád byl bych se účastnil osobně sjezdu professorstva českých středních škol, naléhavé práce však provedení mého úmyslu učinily nemožným. Přeji tudíž sjezdu Vašemu touto cestou všeho zdaru a snahám Vaším nejlepšího úspěchu.
Ministr dr. Rezek.

Z Karlových Var. Děkuje za pozvání k VIII. sjezdu českých professorů, lituji, že se téhož, jsa z Prahy vzdálen, účastniti nemohu. Přeji ctěnému předsednictvu, aby tento spolkový podnik měl zdárný výsledek a znamenám s úctou
Coudenhove, c. k. místodržitel v království Českém.

Z Karlových Var. S upřímným díkem za Váš telegram přeji Vašemu sjezdu plného zdaru.
Coudenhove, místodržitel.

Z Vídně. Díky za laskavou vzpomínku. Přeji mnoho zdaru. Sekč. šef *Kaněra.*

Z Vídně. Empfangen Sie meinen besten Dank für die freundliche Einladung zur Theilnahme am diesjährigen böhmischen Mittelschultage. Ich habe das beigelegte Programm mit grösstem Interesse gelesen und möchte selbstverständlich gerne auch an den Verhandlungen theilnehmen. Aber die mir obliegenden vielen Arbeiten lassen eine Abwesenheit vom Amte nicht zu. Es wird jedoch auf Wunsch Sr. Excellenz des Herrn Unterrichtsministers Herr Prof. Setunský auf dem Mittelschultage erscheinen und dem Ministerium über Verlauf und Beschlüsse einen directen Bericht erstatten. Ich wünsche dem Mittelschultag den allerbesten Erfolg und ich zweifle nicht, dass er gleich den früheren einen würdevollen Verlauf nehmen werde. Ihnen werden die heurigen Pfingsten keine Tage der Erho-

lung sein, aber der Gedanke, dass Sie einer guten Sache dienen, wird Ihnen über die mannigfachen Mühen hinweghelfen. Mit den herzlichsten collegialen Grüßen bin ich Ihr treu ergebener
Dr. Joh. Huemer.

Z Vídně. Hoch erfreut über Begrüssung entbietet herzlichsten Dank und Versicherung treuer Gesinnung den versammelten Berufsgenossen.

Hofrath Huemer.

Z Prahy. Nemoha pro četná a neodkladná zaměstnání úřední účastníci se jednání sjezdu professorstva středních škol českých, žádám za laskavé omluvení své nepřítomnosti a přeji všem ušlechtilým snahám pánů účastníků sjezdu, jehož jednání se vším zájmem budu sledovati, plného zdaru. V dokonalé účtě místo-
předseda c. k. zemské školní rady:
Zabusch.

Z Vídně. Nemoha se osobně účastníci prací Vašich, přeji sjezdu hojného zdaru a volám všem účastníkům jeho upřímné »Na zdar!«.

Dvorní rada Pavlíček.

Z Vídně. Für die freundliche Einladung zum VIII. böhmischen Mittelschultage verbindlichst dankend, sehe ich mich leider genötigt, um Entschuldigung zu bitten, wenn ich infolge Überbürdung mit Bureauarbeiten an den Verhandlungen persönlich nicht theilnehmen kann. Ich bitte jedoch versichert zu sein, dass ich die Beratungen mit dem regsten Interesse verfolgen und den Beschlüssen, soweit sie meinen bescheidenen Wirkungskreis berühren, die grösste Aufmerksamkeit zuwenden werde. Indem ich dem VIII. böhmischen Mittelschultage den besten Erfolge wünsche, zeichne ich mit dem Ausdrücke vorzüglichster Hochachtung Euer Hochwohlgeboren ergebenster Dr. F. Krappel, Minist.-Secretär.

Z Prahy. Děkuji srdečně za laskavé pozvání ke sjezdu a přeji Vám nejlepšího zdaru pro Vaše porady. V dokonalé účtě
Dr. Václav Škarda.

Z Prahy. Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění děkuje za pozvání, jehož se předsednictvu dostalo, vítá krásný program sjezdový, v němž místa dopřáno otázkám palčivým, moderním, nejen školství, nýbrž celého vývoje kulturního se týkajícím, i oznamuje uctivě, že vysílá zástupce svého gen. sekretáře prof. dr. B. Raymana, za jehož přijetí laskavě prosí.

Bohuslav Rayman, t. č. gen. sekretář.

Josef Hlávka, t. č. president.

Z Karlových Var. Račte přijati za přelaskavé pozvání k slavnostnímu zahájení VIII. sjezdu professorstva středních škol českých nejvřelejší a nejvroucnější díky. Z plna srdce přeji slavnému sjezdu hojného zdaru a dalšího utěšeného rozkvětu ve všech oborech našich škol českých. Zároveň dovoluji si vroucnou předností prosbu, abyste mi i na dále zachovati ráčili dosavadní přízeň, již tak velice si vážím. V dokonalé účtě a veškeré šetrnosti trvám vždy co nejlépe a vděčně oddán.
P. Robert Riedel, c. k. dvorní rada.

Z Potštýna. Kladu si za čest, projevit uctivé díky za laskavé pozvání, jímž jsem byl poctěn, a vyslovuji srdečné přání, aby porady slavného sjezdu v každé příčině s utěšeným výsledkem se potkaly. Upřímně lituji, že mi není dopřáno, zúčastniti se také tohoto sjezdu, jako jsem se několika sjezdů dřívějších činně zúčastnil. Ale jest mi za příčinou důležitých rodinných záležitostí nemožno nyní z Potštýna se vzdáliti, kdež skoro všichni členové mé rodiny shromážděni jsou. Lituji toho, že nemohu osobně jednání slavného sjezdu se zúčastniti tím více, poněvadž zajisté přítomni budou mnozí z mých bývalých posluchačů a nynějších přátel, s kterými opět po letech se setkati a pohovořiti o záležitostech vědeckých, paedagogických a osobních bylo by mi srdečnou radostí. Že mně v mém životě bylo popřáno, abych i já, seč jsem byl, přispěl k vědeckému vzdělání těchto svých bývalých posluchačů, zůstane mi povždy milou a blahou upomínkou. Slavnému sjezdu a slavnému předsednictvu zcela oddaný

Dr. Jan Kvičala, c. k. universitní professor.

Z Jindř. Hradce. Sborné činnosti Vaší přeje nejupřímnějšího zdaru obávající právě 80. semestr činnosti své školní
professor dr. Studnička.

Z Teplic. Der ergebenst unterzeichnete Obmann erlaubt sich dem geehrten Collegen-Vereine den herzlichsten Dank für die Einladung zu den wichtigen Berathungen in Prag auszusprechen. Indem er den Verhandlungen den besten Erfolg wünscht, bedauert er der čechischen Sprache nicht so weit mächtig zu sein,

um den hochwichtigen Berathungsgegenständen mit gebürendem Verständniss folgen zu können. Der gefertigte Obmann bittet den geehrten Verein, im Auge zu behalten, dass auch wir, wie die Volks- u. Bürgerschullehrer, nur durch gemeinsame Arbeit der Standesgenossen beider Nationalitäten zu unsern angestrebten Zielen gelangen können. Indem der Unterzeichnete noch bittet, die beiliegende Nummer der Vereinszeitschrift einer gütigen Beurtheilung zu unterziehen, zeichnet er für den Verein deutscher Mittelschullehrer in Nordböhmen
Prof. Ed. Reichelt, d. z. Obmann.

Z Prahy. Nemoha pro churavost osobně zúčastniti se sjezdu českých profesorů, ve kterém jsem po mnohá léta spolupůsobil, přeji Vám tímto, drazí páni kolegové, všeho nejlepšího zdaru.

Mat. Trapl, c. k. vládní rada a gymn. ředitel v. v.

Z Hodonína. Mnoho zdaru přeje srdečně v zájmu školy, vědy a národa
ředitel Slavík.

Z Kroměříže. Nejhojnějšího zdaru všem poradám a snahám přeji:

František Hrbáček, dr. Segefa, Kapoun, Blažek, Hubík.

Z Kroměříže. Nejlepšího zdaru ve všech směrech přeje sjezdu
sbor paedagogia v Kroměříži.

Z Kutné Hory. Nemoha, jak jsem zamýšlel, sjezdu se zúčastniti, přeji jednání jeho všeho zdaru.
Ředitel Strnad.

Z Místku. Sbor professorský českého gymnasia v Místku sleduje s vřelou účastí všechny podniky ve prospěch českého školství středního a přeje sjezdu ze srdce, by snaha jeho o rozkvět školství a povznesení stavu našeho korunována byla zdarem co nejlepším.

Z Náchoda. Professorský sbor reálky náchodské účastní se v duchu sjezdu českých profesorův a přeje celému průběhu mnoho zdaru.

Bedř. Procházka, ředitel.

Z Olomouce. Račte tlumočiti pozdrav a přání hojného ovoce jménem prof. sboru čes. gymnasia v Olomouci. Ve vší účtě
Vrzal, ředitel.

Z Pelhřimova. Nemoha se súčastniti slavného sjezdu našeho, dlím aspoň v duchu ve váženém středu Vašem a provolávám sjezdu nejlepší zdar: kéž přinese střednímu školství našemu hojného ovoce! S přátelským a kolegiálním pozdravem
Karel Trkal, prof. c. k. vyšš. gymnasia.

Z Písku. Nejlepšího zdaru ve všem jednání přeje a kolegiální pozdrav posílá
ředitel Cumpfe.

Z Písku. Nemoha býti mezi Vámi, posílám aspoň srdečný pozdrav a přeji sjezdu všeho zdaru.
Řed. Soldát.

Z Plzně. Ochuravěv nemohu se sjezdu súčastniti a přeji zdaru nejlepšího.
Josef Čapek.

Z Přerova. Sjezdu Vašemu přejeme všeho zdaru. Sbor náš zastupuje profesor Dula. Za sbor gymnasia
řed. Vávra.

Z Příbora. Z končin posvátného Radhoště shromážděným kolegům bratrský pozdrav a sjezdu plný zdar.
Ředitel Hladík.

Z Tábora. Z hloubi srdce přeji, aby všechno konání sjezdu mělo nejlepší úspěch pro budoucnost a přineslo střednímu školství českému bohatého a utěšeného ovoce. Se srdečným a kolegiálním pozdravem

Dr. Jan Křišťálek.

Z Třebíče. Nemoha se účastniti sjezdu českých profesorů, provolávám jeho výsledkům »Na zdar!«
Řed. dr. Reichert.

Všecky tyto telegramy a přípisy provázeny byly potleskem.

Pak ujal se opět starosta řed. Starý slova a pravil: Nežli přistoupíme k dalšímu jednání, oznamuji, že p. prof. dr. Jarník ve velmi vřelém přípitku včera o banketě upozorňoval na spolek pro podporu chudých filosofů na čes. universitě, jehož je předsedou, a vydal zvláštní brožurku jednající o slastech a strastech toho spolku. Kdo by si té brožurky přál, račte si ji zde vzíti. Myšlenka spolku toho jest velmi lidumilná a šlechetná, a proto žádám pp. kolegů, aby ji na všech ústavech co nejvřeleji fetrovali přistupováním za členy řečeného spolku nebo ročními dary.

Po té již slova ujímá se referent prof. K. J. Černý (Praha) a pojednává

O započítávání aktivního přídavku do pense.

Na základě výpočtů dokazuje výhodnost toho pro učitelstvo, objasňuje rozdíly nazírání na tuto otázku, jaké se jeví u úřednictva oproti stavu učitelskému, jehož postup ve služném jest založen na zcela jiných zásadách, a vykládá, kolik by bylo platiti, kdyby někdo chtěl si aktivní přídavek (200, 250 a 300 zl. až i 280, 350 a 420 zl.) zajistiti pro výslužbu u společností pojišťovacích. Upozorňuje na nutné změny v příslušných zákonech (jmenovitě na pojmenování »aktivní«, jež by pak arci musilo býti zaměněno výrazem »přídavek drahotní« nebo »příbytečné«) a doufá, že valná schůze v zásadě se započítáváním přídavku aktivního vysloví souhlas, navrhuje resoluci tohoto znění:

Slavná vláda račiž příslušnou předlohou postarati se o změny ustanovení týkajících se aktivního přídavku, jmenovitě v § 3 a § 4 zákona ze dne 15. dubna 1873 (říš. zák. č. 47), jenž novým zákonem ze dne 19. září 1898 (říš. zák. č. 172) zůstal v té příčině nezměněn, a to:

§ 3.: Systemisované platy skládají se:

a) ze služného, pak b) z funkčních anebo *drahotních* (místo aktivních) přídavků;

v § 4. místo slov: »Předepsaná taxa služební platí se toliko ze služného; naproti tomu jest také jen služné vpočitatelné do pense« budiž ustanoveno:

»Předepsaná taxa služební platí se nejen ze služného, nýbrž i z aktivního přídavku, jenž jest vpočitatelný do pense.«

Další změny, jmenovitě stanovení ročního příspěvku (proslýchá se, že činil by 8⁰/₀ z akt. přídavku), jež týkají se pojišťovací techniky, třeba ponechati vládě, jež v té věci učinila již jisté přípovědi. Změn v pensijním zákoně ze dne 14. května 1896 (č. 74 říš. zák.) by třeba nebylo, poněvadž mluví se všude jen o služném *vpočitatelném* do pense, a tu výše uvedená změna v § 4. postačuje, jen v § 15. bylo by dlužno vynechati v textu slovo »aktivního«, tedy: »Aktivní úředníci a učitelé státní jsou povinni pro výslužné platiti státnímu eráru stálý roční příspěvek, který činí 3⁰/₀ [aktivního] služného, vpočitatelného při vyměření výslužného...«

Doplňkem k řeči prof. Černého uvedl řed. Bílý ještě toto: Vpočítávání aktivního přídavku do pense domáhá se úřednictvo všech ostatních kategorií. My ve svém spolku jsme se usnesli, nedomáhati se toho, neboť většina míní, že jen málo členů našeho stavu dočkává se pense, ale všichni že by musili na ty řídké výjimky platiti. (Výborně!) K témuž výsledku došli zdejší kolegové němečtí ve svém spolku. Když loni byla svolána schůze veškerého úřednictva do Vídně, účastnil se schůze té starosta zdejší Mittelschule, řed. dr. Frank též jako mandatar náš, a přednesl také pochybnosti naše. Úřednictvo však ostatní přesně přešlo a velikou většinou usneslo se setrvati na tom, aby žádáno bylo za vpočítávání aktivity do pense, ježto ostatnímu úřednictvu ta věc by přišla velice vhod. Ministerstvo financí skutečně také dalo již na všechna finanční ředitelstva celé říše rozeslati dotazníky a konati výpočty o té věci. Také zde v Praze bylo o tom pracováno. Ale ty výpočty ještě nejsou dokončeny, a tím celá věc zatím odpočívá.

Ve Vídni o schůzi bylo mluveno o procentním placení, nikoli o stejnoměrném. Ti, kteří jsou blíže výslužby, platili by tedy více a kteří jsou vzdálenější výslužby, platili by méně. Jest dnes na Vás, pánové, abyste se ráčili vysloviti, zdaliž trváte na tom mínění, které jste tenkrát ve valné schůzi zdejší vyslovili, že my se v té věci příliš angažovati nemáme, či jak se máme k této otázce zachovati. (Výborně!)

V debatě potom zavedené upozornil *prof. Zdeněk*, že není třeba lekati se příliš velkých poplatků, které by se musily odváděti, že to bude dělati jen asi 2 zl. měsíčně, a míní, že se ono % bude platiti z aktiv. přídavku a ne ze služného. — Prof. dr. Vlach je pro to, aby náš spolek se neúčastnil této akce úřednické. Uvalíme tím na sebe nové poplatky a projednávání věci na říšské radě způsobí nám novou nepřízeň. Tam beztoho — jak se p. řečník informoval — je všeobecná zaujatost proti všelikému zvyšování úřednických platů; poukazuje se na to, že pro stav selský, živnostenský atd. se nedělá nic, pořád jen pro úředníky. Ostatně nevymohou-li to úředníci ostatní, my toho sami nedovedeme.

Prof. dr. Groh hledí na tu věc s jiného stanoviska. Co zdržuje nejvíce každého, má-li jíti do pense? Ztráta aktivního přídavku! (Souhlas.) Myslí proto, že bychom se mohli rozhodnouti pro vpočítávání aktivity do pense. Suma na to potřebná byla by menší nežli podle výpočtu pojišťoven, poněvadž stát výdělku takového jako pojišťovny nepotřebuje. (Souhlas.)

Prof. dr. Metelka rovněž se přimlouvá za návrh koll. Černého, a to z těchto důvodů. Předně z ohledu na nedostatek učitelstva. Ale brzo, bohudíky i bohužel, nastane přebytek jeho. (Tak jest!) Pak bude na tom záležeti, aby všichni ti, kteří maj. — vyslouženo, šli do pense. (Souhlas.) Nebudou-li míti započítán aktivní přídavek, tu nebudou chtít jíti a neudělají místo mladším, kteří na to uprázdňení čekají. Řečník přetrpěv sám mnoho suplentských let ví, jak chutná ten suplentský chléb a to čekání. (Výborně!) Druhý důvod uvádí tento: U nás 8. a 7. třída, a u ředitelů 6. se jeví jen v aktivním přídavku. Jdeme-li pak do pense, jdeme jako prostí vojáci. Ten aktivní přídavek 40 až 60 neb 100 zl., jako mají páni ve Vídni, se totiž ztrácí. (Souhlas.) Vpočítáváním aktivity však by zůstal. Za třetí připomíná proti p. dr. Vlachovi, že tím vpočítáváním ani říšská rada ani stát nám nic nepřidají a nemusíme se proto báti nevole s těch stran; budemeť sami na to platiti. Ale proto zase není třeba se starati o to, abychom sami vypočetli náležité procento, které budeme platiti, jen aby to stát nic nestálo. (Souhlas.) Posléz připomíná ještě tuto okolnost: Když školné bylo zvýšeno, řeklo se, že jest to také proto, aby se profesorům polepsily platy. Řečník nemá po ruce výkazů z posledních let, ale má výkaz z r. 1898. Čistý výtěžek ze zvýšeného školného činil do tohoto roku, poněvadž bylo velmi mnoho nových státních ústavů zřízeno, 9,800.000 zl. (Úžas.). Tedy tu jest ještě takový fond, který je pro nás, o který se můžeme hlásiti, poněvadž to bylo obecnstvu přímo řečeno, že je to pro nás, pro zlepšení našich platů. (Potlesk.)

Řed. Šafránek chce připojiti jen dodateček. Byl účasten rokování již mnohých o té věci, zvláště když jsme jednali o zákonu o zlepšení pensí pro vdovy a sirotky a p. a ví, co to tehdy stálo práce a namáhání. Vida nyní, jak skvělý výsledek vyplynul z příplatků našich na fond pensijní, pomyslí si už nejednou, kterak je věčná škoda, že jsme tu myšlenku pustili z vlastních rukou. Kdyby se bylo zůstalo při první myšlence, jako byla vyslovena na sjezdu v Kolíně r. 1884, aby se z těch přebytečných peněz utvořil zvláštní fond, a z toho fondu, když by byl dostatečně veliký, bylo bráno tak, aby se ta procenta snížila, byli bychom z toho měli ten zisk my. Ale teď budeme platiti do smrti; ovšem budeme platiti rádi a vděčně. I žádá řečník, abychom se vyslovili, že si přejeme, aby aktivní přídavek byl počítán i do pense, ale aby výboru byla ponechána volná ruka, zdali vlastní silou se to dovede provésti a spravovati. Před nějakými 8, 9 lety se chopilo učitelstvo obecných škol svépomoci. Způsobil to případ, že jeden učitel nemohl pro okamžitou tíseň dosíci osobního úvěru. Neštěstí, které ho potkalo, došlo jeho kollegy, a ti řekli: Uděláme si vlastní stavovskou záložnu. Vklady byly zprvu nepatrné, ale zatím pěkně vzrostly, a dnes tento podnik učitelstva znamenitě rozkvetl a učitelé mají samosprávu. Také bychom si mohli říci, že stav učitelstva středoškolského je dosti hojný, aby si dovedl otázku tu upravit a to vyplácení spravovati. Řečník nečiní samostatného návrhu, ale přál by si, aby se nechalo Ústřednímu spolku a jeho slav. výboru rozhodnouti, *když by jinak našim tužbám nebylo možno vyhověti*, zdali by nebylo možno cestou jím naznačenou toho dosíci. (Výborně! Potlesk.) Je to zkrátka myšlenka hezká, ale těžká!

Po dalších poznámkách prof. Zdenka, starosty a řed. Bílého předseda vyzval tohoto, aby přednesl ještě jednou celý návrh. Řed. Bílý pak jej formuloval takto:

1. *VIII. sjezd českých profesorů vyslovuje se jednomyslně pro to, aby posavadní aktivita při vstupu do pense připočítávána byla k služnému základnímu.*

Druhý návrh, spojující návrh prof. Černého a řed. Šafránka v jedno, zní:

2. Výboru budiž uloženo postarati se o výpočty, kolik by bylo nutno přípláceti, kdyby se měl zařídití výhradně stavovský fond na vyplácení aktivity pensistům. Jakmile pak vyjdou výpočty finančního ministerstva, budiž svolána na rychlo valná hromada, kde se obě předloží a usnese, pro co se máme rozhodnouti. Když by ty výpočty naše ukazovaly příliš veliké požadavky platební, nechať se valné hromadě hned předloží návrh, abychom společně s ostatními úředníky žádali za vpočítávání aktivity do pense.

Návrh ten byl po některých vysvětlivkách řed. Šafránka většinou přijat.

Přistupuje se k dalším referátům prof. J. Vališe z Valašského Meziříčí, které z pondělní schůze plenární pro pokročilost doby byly odloženy do plenární schůze úterní. Starosta řed. Starý oznamuje to a žádá pana kol. Vališe, aby co možná stručně přednesl svoje referáty. Tento ujímá se slova a referuje takto o druhém tematě svém:

Supplentura a nynější vpočítávání let supplentských do stabilisace.

Dne 26. listopadu 1896 prohlásil tehdejší ministr vyuč. baron Gautsch v poslanecké sněmovně:*)

»O supplentech bylo v této vysoké sněmovně i ve výborech v posledním desetiletí již velmi mnoho mluveno. Dnes je mi možno vysoké sněmovně prohlásiti, nevím, zda s radostí či s žalostí: supplenti náležejí k vymírajícím pokolením. — Ale zdá se mi, že přece v tom jest jakási nesrovnalost, když s jedné strany snaha správy vyučovací k tomu nésti se musí, aby supplenty pokud možno odstranila a rok co rok nová skutečná místa učitelská zřizovala tam, kde jest toho potřeba, a když s druhé strany se o tom mluví, aby supplant byl stabilisován. Jedno nebo druhé. — Cesta, kterou se správa vyučovací dává, t. rok co rok zřizovati nová četná místa, zdá se mi, že v zájmu supplantů daleko jest výhodnější. Ostatně i pro supplenty podstatné zlepšení příjmů v tomto zákoně se navrhuje; že při tom se podržuje zásada, aby plat odpovídal výkonu práce, lze sotva změnití.«

S povděkem přijato tehdáž toto prohlášení. Nelze upříti správnosti názoru, že na ústavě, kde pravidelně rok co rok jistý počet poboček jest, podle toho má býti míst skutečných extra statum. Supplant má býti ustanoven dle dekretu dvorské kommisie z 3. července 1839, jímž publikuje se Nejvyšší rozhodnutí (tedy zákon), 1. na čas, než se uprázdněné místo opět definitivně obsadí a 2. dostal-li professor dovolenou. — Kde pak pobočky jsou a zvláště pravidelné, tam přísluší zajiště učitel skutečný. — Mimo to doporučovalo by se zvláště v zájmu škol, aby též místo provisorních míst byla zřizována místa skutečná. Znam případ, kde matematik je okresním inspektorem a provisorní učitelé na jeho místě ustanovení rok co rok se střídají. A přece by bylo velice potřebno, aby zvláště pro matematiku zůstal učitel stále týž.

Ale zdá se mi, že od r. 1896 za těch 6 let míst skutečných extra statum málo bylo systemisováno. Naopak vím o ústavě, z kterého 3 skuteční učitelé filologové (extra statum) přesazeni na ústav jiný, takže tam zůstalo jen 8 filologů — normální to počet, ač ústav má 6 stálých poboček a přes 600 žákův. Nebudou-li se zřizovati nová místa, během času musí zase nastati doba až 14letých supplantur, neb stejné příčiny a okolnosti musí míti tytéž následky. Na to, že se bude choditi více do pense, nelze spoléhati, zvláště když v posledních letech bylo mnoho mladých kolegů jmenováno skutečnými.

*) Stenogr. protokol str. 27471.

Dovolují si navrhnouti tuto resoluci:

Na ústavách se stálými pobočkami budiž zřízen přiměřený počet skutečných míst extra statum. Též místo míst provisorních buďte místa taková systemisovdna.

Supplenti pak buďte uznáni za státní úředníky XI. hodnostní třídy. Ohledně penze plattež u nich tytéž předpisy jako u státních úředníkův. Při tom ať se jim počítají vždy 3 léta za 4 jako ostatním učitelům středních škol.

Jako další resoluce navrhuji:

1. *Nezkoušení kandidáti buď vůbec nebudte přijímáni za supplenty anebo buďte přijímáni jen za výpomocné učitele s polovičním počtem hodin (8—10) se služným 1000 K.*

2. *Plat zkoušených suplentů s plným počtem hodin buď stanoven na 2000 K, hodiny přespočetné ať se remunerují jako skutečným učitelům.*

Na odůvodnění návrhu první resoluce dovoluji si uvésti toto:

Nyní přijímají se za supplenty s plným počtem hodin, obyčejně i s hodinami přespočetnými, i nezkoušení kandidáti. Ovšem děje se to jen v případech nejvyšší nouze a říká se pak, že je to kalamitou pro ústavy. Já však tvrdím, že je to ještě větší pohromou pro ty nezkoušené supplenty.

Ústavu prokáže supplant nezkoušený celkem touž službu jako učitel zkoušený, ale sobě způsobí škodu nenahraditelnou, někdy celou budoucnost si tím podkope.

Filosofii studují obyčejně nejnadanější abiturienti, bohužel i nejchudší. Posluchač protlouká se na universitě všelijak, hodinami, podporami spolkův a jednotlivcův a když jest již blízek cíle svého, když absolvuje universitu, tu před zkouškami přijde mu odněkud nabídka, aby přijal místo. V posledních letech se ústavy o ně jen trhaly. Mladík takový nemá ještě té zkušenosti, že celodenní vyučování a korigování ducha zmoří a zmalátní, myslí, že po škole zbude mu ještě času dost na vlastní studium. Dohání ho i chudoba, někdy i malicherná ctižádost státi se brzy panem profesorem, podlehne — a místo přijme. Nyní teprve pozná, co to je. V prvním roce jest naskrze vlastní studium vyloučeno. Namáhavé vyučování 50 žáků je věc zcela jiná než když učil dříve jednoho, dva žáčky. Ze školy domů přijde všecek zmořen, a tu ho čekají ještě haldy korektur. Při nedostatku sil učitelských dostává supplant často předměty cizí; filolog zeměpis, matematik filologii atd. Domácí příprava na jednu hodinu cizího předmětu zabere kolikrát kolik hodin. Dále první rok jest v úřad uváděn. Kde mu vybudě prázdná hodina, musí jíti hospitovati k staršímu professoru. A když takto zmořen přijde ze školy a zkorriguje úlohy, je tak umdlen, že na vlastní studium nemá už ani chuti ani síly. Raději si zajde na procházku, nebo — do hostince.

I ten moment je velmi závažný, že supplant přijde do kruhů zcela nových. Dřív stýkal se jen se studenty, ti studovali, a ta společnost nabádala ho též k plli. Ale nyní přijde do společnosti lidí, kteří studium a zkoušky mají už za sebou a po úředních hodinách všechen čas mají volný. S takovými tedy koncipienty, auskultanty, assistenty atd. stýká se náš supplant. »Půjdete dnes, p. professore, na vycházku?« »Přijdete dnes večer do hospody? Má schůzi ten a ten vlastenecký spolek, nesmíte

scházeti.« Přijde jednou, dvakrát — pak pravidelně a jest ztracen. Zkoušek neudělá, a když nedostatek pomine, jest propuštěn.

Proto navrhuji, aby se nezkoušení kandidáti buď vůbec na ústavy za učitele nepřijímali, aneb nejvýš za učitele výpomocné s polovičním počtem hodin. Vybylo by jim času k vlastnímu studiu, a 1000 K stačilo by jim na výživu. Vždyť před tím neměli třebas ani polovici.

Někdo však namítne: Návrh ten je nepraktický. Nyní scházejí ještě supplenti, ač nezkoušení učí přes maximum hodin. Co bychom si počali, kdyby měli jen polovic hodin?

Na to odpovídám: Kdyby hned od počátku nezkoušení byli přijímáni jen na polovic hodin, tu by jich veliká většina za rok zkoušku udělala, zvláště tenkrát, kdyby státní zkoušky byly rozděleny ve 2, jak jsem v prvním výkladě navrhoval. Pak počet supplantů nezkoušených by velice klesl.

Ostatně i kdyby tu ještě pro nedostatek sil zkoušených kandidátů nezkoušený za supplenta s plným počtem hodin přijat býti musil, pak by se mu měla vlastně zkouška odpustiti. Neb když se mu ztěžuje neb dokonce i znemožňuje, mizí oprávněnost jí žádati. Zkoušky a vysvědčení o nich mají vlastně za účel, aby ústavy *přijímající* nové síly měly záruku jejich zdatnosti. Když však nezkoušený supplant byv přijat v praxi se osvědčí učitelem výborným, pak věru i odpadá potřeba žádati na něm zkoušky. Tu zkoušky jsou jen formalitou. A nevím též, proč i *takový* učitel se má propustiti.

Za druhé jsem navrhoval resoluci, aby zkoušeným supplantům stanoveno bylo služné 2000 K.

Namítne někdo: Budou-li supplenti stabilisováni a zařazeni do XI. hodn. třídy, pak samo sebou se rozumí, že i služné jejich bude ustáleno. Ale prosím, aby se mělo na paměti, že schválí-li velectěné shromáždění resoluci, že se to nestane ještě skutkem. Návrh ten tedy podávám pro ten případ, že by předešlé resoluce vyššími místy nebyly uvedeny v platnost. — Důvody pro resoluci byly by tyto :

1. Při nynějším vypočítávání remuneratione podle počtu hodin trvá to na začátku roku vždy dlouho, než se remuneratione poukáže. Pro ředitele i supplenty je to velmi mrzuté a pro tyto i jaksi nedůstojné býti placenu, jako diurnisté jen od hodiny.

2. Nezkoušeným supplantům dle §. 9. nového zákona o regulaci platův ustanovena remuneratione o 20 proc. menší než zkoušeným a to za tím účelem, aby ku skládání zkoušek byli doháněni. Ale co se děje ve skutečnosti? Nezkoušený supplant dostává za hodinu menší plat, hledí si to nahraditi, hledí si nabrati hodin, jak jen může — což ovšem při nedostatku sil je snadno možno — a tak místo aby menší remuneratione ke skládání zkoušek doháněla, naopak je od toho zdržuje.

3. Na první pohled zdá se býti ovšem nejspravedlivější, čím více hodin, tím více platu, aby t. remuneratione se řídila dle počtu hodin. Ale proč ten princip nezachováván též u skutečných? Tu je ona spravedlnost jenom zdánlivá.

4. Konečně na pováženou je změna příjmů, zvl. je-li supplant ženat. První rok měl třeba 1320 zl., rok po tom jen 960 zl. a při takovém citelném skoku shora dolů těžko se dělá rozpočet, těžko se vystačuje! Snadno se zvyká příjmům vyšším, ale nesnadno nižším.

Nyní promluvím též o nynějším započítávání let supplentských do stabilisace.

Dle § 10. zákona o regulaci platů z r. 1898 může ministr 3 léta supplentská započítati do stabilisace. Vys. ministerstvo s největší blahovůlí započítává všem všechna 3 léta — až na některé výjimky, o kterých též promluvím. Avšak bývalí dlouholetí supplenti vyzískali z tohoto dobrodiní zákona celkem málo, ana jim započtena byla jen 3 léta jako těm, kteří ani více než 3 léta nesloužili.

Velectění pánové! Tu i tam zaslechl jsem, že prý by bylo správnější, kdyby těm, kteří supplovali 1—3 léta, se započítával rok, kteří 4—6 let supplovali, 2 léta a konečně těm, kteří přes 6 let supplovali, celá 3 léta. Vysoké ministerstvo si však počíná v té věci mnohem liberálněji, pokud může, 3 léta zkoušeným supplantům započítává. — Co by z toho prosím měl ten bývalý dlouholetý supplant, kdyby jeho *kollegovi* místo 3 let se byla započítala jen 2 léta nebo 1 rok, když jemu přece ne více než 3 léta by byla započtena? Byl by tím sám něco vyzískal? Ani krejcaru.

Ale ovšem spravedливо jest, když jednomu se započítávají všechna jeho léta supplentská, 1, 2 neb 3, aby i druhému stejně se započítávala všechna, neboť není jeho vinou, že jich má více. Proto navrhuji jako další resoluci:

§ 10. zákona o úpravě platů professorských z r. 1898 budiž změněn v ten smysl, aby ministr kultu a vyučování při uspokojivé službě bez omezení léta supplentská a assistentská, po případě i léta, jež kdo sloužil iako vedlejší učitel, do stabilisace započítati mohl a to nejen při jmenování, ale i později.

Skoro totéž žádá se v petici výborem našeho spolku letos vysokému ministerstvu a říšské radě podané. V petici té požadavek ten velmi důkladně odůvodněn.

Ale jeden odstavec oné petice mne velmi překvapil a zarazil. Ani očím svým jsem nechtěl věřit, čta na str. 7. tento odstavec:

»Nehodláme se tu zmiňovati o něch professorech, kteří před státní zkouškou často mnoho roků supplovali bez approbace. Že taková léta ani nějakým zlomkem do kvinkvenálek se jim nezapočítávají, lze pochopiti; neboť nezbytnou podmínkou pro dosažení jakýchkoli výhod jest složení státních zkoušek, kteréžto stanovisko lze uznati plně oprávněným.«

V důsledku toho nazírání petice žádá též jen započítávání let supplentských a assistentských se *zkouškou úplnou*. Pokládám to za nedopatření. Onen § 10. zní: »V jakém rozsahu při *uspokojivé službě* léta supplentská mohou býti pro stabilisaci a za účelem zvýšení služného kvinkvenálkami započítána, ustanovuje ministr kultu a vyuč. v každém jednotlivém případě při jmenování skutečným učitelem.«

Mezi professorstvem samým v té příčině převládá chybné mínění, že ministr dle zákona jen léta supplentská *s plnou approbací* započítati může. Zákon však praví *prostě*: *léta supplentská* a jedinou podmínkou činí jen »*uspokojivě vykonanou službu*« — o approbaci za suplování není řeči. Jsou tedy zkráceni bývalí supplenti, kterým z let supplentských, supplovali-li bez úplné approbace, nic se nezapočítalo do stabilisace a kvinkvenálek, ač by jim dle zákona započítati se mohlo a dle mého mínění i započítati mělo.

Že rozhodnutí o započítání let ponechává se od případu k případu ministrovi, toho příčinou bude asi tajná kvalifikace. V intencích zákona jest započítati do 3 let všem léta supplentská, dovoluje-li to kvalifikace. Poněvadž pak ta je tajná, ani dotyčný žadatel jí nezná, musilo se rozhodnutí ponechat administrativě, ministrovi.

Zmíněný odstavec petice, který mne tolik překvapil, praví, že lze pochopiti, nezapočítá-li se dlouholetým supplemům bez úplné approbace ani zlomek do kvinkvenálek. A nyní následuje princip, kterým se jednou ranou cela věc odůvodňuje: „Nebot' nezbytnou podmínkou pro dosažení jakýchkoli výhod jest prý státní zkouška.“

Že stanovisko toto je převráceno, dokázal jsem dosti už, doporučuje resoluci, aby nezkoušení kandidáti byli bráni jen za výpomocné učitele s polovičním počtem hodin.

Buď ať kandidát, který ještě zkoušek nemá, není přijímán, anebo když se před úplnou approbací přijme, pak ať se cení práce jeho tak, jako jinému. Když suppluje a přece zkoušky udělal, pak zasluhuje za to odměny. Mimo to takové pohánění nemá vnitřního ospravedlnění. Připadá mi to zrovna tak, jako kdyby vozka na jednoho koně naložil náklad patřící dvěma koňům a kdyby jej pak bičem poháněl. Řeklo by se mu: Složte polovici nákladu, a valášek potáhne dobře.

Myslím, velectění pánové, že jistě onen passus v petici nevyšel ani z nedostatku blahovůle k jistým kolegům ani z neptizně, že by snad i léta beze zkoušky započítávati se mohla. Jsem též upřímně přesvědčen, že passus onen nevyšel též z jakési povýšenosti, se kterou se na nezkoušené supplenty bohužel někdy pohlíží. Myslím, že lapsus ten vznikl tím, že neuváženy tu všechny okolnosti. A proto doufám, že jednohlasně přijata bude resoluce:

„Slavný výbor spolku českých profesorů se rozhodl, aby k r. 18. ministerin kultu a vyučování podal petici, aby na základě § 10. zákona o regulaci našich platů započítalo do 3 let do stabilisace a za účelem zvýšení služného kvinkvenálkami i službu supplentskou bez úplné approbace.“ — K vys. říšské radě petice netřeba, ježto není třeba změny zákona. (Potlesk.) Za slovo k této věci se hlásí

Škol. rada dr. Nábelek, jenž pravil: Že řeč p. koll. čerpána jest ze skutečnosti, o tom mohu podati důkaz. Znáám velmi dobře kollegu, jenž, poněvadž byl velmi chud a musil se vydržovati sám a sám již na gymnasiu, s radostí přijal místo supplenta, jež se mu nabídl, zvláště když se mu řeklo, že bude učiti svému oboru. Přišel na ústav. Dali mu češtinu a němčinu, a to piny počet hodin, ač byl matematik. Po nějaké době zemřel professor matematiky. Nebylo hned jiného professora, i dali našemu supplentu teď také matematiku, tak že měl 27 hodin. Při tom chtěl se připravovati ke zkoušce, pilně studoval, až z toho onemocněl. Roznemohl se na smrt a potřeboval jeti do Karlových Varů. Tu dostal výpomoc do Karlových Varů — celých 30 zl. Vratil se opět a suppletoval dále. Chtl se připravovati ke zkoušce, našel však jiné professory ve zkouš. komissu, než ke kterým chodil. Vím, jak to vypadá, když nekdo má skládati zkoušky u jiných profesorů, než ke kterým chodil. Nezbylo mu než odstoupiti a studovati znova. Konečně byl approbován jen pro nižší. Suppletoval da., doplnil zkoušky a konal službu s velikou pochvalou. Míval přes maximum vždy 2—3 hodiny. Konečně, když udělal celé zkoušky, započítávala se mu léta, a ač suppletoval 9 let, počítaly se mu — zdá mi se — jen dva roky od zkoušky. To přece, pánové, není v zákoně! — Tento případ je vzat ze skutečného života. (Výborně.) Chtl jsem na to poukázati, že když konal službu s pochvalou, a to dvakrát tolikou, co jiní — také psával protokoly všechny, poněvadž byl nejmladší, a nic se na

to nehledělo, že jest před zkouškou — že mu pouze 2 léta byla započítána. (Výborně. Potlesk.)

Prof. dr. Král: Velectění pánové! Já skutečně s bázni se chápu slova, vida souhlas a potlesk, se kterým provázíte výklad velmi benevolentní a humaní p. koll. Valíše. Bohužel musím říci, že ne všechno v tomto návrhu se mi zamlouvá. Nevím, je-li správné vše to, co p. koll. Vališ řekl, nevím, je-li správné, jak on si ten zákon vykládá. — Zákon mluví o supplentech, a myslím, že zákon zná jen supplenty zkoušené, supplentů bez zkoušky vlastně není. Supplent bez zkoušky není vlastně supplentem, to je jen výpomoc z nouze. Ti jsou nyní, a kdo poměry na filosofické fakultě zná, ten mi přisvědčí, že není daleko doba, kdy tato kategorie úplně vymizí. Snad vás budou zajímat některá data. My máme za předešlý rok 240 kandidátů, kteří jsou ve stadiu zkoušek. Letos je jich 140, tedy dohromady 380 kandidátů ve čtyřech ročnících. Nyní na filosofické fakultě je 700 řádných posluchačův. Řekněme, že za 4 léta se jich jen 600 přihlásí, tak že jich 100 ubude — tedy za 4 léta bude na 1000 kandidátů. (Souhlas.) To znamená, že o své nástupce se nemusíte pranic starati. Za 4 léta nastoupí zase ty neblahé poměry, kdy budou pánové obléhati dvěře a pokoje pánův zemských inspektorův a prositi o místo. To vše se může státi jen na prospěch těch bývalých, starších pánů. (Hlas: A budoucích — o ty se jedná!) Takových vůbec nebude. Nebude nezkoušených supplentů, nebude výpomocných sil, které by měly jen 9—10 hodin bez zkoušky, poněvadž bude dostatek sil zkoušených. Co se nyní děje, že kandidáti bez zkoušky, ano i posluchači přicházejí na ústavy, to jest vlastně protizákonné a děje se z nouze. Je to abnormita, která sama zmizí. Upozorňuji, abychom nebyli příliš horkokrevní ze samé benevolence a humanity. Já sám nemám hrubě naděje, že by vyučovací správa zřekla se svých starých zásad a že by — jak p. koll. Vališ žádá — také k těm nezkoušeným supplentům hleděla. Approbace je základním kamenem všeho. — Já, pánové, bojím se následující myšlenku vysloviti: Nevím, není-li to pro všechny mladé pány, jako to bylo pro nás, dobrá věc, že se žádá approbace v čas, a je-li ta přílišná benevolence tu na místě. Ale nechci se do těchto bolestí z Vašich řad pouštět. Nemějte mi, pánové, za zlé, chtěl jsem jen na tuto věc upozorniti. (Výborně!)

Pan zemský inspektor *dr. Ed. Kastner:* Nebudu se dotýkati otázky vlastní, o níž běží, ale pokládám za svou povinnost, abych upozornil na některé věci, o nichž zde zmínka byla učiněna. Právilo se, že by měla místa extra statum býti rozmnožena. Velectění pánové! Rozmnožení těchto míst jest v mnohých případech zbraň dvousečná! Máme nyní na českých gymnasiích tolik míst extra statum, že leckde nevíme, co s nimi si počítí. — Na akademickém gymnasiu před pěti lety bylo šest míst přespočetných, dnes však tam není ani jediné parallelky a každoročně nastává otázka, co počítí s učiteli dosud ještě nadpočetnými.

V Mladé Boleslavi jsou dvě taková místa, a jen stěží byla dosud udržena tím, že povolena byla pobočka při jedné třídě, jinak by byli dva pánové musili jíti na ústav jiný. — A tak je to i jinde.

Kdyby se však tato místa nadpočetná měla ještě rozmnožiti, co bude toho ještě další následek? Kdy a kde pak by bylo potřeba supplenta? — Bude-li pro něho místa na ústavech učiteli extra statum přeplněných? A přece jest třeba starati se nejen o nynější učitele, nýbrž i o nejmladší dorost učitelský.

Místa extra statum jsou velice dobrá tam, kde je ústav mohutný, jako nyní jsou z veliké části reálky. Ale jakmile začne frekvence klesati, nastává starost nejen o umístění přespočetných učitelů, nýbrž i o zaopatření supplentů. Ti potom nenajdou žádných míst, jestliže na všech ústavech budou učitelé extra statum. Rozmnožování těchto míst jest tedy za nynějších okolností na gymnasiích na pováženou.

Faktum jest, že dnes na většině gymnasií lze supplenty spočítat na prstech. A budoucím rokem to bude v míře ještě větší.

Co se týče druhé poznámky pana řečníka, že jakýsi supplent se roznemohl a dostal jen 30 zl. podpory — upozorňuji, že v této věci je vysoká vláda a správa vyučovací tak benevolentní a humaní, že nelze si ani více přát.

Supplentům se *dává* velmi často dovolená! Supplent dostane dovolenou na půl léta, ba i na rok, ano i na půl druhého roku. (Výborně!) Byl v jednom případě supplent nemocen a prosil, že nemůže více přejmouti než 10 hodin, a vysoké ministerstvo svolilo, aby učil 10 hodin v týdnu a dostával plat za 17 hodin! (Výborně! Potlesk.)

Velectění pánové! Máme celou řadu supplemtů, kteří měli dovolenou! Vysoké ministerstvo jest v příčině podpor a dovolených tak benevolentní, že nemůže býti více a že pánové skutečně nemohou si stěžovati. Zajisté, že z Vás mnohý žádal již o nějakou výpomoc, a řekněte zde, zdali, když toho potřeboval, nedostal podpory!? — — — Ráčíte tedy viděti, že v té věci úřadům školním nemůže býti činěna žádná výtka. Jsou to veliké peníze, které ročně na podpory se vydají, a dávají se rády, poněvadž chce se odměniti vážná snaha a práce našeho učitelstva. (Výborně! Potlesk.)

Dále bylo řečeno, že nezkoušení supplemti musí si nabrati mnoho hodin, aby měli více platu. Velevážení pánové! Ty odměny dle hodin vůbec nikde nalezly obliby, ale mají také svou potíž po stránce administrativní. Takovému supplemtu nemůže se poukázati, jako dříve, stálý plat, vždyť je to každou chvíli jinak, ba stalo se, že vícekrát do roka plat jeho se změnil! Toho bych si ovšem přál, a za to se přimlouvám z plna srdce, aby bylo slušné určité, jak pro zkoušené, tak i pro nezkoušené, pro prvé pak i jakési zvýšení jeho po 5 letech. Počet hodin by mohl zůstat 17—20, po případě s nějakým snížením. (Souhlas.)

Co se úplného zrušení provisorních míst týče, to má své potíže. Provisorní učitel mohl by sice dostati plat, jako skutečný, ale musí se jaksí lišiti od skutečného učitele, na př. po odpadnutí tohoto místa mohl býti přeložen jinam.

Co se týče supplemtů nezkoušených, jsem jim vždy tou radou, aby hleděli dosíci dříve approbace, žádají-li však přece místa supplemtského, dostávají zde v Praze 8—9 hodin v témdni, ale málokdy celou supplemturu. Jinak jest tomu ovšem venku, kde by supplemt s 8 hodinami nemohl se uživiti, aniž pak bychom měli dostatečný jich počet. Neračte tedy míti starost, že nezkoušené supplemty bychom nějak utiskovali! My hledíme k tomu, aby měli času dosíci approbace a spolu aby měli dostatečné prostředků materiálních.

Dále bylo tvrzeno, že prý supplemt má samé hospitování, a kde má jakou prázdnou chvíli, že musí ji věnovat hospitování. Velectění pánové! Zákon o hospitování vykládáme tak benevolentně, že nemůže býti mírněji vykládán! Na kolik hodin týdenních přiděluje se takový supplemt? Na dvě hodiny týdně. Táži se, velectění pánové: když hospituje 2 hodiny za týden, může si na přetěžování stěžovati? (Výborně!) Ale máme tu i další ohledy. Právě nyní vyskytl se zvláštní případ, kde supplemt, mající 10 hodin vyučovacích a nemající státních zkoušek, za účelem potřebné úlevy k vykonání státní zkoušky jen na jednu hodinu byl přidělen. (Výborně! Potlesk.)

Co se týče t. zv. tajné kvalifikace, toho strašáka odjinud vypůjčeného sem nepřivádějte! (Veselost.) Že ministerstvo kultu a vyučování hledělo při vpočítávání let k tajné kvalifikaci, proti tomu se musím ohradit, a to co nejdůrazněji. Konstatuji, že pan ministr kultu a vyučování tak benevolentně a tak humánně připočítával léta supplemtská, že je zde mnoho pánů takových, kteří de facto *ani den* nesloužili jako supplemti. Ministerstvu předloženy byly přehledné tabulky, v nichž poznamenalo: ten a ten má tolik let před zkouškou a tolik po zkoušce, a ministerstvo připočetlo měrou úplně stejnou všem službu supplemtskou. Že se to nedálo na základě nějaké tajné kvalifikace, to mohu dokázati tím, že připočtení u všech učitelů dalo a děje se tak pravidelně, že napřed lze říci: »Tolik a tolik let bude mi připočteno.« To se děje tak spravedlivě, že ani jeden pán nemůže říci, že by se mu bez příčiny jen jediný měsíc odečetl. (Souhlas.)

Tolik jsem chtěl vyložit, neboť se mi zdálo, že se přičítá nějaká vina úřadům školním. Tam viny není, tam naopak najdete dobrou vůli, a to jak u vysokého ministerstva, tak i u zemské školní rady. Co v moci úřadů školských bude, budou humánní tyto snahy zajisté v každém směru podporovány. (Výborně! Potlesk.)

Red. Chmelík z Kroměříže: Já jen několik slov na vysvětlenou, pánové! — My, kteří jsme supplemtovali dlouhá léta, pokládali jsme to za ohromnou vymoženost, když bylo ustanoveno zákonem, že supplemtská léta se čítají do pense, třebaš od úplné approbace. Myslím, že všeliké kroky, aby se čítala také léta, která supplemt sloužil před zkouškou — ač bych to těm pánům přál, neboť náležím také k těm, kteří ta trpká léta prodělali — budou marné. Neboť, pánové, pensijní zákon výslovně počítá léta od úplné approbace, a když tak pojímá věc zákon, jenž vpočítává všechna léta služební, tedy tím spíše tak ji bude vždy vykládati ministerstvo při vpočítávání let supplemtských.

Prof. dr. Vlach: Navrhuji konec debatty. (Přijímá se.)

Prof. dr. Metelka: Poněvadž napřesrok budu moci slaviti 25leté jubileum, co v supplentské věci pracuji, mohl bych také velmi mnoho o ní vykládati pánům mladším mne. Ale omezím se pro krátkost času jen na to, abych ukázal na odpor, který je v návrhu p. koll. Vališe. On navrhuje předně, aby se zákon *změnil*, a aby se počítala nejen 3 léta, ale všechna, a za druhé pak navrhuje, poněvadž prý *není* potřebí *změny* zákona, aby je ministerstvo počítalo, ať jsou se zkouškou či bez zkoušky. Musíme tedy přijmouti buď prvé nebo druhé. Jedna věc vylučuje druhou. I myslím, že je lepší, aby se ten § 10. zákona z r. 1890 změnil.

Red. Bily: Chci připojiti jen několik poznámek. Zajisté přáním všech nás je, když něčeho žádáme, abychom také toho dosáhli. Žádati, abychom strhali snad hvězdy s nebe, když víme, že to není možno, to je ovšem stejně zbytečné, jako nemoudré. Ke všemu ještě se nám vysmějí, že nemáme dostatečné znalosti poměrů, abychom mohli rozsouditi, co je možno a co nemožno. Pan koll. referent míní, že jsme se dopustili lapsu při výpočtu let. Ba ne! My jsme dlouho a dlouho o tom rokovali, ale měli jsme na mysli právě ten výklad, který ministerstvo vkládá do zákona usneseného, měli jsme na mysli ten výklad, který je výslovně uveden v pensijním zákoně, kde vůbec nezkoušený supplemt se nepokládá za řádného učitele. A myslili jsme také na to, že v říšské radě, když by tam došlo na projednávání žádosti naší, ti páni poslanci, kteří pro zákon v nynějším znění hlasovali, řeknou: Pro nezkoušené jsme to nenavrhovali, s nezkoušenými v žádném oboru státní služby nepočítá zákon.

Co se týče toho, že tolik pánů nezkoušených se přijímá na ústavy, kolem nichž se celá řeč točila a jichž bolesti tlumočeny byly, dovoluji mně poznámku, kterou pronesu jako starosta, »Radhoště« spolku na podporu chudých studentů z Moravy. Měl jsem s nezkoušenými supplenty hojně styků. To jsou takoví studenti, kteří musí se probíjeti životem tak těžce, až člověk, mající cit, musí slzy zatlačovati. Pro Boha prosil nejeden takový, abych se zaň přimluvil u některého známého ředitele, by dostal místo. A když jsem žadatele upozorňoval na nebezpečí oddálení zkoušky, spojené se supplenturou, říkali, že je jim to milejší udělati zkoušku třeba později, nežli muset nechat všeho a jíti třeba za písaře do kanceláře nebo doma býti na obtíž rodičům a na pomluvu sousedům. Aspoň prý se vpracují už jaksi do úřadu budoucího. Já jsem vždy zrazoval takového žadatele, jak asi někteří z přítomných pánů jistě mi dosvědčí. Ale při té otázce nezkoušených supplemtů padá na váhu ještě druhá věc. Od známých ředitelů na Moravě dostával jsem dopisy, kde co nejdůtklivěji žádali, aby jim na ústav vůbec někdo šel za učitele. Pánové, to není jen tak říci: Neberte nezkoušených supplemtů! To znamená, že těch 40 hodin, když na př. dva páni na jednom ústavě scházeli, musili si rozebrati ostatní členové sboru, kteří tam byli, že musili naložiti si nad své a vůbec lidské síly hodin přespočetných a podkopávati své zdraví. Někteří z toho i onemocněli. Je tedy žádost p. koll. Vališe humanní i nehumanní, hezká i nedobrá, zkrátka zbraň dvojsečná! Žádný ředitel se nežene za nezkoušeným supplemtem, ani žádný sbor, to je jistá věc. Ale co je dělati v nynějších okolnostech, kde na př. na Moravě celé řadě ústavů nedostávalo se sil, kde na některém ústavě i starém chybělo jednou třeba i 6 supplemtův ještě v říjnu, tak že ředitel musil prositi všeckypány zemské inspektory, pp. ředitele, zkušební komise, univ. professory i kde kterého známého, aby se shledaly aspoň některé potřebné síly. Ba někdy se jednalo dokonce o existenci ústavu; nebyla by se mohla otevřít vyšší třída, kdyby se byl nenašel takový ochotník, jenž by přijal místo. (Výborně.)

Ale ani s tím se nemohu docela shodnouti, že by se supplemt nemohl připravovat ke zkoušce. Sedí nás tu mnoho, a já patřím k nim, kteří jsme při supplemtuře dělali zkoušky státní, a nebyli jsme právě nejsilnější konstituce. (Výborně!) Kdyby bylo pravda, že by skutečně jen pro školní práce nikdo nemohl státních zkoušek udělati, byl by to ovšem důvod závažný. Ale mám dosti známých, jimž jsem sám domlouval, aby nechali toho, nechali onoho, a především pamatovali udělati zkoušku. Nám říkával jeden vzácný profesor náš: Hospoda vám neuteče, nevěsta vám neuteče, ale zkoušky vám utekou. A poznali jsme pak v životě pravdu těch slov.

Proti rozmahání nezkoušených supplemtův je však ještě jedna závora. Pánové, znáte všichni vynesení ministeriální, že nezkoušený supplemt nemá býti na ústavě déle dvou let, a má-li býti třetím rokem, je k tomu potřebí ministeriál-

ního povolení. Myslím, že by se mohlo na té závoře přestat i nadále, jako se přestávalo doposud.

Aspoň spolek náš, organizace 1300 profesorů, korporace tedy závažná a vážná, nemůže dobře žádati ministerstvo za něco, co by bylo abnormalitou v celém statu úřednickém, proti čemu by se ministerstvo najisto a říšská rada asi také najisto vyslovily, zvláště když ministerstvo dobře ví všechno to, co jsme tu řekli neb jen naznačili a zná možná ještě lépe než my zde. Spolek ve své petici musil počítati s fakty a domáhati se toho, co je dosažitelné. (Souhlas.)

Měl-li bych ještě reagovati na slova p. koll. Vališe, že když se nezkoušený supplemt osvědčí dobrým učitelem, že by se mu měla vlastně pak už zkouška odpustiti, nebylo by se stránky lidského pohodlí proti takovému požadavku co namítati. Ale naše státní zkoušky nedělají se z učitelského, nýbrž z vědeckého vzdělání a umění. Z toho, co bude kandidát kdysi potřebovati jako učitel, zkouška zatím vůbec bohužel se neskládá; jest toho ovšem jen litovati. Tady jde o vědeckou výši, ne o učitelskou obratnost — a jedno nestojí proti druhému, nýbrž obé tu musí býti a navzájem se doplňovati. Ostatně by to podporovalo jen *neskládaní* zkoušek.

Jinak, pánové, co je v řeči pana koll. Vališe *vlastně* prožitého a prožitého také *jiny*mi pány, to všechno uznávám. Nechci býti nijak v tom světle zde, jako bych byl proti dobru, které tam je. Počítám jen s reálnými poměry. Napřed dosáhneme pro zkoušené, aby se všechna léta připočítávala, a jakmile toho dosáhneme, dobrá, pak půjdeme dále. Zatím budeme míti co dělati, aby se počítala všechna léta pro zkoušené pány. (Výborně! Potlesk.)

Prof. Vališ: Co se týče především tajné kvalifikace, o níž pan zemský inspektor řekl, že jí vlastně není, to, upřímně řečeno, potěšilo, ačkoli já sám jsem v ní opravdu neviděl žádného strašáka. Co se týče slov pana universitního profesora Krále, že za supplenty se pokládají jen zkoušení, tedy v zákoně v § 10. to sice není, ale v § 9. se ovšem činí patrný rozdíl mezi zkoušenými a nezkoušenými. (Zem. insp. dr. *Kastner*: Tam jest: »Nicht vollständig geprüfte Supplenten«!)

Co bylo dále řečeno p. dr. Metelkou, že v požadavcích mnou navrhovaných je odpor, ježto z jedné strany žádám, aby se z vlastní moci ministerstva započítávala všechna léta supplentská, a z druhé strany, aby se podala ta petice k vysokému ministerstvu za změnu zákona, myslím, že v tom není odpor, jak si to vykládám já. Podle mého výkladu by to bylo možno, že by ta léta beze zkoušky se mohla započítávati, a na to není třeba změny zákona. A k vůli dlouholetým supplentům jsem navrhl předešlou resoluci, která by vyžadovala změny zákona.

Předseda: Prosím, aby pan referent četl jednu resoluci po druhé; dám hned o každé zvlášť hlasovati.

Prof. Vališ čte resoluci 1. (o místech extra statum).

Řed. Bílý: Prosím, faktickou poznámku k hlasování. Dovoluji si upozorniti, že jsme s panem kolegou Metelkou mnoho o této věci mluvili. Toto petitum je totiž petitum polských kolegů, a pan koll. Vališ přijal je za své. Přijme-li se však, může to míti za následek, že by nastala stěhovavost profesorů. To by byl počátek toho, že bychom pozbyli své posavadní stability místní — doposud jen z trestu někdo bývá přeložen proti své vůli — a že bychom se dostali v té věci do stavu ostatních úředníků, t. že profesor by byl poslán tam, kde by ho zemský úřad školní právě potřeboval, jako bývají překládáni úředníci soudní, finanční, političtí anebo důstojníci. Dnes by někdo byl v Praze a zítra Bůh ví kde! (Souhlas.)

Prof. dr. Čáda: Činím jen formální poznámku: věc p. koll. Vališem navrhovaná vlastně není ani na programu!

Předseda: Na programu je porada o *stabilisaci supplentů a započítávání let supplentských*, nikoli o zřizování míst extra statum. Pánové, o jiné věci nemůžeme jednati.

Prof. dr. Metelka: Upozorňuji, že v tom, co p. koll. Vališ navrhuje, je odpor. Navrhuje, aby podle § 10. počítala se léta i nezkoušeným, a naopak zase navrhuje, aby se teprve žádalo, aby se ta léta počítala i u těch, kteří mají zkoušku. Tedy se žádá na jedné straně pro nezkoušené plus a na druhé minus.

Předseda poznamenává, že nemůže o této věci vůbec dáti hlasovati, poněvadž to není na programu, a žádá pan koll. Vališe, aby přečetl návrh resoluce o stabilisaci supplentů!

Referent čte resoluci, aby *supplenti byli počítáni do 11. hodnostní třídy*.

Předseda: Přijímá se.

Referent čte resoluci o započítávání let supplentských.

Zem. insp. šk. dr. Kastner: Co je to vedlejší učitel!

Ref. prof. Vališ: Mám takový případ na paměti, že suploval kollega kreslíř 6 neb 7 let beze zkoušky. Na to složil zkoušku. Mezi tím se místo to obsadilo, a on neměl potom ani supplentury. Pak musil zase začít sloužiti jako vedlejší učitel.

Předseda: Prosím, to nemohu připustiti k jednání, poněvadž je to proti nynějším zákonům a nařízením, ježto vedlejší učitelé nemají žádné pense ani nároku na ni. Tedy to rače vypustiti z resoluce.

Referent Vališ pokračuje v resoluci, aby »při uspokojivé službě ministerstvo kultu a vyučování mohlo bez omezení léta supplentská a assistentská započítati«.

Prof. dr. Groh: Činím formální poznámku, že v té první resoluci chybí »stálý plat«.

Řed. Bílý: To už je zahrnuto ve slově »v 11. hodnostní třídě«.

Činím ještě faktickou poznámku: prosím pana referenta za vysvětlenou této věci: Když se řekne, že se mají započítávati assistentská léta, co se tím myslí? Při všech žádostech asistentů se týkajících měli jsme doposud na mysli, že to jsou asistenti vysokých škol. Myslí-li p. koll. Vališ assistenty kreslení, aby se těm také vpočítávala jich leta?

Ref. prof. Vališ: Myslíl jsem na assistenty kreslení.

Předseda: Totiž na zkoušené kreslíře, aby se jim léta vpočítávala.

(Hlas: A což kdo má málo hodin!)

Předseda: To se samo sebou nepočítá, ježto musí míti vždy dostatečný počet hodin. Návrh tedy je jasný. Kdo je pro ten návrh?

Prof. dr. Čáda: Prosil bych ještě jednou jej opakovat.

Ref. prof. Vališ opakuje návrh.

Předseda: Nyní tedy je návrh už jasný. Kdo je pro ten návrh, rače zvednutím ruky hlasovati. To je většina.

Přistupuje se k návrhu dalšímu. Tím jest

Návrh na odstranění triennia na zkoušku.

Prof. Vališ referuje:

Dekretem studijní dvorské kommisie ze dne 18. září 1826 prohlašuje se kabinetní list z 9. září 1826. Kabinetní list pocházející z doby absolutické má platnost zákona.

Zákonem tímto se ustanovuje, že individua, jež na státních učilištích jako učitelé a professoři nově ustanovena jsou, po 3 léta nejsou stabilní. V době té pak, jestliže v úřadě nebo v ostatním chování nesplnili nadějí v ně kladených, že mohou beze všeho z úřadu býti propuštěni bez nároku na odbytné nebo na výslužné. — Jestliže však po každé stránce se osvědčili, pak mají býti jmenováni definitivními a ona 3 léta se jim připočtou, jako by je byli definitivně sloužili.

Zákon ten působí podnes, ač poměry od r. 1826 značně se změnily. Tak na př.:

Nebylo zkušebního roku. Dnes jednak uvádějící učitel kandidáta řádně poučuje, jednak za rok ten mohou se představení o jeho praktické způsobilosti učitelské přesvědčiti. Rovněž nebylo tenkrát dlouholetých supplentů. Nyní však divně dojíká, když supplent třeba po 14letém suplování, za kterou dobou skrz na skrz mohl býti prozkoumán, byv jmenován skutečným učitelem, ještě vlastně skutečným učitelem není, nýbrž do 3 let provisorním a může dle zákona toho do 3 let propuštěn býti.

Dle mého mínění má onen zákon z roku 1826 ten význam, že jsou míněni jen ti učitelé a professoři, kteří *nově* jsou ustanoveni (als Lehrer und Professoren *neu* angestellt werdende Individuen). O supplentu, který

už 14 let k úplné spokojenosti státu sloužil, nelze přece říci, když je jmenován skutečným, že jest »ein als Lehrer neu angestellt werdendes Individuum«. Dosud se ovšem vždy »neu angestellt« rozumí jen o jmenování skutečným. Ale vždyť už jmenování suppletem jest též jmenováním.

Vykládá-li se smysl zákona, důležitá jest, jak právníci říkají, ratio legis, t. důvod a účel, proč zákon ten byl dán. Náš zákon byl dán, aby se nestali definitivními lidé nezpůsobilí neb nehodní. Jestliže však i z vysvědčení státního, i z roku zkušebního, i z dřívějšího suplování představení i o způsobilosti učitelské i o řádném chování se přesvědčili, odpadá rozhodně důvod pro další 3leté provisorium.

Z téhož názoru vychází ministerský výnos z 29. ledna 1869 (Marenzeller čís. 361. *pod čarou* odstavec 2.). Jednalo se o to, má-li profesor, jenž už působil 3 leta na ústavě s právem reciprocity, přestoupiv na ústav státní, ona 3 léta provisoria prodělati. Výnos ten zní:

Wenn nun bei einem Lehrer solche Beweise der Brauchbarkeit und des guten Benehmens schon aus jener Zeit vorliegen, welche derselbe an einer gleichnamigen Anstalt, die nicht Staatsgymnasium ist, zugebracht hat, so kann der Zweck des Probetrienniums als erfüllt angesehen werden und bedarf es daher zum Behufe der Bestätigung im Lehramte nicht einer neuerlichen dreijährigen Verwendung an einem Staatsgymnasium.

Účel toho zákona ovšem stejně dosažen, sloužil-li učitel dříve jako supplet 3 léta na ústavě státním, neb služba supplentská je úplně táž jako služba skutečného učitele.

Ale snad onen zákon z r. 1826 pocházející už je zrušen zákonem novějším. Lex posterior derogat priori. — Díl IV. Organizační osnovy má dle nejvyššího rozhodnutí z r. 1855 moc zákona (Marenzeller čís. 394 Anhang). A § 98 tohoto dílu IV. Org. osnovy praví: »Die ordentlichen Lehrer an Staatsgymnasien werden vom Staate *bleibend* angestellt.« Vyjímají se jen katecheti. — § 91. téhož oddílu IV. pak praví: Wirkliche Lehrer sind ordentliche Lehrer. — Tímto zákonným ustanovením ruší se ustanovení uvedeného zákona z r. 1826: alle als Lehrer und Professoren neu angestellt werdende Individuen sind durch 3 Jahre vom Tage ihrer Anstellung an gerechnet *nicht als stabil zu betrachten*.

Mám ovšem vážné pochybnosti o tom, platí-li ještě tento § 98. org. osnovy.

Navrhuju tedy:

Zkušební triennium skutečných učitelů budiž zrušeno aneb aspoň budiž do triennia toho počítán též rok zkušební s lety supplentskými.

Při debatě po tom referátě zavedené pronesl především p. zemský školní inspektor dr. Kastner toto: Chtěl jsem jen učiniti dotaz. Máme mnoho učitelů, kteří byli několik let supplety a pak se stali skutečnými. Když byli jmenováni skutečnými, v ministerském vynesení bylo řečeno: »Zároveň se Vám vpočítávají tři léta.« Bezprostředně pak nato obdrželi definitivu a titul professorský. Zde je řada takových pánů. (K ref.) Ráčíte věděti, na čem se zakládá triennium?

Prof. Vališ: Víím, je to zákon.

Zem. šk. insp. dr. Kastner: Jest to císařské rozhodnutí z r. 1826. Ráčíte dále navrhopati, aby i ten, kdo je na př. půl léta suppletem — také máme takové, kteří 7 měsíců suplovali a stali se skutečnými, poněvadž máme nyní nouzi o učitele — aby i ten byl hned jmenován professorem?

Prof. Vališ: Ne, já myslím, aby se mu těch 7 měsíců do těch tří let započítalo, aby měl potom 2 léta 5 měsíců.

Zem. šk. insp. dr. Kastner: To však není zrušení triennia, nýbrž otázka o vpočítání let supplentských, a že vpočítání let supplentských i do triennia se děje, jest známo.

Předseda: Prosím p. kollegu, aby ještě jednou přečetl resoluci.

Prof. Vališ čte resoluci.

Zem. šk. insp. dr. Kastner: Ale, velectění pánové, mně zdá se, že zde jest jakýsi odpor. Vždyť praví se: »bei der Ernennung bestimmt der Minister, wie viel Jahre zum Zwecke der Stabilität einzurechnen sind«. Když ministerstvo bude moci mu léta připočítati, připočítá mu je výslovně i do stabilisace. Stalo se mnohému při vpočítávání let, že se mu vpočítala za tím účelem i celá doba supplentská, tak že bychom mohli říci, že vlastně ani hodinu nesupploval.

Prof. Vališ: Myslím, aby v takovém případě, když někdo je jmenován skutečným a supploval bez zkoušky 3 léta a déle, aby se na to mělo zření.

Zem. šk. insp. dr. Kastner: V paragrafu 10. se neříká, zda mají to býti supplenti »se zkouškou« či »beze zkoušky«. Ale uvažte jinou věc: Jak přijdou k tomu ti pánové, kteří trudně celý formální zkušební rok prodělávali, krejcaru nedostavše (Hlasy: »Tak jest!«) a 16 hodin byli přiděleni? A těm se nemá tento rok vpočísti, ale mladému učiteli — ač mu toho jinak přeji od srdce, — který neměl jako supplemt zkoušky ani roku zkušebního, tomu se má tento rok připočísti a na základě toho udělit titul profesora? (Výborně!) A dále! Kdyby to byl nějaký emolument, kdyby byv jmenován professorem dostal učitel větší plat, mělo by to význam. Ale požadavek za pouhý titul jest bezvýznamný a když chceme za něco žádati, žádejme za věc reální. Při veliké benevolenci ministerstva vyučování, myslil bych tedy, abychom přes to přešli k dennímu pořádku, poněvadž zrušení triennia samo o sobě nemá pražádného praktického významu. (Hlasy: »Tak jest!« Výborně. Potlesk.)

Řed. Šafránek činí návrh na konec debaty.

Přijímá se.

Prof. Vališ: Poněvadž je možná, že by toto petitum za zrušení triennia nemělo žádného praktického výsledku a v nynějších dobách případy uvedené jsou celkem řídké, tedy od toho upouštím. (Souhlas.)

Dále p. prof. Vališ přednáší a odůvodňuje

Návrh na uzákonění § 106. Organ. osnovy, aby t. všem ústavům s právem veřejnosti přiznáno bylo též právo reciprocity.

§ 8. Org. osnovy stanoví rozdíl mezi gymnasií veřejnými a soukromými. Veřejná jsou ta, jichž vysvědčení od úřadů se uznávají a na nichž právoplatné zkoušky maturitní se konati mohou. Totéž dotvrzuje pak § 12. Org. osnovy.

§ 106. (předposlední to § dílu IV.) stanoví: Přestoupí-li řádní učitelé veřejných gymnasií, jež nejsou státními, na gymnasia státní, tedy sloužená léta se jim počítají tak, jako by je byli sloužili na ústavě státním. Totéž v tomto § vice versa doporučuje se veřejným nestátním gymnasiím.

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 3. března a 10. května 1855 (Marenzeller čís. 394. Anhang) sice tento IV. díl Org. osnovy se povyšuje na zákon, ale vyjímá se tento § 106. Praví se tam: Má-li se užiti § 106, ponechává se od případu k případu vyššímu rozhodnutí.

Zákonem pak o regulaci platů professorských z 9. dubna r. 1870 (Marenz. čís. 412) stanoví se v § 11.: Přestoupí-li ředitelé a professoři středních škol *obecních a zemských*, požívajících práva veřejnosti, na ústav státní, jedná se s nimi, jako by byli na ústavě státním sloužili, jestliže dotyčný ústav zemský neb obecní tuto recipocitu též zachovává a jestliže od vydržovatelů jeho to dříve výslovně prohlášeno bylo.

Tímto § 11. tedy do jisté míry reaktivován § 106. Org. osn., ale jenom do jisté míry. Kdežto § 106. Org. osn. právo reciprocity přiznává

*všem ústavům středním, požívajícím práva veřejnosti, omezuje tento § 11. právo to jen na ústavy obecní a zemské. Pro toto omezení však nena-
lázám důvodu. Proto bych navrhoval resoluci:*

*Všem ústavům středním s právem veřejnosti budiž přiznáno právo
reciprocity.*

Důvody pro to uvedl bych tyto:

1. Kvalifikace ředitelův a profesorův ústavů těch musí býti táž jako na ústavech státních — dle § 103. Org. osn.

2. Dle § 104. téže osnovy jmenování skuteč. učitelův na ústavech s právem veřejnosti potřebuje předchozího potvrzení ministeria. — Též opatření suppl. učitele musí býti zemskou školní radou schváleno. — Státu dále přísluší právo dle § 105. Org. osnovy odst. 2. žádati za odstranění kteréhokoli učitele z ústavu toho, prokázal-li se nehodným. — Je tedy na-
prsto vyloučena možnost, aby se stal nebo zůstal na ústavě s právem veřejnosti učitel, jehož by stát za hodna a způsobilého neuznával.

3. Soukromým je takový ústav, na př. naše Matiční, jen potud, pokud od soukromého vydržovatele, na př. od Matice, dostává učitelstvo služné. Jinak správa ústavu jest úplně a zcela táž jako ústavů státních. Chce-li ústav zachovati právo veřejnosti, musí zachovávat všechny zákony, všechny výnosy ministerské i zemské školní rady jako ústavy státní. Ředitelé a učitelé vykonávají úplně touž službu jako jejich kolegové na ústavech státních, vykonávají tedy funkci úředníkův státních a jsouce k úřadu tomu také úřady státními potvrzení, mají vlastně všechny znaky úředníkův státních. Odkud berou plat, to nerozhoduje.

Státu na prospěch odchovávají inteligenci, příští státní úředníky a státní občany vůbec. A to je skutečně zvláštní, že žáci takových ústavů reciprocity požívají, učitelé však nikoli. Jeví se v tom jakási nedůslednost.

Kdyby však učitel z takového ústavu před sestátněním chtěl přestoupiti na ústav státní, léta se mu nezapočítají. To se stalo jistému kolegovi před 7—8 lety. Proto na místo na státním ústavě resignoval a zůstal na ústavě matičním. Později však při sestátnění ústavu toho léta se mu započítala všechna. Když tedy později se to mohlo státi, proč se to nemohlo státi dříve? Konečně léta supplentská, která se nyní též do pense a do 3 let do kvinkvenálek započítávají, ztrácí takový, kdo je sloužil na ústavě s právem veřejnosti, ale bez reciprocity, úplně.

Ústav se postátňuje jen tenkrát, když delším trváním prokázána jeho další potřeba a dosavadní blahodárné působení. Když dosavadní působení uznáno, mělo by se uznati i učitelům ústavu toho a léta by se jim měla započísti a to na základě zákona.

Že požadavek ten je spravedlivý, pro to mluví též ta okolnost, že Jeho Veličenstvo dosud vždy cestou milosti léta ta započítati ráčil.

K tomu p. referent ihned připojuje:

Návrh na změnu § 10. zákona o výslužném státních úředníkův.

Nelze upříti, že nový zákon z r. 1896 upravující výslužné úředníkův a jich vdov a sirotkův značí veliký pokrok proti dřívějšímu, a zajisté všichni nejupřímnějšími díky za to všem činitelům zákonodárným zavázáni jsme. Zvláště pense vdovské jsou nyní velmi pěkně upraveny.

Ale nihil est simul inventum et perfectum. Může býti zákon zdělán s největší blahovůlí, může býti v celku velmi dobrý, v jednotlivostech však přece tu a tam přichází se pak někdy v praxi na neshody.

Neshodu takovou lze nalézt i též v našem zákoně pensijním. Uvedu hned konkrétní případ. Státní úředník IX. hodnostní třídy, ženatý, otec 5 dítek a sloužící 10 let, v aktivitě zemře. Vdova jeho dostane dle IX. třídy 600 zl. pense, na každé dítě 120 zl. příspěvku vychovávacího, tedy pětkrát 120 zl. zase 600 zl., tedy celkem pense a příspěvků vychovávacích dohromady 1200 zl. ročně.

Druhý kollega onoho zemřelého úředníka, též manžel a otec 5 dětí, po 10leté službě se rozstůně těžkou nemocí, na př. souchotinami, tak že nemůže dále sloužiti a musí do pense. Ten pro sebe a celou rodinu dostane pense jen 560 zl., t. j. 40 proc. z dosavadního služného svého 1400 zl. Aktivitní přídavek do pense se nepočítá.

To je zajisté křiklavý nepoměr. Vdova s 5 dětmi bez nemocného muže má 1200 zl., kdežto úředník nemocný i se ženou a 5 dětmi má jen 560 zl., ač s oním nebožtíkem kolegou stejně dlouho sloužili a v stejné hodnostní třídě byli.

Ale což když tento nemocný úředník zemře?

Tu stanoví § 10. pens. zák., že zaopatřovací požitky vdov a dítek státního úředníka, *zemřelého ve výslužbě*, nesmějí přesahovati *výslužné zemřelého*. Následkem toho ta vdova po pensistovi, jenž měl pro sebe a celou rodinu 560 zl. výslužného, nedostane po smrti manželově také víc než 560 zl. Tedy zase nová nesrovnalost, a to v pensí dvou těch vdov: jedna, které umřel muž v aktivitě, má 1200 zl., druhá, která už trpěla snížením platu předčasně pensionovaného muže, která dále trpěla jeho nemocí a výdaji s ní spojenými, která tedy by právě potřebovala výpomoci, dostane 560 zl.

Odkud ona nesrovnalost má původ? Odtud, že při stanovení pensí úřednických vycházelo se z principův jiných než při stanovení pensí vdovských. Vdovám t. podle hodnostních tříd mužových prisouzena pense *bez rozdílu let, jak dlouho muž sloužil*. Vdova po úředníku IX. třídy dostane 600 zl. pense, ať muž její sloužil teprve 5 nebo 40 zl. — Ale úředníkům mužům vyměřuje se pense dle měřítka služebních let. V 10 letech služby může dostati 40% služného, aktivitní přídavek se nepočítá, každý následující rok o 2% více, tak že ve 40 letech dostane za výslužné celých 100% svého služného. Professorům ovšem počítají se vždy 3 léta za 4.

Který princip je spravedlivější a lepší? Zda ten, dle kterého se vyměřuje pense vdovám, či ten, dle kterého úředníkům?

Na první pohled ovšem se zdá, že druhý princip je správnější. Neboť čím déle úředník státu sloužil, tím větších zásluh o stát si získal a tím více do pense si plátil. Je pravda, že kdo ve službách státních zešedivěl, zásluhy má.

Ale při tom nesmíme pouštěti se zřetele, že komu těžkou chorobou bylo znemožněno dále státu sloužiti, tomu že vůbec odňata možnost zásluhy ty získati dlouhou službou. Ač služba úřední bývá často pracná, přece jen každý by zůstal raději zdrav a dlouho živ a tím zásluhy ty si získal. Předčasná smrt nebo těžká nemoc nezávisí na naší vůli, není v naší moci, proto nelze vlastně o tom mluvit, že kdo po 10 letech následkem těžké choroby stal se k další službě neschopným, že by měl menší zá-

sluhy. Dělal, co mohl. Mimo to jest povážiti, že služné mladších úředníkův samo o sobě jest nízké, a vezme-li se ještě malé procento jeho, pak ovšem výslužné vypadne velmi nízko.

Proto mnohem správnějším se mi zdá princip, jehož užito při pensích vdovských. Vdova je ve stejně krušných poměrech, zemřel-li její muž živitel po krátké či dlouhé službě. Proto pense jí bez ohledu na to vyměřena.

Za druhé úředníkovi ani v aktivitě ani v pensí příspěvek na výchovu dítek nepřičten žádný, kdežto vdova dostane na každé dítě — ovšem jen do 5 — pětinu své pense (proč při četnější ještě rodině ta pětina též se nedává, nerozumím). Tu myslím, že stanovisko vůči vdovám zaujaté je zase správnější, a snad někdy při nové úpravě platů úřednických bude zření též na četnost rodiny úředníkovy.

Měl jsem původně úmysl podati návrh, aby takovému nešťastníkovi, jenž pro těžkou nemoc v mladším už věku musí jíti do pense, se dostávalo výslužného u výši jeho dosavadního služného. To by bylo zajisté humanní a zcela dle principu, jímž se určuje pense vdovám.

Není tu obavy, že by i bez potřeby se chodilo do výslužby, o to se stará aktivní přídavek a vyhlídka na další postup a zvýšení služného.

Také by se takové dobrodiní pense u výši dosavadního služného mohlo omeziti na opravdové chudáky tím, že by neměl úředník na vyšší pensí tu *nároku*, nýbrž že by jen od případu k případu ministroví dle zákona toho vyhrazeno bylo právo vyšší služné to určovati.

Za to by vyplynuly z toho mnohé výhody zejména rodině a škole.

Mnohý učitel souchotinář brání se pensí, ač je vyučování proň jedem, ale tím vydána celá třída v nebezpečí nákazy tuberkulosou! Jinde člověk nervosní, snad i více než nervosní, nejde do pense ze strachu před neparrným výslužným, a přece by to bylo pro něho i pro jeho žáky pravým dobrodiním.

Ale upustil jsem od návrhu toho, protože nemám naděje, že by už nyní takový návrh se provedl.

Návrh můj jest mnohem skromnější a čelí jen k tomu, zameziti případy napřed uvedené.

Proto navrhuji resoluci, aby místo nynějšího § 10. zákona o výslužném státních úředníkův pojat byl do zákona tento odstavec:

Výslužné státního profesora ženatého nebo vdovce nesmí býti nikdy menší, nežli by byly zaopatřovací požitky jeho vdovy a jeho dítek.

V debatě, která se rozpředla po této řeči, prohlásil pan zem. šk. inspektor dr. Kastner, že nemá nic proti návrhu samému, ale ovšem že třeba vzíti v úvahu, proč původně bylo určeno: »Zaopatřovací požitky vdov a sirotek po státním úředníku zemřelém ve výslužbě nesmějí přesahovat výslužné zesnulého«. To bylo snad proto, aby se zabránilo možným nepřístojnostem. Uvádí pak některé možné případy takového zneužití. Nečiní v té věci žádného návrhu, ale má za svou povinnost upozorniti, aby nepřesnou stilisací s: neoslabovala žádost i v těch věcech, kde je oprávněna.

Také prof. dr. Metelka žádá, aby se shromáždění o té věci vyslovili. Je důležitá, a jde o to, abychom snad nepodali žádost za něco, co by nás potom mrzelo. — Prof. dr. Groh navrhuje, aby se resoluce přijala i pro ten případ, kdyby nastaly případy, o nichž se p. z. inspektor zmínil. Budou přece jen řídké a zneužitím se potrestá příslušný jednotlivec sám nejvíce.

Prof. Zdeněk zase dává na uvážení toto: Žádá-li někdo pro nervositu za dovolenou nebo za pensí, jeden lékař mu snad vydá příznivé vysvědčení, ale

druhý řekne možná: Kdybych měl poslati všechny do pense, kteří trpí nervosou, musil bych poslati polovičku všech sil aktivních. (Veselost.) Nebude to tedy také tak všeobecné. Ale když by se odchod na pensi příliš usnadnil a když by nastaly všechny výhody, jak jich žádá p. referent, bylo by to přece jen nebezpečné, ježto by se mnozí hlásili jen z pohodlí do pense. Vedle toho by se mohli ohlížeti také po nějakém výdělku vedlejším, a naposled by se ještě vysmáli těm, kteří zůstali a pracují dále.

Prof. Vališ proti tomu namítá, že by to nebylo možno. Tu by si ministerstvo jistě už poradilo samo. — Pan *zem. insp. dr. Kastner* ještě také upozorňuje, že v navržené stilisaci se mluví o výslužném »státního úředníka«; má za to, že se nemůžeme raditi o státních úřednících, nýbrž, že musíme tam říci výslužné »professorů«. Žádá tedy, aby se stilisace v tom směru pozměnila. (Děje se.)

Prof. Zdeněk vrací se k otázce dvojích vdov: s platem větším a menším. Tu opravdu bychom se měli zasaditi o to, aby vdova byla jako vdova, aby i ta nyní zkracovaná po smrti mužově nastupovala do plných práv vdovy s velkou pensí. Za to doporučuje, abychom nežádali za žádné změny zákona pensijního pro tu dobu, dokud muž žije.

Prof. Vališ přece se zastává svého návrhu, aby výslužné professorovo nesmělo býti menší, nežli by byly zaopatřovací požitky jeho vdovy a jeho dítek; tím spíše ovšem, aby pense vdovy po takovém předčasném pensistovi byla stejná jako pense vdovy po muži v aktivitě zemřelém.

Řed. Bílý poznamenává, že přijmeme-li to, co se zde navrhuje, nedoví se ministerstvo od nás ničeho nového. O téže věci jednala »Mittelschule« ve Vídni, a rovněž bylo konstatováno, že by takový pensionovaný muž učinil nejlépe, kdyby spáchal ve prospěch své rodiny sebevraždu. Zároveň ukazuje k tomu, že tím ustanovením se způsobuje jaksi rozlad v rodině, když muž i žena vědí, že kdyby muž zemřel v aktivitě, by bylo s rodinou lépe, kde tedy se strachují předčasněho pensionování pro malé výslužné a velké náklady na léky, lékaře, dítky atd. I doporučuje, abychom ty návrhy přijali, jak se tu podaly, ne snad v té naději, že ministerstvo rychle je splní, nýbrž jen jako upozornění vyšších míst na ty nesrovnalosti v zákoně se vyskytující a z něho vyplývající. (Souhlas.)

Předseda dal pak hlasovati, a resoluce jednomyslně byla přijata.

Než se přistoupilo k poslednímu článku plenárního jednání úterního, t. k referátu prof. F. V. Vykoukala, oznámil p. starosta, že dnes večer bude společná schůze sjezdovníků v malém sále »Měšťanské besedy«, a vyzval pražské členy k hojné účasti, aby snad páni kolegové z venkova nezůstali tam opuštěni. Dále ohlásil, že zástupcové Jednoty učitelů měšťanských škol osobně přišli pozvat členy našeho spolku na návštěvu výstavy prací kreslířských v ústavu učitelů na Rejdišti.

Prof. Zdeněk upozorňuje, že v novém museu u Rudolfiny je zajímavá výstava všech průmyslových škol nejen z Čech, nýbrž z celého Předlitavska a že jsou tam velmi cenné věci.

Starosta udělil nyní slovo prof. F. V. Vykoukalovi z Prahy, jenž pak referoval takto :

O úkole a odměně třídních správců:

Velectěné shromáždění!

Hodlal jsem nejprve vyličiti vznik nynějšího třídnictví a potom přejíti k theoretickým povinnostem, jež má třídní ke kolegům v třídě zaměstnaným, k řediteli a k žákům. Z nedostatku času však vypouštím tuto část své zprávy a to tím spíše, že úkol třídního po té stránce jest zevrubně vypsán v Nástinu organizačním a zejména ve »Weisungen«. Zmíním se jen co nejstručněji o nejdůležitějším oddíle těchto povinností třídního, o jeho poměru k žákům.

Řikává se, že třídní jest *otcem* své třídy, a tento populární název zdá se mi býti nejpráhodnější i nejobsažnější vystižením jeho působnosti vychovatelské. Paedagogický takt, klidná rozvaha, sebeovládavost

a pevnost, nedávající se strhnouti ani hněvem ani přizní, spravedlnost, naprostá objektivnost, přesnost s vřidností spojená, stálá péče o skutečné dobro žáků, ušlechtilá humánnost, ostražitý smysl pro pořádek, stálá bdělost, všímající si též zjevů na pohled snad zcela nepatrných, a zejména co možná dokonalá zralost lidských povah — toť jest asi soubor vlastností, jimž se má vyznačovati třídní, který má působiti ke blahu žákův i ke cti ústavu.

Není málo toho, co se žádá na třídním po stránce morální nebo theoretické. Ale vedle této stránky má třídní také množství povinností a prací čistě kancelářských. Sledujme, jaké práce vykonává třídní během školního roku

Na počátku škol. roku zapisuje třídní žáky, vybírá od nich taxy a příspěvky na učebné pomůcky, prodává jim nationalia, po případě též legitimace a listky přihlašovací a účtuje vybrané peníze s ředitelem. Přepočítá-li se někde na svou škodu nebo přijme-li peníz neplatný, nahradí učiněnou chybu a získá tím poučení jistě velmi prospěšné, že opatrnosti nikdy nezbyvá. Bezděčným pokladníkem ostatně jest náš třídní (zvláště pražský) ještě několikrát do roka. Dvakrát vybírá na kolky na vysvědčení, pak provádí sbírku na chudé žáky na chrám sv. Víta, na Krombholzovu nadaci, na feriální osady, na inkoust a časem ještě vymáhá zaplacení oprav na poškozeném nábytku nebo na školních pomůckách. Jisto však jest, že byť i sbírka byla dobrovolná, většina rodičů — neboť jich, nikoli žáků, týká se toto vybírání — neúčastní se jich ráda a ulehčuje si poznámkami, jež nás nebolejí jenom proto, že jich neslyšíme. Se stanoviska paedagogického pokládám za místnější nevybíratí peněz od žáků, kde nezbytně není nutno. Předešlo by se tím i šizení, jehož se nejeden čiperný žák dopouští tím, že peníze, jež od otce dostal na sbírku, promlsá nebo prokouří.

Že třídní na počátku roku čte a vykládá kázeňský řád a sbírá různé potvrzenky a přihlášky, bude asi pokládáno za věc, která se rozumí sama sebou a z které není nijaké práce. Ovšem. Ale není-li práce, je zaměstnání, a toho se tu třídním dostává hojnou měrou v té době, kdy netřídní mají ještě plné prázdno. S tímto zaměstnáním jest arci spojen také dozor na chodbách, jímž třídní ostatně bývají oblažováni v každém případě, kdy se žáci shromažďují z jakékoli příčiny mimořádné.

Na mnohých ústavech, zejména kde kolísají parallelky, nebývá možno hned z počátku zříditi rozvrh hodin; učí tedy páni třídní, — však beztoho potřebují času, aby provedli rozmanité úkoly své: aby zrevidovali a opravili nationalia, sebrali a sestavili přihlášky do vedlejších předmětů, zjistili nutná data statistická, sestavili abecední seznam žáků a opatřili dostatečný počet opisů pro ředitelstvo a kollegy v třídě zaměstnané. Konečně jest rozvrh hodin hotov, třídní jej tedy pěkně opíše a v třídě vyvěsí. V té době také již snad rozsadí žáky, ustanoví funkcionáře k otvírání oken, namáčení houby atd. a může tedy již vylinovati a napsati zasedací pořádek. Poněvadž reparáty a dodatečné zkoušky jsou vykonány, dostane třídní od ředitele hlavní katalog, aby v něm příslušné rubriky doplnil a uvedl do konečného pořádku. Zároveň dostane se mu i jiné práce: jednak aby vyplnil třídní knihu, zvláště však, aby napsal a ku potřebě upravil třídní katalog, zapsal tam vedlejší předměty a přičinil jiné poznámky. Jakmile pak se počne učiti dle pevného rozvrhu

hodin, pořídí třídní již prve vzpomenutý kalendář úloh, a když dosáhne pro toto dílo také ředitelského schválení, vyplní jej černě i červeně. Nevím, těší-li se z toho, jak se tu barvy stejnoměrně střídají, jak týden po týdnu obdařen jest stejným počtem dat, jeho asi více zajímá, kolik úloh tu připadá jemu. A jest to bez pochybnosti lví podíl. Na gymnasiu a na reálce filolog, má v třídě hodin nejvíce, zpravidla jest také třídním i má zejména v nižších třídách úloh tolik, že toto domácí zaměstnání sotva jest vyváženo rozdílem učebních hodin, o něž má méně než nefilolog.

Potom postupuje vyučování pravidelným proudem. Třídní rozdál žákům blankety na školné, jež potom vybírá, řediteli odvádí a žákům doručuje »listy přijímací«. Pomáhá tím řediteli v nutné kontrole a po případě účastní se s ním nebezpečností možné ztráty a její náhrady. Není pochyby, že nynějším způsobem vybírání školného bylo na ředitele uvaleno těžké břemeno a odpovědná práce, která nad to ani se nehodí k důstojnosti úřadu, jakou ředitelství střední školy rozhodně má míti. Bylo by, tuším jen v zájmu zdatnosti našich škol středních, kdyby nynější vybírání školného bylo odkázáno berním úřadům, jak bývalo.

Vraťme se však k třídnímu a jeho školské pouti celoroční.

Nastane doba hlavních porad. Třídní sebere o své třídě všechny zprávy, kterých je třeba, sepíše o ní protokol a prohlíží si, jaká práce ho čeká po konferenci. Je to robota písarská. Dle toho, kolik žáků v jeho třídě neuspokojilo v prospěchu nebo v mravích, píše větší nebo menší řadu dopisů rodičům nebo zodpovědným dozorcům a zapisuje také adresy jejich do denníku poštovního. Táž práce čeká ho po první hlavní poradě v druhém pololetí a v menším počtu také leckdy jindy, kdykoli jest nutno rodičům některého méně zdárného žáka něco oznámiti. Třídním náleží také osobní styk s rodiči žáků a jejich zástupci, k čemuž jsou povoláni, jak »Weisungen« výslovně podotýkají, spíše než ředitel, který o jednotlivých žácích ústavu nemůže míti takových zpráv jako třídní. Tuto funkci třídních však přejímají velmi ochotně ředitelé, a na mnohých ústavech se stává, že ředitel dává otci žakovu zprávu za přítomnosti třídního, který při to zůstane zcela nepovšimnut, jako by ho tu ani nebylo. Patrně za něho dosti všestranně mluví číslice třídního katalogu.

Asi tou dobou dostane třídní nejvzácnější nadělení z celého roku — hlavní katalog. Vezme tedy nationalia, skontroluje správnost údajů o narození žáků, a dá se do práce. Toto písání liší se od obyčejné práce kancelářské v kuse nejednom a nemálo. Jinde píše se tak, aby akta byla čistá a dala se jasně čísti, — písář, který vedle toho píše také pěkně, má ovšem přednost. Ale profesor *není* písářem, ten má volného času užívati k dalšímu sebevzdělávání na prospěch školy; přes to však žádá se na něm, aby všechny rubriky hlavního katalogu od jmena žakova až do poslední nully prováděl s krasopiseckou úzkostlivostí. Rozumí se, že šiky známek musí státi jako vojáci v pevné řadě, že vyplňovací příčky musí všechny běžeti týměž směrem a p. Ale jsou také hluboké záhady, nad nimiž i starý, zkušený profesor zastaví se v rozpacích nevěda, platí-li letos ještě, co bylo nařízeno loni: má-li na př. psáti u bytu: »Široká ul.«, či »Široká u.«, či jen »Široká«, má-li psáti »čís. 27.«, či »č. 27«, či toliko »27«, anebo smí-li psáti »zde«, či musí-li býti »v Praze« atd.

A což jaká úzkost zmocňuje se třídního, když se na konci semestru zapisují známky! Snad na každém ústavě jest pro postrach třídních nějaký lehkomyslník, který nebere hlavního katalogu do rukou s náležitou šetrností a úctou. Jak snadno se tu přihodí, že objeví se na některé straně zcela zbytečná krůpěj inkoustu nebo dokonce v rubrice prospěchu »dobrý« místo »dostatečný«, — a třídní dostane rozkaz, aby celý arch přepsal. Rozumí se, že se nikdo nebude zastávat jakéhokoli nepořádku nebo ledabylosti. Ale takového prepisování místo jednoduché opravy přece snad by nebylo třeba!

Za nějaký čas po hlavním katalogu dojde na vysvědčení, jež na většině ústavů piší zase jen třídní, ač je to práce, která by zase slušela jenom písaři. Ku poradám klasifikačním připraví třídní návrhy známek z mravů, pilnosti a zevní úpravy pís. prací, sečte zameškané hodiny a pořídí množství drobnějších úkonů jiných. A po konferenci přenesе všecku tuto konferenční skizeň do katalogu třídního a odtud pečlivě přepíše do hlavního katalogu vše kromě známek z jednotlivých předmětů. Lepě potom po bedlivé kollaci nynější choulostivé kolky na vysvědčení, má zase příležitost cvičiti se v trpělivosti a v opatrnosti. Výtažek ze závěrečných účtů o studiu žáků — statistická data v číslech úhrnných a v procentech o mravích, pilnosti a prospěchu žactva, zjištění těch kdo pozbývají osvobození nebo stipendií — jest posledním činem ve funkci třídního v 1. i v 2. semestru, než rozdá žákům vysvědčení. V tichém soukromí ředitelské svatyně může se mu ovšem dodatečně dostati ještě lecjaké práce v hlavních katalozích, kde bystrá revise má povinnost vy-pátrati všecky bezděčné závady.

Pravidelné tempo, jež naše vyučování úzkostně zachovává, dospělo druhého pololetí. V něm opakuje se mnohá práce, kterou třídní měl již v pololetí prvním. Ale přibývá mu tu a tam přece ještě úkol nový, i když předpokládáme, že nesupluje za onemocnělé kollegy, že nechodí večer dozírat do tanečních hodin na žáky z vyšších tříd, že nechodí na hřiště ke kopané a jiným zábavám, ani že neuvádí v úřad některého mladšího kollegy, ani že nepíše výnosného článku do výroční zprávy. Nastane jaro a s ním doba žakovských výletů. Věc v podstatě jistě dobrá má mnoho stránek nemilých. Z nich je také otázka vedení a dozoru žáků. Bude vycházka, výlet. Kdo půjde se žáky? Kdo jiný, než páni třídní! Oni své žáky nejlépe znají, oni nejlépe udrží na uzdě možné výbuchy jejich bujnosti. Oni jsou ostatně korekturami, psaním a jinými pracemi zajisté nejvíce umdleni, jim tedy nejlépe poslouží toto »ideální osvěžení«, k němuž jim školský výlet dává příležitost; ať se jí tedy chopí oběma rukama.

V té době sbírá se také statistický materiál k výroční zprávě, a v Praze vyplňují se blankety žáků, navržených do feriálních osad. Třídní tedy mají alespoň změnu ve svém zaměstnání.

Až posud zabýval jsem se třídním, abych tak řekl, normálním. Ale jsou také třídní abnormální, ne sice snad co do činnosti mozkové, ale co do výkonnosti, která se na nich požaduje. Za abnormální v té příčině pokládám správce nejvyšších tříd gymnasijských i reálních, jimž připadá vykonati všecky kancelářské práce k maturitě. Není jich málo. Třídní z oktávy musí mimo všecky ostatní obyčejné práce třídnické poříditi zvláštní katalog neboli protokol všech abiturientů, do něhož se zapisují

známky průměrné a z ústních zkoušek, a mimo to jiný katalog přehledový, do jehož drobných rubrik musí pozorně vypsati z hlavních katalogů z vyššího gymnasia známky z mravů, semestrální známky z jednotlivých předmětů a známky z písemných prací. Dále musí připravit maturitní vysvědčení a má tedy práce až nazbyt, i když nehledíme k menším úkolům jeho, k vybírání přihlášek ke zkoušce maturitní, zapisování nespolehlivých údajů o volbě stavu a j.

Nezapomeňme však při tom, *kdo* bývá v oktávě třídním. Z pravidla jest to filolog, který ze čtyř předmětů filologických má nejméně dva, a to zhusta latinu a řečtinu. Ale právě jakožto klassický filolog jest obdařen prací, která zasluhuje, abychom se jí zvláště povšimli. Nemluví ani o navrhování otázek k maturitám písemným a o opisování příslušných textů, nemluví o korigování písemných prací, jejichž výsledek, ať dobrý ať špatný, nikterak neodpovídá námaze, kterou nám korektura dá.

Na klassické filology však jest od několika let uvaleno břímě, o němž nevědí Instrukce ani »Weisungen«, a to břímě skoro jaksí ponižující. Kdežto všichni ostatní examinatori maturitní dávají zkoušencům otázky sami, klassický filolog jest vlastně jenom němým přisedícím, který *hlavní otázky* ze svého předmětu, totiž místa ku překladu z klassika, dáti nesmí. Místo to totiž určuje předseda, vybrav je ze seznamu míst, jež mu předloží titulární examinator latiny a řečtiny. Seznam ten pak má (dle dosavadní praxe) obsahovati *dvakrát až třikrát tolik míst* ze všech autorů na gymnasiu čítaných, kolik je žáků přihlášených k maturitě. Znam však případy, že ani trojnásobný počet míst nebyl uznán za dostatečný. Vedle toho seznamu musí professor latiny a řečtiny podati seznam řádné četby školní i četby soukromé, jejíž sbírání zejména u repetentů a žáků příšlých z jiných ústavů stojí ho mnoho práce a bylo mu již při volbě otázek k písemné maturitě závadou nemalou. Neboť ohlášená četba soukromá jest až posud žákům (pokud jde o zkoušku) spíše ke škodě než k užitku. Nedostanouť z ní ničeho ku překládání a mohli by se snadno pro písemné zkoušky pojistiti proti některému klassikovi, na př. Demosthenovi nebo Sofokleovi, tím, že by si jednotlivá díla jeho rozebrali za četbu soukromou.

Zastavme se však u onoho trojnásobného počtu míst z klassiků. Proč jsou právě jenom klassičtí filologové nuceni k této práci, která vyžaduje tolik drahého času, a to ještě v době, kdy zejména oktávanský třídní beztoho neví, kde mu hlava stojí? Proč může matematik dávat otázky sám, proč na reálce učitel jazyka francouzského sám vybírá texty ku překladu, proč češtinář může vybírat básně k rozborům a výkladům, a to i básně, které ve škole byly vyloženy, a proč jen klassický filolog je zbaven samostatnosti, která se přece předpokládá při každém komisaři zkušebním? Nemohu vypátrati příčiny, neboť nemohu se přece domnívati, že by klassičtí filologové byli pokládáni za lidi, schopné nekalého jednání, kteří by se snad zapomínali nad svou ctí i nad úřední přísahou, na počátku své dráhy učitelské složenou, a vyzrazovali by abiturientům otázky, kdyby jim byla ponechána volnost samostatného zkoušení. Ale trochu podezřelými lidmi ti filologové přece se zdají býti, ač po plných osm let byli právě oni pokládáni za nejzpůsobilejší vychovatele svěžené mládeže, ač právě oni po léta ukazovali na vzorech řeckých a římských vznešenost ryzích povah a krásu ušlechtilých charakterů, ač právě oni

bezpočtukrát velebili Aristidovu poctivost! Až tu na konci, kdy vychovatelské dílo jejich je ukončeno, jakoby se jim — třeba bezděky — dávalo na srozuměnou, jak na ně samy velikost klassických vzorů zůstává bez účinku . . .

Ve vnitřním zřízení středoškolském je mnoho věcí, založených jen a jen na nedůvěře ku podřízenému učitelstvu, ale není přece ničeho, co by nedůvěru ku profesorům tak přímo projevovalo, jako toto nařízení o trojnásobném počtu míst maturitních. Doufám, že mluvím ze srdce všech kolegů filologů a zajisté i ze srdce všech mužů spravedlivých, žádám-li jejich jmenem, aby toto nedůstojné zařízení bylo odstraněno.

Po maturitě a po přijímacích zkouškách může třídní konečně odejít na prázdniny velezasloužené, po případě může jít uplatňovat svou inteligenci k zasedání porotního soudu. Odvedl-li zevrubný, ač jinak zbytečný seznam přečtených článků z čítanky a výkaz temat úlohových z vyšších tříd, jest úkol jeho pro ten rok skončen, — a tím jest také dovršena první část mé rozpravy.

Mohu tedy přímo přestoupiti k části druhé, kde má se jednati o *odměně* práce třídnické. Leckdo si tu asi pomyslí: »Nu, to budeš brzy hotov!« Vždyť o odměně nějaké ničeho nevíme, ale za to známe ministerské dosud platné vynesení ze dne 28. března 1855 čís. 18652 (ai 1854), ve kterém výslovně se praví, že každý učitel středoškolský jest povinen mimo jiné funkce přijímati také třídnictví, »wofür ihm jedoch in keinem Falle ein Anspruch auf eine Remuneration erwächst.« Než tak zle na tom třídní přece není, *nějaké* odměny alespoň časem dočká se přece. Někdy na př. dojde od představených úřadů více nebo méně zevrubný a příslušně důtklivý výraz nespokojenosti. Sejde se třeba v třídě mnoho žáků nedbalých a nenadaných, takže jich pak propadá více, než se snáší s obvyklým průměrem procentním. Kdo za to zaslouží výtky? Prostý smrtelník by řekl, že kromě žáků nikdo — ve skutečnosti však dostane ji bezpochyby ředitel, který svým podřízeným trpí takové řádění, ale jistě také třídní, jehož »slabé ruce« přičítá se vina, že žáci nejsou nadanější a pilnější. — Jindy přijde nějaký rozezlený otec, aby do třídního, jakožto zástupce sboru, vpravil své paedagogické rozumy — má tedy třídní příjemnou zábavu, tudíž zase výtěžek ze svého úřadu. Jindy přisoudí konference některému žákovi karcer; rozumí se samo sebou, že s provinilcem »sedí« třídní, třeba sám do kárance neměl nijakých stížností. Odměn *tohoto* druhu může se třídní během roku dožiti častěji.

Zanechme však ironie, která prý paedagogům vůbec nesluší. O jedné odměně třídního mluví přece i »Weisungen«, a to v závěrečném odstavci, kde se s ním loučí. Kdo třídnictví — čteme tam — spravoval tak, že v něm úplně učinil zadost vzhledem k žákům, jejich rodičům, kolegům i představeným, ten prošel nejlepší školou, aby jednou sám s výsledkem mohl vésti správu ústavu. Jak patrně, vypadá toto těšínské jablíčko — alespoň z daleka — dost hezky, ale podstata jeho jest velmi problematická. Jestliž známo, že při volbě ředitelů rozhodují všecy okolnosti jiné spíše než bývalé třídnictví, a mimo to není třeba ani poukazovati k tomu, jak nepatrná část třídních mohla by dojíti této odměny, i kdyby se toliko k nim hledělo.

Poněvadž však ve skutečnosti třídní nemá za namáhavý úřad svůj, k němuž vyžaduje se tolik duševní zdatnosti a tolik hmotné práce, ani

nejmenší odměny, ani nijaké úlevy v úřadě učitelském, jest v zájmu třídních a tím i škol středních vůbec domáhati se jednak ulehčení v tomto úřadě, jednak alespoň nějakého odměnění jeho. Třídní, jak jsme viděli, vykonává mnoho práce kancelářské, která by v žádném jiném úřadě nebyla vyžadována na úředníku, s jehož funkcí by přímo nesouvisela. V jiných oborech i mladičský úředník má k ruce písaře, jakmile vykonává úkol samostatný, na střední škole však i starý, zasloužilý ředitel v VI. hodn. třídě jest nucen písařiti rok po roce sám a to i ve věcech, kterých snadno by mohl býti ušetřen. Bylo by tedy jen spravedливо, aby pro práci kancelářské, k níž by náleželo též psaní třídních a hlavních katalogů, censur, záhlaví na vysvědčení a různých dokumentů maturitních, byl na každé střední škole ustanoven *výpomocný podúředník* nebo písař asi tak, jak jest na školách průmyslových. V jeho instrukci ovšem bylo by zevrubně vytčeno, jaké práce má konati. K částečné finanční úhradě těchto kancelářských pomocníků byla by obrácena částka, jež by se získala zrušením výpomoci, zavedené nyní na ústavech, které mají známý ustálený průměr paralelek. Takové aktuary nebo sekretáře mají na většině středních škol v Německu; na ústavech pak, kde jich není, dostávají třídní za větší práce zvláštní remuneraci, na př. na bavorských gymnasiích třídní, píše-li semestrální vysvědčení sám, dostává za to 20 dollarů, což je honorář, s kterým bychom u nás byli zcela spokojeni.

Dokud instituce tato nebude provedena, žádejme, aby třídním bylo polehčeno tím způsobem, že jim z povinného počtu týdních hodin bude *nejméně jedna hodina* slevna. Kollegům supplujícím budiž třídnictví v každém případě počítáno a placeno za 1 hodinu učebnou. Ze skutečných učitelů ať každý třídní, filolog i nefilolog, dostane bez žádosti remuneraci za 1 hodinu filologickou, jakmile by měl maximum hodin, příslušející i jeho oboru. — Vyslovuji úmyslně tento nepatrný požadavek, jenž se někomu snad bude zdáti až příliš skromným, protože jsem přesvědčen, že jej lze provésti nejdříve a nejsnáze. Zároveň však kladu důraz na to, že jest to požadavek opravdu minimální a svrchovaně spravedlivý. Sečteme-li všechn čas, jež třídní vynaloží na práce s třídnictvím spojené, a připočteme-li k tomu též čas, jež ztráví, vyřizuje třídní záležitosti dílem s ředitelem, dílem s kollegy a žáky, uznáme, že úleva 1 hodiny týdní, po případě příslušná remunerace nikterak se nerovná jeho práci i ztrátě času. Ale ten nedostatek troufal bych si již položití na účet onoho obětavého nadšení, které se v nás, — (ale jen v nás, nikoli také v některém oboru úřednickém) — předpokládá, kdykoli jde o to, abychom zadarmo pracovali, zadarmo plýtvali svými silami duševními i tělesnými. V jiných úřadech mimořádná práce zvláště jest placena, ano bývá i příležitostí k mimořádnému a pohodlnému výdělku. Nám za to, že často a mnoho pracujeme bez odměny, ani synové na našich ústavech studující nejsou osvobozováni od plného školného, jakmile jsme se dožili druhé kvinkvenálky.

Na uskutečnění tužeb, jež jsou spojeny s nákladem, byť i nepatrným, budeme asi čekati, ale neustávejme domáhati se požadavků svých vytrvale a stále, majíce na paměti, že zlepšením svých škol domáháme se prospěchu národa i státu. (Hlučný potlesk.)

Starosta řed. Starý dal pak hlasovati o resoluci. (Hlasy: debata!) První část její, přijatá jednomyslně, zní:

1. *Při každé úplné škole střední buď výpomocný písař pro kancelářské práce ředitelovy a třídních správců.*

Také druhá část po krátkém dotazu p. řed. Chmelíka a odpovědi referentově přijata jednomyslně, a to v tomto znění:

2. *Dokud výpomoc tato nebude zavedena, budiž třídním, pokud jsou učitelé definitivními, z plného počtu hodin 1 týd. hodina slevna. Učitelům supplujícím budiž třídnictví v každém případě počítáno a placeno za 1 učebnou hodinu filologickou. Ze skutečných učitelů každý třídní, filolog i nefilolog, dostane bez žádosti remuneraci za 1 hod. filologickou, jakmile by měl maximum hodin, příslušející jeho oboru.*

3. *Tohoto zařízení budiž užíváno zejména také na neúplných školách středních.*

O další části: Z úřadu našeho budiž odstraněny všechny zbytečné práce byrokratické předseda nedal hlasovati, prohlásiv, že nesouvisí s programem a že jest neurčitá.

Prof. dr. Groh: Prosím za slovo k této věci. Pan kol. Vykoukal navrhoval, aby byly odstraněny zbytečné práce byrokratické. Jsem pro to, aby se o věci pohovořilo.

Předseda: Ten návrh není na programu, tedy odpadá.

Dr. Groh: Pak navrhuji, aby se na program dal.

Předseda: To nelze.

Předseda (dále): Byla mi podána žádost, aby se dnes ještě probral referát kol. Sommra. Kdo souhlasí? Přijímá se.

Předsednictví přejímá prof. Zdeněk.

Prof. Jan Sommer z Prahy přednáší tedy:

O postavení knihovníků a kustodů sbírek.

Vyučování odborné zvítězilo nad vyučováním třídním zajisté svou zdatností; jím se výchova žáků prohloubila. Aby stinné stránky jeho ne-nabyly převahy a žáci nebyli přetěžováni, o to mají péči nejen »Pokyny« a třídní konference, nýbrž především učitelé a zvláště učitelé — otcové sami.

Že však i učitelé bývají přetěžováni a různými mimořádnými pracemi velmi nestejně obdařováni, na to se reformátoři našeho školství neohlízejí.

Jsou to především práce spojené s třídnictvím, jak p. koll. Vykoukal skvostně vylíčil a dále správou knihoven a sbírek učebných.

Prvé je mnohým pp. kolegům dobře známo, avšak druhé stíhá jen několik málo členů sboru a proto jest od veškerenstva méně pocítováno, za to však tím více od postižených jednotlivců.

Jestliže už pouhá správa knihovny a učebných pomůcek — t. j. udržování jich ve stavu potřebném a přehledném — a v poslední době zakládání nových inventářů a katalogů — vyžaduje mnoho času a i tělesné námahy, tož opatřování nových, vhodných pomůcek je spojeno s prací intensivnější a často rozčilující: Stálá evidence nově vznikajících pomůcek, jich posuzování na základě pouhých popisů a cenníků, starost, aby značné často vydání nebylo učiněno marně, a konečně důkladné seznámení se s přístrojem často velmi komplikovaným, abychom seznali všechny jeho výhody i vady, to jsou »slasti« kustodů.

Často se stává, že kustos zajede si raději do Prahy, aby příslušný přístroj spatřil in effigie. Šťasten, nejede-li nadarmo. Avšak mnoho strojů přichází z Vídně anebo z ciziny a k tomu pak nezbyvá ani času ani peněz, aby tak dalekou cestu kustos mohl vážit.

Povážíme-li dále, že maximum týdenních hodin vyučovacích učitelů matematiky a přírodních věd je dosud 20, jakž bývalo za těch starých »zlatých« časů, kdy *nebylo ani korektur ani experimentů*, tu uznáte, velectění pánové, jistě, že *v té věci je nutná náprava*, nemá-li jednak vyučování samo, jednak zdraví učitelovo přílišnou námahou vzít škody. Písemné úkoly početní sníženy sice jako v klassické filologii (3 školní za semestr; z řečtiny 4 školní za semestr), avšak za to uloženo, aby i domácí cvičení, z hodiny na hodinu dávaná, byla »od učitele kontrolována a aspoň jednou za semestr *důkladné revisi podrobena*.« (Instr. str. 180.)

Na ústavech, kde na vyšším gymnasiu jest jediný matematik, je týž každoročně zaměstnán při zkouškách maturitních. A poněvadž jest nařízeno aby themata, k písemnému vypracování navržená, byla předložena sl. zem. škol. radě nejen v slovném textu, nýbrž úplně vypracována, uznáte zajisté, velectění pánové, že týž nemá méně práce než každý jiný odborník.

Příprava pokusů fyzikálních a chemických, jakož i úklid přístrojů *vyžaduje více času než vyučování samo*.

A přece i v době nejnovější při regulaci platu učitelů supplujících bylo uznáno vyučování realím za méně cenné než vyučování jazykům klassickým a vykázána za ně remuneration 100 K proti 120 K.

Rád bych věděl, pánové, dostane-li jeden supplující na př. v VII. třídě fysiku a druhý v téže třídě řečtinu, kdo z obou má za těchto poměrů více práce; a přece bere kollega filolog větší odměnu.

Referent vděčně uznává, že nadřízené úřady uznávají tuto nesrovnalost a v závažných případech velmi benevolentně ji vyrovnávají. To však jest jenom novým důvodem oprávněné naší žádosti, již dnes zde přednésti hodláme.

Druží-li se k tomu všemu ještě nedostatečné nebo nevhodné místnosti pro učebné pomůcky, tu možno vyhověti všem požadavkům, které svědomité vyučování nám ukládá, ne s *napětím*, nýbrž *přepínáním* všech sil a proto navrhuje, aby ctěný VIII. sjezd českých profesorů přijal tuto resoluci:

1. *Budiž mimořádná práce spojená se správou knihovny anebo učebných pomůcek přírodovědeckých pokládána za hodinu týdenního vyučování a správa botanické zahrady — podobně jakž na paedagogiích již se děje — za 2 hodiny týdenního vyučování.*

2. Budiž 20hodinnové maximum učitelů matematiky a věd přírodních sníženo na 17 hodin týdenních.

Předseda prof. Zdeněk: Přeje si někdo slova?

Prof. John z Prahy: Dovoluji si na to poukázat, že v této resoluci se jedná o kollegy, kteří učí fysice a chemii, ale upozorňuji, že přírodopisci mají také mnoho práce s přípravou, chtějí-li svědomitě své povinnosti konati.

Prof. Sommer z Prahy: Zahrnul jsem pod názvem přírodních věd i přírodopisce.

Řed. *Chmelík* z Kroměříže: Navrhuji pro ně týdenních hodin 17, aby byla úplná parita v počtu hodin vyučovacích mezi všemi učiteli a tedy též pro učitele věd přírodních.

Prof. *Smolař* z Jičína: V tom návrhu zapomnělo se na správce botanických zahrad. Kde je rozsáhlá botanická zahrada, tam je s tím velmi mnoho práce. Na paedagogických se počítá jim práce ta za 2 hodiny týdně. To už skutečně v zákoně je a tedy by mohla tato analogie působiti též pro střední ústavy, gymnasia a reálky.

Když byl ještě prof. *Krátký* (z Prahy) navrhl stil. změnu, předseda prof. *Zdeněk* dává hlasovati o resolucích upravených a tyto přijímají se jednohlasně. Znějí pak:

1. *Práce spojená s knihovnictvím anebo správou sbírek pokládá se za 1 hodinu týdenního vyučování.*

2. *Správa botanické zahrady obdobně jako na paedagogických at se počítá za 2 hodiny týdenního vyučování.*

(Hlasy: Tedy, kde je botanická zahrada, měli by přírodopisci, mají-li správu sbírek, o 3 hodiny méně?)

Prof. *Sommer*: Ano. —

3. *Budiž maximum hodin učitelů věd přírodních sníženo na 17.*

Za slovo se hlásí pan z. insp. dr. *Kastner*:

Račte dovoliti, abych připojil jen několik poznámek k přednášce p. prof. *Vykoukala*.

Především musím podotknouti, že některé věci, o nichž pan řečník mluvil, jsou dnes již antikvovány. Pánové budou věděti, že úřadování, pokud týkalo se různých výkazů, nyní velice jest zjednodušeno. Daly se natisknouti tiskopisy všeho druhu potřebného tou měrou, že jest třeba jen je vyplniti a není třeba žádného rubrikování. (Výborně.)

Co se týče statistických dat, pamatujete se zajisté, jak to bylo před dávnými lety, na Hromádkovy tabulky a na podrobné vypočítávání statistické. A toto bývalé vypočítávání nyní úplně odpadlo jako zbytečná přítěž! (Výborně.) My takových výkazů nechceme, jako na př., kolik kterých známek jest z jednotlivých předmětů atd. To je věc docela zbytečná. (Potlesk.)

Dále již od mnoha let odstraněn jest usus, aby páni professoři psali celé folianty přednášek pro porady. (Veselost) I to bylo odstraněno, poněvadž nebylo lze pochopiti, jak může býti žádáno, aby často mladý, nezkušený učitel poučoval staré professory, jak si jest počínati, aby na př. žák dával pozor a pod. (Výborně, potlesk.)

Co se týče opisování textů maturitních, ani toho nežádáme. Nikdy nebylo nic vytčeno, když místo pro písemnou zkoušku maturitní navrhované zřetelně bylo označeno.

Dále bylo řečeno, že seznam míst nesmí se prý bráti z četby žáků soukromé. To však nebylo žádným vynesemím nikdy rozkázáno. Zcela dobře řekl pan professor, že by žáci potom jednoho klassika mohli si rozebrati. Takovéto obmezení ve výboru míst bylo by zajisté nemístné a nedalo by se ani provésti. (Výborně.) (Prof. dr. *Čáda* poznamenává: Stalo se skutečně, že nebylo možná dáti otázku z Vergilia, poněvadž si ho žáci rozebrali pro soukromou četbu.) Žádám jen tolik, aby nebyla taková místa dávána, jež byla ve škole čtena. Nic jiného se nežádá. (Souhlas. Výborně!) Dostane-li snad náhodou žák místo, které si četl doma soukromě, nic ne-

vadí; jest to jeho zásluha, že lekturou pilně se obíral. (Výborně). Jsou zajisté zde páni, kteří se pamatují, že se tak stalo několikrát. (Tak jest!)

Dále, co se týče předkládání dvou míst k ústní zkoušce maturitní, nevím, odkud to pošlo. Buďte ubezpečeni, že se vynasnažím, aby přání pronesenému v té příčině bylo úplně vyhověno. (Potlesk. Výborně).

Konečně chci se zmíniti o tvrzeném pokárání, když mnoho žáků propadá. Mohl bych jmenovati případy, že jsem upozornil učitele, že nikdy nechci sahati mu do svědomí. (Výborně.) Když žák jest nedostatečný, dostaniž nedostatečnou! To je věc Vaše a Vašeho svědomí. (Výborně.) Nikdy neřekneme: Ty jsi špatný učitel, poněvadž máš mnoho nedostatečných. (Výborně.) Znáám naopak případy, že měl učitel 32 vyznamenání a třída byla chatrná. (Veselost, výborně.) Že by ten, kdo má v třídě množství výborných, byl učitelem nejlepším, nikdo mi nenamluví, vždyť jsem byl také učitelem. (Potlesk, výborně.) Myslím, že se o mně, dokud jsem působil jako učitel, nikdy neříkalo, že jsem byl učitelem příliš povolným (Hlasy: To nikoliv!), a dal jsem bez rozpaků nedostatečnou tomu, kdo ji zasluhoval. Ale něco jiného jest na věci té. Nemějte za zlé, když stane se Vám výtka na př. v takovémto případě: Přejde konec prvního pololetí a propadnou na př. 1—3 % žáků. Po uplynutí 30 dnů přijde porada za I. období druhého pololetí a teď při poradě nastanou stížnosti, že ta třída není k ničemu, že nic nedělá, a najednou je 34 % nedostatečných žáků! Táral jsem se, čta protokol, sama sebe: Jak je to možné? Přišla pak porada druhá, a týž náрек zase, a přišla porada třetí, — a tu ke konci bylo 37 % s vyznamenáním, 1½ % propadlých a ostatní prostě prošli! (Veselost.) To je, pánové, inkonsekventnost. Prosím Vás za to, když je žák nedostatečný, projeďte to též známku, že je nedostatečný, ale nedělejte toho, abyste najednou ke konci proti svému přesvědčení dělali výsledek jiným, než to bylo po celé pololetí! (Souhlas.) Ale, prosím také ne naopak, aby výsledek byl v celém pololetí dobrý a ke konci zas aby žáci pro jedinou nezdařenou zkoušku propadli. (Souhlas.) *Konsekventnost*, to je ctnost, kterou Vám doporučuji! Na tom počtu, je-li 13, 14, 15, 16 %, na tom nezáleží, ale na tom mnoho záleží, je-li to *po celý rok* 12, 13, 14, 15 %. Ovšem míním důslednost spravedlivou, skutečným poměrům odpovídající, nedůslednost za každou cenu. (Výborně, potlesk.)

Řed. *Starý*: Pan doktor Čáda si přeje slova.

Prof. dr. *Čáda*: Prosím o krátkou poznámku. Lituji, že se k přednášce p. kollegy Vykoukala nepřipojila debatta, poněvadž by přišlo na jevo, že tenor celé přednášky — jak aspoň na mě to působilo — nebyl snad proti těm věcem, které se nařizují, jako spíše ukázati k tomu, že třídnictví nese s sebou celou řadu povinností nadbytečných, a že proto má se třídním dostati nějaké úlevy.

C. k. z. insp. dr. *Kastner*: Směl bych ještě jednu věc podotknouti? Vyšlo letos vynesení stran těch dvou míst pro ústní zkoušku maturitní? (Hlasy: Až posud žádné nařízení nedošlo.)

Předseda řed. *Starý*: Dovoluji si ještě dotaz, máme-li jednati dále čili nic. (Hlasy: Ne!) Přestaneme tedy. Upozorňuji, že zítra v 8 hodin bude pokračováno. V 11 hodin pak je vycházka do průmyslové školy na Smíchov. Prosím, aby se i zdejší páni účastnili té vycházky. (Mezitím se hlásí o slovo prof. Hřivna.)

Prof. *Hřivna*: Prosím o slovo k tomu, co řekl p. zemský inspektor Kastner. Vše to, co p. professor Vykoukal líčil, platí také o Moravě. Velice mne potěšilo to, co p. zemský inspektor Kastner na to odpověděl a že slíbil mnohé věci takové odstraniti. Ale jak my na Moravě budeme toho zbaveni? Tedy bych prosil přece jen, aby výbor našeho spolku, poněvadž je to sjezd všech professorů, nám laskavě sprostředkoval, aby také na Moravě přestaly takové věci zbytečné jako zde byly uvedeny, tedy na př. statistika atd.

Předseda: Co bude možného, stane se v této věci. Končím schůzi.
(Konec schůze po osmé večer.)

IV. plenární schůze ve středu dne 21. května o 8. hod. ranní.

Přítomni zase byli pp. z. insp. dr. Kastner, Nečásek a Rosický, vládní rada Šťastný, zástupce ministerstva prof. Setunský, univ. prof. dr. Drtina.

Nejprve referoval prof. Frant. *Vojtíšek* z Prahy.

O povinných vycházkách školních.

Výnosem vys. c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 15. září 1890 č. 19.097 o tělesném výcviku žactva doporučí se podnikati vycházky školní, nového pak podnětu k intensivnějšímu pěstování vycházek dostalo se pak veveslavnou c. k. zemskou škol. radou pro království České vynesemím ze dne 30. ledna 1896 č. 49.585, dle něhož má se věnovati větší než dosud pozornost vycházkám. Vycházky konati se mají dle určitého plánu, žactvo má se seznamovati s památkami svého okolí, má konati návštěvy do závodů průmyslových a vycházeti do míst historicky neb přírodovědecky zajímavých aneb krásným položením znamenitých. Správa vyučovací, uznávajíc jejich velikou důležitost, vším právem zavádí je do škol, bylt' do té doby konávány jen tu a tam, měl-li právě některý učitel v nich zálibu.

V době naší obor vzdělání lidského tak se rozšířil ve všech směrech, že škola má opravdu co činiti, aby seznámila žactvo sobě svěřené v čase sobě vyměřeném s požadavky nejnaléhavějšími. Dnešní život vyžaduje lidí bystrých, kteří dovedou nejen pozorovati, usuzovati a voliti, ale i míti přítomnost ducha, jeviti pro vše živý zájem, býti samostatní a stateční. Jest tudíž úkol školy dnešní těžký, a škola chápati se musí každého prostředku, jenž jí může prospěti. K prostředkům těm v posledních dvou desetiletích měrou před tím nebývalou přistoupilo konání vycházek se žactvem, jehož úspěchy paedagogové si pochvalují a to důvodně. Upříti ovšem nelze, že ani tu nejsou ještě výsledky tak znamenité, jak by se dalo očekávati, ale každá dobrá věc potřebuje času. Majíť jako snad vše, i vycházky své přátele a nepřátele. Učitelům přibývá tím práce, které dříve neměli, ale té by se třeba mnozí z lásky k mládeži podjali, kdyby nebylo větší starosti, vzíti třídu, skládající se z hochů různých vrstev společenských a nejrůznějších povah, na vycházku polodenní, celodenní a snad i několik dní trvající, pečovati o všechny, odpovídati za ně, dělati to vše s chutí při vlastních peněžitých výlohách a v době většinou mimo školní vyučování, které je potřebí k zotavení a k přípravě pro školu. To

jsou asi hlavní příčiny, proč někteří učitelé pokládají vycházky za nutné zlo. Ale když se povází na druhé straně zisk, jehož vycházkami se nabývá jak pro vyučování, tak i pro výchovu těla i ducha, o niž na střední škole při vyučování dle předmětů sdílí se vždy několik učitelů a jež tudíž dítí se může v rozměrech celkem nepatrných, nutno vycházky jen vřele doporučovati a vše činiti, aby ve složitém aparátě školském znamenaly opravdový pokrok.

Vycházky do přírody, do dílen, továren, museí, památných budov atd. účelně pořádané snadným způsobem jednak půdu pro vyučování připravují, jednak poznatky ve škole nabyté utvrzují, ustalují a k samostatnému přemýšlení a zkoumání navádějí. Není třeba tu vytýkati, kolik jimi získávají vědy přírodní (přírodopis, fysika, chemie, geologie) co prospěchu z nich mohou míti vyučovací hodiny dějepisu a zeměpisu, co vyučování jazykové, co kreslení a i matematika a měřictví, již to jest úspěch znamenitý, že učí cestovati, že připravují pro cestování samostatné o prázdninách.

Patříť cestování k paedagogickým prostředkům, které působí nejúčinněji. Cestování mění světový názor, učí samostatnosti, odnaučuje chybám, má vůbec blahodárný vliv zejména na ducha. Na vycházce poznává student nejen přírodu, ale i lidi a jejich hmotnou práci, pozoruje ji a učí se ji ctíti, tím pak sbližují se různé vrstvy společenské, student poznává, že i úkol dělníka, jenž nejobyčejnější práci koná, má v pokroku lidstva svůj význam.

Když tedy vycházky školní tak nepopíratelně jsou důležité a správa vyučovací po zásluze je doporučí a o ně se stará, budiž odstraněna závada, která ještě částečně jim překáží, nechť není výmluvy a nechuti proti nim se strany učitelovy, neboť koná-li se věc nějaká s neláskou, více se jí uškodí než prospěje. Vys. ministerstvo kultu a vyučování postaralo se u ministerstva obchodu, aby při jízdě po drahách dostávalo se účastníkům školských výletů značných slev, spolky turistické starají se o noclehárny a úpravu cest, spolky podporovací namnoze umožňují účastniti se vycházek žákům nemajetným, nechť tedy *vysoké ministerstvo po způsobu, jak se děje na školách průmyslových a odborných, odškodní učitele vycházku se žáky podnikajícího, nechť mu zaplatí skutečné výlohy vlastní vycházkou vzešlé.*

Pak teprve, když nikomu z učitelstva nebude konati vycházky břemenem, bude se moci plán vycházek v jednotlivých městech dle věku žactva a potřeb vyučování sestaviti a dodržovati a zisk z nich bude patrnější, neboť nebudou vycházky podnikati jen někteří učitelé jako dosud, kde to po většině patří k povinnosti třídnické, ale budou se o ten úkol děliti všichni.

Spolek náš měl věc tuto na péči již ve valné hromadě své dne 23. listopadu 1898, kde o ní důkladně referoval p. koll. Sommer a rozpředla se i živá debatta.

Usneseno tehdy podati petici k vys. ministerstvu. Dne 22. března 1899 koncept petice ve výb. schůzi předložil p. prof. Zdeněk. Při deputaci starostů spolků učitelů středoškolských ve Vídni dne 29. dubna t. r. p. dvorní rada Huemer prohlásil, že žádost tu bude podporovati, ale jen pokud se týká celodenních vycházek (při tom zároveň sdělil, že větší počet prázdných dnů na vycházky povolen nebude a že musí stačiti jen dva dny prázdné, jež jsou ředitelům k dispozici.)

Též, jak známo, většina sborů professorských v protokolle porady o zdravotním výcviku žactva r. 1898 stejný požadavek za remuneraci vycházek prohlásila, jenž však podobně zůstal bez úspěchu.

Po referátě tom ke slovu se přihlásil *prof. Trnka*. Poukázal na to, že při nynější praxi vycházky nemají žádaného výsledku. Dvoudenní výlet může spadati jen do času školního, ale ředitel nesmí povolit prázdnou k tomu leda ze svých 2 dní; z těch pak musí hraditi také čas na rekollekcii, po příp. na nějakou slavnost. Mohla by býti tedy nejvýše jedna taková vycházka za rok. Kratší vycházky na venkově hrubě nejsou možny. Kam? Okolí žáci znají, a dále nestačí čas. V Praze ovšem je jiná; tam lze pořádati poučné vycházky půldenní. Zdaru vycházek chybí tedy potřebný čas. Ale také vydání s nimi spojená působí nesnáze. Kde mají chudí žáci bráti peníze na delší vycházky? Či chudí mají zůstávati doma, nepotřebují vycházek ani pro zdraví ani pro poučení? To je křivda! Ale i učitel má obětovati nejen drahý čas, nýbrž i náklady ze svých prostředků. — A ty náklady netýkají se jen jeho, nýbrž vztahují se také na žáky chudší. Žádný obor úřednický nekoná cest zadarmo, naopak z nich mívá zisk. My zisku nechceme, děláme vše z lásky k mládeži, ale ujímáti sobě a své rodině, škody si dělají — toho přece nelze po nikom žádati. Proto chceme jen náhradu faktických výloh. Řečník opakuje tedy: Nežádáme nic za čas, za práci, my nežádáme nic za tu tísnivou odpovědnost, která spočívá na nás, když vezmeme své žáky do nějakého závodu továrního anebo některé krajiny nebezpečné a když jdeme se žáky různých tříd. Žákům jakousi volnost musíme ponechat, aby se osvěžili, a na druhé straně musíme opět dávat pozor, aby se nestalo neštěstí. Takový výlet není tedy zábavou pro nás, to je práce rozčilující a člověk si oddychne, když je výlet šťastně vykonán. My učitelé užíváme teprve ve vzpomínkách, kdežto žáci užívají přímo. (Výborně.)

Prof. Faktor poukazuje, že ani v Praze nelze pořádati tak snadno vycházky všelikého druhu. Když vedeme své žactvo do některé továrny, nestačí často 5—6 dopisů, a posléz nutno přece jen sednouti na vlak a osobně vše vyjednat, stihne-li se totiž p. ředitel továrny doma. Jinak musí se jeť znovu. Pak ovšem diktují si pp. továrníci den a hodinu příchodu, aby netrpěli sami tou návštěvou. Kdysi mu bylo řečeno při takové vycházce: »Pane professore, 30 dní pracujeme a vy jste čtrnáctou návštěvou.« Uvádí pak dále četné zkušenosti ze svých vycházek, jež ilustrují nejlépe jich obtíže a výdaje.

Předs. řed. Starý podotýká, že takové výlohy na výletech je dovoleno hraditi z peněz, které se vyberou na hry.

Prof. Karásek činí návrh, aby bylo do resoluce vloženo také, *by ředitelé ústavů byli zmocnění, aby mohli na takové vycházky delší dávat prázdnou i v době vyučování.* Jsouť vycházky také vyučování. Pravi upřímně — polodenní vycházky nejsou pravými vycházkami, nýbrž krátkými procházkami, které se končí bez všelikého úspěchu vyučovacího a výchovatelského a někdy i s výchovatelskou škodou, zejména tenkrát, když taková procházka se skončí v hostinci. — Co se týká nedostatku prostředků žáků chudých, řečník si pomohl tak jako p. kol. Trnka — ukládáním. Zavedl soukromou školní spořitelničku. To je jediný prostředek, jenž vycházky by všem žákům umožnil; mělo by se to udělati, když ne úřední, tedy soukromou školskou institucí. Ukládají-li si žáci po 2—3—5 krejcařích, u hospodářů si tím způsobem někdy hodně a tím se dosáhne dvojího. Žáci jsou vedeni k spořivosti a mimo to mají pak na vycházky a cesty feriální prostředky dosti hojné, tak že je to někdy až ku podivu. Poštovní spořitelny ovšem mají též účel, ale tu žáci nejsou pod naši kontrolou a mohou peníze cbracet na jiné účely. A dále by tedy si přál též, *aby byla zavedena ta instituce školních spořitelien.*

Řed. Fleischmann upozorňuje na to, že konají-li se výlety v neděli nebo ve svátek, přicházíme do kollise se službami božími. Kázeňským řádem je žák zavázán předepsaným službám božím obcovati, i není tu osoby, která by mohla zprostiti žáky té povinnosti. Přál by si tedy nějakého objasnění o té věci.

Prof. Trnka ukazuje k tomu, že učitelům obecných a měšťanských škol — oznámí-li, že jdou na výlet, beze všeho to platí za školní vyučování. Radí používat na vycházky také vedřin, jichž bývá někdy 16 až 18. (Volání: Oho, oho! Veselost. Hlasy: »Snad dvoje nebo troje!«) Újma vyučování se nestane žádná těmi vycházkami. Vždyť na př. v Praze za příčinou povodně školní vy-

učování musí býti někdy zastaveno, a přece byla látka vždycky dokončena. Ztráta času by tedy nevedla k ztrátě uloženého učiva. Žáci osvěžení a svěžeji pracují lépe.

Prof. Karásek uvádí, kterak vycházky mají býti též průpravou k cestování feriálnímu. Musí tedy býti delší. Na těchto výletech navykají si žáci pozorovati přírodu, jsou vedeni k tomu, co mají s sebou si vzít, zvykají si, aby co nej-škrovnějšími prostředky o hlavních prázdninách dovedli cestovati sami. Nechceme-li zmařiti skutečnou cenu výchovnou feriálního cestování, je opravdu potřebí delších jednodenních a dvoudenních výletů. Ovšem, pak musí býti užito k tomu také neděle. A tu někdy opravdu možno není účastniti se bohoslužeb ani cestou. Ale tu myslí řečník, že se jaksí nahrazují tím, že duše jejich jest účastna požitku čistého, ideální krásy v přírodě, a odvrácena od toho, co zejména ve velkých městech v sobotu a v neděli na ulicích i v hospodách vídá. Ale podotýká také, že kde to bylo možno, vždycky žáci na jeho vycházkách služeb božích se zúčastnili, jako na Hostýně, v Kroměříži, na Velehradě atd. (Souhlas.)

Prof. Vojtíšek na základě hojných zkušeností svých nepřimlouvá se za vycházky dvojdení a několikadenní. Jen ve zvláštních případech by byl pro ně a v tom případě by chtěl, aby se nekonaly v neděli, v den odpočinku.

Vycházky byly začaty v Německu, kde pensiónáty a internáty je počaly pořádati, a to vycházky na několik dní. To je ovšem docela něco jiného. Jednotlivý takový internát se svými professory může docela jinak jednati než my, neboť professoři tu se žactvem spí atd., což u nás ještě není zvykem. Při tom nastávají všelijaké obtíže takové, že málokterý opravdový přítel mládeže se výletu takového podejme.

Prof. Trnka klade vycházky do přírody co do zisku pro mládež nad vycházky do továren a sbírek. Přírodou budí se v mládeži cit pro krásy, a pro takové krásy je duše dětská daleko přístupnější nežli pro krásu umělou. Dělá-li dvoudenní vycházky se žáky, ví, že se nevyspí, ale proč bychom trochu té volnosti mládeži nedopřáli, když snad večer se pobaví?

Předs. řed. Starý: Prosím, p. kollego, to již je dosti objasněno.

K faktické poznámce se hlásí p. kollega Karásek.

Prof. Karásek v tom nevidí žádné škody, spí-li učitel se žáky, naopak, má to jen dobré výsledky (Souhlas), jako vůbec vycházky. Poměr mezi učitelem a žákem stane se důvěrnějším a přátelštějším; žák potom spíše se stydí nevyhovovati učiteli.

Th. Dr. Kolísek z Hodonína prohlašuje strany těch služeb božích, že žádný úřad by nemohl dopustiti toho, aby od služeb božích byla dána dispense, ani je-li výlet zábavný, ani hledí-li se na takový výlet jako na prostředek vyučovací. V neděli se nemůže vyučovati. Proto se co nejvšeleji přimlouvá, aby se neděle používalo vždy jen pro odpočinek po výletě.

Předs. řed. Starý končí debatu a dává hlasovati o resoluci prof. Vojtíška a dodatku skut. uč. Karáska (Ředitelé nechť mají právo, aby na vycházky delší mohli dáti svobodno i v době vyučování), obé se přijímá jednohlasně. Zavedení školních spořitelů prohlašuje za věc privátní. Strany *diét* usneseno většinou, aby se nežádaly, protože diéty se udílejí podle hodnostních tříd a tu by z toho jen mrzutosti vzcházely, kdyby professor dostával víc než supplemt aneb než jiný kollega. Debaty o té věci zúčastnili se prof. dr. Drtina, řed. Chmelík, prof. Trnka a řed. Starý. Přestalo se na náhradě za výlohy skutečně vzešlé.

Pak řed. *Fr. Bílý* ze Žižkova promluvil takto

O potřebě časopisu pro mládež a

O zákaze rozšiřování knih a časopisů na středních školách:

Velectění pánové! Ohromné převraty všech poměrů společenských, způsobené nejrozmanitějšími činiteli v poslední polovici 19. století, nezůstaly bez vlivu ani na školu. Škola a život mají si podávati ruce, vzájemně se doplňovati — toho žádají bez rozdílu všichni: nejširší vrstvy společnosti i největší duchové její. Už staří Římané viděli úkol školy v tom, aby odchovávala mládež pro život. A ptáme-li se, zdali se už dosáhlo toho, aby poměr mezi školou a životem byl vzájemným sebedopl-

ňováním, musíme si bohužel odpovědět, že oba tito nejmocnější činitelé výchovy nejsou sobě přáteli, že sice život na školu klade požadavky a úkoly pořád nové a nové, čím dál hojnější, ale činí málo neb nic pro to, aby jí umožnil neb usnadnil působení její, splňování ukládaných úkolů. Není zde místo, rozvádět, čeho všeho život žádá po škole: uvedu jen pro příklad tělovědu a zdravotnědu, účetnictví, znalost hlavních občanských zákonů, základních zásad národního hospodářství, zásad společenských způsobů atd. atd. A co činí navzájem denní život pro školu a pro usnadňování jejích úkolů? Veřejnost nejširší — nehledí-li zrovna zrakoma mládeže na školu jako na nutné zlo — tedy aspoň na učitele hledí kosmo; o zvláštním nějakém uznání za to, co vykonal pro děti jejich a namnoze za rodiče samy nebo místo nich, je tuze málo příkladů. Naopak i inteligenti mluví o svých professorech obyčejně jen jako o terči anekdot aneb s nenávistí. Učitel vždycky křivdí, je nespravedlivý, neuznalý, bezohledný podle domnění jejich. Ale nespravedlivým a neuznalým je vlastně život ke škole; ještě horší pak je bezohlednost jeho. Dětem dávají se čísti noviny, které přece nejsou psány pro mládež; noviny samy zase bez ohledu na to, že je čte mládež, vypisují a tisknou i takové věci, které mají zůstat mládeži utajeny. Mládeži prodá se vše, co přijde koupit a co škola zakazuje: tabák, pivo, víno, lihoviny, nemravné knihy a horší ještě artikule. Není š na to, aby mládeži zakázán byl přístup do místností znemravňujících, ať mají jakékoliv jméno. Doma děti slyší a vidí věci, kterých by neměly ani slyšet ani vidět. Do mnohých škol děti musí chodit podle nočních vináren, kaváren a t. zv. salonů. Časopisy, humor. a satirické pohlednice, různé porculánové malby atd. bývají vystaveny s obrázky nejednou přímo necudnými; v knihkupeckých a obrazových závodech vidí vyloženy věci chloullostivé. I divadla hledí si více kasy než výchovné opatrnosti. A tak se všech stran valí se na mládež jak lavina smyslnost, dráždíc, svádějíc a hubíc zdravou mysl i zdravé tělo v době nejkritičtější.

A tomu všemu má zabrániti jediná škola. Na III. sjezdě přírodovědeckém loni v Praze konaném položeno jí to přímo za úkol. I jest otázka: Stačí škola samojediná na to? Stačí učitel na to, naučiti všemu předepsanému učivu a vychovávatí tolik, aby to nahradilo, co zanedbáno nebo zničeno bylo s tolika stran jiných, ba nahrazovati mnohdy i rodiče?

Na to si zajisté jednomyslně odpovědí všichni: Ne! Ani působením přímým ani nepřímým. Nechci tím říci, že by škola nemohla dělati více nežli dělá, naopak. Jsem toho mínění, že vychovavací stránka školy jest nepoměrně zanedbávána proti scientifické a že jsme tu daleko ještě vzdáleni od ideálu Komenského a všech paedagogů; ale bez součinnosti rodičů a veřejnosti moc školy zůstane malou. Co učitel s největší péčí a úsilností vštípl, zničí slovo, obraz, návod cizí. My však čeští učitelé, vědouce, jaký *naše* škola má úkol ještě vyšší vzhledem k malosti a ohroženosti svého národa a vzhledem k tomu, že každá ztracená duše značí ztrátu desateronásobnou u nás naproti ztrátě u národa sousedního, máme také povinnosti těžší. Naše láska k mládeži musí býti hlubší a silnější, prodchnutá vědomím odpovědnosti, že v našich rukou spočívá kus budoucnosti národa, my musíme hledati prostředků, jak bychom účinnost svého úřadu zmohutnili, podepřeli a jak bychom vliv života zeslabili a ztenčili.

Za jeden z takových prostředků pokládám získati si vliv co možná největší na četbu mládeže. Kniha jest dobrodincem i škůdcem, vlivným přítelem i nebezpečným nepřítelem. Na obrodě svého národa máme vzácný příklad, co zmůže kniha. Četbou dobrou šlechtí se srdce, zky-pňuje se půda pro sémě učení, doplňují vědomosti, šíří duševní obzor a utvrzuje i usnadňuje tedy práce naše.

Ale vliv náš na regulaci četby mládeže, na vtažení jí pod naši pravomoc je malý. I nutno se domáhati toho, aby byl zvýšen. A to je možno několikerým způsobem: 1) psaním a vydáváním dobrých spisů, 2) možností míti vliv ná kupování dobrých knih se strany mládeže a snad i 3. zří-zením čítáren při školních knihovnách.

První úkol professorstvo české plní čestně. Vydáváme zvláštní knihovnu svou, do níž nejlepší duchové a nejlepší péra česká napsala již řadu vzácných spisů, mimo to u různých nakladatelů vydán značný počet pěkných a užitečných knih neb upraveny k lepšímu porozumění výborné spisy jiných autorů. Chybí ještě jen jeden způsob literární produkce *časopis pro mládež středoškoli*. Časopis sám sebou má již jakési kouzlo do sebe. Podává vždy něco nového a poskytuje rozmanitou četbu. Dů-ležitost časopisů pro mládež jest svorně uznána po všem světě a vychází jich ve všech jazycích dosti. Ale jako ve tvorbě knižní tak i v produkci časopisecké nejméně je postaráno o mládež druhého stupně od 12—18 let. Jinde i takové časopisy mají, nám takový chybí naprosto. Ale po-kusy s ním tu už byly a uznání hodné. Tak v letech šedesátých Ferd. Schulz vydával Osvětu, časopis přímo vzorný: v letech sedmdesátých u Šimáčka vycházel Jarý Věk. Neměl sice určení pro jistý druh škol, ale celý směr měl na mysli mládež vyšší. I ten časopis byl dobře řízen a zániku jeho jest upřímně želeť. Ovšem ani jeden ani druhý podnik nevycházel z kruhů našich, neměl přímého styku se středními školami. I stálo by zajisté za pokus vzítí věc jednou přímo do rukou a účelně i organisovaně ji provést. Netajím si nesnázi, jaké bude míti takový časopis, než se vžije; jmenovitě bude potíží o práce belletrické. Ale bude li těchto z počátku méně, může se zábavná část doplňovati rubrikou rozmanitostí, která by slohem prostým a poutavým obeamovala čte-nářstvo se zajímavostmi celého světa ze všech oborů lidského vědění, asi tak, jako činil kdysi Hálek v illustrovaných Květech (r. 1866—72).

Nebudu zde do podrobnosti rozvíjeti program takového časopisu, ale zamlčeti nelze, že by časopis ten po stránce ilustrační i slovesné, zábavné i naučné musil podávati stravu nejlepší, plody opravdu cenné, tak aby z něho měla zisk jak čtoucí mládež, tak i literatura. Učitelstvo obecných škol vydává si několik takových časopisů; nuže nezůstaňme ani my po-zadu a postavme jednu takovou hráz na ochranu mládeže od škodlivých vlivů vnějších, pro literární ušlechťení a obroušení její, na prospěch písem-nictva i na konec k dobru národa.

Starali bychom se tedy dvojím způsobem: knihami i časopisem o zdravou četbu mládeže. I ocítáme se nyní před otázkou, *jak dosíci, aby tuto četbu mládež také četla*. Každý učitel má právo upozorniti ve škole na dobré spisy; konference má právo usnésti se po předchozím prozkoumání knihy, aby doporučena byla oběžníkem veškerému žactvu. Ba máme již i ministeriální doporučení některých knih v naší České knihovně vydaných, jehož nebylo dosaženo jen tak hravě. Ale víme také

všichni, že *výsledek* každého takového doporučení je minimální. Snad proto, že to doporučují učitelé, žáci se domnívají, že taková kniha je nudná, málo poutavá a málo chutná, se všech stran okleštěná. Za to řekne-li ve třídě některý spolužák, aby se odebíralo to neb ono, hned se pro to najde několik nadšenců. Holé slovo učitelovo tedy nestačí, tu třeba více, tu třeba, aby učitel občasným dotazováním se přesvědčil, zdali žáci aspoň někteří doporučený spis si opatřili a četli. Mohl-li by věc mítí ve správě spolužák, ještě lépe. V letech 60. a 70. učitelé i žáci byli na škole apoštoli české knihy. Nás odebíralo Osvětu přes 100 žáků na brněnském gymnasiu, Durdíkův spis O pokroku přírodních věd našel na doporučení prof. dr. Kolářky hned jen v naší třídě málem dvě třetiny žáků odběratelů. Matice lidu na sta výtisků odbyla u nás. Apd. Ale v letech 80. pojednou venkovští knihkupci (na popud prý chrudimského Holakovského, se smluvili a vymohli si zákaz této nevinné, ale pro žáky i učitele užitečné kolportáže — prý pro rušení živnosti. Myslí, že všechno se pohrne k nim a vítězek tohoto hojného konsumu že poplyne do jejich pokladny. Ale závist je špatná rádkyně i nezdravá matka. Žáci kteří dříve měli slevu jakousi na každém spise, musili u knihkupce platiti celý obnos a výhody pozbyli. Půvab spočívající v tom, že samostatně si řídili předplácení, že se těšili již na den zásilky, že závodili mezi sebou v odběru a jakousi ctižádostí pěknou byli pobízeni k němu, že si dopisovali s vydavateli a redaktory, úplně zmizel; ke knihkupci docházeli jednolitě, kdy kdo mohl, zásilka docházela pozdě, knihkupec býval často nevládný morous, neuměl se míti k studentům, a chudší studenti, kteří dříve dostávali náдавková čísla, nedostali nyní nic. Učitelé pak také pozbyli přehledu o tom, co se odebírá, neboť choditi se na to ptát ke knihkupci, nebylo ani vábné ani vůbec důstojné. A tak výsledkem bylo nejtrpčí zklamání pro venkovské knihkupce, ztráta tisíců odběratelů pro nakladatele, zamezení kontroly učitelovy a otevření všelikých vedlejších bran a branek četbě špatné neb aspoň nepříhodné, zkrátka nejkrásnější vítězství Pyrrhovo. Vyhrálo tedy zlo na celé čáře — a dnes svorně nařikají všichni učitelé, knihkupci i nakladatelé. Leda by knihkupci měli radost aspoň z toho, že ublížili nakladatelům. Ale ublížili jen některým, právě nejlepším. Než zájmy nakladatelské nejsou naši starostí, nám záleží jen na škole a žácích a tu věci nabyly smutné tvárnosti. Přišly i na nás doby viru a kvasu společenského, a v nich se zrodily také časopisy a knihy pro nezralou mládež přímo nebezpečné. Nezřízený kult ženy a smyslnosti, anarchismus, ateismus, pohanství mají i u nás své literární zástupce. A hlasatelé těch zásad vyhledávají právě mládež, aby v ní vštíplí své nauky. Kromě toho nám nová doba uštědřila takovou spoustu překladů, že sám počet jejich již ukazuje na zimničnou chorobu v tom oboru produkce. Přihlédneme-li pak k jakosti věcí překládaných, nabýváme smutného přesvědčení, že nebylo překládáno pro obohacení literatury, nýbrž z pohnutek zcela jiných a překlady že mají se uchytiti v čtenářství jen svou dráždivostí, pikantností a jinými efekty, krásy a umění stejně vzdálenými.

A tyto produkty všechny uměl si ku podivu přes naši ostražitost zjednavati přístup do studentstva. Na jednom ústavě byla třída do sexty hodná a chválená. V tom ročníku dostal se do ní Žák Bourgetův, tedy kniha jistě cenná, ale mládeži nepsaná a neurčená a vykonal takové dílo, nad kterým zplakali rodiče i učitelé. Řada žáků musila býti vyloučena,

jiní propadli, přestavše si hedlěti svých povinností, jiní postoupili, ale nesli otravný jed v sobě už až do oktávy. Na jiné škole, kam pro chudobu žactva vnikne málo která kniha kromě školní, časopis věnovaný směrům zmíněným našel hned na počátku na 30 odběratelů. Afrodita Pierra Louisa má na svědomí mnohé zničené existence, časopis, hlásající přímé bezbožectví, kážící vytrhnouti hned z útlých srdcí símě nábožnostní, podloudně vniká, hned tam hned onde do mládeže a jest třeba veliké ostražitosti, aby se nerozplemenilo toto símě. To jest také jeden rozdíl mezi dobou dřívější a nynější: *dříve studentstvo se honosilo svou četbou a svým konsumem, a nyní se jím tají.*

Veliká část viny svalované na učitelstvo, že nynější mládež je k ideálům všelikým vlažná, k práci národní chladná, ve vědění na nižší úrovni, ale v sebevědomí, egoismu a opovrhování všelikým řádem starším na úrovni vyšší, přísluší soukromé, utajované četbě.

I jest nejvyšší čas, abychom tu ruce z klínu pozdvihli; učitelstvo naše nesmí a nemůže nadále přihlížeti klidně k těmto škodám a zhoubám na studentství působeným. Bude třeba nabýti opět vlivu na četbu žákovskou a to bude lze jenom tím, když se zruší zákaz kolportáže pro školy. Jakým způsobem se to stane, je jedno, jen když se to stane. Dovede-li se to ve shodu uvést se zájmem knihkupcovým, dobrá; pakli ne, tedy *zde ethický zájem musí zvítěziti nad obchodním.* Nám ovšem tím přibude nová starost a nová práce, a máme už jí věru všichni dost. Ale kde jde o to, má-li náš úkol a naše působnost vyzněti na plano, či setkati se s výsledkem, kde je v sázce i budoucnost naší mládeže, rádi přinese všelikou obět. I činím na konec tyto určité návrhy:

1. Budiž výboru Ústř. spolku uloženo vyjednávati o vydávání časopisu pro středoškolskou mládež, po případě o přeměnu některého již trvajícího časopisu v takový.

2. Budiž podána k vys. ministerstvu žádost, aby knihy a časopisy, které žactvu doporučiti se usnese učitelský sbor, dovoleno bylo mezi žactvem šířiti pod dozorem učitelovým.

3. Aby žactvo více přilnulo ke škole, buďtež při *knihovně žák. zřízeny*, kde to jen poněkud možno, čítárny po způsobu seminárních při universitách, kde by byly vyloženy dobré časopisy, díla illustrovaná, díla dražší a p., tak aby tu žáci asi jednou týdně měli příležitost rozšiřovati své vědění a svou znalost literatury i interes pro ni buditi a prohlubovati.

O slovo se přihlásil p. řem. insp. dr. Kastner: Chtěl jsem učiniti jen faktickou poznámku. Není tomu dávno, co v jednom časopise byla zpráva uveřejněna asi tohoto druhu: »Pronásledování českých knih na českých školách středních« opět začíná. Jak se »z bezpečného pramene dovídáme« — ty prameny jsou vždycky náramně bezpečné — (veselost), »počíná opět pronásledování českých knih na českých středních školách. Zakazuje se žákům čísti Vrchlického, Čecha atd. atd.« — jsou tam uvedeni naši nejvýbornější spisovatelé. — »Jestliže se tak bude pokračovati, pak žáci naši budou čísti místo Vrchlického, Čecha, Heyduka jen Dekameronu a p.«. Nad zprávou tou jsem užasl. I bylo snahou mou, abych se dověděl, odkud to vyšlo a co na věci je. I zvěděl jsem, že to pochází odtud, že jistému nakladatelství bylo řečeno, že učitel nemůže a nesmí tyto věci rozšiřovati, ač to jsou věci docela nezávadné. Konstatuji, co p. řed. Bílý již poznamenal, že zákaz ten nevyšel od žádného úřadu školského jako od instance první, nýbrž že musilo tak se státi na základě soudních rozsudků, a že podnět vyšel právě z řad těch, které nyní na to si stěžují. Staly se zajisté i případy, že knihkupci i žalovali učitele, jenž knihy mezi žáky beze všeho osobního užitku rozšiřoval. (Souhlas.)

Dr. Kolisek: Časopis navrhovaný, jež pokládám za velmi potřebný, získal by značně na zájmu tím, kdyby nebyl jen pro mládež, nýbrž i časopisem mládeže sám, kdyby tedy studentům byla poskytnuta možnost své plody tam ukládati.

Prof. dr. Čada: Myšlenka ta je jistě dobrá. Analogie toho je už v matematickém časopise, aspoň potud, že má přílohu, které se mohou do jisté míry účastniti i žáci.

Prof. Karásek: Mám jakýsi dodatek k resoluci navrhované. Myslím, že Vám, kteří jste otcí, stalo se jako mně, že jste musili časopis leckdy schovati, aby ho nedostal do rukou Váš syn nebo dcera. (Souhlas.) To je velká vada denních a soudních zpráv v časopisech, ovšem ne všech, že se zvláštní zálibou vyhledují věci mravně povážlivé a podrobnosti, jež by tam býti nemusily a neměly, a po čem mládež pase, a poučuje se tak o věcech, o kterých věděti ještě nemá. Proto míním, že bychom mohli učiniti projev, aby tyto denní zprávy byly opatrněji stylisovány a podrobnosti, které tam býti nemusí a jenom svádějí mysl i mravy mládeže na scestí, aby byly vynechávány.

Prof. Malovaný (z Kroměříže): Úloha časopisu bude těžká. Oktaván nebude čísti to, co primán a obracené.

Jiná nesnáze bude s částí poetickou a belletristickou. Do časopisu mládeže lepší spisovatelé přispívati nebudou. Tak nastane nebezpečství, že se tam budou uveřejňovati věci málo cenné nebo bezcenné, že to bude jako v »Malém Čtenáři« a pod. listech. Přál bych si proto, aby takový časopis raději měl ráz poučný a poučoval o věcech estetických, sociologických a p., pokud jsou mládeži přístupny.

Prof. Trnka: Není třeba, aby v našem časopise bývaly básně vesměs nové. mohou se i otiskovati krásné výtvary uveřejněné už jinde, pěkné překlady básní a povídek a pod. To by byla tedy starost nejmenší.

Důležitější však je návrh, aby časopis se upravil tak, že by se rozdělil na dva oddíly, pro nižší třídy a pro vyšší. Ta obava je oprávněna, že to, co čtou oktaváni, nebude mít zájem pro nižší třídy a naopak. Takový časopis, který by zahrnul četbu pro 8 ročníků, není snad možný. (Hlasy: Konec debaty! Proti tomu hlasy. Ještě ne!)

Prof. Pavlu navrhuje, aby se celá věc odevzdala zvláštnímu k tomu účelu zvolenému výboru. (Hlasy: To je v resoluci!)

Prof. dr. Čada: Upozorňuji ještě na stránku ilustrační. Přál bych si, aby byly vyzvány k účasti skutečné umělecké síly, aby se tím fedrovala umělecká výchova. (Souhlas.)

Red. Šafránek navrhuje konec debaty. (Přijímá se.)

Předs. řed. Starý: Závěrečné slovo má p. ředitel Hilý.

Red. Hilý: Naznačil jsem hned, že budou zde obtíže. Co se týče stránky belletristické, p. kol. Malovaný z obavy, že nedostaneme práci cenných, jaksi napřed vylučuje beletrii z časopisu našeho. Ale to přece jen ještě nevíme. Myslím, že ani Vrchlický neb Čech ani jiní básníci neskládají výhradně básni takových, které by mládež nemohla čísti. Ba Svatopluk Čech složil kdysi na pání p. vlády rady Štastného pro čítanky »Vězně na Bezdězi«, básen jistě překrásnou, a takový případ není vyloučen ani v budoucnosti a u jiných básníků. Ale shodují se, že takové říkanky, jako někdy bývají v »Malém Čtenáři« neb jinde, tam býti nesmějí. Vždyť jsem řekl, že práce v časopise tom mají mít literární cenu! (Souhlas.)

Nebojím se ani povídek. Rozumí se, že tam milostná témata také budou zastoupena, jen když budou umělecky a s ušným způsobem zpracována. To bych dokonale pokladal za zisk. Vidít žáci denně v nejbližším okolí odehrávati se celá dramata takového rázu, a co přes cennou! Tady uvidí, že lze o takových věcech psát také způsobem ušlechtilým. Posíláme žaky též do divadla, a který kus divadelní je bez lasky? Tomu člověčenstvo již tak přivyklo, jako soli v polévce! (Veselost.)

Co se týká obavy, že nebudou čísti oktaváni, co je psáno pro primána a naopak, poletýkám, že časopis má býti hlavně pro druhý stupeň mládeže. Primána a sekundána nepokládáme za druhý stupeň. Představuji si časopis pro mládež mezi 12. až 17. rokem. Pro tu vrstvu máme, jak to všichni správcové knihoven vědí, knih nejmeně. Byl by to časopis jaksi též rodinný, že by tedy obsahoval věci, které ne pouze studentovi by s libily, nýbrž také, které vůbec v rodině by se mohly s intereseem čísti. (Souhlas.) Co zkrátka by se dalo z toho

časopisu udělati, to nemůžeme dnes všechno říkat. (Souhlas.) Také v prvním čísle nebude všechno provedeno, musí se teprve vyšlapávat cesta jako všude jinde, ale že je to možno, toho máme příklady i v jiných literaturách.

Že v našem časopise na rozšíření vědomostí a obzoru vědního vůbec bude věnováno mnoho místa, rozumí se samo sebou. To je také stránka nejsnadnější. Možná, že se vyvine potřeba dvou redaktorů, jednoho humanitního a jednoho realitního atd. Myslím však, abychom se do toho nepouštěli dnes. (Souhlas.)

Neobávám se ani toho, že by oktáván nemohl s interessem čísti to, co tam pěkného bude poskytnuto pro terciána. Já myslím, že i starý člověk si přečte s chutí nějakou krásnou balladu Götheovu, která je v čítáncích atd. (Souhlas.) To je právě účelem krásna a dokonalého, že to čte s chutí člověk starý jako mladý. (Souhlas.)

Co řekl pan dr. Kolísek, myslím, můžeme beze všeho přijmouti. Proč, kdyby nějaký Vrchlický nebo Čech seděl v septimě nebo v sextě, nemohl by pod pseudonymem uveřejnit básně, když ji redaktor uzná za literárně cennou, i když by o tom třídní nevěděl? Redaktor nepůjde přece hned na policejní úřad neb kamkoliv jinam hledat, kdo ten pseudonym vlastně jest. (Veselost.) Dokonce však kdyby se to dalo s vědomím učitelovým, nebylo by žádné závady. Víím z reálky v Ječné ulici, že se obracel na nás nejeden nyní slovatný spisovatel a nosil nám práce, abychom je přečetli a hodili-li se, zprostředkovali jim přístup na veřejnost. V tom tedy myslím, že slavné shromáždění beze všeho přisvědčí panu kolegovi Kolískovi, ač je to vlastně spíše věcí redakce než abychom se nyní o tom my vyslovovali! (Souhlas.)

Rovněž, co pověděl o části ilustrační a o pěstování umělecké výchovy p. professor Čáda, jest věc zajisté dobrá. (Souhlas.)

Předs. řed. Starý dává pak hlasovati o celé resoluci, která se také jednohlasně přijímá.

Při resoluci o čítárnách školních *předs. řed. Starý* poznamenává, že jest to věc velice dobrá, neboť víme ze zkušenosti, že žáci chodívají do pokoutních knihoven a nemůžeme tomu učiniti přítrž.

Dodatkem ke zrušení zákazu kolportáže navrhuje *prof. Pavlu* z Kutné Hory, abychom tu žádost podali společně s kolegy německými.

Předs. řed. Starý slibuje tomu vyhověti tím, že jim zašleme naši zprávu sjezdovou.

Prof. Karásek stilisuje pak své přání vzhledem k novinám takto:

„Sjezd českých profesorů projevuje důrazné přání, aby časopisy vůbec a denní listy zvláště podávaly zprávy choullostivé tak, aby mládež neměla z toho škody na svém vývoji mravním.“

Dodatek ten přijímá se jednomyslně.

Přistupuje se ke schválení resolucí jednotlivých odborů plnem.

Předs. řed. Starý požádal p. prof. Rutha, aby je předčítal.

K resolucím z odboru klassické filologie *prof. dr. Pražák* projevuje přání, poněvadž ustanovení výboru z četby klassiků nebylo na programu, aby na sjezdu samém o té věci hlasováno nebylo.

Prof. dr. Čáda: Ten dodatek o tom výboru z klassiků není dán ve formě resoluce, nýbrž bylo to jen vyslovené přání.

Prof. Ruth: Přednesl jsem to také jen jako přání, o kterém se nehlasuje.

Při resoluci o tělocviku poznamenává *předs. řed. Starý*: O každodenních cvičeních herních prosím, abyste se vyslovili určitěji. Zdá se mi upřílišené, aby se každodenně žactvo účastnilo her při tom množství prací, jež ze všech předmětů má.

Prof. Klenka: Nemyslilo se, aby tělocvik nebo hry byly obligátní, nýbrž jen, aby žáci měli aspoň dvě hodiny denně volného času k pohybu.

Předs. řed. Starý: To bude možno, bude-li vyučováno na jednu zápleť, ale jinak by to bylo na pováženou.

Řed. Bílý: Musíme se při té věci optati také kolegů netělocvikářů, poněvadž nyní resoluci má schváliti plenum, zdali jsou pro to, aby denní návštěva her byla obligatorní? Já bych byl jen pro relativně obligatorní a to z té příčiny, že jsou, rodiče, kteří přímo žádají z příčin zdravotních i jiných ještě, aby jejich děti nemusily na hry. Musíme míti zřetel k tomu, zdali bude lze věc při nynějším zřízení školním vůbec provésti, a uvážiti všechny stránky její. Kdybychom jako

plenum se usnesli, aby každý den byly hry, i když máme vyučování odpolední, to bychom sami sobě, svým předmětům a žactvu nejvíce ublížili! (Souhlas.)

Prof. Pavlů: Aby hry byly obligatorní, vůbec není možno, poněvadž mnozí žáci jsou přespolní, kteří chodí neb jezdí daleko domů.

Prof. Klenka: Návrhem našim je míněno, aby žáci, kteří chodí na hry, také skutečně chodili; ale mohou býti osvobozeni od povinnosti herní tak dobře, jako od povinného tělocviku. Docela jinak se vyjímá, řekne-li se, že hry jsou obligatorní, nežli když se praví: Hry jsou nepovinné.

Předs. řed. Starý: Prosím p. kollegu, zdali se srovnává s tím, co p. ředitel Bílý navrhuje, aby hry byly relativně obligatorní.

Prof. Klenka: Ano.

K resoluci z odboru tělocvičného, aby konference o výcviku byly položeny na začátek školního roku, uvádí *prof. Klenka:* Konference o tělesném výcviku bývají v prosinci, ale musí se učiniti opatření již dříve. Výnos byl vydán v prosinci a od té doby se ta konference konává stále v prosinci. Na něm. ústavech, tuším, bývají ty konference na konci škol. roku. Zajisté tedy bude s prospěchem, aby se konference, mající za program celý tělesný výcvik, konala hned v září.

Při resolucích o filosofické propaedeutice hlásí se o slovo dr. Kolísek: »Jest učiněn návrh, aby se vyučovalo propaedeutice filosofické také na reálkách. Dávám na uvážení, zda by nebylo vhodné připomenouti také, v jakém způsobu si to představujeme?«

Prof. dr. Čáda: O té věci bylo mluveno. Resoluce musila zníti docela obecně, poněvadž dnes za nynějšího počtu hodin není možno zavést filosofickou propaedeutiku na reálkách. Že však je toho svrchované potřebí, pro to uvedu ještě tento důvod: Již delší dobu přicházejí kandidáti z techniky, kteří se připravují pro střední školy, na fakultu filosofickou a podnikají zde zkoušky, kolloquia atd. Dovedete si představit, jaký jest rozdíl mezi gymnasistou, který prostudoval logiku a psychologii, a mezi absolvovaným realistou, technikem, na nějž se kladou tytéž požadavky. To byl ten hlavní důvod, proč jsme to pointovali. Jak však se věci vyvinou, o tom dnes nevíme, a proto nemohli jsme tu otázku dáti do té resoluce. (Souhlas.)

Prof. dr. Drtina: Vedle toho důvodu, který uvedl pan kollega Čáda, je ještě druhý důvod, proč jsme to nemohli tak formulovati. Dle včerejšího usnesení, o kterém se dovíte z odboru o reálkách, mají býti reálky zorganizovány a rozšířeny o jeden rok, a tím by se nabylo místa v té osnově pro filosofickou propaedeutiku. Tolik na vysvětlení. (Souhlas.)

Prof. Ruth: Přimlouval bych se, pánové, o něco. Pan kollega Štěpánek pro nemoc nemohl se přihlásiti v čas k přednášce, ač měl připraven návrh, týkající se známky z pilnosti na vysvědčení. Předkládám předsednictvu otázku, zdali by bylo možno, aby o té věci pan kollega promluvil.

Předseda: Dovoluji si dotaz k slav. shromáždění ve smyslu shora uvedeném. Shromáždění souhlasí. Prof. Štěpánek tedy se ujímá slova a praví:

O zrušení a odstranění známky z pilnosti na semestr. vysvědčeních žáků středních škol.

Vedle výchovy umělecké, o níž pojednal na sjezdě tyto dni tak přesně a nadšeně p. univ. prof. dr. Drtina jakož i prof. dr. Čáda a prof. Patočka, vedle výchovy mravní, o níž dnes promluvil tak vroucně a přesvědčivě p. řed. Fr. Bílý, jest nezbytně toho potřebí, abychom všichni učitelé a vychovatelé mládeže středních škol až úzkostlivě dbali toho, by ani zdání nemohlo vzniknouti, že žák posuzován jest stranně, dokonce že se mu děje křivda.

Příčinu k těmto stížnostem však zavdává velmi často známka na vysvědčení z pilnosti.

Až do roku 1866 vedle posud zbývajících známek všeobecných na vysvědčeních semestrálních, t. známky ze všeobecného prospěchu, mravů a pilnosti, bývala ještě známka z pozornosti a lokace.

Známka z pozornosti zrušena a z vysvědčení odstraněna byla minist. vynes. ze dne 2./3. 1866 č. 4634, a lokace minist. vynes. ze dne 26./1 1886 č. 1512.

Mohla-li býti odstraněna známka z pozornosti jakožto zbytečná na vysvědčení a nepotřebná — a pozornost žákovu možno *každému* učiteli v *každé* hodině přesně stopovati a správně a objektivně posouditi, tak že žák nemůže nabýti přesvědčení, že se mu snad děje křivda — může tím spíše zrušena býti známka z pilnosti, — ježto pilnost jest pojem abstraktní — kterou nelze učiteli přesně vyšetřiti, poněvadž pilnost jeví se hlavně doma, tedy mimo školu, i jest tedy nesnadno ji posouditi.

Posuzování pilnosti žákovy a usuzování známky z pilnosti na konci každého pololetí však děje se hlavně — z prospěchu.

Má-li žák z jednotlivých zkoušek zapsány známky v třídním katalogu výborné a chvalitebné, soudí se, že jest náležitě, ano i vytrvale pilen a přisuzuje se mu také při konečné klassifikaci semestrální taková známka, i kdyby se o něm vědělo, že není tak pilen a že za prospěch svůj hlavně děkuje svému nadání; pakli má zapsány známky z jednotlivých zkoušek v jednotlivých předmětech ve třídním katalogu jen dostatečné (čtyřky) anebo nedostatečné (pětky), soudí se o něm, že jest jen *dostatečně* anebo nestále pilen a přisuzují se mu opět *tyto* známky z pilnosti, zejména propadl-li v jednom anebo ve více předmětech.

Avšak takovéto posuzování pilnosti a usuzování jen *z prospěchu* žákovy jest *naprosto* nesprávné, a žáku děje se často tím veliká křivda.

Vždyť jest známo, že prospěch žákův v jednotlivých předmětech jest především závislý na pili, svědomitosti a obratnosti učitelově, dále na schopnostech žakových, na jeho zdraví a domácích poměrech a konečně teprve na jeho *domácí pili*, která se tu jedině posuzuje.

Stává se často, že žák neprospívá v jednotlivých předmětech, ač se učí velmi pilně a sedává při knize do noci, protože buď jest slabšího nadání, anebo vůbec není schopen k studiu.

Jak asi takového žáka bolí, když jest přesvědčen, že se učí doma, seč jeho síly jsou, že ani na procházku nechodí, že do noci sedává, a na konec pololetí dostane z pilnosti na vysvědčení známku dostatečnou nebo nestálou, kdežto jeho spolužák, o kterém ví, že se celkem málo učí, ale že jsa nadán, dobře prospívá, přináší si známku náležitou, ano i vytrvalou. Tu zajisté si myslí, ba jest přesvědčen, že se mu křivdí a že by učitel, ježž má pokládati za vzor spravedlnosti a bystrozraku, křivditi neměl, ba že k tomu nemá ani práva, aby ubližoval; i ztrácí k němu úctu i důvěru i oddanost, zanevře na učitele, na ústav, odchází ze školy roztrpčen a do smrti učitele zlým vzpomíná. Nedostatečná známka v jednotlivých předmětech ho tak nebolí a netíží, poněvadž ví sám a učitelem byl stále přesvědčován, že neumíval. Charakteristické jest, že žáci »přespolní«, t. j. takoví, kteří pouze z okolních obcí docházejí na noc do svých domovů, zejména žáci z chudších rodin, obyčejně v zimním (prvním) pololetí neprospívají, a ač pracují, jak mohou, dostávají známky i z pilnosti nižší, kdežto v letním (druhém) pololetí prospívají. Příčina vězí hlavně v tom, že přišedše v podzimní anebo v zimní době po škole unaveni domů, nemají ani *kde* ani příležitosti učiti se uloženým ve škole věcem na druhý den, poněvadž bývají s ostatními domácími v *jedné tmavé* světnici, kde stále

večer bývají z učení vyrušovani; v létě však, když mohou se učit po cestě domů anebo venku v přírodě, prospívají řádně.

Jak pouhé posuzování z prospěchu může žáku ublížiti, vysvítá z některých konkrétních případů:

Žák ve všech čtyřech nižších třídách prospíval řádně a měl také vždy náležitou pilnost; v I. pololetí páté třídy prospěch jeho jevil se slabším, a na konci I. polol. byla mu přisouzena z pilnosti známka »dostatečná«; tím pozbyl osvobození od školného. Otec, chudý horník, těžce stěžoval si, že nebude moci platiti. I tázal jsem se, co jest toho příčinou, že letos neprospívá? A tu otec odpověděl: Matka žákova těžce ochuravěla *duševně*, a v chorobě nechtěla dopustiti, aby hoch se učil; jakmile vzal knihu do ruky, zuřila a vyháněla ho ze světnice, tak že ubohý hoch musil v úkrytě na dvorečku se učivati; večer pak požádal sousedů, aby mu dovolili u nich ve světnici úkoly své školní dokončiti, arciž teprve, když děti sousedovy ulehly a usnuly.

Jiný žák pro velikou plí svou ochuravěl tak, že musil na čas odejeti na venek; sedával, jak jsem se od domácích a i od lékaře dověděl, až do dvou hodin v noci; a přece učitel, jehož předmětům se připravoval do noci, hlasoval pro dostatečnou pilnost, poněvadž v jeho předmětech míval slabší známky.

O pilnosti hlasují při závěrečných poradách i učitelé, při jejichž předmětech pilnost *domácí* naprosto jest vyloučena: učitelé kreslení a krasopisu, a ti přirozeně hlasují podle toho, jak žák ve škole kreslí nebo píše. Často se přihází při takovém hlasování, že učitel máje dva předměty, hlasuje při jednom pro náležitou pilnost, při druhém však jen pro dostatečnou nebo nestálou.

Toť přece křiklavá nesrovnalost!

Jako spravedlivý a nestranný soudce raději propustí obžalovaného, když nemá *pevného* a *nezvratného* přesvědčení o vině obžalovaného, byť i zdánlivé důkazy mluvily proti obžalovanému, tak také my učitelé, nemáme-li pevného a nezvratného přesvědčení o tom, že žák skutečně jest nepilen a že se neučí tolik, kolik by mohl, nepřisuzujme mu jen dle prospěchu z pilnosti známku dostatečnou nebo nestálou, nýbrž přikloňme se raději k známce lepší. Tím nedopustíme se takové křivdy, jako kdybychom mu přisoudili známku nižší než žák si zasluguje.

Při posuzování však prospěchu žákova, kde jest povinností naší zjednati si úplné a určité přesvědčení, a kde zároveň můžeme a *musíme* také žáka přesvědčiti o jeho prospěchu, tam budme přísní!

Avšak přisouzení nižší známky z pilnosti má také právní následky: buď nemožnost žádati za osvobození od školného anebo pozbytí již nabytého osvobození. A tím opět jsou postiženi rodiče žáků.

Co tu po I. a II. pololetí slyšeti bývá pánům ředitelům a třídním nárků a stížností od rodičů, že syn jejich je pilen, že se učívá do noci, a přece že dostal z pilnosti známku jen dostatečnou nebo nestálou — ač v jednotlivých předmětech prospěl — a že z toho důvodu pozbývá osvobození, což opět nesmírně tísnívá rodiče chudé a nemajetné, jichž bývá mnohem více než bohatších.

Mnozí žáci, kteří pozbyli osvobození, musejí zanechatí vůbec studií, za jiní chudí rodiče musejí školné s velikým strádáním sháněti.

Že takovéto stesky nepřispívají k harmonickému spolupracování školy s domovem, jest na blledni. Tu jest jediná spomoc: odstranění známky z pilnosti na semestr. vysvědčeních!

My arcit' musíme žáka naváděti a přidržovati k stálé pilnosti jakožto *důležitěmu prostředku* vychovávacímu, aby zvykal stálé poctivé práci, jako jej musíme udržovati a nabádati k stálé pozornosti při učení.

Ale až žák bude vstupovati ze střední školy do prakt. života, po známce z pilnosti nikdo se ho nebude ptáti, nýbrž jedině potom, vyhovoval-li na střední škole a přinesl-li si do života *určité vědomosti*.

Vždyť i na matur. vysvědčení není známky z pilnosti, poněvadž jí tam není potřebí, ač by mohla býti také stanovena z průměru vyššího oddělení jako známka z mravů, rozhodujícím je tu duševní vyspělost a určitá míra vědomostí; jak žák těchto vědomostí nabyt, zda více svým přičiněním či více schopnostmi svými, jest vedlejší. Z těchto důvodů přimlouvám se snažně, by stalo se toto snesení, aby co nejdříve:

1. *Zrušena a odstraněna byla známka z pilnosti na semestr. vysvědčeních žáků středních škol, a*

2. *aby osvobození od školného záviselo vedle vysvědč. chudoby nebo nemajetnosti rodičů žákových pouze na vysvědčení prospěchu I. třídy a na uspokojivém mravném chování.*

Prof. dr. Drtina: Dovolte mi, v. p., jen několik slov dodat. Soustava klasifikační vůbec potřebuje jistých reform. My u nás učinili jsme již značný pokrok proti tomu, jak se to jevílo v 17. století v ústavách na př. jezuitských. My jsme mnohem dále, nežli ve Francii, kdež mají stupnici od 20. do 1. My jsme odstranili známky z pozornosti a lokaci a půjdeme ještě dále. To, co navrhl p. prof. Štěpánek, je oprávněno. Pilnost je věc abstraktní a nedostupná posouzení se strany učitelů, ježto je závislá na tolika momentech, jež nám jsou zcela nedostupny. Snad by spíše se mohlo klasifikovati nadání, ale o tom nechci se dále šířiti. Souhlasím tedy s návrhem pana prof. Štěpánka, aby známka z pilnosti byla odstraněna. (Souhlas.)

Předseda: Prosím, zdali sl. shromáždění souhlasí s předneseným přáním, aby »známka z pilnosti na semestrálních vysvědčeních byla odstraněna«? To je jednomyslný souhlas.

Předseda řed. Starý:

Slavné shromáždění! Velectění a milí páni kolegové! Pohledneme-li na sklonku sjezdu našeho na práce své, shledáváme všude *přátelský soulad a upřímnou kollegialitu* ve stavu našem, což nás všechny zajisté naplňuje obzvláštní spokojeností (Souhlas), i doufám pevně, že tato přátelská kollegialita potrvá i na dále, neboť se již po dlouhá léta ustavičně utužuje a vzmáhá. (Výborně). *Jen sjednoceností docílíme kýžených výsledků!* (Výborně.)

Vzdávám nejvšelejší díky všem pánům kolegům, kteří spolek náš ve spravedlivých snahách ochotně podporují, kteří nešetříce nákladu na čase a na penězích a zřeknuvše se všeho pohodlí vážili daleké cesty nejen z Čech, ale i ze sesterské Moravy a bratrského Slezska, aby přítomností svou přispěli ke zdaru sjezdu našeho. (Výborně.) Zvláště děkuji pánům kolegům, kteří ve schůzích buď referovali nebo přednášeli. (Souhlas.)

Dále jsem povinen uctivými díky Vám všem, milí kolegové, a všem vzácným hostům, kteří se osobně a vytrvale účastnili našeho jednání, zejména *Jeho biskupské Milosti p. dru. Kráslovi*, pánům universitním pro-

fessorům dvor. radovi *Strouhalovi*, děkanu dru. *Zubatému*, dru. *Drtinovi*, dru. *Gollovi*, dru. *Jarníkovi*, dru. *Královi*.

Dále obzvláště děkuji pánům zemským školním inspektorům, zejména p. dru. *Em Kastnerovi*, kteří v plném počtu neunavně našeho jednání se účastnili a mnohé věci na místě objasnili a na pravou míru uvedli. (Souhlas.) Dále děkuji přítomnému panu prof. *Setunskému* jako referentovi vysokého c. k. ministerstva kultu a vyučování a panu vládnímu radovi *Šťastnému*, který jako nejstarší člen našeho celého jednání s velikým zájmem se účastnil a je sledoval.

Obzvláště dále děkuji panu prof. *dru. Heroutovi*, který se obětavě uvázal v těžkou práci stenografování celého jednání sjezdového, pak *pánům stenografům*, pánům redaktorům časopisů, jež přinášely zprávy o sjezdu v denních listech, ovšem ne vždy tak, jak bychom si přáli, — což však není naší vinou, ježto dostávaly zprávy úplné a vše, čeho si přály, se jim dávalo. Dále děkuji velectěnému p. řediteli *Šafránkovi*, který s dovolením veosl. c. k. zem. školní rady nám ochotně propůjčil pěkné tyto místnosti ke konání sjezdu našeho, jakož i všem pánům vůbec, kteří kterýmkoli způsobem ke zdaru sjezdu tohoto přispěli. Vyslovuji též upřímné díky všem pp. kolegům, kteří v různých oborech ochotně a dochvilně přípravné práce konali, kteréž byly nemalé. (Souhlas.)

Pánové, kteří se účastnili předešlých sjezdu, — jako já jsem měl příležitost — musí zajisté konstatovati, že sjezd tento patří k nejzdařilejším, jež jsme pořádali, a doufám, že i výsledky z něho vzešlé budou uspokojivé. (Souhlas.)

Velectění pánové a milí kolegové! V podstatě jest tedy práce naše již skončena. Nezapomenete zajisté na ty radostné a povznášejší chvíle, které jsme pospolu v přátelské a upřímné shodě strávili. *Všemohoucí Vás i na dále zachovej při pevném zdraví a stále spokojenosti, a ta mocná páská přátelské a upřímné kolegiality necht i na dále kruhy naše ovládat, roste a mohutní!* (Na zdar! Výborně! Potlesk.)

Doufám, že mluvím Vám všem z duše, když i zde proslovíme přání ze sjezdu našeho, aby *přední kulturní požadavek našeho národa, zřízení druhé české university na sesterské Moravě došel brzkého uskutečnění!* (Výborně! Potlesk.)

Tím prohlašuji VIII. sjezd českého professorstva v Praze *za ukončený* a svolávám »Na šťastnou shledanou« na příštím sjezdě! Na zdar! (Na zdar! Výborně! Dlouho trvající potlesk.)

Prof. dr. Čáda:

Velectění pánové! Po těchto slovech, které přednesl pan starosta spolku našeho, myslím, že není potřebí zvláště ještě vytýkati to, co každý z Vás cítí, a co také kolegové navzájem si říkají, že sjezd tento vyniká velikou opravdovostí, že neuvázl jen na formalitách, nýbrž že ze srdce pověděl každý, co kde koho tísní, pokud program toho dovoloval, a hleděl dáti iniciativu k tomu, aby se některé nedostatky zlepšily. (Výborně.)

Můžeme-li se vykáhati pozitivními výsledky, přísluší o to zásluha mimo faktory uvedené již panem předsedou především také tomu, že jednání našeho se účastnili též naše kruhy universitní! (Souhlas.)

Moment tento velice padá na váhu! Viděli jste sami, jak důležito jest, aby ten styk mezi jednotlivými kategoriemi učitelstva byl co nej-

vřelejší a nejužší! Jen tím jest možno vyjasnění rozmanitých nedorozumění a potřeb. (Souhlas)

Za druhé přispělo k zdárnému výsledku sjezdu to, že se získalo účastenství našich představených; a také o té příčině jsme doznali potěšitelných výsledků. (Souhlas.)

Proto navrhuji, abychom jak předsednictvu schůzí plenárních, tak i všem těm pánům, kteří předsedali v odborových schůzích a řídili naše jednání a vůbec všem pánům za přípravné práce jejich — od pana starosty počínaje až do pana »kuchmistra« vyslovili vřelé díky a uznání. (Výborně! Potlesk.)

Předseda řed. Starý:

Děkujeme všem pánům za toto vzácné uznání, ale my konali jen svou povinnost!

Konec jednání o 10. hod. 45 m.

Značná část účastníků odebrala se odtud do Betlemské ulice na prohlídku vyšší průmyslové školy. Přidružily se k nim i dámy jejich. Pan vládní rada *Ed. Černý* se vzácnou ochotou sám převzal průvod. Účastníci nestačili se podívat rozsáhlosti budovy a vzornému zařízení její knihovny, sborovny, jejích kreslíren, pracoven, učeben a sbírek. Bude sotva jiné průmyslové školy v říši, aby se jí nemohla postavit důstojně po bok pražská. Viděli žáky při práci i výrobky jejich, kabinety profesorů a přednostů odborů, vzácné diagramy a pomůcky učebné, a odcházeli nanejvýš uspokojeni.

Přeochoťnému panu řediteli vl. radovi Černému vzdány ode všech přítomných upřímné díky za jeho laskavost a gratulováno mu k zařízení jeho školy.

Takto v nejpříjemnější náladě zakončen náš sjezd jenž poskytnuv mnoho poskytl každému něco; účastníci loučili a rozcházeli se s nejpěknějšími vzpomínkami a zážitky, unaveni a přece osvěženi, po letech zase jednou slavivše velký rodinný svátek. Vivat sequens!

Zpráva o výsledku státních zkoušek, jimž se podrobili kandidáti učitelství gymn. a relán v období letním 1902.

Ke zkouškám se přihlásilo 93 kandidátů. Z těch dosáhlo plné approbace 52 k. a rozšířil svou aprobaci 3 k. Reprobováno bylo 7 k., ostatní, v počtu 31 k. zůstali ve stadiu zkušebním, buď že složili jen I. část svých zkoušek anebo byli approbováni pro třídy nižší, tak že budou ještě skládati zkoušku doplňovací.

Z approbovaných kandidátů připadají na jednotlivé skupiny předmětů zkušebních tyto kandidáti:

a) *Latina. Řečtina. čeština* 3 kand.: Jirani Otakar, Wenig Karel, Kůrka Václav.

c) *Dějepis a Zeměpis* 7 kand.: Benetka František, Nikolau Stanislav, Voldřich Tomáš, Fikerle Jaroslav, Hromádka Josef, Vaculík Antonín, Zachystal Frant.

d) *Mathematika a Fysika* 7 kand.: Koutný Jan, Novák Josef, Trapl Petr, Zich Eduard, Kubelík Stanislav, Spal Jindřich, Vorovka Karel.

e) *Přírodopis, matematika a fysika* 11 kand.: Baudys Bohuslav, Fürst Josef, Maličský Jan, Polešovský Albin, Ryš Josef, Zvěřina František, Fišer Josef, Kroulík Václav, Nejdí Viktor, Prášek Jan, Vrba František.

g) *Čeština a Němčina* 6 kand.: Bořecký Karel, Profous Antonín, Starý Eduard, Ježek Jan, Smíšek Antonín, Kuchař Karel.

g) *Čeština a Francouzština* 3 kand.: Ertl Václav, Haškovec Prokop, Fridrich Rudolf.

g) *Němčina, Francouzština* 2 kand.: Drbal Vladimír, Šplíšek Ferdinand.

i) *Mathematika, Deskriptiva* 4 kand.: Hejtmánek Jan, Pášma Hynek, Jordánek Vincenc, Zběhlík Eduard.

i) *Mathematika, geom. rýsování, fysika* 1 kand.: Hrabák Václav.

k) *Chemie, matematika a fysika* 8 kand.: Cedivoda František, Kastner Jaroslav, Pajer Václav, Pícek Jan, Kasalovský Rudolf, Matoušek Jan, Paulus František, Šulc Karel.

Approbaci svou rozšířili: Lexa František a Polák Antonín pro obor *Filosofické propedeutiky*, Appelt Vilém pro obor *mathematiky*.

Konečně podrobily se s úspěchem zkouškám dle předpisů, platných pro kandidáty učitelství gymn. a reálného, slečny Honzákova Albina pro obor *Dějepisný a Zeměpisný*, Fabianova Marie pro obor *Mathem. a Fysiky*.

Veškerým pp. členům našeho spolku.

Toto 5. číslo našeho Věstníku českých profesorů bylo věnováno z usnesení výboru výhradně zprávě sjezdové až na zprávu o výsledku státních zkoušek. Bylo projevováno přání, aby co možná všechny přednášky, referáty a debaty byly otištěny, aby takto byly uvedeny ve známost také těm pp. členům spolku, kteří nemohli býti sjezdu vůbec aneb ve veškerém jednání jeho přítomni. Redakce vynasnažila se splniti tato přání, čímž ovšem vzrostl objem tohoto čísla zcela mimořádně. Vychází počátkem července, tedy o něco později, než číslo mělo vydáno býti; ale kdo pováží, co práce stály složení, úprava i tisk zprávy, promine zajisté malé zpoždění to.

Počátkem měsíce září spolek náš vydá česky **normálie středoškolské** abecedně uspořádané. Při spisování knihy té prohlíženo ke všem vědomostem potřebným ředitelům i profesorům. Doufáme pevně, že se knihou tou zavděčíme, neboť není takové příručky ani německé, která by sáhala až na naše dny. Vzhledem k velikému nákladu, jehož bude kniha ta vyžadovati, *výbor snažně žádá všech ředitelstev, aby knihy té zakupovali po 3 výtiscích*: 1 do ředitelny, 2 do sborovny. Cena bude 6 K. Členové spolku budou míti slevu.

Všech pp. spisovatelů ve stavu našem žádáme co nejsnažněji, aby pamatovali příspěvky svými na časopis pro mládež, jež po prázdninách spolek náš počne vydávati. Příspěvky buďte raději kratší než delší. Budou dobře honorovány. Přijímá je prozatím redakce našeho Věstníku, než bude zvolen pořadatel nového časopisu našeho.

Podle usnesení výboru vyjde zvláštní otisk zprávy sjezdové v úpravě knižní. I žádá výbor všech pp. ředitelů a správců učitelské knihovny, *aby zakoupili knihy té po výtisku pro každý ústav*. Bude zajisté i v pozdějších dobách zajímati nástupce naše, jaké ideje, snahy a tužby vřely nám v duši a hýbaly celým stavem. Cena výtisku ustanovena co nejmírněji na 2 K za výtisk.

Zpráva pokladní. Opakujeme ze 4. čísla Věstníka snažnou žádost k p. t. pp. důvěrníkům i jednotlivým pp. členům, kteří dosud členských příspěvků nezaplatili, aby to učinili aspoň do konce školního roku. — Ústavů, z nichž dosud nic nedošlo, jest ještě 19, jednotlivých členů nezaplativších 31. —

St.

V době od 1. dubna do polovice června 1902 zaplatili členské příspěvky na správní rok 1901—1902 p. t

Brno: Dr. Ant. Sucharda, prof. na čes. technice, Ed. Zběhlík, asistent tamže, škol. rada Ad. Kubeš. — R.: Řed. Jeřábek, prof. Břečka, Černý, Fiala, Dr. Jokl, Kalina, Koutný, Kvítek, Link, Dr. Nachtikal, *Nesvadblík*, Pokorný, Seemann, Svoboda, Šustr, Thoř, Vepřek. — Ústav učitelů: Řed. Burjan, prof. Janoušek, Komárek, Dr. Samsoun, Šimek, Vach. — Ústav učitelů: Řed. Váňa, prof. Autrata, Janáček, Kučera, Rošický, Šubert. — Prům. škola: Prof. Berger, Černý, Dvořák, Holecěk, Novák, Novotný, Straka, Svatoš, Váša, Zuska. — Vesna: Řed. Mareš, prof. Kašpar, sleč. Jiráňková, Tuskanyová. — Budějovice, G.: Řed. Vařeka, prof. Barda, Březáček, Bendík, Hanačík, Dr. Chloupek, Hůrský, Kukla, *Macháček*, Mencl, Školník, Vaněček, Volák, Novotný. — R.: Řed. Mrňávek, prof. Braniš, Marek, Honzík, Novák, Rada, Kaska, Kubín, Bartoš, Matzner, Tibitz, Stehlík. — Dašice: Ed. Geisler, odb. uč. měšť. školy. — Karlín: Škol. rada Dědeček. — Kolín, G.: Řed. Grim, prof. Bureš, Černý, Dr. Kadlec, Dr. Kádner, Mach, Pírko, Procházka, Streit, Trakal, Zeman, *Martinovský*, Novák Josef st. i ml. — Kroměříž, P.: Řed. Přecechtěl, prof. Berdík a Dostál. — Litomyšl, G.: Řed. Seifert, prof. Bárta, Bezpalec, Čáp, Dvořák, Hanus, Hula, Kohout, Paleček, Pešek, Dr. Šarša, Voborník, Müller. — Místek, G.: Řed. *Nebuška*, prof. Linhart, Bárta, Hájek, Havlíček, Prášek, Kórka, Schücker, Vaculík. — Náchod, R.: Řed. Procházka, prof. Franke, *Mentberger*, Vít, Novák, Houdek, Bauer, Schelle, Machát, Dr. Appelt, Roubal, Ertl, Hnátek. — Něm. Brod, G.: Řed. Štefliček, prof. Vašák, Dufek, Kratochvíl, Prokop, Neumann, Kracík, Němec, Jezdinský, Petr, Jelínek, Mařík, Jareš, Stránský. — Polička, Ústav učitelů: Řed. Šebesta, prof. Blažek, Huml, Rufen, Tille. — Praha: Univ. prof. Dr. Jos. Pekař a škol. rada Fr. Patočka. — G. v Truhlářské ulici: Řed. Sobek, prof. Čapek, Červenka, Košťál, Trnka, Dr. Veselík, *Veverka*, Dr. Votruba, Vykoukal, Bican, Bradáč, Hrabák, Kubík, Dr. Nejdí, Růžička. — Prostějov, R.: Řed. Navrátil, prof. Wolf, *Benec*, Paul, Friedl, Michl. — Příbram: okres insp. Šafránek. — Roudnice, G.: Řed. Černý, prof. Kobliska, Scholz, Řezáč, Svět, Procházka, Pastor, Prošek, Kuffner, Svoboda, Sokol, Materna. — Smíchov: Jos. Wenzl, asistent, prům. školy. — Vinohrady: Škol. rada Lešetický a Dr. V. Flajšhans. — Vysoké Mýto, G.: Řed. Hospodka, prof. Frank, Franta, Hodaň, *Kohout*, Kořínek.

V4
V. 9
198

DATE DUE

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA
94305

